

SÁRINGER JÁNOS
IRATOK AZ ANTALL-KORMÁNY
KÜLPOLITIKÁJÁHOZ ÉS DIPLOMÁCIÁJÁHOZ
(1992. január – 1992. december)
III/2. kötet

Sáringer János

IRATOK AZ ANTALL-KORMÁNY
KÜLPOLITIKÁJÁHOZ
ÉS DIPLOMÁCIÁJÁHOZ

(1992. január – 1992. december)

III/2. kötet

VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár

MAGYAR NAPLÓ

Budapest, 2021

Szerkesztette, a lábjegyzeteket készítette és a bevezetőt írta:
Sáringer János

Lektorálta:
Bába Iván
Marinovich Endre

© Sáringer János, 2021
© VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, 2021
© Magyar Napló, 2021

ISBN 978-963-541-044-6
ISSN 2498-728X

TARTALOMJEGYZÉK

III/1. KÖTET

Előszó (Bába Iván – Marinovich Endre)	47
Szerkesztői megjegyzések	49
Bevezető gondolatok	53

Dokumentumok

I. Euroatlanti integráció	151
Németország	151
Franciaország	224
Egyesült Királyság	306
Olaszország	374
Amerikai Egyesült Államok	468
Európai Közösségek/Európai Unió és a NATO	549
II. Közép-Európa	621
Lengyelország	621
Csehszlovákia	728

III/2. KÖTET

Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer	49
Románia	118
Ausztria	249
A közép-európai együttműködés új keretei	335
III. Oroszország és a volt szovjet térség államai	387
Oroszország	387
Ukrajna	564
Moldova	679
Azerbajdzsán, Belarusz, Grúzia, Kazahsztán, Kirgízia, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán	726

IV. A határon túli magyarság	786
Melléklet	
Források jegyzéke	833
Irodalomjegyzék	835
Annotált névmutató (Madarász Anita – Sáringer János)	839

DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE

III/1. kötet

I. EUROATLANTI INTEGRÁCIÓ

Németország

1. 1992. január 16.
A bonni nagykövetség jelentése a Bajor Keresztényszociális Unió
külpolitikai és biztonságpolitikai irányvonaláról 151
2. 1992. február 11.
Rejtjeltávirat Stockholmból. A stockholmi német nagykövetség
diplomatajának szóbeli tájékoztatója a német külpolitikáról 156
3. 1992. február 17.
Rejtjeltávirat Bonnból. A Kereszténydemokrata Unió és a Bajor
Keresztényszociális Unió külpolitikai munkacsoportjának
megbeszélései Prágában és Pozsonyban 158
4. 1992. február 25.
Rejtjeltávirat Bonnból. Csenger-Zalán Attila bonni nagykövet látogatása
Johannes Raunál, Észak-Rajna–Vesztfália miniszterelnökénél 162
5. 1992. február 27.
Rejtjeltávirat Bonnból. Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter
látogatása Ljubljánában és Zágrábban 164
6. 1992. március 2.
Jelentés a Kormánynak Helmut Kohl német kancellár hivatalos
magyarországi látogatásáról 166
7. 1992. március 6.
Rejtjeltávirat Bonnból. Helmut Kohl német kancellár látogatása
Prágában és Pozsonyban 172
8. 1992. március 6.
Rejtjeltávirat Prágából. Helmut Kohl német kancellár látogatása
Prágában és Pozsonyban 175
9. 1992. március 10.
Rejtjeltávirat Kijevből. A kijevi német nagykövet tájékoztatója
a német–ukrán kapcsolatokról 179

10.	1992. március 27. Rejtjeltávirat Bonnból. A bonni magyar, lengyel és csehszlovák nagykövetség együttműködése Németországban	181
11.	1992. április 1. Rejtjeltávirat Bonnból. Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter várható látogatása Romániában	183
12.	1992. április 23. Rejtjeltávirat Bonnból. Vezető német diplomaták véleménye Közép- és Kelet-Európa biztonságpolitikai helyzetéről	186
13.	1992. április 29. Rejtjeltávirat Bonnból. Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter látogatása Romániában. A német külügyminisztérium értékelése a német–román alapszerződésről	188
14.	1992. május 14. Rejtjeltávirat Bonnból. Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter lemondása és ennek hatása	190
15.	1992. július 24. Rejtjeltávirat Bonnból. Klaus Kinkel német külügyminiszter várható bemutakozó látogatása Lengyelországban	192
16.	1992. augusztus 7. Rejtjeltávirat Varsóból. Összefoglaló Klaus Kinkel német külügyminiszter lengyelországi látogatásáról	194
17.	1992. szeptember 4. Rejtjeltávirat Prágából. A Csehországi Németek Szövetsége elnökének véleménye Csehszlovákia szétválásáról és a német–csehszlovák alapszerződésről	198
18.	1992. szeptember 18. Rejtjeltávirat Bonnból. A magyar–német alapszerződés ratifikációs okmányainak kicserélése a német külügyminisztériumban	200
19.	1992. szeptember 21. Rejtjeltávirat Berlinből. Közép-Európában a német külpolitika biztos pontja Magyarország	202
20.	1992. október 2. Rejtjeltávirat Bonnból. Bernhard Vogel thüringiai miniszterelnök várható látogatása Magyarországon	205
21.	1992. október 9. Rejtjeltávirat Bonnból. Németország érdekelt a Maastrichti Szerződés megvalósításában	207

22.	1992. október 21. Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak Klaus Kinkel német külügyminiszter magyarországi látogatásáról	209
23.	1992. december 19. Rejtjeltávirat Bonnból. A német Kancellári Hivatal Külügyi Osztálya vezetőjének tájékoztatója Helmut Kohl moszkvai látogatásáról	217
24.	1992. december 19. Rejtjeltávirat Bonnból (az előző távirat kiegészítése). Helmut Kohl és Borisz Jelcin nyilatkozata a második világháború során a Szovjetunióban elítélt német hadifoglyok rehabilitálásáról	222

Franciaország

25.	1992. (hónap és nap nélkül) Korsós Tamásnak, a párizsi nagykövetség beosztott diplomatájának jelentése a francia biztonságpolitikai kollokvium tapasztalatairól	224
26.	1992. január 31. Rejtjeltávirat Párizsból. Georges Habache terrorcselekmények irányításával gyanúsított palesztin vezető párizsi gyógykezelésének politikai hatása Franciaországban	226
27.	1992. február 6. Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Roland Dumas francia külügyminiszter és Borisz Jelcin orosz elnök tárgyalásairól Moszkvában	228
28.	1992. február 20. Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium közigazgatási állam- titkárának a Kormány számára írt jelentése párizsi tárgyalásairól	233
29.	1992. március 5. Rejtjeltávirat Párizsból. Villeroy de Galhau, a francia gazdasági miniszter tanácsadója javasolja a magyar–francia gazdasági kapcsolatok erősítését	239
30.	1992. március 20. Rejtjeltávirat Párizsból. Jacques Cornuau, a francia Gazdasági Minisztérium közép-európai privatizációs ügyekkel megbízott munkatársa felajánlotta kormánya segítségét a magyar privatizációban . . .	241
31.	1992. április 3. Rejtjeltávirat Párizsból. Változások a francia kormányban	243

32.	1992. április 6. Rejtjeltávirat Párizsból. Pierre Bérégovoy francia miniszterelnök kinevezése és a francia gazdaságpolitika	245
33.	1992. május 20. A Külügyminisztérium 8. Területi Főosztályának összefoglalója a francia beruházásokról Magyarországon	247
34.	1992. május 20. Szávai János párizsi nagykövet összefoglalója a magyar–francia kapcsolatokról	249
35.	1992. június 9. Rejtjeltávirat Párizsból. Pierre Lelouche-nak, Jacques Chirac külpolitikai tanácsadójának értékelése az európai biztonságpolitikai helyzetről	253
36.	1992. június 10. Szávai János párizsi nagykövet jelentése Für Lajos honvédelmi miniszter franciaországi látogatásáról	255
37.	1992. július 6. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma Európai Ügyek Hivatalának értékelése a magyar–francia gazdasági kapcsolatokról	258
38.	1992. július 7. Szávai János párizsi nagykövet éves beszámoló jelentése	260
39.	1992. július 13. Rejtjeltávirat Párizsból. André Bellon, a Francia Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke tanulmányt készít Közép-Európa határ-, kisebbségi és autonómia-problémáiról	270
40.	1992. július 16. Rejtjeltávirat Párizsból. Kupa Mihály pénzügyminiszter tárgyalásai Párizsban	272
41.	1992. július 16. Nikicsér Lászlónak, a Külügyminisztérium 8. Területi Főosztálya főosztályvezetőjének előterjesztése főkonzulátus létesítésére Strasbourgban	274
42.	1992. augusztus 2. Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadójának feljegyzése a magyar–francia kapcsolatokról Antall József számára	279
43.	1992. szeptember 3. Rejtjeltávirat Párizsból Antall József és Kodolányi Gyula részére. Jean Claude Cousserannak, Pierre Bérégovoy francia miniszterelnök diplomáciai főtanácsadójának értékelése Magyarország franciaországi megítéléséről	281

44.	1992. szeptember 12. Rejtjeltávirat Párizsból. A francia külpolitika és Közép-Európa	283
45.	1992. szeptember 22. Szávai János párizsi nagykövet főnöki levele a francia külpolitika irányításáról és a magyar nagykövetség kapcsolatairól egyes francia döntéshozókkal	287
46.	1992. október 7. Szávai János párizsi nagykövet feljegyzése a magyarországi francia projektekről	289
47.	1992. október 28. Rejtjeltávirat Párizsból. Boross Péter belügyminiszter párizsi látogatása	291
48.	1992. november 9. Szávai János párizsi nagykövet levele Kupa Mihály pénzügy- miniszternek a számítástechnikai felszerelések ügyében	293
49.	1992. november 9. Pierre Lellouche-nak, Jacques Chirac diplomáciai tanácsadójának tájékoztatója Szávai János párizsi nagykövet számára a Clinton-adminisztráció várható európai politikájáról	295
50.	1992. november 20. Szávai János párizsi nagykövet főnöki levele egyes magyar–francia közös projektek megvalósulásáról	297
51.	1992. december 11. Rejtjeltávirat Párizsból. A francia külpolitika döntéshozói és előkészítői . . .	299
52.	1992. december 14. Rejtjeltávirat Bukarestből. A francia–román és az olasz–román kapcsolatok	301

Egyesült Királyság

53.	1992. január 15. Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hurd brit külügyminiszter értékelése a kelet-közép-európai demokráciákról	306
54.	1992. január 24. Rejtjeltávirat Londonból. A londoni külügyminisztérium tájékoztatója a visegrádi országok londoni nagykövetségei számára Douglas Hurd brit külügyminiszter kazahsztáni, ukrainai és oroszországi látogatásáról	309

55.	1992. január 24. Rejtjeltávirat Londonból. A brit Konzervatív Párt közép- és kelet-európai pártkapcsolatai	312
56.	1992. január 31. Molnári Sándornak, a londoni nagykövetség beosztott diplomatájának jelentése Douglas Hurd brit külügyminiszter moszkvai tárgyalásairól . . .	315
57.	1992. március 24. Rejtjeltávirat Londonból. Gerald Kaufmannak, a brit Munkáspárt külpolitikai szakértőjének sajtónyilvános tájékoztatója a londoni Diplomáciai Testület egyes tagjai számára	319
58.	1992. április 6. Greg Dorey-nak, az Egyesült Királyság budapesti nagykövetségi titkárának látogatása a Külügyminisztériumban a Ferihegyen lefoglalt brit eredetű fegyverek ügyében	321
59.	1992. április 14. Jonathan Eyalnak, a londoni Királyi Védelmi Kutatóintézet tudományos programigazgatójának értékelése a magyar–román kapcsolatokról, illetve a közép- és a kelet-európai térségről	323
60.	1992. április 15. Az Egyesült Királyság külügyminisztériumának értékelése a közép- és kelet-európai térséghez fűződő brit érdekekről	327
61.	1992. május 11. Rejtjeltávirat Londonból. John Major brit miniszterelnök tervezett látogatásai Közép-Európába	334
62.	1992. május 26. Peisch Sándornak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának levele Marinovich Endrének, Antall József kabinetfőnökének John Major brit kormányfő közelgő látogatásával kapcsolatban	336
63.	1992. június 2. Jelentés a Kormánynak John Major brit miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásáról és tárgyalásairól	338
64.	1992. június 21. Rejtjeltávirat Londonból. Vacsora Douglas Hurd brit külügyminiszternél, a miniszter értékelése az Egyesült Királyság európai politikájáról	343
65.	1992. július 16. Antalpéter Tibor londoni nagykövet éves beszámoló jelentése	345

66.	1992. augusztus 15. Rejtjeltávirat Ankarából. Az Egyesült Királyság ankarai nagykövetsége első beosztottjának tájékoztatója London kaukázusi és közép-ázsiai terveiről	363
67.	1992. szeptember 30. Rejtjeltávirat Londonból. II. Erzsébet királynő tervezett magyarországi látogatása	365
68.	1992. október 13. Rejtjeltávirat Londonból. Külpolitikai és gazdaságpolitikai viták a brit Konzervatív Párt konferenciáján. John Major beszéde	367
69.	1992. november 12. Antall József levele John Major számára Borisz Jelcin magyarországi látogatásáról	370

Olaszország

70.	1992. január 9. A Külügyminisztérium Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztályának összefoglalója a római nagykövetség 1991. második félévi jelentőmunkájáról	374
71.	1992. március 13. Rejtjeltávirat Rómából. A római nagykövetség sajtófogadása és az olasz választások lehetséges kimenetele	376
72.	1992. április 4. Rejtjeltávirat Rómából. Bruno Orsini olasz kereszténydemokrata szenátor értékelése az olasz választásokról	378
73.	1992. április 22. Rejtjeltávirat Rómából. Giulio Andreotti kormányának lemondása és Közép-Európa gazdasági-pénzügyi támogatásának elhalasztása	380
74.	1992. április 23. Rejtjeltávirat Rómából. Olasz újságírók véleménye az áprilisi olasz választásokról és a kialakult belpolitikai feszültségekről	382
75.	1992. április 24. A Külügyminisztérium Tájékoztatói Főosztályának értékelése a római nagykövetség információs munkájáról	384

76.	1992. április 29. Rejtjeltávirat Rómából. Peisch Sándornak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának konzultációja Bruno Bottai-jal, az olasz külügyminisztérium főtitkárával	387
77.	1992. május 12. Rejtjeltávirat Rómából. Szörényi László római nagykövet, Sárközy Péter professzor és Fabio Roversi-Monaco rektor (Bolognai Egyetem) tárgyalása a bolognai Magyar–Horvát Kollégium és Tanszék helyreállításáról	389
78.	1992. május 18. Rejtjeltávirat Rómából. Szörényi László római nagykövet értékelése a nagykövetség jelentőmunkájáról	393
79.	1992. május 22. Rejtjeltávirat New Yorkból. Neumann Gábornak, a Soros Alapítvány munkatársának tájékoztatója a bolognai Magyar–Horvát Kollégiumról . .	395
80.	1992. június 8. Szörényi László római nagykövet előterjesztése a milánói főkonzulátus helyzetéről	397
81.	1992. június 9. Rejtjeltávirat Rómából. Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkárának megbeszélése Guido Bolaffival, az olasz Emigrációügyi Minisztérium főigazgatójával a Magyarországon tartózkodó menekültek ügyében	401
82.	1992. június 16. Kovács Istvánnak, a római nagykövetség első beosztottjának éves beszámoló jelentése	404
83.	1992. június 16. Pataki Jánosnak, a római nagykövetség tanácsosának éves beszámoló jelentése	409
84.	1992. július 1. Kovács Jánosnak, a római nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	414
85.	1992. július 1. Tóth Andrásnak, a római nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	418
86.	1992. július 2. Matók Miklósnak, a római nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	423

87.	1992. július 21. Kádár Györgynek, a római nagykövetség tanácsosának éves beszámoló jelentése	428
88.	1992. július 25. Szörényi László római nagykövet feljegyzése a Római Magyar Akadémia és a nagykövetségi lakások ügyében	439
89.	1992. július 28. Szörényi László római nagykövet éves beszámoló jelentése	441
90.	1992. augusztus 5. Rejtjeltávirat Rómából. Jeszenszky Géza külügyminiszter meghívása Emilio Colombo új olasz külügyminiszter számára	446
91.	1992. október 9. Rejtjeltávirat Rómából. Szörényi László római nagykövet bemutatkozó látogatása Oscar Luigi Scalfaro köztársasági elnöknel	448
92.	1992. október 19. Rátkai Ferencnek, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya főosztályvezető-helyettesének összefoglalója a bukaresti nagykövetség részére Szörényi László római nagykövet és Oscar Luigi Scalfaro köztársasági elnök megbeszéléséről, a közép- és a kelet-európai térség problémáiról, illetve a magyar–román kapcsolatokról	453
93.	1992. október 29. Rejtjeltávirat Rómából. Az olasz exporthitelbiztosító intézet (SACE) blokkolja a Csehszlovákiának nyújtandó hiteleket	455
94.	1992. november 3. Rejtjeltávirat Rómából. Információk Emilio Colombo olasz külügyminiszter várható politikájáról	457
95.	1992. november 5. Rejtjeltávirat Rómából. Entz Gézának, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökének és Flaminio Piccoli szenátornak, az olasz Szenátus Külügyi Bizottsága tagjának megbeszélése a dél-tiroli kisebbségekről	459
96.	1992. november 11. Rejtjeltávirat Rómából. Eszterházy János rehabilitálása	461
97.	1992. december 3. Rejtjeltávirat Bonnból. Olaszország bonni nagykövetének tájékoztatója a német–olasz kapcsolatokról és a Közép-európai Kezdeményezésről ...	464

98. 1992. december 23.
Rejtjeltávirat Rómából. Szörényi László római nagykövet megbeszélése
az olasz külügyminisztériumban a magyar–olasz kapcsolatokról
és a közép-európai térségről 465

Amerikai Egyesült Államok

99. 1992. február 13.
Kodolányi Gyula feljegyzése Antall József számára Charles Thomas
budapesti amerikai nagykövettel folytatott megbeszéléséről,
a magyar–amerikai kapcsolatokról 468
100. 1992. március 20.
Göncz Árpád köztársasági elnök magánlátogatása az Amerikai
Egyesült Államokban 473
101. 1992. április 2.
Rejtjeltávirat Washingtonból. Mohácsi Istvánnak, a washingtoni
nagykövetség beosztott diplomatájának valamint lengyel és csehszlovák
kollégájának adott tájékoztatás az Amerikai Egyesült Államok
Nemzetbiztonsági Tanácsában 476
102. 1992. április 8.
Csurka István országgyűlési képviselő látogatása New Yorkban 480
103. 1992. április 21.
Rejtjeltávirat New Yorkból. Pozsgay Imre országgyűlési képviselő
megbeszélése Arthur Schneier New York-i rabbival 484
104. 1992. április 30.
Rejtjeltávirat Washingtonból. Tom Lantos demokrata párti képviselő
kritikája a Bush-adminisztráció külpolitikájáról a Képviselőház Külügyi
Bizottságában 486
105. 1992. május 12.
Rejtjeltávirat Washingtonból. Amerikai érdeklődés támogatási
programjaik hatékonyságáról 489
106. 1992. május 25.
Rejtjeltávirat Washingtonból. Fordulat Washington
Jugoszlávia-politikájában 491
107. 1992. június 3.
Rejtjeltávirat Bukarestből. Lawrence Eagleburger amerikai
külügyminiszter-helyettes bukaresti látogatása 493

108.	1992. június 3. Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az amerikai–román kapcsolatokról	496
109.	1992. június 4. Petróczi Sándornak, a helsinki nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Dick Cheney amerikai védelmi miniszter finnországi látogatásáról	500
110.	1992. június 29. Jeszzenszky Géza külügyminiszter fogadta Charles Thomas budapesti amerikai nagykövetet	502
111.	1992. szeptember 7. A Külügyminisztérium 1. Területi Főosztályának összefoglalója a Magyar–Amerikai Katonai Vegyesbizottság első védelempolitikai megbeszéléséről	505
112.	1992. október 21. Rejtjeltávirat Washingtonból. A washingtoni nagykövetség javaslatai a felső szintű hivatalos látogatásokra az 1993. évre	510
113.	1992. október 26. Rejtjeltávirat Washingtonból. Szőke László washingtoni nagykövet javaslatai a magyar–amerikai kapcsolatok vonatkozásában	513
114.	1992. november 3. Szederkényi Viktornak, a Külügyminisztérium 1. Területi Főosztálya munkatársának összefoglalója Washington lehetséges külpolitikájáról demokrata elnökválasztási győzelem esetén	515
115.	1992. november 10. Bába Iván, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta Tom Robertson, a budapesti amerikai nagykövetség titkárát	518
116.	1992. november 19. Jeszzenszky Géza külügyminiszter fogadta Tom Lantost, az amerikai Kongresszus magyar származású demokrata párti képviselőjét	521
117.	1992. december 17. Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadójának feljegyzése Antall József számára az Amerikai Egyesült Államokban folytatott megbeszéléseiről	524
118.	1992. december 27. Rejtjeltávirat Bukarestből. Tom Lantosnak, az amerikai kongresszus magyar származású demokrata párti képviselőjének lehetséges romániai látogatása	546

Európai Közösségek/Európai Unió és a NATO

119.	1992. január 7. Csejtei István hágai nagykövet feljegyzése a holland külügyminiszter és hadügyminiszter Tanácsadó Testületének javaslatairól a Visegrádi Hármakkal kapcsolatban	549
120.	1992. január 22. Varsóban tartandó konzultációt készítenek elő biztonságpolitikai kérdésekről a NATO-tisztségviselők és a Visegrádi Hármak képviselői	552
121.	1992. január 29. Ferencz Csaba feljegyzése Antall József számára Erika Bruce-nak, a NATO főtitkár szóvivőjének látogatásáról a Miniszterelnök Tanácsadó Testületénél	553
122.	1992. február 14. Csejtei István hágai nagykövet feljegyzése a Gazdasági és Pénzügyi Unió céljáról	555
123.	1992. február 25. Szergej Karaganovnak, a moszkvai Európa Intézet igazgató-helyettesének, az orosz parlament Külügyi Bizottsága szakértőjének véleménye Oroszország helyzetének biztonságpolitikai vonatkozásairól és az európai együttműködés időszerű kérdéseiről	560
124.	1992. február 26. Csejtei István hágai nagykövet feljegyzése a Visegrádi Hármak NATO tagságának kérdőjeleiről	563
125.	1992. február 26. Rejtjeltávirat Hágából. Van den Broek holland külügyminiszter véleménye a NATO bővítéséről	567
126.	1992. március 9. Granasztói György nagykövet jelentése Manfred Wörner NATO főtitkárnál tett látogatásáról	569
127.	1992. március 9. Rejtjeltávirat Hágából. Holland külügyi vélemény Közép-Európa biztonságpolitikai problémáiról	572
128.	1992. március 30. Rejtjeltávirat Hágából. Hollandia biztonságpolitikai törekvései	574
129.	1992. április 1. Rejtjeltávirat Bonnból. Német vélemény az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet jövőjéről	576

130.	1992. április 23.	Rejtjeltávirat Bonnból. Német értékelés az európai biztonságpolitikáról . . .	578
131.	1992. április 24.	Rejtjeltávirat Bonnból. A német Kancellári Hivatal vezető munkatársának értékelése Kelet-Közép-Európa biztonsági helyzetéről	581
132.	1992. április 28.	Rejtjeltávirat Londonból. A londoni amerikai nagykövet brit gazdasági és pénzügyi vezetők körében sürgette a közép-európai országok mielőbbi felvételét az Európai Közösségekbe	584
133.	1992. április 30.	Rejtjeltávirat Londonból. A brit külügyminisztérium illetékes főosztályvezető-helyettesének értékelése az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet helsinki konferenciájáról	586
134.	1992. július 17.	Rejtjeltávirat Bonnból. A német külügyminisztérium Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlettel foglalkozó részlegvezetőjének véleménye a helsinki EBEÉ csúcstalálkozóról	588
135.	1992. szeptember 8.	Adam Smith Albionnak, a New York-i és prágai székhelyű European Studies Center tudományos kutatójának véleménye a kelet-közép-európai térségről	590
136.	1992. szeptember 15.	Rejtjeltávirat Londonból. A brit külügyminisztérium Biztonságpolitikai Osztályának vezetője ismertette a Nyugat-Európában zajló biztonságpolitikai vita brit értékelését Joó Rudolfnak, a Honvédelmi Minisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkárának	594
137.	1992. szeptember 22.	Varga György prágai nagykövet összefoglalója a közép-európai térség biztonsági helyzetének prágai megítéléséről	597
138.	1992. szeptember 25.	Domszky Mihálynak, a varsói nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének összefoglalója Közép-Európa biztonsági, gazdasági és politikai helyzetének lengyel megítéléséről	602
139.	1992. október 14.	Thierry Vielle-nek, a bukaresti francia nagykövetség kulturális tanácsosának véleménye a nyugat-európai integrációs folyamat valódi indítékairól, illetve dinamizmusának jelenleg tapasztalható csökkenéséről	608

140.	1992. október 28.	
	A NATO háromtagú szakértői delegációja Budapesten a NATO, illetve a brit AWACS (légi riasztási és ellenőrzési rendszer) repülőgépek Magyarország fölötti repülésének előkészítése céljából	610
141.	1992. október 29.	
	Magyarország engedélyezte az AWACS (légi riasztási és ellenőrzési rendszer) repülőgépek őrjáratozását a magyar légtérben a bosznia–hercegovinai légtér nappali ellenőrzése és a humanitárius repülések biztonsága érdekében	613
142.	1992. november 13.	
	A Külügyminisztérium Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztályának feljegyzése a NATO Atlanti Politikai Tanácsadó Csoportjában és az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsban együttműködő partnerországok képviselőinek éves üléséről	615
143.	1992. november 23.	
	Granasztói György nagykövet meghallgatása a NATO Állandó Tanácsában	617

II. KÖZÉP-EURÓPA

Lengyelország

144.	1992. január 7.	
	Rejtjeltávirat Varsóból. Belpolitikai válság Lengyelországban	621
145.	1992. január 15.	
	A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya lengyel referatúrájának összefoglalója Lengyelország belső helyzetéről és a magyar–lengyel kapcsolatokról	623
146.	1992. március 16.	
	Engelmayer Ákos varsói nagykövet feljegyzése és emlékeztetője O'sváth Györgynek, Antall József személyes tanácsadójának varsói tárgyalásairól	630
147.	1992. április 15.	
	Engelmayer Ákos varsói nagykövet összefoglalója a magyar–lengyel gazdasági kapcsolatokról és a Visegrádi Hármak együttműködéséről . . .	638

148.	1992. április 19.	Rejtjeltávirat Varsóból. A lengyel elnök és a nemzetvédelmi miniszter közötti nézeteltérés a hadsereg feletti rendelkezési jogról	643
149.	1992. május 7.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet főnöki levele a lengyel belpolitikai válság mélyüléséről	646
150.	1992. május 28.	Rejtjeltávirat Varsóból. A lengyel külügyminisztérium tájékoztatója Lech Wałęsa lengyel elnök oroszországi tárgyalásairól	651
151.	1992. június 9.	Rejtjeltávirat Varsóból. Az Olszewski-kormány bukásának okai. Az új miniszterelnök Waldemar Pawlak	653
152.	1992. június 11.	Rejtjeltávirat Bonnból. A német külügyminisztérium kelet-közép-európai térséget felügyelő vezetőjének értékelése a lengyel kormányválságról . . .	653
153.	1992. június 17.	Rejtjeltávirat Varsóból. Waldemar Pawlak lengyel miniszterelnök koalíciós és kormányalakítási tárgyalásai	659
154.	1992. június 25.	Körmendy Adrienne-nek, a varsói nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója <i>Lengyelország helye Európában</i> címmel	662
155.	1992. július 13.	Rejtjeltávirat Varsóból. Hanna Suchocka új lengyel kormányfő expozéja és kormányának tagjai	668
156.	1992. augusztus 5.	Körmendy Adrienne-nek, a varsói nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a magyar–lengyel kapcsolatokról	671
157.	1992. augusztus 12.	Szeratics Péternek, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya munkatársának feljegyzése Antall József miniszterelnök és Lech Wałęsa lengyel államfő prágai megbeszéléseiről	674
158.	1992. augusztus 14.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet főnöki levele Bába Iván helyettes államtitkár részére Jerzy Marek Nowakowskinak, a Szenátus Külügyi Intézete vezetőjének véleményéről Lengyelország jövőjét illetően	676
159.	1992. szeptember 8.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet éves beszámoló jelentése	679

160.	1992. szeptember 28.	Jelentés a Kormánynak Hanna Suchocka lengyel miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásáról	707
161.	1992. október 10.	Rejtjeltávirat Varsóból. Krzysztof Król, a Független Lengyelország Konföderációja parlamenti frakció vezetőjének álláspontja a magyar–lengyel kapcsolatokról, a közép-európai helyzetről és az új lengyel kormányról	714
162.	1992. október 20.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet főnöki levele Krzysztof Skubiszewski lengyel külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről	717
163.	1992. november 3.	Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak Krzysztof Skubiszewski lengyel külügyminiszter hivatalos magyarországi látogatásáról	719
164.	1992. december 21.	Rejtjeltávirat Varsóból. A Szejm és a Szenátus egyes bizottságai közös ülésének napirendjén Lengyelország keleti politikája	725

Csehszlovákia

165.	1992. január 9.	A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztályának javaslata a magyar–csehszlovák alapszerződés parafálására	728
166.	1992. január 15.	Benyó Pálnak, a prágai nagykövetség tanácsosának összefoglalója Jiří Dienstbier csehszlovák külügyminiszter bukaresti tárgyalásairól . . .	731
167.	1992. január 24.	Rejtjeltávirat Prágából. Szlovák válasz a magyar–csehszlovák alapszerződés parafálására tett magyar javaslatra	736
168.	1992. január 28.	Rejtjeltávirat Pozsonyból. Bizalmas értesülések a magyar–csehszlovák alapszerződés parafálásával kapcsolatos csehszlovák álláspontról	738
169.	1992. február 25.	Rejtjeltávirat Prágából. Csehszlovákia és az Európai Közösségek kapcsolatai	740

170.	1992. március 30. Varga György prágai nagykövet összefoglalója a csehszlovák biztonságpolitikáról	743
171.	1992. április 14. Boros Jenő pozsonyi főkonzul főnöki levele a magyarellenes megnyilvánulásokról a szlovák sajtóban	753
172.	1992. április 30. Jelentés a Kormánynak Pavol Demešnek, a Szlovák Köztársaság nemzet- közi kapcsolatok miniszterének magyarországi munkalátogatásáról	755
173.	1992. május 12. A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya csehszlovák referatúrájának összefoglalója Bába Iván helyettes államtitkár részére Szlovákia önállósodásának hatásairól Magyarország biztonságára	761
174.	1992. június 3. Jeszzenszky Géza külügyminiszter fogadta Rudolf Chmel csehszlovák nagykövetet, aki a kezdődő csehszlovák választásokkal kapcsolatosan nyújtott tájékoztatást	764
175.	1992. június 10. Kása Sándornak, a prágai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	766
176.	1992. június 19. Gogolák Gábornak, a prágai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	769
177.	1992. június 22. Varga György prágai nagykövet éves beszámoló jelentése	773
178.	1992. június 22. Vincze Tibornak, a prágai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	793
179.	1992. június 23. Szénási Lajosnak, a prágai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	797
180.	1992. június 22. Udvarhelyi Györgynek, a prágai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	803
181.	1992. június 23. Benyó Pálnak, a prágai nagykövetség tanácsosának éves beszámoló jelentése	811

182.	1992. július 9.	Boros Jenő pozsonyi főkonzul összefoglalója a magyar–szlovák viszony megjelenéséről a szlovák sajtóban	815
183.	1992. július 9.	Boros Jenő pozsonyi főkonzul éves beszámoló jelentése	817
184.	1992. július 27.	Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadójának feljegyzése prágai útjáról Antall József számára	825
185.	1992. július 29.	Rejtjeltávirat Pozsonyból. Vladimír Mečiar kormányfő véleménye a magyar–szlovák kapcsolatokról	827
186.	1992. július 30.	Rejtjeltávirat Prágából. A csehszlovák hadsereg vezérkari főnökének tájékoztatója Csehszlovákia felbomlásának katonai kérdéseiről	831
187.	1992. augusztus 4.	Rejtjeltávirat Prágából. Varga György prágai nagykövet látogatása Jozef Moravčík csehszlovák külügyminiszternél	834
188.	1992. augusztus 14.	Rejtjeltávirat Prágából. Az Európai Közösségek prágai nagykövetei közös, átfogó jelentésen dolgoznak központjaik számára a csehszlovákiai folyamatokról, a bomlás lehetséges következményeiről	836
189.	1992. augusztus 17.	Jelentés a Kormánynak Václav Klaus cseh miniszterelnök budapesti látogatásáról	839
190.	1992. augusztus 26.	Rejtjeltávirat Pozsonyból. A magyar–szlovák kapcsolatok kérdései	842
191.	1992. augusztus 28.	Rejtjeltávirat Prágából. Rudolf Chmel budapesti csehszlovák nagykövet előadása <i>Nemzetek és kisebbségek</i> címmel Prágában	853
192.	1992. szeptember 10.	Jelentés a Kormánynak Vladimír Mečiarnak, a Szlovák Köztársaság miniszterelnökének magyarországi látogatásáról	855
193.	1992. szeptember 11.	Rejtjeltávirat Prágából. A cseh külpolitikai koncepció	866
194.	1992. szeptember 21.	Boros Jenő pozsonyi főkonzul főnöki levele a szlovák külügyi aktivitásról és a magyar–szlovák kapcsolatok aktuális kérdéseiről	868

195.	1992. november 9.	Jeszenszky Géza külügyminiszter levele Krzysztof Skubisewski lengyel külügyminiszternek a magyar–szlovák kapcsolatokról	872
196.	1992. november 17.	Bösenbacher Ferencnek, a Külügyminisztérium Diplomáciai Információs Főosztálya munkatársának összefoglaló jelentése Jeszenszky Géza részére. 1993. január 1-én a Prágában működő nagykövetségek automatikusan elismerik Csehországot és Szlovákiát	875
197.	1991. november 22.	A Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkárságának elemzése Csehszlovákia felbomlásáról	878
198.	1992. november 27.	A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztályának feljegyzése Bába Iván helyettes államtitkár részére Szlovákia önálló államiségéről és a magyar–szlovák kapcsolatokról	882
199.	1992. december 19.	Rejtjeltávirat Pozsonyból. Jozef Moravčík csehszlovák szövetségi külügyminiszter véleménye a szlovák külpolitikáról	886
200.	1992. december 22.	Boros Jenő pozsonyi főkonzul összefoglalója a magyar–szlovák viszony aktuális kérdéseiről	888

III/2. kötet

Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer

201.	1992. január 20.	Boros Jenő pozsonyi főkonzul összefoglalója a Csehszlovák Szövetségi Gyűlés Környezetvédelmi Bizottságának üléséről a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében	49
202.	1992. január 22.	A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya csehszlovák referatúrájának háttérelmzése a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyének hatásáról a magyar–csehszlovák kapcsolatokra Szabad György, az Országgyűlés elnöke számára Alexander Dubčekkel, a csehszlovák Szövetségi Gyűlés elnökével folytatandó tárgyalásához	56

203.	1992. január 31. Boros Jenő pozsonyi főkonzul információi a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer építésével kapcsolatos munkálatokról	58
204.	1992. február 5. Boros Jenő pozsonyi főkonzul főnöki levele a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyéről a szlovák parlamentben	61
205.	1991. február 10. Feljegyzés a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerről szóló államközi szerződés azonnali felmondása ügyében	69
206.	1992. február 12. Marián Čalfa csehszlovák szövetségi miniszterelnök levélben közölte a magyar Kormánnyal a Duna egyoldalú elterelését	72
207.	1992. február 26. Tatár György miniszteri biztos összefoglalója Rott Nándor, az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának elnöke számára a Duna egyoldalú eltereléséről	76
208.	1992. március 6. Feljegyzés a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerről folyó magyar–csehszlovák államközi vita aktuális kérdéseiről	78
209.	1992. március 18. Varga György prágai nagykövet főnöki levele a prágai osztrák és német diplomaták véleményéről a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban	80
210.	1992. szeptember 1. Előterjesztés a Kormány részére a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer csehszlovákiai építése kapcsán tervezett magyar válaszlépésekről	82
211.	1992. szeptember 4. Rejtjeltávirat Pozsonyból. A Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer aktuális munkálatai	89
212.	1992. október 15. Törőcsik Bélának, a Külügyminisztérium Diplomáciai Információs Főosztálya munkatársának összefoglalója a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos nemzetközi véleményekről	92
213.	1992. szeptember 28. Volker Schlegelnek, Klaus Kinkel német külügyminiszter kabinetfőnökének javaslata a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban	96

214.	1992. október 26.	
	Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkárának jelentése a háromoldalú bizottság felállítása és annak mandátuma ügyében folytatott brüsszeli tárgyalásokról	98
215.	1992. december 2.	
	Martonyi János közigazgatási államtitkár jelentése a Kormány részére a háromoldalú brüsszeli tanácskozásról a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében. Jegyzőkönyv Magyarország, Csehszlovákia és az Európai Községek Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében folytatott találkozójáról	103
216.	1992. december 9.	
	Martonyi János közigazgatási államtitkár feljegyzése Antall József számára a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében	109
217.	1992. december 16.	
	Martonyi János közigazgatási államtitkár jelentése a Kormány részére a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyének rendezéséről folytatott háromoldalú szakértői tárgyalásokról	111

Románia

218.	1992. január 15.	
	Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése egyes román politikai pártok országegyesítő törekvéseiről és Nagy-Románia terveiről	118
219.	1992. január 15.	
	Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése a román unionista mozgalomról	120
220.	1992. január 30.	
	Kálmán Bélának, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése Vasile Macoveinek, a román külügyminisztérium Kulturális osztálya osztályvezető-helyettesének véleményéről a román kulturális politika prioritásáról és a közép-európai valamint a délkelet-európai térségről	123
221.	1992. február 6.	
	Péter Lászlónak, a bukaresti nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének jelentése Rudas Ernő bukaresti nagykövet megtámadásáról a <i>România Mare</i> című román újságban	126

222.	1992. február 6.	Jeszenszky Géza külügyminiszter bekérte Simion Pop budapesti román nagykövetet a Rudas Ernő bukaresti nagykövetről a <i>România Mare</i> című román újságban megjelent cikk ügyében	132
223.	1992. február 21.	Székely Leventének, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése a magyar politikusokat és a bukaresti nagykövetség diplomatáját érintő vádaskodásokról a román parlamentben	134
224.	1992. március 6.	Rejtjeltávirat Bukarestből. A március 15.-hez kapcsolódó koszorúzások . . .	137
225.	1992. március 18.	Antall József levele Theodor Stolojan román miniszterelnöknek a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának vagyonával kapcsolatos kérdésekről	139
226.	1992. március 26.	Rudas Ernő bukaresti nagykövet megbeszélése Ionel V. Săndulescuval, a román külügyminisztérium államtitkárával	141
227.	1992. április 21.	Jelentés a Kormány részére Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatokért felelős miniszter hivatalos romániai látogatásáról	145
228.	1992. április 24.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Román álláspont a magyar–román alapszerződésről	150
229.	1992. április 29.	Jacques Faurnek, a francia külügyminisztérium Közép- és Kelet-Európai Osztálya egyik vezetőjének értékelése Párizs Románia-politikájáról	153
230.	1992. május 25.	Katona Lászlónak, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya munkatársának feljegyzése a román külpolitika prioritásairól és Bukarest álláspontjáról a regionális együttműködési formákkal kapcsolatban	155
231.	1992. június 3.	Rudas Ernő bukaresti nagykövet éves beszámoló jelentése	158
232.	1992. június 5.	Jelentés és emlékeztető Katona Tamás, a Külügyminisztérium politikai államtitkára és Teodor Meleşcanu, a román külügyminisztérium államtitkára közötti tárgyalásról	180

233.	1992. június 11.	Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának elemzése az 1992. januári román népszámlálás nemzetiségi és vallási adatairól	187
234.	1992. június 15.	Rejtjeltávirat Bukarestből. A Visegrádi Hármak bukaresti nagykövetségei közötti egyeztetés román belpolitikai kérdésekről	190
235.	1992. június 30.	Rejtjeltávirat Bukarestből. A román Nemzeti Megmentési Front külpolitikai stratégiája	192
236.	1992. július 8.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Herman János, a Külügyminisztérium szóvivője és Traian Chebeleu, a román külügyminisztérium szóvivője közötti tárgyalások	195
237.	1992. július 23.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Nikicsér László, a Külügyminisztérium 8. Területi Főosztályának főosztályvezetője és Ion Gorita, a román külügyminisztérium főosztályvezetője közötti konzultáció. Nikicsér László megbeszélése Teodor Meleşcanu román államtitkárral	198
238.	1992. augusztus 10.	A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya román referatúrájának összefoglalója Románia belpolitikai helyzetéről, külpolitikájáról, a magyar–román kapcsolatokról és a romániai magyar kisebbségről	200
239.	1992. október 5.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Az október 6-i aradi koszorúzás I.	208
240.	1992. október 6.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Az október 6-i aradi koszorúzás II.	211
241.	1992. október 7.	Bába Iván helyettes államtitkár jelentése Jeszenszky Géza külügyminiszternek Bába Iván és Teodor Meleşcanu, a román külügyminisztérium államtitkára közötti megbeszélésről	214
242.	1992. október 15.	Feljegyzés miniszteri értekezletre. Románia politikája a romániai választások után	219
243.	1992. október 28.	Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a Stolojan-kormány egy éves tevékenységéről	225

244.	1992. november 25.	Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Nicolae Văcăroiu román miniszterelnök kormányának programjáról	228
245.	1992. december 16.	Rejtjeltávirat Bukarestből. A Nagy-Románia koncepció és a román sovinizmus jellege, jelenléte a román tájékoztatási eszközökben	232
246.	1993. január 4.	A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya román referatúrájának összefoglalója a magyar–román kapcsolatokról	239

Ausztria

247.	1992. február 6.	Jeszzenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak hivatalos ausztriai látogatásáról	249
248.	1992. február 13.	Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az osztrák föderalizmus jövőjéről	257
249.	1992. április 9.	Rejtjeltávirat Bécsből. Franz Vranitzky osztrák kancellár moszkvai látogatása	261
250.	1992. április 14.	Hunkár Dénes bécsi nagykövet főnöki levele az osztrák biztonságpolitikai koncepcióról	263
251.	1992. április 19.	Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése az osztrák–szlovén kapcsolatokról	267
252.	1992. május 11.	Rejtjeltávirat Hágából. Ausztia jövőbeli tagsága az Európai Közösségekben	272
253.	1992. június 30.	Hunkár Dénes bécsi nagykövet éves beszámoló jelentése	274
254.	1992. július 2.	Aradi Flóriánnak, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az osztrák külpolitika irányairól	294

255.	1992. július 10. Rejtjeltávirat Bécsből. Információk Ausztria és az Európai Közösségek tárgyalásairól	300
256.	1992. július 31. Rejtjeltávirat New Yorkból. Harry Hueller New York-i osztrák konzul közlései Ausztria pozíciójáról Európában	302
257.	1992. szeptember 17. Szőke Barnabásnak, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Franz Vranitzky osztrák kancellár image-nak változásairól	304
258.	1992. szeptember 28. Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Ausztria és a közép-európai térség kapcsolatairól	307
259.	1992. október 8. Hunkár Dénes bécsi nagykövet jelentése Antall József miniszterelnök és Franz Vranitzky osztrák kancellár eisenstadti (kismartoni) találkozásáról	310
260.	1992. október 8. Rejtjeltávirat Bécsből. Ausztria évi tíz százalékkal növeli a Magyarországnak biztosított agrárkvótát	318
261.	1992. november 19. Ausztria csatlakozási tárgyalásai az Európai Közösségekkel	320
262.	1992. december 11. Melega Tibornak, a bécsi magyar kereskedelmi kirendeltség tanácsosának emlékeztetője Hunkár Dénes bécsi nagykövet és Wolfgang Schüssel osztrák gazdasági miniszter megbeszéléséről	324
263.	1992. december 14. Aradi Flóriánnak, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az osztrák semlegesség külpolitikai és belpolitikai dilemmáiról	329

A közép-európai együttműködés új keretei

264.	1992. január 20. Simonyi Andrásnak, a hágai nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a Visegrádi Hármak közötti megkülönböztetésről	335

265.	1992. január 28. A Külügyminisztérium utasítása a Visegrádi Hármak közös fellépéséről a nemzetközi fórumokon	338
266.	1992. február 11. Rejtjeltávirat Varsóból. A Visegrádi Hármak egységes légvédelmi rendszerének tervezete	340
267.	1992. február 18. Bozsaky Katalinnak, a Külügyminisztérium Regionális Együttműködési Főosztálya munkatársának összefoglalója a Visegrádi Hármak helyettes államtitkári szintű találkozásáról Varsóban	347
268.	1992. március 13. Rejtjeltávirat Varsóból. Szakértői tárgyalások a Benelux Unió és a Visegrádi Hármak között Brüsszelben	352
269.	1992. április 9. A Külügyminisztérium Regionális Együttműködési Főosztályának javaslatai a Visegrádi Hármak állam- és kormányfőinek csehszlovákiai csúcstalálkozójához	354
270.	1992. április 9. Rejtjeltávirat Varsóból. Lengyel témajavaslatok a Visegrádi Hármak prágai csúcstalálkozójához	356
271.	1992. április 7. Rejtjeltávirat Helsinkiből. Az EK-trojka és Visegrádi Hármak együtt- működése az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten	358
272.	1992. május 4. Körmendy Adrienne-nek, a varsói nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a francia–lengyel–német külügyminiszteri találkozóról . . .	360
273.	1992. május 6. Gulyás András lisszaboni nagykövet főnöki levele az Európai Közösségek politikai főigazgatói, az elnökségi trojka főigazgatói és a Visegrádi Hármak külügyi vezetői közötti tárgyalásokról Lisszabonban	363
274.	1992. május 30. Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak Antall József miniszterelnök, Václav Havel elnök és Lech Wałęsa elnök prágai találkozásáról	365
275.	1992. június 11. Rejtjeltávirat Jakartából. A Visegrádi Hármak jakartai misszióvezetőinek együttműködése és kapcsolatfelvétele a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetségével (ASEAN)	639

276.	1992. szeptember 17.	Rejtjeltávirat Varsóból. A Visegrádi Hármak szabadkereskedelmi egyezménye	371
277.	1992. szeptember 18.	Rejtjeltávirat Prágából. Magyarország és Lengyelország EK-társulási szerződésének ratifikálása az Európai Parlamentben	373
278.	1992. november 2.	Rejtjeltávirat Brüsszelből. A Benelux Unió főtitkárának javaslatai a Benelux államok és a visegrádi országok együttműködésének további területeire	375
279.	1992. november 4.	Nanovfszky György moszkvai nagykövet főnöki levele a Visegrádi Hármak moszkvai nagyköveteinek egyeztetéséről	377
280.	1992. november 23.	Gogolák Gábornak, a prágai nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az Európai Parlament Csehszlovákia közös piaci társulásáért felelős képviselőjének csehszlovákiai látogatásáról	380
281.	1992. december 4.	Rejtjeltávirat Prágából. Cseh és szlovák álláspont a háromoldalú szabadkereskedelmi megállapodás aláírásával kapcsolatban	382
282.	1992. december 28.	Rejtjeltávirat Rómából. Az olasz kormány fontosnak tartja a Közép-európai Kezdeményezést	384

III. OROSZORSZÁG ÉS A VOLT SZOVJET TÉRSÉG ÁLLAMAI

Oroszország

283.	1992. január 14.	Böröcz Lászlónak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az orosz–ukrán kapcsolatokról	387
284.	1992. január 27.	Peisch Sándor helyettes államtitkár fogadta Ivan Aboimov budapesti orosz nagykövetet a magyar–német–orosz gazdasági együttműködési orosz terv ügyében	390

285.	1992. január 28.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Oroszország visszaköveteli a Krím-félszigetet	
	Ukrajnától, feszült orosz–ukrán viszony	392
286.	1992. február 25.	
	Birnbauer Józsefnek, a moszkvai nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének	
	jelentése Szergej Glazjevvel, az orosz külügyminisztérium Külgazdasági	
	Bizottságának első elnökhelyettesével folytatott megbeszéléséről	394
287.	1992. március 17.	
	Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának	
	összefoglalója az Oroszországi Föderáció külpolitikájáról	397
288.	1992. március 23.	
	Rejtjeltávirat Damaszkuszról. Borisz Jelcin külpolitikai stratégiája	403
289.	1992. március 27.	
	Rejtjeltávirat Párizsból. Orosz külügyi vezető előadása Párizsban	
	az orosz külpolitika prioritásáról	405
290.	1992. április	
	Annus Antalnak, a Honvédelmi Minisztérium államtitkárának levele	
	Pavel Gracsovna, az orosz honvédelmi miniszter első helyettesének	
	a szovjet csapatkivonás pénzügyi elszámolásával kapcsolatban	407
291.	1992. április 14.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz biztonságpolitika	409
292.	1992. május 7.	
	Alaputasítás Nanovfszky György moszkvai nagykövet részére	414
293.	1992. május 15.	
	Rejtjeltávirat Belgrádból. Andrej Kozirjev orosz külügyminiszter	
	látogatása Szerbiában	420
294.	1992. május 18.	
	A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztályának javaslata	
	a szentpétervári főkonzulátus leépítéséről és egyben Varga István	
	szentpétervári főkonzul kijevei nagyköveti megbízatásáról	423
295.	1992. május 26.	
	Monori Istvánnak, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya	
	vezetőjének feljegyzése a szovjet csapatkivonással kapcsolatos	
	pénzügyi-elszámolási kérdésekről	425

296.	1992. június 18.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Viktor Dubinyin, az orosz hadügyminiszter első helyettese arról tájékoztatta Annus Antalt, hogy az orosz fél megerősíti elkötelezettségét az egykori szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos anyagi-pénzügyi kérdések mielőbbi megoldásában	428
297.	1992. június 23.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Mihail Kokejevnek, az orosz külügy-minisztérium Nemzetközi Tudományos és Technikai Együttműködési Főosztálya helyettes vezetőjének véleménye a „nulla megoldásról”	430
298.	1992. június 23.	
	Láng Józsefnek, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	432
299.	1992. június 30.	
	Holodnyák Péternek, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	435
300.	1992. június 30.	
	Bács Zoltánnak, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	438
301.	1992. június 30.	
	Szalipszki Endrének, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	441
302.	1992. július 1.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Thomas Lynchnek, az Amerikai Egyesült Államok moszkvai nagykövetsége titkárának véleménye az amerikai–oroszcúccsalálkozóról	445
303.	1992. július 7.	
	Vincze Gyulának, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	447
304.	1992. július 9.	
	Bába Iván és Keskeny Ernő feljegyzése Bába Ivánnak, a Külügy-minisztérium helyettes államtitkárának tárgyalásairól Moszkvában	450
305.	1992. július 16.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Antall József levelének átadása Borisz Jelcin titkárságán	456
306.	1992. július 22.	
	Sári Mihálynak, a moszkvai nagykövetség tanácsosának éves beszámoló jelentése	459

307.	1992. július 28. Visontai Bélának, a moszkvai nagykövetség tanácsosának éves beszámoló jelentése	473
308.	1992. július 28 Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	477
309.	1992. július 29. Zimonyi Attilának, a Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Főosztálya munkatársának feljegyzése az orosz földgázszállítmány ügyéről Bosznia-Hercegovinába	483
310.	1992. július 30. Rejtjeltávirat Moszkvából. Jevgenyij Ambarcumovnak, az orosz parlament Külügyi és Külgazdasági Bizottsága elnökének és Oleg Rumjancevnek, az orosz parlament Alkotmányt Előkészítő Bizottsága titkárának értékelése az orosz külpolitikáról és a magyar–orosz kapcsolatok	485
311.	1992. augusztus 17. Szuromi Antalnak, a moszkvai nagykövetség titkárának éves beszámoló jelentése	489
312.	1992. szeptember 1. Rejtjeltávirat Moszkvából. Belpolitikai támadások Borisz Jelcin ellen ...	492
313.	1992. szeptember 22. Mikecz Tamásnak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatajának összefoglalója a magyar külpolitika és belpolitika moszkvai megítéléséről	494
314.	1992. szeptember 28. Entz Géának, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökének jelentése Jeszenszky Géza külügyminiszter moszkvai tárgyalásairól	500
315.	1992. október 7. Rejtjeltávirat Moszkvából. Egyeztetés Jurij Vlagyimirovics Petrovval, Borisz Jelcin titkárságvezetőjével Jelcin magyarországi látogatásáról ...	506
316.	1992. október 10. Rejtjeltávirat New Yorkból. Amerikai diplomata véleménye szerint az orosz földgáz nem érkezik meg Bosznia-Hercegovinába	508
317.	1992. október 16. Bába Iván helyettes államtitkár feljegyzése Ivan Aboimov budapesti orosz nagykövet látogatásáról	510

318.	1992. október 22. Rejtjeltávirat Moszkvából. Göncz Árpád és Borisz Jelcin moszkvai megbeszélése	512
319.	1992. október 22. Szűcs Szergejnek, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya munkatársának feljegyzése Borisz Jelcin magyarországi látogatásának konceptiójáról	517
320.	1992. október 30. Borisz Jelcin levele Antall József számára	519
321.	1992. november 1. Rejtjeltávirat Moszkvából. A szovjet csapatkivonás pénzügyi elszámolásának problémái	521
322.	1992. november 6. Varga Imrének, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya munkatársának összefoglalója a délszláv válságról (Borisz Jelcin orosz elnök budapesti látogatásához)	524
323.	1992. november 12. Antall József és Borisz Jelcin megbeszélésének szószerinti jegyzőkönyve	526
324.	1992. november 12. Bába Iván helyettes államtitkár jelentése a Kormánynak Borisz Jelcin orosz elnök hivatalos magyarországi látogatásáról	531
325.	1992. november 14. Rejtjeltávirat Hágából. Oroszország hágai nagykövete a központjától kapott tájékoztatásra hivatkozva elmondta, hogy rendkívül kedvezően értékeli Borisz Jelcin elnök budapesti látogatását	536
326.	1992. november 20. Rejtjeltávirat Bukarestből. Dumitru Neagunak, a román külügy- minisztérium főosztályvezetőjének és a román sajtónak az aggodalmi Borisz Jelcin magyarországi látogatása kapcsán. A magyar és az orosz kisebbségek jogvédelmét érintő közös nyilatkozat román visszhangja . . .	538
327.	1992. (hónap és nap nélkül) A Külügyminisztérium intézkedési terve a Borisz Jelcin budapesti látogatásából adódó feladatok végrehajtásához	540
328.	1992. december 9. Vlagyimir Dorohinnak, a budapesti orosz nagykövetség első beosztottjának látogatása a Külügyminisztériumban Moldova ügyében	543

329.	1992. december 15.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. Konfliktusok az orosz hatalmi ágak között . . .	545
330.	1992. december 18.	
	Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadójának feljegyzése Antall József számára a Vlagyimir Dorohinnal, a budapesti orosz nagykövetség tanácsosával folytatott konzultációjáról	548
331.	1992. december 28.	
	Rejtjeltávirat Moszkvából. A magyar–orosz alapszerződés orosz ratifikálási eljárása	550
332.	1992. december 28.	
	Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az Európa Tanács és az Orosz Föderáció kapcsolatairól	552
333.	1992. december 31.	
	Varga István moszkvai főkonzul éves beszámoló jelentése	556

Ukrajna

334.	1992. január 24.	
	Rejtjeltávirat Kijevből. A független Ukrajna nemzetközi elismerése	564
335.	1992. január 30.	
	Rejtjeltávirat Kijevből. Konsztantyin Morozov ukrán honvédelmi miniszter közlése a Fekete-tengeri Flottáról	566
336.	1992. január 31.	
	Rejtjeltávirat Kijevből. A magyar–ukrán alapszerződés és konzuli egyezmény ukrán ratifikációja	568
337.	1992. február 13.	
	Rejtjeltávirat Kijevből. Boross Péter belügyminiszter látogatása Kijevben	570
338.	1992. március 3.	
	Jeszenszky Géza külügyminiszter tárgyalása Konsztantyin Morozov ukrán védelmi miniszterrel Budapesten	572
339.	1992. március 30.	
	Borisz Taraszjuk ukrán külügyminiszter-helyettes magyarországi tárgyalásai	575
340.	1992. április 7.	
	Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter tárgyalásai	580

341.	1992. április 7. Rejtjeltávirat Moszkvából. Alekszandr Ruckoj orosz elnökhelyettes felszólalása az Orosz Népképviselési Kongresszuson a Dnyeszter-menti Köztársaságról. Az orosz rádió hírösszefoglalója Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter beregszászi megbeszéléseiről	584
342.	1992. április 16. Páldi András kijevi nagykövet főnöki levele Ukrajna biztonságpolitikájáról és külpolitikájáról	586
343.	1992. április 28. A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya ukrán referatúrájának feljegyzése Mihajlo Krajilónak, Kárpátalja elnöki megbízottjának magyarországi tárgyalásairól	593
344.	1992. április 30. Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója a magyar–ukrán kapcsolatokról	600
345.	1992. május 4. Rejtjeltávirat Strasbourgból. Az Európa Tanács és Ukrajna kapcsolata . .	606
346.	1992. május 26. Jelentés a Kormánynak Vitold Fokin ukrán miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásáról	608
347.	1992. június 24. Rejtjeltávirat Párizsból. Leonyid Kravcsuk ukrán elnök és François Mitterrand francia elnök tárgyalása Párizsban	614
348.	1992. június 30. Páldi András kijevi nagykövet éves beszámoló jelentése	616
349.	1992. július 7. Keskeny Ernő feljegyzése Bába Iván helyettes államtitkár kijevi tárgyalásairól	626
350.	1992. július 21. Íjgyártó Istvánnak, a Határon Túli Magyarok Hivatala főtanácsosának jelentése Dmitro Dorcsineccal, a Kárpátaljai Területi Tanács elnökével és Tóth Mihállal, a beregszászi járás elnöki megbízottjával folytatott tárgyalásairól	630
351.	1992. szeptember 10. Rejtjeltávirat Kijevből. Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter tárgyalásai Bukarestben	634

352.	1992. szeptember 10.	Jeszenszky Géza külügyminiszter levele Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszternek ukrán haditechnikai eszközök beszerzéséről Magyarország számára	636
353.	1992. szeptember 17.	Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója az ukrán gazdaságpolitikáról	638
354.	1992. szeptember 21.	Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója a Magyarország-képről Ukrajnában	644
355.	1992. október 15.	Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója az ukrán belpolitikáról . . .	647
356.	1992. október 30.	Alaputasítás Varga István kijevi nagykövet részére	650
357.	1992. október 30.	Rejtjeltávirat Kijebből. Páldi András kijevi nagykövet búcsúlátogatása Leonyid Kucsma ukrán miniszterelnöknél	656
358.	1992. november 3.	Jelentés a Kormánynak Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter kárpátaljai látogatásáról	658
359.	1992. november 5.	Rejtjeltávirat Bécsből. Ukrán katonai ezred telepítése Beregszászra	663
360.	1992. november 30.	Jeszenszky Géza külügyminiszter fogadta Dmitro Tkacs budapesti ukrán nagykövetet	665
361.	1992. december 1.	A magyar–ukrán alapszerződés ratifikációja és a területi klauzula	667
362.	1992. december 3.	Rejtjeltávirat Bukarestből. Leontij Szanduljak bukaresti ukrán nagykövet és Rudas Ernő bukaresti nagykövet megbeszélése a bukaresti magyar nagykövetségen	671
363.	1992. december 3.	Varga Györgynek, a kijevi nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Ukrajna belpolitikájáról és külpolitikájáról	674

Moldova

364. 1992. március 12.
Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának
összefoglalója a moldovai helyzetről és annak román megítéléséről 679
365. 1992. március 26.
A moszkvai nagykövetség tájékoztatása a moldovai helyzetről 683
366. 1992. március 31.
Rejtjeltávirat Moszkvából. Moldova, Oroszország
és a Dnyeszter-menti konfliktus 685
367. 1992. április 7.
Rejtjeltávirat Moszkvából. A moszkvai román nagykövetség első
beosztottjának tájékoztatója a moldovai válság román megítéléséről 687
368. 1992. április 9.
Rejtjeltávirat Bukarestből. A kisinyovi orosz–ukrán–román–moldáv
külügyminiszteri megbeszélés 690
369. 1992. április 9.
Rejtjeltávirat Bukarestből. A román külügyminisztérium Moldávia
Főosztályának helyettes vezetője és a bukaresti moldáv nagykövetség
tanácsosa szerint Washington figyelmeztette Oroszországot,
ne avatkozzék be fegyveresen a Dnyeszteren túli konfliktusba 692
370. 1992. április 29.
Rejtjeltávirat Bukarestből. Bukaresti orosz diplomata véleménye
a Dnyeszteren túli konfliktusról 695
371. 1992. május 19.
Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának
összefoglalója a Dnyeszter-menti válság orosz megítéléséről 698
372. 1992. május 25.
Visontai Bélának, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának
összefoglalója a 14. orosz hadsereg szerepéről a Dnyeszteren túli
konfliktusban 704
373. 1992. május 28.
Rejtjeltávirat Berlinből. Berlini amerikai diplomata véleménye
az orosz–moldáv feszültségről 709
374. 1992. június 1.
A moszkvai román nagykövetség tanácsosának véleménye
a Dnyeszteren túli válságról 711

375.	1992. június 1. Rejtjeltávirat Moszkvából. A moldáv polgárháborús konfliktus és a Dnyeszter-menti Köztársaság elszakadása	714
376.	1992. június 15. Alaputasítás Nagy József tanácsos, a kisinyovi nagykövetség ideiglenes ügyvivője részére	717
377.	1992. július 16. Rejtjeltávirat Bukarestből. Fegyvernynyugvás a moldovai katonai frontokon	721
378.	1992. július 27. Vincze Gyulának, a moszkvai nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése az orosz–moldáv előzetes békemegállapodásról	723
Azerbajdzsán, Belarusz, Grúzia, Kazahsztán, Kirgízia, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán		
379.	1992. január 24. Rejtjeltávirat Bonnból. Belarusz német megítélése	726
380.	1992. február 12. Közös közlemény a Jeszenszky Géza külügyminiszter és Pjotr Kravcsenko belarusz külügyminiszter közötti megbeszélésről	728
381.	1992. február 17. Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak Pjotr Kravcsenko belarusz külügyminiszter hivatalos magyarországi látogatásáról	730
382.	1993. június 13. Darvasi Istvánnak, a hararei nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a Szovjetunió utódállamainak diplomáciai elismeréséről Afrikában	735
383.	1992. június 17. Torma József isztambuli főkonzul jelentése a Kazahsztánban, Kirgíziában és Üzbegisztánban tett útjáról	737
384.	1992. július Előterjesztés-tervezet a Kormánynak a varsói nagykövet megbízásáról Magyarország képviselőtére a Belarusz Köztársaságban	748

385.	1992. július 13.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet találkozója Sztanyiszlav Suskevics belarusz elnökkel	750
386.	1992. augusztus 15.	Rejtjeltávirat Varsóból. Vladimir Senko varsói belarusz nagykövet bemutató látogatása a varsói magyar nagykövetségen	753
387.	1992. augusztus 22.	Nanovfszky György moszkvai nagykövet tárgyalásai Örményországban, Grúziában és Azerbajdzsánban	756
388.	1992. augusztus 28.	Nanovfszky György moszkvai nagykövet beszámoló jelentése Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban tett hivatalos látogatásairól és tárgyalásairól	763
389.	1992. szeptember 16.	Torma Józsefnek, az ankarai nagykövetség tanácsosának felejegyzése és javaslata Magyarország diplomáciai kapcsolatainak intézményesítéséről a volt Szovjetunió déli köztársaságaival	768
390.	1992. október 29.	Engelmayer Ákos varsói nagykövet Minszkből érkezett agrément-ja	772
391.	1992. november 12.	Rejtjeltávirat Varsóból. A minszki lengyel nagykövetség első beosztottjának tájékoztatója a belarusz belpolitikai helyzetről	773
392.	1992. december 3.	Megyeri Béla varsói főkonzul összefoglaló jelentése Belaruszról, lengyel szakértők értékelése alapján	776
393.	1992. december 14.	Rejtjeltávirat Varsóból. Engelmayer Ákos nagykövet megbízólevelének átadása Sztanyiszlav Suskevicsnek, a Legfelsőbb Tanács elnökének Minszkben	783

IV. A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG

394.	1992. január 10.	Entz Gézának, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökének látogatása Ausztriában	786

395.	1992. január 15.	Gurszki Zsuzsannának, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a csehszlovákiai magyarság politikai és jogi helyzetéről	791
396.	1992. január 30.	A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom javaslatot kíván beterjeszteni a Szlovák Nemzeti Tanácsnak a magyarsággal szemben 1945–1949 között alkalmazott kollektív bűnösség elvének elítélésére	796
397.	1992. január 30.	A Romániai Magyar Történelmi Egyházak és a Romániai Magyar Demokrata Szövetség közös Memoranduma az előkészületben lévő román vallásiügyi és oktatási törvényekkel kapcsolatban	799
398.	1992. február 3.	Misur Györgynek, a Külügyminisztérium Regionális Együttműködési Főosztálya főosztályvezetőjének köszönőlevele Hunkár Dénes bécsi nagykövet számára az ausztriai magyarsággal kapcsolatos tevékenységéért	802
399.	1992. február 20.	Mohácsi Istvánnak, a washingtoni nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója az amerikai külügyminisztérium 1991. évi jelentéséről, különös tekintettel az emberi jogok magyarországi érvényesítésére	804
400.	1992. március 25.	Varga György prágai nagykövet jelentése a Beneš-dekrétumok tervezett felülvizsgálatáról Csehszlovákiában	809
401.	1992. április 8.	Gheorghe Funar kolozsvári polgármester rendelete a magyar nyelvű táblák megtiltásáról és eltávolításáról az intézmények faláról Kolozsváron	812
402.	1992. május 6.	Gheorghe Funar kolozsvári polgármester diszkriminatív és magyarellenos intézkedéssorozata Kolozsváron	814
403.	1992. június 3.	Almási Kálmánnak, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója a román televízió gyermeknapon sugárzott adásairól, amelyekben hangsúlyozták, hogy Romániának egy ellensége van: Magyarország és a magyarság	816
404.	1992. június 24.	Gheorghe Funar kolozsvári polgármester magyarellenos intézkedései a román kormány utasítására Kolozsváron	818

405. 1992. július 9.	
Herman Jánosnak, a Külügyminisztérium szóvivőjének tárgyalása Bukarestben és találkozója a Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezetőivel	821
406. 1992. szeptember 10.	
Páldi András kijevei nagykövet tárgyalásai a kárpátaljai magyar kisebbségről Ungváron	825
407. 1992. december 28.	
Varga István kijevei nagykövet látogatása Kárpátalján	828
408. 1992. november 2.	
A román külügyminisztérium megtiltja az „Erdély” földrajzi név használatát. Magyar személyek hivatalos romániai látogatásához a román külügyminisztérium előzetes engedélye szükséges	831

DOKUMENTUMOK

BŐS-NAGYMAROS VÍZLÉPCSŐRENDSZER

201.
1992. január 20.

Boros Jenő pozsonyi főkonzul összefoglalója a Csehszlovák Szövetségi Gyűlés Környezetvédelmi Bizottságának üléséről a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében

0082/1

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!

5/SZT/1992.

Pozsony, 1992. január 20.

Készült 3 példányban

Kapja: 2 pld. központ

1 pld saját

Előadó: Váradi Lajos

Gépelte: Bárányné

Tárgy: A Szövetségi Gyűlés Környezetvédelmi Bizottságának ülése a Bősi Vízlépcső ügyében

Mell.: 3 db magyar
1 db szlovák

Január 15-én foglalkozott a Szövetségi Parlament mindkét kamarájának környezetvédelmi bizottsága a bősi vízlépcső ügyéve.

J. Čarnogurský szlovák miniszterelnök a vízlépcső témájában tárgyaló delegáció vezetője az ülésre egy terjedelmes anyagot nyújtott be. Ebben összefoglalja az 1989-től folytatott kétoldalú megbeszéléseket, valamint a csehszlovák fél elképzeléseit a vízlépcső további sorsát illetően. Tekintettel a két ország parlamentjei környezetvédelmi bizottságainak közelgő tárgyalására, összefoglalom az anyag fontosabb megállapításait, valamint a környezetvédelmi bizottság ülésének főbb határozatait. Melékeltlen felterjesztem a teljes szlovák nyelvű anyagot is. Hasznosnak tartanám, ha a teljes anyag részletesen áttanulmányozásra kerülne, mert fontos tanulságok levonására alkalmas a további tárgyalások vonatkozásában.

Az anyag szerint a december 1–2-án Budapesten sorra került legutóbbi tárgyaláson a magyar fél passzívan lépett fel, továbbra sem tett javaslatokat az esetleges megoldási variációkra, sőt elképzelése sem volt a probléma megoldásáról. Nem értett egyet azzal sem, hogy a létrehozandó szakértői bizottság szakmai és morális színvonalát az Európai Közösség garantálja. A „negatív hozzáállás csúcsát” jelentette, hogy a csehszlovák fél a szakértői bizottság tevékenységének ideje alatt állítsa le az 1977-es egyezményben nem szereplő munkálatokat.

A csehszlovák fél nemzetközi jogi és gazdasági okok miatt ezt a kérdést elutasította. A magyar félnek a bizottság létrehozására és működésére vonatkozó javaslataiból arra következtetett, hogy ezzel a különböző műszaki tudományos kérdések megoldásának az elodázását célozza. A legutóbbi tárgyalásokon javasolt tíz napos gondolkodási időt, ultimatív követelésként értékelték.

Leszögezték, hogy ezzel kimerült az összes tárgyalási lehetőség a probléma közös racionális megoldására. Hangsúlyozták: a csehszlovák fél álláspontja mindig összhangban volt a nemzetközi jog érvényes normáival. Ugyanakkor a magyar fél semmi olyan jogilag releváns érvet nem terjesztett be, amely kétségbe vonta volna a szerződés érvényességét, vagy legalizálta volna szerződéses kötelezettségének nem teljesítését.

Az anyag megállapítása szerint Csehszlovákia eddig – kamat terheket is figyelembe véve – 21 Mrd Kčs-t fordított az építkezésre. Az elmaradt haszon az elmúlt két évben 6,0 Mrd Kčs-t tesz ki, s minden további év újabb 5 Mrd Kčs veszteséget jelent az eredeti tervhez viszonyítva. A Duna egyes szakaszain megnövekedett az árvízveszély és rosszabbodtak a hajózási viszonyok. A Majna–Rajna csatorna üzembehelyezésével pedig a Duna és ez a régió kulcsszerepet tölthet be a közlekedésben. A vízlépcső elhagyása esetén mintegy 30 Mrd Kčs-t kellene beruházásra fordítani, hogy korlátozott mértékű hajózási feltételeket tudjanak biztosítani. További gond, hogy a Duna medre Pozsony alatti szakaszon kotrás következtében már most is, több mint egy métert süllyedt, s ez a változás az oldalágrendszer és a talajvízszint süllyedését idézte elő.

A fenti megfontolások alapján a csehszlovák fél a vízlépcsőt a keletkezett károk minimalizálása érdekében, a nemzetközi jogi normák betartásával üzembe kívánja helyezni. Az egyoldalú üzembehelyezést csak ideiglenes megoldásként tervezi, amelyre a magyar fél jogellenes eljárása kényszeríti Csehszlovákiát. Ezt tekintik az egyetlen reális lehetőségnek ahhoz, hogy az egyébként a magyar felet megillető villamosenergia hányadból a károk megtérüljenek. (Az ideiglenes megoldás megvalósításának jogi feltételeit az 1. sz. melléklet tartalmazza.)

Megjegyzem, hogy az ideiglenes megoldás engedélyezését a Szlovák Környezetvédelmi Bizottság 19 pontban megfogalmazott feltételhez kötötte, ezek azonban

inkább csak a lakosság megnyugtatótását szolgálják, mert ezidáig teljesítésüktől függetlenül – tehát jogtalanul – folyik az építkezés.

Az elmúlt időszakban az ún. „B” alternatívára, vagyis a bösi erőmű Nagymaros elhagyásával való folyamatos üzemeltetésére végeztek vizsgálatokat, amelyeket most megpróbálnak transzformálni az ún. ideiglenes „C” megoldásra. Elsősorban a tározó alakjának optimalizálására vonatkozó kutatási feladatot kívánják megoldani a kolmatáció¹ meggátolása érdekében.

Az ideiglenes megoldás költségeit 1991-es árákon 8,413 Mrd Kcs-ben határozták meg, ebből az energetikai rész 906 millió Kcs-be kerül. 1991-ben 372 millió Kcs-t, 1992-ben 3300 millió Kcs-t kell felhasználni. (Az építési munkálatok állását a 2. sz. melléklet tartalmazza.)

Az anyag végül megállapítja: nem tételezhető fel, hogy a Magyar Országgyűlés rövid időn belül megváltoztatná a kormánynak adott mandátumát és ezen a kormányközi tárgyalások sem változtatnak semmit.

Elképzelhető, hogy a csehszlovák delegáció nyomására a magyar kormány felhatalmazást kap az Európai Közösség szakértőinek bevonásával működő bizottság felállítására, anélkül, hogy a munkálatok leállítását feltételül szabná a Parlament. Ezzel a lépéssel ugyanis a magyar fél a beruházás elhalasztásához nyerhet időt. Ilyen vizsgálatok néhány évig is eltarthatnak és egyáltalán nem biztos, hogy a vízlépcső befejezésében való együttműködést eredményezik.

A Szövetségi Parlament környezetvédelmi bizottságában a bösi vízlépcső sorsáról, amint azt másúton is jelentünk, élénk vita alakult ki. A miniszterelnök a nagy gondal összeállított érvelésében hangsúlyt helyezett ökológiai veszélyre, illetve a magyar fél álláspontjának tarthatatlanságára, amely még a vízlépcső általa szorgalmazott felszámolására sem rendelkezik semmiféle konkrét tervvel, vagy közösen megtárgyalható elképzelésekkel. Politikai síkon azzal érvelt, hogy a három ország együttműködése érdekében Magyarország kénytelen lesz módosítani álláspontját, mert ha a magyar–szlovák viszony megromlik, ez komoly következményekkel jár a csehszlovák–lengyel–magyar együttműködésre is.

J. Vavroušek szövetségi környezetvédelmi miniszter – aki korábban közvetíteni próbált a két fél között – ismételten leszögezte, hogy a vízlépcső üzembehelyezése mellett van, ugyanakkor szerencsétlennek tartja, hogy a kétoldalú tárgyalások előtt néhány héttel elkezdték a „C” variáns megvalósítását.

A cseh képviselők részéről kétségek merültek fel az egyoldalú megoldással szemben, s egyesek nem fogadták el azt az állítást, hogy mindez a környezetvédelem érdekében történik. A Népek Kamarájának Környezetvédelmi Bizottsága – ahol

¹ Kolmatáció jelentése a talaj vagy talajcső vízáteresztő képességét csökkentő iszapolódás.

a cseh képviselők többségben vannak – nem is fogadta el a kormány december 12-i, a vízlépcső egyoldalú megvalósítására vonatkozó határozatát (3. sz. melléklet). Számon kérték a szlovák miniszterelnöktől, hogy az elvégzett munkálatok minőségének utólagos vizsgálatát a korábbi határozattal ellentétben nem végezték el. Nem sikerült viszont elfogadtatni azt a javaslatot, hogy a következő tárgyalásig, de legalább február végéig minimalizálják az építési munkálatokat, illetve értékeljék újra az összes megoldási variánst az új környezetvédelmi előírások figyelembevételével.

Végül elfogadták a szlovák miniszterelnök írásos beszámolóját a tárgyalásokról és az építkezés állásáról. Határozatot hoztak, hogy a Parlament Környezetvédelmi Bizottsága tárgyalásokat folytasson magyar partnerével.

A két parlament környezetvédelmi bizottságainak közelgő pozsonyi tárgyalására javaslom, hogy a magyar fél értsen egyet a külföldi szakértők bevonásával működő szakértői vegyes bizottság felállításával. Ez a lépés a magyar fél jószándékáról tanúskodna, s a nemzetközi közvélemény előtt a szakértői bizottság javaslataival alátámasztott vizsgálati eredmények jóval hitelesebbek. A bizottság javaslata ellenében viszont a szlovák fél sem valósíthatja meg nemzetközi következmények nélkül a „C” variánst. A most benyújtott írásos jelentés is arról tanúskodik, hogy a szlovák fél tart a nemzetközi vizsgálatoktól és időhúzás lehetőségének tekinti azt.

Kérem az anyagot és mellékleteit haladéktalanul Szabad György és Mádl Ferenc úrnak megküldeni szíveskedjenek.

(Boros Jenő)
főkonzul

Pozsony, 5/szt/1992 melléklete

1. sz. melléklet

Az ideiglenes üzembehelyezés nemzetközi jogi feltételei

A csehszlovák fél részére alapvető kérdés az 1977-es szerződés életben tartása, s ezt Csehszlovákiának még közvetett módon sem szabad kétségbe vonni, mert a szerződés:

- meghatározta, hogy a vízlépcső üzembe helyezésével az államhatárt továbbra is a régi Duna-meder képezi.
- Egyértelműen rendelkezik a kárpótlás módjáról, vagyis ez alapján követelhet Csehszlovákia kártérítést a magyar féltől az építkezés leállításáért.

- A Közös Egyezményes Terv rendelkezik a Dunából való vízkivétel mértékéről. Ugyancsak előírja a Mosoni–Duna ág vízpótlását.

- Meghatározza azt a területet, amelyen az egyoldalú ideiglenes megoldást megvalósítják.

- Megszabja, hogy a vízműre vonatkozó engedélyeket és a felügyeletet a szerződő felek a saját területükön maguk biztosítják.

Az egyoldalú ideiglenes megoldást a csehszlovák nemzetközi jogászok szerint az alábbi feltételek betartása mellett valósíthatják meg:

- CSSZSZK érvényesnek tekinti a nemzetközi szerződést.

- Az ideiglenes megoldás minden objektumának Csehszlovákia területén kell lennie.

- A párizsi békeszerződés értelmében biztosítani kell a Mosoni–Duna vízellátását.

- A vízlépcső építésének és üzemelésének nem szabad befolyásolni a két ország közötti államhatárt.

- A régi Duna-mederbe legalább a Közös Egyezményes Tervnek megfelelő vízmennyiséget kell engedni.

- Az építkezés ideje alatt zavartalanul biztosítani kell a Dunán a hajózás feltételeit.

- Az üzemeltetés során biztosítani kell a Duna Bizottság ajánlásának megfelelő hajózási mélységét.

Pozsony, 5/szt/1992 melléklete

2. sz. melléklet

Az építési munkálatok állása

- A magyar fél által félbehagyott munkálatok befejezése: 1991 szeptemberében kezdték el az építkezés befejezését.

- Kiegészítő árvízvédelmi intézkedések: Az alvízcsatorna jobboldali gátjánál a szivárogtató csatorna kiépítése – 1992-ben kezdik el az építést.

- Árvízterület módosítása a felvízcsatorna körzetében: a terveket a környezetvédelmi bizottság határozata alapjául át kell dolgozni és 1992-ben kezdik el a munkálatokat.

– A tározó ideiglenes megoldása csehszlovák területen: a tervdokumentáció nagy egységekben rendelkezésre áll és biztosítja a folyamatos építést. A tervdokumentáció első részét 1991. augusztusban dolgozták ki, amely tartalmazza:

- a Duna jobb partján a jobb oldali gát 0–0,9 km között
- a Duna bal partján a jobb oldali gát 0,0–2,0 és 2,5–7,5 km között
- a Mosoni-Duna vízkiemelő objektuma
- zsilip az ártérben
- zsilip az elvezetésnél
- a Duna meder áttöltése
- zsilip és kisegítő úszókámra – a közös építögödör védelme

A Duna bal partján a jobb oldali gát 2,5–7,5 km közötti részét még most pontosítják a tározó alakjának optimalizálása miatt.

Pozsony, 5/szt/1992 melléklete

3. sz. melléklet

A Cseh és Szlovák Szövetségi kormány december 12-i 794-es határozata

I. A kormány megállapítja, hogy a CsSzSzK és a Magyar Köztársaság kormánydelegációinak 1991. december 2-i tárgyalásán nem tudtak megállapodni a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer közös építésében és a csehszlovák fél ebben a szakaszban kimerítette a tárgyalásos megállapodás lehetőségét.

II. Megerősíti elhatározását, hogy a bösi vízlépcsőt üzembe helyezi a környező terület árvízvédelmének és a hajózásnak a biztosítása érdekében alacsony vízállás mellett, továbbá a Duna hidroenergetikai potenciáljának a kihasználására a vízlépcső építése és üzemeltetése által okozott ökológiai károk minimalizálása mellett. Mindaddig, amíg a magyar fél nem ért egyet a bösi vízlépcső közös befejezésével, a szövetségi kormány egyetért annak befejezésével a CsSzSzK területén.

III. Feladatul szabja:

1. A CsSzSzK kormánydelegációja vezetőjének:
 - a. nevezze ki a Közös Szakértői Bizottság tagjait
 - b. tájékoztassa a Szövetségi Gyűlést a CsSzSzK és a Magyar Köztársaság kormánydelegációja tárgyalása eredményéről, a kormány álláspontjáról és kérje meg a Szövetségi Gyűlés álláspontját.

2. A CsSzSzK miniszterelnök-helyettesének és a pénzügyminiszternek, hogy a Szlovák Köztársaság pénzügyminiszterével közösen keressék a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer finanszírozásának lehetőségét az építkezés teljes idejére, beleértve a vízlépcső ideiglenes megoldással történő üzembehelyezését is.

MNL OL XIX–J–1–j 1992 14. doboz

202.
1992. január 22.

A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya csehszlovák referatúrájának háttérelmzése a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyének hatásáról a magyar–csehszlovák kapcsolatokra Szabad György, az Országgyűlés elnöke számára Alexander Dubčekkel, a csehszlovák Szövetségi Gyűlés elnökével folytatandó tárgyalásához

0082/2

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Csehszlovák referatúra
0082/2/1992.
0002
0001

Szigorúan titkos!
Készült: 2 példányban
Kapja: 1. Országgyűlés Külügyi Főosztály
2. Sajtó

A bőszi vízlépcsőrendszer ügyének hatása kapcsolatainkra

(Háttéranyag Szabad György úr, az Országgyűlés elnöke Alexander Dubček úrral, a CSSZSZK Szövetségi Gyűlése elnökével folytatandó tárgyalásaihoz
– 1992. január 30.)

A bőszi erőmű ügyének megoldatlansága egyre nagyobb kihatással van a magyar–szlovák, s ezáltal a magyar–csehszlovák kapcsolatokra. Deklarált céljainktól eltérően a vízlépcső igenis rányomja bélyegét a politikai viszonyra országaink között.

A külső tényezők a két ország problémáinak tekintik a vitát és nem kívánnak állást foglalni egyik fél javára sem. Mindamellet az EK és az USA politikai köreiben kezd kialakulni egy olyan kép, hogy ez a konfliktus veszélyezteti a „Visegrádi Hármasról” eddig kialakított pozitív képet. A vízlépcső ügye és a körülötte esetleg kialakuló konfliktus a külvilág szemében a magyar–csehszlovák együttműködést a hármas leggyengébb láncszemévé teszi.

A mai helyzetben ugyanakkor elfogadhatatlan számunkra, hogy a szlovák fél ismereteink szerint még a nemzetközi szakértői vizsgálatok időtartamára sem hajlandó

leállítani a munkálatokat. Noha ez alapvető feltétele lenne annak, hogy közelebb jussunk a mindkét fél számára megfelelő megoldáshoz. Ez mindkét fél érdeke, hiszen amennyiben Bős ügyében kompromisszum születik, akkor kapcsolataink egyéb problematikus kérdéseiben is javulásra lehetne számítani, míg ellenkező esetben a viszony lehűlése, sőt kiéleződése várható. A szlovák fél magatartása jelzi, hogy mindenképpen el van szánva arra, hogy az erőművet magyar részvétel nélkül megépítse akár nyugati tőke bevonásával, illetve vállalva az esetleges külföldi eladósodást.

Az erőmű szlovák részről történő felépítése és üzembehelyezése sérti a magyar érdekeket, mivel feltételezhető, hogy:

- a szlovákiai magyarság általános helyzete rosszabbodhat,
- gazdasági kapcsolatainkban stagnálás és visszaesés következhet be,
- a konfliktus ténye elriasztja a külföldi befektetőket,
- Szlovákia infrastruktúrája a mi kárunkra javul egy jelentős nemzetközi víziúton,
- nyugati cégeknek az erőmű építésébe való esetleges bevonása európai szinten rontja politikai és bizonyos gazdasági pozícióinkat,
- a szlovákiai „keményvonalasok” helyzetét erősíti, ha beigazolódik, hogy az e-fajta politika meghozza az eredményét, s ezáltal az ilyen stílus válik gyakorlattá a hazánkkal szembeni politizálásban,
- magyar nemzetbiztonsági szempontból veszélyeket rejt magában, ha Szlovákia egyoldalúan ellenőrzi a Duna egy szakaszát.

Amennyiben Bős kérdése felmerül a tárgyalások során, úgy javasoljuk, hogy Szabad György úr említse meg Alexander Dubčeknek a következőket:

- politikai megoldásra törekszünk, nem kívánunk konfrontálódni,
- elsődleges feladat a nemzetközi (főleg EK-beli) szakértői bizottság felállítása és munkájának megkezdése.
- A magyar fél bármely megoldásra nyitottan várja a szakmai vizsgálatok eredményeit,
- törvényhozási szinten szorgalmazzuk a további kapcsolattartást az ügyben érintett bizottságok között,
- várakozással tekintünk az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának a közeljövőben tervezett pozsonyi útja elé. Sajnáljuk, hogy az eredetileg tervezett időpontban nem tudtunk erre sort keríteni.

Budapest, 1992. január 22.

Aláírás²

MNL OL XIX–J–1–j 1992 14. doboz

² Kézírással.

203.
1992. január 31.

Boros Jenő pozsonyi főkonzul információi a Bős-Nagymaros
Vízlepcsőrendszer építésével kapcsolatos munkálatokról

0082/6

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!

5/1/SZT/1992.

Pozsony, 1992. január 31.

Készült 3 példányban

Kapja: 2 pld. központ

1 pld saját

Előadó: Váradi Lajos

Gépelte: Bárányné

Tárgy: Információk a Bősi Vízlepcső építésével
kapcsolatos munkálatok állásáról

D. Kocinger, a Bősi Vízlepcső kormánybiztosa megerősítette az általunk már korábban jelzett információt, hogy a szövetségi kormány december 12-i határozatában egyértelműen állást foglalt a vízlepcső egyoldalú megvalósítása mellett, amennyiben a magyar fél nem mutat készséget az építkezés befejezésében való együttműködésre. Ezt a határozatot a Szövetségi Gyűlés Környezetvédelmi Bizottsága nem vonta kétségbe, s a J. Čarnogurský által benyújtott beszámolót elfogadta, a munkálatok végzése ellen nem emelt vétót. Még Rynda képviselő azon javaslatát sem fogadták el, hogy rövid időre – a két parlament közötti további tárgyalásokig – függeszték fel az egyoldalú munkálatokat.

A szlovák parlament január 31-én tárgyalja a vízlepcső ügyét. A kérdéssel minden egyes bizottság foglalkozott, s láthatóan az egyes pártok – beleértve az ellenzékiet is – a magyarok kivételével az építkezés befejezése mellett foglalnak állást. Megjegyezzük, hogy más információból származó értesülések szerint a Környezetvédelmi Bizottságban felmerült, hogy az építkezést csak akkor engedélyezzék, illetve a vízjogi engedélyeket csak akkor adják ki, ha a szlovák Környezetvédelmi Bizottság által megszabott 19 feltételnek az építés során eleget tesznek. A 19 pontban megfogalmazott feltételek között van ugyanis néhány olyan, amelynek a betartása – amenny-

nyiben ezeket komolyan veszik – azt jelentené, hogy le kellene állítani az építkezést vagy legalábbis el kell halasztani azok teljesítéséig.

Kocinger a továbbiakban kifejtette, hogy nagy ütemben folyik az ideiglenes megoldás megvalósítása. A tározóban nem „látszatomunkálatokat” végeznek a magyar félre való nyomásgyakorlás érdekében, hanem olyan műveleteket, amelyek csak a jelenlegi téli időszakban végezhetők el. Ezeknek a munkálatoknak az időbeni elvégzése feltétele annak, hogy ősszel a csatornába tudják terelni a Duna vizét.

Azon felvetésünkre, hogy az egyoldalú üzembehelyezés súlyosan sérti a nemzetközi jog normáit, kifejtette, hogy még V. Mečiar miniszterelnöksége idején éppen Zászló Gábor miniszterelnök-helyettes volt a felelős jogi vonatkozások vizsgálatáért és a jogászok által elkészített anyagban ő sem talált olyan érvet, amely az egyoldalú üzembehelyezés ellen szólt volna.

A kormánybiztos jelezte, hogy szeretné felvenni a kapcsolatot az újonnan kinevezett magyar partnerével. Véleménye szerint több olyan nyitott, operatív jellegű kérdés van, amelyet – a vízlépcső további sorsától függetlenül – meg kell beszélni, illetve kölcsönös tájékoztatást kell adni. Ezek közé sorolta a vízlépcső csehszlovák oldalán folyó munkálatok ismertetését is.

A vízlépcső kormánybiztosa által az építési munkálatokról elmondottakat az Eurolánc környezetvédő szervezet tagjai is megerősítették. December óta komoly munkálatok folynak a tározónál. Dunacsúny térségében megkezdték a zilip építéséhez szükséges munkagödör vízzáró falának az elhelyezését, 7 km-es szakaszon folyik a Duna balpartján az új jobboldali töltés előkészítése, az altalaj tömörítése, illetve egyes helyeken a talaj cseréje.

A környezetvédők szerint mindezek azt bizonyítják, hogy a szlovák fél eltökélte magát az egyoldalú megoldás megvalósítása mellett. Ezt több ízben jelezték a helyszínen járt magyarországi képviselőknek, a kérdéssel foglalkozó hivatalos személyeknek, szakértőknek, illetve a tömegtájékoztatási eszközök képviselőinek. (Ezért sem értik, miért írnak a magyar lapok az építkezésről olyan lekicsinylően és ellentmondásosan, hiszen egyértelmű: a tározóban komoly, az egyoldalú megvalósítást szolgáló munkálatok folynak.) Úgy vélik, hogy a jelenlegi helyzetben a magyar fél úgy tudna a vízlépcső itteni ellenzőinek a legtöbbet segíteni, ha a meglévő komoly kutatási eredményeken alapuló tudományos munkákat összegeznék és konkrét felszámolási tervekkel, elképzelésekkel lépnének fel a szlovákokkal szemben, érveket szolgáltatva a vízlépcső ellenzőinek, beleértve a szövetségi parlamentben lévő cseh képviselők egy részét, illetve a nemzetközi közvéleményt is.

Több prágai képviselő is kifejtette, hogy ilyen jellegű anyagok nélkül a két ország parlamentje környezetvédelmi bizottságának tervezett tárgyalása sem vezethet eredményre.

Kérem a jelentést Mádl Ferenc miniszter úrnak megküldeni szíveskedjenek.

(Boros Jenő)
főkonzul

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

204.
1992. február 5.

Boros Jenő pozsonyi főkonzul főnöki levele a Bős-Nagymaros
Vízlépcsőrendszer ügyéről a szlovák parlamentben

0082/7

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!

5/2/SZT/1992.

Pozsony, 1992. február 5.

Készült 3 példányban

Kapja: 2 pld. központ

1 pld saját

Előadó: Váradi Lajos

Gépelte: Bárányné

Tárgy: A bösi vízlépcső ügye a szlovák parlament
előtt

Mel.: 1 db

A szlovák Parlament január 31-én tárgyalta a J. Čarnogurský miniszterelnök által beterjesztett tájékoztató alapján a bösi vízlépcső helyzetét.

A plenáris ülést megelőzően az egyes bizottságokban tűzték napirendre a kérdést, ahol két bizottság kivételével a beterjesztett anyagot elfogadták. A bizottsági vitákban a kormányelőterjesztés az ismert érveken túl azt hangsúlyozta, hogy a jelenlegi helyzet ökológiai szempontból is tarthatatlan. Végső érvként az is elhangzott, hogy a vízlépcső ügye Szlovákia számára már presztízskérdéssé nőtte ki magát.

A plenáris ülésen J. Čarnogurský miniszterelnök az írásos információt – melynek szövege megegyezik a prágai Parlament Környezetvédelmi Bizottságához beterjesztett, s a Központnak az 5/szt/1992. sz. jelentés mellékleteként felterjesztett – azzal egészítette ki, hogy a jelenlegi helyzet több szempontból tarthatatlan (mint pld.: a Duna medrének folyamatos eróziója Pozsonynál, a hajózás, az energiatermelés és az árvízvédelem problémái). A bösi erőmű egyoldalú ideiglenes üzembe helyezésére a károk csökkentése érdekében a magyar fél magatartása kényszeríti Szlovákiát. Ez a megoldás nem jelenti a meglévő határok megváltoztatását, csak a hajóút áthelyezését a csatornába és így, ezáltal a határ jellege és nem a vonalvezetése változik meg. Hangsúlyozta, hogy Szlovákiának van elegendő számú és képzettségű szakembere minden ökológiai probléma megoldásához, illetve a károk minimalizálásához.

Ismételten kitért arra, hogy a magyar fél kellőképpen nem indokolta döntését és az sem feltételezhető, hogy megváltozna a parlament elutasító magatartása, legfeljebb egy közös szakértői bizottság felállítására lehet számítani. A kutatások azonban nem jelenthetik a vízlépcső befejezésének elhalasztását, mert ez tovább növelné a cseh-szlovák oldalon keletkezett károkat.

A beszámolót követően heves vita alakult ki. A képviselők egy része az építkezés ügyét egyenesen szlovák „sorskérdésként” kezelte és fokozott magyarellenességre használta fel. Mások a magyar féllel való együttműködés, illetve megállapodás fontosságát hangoztatták. A Zöldek Pártjánál jelentős szemléletbeli változás következett be. Bár továbbra is támogatják a vízlépcső építésének befejezését és az egyoldalú üzembehelyezést is, azonban azt a szlovák Környezetvédelmi Bizottság által korábban megszabott 19 feltétel következtetés betartásához kötik. Többen úgy értékelik, hogy ezeknek az ökológiai károk elkerülését célzó feltételeknek a betartása tulajdonképpen lehetetlenné teszi az építkezés befejezését, vagy olyan jelentős többletköltséget jelentene, amelynek nincs meg az anyagi fedezete.

Meglepő módon még a Szlovák Nemzeti Párt részéről is akadt olyan képviselő, aki felhívta a figyelmet az ivóvízkészletek megőrzésének fontosságára. A magyar nemzetiségű képviselők egyértelműen kételyeiket fejezték ki az üzembehelyezéssel szemben.

Tudomásul vették a miniszterelnöki tájékoztatást a vízlépcső jelenlegi helyzetéről és a kormány további, a vízlépcső befejezésére vonatkozó eljárásáról. Emellett megszavazták a zöldek – első körben leszavazott, majd az MKDM-es Tirinda Péter kiegészítésével újra beterjesztett – javaslatát, amely nincs teljesen összhangban a kormányfői előterjesztéssel, illetve a további munkálatokat szigorú feltételekhez köti.

Az elfogadott határozati javaslat szerint:

- A kormányfői tájékoztató túlságosan optimistán ítéli meg a negatív környezetvédelmi hatások kivédésének lehetőségét, miközben a „C” változat komplex, enviromentális³ hatástanulmánya nem készült el.

- A károk felmérésénél és számszerűsítésénél figyelmen kívül hagyták a villamosenergia magyar felet megillető részét, továbbá az ökoszisztéma villamosenergia termelést csökkentő vízszükségletét, viszont kárként kezelik a csúcsra járatás elmaradását is, pedig az ilyen üzemeltetés eleve kizárt.

- A magyar féllel folytatott tárgyalásokon még nem merítettek ki minden lehetőséget, pedig a közös megoldás összehasonlíthatatlanul kedvezőbb lenne az egyoldalúnál.

³ Enviromentális jelentése környezeti.

A parlamenti határozat a kormány feladatául szabja, hogy:

- Végezze el a két változat anyagi vonzatának az összehasonlítását a gazdasági, szociális, nemzetközi jogi és environmentális következményeket figyelembe véve, s konkretizálja a vízlépcső és járulékos beruházása finanszírozási módját.

- Haladéktalanul folytassák a tárgyalásokat a magyar féllel, s ezeken a megbeszéléseken a szlovák fél terjesszen be új, a környezeti károsodást minimalizáló megoldási javaslatot.

- A magyar féllel közösen hozzák létre az EK képviselőit is magába foglaló szakértői bizottságot azzal a céllal, hogy megvizsgálják a jelenlegi ideiglenes „C”, valamint az említett „D” megoldást environmentális gazdasági, szociális és nemzetközi jogi szempontból.

- A „C” megoldási változaton csak olyan munkálatokat végezzenek, amelyek később nem jelentenének akadályt – amennyiben a magyar féllel sikerülne megállapodni – a közös befejezésnél.

- Vizsgálják meg Pozsony és a vízlépcső által érintett területek víztisztítóinak állapotát és az erőmű üzembehelyezését kössék a víztisztítók befejezéséhez.

- Felkérlik az SZNT elnökségét, hogy kezdeményezze a magyar delegációval való találkozót a vízlépcső kérdésében. Az ismertetett javaslatot még Tirinda Péter azon kiegészítésével fogadták el, hogy a kormány a szlovák környezetvédelmi bizottság által szabott 19 feltétel teljesítésére dolgozzon ki pénzügyi és műszaki tervet, amelyet március végéig bemutat a szlovák parlamentnek.

Az ismertetett parlamenti határozat így lényegesen megnehezíti a vízlépcső egyoldalú, gyors befejezését, s további tárgyalásokra, a magyar féllel való közös megoldás keresésére ösztönzi a szlovák kormányt.

Egyúttal az is érzékelhető, hogy bizonyos szemléletbeli változás következett be a képviselőknél. Bár a döntő többségük továbbra is a munkálatok befejezése, a vízlépcső üzembe helyezése mellett foglal állást, de úgy tűnik nem minden áron. Vannak, akik már nem érzelmi, hanem racionális alapon közelítik meg a kérdést. A most elfogadott határozattal első alkalommal sikerült „rést ütni” a vízlépcsőt támogató lobby kemény ellenállásán.

Információink szerint a parlamenti szavazás alakulásában közrejátszott, hogy a Szlovák Kereszténydemokrata Mozgalomban ellentétek vannak és egyesek meg kívánják törni a Čarnogurský testvérek hatalmát. Ezzel magyarázzák, hogy a parlamentben elnöklő Klepác alelnök, aki éppen a Čarnogurský testvérek politikai ellenfele a KDM-ben, a már egyszer elutasított javaslatot – apró módosítás után – ismét szavazásra bocsátotta, amelyet azután elfogadtak.

Ugyanakkor felhívom a figyelmet arra, hogy a viszonylag kedvező határozat ellenére illúzió lenne azt gondolni, hogy a szlovák parlament ezzel meg fogja akadá-

lyozni a bősi vízmű egyoldalú befejezését. Ebben ma már a szövetségi szervek részérői sem várhatunk hatékony támogatást. Az áttörés viszont a szlovák törvényhozás hangulatában következett be, ahol immáron egyre többen fejezték ki aggodalmukat a vízmű környezeti hatásai miatt és így a magyar magatartást ebben a kérdésben szintén objektívebben ítélték meg.

A jelenlegi helyzetben és a kialakult légkörben érdemi, meggyőző és konkrét tudományos érvekkel – amit minden szinten hiányolnak, hiszen az eddig átadott anyagokat a velünk szimpatizálók is csak „népszerű tudományos spekulációknak” tekintik – jelentős eredményeket lehet elérni, (óva intek a végletes döntésektől, amelyek esetleg a tárgyalások megszakadásához vezetnének!)

Feltétlenül figyelembe kell venni, hogy Csehszlovákiában az idén júniusban választásokat rendeznek és ez a tény lehetetlenné teszi a kérdés objektív kezelését. A választások után viszont remélhetőleg egy stabil partnerrel, érdemben tárgyalhatunk. Addig viszont sok türelemmel kell viszonyulni a választási kampány részét képező minden extremitáshoz,

(Boros Jenő)
főkonzul

Nemhivatalos fordítás!

J. Čarnogurský tájékoztatója
a szlovák parlamentben a
bősi vízlépcsőről

Tisztelt Képviselők!
Tisztelt Képviselő Urak!
Tisztelt Kormány!
Tisztelt Vendégek!

A Gabčíkovo–Nagymarosi Vízierőmű problematikája megoldásának jelenlegi helyzete egyik szerződő fél, azaz sem Csehszlovákia, sem Magyarország, számára nem elfogadható.

Az erőmű jogi alapját az 1977 szeptemberében aláírt államközi szerződés képezi. 1989. augusztusában a magyar fél leállította munkálatait az erőművön, s ezen lépését azzal indokolta, hogy a továbbépítés mind a mi területünkön, mind pedig a magyar területen ökológiai katasztrófát eredményezne.

A CSSZSZK és a Magyar Köztársaság kormánydelegációi három alkalommal tárgyaltak az erőmű problematikájáról. A magyar delegáció fellépését a parlament 1991. áprilisi határozata határozta és határozza meg. Ebben a kormányt azzal bízták meg, hogy velünk a nemzetközi szerződés kölcsönös megegyezés alapján való felmondásáról tárgyaljon.

A magyar félnek egy új szerződés megkötésére kell törekednie, mely tekintetbe venné az erőmű építése befejezésének következményeit és az építkezés csehszlovák területen való leállítást kellene elérnie.

A szövetségi kormány irányelve, melynek szellemében tárgyalt delegációnk, megerősíti a nemzetközi szerződés érvényességét, s csak olyan megoldást tart elfogadhatónak, mely az ökológiai károk és rizikó minimalizálásával lehetővé teszi Gabčíkovo energetikai és hajózási kihasználását. Az irányelv azt is Megállapítja, hogy amennyiben a magyar fél elutasítja ajánlatunkat, hogy a keletkezett helyzetet közösen ítéljük meg és annak megoldását a CSSZSZK számára elfogadható módon meggyorsítsuk, akkor ez elegendő ok ahhoz, hogy a CSSZSZK szintén olyan ideiglenes intézkedéseket tegyen, melyek minimalizálják a mi oldalunkon keletkező károkat.

A gabčíkovi körzet jelenlegi állapota több szempontból is, elsősorban ökológiai-ból, tarthatatlan. Az építkezés során több, mint 40 km²-nyi területet ért károsodás. Ezek zömében helyrehozhatatlan károk. Elméletileg a nem kívánatos következmények egy részét meg lehet szüntetni, ugyanakkor nem ismeretesek azok a technikai és pénzügyi források, melyek ezen lépések kivitelezését lehetővé tennék.

Tartós probléma marad a Duna medrének eróziója Pozsony alatt, s ezzel összefüggésben a talajvíz szintjének csökkenése, valamint minőségének romlása. Az erózió következtében folyamatosan nő az öntözés szükségessége a Csallóközben és növekszik a felszín alatti vizekbe bekerülő szennyező anyagok mennyisége.

A talajvízszint süllyedésével csökken az ártéri erdők rendelkezésére álló nedvesség mennyisége is. A Duna medrének erózióját más okból is figyelembe kell venni. A Pozsony alatti kavicsfordulék alatt harmadkori homokrégét találhatók. Az ebben a rétegben keletkező erózióknak nagyon kellemetlen, előre nem látható következményei lehetnek.

Az elkövetkező évek csehszlovák energiatermelési problémái általánosan ismertek. A rendelkezésükre álló információk azokat a gazdasági veszteségeket mutatják, melyek az erőmű beindítása elhalasztódásából következnek.

Azt az energiát, amit viszonylag olcsón megtermelhetnénk, kénytelenek vagyunk devizáért importálni.

Szintén ismertek a nemzetközi hajóút karbantartásának nehézségei a Duna közös szakaszán. A dunai víziút jelentősége tovább növekszik ez év szeptemberében, a Rajna–Majna–Duna csatorna megnyitásával. Már most megállapíthatjuk, hogy

a vízierőmű nélkül nem biztosíthatjuk ezt a hajóutat olyan színvonalon, ahogyan azt az európai hajózási társaságok elvárják tőlünk, illetve ahogyan arra elköteleztük magunkat.

A tavalyi árvíz is, mely nem tartozott a legnagyobbak közé és nem tartott sokáig, is felhívta a figyelmet az árvízvédelem fontosságára. Jelenleg egy nagyobb árvíz, az erőmű megléte nélkül, kiterjedtebb terület számára jelenthetne katasztrófát.

Szeretném hangsúlyozni, hogy gabčíkovi vízierőmű ideiglenes megoldása egy kikényszerített intézkedés, melynek célja a veszteségek és a károk minimalizálása, illetve az 1977-es nemzetközi szerződés tárgya lényegének megőrzése. A kormányközi tárgyaláson néhányszor hangsúlyoztuk, hogy előnyben részesítjük azt a közös megoldást, mely mind számunkra, mind a magyar fél számára elfogadható lesz.

A gabčíkovi vízierőművel az ideiglenes megoldás szerinti üzembehelyezés nem jelenti a jelenlegi államhatárok eltolódását, csak a hajózó vonal áthelyezését az üzemvízcsatornába. A határ jellegének megváltozásáról, nem pedig eltereléséről van szó. Egy ilyen jellegű megoldással, az említett államközi szerződésben, a magyar fél egyetértett.

Mádl miniszter úr, a magyar tárgyalódelegáció vezetője, a legutóbbi tárgyalási fordulón decemberben Budapesten, megemlítette azt a lehetőséget, hogy a magyar fél egyoldalúan felmondja az államközi szerződést. Ez a szerződés azonban felmondhatatlannak lett megalkotva. Ez a fajta eljárás általános a nagy terjedelmű közös beruházásokat érintő szerződéseknél. Az 1977-es államközi szerződés érvényességét tehát csak mindkét szerződő fél egyetértésével lehet megszüntetni.

Ha reálisan értékeljük a másik szerződő fél eddigi hozzáállását a vízierőmű problémájának megoldásához, nehezen képzelhető el, hogy a Magyar Köztársaság parlamentjének elutasító álláspontja megváltozna. A körülmények nyomására talán a magyar fél egyet fog érteni az EK szakértőinek részvételével felállított vegyesbizottság kialakításával. Ugyanakkor a kutatómunkák nem jelenthetik a gabčíkovi vízierőmű befejezésének elodázását, és a CSSZSZK gazdasági kárának növekedését.

A. Környezetvédelmi Bizottság tagjainak álláspontja a Környezetvédelmi Bizottság 19 feltételének az adott beruházók által való teljesítéséről.

B. értékelő

– mindazokat a kezdeményezéseket, melyek a csehszlovák és a magyar fél álláspontjának közeledéséhez vezetnek a Gabčíkovo–Nagymaros Vízierőmű jövője problematikáját illetően.

C. megállapítja, hogy

- a Szlovák Köztársaság kormányának a tárgyalásokon való eljárása megfelel a nemzetközi szerződésnek, de eddig még nem lettek kimerítve a magyar féllel való tárgyalások lehetőségei, miközben a közös megoldás összehasonlíthatatlanul kedvezőbb lenne, mint az egyoldalú megoldásra való törekvés,

- a szlovák kormány nem használta ki megfelelően a Szlovák Nemzeti Tanács Környezetvédelmi Bizottsága 4.116. számú 1991. március 22-én tett ajánlását, különösen, ami a végső döntés megítélését és kiértékelését illeti, valamint a bizottság 1990. első negyedévében tett ajánlását és az 1990. második felében független szakértők szintetizáló bizottságaként működő 1/5 sz. bizottságok ajánlását.

D. felkéri a Szlovák Köztársaság kormányát arra, hogy

- gyorsított tempóban (legkésőbb 1992. 02. 29-ig) foglalkozzon a körtvélyesi tároló alternatív megoldásával a „Tanulmány a körtvélyesi víztároló hatása a természeti környezetre” című tanulmány alapján, melyet a Vízgazdálkodási Kutatóintézet (Szolgay mérnök által vezetett) kollektívája készített el (1991/92-ben),

- végezze el az eddig javasolt ideiglenes megoldás és a körtvélyesi tározó alternatív megoldásának összehasonlítását gazdasági, szociális, nemzetközi jogi és környezeti hatások szempontjából mindkét variáns esetében konkretizálja a BNV befejezése finanszírozásának módját, beleértve a járulékos beruházásokat is,

- a felelős szervek és szervezetek a véleményezési folyamat kérjék fel a CSZSZK kormányát, hogy haladéktalanul ismét kezdjen tárgyalásokat a magyar féllel, és a szlovák fél, ezen tanulmány alapján, mely azzal a céllal készült, hogy minimalizálja a negatív környezeti hatásokat, terjessze be új megoldási javaslatát,

- a magyar féllel együttműködve, az EK szakértőinek bevonásával hozzon létre egy bizottságot, mely környezeti, gazdasági, szociális és nemzetközi jogi szempontból véleményezné az ideiglenes megoldást.

- biztosítsa, hogy a „C” megoldás szerint csak olyan munkákat és olyan mértékben végezzenek az erőművön, melyek a körtvélyesi víztárolóra tett alternatív megoldás esetleges magyar elfogadása esetén nem képeznek akadályt a körtvélyesi víztárolónak a fenti tanulmány alapján való befejezése előtt,

- vizsgálja meg Pozsony, Ligetfalva (Petržalka) és a vízlépcső által érintett területek víztisztítóinak állapotát és az erőmű üzembehelyezését kösse a víztisztítók megépítésének befejezéséhez.

E. felkéri a Szlovák Nemzeti Tanács elnökségét,

- hogy javasolja a magyar fél számára a parlamenti delegációk találkozáját, melyek a BNV-ről tárgyalnának, hogy 1991. (sic!) 04. 30-ig tájékoztassa az SZNT plénumját

a magyar féllel folytatott tárgyalások eredményeiről, azzal, hogy a szlovák kormány előterjeszti a parlamenti delegáció tárgyalásaihoz szükséges alapvető anyagokat.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

205.
1991. február 10.

Feljegyzés a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerről szóló államközi szerződés azonnali felmondása ügyében

0082/8

Dunai Vízlépcső
90/PT

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 példányban
Jóváhagyásra: Katona T.
Kapja: Jeszenszky G.
Martonyi J.
Bába I.
Monori I.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Érvek a BNV-ről szóló államközi szerződés azonnali felmondása ellen

A kormány legutóbbi határozata megállapította, hogy az utóbbi időben tett csehszlovák lépések a kormányt a BNV-ről szóló 1977. évi magyar–csehszlovák államközi szerződés felmondásának kényszerhelyzetébe hozzák. Feladatul szabta továbbá a kormányzati teendők meghatározását.

A döntés folyamán célszerű az alábbi külpolitikai szempontok figyelembevétele:

1. A BNV-re vonatkozó 1991. áprilisi országgyűlési határozat óta Kelet-Közép-Európában lényegesen megváltozott, kiszámíthatatlanabb lett a politikai helyzet. Érdeklünk főződik ahhoz, hogy megőrizzük s lehetőség szerint erősítsük a bizalom légkörét, az államközi kapcsolatok stabilitását mindazon szomszédos állammal, mellyel az megvan. Közéjük tartozik Csehszlovákia.

Megítélésünk szerint az államközi szerződés felbontása bizonyosan rontaná kétoldalú kapcsolatainkat, a jövő együttműködés feltételeit, gerjesztené a bizalmatlanság,

viszálykodás és magyarellenesség szellemét, fékezné az ott élő magyarság problémáinak megoldását célzó törekvéseinket.

2. Ez év júniusában választások lesznek Csehszlovákiában, melynek nyomán új kormányok kerülnek hatalomra és új államjogi helyzet áll elő. Valószínűsíthető, hogy a vízlépcsőrendszer ügye teljes mértékben szlovák kompetenciába kerül. Feltételezhető továbbá, hogy Szlovákia és Csehország között lényegesen meglazulnak a szövetségi szálak, ami megnöveli Szlovákia terheit, belső problémáinak számát és szomszédjaira való ráutaltságát.

Mindez egy új politikai helyzet kialakulását jelenti, ami számos, ma még ismeretlen kompromisszumos elem felmerülését vonhatja maga után államközi kapcsolataink rendszerünkben, köztük a BNV kérdésében.

3. A Szlovák Nemzeti Tanácsban január 31-én lezajlott vita és elfogadott határozat jelzi, hogy a BNV kapcsán mélyült az ellentét a szlovák kormány és törvényhozás, valamint a környezetvédők között, markánsabb lett a vízlépcsőellenes hangvétel, méginkább előtérbe kerültek a környezetvédelmi szempontok.

Az államközi szerződés egyoldalú felmondása lehütné e forrásban lévő folyamatokat, felerősítené a „csakazértis” szindrómát és a magyarellenesség zászlaja alatt új egységet kovácsolna a szlovák sorok között, de presztízszokokból ellenünk hangolná a cseh vezetést is.

4. Mindezekig nem került nyilvánosságra vízlépcsőellenes érvrendszerünk, a felépítéssel szembeni ellenvariánsunk, beleértve a Duna hajózhatóságának biztosítására vonatkozó elképzeléseinket.

Ily módon a nemzetközi közvélemény ma még nincs kellőképpen felkészítve egyoldalú lépésünkre s ezért megütközve fogadná, „hirtelennek” minősítené döntésünket.

5. A kétoldalú szerződés jogalapot biztosít a határainkon túl folyó munkálatok befolyásolására, minőségük ellenőrzésére, míg a szerződés felbontása után „csupán” a nemzetközi jogi normák maradnak hivatkozási alapul.

Fentiek mellett tényként kell leszögezni, hogy pillanatnyilag a csehszlovák oldalon folyó építkezések nem tekinthetők érdeminek és a jelentős előrelépéshez szükséges anyagi források nem biztosítottak.

* * *

Összességében megállapítható, hogy külpolitikai szempontból célravezetőbbnek látszik az egyoldalú felmondással kivárni, s az európaiság jegyében a párbeszéd folyamatosságát a csehszlovák féllel fenntartani. A kifulladás kormányközi tárgyalások után erre alkalmas lehet a magyar érvanyag azonnali véglegesítése és eljuttatása a csehszlovák kormányzathoz és környezetvédő körökhöz, állásfoglalásuk igénylésével.

Egyidejűleg konzultációt kell kezdeményezni a multilaterális fórumok közül az Európai Közösségek, az Európa Tanács és az EBEÉ testületeivel a kialakult helyzetről, megoldásában történő közreműködésük lehetőségeiről.

Ugyancsak aktuális feladat az államközi szerződés egyoldalú felmondására irányuló jogi lépés, valamint a Hágai Nemzetközi Bírósághoz benyújtandó kereset tartalmának kidolgozása nemzetközi szakértők bevonásával.

Budapest, 1991. február 10.

Aláírás⁴

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

⁴ Kézírással.

206.
1992. február 12.

Marián Čalfa csehszlovák szövetségi miniszterelnök levélben
közölte a magyar Kormánnyal a Duna egyoldalú elterelését

Dunai Vízlépcső
106/PT
0082/9/SZT/1992

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 7 példányban
Kapják: Jeszenszky G.
Katona T.
Martonyi J.
Peisch S.
Bába I.
Monori I.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Külügyminisztériumi válaszlépések M. Čalfa január 23-i levelére

M. Čalfa csehszlovák szövetségi miniszterelnök 1992. január 23-án kelt átadott levélben közölte, hogy a CSSZSZK kormánya december 12-én határozatot fogadott el, melynek alapján a bösi vízerőmű üzembe helyezése és az építkezés befejezése a CSSZSZK területén történne meg. Ezzel a miniszterelnök lényegében deklarálta az ún. ideiglenes megoldás végrehajtására irányuló szándékát, mely végül is a Duna egyoldalú elterelését jelenti, egyszersmind zátonyra futtatja a kétoldalú kormányközi tárgyalásokat a BNV kérdésében.

A Külügyminisztérium részéről az alábbi diplomáciai lépéseket javaslom:

I. Szóbeli jegyzék keretében reagáljunk és tiltakozzunk az önálló csehszlovák variáns megépítésének bejelentése ellen, hivatkozva arra, hogy a csehszlovák szándék megvalósítása ellenkezne a szuverenitás és a területi integritás tiszteletben tartásának, az államhatárok sérthetlenségének elveivel, valamint a nemzetközi folyókra vonatkozó általános szokásjoggal, az 1948. évi belgrádi Duna Egyezmény szellemével,

továbbá az 1977. évi – még érvényben lévő – BNV-re vonatkozó államközi szerződés előírásaival és a határvizek vízgazdálkodási kérdéseiről kötött 1976. évi egyezményrel.

II. Szóbeli jegyzék kíséretében tájékoztató anyagokat juttassunk el az EBEÉ résztvevő államok budapesti külképviseleteihez és tájékoztassuk az EBEÉ résztvevő államokhoz akkreditált misszióinkat is a kialakult helyzetről, hazánk álláspontjáról.

III. Kapjon külön utasítást Németországban, Franciaországban, Nagy-Britanniában, az Egyesült Államokban, Kanadában, Hollandiában, Olaszországban és Svájcban akkreditált nagykövetségünk, hogy keresse meg a fogadó ország külügyminisztériumának válságrendezési kérdésekkel foglalkozó illetékesét és tájékoztassa a kialakult helyzetről, hazánk álláspontjáról. Ismertesse továbbá, hogy a vita eszkalálódásának megelőzése telekében igényelni szeretnénk az EBEÉ és az Európai Közösségek közbenjárását. Érzékeltetnénk, hogy e vita rendezésében multilaterális fórumok révén történő elősegítése kedvezően hatna az európai konfliktusmegelőző és válságrendezési lehetőségek részükről is szorgalmazott megerősítésére, illetve továbbfejlesztésére.

IV. Az előző pontban felsorolt országok reagálásának figyelembevételével kezdeményezzünk konzultációt az EBEÉ testületeiben illetve az Európai Közösségekkel a kialakult helyzetről, megoldásában történő közreműködésük lehetőségeiről.

A konzultáció tartalmi céljai az alábbiak lennének:

– Tájékoztatás a BNV-vel kapcsolatos magyar állásponttól, az 1989 óta folyó magyar–csehszlovák vita megfenekléséről.

– Jelezni, hogy a kérdés kétoldalú keretek közötti rendezésének tehetőségei kimerültek, a vita politikai síkra terelődött, eszkalációval fenyeget. Egyoldalú lépések megtételének kényszerhelyzetébe kerülünk, mert stratégiai érdekünk, hogy megakadályozzuk a határfolyónkat képező Duna elterelését és nemzetbiztonságunkat veszélyeztető objektum létesülését északi határunk mentén.

– Kérjük fel a szervezetek közbeavatkozását a konfliktus kialakulásával fenyegető helyzet megelőzése érdekében.

Fentiek megvalósítása céljából:

1. Táviratilag kapjon utasítást az EBEÉ mellett működő misszióvezetőnk:

a. A Konfliktus Megelőző Központ kibővített mandátumára hivatkozva járjon el annak érdekében, hogy mielőbb hívják össze a Központ konzultatív bizottságát, amely előtt hazánk képviselője kifejtene a BNV kérdéskomplexumában kialakult

magyar álláspontot (A bizottság összehívására reálisan március első napjaiban kerülhetne sor).

b. Érje el, hogy a bizottság ülésére a tagállamok megfelelő szakértőket delegáljanak (a szokásos biztonságpolitikaiak helyett).

c. Kezden lobbyzni, hogy a befolyásos hatalmak támogassák kezdeményezésünket, miszerint a viták békés rendezésére hivatott valettai mechanizmus⁵ beindítása-kor a bizottság szólítsa fel a szembenálló feleket „az adott helyzet konzerválására”. (Ez gyakorlatilag a csehszlovák építkezés felfüggesztésére történő felhívást jelentene, ami ugyan nem kötelező érvényű, de figyelmen kívül hagyása súlyos erkölcsi veszteséget okozhat. Egy ilyen felszólítás a szerződés felmondására irányuló lépéseink befagyasztását is igényelné.)

Valószínűsíthető, hogy a jugoszláviai közvetítés kudarcának feledtetése végett is az EBEÉ nyugat-európai és észak-amerikai államai konstruktívan viszonyulnának kezdeményezésünkhöz.

2. Táviratilag utasítsuk brüsszeli EK missziónk vezetőjét:

a. tájékoztassa az EK főtitkárságát és a környezetvédelmi főigazgatóságot a kialakult helyzetről, s az EBEÉ-nél tervezett kezdeményezésünkről.

b. érdeklődjön az EK közvetítési lehetőségeiről és esélyeiről.

c. kélje a tizenketteket, hogy vesse latba befolyását a válság megelőzése érdekében.

A további diplomáciai lépéseket fenti eljárásunk eredményei alapján lenne célszerű meghatározni. Feltételezhető, hogy a multilaterális fórumokkal való konzultációnk március végéig juthat el olyan stádiumba, hogy következtetéseket vonhassunk le a BNV-vel kapcsolatos magyar álláspont áttekintéséhez.

Fellépésünk elengedhetetlen és máig teljesítetlen előfeltétele a magyar ellenvariáns (0 változat) kidolgozása, ami a nemzetközi szervezetek tájékoztatása során válik elkerülhetlenné.

Fentieket az Európai Közösségek Főosztályával és az Európai Együttműködési Főosztállyal, valamint a 3. Területi Főosztállyal egyeztettem.

⁵ Az EBEÉ preventív eszközei között megtalálhatók különböző mechanizmusok, amelyek megkönnyítik a szervezet munkáját. Biztosítják a tagállamok számára az egymással való barátságos együttélést és az egymás közti bizalom kiépülését. La Valetta-i mechanizmus: békéltető eljárás, amelynek keretén belül bármely tagállam felkérhet egy harmadik tagállamot arra, hogy kötelező jelleggel avatkozzon be egy vitás kérdés rendezésébe.

Budapest, 1992. február 12.

*Aláírás*⁶

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

⁶ Kézírással.

207.
1992. február 26.

Tatár György miniszteri biztos összefoglalója Rott Nándor,
az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának elnöke
számára a Duna egyoldalú eltereléséről

0082/10

Dr. Rott Nándor úr
az Országgyűlés Környezetvédelmi
Bizottságának elnöke

Szigorúan titkos!
Érvényes; visszavonásig

Budapest

Tisztelt Elnök Úr!

1991. február 19-i megkeresése alapján, engedje meg, hogy Katona Tamás államtitkár úr távollétében, az alábbiakban foglaljam össze a Külügyminisztérium értékelését Marián Čalfa csehszlovák miniszterelnök február 4-én átadott levelében foglaltakkal kapcsolatban.

A szövetségi kormányfő levelét és a tárgyalások folytatását tartalmazó feltételeit összességében a korábbiaknál keményebb hangvételűnek értékeljük, ami megítélésünk szerint újabb jele annak, hogy a szövetségi kormány álláspontja tovább tolódott a szlovák kormány szándékai irányába.

A levélből megállapítható továbbá, hogy a cseh és szlovák kormányzatok lépései és a Szövetségi Gyűlés tárgyban elfogadott határozatai között a diszharmónia növekedett. Erre utal, hogy a levél a környezetvédelmi szempontok érvényesítésének csupán távlati tervét jelzi, kompromisszumos készséget gyakorlatilag nem mutat és bejelenti az egyoldalú megoldás mindenáron való végrehajtását. Mindez azt az érzést kelti, hogy a cseh és szlovák kormány részéről – kissé önkényes módon – a Szövetségi Gyűlés határozatainak elemeiből csupán a szándékaikkal megegyezőket képesek figyelembe venni és képviselni a magyar kormány felé.

A levélre vonatkozóan több értékelő információ is rámutat: nem zárható ki a csehszlovák fél szándéka, hogy a magyar kormány részéről kényszerítsen ki olyan lépést, amely szabad kezét biztosítana Bős – akár – egyoldalú befejezéséhez.

Egyes elemzők úgy vélik, hogy M. Čalfa eddiginél határozottabb hozzáállása a BNV ügyéhez, valamint a szlovák nemzeti érdekek egyértelműbb képviselésének felvállalása a júniusi választások utáni időszakra való politikai felkészülését is szolgálja.

Budapest, 1992. február 26.

Tisztelettel
(Dr. Tatár György)
miniszteri biztos

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

208.
1992. március 6.

Feljegyzés a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerről folyó magyar–csehszlovák államközi vita aktuális kérdéseiről

0082/13

Dunai Vízlépcső
0083/13

Szigorúan titkos!
készült: 2 példányban
Jóváhagyásra: Katona Tamás
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A BNV-ről folyó magyar–csehszlovák államközi vita aktuális kérdései

Az 1991. áprilisi országgyűlési határozat óta három alkalommal került sor tárgyalásra a magyar és csehszlovák kormányküldöttségek között a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer kérdéskörében. A merőben eltérő álláspontok nem közeledtek. Egyetértés Jött létre azonban a tekintetben, hogy a kérdés megoldásakor szakmai-tudományos szempontoknak kell prioritást biztosítani.

E célból a legutóbbi, decemberi tárgyalási fordulón a két kormányküldöttség egyetértésre jutott egy közös, nemzetközi szakértőket is bevonó szakmai tudományos bizottság felállításának főbb elemeiről. A testület tevékenységének időtartamára azonban – a tervezett vizsgálatok értelme és eredményessége érdekében – kértük az 1977. évi államközi szerződéssel nem összefüggő csehszlovák munkálatok leállítását, amit a csehszlovák küldöttség nem tudott felvállalni. Sőt, 1991. december 12-én a szövetségi kormány határozatot hozott a bősi vízlépcső üzembehelyezésére, akár egyoldalú megoldással, csehszlovák területen történő építkezéssel. Így a közös bizottság felállítására nem került sor.

Kormányunk több ízben is felszólította csehszlovák partnerét, hogy állítsa le az ún. pótmegoldás munkálatait, mert azok a Duna egyoldalú elterelését eredményezik, ami súlyosan sérti a nemzetközi jog alapvető normáit, számos két- és többoldalú nemzetközi megállapodást.

Ez év februárjában kormányunk értékelte a kialakult helyzetet és megállapította, hogy a csehszlovák fél utóbbi időben tett lépései a magyar kormányt az 1977. évi államközi szerződés felmondásának kényszerhelyzetébe hozzák. Ezt Antall József miniszterelnök úr február 26-án kelt levelében közölte Marian Čalfa csehszlovák szövetségi miniszterelnökkel és ismételten kérte a munkálatok leállítását, szorgalmazta a közös bizottság felállítását. Egyidejűleg jelezte, hogy amennyiben a csehszlovák fél ésszerű határidő elteltével nem egyezik bele a munkálatok leállításába a magyar kormány felmondja a 1977. évi államközi szerződést.

Február 27–28-én megbeszélést folytatott a kérdésről a két ország parlamentjének környezetvédelmi bizottsága is, de nem sikerült érdemi áttörést elérniük. Nyilvánvalóvá vált, hogy a júniusi választásokra készülve a csehszlovák parlamenti képviselők, s nagy valószínűséggel a kormánytagok sem kívánják puhítani pozícióikat a bősi vízlépcső felépítése kapcsán.

A közelmúltban a magyar kormány megkezdte egy diplomáciai offenzíva végrehajtását. Első lépésben néhány befolyásos európai állam közbenjárását kérjük, majd szükség esetén igényeljük multilaterális fórumok közbeavatkozását is. Célunk, hogy támogatást kapjunk az európai normákkal összhangban álló eljárás – egy összetett kérdés szakmai-tudományos vizsgálata, valamint az adott helyzet befagyasztása – megindításához.

Egyidejűleg megkezdődött a kormány előterjesztésének parlamenti vitája, amelyben az Országgyűlés felhatalmazását kérjük ahhoz, hogy amennyiben a csehszlovák fél nem állítja le a munkálatokat, a magyar kormány egyoldalúan felmondja az 1977. évi államközi szerződést.

A nemzetközi közvélemény felé hangsúlyozzuk, hogy nem kívánunk egyoldalú lépéseket tenni és egy közös akaraton nyugvó megoldást szeretnénk. Elfogadhatatlannak tartjuk azonban, hogy közvetlenül északi határunk mentén biztonságunkat veszélyeztető objektum létesüljön úgy, hogy közben akaratunk ellenére sor kerül a közös határfolyó elterelésére.

Budapest, 1992. március 6.

Aláírás⁷

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

⁷ Kézírással.

209.
1992. március 18.

Varga György prágai nagykövet főnöki levele a prágai osztrák
és német diplomaták véleményéről a Bős-Nagymaros
Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban

0082/14

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Prága

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

Prága, 1992. március 18.

5/1/SZT/1992.

Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Saját: 1 példány
Előadó: Szénási Lajos
Gépelte: Szénásiné

Tárgy: Bős–Nagymarosi Vízlépcső kérdése
prágai székhelyű osztrák és német diplomaták
szemével

Munkatársam a prágai osztrák és német nagykövetségek vezető gazdaságpolitikai diplomatáival folytatott beszélgetések keretében puhatolózott kormányuknak a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer ügyében elfoglalt álláspontjáról, illetve a nagykövetségük e kérdéssel kapcsolatos tevékenységéről.

Osztrák részről a beszélgetőpartner elmondta, hogy a prágai nagykövetségük behatóbban nem foglalkozik a BNV kérdésével. Éppen ellenkezőleg: osztrák vélemény szerint a BNV kérdése kizárólag a benne érintett két ország, Magyarország és Csehszlovákia bilaterális ügye, amelybe osztrák kormányzati részről nem akarnak beavatkozni. (Az építkezésen dolgozó osztrák vállalkozók magánjogi szerződés alapján, s nem állami megbízásból tevékenykednek az adott térségben.) A BNV kérdésében a mai napig nem is adtak ki hivatalos állásfoglalást.

A beszélgetőpartner magánvéleményként lehetségesnek tartaná, hogy a BNV problematikájával – mivel az érinti a Duna–Majna–Rajna csatorna kiépítésének és üzemeltetésének a kérdését is – a valamennyi érintett országot tömörítő Duna Bizottság is foglalkozhatna. Tekintettel a BNV kérdésében képviselt tartózkodó osztrák magatartásra, a prágai osztrák nagykövetség nem rendelkezett információkkal

a magyar kormány álláspontját ismertető dokumentumról sem, amelyet hivatalos szerveink 1992. február végén juttattak el a Budapesten akkreditált külképviseletek vezetőihez. Az itteni nagykövetség tájékoztatására átadtuk a dokumentum egy példányát, illetve tájékoztatást adtunk a magyar kormány álláspontjáról.

A prágai német nagykövetség munkatársának elmondása szerint nagykövetségük nem érdeklődik a BNV kérdése iránt, azt egyelőre a két érintett ország belügyének tekintik. E tekintetben – a beszélgetőpartner tudomása szerint – a német kormány sem alakított ki hivatalos állásfoglalást. A vízlépcső kérdésében kialakult problematikus és összetett helyzetet csak érintőlegesen ismerik, ezért a fent említett dokumentumot részükre is átadtuk, valamint röviden vázoltuk a magyar kormány előtt álló megoldási lehetőségeket.

Az elhangzottak alapján úgy ítéljük meg, hogy sem német, sem osztrák részről nem kívánnak egyértelmű, nyílt állásfoglalást kialakítani a BNV kérdésében. Ez azzal magyarázható, hogy mindkét ország gazdaságilag és politikailag is erősen érdekelt a magyar, illetve csehszlovák jószomszédi kapcsolatok fenntartásában. Nyílt állásfoglalásuk valamelyik fél részéről rosszallást váltana ki.

Azért utasítottam munkatársamat az említett két külképviseleten való puhatolózásra, mivel nyilvánvaló, hogy az osztrák és NSZK érdekek (hajózás stb.) részben ellentétesek lehetnek a magyar állásponttal. Úgy tűnik azonban, hogy nyílt „csehszlovákpárti” kiállásuktól egyelőre nem kell tartani. Ennél is fontosabbnak tűnt azonban azt tisztázni, ki is finanszírozza a mű építését. Eddigi jelentéseinkből (pl.: 131.sz. RT) kitűnik, hogy erre a célra belső forrás nem létezik, s közvetlen külföldi hitelfelvétel sem történt. (A CSNB engedélyével.) Felmerült tehát a gyanú, hogy a helyszínen dolgozó német és osztrák cégeket esetleg vagy saját kormányaik pénzezik, vagy pedig kormányaiktól bizonyos garanciákat kaptak. A finanszírozás kérdésére itteni kapcsolataink – mint az a fentiekből kiderül – nem tudtak választ adni, jobban mondva nem is volt mód a kérdésre terelni beszélgetéseink során a szót.

Mindezek alapján javaslom, hogy a finanszírozás kérdése felől a két országban működő nagykövetségünk fokozottan érdeklődjön.

A BNV kérdésével kapcsolatos véleményeket, visszhangokat továbbra is figyelemmel kísérjük és arról folyamatosan jelentünk.

Varga György
nagykövet

210.
1992. szeptember 1.

Előterjesztés a Kormány részére a Bős-Nagymaros
Vízlepcsőrendszer csehszlovákiai építése kapcsán tervezett
magyar válaszlépésekről

0082/27

Külügyminisztérium
0082/27/1992.

Szigorúan titkos!

Egyetértett: MM: Dr. Rolek Ferenc
MKM: Dr. Biszterszky Elemér
NM: Dr. Jávor András
KTM: Dr. Misley Károly
OMFB: Dr. Geleji Frigyes

Észrevételt tett:
(figyelembe véve)
Tnm: Dr. Mádl Ferenc
Tnm: Dr. Füzessy Tibor
KHVM: Siklós Csaba
BM: Dr. Verebélyi Imre
IKM: Dr. Balázs Péter
DFM: Dr. Raskó György
HM: Annus Antal
IM: Dr. Bogdán Tibor
NGKM: Dr. Németh Gyuláné
PM: Dr. Thuma József
MEH: Dr. Müller György
Tnm: Stanekné dr. Tóth Júlia titkárságvezető

A megadott határidőig nem válaszolt:
Tnm: Dr. Horváth Balázs
Tnm: Dr. Szabó Tamás

0082/27/1992.
0046

Szigorúan titkos!
Készült: 111 pld

Előterjesztés
a Kormány részére

a Bösi Vízlépcső csehszlovákiai építéséről és tervezett lépéseinkről

I. 1992. augusztus 5-én a csehszlovák kormány írásban jelentette be a Duna Bizottságnak, hogy 1992. október 15., november 30-a közötti időszakban megtörténik a Duna átvágása.

A csehszlovák kormány bejelentése új szakasz kezdeteként értelmezhető a Bösi Vízlépcső körül kibontakozó magyar–csehszlovák konfliktusban, ami aktuálissá teszi a helyzet és teendőink áttekintését.

II. A Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszerről szóló 1977. évi Államközi Szerződés 1992. május 19-i megszüntetését követő időszakot az alábbiak jellemzik:

a. Csak a közelmúltban érkezett értékelhető válasz a csehszlovák szövetségi kormánytól a szerződés megszüntetésével kapcsolatos álláspontjáról, amely

- jogilag nem tartja indokoltnak az Államközi Szerződés megszüntetését,
- továbbra is érvényben lévőnek tekinti az Államközi Szerződést,
- kész a tárgyalásokat folytatni, de csak az 1977. évi Államközi Szerződés alapján.

b. Változatlan erővel folyik a Duna elterelését célzó ún. „C változat” építése, a bizonytalan pénzügyi háttérrel keringő híresztelések ellenére.

c. A felbomló Csehszlovákia kormánya a szlovák kormány hatáskörébe utalja a bösi ügyet.

d. A nemzetközi közvélemény nem áll ki egyértelműen mellettünk, sőt a Duna–Majna–Rajna csatorna közelgő megnyitása kapcsán a Vízlépcső megépítése melletti fokozódó nyomás érezhető.

III. A kialakult helyzetben stratégiai érdekünk:

1. A „C változat” csehszlovákiai építésének leállítása, a Duna elterelésének, illetve a Bösi Vízlépcső üzembe helyezésének megakadályozása. „E variáns” hazánk számára a lehető legrosszabb megoldás.

2. A jószomszédi viszony lehetőség szerinti megőrzése Csehszlovákiával, illetve az önállósuló Szlovákiával.

A leghatékonyabb kiútnak az alábbi két eljárás mutatkozik:

a. Közös kérelem és kereset benyújtása a csehszlovák kormánnyal a Hágai Nemzetközi Bírósághoz. Alapvető érdekünk, hogy a procedúra mielőbb olyan fázisba jusson, amelyben kérhetjük a bíróságot, hogy ideiglenes jelleggel állítsa le a munkálatokat.

Az eljárás előnye, hogy a bíróság határozata alávetés esetén kötelező. Hátránya ugyanakkor, hogy a csehszlovák kormány elhúzhatja az eljárást, és befejezve a bösi építkezést kész helyzetet teremt. A Hágai Nemzetközi Bíróság irányába teendő közös lépést hátráltathatja az is, hogy – mivel a Bírósághoz csak független államok fordulhatnak – a szétbomló Csehszlovákia szövetségi kormánya nyilván nem érdekelt a „Szlovákia feletti” rendezésben, a szlovák kormány pedig még jódarabig nem léphet fel ezen a síkon, illetve nem látható előre önálló nemzetközi jogalanyiségének terjedelme. Az eljárás további negatívuma, hogy a végleges döntés feltehetőleg évekre elhúzódik, s a döntés is elsősorban a jogi vitákra vonatkozik majd, miközben nyitva marad számos műszaki probléma.

Antall József miniszterelnök úr 1992. augusztus 18-án kelt levelében javasolta J. Strásky csehszlovák szövetségi és V. Mečiar szlovák kormányfőnek, hogy közös megegyezéssel kérjük a Nemzetközi Bíróság döntését a vitában. Ezirányú kezdeményezésünkről több multilaterális fórum is tájékoztatást kap.

b. Közös szakértő Bizottság felállítása az Európai Közösségek közreműködésével.

A Bizottság a meglévő műszaki jellegű viták és problémák rendezésére lenne hivatott. Előnye, hogy közös álláspontot dolgozna ki a meglévő objektumokkal kapcsolatban és a térség problémáinak megoldására. Hátránya viszont, hogy nagy valószínűséggel kompromisszumos megoldást javasol.

Az EK együttműködés igénybevételéhez politikai döntésre lenne szükség az alábbi kérdésekben:

– Hozzájárulunk-e a Bizottság létrejöttéhez a munkálatok nem teljesen egyértelmű, vagy csak részleges felfüggesztése esetén.

Ennek kapcsán felvetődik álláspontunk ezirányú puhításának szükségessége, mert egy engedékenyebb magatartás célravezetőbb lehet. A Bizottság működése ugyanis legalább elvi lehetőséget nyújtana vízlépcsőellenes érveink független fél jelenlétében történő kifejtéséhez, a csehszlovák csúsztatások helyreigazításához, amivel már a Bizottság tevékenységének akár kezdeti szakaszában is elérhetnénk az építkezés leállítását. Előfeltétel lehetne például, hogy a csehszlovák fél a közös szakértői bizottság döntése előtt nem nyúl a Duna medréhez. Ez eddigi tárgyalási pozícióink jelentős mérvű feladását jelenti, amire azonban feltehetően a további rosszak elkerülése érdekében előbb–utóbb rákényszerülhetünk.

– Vállaljuk-e, hogy kompromisszumos megoldás születik.

Várhatóan ugyanis az Európai Közösségek ránk is komoly nyomást fognak gyakorolni, ezért feltehetőleg nem tudjuk majd teljes mértékben érvényesíteni álláspontunkat és a Bizottság kompromisszumos javaslatot tesz a vízlépcső üzembe helyezésére. (Nemzetközi szempontból egyébként nehezen képviselhető álláspont lenne a független szakértői vélemények ügyemen kívül hagyása, illetve az objektum működésének ellenzése, ha az ökológiai, gazdasági és más szempontból tolerálható.)

Ez is alátámasztja annak szükségességét, hogy Tárcaközi Bizottság vizsgálja meg és dolgozza ki a Bósi Vízlépcső üzembehelyezésének számunkra környezetvédelmi, hajózási, árvízvédelmi és gazdasági szempontból még elfogadható műszaki megoldását.

Az Európai Közösségek június 29-én – válaszolva május 19-i kezdeményezésünkre – megerősítette készségét egy háromoldalú bizottság felállítására és közreműködésére.

A két eljárást összevetve megállapítható, hogy a Hágai Bíróságtól elvileg objektívebb döntés várható, mint a víziutak fejlesztésében érdekelt EK-államok nyomásának jobban kitett EK-bizottságtól, ugyanakkor az EK-bizottság eljárása lényegesen gyorsabb lehet és a szlovák fél is könnyebben elfogadja. A kétféle fórum párhuzamos igénybevétele megvalósítható elképzelés. A tárcaközi egyeztetés során többségük egyetértett az Európai Közösségek megkeresésével és egy rugalmasabb, kompromisszumokra is lehetőséget adó magyar álláspont kidolgozásának szükségességével. Néhány tárca (PM, IKM, Mádl Ferenc tárcanélküli miniszter) azonban a Hágai Nemzetközi Bíróság megkeresésére vonatkozó közelmúltbeli kezdeményezésünk okán lényegében már túlhaladottnak tarja a vitának EK elé terjesztéséi

Mindkét eljárás esetében, de különösen az EK hármas bizottság felállítása kapcsán alkotmányossági szempontból indokolt az Országgyűlés felhatalmazásának kikérése, ugyanis:

a. Mindkét fórum döntését lényegében kötelezőnek kell majd elfogadni és végre kell hajtani.

b. Aligha várható, hogy érdekeinkkel teljesen egybevágó határozat születessen a nemzetközi fórumokon, ami viszont ma még fel nem érhető mértékű elmozdulást fog igényelni az Országgyűlés eddigi határozataihoz képest.

Megfontolandó, hogy fenti kérdésekben még V. Mečiar szlovák miniszterelnök szeptemberi látogatását megelőzően kormányzati döntés születessen, melynek végrehajtásához a kormány meg kell, hogy szerezze az Országgyűlés előzetes hozzájárulását. V. Mečiar látogatását fel kellene használni arra, hogy az új helyzetben még egyszer megkísérljük egy kompromisszumos megoldás kialakítását, kétoldalú alapon, harmadik fél bevonása nélkül. (V. Mečiar ugyanis az Antall József miniszterelnök úrral folytatott 1992. augusztus 12-i négyesemlékeztetés prágai találkozóján ajánlatot tett egy kétoldalú kompromisszum kialakítására.)

IV. Amennyiben fenti törekvéseink nem járnának eredménnyel és a csehszlovák fél ténylegesen elterelné a Dunát, lépése – határfolyóról lévén szó – súlyosan megsértené stratégiai érdekeinket és határozott ellenintézkedéseket igényelne kormányzatunk részéről.

Lépéseink alapvető célja lenne, hogy ráébredjünk a nemzetközi közvéleményt a súlyos jogsértésre és békés eszközökkel vegyük rá partnerünket egy mindkét fél számára elfogadható megoldás kialakítására.

A Duna elterelése, illetve ennek megkezdése esetén lehetséges lépéseink:

1. Az EBEÉ berlini sürgősségi mechanizmusának⁸ beindítása.

A határfolyó, de facto elterelése ezirányú lépésünket indokolja. A Testület határozata azonban optimális esetben is csupán erkölcsi erővel bír.

2. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának megkeresése, jelezve, hogy a jogsértés folytatódása esetén kénytelenek leszünk a Duna magyarországi szakaszát lezárni.

Tudatában kell lennünk, hogy mindkét lehetőség eredményessége erősen kérdéses.

A tárcaközi egyeztetésre küldött előterjesztésben az elvi lehetőségek között felmerült egy műszaki zár létesítésének gondolata a Dunán, amelyet azonban a tárcák műszaki, nemzetközi jogi és külpolitikai megfontolások miatt elvetettek.

V. Mindezekkel párhuzamosan azonnali teendő a jelentősebb nemzetközi környezetvédelmi mozgalmak felkérése, hogy aktivizálják tiltakozó tevékenységüket a környezetvédelmi katasztrófával fenyegető beruházás folytatása ellen.

⁸ Az EBEÉ berlini sürgősségi mechanizmusát kell alkalmazni, ha egy állam vélelmezi, hogy egy másik államban vészhelyzet alakul ki. Ez esetben információt is kérhet a másik államtól. Válaszadás megtagadásának esetén is összehívható az EBEÉ sürgősségi találkozója.

VI. A közeljövő további diplomáciai feladata lehetne, hogy kísérletet tegyünk a csehszlovákiai jogsértés elleni tiltakozás regionális keretek közötti megszervezésére.

Budapest, 1992. szeptember 1.

Dr. Jeszenszky Géza
s.k.

Határozati javaslat

1. A Kormány javaslatot tesz a csehszlovák szövetségi kormánynak, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság közös megkeresése melleit a két ország kormánya együttesen kérje fel az Európai Közösségeket, hogy vegyen részt a térség ökológiatermészeti értékeinek fenntartásával, illetve helyreállításával, valamint az árvíz elleni védekezéssel és a hajózással kapcsolatos problémái megoldását célzó közös szakértői bizottság felállításában és tevékenységében.

A Bizottság felállításának előfeltételeként ne ragaszkodjunk mereven a munkálatok leállításához, de érjük el, hogy a Bizottság tevékenységének időszakában a csehszlovák fél nem tereli el a Dunát és nem helyezi üzembe a Bösi Vízlépcsőt.

Felelős: Mádl Ferenc – tárcanélküli miniszter

Határidő: szeptember 20.

2. Még a csehszlovák kormánnyal folytatandó tárgyalások előtt a kormány tájékoztassa az Országgyűlést az EK felkérésére irányuló, a csehszlovák, illetve a szlovák kormány számára előterjesztendő javaslatról, kérjen felhatalmazást végrehajtásához és jelezze, hogy a nemzetközi fórumok közreműködése szükségessé teheti a korábbi országgyűlési határozatok felülvizsgálatát.

Felelős: Mádl Ferenc – tárcanélküli miniszter

3. A nemzetközi fórumok ítéletének vagy állásfoglalásának végrehajtására történő felkészülés jegyében Tárcaközi Bizottság mérje fel a korábbi országgyűlési és kormányhatározatok óta bekövetkezett helyzetváltozás ökológiai kockázatait és a Szigetköz kielégítő vízellátására, valamint a „C változattól” történő csehszlovák elállás elérése érdekében dolgozza ki a Bösi Vízlépcső egyfajta hasznosítása környezetvé-

delmi, hajózási és árvízvédelmi, valamint gazdasági szempontból számunkra még elviselhető műszaki megoldásának alapelveit.

Felelős:

KHVM

KTM

IKM

PM

4. A szaktárcák tekintsék át a kialakult helyzetet és amennyiben a csehszlovák kormány a EK vegyesbizottság működésének ideiére sem áll el a Duna elterelésére és a Bósi Vízlépcső üzembehelyezésére irányuló szándékától, a kormány indíttassa be az EBEÉ berlini sürgősségi mechanizmusát és kérje az ENSZ illetékes fórumainak beavatkozását.

Felelős:

KÜM

Mádl Ferenc – tárcanélküli miniszter

Határidő: szeptember 25.

Budapest, 1992. szeptember 1.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

211.
1992. szeptember 4.

Rejtjeltávirat Pozsonyból. A Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer
aktuális munkálatai

0082/30

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Pozsony
Azonosító: PZS10308
Érkezett: 92. 09. 04 17:51
Készítette: P.L.
Ellenőrizte:

10418/1842/3
214/41

Sürgős!

23, 40, 41

Tárgy: „C” variáns építésének állása

A bősí építkezésre vonatkozó értesüléseim kiegészítéseként az alábbiakat jelentem:

A tározó magyar oldalát leválasztó gátból Dunacsúny térségében 660 m-es szakasz elkészült, jelenleg a fóliaszigetelés lerakása folyik. Itt még egy 200 méteres szakasz hiányzik, ahol jelenleg a közlekedés folyik. A Mosoni-Dunába a vizet beengedő objektumon a betonozási munkálatok elkészültek, amely 4 zsilipkamrát tartalmaz. Ebből kettőre törpevízerőművet szerelnek, kettőt pedig szabadon engedi a Mosoni-Dunába a 20 köbméter/sec vízhozamot, amennyiben a vízierőmű valamilyen ok miatt nem üzemel. Jelenleg ezen az objektumon a gépi szerelési munkálatok folynak. A gát további részét a Duna jobboldalán ún. árapasztómű képezi, amelyen szintén gyors

ütemben folyik az építkezés. Ebbe összesen 20 vízáteresztő zsilipet ún. kazettát építenek. Közel 6 méter magas beton alapzaton betonoldalfalakat építenek, s ezek között nyitható-zárható vas szegmensek képezik a tározó gátját ezek funkciója, hogy a magas vízállás, illetve árvíz esetén az ártérbe engedjék a vizet, illetve megoldja a jég leeresztését. A kazetták vasbetonalapzata döntő többségében elkészült, a vas zárószegmensek építése viszont csak az első kazettában folyik. Miután azonban a beton alapzat a 128 méteres kvótán van és az első fázisban a víz szintje a tározóban csak 125 m-es kvótát fogja elérni, ezért ezen szegmensek építése a tározó feltöltését követően is folyamatosan történhet. Az építésvezető elmondása szerint a Duna meder áttöltéséig mintegy 10–15 kazetta készül el teljesen. A többi zsilipkararát ideiglenes megoldással lezárják. A Duna-meder áttöltéséhez az előkészületi munkálatokat már megkezdtek, jelenleg is két uszályról köveket szórnak a már korábban kimélyített mederfenék megerősítésére, megfelelő alapzat kialakítására.

A Duna bal partján befejezéshez közeledik az Öreg-Duna meder vízellátását szabályozó 4 zsilipkamra építése. A betonozási munkálatokkal lényegében elkészültek, az objektumot most adják át a technológiai szereléshez.

A tervszerint október közepén kellett volna az építkezésnek olyan stádiumba kerülni, hogy a 48 óráig tartó Duna-meder áttöltését meg tudják valósítani. A munkálatok jelenlegi állása szerint azonban bizonyos csúszással kell számolni és a meder áttöltésére október végén, november elején kerülhet sor.

A Dunakilitihez hasonló zsilip építése még nem kezdődött el, azt csak egy későbbi szakaszban kezdik el, amennyiben nem sikerül a magyar féllel közös megállapodásra jutni. Az objektum építési területének vízelzáróvá tételét viszont jelenleg is végzik (30 m mélységig 60 cm szélességben kiszedik az alapot és vízelzáró betonnal, illetve 16 m mélységig acéllemezekkel töltik ki).

Szeptember 3-án Bösnél kipróbálták az erőmű első turbináját, 15 percig üzemeltették és 25 MW-os teljesítményt értek el. A felvízcsatornában Bösnél egyébként Duna víz átszivattyúzásával már 8 m-es vízmagasságot értek el, s a csatorna melletti monitor rendszer semmiféle szivárgást nem észlelt.

V. Mečiar budapesti útjának előkészítésére az alábbi kompromisszumos javaslatot dolgozták ki: A javaslat lényege, hogy amennyiben a magyar fél beleegyezik a bösi vízlépcső üzembehelyezésébe, úgy eltekintenek a nagymarosi vízlépcső építésétől. Továbbá a Dunakiliti tározó magyar részét nem töltенék fel vízzel, a dunakiliti objektumot viszont üzembe helyeznék, s ezzel szükségtelessé válna a Dunacsúnynál az építkezés második fázisába tervezett zsilip és úszókamra, valamint vízerőmű megépítése. A régi Duna-mederbe 350 köbméter vízhozamot terveznek, s azzal számolnak, hogy az Öreg-Duna medrében kőgáttal duzzasztják vissza a vizet, és biztosítják a vegetáció fenntartásához szükséges vízszintet. Ugyanakkor a tározóban ún.

iránygátat építenek, amelynek célja a tározóban a víz áramlásának a szabályozása. Emellett egy 1 négyzetkm területű mesterséges szigetet is létrehozna a tározóban, amely szintén a víz gyorsabb áramlását biztosítja a tározóban. Az idei építkezéshez szükséges 3,5 milliárd koronás pénzüsszeg rendelkezésükre áll.

A fenti helyzetről Váradi Lajos konzul az építkezés helyszínén, kapcsolatait felhasználva megfelelő szakvezetés mellett személyesen is meggyőződött

– 107 – B. –

Lássa:

Világkiállítás – Vízlépcső ügyek

I. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

212.
1992. október 15.

Törőcsik Bélának, a Külügyminisztérium Diplomáciai
Információs Főosztálya munkatársának összefoglalója
a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos nemzetközi
véleményekről

0082/36

Diplomáciai Információs Főosztály
Törőcsik Béla
1114/DIFO
0082/36/1992

Szigorúan titkos!
Készült: 22 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Endreffy M.
Peisch S.
Sillár E.
Gyarmati I.
Herman J.
Kiss T.
Kolozsi B.
Misur Gy.
Náthón I.
1–8. Ter. Főo.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A bősi erőmű kérdésével kapcsolatos álláspontok, vélemények

Francia részről helyesnek tartják a nemzetközi fórumok bevonását az erőmű kapcsán kialakult magyar–szlovák nézeteltérések megoldásába. Megfelelőnek ítélik a Hágai Nemzetközi Bíróságot, de úgy vélik, bizonyos szempontból még jobb lehet a Badin-

ter-féle választott bíróság, amely rugalmasabb, aktívabb. Ígéret hangzott el arról, hogy a francia diplomácia erőfeszítéseket tesz a rendezés érdekében, Franciaország azonban egyik oldalon sem kíván beavatkozni a vitába. (Szeptemberi információk.)

Holland megítélés szerint, mivel jelentős környezetvédelmi vitáról van szó, helyes a nézeteltérés eldöntésébe a független bíró, adott esetben a Hágai Nemzetközi Bíróság bevonása. (Szeptember)

Német vélemény szerint a bösi erőmű ugyan „szörnyszülött”, de fel fog épülni, ezért a vele kapcsolatos politikában gyakorlatias hozzáállásra van szükség. A német kormány nem lát lehetőséget arra, hogy közvetítsen a vitában. Azt a korábbi elképzelést támogatják, hogy a két kormány, valamint az EK Bizottság közreműködésével alakuljon vegyes bizottság az üzembehelyezés ökológiai kockázatainak felmérésére, s a magyar és a szlovák fél jelentse ki, hogy kész aláverni magát a bizottság döntésének. A magyar–szlovák ellentétek nem keltettek riadalmat a német politikai körökben, de súlyosan terhelik a régiót. Magyarország tekintélye azonban nem csökkent, megítélése negatív irányban nem változott a szlovák–magyar polémia felerősödésével összefüggésben. (Október)

A Bundestag CSU munkacsoportjának egyik vezetője úgy vélte, a Duna–Rajna–Majna-csatorna megépítésével kapcsolatos németországi ellenérzések miatt nem volt szerencsés, hogy Antall József miniszterelnök nürnbergi beszédében a hangsúlyt a szlovák–magyar problémakörre helyezte. Szerencsésebb lett volna, ha a magyar fél más alkalmat használ fel a kérdéssel kapcsolatos álláspontjának kifejtésére. (Szeptember)

A Hanns–Seidel–Stiftung elnöke, az Európai Parlament képviselője szerint a magyar kormány vízműellenes politikai érvrendszerével Németországban messzemenően egyetértenek, jogilag azonban gyengeséget látnak benne, mivel szakértők úgy ítélik meg, hogy az erőműről kötött nemzetközi szerződés továbbra is érvényben van. A Duna–Rajna–Majna-csatorna megnyitásával az eddigi kétoldalú konfliktus új dimenziót kapott. Olyan országok számára is fontosság vált a Duna hajózhatósága, mint Franciaország, Belgium, Hollandia. Ezért a kompromisszum keresésében a jövőben várhatóan az EK is nagyobb hajlandóságot mutat az együttműködésre. Magyarországnak és Szlovákiának olyan kompromisszumos megoldást kell találnia, amely egyrészt biztosítja a Duna hajózhatóságát a szlovák és a magyar szakaszon, másrészt megnyugtatóan rendezi a környezetvédelmi kérdéseket. Mivel az EK-nak, illetve az EK-tagországok jó részének nem érdeke, hogy a vízierőmű kérdésének megoldatlansága miatt a Duna–Majna–Rajna víziút-rendszerben olyan neuralgikus pont jöjjön létre, amely az egész víziútrendszer hajózhatóságát akadályozhatja, az EK a szakértői és közvetítői támogatás mellett valószínűleg hajlandó a környezeti károk megelőzésének és felszámolásának bizonyos mértékű, finanszírozására is. (Október)

Orosz megítélés szerint a magyar–szlovák ellentétnek mély, történelmi gyökerei vannak, s a bösi–nagymarosi vita csak ennek felszínét jelzi. A magyar–szlovák kapcsolatos rendezésénél figyelembe kell venni a nemzetközileg kialakult gyakorlatot, valamint a határok sérthetetlenségéről és az erőszakos megváltoztatásuk tilalmáról Helsinkiben elfogadott elveket. Orosz értékelés szerint a Budapest és Pozsony közötti kapcsolatok fejlesztésére irányuló magyar kormánypolitika kiegyensúlyozott, s a jelenlegi nehéz és bonyolult helyzetben is eredményekhez vezethet. (Október)

Oszták vélemény szerint Mečiar miniszterelnöknek az az elképzelése, hogy Cseh–szlovákia szétválását követően esetleg újra kell tárgyalni a korábban kötött szerződéseket, kiélezheti a vitát Magyarország és Szlovákia között, mivel újból kellene tárgyalni az erőmű kérdését is. Kicsi a valószínűsége annak, hogy az erőmű kérdésében a két fél megoldást talál. (Szeptember) H. Androsch, az International Management Consulting cég tulajdonosa hangsúlyozta, hogy pénzcsoportja nem oszták. A kölcsönt az erőmű járulékos beruházásaira szánták, csak kis hányada szerepel a turbináknál. Nem ért egyet a „C” variánssal. Megerősítette készségét, hogy egyeztessen a magyar féllel a kérdésben. (Szeptember)

Románia a vitában „teljesen semleges” álláspontra helyezkedik, s azt „szigorúan kétoldalú” ügyként kezeli. Román megítélés szerint ugyanakkor a létesítmények megvalósítása nagyban hozzájárult volna a Duna hajózhatóságának biztosításához. (Szeptember)

Spanyol részről alapvetően fontosnak tartják, hogy a magyar–szlovák viszony problematikus kérdései, így az erőmű, a „C” variáns kérdése, békés, civilizált módon rendeződjenek. (Szeptember) Az igazságügyminiszter szinte példátlanul minősítette a közös határ megváltoztatására irányuló tervezett szlovák lépést. Véleménye szerint a hágai Nemzetközi Bíróság joghatóságának kölcsönös elismerése esetén is csak nagyon hosszú procedúra nyomán várható egy esetleges kompromisszumos jellegű állásfoglalás, miközben a környezetvédelmi károk azonnal jelentkeznek. (Október)

A World Wide Fund for Nature⁹ továbbra is aktívan támogatja a magyar álláspontot. (Október)

A külföldön élő magyarság körében a témával kapcsolatos vélemények:

⁹ World Wide Fund for Nature (WWF) 1961-ben alapított nem kormányzati nemzetközi szervezet, amelynek célja megállítani a bolygó környezetének romlását, és megteremteni az emberek összhangját a természettel.

A Hollandiai Mikes Kelemen Kör¹⁰ szeptemberi konferenciáján a folyosói beszélgetéseken egyesek a magyar kormányt a magyar szuverenitás feladásával vádolták, lemondását követelték, és magyar részről katonai eszközök bevetését szorgalmazták. (Ez az álláspont a nyílt plénumon azonban már nem fogalmazódott meg.)

Lipták Béla New Yorkban az ENSZ székháza előtt kíván demonstrációt szervezni, s így akarja felhívni a figyelmet a bősi erőmű közelgő üzembehelyezésére a Duna elterelésére. Felszólítottam [sic!] ENSZ nagykövetünket, hogy kérje fel a világszervezet főtitkárát a csatlakozásra a tüntetéshez. Egy magyar csoport élén a helyszíntre kíván majd utazni, hogy az üzembehelyezés napján – más környezetvédő csoportokkal együtt – testükkel állják útját az erőgépeknek. (Október)

Megjegyzés: A külképviseletek utasítást kaptak arra, hogy jelentsenek a témában. A beérkező információkról külön anyag készül.

Budapest, 1992. október 15.

*Aláírás*¹¹

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

¹⁰ A Hollandiai Mikes Kelemen Kört 1951-ben alapították a Hollandiában tanuló magyar diákok. Céljuk a magyar kultúra ápolása és megismertetése Hollandiában.

¹¹ Kézirással.

213.
1992. szeptember 28.

Volker Schlegelnek, Klaus Kinkel német külügyminiszter
kabinetfőnökének javaslata a Bős-Nagymaros
Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban

0082/67

Parlamenti Titkárság
Hegedűs Gábor¹²
0082/67/1992

Feljegyzés

Tárgy: Német támogatás felajánlása Bős-Nagymaros kérdésében

1992. szeptember 23–27. között részt vettem az Európai Együttműködés Alapítvány által szervezett és finanszírozott Magyar Nemzeti Műhelyének munkájában. A Kelet–Nyugat Parlamenti Gyakorlati Továbbképzés programjának keretében Bonnban, 18 magyar országgyűlési képviselő és 4 szakértő részvételével megtartott rendezvény alkalmat adott nem hivatalos találkozóra Volker Schlegel úrral, Kinkel külügyminiszter kabinetirodájának vezetőjével, akivel néhány hete Budapesten folytattam hivatalos konzultációt, mivel a német külügyminisztérium parlamenti titkárságát is ő vezeti.

A baráti beszélgetés során Schlegel úr, aki egyébként a külügyminiszter belső tanácsadói kikéhez tartozik, hangsúlyozta, hogy a német kormány rendkívül érdekeit a magyar kormány stabilitásában, mely megítélésük szerint a térség stabilitásának kulcsfontosságú eleme. Nagyra értékelik Antall József miniszterelnök úrnak a stabilitás megteremtése és fenntartása érdekében végzett tevékenységét.

Válaszomban – megköszönve a kilátásba helyezett további támogatást utaltam arra, hogy külpolitikai és belpolitikai szempontból egyaránt veszélyes helyzetet teremthet a magyar kormány számára a Bős–Nagymaros Vízlépcső ügyében Szlová-

¹² Az Európai Biztonsági és Együttműködési Alapítvány célja az európai integrációs folyamat fejlődésének és a nemzetközi együttműködés biztonságának az elősegítése.

kiával fennálló vitánk. A kompromisszumra törekvő józan magyar politika sajnos nem talál viszonzásra szlovák részről és ez már a közeljövőben nagyon veszélyes helyzetet idézhet elő.

Schlegel úr felvetette, hogy ennek az ügynek a rendezését talán érdemes lenne a helsinki folyamat által biztosított intézményes csatornába terelni. Függetlenül ettől – hangsúlyozottan nem hivatalosan – felajánlotta, adjunk pontos tájékoztatást részükre a magyar kormánynak a kérdéssel kapcsolatos, a lehetséges kompromisszum elemeit is tartalmazó elképzeléseiről. A közeljövőben magasszintű kétoldalú tárgyalások várhatók Bonnban, ahol a szlovák fél politikai és gazdasági támogatást fog kérni német vezetőktől. Schlegel úr úgy gondolja, lehetőség lenne arra, hogy a német fél a szlovákok által kért segítséget annak feltételéhez kösse, mennyiben hajlandó a szlovák fél elfogadni egy kompromisszumos, a magyar kormány által is felvállalható megoldást.

Megköszöntem a kilátásba helyezett segítséget és megígértem, hogy rövid időn belül eljuttatjuk a kért anyagot. Beszélgetésünkön részt vett dr. Czukor József úr, bonni nagykövetségünk diplomatája is.

Javaslom, hogy a fentiek alapján a magyar álláspontot még a német–szlovák megbeszélések megrendezése előtt:

1. Erdődy Gábor nagykövet úr ismertesse – a Központ utasítása alapján – szóban a német külügyminiszterrel, vagy az egyik államminiszterrel (a magyar politikai államtitkár megfelelője), vagy

2. Jeszenszky úr, illetve Kelemen úr intézzon levelet partneréhez, melyet rövid szóbeli kiegészítéssel a nagykövetünk adjon át.

Sem az írásos anyagban, sem pedig szóban ne említsük a témában Schlegel úrral folytatott beszélgetést. A forma tájékoztató legyen egy velünk szövetséges, baráti ország vezetése részére, egy bennünket nyugtalanító problémáról. Schlegel úrnak Czukor úr jelezhetné, hogy a kért tájékoztatást milyen formában küldjük.

Budapest, 1992. szeptember 28.

*Aláírás*¹³

MNL OL XIX–J–1–j 1992 14. doboz

¹³ Kézírással.

214.
1992. október 26.

Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium
közigazgatási államtitkárának jelentése
a háromoldalú bizottság felállítása és annak mandátuma
ügyében folytatott brüsszeli tárgyalásokról

0082/44

Külügyminisztérium
0082/44/1992.
0056
1193/DIFO

Szigorúan titkos!

Készült: 59 példányban

Jelentés

a háromoldalú bizottság felállításáról és mandátumáról folytatott tárgyalásokról
(Brüsszel 1992. október 21–22.)

1992. október 21–22-én az Európai Közösségek Bizottságának kezdeményezésére Brüsszelben megbeszélésekre került sor a csehszlovák szövetségi kormány és az Európai Közösségek Bizottságának képviselőivel a Dunai Vízlépcső kérdéseivel foglalkozó háromoldalú szakértői bizottság felállításáról és mandátumának meghatározásáról. A tárgyaló küldöttségeket csehszlovák részről Zd. Pírek szövetségi külügyminiszter-helyettes, az EK oldaláról Benavides igazgató, magyar részről pedig Martonyi János államtitkár vezette.

A hivatalos megbeszéléseket megelőzően konzultációt folytattam Cadieux úrral, az Európai Közösségek Bizottságának főigazgató-helyettesével. A célja a következő napon esedékes hivatalos tárgyalások előkészítése, illetőleg a Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos magyar álláspont bemutatása volt. Ez annál is inkább szükségesnek bizonyult, mert korábban a cseh és szlovák kormánydelegáció tagjai már felkeresték az EK Bizottsága vezető tisztviselőit. A beszélgetésen bejelentettem, hogy a magyar kormány kész a vízlépcsőrendszer ökológiai-környezeti következményeit az államközi vita jogi kérdéseit vizsgáló háromoldalú szakértői bizottság létrehozatalára. Természetesen továbbra is irányadónak tekinti F. Andriessen alelnök azon feltételeit,

amelyek teljesítése szükséges a szakértői bizottság felállításához, s ugyanezen feltételek teljesítését – így a „C” változat építési munkálatainak leállítását – várja a cseh és szlovák féltől is.

Az EK Bizottság képviselői hangsúlyozták, hogy „döntőbíráskodás” helyett kizárólag semleges szakértői együttműködésre vállalkozhatnak. Ugyanakkor a magyar küldöttség véleményét kérték a cseh és szlovák fél azon javaslatáról, amely szerint elrekesztik ugyan a Dunát, de a teljes vízhozamot visszajuttatná az Öreg-Duna medrébe, még a közös határszelvény (Rajka) előtt. Ezen túlmenően – informálisan – felvetették, hogy milyen kompromisszumokat tudna elfogadni a magyar kormány a Vízlépcsőrendszer jövőjét illetően.

Válaszában a magyar küldöttség rögzítette, hogy a Duna elrekesztéséhez semmiképp nem tud hozzájárulni, részint annak súlyos és visszafordíthatatlan ökológiai környezeti következményei miatt, részint azért, mert ez a cselekmény a nemzetközi jog alapvető normáinak, Magyarország területi integritásának és szuverenitásának a megsértését jelenti. A Duna elrekesztése nem állja ki az észszerűség próbáját sem, mert aligha valószínű, hogy a háromoldalú szakértői bizottság ilyen szélsőséges műszaki megoldásra tenne javaslatot, tehát utóbb el kellene bontani a most emelt gátakat. A magyar fél egyébként nehezen tudja tárgyalási alapnak tekinteni a változó cseh és szlovák álláspontokat, s meglepetéssel nyugtázza, hogy a legújabb változat szerint már a Duna elrekesztése sem ütközne a 3. Andriessen feltételbe. Kompromisszumokról a magyar fél nem kíván tárgyalásokat folytatni, hiszen a kérdés érdeméről a közös szakértői bizottság javaslata alapján lehetne dönteni, a magyar delegáció mandátuma kizárólag a konfliktus feloldására hivatott eljárási rend meghatározására, az erről folytatandó tárgyalásokra vonatkozik.

A főigazgató-helyettessel folytatott tárgyalás alapján szorgalmaztam, hogy szakértői szinten is lehetőséget kapjunk konzultációra az EK Bizottságának képviselőivel, melynek keretében magyar szemszögből is megvilágíthatnánk a csehszlovák szakértők által közölteket.

1992. október 22-én délelőtt került sor Guggenbuhl igazgató úrral folytatott konzultációra, melyen részünkről a küldöttség szakértői vettek részt.

A konzultáció során részletes tájékoztatást adtunk a csehszlovák fél által épített „C” variáns negatív hatásairól a vízgazdálkodás, talajvízszint alakulása, a folyamatok visszafordíthatósága, valamint az ökológia és táj esztétika vonatkozásában. Hangsúlyoztuk, hogy a „C” variáns következtében már heteken belül súlyos, s azt követően visszafordíthatatlan negatív folyamatok indulnak el, beláthatatlan és helyrehozhatatlan károkat okozva a régió vízügyi és ökológiai állapotában.

A konzultáció során kénytelenek voltunk a csehszlovák szakértők korábban elhangzott számos állítását cáfolni (a műtárgyak alkalmassága a teljes vízhozam

visszajuttatására, a tározó néhány órán belül történő feltöltése, a térség ökológiai viszonyainak javulása stb.).

A szakértői konzultációval párhuzamosan négyszemközti informális megbeszélést folytattam a brüsszeli EK missziókon Zd. Pírek külügyminiszter-helyetttel, aki elmondta, hogy a szlovák kormány merev álláspontja miatt nem lát reményt arra, hogy a délután folyamán megállapodásra jussunk. Ígéretet tett, hogy a szövetségi kormány képviselőivel megegyezően megkísérli rugalmasabb szövetségi álláspont kialakítását.

Aznap délután került sor a hivatalos háromoldalú találkozóra. Ekkor már rendelkezésünkre állt a csehszlovák szövetségi kormány szóbeli jegyzéke, amelyből egyértelműen kitűnt, hogy a szövetségig kormány nem hajlandó leállítani a „C” variáns munkálatait.

Az EK Bizottság küldöttségének vezetője bevezetőjében emlékeztetett arra, hogy a három küldöttség találkozására F. Andriessen úr április 13-án és június 29-én kelt leveleiben foglaltak alapján került sor. A Bizottság célja egy jószolgálati tevékenység végrehajtása, s ennek feltételei április óta változatlanok.

Felhívta a küldöttségek figyelmét: az Európai Közösségek aggódik, hogy az államközi vita nyomán a térségben megnövekedett a politikai feszültség és veszélybe került a Visegrádi Hármak együttműködése is. Felszólította a küldöttségeket, hogy a vita előzményeinek taglalása nélkül nyilatkozzanak: készek-e a Bizottság feltételeinek elfogadására és a háromoldalú szakértői bizottság mandátumának meghatározására.

A magyar küldöttség részéről hangsúlyoztam, hogy elfogadjuk Andriessen úr feltételeit. Rámutattam, hogy a legutóbbi csehszlovák jegyzék értelmében azonban továbbra is úgy tűnik számunkra, hogy a csehszlovák kormány nem hajlandó a szakértői tevékenység idejére sem leállítani a „C” variáns munkálatait, amelyek visszafordíthatatlan ökológiai folyamatokhoz vezetnek, s egyben hazánk területi integritása és szuverenitása megsértését jelentik. Kértem, hogy a csehszlovák küldöttség nyilatkozzék egyértelműen a munkálatok leállításáról, tekintve, hogy legfrissebb információink szerint hatalmas kötömbök bedobálásával a tárgyalás idején is intenzíven folytak a Duna elrekesztését célzó munkálatok.

A csehszlovák küldöttség – kitérve a múltira – emlékeztetett arra, hogy a „C” variáns építése az államközi egyezmény egyoldalú magyar megszüntetése következményeként kezdődött meg, jelentős költségeket emésztett fel és a Duna elrekesztése nem visszafordíthatatlan. Bejelentette, hogy a Bizottság feltételeiről a szövetségi kormány előző nap tárgyalt és állásfoglalása tükröződik nem csak a magyar kormányhoz eljuttatott szóbeli jegyzékben, hanem a tárgyaló küldöttség által készített „Emlékeztető”-ben is, amelyet tárgyalási alapul javasol.

A dokumentumban a csehszlovák kormány vállalná, hogy a háromoldalú bizottság tevékenységének befejeződéséig nem terelné el a Dunát és biztosítja, hogy a Duna természetes vízhozamának egészét a régi medren keresztül engedi át. Közlik ugyanakkor, hogy a folyamatban lévő intézkedések „csupán” a hajózás áthelyezését szolgálják az elvezető csatornába. Kijelentik továbbá, hogy amennyiben a háromoldalú bizottság megállapításai igazolják a Bösi Terv jelentős negatív környezetvédelmi hatásait, rendelkeznek valamennyi technológiai eszközzel és know-how-val, amely szükséges a szerkezetek és berendezések lebontásához.

Az Európai Községek képviselője nyomatékosan közölte, hogy a Bizottság egyértelmű helyzetet kíván teremteni és valamennyi munkát azonnali leállítását igényli. Kérte továbbá, hogy a csehszlovák fél adjon tájékoztatást a jelenleg folyó munkálatokról.

A csehszlovák küldöttség vízügyi szakértője hosszadalmas fejtegetés során bizonygatta, hogy a kialakult helyzetben a csehszlovák kormány kénytelen az ökológiai és árvíz katasztrófa veszélye miatt, valamint a hajózás feltételeinek biztosítása céljából a munkálatokat folytatni. Hangsúlyozta viszont, hogy a beindított folyamatok nem teremtenek visszafordíthatatlan helyzetet.

Zd. Pírek külügyminiszter-helyettes javaslatára reagálva kijelentettem, hogy a csehszlovák fél által előterjesztett Emlékeztető ellentmondásos elemeket tartalmaz. A felsorolt feltételek nem egyértelműek, és nem állnak összhangban a tárgyalás napján átnyújtott csehszlovák szóbeli jegyzékben foglaltakkal sem. Kellő garanciák, illetve részletesebb információk hiányában nincs módunk érdemi elbírálásukra. Szorgalmaztam, hogy a csehszlovák küldöttség is egyértelműen foglaljon állást az EK feltételek elfogadása mellett.

A merőben eltérő véleményeket megismerve az EK küldöttség vezetője négyszemközt konzultációt kezdeményezett a küldöttségek vezetőivel, melynek során kompromisszumos megoldásként javasolta: a csehszlovák kormány azonnal függesszen fel valamennyi munkálatot, egyidejűleg jöjjön létre egy öttagú háromoldalú szakértői bizottság annak megállapítására, hogy a „C” változat folyó munkálatainak leállítása előidéz-e ökológiai katasztrófát, illetve árvízveszélyt, és jelentését november 10-ig terjessze elő. Kérte, hogy a javaslatot mindkét küldöttség vitassa meg az otthoni illetékesekkel. Egyértelművé tettem, hogy ezen Bizottság nem lenne azonos a korábbiakban tervezett nagyobb létszámú, ún. háromoldalú szakértői bizottsággal.

Antall József miniszterelnök úrral és Mádl Ferenc miniszter úrral történt egyeztetést követően a magyar küldöttség nevében rövid időn belül egyetértettem az EK kezdeményezéssel. A csehszlovák küldöttség hosszas konzultáció után bejelentette, hogy az ökológiai katasztrófa és az árvízveszély kockázata miatt nem tudják vállalni a munkálatok felfüggesztését.

Az Európai Közösségek képviselője sajnálkozását fejezte ki afelett, hogy a munkálatok folytatódása miatt a három küldöttség nem tudta feladatát betölteni. Közölte, hogy az Európai Közösségek továbbra is kész a tárgyalásos rendezésben történő közreműködésre. Mindkét felet visszafogottságra és a további lépésektől történő tartózkodásra szólította fel.

Budapest, 1992. október 26.

(dr. Martonyi János)

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

215.
1992. december 2.

Martonyi János közigazgatási államtitkár jelentése a Kormány részére a háromoldalú brüsszeli tanácskozásról a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében. Jegyzőkönyv Magyarország, Csehszlovákia és az Európai Közösségek Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében folytatott találkozásáról

0082/62

Külügyminisztérium
0082/62/92.
0057

Szigorúan titkos!

Jelentés

a Kormány részére

a háromoldalú tanácskozás (Bős-Nagymaros) 1992. november 27-i találkozásáról

A találkozó előestéjén megbeszélést folytattam Pablo Benavidessal, az EK Bizottsága delegációjának vezetőjével. Ennek során kiemelttem, hogy álláspontunk szerint az eddigi fontossági és logikai sorrend megváltozott és a jelenlegi helyzetben minden további lépés megtétele attól függ, hogy sikerül-e a politikai és jogi vitát a Hágai Nemzetközi Bíróság elé terjeszteni. Az EK közreműködése kezdettől fogva arra irányult, hogy megakadályozza egy új közép-európai feszültségforrás kialakulását, politikai konfliktus keletkezését és ellenőrizhetetlen elmérgesedését. A jelenlegi helyzetben ennek egyetlen módja az, hogy a két fél véglegesen megállapodik a vita nemzetközi bíróság elé terjesztéséhez szükséges különleges megállapodás (compromis) szövegében. Ezt követően lehet az átmeneti rendszer feltételeiről beszélni és erre vonatkozóan valamilyen megállapodást kötni.

E két feltétel teljesítésével az EK Bizottsága igen jelentős sikert könyvelhetne el, mivel sikerült a politikai konfliktust, ahogy azt korábban is mindig megjelöltük „civilizált, európai” útra terelni és a feszültség súlyosbodásából eredő veszélyeket elhárítani.

Benavides a fentiekkel egyetértett. Közölte, hogy az EK Bizottsága négy problémakört különböztet meg, amelyek a következők:

- a jogi kérdések, amelyekkel a Bizottság nem kíván foglalkozni, mivel ezek elbírálására a Hágai Nemzetközi Bíróságot tartja hivatottnak.

- a hajózási kérdések, amelyekkel a Bizottság szintén nem kíván foglalkozni, mivel ezek alapvetően a Duna Bizottság hatáskörébe tartoznak.

- a vízgazdálkodás kérdései, (vízmennyiség, ellenőrzés, hatások megfigyelése stb.), amelyek napi irányítást igényelnek. Ezen a területen az EK Bizottsága továbbra is kész a közreműködésre.

- ökológiai és környezetvédelmi kérdések. Az EK ezen a téren is lát lehetőséget a jövőbeli szerepvállalásra.

A fentiekkel egyetértettem. Jeleztem, hogy a harmadik és negyedik témakör valójában egyetlen kérdést alkot, és mi üdvözljük az EK Bizottságának készségét az erre vonatkozó közreműködésre.

A Háromoldalú Tanácskozás ülésén a bevezető nyilatkozatok után a hattagú szakértői munkacsoport vezetője, Refsgaard dán szakértő számolt be a munkacsoport tevékenységének eredményéről. Ismertette a jelentés fő elemeit, az öt lehetséges „forgatókönyvet”. Ezek – erősen leegyszerűsítve – a következők:

A. A vízmennyiség 95%-át vissza kell szolgáltatni a jelenlegi, illetve az 1993. január 1-ig befejezhető létesítmények segítségével. (Bizonyos munkákat ugyanis a vízmennyiség visszaadásához még el kell végezni.)

B. A jelenlegi állapot fennmaradása, azaz a vízmennyiség kis részének a vissza-szolgáltatása, amely a környezetre katasztrofális hatást gyakorolna.

C. Az eredeti szlovák elképzelés, amely szerint a vízmennyiséget 50–50%-os arányban osztanak meg és bizonyos óvórendszabályokat alkalmaznának.

D. A magyar javaslat, amely szerint az elterelést fel kell számolni, és pedig vagy a „C” variáns berendezései többségének az eltávolítása, vagy új Duna-meder ásása révén.

E. Az ún. „fokozatos” („step by step”) megoldás, amely 1993 januárjától áprilisig 95% vizet adna vissza, majd ezt követően a visszaadandó víz arányát 75%-ra csökkentene. Ezzel egyidejűleg megindulnának azok az intézkedések, illetve munkálatok, amelyek az ökológiai veszélyek elhárításához szükségesek (pl. vízalatti zsilipek létesítése az Öreg-Duna medrében). Folyamatosan figyelnék az állapotokat, „modelleznék” a következményeket és 1993 novembere után eredmények függvényében fokozatosan tovább csökkentenék (feltehetően 50%-ig) az Öreg-Dunának jutó vízmennyiséget.

A Szakértői Bizottság jelentése szerint a „D” és az összes többi forgatókönyv közötti választás nem szakértői, hanem politikai döntést igényel és ezért ebben a szakértők nem foglalnak állást. Ha azonban nem a „D” forgatókönyv mellett szü-

letne döntés, akkor az EK által kinevezett négy szakértő az „E” forgatókönyv elfogadását és követését javasolja. (Magukat az ajánlásokat sem a szlovák, sem pedig a magyar szakértő nem írta alá.)

Ezt követően a szlovák szakértő, Mucha professzor a „C” forgatókönyvet, a magyar szakértő, Vida Gábor professzor pedig a „D” forgatókönyv követését javasolta. Vida Gábor rámutatott arra, hogy igen bonyolult összefüggésrendszerről van szó és az ökológiai-biológiai következmények nem modellezhetők. Az előreláthatóság szintje alacsony és folyamatosan számolni kell előre nem látható, kiszámíthatatlan tényezők hatásával is. Ilyen körülmények között az egyetlen kockázatmentes megoldás a gát eltávolítása.

Benavides lényegében az előző este kifejtett magyar álláspontot adta elő, amely szerint a legfontosabb az, hogy a jogi problémák megoldására utat találjunk. Azt az azonnali politikai döntést kell tehát meghozni, amely szerint a felek a jogvitát a Hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztik és ennek érdekében folytatják a már megindult szakértői megbeszéléseket.

A magam részéről a fentieket természetesen támogattam. Felhívtam arra a figyelmet, hogy tovább kell konkretizálni a Londoni Megállapodás 4. pontját, mivel ott még alternatív lehetőségként a kötelező nemzetközi választottbíráskodás is szerepelt. Egyértelmű kötelezettségeket kell a feleknek vállalniuk, szándéknyilatkozatok nem elegendők. Ami az ezt követő, az átmeneti rendszerre vonatkozó megállapodást illeti, a magyar fél nagy meglepéssel fogadta a szakértői munkacsoport jelentésének azt a megállapítását, amely szerint a helyzet reverzibilis, tehát a Duna elrekesztése és elterelése előtti állapot visszaállítható. Vitázni csak azon lehet, hogy ez milyen idő alatt végezhető el és milyen költséggel jár. Erre nézve további vizsgálatokat lehetne folytatni, a lényeg azonban az, hogy a művelet elvégezhető.

Pírek miniszter-helyettes szerint a csehszlovák fél már korábban is kinyilvánította készségét arra nézve, hogy elfogadja a Hágai Nemzetközi Bíróság illetékességét. Azt azonban nem lehet előre felmérni, hogy mennyi idő szükséges az említett „compromis” kidolgozásához és elfogadásához. Ami az átmeneti rendszert illeti, a „C” forgatókönyvet kell követni, de ez mozdítható az „E” forgatókönyv irányába.

A már ismert elvi álláspontokat leszögező nyilatkozatok után Benavides azt javasolta, hogy a délutáni ülésen a megbeszélést szűk körben, csak négy fő részvételével (Bizottság, Elnökség, magyar és szlovák delegációvezető) folytassuk, majd később vonjunk be a munkába egy-két szakértőt. (Ennek háttérében az is állhatott, hogy a csehszlovák delegáció meglepően nagy számban – közel 20 fővel – jelent meg, nagyrészt műszaki szakértelmet képviselő szlovákokkal.)

A szűkkörű vita során Pírek közölte, hogy Csehszlovákia el tudta fogadni az EK szakértők által javasolt „E” forgatókönyvet és ha erre a magyar fél is hajlandó, akkor

a megállapodásnak nincs akadálya. Közöltem, hogy az „E” forgatókönyv semmi más, mint a „C” forgatókönyv enyhített, finomított es időben valamelyest eltolt változata, tehát számunkra teljes egészében elfogadhatatlan. A szakértők csak arra az esetre javasoltak ezt, ha a „D” forgatókönyv nem követhető. Mivel a „D” forgatókönyv megfelelő megoldás, semmi esetre sem tekintjük az „E” forgatókönyvet kiegyensúlyozott kompromisszumnak. Ideiglenesen, átmenetileg – ha a „D” forgatókönyv nem fogadható el – az „A” forgatókönyv is követhető, ez azonban semmi más, mint a Londoni Megállapodás folytatása, amelynek betartására egyébként a csehszlovák fél jelenleg is köteles. Más kérdés az, hogy eddig a Londoni Megállapodás tiszteletben tartására nem került sor. Ha a víz 95%-ának visszaadásához bizonyos munkálatokat még el kell végezni, ezt el tudjuk fogadni, de ez semmi esetre sem jelenti azt, hogy jogi álláspontunk az ügyben bármit is változna.

Benavides a vita során több esetben nyomatékosan felhívta a csehszlovák fél figyelmét arra, hogy Szlovákia nem lephet be az európai történelembe egy súlyos politikai konfliktussal. Megegyezésre van tehát szükség és ez mindenekelőtt a nemzetközi bíróság illetékességének elfogadására irányuló egyértelmű kötelezettség vállalását feltételezi.

A fentiek alapján készült a rövid jegyzőkönyv, amelynek eredeti angol szövegét és magyar fordítását mellékelem. A megfogalmazáson a jegyzőkönyv ártalmatlan tartalma ellenére több órás vita folyt, ami jelezte, hogy az átmeneti rendszer tekintetében a felek között alapvető megközelítésbeli különbségek vannak. A magyar fél feltétlenül ragaszkodott ahhoz, hogy a további munka alapjaként elsősorban a Londoni Megállapodást jelöljük meg, és pedig erőteljesebb megfogalmazásban, mint a szakértői munkacsoport jelentését. Ezt végül is sikerült elérni, bár a megkülönböztetés az eredeti javaslatunkhoz képest némileg gyengült. Ugyanakkor nagyon lényeges, hogy a Londoni Megállapodás nemcsak elsőbbséget kapott, hanem annak érvényességét a csehszlovák fél a Brüsszeli Jegyzőkönyv aláírásával egyértelműen elismerte.

A brüsszeli találkozó leglényegesebb eredménye valójában nem a jegyzőkönyv aláírása, hanem az, hogy sikerült elkerülni a szakértői munkacsoport jelentésének, ezen belül az EK által kinevezett szakértők által tett ajánlásoknak a részletes megvitatását. Az adott helyzet nagy veszélye ugyanis abban állt, hogy a vita előbb-utóbb az „E” forgatókönyv irányába mozdul és a magyar fél szembe találja magát az EK szakértők és a (cseh)szlovák delegáció egységes álláspontjával, amely az „E” forgatókönyvet kísérli meg elfogadtatni. Ezért is lényeges volt a politikai-jogi konfliktus előtérbe helyezése és ennek leszögezése, hogy átmeneti rendszerről csak akkor lehet vitatkozni, ha tudjuk, hogy az átmenet hova vezet, illetve az átmenet után mi következik.

Mindez nem jelenti azt, hogy az „E” forgatókönyv veszélye elhárult, de a legközelebbi alkalommal már talán kedvezőbb körülmények között lehet a vitát lefolytatni.

A jelenlegi helyzetben két nagyon fontos munkát kell elvégezni:

1. Mielőbb véglegesíteni kell az említett „különleges megállapodás” (compromis) szövegét. Itt számolni kell azzal, hogy a csehszlovák szakértők ezt a munkát nem fogják siettetni és az elkészült szöveg jóváhagyása sem fog gyorsan menni. A csehszlovák közlés szerint egyébként e megállapodás parlamenti ratifikációt is igényel, amely nagy valószínűséggel az utódállamok parlamentjét fogja jelenteni. (Ebben a helyzetben célszerűnek látszik, ha a magyar kormány is parlamenti megerősítést kér.)

2. Az átmeneti rendszer tekintetében részletes változatokat kell kidolgozni és meg kell határozni azt a szintet, amely alá nem mehetünk. Erőteljes ökológiai érvekre is szükség van ahhoz, hogy az „E” forgatókönyv megalapozottságát megingassuk és az annak visszautasításából ránk háruló hátrányt enyhítsük.

A fentiek alapján erősen bizonytalan, hogy a brüsszeli jegyzőkönyv által előírányzott két pontban létrejön-e megállapodás a felek között vagy sem. Az első pontban számíthatunk az EK és általában a nemzetközi közösség támogatására, ez azonban csak akkor lehet sikeres, ha a politikai nyomás legalább a londoni szintet eléri. Az ehhez szükséges külpolitikai és diplomáciai lépéseket folyamatosan megteesszük. A második kérdésben viszont mi kerülhetünk nehezebb helyzetbe és ezért mérlegelnünk kell, hogy az ökológiai szempontokat még kielégítő, de a 95%-ból differenciáltan engedő átmeneti rendszer áll-e inkább az érdekünkben, vagy pedig a szlovák önkény több évre történő fennmaradása. Előző esetben az elképzelés az, hogy EK megbízottak részvételével hozunk létre vegyesbizottságot, amely nemcsak felügyeli és ellenőrzi a vízgazdálkodást, hanem annak irányításában is részt vesz.

Budapest, 1992. december 2.

Mellékletek

(dr. Martonyi János)

Nem hivatalos fordítás

Jegyzőkönyv

A CSSZSZK, Magyarország és az Európai Közösségek Bős–Nagymaros ügyében folytatott találkozójáról

Brüsszel, 1992. november 27.

A felek kifejezésre juttatták, hogy nagyra értékelik a szakértői munkacsoport jelentésének színvonalát és elkészítésének gyorsaságát. Az 1992. október 28-i Londoni Jegyzőkönyv és a fent említett jelentés alapján az alábbi megegyezésre jutottak:

– A CSSZSZK és Magyarország újlag megerősítette elkötelezettségét arra, hogy a Nemzetközi Bíróság elé terjeszti a Bős–Nagymaros ügyével kapcsolatos vitát, annak valamennyi vonatkozásával, ideértve jogi, pénzügyi és környezetvédelmi összetevőit. E célból vállalják, hogy az eddigi előrehaladás alapján a nagyon közeli jövőben közösen elkészítik alávetési nyilatkozatukat. Ennek érdekében az 1992. november 30-ával kezdődő héten találkozóra kerül sor Budapesten.

– A CSSZSZK és Magyarország megállapodik arról, hogy a Nemzetközi Bíróság ítéletének megszületéséig átmeneti megoldást alkalmaz a Duna vízgazdálkodására az 1992. október 28-i Londoni Jegyzőkönyvvel megegyezően és a szakértői munkacsoport jelentésének alapján. A két küldöttség kérésére a Bizottság műszaki segítséget nyújt ezen megoldás működtetéséhez.

– A felek megállapodnak abban, hogy tizenöt napon belül újabb háromoldalú találkozót tartanak Brüsszelben a fentiek végrehajtásához szükséges megállapodások véglegesítésére.

MNL OL XIX-J–1–j 1992 14. doboz

216.
1992. december 9.

Martonyi János közigazgatási államtitkár feljegyzése Antall
József számára a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyében

0082/64

Külügyminisztérium
Közigazgatási államtitkára
0082/64/1992

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 pld-ban
Kapja: Mádl Ferenc
Keresztes K. Sándor
Siklós Csaba
Saját

Feljegyzés

Antall József Miniszterelnök úrnak

Tárgy: a Háromoldalú Tanácskozás (Bős–Nagymaros) 1992. december 10-i
találkozójának előkészítése

A mai napon Mádl Ferenc, Keresztes K. Sándor, Siklós Csaba és alulírott részvételével megbeszélést tartottunk a december 10-i tárgyaláson képviselendő magyar álláspontról. A megbeszélésen szakértőként részt vett Gyurkó János országgyűlési képviselő.

A megbeszélésen a résztvevők egyetértettek abban, hogy a Kormány által 1992. november 26-án elfogadott tárgyalási felhatalmazást az alábbi kiegészítésekkel kell továbbra is irányadónak tekinteni. (E kiegészítések megtételére az érintett négy miniszter a felhatalmazást a Kormány december 3-i ülésén kapta.)

1. Törekedni kell arra, hogy az átmeneti rendszerre vonatkozó megállapodás határozza meg e rendszer fő elemeit a Hágai Nemzetközi Bíróság ítéletéig terjedő teljes időtartamra nézve. Nem célszerű tehát a visszaadandó vízmennyiség kérdését csak rövidebb időtartamra rendezni és azt ez időtartam letelte után nyitva hagyni, illetve újabb megállapodásra bízni. (L. a november 26-i meghatalmazás 2/e. pontját.)

2. Az átmeneti rendszerre vonatkozó megállapodás során figyelembe kell venni a szakértőknek azt az álláspontját, amely szerint:

- a Szigetköz ökológiai értékeinek megóvásához a mindenkori természetes vízmennyiség kb. 85%-ára van szükség, és

- a természetes vízmennyiségből a szivárgás, a Csallóközi ágrendszer vízpótlása és a bősi hajózsilip kb. 150 m³/sec. vizet minden körülmények között igénybe vesz. E 150 m³-tól eltekintve a természetes vízmennyiség 95%-a visszaadásához szükséges műszaki feltételek bontás nélkül is megteremthetők, ha az ehhez szükséges munkálatokat elvégzik. (L. a november 26-i meghatalmazás 2/c. pontját.)

A résztvevők abban is egyetértettek, hogy a megállapodás megkötésének elmaradása esetén tárgyalási helyzetünk a jövőben előreláthatóan nem javul, hanem romlani fog. December 10-én kerül sor az utolsó tárgyalásra a szövetségi kormánnyal, január 1. után már az új Szlovák Köztársaság kormányával kell tárgyalnunk, amely az univerzális és feltétel nélküli elismerés, akadálytalan ENSZ és EBEÉ tagság birtokában megnövekedett önbizalommal és politikai súllyal fog rendelkezni. A megállapodásnak a magyar fél általi elutasítása pedig növelheti az elszigeteltségünk veszélyét, amelynek félreérthetetlen jelei a szlovák EBEÉ tagsággal kapcsolatos felvetéseink nyomán már mutatkoztak. E külpolitikai szempontokon túl figyelembe kell venni azt is, hogy a Szigetköznek márciusban feltétlenül szüksége lesz a vízre, az idővesztés tehát nem a mi szempontjainkat szolgálja.

Kérem Miniszterelnök Urat, hogy a fentiekkel egyetérteni szíveskedjék.

Budapest, 1992. december 9.

(Martonyi János)

MNL OL XIX–J–1–j 1992 14. doboz

217.
1992. december 16.

Martonyi János közigazgatási államtitkár jelentése a Kormány
részére a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer ügyének
rendezéséről folytatott háromoldalú szakértői tárgyalásokról

0082/65

Dunai Vízlépcső'
Külügyminisztérium
0082/65/1992.
0057
273/BEEFO

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban

Jelentés
a Kormány részére
a BNV rendezéséről folytatott háromoldalú szakértői tárgyalásokról

1992. december 10–11-én Brüsszelben sor került a Bős–Nagymaros Vízlépcső ügyében folytatott háromoldalú tárgyalások újabb fordulóiba. A küldöttségüket P. Benavides (EK), Zd. Pírek csehszlovák külügyminiszter–helyettes és alulírott vezette.

A tárgyalást megelőzően négyszemközti megbeszélést folytattam P. Benavides-szel, melynek során egyetértettünk abban, hogy az elsőszámú feladat a Nemzetközi Bírósághoz benyújtandó közös alávetési nyilatkozat szövegének véglegesítése a plenáris üléssel egyidejűleg folyó jogi szakértői találkozón. Mindketten kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk a bírósági eljárás időtartama alatt alkalmazandó un. ideiglenes vízgazdálkodási rendszer főbb elemei kidolgozásának.

Ennek kapcsán P. Benavides jelezte, hogy a csehszlovák fél a hattagú szakértői munkacsoport jelentésére hivatkozva 50–50%-os vízmegosztást szorgalmaz. Megemlítette, hogy a nemzetközi környezetvédő szervezetek folyamatos nyomása miatt sem tud a Bizottság egyetérteni a csehszlovák javaslattal és a maguk részéről nem tekintik „bibliának” a munkacsoport jelentését és ajánlásait. Kérte viszont annak megvizsgálását, hogy a londoni megállapodásban foglalt feltételeket lehet-e rugalmasan alkalmazni, például szezonálisan és magasabb vízhozamok esetében, az ökológiai szempontok prioritásának megtartása mellett.

Hangsúlyoztam, a magyar szakértők időközben kidolgozták a lebontás, illetve egy megkerülő csatorna révén történő vízvisszaadás módszerét, melyet a magyar küldöttség továbbra is a legcélravezetőbbnek lát, a többi javaslattal egyenértékűnek értékél és három hónapon belül végrehajthatónak tart. Elképzelhetőnek véltem, hogy amennyiben a csehszlovák fél elutasítja javaslatunkat, úgy a londoni megállapodással összhangban kompromisszumos megoldást találjunk, amely közel állhat a munkacsoport jelentésében szereplő un. „A” változathoz. Részletesebb, előzetes elgondolásainkról írásos javaslatot nyújtottam át, melyet az EK-tisztviselő reménykeltőnek minősített.

A háromoldalú találkozó plenáris ülésén P. Benavides bevezetőjében kérte; hogy a résztvevők az általános politikai jellegű nyilatkozatoktól tartózkodjanak és törekedjenek a gyakorlatias megközelítésre. Megállapította, hogy a rendelkezésre álló információi szerint, a jogi szakértők Budapesten további előrehaladást értek el az alávetési nyilatkozat szövegezésében. Bejelentette, hogy az újabb előrelépés elősegítése érdekében a Bizottság képviselője is részt vesz a jogi szakértők egyidejűleg folyó munkájában. Ennek véglegesítése a találkozó egyik fontos eredménye lehetne.

A másik kiemelt feladatnak az ideiglenes vízgazdálkodási rendszer létrehozatalát tartotta, elismerve, hogy végrehajtása az erősen eltérő álláspontok miatt nem lesz könnyű.

Bevezetőmben hangsúlyoztam megegyezési készségünket mindkét megállapodás elkészítésére. Aláhúztam azonban, hogy az alávetési nyilatkozat véglegesítése nélkül az ideiglenes vízgazdálkodási rendszer elfogadására lehetőséget nem látok, hiszen csak akkor van értelme az átmeneti megoldás kidolgozásának, ha látjuk, milyen időtartamra terjed. E közbenső időszakot maximum 3 évben jelöltem meg azzal, hogy ennél hosszabb időtartam esetén az ökológiai értékeinkben súlyos károk keletkeznek.

Kifejtettem, hogy a legmegfelelőbb és minden szempontot kielégítő megoldásnak a hattagú szakértői csoport jelentésében felvázolt un. „D” változatot tartjuk. Amennyiben partnerünk ezt nem fogadja el, úgy a kompromisszumra is készen állunk a londoni jegyzőkönyvben rögzített elvek alapján, amelyeket a csehszlovák fél továbbra sem tart be.

Javasoltam, hogy ezalkalommal az átmeneti megoldás alapelemeiről állapodjunk meg, amelyeket a szakértők a későbbiekben részleteiben dolgoznának ki és egyetértettem az EK részéről kezdeményezett Ellenőrző Bizottság felállításával a megállapodás végrehajtása céljából.

Zd. Pírek külügyminiszter-helyettes az alávetési nyilatkozattal összefüggésben hangsúlyozta, hogy a jelentős haladás ellenére még számos teendő van. Csehszlovák részről készek a mielőbbi megállapodásra, s e célból a munka másnapi folytatására is.

Ezt követően a küldöttség egyik vízügyi szakértője, J. Mucha professzor ismertette majd átadta az írásos csehszlovák javaslatokat egy átmeneti vízgazdálkodási rendszerre. A javaslat abból az „új helyzetből” indul ki, hogy a november 23–24-i áradás súlyos, jelenleg még fel sem mérhető károkat okozott, melyek teljes helyreállítása, illetve a meglévő létesítmények megközelítése 1993. vége előtt nem várható, s további bizonytalanságot jelent a nyári áradás. Hangsúlyozta, hogy a munkák elvégeztél követően is a négykapus árapasztók 1993. július 1-ig 400 m³/s, de azt követően is csak maximum 600 m³/s mennyiségű vizet tudnak átengedni, míg a húszkapus-rendszer csak áradás esetén kívánják üzemeltetni. A szükséges vízellátást pedig a szakértői csoport jelentésében bemutatott „E”-változattal összhangban ún. fenékküszöbök beépítésével látta megoldhatónak.

Előadásából nyilvánvaló volt, hogy a csehszlovák fél az áradás okozta új helyzetre hivatkozva szeretne kikerülni a londoni jegyzőkönyvben vállalt kötelezettségei alól, s a helyreállítási munkálatok elhúzásával, illetve a létesítmények stabilizálásával, majd a „C” variáns továbbépítésével az ideiglenes megoldás leple alatt egy végleges rendszer kialakítására törekszik.

Válaszomban sokkoló hatásúnak és abszolút elfogadhatatlannak minősítettem a csehszlovák elképzeléseket, amelyek áthidalása reménytelen. Ráműtattam, hogy a szakértői bizottság egyöntetű értékelése szerint a helyreállítási munkálatok néhány hét alatt elvégezhetőek, aminek alapján – figyelembevétel az árvíz elhúzó-dását is – a kellő akarat megléte esetén a károk legkésőbb március elejéig, vagyis a vegetációs időszak kezdetéig helyreállíthatóak lennének. Ugyancsak a szakértők jelentésére hivatkozva aláhúztam, hogy a meglévő létesítmények normális működése esetén 6000 m³/s víz áteresztésére képesek. Követeltem a munkálatok mielőbbi elvégzését és a csehszlovák fél vonatkozó egyértelmű nyilatkozatát azzal, hogy amennyiben a szabályozott vízvisszaadás március 1-ig nem biztosítható, úgy a „D” változatot kell megvalósítani, amely bizonyíthatóan két-három hónapon belül végrehajtható.

Az EK-küldöttség vezetője tárgyalási alapként is alkalmatlannak értékelte a csehszlovák javaslatokat, amelyek abszolút új helyzetet teremtettek. Hozzátette, hogy az EK–szakértői szerint is a szükséges munkák maximálisan 2.5 hónapot igényelnek. Elképzelhetetlennek nevezte, hogy a Duna hosszabb időre a jelenlegi állapotban maradjon, s a hosszú határidők, újabb beruházások és költségek az átmeneti megoldás elemeit képezzék. Nyomatékosította, hogy véleményét a csehszlovák szövetségi és nemzeti kormányok az EK „üzeneteként” kezeljék.

A döbbenetet tapasztalva a csehszlovák küldöttség vezetője igyekezett az előterjesztett javaslat jelentőségét csökkenteni. A szakértő által mondottakat szükségmeg-

oldásnak, szigorúan tudományos megközelítésnek állította be, hangsúlyozva, hogy a gyors kárelhárítás és az ökológiai prioritások biztosítása csehszlovák érdek is.

A délutáni megbeszélések során az EK-képviselője fokozta nyomását a csehszlovák küldöttségre és szorgalmazta a szükséges munkálatok gyorsított ütemű elvégzését az átmeneti megoldás mielőbbi alkalmazhatósága érdekében.

Zd. Pírek a délelőtti javaslatokat „előzetes értékelésnek”, majd „non-paper”-nek¹⁴ nevezte, végül lényegében visszavonta azokat. Hangsúlyozta, hogy a szakértők un. „E”-változatának késleltetett megvalósításáról van szó, s magyar ellen javaslatot szorgalmazott, a szakértői jelentésben lévő változatok alapján.

Korábbi álláspontom súlyozott kifejtését követően megerősítettem, hogy az átmeneti rendszer alapelemeit a londoni jegyzőkönyv részletezett és finomított követelményeivel összhangban kell meghatározni, s válaszolva a magyar „ellenjavaslatra” vonatkozó csehszlovák kérésre az alábbi vízvisszaadási kötelezettségre tettem javaslatot:

2000 m³/s alatti vízhozam esetén 95%,
2000–4000 m³/s között 1900 m³/s, valamint a 2000 m³/s feletti rész 85%-a,
4000 m³/s felett pedig 3600 m³/s, valamint a 4000 m³/s feletti rész 75%-a.

Javaslatom megvitatására a csehszlovák fél hosszú – saját körü – konzultációba fogott, majd egyértelmű válasz, illetve ellenjavaslat nélkül azt elutasította. Az EK erőteljes szorgalmazása nyomán adott válaszokból azonban kitűnt, hogy a csehszlovák oldal még alacsony vízállás esetén is legalább egy turbinát üzemeltetni kíván, s csak az így fennmaradó vízhányad visszapótlásában gondolkodik. A küldöttség vezetője lényegében beismerte, hogy ennél szelesebb mandátummal nem rendelkezik. Kérte, hogy másnap, a hazai illetékesekkel történő konzultációt követően térjünk vissza a magyar javaslatra.

A jogi szakértők időközben végetért megbeszélésének eredményéről beszámolva, az EK-képviselője megállapította, hogy valamennyi érdemi kérdésben sikerült közös nevezőre jutni, csupán egy kérdés maradt nyitott: a csehszlovák fél követelése, hogy

¹⁴ A non-paper a multilaterális tárgyalásokon köröztetett, egy vagy több állam által készített informális tervezet elnevezése. Célja, hogy megkönnyítse az esetleg megrekedt tárgyalásokon az előrelépést anélkül, hogy megfogalmazói teljes mértékben elköteleznék magukat a non-paperben foglalt javaslatok mellett. A kétoldalú diplomáciában általában szövetségesi vagy baráti viszonyban lévő államok között használatos, amikor az átadó fél szándékoltan nem kíván hivatalos jelleget adni felépítésének, mert az a kapcsolatokat terhelne. HORVÁTH István: *Non-paper*. In. Diplomáciai lexikon. 168.

az alávetési nyilatkozat véglegesítésére csak akkor kerülhessen sor, ha megállapodás születik az átmeneti vízügyi megoldásról.

A csehszlovák jogi szakértői csoport vezetője – az EK-küldöttség döbbenetére is – szokatlanul éles hangnemben kifogásolta a dokumentumtervezettel kapcsolatos kérdések „nyilvánosságra hozatalát” és az EK-képviselőjének közreműködését. Hangsúlyozta, hogy a junktimhez¹⁵ ragaszkodnak, mivel anélkül a magyar félnek lehetősége lenne az átmeneti megoldás elodázására.

Az új csehszlovák követelményt elfogadhatatlannak, az előzőekhez képest visszalépésnek minősítettem. Rámutattam, hogy az átmeneti megoldásban érdekeltek vagyunk, egy ilyen kötelezettségvállalásra kész vagyunk, de az nem lehet tárgya a jogi dokumentumnak. A londoni és brüsszeli megállapodás, illetve jegyzőkönyv feltétlen kötelezettségként írta elő a Nemzetközi Bíróság megkeresését, és továbbra is elfogadhatatlan ennek külön feltételekhez kötése.

A vita elhúzódása során, főként a csehszlovák szakértők nemzetközi tárgyalásokon szokatlanul nyers stílusa miatt a megbeszélések légköre terméketlenné vált, még egy közös dokumentum jellegéről, illetve szükségességéről sem sikerült megegyezni.

A másnap folytatódó megbeszéléseken a csehszlovák küldöttség kifejtette, hogy a felülvizsgált értékelésük szerint a helyreállítási munkák március 15-ig elvégezhetőek, az ökológiailag szükséges vízmennyiséget azonban továbbra is csak a fenékküszöbök beépítése esetén tudná biztosítani. Jelezte, hogy az átmeneti vízgazdálkodási megoldás alapja a csehszlovák elképzeléseket tükröző és 50–50%-os vízmegosztást tartalmazó „C” változatnak az „E” irányába történő elmozdítása lehetne. Szorgalmazta, hogy a továbbiakban a tárgyalást a szakértők változatai alapján folytassuk.

A „D” változat prioritását hangsúlyozó magyar álláspontot újólal kifejtve és fenntartva, a víz-visszaadási igényünk alábbi enyhítését javasoltam:

2000 m³/s alatti vízhozamnál 95%,
2000 – 4000 m³/s között 1900 m³/s, valamint a 2000 m³/s feletti 75%-a,
4000 – 6000 m³/s között 3400 m³/s, valamint a 4000 m³/s feletti 60%-a,
6000 m³/s felett nem szükséges szabályozott vízvisszaadás!

Rögzítettem igényünket a rendszer működtetésének garantált és szankciókat is magában foglaló ellenőrzésére.

¹⁵ A junktim jelentése árukapcsolás.

A csehszlovák küldöttség a megújított javaslatunkra nem adott érdemi választ, az EK-tisztviselők több ízben tett nyomatékos felszólítására sem. Nem volt hajlandó lemondani a turbinák üzemeltetéséhez szükséges vízmennyiségről és ragaszkodott a fenékküszöbök megépítéséhez, kilátásba helyezve, hogy magyar együttműködés hiányában egyoldalúan végzik el.

A kétnapos tárgyalás egy közös jegyzőkönyv elfogadásával ért véget, melyet jelentésemhez mellékelek.

A megbeszélések során egyértelművé vált, hogy a csehszlovák küldöttség meg-egyezési készsége tovább csökkent. Elsődlegesen a szlovák vízügyi szakemberek – birtokon belül érezve magukat – a „C” változat tökéletesítésére törekedtek és szinte teljesen figyelmen kívül hagyták a londoni jegyzőkönyvben vállalt kötelezettségeket és a magyar követeléseket, illetve szempontokat egyaránt. A hangsúlyt érvelésünkben a szakértői csoport jelentésére helyezték. Nem voltak hajlandók garanciát adni a karok március közepéig történő helyreállítására, s nem engedélyezték „külső” szakemberek közreműködését sem.

A merev csehszlovák magatartás módosulására csak a nemzetközi közösség politikai nyomásának folytatódása, illetve erősödése esetében számíthatunk. Fel kell készülnünk továbbá arra, hogy a helyreállítási munkákat a szlovák fél szándékosan elhúzza, s a vegetációs időszak kezdetéig valószínűleg nem fejezi be.

A jelenlegi helyzetben feladataink a következők:

1. Folytatni kell és fel kell erősítenünk a diplomáciai lépéseinket annak érdekében, hogy a szlovák vezetést a nemzetközi közösség, ezen belül elsősorban az EK nyomása rákényszerítse arra, hogy feltétel nélkül elfogadja a nemzetközi bíraskodást.

2. Az átmeneti rendszer tekintetében meg kell határoznunk a vízmennyiségeknek azt a végső szintjét, amelynél kevesebbet a Szigetköz ökológiai értékeinek megóvása céljából nem tudunk elfogadni. Ennek a szintnek az EK szakértők által javasolt „E” forgatókönyv (75–50%) és a Londoni Megállapodásban szereplő 95% között kell elhelyezkednie. A szigetközi helyzet javítása érdekében végleges építmények létesítését nem szabad elfogadni, de ideiglenes munkálatok elvégezhetők. E munkálatok tényleges megkezdésével, illetve az erre vonatkozó elhatározásunk nyilvánosságra hozatalával célszerű az 1993. január 20-ig tartandó háromoldalú találkozót megvárunk.

3. Az elkövetkezendő napokban célszerű lenne hatpárti egyeztetőt tartani, ahol a kormány tájékoztatást adna az eddig történekről és konszenzust alakítanánk ki a követendő magyar magatartásra vonatkozóan.

Budapest, 1992. december 16.

Dr. Martonyi János

MNL OL XIX-J-1-j 1992 14. doboz

ROMÁNIA

218.
1992. január 15.

Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség
beosztott diplomatájának feljegyzése egyes román politikai pártok
országegyesítő törekvéseiről és Nagy-Románia terveiről

00250

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
10/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Nagy József
Gépelte: Sulyáné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. január 15.
Tárgy: Román politikai pártok
országegyesítő törekvései
Melléklet: 5 oldal

Tizennégy román politikai párt, illetve szervezet még november végén közös nyilatkozatban ítélte el a Molotov–Ribbentropp paktum Romániára nézve negatív következményeinek továbbélését. Akkori másutas jelentésünkhöz kiegészítésül az alábbiakat fűzzük hozzá (egyben csatoljuk a nagykövetségünkre is eljuttatott eredeti dokumentumot).

A nyilatkozatot aláírták a legfontosabb parlamenti és parlamenten kívüli ellenzéki csoportosulások, kivéve a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget (RMDSZ). Az aláírók között van a Nemzeti Kereszténydemokrata Parasztpárt, a Liberális Párt, az Ökológista Párt, a Polgári Szövetség és pártja, a Szociáldemokrata Párt és számos kis párt; a volt politikai foglyok szövetsége, a külföldön élő románokat tömörítő Szabad Románok Világszövetsége, a Besszarábia visszacsatolásáért küzdő Bukarest–Kisinyov Kulturális Társaság, az egyik szakszervezeti szövetség (a Testvériség), az egyik

egyetemi diákszövetség. Nem írta alá a Nemzeti Megmentés Frontja; sem az erdélyi irredentizmus és sovinizmus pártja, a Vatra¹⁶ szervezete, a P.U.N.R.

Az aláírók elsősorban politikai tőkét szeretnének maguknak kovácsolni a közelgő választások kapcsán a minden románt megmozgató országegyesítő gondolattal. Az „alánem írók” indokai eltérőek: a NMF feltehetően csak azért nem írta alá a dokumentumot, hogy ne kerüljön egy platformra saját ellenzékével; a PUNR hasonló okok miatt, valamint azért, mert saját „országgyarapító” követeléseit sokkal radikálisabbnak tartja a dokumentumban felsoroltkánál, Az RMDSZ ugyanakkor nem írhat alá olyan dokumentumot, amely jogosnak ismer el román területi követeléseket miközben a román kormányzó és ellenzéki erők egyhangúlag elítélnék bármiféle magyar autonómia-törekvést (az esetleges területi rendezések lehetőségéről nem is beszélve).

A dokumentumban megfogalmazott – korábban parlamenti nyilatkozatban is publikált – román érvelés lényege: az 1940. június 28-ig fennállt (Nagy)-Románia a történelmi igazságszolgáltatás keretében visszaállítandó, azaz ezt az állapotot kell elismerni kiinduló status quonak. Ily módon Románia a történelme során elért legnagyobb területet jogosnak kívánja beállítani, és nem hajlandó elismerni, hogy az akkori Nagy-Románián belül egyes területrészek történelmi, etnikai, politikai és más szempontból nézve is erősen vitathatók voltak, már ami románságukat illeti (Transznistria, Észak-Dobrudzsa, Duna-delta, Bukovina – és természetesen, elsősorban: Erdély, a Bánság és a Részek.)

A román érvelés a nemzetközi jogot, ezen belül a Helsinki Záródokumentumot és a Párizsi Chartát kívánja öngazolásra felhasználni, hogy a széteső (egykori) Szovjetunióból a maga számára újabb területeket szerezzen, illetve a korábban megszerzett területek „jogát” megerősítse. A román érvelés nyomon követhető a román–ukrán illetve a román–magyar szerződéstervezetekben is (az előbbiben elzárkóznak a fennálló határok sérthetetlenségének szavatolásától, az utóbbiban követelik ennek szerződésbe foglalását). A dokumentum jellegzetes iskolapéldája a román politika kétarcúságának, illetve a román nemzeti érdekek mindenek fölött való érvényesítésére törekvésnek.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 49. doboz

¹⁶ A Vatra Românească román sovinizsita, magyar- és más etnikum ellenes, zsidógyűlölő egyesület, amely 1990. február 7-én alakult meg. Szerepe volt az etnikai zavargások („Fekete március”) kiobbantásában Marosvásárhelyen.

219.
1992. január 15.

Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatájának feljegyzése a román unionista mozgalomról

00250/1

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
11/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Nagy József
Gépelte: Sulyáné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. január 15.
Tárgy: Román unionista mozgalom
lehetőségei

1991. december 1-én, a román nemzeti ünnep alkalmából Kisinyovban 33 bukaresti és 24 kisinyovi parlamenti képviselő létrehozta az Egyesülés Nemzeti Tanácsát (Consiliul National al Unirii, C.N.U.). A társulás deklarált célkitűzése a román–román kapcsolatok előmozdítása Nagy–Románia visszaállításának érdekében, ezen belül is Románia és Moldávia (Besszarábia) egyesítésének siettetése. A Tanácshoz a későbbiek során még 60 romániai és 40 moldáviai képviselő csatlakozott, továbbiak belépése is várható. Az „unionistáknak” elnevezett parlamenti társulás körül kialakulóban van egy politikai háttér, amelynek mozgósítható tömegeit Romániában a C. Iordache körül csoportosuló egykori „frontosok”, valamint más irredenta irányultságú pártok és szervezetek; Moldáviában pedig a M. Druc vezette „népfront” és támogatói biztosítják.

Az unionisták egyre nagyobb népszerűsége tesznek szert mindkét országban. Populista jelszavaik kedvező visszhangra találnak az egyszerűbb romániai néprétegekben és a nacionalista-sovinisza érzelműek körében. Az unionisták egyelőre elsősorban Romániában hangosabbak, de ismereteink szerint Moldáviában sem elhanyagolható politikai tényezőként tevékenykednek.

Az unionisták szellemi vezetője az a Claudiu Iordache, aki korábban Petre Roman, román kormányfő igen közeli munkatársa és a Nemzeti Megmentés Frontjának (NMF) ismert aktivisa volt. Iordache politikai ellentétekre hivatkozva kivált a NMF

vezetéséből (magából a frontból is) és parlamenti képviselőként „független” magatartást választott. Amikor 1991. szeptember 3-án a román parlament szinte egyhangúlag üdvözli Moldávia függetlenségét, Iordache nem szavaz képviselőtársaival Moldávia elismerésére, mert – mint később kifejti – ebben a román újraegyesítés veszélyeztetését látja Iordache álláspontja szerint ugyanis Moldávia csak a (volt) Szovjetuniótól lett független, nem pedig Romániától, az anyaországtól.

Az unionisták moldáviai vezéralakja az a bukovinai születésű Mircea Druc, aki kezdettől nemcsak „independista”, hanem „nagyromániás” is volt, és az általa irányított népfrontmozgalmat is ezirányban befolyásolta. A népszerűsége csökkent azt követően, hogy az elnökválasztási küzdelemben alulmaradt Mircea Snegurral szemben. Druc egyik közeli munkatársa a moldáviai kereszténydemokrata ifjúsági vezető, Vasile Năstase, aki szeretne besszarábiai vezetővé avanzsálni abban az esetben, ha az unionisták romániai(!) elnökjelöltje, Mircea Druc netán győzedelmeskedne.

A romániai unionisták követelik a román állampolgárság minden moldáviainak (illetve, ezen túlmenően, a bukovinai és más ukrainai románoknak), még a romániai elnökválasztás előtt. A moldáviai unionisták is az egységes állampolgárságot szorgalmazzák, hogy az egyesülésről esetleg népszavazáson „minden román” szavazhasson. Elképzeléseik fő akadályá az 1978-ban aláírt szovjet–román egyezmény a kettős állampolgárság kizárásáról (az unionisták által „Ceaușescu–Brezsnyev paktumnak” nevezett dokumentum, amely mindmáig érvényben van). A román külügyminisztérium szóvivője (unionista kérdésre válaszolva) elmondta, hogy a nemzetközi jogban ismeretlen gyakorlat az állampolgárság megadása olyan személyeknek, akik azt nem kérik. (Megjegyezzük, hogy az állampolgárság automatikus megadásának gondolata precedensértéke miatt a román kormányzatban ellenérzéseket keltett. Mindazonáltal elképzelhető, hogy a két román nyelvű országban növekvő politikai nyomás hatására az 1978-as egyezményt semmisnek mondják ki, és lehetővé teszik – első lépésben – a, kettős állampolgárságot.

A kettős állampolgárság biztosítása elsősorban Ukrajna nemtetszésével találkozhat, bár elképzelhető, hogy Kijev nem fordít nagyobb gondot erre a kérdésre, hiszen az „egyesítés” kérdéseit nem tartja napirenden (az ukrán álláspont szerint a román–ukrán, illetve a moldáv–ukrán határok megváltoztatása jelenleg nem lehet semmilyen megbeszélés tárgyal).

Az unionisták első lépésben közös állampolgárságot, másodikban román–besszaráb egyesülést kívánnak elérni. Távolabbi lépés a Nagy-Románia visszaállítása az ukrainai „román” területek visszacsatolásával. Az unionisták támogatásra számítanak a „vatrás” szervezetektől (bár egyelőre hivatalosan nincs köztük együttműködés). Az első két lépést elősegítendő, szeretnének román(iai) elnöknek egy unionistát (M. Druc) megválasztatni.

Az unionistákat nem támogatja – egyelőre – az NMF, a kormányzó párt; elsősorban személyi megfontolásokból. Az NMF vezetésében túlélő egykori nomenklátúra elsősorban saját hatalmát kívánja biztosítani, és csak ezután hajlandó az egyesítéssel foglalkozni. (Iliescu jelenlegi elnök mindenképpen szeretné átmenteni magát a következő elnöki periódusra is, emiatt bukovinai–moldáv ellenjelöltjét minden erővel vissza kell szorítania.) A bukaresti nomenklátúra érdekeivel egybeesnek a kisinyovi nomenklatúráé (M. Snegur és köre) is: az ő számukra is fontosabb jelenlegi – országos – vezető pozícióik megőrzése, mintsem egy személyes helyzetüket tekintve lehangelőbb „egyesített” perspektíva támogatása (az esetleges egyesülés után a besszaráb vezetők csak alárendelt szerepet játszhatnának egy Nagy-Romániában).

Értékelésünk szerint az „unionisták” a jelenlegi romániai (és moldáviai) politikát, a választásokat komolyan nem tudják befolyásolni, de a későbbiekben meghatározó politikai erővé, koalíció alkotóvá léphetnek elő, ezért tevékenységük figyelemmel kísérése fontos lehet. Az RMDSZ – érthető okokból – nem tart velük kapcsolatot, így a nagykövetségnek és majd leendő kisinyovi misszióknak kell megpróbálnia saját lehetőségei alkalmazását az unionista lehetőségek megismeréséhez.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

220.
1992. január 30.

Kálmán Bélának, a bukaresti nagykövetség beosztott diplomatájának feljegyzése Vasile Macoveinek, a román külügyminisztérium Kulturális osztálya osztályvezető-helyettesének véleményéről a román kulturális politika prioritásáról és a közép-európai valamint a délkelet-európai térségről

00569

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
29/SZT/1992.

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Kálmán Béla
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. január 30.

Tárgy: Román külügyi tisztviselő véleménye a román kultúrpolitika prioritásairól és a román külpolitika lehetőségeiről a közép- és dél-kelet-európai térség megváltozott stratégiai hatalompolitikai viszonyai között

Munkatársunk 1992. január 29-én felkereste Vasile Macovei urat, a román Külügyminisztérium Kulturális Osztálya osztályvezető helyettesét, hogy a román kultúrpolitika megváltozott prioritásai iránt érdeklődjék a közép- és dél-kelet-európai térségben és a hajdani Szovjetunió területén végbemenő robbanásszerű politikai fejlemények fényében.

A diplomata kifejtette: a román politika célja a térség stabilitásának erősítése, az ahhoz való sokoldalú, tevékeny hozzájárulás. Ennek részét – sajnos az általános gazdasági hanyatlás időszakában egyre csökkenő hányadát – képezik a politikával legkevésbé „fertőzött” kulturális kapcsolatok is, amelyek, bár jócskán át vannak itatva „történelemmel”, paradox módon még mindig a legalkalmasabb területnek látszanak a régió egymásra utalt népeinek, nemzeteinek közeledésére. Ezt jelzi pl., hogy Moszkvában rövidesen megnyílik a Román Kultúra Háza, illetve, hogy Zlenko ukrán, valamint Năstase román külügyminiszter legutóbbi találkozája során szóba került rangos kulturális delegációk kölcsönös látogatása.

Macovei úr itt utalt az orosz–román és az ukrán–román történelmi és kulturális kapcsolatok fontosságára és szervességére is, nem érintette viszont az ezeket zavaró s állandó politikai teherként jelentő besszarábiai–orosz és besszarábiai–ukrán kapcsolatokat. A román–moldáv viszonyról is mindössze annyit tartott szükségesnek megjegyezni, hogy azok „természetesek” és „más kategóriába tartoznak”.

Mindazonáltal, folytatta a fejtegetését az osztályvezető helyettes, bizonyos prioritásokat a román kultúrpolitikának ezen a téren is figyelembe kell vennie: az orosz kultúra nem említhető egy napon az üzbéggel, mint ahogy az ukrán vagy belarusz irodalom is nyilván fontosabb román szempontból, mint a türkmén és az azerbajdzsán.

Arra a kérdésre, hogy mi történne akkor, ha az oroszok és ukránok nem tudnának dűlőre jutni a Krím félsziget hovatarozása kérdésében, a diplomata elismerte: ezzel a lehetőséggel is számolnak és a kultúrára gyakorolt katasztrofális hatásán kívül globális veszélyeivel is tisztában vannak. Nevezetesen azzal, hogy ez esetben az egész térség – a történelmi tapasztalatok szerint – lángra kaphat. Ebben az összefüggésben utalt a jugoszláv példa fenyegető ragályára, s az ezzel kapcsolatos – jogosnak minősített – nyugat-európai félelmekre! Sőt, érzékeltette: a román vezetés, a megfelelő „kezelési technikák” elmaradása esetén nem zár ki egy európai, esetleg világméretű konfliktust sem. Ezt, természetesen, minden rendelkezésére álló eszközzel szeretné elkerülni.

Aktuális politikai folyamatok elemzésére térve hagymázos vízióknak minősítette Jelcin minapi kijelentését, miszerint akár Románia is beléphet a FÁK-ba. Ugyanakkor úgy nyilatkozott, hogy a „Nagy Péter-i doktrína” (orosz kijárat a Földközi tengerre: Boszporusz – Konstantinápoly – Dardanellák) minden jel szerint továbbra is érvényes, és ez, első lépcsőben, az orosz–ukrán „disputa” esetleges kiéleződésének forrása lehet.

Ebben az összefüggésben nem cáfolta munkatársunk ama megjegyzését, hogy az egységes román állam létrehozása – Moldva és Havasalföld 1859-es egyesítése – szintén összefügg a „nagyorosz” törekvésekkel. Egészen pontosan – stratégiailag – ezek megakadályozására szolgált (vö. balkáni „ütközőállam”; Ausztria lágy altestén elhelyezett „időzített bomba”). Véleménye szerint Ukrajna „sötét ló” a térségben, viselkedése – újkeletúsége és nemzetállami törekvései miatt – egyelőre kiszámíthatatlan. Az pedig kevésbé valószínű, hogy önként, tárgyalások útján lemondana a Sztálin „gondoskodásából” uralma alá került területekről, ideértve Észak-Bukovínát és Dél-Besszarábiát is, bár a román vezetés a jelek szerint reménykedik benne.

A továbbiakban Macovei a román külpolitika békés szándékait hangoztatva, s utalva a román nép szívósságára, közvetett módon érzékeltette: a román politika, rossz tapasztalatai miatt, változatlanul tart az orosz birodalmi ösztönöktől. „Ezek 3–4 éven

belül újjáéledhetnek, noha az sem zárható ki, hogy Oroszország teljesen felmorzsolódik” jelentette ki, hozzátéve, hogy egy esetleges nagy iszlám impérium (Pakisztán, Irán, Közép-Ázsia Afganisztánnal) a világbéke szempontjából végzetes lenne.

Munkatársunk ama felvetését, hogy eme valós, avagy képzeletbeli veszélyekkel szemben (és a kelet-európai történelemfejlődés logikája, fordított irányú ingamozgása ismeretében) vajon nem a felemelkedő modernizálódott Törökország-e az egyetlen reális ellensúly Románia számára, a tisztviselő lényegében megerősítette: utalt Törökország NATO tagságára, nyugat-európai kapcsolataira, az öböl háború idején tanúsított magatartására, növekvő közel-keleti befolyására és a romániai gazdaságban egyre erősödő jelenlétére. Mindez – érzékeltette – Törökország balkáni, közel-keleti, esetleg Közép-Ázsiáig nyúló stabilizáló szerepét vetíti előre, amelyhez adott esetben, Románia is kapcsolódhat.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 53. doboz

221.
1992. február 6.

Péter Lászlónak, a bukaresti nagykövetség ideiglenes
ügyvivőjének jelentése Rudas Ernő bukaresti nagykövet
megtámadásáról a *România Mare* című román újságban

00598

Magyarország Nagykövetsége
Bukarest
Szigorúan titkos!
Bukarest, 1992. január 22.
Melléklet: 4 lap

Nagykövet

3/1/SZT/1992.

Külügyminisztérium
Szócs Ferenc úr
IV. Területi Főosztály

Budapest

Tárgy: A România Mare cikke bukaresti nagykövetünkről

A *România Mare* című szélsőséges botránylap legutóbbi, január 17-i számában az
alábbi szövegű, az *Európa* c. hasonló profilú „orgánumból” átvett írást közli Rudas
Ernő nagykövettel kapcsolatban:

„Sajnáljuk szép honfitársnőnket, Rodica Ioanitescut (a nagy parasztpárti vezető
személyiség D. R. Ioanitescu unokáját), aki még 1974-ben ment hozzá a fiatal magyar
diplomatahoz, Rudas Ernőhöz. De az igazság jogánál fogva reprodukálnunk kell egy
interjú részletét, melyet a kolozsvári Ion Serbanoiu ezredes adott az *Európa* c. lapban
az örült Baceascanak:

„Felelősséggel állíthatom, hogy a kolozsvári magyar konzulátus diplomatái és alkalmazottai nacionalista, irredenta és hírszerző tevékenységet folytattak. Magyarország jelenlegi bukaresti nagykövete a kolozsvári magyar konzulátuson dolgozott. Más ügyekkel is foglalkozott, románosan mondva üzletelt, rövid idő alatt sikerült neki több mint 2,5 millió lejt keresnie aranypénzek, arany ékszerek, külföldi cigaretta, külföldi felszerelések eladásából. Wartburg típusú saját gépkocsijával Bulgáriába utazgatott vásárolni, majd meg-megállt felesége bukaresti lakhelyén, azután Poisz nevű kolozsvári illetőn keresztül eladta a beszerzett árukat, apjához hasonlóan villát építvén a Balatonon.

Most kezdem érteni annak a Rudas Ernő nagykövet úrnak Kolozsvár, valamint egy új magyar konzulátus megnyitása utáni nosztalgiaját, aki a hírszerző munka mellett szeretne az esetleges unokái számára is egy-egy villát építeni hasonló módon. Rodica, add be a válópert, és gyere vissza hozzánk, a jelszó, mint gyermekkorunkban: Bambusz lesz!

De a szimpatikus nagykövet nem olvashatja jelen sorokat, és nem azért, mert nem tud románul, hanem azért, mert 6 hétre Angliába ment továbbképzésre. Vajon mióta járnak a magyar nagykövetek Angliába továbbképzésre, ki és milyen területeken, milyen instrukciókat ad nekik?”

A cikk megjelenésének körülményeiről, valamint a két „sajtóorgánumból” a következőket kívánom megjegyezni:

A mintegy 500.000-res példányszámban megjelenő szélsőségesen sovén-nacionalista, xenofób, fasisztoid *România Mare* nyíltan felvállalt fő célja, hogy a legvadabb magyarellenés hangulatkeltéssel próbálja támadni és lejáratni a romániai és a hazai magyarság ismert vezető személyiségeit. A múlt évben valamennyi száma „*A magyar terrorizmus elleni világév*” szalagcím jegyében fogant, idén ez „*A magyar fasiszmus elleni harcra*” módosult.

Közismert, hogy a lap és „testvér-öccse”, az Európa újság mögött elsősorban a volt Securitate és nomenklatura máig lappangó erői, a nyugati román emigráció vasgárdista elemei – főként az Olaszországban élő Iosif Constantin Drăgan – állnak és aktívan finanszírozzák a két lap tevékenységét. Mint ismeretes, az Európa egyébként tavalyi 50. számában megtámadta dr. Gálszécsy András miniszter, s rajta keresztül a magyar kormányt és annak politikáját is.

A *România Mare* a magyar személyiségek mellett – Tökés László, Domokos Géza, Szócs Géza, Sütő András stb. – azokat a román értelmiségieket is igyekszik kompromittálni, akik a magyar–román megbékélés ügyéért valamilyen módon exponáltak magukat: Mircea Dinescu, Doina Cornea, Smaranda Enache, Andrei Pleșu stb.

A lap főszerkesztője az a Corneliu Vadim Tudor, aki már a Ceaușescu-érában is a fentiekben körvonalazott nacionalista uszító tevékenységéről volt ismert.

A *România Mare* és a jelenlegi román politikai vezetés kapcsolata látszólag ambi-valens: az erőteljes külföldi, de a haladó román értelmiség egy részének nyomására időnként burkoltan bírálják a fasiszta botránykőnek számító lapot, azonban a „sajtó-szabadságra” hivatkozva legalábbis passzívak vele szemben, sőt hallgatólagosan támogatják. Ez arra is magyarázatot ad, hogy az eddigi felelősségre vonási kísérletek, sajtóper-indítások rendre kudarcot vallottak, még Robu volt bukaresti román legfőbb ügyész esetében is. Hasonló helyzet alakult ki a nyílt antiszemita uszítás kapcsán is: az USA és Izrael határozott fellépése nyomán ugyan átmenetileg lankadt a rasszista uszítás, azonban kis szünet után újra folytatódott.

A magyar nagykövettel szembeni támadás azért értékelhető unicumnak, mert eddig ilyen otromba vádaskodás még nem ért nagykövetet, bár korábban a spanyol nagykövetet, az amerikai nagykövetséget a nacionalista román sajtó különböző okok miatt már támadta, illetve a csehszlovák nagykövet egy nyilatkozatát elferdítve közölte a legnagyobb példányszámú országos napilap, az *Adevarul*, ami után helyre-igazítást is kénytelen volt tenni.

Ami a konkrét vádaskodásokat illeti, nyilvánvaló, hogy azok – a tavalyi Alföldi-ügyhöz hasonlóan – egyfajta jól megtervezett és központilag irányított akció elemeinek értékelhetők: a kolozsvári főkonzulátus ügyét következetesen napirenden tartó magyar diplomácia logikus érveivel szemben a már jól ismert Ceaușescu-típusú vádakát elevenítik fel – az ott dolgozók kémek, diverzánsok, irredenták voltak –, s ezt az itt jól „eladható” üzletelés vádjával teszik még „fogyaszthatóbbá” a megcél-zott olvasói réteg számára.

Ugyanakkor az egész história külön sajátossága, s a magyar–román kapcsolato-
kon túlmutató eleme, hogy a magyar nagykövet londoni útja kapcsán az angol poli-
tika is „megkapta a magáét”; bár expressis verbis nem szerepel a szövegben, de az
összefüggésből egyértelmű, hogy milyen „továbbképzésre” gondol a *România Mare*.

Az írásról Rudas urat alkalmi telefonbeszélgetés keretében tájékoztattam.

Domokos Géza, az RMDSZ elnökének értékelése szerint a magyar nagykövet elleni provokáció hátterében az is érzékelhető, hogy Rudas Ernő és a bukaresti magyar misszió kétségtelen tekintélyt vívott ki magának az itteni DT-ben, a román értelmiség egy szűk, de súlyát tekintve nem elhanyagolható rétegében. Ezt „ellensúlyozandó” kerülhetett sor a kompromittálási szándékú rágalmak közlésére, amelynek a közelgő helyhatósági választások még nagyobb aktualitást adnak. Itt jegyzem meg, hogy a már említett *Európa* folyóirat – 1990. 57. számában – az osztrák nagykövet mellett – természetesen a „megfelelő” felhang kíséretében – megdicsérte a magyar nagykövetet, míg az amerikai nagykövetséget keményen bírálta. A szóban forgó írás fordítását mellékelem.

Fentiek alapján megítélésem szerint az ügy kezelése során mindenképpen célszerűnek tűnik elkerülni a *România Mare*-val történő bármiféle polémiaát vagy konfliktust, mert ezzel csak szerepét értékelnénk fel, illetve lealacsonyodnánk az általa képviselt színvonalra, netalán olyan látszatot keltenénk, hogy komolyan vesszük állításait. Megjegyzem, hogy az esetnek eddig sem a DT-ben, sem kapcsolati körünkben gyakorlatilag semmilyen visszhangja nem volt.

Ugyanakkor hazai politikai mérlegelést és döntést igényel, hogy a magyar diplomáciának célszerű-e reagálnia a konkrét ügyben és ha igen, milyen formában és szinten.

Üdvözlettel
Péter László
id. ügyvivő

Európa 1990. 57. szám Est-Vest melléklet „Nagykövetek és ... nagykövetek” című cikk:

A román népnek sok barátja volt és sok barátja van szerte a világban. Románia európai és latin országgént mindig a legkedvezőbb értékelésben részesült az idegenek részéről, mind a határokon túl, mind pedig akkor, amikor azok hozzánk látogattak. A román nép hozzájárulása az egyetemes művelődés kincsestárához, akár művészetről, tudományról vagy bölcselétről van szó, kimagasló volt, és ma is az. És ezt nem csak mi románok mondjuk, hanem az idegenek is. A gazdasági, politikai, művelődési vagy tudományos élet kimagasló személyiségei nem egy alkalommal, teljes őszinteséggel nyilvánították ki tiszteletüket, csodálatukat, de egyenesen elismerésüket is a román nép iránt mindazért, amit a saját és általában az emberiség javára tett. Menyire igaza volt Eminescunak, amikor azt mondta, hogy „nemes az a palánta, amelyből ez a román nép kisarjadt, s bár a növény nem nagy, de gyümölcse szép és dús”.

A jelen időszakban, lám, alkalmunk kínálkozik látni, hogy a bukaresti diplomáciai testület képviselői is értékelik országunkat és népünket. Igaz, egyesek világosan és egyértelműen fejtik ki magukat, mások viszont nem eléggé körülmenyes mondatokban ahhoz, hogy ne értenők meg, hogy nem értékelnek bennünket, s elsősorban, hogy nem bíznak Romániában. Amikor ezeket mondjuk, három Bukarestbe akkreditált nagykövet – Ausztria, Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok nagykövete – értékelésére és magatartására gondolunk.

Nemrég Ausztria bukaresti nagykövete olyan nyilatkozatokat adott, amelyek örömmel töltöttek el bennünket. A giurgiui *Vlasca* című újságnak adott interjújában

kijelentette: „önök egészséges nép, gazdag országuk van, erőteljes gazdasági alapjuk és iparuk van, amely nagyon kevés költséggel és bölcs irányítással egyenesbe jöhet. Nem tudom, miért ne nyilvánulhatnának meg büszkén és saját sorsuk uraiként az Európában jól megérdemelt helyükön”. Tudva, hogy a határokon túl vannak emberek és nemzetközi szervezetek, amelyek fenntartásokat táplálnak Romániával szemben, olykor még támadják is, őexcellenciája ezt mondta: „Szilárdan állást kell foglalniuk és bátran, érvekkel kell visszaverniük ezt a kívülről szított románellenes politikát. Nagyon rámenősnek kell lenniük. Ha valaki meg akarja harapni önöket, önöknek be kell bizonyítaniuk, hogy elég éles a foguk.”

Persze, ahogy mondtuk, vannak értékelések, amelyek megörvendeztetnek bennünket. Vannak igazságok, amelyekben, miért ne ismernők el, miután annyi minden történt és annyi mindent mondtak, magunk is kételkedni kezdtünk. Elismeréssel tartozunk őexcellenciájának és köszönjük az országunkról és népünkről szóló értékeléseit és szép szavait. Minél hosszabb állomásozást kívánunk neki Bukarestben.

Érdeklődéssel követtük Magyarországból bukaresti nagykövet urának interjút. Fel-tűnt és nagyra értékeltük elsősorban román nyelvismeretét. Örvendtünk, hogy folyékonyan és helyesen hallottuk románul beszélni, s reménykedve gondoltunk arra, hogy nem is olyan soká elérkezik annak a napja, hogy az összes, de az abszolút összes magyar nemzetiségű román ugyanolyan szépen és hibátlanul fogja beszélni az országnak, amelyben születtek, a nyelvét, mint őexcellenciája. Miért ne? A lehető legtermészetesebb dolog.

A TV nyilatkozatában foglalt gondolatok szintén megörvendeztettek bennünket. Ezek, legalábbis számunkra, világos gondolkodást és realista szándékot bizonyítanak, azt az óhajt, hogy minden erejével és minden vonatkozásban elkötelezze magát arra, hogy megtalálja azokat az legmegfelelőbb utakat és módokat, amelyek elő-mozdítják a minél jobb együttműködést Románia és Magyarország között. Ha a szavakról áttérnek a tettekre, és ha a szándékok megvalósulnak, mivel minden a teljes kölcsönös bizalomra és őszinteségre épül, úgy véljük, hogy lehetetlen, hogy ne éadjuk el hamarosan azokat az eredményeket, amelyeket indokolt türelmetlenséggel vár a román és a magyar nép.

Mi, Excellenciás uram, imádkozunk Istenhez, hogy mindig jószándékot sugalljon önnek, és erőt adjon, hogy azokat gyakorlatba ültethesse.

A hírek, a nemrég Washingtonban lezajlott román–amerikai gazdasági tanács 17. ülészakával kapcsolatba optimizmust sugároztak. Egy adott pontig még reményked-tőek is voltak, azt hittük, hogy elérkezett az ideje, hogy a román–amerikai gazdasági kapcsolatok természetes medrükbe terelődjenek. Úgy ahogyan rendszerint történik, amikor két szabad, független és szuverén ország a legőszintébb módon együtt kíván működni gazdasági téren. Vagyis a belügyekbe való be nem avatkozás és a kölcsönös

előnyök elvei alapján, örömrünk azonban, lám, nem volt hosszú életű. A washingtoni tárgyalások még be sem fejeződtek, s a bukaresti amerikai nagykövetség egy közleményt adott át, amellyel kiábrándított bennünket. Az illető, a rádióban és a tévében többször is sugárzott közlemény nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy felhívja a figyelmünket arra, hogy a megegyezések csak akkor lépnek majd érvénybe, ha Románia ezt meg azt csinálja, ha..., és ismét, ha... Más szóval, hogy ne reménykedjünk, ne tápláljunk illúziókat aziránt, hogy a washingtoni román–amerikai tárgyalások eredményeként normalizálódni fognak Románia és az Egyesült Államok közötti gazdasági kapcsolatok, csak akkor, ha...

Miért és mi célból a bukaresti amerikai nagykövetségnek ez a közleménye? Mit óhajtott, vagy milyen célt követett a nagykövet úr ezzel a közleménnyel? Azt kívánta volna őexcellenciája, hogy bebizonyítsa nekünk, románoknak – az országból és szerte a nagyvilágból –, hogy ha nem úgy ropjuk, ahogy muzsikálnak nekünk, akkor nem kapjuk meg a legnagyobb kedvezmény elvét? Mi, románok, excellenciás uram, úgy véljük, hogy nem így fogjuk hamarosan elérni a kölcsönös tiszteleten és előnyökön nyugvó gazdasági együttműködést. Értékeltük és értékeljük az ön országa és a Románia közötti kapcsolatok kiszélesítése érdekében tett erőfeszítéseit. Ezúttal azonban nem értjük. És bevalljuk, hogy ezt sajnálattal állapítjuk meg.

Vasile Amariei

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 53. doboz

222.
1992. február 6.

Jeszzenszky Géza külügyminiszter bekérte Simion Pop
budapesti román nagykövetet a Rudas Ernő bukaresti
nagykövetről a *România Mare* című román újságban
megjelent cikk ügyében

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
00598/92
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 4 példányban
Kapja: Jeszenszky G
Bába I.
Bukarest
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A *România Mare* c. lapban bukaresti nagykövetünkről megjelent cikk
szóvátétele

1992. február 6-án a Külügyminisztériumba kérttem Simion Pop román nagykövetet, aki Ion Donca első beosztott társaságában érkezett.

A bukaresti 3/1/Szt főnöki levélben¹⁷ foglaltak alapján szóvá tettem bukaresti nagykövetünk személyével és családjával foglalkozó cikket, mely a magyar diplomáciára nézve is vulgáris vádaskodásokat tartalmaz. Kértem, hogy a román KÜM járuljon hozzá olyan légkör kialakításához, melyben az elmúlt időszak pozitív fejleményeit zavaró tényezők nélkül kapcsolatainkat tovább lehet fejleszteni és tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy hasonló írások ne bonyolítsák a kétoldalú kapcsolatokat.

A nagykövetnek az írásról nem volt tudomása, válaszában – nem minősítve a sajtóterméket – elhatárolódott annak szellemiségétől és tartalmától, megjegyezve, hogy

¹⁷ Lásd a 221. számú dokumentumot. Péter Lászlónak, a bukaresti nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének jelentése Rudas Ernő bukaresti nagykövet megtámadásáról a *România Mare* című román újságban. 1992. február 6.

a lap nemrég az ő személyét is támadta. Felvetette annak lehetőségét, hogy a román KÜM szóvivője térjen ki az ügyre. Az első beosztott elmondta az ismert román álláspontot, miszerint a sajtószabadság viszonyai között az államigazgatásnak alig van befolyása a sajtóra.

Donca első beosztott a beszélgetés egész időtartama alatt mosolygott, a cikkről közlése szerint tudomása volt, azt olvasta, de – mint kiderült –, nagykövetét nem tájékoztatta.

A beszélgetés végén Simion Pop elmondta, hogy egészségi okok miatt kérte felmentését és nyugdíjazását, így rövidesen távozik Budapestről. Utódját közlése szerint még nem ismeri.

Budapest, 1992. február 6.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 53. doboz

223.
1992. február 21.

Székely Leventének, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatájának feljegyzése a magyar politikusokat és a bukaresti
nagykövetség diplomatáját érintő vádaskodásokról a román
parlamentben

00981/1

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

52/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példányban

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Székely Levente

Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Bukarest, 1992. február 21.

Tárgy Magyar politikusok és a nagykövetség
diplomatáját érintő vádaskodások a román

parlamentben

Melléklet: 1 lap

A helyhatósági választások első fordulójának eredményei azt mutatják, hogy a Nemzeti Megmentési Front Erdélyben kudarcot vallott, és a többi területen is meg-
ingott egyeduralma, ugyanakkor a szélsőséges pártok, mindenekelőtt a Nemzeti
Egységpárt, megerősödésük ellenére is jóval lemaradtak a legnagyobb ellenségnek
kikiáltott RMDSZ mögött. A kudarcélmény után várható volt a magyarság elleni
agresszivitás fokozódása, és a magyarellenes vádaskodások, kirohanások újbóli
elindítására a jelek szerint ismét a román Parlament szélsőséges szárnya vállal-
kozott.

Az első parlamenti interpellációra hétfőn, február 17-én került sor. A Szenátusban
Adrian Moțiu kolozsvári NMF szenátor interpellált a kül- és belügyminiszterhez
élesen támadva Entz Géza államtitkárnak a „román belügyekbe való beavatkozását”.
A pártja leghangosabb jobboldali szélsőségesei közé tartozó honatya hosszasan fej-
tegette információit a magyar államtitkár erdélyi utazásairól, melyek nagyrésze
inkognitóban történik, célja a magyar lakosság felbujtása. Állítása szerint legutóbbi
nemhivatalos itt tartózkodása során Entz úr arról próbálta meggyőzni a romániai
magyarság prominens képviselőit, hogy foglaljanak állást Erdély jövőjével kapcsolat-

ban. Moțiu szerint mind a román KÜM-nek, mind a belügyminiszternek oda kell figyelnie ezekre a megengedhetetlen beavatkozásokra Románia belügyeibe.

Ugyancsak hétfőn Dumitrașcu NMF szenátor a Parlamentben nyilvánosan kikelt Horn Gyula és a Gödöllői Agrártudományi Egyetem ellen. Horn úr itteni tárgyalásai során javaslatot tett Iliescu elnöknek, hogy Magyarország tankönyveket biztosítana az itteni magyar nyelvű nemzetiségi oktatás számára, amit az elnök természetesen elutasított – állította Dumitrașcu, ami egyrészt belügyekbe való beavatkozás egy magyar politikus részéről, másrészt sértés a román oktatás számára, mely sokkal magasabb színvonalú tankönyvekkel dolgozik, mint a magyarországiak.

Megengedhetetlennek nevezte, hogy a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Romániában kihelyezett oktatást folytat. Ez szintén belügyekbe való beavatkozás, és súlyosan sérti az ország függetlenségét és szuverenitását.

A felszólalások másnapján Radu Ceontea, a Románok Nemzeti Egységpártjának marosvásárhelyi szenátora, a párt elnöke egy fénymásolt levelet körözött a Szenátusban (mellékelten felterjesztem), melyben egy bevallottan álnévű marosvásárhelyi román lakos (információink szerint maga a szenátor, aki azonban nyíltan nem merte vállalni teljesen alaptalan vádjait) beszámol arról, hogy február 7-én Székely Levente, a Magyar Nagykövetség diplomatája Marosvásárhelyen felkereste otthonában Moca Rudolfot, a helyi cigányság szervezetének vezetőjét. A levélíró szerint nem kizárt, hogy Magyarország ezzel akarta befolyásolni a helyhatósági választások kimenetelét. (Moca egyébként a kislétszámú román nyelvű cigányok hangadója, a korábban Smaranda Enache vezette Bábszínház színésze, egyike a nagyon kevés cigány értelmiségieknek. Szervezetük külön listán indult, saját tanácsosjelöltekkel, így a vád már ezért is abszurd.) Az álnéven író marosvásárhelyi „hazafi” a parlamenti felszólalásokhoz hasonló hangnemben figyelmezteti levele végén a titkosszolgálatot, a rendőrséget és az ügyészséget, hogy szenteljenek kellő figyelmet az ilyen és hasonló eseteknek. Információink szerint Ceontea megpróbálta a levelet leközzöltetni a *Curierul national* c. lappal, mely ezt elutasította.

Nem kizárt, hogy a fenti parlamenti nyitány a magyarellenesség újabb hullámát hivatott elindítani, különös tekintettel a helyhatósági választások második fordulójára, valamint a májusi törvényhozási választásokra, mely utóbbi esetében az előkészítés fázisában meg kell alapozni a magyarok veszélyességéről szóló állításokat, hogy ebből logikusan következzen a Demokrata Konvenció diszkreditálása: aki a magyarokkal szövetkezik, csakis hazaáruló lehet, nem méltó a román lakosság szavazataira stb. Ezt a motívumot a hatalom és a szélsőjobb eddig is használta, de az erős nemzetközi figyelem miatt elég visszafogott módon, leginkább csak helyi szinten, elsősorban röplapok formájában. Az első forduló után azonban már a pártlapok

(*Azi, Dimineata, Natiunea, Vatra*) is közöltek hasonló cikkeket, jelezve, hogy a hatalomért folyó harcban a front és a szélsőséges nacionalista erők ezután sem fognak válogatni az eszközökben, ha helyzetük ezt megköveteli.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

224.
1992. március 6.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A március 15.-hez kapcsolódó
koszorúzások

0011138

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20511
Érkezett: 92.03.06. 16:26
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

033223/893/4

33, 47

Tárgy: Március 15-i koszorúzás

A március 15-éhez kapcsolódó koszorúzások az elmúlt két évben eltérő módon folytak le.

1990-ben a román hatóságok nem obstruálták a megemlékezéseken való részvételünket, és így az RMDSZ által szervezett ünnepségek keretén belül Szűts Pál nagykövet Csíkszeredán és Székelykeresztúron koszorúzott, a beosztott diplomaták Sepsiszentgyörgyön, Aradon, Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Fehéregyházán. A vidéki helyszínek mellett a nagykövetség első beosztottja Bukarestben helyezte el a kegyelet virágait.

A tavalyi év során, összefüggésben az 1990. márciusi marosvásárhelyi eseményekkel¹⁸ – valóságos „diplomáciai pengeváltások” jegyében folytak az előkészületek.

¹⁸ 1990. március 19-én románok tüntettek Marosvásárhelyen a romániai magyarság ellen és többek között követelték, hogy a Marosvásárhelyi Rádió szüntesse meg a magyar nyelvű adását. A tömeg

Petre Roman akkori kormányfő leiratban figyelmeztette a helyi hatóságokat az esemény engedélyezésének veszélyességére – ez gyakorlatilag egyenértékű volt a tiltással. A szélsőjobb parlamenti tiltást kezdeményezett, de ez a hiányzó mintegy 45 aláírás miatt megghiúsult. Az előző évihez hasonló nagyságrendű koszorúzási szándékát bejelentő nagykövetségünket a résztvevők kiutasításával fenyegették meg.

Végül több magas szintű kontaktus – közte a külügyminiszteri telefonbeszélgetés – után a román KÜM vidéken csak a nagyköveti koszorúzást fogadta el, ezekre Sepsiszentgyörgyön, Székelykeresztúron és Csíkszeredán került sor. Bukarestben az első beosztott és a katonai attasé koszorúzta meg Petőfi és Bălcescu szobrát.

A tavaly tapasztalt román merevséget befolyásolta Jeszenszky úr látogatásának lemondása is. Az Iliescu-szárnyat képviselő Măgureanu, a hírszerzés vezetője legalábbis látszólag rugalmasabbnak mutatkozott ez ügyben. A helybéli magyarság ünneplését végül is nem akadályozták meg, a szabadtéri templomi megemlékezésekre mindenütt sor kerülhetett a zárt helyiségbe tervezett műsoros esteket viszont Marosvásárhelyen és Aradon adminisztratív módszerekkel megghiúsították. Az események incidensek nélkül lezajlottak, így a Vatra gyakorlatilag vereséget szenvedett, minden erőfeszítése ellenére az ünnepségeket nem tudta megakadályozni.

Tekintettel arra, hogy a megemlékezéseken való nagykövetségi részvétel korlátozására a szokásos érzelmi alapú „motiváción” kívül (sérti a román nép érzékenységet stb.) a román fél nemigen hozhat fel elfogadható indokokat, s figyelembe véve Spiroiu nemzetvédelmi miniszternek a nemzeti szimbólumok használatáról mondott szavait az 1990-es precedensre hivatkozva hasonló nagyságrendű nagykövetségi részvétel bejelentését javaslom az akkori helyszíneken.

– 151 – R. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 49. doboz

megtámadta a Romániai Magyar Demokrata Szövetség székházát, ahol bent rekedt hetvenöt személy, köztük Sütő András. A Vatra Românească a kormány támogatásával környékbeli románokat szállított Marosvásárhelyre, akik feldúlták a város központját, majd rátámadtak a békésen tiltakozó magyarokra. A helyszínre érkező rendőri és katonai erő parancsnoka garantálta a székházban rekedtek szabad elvonulását, azonban rájuk támadtak. Ennek következtében többen megsérültek, és Sütő András elvesztette a bal szemét. Másnap a magyarok vonultak Marosvásárhely főterére, ahol összecsaptak a román ellentüntetőkkal. Az összetűzéseknek öt halálos áldozata és több száz sérültje volt. „Fekete márciusként” is emlegetik.

225.
1992. március 18.

Antall József levele Theodor Stolojan román miniszterelnöknek
a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának vagyonával
kapcsolatos kérdésekről

A Magyar Köztársaság
Miniszterelnöke

Theodor Stolojan úr
Románia miniszterelnöke

Bukarest

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A megszüntetett KGST vagyonával kapcsolatos kérdések rendezéséről írott levele arról tanúskodik, hogy kormányaink álláspontjának valamennyi lényeges eleme egybeesik. Bizonyára ismeretes Ön előtt, hogy a magyar kormány is azt tartotta volna a kérdés legkedvezőbb megoldásának, ha a gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésére közös erővel létrehozott vagyon, és elsősorban az irodaépület, a megváltozott körülmények között is az eredeti célokat szolgálta volna. E meggondolásunkat elsődlegesen a gazdasági kapcsolatokban tapasztalható erőteljes visszaesés megállítása érdekében szándéka vezérelte

A Szovjetunió és Oroszország elnökéhez 1991 szeptemberében küldött levelemben¹⁹ részletesen kifejtettem a magyar kormány álláspontját, és egyben utaltam rá, hogy készek vagyunk kölcsönösen elfogadható egyéb lehetőségek megvizsgálására is. Magam is sajnálattal voltam kénytelen megállapítani, hogy nem az e levelekben kifejtett elgondolások, nem a Felszámolási Bizottság tevékenysége keretében előterjesztett különféle kompromisszumos javaslatok nem segítették elő a kölcsönösen

¹⁹ Antall József 1991. augusztus 27-én írt levelet Mihail Gorbacsovnak. Lásd SÁRINGER 2018. II. 27. számú iratot. *Antall József levele Mihail Gorbacsovnak a budapesti szovjet nagykövettel, Ivan Aboimovval folytatott megbeszélést követően.* 1991. augusztus 27.

elfogadható döntés kialakítását, és 1991. december 13-án úgy fejeződött be a Felszámolási Bizottság tevékenysége, hogy egyetlen vitatott kérdésben sem alakult ki konszenzus. Emlékeztetem rá, hogy a magyar kormány képviselőjének felhatalmazása volt a további tárgyalások bármely szervezeti fórumának támogatására, tehát a magyar fél készen állott arra, hogy akár a Felszámolási Bizottság, akár más keretek között keresse a megoldás útját.

A továbbiakban a magyar kormány az Ön levelében is említett alapelveket tartja meghatározónak (a vagyon létrehozásában való arányának megfelelő vagyonrész tulajdonosának tekinti magát, célszerűnek ítéli a vagyonérték konvertibilis valutában történő és piaci viszonyokat tükröző megállapítását, a kérdések végleges rendezéséig szükségesnek tartja e vagyon megóvását). Támogatni fogja a sokoldalú tárgyalások mielőbbi elkezdését, és a tárgyalásokon a fenti elvekből fog kiindulni. Ugyanakkor a magyar kormány meghatalmazott képviselőjének változatlanul lehetősége van a már korábban is felvetett kompromisszumos javaslatok megvizsgálására és esetleges elfogadására, amelynek azonban elengedhetetlen feltétele, hogy a székhelyország illetékesei kellő konkrétsággal kidolgozott és a tárgyalásokon érdemlegesen megvitatható javaslatokat terjesszenek elő. A magyar kormánynak is meggyőződése, hogy a vitás kérdésekre a nemzetközi jog és gyakorlat normáiból kiindulva és valamennyi partner érdekének figyelembevételével lehet csak megnyugtató megoldást találni.

Engedje meg Miniszterelnök Úr, hogy megköszönjem a román kormány álláspontjáról adott tájékoztatóját és kifejezzem meggyőződésemet, hogy meghatalmazott képviselőink a közös elveken nyugvó álláspont alapján az eddigiekhez hasonló, gyümölcsöző együttműködéssel elő tudják segíteni a vitás kérdések megoldását.

Budapest, 1992. március 18.

Köszönti:
(Antal József)

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 82. doboz

226.
1992. március 26.

Rudas Ernő bukaresti nagykövet megbeszélése
Ionel V. Săndulescuval, a román külügyminisztérium
államtitkárával

00601/2

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
66/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Kálmán Béla
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. március 26.
Tárgy: A Ionel V. Săndulescu román külügyi
államtitkárnál tett
látogatás tapasztalatairól

A követségünk által szorgalmazott „futball-diplomáciával” kapcsolatos szervező munka során a román Külügyminisztérium részéről március 17-én váratlan, ám az „előzmények” (pl. a legutóbbi Năstase-nyilatkozat) fényében korántsem meglepő megtorpanás tisztázása végett azonnali meghallgatást kértem Ionel V. Săndulescutól, a román KÜM államtitkárától, aki A. Năstase távollétében azokban a napokban a legmagasabb rangú bukaresti külügyi vezető volt (ld. 195.1 sz: RT-t).

Tapasztalataimat az alábbiakban összegzem:

A beszélgetés igen barátságos légkörben indult, hála korábbi találkozásaink pozitív emlékének és a közös ismerősök fölemlegetésének. Săndulescu úr, némi aránytévesztés árán, a nagytekintélyű államférfi pózát öltötte föl, mellesleg közölte, hogy a közelmúltban jelent meg *Cogito* c. parabolikus regénye, amely csak és kizárólag Umberto Eco *A rózsza neve* c. világhírű művéhez mérhető (Nagy kár, fejtette ki, hogy a Cartea Romaneasca kiadó az eredetileg 800 oldalas kéziratot fele terjedelemben publikálta. Természetesen ezek után magam is kértem tőle egy dedikált példányt a világirodalom eme gyöngyszeméből, amit a „szerző” kegyesen meg is ígért...)

Ezután a magasrangú diplomata témát váltott s rátért a „magyarok” részéről az utóbbi időben elszenvedett kisebb-nagyobb sérelmei ecsetelésére. (Ezen közben saját egyéni kellemetlenségei és a mindenható román államérdekek között nemigen tett különbséget, meglehetősen összemosta őket.)

A sérelmek sorában első helyre tette két évvel ezelőtti egyik washingtoni élményét, amikor a legnagyobb kedvezmény elvének elnyeréséért folytatott tárgyalások során fölállt egy Atkins nevű, szerinte magyar (?) képviselő és – kimondani is szörnyű – összefüggésbe merte hozni a kedvezmény megadását és a romániai magyar kisebbség helyzetének rendezését. Még nagyobb sértés érte Horn Gyula volt magyar külügyminiszter részéről, aki a magyar Parlament Külügyi Bizottsága decemberi látogatása tiszteletére adott nagykövetségi fogadáson kellő éleslátás híján nem észlelte Săndulescu úr államférfiúi nagyságát és roppant (különösen washingtoni és bonni kormánykörökben élvezett) politikai tekintélyét. Botorságában (és bizonyára magyaros) gögijében odáig ment, hogy kezet sem nyújtott a román nagypolitika eme félreismeret óriásának és szó nélkül kifordult a teremből (ahol, jelzem, rajtuk kívül alighanem még több százan tartózkodtak).

Közbevetésemet, hogy Horn Gyula nem a magyar külpolitika irányítójaként volt jelen, ő az előző rendszer prominens alakja, így véleménye és magatartása sem képviselheti a jelenlegi hivatalos magyar álláspontot. Săndulescu úr elengedte füle mellett, s közölte, hogy csupán egy súlyos diplomáciai botrány elkerülése végett, s korábbi jó személyes kapcsolatainkra való tekintettel nem hagyta el azonnal a magyar Nagykövetség épületét.

Még mindig a sérelmek dossziéjában lapozgatva, Săndulescu úr megemlítette, hogy kapcsolataink azért rosszak, mert mind Magyarországon, mind Nyugaton (különöse Amerikában), s főként Romániában rosszindulatú, gonosz emberek módszeresen mérgezik őket. Az igazat megvallva – mondta ki jelentősegteljesen – Ő csupán egyetlen igazán fajsúlyos, meggondolt, diplomatikus, s így rokonszenves magyar politikussal találkozott, akit több évtizede ismer, még a román írószövetségből. S ez Domokos Géza. De a másik Géza, az a szakállas, tömzsi alak (Szócs Géza) az – higgyük el neki – az egy nagyon gonosz ember. Az bizony a magyar–román kapcsolatok rontásán, élezésén mesterkedik.

Nála csak egy veszedelmesebb, már-már sátáni magyar ember létezik: Tőkés László, aki nem átalálja hírnevét, nyugati kapcsolatait Románia lejáratására latba venni. Ezt tette legutóbb Bonnban is, amikor a sors akaratából egyszerre voltak jelen a német fővárosban. Még szerencse, húzta alá Săndulescu, hogy (többször) említett németországi politikai befolyása (mármint Săndulescué) ezúttal meghiúsította a rendezés intrikus aknamunkáját.

Eme erősen „pro domo” bevezető után – amelyet egyik munkatársammal türelmesen s illemtudóan végighallgattunk – az államtitkár úr több frappáns szónoki (költői?) kérdéssel adott még nagyobb nyomatékot eddig is igen súlyos mondandójának:

„Tulajdonképpen mit akar a magyar politika? Miért élezi a nemzetiségi kérdést? Mivel magyarázható, hogy Romániában a „többségi lakosság” viszonya mind a németekkel, mind a többi nemzetiséggel problémamentes, csak a magyarok követelései okoznak gondot? Nem látja be (mármint Budapest), hogy máris minden környező államot (főként Csehszlovákiát és Szerbiát) magára haragította? Talán nem tanult még most sem „a történelemből”, még mindig nem gyógyult ki birodalmi álmaiból?”

Itt, ezen a ponton udvariasan félbeszakítottam, s megemlítettem neki, hogy talán a nemzet, a nemzetfogalom eltérő értelmezése, s a nyugat-európai tendenciák és minták helyes interpretálása okozza az igazi gondokat. Példaként a horvátországi szerbek esetét (ti. a Krajina-i kérdést) hoztam fel, azt a tényt, hogy nem csupán államalkotó nemzetként („társnemzetként”) való elismerésük van folyamatban, hanem minden ezzel kapcsolatos rekvizitum (autonómia, saját adminisztráció, oktatás, nemzeti szimbólumok, zászló, himnusz stb.) használata is. Márpedig ebben az összefüggésben – hangsúlyoztam – nemigen látom miért tesznek különbséget a krajina-i szerbek és teszem azt, a vajdasági magyarok között? Miért államalkotó társnemzet az egyik és miért „nemzeti kisebbség” a másik? Értetlenkedésemben odáig mentem, hogy egyenlőségi jelet merészelttem tenni a horvátországi szerb autonómia-törekvések és az erdélyi magyarság hasonló aspirációi között is. Természetesen ismételten hangsúlyozva, hogy – minden ellenkező (román) híreszteléssel szemben – Magyarország betartja mind a helsinki záróokmány, mind az 1991-es Párizsi Charta rendelkezéseit.

Érveimre nagytekintélyű partneremnek nemigen voltak értékelhető ellenérvei. Közben az idő is erősen előrehaladt, így a „futball-ügyet”, amelynek ürügyén a látogatás lezajlott, átadta Ene államtitkár úrnak, anélkül, hogy akárcsak belenézett volna írásos megkeresésünkbe. Itt jegyzem meg, hogy az a mód, ahogyan megafonon átszólt a „régí gárdához” tartozó, elméletileg vele egyenrangú kollégájának, majd az a lekezelő stílus, amelyet vele szemben megengedett magának, illetve Ene szervilis reagálása, mindenesetre több dolgot is jelezhet: a) igaznak látszik az a liberális körökből származó vélemény, hogy Săndulescu ma már inkább az NMF embere, s beépült a korábbi hatalmi struktúrába. (Egészen pontosan a hatalom legbelső „kemény magjához” tartozó „agytröszt” – ismerve önértékelési zavarait és határtalan érvényesülési vágyát – egész egyszerűen „megvette” vö: 54. sz. SZT jelentésünkkel); b) a küszöbön álló országgyűlési és elnökválasztásokat követő esetleges újabb hatalommódosulástól (változástól) való félelem máris megindította a Minisztériumon belüli „helyezkedést”, pozíciómentést; c) féltő, hogy a karrierista öregúr „igazodáskényszere” nem elszigetelt jelenség, a választásokon győztes pártkoalícióból

„kiemelt” majdani új „külügyesek” hasonló metamorfózison eshetnek át. Ez pedig, rövid távon, nem a kapcsolatainkat jellemző görcsök, az intézményesített román gyanakvás oldódásának irányában hat.

Ezt tükrözi egyébként, megítélésem szerint a Ionel Săndulescuval folytatott beszélgetés hangneme és főként „érvrendszere” is.

Rudas Ernő
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

227.
1992. április 21.

Jelentés a Kormány részére Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatokért felelős miniszter hivatalos romániai látogatásáról

001396/2

Magyar Köztársaság
Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok
Minisztériuma

Titkos

Miniszter

Szám: 0911/27/1992.
Készült: 1 eredeti és 94 fm. példányban
30. sz. fm. pl., 7 lap
A minősítés hatálya 1993.
december 31-én megszűnik

Jelentés a Kormány részére

Dr. Kádár Béla miniszter 1992. április 14–16.
közötti hivatalos romániai látogatásáról

A román kormány meghívására 1992. április 14–16. között hivatalos munkalátogatást tettem Bukarestben. Tárgyalásokat folytattam partneremmel, Dr. Constantin Fota kereskedelmi és idegenforgalmi miniszterrel; találkoztam George Danielescu gazdasági és pénzügyminiszterrel, a Parlament Gazdasági Bizottsága, illetve a Román Fejlesztési ügynökség elnökével. A bukaresti magyar nagykövet által adott fogadáson megbeszélést folytattam Petre Roman volt miniszterelnökkel, a Nemzeti Megmentési Front elnökével (aki első alkalommal látogatott el a Nagykövetségre), Victor Stănculescu tábornokkal, Victor Surduval, az Agrárpárt elnökével, valamint Szócs Gézával, az RMDSZ főtitkárával is. Tárgyalásaim eredményeit emlékeztetőben rögzítettük.

A tárgyalások összegzéseként mintegy egyórás megbeszélést folytattam Theodor Stolojan kormányfővel, aki a román kormány részéről támogatást ígért a közös dokumentumban foglaltak megvalósításához. Beható eszmecserét folytattunk a román

gazdaságpolitika soron levő kérdéseiről, a piacgazdaság kiépítésével összefüggő magyar tapasztalatokról.

A bukaresti megbeszélések az alábbiakban összegezhetők:

I. Románia helyzete

A jelenlegi román kormány megítélése szerint a hatalom struktúrája már nem tükrözi a tényleges politikai erőviszonyokat, ezért mindent megtesznek az általános választások ez év júniusi megtartásáért. A törvényhozási választásokat szeretnék a köztársasági elnök megválasztásával egyidőben lebonyolítani, hogy ne húzódjon el a belpolitikai bizonytalanság. Arra számítanak, hogy a választások után megszűnik a gyakorlatilag egypárti uralom, kiegyensúlyozottabb összetételű parlament, illetve koalíciós kormányzás alakul ki. A magyar példát is említve, a jövőbeni társadalmi egyensúlyt a kormány, a munkaadók és a szakszervezetek érdekegyeztetésére, együttműködésére kívánják alapozni.

Az ország gazdasági helyzetét kritikusnak tartják, ezért április 15-től stabilizációs intézkedési csomagot léptettek életbe, ugyanakkor tovább folytatják a reformfolyamatot, a piacgazdasági feltételek megteremtését.

Jelenleg a legsúlyosabb problémák: a valutahiány (a tartalék 200 M USD-ra apadt), a termelés visszaesése szinte minden ágazatban, a gyorsuló infláció, a munkanélküliség növekedése.

A stabilizációs csomag egyik elemeként kezdetben a kamatszintet 70 %-ra emelik, majd ez év végéig az inflációs rátával együtt fokozatosan csökkentik, s 20–25 %-os szinten próbálják tartani. A várható sokkhatás mérséklésére preferenciákat kívánnak nyújtani a mezőgazdasági és élelmiszeripari termelés növeléséhez. 1992 végéig három lépcsőben készülnek leépíteni a költségvetési támogatásokat. Jelenleg még 14 terméket (pl. kenyér, s más alapvető élelmiszerek, villamosenergia, fűtőanyagok) szubvencionálnak, de ezeket is teljes egészében megszüntetik. A drasztikus lépések hatásaként számolnak a társadalmi feszültségek és a politikai nyugtalanság fokozódásával. Ezek leszerelésére a közeli napokban a kormány tárgyalásokat kezd a politikai pártok, a parlament és a szakszervezetek vezetőivel.

A valutagazdálkodásban a magyar gyakorlatot kívánják követni. Jelenleg a konvertibilis valuta hiánya már a feltétlenül szükséges importot is veszélyezteti, ezért rövidesen bevezetik a szabad, kereslet–kínálati árfolyamot, melytől az exportérdekeltség és a külföldi tőkebeáramlás fokozódását várják. A külkereskedelmi szabályozásban közel teljes liberalizálást terveznek, ugyanakkor árellenőrzéssel kívánják megelőzni a dömpingeket, s mérlegelik egyéb piacvédelmi intézkedések bevezetését

is. Az 1992. évben 5 milliárd USD értékű importtal és 4 milliárd értékű exporttal számolnak. A passzivum finanszírozására az IMF-től és az IBRD-től 800 M USD hitelfelvételre számítanak, a többit a 24-ektől igénylik. Jelenleg a román gazdaságban beruházott közvetlen külföldi tőke értéke 640 millió USD (az 1990-es szint 550 M USD volt). Az 1991. évi exportcsökkenéssel szemben 1992. I. negyedévében Románia konvertibilis kivitele 25 %-kal nőtt (miközben gyakorlatilag megszűnt a Rbl elszámolású export). Az import 1991-ben 40 %-kal nőtt, 1992. I. negyedévében 10 %-kal csökkent.

Tárgyalópartnereim hangsúlyozták Románia európai integrálódási szándékát, s ezen belül a közép-európai, valamint a szomszédos országokhoz, így, Magyarországhoz való közeledési törekvéseiket.

II. Kétoldalú kereskedelmi és gazdasági kapcsolataink

Egyetértettünk abban, hogy a gyökeresen megváltozott külső és belső körülmények között, még ez évben fordulatot kell elérni a kétoldalú kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokban; azokat – széleskörű, dinamikus, európai nyitottságú együttműködés kialakításával – új alapokra kell helyezni.

Megállapodtunk, hogy a korábbi elszámolásokból fennmaradt 26,1 M Rbl összegű tartozását a román fél legkésőbb 1992. december 31-ig áruszállításokkal törleszti. Ennek megvalósítására vállalták a megfelelő árualapok, valamint az exportőrök érdekeltségéhez szükséges költségvetési támogatás biztosítását.

Sürgettem a Román Vasutaknak a MÁV felé fennálló 28,5 CHF összegű tartozásának rendezését, mivel eddig csak az adósság egy részének törlesztésére alakult ki konkrét megoldás (150 db román vasúti tehervagon szállítása révén).

Megállapítottuk, hogy bár az 1991. évi kétoldalú konvertibilis elszámolású kereskedelem kissé növekedett, de a transzferábilis rubelben elszámolt forgalom 81 M Rbl-re csökkenésével összességében 30 %-os visszaesés következett be az előző évhez képest. Élénkült viszont a tőkebefektetési és vállalkozási kedv: eddig Romániában (kb. 4 M USD össztőkével) több mint 350 magyar érdekeltségű, Magyarországon pedig 20 román érdekeltségű vegyesvállalat jött létre.

A romániai magyar vegyesvállalatok számának ugrásszerű és folyamatos növekedése arra is utal, hogy az eddigi korlátozó engedélyezési gyakorlathoz képest a magyar tőkebefektetéseket is kedvező elbírálásban részesítik.

Megállapodtunk, hogy kezdeményezzük egy közös magyar–román kereskedelemfejlesztési és együttműködési bank létrehozását, amely elsősorban az induló, kis és közepes vállalkozásoknak, különösen a vegyesvállalatoknak nyújt finanszírozási segítséget, s a két ország közötti árucseréjegyeket és közvetlen együttműködés meg-

valósításához járul hozzá. Szorgalmaztuk, hogy a kereskedelmi bankok mielőbb kössék meg a kétoldalú forgalmat eleségítő deviza kímélő és finanszírozási megoldások alkalmazására vonatkozóan már előkészített megállapodásokat. Megegyeztünk, hogy tárcáink operatív szerepet is vállalnak a devizamozgás nélküli árucseréügyletek menedzselésében, elősegítik a barter- és kompenzációs konstrukciók realizálását. A román kereskedelmi tárca vállalta, hogy – pénzügyi nehézségei ellenére – fokozottabb költségvetési támogatást nyújt cégeinek a kereskedelemfejlesztő rendezvényeken, akciókban való részvételle, már az ez évi májusi BNV-vel kezdődően.

A román Külügyminisztérium támogatónak nem nevezhető magatartása ellenére sikerült egyetértő állásfoglalást kialakítanunk abban a kérdésben, hogy külön figyelmet fordítunk a határmenti együttműködés fejlesztésére. Előírányoztuk, hogy megvizsgáljuk a GATT előírásaival és más nemzetközi kötelezettségeinkkel összhangban lévő könnyítések nyújtásának lehetőségeit.

Egyetértettünk, hogy a magyar–román határon jelentősen megnövekedett forgalom a határátkelőhelyek számának bővítését indokolja, s még 1992-ben célszerű megnyitni a Méhkerék–Nagyszalonta és a Battonya–Tornya közötti új határátkelőket. Ehhez sürgősen szükségesek megfelelő hazai intézkedések is. A román fél úgy nyilatkozott, hogy a maga részéről 1992-ben öt új határátkelő megnyitását is el tudja képzelni.

Román részről úgy időzítették, hogy Dr. Constantin Fota miniszter közös sajtókonferenciánkon jelentse be kormánya döntését a Méhkeréknél lévő határátkelő ideiglenes megnyitásáról a katolikus, illetve az ortodox húsvéti ünnepek idejére.

Egyetértettünk, hogy mielőbb létre kell hozni a kettős adóztatás elkerüléséről és a beruházásvédelemről szóló kormányközi egyezményeket. Sürgtettem a két ország állampolgárai kölcsönös utazásainak elősegítésére a forint és lej, mint fizetőeszköz alkalmazására a nemzeti bankok által már 1991 májusában parafált megállapodás aláírását.

Megállapodtunk abban, hogy célszerű megvizsgálni a két ország közötti idegenforgalmi együttműködés további lehetőségeit, figyelembe véve az 1996. évi budapesti Világkiállítás előkészítését is. Megegyeztünk, hogy támogatjuk az országaink kereskedelmi és iparkamarái, vállalkozói érdekképviselői szervezetei közötti kapcsolatok bővítését. Egyetértettünk, hogy a Duna–Majna–Rajna csatorna közeli megnyitását figyelembe véve, a víziút minél hatékonyabb kihasználása érdekében megvizsgáljuk az egymással, illetve más Duna–menti országokkal való gazdasági-logisztikai együttműködés ehetőségeit és formáit.

Bukaresti látogatásom során megkülönböztetetten szívélyes fogadtatásban volt részem. Kifejezésre jutott az a kiemelt figyelem, mellyel a kereskedelmi és gazdasági együttműködést kezelik, s melynek fontos szerepet szánnak a két ország közötti kapcsolatok fejlesztésében.

A kiemelt figyelemre utaltak: az – eddigi gyakorlattól eltérő – Fota úrral tartott jó hangulatú, közös sajtókonferencia, amelyen megjelent a román és a nemzetközi sajtó több tucat képviselője, valamint a román nyomtatott és elektronikus sajtó bő terjedelmű és kedvező hangvételű beszámolóit, kommentárjait.

A kétoldalú gazdasági kapcsolatok román kormányzati megítélésében és ennek a tárgyalások eredményeiben való tükröződésében, a fogadtatásban fontos szerepe volt Constantin Fota urnak. A kereskedelmi és idegenforgalmi miniszter széles látókörű, nagy szakmai tekintélynek is örvendő politikus, aki több más vezetővel egyetemben új módon közelíti együttműködésünk alakítását, s tudatában van annak is, hogy a Nyugat-Európához való közeledésük nem kétoldalú kapcsolatunkkal ellentétesen, hanem azok javítása útján képzelhető el.

Partnereim egybehangzóan úgy nyilatkoztak, hogy a gazdaságirányítás szférájában az általános választások után is megmarad a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésére irányuló román szándék folyamatossága.

Budapest 1992. április 21.

Dr. Kádár Béla

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

228.
1992. április 24.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Román álláspont
a magyar–román alapszerződésről

0030/7

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC00956
Érkezett: 92.04.24. 16:22
Készítette: VL
Ellenőrizte:

05469/1482/4

Azonnal!

Entz úrnak továbbítva!

1, 2, 23, 47, 38, 39

Tárgy: Román álláspont a magyar–román alapszerződéssel kapcsolatban

Adrian Năstase román külügyminiszter legutóbbi – az *Azi* c. Front-napilapnak adott – interjújában elég plasztikusan körvonalazódik az alapszerződés kérdésében várható román taktika.

Első lépésként már jó ideje megfigyelhető, hogy Románia megpróbálja beleszokolni a nemzetközi közvéleménybe, hogy Magyarországnak Erdéllyel kapcsolatban területi követelései vannak. A román nyilatkozatokban, az érvelésekben és okfejtésekben ez mindig nyilvánvaló tényként szerepel, a priori bizonyossággként, melynek kezelési módját Bukarest – mint a térség stabilitásában egyedül érdekelt fél – nagy

erőfeszítésekkel igyekszik megtalálni, az Európát beszélyezettető újabb konfliktust magára hagyatottan és heroikusan próbálja hatástalanítani.

Ez az állandó jellegű csúsztatás, folyamatosan azt inszinuálja, hogy a magyar fél – nyíltan és burkoltan – felvállalt egy olyan konfliktushelyzetet, mely destabilizálhatja a térséget, tehát ellentétes a nyugati érdekekkel. (Hogy nem teljesen hatástalan ez a „szuggerálás”, bizonyítja több frissen érkezett nyugati diplomata kérdésfelvetéseinek módja, mely valós magyar területi követelésekről vélt tudni, mint tényből próbált kiindulni a bilaterális kapcsolatok rendezésének esélyeit firtatva.) I

A másik jellemző, hogy Románia megpróbálja „lerántani” a maga szintjére Magyarországot. A kétségtelen román belpolitikai, gazdasági káoszhoz magyar párhuzamodat keres, a sikeres magyar diplomáciáról elszántan igyekszik bebizonyítani, hogy mögöttes szándékok motiválják. E sajátos és kissé gyermeketeg féltékenységet is a sokat hangoztatott nemzeti érzékenység táplálja, mely igen nehezen viseli el a lemaradást attól a szomszédtól, mely területileg nála sokkal kisebb, mely az utóbbi háborúból vesztesen került ki (a román „győzelem” és a Ceaușescu-féle „alapvetően sikeres” és a nemzeti érdekekre alapozott diplomácia helyességének illúziója tovább él és tudatosan táplálják is a hatalom berkeiből abból a gondolatból kiindulva, hogy a sokáig csak nemzeti illúziókkal semmint kenyérrel táplált román nép esetleges „elvonási tünetei” elsöpörhetnék az „engedékenyeket” a „hazafiatlan” vezetőket). Románia regionális középhatalomnak érzi magát (ezért oly fontos a területi gyarapodás) és rendkívül zokon veszi, hogy ezt senki nem hajlandó elismerni. Ezt a vélt súlyát gondolja felemelkedése zálogának, ezért oly türelmetlen mindenki mással szemben, aki megpróbálja megelőzni, kihagyni a játékból, beárnyékolni fontosságát. Magyarországot nem tekinti egyenrangú félnek, és valószínűleg semmilyen komoly együttműködésre nem lesz hajlandó addig, míg a „kisebbik” valamilyen általa kívánt formában el nem ismeri ezt a „súlykülönbséget”. A szomszéd dezavualása, „leleplezése” hivatott kvantitatív (nagyságbeli) területre terelni az összevetést, ha a minőségi összevetés hátrányos a román félnek. Ebben a kategóriában Románia nemzetközi győzelemre számít.

A tényként kezelt magyar területi követelések egyenes következménye, hogy Románia nem mondhat le az alapszerződésben az erre vonatkozó klauzuláról. Nástase szerint ebben nem lehet engedményeket tenni, hiszen csakis ez képes igazolni vagy cáfolni a magyar területi követelések létezését. Csakis egy ilyen klauzula képes eltávolítani azt a „lélektani akadályt”, mely a kapcsolatok rendezése előtt tornyosul.

A külügyminiszter álláspontja láthatóan a kérdésben várható román merevséget igyekszik igazolni ország-világ felé. Számításaik szerint az egyre több kelet-európai konfliktustól megrémült nyugati országok igen érzékenyen fognak reagálni

a „magyar destabilizáló törekvésekre”. Kapóra jönnek a hasonló szerb vádak is. A taktika szerint, amit sokat mondanak, azt előbb-utóbb a nemzetközi közvélemény elhiszi, és aszerint közelít a kérdéshez.

Románia tehát számít egy esetleges nyugati nyomásgyakorlásra, mely Magyarországot a „keserű pirula” lenyelésére készíthetné a területi követelésekre vonatkozó klauzula kérdésében. Ehhez szükséges a vérszomjas magyarok és a veszélyeztetett románok képének propagálása. Năstase ezt két érzékletes példával: illusztrálta: „A farkasok mindig a sebesült állatokat támadják meg...”, „A vér szaga vonzza a ragadozókat”!

Az interjú fordítását faxon felterjesztettem.

– 302 – Rudas –

Lássa:

IV. Területi Főosztály
Miniszterelnöki Hivatal Határontúli
Magyarok Titkársága
Regionális Együttműködési Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

229.
1992. április 29.

Jacques Faurnak, a francia külügyminisztérium
Közép- és Kelet-Európai Osztálya egyik vezetőjének értékelése
Párizs Románia-politikájáról

00379/3

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

37/1/S2T/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példányban

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Kálmán Béla

Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Bukarest, 1992. április 29.

Tárgy: Franciaország Románia-politikájának
néhány eleméről

Nagykövetségünk tanácsosa a közelmúltban – szabadsága terhére – néhány napot Párizsban töltött, ahol – ottani képviseletünk első beosztottja jóvoltából – alkalma nyílt találkoznia a Quai d'Orsay Közép- és Kelet-Európai Osztálya egyik vezetőjével, Jacques Faur úrral.

A magasrangú francia diplomata – aki tiranai nagykövetségként a közeljövőben utazik állomáshelyére – a beszélgetés során igen nyitottnak és fogékonyak mutatkozott a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyar kisebbség problémái iránt, s nagy érdeklődéssel hallgatta a francia, a magyar és a román nemzetfogalom azonosságait és különbségeivel kapcsolatos fejtegetéseket.

Különösen megragadta figyelmét az az önellentmondás, amelyet a francia külpolitika jelenlegi irányítói a jelek szerint nemigen gondoltak végig: miközben a francia diplomácia teljes erőbedobással az európai integrációt építi és annak mintájára Közép-Kelet-Európában is a föderatív-konföderatív megoldásokat – tehát a svájci modellt – szorgalmazza, addig a „szovjet igától megszabadult térség nemzetei – a Nyugat- és Kelet-Európa közötti sok évtizedes történelmi fáziskülönbség következtében – továbbra is az 1789-es francia (homogén) nemzetállami koncepciót erőltetik, annak minden további következményével.

A román–moldvai egyesülés témájára térve a főosztályvezető-helyettes kijelentette: nem támogatják, de nem is ellenzik a román nemzettest újbóli „kiegészítését”, azt a románság belső ügyének tekintik, s úgy is kezelik. Érdekesnek találta viszont azt a közbevetést, miszerint elképzelhető, hogy a „transznisztriai kérdésben” egyeztetett román–moldvai „összjáték” folyik. Azaz, nem lehetetlen, hogy Bukarestnek és Kisinyovnak egyaránt és egyszerre érdeke a válság elhúzódása. Ennek alapja az a meggondolás lehet, hogy Transznisztria – orosz, illetve nemzetközi közvetítéssel – Ukrajnával szemben, adott esetben megfelelő „cserealap” lehessen az „ősi román területek” (Észak-Bukovina, Dél-Besszarábia, Herca-vidéke, Budzsák stb.) visszaszerzésére.

E gondolatok hallatán a magasrangú francia tisztviselő megkérdezte: a bukaresti magyar külképviselet vajon megosztja-e őket az ott dolgozó francia diplomatákkal?

Mivel követségünk egyik kiemelt célkitűzése éppen a fontosabb bukaresti miszsiók folyamatos tájékoztatása és lehetőség szerinti „befolyásolása”, úgy gondoljuk, a kérdés szimptomatikus és egy „freudi elszólással” egyenértékű. Magyarán: a bukaresti francia nagykövetség munkatársai vagy nem írják le szívérogtatott információinkat és interpretációinkat (mint számukra érdekteleneket) vagy, a közismerten elfogult nagykövet „jóvoltából” valamiféle belső „cenzúra” működik a képviseleten. (Ezt látszik esetleg megerősíteni az is, hogy Faur úrnak halvány fogalma sem volt arról a bukaresti francia diplomáciai körökben is közhelynek számító tényről, hogy Petre Roman nagyapja magyarul prédikáló nagyváradi zsidó rabbi volt, apja a magyar moszkovitákkal, pl. Lukács Györggyel kizárólag anyanyelvén értekezett, vagyis fiának legalább három dolgot kell(ene) egyidejűleg kompenzálnia, amelyek közül Romániában akár egy is elegendő lehetne a (politikai) kirekesztéshez: zsidóságát, kommunistaságát és fölmenői „magyarságát”...)

Összefoglalva: az elmondottakból sajnos nyilvánvaló, a francia Románia-politika továbbra is a több mint 136 esztendő nyomvonalakon halad, ennek tehetetlenségi nyomatéka pedig olyan nagy, hogy a „prekonceptióinak” ellentmondó értesüléseket és meggondolásokat gyakorlatilag figyelmen kívül hagyja.

Rudas Ernő
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

230.
1992. május 25.

Katona Lászlónak, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya
munkatársának feljegyzése a román külpolitika prioritásairól
és Bukarest álláspontjáról a regionális együttműködési
formákkal kapcsolatban

001501/8

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
001501/8/1992
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 18 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Katona T.
Martonyi J.
Bába I.
Hargitai Zs.
Monori I.
Misur Gy.
Balogh A.
Hermán J.
Bukarest
Brüsszel (EK misszió)
Strasbourg
Belgrád
Moszkva
Kijev
Prága
Varsó
Saját

Feljegyzés
Tárgy: Románia külpolitikai
prioritása, álláspontja a regionális együttműködési formákról

1992. május 18–19-én – Katona Tamás államtitkár úr meghívására – tárgyalásokat folytatott Budapesten Teodor Meleşcanu román külügyi államtitkár. A megbeszélések során a felek tájékoztatták egymást országaiknak a legfontosabb nemzetközi kérdésekben elfoglalt álláspontjáról, valamint szomszédaikkal fenntartott kapcsolataikról.

T. Meleşcanu elmondta, hogy a román külpolitikai prioritások sorában első helyen Moldávia áll, majd Ukrajna és Oroszország következik. Kifejtette, hogy az azonnali egyesülés Moldáviával káros lehet, azonban az történelmi perspektívában mindenképpen bekövetkezik. Az egyesülést 3 szakaszban képzelik el. Először kulturális téren közelednének egymáshoz, majd a gazdasági integráció (a tőke és a munkaerő szabad áramlása) következik, ami várhatóan hosszabb időt vesz igénybe. A harmadik, befejező szakasz lenne a politikai integrálódás, párhuzamosan az európai integrálódással. Az államtitkár szerint a Dnyeszteren-túli válság két fő oka az ottani orosz kisebbség megoldatlan problémáiban, illetve a 14. („intervenció”) orosz hadsereg jelenlétében keresendő. Végző soron Moldávia kérdésének megoldása, vagyis az egyesülés az orosz–ukrán kapcsolatok alakulásától függ. Az egyesülés csak akkor jöhet létre, ha Ukrajna ellenáll az orosz „birodalmi” nyomásnak és megőrzi függetlenségét.

Román megítélés szerint Oroszországban jelenleg két fő politikai irányvonal figyelhető meg. A birodalmi-nacionalista vonalat Ruckoj alelnök képviseli, a realista, demokratikus politikát pedig Kozirjev külügyminiszter neve fémjelzi. A FÁK ma még egy teljesen szétesett piac, de Romániának nagy a gazdasági érdekeltsége a térségben.

Románia poszt-Jugoszláviával folytatott gazdasági kapcsolatainak 80%-a Szerbiával realizálódik, ezért – az ottani 1 milliós román kisebbség miatt is – rendkívül fontos reláció számukra. A román vezetés egyeztetni Szerbiával kapcsolatos lépéseit a nemzetközi közösséggel, de egy gazdasági embargó számára is nagy csapás lenne. Szerbiát nem szabad elszigetelni, a legfontosabb az, hogy a konfliktus ne terjedjen tovább Macedóniára és Koszovóra. Románia – az EK és az USA álláspontját figyelembe véve – a megfelelő pillanatban kész elismerni Bosznia–Hercegovina függetlenségét.

Regionális együttműködési kérdésekről szólva Meleşcanu panaszkodott, hogy Romániát „nem veszik fel a klubba”, holott szeretne bekapcsolódni a már létező

struktúrákba. A Varsói Szerződés felszámolása óta az ország kiesett minden védelmi szervezetből, csak az EBEÉ-nek tagja. Románia egyébként nem kíván olyan szervezet tagja lenni, ahol „katonai együttműködés folyik” (célzás a Visegrádi Hármakra). Fentiek miatt az ország érzékeny állapotban van, s a regionális együttműködés terén gesztusokat vár hazánktól. Szorgalmazza a Duna-menti országok közös tevékenységét, ami összekötő láncszem lehetne a különböző szubregionális együttműködési formák között.

A témával kapcsolatban Katona Tamás hangsúlyozta, hogy kívánatos Románia csatlakozása a KEK konkrét projektjeihez. Véleményünk szerint Románia Európa Tanács-i tagsága Magyarországnak is érdeke, így kész az ahhoz szükséges feltételek kialakításában segítséget nyújtani. Általában sem támogatunk semmilyen Románia- és románellenes diszkriminációt. A román regionális együttműködési kezdeményezéseket (pl. Duna-menti) figyelemmel kísérjük, de pl. a fekete-tengeri együttműködési formában nem vagyunk közvetlenül érdekeltek. Egyetértünk azzal, hogy a Duna Bizottság szervezeti felépítését és tevékenységét meg kell reformálni.

Budapest, 1992. május 25.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz

231.
1992. június 3.

Rudas Ernő bukaresti nagykövet éves beszámoló jelentése

001998

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
10/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. június 3.
Tárgy: Nagyköveti beszámoló
jelentés

I. Az elmúlt egy év

A beszámolási időszakban Romániát a politikum szférájának tovább erősödése, ugyanakkor a gazdasági válság mélyülése, a szükséges reformfolyamat politikai érdekeknek történő alárendelése jellemezték. A mindezzel járó drasztikus életszínvonalcsökkenés megingatta az új – egyszerre etatisztikusnak és pseudo-kapitalistának elképzelt – rendszerbe hatalmát sikeresen átmentő második vonalbeli kommunista elit korábban monolitnak hitt szavazói bázisát, legitimitását. A tömegek politikától való megcsömörlése azonban reális alternatíva hiányában csak a bizonytalanságot növelte, megteremtve a gazdasági után a politikai káosz premisszáit is. A kialakult helyzet óriási veszélyeket hordoz magában, a tudatosan halogatott parlamenti választások – melytől sokan az egészséges megújulást várják – az egyre jobban körvonalazódó politikai széttagolódás nyomán a lengyelországihoz hasonló, de annál sokkal kezelhetetlenebb politikai szituáció kialakulásával fenyegetnek. Az újabb hatalomátmentésen fáradozó vezető elit ugyan ezzel ellenérdekel, de a gazdasági-társadalmi konfliktusok kezelésében eddig mutatott tapasztalathiány és érdektelenség, az alig leplezett politikai oportunizmus mindennapi gyakorlata a belső válság további mélyülését vetítik előre, leginkább a teljes bizonytalanság minősítéssel jellemezhető a mai Románia.

1. Gazdasági folyamatok, belpolitikai helyzetkép, sajtó

Románia gazdasági állapota a '89-es fordulat óta folyamatosan romlik. Ezért a lakosság egyre nagyobb részénél fokozatosan felértékelődik a Ceaușescu-féle diktatórikus gazdaságirányítási modell, érvanyagot szolgáltatva a „sajátos román megoldás” követeléséhez, mely megkísérli ötvözni a piacgazdaságot és a központosított irányítást, továbbá összebékíteni a lassan artikulálódó vállalkozói érdekeket a funkcionárius réteg érdekeivel, amely a korrupcióból befolyó jövedelmeit csak a további centralizálással képes fenntartani.

A munkatermelékenység, az ipari- és a nemzeti jövedelemtermelés csökkenésének mértéke fokozódott, a belső kooperációk elsorvadása mellett szinte teljes egészében eltűntek a külsők is. Az egyrészt örökölt, másrészt továbbra is mesterségesen fenntartott áruhiányhoz, a munkanélküliség és az árak növekedésének sokkhatásához további közérzetet rontó tényezőként hozzáadódott a vezetés arroganciája, az erősödő szakszervezeti mozgalmakkal szembeni rugalmatlan, elutasító magatartása, ami egyre gyakoribb sztrájkokhoz, a „bányásznapok” ismétlődéséhez, majd végső soron a Petre Roman kormány bukásához vezetett. (A gazdaság átpolitizáltságára jellemző, hogy a felhozott gazdasági indokok csak ürügyként szolgáltak az államfő számára, hogy megszabaduljon ellenlábasától.)

Theodor Stolojan új kormánya az intézményesült korrupciót, a hatalmas méreteket öltött vállalati körbetartozást, behajthatatlan kintlévőségeket, egy ellentmondásos, következetlen és nemzeti szinten kijátszott szabályozórendszer együttesét örökölte elődjétől. A technokratának tartott és nyugati pénzügyi körökben meglévő jó imázsa miatt megválasztott párton kívüli kormányfő csak az ország működőképességének fenntartására vállalkozott – erre is csak az új parlament megalakulásáig. Meghirdette reformcsomagját, vállalta ennek megalkuvásmentes végrehajtását, a szükséges korrekciók megtételét.

Az új kormánynak a korábbiakhoz képest következetesebb gazdaságpolitikával sikerült valamelyest javítani az ország megítélésén, „menedzselni” a csődtömeget. Több, Románia számára létfontosságú hitelmegállapodást írtak alá a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel, átvészelve a kritikusként ítélt elmúlt telet. A kölcsönök szigorú feltételeinek áráként azonban felerősödött az infláció, robbanásszerűen nő a munkanélküliség (hivatalos prognózis szerint év végéig eléri az 1,4 milliót), nagyarányú a lakosság elszegényedése.

A vállalati körbetartozást központi intézkedéssel, az adósságok kiegyenlítésével próbálták megoldani, ami némi élénkülést hozott a gazdaságba az idei év első hónapjaiban, a struktúraváltás megindulása azonban várat még magára, így az öngerjesztő

folyamat újra beindult, szertefoszlatta a termeléseszkökenés megállításának frissen beharangozott, reálisnak tartott esélyeit.

A külkereskedelem a liberalizálás jeleit mutatja, de a krónikus valutahiány (a tartalék 200 millió dolláros kritikus szintre süllyedt) illúzióvá teszi a gazdaság talpra állításához szükséges import-liberót. A gyakran változó, kiszámíthatatlan devizasabályozás, valamint a kézi vezérlésű külkereskedelem a vállalatokat a „kiskapuk” keresésére kényszerítik, emiatt a gazdasági fegyelem gyakorlatilag csak óhaj marad. A külföldi partnerek szemében a bonitásromlás ma már olyan mértékű, hogy a legtöbb szállító csak készpénz ellenében hajlandó eladni a román félnek. A volt KGST-országokkal való kereskedelem összeomlása igen súlyosan érinti az energia- és nyersanyagfüggőségben lévő Romániát, mely nem képes egyelőre importját és exportját diverzifikálni.

A tulajdonviszonyok rendezésének elhúzódása miatt súlyos helyzetbe került a mezőgazdaság is, melyet az üzemanyagok, szaporítóanyagok és a növényvédőszer hiánya is sújt. Még a legrosszabb időszakokban sem fordult elő az, ami 1991 őszén, hogy az ország vetésterületének negyedéről-harmadáról nem tudták betakarítani a termést, és ezért az őszi munkákat sem végezték el. A várható élelmiszerhiány, illetve az import devizális akadályai meghatározó tényezővé válhatnak a következő időszak belpolitikájában, mely mind ez idáig nem sorolta a prioritások közé az egyik fő feszültségforrást, a gazdasági krízis megoldását.

A belpolitikai helyzetet leginkább az a sajátos megoldás jellemezte, hogy az egyeduralkodó, parlamenti szavazógépezettel rendelkező kormányzópárt, a Nemzeti Megmentési Front igyekezett megosztani a kormányzati felelősséget az ellenzéki pártok egy részével, miközben a párton belül egyre erősebben artikulálódó személyi és csoportérdekekkel nem tudott megbirkózni és ez idén tavasszal szakadáshoz vezetett.

Az Iliescu államfő körül csoportosuló, baloldaliságát szociáldemokrata típusúnak beállítani igyekvő konzervatív szárny úgy tűnik, erősebb hatalmi pozíciókkal rendelkezik, ugyanakkor új pártstruktúrákat kell kialakítania, az igen értékes jogfolytonosságot elveszítette. A ma is kulcsfontosságú titkosszolgálat támogatását élvező Demokratikus Nemzeti Megmentési Front vezetőit a politikai gátlástalanság jellemzi, a nemzeti érdekeket a nyugati elvárások elé helyezik, számítva a válságócoktól rettegő Nyugat minimális, de hatalmon maradásukhoz elégséges támogatására. Szövetésük a Ceauşescu-féle mezőgazdasági oligarchiát tömörítő Demokratikus Agrárpárt, mely demagógiájával eredményeket ért el a falusi szavazók körében.

Petre Roman exkormányfő körül a pragmatikus, a nacionalizmus és a Nyugat között egyensúlyozó, kompromisszumra inkább hajlandó fiatalabb, technokrata réteg csoportosult. A név és a pártinfrastruktúra örököseiként erősebb gazdasági pozíciók-

kal rendelkeznek, liberális retorikájukkal ellenzéki erőként próbálnak megjelenni a politikai palettán, mintegy alternatívaként a Demokratikus Konvencióba tömörült ellenzékkel szemben.

Mindkét Front derékhadát korábban elkötelezett kommunisták alkotják, ezért nézeteik sok kérdésben azonosak, módszereik különbözőek (így magyar vonatkozásban is). Mivel a polarizálódás mögött elsősorban személyi ellentét áll, a hatalomátmentésben egyformán érdekelt két szárny kiegyezése a választások után könnyen elképzelhető.

A Demokratikus Konvenció a fontosabb ellenzéki pártok koalíciója, mely a februári helyhatósági választások alkalmával jelentős sikert ért el. Elsősorban a nagyvárosokban jutottak pozíciókhoz, ez azonban nem befolyásolja alapvetően a politikai erőegyensúlyt, a hatalom számára viszont a demokrácia bizonygatását szolgáló érveket teremtett. A koalíció meglehetősen labilis, önmagát leginkább csak hatalmi alternatívaként képes definiálni, nincs elfogadható politikai platformja. Érzékenyen érintette a Nemzeti Liberális Párt kiválása, mely hatalomorientált taktikázását leplezendő a Konvenció magyarbarát politikáját hozta fel érvként, hivatkozva a helyhatósági választások etnikai síkra terelt opcióira. (Az érvelés valós, és bizonyítja a tömeg változatlan manipulálhatóságát.) A bal lábbal a kormányban, jobb lábbal az ellenzék körében lévő liberális párt a "mérleg nyelve" szerepkörre számít. A magyarság felé való nyitás kérdésében egyedül a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt, ennek is elsősorban elnöke részéről érzékelhető nyílt és őszinte szándék, melyhez a Polgári Szövetség Pártjának támogatása járul a koalíción belül.

Mind a bal-, mind a jobboldali szélsőség erősödik populista retorikája révén, s a nacionalista propagandára rendkívül fogékonnyá alakított széles rétegek reális politikai alternatíva hiányában várhatóan egyre nagyobb arányban fognak a bennük megtestesülni vélt nemzetre szavazni, tovább növelve politikai szerepüket a jövőbeni Parlamentben. A nacionalista-sovinisza jobboldal fokozódó agresszivitása olyan hangulatot teremtett az ország politikai életében, melynek hatása alól még a nagyobb pártok sem képesek teljesen kivonni magukat.

A többszáz kis pártot a választási törvény igyekszik kizárni a Parlamentből, ezt koalíciók létrehozásával tudják csak áthidalni. Helyezkedésük a politikai hagyomány szerint az erősebb irányába várható, de hogy pillanatnyilag ez kicsoda, azt a lakossághoz hasonlóan még nem tudták eldönteni.

A beszámolási időszak belpolitikai történéseit az augusztusi moszkvai puccs gyorsította fel. A kommunista múltjával szakítani igyekvő Roman ekkor került nyílt konfliktusba Iliescuval, aki vonakodott rögtön elítélni a szovjet restaurálási törekvéseket. Az államelnökség apparátusa azonban – a régi kádereknek köszönhetően – olajozottan működött, a szeptemberi bányászlatogatás elsodorta Roman kormányfőt. Iliescu

ügyesen kihasználva a korábban megkezdett koalíciós tárgyalásokat, a Környezet-védő Mozgalommal, az Agrárpárttal és a Nemzeti Liberális Párttal létrehozta azt a kormányt, melynek kettős célja egyrészt a katasztrofális Románia-kép javítása, másrészt az elkerülhetetlen megszorító intézkedéseknek a „független szakértő” Stolojan kormányfőre való hárítása volt. (Megjegyzendő, hogy ezt a pártközi együttműködést dokumentumban mindmáig nem rögzítették.)

Petre Roman politikai feltámadását a Front országos konvenciójára időzített, igen alaposan előkészített párt-puccs hozta meg, elindítva a szakadáshoz vezető lavinát, melynek mégsem tudott nyertese lenni. Az államfő körül csoportosuló ellenpárt napok alatt megszerveződött, hátrányát rohamos gyorsasággal hozza be, hogy a választásokig kétségtelenül az egyik legjelentősebb politikai tényezővé váljon. Az új, Demokratikus Front elnökjelöltjeként Iliescu máris megkezdte széles körű választási kampányát a vidéki lakosság manipulálásának jól bevált eszközeivel. Esélyeit a legtöbb politikai megfigyelő reálisaknak tekinti, annál is inkább, hogy az ellenzéknek még mindig nincs egységes ellenjelöltje. A propagandaeszközök, mindenekelőtt a TV feletti hatalom igencsak növelik a jelenlegi vezető elit túlélési esélyeit.

A romániai sajtó tehát egyben a politikai harcok legfőbb színtere és eszköze, a belpolitika szerves része. A több mint ezer napi, heti és havi kiadvány legnagyobb része magát „függetlennek” tudja be, a központi napilapok közül hovatartozását csak néhányuk vállalja egyértelműen: az *Azi*, a Front Petre Roman vezette szárnyának, a *Dreptatea* a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpártnak, a *Liberalul* a Nemzeti Liberális Pártnak, míg a *România Mare* a hasonló nevű ultranacionalista-fasiszta pártnak a szócsöve. A *Dimineata* Iliescu elnökhöz áll közel, míg a *Cotidianul*-ról köztudott, hogy tulajdonosa, Ion Rațiu a Parasztpárt alelnöke. A többi kiadvány szponzorai, támogatói és egyben inspirálói igyekeznek a háttérben maradni úgy a központi, mint a vidéki lapoknál.

A külföldi tőke behatolása érezhetően még nem történt meg. Ennek távolmaradása szembetűnően kiütözik a napi-, heti és havi lapok, folyóiratok szerkesztési módján, külalakján és minőségén egyaránt.

A kimondottan sovinszta, uszító lapok, mint a *România Mare*, *Európa*, *Totusi Iubirea*, *Natiunea*, *Renasterea Banateana* stb. mellett az országos hangulatnak megfelelően a magyarellenesség teret talál szinte a teljes román tömegtájékoztatásban. A magasabb helyről irredentának, románellenesnek minősített, a *Rompres* vagy a TV híradó révén a köztudatba került magyar megnyilatkozások elutasító lereagálását gyakorlatilag kötelező érvényüként fogják fel.

Ennek ellenére megállapítható, hogy a kampányszerű magyarellenesség lanyhulóban van, a tömegtájékoztatás elsősorban politikai kérdésekkel – választások, gazdasági helyzet, politikai rivalizálások, bűnözés, egészségügy – foglalkozik. Külpolitikai

téren az egyesülés, a jugoszláviai helyzet, a román felzárkózás esélyei, a transznisztriai harcok a leggyakrabban szereplő témák.

A romániai magyar nyelvű tömegtájékoztatás helyzete tovább súlyosbodott. A növekvő eladási árak miatt csökken a példányszám a legtöbb napi- és heti lapnál, ugyanakkor az infláció miatt folyamatosan nőnek a papír- és nyomdaköltségek, a bérleti díjak. Ezekhez járul a terjesztés megoldatlansága, melynek magas költségei mellé még nacionalista töltetű szabotázs is párosul.

Hasonló anyagi gondokkal küzd a televízió magyar nyelvű adása is, melynek tavalyi megkurtítása után (a műsor egy része az Erdélyben nem fogható második csatornára került), most a szerkesztőségnek a nyílt cenzúrával is szembe kell néznie. Az adás román nézettségének csökkentése céljából (mindig román feliratos) a másik csatornán párhuzamosan népszerű sportközvetítés vagy krimi kerül sugárzásra. A korábban önálló magyar szerkesztőség a német műsorral együtt fősztályként működik, anyagi-technikai körülményei siralmasak, ennek ellenére a műsorok színvonala a körülményekhez képest jónak mondható.

A rádió magyar adása – kevés kivételtől eltekintve – az egész ország területén fogható és igen népszerű. Részünkről a rádió román adásai is általában pozitívan értékelhetők, olyan mérvű részrehajlás, mint a TV román adásaiban, nem tapasztalható. A vidéki adók magyar nyelvű adásai részleges önállóságot élveznek, ez azonban jogilag nem garantált, így bármikor visszavonható. Ez történt tavaly ősszel Marosvásárhelyen, ahol leváltották a magyar főszerkesztőt, majd román vezetéssel összevonták a korábban önálló osztályokat. A kolozsvári stúdiónál ez még nem következett be és a rádiós műsorok mellett heti egy órás tévéadást is sugároznak magyar nyelven.

A romániai egyházak helyzetét a szándékosan elfektetett kultusztörvény hiánya határozza meg. A nagyobb egyházak bevonásával megszerkesztett törvény tervezete rendelkezik az egykori vagyon visszaszolgáltatásáról, illetve ennek akadályoztatása esetén a kárpótlásról, megteremtve a jogosan hiányolt egzisztenciális bázist a hitélet számára; a szöveg azonban több mint egy éve várja, hogy a Parlament elé kerüljön. Eközben a hatalom egyéb törvények (pl. privatizációs, oktatás stb.) előzetes elfogadtatásával, illetve az időközbeni magánjogi elidegenítés lehetőségével megpróbál az (elsősorban a történelmi magyar) egyházak kárpótlása szempontjából eleve kedvezőtlen, kész helyzetet teremteni.

A románok nagy többségét tömörítő ortodox egyház valójában afféle hallgatólagos államegyházi szerepet tölt be, az ortodoxiát félhivatalosan államvallásként kezelik. Privilegizált helyzetét mutatja, hogy korábban sem fosztották meg teljes mértékben anyagi javaitól, jelenleg is törvényi előírás nélkül, mindössze hatalmi aktusok eredményeképpen, visszakapja termőföldjei, legelői jelentős részét. Az ortodox egyház

politikailag nem egységes, nem tekinthető teljes egészében állampártinak és sovénisztának. Erdély egyes hagyományosan vegyeslakosságú területein papjaik, püspökök egyre gyakrabban vesznek részt magyar vonatkozású, ill. ökumenikus rendezvényeken, a moldovai ortodox egyház pedig királypártiságával nyilvánítja ki a jelenlegi rendszerrel szembeni ellenzékiességét. A szekularizáció és a különféle újkeresztény szekták komoly gondot jelentenek a románság hagyományos vallásosságát féltő, befolyását megőrizni kívánó ortodox egyházi vezetés számára. Továbbra is rendezetlen a „nemzetietlennek” bélyegzett görögkatolikus egyház helyzete, mely – egy-két helyi egyezségtől eltekintve – mindmáig nem kapta vissza templomait az ortodoxoktól. A válságos helyzet megoldását egyre több szélsőséges nézet a magyar egyházak rovására képzelel el.

A magyar történelmi egyházak – római katolikus, református, evangélikus, unitárius – a magyar kisebbség identitástudatának, történelmi-kulturális hagyományainak szinte egyedüli, intézményi letéteményesei. Bár közvetlenül nem politizálhatnak, gyakran latba vetik befolyásukat, ha a romániai magyarság érdekei úgy kívánják (népszámlálás, választások), fontos erkölcsi-politikai, anyagi és intézményi támogatást nyújtanak az RMDSZ-nek, ill. a magyarság más politikai szervezeteinek, aktívan részt vesznek az érdekvédelemben, a magyar anyanyelvű oktatás talpra állításában, a magyarság gazdasági önszerveződésének támogatásában és nem utolsósorban az egyházi diplomácia segítségével hatékony nemzetközi befolyásoló propaganda-tevékenységet fejtenek ki.

Az elmúlt év rendkívül fontos eseményeként értékelhető a gyulafehérvári püspökség érseki rangra emelése és Bálint Lajos érseki kinevezése. Bár e lépését a Szent-szék nem valószínű, hogy bátorításnak szánta, a magyar katolikus egyház most már egyre erőteljesebben szorgalmazza a határmenti három egyházmegye Gyulafehérvár alá rendelését is.

A romániai egységes katolikus püspökkari konferencián belül a magyar és a görögkatolikus román püspökök együttműködése lényegében formálissá vált, ill. megszűnt, a püspökkari konferencia magyar része lényegében külön működik. A görögkatolikus vezetés, úgy tűnik, a nemzetárulás vádjának terhe mellett elriad minden érdemi közös fellépéstől.

A jelek szerint a román hatóságok az utóbbi időben egyre jobban felmérik az erdélyi magyar történelmi egyházaknak a romániai magyarság identitásmegőrzésében és érdekvédelmében játszott szerepét és ennek megfelelően korlátozó-megfélémlítő jellegű intézkedésekkel próbálkoznak (tordaszentlászlói, magyarlétai templom- és parókia átkutatások, a szatmárnémeti gyűjtogatások, a nagyvárad református püspökség kilakoltatásáról szóló fenyegetések stb.)

2. Magyar kisebbség, RMDSZ

Romániában az elmúlt egy év során nem történt érdemi előrelépés az országban élő 2 milliós magyar kisebbség alapvető nemzetiségi létkörülményeinek javításában, egyéni és kollektív jogainak európai szintű elismerésében, garantálásában. Az új Alkotmány, mely szentesíti az „egységes nemzetállam” koncepcióját, nemzetiségi jogokat érintő meghatározásai pedig ellentmondásosak, tág teret hagyva akár a restriktív értelmezésnek is, népszavazás általi legitimálásával a mai állapot hosszú időre való konzerválásának szándékát takarja. Az elfogadását megelőző éles viták, valamint a parlamenti élő közvetítés révén országos nyilvánosságot kapott – a magyarságot kollektív bűnösséggel vádoló – Hargita–Kovácsna jelentés uszító magyarellenessége a helyzet további romlását mutatják.

A román vezetés ezen a területen is sajátos megoldásra törekszik: igyekszik legalább formailag megfelelni a nemzetközi normáknak, kénytelen tudomásul venni, hogy az ország külföldi megítélésében az emberi jogok és a kisebbségi jogok érvényesülése a demokrácia próbakövét jelentik, ugyanakkor nem hajlandó lemondani az 1918. óta legfőbb (egyetlen) nemzetiségpolitikai célkitűzéséről, melynek végső célja a homogenizálás. E koncepció szerint a kisebbség egy örökös veszélyforrást jelentő idegen organizmus a nemzet testében, melyet asszimilálni kell, vagy pedig kivetni. A mai hatalomnak a korábbinál fondorlatosabb módszerekhez kell nyúlni, ennek legfontosabb – sokszor nyíltan támogatott – eszköze a nacionalista szélsőség, mindelelőtt a Vatra Romaneasca szervezet és annak pártja, a Román Nemzeti Egységpárt.

A legfelsőbb vezetés legitimitásának és hatalommegtartó stratégiájának egyik fő pillére maradt a magyar ellenségkép fenntartása, a sovén–nacionalista indulatok instrumentálása. A korábbi, nemzeti évfordulókkal kapcsolatos hangulatkeltés után a súlypont a romániai magyarság autonómia-törekvéseire terelődött, az ország területi egységének és szuverenitásának veszélyeztetettsége, a kívülről bátorított destabilizációs szándékok demonstrálása szélesebb rétegekben is visszhangra talál.

Az e téren a legváltozatosabb eszközökkel folytatott rágalom- és uszítókampány sikerét legmarkánsabban az 1992. februári országos helyhatósági választásokat megelőző, összehangolt propaganda illusztrálja, amelynek betetőzéseként magyarországi politikai vezetők nyilatkozatait kiforgatva, a választás előestéjén maga a román Külügyminisztérium adott ki tudatosan megtévesztő, a „magyar invázió” rémképét sugalló hivatalos kommunikét.

A magyar–román történelmi szembenállásra építő diverzió eredményeként egy sor erdélyi nagyvárosban a Nemzeti Egységpárt megszerezte a polgármesteri széket, koalíciók révén pedig a többséget a tanácstestületekben. Ahol ez nem sikerült, obst-

rukcióval akadályozta meg a magyar többség érvényesülését (Szatmárnémeti, Marosvásárhely) a hatalmi szervek hallgatólagos egyetértése mellett. Ez az érdekegybeesés és -összefonódás Marosvásárhelyen és az utóbbi hónapokban Kolozsvárott érzékelhető a legvilágosabban. Legitimitásának és védettségének tudatában a vatrás polgármester egy sor magyarellenes intézkedést hozott, melyek nemcsak a kisebbségi, hanem az általános emberi jogokat is lábbal tiporják. Az alkotmány sértő lépések egy része külföldi állampolgárokat is érintett, a nemzetközi figyelem középpontjába állítva az eseményeket.

A május végén végül is megtartott – és a várt RMDSZ sikert hozó – marosvásárhelyi polgármesterválasztás pozitív fejleményként értékelhető, ami azt jelzi, hogy a hatalom az ilyen és hasonló, etnikai jellegű, konfliktusokat csak addig engedi elmenni, míg ezek „internacionalizálódása”, az erőteljesebb külföldi reakció nem fenyeget súlyosabb presztízavesztéssel. A marosvásárhelyi „megmérkőzés” azonban helyi vélemények szerint nem tekinthető még lefutottnak, a megválasztott polgármestert sorozatos obstrukciók előbb–utóbb lehetetlen helyzetbe hozhatják, megteremtve az indokot az „elkerülhetetlen hatalmi beavatkozásra”.

Az RMDSZ, mint a romániai magyarság gyűjtőpártja és érdekvédelmi szervezete az elmúlt egy év során megújuló belső válságai ellenére megőrizte politikai cselekvési egységét.

A belső ellentétek gyökerénél a tömbmagyarság és a szórványmagyarság érdekeinek gyakori divergenciája áll. A Székelyföldön és a határmenti területek egy részén kompakt egységben élő magyarság sajátos „helyi többségi pozíciójából” kiindulva autonómiát és más önkormányzati formákat, általában radikális érdekvédelemért és -politikai fellépést szorgalmaz, az RMDSZ két és fél éves politizálásának nem lebecsülendő eredményeit, az önmérsékletet, a „kis lépések politikáját” visszalépésként, gyakran kudarcként vagy megalkuvásként éli meg. A szórvány viszont teljes joggal fél a radikalizmusra adott intoleráns és fenyegető román választól, amely létében veszélyezteteti a romániai magyarság közel 2/3 részét.

Az RMDSZ működőképességét nehezíti, hogy nem rendelkezik megfelelő számú, a román politikai közegben is járatos vezető személyiséggel, ezért sikertelenek kapcsolatteremtési szándékai, nem képes érdekeiért lobbizni, gyakorlatilag ma is szövetségesek nélkül áll, megmaradva kizárólagos etnikai pártjellegének béklyóiban. A belső személyi ellentétek, a folyamatos hatalmi harc is gyengítik a szervezet hatékonyságát. Krónikusnak mondható a szakemberhiány a párt apparátusának működtetésében is, igaz a magát saját erejéből fenntartani kénytelen RMDSZ anyagi eszközök nélkül meg sem tudná fizetni őket.

Az anyaországgal és a külfölddel való kapcsolattartásban is zavarok mutatkoznak. Mindaddig nem intézményesült az RMDSZ legitim vezetőivel való folyamatos hazai

konzultálás, amit nem helyettesíthet néhány ismertebb személyiség gyakori látogatása. Mi több, a tagság feje fölött politizáló elit könnyen a radikalizálódásban érdekelt egyes magyarországi személyek, erők eszközévé válhat.

Nem, illetve csak esetlegesen működik az RMDSZ-nek a külföldi politikai közvélemény befolyásolására hivatott tevékenysége. A nemzetközi szervezetekkel, a magyar emigrációval, külföldi társadalmi és kormánysszervekkel való kapcsolattartásuk továbbra sincs megszervezve, a nyilvánvaló érdeklődés dacára a bukaresti DT folyamatos informálása is akadozik. A Nagykövetség minden igyekezete mellett az ezen a területen történő koordinált segítségnyújtáselengedhetetlennek látszik, részletei a rendszeresített konzultációk során dolgozhatók ki.

A szervezeten belül kibontakozó tagozódás, az eltérő nézetek és érdekek artikulálódása platformosodáshoz vezetett, melynek eredményeként eddig két markánsabb irányzat jelent meg: egy kereszténydemokrata–nemzeti és egy liberális (említést érdemel a fiatalabbak inkább liberális beállítottságú, de mégis önálló entitásként fel-fogott csoportja, ami tovább erősíti a magyarországi pártviszonyok leképezésének nyilvánvaló trendjét). A platformok megjelenése – nem utolsó sorban az egységet féltők konok ellenállása miatt – komoly válsággal, akár az RMDSZ szétesésével fenyegetett, ezt azonban – részben a román nacionalizmus józanságra intő, fokozódó nyomásának köszönhetően – sikerült elkerülni, a kölcsönös kompromisszumkészség révén. A heterogén gyűjtőszervezet bomlási folyamatának felerősödése csak a kedvezőtlen politikai környezet esetleges enyhülésével várható, a nemzeti identitás védelmének mai prioritása valószínűleg még hosszabb ideig megóvja az RMDSZ-t a szétforgácsolódástól, megtartja a román oldalról oly sokat támadott etnikai pártjellegét. Ezt a várható vezetőváltások sem fogják befolyásolni, és egyelőre a tagság is ezt az irányvonalat részesíti előnyben a csoportérdekek érvényesülésével szemben.

Az RMDSZ legutóbbi országos küldöttértekezletén elhangzott vélemények döntő többsége az eddig is domináló, realitásokra alapozott, kiegyensúlyozott, higgadt politikai magatartást várja el a szervezettől, és ezt igénylik a potenciális román koalíciós partnerek is, hogy a mérsékelt kisebbségi követeléseket nagyobb szavazatveszteség nélkül felvállalhassák. Az eddigi politikai mérleget megvonni, a távlati stratégiákat, és mindenekelőtt a strukturális és szabályzati változásokat, az imminen vezetőcserét a választások utánra halasztott rendkívüli RMDSZ kongresszus hivatott megvalósítani. Az eredményesség legfőbb mércéje azonban a parlamenti választásokon elért teljesítmény lesz az RMDSZ számára. Érdekvédelmi és -érvényesítési törekvéseinek sikeressége komoly befolyásoló tényező lehet a magyar–román viszony alakulásában is.

3. Kétoldalú kapcsolatok

A kétoldalú kapcsolatok kérdéskörében világos – az eltérő román politikai érdekekkel (vagy éppen az érdektelenséggel) magyarázható – cezúra, érzékelhető az államilag magára hagyott, és ezért viszonylagos önállóságot élvező kulturális, valamint a politikai-diplomáciai részterület között. Utóbbi jól definiálható céljai és motivációi miatt a belpolitikai fejezethez, eszközrendszere és harmadik irányú növekvő meghatározottsága, szélesebb kontextusa révén már inkább a külpolitikai részhez kapcsolódik.

A kultúra különböző területein való együttműködés viszonylag egyenletesen fejlődött, az intézmények részéről tapasztalt nagy érdeklődés és kezdeményezőkészség számos olyan kontaktust hozott létre, mely némileg ellensúlyozta a politikai kapcsolatok intenzitásának további csökkenését. Az előrelépés egyik tényezője a román Kulturális Minisztériumnak, valamint a korábbi és mai tárcavezetőjének nyitottsága és együttműködési készsége, másrészt az intézmények közvetlen kapcsolatfelvétele, mely mögött már nincs politikai motiváció.

Az 1991. július 6-án aláírt 3 éves minisztériumközi megállapodás – a megfogalmazott konkrét akciók mellett – voltaképpen szabad utat engedett minden kezdeményezés és közvetlen kapcsolatfelvétel számára, és a gyakorlat is azt mutatja, hogy a széles körben kibontakozott együttműködésnek ma már jóformán csak az anyagi korlátok és a szervezési gyengeségek szabnak határt.

Jelentősnek mondható a színházak együttműködése. Ebben az évben romániai vendégszereplésen volt a Nemzeti Színház, turnéra készül az Állami Operaház, a Katona József Színház és a Játékszín, valamint több más vidéki társulat mellett az Arany János Gyermekszínház is. (A Nemzeti Színház erdélyi turnéjának pl. 22 helyszíne volt.) Kiemelt figyelem várható a kolozsvári magyar színház őszi, 200 éves jubileumának rendezvénysorozata alkalmából is.

A könyvkiadás, a sajtóellátás és a filmforgalmazás terén már korántsem ilyen biztató a kép: az inflációs hatások és a rendezetlen elszámolási rendszer komoly akadályt jelentenek. Emiatt a 8 városban megrendezett magyar filmhetek is inkább csak figyelemfelhívó jellegűek voltak.

A képzőművészetek terén a magyar és román akvarellisták nagyváradi és bukaresti közös tárlata, valamint a Varadinum ünnepségek keretében rendezett két nagyszabású kiállítás említendő kiemelkedő eseményként.

Jó példa a határmenti megyék, városok, társadalmi és kulturális intézmények együttműködésére a Körösi Csoma, az Arany János és a Dsida évforduló sikeres lebonyolítása, melyekre mindkét ország kormányzati szerveinek hathatós támogatásával és magas szintű részvételével került sor. Az ilyen jellegű akciók csúcspontja kétségtelenül a május 10–17 között Nagyváradon megrendezett Varadinum volt, mely

mintegy 70 egyházi és kulturális eseményével példája lehet a magyar etnikum hagyományörzését és a magyar–román együttműködést egyaránt szolgáló társadalomszervező tevékenységének.

Az oktatás területén a román minisztérium részéről már nem tapasztalható a kultúrához hasonló együttműködési készség, az ott uralkodó nacionalista mentalitás érzékelhetően hátráltatja az előrelépést. A két szakminisztérium 1991 januárjában kötött megállapodása alapján megindult a teljes és részképzős ösztöndíjasok, nyári továbbképzésen résztvevő pedagógusok cseréje. A közeljövőben sor kerül a posztgraduánsok cseréjére is. Szintén eredménynek tekinthető, hogy megindult az iskolai bizonyítványok és diplomák egyenértékűségének (ekvivalencia) közös vizsgálata. Szükséges lenne ugyanakkor a sok szempontból hiányos megállapodás pontosítására és kiegészítésére, amire román részről van hajlandóság, és időszerű lenne megkeresni a tudományos együttműködés korszerű és számunkra is hasznos formáit.

Politikai-diplomáciai területen a kétoldalú kapcsolatokat az intenzitás további csökkenése, a sajátos román kivárási taktika folytatódása, a partner hiányából adódó egyensúlytalanság és bizonytalanság jellemezték. A Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottsága delegációjának viszontlátogatása gyakorlatilag csak a nézeteltérések regisztrálását eredményezte, a két ország parlamentjei magyar–román baráti csoportjainak kölcsönös látogatása pedig gyakorlatilag megmaradt az üres formalitás szintjén, Bukarestben a román nacionalisták megpróbálták jelenlétükkel gúnyt űzni magából a tisztázásra irányuló szándákból is.

A külügyi kontaktusok szakértői szintre korlátozódtak (alapszerződés és Nyitott Égbolt tárgyalások), valamint néhány levélváltásra került sor a legutóbbi májusi államtitkári találkozót megelőzően. Annál intenzívebb volt viszont a román fél által preferált sajtóháború, a médiákon keresztül való üzengetés, a hol nevesített, hol név nélküli vádaskodás, amely leplezni volt hivatott a román diplomácia bizonytalanságát a nyugati elvárásoknak való megfelelés és az ezzel ellentétesnek látott nemzeti érdekek kül-, illetve belpolitikai imperatívuszai között. A Magyarországgal és általában a magyarsággal szemben ellenséges magatartás tudatos szítása a politikailag ingatag rezsim agóniáját igyekszik meghosszabbítani, ugyanakkor a magyar “irredentizmus”, a régió stabilitását veszélyeztető magyar politika képének propagálásával Románia megpróbálja a felelősséget elhárítani magáról a kétoldalú kapcsolatokra jellemző – és még a legfőbb szövetségesnek tekintett franciák által is számonkért – eredménytelenség miatt.

A Honvédelmi Minisztérium delegációja viszont – a mesterségesen felajzott hangulat ellenére – újból sikeres tárgyalásokat folytatott, és Kádár Béla külgazdasági miniszter látogatása is pozitív visszhangot kapott, csakúgy, mint az ezt megelőző IKM és KHVM államtitkári, illetve helyettes államtitkári találkozók. Román részről

Bleahu környezetvédelmi és Chirică hírközlési miniszterek tárgyaltak Budapesten. A gazdasági alanyok közötti kontaktusok is meglehetősen élénkek, még ha a komolyabb üzletkötések ritkábbak is. A fejlemények egyértelműen jelzik, hogy a politikai–diplomáciai kapcsolatok biztonságpolitikai és gazdasági szelete román részről különleges elbánást élvez: a magyar irredentizmussal riogatott lakosságot meg kell nyugtatni a közvetlen katonai veszély „magabiztos román kezelésével”, másrészt az egykori KGST béklyóiból igen nehezen szabaduló román gazdaság irányítói kénytelenek „depolitizálni” a kétoldalú kereskedelmet.

Ma már bizonyos, hogy az 1990. januári pozitív diplomáciai reagálások az új román vezetés részéről, kizárólag a kezdeti bizonytalanság és szervezetlenség számájára írandók, a stabilizáció helyére emelte a tradicionális román külpolitikát, melynek e századbeli sikerességét senki nem meri megkérdőjelezni. Ennek legfőbb bázisa a múlt rendszer diplomáciai derékhada, mely nem érzi magát kompromittáltnak és görcsösen ragaszkodik helyéhez. A sokat ígért külügyi tisztogatás elmaradt, annak ellenére, hogy a sajtó terhelő bizonyítékokat tett közzé, a külügyes ügynökök egész listáját. Bár a magyar–román kapcsolatok rákfenéjének tartott Romulus Neagu államtitkárt „eltávolították”, a magas szintű obstrukció megmaradt. Az egyik legfőbb kerékkötő Traian Chebeleu szóvivő, de maga Năstase külügyminiszter is, a tapasztalatok szerint rögeszmésen magyarelles gondolkodású. A minisztérium „európaibb” gondolkodású diplomatái (pl. Meleşcanu államtitkár) alapvető kérdésekben nem rendelkeznek megfelelő döntési jogkörrel (megesik, hogy kénytelenek visszatáncolni „túlzottan engedékeny” megnyilatkozásaik felsőbb szintű helyesbítése miatt), legtöbbször a presztízs mentő, javító hadjáratok főszerepét kapják meg a dolgok érdemi befolyásolásának lehetősége nélkül.

A kétoldalú kapcsolatokra az elmúlt egy évben tehát az egyre romló gazdasági helyzet és a megingó pozíciók miatt bizonytalan vezetés taktikázása nyomta rá bélyegét, mely nem merte elkötelezni magát sem a magyar–román együttműködés mellett, de egyértelműen ellene sem. A kibúvók keresése szempontjából fő szerepet játszott az alapszerződés ügye, melyet egyrészt minden továbblépés előzetes feltételeként igyekezett kezelni a román fél, másrészt rugalmatlanságával már eleve kényszerpályát szabott meg a téren is.

Az államtitkári találkozón tapasztalt bizonyos elmozdulás ellenére a kétarcúság politikája várhatóan folytatódni fog, még akkor is, ha Románia – integrációs érdekei miatt – hajlandó lesz továbblépni a jelenlegi holtpontonról, ez ugyanis kényszerpálya, melyet a hatalmi érdek és a belpolitikai szorongatottság alakítottak ki mesterséges eszközökkel, és melyről letérni saját meghasonlása nélkül a román vezetés nemigen tudna. A radikális változásra az egyetlen esélyt egy tiszta lappal indulni képes új ellenzéki garnitúra színrelépése jelenthetné, erre azonban nem lehet számítani, mivel

a hatalom átmentése szervezeten folyik, a politikai kaméleonizmus régi romániai hagyományainak megfelelően.

Mindezek alapján továbbra is az prognosztizálható, hogy Románia nem érdekelt a politikai kapcsolatok valódi fejlesztésében, ezt igyekszik majd a minimálisan elfogadható szinten tartani, tekintettel a nyugati országok elvárásaira, melyek hatására némi engedményre is hajlandónak mutatkozhat. Hosszú távon azonban az ország nyugati integrációjának mértékével arányosan csökkenő külföldi figyelemre számít, ami fölöslegessé teszi a nagyobb befektetéseket a magyar–román kapcsolatok viszonylatában.

4. Külpolitika

A kétoldalú kapcsolatokat is erősen befolyásoló, meghatározó jellemzője a román külpolitikának, hogy a Külügyminisztérium mondhatni öntörvényűen működik, mivel a jelenlegi kormányfő bevallottan távol kívánja tartani magát e területtől, és Iliescu elnök – bár középerősnek minősíthető alkotmányos jogosítványai ezt lehetővé tennék – külügyi téren elszenvedett sorozatos kudarcai után (a nyugati országok elmaradt meghívásai által jelzett elszigetelődése, a vitatott szovjet–román alapszerződés, erősen támadott Moldova-politikája stb.) az utóbbi időben szintén tartózkodik a külügyek érdemi befolyásolásától.

A rendkívül megerősödött Minisztérium legfelsőbb vezetése által saját érdekei szerint irányított román külpolitika alapvető irányultsága azonban a beszámolási időszak folyamán lényegesen nem változott, ugyanakkor magabiztosabb és militánsabb lett a tavalyi értékelésünkhöz viszonyítva.

Meghatározó tényezővé vált az országgyarapítás lehetősége, amihez Románia igen komoly reményeket fűz. Politikai-gazdasági hátrányát egyfajta területi fölény megszerzésével kívánja kompenzálni, amitől presztízsnövekedést, geostratégiai helyzetének felértékelődését reméli. A regionális középhatalmi státus bővölete rendkívül offenzívvá, sőt agresszívvá teszi Románia térségbeli politikáját, a csábítás meggon-dolatlan lépésekre is ráviheti a politikai-diplomáciai vezérkart. A Moldovával kialakított viszonyban egyfajta szupremációt próbál érvényesíteni, nő a türelmetlenség a bekebelezésre kiszemelt terület vonakodása láttán. Emiatt és bizonyos nemzetközi összefüggések következtében Bukarest mára lemondani látszik az azonnali egyesülés illúziójáról, ezt középtávon akarja megvalósítani, Moldova teljeskörű integrálásával. (A rendkívül harcias orosz, ukrán, gagauz kisebbségeket ily módon „importálni” kénytelen ország mai vezetése most kezdi felfogni e távlati probléma súlyosságát, minden kisebbségi területen tett mai engedmény jövőbeli következményeit igyekszik számításba venni. A félelmeket jól jelzi, hogy felső szintű – de egyelőre csak

informálisan megjelenő – vélemények nem tartják elképzelhetetlennek a masszív lakosságcserét sem a visszacsatolandó „ősi román területeken”). A határozott ukrán elutasítás ellenére Románia kitart területi követelései mellett, Észak-Bukovinát és Dél-Besszarábiát, valamint több kisebb tartományt a Molotov–Ribbentrop paktumra vonatkozó érveléssel remél visszaperelni. Nem mondott le teljesen a bolgár területen lévő Dél-Dobrudzsáról sem.

Míg a környező kisebb államokkal szemben fokozatosan magabiztosabb lett, Románia az egyre nagyobb gazdasági-pénzügyi kiszolgáltatottságát tudomásul véve kompromisszumkészebbnek mutatkozott a nagyhatalmak irányába, melyek közé ma már Németországot is besorolja. Bár a nyugati nyomásgyakorlást igyekszik enyhíteni vagy kijátszani, az amerikai kormánykörökből jövő nemtetszés képes volt a választási törvény szövegét is megváltoztatni, és a német–román alapszerződés kisebbségekre vonatkozó, részének „keserű piruláját” is kénytelen volt lenyelni a korábban hajthatatlan román vezetés, mely ezt a „megaláztatást” a környezetében lévő kisebb ellenállással (így a magyarsággal) szemben tanúsított keményvonalas politikai magatartással akarja kompenzálni.

Kompenzációs célt szolgálnak Románia erőteljes európai felzárkózási törekvései is, amit a francia, újlatin országok segítségével remél minél gyorsabban elérni. Ezért Bulgária friss ET-tagságát, a román lakosság valóságos kudarcként élte meg, újra felerősödtek a Románia „elárulását” emlegető hangok, szorgalmazva az „izolációs politikára” adandó megfelelő román választ, a hibát ezúttal sem a külügyi vezetés kompetenciájában, hanem külső-belső ellenségben keresve. A látványos sikerek elmaradása ellenére azonban Románia lassanként el tudja fogadtatni magát külföldön, a megítélés feljavítására tett erőfeszítések (olykor „kifárasztásos” alapon) eredményeket is hoznak. Az is egyre nyilvánvalóbb, hogy a nyugati kormányzati körök egy végre teljes legitimitással felruházott, szalonképes (lehetőleg ellenzéki) új kormányra és esetleg államfőre várnak, hogy felgyorsíthassák Románia támogatását, melynek kirekesztésében sokkal nagyobb veszélyeket látnak, mint amit a „fésületlen” sajátos román demokrácia kooptálása jelent az európai szervezetek számára.

Ugyanakkor Románia az erősen szennyezett Fekete-tengeren kívül továbbra sem talált megbízható szövetségesre (ez jellemző, többször elhangzott román vélemény), ezért is kitart szerbbarát politikája mellett, akikkel legalább nincsenek konfliktusai. Hasonló szívóssággal keresi az együttműködést a szlovákokkal; a hagyományörző román gondolkodás nem képes szabadulni a kisantant gondolatától, melynek magyar-ellenes éle nyilvánvaló. Perspektivikusan a Trilaterale érdekelletétekből fakadó szétesésével számolnak, ezt igyekeznek minden módszerrel bomlasztani. Más oldalról erőfeszítéseket tesznek a Közép-európai Kezdeményezésbe való bejutásra, amire esélyt látnak a kooperáció pillanatnyi fellazulásában (jugoszláv válság), valamint az

EK felé törekvő Ausztria és a „rokon” Olaszország „megpuhításában”. A Duna-menti együttműködés román kezdeményezésű ötletének mérsékelt fogadtatása, a látható érdektelenség láttán, kiemelt szerepet kapott a Fekete-tengeri kooperáció gondolata, ahol Románia Törökország mellett vezető szerepre számít. A román lelkesedéssel szemben Törökország azonban leginkább közepes minőségű áruit szeretné eladni a tagországok hiánygazdaságú piacain, laza keretben, testületek nélkül képzelel az együttműködést.

A harmadik világbeli országokkal a kapcsolat tovább lazult, Románia kénytelen belátni, hogy konyább gazdasági segítségre, beruházásokra nem számíthat, ezért elsősorban tetemes kintlévőségeit igyekszik behajtani, nem sok sikerrel. A latin-amerikai országokban tett hivatalos látogatások elsősorban a „testvéri” kapcsolatok ébrentartását szolgálták, továbbá a nyugati meghívások hiányában ezekből is kisebb-fajta politikai tőkét lehetett kovácsolni.

Biztonságpolitikai szempontból a román magatartást a jugoszláv krízis értelmezése határozza meg. Ezt csak alátámasztani látszanak az egykori Szovjetunió tagállamaiban kirobbant, hasonlóan etnikai jellegű konfliktusok.

Romániát megrettentette az európai status quo megváltoztatásának német és baltikumi precedense, és ezt csak fokozta ennek jugoszláviai fegyveres-véres változata. A kialakult válsághelyzet, a nagyhatalmak bénult tanácsalansága román értelmezés szerint az egykor területi veszteségeket szenvedett országok (így Magyarország) számára talán az utolsó esély nagy lehetőségét hozták meg revíziós törekvéseik érvényesítésére, az új európai biztonsági rendszer és status quo megteremtése előestéjén. Minden újabb konfliktus megjelenése, az európai politikai és biztonsági struktúrák beavatkozásának elmaradása ezt alátámasztani látszik a területvesztés pszichózisában szenvedő Románia számára. Ez magyarázza a katonadiplomáciai, biztonságpolitikai területeknek adott román prioritást, a NATO intenzív „körül udvarlását”. Románia saját mentalitásából és módszereiből kiindulva nem hisz semmilyen kétoldalú politikai és biztonsági garanciának, ezt csakis a nagyhatalmak erőfölényének védernyője alatt tartja elfogadhatónak. A transznisztriai konfliktus kapcsán támadt orosz–román nézeteltérések, az Ukrajnával fennálló területi jellegű feszültségforrások szintén a NATO garanciáit teszik nélkülözhetetlenné a román biztonságpolitikai koncepció számára. Ezt kétoldalú offenzívával, egyrészt Franciaország révén, másrészt Görögország hathatós segítségével remélik elérni belátható időn belül. A területi veszélyeztetettséget eredményező biztonsági vákuum elmélete a továbbiakban is meghatározó tényezője marad a román külpolitikai stratégia alakításának.

II. Konklúziók

Az elmúlt egy év tapasztalatai alapján egy sor olyan következtetés kristályosult ki, melyek gondolati tartalma rávilágít a jövőbeli román magatartást nagymértékben befolyásoló tényezőkre, másrészt meghatározó elemei lehetnek Románia-politikánk-nak, külpolitikai stratégiánknak.

1. A Romániát értékelő külföldi – mindenekelőtt nyugati – politikusok relatív értékelést tesznek: a korábbi kommunista rezsim végnapjairól a nyugati sajtóban kialakított szörnyűséges Románia-képhez képest a mai állapotok meglepően más benyomást keltenek, a drasztikus változások illúzióját szuggerálják. A legtöbb – általában felületes – szemlélő nem saját demokratikus gyakorlatához, hanem korábbi előítéleteihez méri a változásokat. Erre alapozták a „nyugati országok felelősségének”, egyfajta bűntudat felkeltésének többször hangoztatott román vádjait.

2. A román vezetésnek meggyőződése, hogy immár több mint száz éve sikeres és eredményes külpolitikát folytat. A területi gyarapodást, az ehhez kapcsolódó diplomáciai sikereket nem a történelmi konjunktúrának tudja be, ezért ma sem veszi számításba az akkori konjunktúra megszűntét, a teljesen más premisszákat. Mereven ragaszkodik a hagyományos, bizánci stílusú, gátlástalan, megtévesztő hintapolitikára, a dezinformálásra alapozó irányvonalához, fetisizálja azt. Kapcsolatban nem törekszik a koherenciára, a következetességre, a logikus magatartásra, előnyben részesíti az ügyeskedést, a partnerek egymás közötti kijátszását. Ebben semmilyen változás nem várható.

3. Románia nem tekinti Magyarországot vele egy súlycsoportban lévőnek, ezt tárgyalási pozícióiban mindig igyekezni fog érvényre juttatni. Egyik fő célkitűzése, hogy a fajsúlybeli különbséget harmadik országokkal elismertesse geopolitikai, katonai, piaci stb. szerepének erőltetett felértékelésével. Fölényérzetét területi nagyságával, háborús győzelmével, 2500 éves ősiségével, a nagyhatalmakkal és a NATO-val kapcsolatban (már Ceaușescu idején) szerzett tapasztalatai elsőbbségével stb. táplálja. Ennek alapján Románia ismét kényszerűen minden tárgyalás során igyekszik majd „legyőzni” partnerét, a kompromisszumot megaláazónak, sértőnek fogja fel.

4. A román lakosság az elmúlt több mint 40 évnek köszönhetően rendkívül egységes szellemben nevelkedett. Ennek legfőbb jellemzői a sokrétű illúziók (felsőbbrendűség, nagyság, ősiség, kivételes hősiesség, vendégszeretet stb.), és az ezekhez szervesen kapcsolódó frusztrációk, melyek gyökerénél az áll, hogy előbbi tulajdonságok gyakorlati bizonyítékait nem tudják felmutatni, és ezt senki más nem hajlandó elismerni. A történelmi frusztrációk jellegzetes példája az a meggyőződés, hogy a Nagy Egyesülés előtti országrészek kicsinysége volt az oka a román nép háttérbe szorulás-

sának, amit csak fokozott az „elnyomó népek” tudatos agressziója. Ezért minden területi gyarapodás további felemelkedést jelent, és minden korábbi „elnyomón” elégtételt kell venni. Következménye egy általános nemzeti sérelmi politika. Nemcsak a történelmi, hanem a mai gazdasági, politikai frusztrációk következménye, hogy a lakosság fokozottan igényli illúzióit, ezek megkérdőjelezését, az illúzióktól való megfosztás után fellépő „elvonási tüneteket” egyetlen kormány sem élné túl.

5 Az eddigi sikertelenségek, a külpolitikai frusztráció miatt Románia fokozottan sikerorientált politikát lesz kénytelen folytatni, a bizonyítási kényszer mind a lakosság felé mind a külföld felé tovább fog erősödni, ezért a kényszerpályán mozgó, további kudarcok perspektíváját ígérő magyar–román reláció érdektelensége bármilyen összetételű jövőbeli vezetés számára fokozódhat.

6. A magyar–román viszony sarkalatos pontja marad az ún. „Erdély-kérdés” a maga bonyolult nemzeti kisebbségi vonatkozásaival együtt, melynek eddigi megközelítésében román részről a hagyományos politikai reflexek működtek tovább. A realitásokhoz tartozik, hogy a román politikának létszükséglete a magyar presszió, melynek segítségével 150 éves történelmi érvrendszerét és ideológiáját frissen, politikai ösztöneit pedig harcra kész állapotban tudja tartani: továbbra sem érez késztetést, hogy tradicionális politikáján változtasson, elfogadja azokat az együttműködési normákat és formákat, amelyek Európa államai között érvényesek.

Fentiek figyelembevételével a magyar diplomácia a magyar–román viszony nemzetközileg elfogadott normális szintre hozását próbálhatja meg reális eredményt remélve megcélozni.

Nemzeti érdekeink és prioritásaink sérelme nélkül elérhető e minimális szint a kisebb lépésekben szintén érdekelt román féllel. Minden további érdekérvényesítés szempontjából több sikerrel kecsegtet a közvetett módszer: a nemzetközi fórumok, az európai és regionális együttműködésben megszerzett jobb pozícióink felhasználása, a befolyásos nyugati országoknál való erőteljes lobbizás, de legfőképpen a demokráciára és az emberi, valamint a nemzeti kisebbségi jogokra vonatkozó európai és nemzetközi standardok szintjének emelése.

III.

Javaslatok

A jelentés I. részében tárgyalt részterületeken történő előrelépés céljából, figyelembe véve, hogy a májusi államtitkári találkozót követően összeáll egy nagylista a teendőkről, tehát a teljesség igénye nélkül, néhány javaslatcsomagot vázolok, amelyek megvizsgálása, megvalósítása, illetve kezdeményezése érdekeinket szolgálná.

1. A gazdasági kapcsolatok élénkítéséhez:

– Továbbra is prioritást adni a magyar–magyar kapcsolatoknak mindenekelőtt mezőgazdasági eszközök, vetőmagok, termelési rendszerek átadásával, használt gépek, berendezések magyar kisvállalkozókhoz juttatásával, külkereskedelemben adott preferenciákkal, ami jótékonyan hatna a romániai magyarság gazdasági helyzetének stabilizálódásához. Kiemelten kell kezelni a magyar vállalkozók tőke- és hiteligényét, ami további vegyesvállalatok és legalább egy vegyes tulajdonú bank létrehozásával valósítható meg;

– Fejleszteni a nem erdélyi területekkel való együttműködést is, melynek fontos eredménye a román gazdasági érdek térnyerése lehet, ennek pozitív politikai konzekvenciáival együtt;

– Romániai gazdasági szakemberek magyarországi útjainak támogatása, konferenciákra, tanfolyamokra való meghívásuk;

– Romániai bérmunka, veszteséges termelés kihelyezésével (tekintettel az olcsó munkaerőre);

– Határmenti kooperáció és kereskedelem élénkítése;

– Vállalkozók kölcsönös nyilvántartása, kapcsolataik, információcseréjük elősegítése.

2. A román belpolitika és a sajtó pozitív irányú befolyását szolgálhatná:

– a politikai kutatóintézetek munkatársainak eszmecseréi;

– a magyar televízióadás romániai műholdas szórása, mely nemzetiségi szempontból is óriási lehetőséggel bírna;

– újságírók és szervezeteik kölcsönös látogatásai, illetve találkozói;

– az *MTI* és a *ROMPRES* információcseréjének elősegítése (hírek előzetes tisztázása, pontosítása céljából is).

3. Egyházi vonalon:

– Célszerűnek tűnik, ha a román ortodox egyházon belül meglévő differenciáltság alapján megpróbálunk párbeszédet kezdeményezni közte és más romániai egyházak (pl. a római katolikus egyház) illetve magyarországi egyházak között.

– Az erdélyi magyar történelmi egyházak megfélemlítési kísérleteinél intézményesítenünk kellene egy többszintű, szimultán számonkérési rendszer működését (más országok társegyházai, nemzetközi egyházi szervezetek, Vatikán, Egyesült Államok, ENSZ Emberi Jogok Bizottsága, EBEE, ET, különösen kirívó, „kvalifikált” esetben magyar hivatalos reagálás).

4. Továbbra is kiemelt feladatként kellene kezelni az RMDSZ működésének felkarolását:

- Biztosítsuk a folyamatos és rendszeres konzultációs lehetőséget, tartsuk napirenden a kisebbségeknek az államközi tárgyalásokon való részvételére vonatkozó javaslatot;

- Továbbra is lássuk el a nagykövetség útján a szükséges nemzetközi diplomáciai és magyar belpolitikai információkkal, tájékoztassuk a magyar álláspontokról a nemzetközi tanácskozások előtt, vegyük számításba, hogy bizonyos kérdésekben az ő szavuk hitelesebb a Nyugat számára;

- Lehetőségeink szerint anyagi és technikai eszközökkel támogassuk működésük zökkenőmentességét.

5. A kultúra és az oktatás területén:

- Kiemelkedő feladat a következő időszakban a bukaresti Magyar Kulturális Központ ünnepélyes megnyitásának és eredményes tevékenységének előkészítése. Az intézmény működésének megkezdését nagy várakozás előzi meg a különböző román értelmiségi körök részéről, de mindenekelőtt a magyar lakosság részéről;

- Sürgős szükség lenne olyan átmeneti elszámolási formák kialakítására, melyek lehetővé tennék a könyvek és sajtótermékek, valamint a filmalkotások akadálytalan forgalmát;

- Kezdeményezni kellene a tankönyvek kölcsönös szövegellenőrzését, a másik országban működő nyelvi és irodalmi tanszékek jobb ellátását, a szakmai delegációk gyakoribb cseréjét;

- Ösztönözni kell az alulról jövő kezdeményezéseket, melyek a kulturális, oktatási és tudományos együttműködés újszerű formáihoz vezethetnek;

- Szorgalmazzuk a Magyar–Román Történész Vegyesbizottság munkálatainak újraindítását.

6. A kétoldalú kapcsolatok viszonylatában a II. részben javasoltak mellett:

- Folytatni kell a bizalomerősítést szolgáló hagyományos (Open Sky, katonai együttműködés, hagyományos fegyverzetcsökkentés, együttműködés nemzetközi és európai fórumokon), valamint eddig kipróbálatlan lehetőségek (külpolitikai konzultációk regionális kérdésekben, egymás bevonása regionális kooperációkba) feltárását, vissza kell fogni az értelmetlen sajtópolémiaikat;

– A kisebbségellenes román törekvéseket elsősorban a nemzetközi közvélemény és a politikai fórumok segítségével, illetve a példaértékű magyarországi kisebbségvédelmi gyakorlat népszerűsítésével ellensúlyozhatjuk;

– A magyar érdekekkel ellentétes román külpolitikai törekvések közül mindenekelőtt a Nagy-Románia újjáteremtésére irányulókat kell megfelelő módon akadályozni, illetve késleltetni, elsősorban a moldáv függetlenség erősítésével, a Romániával szembeni moldáv, valamint ukrán és orosz ellenérzések fokozásával, illetve szövetségkereséssel;

– A Magyarország lejáratására, elszigetelésére irányuló román törekvéseket megfelelő regionális kooperációval és szövetségekkel, az európai intézményrendszerbe való gyorsabb integrálódással, a román dezinformáció leleplezésével és kontrainformációval tudjuk ellensúlyozni;

– A Magyarország elleni szövetségek kialakulását továbbra is a potenciális szövetségesek megnyerésével, illetve Románia lejáratásával tudjuk megakadályozni.

IV.

A Nagykövetség jelentő munkája, személyi helyzete

A beszámolási időszak alatt a nagykövetség személyi állományát a korábban már többször jelzett – és különböző formákban (rendkívüli előléptetések, fizetésemelések, magas szintű írásbeli köszönetek, elismerések) visszaigazolt – pozitív vonások jellemezték.

A jelentő-értékelő munka továbbra is a legfontosabb területekre lebontott csoportokban folyik, amelyet az elmúlt év során nem egyszer az összdiplomata-állományt átfogó nagyobb szabású témák feldolgozásával bővítettünk. Az ilyen célirányos, teljes csapatmunkát igénylő feladatokra a jövőben még nagyobb súlyt kívánok fektetni, amellet, hogy a jelentő munkát általában szeretném még inkább „összetömöríteni”, azaz mennyiségileg valamivel kevesebb, de az otthoni döntéshozókészítést még inkább megkönnyítő anyagok irányába mozdítani.

Megítélésem szerint sikerült eredményesen folytatnunk a DT és a romániai politikai közeg – magyar és román – felé irányuló tájékoztató-orientáló tevékenységünket. Az itt elért eredmények nehezen dokumentálhatók, de a visszajelzések legyenek akár közvetettek, igazolják e munka fontosságát.

Úgy vélem, az elmúlt év ismét bizonyította, hogy a Központ – és saját magunk – állította magas elvárásoknak mind a diplomata, mind az admin.[isztratív és] technikai állomány legjobb tudása szerint igyekszik megfelelni. Bízom benne, hogy a bukaresti Nagykövetséget is érintő, az ismert helyzet miatt elkerülhetetlen – de végülis

érveinket is figyelembe vevő, s minimálisnak mondható – létszámcsökkentés munkánk minőségét nem fogja rontani.

Úgy tűnik, hogy őszre – azaz a következő beszámolási időszak elejére – sikerül javulást elérni munkánk technikai feltételeinek javításában. (Új konzulátusi épület, így több irodahelyiség.) Súlyos gondokkal terhelt azonban lakáshelyzetünk (fűtés, melegvíz teljes hiánya télen stb.) Ez utóbbi kérdésben – meggyőződésem –, hogy radikális megoldást kell találni, elképzeléseimet külön anyagban terjesztem fel.

A nagykövetségi kolónia hangulata, az emberek egymáshoz való viszonya a továbbra sem könnyű munka– és életfeltételek ellenére is jó. Ebben az elmúlt évben is jelentős szerepet játszott a KÜM vezetése részéről irántunk megnyilvánuló odafigyelés, gondjaink megoldásának lehetőség szerinti segítése, a már említett elismerések.

A Központ és a külképviselet munkakapcsolata továbbra is szakszerű, folyamatos, zökkenőmentes.

Rudas Ernő
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 53. doboz

232.
1992. június 5.

Jelentés és emlékeztető Katona Tamás, a Külügyminisztérium
politikai államtitkára és Teodor Meleşcanu, a román
külügyminisztérium államtitkára közötti tárgyalásról

001501/11

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Katona László
001501/11/1992
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Jóváhagyta: Szócs F.
Kapja: Jeszenszky G.
Katona T.
Martonyi J.
Bába I.
Szénási Gy.
Sáringer L.
Kéry Gy.
Herman J.
Bukarest
Saját
Melléklet: 1 db

Jelentés
a Katona Tamás politikai államtitkár és Teodor Meleşcanu
román külügyminisztériumi államtitkár tárgyalásáról
készült emlékeztető szakértői
egyeztetéséről

1992. május 18–19-én Budapesten folytatott tárgyalásokat T. Meleşcanu román külügyminisztériumi államtitkár magyar partnerével, melyen megállapodtak, hogy az elhangzottakat szakértői szinten írásba foglalják. Ebből a célból Szócs Ferenc, az illetékes területi főosztály vezetője, június 1–4-e között tárgyalásokat folytatott M. Enescu főosztályvezetővel Bukarestben.

A megbeszéléseken egyeztették és aláírták a mellékelt emlékeztetőt, mely tartalmazza a magyar–román kapcsolatok legfontosabb problémáit. Azokban a kérdésekben, melyekben nem sikerült közös irányt meghatározni, az emlékeztető egyoldalú felvetéseket rögzít. Ilyen például a magyar–román kisebbségi vegyesbizottság, a kétoldalú kisebbségi nyilatkozat, az Aradi Vértanúk Emlékműve, a kolozsvári főkonzulátus és egyéb képviseletek ügye és a büntető eljárások átadásának kérdése, valamint az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatos dokumentumok átadása. Román részről a tárgyalások során végig kiemelten kezelték az alapszerződés kérdését, a határátkelők témakörében pedig a nagylaki átkelőpont magyar oldalon való bővítéséért szálltak síkra.

Az elkészített dokumentum az eddigi legbővebb írásba foglalt akcióprogram, mely hivatkozási alapot jelent a jövőben a kapcsolatok fejlesztése érdekében teendő magyar lépésekhez. Tartalmazza az egyoldalú felvetéseket is, így megteremti ezek további tárgyalásának lehetőségét. A megbeszéléseken a román fél korábbiaknál konstruktívabb légkörben törekedett a kölcsönösen elfogadható kompromisszumok megtalálására, az 1990 novemberében lezajlott tárgyalásokhoz képest több pontban szemléletbeli változás következett be.

A magyar delegáció vezetőjét kétszer is fogadta T. Meleşcanu külügyminisztériumi államtitkár, aki ismételten kifejtette: a magyar román alapszerződést, függetlenül annak aláírásától és ratifikálásától, minél előbb meg kell fogalmazni. A tárgyalások során egyébként sikerült elkerülni azt a román megfogalmazást, mely az alapszerződéstől tett volna függővé minden más előrelépést a kapcsolatokban. Meleşcanu jelezte, hogy bármikor kész folytatni tárgyalásokat Katona Tamással és Bába Ivánnal, egy nemhivatalos jelzés esetén is azonnal küldi az írásos meghívó levelet. A szakértői tárgyalásokat jónak minősítette, véleménye szerint az megfelelően tükrözi mindkét fél álláspontját. Kifejtette, hogy a magyar–román párbeszédnek nemcsak a kétoldalú kapcsolatokban, hanem a nemzetközi szervezetekben, és a nem kormányközi szervezetekben is pozitív hatása lehet.

Két órás konzultációt folytattunk I. Diaconu úrral, aki az alapszerződési tárgyalásokon a román delegációt vezette. Szorgalmazták a tárgyalások mielőbbi folytatását és kifejtették, hogy a kisebbségi cikkelybe több pontot át tudnak venni a magyar javaslatból, mint pl. az identitás tiszteletben tartása és megőrzése, a saját kulturális élet, vallás, nyelvhasználat, hagyományok megőrzése, az asszimilációs törekvések megakadályozása, a társadalmi, politikai életben való arányos képviselet, az anyanyelv használata a helyi hatóságok előtt, a kisebbségi lét választása, melyből nem fakadhatnak hátrányok, az anyanyelvi információkhoz való hozzájutás joga. Ugyanakkor le kell szögezni, hogy ezek nem érinthetik az ország területi integritását. Magyar részről kértük egy román szövegjavaslat átadását, mely nagyban megkönny-

nyítené a második fordulóra való felkészülést. Felvetettük az RMDSZ és a magyarországi románok kezdeményezését, hogy konzultatív módon hallgassuk meg véleményüket az alapszerződés őket is érintő részéről. A román fél ez elől változtatlanul alkotmányjogi nehézségekre való hivatkozással elzárkózik.

A delegáció tiszteletére adott ebéden részt vett T. Chebeleu, a román külügyminiszter kabinetfőnöke, szóvivő, aki kifejtette, hogy közvetlen kapcsolatot kellene létesíteni a két Külügyminisztérium szóvivői között, így elkerülhetők lennének a fölösleges sajtóviták. Javasolta, hogy kerüljön sor találkozóra közte és Herman János szóvivő között akár Bukarestben, akár Budapesten.

Enescu román főosztályvezetővel megállapodtunk, hogy a emlékeztető szövege teljes egészében nem publikus, arról mindkét fél csak kiemelés szerűen tájékoztatja a sajtót.

A tárgyalások lebonyolításában kiemelkedő szerepet vállalt a bukaresti magyar Nagykövetség és személy szerint Rudas Ernő nagykövet úr.

Javasoljuk, hogy az emlékeztetőben foglalt feladatok kezdeményezése, illetve meggyorsítása céljából levélben keressük meg az érintett intézményeket, és racionális idő elteltével szakértői szinten térjünk vissza az értékelésre. Javasoljuk továbbá, hogy a kormány az emlékeztetőben foglaltakról kapjon tájékoztatást.

Budapest, 1992. június 5.

Emlékeztető

1992. május 18–20 között Budapesten tanácskozott Katona Tamás úr a Magyar Köztársaság külügyi államtitkára és Teodor Meleşcanu úr Románia külügyi államtitkára. Áttekintették a magyar–román kapcsolatok alakulását, a két ország külügyi államtitkárai szintjén lezajlott előző tanácskozás óta eltelt időszakban, a jószomszédi viszony elősegítése és a különböző területeken való kölcsönös érdeklődésre számot tartó együttműködés élénkítése céljából megvalósítandó akciók lehetőségeit.

Hangsúlyozták, a Magyar Köztársaság kormánya és Románia kormánya nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a két ország közötti kapcsolatokban tiszteltben tartsák a nemzetközi jogot és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróközleményében, a Párizsi Chartában és más összeurópai tanácskozásokon elfogadott dokumentumokban foglalt elveket, viselkedési normákat és kötelezettségeket.

A pozitív munkaszellemben lezajlott megbeszéléseken a Magyar Köztársaság és Románia külügyi államtitkára számos, a következő időszakban a két ország figyelmében álló akciót vizsgált meg.

I. Politikai-jogi téren

1. Folytatják a tárgyalásokat az együttműködési, megértési és jószomszédi szerződés megkötése érdekében, mely elősegítheti más akciók megvalósulását.

2. Szakértői konzultációt szerveznek abból a célból, hogy aktualizálják a magyar–román kapcsolatok jogi kereteit, a mindkét országban bekövetkezett változásokkal összhangban. Támogatják új egyezmények megkötését a kettős adóztatás elkerülése, a beruházásvédelem, a társadalombiztosítás és egyéb téren.

3. Időszakos konzultációkat és találkozókat szerveznek különböző szinteken a két állam közötti kapcsolatok fejlesztése céljából. Támogatják a két parlament közötti kapcsolatok fejlesztését.

4. Időszakos szakértői találkozókat szerveznek a két ország Külügyminisztériumai között, melynek keretében áttekintik a magyar–román kétoldalú kapcsolatok kérdéseit és véleménycserét folytatnak olyan kérdésekben, mint az EBEÉ folyamat, a regionális, szubregionális együttműködés, valamint az ENSZ-ben felmerülő kérdések, mint például az ENSZ Közgyűlés, a konfliktus helyzetek és ezek békés rendezése, az ENSZ keretébe tartozó humanitárius kérdések, beleértve a kisebbségi kérdést, valamint bármely más területen.

Megvizsgálják az együttműködés lehetőségeit új generációs bizalomerősítő intézkedések alkalmazása, valamint az ellenőrzési lehetőségek bővítése terén, együttműködnek a bécsi találkozón elfogadott biztonsági és bizalomerősítő intézkedések elmélyítésében. Ezekben a kérdésekben együttműködnek a két ország Honvédelmi Minisztériumaival.

5. Támogatják a két ország közötti környezetvédelmi megállapodás megkötését és az együttműködést e téren a környezetvédelmi világkonferencián kialakítandó mechanizmusok keretében.

6. Támogatják a két ország helyi közigazgatási szervei közötti kapcsolatokat és együttműködésüket saját hatáskörük keretében.

7. Megvizsgálják annak lehetőségét, hogyan vehet részt Románia a Közép–Európai Kezdeményezés egyes kölcsönös érdeklődésre számot tartó projektjeiben, valamint véleménycserét folytatnak az EK-hoz való csatlakozás témakörében.

A konzultáción véleménycserére került sor egyes magyar javaslatokkal kapcsolatban, melyben a két fél álláspontja különbözött:

- Magyar–román kisebbségi vegyesbizottság létrehozása;
- Kétoldalú magyar–román kisebbségi nyilatkozat kidolgozása.

II. Gazdasági téren

1. Támogatják a gazdasági tárcáknak egy magyar–román kormányközi gazdasági bizottság tevékenységére vonatkozó kezdeményezését és javaslatait, figyelembe véve a két országban kialakult új helyzetet.

2. Támogatják mindkét ország gazdasági tényezőinek együttműködését a Duna–Fekete-tenger csatorna és a Dél-Constanta–Agigea térség és szabadkikötő által kínált lehetőségek felhasználására, beleértve beruházások megvalósítását.

3. Megvizsgálják azokat a lehetőségeket, hogyan hasznosíthatnak magyar gazdasági tényezők bizonyos román ipari kapacitásokat a nyers- és alapanyagok feldolgozására a vegyiparban, a petrokémiai iparban, a kohászatban, a faiparban stb.

4. Megvizsgálják a határmenti gazdasági tevékenységekhez nyújtandó könnyítések és a hosszú távú kereskedelmi együttműködés elősegítésének lehetőségeit a GATT előírásaival összhangban.

5. Támogatják a magyar–román közúti, fuvarozási vegyesbizottság munkáját, hogy megoldják az e téren jelentkező problémákat, beleértve az áruszállítási fuvarengedélyek kiadását is.

6. Megvizsgálják az együttműködés lehetőségét azokban a projektekben, melyek az európai autópálya hálózathoz való csatlakozásra vonatkoznak.

7. Tárgyalásokat folytatnak az idegenforgalom fejlesztésének lehetőségeiről, beleértve a pénzügyi feltételek megoldását.

8. Támogatják a kölcsönös tapasztalat- és információcserét a külföldi beruházások, a privatizáció, a magánszektor serkentése, a szabadpiaci mechanizmusok bevezetése terén stb. Megvizsgálják egy közös magyar–román adatbank felállításának lehetőségét abból a célból, hogy nyilvántartsa a partneri viszony lehetőségeit a privatizáció terén.

9. Megvizsgálják a Magyarország és Románia közötti közúti, vasúti és légi közlekedési vonalak, valamint a telekommunikáció fejlesztésére vonatkozó új terveket.

10. Támogatják a két ország gazdasági kamarái közötti együttműködést, beleértve a megyei szintű együttműködést is.

11. Bátorítják a magyar–román vegyesvállalatok létesítését és működését.

12. Konzultációkat és tárgyalásokat kezdeményeznek az állampolgári vagyoni jogi kérdések és a pénzügyi transzfer rendezéséről.

13. Két- és többoldalú alapon együttműködnek a Duna nyújtotta lehetőségek kihasználásában.

14. Elősegítik a műszaki-tudományos együttműködést a két ország illetékes szervei közötti közvetlen kapcsolatok révén.

III. Kulturális, oktatási és tudományos téren

1. Megvizsgálják egy művelődési, oktatási és tudományos kormányközi együttműködési megállapodás megkötésének időszerűségét. Támogatják ezen a téren a tárca-közi együttműködés fejlesztését, közvetlen együttműködési megállapodások kötését.

2. Elősegítik a két ország akadémiai, valamint kutató intézetei közötti sajátos területeken a csere fejlesztését.

3. Támogatják az egymás fővárosaiban a közeli időpontban a két illetékes miniszter megállapodásának megfelelően megnyitandó kulturális központok tevékenységét, ebből a célból a nyitva maradt kérdések megoldását.

4. Felújítják a két ország akadémiainak égisze alatt a Történész Vegyesbizottság munkáját.

5. Ösztönzik a kulturális, oktatási és tudományos téren a megfelelő intézmények (egyetemek, iskolák, múzeumok, színházak, könyvtárak, könyvkiadók stb.) közötti cseréket.

6. Felújítják a Tankönyv Vegyesbizottság munkáját.

7. Támogatják az együttműködést a közös könyvkiadás terén.

8. Támogatják a két ország értelmisége közötti dialógus folytatását.

9. Támogatják a magyar, illetőleg a román nyelv, kultúra és civilizáció megismerését és tanulmányozását a másik országban, valamint a magyar, illetőleg a román lektorátusok tevékenységét.

10. Támogatják a kulturális és sajtótermékek forgalmát a két ország között, a jobb kölcsönös megismerés és a magyarromán együttműködés erősítése céljából.

11. Megkönnyítik a szakembereknek a két ország levéltáraiba történő bejutását. E célból közös szakértői bizottságot hoznak létre a levéltárak területén, mely meghatározza ezen együttműködés feltételeit. A magyar fél kifejezte kívánságát, hogy könnyítsék meg szakértők számára a Romániában esetlegesen létező, az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatos dokumentumokhoz való hozzáfutást.

12. Támogatják kölcsönös megemlékezések megtartását egymás nemzeti ünnepeiről, más történelmi évfordulóiról, együttműködnek a történelmi emlékhelyek és emlékművek védelmében, melyek a másik ország területén találhatók, tekintettel mindkét ország törvényes előírásaira, olyan formában, amely hozzájárul a magyar és a román nép közötti kapcsolatok erősítéséhez.

13. Támogatják a történelmi, kulturális emlékhelyek listájának elkészítését és egyeztetését, melyeknél megemlékezéseket tartanak és melyeket gondoznak. A konzultáción az Aradi Vértanúk Emlékműve visszaállítására vonatkozó magyar javaslat-tal kapcsolatban a felek kifejtették eltérő álláspontjukat.

14. Elősegítik az egyházak közötti kapcsolatok fejlesztését.

IV. Konzuli területen

1. Folytatják a tárgyalásokat abból a célból, hogy tisztázzák a két ország diplomáciai testületeinek használatában álló vitás ingatlanok jogi helyzetét, valamint a tárgyalásokat az ennek következtében kialakult pénzügyi problémák megoldása érdekében.

2. Támogatják új együttműködési formák megteremtését a terrorizmus elleni harcban, a kábítószer forgalom megakadályozásában és a bűnüldözésben.

3. Megteszik a szükséges intézkedéseket a két új határátkelőhely (Battonya–Turnu; Méhkerék–Salonta) megnyitása érdekében és megvizsgálják további határátkelők nyitásának lehetőségét, valamint a román fél által javasolt bővítés lehetőségét a nagy-laki határállomás magyar oldalán.

4. Felújítják a határ- és a vámőrség kérdéseivel foglalkozó magyar–román vegyesbizottság tevékenységét.

5. Konzuli úton kölcsönösen tájékoztatják egymást az állampolgárságra, a visszatelepülésre és a repatriálásra vonatkozó új jogi szabályozásokról.

6. Folytatják az 1992. április 28–30. között Budapesten lezajlott konzuli tárgyalásokat.

A konzultáció során a felek kifejtették ismert eltérő véleményüket a magyar fél javaslatával kapcsolatban, a Magyar Köztársaság kolozsvári főkonzulátusának újrainyítására és más konzuli képviselők megnyitására vonatkozóan.

A magyar fél javasolja egy olyan megállapodás megkötésének megvizsgálását, mely alapján kölcsönösen átadják egymásnak a másik fél területén büntetőeljárás alá vont személyeket.

Jelen Emlékeztető két példányban készült magyar és román nyelven.

*Szőcs Ferenc*²⁰

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 49. doboz

²⁰ Kézírással.

233.
1992. június 11.

Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatájának elemzése az 1992. januári román népszámlálás
nemzetiségi és vallási adatairól

00298/5

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

98/1/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példányban

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Bitay Károly

Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Bukarest, 1992. június 11.

Tárgy: A romániai népszámlálás nemzetiségi
és vallási „eredményei”

Melléklet: 6 lap

Újabb részleteket hoztak nyilvánosságra az 1992. januári népszámlálás előzetes adatai közül. Ez alkalommal a nemzetiségek és vallások kerültek terítékre.

A 22 760 449 román állampolgár nemzetiségi megoszlása az alábbi:

	1992	1977
román	20 352 980 (89,4 %)	18 999 565 (88,1%)
magyar	1 621 199 (7,11%)	1 213 928 (7,9%)
cigány	409 723 (1,8%)	227 398 (1,7%)
német	119 436 (0,5%)	359 109 (1,7%)
ukrán	66 833	55 510
lipován (orosz)	38 688	32 696
Török	29 533	23 422
szerb	29 080	34 129
tatár	24 649	23 369
szlovák	20 672	21 286
bolgár	9 935	10 372
zsidó	9 107	24 667

horvát	4 180	7 500
cseh	5 800	2 682
lengyel	4 247	4 641
görög	3 897	6 262
örmény	2 020	2 342
egyéb és nem bevallott	9 467	5 731
Összes:	22 760 449	21 559 910

A dél-kelet-európai egységes állam-nemzeti középhatalomnak álmodott XIX. századi eredetű román állameszméért a statisztikai adatok fényében azonban megglehetősen súlyos árat fizetett az ország: 1977 óta „eladtak”, illetve elüldöztek 240 ezer németet, újabb 15 ezer zsidót és „eltüntettek” több 100 ezer magyart. A homogenizálóknak gyakorlatilag már csak a cigányság emelkedő részaránya okozhat némi fejfájást; az előző népszámlálás óta létszámuk megduplázódott (vagy már be merték vallani nemzetiségüket).

Az adatok nyilvánvaló manipulálását azonban a vallási megoszlás bizonyítja a legjobban. Ezek szerint Románia lakosságának 86,8%-a (19 762 ezer fő) ortodox, 5,0%-a (1 145 ezer fő) római katolikus, 3,5%-a (802 ezer fő) református, 0,2%-a (39,5 ezer fő) ágostai evangélikus vallású. A román Statisztikai Hivatal ismét beleesett saját dezinformációs, manipulációs csapdájába. Sikerült megszereznünk a megyei prefektusok számára kiadott, megyénkénti vallási megoszlási táblázatokat. Az azokban szereplő adatok alapján viszonylag nagy biztonsággal megállapítható, hogy nem is 100 ezer, hanem mintegy 200 ezer – legalábbis a vallás alapján – magyar nemzetiségű ember „elsikkasztásáról” van szó. Ezek közül kb. 120–150 ezer csángó, akik – Bukarestből kihelyezett – papjaik kifejezett nyomására (utasítására) románoknak „ítéltettek”, különösen Bacau, de Suceava és Iasi megyékben is.

A magyar nemzetiségűek lélekszáma gyakorlatilag csak Hargita és Kovászna megyében nőtt valamelyest – ugyanakkor azonban a románoké is! Így aztán különösen anakronisztikus az ún. HAR-KOV-jelentés a románok „elüldöztetéséről”!

A magyarság lélekszámának csökkentése a homogenitás „érvanyagának” erősítése mellett azzal a politikai céllal is magyarázható, hogy bebizonyítsák: az ország olyanmilyira demokratikus – ellentétben Magyarországgal! – hogy a nemzetiségek politikai–parlamentari részvételének aránya messze meghaladja a lélekszámuk indokolta mértéket.

A népszámlálásra újabb információk birtokában még visszatérünk.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

234.
1992. június 15.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A Visegrádi Hármak bukaresti
nagykövetségei közötti egyeztetés román belpolitikai kérdésekről

001021/4

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20332
Érkezett: 92.06.15. 11:46
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

07795/1287/3

23, 47, 41

Tárgy: A Visegrádi Hármak bukaresti nagykövetségei a román belpolitikáról

A „Visegrádi Hármak” bukaresti nagykövetségei között folyó egyeztetés ügyvivői, illetve első beosztotti szintű legújabb fordulóján a román belpolitikai aktualitásai is nagy teret kaptak. Egyetértés mutatkozott abban, hogy a választások öszre halasztása egyértelműen Ion Iliescu elnök érdekeit szolgálja, így az ezt eredményező különböző manőverek háttérében érdekcsoportjának tevékenységét, befolyását kell feltételezni.

Ezt az elhatározást nyíltan nem lehetett a közvélemény tudomására hozni, a Nyugattal pedig éppen ennek ellenkezőjét kellett megpróbálni elhíttetni, hogy bizonyítható legyen: az országban uralkodó átmenetiséget megszüntetendő, a parlamenti erőviszonyok és a választási struktúra között megbomlott összhangot helyreállítandó, a választások mielőbbi megtartását szorgalmazza. Viszont hamis érvelése szerint éppen a demokratikus jogállamiság követelményeinek tiszteletben tartása miatt húzódtak el a viták a választási törvények véglegesítéséről.

Megállapítást nyert, hogy a román társadalom átrétegződése, modernizálódása a többi volt szocialista országhoz képest sokkal lassabban halad. Az elmúlt két és fél

évben ebben az irányban rendkívül kevés pozitív fejlemény történt. Nem különültek el a különböző ideológiák és híveik, az ellenzék nem tudott egyértelműen elhatárolódni, így nem különíthetők el a jobboldali erők sem. A pártok inkább a baloldalon és a centrumban tömörülnek, a jobboldal gyakorlatilag lefedezetlen, nyitva hagyva ezt a teret az ellenőrizhetetlen eseti megnyilvánulásoknak, más orientációt követő pártok részéről is (baloldali pártok jobboldaliként nyilvánulnak meg egyes kérdésekben). Egyszóval a román társadalom mobilitása, akcióképessége rendkívül alacsony.

A demokratikus intézmények működését biztosító rendelkezések a jogállamiság feltételeinek csak nehezen felelnek meg, mert éppen a krízishelyzetek megoldására vonatkozó jogi lehetőségeket nem tartalmazzák. Ilyen az alkotmány, a parlament két házának ügyrendje, a helyi és készülőben lévő általános választási törvény stb. Ezeknek az a filozófiája, hogy adott politikai akaratot, fejlődést feltételezve készültek, annak megváltozása esetén viszont a hatalom a politikai egyeztető fórumokat saját álláspontjának védelmére igyekszik kihasználni. Ezt a gyenge ellenzékkel szemben és a Front csatlós pártjainak támogatásával meg is tudja valósítani.

Közös problémánkként vetődött fel, hogy a vázolt pártpolitikai orientáció nem teszi lehetővé az országaink politikai irányvonalát magukénak valló számottevő erők azonosítását. A támogatásunkra érdemes pártok nem képviselnek jelentős erőt, de elvi alapon mégis ennek a politikának a támogatását kell folytatnunk. Ebben az összefüggésben a Parasztpárt és a civil társadalom szervezetei iránti szimpátia fenntartásának szükségességét jeleztük érdekeinkkel egyezőnek. Sajnálatos, de tény, hogy az ellenzék az elmúlt másfél évben nem volt képes egy személyiséget Iliescu államművelővel szemben menedzselni, a tömegek elé reális alternatívaként állítani.

Távolabb mutató jelentőségű jelzésként értékelték csehszlovák és lengyel részről egyaránt, hogy Mircea Druc román állampolgárságot kaphatott. Ez államfői jóváhagyás nélkül nehezen elképzelhető döntés, ami azt sejteti, hogy a választási törvények és időpontot nyilvánosság előtti és mögötti eltérő egyeztetéséhez hasonlóan Druc politikai üzenetet hordozó személyének kezelésében is álvita, mesterségesen fenntartott hamis nézetkülönbség van a jelentősebb politikai erőcsoportosulások között.

– 423 – P. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

235.
1992. június 30.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A román Nemzeti Megmentési
Front külpolitikai stratégiája

001061/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20452
Érkezett: 92.06.30. 15:09
Készítette: VL
Ellenőrizte:

2353/4
08494

23, 47, 38, 41, 42

Tárgy: A Nemzeti Megmentési Front külpolitikai stratégiája

A Nemzeti Megmentési Front sajtótájékoztatón ismertette külpolitikai elképzeléseit. A Petre Roman féle szárny hangsúlyozottan elkötelezte magát az európai integráció mellett, vállalva ennek „minden rizikóját”. Részletesen foglalkoztak a maastrichti szerződéssel, melynek szerintük figyelembe kellene vennie a csatlakozni óhajtok gyors integrációját, minden diszkriminációtól mentesen. Megengedhetetlen a különbségtétel a kelet-európai országok között.

Prioritást élvez az ország újraegyesítése, valamint a biztonsági garanciák megteremtése. Egyetlen nagyhatalom, az USA létevel számolnak. Továbbra is kiemelten kívánják kezelni Románia viszonyát a latin országokhoz, valamint a kapcsolatokat a Közép– és Távolkelettel (mindenekelőtt Kínával és Japánnal). Szükséges az eddigieknél hatásosabb regionális politika folytatása, tekintettel Románia növekvő geopolitikai súlyára. Fentiéket továbbra is a nemzeti érdekek figyelembevételével kívánják megvalósítani.

A Front elhatárolta magát a KÜM mai működésétől és Năstase külügyminisztertől, aki immár nem tagja a pártnak. Felhívták a figyelmet a nacionalizmusok terjedésére és szükségesnek tartották a demokratikus pártok összefogását mind a belpolitikai változás, mind a külügyi célok (ET-tagság, EK-társulás) elérése érdekében.

A Magyarországgal fenntartandó viszony kérdésében érezhető különbség volt a párt külügyesei és a Front parlamenti külügyi szakértői között. Míg előbbiek a feszültségek enyhítését tartották fontosnak, addig Ioan Timiş, a parlament Külügyi Bizottságának alelnöke kijelentette, hogy a jobboldali magyar kormány imperialista politikát folytat, ezért nem haladnak előre a tárgyalások az anszerződésről. A mérsékelt hangok inkább az együttélés hagyományait hangsúlyozták, a viszony romlását a régi struktúrák számláira írták, a nyitás és a nagyobb bizalom szükségességéről beszéltek, melyhez nem biztos, hogy megfelel az eddigi kis lépések politikája. A magyar kisebbség viselkedését viszonylag mérsékeltnek minősítették, a feszültség elsősorban a magyar diaszpóra felbújtó tevékenysége és a magyar hivatalom nyilatkozatok rovására írandó. Figyelmet érdemel Elena Dumitru, a külügyi osztály elnökének kijelentése, hogy a marosvásárhelyi eseményekre a választások előtt került sor, és most Kolozsváron, a választások előtt bizonyos erők több voksot szeretnének szerezni.

A frontos előadók kvázi kudarcnak ítélték az utóbbi félév politikáját, melyet most egy nagyszabású offenzívával kell helyrehozni Romániának a továbbiakban nem magyarázkodni kell, hanem hatékony eszközökkel elérni külpolitikai céljait, így elsősorban az ET-tagságot és az EK-társulást (utóbbi a nyilatkozatok szerint jól halad, összesen négy tárgyalási fordulóval kívánják elérni az október–novemberre tervezett parafálást majd aláírást, reményeik szerint 1993. január 1-től már életbe is lépne a szerződés).

Értékelésünk szerint az új imáznak kialakításán fáradozó Front erősíteni akarja európai irányvonalát, külpolitikáit a nyugati elvárásokhoz igyekszik igazítani. A hangzatos kijelentések mögötti lényegi megújulás azonban kevésbé várható, mivel a propagandával ellentétben, régi gondolkodású emberek jócskán maradtak a Roman-féle vonalban is.

A párt választások utáni jelenlétével azonban számolni kell, eddigi taktikázása azt mutatja, hogy alkalom adtán akár egy ellenzéki, akár egy baloldali-nacionalista koalíciós kormányban is hajlandó részt venni. Várható választási eredményei a Frontot továbbra is komoly politikai tényezővé teszik, ezért külpolitikai elképzelései befolyással lehetnek a következő négy év román külügyi vonalvezetésre. Általános vélemény szerint Petre Roman, ha koalíciós partnerként nem számíthat a kormányfői posztra, leginkább a külügyi tárcát igyekszik majd megszerezni magának.

– 453 – P.–

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok

Titkársága

I. Területi Főosztály

Miniszteri Biztos

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

236.
1992. július 8.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Herman János, a Külügyminisztérium
szóvivője és Traian Chebeleu, a román külügyminisztérium
szóvivője közötti tárgyalások

002205/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC10507
Érkezett: 92.07.08. 17:20
Készítette: RFJ
Ellenőrizte:

244614/4
08791/678
1568/3

Sürgős!

1, 2, 3, 23, 47, 26

Tárgy: Herman–Chebeleu tárgyalások Bukarestben

Herman János úr Traian Chebeleuval, a román Külügyminisztérium szóvivőjével folytatott tárgyalása során megállapodott abban, hogy egymás, illetve a két ország közvéleményének korrekt tájékoztatása, a félreértések és félremagyarázások elkerülése érdekében a jövőben a kétoldalú kapcsolatokat, illetve a másik ország belső helyzetét, külpolitikáját érintő szóvivői, külügyminiszteri, külügyminisztériumi, kormány- és államfői, illetve kormányzati hivatalos megnyilvánulásokat, nyilatkozatokat teljes egészükben a lehető legrövidebb időn belül megküldik (faxon, telexen) egymás-

nak. Ugyanígy járnak el a kétoldalú kapcsolatokat érintő szóvivői tájékoztatók anyagaival is.

Megegyezés született arról is, hogy bármely vitás, vagy vitára okot adó esetben még állásfoglalás előtt közvetlenül tájékozódunk a másik félnél a szóban forgó megnyilatkozás autentikus tartalmáról.

Herman urat fogadta A. Năstase külügyminiszter, aki üdvözölte és nagyon hasznosnak ítélte a két szóvivő találkoztóját. Kifejtette: ily módon ezen a területen is lerakhatók a korrekt együttműködés alapjai és elkerülhető, hogy a pontos tájékozódás hiánya negatívan befolyásolja, rontsa a kétoldalú viszonyt, további meg nem értést, esetleges tendenciózus félremagyarázást okozzon.

A korrekt tájékoztatással összefüggésben megemlítette, hogy a *Lumea* c. külpolitikai hetilap legközelebbi számában teljes terjedelemben közlik Jeszenszky úr azon 1990-es beszédét, amelyben a miniszter úr részletesen szólt Romániáról és mint személyes kontaktusaik során kiderült, úgy látja, fontos lenne, ha a román közvélemény megismerhetné itt kifejtett nézeteit.

A miniszter kétoldalú kapcsolataink egyéb kérdéseit érintve a következőket hangsúlyozta:

Viszonyunk elsőrendű fontosságú eleme a határok szavatolásának rögzítése. Románia számára ennek pszichológiai hatása is van. Meg kell értenünk: tisztázni kell a határokkal kapcsolatos esetleges kérdőjeleket. Ha itt gyors megoldást érünk el, ez nagyban megkönnyíti az előrehaladást s többi területen is.

A kisebbségi-nemzetiségi kérdésben semmi rejtegetni valójuk nincs. Természetesnek tartják, hogy a nemzetközi normákkal összhangban a kisebbségek számára biztosítani kell a kulturális, nyelvi, vallási önazonosságuk megőrzéséhez szükséges jogokat. Románia magatartását ebben a kérdésben jól illusztrálja a német–román alapszerződés nemzetiségi cikkelye. Megérti, hogy Magyarország odafigyel a határon túli magyarságra, úgy véli, ezt az odafigyelést Romániának is el kell fogadnia, ha az európai keretek között történik. Külső gondoskodást, gyámkodást azonban nem tudnak elfogadni.

Nem tudnak egyetérteni azzal sem, hogy míg Romániát bizonyos államok közötti regionális együttműködési formákba nem fogadják be, addig egy részét szeretnék „hozzáragasztani” ezen államok szubregiói közötti intézményesített kooperációhoz. Ez az álláspontjuk a Tisza–Kárpátok Együttműködés és Erdély vonatkozásában.

Herman úr egyetértett a gyors és hiteles tájékozódás lehetőségei kiépítésének fontosságával. Épp ezért látogatott Bukarestbe. Ezzel összefüggésben jelezte: nem értjük

néha, miért keres a román fél hátsó szándékokat egy-egy adott ügyben tett hazai állásfoglalás mögött. Ez csak mesterséges problémakeltéshez, félrevezetéshez vezet. A szövivők közötti kialakuló újszerű kapcsolat reményeink szerint segít eloszlatni sok félreértést.

Kapcsolatainkban magyar megítélés szerint nem a kérdések, problémák megoldásának a sorrendisége a döntő. Azt oldjuk meg, amit éppen lehetséges, s örülünk a kis lépéseknek is.

Magyarország kisebbségi-nemzetiségi politikájában nemcsak a határokon túli magyarság számára figyel, hanem általában fellép kisebbségek jogainak biztosításáért. Azt, hogy ez a politika mennyire elvszerű, jelzi, rövidesen az Országgyűlés elé kerül nemzetiségi törvényünk, amely a magyarországi nemzetiségek számára fog biztosítani a nemzetközi kodifikációval összhangban levő jogi háttérrel.

A regionális együttműködési formák valamilyen formában általában nyitottak. Döntés kérdése, hogy az adott ország be kíván-e kapcsolódni. Erre jó példa, hogy a Közép-európai Kezdeményezés egyes projektjeihez csatlakozott Bajorország, bár nem tagja a kooperációnak, s ez a tény a német szövetségi kormányt egyáltalán nem aggasztja.

Végezetül Herman úr hangsúlyozta a kölcsönös bizalom erősítésének fontosságát, mint kapcsolataink talán legfontosabb általános tennivalóját. Ehhez a magyar félben minden jószándék és nyitottság megvan.

A találkozó végén A. Năstase kérte üdvözlete továbbítását Jeszenszky úr részére.

– 463 – Péter.

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Sajtófőosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 53. doboz

237.
1992. július 23.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Nikicsér László, a Külügyminisztérium
8. Területi Főosztályának főosztályvezetője és Ion Gorita, a román
külügyminisztérium főosztályvezetője közötti konzultáció.
Nikicsér László megbeszélése Teodor Meleşcanu román
államtitkárral

00601/4

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC10592
Érkezett: 92.07.23. 10:43
Készítette: Kov.
Ellenőrizte:

2608/4
09245

Sürgős!

9, 23, 44, 47, 38, 26

Tárgy: T Meleşcanu államtitkár a magyar–román kapcsolatok „új szakaszáról”

Nikicsér László és Ion Gorita főosztályvezető urak konzultációját követően fogadta őket T. Meleşcanu államtitkár. Meleşcanu örömmel nyugtázta az újabb magyar–román külügyi találkozót, majd elmondta:

– Szívesen emlékezik vissza Katona és Martonyi államtitkárokkal folytatott hasznos megbeszéléseire. Reméli, hogy e találkozók a magyar–román kapcsolatokban új szakasz kezdetét jelenthetik.

– Stratégiai céljuk a felzárkózás Európához. E folyamat alapvető előfeltétele – erre a közelmúltban a franciák és az amerikaiak ismételten felhívták a figyelmüket, hogy Románia rendezze kapcsolatait szomszédjaival, elsősorban Magyarországgal. E rendezési szándékból a román KÜM aktívan kiveszi részét, „civilizált hangnemben” kíván kommunikálni magyar partnerével. A romániai magyarság – a meglévő gondok ellenére – segítheti e folyamatot, mert bebizonyosodott, hogy a két ország közötti korábbi kapcsolatrendszer felbomlása és az új kialakulása között éppen a romániai magyarság biztosította a „folyamatosságot”.

– A jelenlegi konzultációra a Románia számára legfontosabb relációról, a latin-európai országoktól került sor, nagyra értékeli, hogy éppen e témában kezdeményezzünk konzultációt. Szükség van a további megbeszélésekre, találkozódra, ő is bármikor szívesen jön Budapestre.

– Reméli, hogy Szócs úr „rövidesen Bukarestbe érkezik, hogy folytassák a magyar–román szerződés kidolgozását”.

– A betöltetlen nagyköveti posztokra! a szeptemberi választások után küldenek embereket. Meleşcanu érzékeltette, hogy ő az egyik jelölt és onjelölt a budapesti Nagykövetség vezetésére.

Meg kívánom jegyezni: a főosztályvezetői konzultáció és Meleşcanu szavai megerősítették, hogy stratégiai céljuk elérése érdekében, nyugati ösztönzésre is, igyekeznék folyamatossá tenni a konzultációkat hazánkkal, változó szinteken. Bizonyítani kívánják, hogy ők mindent megtesznek kapcsolataink javítására, a dolog nem rajtuk múlik.

– 488 – B. –

Lássa:

VIII. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok

Titkársága

Sajtófőosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 49. doboz

238.
1992. augusztus 10.

A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya román
referatúrájának összefoglalója Románia belpolitikai helyzetéről,
külpolitikájáról, a magyar–román kapcsolatokról és a romániai
magyar kisebbségről

00729/2

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Román referatúra
00729/2/1992.

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 4 pld.

0001

Feljegyzés

Tárgy: Románia belpolitikai helyzete; külpolitikája;
magyar–román kapcsolatok;
magyar kisebbség

Románia belpolitikai helyzete

Az 1989 decemberében Romániában lezajlott ún. „forradalmat” nem követte tényleges rendszerváltás. A megújulási folyamat 1990. elejére lelassult, majd elakadt. Pozitív eredménynek tekinthető mindazonáltal az egyelőre gyenge szervezettségű többpártrendszer, a sajátos, balkáni elemekkel tűzdelt parlamenti demokrácia, a sok esetben szélsőségekkel terhelt sajtószabadság és az anyagi háttér nélkül biztosított utazási szabadság (útlevél) megjelenése.

1990 májusában parlamenti választásokat tartottak, ahol a Nemzeti Megmentési Front abszolút többséget szerzett, így az új Alkotmány kidolgozása és elfogadása egy, a korábbi rendszer második harmadik vonalába tartozó réteg kezébe került. A hagyó-

mányos történelmi pártok még nem tudtak tömegbázist kialakítani, az alkotmányozó periódusban azonban egyre nagyobb szerepet kaptak a szélsőséges nacionalista pártok. E pártok és az NMF közötti összefonódások magyarellenes pogromhoz (Marosvásárhely), állandó kirohanásokhoz, sajtókampányhoz, vezettek. A kisebbségek jogainak visszaállítása, jogos teljesítése már 1990 februárjában lekerült a napirendről. Azóta törekvés tapasztalható a decemberi eseményeket követően megszerzett eredményeik felszámolása irányában. A román vezetés az európai intézményrendszerhez való csatlakozás érdekében látszatintézkedéseket és deklaratív nyilatkozatokat tesz a nemzetiségek helyzetének javításáért.

1991 novemberében elfogadták az ország új Alkotmányát, melyet népszavazással erősítettek meg. A francia mintára készült új alaptörvény túlzott hatalmat biztosít az ország elnökének, ugyanakkor nem rendelkezik a hatalommegosztásról. A nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetét csak általánosságban vizsgálja, illetve a konkrét jogszabályokat később meghozandó, „kiegészítő” törvények által kívánja kialakítani.

Ez év február 9-én első ízben rendeztek szabad helyhatósági választásokat. A Front erejét főleg a nagyvárosokban veszítette el, de ott sem teljesen. Végeredményben a polgármesteri helyek számát tekintve 47,9%-os eredményt ért el, míg a Demokratikus Konvenció és az RMDSZ összesen a települések 12,9%-ában jutott hozzá polgármesteri helyekhez. Az összes tanácsosból a Front 40,2%, a Demokratikus Konvenció 20,9%, az RMDSZ 6,5% szerint részesedik. Az RMDSZ-nek összesen 124 polgármestere és 2610 tanácsosa van. A nacionalista pártok országos szinten nem tudtak kiemelkedő eredményt felmutatni, de például a Vatra pártja, a Román Nemzeti Egységpárt 89 településen szerezte meg a polgármesteri posztot. Jelzésértékű, hogy a Nemzeti Megmentési Front és jelenlegi koalíciós partnerei összességében nem érték el az 50%-ot. A helyhatósági választások jelentőségét csökkenti a prefektúra-rendszer, mivel a kormány által közvetlenül kinevezett prefektusok korlátozhatják a helyi önkormányzat jogosultságait, az önkormányzat által hozott határozatokat felfüggeszthetik.

A szeptember 27-én esedékes parlamenti választásokon az NMF valószínűleg elveszti abszolút többségét, a szélsőséges nacionalista pártok pedig várhatóan növelik képviselőik számát, míg a többi helyen a történelmi pártok és az újonnan alakult polgári-értelmiségi pártok osztoznak majd. E választásokkal egyidőben Romániában elnökválasztásokat is tartanak. Az erőteljes nyugati nyomás várhatóan rákényszeríti a román vezetést a parlamenti választások korrekt megrendezésére, a beinduló politikai kampánynak azonban már ma látszanak negatív oldalai.

Románia gazdasági helyzete az elmúlt két évben folyamatosan romlott. 1989-hez viszonyítva a GDP 1991-ben 80%, az ipari termelés 64%, a beruházások 45%, az export 35% volt, csupán a mezőgazdaság ért el szerény növekedést. A hivatalosan

elismert 300 ezer munkanélküliből 100 ezer segélyre már nem jogosult, de a tényleges munkanélküliség megközelítően 600 ezer, ami 12–15%-a a munkaképes korú lakosságnak. A reálbérek 1989-hez viszonyítva 80%-osak. A privatizáció a törvény ellenére sem indult meg, a külföldi tőke a kedvezmények ellenére sem jön – elsősorban az instabil belpolitikai helyzet miatt a piacgazdaság kiépítése a meghirdetés ellenére lassú, bár készül a törvényi kerete. A vállalkozások kis számúak, elsősorban kereskedelmi jellegűek, a vállalatok változatlanul állami kézen vannak, a gazdasági–kereskedelmi élet továbbra is központi irányítás alatt áll.

A fentiekből leszűrhető, hogy sem a politikai, sem a gazdasági rendszerváltás nem történt meg Romániában. Elhúzódó gazdasági krízisre lehet számítani, melyet folyamatos belpolitikai válságok, szociális feszültségek nehezítenek. A többpártrendszerhez szükséges pártok megerősödése lassú folyamat, a hatalmi harcban az NMF továbbra is élni fog az idegengyűlölet szításával, a szomszéd országok irányában megnyilvánuló feszültségek fenntartásával. A kisebbségi jogok kiszélesítésére nem lehet számítani. Románia úgy kíván Európához közeledni, hogy közben balkáni belpolitikai gyakorlatából ne kelljen feladnia semmit.

Románia külpolitikai törekvései

Az új vezetés külpolitikájának egyik fő feladata Románia nemzetközi elszigeteltségének feloldása volt. A román diplomácia elérte, hogy képviselőit egyre több helyen fogadják. A román elnök hivatalosan Moszkvában, Pekingben, Rómában, Párizsban és Szófiában járt, valamint Marokkóban tett utazást. Az államfők közül csak Mitterrand francia és Özal török elnök látogatott el Romániába. A volt kormányfőt, Petre Romant többször fogadták Párizsban, járt az NSZK-ban és a dél-európai latin országokban is. Románia aktív szerepet vállalt a Törökország kezdeményezésére megalakuló Fekete-tengeri Együtműködésben. A több mint kétéves periódus alatt az elszigetelődés a román belpolitikai események és a demokratizálás ellentmondásossága ellenére is lassan oldódik. Az a vélemény válik uralkodóvá a nyugat-európai országokban, hogy az elszigeteléssel csak fokozná a problémát, ugyanakkor a közelítés szándéka nem mindig párosul az európai demokratikus követelményrendszer számonkérésével. Az ENSZ megszüntette Voyame svájci különmegbízott tevékenységét.

A román diplomácia fő törekvése az európai intézményrendszerhez (Európa Tanács, Európa Parlament) való csatlakozás, melyben a latin országok, elsősorban Franciaország segítségére számít. Az európai országok részéről megnyilvánuló közelítési szándék miatt előrelépésre számíthat például az ET-hez való csatlakozásban. Változatlan szándék az USA külpolitikai támogatásának megnyerése, s ebben is sike-

rült módosulást elérnie. Az USA Külügyminisztériuma szintén a fokozatos és szelektív támogatás álláspontjára helyezkedik, legutóbb az USA külügyi államtitkárhelyettes bukaresti látogatását követően javasolták a legnagyobb kedvezmény megadását is.

Románia szomszédjai közül Szerbiát leszámítva minden más állammal problémákkal küszködik. Célja a háromoldalú együttműködéshez, valamint a Közép-európai Kezdeményezéshez való csatlakozás, de tapasztalhatók kis-antant jellegű próbálkozások is, a román–szerb–szlovák kapcsolatok és konzultációk intenzívebbé válása. A regionális együttműködésből való kimaradás kompenzációjaként saját tervet terjesztett elő (Duna-menti országok együttműködése) és próbálkozik egy román–lengyel–francia parlamenti konzultációs fórum kialakításával is, aktív tagja lett a Fekete-tengeri országok regionális együttműködésének.

Moldávia függetlenségének kikiáltása kapcsán a román diplomácia offenzívába kezdett a köztársaság elismertetése érdekében. Álláspontja az egyesüléssel kapcsolatban nem egyértelmű, kezdetben az egyesülés mellett nyilatkozott, majd az ilyen hangok elhalkultak. Információink szerint román katonai tanácsadók segítik a moldáv fegyveres erőket az országban folyó polgárháborúban és Románia fegyvert is szállított a térségbe. Egy esetleg egyesülő Románia középhatalmi státuszra törve területileg és katonailag megnagyobbodva módosítja a térség erőviszonyait és ellensúly nélkül állandó fenyegetést jelent szomszédjaira nézve.

1989 decemberét követően a román diplomácia egyik kiemelt feladata maradt, hogy az országról külföldön kialakított képet javítsa. A Külügyminisztériumon kívül ebben egyre nagyobb szerepet játszik a parlament külügyi bizottsága is. A külpolitikai célok között a határon túli románsággal való foglalkozás gondolata, ennek intézményi hátterét jelenleg építik ki.

Magyar – román kapcsolatok

1989 decembere után, egy nagyon rövid időszakot leszámítva egyértelművé vált, hogy a kapcsolatokban alapvető fordulatra nem lehet számítani. Az új román vezetés nem tud és nem akar szakítani a korábbi rezsim alaptételeivel. Külpolitikájában a Magyarország sajátos helyzetéből, hagyományaiból adódó előnyöket ellenségkép megerősítésére használja. Kapcsolatépítési szándékainkat románellenes magatartásként értékeli. A romániai magyarság törekvése mögött Magyarország revíziós szándékait véli felfedezni. Hazánkat román javaslatok nem megfelelő fogadásának vádjával védekezésre kívánja kényszeríteni. Változatlan törekvésük, hogy a feszültség fenntartásával hazánkat „balkanizálják”, nemzetközi fórumokon és a közvélemény előtt lejárássák, illetve részvételünket az európai integrációban nehezítsék. A mester-

ségesen fenntartott feszültség oldását csak akkor tartják elképzelhetőnek, ha tudomásul vesszük a romániai magyarsággal szembeni politikájukat. A magyarellenes politikai propaganda továbbra is erős, a kétoldalú kapcsolatok lényeges kérdéseinek megoldására egyelőre kevés a lehetőség.

Magyarország egy demokratikus, pluralizmusra épülő, európai értékeket szem előtt tartó, az emberi jogokat és ezen belül a kisebbségi jogokat tiszteletben tartó Románia kialakulásában érdekelt, mely a piacgazdaság megteremtésével komoly gazdasági partnerünk lehetne. Ennek érdekében Magyarország elsőként ismerte el az új román vezetést, kb. 6 milliárd Ft értékű segéllyel támogatta a nehéz helyzetben lévő országot. Támogatjuk Románia közeledését az európai intézményrendszerhez és integrációs szervezetekhez, amennyiben ez a folyamat az európai normák romániai meghonosodásával jár együtt.

Eddigi kétoldalú tárgyalásaink eredményeképpen sikerült jó kapcsolatot kiépíteni a két honvédelmi tárca között, aláírtuk az Open Sky-megállapodást és a Kulturális Minisztériumok között is létrejött a munkaterv, kapcsolatfelvétel és tárgyalások voltak a gazdasági, közlekedési, környezetvédelmi tárcák között. Külügyminisztériumi szinten szakértői tárgyalásokat kezdeményeztünk a vitás kérdések rendezésére. Ezek több államtitkári találkozóhoz vezettek, legutóbb 1992 májusában Katona Tamás és T. Meleşcanu között, melynek következtében sikerült összeállítani egy Emlékeztetőt a meglévő feladatokról és problémákról. Ez alapja lehet a kapcsolatok további fejlesztésének.

Az alapszerződésről folytatott kétoldalú konzultáció első fordulójára január 27–30. között Budapesten került sor. A tárgyalásokat a nyílt, oldott, konstruktív szellem, a kölcsönösen elfogadható kompromisszumokra való törekvés jellemezte. Az egyeztetett szövegek legnagyobb része mindkét fél számára elfogadható volt. Alapvető eltérés van az úgynevezett „területi követelésekkel” kapcsolatos, valamint a kisebbségi cikk kapcsán. A román fél azóta is folyamatosan szorgalmazza a tárgyalások folytatását. Elutasítja ugyanakkor az RMDSZ kérelmét, hogy konzultatív módon hallgassák meg az őket is érintő kérdésekben. A magyar fél elfogadja az RMDSZ és a magyarországi románság képviselőinek bevonását a tárgyalásokba, és a vitás kérdésekben újabb román szövegjavaslatokat kért.

Gazdasági téren Románia nehéz helyzete miatt nem tudjuk kihasználni a szomszédságból adódó lehetőségeket. Magyarország a kis és közepes vállalatok közötti közvetlen kapcsolatokat támogatná és híve a regionális együttműködés fejlesztésének. Ez olyan eszköz lehet, amely tovább segíti Románia integrálódását és közeledését Európához, s helyreállítaná a térség természetes kapcsolatait.

A magyar–román kétoldalú kereskedelem értéke 1989-ben csökkenő tendenciát mutatva majdnem elérte az 600 millió rubelt, 1990-ben a forgalom értéke 314 millió

rubel és 130 millió USD volt. 1991-ben a forgalom értéke 185 millió USD-t tett ki. 1991 elején a román félnek 115 millió rubeles tartozása volt, melyet év végére 26 millióra sikerült csökkenteni, ezt 1992. december 31-ig kell törleszteni. A meredeken csökkenő tendencia oka az ipari termelés visszaesése, elsősorban a román oldalon, valamint a román fizetés, illetve ellentételezés–képtelenség. A két ország között eddig 228 vegyes vállalat jött létre, döntően a kereskedelmi szférában, a termelési kooperáció gyakorlatilag nem létezik.

Kiegyensúlyozott viszonyra törekszünk, még akkor is, ha tapasztalataink szerint velünk szemben a kapcsolatokat szűkítő törekvéseket is tapasztalunk (kolozsvári főkonzulátus újra megnyitásának elutasítása; új magyar konzulátusok, alkonzulátusok nyitásának elvetése; kulturális értékek beviteli korlátozása).

A román fél elzárkózik a magyar kisebbség oktatási, nyelvhasználati és kulturális igényeinek kielégítésétől, olyan sérelmek orvoslásától, melyek a Ceaușescu-rendszer jogfosztó politikájának következményei. Mostanáig nem talált visszhangra egy általunk javasolt közös nemzetiségi deklaráció kidolgozásának gondolata, amihez mintául szolgálhatna a már elfogadott hasonló magyar–ukrán dokumentum.

Több mint 30 ezer romániai menekült tartózkodik Magyarországon. Valószínű, hogy amíg a román helyzet megítélésük szerint zavaros, kiszámíthatatlan, addig nem kívánnak visszatérni, különösen akkor, ha a visszatérés jogi és anyagi lehetőségei nem tisztázottak. Konzuli konzultáció keretében kértük a román felet, hogy publikusan ismertesse a lehetőségeket, erre azonban nem került sor.

A román fél – a régi beidegződések folytán – a legtöbb magyar javaslat mögött hátsó gondolatokat sejt, nevezetesen Trianon revíziójának szándékát, ez akadályozza a normális együttműködést. A belpolitikai, gazdasági és szociális problémákról való figyelemelterelés érdekében gyakran használja fel a „magyar kártyát”, vagyis a magyar kisebbséget, közvetve pedig hazánkat okolja a társadalmi feszültségek kiéleződéséért. Az ún. székelyföldi autonómia kérdése 1991. végén újabb ürügyet szolgáltatott a magyar- és Magyarország ellenes kampányra. Azóta a román belpolitikai élet elsősorban a választások miatt megszorodtak a magyar és Magyarország ellenes támadások, a román vezetés újra visszatért a sajtóban való üzengetés korábbi gyakorlatához, mely nem szolgálja a problémák megoldását, hanem egyértelműen román propagandacélokat követ. Ennek megszüntetése is szóba került az államtitkári találkozón, és tárgyalt erről a két KÜM szóvivője is. A közelgő parlamenti választások miatt várhatóan tovább éleződik a román belpolitikai helyzet (legutóbb a két magyar prefektus leváltása), mely hatással lehet a kétoldalú kapcsolatokra is.

A magyar kisebbség helyzete

Az 1989. decemberi hatalomátvétel és a Nemzeti Megmentési Front 1990. januári nyilatkozata fordulatot ígért a magyarság számára. Az ígéretek közül azonban kevés valósult meg. A magyarság számarányának megfelelő megjelenését a politikai életben a románság többsége sokként élte meg. A külső és belső ellenségkép, a veszélyeztetettség érzés a Ceaușescu-rendszerhez hasonlóan továbbra is a román belpolitika lételeme. Az ország vezetői a kisebbségi kérdést ma is kizárólag belügynek tekintik, a nemzeti kisebbségek jogainak kodifikálásától mereven elzárkóznak.

A román politika minden eszközt felhasználva igyekszik megtörni, felmorzsolni a romániai magyarságot (megosztásuk, lejáratásuk, jogaik és lehetőségeik folyamatos szűkítése, emigrálásuk segítése stb.). A legújabb román népszámlálási adatok szerint a magyarság létszáma 1 millió 620 ezer fő, mely az ország lakosságának 7.1 százaléka, szemben az 1977-es 7.9 százalékkal. Ugyanakkor a vallási adatok arra engednek következtetni, hogy a népszámlálás során tudatosan tüntettek el néhány százezer magyart.

A romániai politikai erők egységesen lépnek fel a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatban, akár ellenzéki, akár kormánypárttól van szó. Nem várható, hogy a kisebbségi jogok biztosításában felvállalnák a magyarság érdekeit, előrelépésre nagyon kevés az esély.

A magyar kisebbség helyzetével kapcsolatos alapproblémák a következők:

– Románia az emberi és kisebbségi jogok területén a nemzetközi dokumentumokban előírt minimumot teljesíti csak, ennek érvényesülését is belső utasításokkal akadályozza.

– A magyar parlamenti képviselő (40 fő) nem jelent tényleges beleszólási jogot az ország sorsába.

– Nincs nemzetiségi törvény, nincs olyan intézmény, amely a kisebbségek sajátos problémáinak megoldásával foglalkozna.

– Nincs jogilag garantálva az eddig megteremtett magyar oktatási hálózat, a magyar nyelvű önálló egyetem visszaállításától a román fél elzárkózik.

– A kisebbségellenes uszítás, a magyar gyűlölet része a napi politikának, ettől a vezetés nem hajlandó sem elhatárolódni, sem hathatós intézkedéseket tenni ellene.

– Állami támogatással folyik a magyarság gazdasági kisemmizése, a volt nomenklatura tagjai igazolhatatlan eredetű pénzekkel felvásárolják a privatizációs javakat.

– Az 1991. november 21-én elfogadott új román Alkotmány szerint Románia egységes nemzetállam. Az alaptörvény csak az állampolgárok általános és alapvető demokratikus szabadságjogairól szól, az ország lakosságának több mint egyötödét kitevő nemzeti kisebbség jogait viszont elhallgatja.

Budapest, 1992. augusztus 10.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

239.
1992. október 5.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Az október 6-i aradi koszorúzás I.

002694

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC00181
Érkezett: 92.10.05. 18:15
Készítette: SomA
Ellenőrizte:

11962

Azonnal!

23, 47

Von. 47/261–ára:

Tárgy: Aradi koszorúzás I.

A táviratban foglaltak szerint az október 6-i koszorúzás tényét október 5-én délután a KÜM Protokoll Főosztályán bejelentettük, azt jelezve csupán, hogy azon a nagykövet néhány diplomata kíséretében részt vesz.

A bejelentés után mintegy másfél órával a Meleşcanu államtitkárt helyettesítő Tinca helyettes államtitkár az Aradra útban lévő nagykövet úr távollétében sürgős jelleggel magához kérte első beosztottunkat.

Közölte: a megyei prefektustól most értesültek róla, hogy az aradi rendezvényen – RMDSZ meghívására – hazulról egy államtitkár is részt venne. Nem értik, hogy erről a központi szerveket – KÜM-öt – miért nem tájékoztattuk, román hivatalos személyiség hasonló jellegű magyarországi utazásának be nem jelentését nyilván mi

is elfogadhatatlannak tartanánk. Általában sérelmezik, hogy a nagyköveti részvétel közlése is az utolsó pillanatban történt meg, s csak a Protokollon keresztül. De ezt most nem kívánják különösebben exponálni, a nagyköveti részvétel a korábbi évek gyakorlatának megfelelően rendben van.

Viszont az államtitkári koszorúzás az elnökválasztások második fordulójára előtti helyzetben komplikációkat, nem kívánatos komplikációkat okozhat, amit mindenképpen szeretnének elkerülni. Vegyük figyelembe érzékenységet, különös tekintettel arra, hogy a két országban eltérően kezelt esemény megemlékezéséről van szó. Segítségünket kéri a számukra konfúz és kellemetlen helyzet megoldásához. Ha nem történik meg valamiféle tisztázás, akkor az államtitkár beutazásának megakadályozását sem tartják kizártnak.

Első beosztottunk reagálásában értetlenségének adott hangot a közlésekkel kapcsolatokban. Aláhúzta, a nagykövetség a tavalyi gyakorlatnak megfelelően teljesen korrekten járt el, amikor tájékoztatta az erre legilletékesebb Protokoll Főosztályt a nagykövet mozgásáról egy, a helyi szervek által rendezett akcióra.

Azt természetesen tudjuk, hogy a szóban forgó eseménynek román részről más a megítélése, de éppen a múlt évek méltóságteljes, nyugodt megemlékezései tanúsítják, hogy a magyar résztvevők mily módon közelítettek az eseményhez. Biztosította Tinca urat, hogy a magyar félén idén sem fog múlni a méltó megemlékezés, s meggyőződésének adott hangot, hogy az ilyen – helyi hivatalos tényezők bevonásával zajló – események a jobb, kölcsönös megértést segítik elő. Visszautasította és érthetetlennek nevezte a koszorúzásnak az elnökválasztás második fordulójával történő bármiféle összefüggésbe hozását. Jelezte, hogy az otthoni részvételt illetően nem tud nyilatkozni, de erre megfelelő tájékozódás után szükség esetén visszatér. Ugyanakkor hangsúlyozta: az elmondottak ellenére nem érti, hogy Katona Tamás úr hasonlóképpen bonyolított korábbi részvétele után miért következett be ez a negatív változás a román álláspontban.

Fentiekről az első beosztott VCS-n azonnal tájékoztatta Rátkai Ferenc urat, akinek röviddel későbbi közléseit (utasítás az államtitkári koszorúzás hivatalos bejelentésére és támogatáskérésre a határátlépéshez) 17 órakor tudta közölni Tinca helyettes államtitkárral.

Tinca erre úgy reagált, hogy a közölteket magasabb szintre továbbítja, hozzátéve: hivatalos bejelentésünk nem változtat azon, hogy erre későn, az ő érdeklődésük, illetve más forrásokból származó információik után kerül sor. Ismételten szolt az eseménynek az elnökválasztással szerintük fennálló összefüggéséről. Első beosztottunk erre újból megismételte a Rátkai úr által továbbítottakat, illetve már ismertetett ellenérveit. I

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

240.
1992. október 6.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Az október 6-i aradi koszorúzás II.

002604/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC00182
Érkezett: 92.10.06. 07:30
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

3347/4
11991

Azonnal!

23, 47

Von. 47/261-ára és 594 ittenire

Tárgy: Aradi koszorúzás II.

Október 5-én este 21.15-re Tinca helyettes államtitkár az Aradra utazott nagykövet távollétében sürgősen magához kérte első beosztottunkat és hivatalos közlésként az alábbi szöveget olvasta fel egy papírlapról, hozzátéve, hogy ennek minél sürgősebb továbbítására budapesti ügyvivőjük is utasítást kiadott:

Az Arad megyei helyi szervek útján rendkívüli meglepetéssel értesültünk arról, hogy hivatalos magyar delegáció szándékszik Románia területére, Arad városba beutazni, hogy ott koszorút helyezzen el és nagyszabású programon vegyen részt a következő napokban. Ezen információ alapján a Román KÜM-be kérték a magyar ideiglenes ügyvivőt, s kérték tőle a helyzet pontosítását.

Az ügyvivő egy óra múlva tért vissza a dologra közölve, hogy négy magyar hivatalos személyiség október 6-án valóban Romániába kíván utazni.

Megjegyezzük, hogy az elmúlt évek megemlékezései Bukarestben bizonyos meg nem értést váltottak ki. Mindazonáltal békülékeny szellemben, a 13 magyar tábornoknak a román nép számára játszott negatív szerepe ellenére, a román hatóságok egyetértettek azzal, a bukaresti magyar nagykövet koszorúzzon.

Rendkívül meglepettek vagyunk elsősorban amiatt, hogy hivatalos magyar tényezők a román hatóságok tájékoztatása és egyetértése nélkül kívánnak Romániába utazni. Ez annál is inkább így van, mivel választási kampányban vagyunk, október 6 és 9 között az egész országban zajlik az elnökválasztási kampány.

Úgy ítéljük meg tehát, hogy a reprezentatív látogatás nem időszerű és kérjük a magyar hatóságokat, a négy hivatalos személy küldésére vonatkozó döntés felülvizsgálatára.

Ismételten meglepetésünket fejezzük ki azzal kapcsolatban, hogy a kényes helyzet elkerülésére nem léptek időben kapcsolatba a román KÜM-mel. Egyébként Bába Iván helyettes államtitkár úr a bukaresti Magyar Kulturális Központ megnyitóján nemrég Bukarestben tartózkodott és lehetősége lett volna az ilyen szándék bejelentésére, választ kapva arra a román féltől.

Nem gondoljuk, hogy a kész tények politikája és a román hatóságok, kormány tiszteletben nem tartása hozzájárul a harmonikus jellegű kétoldalú kapcsolatoknak az európai elvek és szokások szellemében történő fejlesztéséhez.

Mivel egy olyan kérdésről van szó, amely szervezési formájánál fogva sérti a román állam szuverén jogait és illetékességét, fenntartjuk azt a jogot, hogy sokoldalú keretekben lépéseket tegyünk, annak függvényében, ha üzenetünk nem talál megértésre.

A román határszervek megfelelő instrukciókat fognak kapni.

Első beosztottunk reagálásában hangsúlyozta:

– Nem felel meg a valóságnak, hogy csak érdeklődésük után tájékoztattuk őket a koszorúzásról, hisz ez már kora délután megtörtént. Az tény, hogy a magyarországi részvételt később tudtuk csak jelezni, de mint már közöltük, ennek oka az otthoni belpolitikai elfoglaltság miatti késői döntés volt. Ahogy erről értesítést kaptunk – megkeresésüktől függetlenül – azonnal továbbítottuk feléjük.

– Ez vonatkozik a Bába úr látogatásával kapcsolatban tett megjegyzésükre is. Bába úr ittléte alatt még nem volt döntés.

– Továbbra sem érthető a koszorúzás és az elnökválasztási kampány összekapcsolása. Nem gondolhatják, hogy egy ilyen eseménnyel befolyásolni tudjuk, vagy kívánjuk a kampány alakulását, netalán valamelyik elnökjelölt mellett fogunk ágálni?

Mesterséges erőszakos összekapcsolásról van szó, aminek semmi jó hatása nincs kapcsolatainkra.

– Hogy kell érteni multilaterális kereteket célzó eljárási szándékukat? Erre Tinca csupán ködös utalásokkal válaszolt: vannak olyan nemzetközi lehetőségek, fórumok, amelyeket egy ország szuverenitását ért sérelem esetén igénybe lehet venni.

– Mivel Tinca úrnak a délutáni megbeszélésen volt egy utalása Kodolányi úr belépésének esetleges megakadályozására, felmerül a kérdés: a határőrizeti szervek eligazításába ezt a lépést is beleértik? Tinca válasza: ennek eldöntését ránk bízza, délutáni bejelentése magánvéleménye, a hivatalos álláspontot a mostani közlés tartalmazza.

– Végezetül az első beosztott még egyszer aláhúzta, hogy rendkívül sajnálatos és érthetetlen a román álláspont. Arra emlékeztet, amikor a Bartók–centenárium megemlékezésekre a Ceaușescu-rezsim nem tette lehetővé egy magyarországi magyar állami funkcionárius romániai beutazását. Sajnálatos és igen furcsa, hogy a demokratizálódó Románia ismét ilyen lépésekhez folyamodik. A román magatartás azon túlmenően, hogy az elmúlt két évben hasonló módon szervezett akcióink a legteljesebb korrektséggel, mi több, méltósággal zajlottak le, méginkább disszonáns annak összefüggésében, hogy más szomszédos országokban is sor kerül ilyen szintű megemlékezésekre.

– Mindezek mellett a román álláspont haladéktalan továbbítására tett ígéretet.

Az első beosztott fentiekről Szócs Ferenc és Rudas Ernő nagykövet urat telefonon tájékoztatta.

– 595 – R. –

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

241.
1992. október 7.

Bába Iván helyettes államtitkár jelentése Jeszenszky Géza
külügyminiszternek Bába Iván és Teodor Meleşcanu, a román
külügyminisztérium államtitkára közötti megbeszélésről

002570/2

Külügyminisztérium
Helyettes államtitkár
Bába Iván

002570/2
00001
4474/Fa

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Kelemen A.
Martonyi J.
Peisch S.
Tomaj D.
Endreffy M.
Kolozsi B.
Gyarmati I.
Sáringer L.
Misur Gy.
Szénási Gy.
Kéry Gy. (4)
Bukarest
Saját

Jelentés
Tárgy: Magyar–román konzultáció
Bukarestben (1992. október 2.)

A Bukaresti Magyar Kultúrház megnyitására a román fővárosba érkezett Bába Iván helyettes külügyi államtitkár október 2-án mintegy kétórás tárgyalást folytatott Teodor Meleşcanu román külügyi államtitkárral az 1992. május 18–20. közötti államtitkári konzultációkról készült Emlékeztetőben foglaltak végrehajtásáról. Ennek során az Emlékeztető pontjainak sorrendjében az alábbi vélemény kifejtésére került sor:

1/1. Az Alapszerződésről szólva magyar részről újabb szövegváltozatot kértünk a területi kérdéssel kapcsolatos cikkely megfogalmazására. Ugyanakkor hangsúlyoztuk készségünket a magyar szövegváltozat átadására a kisebbségi kérdés szabályozására. A román reagálás az volt, hogy a legutóbb előterjesztett szöveget tudnák csak megismételni, ezért ezt a felvetést működésképtelennek nyilvánították, és kérték, hogy az új szöveget közös tárgyaláson dolgozzuk ki. Amennyiben a magyar fél igényt tart arra, hogy ebben a két kérdésben külön konzultációra kerüljön sor még a Bukarestben esedékes második forduló előtt, annak útjában álló akadályt nem látnak. Megegyezés született abban, hogy közös az elhatározás szakértői tárgyalások folytatására október végén.

1/2. Az új román kormány megalakulása utáni időszakra marad a különböző kétoldalú egyezményekkel kapcsolatos szakértői szintű tárgyalás; addig a román KÜM elkészíti ennek ütemtervét

1/3. A kétoldalú konzultációkkal kapcsolatban pozitív fejleményeket állapítottunk meg, azok rendben folynak.

1/4. Román részről jelezték, csak a regionális és szubregionális együttműködéssel kapcsolatos konzultációk vonatkozásában vannak eredmények, az EBEÉ és az ENSZ kérdéseiben ez elmaradt. Magyar javaslatra felmerült, hogy Bécsben EBEÉ témában konzultáljunk, a Jugoszlávia-konferencián Genfben a két nagykövet felvehetné a kapcsolatot, illetve a hagyományos fegyverek korlátozását célzó tárgyalásokon működhetnének együtt. Román részről ígéret hangzott el arra, hogy az EBEÉ és a biztonsági megbeszélések folytatására utasítást küldenék képviselőiknek.

1/5. a környezetvédelem területén a magyar fél azt hangsúlyozta, hogy az európai normáknak a kétoldalú együttműködésbe való beillesztését tekinti elérendő célnak. A román fél kifejtette, hogy a két minisztérium közötti kapcsolatok gyümölcsözőnek minősíthetők, együttműködési megállapodásunk tervezetének véleményezése folyamatban van.

1/6. A helyi közigazgatási szervek közötti együttműködés kielégítő, szerteágazó. Román részről megemlítették, hogy ennek keretében Temes és Csongrád megye vezetői új határátkelőhely nyitásának szükségességét vetették fel Csanád térségében. A magyar fél hangsúlyozta, hogy anyagi forrásaik mozgósítására is szükség volna. Egyúttal ezen a helyen is sürgette a két új határátkelőhely megnyitásának realizálását. Kölcsönös meglelégedéssel került megállapításra a Nagyvárad–Debrecen és Brassó–Győr közötti testvérvárosi kapcsolat felvétele.

1/7. A Közép-európai Kezdeményezés kapcsán román részről meglelégedésüket fejezték ki a munkacsoportokkal folytatott együttműködés, a magyar koordinátorral kialakult jó viszony miatt. Román részről úgy minősítették, hogy ennek fenntartására igény van, felvetették, hogy az legyen része a külügyi konzultációknak. Magyar

résről hangsúlyoztuk, nincs akadálya annak, hogy Románia részt vegyen minél több munkacsoportban, ez integrálódását is elősegítheti. Megemlítsre került a kisebbségi kérdésben felállított ad hoc bizottság, amelynek feladata annak vizsgálata, hogy régi-ónk kisebbségi problémái hogyan viszonyulnak az európai normákhoz. Ebben pl. Románia is részt vehetne. A román viszontválasz némileg humorosan úgy szólt, hogy a KEK teljes rendszeréhez való csatlakozás esetén ehhez vagy más bizottsághoz is közeledhet Románia.

A román–magyar kisebbségi vegyesbizottság és a kétoldalú kisebbségi nyilatkozat ügyében a román álláspont szerint nincs elmozdulás. Új javaslatnak is értelmezhető viszont, hogy a román fél az államközi szerződés egy bő fejezeteként képzei el a kisebbségi ügy szabályozását kétoldalú alapon. Nyitottsága és rugalmassága hangsúlyozása mellett felvetődött az a visszafogottság is, amelyet a Nagy–Románia Párt és a Román Nemzeti Egységpárt megerősödött parlamenti jelenléte megkíván ebben a témában. Mintegy magyar ellenjavaslat hangzott el, hogy a felállítandó kisebbségi vegyesbizottság kezdje meg az államközi szerződés véglegesítésével párhuzamosan egy kisebbségi nyilatkozat kidolgozását, amelyre az államközi szerződés utalás formájában hivatkozhatna. Ezzel kapcsolatos reagálásáról a román fél az október végére tervezett szakértői tárgyalások során ígért tájékoztatást.

A gazdasági, kulturális, oktatási és tudományos területen folytatott együttműködés eredményeinek hangoztatásán túlmenően (nagy számú vegyesvállalat létesítése, a kultúrházak kölcsönös megnyitása) magyar részről a tankönyv vegyesbizottság felállítását sürgettük, mivel ez az átdolgozás alatt lévő magyarországi történelemkönyvek szövegének véglegesítéséhez csak most tud támogatást adni. Egyúttal az értelmiségi találkozó szervezése is fontos számunkra, ezzel kapcsolatban azonban a román fél kedvezőtlen korábbi tapasztalatait említve az elérendő végcél figyelembevételével nyújtandó támogatást helyezte csak kilátásba.

Konzuli téren az ingatlan vita mielőbbi rendezésének fontosságában megegyezés született, az ehhez szükséges politikai támogatásra a román fél készséget mutatott.

A kolozsvári Magyar Főkonzulátus visszaállításával kapcsolatban a román fél hangoztatta: erre úgy kell sort keríteni, hogy az pozitívan hasson kapcsolataink egész rendszerére, viszont „egyes városokban” az új helyhatósági választásokig nehezen lesz ingatlan szerezhető magyar konzuli hivatal számára. Magyar részről kiemeltük, hogy ez az álláspont új megközelítés. Nem a korábbi merev elutasítás, a szükségtelesség indoklása, hanem a kérdés rendezésére irányuló román készség megnyilvánulása, ami úgy tűnik, rövid időn belüli rendezést tesz lehetővé.

Bába úr végezetül tájékoztatta partnerét arról, hogy Kelemen András államtitkár úr hamarosan válaszol Meleşcanu hozzá intézett levelére. Érzékeltette, hogy a hosszabb ideje betöltetlen nagyköveti poszt Budapesten nem kívánatos találgatásokra

adhat alkalmat. Válaszában Meleşcanu úr kijelentette, hogy a választásokat megelőző időszakban leállították a nagyköveti kinevezéseket, de reméli, hogy még ebben az évben karrier–diplomatát nevezhetnek ki Románia budapesti nagykövetévé, hacsak a választások után állás nélkül maradó politikusok közül valaki szemet nem vet erre az állásra.

Búcsúzóul a minisztérium vezetése üdvözlétének továbbítását kérte Jeszenszky úrnak Teodor Meleşcanu az október 2-i megbeszélésen a jugoszláv válsággal kapcsolatban az alábbiakat mondta el:

Román megítélés szerint a gazdasági embargó hatásai egyre láthatóbbak, Kis-Jugoszlávia miniszterelnök-helyettesével folytatott tárgyalásai során arról kapott tájékoztatást, hogy amennyiben a gazdasági embargó szigora nem enyhül, az ország gazdasága két hónapon belül összeomolhat. Sajnálattal kellett hallania, hogy Belgrádban attól tartanak, az ország „Román tél” elé néz. A tél perspektívája aggodalommal tölti el a belgrádi vezetést és szinte biztosra veszik, hogy az iskolákban, kórházakban és a lakásokban nem lesz fűtés. Ezen kívül súlyos megrázkódtatást okoz, hogy az országot sorra kizárják a nemzetközi szervezetekből.

A belgrádi vezetés mindkét területen könnyítéseket próbál kiharcolni. Humanitárius alapon próbál meg fűtőanyaghoz jutni, hogy legalább az iskolákban és a kórházakban, esetleg a lakásokban is tudjon fűtést biztosítani. Egyúttal az embargót a gyógyszerészállításokra vonatkozóan meg szeretné szüntetni. A különböző nemzetközi szervezetekkel való viszony vonatkozásában jugoszláv részről azon az állásponton vannak, hogy az ország tagságának felfüggesztését el tudják fogadni, de ez ne öltse a kizárás formáját. Ebben az esetben ugyanis a konfliktus rendezése után viszszerükülésük eljárási folyamata a nulláról indulna és túlságosan hosszadalmas lenne.

Panic jugoszláv miniszterelnök rendezési terve reális lehetőség a válság megoldására. Ennek főbb elemei a jelenlegi határok elismerésében, új választások kiírásában és a felelősség elismerésében mutatkoznak meg. Vagyis Kis-Jugoszlávia hajlandóságot mutat a volt Jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismerésére. Még ez év végéig új választásokat írnának ki, melynek során politikai megoldásként vetődik fel, hogy a krízis felszámolásának belső feltételeit megteremtendő, Milošević visszavonulna az állami politikából és a Szocialista Párt elnökeként venne részt a politikai életben. Panic kerülhetne döntő pozícióba a jugoszláv állam vezetésében. Szerbia felelősségének elismerése mellett felvetik mások felelősségének kérdését is, amire a román vezető diplomata szerint az amerikai adminisztráció körében is hajlandóság mutatkozik pl. Horvátország vonatkozásában (legalábbis a napokban folytatott washingtoni tárgyalások során ilyen információkhoz jutott).

A Jugoszlávia-konferencia munkálataival kapcsolatban a román diplomata kijelentette, hogy román részről szeretnének belépni egyes munkacsoportokba, illetve

hajlandóságot mutatott arra, hogy az irányítóbizottságban részt vevő, a szomszédos országokat képviselő delegációba az érintett országok egy-egy képviselőjét is kooptálják, bár ez a nagy létszám miatt bonyolultnak látszik.

Budapest, 1992. október 7.

*Bába Iván*²¹

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

²¹ Kézírással.

242.
1992. október 15.

Feljegyzés miniszteri értekezletre. Románia politikája
a romániai választások után

001021/6

Diplomáciai Információs Főosztály
1113/DIFO

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 17 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Endreffy M.
Peisch S.
Tomaj D.
Hegedűs G.
Herman J.
Nagy J. Zs.
Sillár E.
Szarka I.
Varga Gy. (4)
Saját

Feljegyzés
miniszteri értekezletre

Tárgy: Románia politikája

A romániai választások után kialakult helyzetre vonatkozó információk alapján

1.) A Romániában lezajlott általános választások után formálisan új helyzet alakult ki. A helyzet meghatározó hatású mind a román külpolitika, mind Románia külső kezelése szempontjából.

2.) A választásokat nemzetközileg elfogadták.

– Mindazok az európai politikai tényezők, amelyek Kelet-Európa viszonylag egy-
séges kezelését tartják indokoltnak, pozitívan foglaltak állást. Magatartásukban (más
esetek kapcsán) a konfliktusok elkerülésére vagy kezelhetőségére irányuló törekvés
mutatható ki. Brit, Benelux, olasz, bolgár, svéd, orosz megnyilatkozások rámutattak,
az eredmények a mai reális erőviszonyokat tükrözik. A romániai demokratikus fej-
lődést fokozatos, hosszabb, lassú folyamatnak tekintik. A kisebbségek helyzetének
javulását is lassú, több generációs fejlődés eredményeként tartják valószínűnek.

– Német, osztrák, spanyol részről meglepetést mutattak, feltehetően túlértékelték
a román demokratikus pártok erejét.

– Legkövetkezetesebb módon az USA foglalt állást a legnagyobb kedvezmény
visszavonásával, ezzel is kifejezve elégedetlenségét a romániai posztkommunizmus-
sal szemben. Az amerikai lépés azonban nem vezetett érdemi változásokhoz, a vá-
lasztások menetét sem sikerült befolyásolni.

– A külföldön élő ellenzék szerint a román parlament a politikai bizonytalanság
színpada lesz, míg az RMDSZ pozitívnak tartja, hogy megszűnik a „szavazógép”,
a parlament heterogén lesz, ami növeli a mozgásteret.

(A pozitív vélemény kialakulásában meghatározó volt az ET PKGY megfigyelői-
nek kedvező értékelése, amihez hozzájárulhatott a francia és a szocialista résztvevők
túlsúlya is.)

3.) A választások után kialakult hatalmi helyzetet jelenleg általánosan bizonytalan-
nak ítélik.

A parlamenti erőviszonyok nagy tagoltságot mutatnak. A hatalmi struktúra kiala-
kulását és a kormányalakítást az egyes pártok és szövetségek belső ellentétjei tovább
bonyolítják.

Nemzeti Megmentés Demokratikus Frontja (Iliescu) 28 %

Demokratikus Konvenció 20 %

Nemzeti Megmentési Front (Román) 10 %

Román Nemzeti Egységpárt (Funar) 8 %

RMDSZ 7-5 %

Nagy-Románia Párt 4 %

Demokratikus Agrárpárt 3,5 %

Szocialista Munkapárt 3 %

A Demokratikus Konvencióba tömörült pártok veresége miatt a kisebbek a tervezett-
nél kevesebb mandátumhoz jutottak, s ezért elképzelhető elhidegülésük a Konvenció
vezető erejétől, a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárttól. Az RMDSZ-en belül

is kiéleződtek a „mérsékeltek” (Domokos Géza) és a „radikálisok” (Szöcs Géza) közötti ellentétek. A Román Nemzeti Egységpártban további jobbratolódás következett be, Funar eltávolította a „mérsékeltebb” vezetőket. Nem tudni, mennyire erős Petre Roman helye az MNF-ben, esetleg pártjának egy része a hatalomba kerülés érdekében szövetkezik-e Iliescuval.

3.) Románia érdekeiben, belső és külső feltételeiben, valamint teljesítőképességében változás nem történt.

a.) Az érdekek vonatkozásában a hatalom „új” birtokosainak elsődleges célja az ország egységének biztosítása. Romániát valós külső fenyegetés nem éri, viszont a belső gazdasági és politikai állapotok az országot környezetével szemben leértékelik. Gazdasági és politikai cél a fejlett Európához való fölzárkózás.

b.) A belső potenciál azonban radikális változásokra, fejlesztésekre továbbra sem elegendő.

c.) A Romániával kapcsolatos külső magatartások megmutatták, hogy a Románia számára fontos partnerek abban érdekeltek, hogy Románia ne keltsen konfliktusokat sem határain belül, sem azokon kívül. Gyakorlatilag ez hat ki a külső gazdasági források elérhetőségére is. A romániai demokratikus fejlődés támogatásának módjára vonatkozóan módszerként alapvetően a minél szélesebb kapcsolatépítést részesítik előnyben.

Nincs olyan új információ, amely ezen világosan megfogalmazott elvek változtatására utalna.

4.) Román oldalról a belső és külső feltételek értékelése várhatóan azonos marad az eddigivel, mert a választások győztesei is gyakorlatilag a hatalom korábbi birtokosai maradtak. A hatalmi struktúra bizonytalansága is az államigazgatási struktúra változatlanágát ígéri. (A koalíció esélyei alapján valószínűsíthető, hogy a hatalmi szféra nem érdekelt és nem is képes arra, hogy a végrehajtó hatalom összetételét és tevékenységét átalakítsa.) A román diplomácia irányítási rendszerében, módszereiben (pl. a döntéshozókra, befolyásos csoportokra való koncentrálás, személyes ráhatás), káderállományában változás nem várható.

5.) A hatalmi struktúra bizonytalansága és a gazdasági gyengeség kényszerpályára viheti a román politikát, belső és külső vonatkozásban egyaránt. Ez csökkenti az esélyt egy eszmei-ideológiai megújulásra is. Ezért várhatóan erős marad a posztkommunista hatás és nacionalizmus. Az objektív gyengeséggel szemben két alternatíva kínálkozik, s az előrejelzések mindkettőre utalnak:

a.) A politika polarizálása az ellentétek hangsúlyozásával. Ez esetben az antidemokratikus „poszt-totalitárius”, nacionalista irányvonal nem a fejlett Európával, hanem a radikális és kiszámíthatatlan irányzatok között találhat társakat. – Ennek következménye nemcsak elszigetelődés, hanem kemény magyarellenesség lehet bel- és külpolitikában egyaránt, mivel az egész román ideológia és politika hagyományosan magyar-fóbiát mutatott.

Ez az alternatíva ugyan előnytelenebb Románia számára, de a hatalom gyengesége miatt bekövetkezhet. Vagy szélsőséges tendenciák megerősödésével vagy a koalíció elcsúszásával vagy antidemokratikus eszközök tudatos bevezetésével. Ez esetben beszűkülnek az elérhető nyugati segítségek, bár feltehetően nem annyira, hogy Románia újabb válsággóccá alakuljon a Balkánon. (Mindez az előzetes külső értékelésekben megfogalmazódig.)

b.) A technokrata politika folytatása, kompromisszumot keresve a hazai és a külső erőkkal is.

Ez az alternatíva az új hatalom szalonképességét, demokratizmusát, fejlődőképességét hivatott bizonyítani, és várhatóan kompromisszumos hajlandóságokat mutat majd. A kompromisszumkészség azonban a – jelenlegi – belső gyengeség miatt erősen korlátozott marad.

A jelek többsége a második alternatíva kialakulására mutat:

– Német értékelés szerint a bukaresti vezetés tisztában van azzal, hogy az európai demokratikus játékszabályok be nem tartása következtében az elmúlt két évben is jelentős mértékben elszigetelődött, s amennyiben magyarelles politikája még durvább formákat öltene, a teljes kirekesztéssel kell számolnia, amit gazdasági megfontolások miatt nem kockáztathat. Jól kifejezi ezt az orosz Külügyminisztérium szakértőjének véleménye, aki szerint az Iliescu által javasolt út Románia számára a legracionálisabb. Az agrárszektor túlsúlya miatt a lakosság többségét alkotó falusi népesség mentalitása más, megszokták a kollektív tulajdonformát, s egy sokterápia destabilizálhatná a helyzetet.

– A román Külügyminisztérium szokásos „Fehér Könyve” a román–magyar kapcsolatok építését pragmatikusnak minősítette, kiemelve, hogy az elmúlt időszakban mindkét fél a normalizálásra törekedett. Románia nemzetközi helyzetét meghatározó körülmény, hogy az ország két veszélyes konfliktusövezet (az egykori Jugoszlávia, illetve Moldova–Dnyeszteren-túl) között fekszik. Mindkettő destabilizáló tényező nemcsak Románia, hanem az egész kelet-európai térség számára. Ezért Románia a válságok mielőbbi békés rendezésében érdekelt.

– Román külügyi vezető kijelentette: az Európához való felzárkózás stratégiai cél. Megvalósulásának alapvető feltétele – amint arra francia és amerikai részről a közelmúltban ismételt felhívták a figyelmet –, hogy Románia rendezze kapcsolatait

szomszédjaival, elsősorban Magyarországgal. A romániai magyarság – a meglévő gondok ellenére – segítheti e folyamatot.

– Az ET PKGY több képviselője szerint felgyorsul az ET-tagfelvétel procedúrája, 1993 májusára Románia tag lehet. A brit, holland és benelux illetékesek szerint, ha a stabilitást sikerül megőrizni, javulhat Románia nemzetközi megítélése. A holland vezetés nem tartja szerencsésnek a Románia elszigetelésére irányuló nyugati lépéseket (beleértve a legnagyobb kedvezmény elutasítását is).

6.) Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy Románia általános külpolitikájában nem lesznek alapvető változások. Az Európa-politikában marad a felzárkózásra való törekvés, Nagy-Románia megteremtése, mint stratégiai cél háttérbe szorul. Az EK-felzárkózás érdekében a jelentősebb hatalmak irányában a demokráciát és a kompromisszumkészséget demonstrálják.

7.) A b. alternatíva sem zárja ki magyarelles román politika folytatását. Magyarország viszonylagos térségbeli fejlettsége, valamint ismert történelmi okok miatt hagyományos ellenfeink (Románia, Szlovákia, Szerbia) könnyen stratégiai együttműködést kovácsolhatnak egymás között Magyarország sakkban tartására.

8.) Fontos tényező lesz a magyar külpolitika alakulása. A Magyarországnak szóló – főleg erkölcsi nyugati támogatás (kisebbségi kérdésekben, a „stabilitás” szigetének támogatásában) – eddigi szintjénél erősebb elkötelezettségre nem számíthatunk. Világosan megmutatkozott, hogy a számunkra fontos partnerek térségünket alapvetően a közöttük lévő viszonyok alapján kezelik. Abban viszont valamennyien érdekeltek, hogy konfliktusok vagy konfliktusveszéllyel terhes feszültségek ne alakuljanak ki szomszédságunkban. Ezért az irántunk való szimpátiájuk is korlátozott. Magyarországnak tehát érdeke, hogy megtalálja a lehetőségeket a Romániával fennálló viszonyban. Alkalmas elem lehet a gazdasági kapcsolatok fejlesztése, amelyek végső soron a magyar kisebbség sorsát is javítják. (Az utóbbi időben főleg a magyar banktevékenység élénkült meg Romániában.)

9.) Mivel Magyarország számára a román politika b. alternatívája kedvezőbb, célszerű erre felkészülni, azaz megpróbálni aktívan „elébe menni a dolgoknak”. Evvel csak nyerhetünk, mert még kudarc esetén is hozzájárul az eddig is kedvező megítélésünk erősítéséhez. Ennek kidolgozása további információs, tényfeltáró munkát igényel: milyen pontokon van esélyünk, kikre és mire számíthatunk Romániában, illetve nemzetközi vonatkozásban.

Budapest, 1992. október 15.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

243.
1992. október 28.

Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a Stolojan-kormány
egy éves tevékenységéről

002021/7

A Magyar Köztársaság
Nagykövetség
194/SZT/1992.

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. október 28.

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Bitay Károly
Gépelte: Bitay né

Tárgy: A Stolojan-kormány egy éves tevékenysége

Az elmúlt napokban tette közzé a Stolojan-kormány a tevékenységének egy éves, beszámoló „mérlegét”. Ebben két alapvető követelményt tartottak szem előtt:

- a román népnek a demokrácia és a piacgazdaság melletti elkötelezettségét és
- az 1991 novemberi és 1992 áprilisi parlamenti beszámolóban is kifejtett és elfogadott alap-célkitűzések megvalósítását.

Ezek rögzítését követően a beszámoló sorra vette az egyes alaptevékenységi köröket („ágazatokat”), úgy mint: a parlamenttel való kapcsolatok, kapcsolatok a pártokkal, a jogállamiság intézményei, a közrend és az emberi jogok, kapcsolatok a szakszervezetekkel és más nem-kormányzati szervekkel, kapcsolatok a nemzeti kisebbségekkel, vallási ügyek, a kormányzat nyitottsága („áttetszőség”) és sajtó kapcsolatok, oktatás-tudomány, egészségügy, művelődés, sport és ifjúság, honvédelem, külpolitika, valamint a gazdaság (beleértve annak konszolidálását, fejlesztését a piaci viszonyok megteremtését, a szociális védőháló kialakítását is).

A beszámoló érthető – és elfogadható – okok miatt legrészletesebben a gazdasággal foglalkozik, a többi „ágazatról” terjedelmében is kevesebbet mond, főleg az egyes „szaktárcák” megállapításait tükrözteti – alapvetően számukra pozitív módon (pl.: a parlamenti interpretációk döntő többsége a szükséges választ megadták, a pártok a működéshez szükséges támogatást biztosították, a választásokat nemzetközileg is

elfogadott, elismert módon bonyolították le, a rendőrség a bűnügyek kb. 70 %-át felderítette, ami nemzetközileg is kiemelkedő arány, a nemzeti kisebbséggel való kapcsolat jó, a sajtókapcsolatok zökkenőmentesei voltak, stb.). A külpolitikában az egyedül „problémás reláció” (természetesen a moldvai konfliktust leszámítva) a magyar volt. Ha bárkinek is nem volt egyértelmű a beszámoló ezen részéig, hogy az egyes tárcák anyagait vette az át, innen kezdve világossá válhatott, már csak a szóhasználatból is (pl. irredentizmus, területi integritás veszélyeztetése, a nemzeti érzelmek megsértése stb.). A külpolitikai fejezet ugyanakkor az eddig jelentettekhez képest új elemet nem tartalmaz.

A gazdaság területén hármas célkitűzésnek próbált eleget tenni a Stolojan-kabinet:

- a gazdaság stabilizálása – az alapvető ellentmondások felszámolásával;
- a (kevés) pozitív jelenségek fenntartása;
- a megkezdett strukturális reform-folyamat kiteljesítése, a piacgazdaság kiépítése.

A miniszterelnök és csapata e területen kényszerült a legnehezebb harcra, részben az ország örökölt gondjai, részben a Petre Roman kormány balfogásai, részben pedig az „eredeti demokrácia” sajátos jelenségei miatt. Nem segítette erőfeszítéseiket a politikai klíma, és az abból eredeztethető következmények (külföldi beruházások hiánya, a hitelek csökkenése stb.) sem.

A külkereskedelmi mérleg romlott, az 1989-es 2,5 md USD-os aktívumról 1992. június hónapjában 606 m USD-ra csökkent, bár az utolsó három havi egyenleg ismét pozitív volt már. Fokozódott a GDP termelés visszaesésének üteme mind az ipar, mind pedig a mezőgazdaság területén; olyannyira, hogy a román ipar ma már az 1989. évi teljesítményének alig felét éri el. Növekedett azonban az infláció (a mai lej az 1990. évinek kb. az egytizedét éri), a munkanélküliség (mára már több mint 1 millió fő) és a külső adósságállomány (az 1989. évi 0,2 md USD-ról 1992. szeptemberig 2,1 md USD-ra). Ugyanakkor nem sikerült kihasználni a már odaítélt külföldi hitelkereteket, a költségvetés hiánya viszont eléri a 300 md ROL-t. Mindemellett a téli felkészülés – noha a publikált adatok szerint jobb, mint az elmúlt évi – továbbra is komoly gondokat okozhat. Erre csak egy példa: fűtőolajból a jelenlegi „rendelkezésre állás” az optimálisnak alig az 1/3-át éri el, pedig a szénhidrogén tüzelésű erőművek (fűtő és villamos) részaránya a teljes erőművi kapacitás fele!

A mezőgazdaság helyzete sem rózsásabb. Az 1992. évi terméseredményeket eddig nem hozták nyilvánosságra, az azonban már ma is biztos állítható, hogy a „tervezet” nem érte el. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy Románia mai gabonakészletei jó esetben 1993. január közepéig elegendőek, az őszi mezőgazdasági munkákat eddig csak negyedében-harmadában sikerült elvégezni (az okok az ismer-

tek: szervezetlenség, üzemanyag, vetőmag és műtrágya hiány, hogy a tulajdoni lapok hiányát már ne is említsem).

Mindezen hiányosságok, megoldatlan problémák ellenére a Stolojan-kormány tevékenysége több szempontból pozitívnak értékelhető: biztosították az ország működőképességét, észszerű, már nagyon szükséges – és talán már visszafordíthatatlan – gazdasági reformfolyamatokat indítottak el, és biztosították a – romániai körülmények között mindenképpen – tisztának nevezhető választások lebonyolítását.

Utódja(i)nak azonban – önhibáján kívül – súlyos örökséget hagyott: recsegve-ropogva működő gazdaságot, mély recessziót, 1 milliós munkanélküliséget, szántatlan-vetetlen földet. Jelentősen mérsékelte ugyan az inflációt, ennek ára azonban egy helyi körülmények között példátlanul szigorú monetáris politika. Kellemetlen feladattá azonban még nem fejezhette be: a kormányalakítási tárgyalások – az új miniszterelnök hiányában – még meg sem kezdődhettek, és a „jó” bizantin szokásoknak megfelelően valószínűsíthetően még jónéhány „benzináremelés-jellegű” intézkedést kell tennie, hogy az új kormány és a régi-új elnök „tisztá lappal” indulhasson. Annak azonban mindezek ellenére sem lesz irigylésre méltó dolga: az immár elkerülhetetlen dotációcsökkenések, az USD–ROL átváltási kulcs következetes alkalmazása, a magas banki kamatok óhatatlanul tovább gerjesztik az inflációt. A leendő kormány politikai összetétele még jobban fokozhatja a nemzetközi elszigetelődését, ami tág teret nyithat a korábbi időszakból már jól ismert politikai–gazdasági autarkiának, illetve politikai szempontból a magyar-ellenesség fokozásának.

Mindezeket figyelembe véve megfontolandó egy magyar gazdasági és politikai offenzíva nyitása, lehetőségeinkhez mérten hitelnyújtás. Ez több előnnyel is járhat: már elavultnak tekinthető technológiákat és berendezéseket még haszonnal adhatunk el; az olcsó román munkaerő használatával versenyképességünk növelhető, így növekszik gazdasági ránk utaltságuk, amit a román politika is kénytelen lenne figyelembe venni. Az esetleges magyar kezdeményezések részletesebb felvázolására a nagykövetség szükség szerint kész konkrét javaslatokat tenni.

(Rudas Ernő)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

244.
1992. november 25.

Bitay Károlynak, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója Nicolae Văcăroiu román
miniszterelnök kormányának programjáról

002960/1

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

210/SZT/1992.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példányban

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Bitay Károly

Gépelte: Kissné

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Bukarest, 1992. november 25.

Tárgy: Az új román kormány programja

Az alábbiakban összefoglaljuk az új román kormány programjának fő jellemzőit. A dokumentumot Nicolae Văcăroiu miniszterelnök a parlament két házának együttes ülésén ismertette, kérve annak elfogadását.

A miniszterelnök az ország valós gazdasági helyzetéről szólva kijelentette, hogy az 1990. novemberétől bevezetett gazdasági reformprogram minden ágazatot átfogott, így Romániában kezd meghonosodni a piacgazdaság. Megítélése szerint a világ-gazdaság átmeneti időszakának nehézségei – pontosan az elmúlt rendszer szupercentralizált irányítási rendszere miatt – nem kerülhették el az országot, így ma, eddig nem tapasztalt mélységű válság alakult ki Romániában. A felszámolt központosítás, az új szabadságérzés, a lépések esetenkénti koordinátlansága következtében jelentősen romlott a munkafegyelem, a munka termelékenység, növekedett a fedezet nélküli bérkiáramlás, elértéktelenedett a nemzeti valuta.

Mindezen okok következtében 1992-ben a GDP várhatóan 16 %-kal lesz alacsonyabb, mint előző évben, és az 1989. évinek mindössze 67 %-át fogja csak elérni. Jellemző példaként említette, hogy az év első két hónapjában az ipari termelés 23,5 %-kal volt kisebb, mint 1991 hasonló időszakában és ez 41 %-kal alacsonyabb az 1989. évinél. A csökkenés mértéke az import alapanyagot feldolgozó alágazatokban (pl. kohászat, petrokémia), az ezekhez kapcsolódó beruházásokban és a kivitelen volt a legnagyobb.

Ebben az évben is folytatódott a mezőgazdaság válsága: 1989-hez viszonyítva gabonából 60 %-kal, kukoricából 18 %-kal, cukorrépából 61 %-kal, míg burgonyából több mint 37 %-kal termeltek kevesebbet, nagymértékben csökkent az állatállomány és az állati termékek termelésének értéke is. Mindezek miatt az élelmiszer-tartalékok állami felvásárlásának előirányzatait sem lehetett teljesíteni és romlott a lakosság élelem-ellátása.

Változatlan a gazdasági alanyok tevékenységét bénító „sorban állás”, ezért aztán az ún. „raktár-ra termelés” mértéke növekedett, a készletek értéke az év elején mért 260-ról szeptemberre 463 milliárd ROL-ra emelkedett.

Jelentős, már-már katasztrofális mértékűvé vált az infláció: az árak az 1990. októberihez viszonyítva 11,2 szorosukra emelkedtek ez év szeptemberére. Az áremelkedések havi ütemét a januári 19,5 %-ról júliusra sikerült ugyan 3,2 %-ra lassítani, szeptemberben azonban ismét 10 % fölé emelkedett.

Az árliberalizálás hatásainak ellensúlyozása céljából 1990. november 1-től nyolc alkalommal történt fizetés-indexelés, így a havi átlagjövedelem 3.414-ről 23.306 lejre emelkedett, de ennek ellenére is az 1992. szeptemberi reáljövedelem 27,7 %-kal ér kevesebbet, mint az 1990. októberi. Mindezek miatt is a kiskereskedelmi áru-forgalom az év első kilenc hónapjában 9,3 %-kal, a lakossági szolgáltatásoké pedig 7,3 %-kal volt alacsonyabb az előző évi azonos időszakhoz viszonyítva.

Az ország kivitele 1991-ben 45, a behozatal pedig 48 %-kal maradt el az 1989. évi szinttől, de 1992. I-IX. hóban már 25,9 % volt az exportnövekedés, míg az import az előző év azonos időszakának szintjén maradt. A konvertibilis elszámolású kereskedelmi mérleg ennek ellenére is – 560 millió USD, január és szeptember között.

Románia teljes külső adóssága mintegy 3,8 milliárd USD. Ebből állami felhasználású 2,9 milliárd, melynek azonban csak 9 %-át (!) használták fejlesztésre, a többit fogyasztásra.

A miniszterelnök – programja szempontjából – a jövőt két részre osztotta:

1./ az 1992–93-as tél

A fő célkitűzés a téli időszak átvészelése, a gazdasági alanyok teljeskörű bevonásával, annak érdekében, hogy a lakosság élelmiszerrel, fűtéssel és villamosenergiával történő ellátása biztosítható legyen. Ezért – kőolaj és termékbehozatalra – további havi 160–190 millió USD pótlólagos forrásbevonás szükséges.

A jelenlegi gabonakészletek 1993. január elejéig biztosítják az ország ellátását. A hiány okai – Văcăroiu szerint – a lecsökkent vetésterület, az elégtelen műtrágya és növényvédőszer felhasználás, valamint a felvásárlás szervezetlensége.

Nincs elegendő készlet étolajból, tej és tejtermékből sem, ezekből is pótlólagos behozatal szükséges.

Mindezen termékek behozatalához, illetve felvásárlásához a szükséges pénzeszközöket a Pénzügyminisztériumnak kell biztosítania és egyben az ártámogatásokat felügyelnie.

2./ 1993–1996 közötti időszak

A kormány következetesen folytatni kívánja a gazdaság strukturális átalakítását, a demokratizálási folyamatot úgy, mindezek társadalmi hatásai ellenőrzött (értsd: még elviselhető) mederben maradjanak.

Fékezni, sőt a második félévre megállítani kívánják a termelés további csökkenését és ezzel egyidőben 1994-re meg akarják teremteni a fellendítés alapjait.

A nyersanyag kitermelő és feldolgozó, valamint az energetikai szektor racionalizálása az ipar területén elsőrendű fontosságú, mivel a készletek és a felhasználás közötti diszharmónia ma túl nagy. E területen – szükség esetén – akár állami eszközökkel is beavatkoznak, különösen a beruházások esetén. Fokozni kívánják az ipar export-orientációját.

A mezőgazdasági termelés fokozása érdekében preferenciális hitelkonstrukciókat és más ösztönző rendszereket fognak kidolgozni. Gyorsítják a föld tulajdonjegyek kiadásának ütemét.

Fiskális szigorításokkal kívánják évi 40 %-os ütemre (vagy az alá) szorítani az inflációt. Módosítani, javítani fogják a jelenlegi bankrendszer működését, új fizetési- és hitelrendszert vezetnek be.

A privatizációs folyamatot szigorúan ellenőrzik, de azonnali intézkedéseket hoznak a kereskedelem és a turizmus privatizációjának gyorsá és teljessé tétele érdekében. Bátorítani kívánják a külföldi működő tőke beáramlását is.

A kormány a túrhetőség határain belül akarja tartani az „átalakítás társadalmi árát”. Ennek érdekében folyamatossá teszik a párbeszédet a szakszervezetekkel és a más, nem kormányzati szervezetekkel. Szigorúan be fogják tartani „az eredményes munkáért megfélelőbbért” elvet.

A külkapcsolatok területén: fejleszteni fogják az USA-hoz és a fejlett nyugat-európai államokhoz fűződő viszonyt, beleértve természetesen a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatokat is. Nem feledkeznek meg a Fekete-tenger és a Duna melléki országok együttműködéséről sem, amelyekben földrajzi helyzetük előkelő helyet biztosíthat számukra. Az ország kapcsolati rendszerében természetesen különleges helyet foglal el Moldova. Erősíteni kívánják a kapcsolatokat a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel is. Mindezek révén újabb exporttámogatást és technológia-importot remélnék.

Mint látható, Văcăroiu, vagyis az NMDF, kormányzási programja meglehetősen suta: aránytalanul hosszan és részletesen elemzi a múltat és a jelent, viszont a jövőről csak rövid távon, de mindenképpen felületesen, mondhatni a régi „pártkongresszusi irányelvek” szintjén foglalkozik.

Világosan látszik az az igény, hogy a „kormányprogram” a pillanatnyi elvárásoknak feleljen meg. Nem ad semmiféle világos támpontot pl. arra sem, miként kívánják kezelni az energetikai és nyersanyag kitermelő és –feldolgozó ágazatok gazdaságossá tétele és a szociális feszültségek csökkentése között feszülő ellentmondást.

Egyértelmű ugyanakkor az a szándék is, hogy a jelenlegi gazdasági helyzet túldramatizálásával egyfelől a várható gondok megjelenése pillanatában máris rendelkezésre álljon a hivatkozási alap (mit lehetett várni ilyen kezdő adottságok után?), másfelől egy esetleges siker a még ingadozókat is az NMDF pártjára állítsa.

A program alapján megállapítható, hogy továbbra is minden téren a visszarendeződéssel, a problémák „szőnyeg alá söprésével”, látszatkezelésével lehet számolni. A valóban demokratikus gondolkodásmód kialakulása továbbra is késik, állandósulnak a rögtönzések, a hiányok. A hatalomra kerültek legjobb esetben is inkább csak reform–kommunistáknak és nem reformereknek tekinthetők.

(Péter László)
ideiglenes ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

245.
1992. december 16.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A Nagy-Románia koncepció
és a román sovinizmus jellege, jelenléte a román tájékoztatási
eszközökben

003201

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC10831
Érkezett: 92.12.16. 14:45
Készítette: HA
Ellenőrizte:

15753

Sürgős!

26, 47, 38

Von.: 26/340-ára:

Tárgy: A Nagy-Román sovinizmus jellege, jelenléte a román tájékoztatási eszközökben, hatása, a szélesebb közvéleményre.

A trianoni és versaillesi békeszerződések alapján létrejött Nagy-Románia az ismert bel- és külpolitikai okok, tényezők miatt már több mint 70 éve képtelen megszabadulni a fenyegetettség érzésétől, illetve egy feltételezett, bármikor, bármilyen irányból bekövetkezhető revízió lehetőségétől. Az 1989-et követő ún. demokratikus román vezetés a belső politikai és gazdasági nehézségek elől elsősorban a külső veszélyeztetettség, egy többirányú ellenségkép irányába igyekszik a közvélemény figyelmét terelni. E komplex ellenségkép összetevői között első helyen az állítólagos magyar

veszélyt kell megemlítenünk, mely önmagában is több ún. „veszélytényezőre” bomlik úgy, mint: Magyarország, a Románián belüli magyar nemzeti kisebbség, valamint a nyugati magyar emigráció. További „veszélyfaktorok” még Oroszország, Ukrajna, Bulgária, a velük rokon, Románia és Moldova Köztársaság területén élő etnikumok. Az ellenségkép része még a megmaradt csekélyszámú romániai zsidó, valamint a világzsidóság. Bár kisebb mértékben, de idesorolhatók még a román feltételezés szerint hagyományosan a kelet-közép-európai térség, azon belül Románia felé irányuló „német imperialista” törekvések. A nagy-román sovinizmus körkörös irányban ellenségeket látó, tudat-izoláló jellegét mi sem minősíti jobban, mint az a román politikus által is megfogalmazott tétel, mely szerint „Romániának csak egy barátja van, a Fekete-tenger”.

Romániában, ahol 1989. december után a civil társadalom evolúcióját, azzal együtt a polgáriasodott nemzettudat formálását gyakorlatilag a nulláról kellett elkezdni, a nacionalista-soviniszta meggyőzés sajnálatos módon szélesebb román tömegekben is fogékony táptalajra talál (annál is inkább, mert mint ismert, az intenzív propaganda mellett ennek masszív fasiszta-légionárius, illetve nemzeti kommunista történelmi előzményei is vannak. Ma a román társadalom jelentős részét megfertőzte a soviniszta-nacionalista mákony, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy az 1992. szeptemberi parlamenti választásokon a szélsőjobbboldali RNEP a két posztkommunista párt, valamint a demokratikus ellenzék pártja mögött a negyedik helyet tudta megszerezni, a korábbi helyhatósági választásokon pedig Kolozsvárott egy nyíltan fasiszta nézeteket hirdető politikust választottak Funar személyében polgármesterré.

Romániában a jelenlegi hatalom abszolút ellenőrzést gyakorol a legfontosabb média, a televízió fölött. Ezenkívül még kiegészíti a hatalom média-monopóliumát a központi és helyi sajtótermékek elosztó hálózata fölötti ellenőrzés, valamint a papírárak állandó és aránytalan emelése, amellyel számos ellenzéki orgánum – köztük szinte az összes kisebbségi lap – megjelenését és az olvasókhoz való eljutását lehet lehetetlenné tenni! Masszív központi támogatás nélkül aligha lenne elképzelhető az ultra jobbboldali irányzatú helyi és központi lapok gombamódra való szaporodása, vagy az, hogy a Románia *Mare* és az *Európa* c. magyarellenes és antiszemita sajtótermékek az ország összes nagy és közepes városában folyamatosan kaphatók.

Mindig a román külpolitika adott propagandaérdekei, valamint a hatalom és az ahhoz közelálló csoportosulások (leginkább a soviniszta erők) belpolitikai érdekei döntik el azt, hogy ez a nagyrészt kézi irányítású tájékoztatógépezet a már leírt komplex ellenségkép mely szeletét veszi éppen elő a közvélemény hangolására. Mivel a közvélemény ijesztgetését szolgáló propaganda elsőszámú „mumusa” az ún. magyar veszély, ezért kiemelünk néhány példát a tömegtájékoztatási eszközökből ennek érzéltetésére. (Sajtótávíratban annak idején részletesen jelentettünk).

A romániai televíziót, rádiót, a napi és heti sajtót a „folyamatos ébrentartást” szolgáló rendszerességgel áthatja a magyar veszélyre való hivatkozás. A nagy példányszám-ban megjelenő *România Mare* egyértelműen magyar- és zsidóellenes, szélsőségesen nacionalista, fasiszta hetilap, az idei évet a magyar revizionizmus elleni nemzetközi harc évének nyilvánította a belső oldalán ezen szalagcím alatt minden héten talál közölnivalót a Romániát Magyarország részéről fenyegető állítólagos veszélyről.

A *Curierul National* február 27-i száma részletesen ismerteti a Vatra Romaneasca „kulturális”, de erősen magyarellenes, nacionalista párt felhívását, mely szerint „nehogy az országban folyó politikai és választási, valamint a gazdasági túlélésért folytatott harc megfelelő körülményeket teremtsen a magyar revizionista erők számára, melyek legfőbb ügynöke és végrehajtója Romániában az RMDSZ és ennek fiókszervezetei”. A továbbiakban arra szólítják fel a román hadsereget, hogy adott esetben a legkeményebb ellencsapást mérje minden olyan kísérletre, amely Románia területi integritása és társadalmi életének stabilitása ellen irányul.

Ez év május 5-ikén az Iliescu elnökhöz közelálló *Dimineata* című napilap odáig jutott, hogy azzal vádolja a székely megyéket (Kovászna és Hargita) hogy területükön a románok erőszakos elmagyarosítása tovább folytatódik. Az apropót a cikk megírására az adja, hogy néhány székelyföldi községben a román nemzetiségű iskoláskorúak száma nem éri el a román törvényekben meghatározott minimumot, amelyen felül már román nyelvű osztályt kellene indítani és így két-három diák számára indítottak külön román nyelvű osztályt.

Ez év májusában került sor Nagyváradon I. László királyunk szentté avatása 700. évfordulójának megünneplésére. A *Natiunea* című nacionalista beállítottságú hetilap 19. száma „*Varadium 92 (egy irredenta szemtelenség röntgenfelvétele)*” címen megkérdőjelezi az egész ünnepségsorozat jogosultságát és írását azzal zárja, hogy a román katona sohasem értett egyet „Szent Pista” király koronájának határmámorával és az 1916–1919-es országgyarapító háborúban átlépte az igazságtalan (a Kárpátok képezte magyar–román) határt és a Tiszát, valamint Budapest elfoglalásával bevonult a történelembe.

Ez év június 12-én az *Azi* című napilap (a Petre Roman vezette Nemzetmentési Front napilapja) a Soros-alapítvány ideológusának Köpeczi Bélát teszi meg és magát az alapítványt poliphoz hasonlítja, amelynek karjait kémszervezetek agya irányítja.

A Magyarországon augusztus 20. táján sorra került Magyarok Világszövetségének III. kongresszusa, illetve az Erdélyi Világszövetség Budapesten megrendezett kongresszusa a rádió-, TV-adások fő műsoridejét, a napilapok, hetilapok címlapját betöltő, Románia ellen irányuló támadásként szerepelt. Az ügy annyira „súlyos” volt, hogy az akkori román külügyminiszter – nagykövetünket kivéve – magához kérte az EBEÉ országok misszióvezetőit és a budapesti rendezvénysorozatot egy Romániát

veszélyeztető megnyilvánulásnak minősítette, kérve a jelenlévő nagyköveteket, hogy erről tájékoztassák kormányaikat és egyben kérjék azok közbenjárását a magyar irredentizmus megfékezésére.

A magyarok Románia elleni összeesküvése és áskálódása a román propaganda szerint nem ismer határokat. Magát azt a tényt, hogy az Egyesült Államok törvényhozása nem adta meg a legnagyobb kedvezmény elvét Romániának, a *Vremea* című napilap „Amerika ne alázd meg Romániát” címmel kommentálta bőven. Október 2-án az *Adevarul* című nagy példányszámú és itt semlegesnek ismert napilap pedig „Az amerikai képviselőház diverziója és ennek budapesti verziója” és ugyanabban a számban „*A gyalázatos Lantos-levél*” címmel kétszer is foglalkozik az országot úgymond magyar kezdeményezésre ért „méltánytalan, megalázó és lealázó magyar mesterkedéssel”.

A fenyegetettség érzésének megnyilvánulása az is, hogy ez év november 10-én az államfőhöz közelálló *Dimineata* című napilap a lehető legkomolyabb formában veti fel a Kis-Antant újjáélesztésének szükségességét. Szerinte Magyarország, Horvátország, Ausztria a térségen belül uralomra tör és ezért Romániának, Szerbiának és Szlovákiának Románia vezetésével újjá kell élesztenie a két világháború között eredményesen működő Kis-Antantot, mivel másképp a magyar irredentizmust nem lehet megfékezni. Egyébként a mai romániai sajtó egészére is, beleértve a demokratikus színezetű lapokat is, többé-kevésbé határozott formában jellemző a Kis-Antant gondolat igenlése.

A román sajtó valóságos fenyegetettségi hisztériarohamát váltotta ki a magyar–orosz kisebbségi megállapodás. Ez év november 13-án az *Evenimentul Zilei*, Románia legnagyobb példányszámú napilapja, vezércikkében „*Nyugtalanító szövetség*” címmel annak a véleményének ad kifejezést, hogy a szétesett Szovjetunió helyébe lépő Oroszország hagyta magát meggyőzni a magyaroktól azzal, hogy a kisebbségi kérdés melegen tartásával bármikor bárkiket sakkban lehet tartani.

Az *Adevarul* december 7-i számában a gyulai és a magyarcsanádi románellenes, elszigetelt megnyilvánulásokat „*Veszélyes provokációk a magyar–román kapcsolatok szempontjából*” címmel címdalra olyanak tünteti fel, mint amely az egész magyar társadalom akaratát tükrözné, „természetesen” megfelelkezve annak ismertetéséről, hogy mind Göncz Árpád, mind Antall József elítélte és elhatárolódott azoktól.

A *Tineretul Liber* december 14-i vezércikke a vita alatt álló magyarországi kisebbségi törvényt arra látja alkalmasnak, hogy jogi alapot teremtsen Magyarország számára arra, hogy a továbbiakban is beavatkozhasson a szomszédos országok magyar kisebbségeinek sorsába.

A romániai tömegtájékoztatás, hagyományos centralizáltsága, valamint a széles tömegek alacsony kulturális színvonala miatt természetesen a Televízió képes

kifejteni a leghatékonyabb uszító–sovén propagandát. A legfőbb média legfelső vezetése e propaganda hűséges kiszolgálójaként működik. Jellemző, hogy a magyar–román kétoldalú kapcsolatokban előremutató, a normalizálás esélyét fölvető találkozókról, diplomáciai eseményekről az RTV elhallgatással egyenértékű, igen szűkszavú híradásokat nyújt. Raffay Ernő magyar honvédelmi államtitkár romániai látogatásának híre pl. be sem került a központi TV aznapi hírányagába. (Azt csak utólag, a katonai adás keretében ismertették rövid híradás formájában). Az RTV általában igen szűkszavúan taglalja az egyébként jól funkcionáló magyar–román katonai együttműködés momentumait (pl. a „Nyitott égbolttal” kapcsolatos fejleményeket.)

Az RTV a „permanens magyar veszély”, a fenyegetettség pszichózisát profi módon „menedzseli” a román közvélemény felé. Miután a TV Híradó két napon keresztül elhallgatta, hogy a szobor-ügy kapcsán Kolozsváron már javában tüntetnek magyar fiatalok, váratlanul hosszú és részletes tudósításban ismerteti a templomgyalázás „égbekiáltó”, a magyarországi rasszizmus előretörésére utaló esetét.

A televízió hasonló hangnemben napról napra közöl riportokat, tudósításokat, rövid híreket. A TV Adásaiban a pálmát minden hétfőn, a magyar nyelvű adást követő „*Pro Patria*” című katonai adás viszi. Ez a műsor, mintegy a magyar adás ellensúlyaként működve, általában olyan témákra igyekszik ráirányítani a román Tv-nézők figyelmét, mint a „soviniszta magyar történészek” állításainak cáfolata, vagy pl. – a december 1-jei nemzeti ünnep alkalmából sugárzott összeállításában – kifogásolja, hogy a marosvásárhelyi RMDSZ miért nem vett részt Avram Iancu főtéri szobrának megkoszorúzásán (miután a román katonai temetőben rendezett megemlékezésen az RMDSZ is részt vett). A „hazafias” műsor nyilvánvaló célja és gondolati vezérfonala a román közösség állandó figyelemfelkeltése azzal kapcsolatban, hogy „már megint mennyire nem lojálisán viselkedik a magyar kisebbség”.

A *Pro Patria* egy másik „plasztikusan uszító” jellegű, ez év augusztus 25-i adásában pl. a „horthysta-fasiszta” magyar csapatok II. Bécsi döntés utáni atrocitásairól számoltak be öreg, szenilis szemtanúk. Egy tartalékos ezredes könnyes szemekkel és remegő hangon mesélte, hogy ő a saját szemével látta, hogy a magyar honvédek közül hatan megerősakoltak egy 13 éves román kislányt. Borzalmas tettük után lemetszették a kislány mellét és a meggyalázott, megcsónkított holttestet átdobták a határon.

folytatás következik

A veszélyérzet keltéséhez – bár kisebb mértékben – a *Román Rádió* is hozzájárul. December 14-i reggeli hírösszefoglalójában pl. a legfontosabb nemzetközi hírek sorában tudhatta meg a hallgató, hogy a magyarországi közvélemény kutatások szerint

ma a magyarok 66 %-a a területi revízió ellen van, és „csak” 29 % kívánja a jelenlegi határok megváltoztatását.

Figyelemre méltó körülmény az is, hogy C. V. Tudor, a România Mare Párt vezére parlamentbe való beválasztása és szenátusi titkárrá történt kinevezése óta majd minden nap megjelenik a központi TV képernyőjén (lényegesen többet szerepel, mint pl. az állam–, vagy a kormányfő) és vagy parlamenti felszólalás, vagy pártsajtókonferencia keretében rendszeresen magyarellenes kijelentéseket tesz, illetve uszít.

Eddigiekből látható, hogy a román tömegtájékoztatási eszközökben szinte minden negatív színben jelenik meg, ami Magyarországgal, magyarokkal kapcsolatos. Az ilyen jellegű uszító propaganda minden magyar vonatkozású eseményt vádaskodásra próbál felhasználni, még a legártalmatlanabb események kommentálásába is kever egy kis „gyanús” ízt (pl. az 1989. decemberi, romániai lakosságnak juttatott magyar egészségügyi és élelmiszer segélyek köré a román sajtó – legutóbb az Evenimentul Zilei – mára már egész, jól kitervelt magyar felderítő akció meséjét szötte). Az uszításhoz azonban nincs szükség aktualitásokra (vagyis eseményekre és nyilatkozatokra), a romániai hatalom e konstans szükségletéhez gyakran a múlt eseményeinek reaktualizálásával teremt alapanyagot (lásd Hargita–Kovácsna jelentés, kolozsvári szobor-ügy stb.). A tömegtájékoztatás afféle időzített bombák sorozatát tartalékolja, elsősorban a magyar kisebbséget érintő főbb problémák köréből. Az egyik legközelebbi ilyen „bomba” lehet a magyar nyelvű iskolák ügye, vagy az autonómia kérdése. A tisztázatlan romániai alkotmány– és közjogi viszonyok közepette mindig a pillanatnyi konszenzus, az aktuális értelmezés a döntő, ezért bármilyen személy vagy intézmény múltbeli, illetve a jelen pillanatig fennálló aktusát a hatalom bármikor törvénytelennek minősítheti (pl. magyar nyelvű oktatás a székelyföldi iskolákban, magyar többségű megyében magyar nemzetiségű prefektus működése, etnikai alapon működő politikai párt léte stb.).

Időnként a magyarnál lényegesen ritkábban, az ellenségkép másirányú összetevői is felszínre kerülnek. Jelenleg a második helyen az orosz fenyegetés (rém)képe áll. Oroszország, mint a Kelet-európai Síkságot uraló, meghatározó geostratégiai faktor lényegesen aggasztja a már–már birodalmi ábrándokat kergető, Moldova visszatéréséért küzdő román politikát. A román propaganda. Oroszországot általában, mint a keleti barbárság megtestesítőjét próbálja beállítani. A lapok egyik kedvenc témája a KGB 1989. előtti és 1989. decemberi romániai tevékenysége, szerepe. Gyakran kerül előtérbe az oroszok által elszállított román aranykincs és levéltári anyagok kérdése Bevert propaganda frázisnak számít a Ribbentrop–Molotov paktum, a „terület-rabló Oroszország” állandó elítélése. Megjegyzendő, hogy a Kis-antant felújítására vonatkozó román elképzelésekben fontos helyet kap az a meggyőződés, hogy a magát közép–hatalomnak vélő Románia, regionális, illetve balkáni elhivatottságába egy

olyan román irányítású blokk (Lengyelország, Törökország, esetleg Ukrajna) létrehozása is beletartozik, amely nemcsak Magyarországot képes „feltartóztatni”, de az európai orosz törekvésekkel szemben is gátat jelent. A román sajtóban pl. egyes helyeken elhangzik, hogy Romániának a török befolyás kiközvetítőjévé kell válnia a térségben – fölösleges rámutatni e kijelentés szlávellenes irányultságára.

A nyíltan megfogalmazott román területi követelések (Észak-Bukovina, Dél-Besszarábia), a Moldova újraegyesítésére irányuló politika, az utóbbi időszakban többször vezetett nyílt román–ukrán polémiához. A román sajtó rendszeresen közöl Ukrajnát, ukrán politikusokat, a bukaresti ukrán nagykövet személyét támadó cikkeket, melyekben elítéli „az ősi román földeket bitorló ukrán imperializmust”, az ukrániai román nemzeti kisebbség „brutális elnyomását”, a Ribbentropp–Molotov paktummal való cinkosságot stb. Ha egy mód van rá, egyébként mind az orosz, mind az ukrán veszély említéséhez a propaganda hozzákapcsolja a „magyar veszély” képét is. E logika szerint Magyarország minden más, Romániára leselkedő veszélyt képes kiaknázni.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a román nagynemzeti, nagyhatalmi mítosz ápolása az utóbbi időben minden jel szerint fokozottan előtérbe került. A felsorolt ellenségképek rendeltetése (belpolitikai jelentőségükön túl) végsősoron az, hogy a közvéleményt a nagyhatalommá, Nagy-Romániává válás lázában tartsák, mintegy szuggerálják, hogy Romániának minden szomszédjával szemben van „követelni valója” (még a szerbekkel szemben is, egyelőre csak a vajdasági és Timok-völgyi románok ürügyén). Románia majd minden jelentősebb politikai pártja által támogatott (bár különféleképpen értelmezett) „Dnyesztvertől a Tiszáig” jelszó is erről tanúskodik. Románia durva megfogalmazással abszolút irredentának minősíthető, mivel történelmi jogok – az „ősi Dák Birodalom” egykori kiterjedése jogán, valamint a nemzetállam koncepciója alapján kimondott, vagy kimondatlan formában igényt tart mindazon szomszédos területekre, melyeken jelenleg román nyelvű népesség is él. Románia ilyen tekintetben európai unikumnak tekinthető, talán egyedül csak Szerbiával vehető egy kategóriába.

– 782 – P. –

Lássa:

Sajtófőosztály

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

246.
1993. január 4.

A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya román
referatúrájának összefoglalója a magyar–román kapcsolatokról

00601/12

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Román referatúra

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!

Feljegyzés
Tárgy: Román relációs áttekintés

A román belpolitika helyzete

Az 1989. decemberi fordulat után a Nemzeti Megmentési Frontba tömörült erők – elsősorban a Ceaușescu által korábban eltávolított káderek – ragadták kezükbe az ország irányítását. Az első hónapokban tett népszerű intézkedéseknek köszönhetően – melyek jócskán megrendítették Románia egyébként is igen ingatag gazdasági helyzetét – főlényesen győztek a májusi parlamenti választásokon, s biztos hatalmi pozícióikat kihasználva gyakorlatilag megállították a nehezen elindult megújulási folyamatot.

Az európai intézményrendszerhez való csatlakozás érdekében meghozott látszatintézkedések és deklaratív nyilatkozatok ellenére a kialakult politikai intézményrendszer nem hordozza magában a demokrácia kellő biztosítékait. Az 1991 novemberében elfogadott új Alkotmány túlzott hatalmat biztosít az ország elnökének, nem rendelkezik kellő mértékben a hatalmi ágak szétválasztásáról és igen lényeges kérdéseket utal alacsonyabb szintű jogszabályok hatáskörébe. Ez széles teret biztosít az alkotmányjogi normák értelmezésének, s a helyi és országos hatalmasságok visszaéléseinek bő táptalajt nyújt.

Nincsenek biztosítva a sajtószabadság gazdasági feltételei. Az elektronikus médiákat pedig teljesen az elnöki hivatal ellenőrzi. Az elnök befolyása egyébként sem intézményes, hanem személyes kapcsolatokon nyugszik úgy a titkosszolgálatnál,

mint a Belügy- és Külügyminisztériumban. Iliescu hatalomra kerülése után pozíciójának megerősítése érdekében a tömegek manipulációjától sem riadt vissza.

Az új hatalom is felhasználta a nemzeti kérdést, amikor érdekei így kívánták. Már 1990. márciusában kirobbantották az emlékeztető marosvásárhelyi pogromot, hogy megakadályozzák a társadalmi és gazdasági reformokban feltétlenül érdekelt magyarság helyzetének konszolidálódását. Ezt a helyzetet kihasználva a szélsőséges nacionalista erők egyre nagyobb teret nyertek a politikai közéletben.

1992. február 9-én első ízben rendeztek szabad helyhatósági választásokat, melynek eredményeként a Front 47,9%-os eredményt ért el, míg az ellenzéki pártokat tömörítő Demokratikus Konvenció, valamint az RMDSZ a települések 12,9%-ában jutott hozzá polgármesteri helyekhez. Az RMDSZ-nek összesen 124 polgármestere és 2610 tanácsosa van. A nacionalista pártok országos szinten nem tudtak kiemelkedő eredményt felmutatni, de például a Vatra pártja, a Román Nemzeti Egységpárt 89 településen szerezte meg a polgármesteri posztot. A helyhatósági választások jelentőségét csökkenti az a tény, hogy a helyi önkormányzatoknak a törvény igen szűk mozgásteret nyújt. A kormány által közvetlenül kinevezett prefektusok korlátozhatják az önkormányzatok tevékenységét, felfüggeszthetik határozataikat.

Az 1992. szeptember 27-én tartott parlamenti választások eredményeként a Képviselőházba és a Szenátusba a következő pártok jutottak be:

Az Iliescu vezette Nemzeti Megmentés Demokratikus Frontja 27,7% és 28,2%; az ellenzéki pártokat tömörítő Demokratikus Konvenció 20% és 20,1%; a Petre Roman vezette Nemzeti Megmentési Front 10,1% és 10,3%; a Romániai Magyar Demokrata Szövetség 7,4% és 7,5%; a szélsőséges nacionalista G. Funar vezette Románok Nemzeti Egység Pártja 7,7% és 8,1%; az ugyancsak szélsőséges, fasiszta eszméktől nem távolálló Nagy Románia Párt 3,9% és 3,8%; a Román Kommunista Párt utódjaként fellépő Szocialista Munka Párt 3% és 3,1%. A fentiekén túl még a Demokratikus Agrár Pártnak sikerült 3,3%-kal bejutnia a Szenátusba. Az elnökválasztások végeredménye szerint Románia elnöke egy 4 éves periódusra újból Ion Iliescu lett (61,43%), az ellenzék jelöltje, Emil Constantinescu 38,57%-ot szerzett.

A kormányalakítás problémáját Iliescu a már jól bevált recept szerint oldotta meg. Mivel az ellenzék elzárkózott a nagy koalíciótól, s megpróbálta az NMDF-t rászorítani a kormányzati felelősség teljes felvállalására, az elnök ismételten szakértői kormány alakítását javasolta. Nicolae Văcăroiu személyében egy eddig háttérben dolgozó közigazdást bízott meg a kormányalakítással. A Parlament elfogadta új végrehajtó testület félig szakértőkből, félig az NMDF kádereiből áll, s egyértelműen Iliescu befolyása fog érvényesülni tevékenységében. Változatlan az olténiai származású vezetők 80%-os aránya is a kormányban.

Az 1989. decemberi eseményeket követő majd 3 éves periódus lezárásaként a választások eredményét a falusi tömegek és az elmúlt 20 évben a nagyvárosokba telepített lakosság hozzáállása határozta meg, melyben a változásoktól való félelem dominált. A hatalom változatlanul az 1989 decemberében uralomra jutott csoport kezében maradt, mely a hadsereget, a biztonsági szolgálatot, az államapparátust, a bírói kart, a belügyi egységeket, valamint a tv monopóliumát is maga mögött tudhatja.

Románia gazdasági helyzete az elmúlt két évben folyamatosan romlott. A bruttó hazai termék 1989-ben 5,9%-kal, 1990-ben 7,4%-kal, 1991-ben 13,7%-kal esett, 1992-ben előzetes adatok szerint 16,3%-kal csökken majd. A munkanélküliek száma 1992. szeptember végén 520 ezer volt (4,7%), míg a munkát kereső, de munkanélküli segélyre nem jogosult munkanélküliek száma szeptemberben elérte a 842 ezret (7,6%). A külföldi adósság 1991 szeptemberében 883 millió USD, 1992 szeptemberében 2117 millió USD volt. A reálbérek 1989-hez viszonyítva 80%-osak. A privatizáció a törvény ellenére sem indult meg, a külföldi tőke a kedvezmények ellenére sem jön – elsősorban az instabil belpolitikai helyzet miatt –, a piacgazdaság kiépítése a meghirdetés ellenére lassú, bár készül a törvényi kerete. 1991 októberétől 1992 szeptemberéig 298 millió USD tőkét fektettek be az országban. A vállalkozások kisméretűek, elsősorban kereskedelmi jellegűek, a vállalatok változatlanul állami kézen vannak, a gazdasági-, kereskedelmi élet továbbra is központi irányítás alatt áll.

A magyar kisebbség helyzete

Az 1989. decemberi hatalomátvétel²² és a Nemzeti Megmentési Front 1990. január 5-i nyilatkozata fordulatot ígért a magyarság számára. Az ígéretekből azonban szinte

²² Nicolae Ceaușescu (1918–1989) a Román Kommunista Párt vezetője és Románia diktátora volt 1965 és 1989 között. A keleti tömb országaitól független és nacionalista politikát folytatott. Az 1960-as években Románia tevékenységét felfüggesztette a Varsói Szerződésben. Csehszlovákia 1968. évi megszállását elítélte. 1984-ben a Szovjetunió és szövetségi rendszerébe tartozó országok bojkottálták a Los Angeles-i olimpiai játékokat, kivéve Romániát, amely elküldte a sportolót. 1988. április 29-én Nicolae Ceaușescu a Román Kommunista Párt Politikai Végrehajtó Bizottságának ülésén ismertette a román falurendezési terv részleteit. Mindez ellentétes volt a Helsinkii Záróokmánnyal, amelyet Románia is aláírt. 1988. május 7-én nyilvánosságra került a román terv, amely ellen június 27-én, a Hősök terén 40–50 ezren tüntettek. A budapesti román nagykövetség nem volt hajlandó átvenni a tüntetés szervezői által fogalmazott tiltakozó levelet. Másnap a román kormány megvonta a működési engedélyt a kolozsvári magyar főkonzulátustól. Június 30-án a magyar Országgyűlés Szűrös Mátyás előterjesztésére állást foglalt a Román Szocialista Köztársaságban elhatározott településrendezés kihatásaival kapcsolatban. Eszerint a román tervezet „mélyleges aggodalmat és nyugtalanságot”, valamint megütközést és tiltakozást váltott ki Magyarországon, valamint felhívta a Román Nagy Nemzetgyűlés figyelmét a megsemmisítendő falvak felbecsülhetetlen történelmi és kulturális értékeire. A magyar Országgyűlés határozottan kifejezte

semmi nem valósult meg. A magyarság számarányának megfelelő megjelenését a politikai életben a románság többsége sokként élte meg. A külső es belső ellenségkép, a veszélyeztetettségérzés a Ceaușescu-rendszerhez hasonlóan továbbra is a román belpolitika lételeme. Az ország vezetői a kisebbségi kérdést ma is kizárólag belügynek tekintik, a nemzeti kisebbségek jogainak kodifikálásától mereven elzárkóznak.

Az 1989. decemberi események utáni pozitív fejlődési tendenciákat a mesterségesen fölkellett marosvásárhelyi interetnikai zavargások szakították meg 1990 márciusában. Azóta folyamatosak a kísérletek a fordulatot követő 1–2 hónap alatt elért eredmények lassú felszámolására, illetve zajlik a belpolitikai harc a magyar kisebbség politikai, kulturális jogainak visszaállításáért.

A román politika minden eszközt felhasználva igyekszik megtörni, felmorzsolni a romániai magyarságot (megosztásuk, lejáratásuk jogaik és lehetőségeik folyamatos szűkítése, emigrálásuk segítése stb.). A legújabb román népszámlálási adatok szerint a magyarság létszáma 1 millió 620 ezer fő, mely az ország lakosságának 7,1%-a, szemben az 1977-es 7,9%-kal. Ugyanakkor a vallási adatok arra engednek következtetni, hogy a népszámlálás során tudatosan tüntettek el néhány százezer magyart.

1991 őszén néhány székelyföldi RMDSZ-tisztségviselő egy kulturális-területi autonómia-tervezet megtárgyalásának javaslatával állt elő. A hatalom példátlan össz-tűzzel válaszolt, s a kormány- és ellenzéki pártok egymással versengve ítélték el a magyarok „szeparatizmusát”. A román törvényhozás azon nyomban napirendre tűzte az ún. Hargita–Kovácsna jelentés megtárgyalását. (Ennek keretében az 1989. decemberi fordulatot követően a Ceaușescu-rezsim gyűlölt helyi szekus és rendőr-

reményét, hogy román részről elállnak a terv végrehajtásától, és ez a kérdés nem fogja akadályozni a két ország kapcsolatait. 1988. augusztus 28-án Nicolae Ceaușescu és Grósz Károly Aradon találkoztak a helyzet megoldása érdekében, de a több mint nyolcórás megbeszélés nem hozott eredményt. Az 1980-as évek közepére az államadósság visszafizetése egyre nehezebb életkörülményeket teremtett a lakosság számára. Állandó üzemanyag- és fűtésihiány, a víz- és áramszolgáltatás elmaradása. 1987-ben felkelés tört ki Brassóban, amit a katonaság leverte. A változást Tőkés László temesvári református lelkész kilakoltatása indította el. Tőkés László 1986-tól volt lelkész Temesváron, és 1989-ig rendszeresen felszólalt a falurombolás ellen, melynek következtében megfosztották szónokétől és el akarták távolítani. A kilakoltatás a rendszer elleni tiltakozássá alakult át Temesváron, a rendfenntartó erőknek csak vízágyúval és könnygázzal sikerült megfékezniük a tömeget. December 17-ére újra több ezer ember gyűlt össze, és ekkor a karhatalom a Tanács épületébe is benyomuló tüntetők közé lőtt. December 18-ára Temesváron szükségállapot volt. December 20-án Ceaușescu visszatért Iránból, és beszédet mondott a televízióban. 1989. december 21-re nagygyűlést szerveztek Ceaușescu támogatására. Fegyveres összecsapások robbantak ki, melynek eredménye több halott és több száz sebesült volt. A Securitate, a rendfenntartó erők és a változást akarók között állandósult a konfliktus. Polgárháborús helyzet alakult ki az országban. A fővárosban és az ország jó néhány nagyvárosában a katonaság átállt a tüntetők oldalára. December 22-én elfogták Ceaușescu-t és feleségét, majd december 25-én rögtönítélő bíróság elé állították és halálra ítélték, amit azonnal végrehajtottak.

tisztek elleni fellépést – amelyhez hasonló tömegesen fordult elő a Regátban is – interetnikai konfliktusként állították be.)

1992 őszén sor került a 85%-ban magyarlakta két megyének magyar nemzetiségű prefektusainak leváltására, illetve azok „többségi” tisztségviselőkkel való helyettesítésére. Mivel a menesztettek működése ellen semmiféle kifogás nem merült fel – nyilvánvalóvá lett, hogy csak nemzetiségi hovatartozásukkal volt baj.

Az 1992. évi elnök- és parlamenti választások alapvetően nem változtattak a belső politikai erőviszonyokon, jóllehet a magyarság egységesen voksolt az ellenzéki elnökjelölt mellett. Kiemelendő azonban a szélsőséges pártok bázisának kiszélesedése, mely lehetővé teszi, hogy fokozottabban szóljanak bele az ország vezetésébe, s biztosítja például Funar kolozsvári polgármester törvénytelen intézkedéseinek (kétnyelvű feliratok betiltása; sajtótermékek cenzúrázása; szabad gyülekezés jogának megsértése; kísérlet a magyar tannyelvű oktatás felszámolására) realizálását.

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezető szervének, a Küldöttek Országos Tanácsának 1992. október 25-i, kolozsvári ülésén nyilatkozatot fogadtak el a nemzeti kérdéstről. A dokumentum állást foglal a romániai magyarság belső önrendelkezése mellett, olyan megoldásnak nevezve azt, amely a magyarság és az ország számára kiutat mutat a nemzeti kérdéssel kapcsolatos válságból, ami a „mai Románia politikai életének egyik legsúlyosabb megoldásra váró politikai, társadalmi problémája”.

A választásokat követően a még hivatalban lévő régi kormány olyan belső rendelkezést bocsátott ki, melynek célja a Magyarországgal fenntartott kapcsolatok teljes körű ellenőrzése és cenzúrázása. Ez az intézkedés világosan mutatja a jelenlegi román vezetés szándékait és előrevetíti a magyar–magyar kapcsolatok drasztikus adminisztratív eszközökkel való letörését.

A magyar kisebbség helyzetével kapcsolatos alapproblémák a következők:

- Románia az emberi és kisebbségi Jogok területén a nemzetközi dokumentumokban előírt minimumot teljesíti csak, ennek érvényesülését is belső utasításokkal akadályozza.

- A magyar parlamenti képviselő (39 fő) nem jelent tényleges beleszólási jogot az ország sorsába.

- Nincs nemzetiségi törvény, nincs olyan intézmény, amely a kisebbségek sajátos problémáinak megoldásával foglalkozna.

- Nincs jogilag garantálva az eddig megteremtett magyar oktatási hálózat, a magyar önálló egyetem visszaállításától a román fél elzárkózik. Az új tanügyi törvénytervezet konzerválja a kisebbségi oktatás eddig hátrányos és alávetett helyzetét.

- A kisebbségellenes uszítás, a magyargyűlölet része a napi politikának, ettől a vezetés nem hajlandó sem elhatárolódni, sem hathatós intézkedéseket tenni ellene.

– Állami támogatással folyik a magyarság gazdasági kisemmizése, a volt nomenklatúra tagjai igazolhatatlan eredetű pénzekkel felvásárolják a privatizációs javakat. A tulajdonjog helyreállításánál a magyar egyházak összehasonlíthatatlanul hátrányosabb helyzetbe kerülnek, eddig csak a görögkatolikus egyház kapott vissza a II. világháború után államosított javakat, a magyar egyházak lényegében nem.

– Nemzetközi fórumokon a román hatalom ma is a Ceaușescu-érában jól ismert gyakorlathoz folyamodik, amikor ő maga nyilatkozik a kisebbségek helyzetéről.

– Az 1991. november 21-én elfogadott új román Alkotmány szerint Románia egységes nemzetállam. Az alaptörvény csak az állampolgárok általános és alapvető demokratikus szabadságjogairól szól, az ország lakosságának több mint egyötödét kitevő nemzeti kisebbség jogait viszont elhallgatja.

Románia külpolitikai törekvései

A külpolitika egyik fő feladata Románia nemzetközi elszigeteltségének feloldása volt. A román diplomácia elérte, hogy képviselőit egyre több helyen fogadják, mégis majd 3 év alatt csak a francia és a török elnök látogatott Bukarestbe. Az adott időszakban az elszigetelődés a román belpolitikai események és a demokratizálás ellentmondássága ellenére is lassan oldódik. Az a vélemény válik uralkodóvá a nyugat-európai országokban, hogy az elszigeteléssel csak fokoznák a problémát, ugyanakkor a közeledés szándéka nem mindig párosul az európai demokratikus követelményrendszer számonkérésével. Az ENSZ megszüntette Voyame svájci különmegbízott tevékenységét.

A román diplomácia törekvései két fő vonulatba illeszkednek. Az egyik az európai intézményrendszerhez való feltételes közeledés igénye. Feltételes abból a szempontból, hogy a csatlakozás körülményeit és követelményrendszerét maga kívánja meghatározni, úgy, hogy ez a folyamat az ország belső politikai, hatalmi fejlődését a lehető legkisebb mértékben érintse. Csatlakozási elképzeléseinek támogatását elsősorban a latin országok, főleg Franciaország részéről várja. Változatlan román szándék az USA külpolitikai támogatásának megnyerése. Meg kell állapítanunk, hogy ebben sikerült is előre lépnie a diplomáciának, annak ellenére, hogy a Képviselőház legutóbbi döntése nyomán Románia nem kapta meg a legnagyobb kedvezményt.

A diplomáciai tevékenység másik fő vonulata az a törekvés, mely Románia regionális középhatalmi státuszának megteremtésére irányul. A román vezetés ezt nem az európai integráció alternatívájának tekinti, hanem szükséges feltételnek tartja ahhoz, hogy Románia súlya megfelelő legyen az európai struktúrákban. Ezek a középhatalmi törekvések azonban inkább akadályozzák az Európához való közeledést, mivel sorozatos konfliktusokat okoznak a szomszéd országokkal, s nem szalonképesek

Nyugat-Európában sem. Ebbe a vonulatba illeszkedik a román külpolitika látszólagos aktivitása a különböző regionális szervezetekben, ellentmondásos törekvései a KEK-be és a Visegrádi Együttműködésbe történő bejutásra, egyes Kis-Antant jellegű próbálkozások, saját együttműködési tervezetek (Duna-menti országok, Fekete-tengeri Együttműködés). Az ellentmondásosság abból fakad, hogy miközben Románia nem kíván részt venni regionális csoportokban, féltve szuverenitását és függetlenségét, illetve tartva egyes területei (elsősorban Erdély) természetes kifelé gravitálódásától, szinte rögeszmésen fél az elszigetelődésétől, s nem akar kimaradni semmiféle csoportosulásból, sőt a régióban vezető szerepet kíván játszani.

Románia középhatalmi törekvéseinek legfontosabb és jól látható jele a nyilvánosan meghirdetett revizionista politika. Ez elsősorban Moldova Köztársaság és Ukrajna irányában nyilvánul meg, és csak félig-meddig emelkedett a hivatalos politika rangjára. Jórészt a törvényhozás és a tömegkommunikáció szintjén jelentkezik, de megfigyelhetők ezirányú kijelentések az állami vezetők részéről is. A törekvés a kormánypolitikában is létezik, de mivel az ország vezető körei valószínűleg átlátták ezen politika veszélyeit, a nyilvános azonosulás igen esetleges és jórészt a körülményektől függ. Egyrészt nemzetközi jogi precedenst teremthet a fellépés, melyet más szomszédjai vele szemben felhasználhatnak, másrészt egy esetleges moldovai–román egyesülés maga után vonhatja Oroszország és Ukrajna erőteljes rosszallását.

Magyar–román kapcsolatok

1989 decembere után, egy nagyon rövid időszakot leszámítva egyértelművé vált, hogy a kapcsolatokban alapvető fordulatra nem lehet számítani. Az új román vezetés nem tud, és nem akar szakítani a korábbi rezsim alaptételeivel. Külpolitikájában Magyarország sajátos helyzetéből, hagyományaiból adódó előnyöket és eredményeket az ellenségkép megerősítésére használja. Kapcsolatépítési szándékainkat román-ellenes magatartásként értékeli. A romániai magyarság törekvése mögött Magyarország revíziós szándékait véli felfedezni. Hazánkat magyarázkodásra, a román javaslatok nem megfelelő fogadásának vádjával védekezésre kívánja kényszeríteni. Változatlan törekvésük, hogy a feszültség fenntartásával hazánkat „balkanizálják”, nemzetközi fórumokon és a közvélemény előtt lejárássák, illetve részvételünket az európai integrációban nehezítsék. A mesterségesen fenntartott feszültség oldását csak akkor tartják elképzelhetőnek, ha tudomásul vesszük a romániai magyarsággal szembeni politikájukat. A magyarelles politikai propaganda továbbra is erős, a kétoldalú kapcsolatok lényeges kérdéseinek megoldására egyelőre kevés a lehetőség.

Magyarország egy demokratikus, pluralizmusra épülő, európai értékeket szem előtt tartó, az emberi Jogokat és ezen belül a kisebbségi Jogokat tiszteletben tartó

Románia kialakulásában érdekelt, mely a piacgazdaság megteremtésével komoly gazdasági partnerünk lehetne. Ennek érdekében Magyarország elsőként ismerte el az új román vezetést, kb. 6 milliárd Ft értékű segéllyel támogatta a nehéz helyzetben lévő országot. Támogatjuk Románia közeledését az európai intézményrendszerhez és integrációs szervezetekhez, amennyiben ez a folyamat az európai normák romániai meghonosodásával jár együtt.

Eddigi kétoldalú tárgyalásaink eredményeképpen sikerült jó kapcsolatot kiépíteni a két honvédelmi tárca között, aláírtuk az Open Sky-megállapodást és a Kulturális Minisztériumok között is létrejött a munkaterv, kapcsolatfelvétel és tárgyalások voltak a gazdasági, közlekedési, környezetvédelmi és belügyi tárcák között. Külügyminisztériumi szinten szakértői tárgyalásokat kezdeményeztünk a vitás kérdések rendezésére. Ezek több államtitkári találkozóhoz vezettek, legutóbb 1992 májusában Katona Tamás és T. Meleşcanu között, melynek következtében sikerült összeállítani egy Emlékeztetőt a meglévő feladatokról és problémákról. Ez alapja lehet a kapcsolatok további fejlesztésének. Pragmatikus eredménynek tekinthető a magyar–román toloncegyezmény aláírása 1992 szeptemberében, (elvi egyezség két új határátkelő megnyitásáról), valamint az októberben mindkét fővárosban megnyílt kulturális intézetek.

Az alapszerződésről folytatott kétoldalú konzultáció első fordulójára 1992. január 27-30. között Budapesten került sor. A tárgyalásokat a nyílt, oldott, konstruktív szellem, a kölcsönösen elfogadható kompromisszumokra való törekvés jellemezte. Az egyeztetett szövegek legnagyobb része mindkét fél számára elfogadható volt. Alapvető eltérés van az ún. „területi követelésekkel” kapcsolatos, valamint a kisebbségi cikk kapcsán. A román fél azt kéri, hogy a nemzetközi szerződésekben vállaltakhoz képest többletgaranciákat adjunk az esetleges határrevízióról való lemondással, ezzel együtt azonban nem hajlandó ugyanilyen többletgaranciákat nyújtani a kisebbségi kérdésben, azóta is folyamatosan szorgalmazza a tárgyalások folytatását. Elutasítja ugyanakkor az RMDSZ kérelmét, hogy konzultatív módon hallgassák meg az őket is érintő kérdésekben. A magyar fél elfogadja az RMDSZ és a magyarországi románság képviselőinek bevonását a tárgyalásokba és a vitás kérdésekben újabb román szövegjavaslatokat kért.

Az alapszerződéssel kapcsolatosan a két fél törekvései különböznek. A román diplomácia a fent kifejtett törekvéseiből kifolyólag főleg a látványos, de a tényleges együttműködést előre nem mozdító akciókban érdekelt. Ezért szorgalmazza felsőszintű találkozó megrendezését (Iliescu beiktatási beszédében elhangzott javaslata), illetve hangoztatja az alapszerződés elsődlegességét és meghatározó jellegét. Magyarország a tényleges mindennapi kapcsolatok rendezésében érdekelt, s az ezeket hátráltató – az Emlékeztetőben is felsorolt – tényezők likvidálását kívánja. A konkrét

problémák megoldására azonban a román fél nem mutat készséget. A tárgyalási menetrend rögzítését és a magyar igények szerinti tartalmassá tételét célozza meg Jeszenszky Géza külügyminiszter román partneréhez írt levele (1992. december 4.). Ebben nem zárkózik el egy távlati, jól előkészített és konkrét eredményeket is hozó felsőszintű találkozó gondolatától. A felvetett kezdeményezésekre Meleşcanu román külügyminiszter december 31-én átadott válaszlevelében alapjában véve pozitívan reagált.

Kiegyensúlyozott viszonyra törekszünk, még akkor is, ha tapasztalataink szerint velünk szemben a kapcsolatokat szűkítő törekvéseket is tapasztalunk (Kolozsvári Főkonzulátus újra megnyitásának elutasítása; új magyar konzulátusok, alkonzulátusok nyitásának elvetése; kulturális értékek beviteli korlátozása, hivatalos magyar személyiségek utazásával kapcsolatos „fenyegetőzések”; a lakossági kapcsolatok adminisztratív és gazdasági korlátozása).

A román fél elzárkózik a magyar kisebbség oktatási, nyelvhasználati és kulturális igényeinek kielégítésétől, olyan sérelmek orvoslásától, melyek a Ceauşescu-rendszer jogfosztó politikájának következményei. Mostanáig nem talált visszhangra egy általunk javasolt közös nemzetiiségi deklaráció kidolgozásának gondolata, amihez mintául szolgálhatna a már elfogadott hasonló magyar–ukrán dokumentum.²³

Több mint 30 ezer romániai menekült tartózkodik Magyarországon. Valószínű, hogy amíg a román helyzet megítélésük szerint zavaros, kiszámíthatatlan, addig nem kívánnak visszatérni, különösen akkor, ha a visszatérés jogi és anyagi lehetőségei nem tisztázottak. Konzuli konzultáció keretében kértük a román felet, hogy publikusan ismertesse a lehetőségeket, erre azonban nem került sor.

A román fél – a régi beidegződések folytán – a legtöbb magyar javaslat mögött hátsó gondolatokat (pl. Trianon revíziójának szándékát) sejt, ami akadályozza normális együttműködésünket. A román vezetés a belpolitikai, gazdasági és szociális problémákról való figyelemelterelés érdekében gyakran használja fel a „magyar kártyát”, vagyis a társadalmi feszültségek kiéleződéséért a romániai magyar kisebbséget, közvetve pedig hazánkat okolja, vádolja.

Fentiekre jó példa az 1991 őszén a román Parlamentben, az ún. székellyöldi autonómia kérdése ürügyén elindított magyarellenes kampány. Ez év nyarán ez a kampány – a szeptember 27-ére kiírt parlamenti és elnökválasztások közeledtével – egyre erőteljesebbé vált. Az augusztusban megrendezett Magyarok III. Világtalálkozója és az Erdélyi Magyarok Világszövetségének kongresszusa újabb ürügyet szolgáltatott a hazánk elleni támadásokra, természetesen választási célokat követve. Hasonló kampányokra változtatlanul számítanunk kell.

²³ Lásd az *Ukrajna* című fejezetet.

Gazdasági téren Románia nehéz helyzete miatt nem tudjuk kihasználni a szomszédságból adódó lehetőségeket Magyarország a kis- és közepes vállalatok közötti közvetlen kapcsolatokat támogatna és híve a regionális együttműködés fejlesztésének. Ez olyan eszköz lehet, amely tovább segíti Románia integrálását és közeledését Európához, s helyreállítaná a térség természetes kapcsolatait.

A magyar–román kétoldalú kereskedelem értéke 1989-ben csökkenő tendenciát mutatva majdnem elérte a 600 millió rubelt, 1990-ben a forgalom értéke 314 millió rubel és 130 millió USD volt. 1991-ben a forgalom értéke 185 millió USD-t tett ki. 1991. elején a román félnek 115 millió rubeles tartozása volt, melyet év végére 26 millióra sikerült csökkenteni, ezt 1992. december 31-ig, kell törleszteni. A meredeken csökkenő tendencia oka az ipari termelés visszaesése, elsősorban a román oldalon, valamint a román fizetés-, illetve ellentételezés-képtelenség. A két ország között eddig kb. 600 vegyesvállalt jött létre, döntően a kereskedelmi szférában, a termelési kooperáció gyakorlatilag nem létezik.

Budapest, 1993. január 4.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

AUSZTRIA

247.
1992. február 6.

Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak hivatalos ausztriai látogatásáról

00661

Külügyminisztérium
00661/1992

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban

0059 sz. példány

Jelentés a Kormánynak hivatalos ausztriai látogatásomról (1992. január 27.)

1992. január 27-én dr. Alois Mock osztrák külügyminiszter meghívására először tettem hivatalos látogatást Ausztriában. Fogadott dr. Kurt Waldheim szövetségi elnök, dr. Franz Vranitzky szövetségi kancellár és dr. Heinz Fischer az osztrák Nemzeti Tanács (parlament) elnöke. Részt vettem a határmenti területek közvetlen együttműködését koordináló ún. Regionális Fórumnak a bécsi Nagykövetségen megrendezett 2. plenáris ülése megnyitóján. A látogatás lezárásaként nagykövetségi rendezvényen találkoztam az ausztriai magyarság képviselőivel.

I.

Dr. Kurt Waldheim szövetségi elnök elismeréssel szólt Magyarország meghatározó szerepéről a bekövetkezett kelet-európai változásokban. Méltatta Magyarországnak a demokratikus átalakulásban és a piacgazdaság bevezetésében elért eredményeit.

Kiemelte, hogy a magyar tapasztalatok a környező, szintén átalakulásban lévő országok számára is hasznosak lehetnek.

Örömmel állapította meg, hogy kétoldalú kapcsolataink az elmúlt másfél évben új alapokon a korábbinál is intenzívebben fejlődnek, amit a különböző szintű találkozók hosszú sora jelez. Átadtam Göncz Árpád üdvözetét, amelyet szívélyesen viszonzott.

II.

A dr. Franz Vranitzky szövetségi kancellárral folytatott megbeszélésen méltattam kétoldalú kapcsolataink fejlődését, kiemelve azt, hogy a visszanyert állami szuverenitás alapján, nemzeti érdekeinket szén előtt tartva akarunk fölzárkózni Európához. Ebben az összefüggésben nagy jelentőséget tulajdonítunk kapcsolataink szorosabbra fűzésének Ausztriával.

Kértem a szövetségi kancellár támogatását a magyar agrár- és iparitermék-export korlátozások enyhítése érdekében, kifejezve reményemet, hogy az a Magyarország és az EK közötti társulási egyezmény mintájára történik meg. Ez hozzájárulhat a kereskedelmünkben kialakult aránytalanságok leépítéséhez is. Dr. Franz Vranitzky elmondta, hogy napirenden van a kérdés és azt az illetékes minisztereknek új megközelítésben kell megoldaniuk. Kész támogatni az ügyet. (Az osztrák fél közvetlenül a külügyminiszteri látogatás előtt szakértői szinten jelezte, hogy kész a magyar agrárexport előtt álló akadályok leépítésére.)

Rámutattam arra, hogy a magyar kormányzat már régóta szorgalmazza a magyar munkaerő egyezményes keretben való nagyobb mértékű foglalkoztatását Ausztriában, eddig sajnos eredmény nélkül. Hangsúlyoztam, hogy a meglévő illegális munkavállalás felszámolását is elősegítené egy magyar–német foglalkoztatási egyezményhez hasonló megállapodás. Felvettem, hogy célszerűnek látszana, ha az illetékes minisztériumok a szakszervezeteket is bevonnák ezekbe a tárgyalásokba, mivel foglalkoztatási kérdésekben döntő szava van az osztrák szakszervezeteknek. Ez elősegítené az álláspontok jobb megismerését, a tárgyalások holtpontról való elmozdítását. A kancellár a felvetéssel egyetértve ígéretet tett arra, hogy az ügyben támogatólag szól a munkaügyi miniszternek. Ugyanakkor elmondta, hogy az osztrák munkaerőpiacon rendkívül feszült a helyzet és ezért ez a kérdés nem népszerű Ausztriában.

Dr. Franz Vranitzky Ausztria jövőbeni EK-tagságáról, a népszavazás esélyeiről szólva elmondta, hogy az osztrák közvélemény többsége a csatlakozás mellett van, de vannak, akik ellenzik. Az ellenzők szerint az elmúlt években az életszínvonal az EK nélkül is gyorsan fejlődött, s akkor minek tagság. Ez most jó téma egyes botcsinálta

politikusoknak. Az SPÖ és az ÖVP többsége is, kivéve a mezőgazdászokat, EK párti. Az FPÖ véleménye nem egyértelmű, a Zöldek ellenzik a tagságot, a szakszervezetek és a vállalkozók látják a számukra kínálkozó jó lehetőségeket, ezért szorgalmazzák azt.

III.

Dr. Heinz Fischer az osztrák Nemzeti Tanács elnöke elismerően szólt tradicionálisan jó kapcsolataink fejlődéséről, amelyhez a magyarországi rendszerváltozás új alapokat teremtett.

Felvetésére ismertettem a magyar álláspontot a Jugoszláv válságról Horvátország és Szlovénia nemzetközi elismerését követő időszakban és az egykori Szovjetunió utódállamai jelenlegi helyzetének megítéléséről.

Fischer úr érdeklődésére, ami a Duna hajózhatóságának biztosítására vonatkozott, tájékoztattam a magyar kormány álláspontjáról Bős–Nagymaros kérdésében.

Megállapítottuk, hogy kölcsönösen érdekeltek vagyunk a parlamentek közötti kapcsolatok bővítésében. Az elnöki találkozók túl hasznos lenne a kapcsolat felvétele, illetve annak ápolása egyes parlamenti bizottságok között is.

IV.

Dr. Alois Mock külügyminiszterrel folytatott megbeszélésünkön áttekintettük kétoldalú kapcsolataink legfontosabb kérdéseit, véleményt cseréltünk a Szovjetunió és Jugoszlávia utódállamainak helyzetéről, a nemzetközi szervezetekben folytatott együttműködésről.

Kétoldalú kapcsolatainkat értékelve megállapítottuk, hogy azok rendezettek, jószomszédi kapcsolatok, amelyek továbbfejlesztéséhez a magyarországi rendszerváltozás új alapokat teremtett.

Mock hangsúlyozta, hogy demokratikus országok közötti kapcsolatokról van szó. s ez az új minőség, a kölcsönös bizalom megalapozza és szükségszerűvé teszi politikai együttműködésünk szorosabbra fűzését.

Megállapítottuk, hogy kapcsolataink továbbfejlesztéséhez jelentős mértékben járultak hozzá a kormányfők tárgyalásai és a rendszeressé vált szakminiszteri találkozók is. A külügyminisztériumok között különböző szinteken rendszeres konzultáció folyik. Parlamenti kapcsolataink is ígéretesen fejlődnek.

Rámutattam arra, hogy az egyes osztrák tartományoknak a kétoldalú együttműködésbe való fokozottabb bevonását szolgálja a tiszteletbeli konzulok hálózatának

kiépítése. Kiemeltem, hogy gazdasági kapcsolataink gyorsan fejlődnek, Ausztria ma már Németország után második legnagyobb kereskedelmi partnerünk. Hangsúlyoztam, hogy dinamikusan fejlődő kereskedelmünk növekvő magyar passzívummal jár együtt, aminek ellensúlyozását is jól szolgálná, ha a magyar agrár-export előtt Ausztria az eddiginél jobban megnyitná piacát. Az agrár-kivitel kérdése a magyar–EFTA tárgyalásokat is erőteljesen érinti. Ezért megelégedésünkre szolgál, hogy az osztrák fél a legutóbbi szakértői tárgyalásokon a Magyarország és az EK közötti társulási egyezmény mintájára mennyiségi és vámkönnyítéseket helyezett kilátásba. Reméljük, hogy erről hamarosan megállapodunk. A napokban átadott osztrák javaslattal kapcsolatban, amely a magyar–EFTA megállapodás megkötését követően az Ausztriába irányuló magyar ipari termékeket érintő un. láttamozási eljárás fokozatos leépítését irányozza elő, arra mutattam rá, hogy üdvözlőnk, ha ez a leépítés meghatározott időpontban, a magyar termékek teljes körére kiterjedően történne.

Kiemeltem, hogy a magyar kormányzat már régóta szorgalmazza a magyar munkaerő egyezményes keretben való (a magyar–német megállapodáshoz hasonló) nagyobb mértékű foglalkoztatását Ausztriában, eddig sajnos eredmény nélkül. A lehetséges formák közül a vállalkozói szerződések (Werkvertrag) keretében való foglalkoztatást tartjuk leginkább elképzelhetőnek. Egyezmény megkötéséhez osztrák politikai döntésre volna szükség, ehhez kértem partnerem támogatását.

Rámutattam arra, hogy együttműködésünk egyik legfontosabb területe az energetika. Kértem az osztrák kormány támogatását fő célkitűzéseink, a különböző osztrák és ezen keresztül nyugat-európai energetikai rendszerekbe való bekapcsolódásunk megvalósításához.

Mock ígéretet tett arra, hogy fenti kéréseket támogatólag továbbítja az illetékes szaktárcák vezetőihez, de megjegyezte, hogy az agrár termékek behozatala és az idegen munkaerő foglalkoztatása ma rendkívül kényes kérdések Ausztriában.

Gazdasági kapcsolatainkat áttekintve, szóltam arról is, hogy a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok jelentős bővülése, valamint a magyar külkereskedelem átorientálódása Nyugat-Európa felé feltétlenül szükségessé teszi a közúti árufuvarozási engedélyek számának növelését is. Kértem, hogy ezt az új közúti árufuvarozási egyezményről folyó tárgyalások során vegyék figyelembe.

Megállapítottuk, hogy kulturális és oktatási kapcsolataink tradicionálisan jók. Rámutattam arra, hogy a kéttannyelvű gimnáziumok munkájában nagy segítséget jelentenek az osztrák vendégtanárok, akiknek számát növelni szeretnénk. Ehhez kértem támogatását.

Kiemeltem, hogy a kétoldalú kapcsolatok fontos elemét képezi az ausztriai magyarság. Gondjaik (kulturális identitásuk megőrzése, anyanyelvi oktatás) megol-

dása érdekében további közös erőfeszítések szükségesek. Partnerem fenti felvetéseit illetően szintén támogatásáról biztosított.

A külügyminiszter kérte, hogy a magyar kormány támogassa az Ausztria Háznak a korábban kiválasztott reprezentatív helyen (Károlyi Mihály utcában) való megvalósítását. Ezzel kapcsolatban hivatalos álláspontjukat tartalmazó Emlékeztetőt adott át, hozzáfűzve, hogy a Ház létesítésének finanszírozását a Bank Austria AG.²⁴ vállalta.

Partnerem megköszönte, hogy megoldás született a budapesti osztrák gimnázium ingatlan ügyében, és támogatást kért a „Keresztény Iskolatestvérek”²⁵ (osztrák tanítórend) államosított ingatlana visszaadási eljárásának gyors lezárásához.

Mock kifejezte reményét, hogy a kitoloncolási egyezményt sikerül hamarosan megkötnünk. Ezzel kapcsolatban rámutattam, a magyar fél arra törekszik, hogy a kölcsönös érdekek szem előtt tartásával mielőbb megoldás szülessék. Az elmúlt napokban kézhez kapott új osztrák javaslatokat tanulmányozzuk. Kiemeltem, számunkra rendkívül fontos, hogy a szomszédos dél-kelet-európai országokkal is hasonló megállapodást kössünk, mert csak így biztosítható az Ausztriából hazánkba kitoloncolt személyek repatriálása. Az ügy előrevitele érdekében hasonló megállapodás kötését kezdeményeztük Romániával és Ukrajnával. Kértem, hogy osztrák részről támogassák ezen törekvéseinket. Mock elmondta, hogy az osztrák BM delegációja éppen Bukarestben tárgyal, ő február végén utazik a román fővárosba és megpróbál közvetíteni az ügyben. Kérte ugyanakkor, hogy ezen fontos egyezmény megkötését ne tegyük függővé egy teljes lánc kialakításától, illetve Romániától.

Osztrák partneremmel áttekintettük a magyar–osztrák határforgalom aktuális problémáit is. Osztrák részről szorgalmazták a Szentgotthárd–Mogersdorf határátkelő megnyitását, amely lehetővé tenné az Opel Gyárban dolgozó osztrák alkalmazottak gyors és zavartalan átjárását is. Jeleztem, hogy magam is hasznosnak tartanám ezt, a gyakorlati kivitelezés lehetőségét kell megvizsgálnunk. Mivel a Jugoszláv események következtében ugrásszerűen megnőtt tranzit forgalom miatt a várakozási idő – elsősorban a közúti teherforgalomban – jelentősen meghosszabbodott. Javasoltam annak megfontolását, hogy csak az osztrák és a magyar kamionok átengedésére biztosítsunk külön határátlépési lehetőséget. Hangsúlyoztam, hogy a helyzetet rövid távon jelentősen javítaná, ha a közelmúltban aláírt, illetve parafált szerződések a vasúti, illetve a közúti és vízi határforgalom ellenőrzéséről, amelyek szabályozzák a közös határ kezelést is, mielőbb életbe lépnének. E szerződések mielőbbi életbe

²⁴ Bank Austria, UniCredit Bank Austria AG osztrák bank, amelynek többségi tulajdona a milánói székhelyű UniCredit csoport tulajdonában van.

²⁵ Keresztény Iskolatestvérek Katolikus Szerzetesrendet De la Salle Szent János 1680-ban, Reimsben hozta létre azzal a céllal, hogy tagjai az életüket az ifjú nemzedék nevelésének szenteljék. Az Apostoli Szentszék 1725-ben hagyta jóvá az intézményt.

léptetése mellett egyetértettünk abban is, hogy a megnövekedett tranzitforgalom szükségessé teszi a még hiányzó szakaszon az autópálya gyorsított megépítését is. Mock megemlítette, hogy az osztrák szakasz megépítését a burgenlandi Zöldek még erősen ellenzik. Elmondta, hogy a következő években a már üzemben lévő határátkelők korszerűsítését és újak létesítését is tervezzük, a hely fontossága és a rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségeink függvényében.

Az osztrák külügyminiszter szólt arról, szeretnék megkapni a Visegrádi Hármak támogatását ahhoz, hogy Bécs legyen az ENSZ vegyi fegyvereket ellenőrző ügynökségének székhelye. Céljuk az, hogy erősödjön a város nemzetközi központ jellege. Ugyancsak kérte, hogy támogassuk az ENSZ ez évi Környezet és Fejlesztés Világkonferenciára (Rio de Janeiro) a Hexagonale keretében beterjesztett – a környezetvédelmi viták megelőzésére vonatkozó – osztrák javaslatot. Partneremet biztosítottam támogatásunkról.

A főbb aktuális nemzetközi kérdéseket áttekintve megállapítottuk, hogy azokban köztünk teljes a nézetazonosság. A washingtoni konferencia tükrében úgy értékeltük, hogy a Szovjetunió utódállamai, a FÁK támogatása közös érdek. Az instabilitás veszélye a romló gazdasági helyzet, a meglévő nemzeti és presztízs érdekek miatt továbbra is fenn áll. Ezért a FÁK-at integrálni kell az európai és a világforumokba, mert elszigetelésük csak növelné a robbanásvesélyt. Az osztrák külügyminiszter bejelentette, hogy Kijevben hamarosan megnyitják Nagykövetségüket. Biztosítottam partneremet arról, hogy szívesen nyújtunk segítséget „berendezkedésükhöz”.

Véleményt cseréltünk a Jugoszláv válságról Horvátország és Szlovénia nemzetközi elismerését követően. Megállapítottuk, hogy a jugoszláv kérdésben sikeresen koordináltuk politikánkat. Javasoltam, hogy a többi utódállam elismerését illetően a követéseken keresztül folytassunk folyamatos konzultációt. Az osztrák külügyminiszter különösen kiemelte, hogy Szlovéniát és Horvátországot fokozatosan integrálni kell az EBEÉ-be és az ET-be, mert ez stabilizálólag hatna a köztársaságokra.

Rámutattam arra, hogy az ENSZ-ben megvalósuló jó magyar–osztrák együttműködés új és rendkívül ígéretes dimenziója BT tagságunk. Az emberi jogok nemzetközi védelmének kérdésében különösen széles körű lehetőséget látunk az együttműködés fejlesztésére. Támogatjuk Mock külügyminiszter javaslatát, amely az Emberi Jogok Bizottsága ülészakon kívüli ellenőrző szerepét hivatott kialakítani. Időszerű a két ország képviselőinek szorosabb együttműködése és koordinációja az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága keretében a Magyarországra és Ausztriába menekült délszláv polgárok önkéntes repatriálása ügyében is.

Tájékoztattam partneremet európai integrációs törekvéseinkről, hangsúlyozva azt, hogy az EK felé közelítő Ausztria és Magyarország kölcsönösen nyújthat egymásnak előnyöket, az EK kérdésében is partneri viszonyt kívánunk kialakítani.

Kiemelten, hogy az EK-hoz való közeledésünk mellett nagy jelentőséget tulajdonítunk a regionális, szubregionális és a határokon átnyúló együttműködés különböző formái fejlesztésének is. Ezt szolgálja a Hexagonale, a Visegrádi Hármas együttműködése, valamint az Alpok–Adria Munkaközösség tevékenysége is. Egyetértettünk abban, hogy Horvátország és Szlovénia mellett a többi délszláv köztársaság előtt is nyitva áll a csatlakozás lehetősége a Hexagonaléhoz ill. a Közép-európai Kezdeményezéshez.

Úgy értékeltük, hogy a Duna-medence országaiban zajló társadalompolitikai folyamatok, a térségbeli különböző regionális együttműködési kezdeményezések, továbbá a Duna–Rajna–Majna csatorna 1992 szeptemberében történő megnyitása, valamint Németország csatlakozási szándéka a Duna Bizottsághoz szükségszerűvé teszi a Duna-politika, a Dunai Konvenció²⁶ korszerűsítését.

Köszönetet mondtam az osztrák delegációval az EBEÉ kereteiben folyó formai elemeket nélkülöző aktív együttműködésért, amire a jövőben is számítunk.

Magyar részről támogatjuk, hogy a Helsinki Konferenciát követő leszerelési tárgyalások helyszíne továbbra is Bécs legyen. Hangsúlyoztam, hogy a legszélesebb kooperációs lehetőségeket a Jugoszláv eseményekkel kapcsolatos sikeres együttműködés alapján a Konfliktus Megelőző Központ munkájában látjuk.

Az Ausztriában tett külügyminiszteri látogatás jól szolgálta a kétoldalú kapcsolataink fejlesztéséhez fűződő elképzeléseink megvalósítását. Lehetőséget adott a magyar kormány alapvető bel- és külpolitikait külgazdasági törekvéseinek ismertetésére, céljaink megértetésére és az átalakulásban elért eredményeink bemutatására.

A megbeszélések alapján megállapítható, hogy a magyar és az osztrák kormány álláspontja a nemzetközi helyzet aktuális kérdéseiben döntően azonos.

Budapest, 1992. február 6.

Dr. Jeszenszky Géza

²⁶ 1856-ban a Párizsi Egyezményben rögzítették először a Dunának, nemzetközi hajózási útvonalnak a használatát. 1948-ban a Belgrádi Egyezményben rögzítették a Duna-menti országok kizárólagos jogát a dunai forgalom szabályozására, valamint elismerték a szabad hajózás elvét is. Ekkor hozták létre a Duna Bizottságot, amelynek székhelye Budapest lett. 1955-ben kötötték meg a Pozsonyi Egyezményt, amelyben a három részből álló dunai áruforgalom szabályait rögzítették.

A jelentést összeállította:

(Dr. Peisch Sándor)
helyettes államtitkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

248.
1992. február 13.

Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az osztrák föderalizmus jövőjéről

00887

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

/SZT/1992.

Bécs, 1992. február 13.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: A föderalizmus jövője Ausztriában

Irattár: 1 példány

Készítette: dr. Keresztesi Péter

nk. titkár

Gépelte: KP

Ausztria EK-belépése kapcsán egyre sürgetőbb feladat a szövetség (Bund) és a tartományok (Lander) viszonyának tisztázása, a szövetségi és tartományi kompetenciák egyértelmű elhatárolása. A föderalizmus reformot a Kancellári Hivatal keretében működő miniszter, Jürgen Weiss (ÖVP), korábbi vorarlbergi tartományfőnökhelyettes irányítja, aki 1991. október 22-én lépett a miniszteri posztról is leköszönő volt alkancellár, dr. Josef Riegler helyébe. A miniszter kabinetfőnökével, valamint más, a témában érdekelt személyiségekkel folytatott beszélgetéseim alapján indokolt-nak tűnik az a megállapítás, hogy az ausztriai föderalizmus megérett a reformra.

A föderalizmus-reform lényegét a tartományok szerepének, önállóságának növe-
lése, a decentralizálás általában, a szövetség és a tartományok közötti ésszerű mun-
kamegosztás jelenti. Az EK-belépés a tartományok szempontjából is elkerülhetetlen
illetékességi körök elvesztésével fog járni, a tartományok képviselői
létfontosságúnak tartják, hogy a belépés már megfelelően felvértezett állapotban
találja őket. Sokan egyenesen az EK-beleépésről folyó vitát tekintik az utolsó esélynek
az osztrák föderalizmus megújítása szempontjából, hiszen a tartományok közremű-
ködése nélkül sem a Szövetségi Tanácsban (Bundesrat), sem a törvény által előírt
népszavazás alkalmával nem születhet pozitív döntés.

A föderatív struktúra erősítése ugyanakkor nem ellenkezik az EK szubszidiaritást és a régiók Európáját hirdető elveivel sem. Mock külügyminiszter az ÖVP–Európa Napok rendezvénysorozat február 7-i, linzi záróülésén éppen azt emelte ki, hogy a Maastrichti Szerződésben lefektetésre került a szubszidiaritás elve, ami alapvető fontosságú a föderalizmus szempontjából, és amely megfelelő politikai lépések eredményeként elvezet majd az összeurópai föderális rendszer kiépüléséhez. Az olyan központosított államokban pedig, mint amilyen pl. Franciaország, mindez el fogja indítani a föderalizmussal kapcsolatos vitákat.

A tartományi önállóság növelésében nem mindenki egyformán érdekelt Ausztriában, hiszen a nagyobb gazdasági, pénzügyi önállóság egyben nagyobb felelősség- és kockázatvállalással jár. Erre vezethető vissza, hogy míg a gazdaságilag erős nyugati tartományok egyértelműen elkötelezték magukat a reform mellett, addig a keleti országrész tartományi vezetői óvatosabbak. A tartományok jelenleg költségvetésük 96%-át kapják a központi költségvetésből (Finanzausgleich), és csupán 4%-ot képeznek a saját bevételek, ami messze alatta marad a szövetségi államokban szokásosnál.

A föderalizmus-reform támogatása a kormánypártok részéről sem azonos intenzitású. Weiss kabinetfőnöke szerint az SPÖ-miniszterek és maga a kancellár is „fogalkörömmel” védik a szövetségi kormány kompetenciáit, a központi hatalmat, és gátolják a tartományok jogainak alkotmányos kiterjesztését. Weiss miniszter úgy véli, hogy a föderalizmus melletti elkötelezettség, s kisebb közösségek és a privát szféra erősítése jelenti az ÖVP számára az egyik utolsó esélyt arra, hogy profilírozza magát és megkülönböztethetővé váljon koalíciós partnerétől.

Az FPÖ e kérdésben is radikális. Haider pártelnök szerint, aki egy szűkkörű pódiumvitan nyilatkozott meg a témáról, két alternatíva létezik: valódi föderalizmus vagy provincializmus. Véleménye szerint a tartományoknak jogot kellene kapniuk akár arra is, hogy szükség esetén az Európai Bíróság előtt léphessenek fel a kormány centralista törekvéseivel szemben. A Zöldek nem mutatnak különösebb érdeklődést a téma iránt.

Bár a még Riegler miniszter idején létrehozott szövetségi szintű Struktúra-reform Bizottság (Strukturreformkommission) felmérése szerint – különböző tartományi testületeket, intézményeket, érdekképviselői szerveket kérdeztek meg – nincs konszenzus a reform tartalmát, kiterjedését és végrehajtásának módozatait illetően, várhatóan a következő területeken kerülhet sor a tartományi kompetenciák erősödésére:

Mezőgazdaság (támogatások ügye)

Környezetvédelem

Erdő- és vízgazdálkodás

Oktatáspolitikai, kultúra

Egészségügy

Abban egyetértés mutatkozik, hogy mindezen területek igazgatásának teljes, vagy részleges átvétele lehetetlen a „Finanzausgleich”²⁷ jelenlegi rendszerének érintetlenül hagyása mellett.

Egyre élesebb bírálatok érik a Szövetségi Tanács tevékenységét is, amely elvileg a parlament második, tartományi kamarája. Mivel azonban az – eltérően a német gyakorlattól – nem a tartományi kormányok tagjaiból tevődik össze, hanem a tartományi gyűlések (Landtag) delegálják a képviselőket, sokak szerint itt is inkább a pártok, mint a tartományi érdekek képviselői ülnek.

Valószínűleg elkerülhetetlen lesz e Szövetségi Tanács összetételének és szerepének újragondolása, különös tekintettel az EK-belépésre. Még nem eldöntött ugyanis, hogy milyen fórum képviselje majd a tartományokat az EK-val folytatandó tartományi érdekeket is érintő tárgyalások során: a Szövetségi Tanács, a Tartományfőnökök Konferenciája, kiegészítve esetleg a tartományi gyűlések elnökeivel. az inkább hivatalnoki szinten működő Tartományi Integrációs Állandóbizottság, vagy ezek valamilyen keveréke.

A konkrét eredményeket illetően Weiss miniszter működése alatt két jelentős előrelépés történt:

1. A tartományfőnökök 1991 májusi konferenciáján (évente kétszer ül össze a grémium) fogalmazódott meg az a követelés, hogy még az EWR-szerződés²⁸ ratifikálása előtt szülessen döntés az ingatlanforgalom szabályozásának tartományi kézbe adásáról. Különösen élesen merült fel ez a kérdés a nyugati tartományok részéről, hiszen ott a már amúgy is szűkösen rendelkezésre álló ingatlanok külföldi kézre jutása (svájciak, németek), illetve annak folytatódása komolyan veszélyezteti az ott élők érdekeit. Egy ilyen lépés ugyanakkor nyugtatólag hathat az ország kiárusításától féltő egyéb rétegekre is. A kormány 1991. december 10-i ülésén végül hosszas viták után úgy döntöttek, hogy a közeljövőben a parlament Alkotmányügyi Bizottsága elé terjesztik az új törvény tervezetét (Orundverkehrs-gesetz).

2. Néhány héttel ezelőtt szintén kormányelőterjesztés született a tartományoknak az EK-val folytatandó tárgyalásokba való bevonásáról (Länderbeteiligungsverfahren) is, amely többek között előírja, hogy a szövetség haladéktalanul köteles tájékoztatni a tartományokat az EK-val folytatott tárgyalásairól, illetve az európai integ-

²⁷ Finanzausgleich jelentése pénzügyi kompenzáció.

²⁸ EWR Európai Gazdasági Térség.

rációt érintő valamennyi elképzeléséről. A tartományoknak jogukban áll majd állást foglalni a kormány valamennyi tervezett lépésével kapcsolatban. A tartományi törvénykezést, ill. a tartományi érdekeket érintő ügyekben pedig a szövetség köteles a tartományok állásfoglalása szellemében eljárni, és attól csupán indokolt esetben térhet el. Mock külügyminiszter EK-ügyekben egyébként elképzelhetőnek tartja akár a tartományi vétőjog elismerését is. Mint már említettük, tisztázandó még, hogy mely szerv koordinálja és képviselje majd a tartományi állásfoglalásokat a szövetséggel szemben. Általában jellemző, hogy a tartományi jogok kiterjedése, a tartományi önállóság, az EK-beleépésből származó pénzügyi és egyéb terhek megosztása stb. vonatkozásában a németországi példát tekintik követendőnek, amely egyértelműen bizonyítja, hogy létezhet ésszerű kompromisszum a szövetség és a tartományok között, és hogy az integráció előrehaladása nem jár együtt szükségszerűen a régiók, tartományok hanyatlásával.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

249.
1992. április 9.

Rejtjeltávirat Bécsből. Franz Vranitzky osztrák kancellár
moszkvai látogatása

001423

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bécs
Azonosító: VIE20759
Érkezett: 92. 04. 09. 16:52
Készítette: VL
Ellenőrizte:

04850/613/2

46, 41

Tárgy: Vranitzky osztrák kancellár moszkvai útja

Dr. Franz Vranitzky osztrák kancellár április 1–2-i moszkvai látogatásával kapcsolatban az alábbiakat közölte Josef Christian Litschauer tanácsos, a Külügyminisztérium illetékes referense:

A látogatás elsődleges célja a stagnáló gazdasági kapcsolatok felélénkítése volt. A kancellár külpolitikai kérdésekről egyébként sem tárgyal nagyon szívesen, ezt inkább a Külügyminisztériumra hagyja. A gazdasági jelleget a delegáció összetétele is egyértelműen mutatta, mert F. Lavina pénzügyminiszter mellett F. Verzethitsch, az ÖGB²⁹ elnöke volt még az osztrák üzletemberek társaságában a résztvevők között. A látogatás eredményeként két szándéknyilatkozatot írtak alá. Az elsőt az orosz gazdaság átstrukturálásában, a privatizálásban és a piaci orientálásban való együttmű-

²⁹ Osztrák Szakszervezeti Szövetség (Österreichischer Gewerkschaftsbund – ÖGB), amely 1945-ben jött létre.

ködekről. Ennek osztrák részről az a jelentősége, hogy Jelcin beleegyezésével az oroszok vállalták egy, az osztrák Kontroll Bankhoz hasonló bank felállítását, amely állami garanciákkal szavatolja az osztrák szállításokat akár állami, akár magánvállalatnak történnek Oroszországban. A konkrét megállapodást júniusig kell szakértői szinten kidolgozni. Az osztrák Külügyminisztérium azonban szkeptikus a megvalósítást illetően, mivel túl nagy gazdasági problémákat lát a partnernél. A másik szándéknyilatkozat a humanitárius segélyek elosztásának módosításáról rendelkező és lényegében technikai jellegűnek minősíthető.

Oroszország megígérte, hogy támogatja Bécs jelentkezését a Kémiai Fegyvereket Ellenőrző Központ székhelyének elnyerésére kialakult versenyben. Vranitzky kancellár felvetette még, hogy a kritikus szintet elért atomerőművek kiváltására a meglévő hagyományos erőművek korszerűsítésével lehetne megoldást találni. Ausztria a londoni EBRD Bankot tartaná megfelelőnek a finanszírozásra.

Megállapodtak továbbá, hogy májusban szakértői szinten felülvizsgálják a SZU és Ausztria által kötött szerződéseket, hogy melyek maradjanak, kerüljenek módosításra, vagy hatályon kívül.

Ruckoj alelnök ismertette a kancellárral a mezőgazdasággal kapcsolatos tervet, amely szerint a hadsereg 200.000 fős csökkentésénél feleslegessé vált személyi állományt a mezőgazdaságba csoportosítják át. A megfelelő eszközök és infrastruktúra hiányában ezt osztrák részről szintén illuzórikusnak tartják.

Jelcin a megbeszéléseken bizakodó volt, az orosz–ukrán vitát és Oroszország egybentartását nevezte a legnagyobb gondnak, de mindkét problémát megoldhatónak ítélte.

– 110 – Dr. Hunkár –

Lássa:

II. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

250.
1992. április 14.

Hunkár Dénes bécsi magyar nagykövet főnöki levele
az osztrák biztonságpolitikai koncepcióról

001494

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Bécs, 1992. április 14.

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig

18/SZT/1992.

Tárgy: Tájékoztató az osztrák

Készült: 3 példányban

biztonságpolitikai koncepcióval kapcsolatban

Központ: 2 példány

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

Gépelte: Fné

Utasításuknak megfelelően a magyar biztonságpolitikai koncepcióhoz háttérinformációk beszerzése érdekében felvettem a kapcsolatot az itteni KÜM politikai igazgatójával Dr. Ernst Sucharipa nagykövet úrral. Kérésének megfelelően 7, általam meghatározónak vélt, kérdéscsoportba foglaltam kérdéseimet és azt átadtam számára. Néhány nappal később telefonon jelentkezett nálam Dr. Thomas Novotny követ úr, az itteni KÜM Biztonságpolitikai Osztályának vezetője és arra kért, hogy április 13-án keressem fel hivatalában abból a célból, hogy az általam feltett kérdésre vonatkozó válaszukat velem ismertethessék, illetve azokról kötetlen eszmecsere folytathassunk. Ennek megfelelően tettem eleget a meghívásnak. Az alábbiakban ismertetem az általam feltett kérdéseket, illetve az azokra adott válaszokat:

1. Milyen szerepet játszott, illetve játszik a NATO Ausztria biztonságának garantálásában?

ad.1. A NATO részéről nyújtandó garanciák tekintetében osztrák részről soha nem tápláltak különösebb reményeket, főként azért nem, mert a NATO-t – legalább is jelenlegi – igen lassú információ feldolgozási, illetve döntési mechanizmusa, vala-

mint nehézkes akcióba lendülési feltételei miatt gyors és hatékony beavatkozásra alkalmatlannak ítélik.

2. Várhatóan miként alakul át Ausztria biztonságpolitikája, ha csatlakozik az Európai Közösségekhez?

ad.2. A teljesjogú – Ausztria biztonságpolitikai koncepciója alapján – EK tagságuk a nemzetközi jogban (Völkerrecht) ismert minden eszköz – az idegen csapatok Ausztria területére történő belépését kivéve – igénybevételi lehetőséget remélik.

3. Milyen szerepet kap az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet az osztrák biztonságpolitikában?

ad.3. Az EBEÉ szerepét az osztrák biztonságpolitikai koncepció szemszögéből főként a szigorúan és következetesen egyeztetett összehangolt lépésekben látják, bár úgy vélik, hogy ennek ellenére az nem lesz a korlátlan biztonság garanciája. Ezzel kapcsolatban kiegészítésként elhangzott, hogy Ausztria biztonságát a legnagyobb mértékben a közép-, illetve kelet-európai államokban még hosszú időn keresztül jelentkező tartós gazdasági és ennek következményeként fenyegető társadalmi instabilitás oldaláról látják veszélyeztetettnek. Ebből a körből egyedül hazánkat tekintik képesnek arra, hogy e nyomasztó terhekkal megbirkózzék.

4. Tervez-e Ausztria változtatásokat – várható EK-tagsága fényében – a védelméhez szükséges eszközök beszerzésének eddigi gyakorlatában?

ad.4. Ausztria a védelméhez szükséges eszközöket, különösebb válogatás nélkül, a beszerzendő eszköz tekintetében legelőnyösebb feltételeket kínáló országokból szándékozik beszerezni, tehát európai beszerzési politikáján a jövőben sem kíván változtatni.

5. Milyen eszközöket kíván Ausztria alkalmazni az illegális bevándorlás problémájának esetleges súlyosbodása esetén?

ad.5. Ausztria bevándorláspolitikai koncepciója értelmében az EK-val kíván – a teljes jogú tagságát megelőzően is – koordinálni. Az évi kvótát illetően 20–30 ezer bevándorlóval számolnak.

6. Ausztria milyen formában, milyen fórumokon kívánja kezelni a környezetszennyezés, illetve a szomszédos államokban található technikailag elavult, nem biztonságos atomerőművek problémáját?

ad.6. A környezetvédelmi problémákat rendkívül differenciáltan kívánják kezelni és szoros koordinációk szükségességét látják fennforogni az EGK, az Európatanács, az Európai Gazdasági Térség, illetve a Közép-európai Kezdeményezés fórumaival:

A nukleáris erőművekkel kapcsolatos problémákat viszont elsősorban a szomszédos államokkal – kétoldalú megállapodások keretében kívánják rendezni.

7. Az emberi jogok, kisebbségi jogok kérdésének kezelése, mint a katonai és ideológiai konfrontáció megszűntével előtérbe került biztonsági terület. A biztonság ezen aspektusa milyen helyet foglal el az osztrák politikában, mely fórumokat tartják a legalkalmasabbaknak ezek felvetésére?

ad.7. A kisebbségi jogok kérdésében kívánatosnak ítélik, ha az EBEÉ intézményesítené az ún. „raportőr”³⁰ rendszert, amelynek értelmében a problémás területekre alkalmasint, illetve tartósan megfigyelőket küldjenek ki, azzal a céllal, hogy azok időszakonként részletes jelentéseket terjesszenek elő az EBBÉ-nek tapasztalataikról, illetve javaslataikról. Sajnálatosnak tartják, hogy az ún. 2. kosár témaköre meglehetősen háttérbe került és az ún. 24-ek nem tudnak, illetve nem akarnak erre a problémára választ adni.

Feltett kérdéseimre adott válaszain túlmenően beszélgetőpartnerem még az alábbi átfogó értékelést adta az új osztrák biztonságpolitikai koncepciót motiváló körülményekről:

– az Osztrák Államszerződés akkor mindkét hatalmi blokk érdeke volt. Ez az érdekezésség a SZU felbomlásával most megszűnt létezni. Ezzel Európa e részében ún. hatalmi (befolyási) vákuum keletkezett. Egy ilyen helyzet korábban – ebben a régióban is – éles hatalmi vetélkedés indítéka volt. Most ebben az egy pólusú világban ez a reflex – érdekes módon – nem jelentkezik (lásd pl. Afrikát is!)

– Ausztria úgy véli, hogy szomszédjai részéről – hosszabb távra sincs – támadási szándék osztrák terület ellen. A mégis fennálló veszélyeztetettség szomszédjai belső problémáiból ered. Ez a körülmény viszont biztonságpolitikájának teljes újragondol-

³⁰ A francia „rapporteur” magyarított formája. Az a személy, aki egy szervezet, intézmény hivatalos felkérésére tartalmi összefoglalót, jelentést készít egy kérdéssel, egy ülésről, összefüggésről egy testület számára. NYUSZTAY László: *Rapportőr*. In. Diplomáciai lexikon. 91–92.

lását tette, ill. teszi szükségessé. Az ily módon jelentkező veszélyek ellen azonban nem a fegyveres ellenállásra történő hatékony felkészülés a helyes válasz! Sokkal inkább a szomszédok belső gondjainak leküzdésében történő nemzetközi segítségnyújtás, illetve annak szervezése az alkalmas biztonságpolitikai eszköz, amellyel Ausztria erejéhez képest maximálisan élni is kíván.

– Ausztria továbbra is kész részt venni, sőt fokozott mértékben az európai béke-megőrző szerepben, beleértve az ENSZ BT határozatai alapján fogantatandó lépéseket is.

– Komoly reményeket fűznek az Európai Gazdasági Társág biztonságpolitikai erőként is történő megjelenéséhez, mert ez a Közösség a katonai erő mellett rendelkezhet egyben a bajok gyökerét és kiváltó okát képező gazdasági problémák leküzdéséhez szükséges gazdasági erőforrásokkal is.

– Beszélgető partnerem megemlítette, hogy 1991. nyarán elkészült és az osztrák védelmi miniszter (Fasslabend) által a Kabinet elé terjesztett osztrák biztonságpolitikai koncepció.

– Ígéretet kaptam, hogy az osztrák titokvédelem engedte lehetőség határain belül segíteni fog e koncepció egy példányának számunkra történő megszerzésében. Fáradásait előre is megköszöntem.

– Befejezésül még kitért a jugoszláviai helyzet távlati osztrák értékelésére is, amely szerint jelenleg közép-kelet-európai főbb problémái iránt a világ egyetlen állama sem mutat igazi érdeklődést. Ezért válik lehetségessé az, ami Jugoszláviában már egy éve zajlik, és értékelése szerint egy 6–700 ezer nagyságrendű fegyveres erők konfliktusaként még évekig is elhúzódhat. Ehhez járul még a katasztrofális gazdasági helyzet. Mindennek ellenére masszív nemzetközi beavatkozást nem várnak.

Kérem jelentésemet Bába Iván úr részére is megküldeni.

(Dr. Hunkár Dénes)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

251.
1992. április 19.

Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott
diplomatajának feljegyzése az osztrák–szlovén kapcsolatokról

001616

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Bécs, 1992. április 19.

Tárgy: Osztrák–szlovén kapcsolatok

23/SZT/1992.

Készült 3 példányban

Melléklet: 1 db.

Központ: 2 példány

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Keresztesi Péter
nk. titkár

Gépelte: KP

Szlovénia és Horvátország 1992. január 15-i elismerését követően Ausztria – amely már a jugoszláv válság kitörését megelőzően is szoros kapcsolatokat épített ki a két tagköztársasággal – valóságos politikai és főként gazdasági „offenzívát” indított Szlovénia irányába. Ezt a megállapítást támasztják alá a Szövetségi Gazdasági Kamaránál, a Külügyminisztérium területi osztályán és a szlovén nagykövetség diplomatajával folytatott beszélgetéseink is.

Kedvező földrajzi fekvése, fontos közlekedési útvonalai, gazdasági szerkezetének fejlettsége, magas színvonalú szakemberképzése, a külföldi tőkére való ráutaltsága és a számtalan beruházási lehetőség Szlovéniát Ausztria számára kiemelten kezelendő partnerré tette. Bár a kétoldalú kereskedelmi forgalom 1991-ben az előző évhez képest mintegy 12,6%-kal visszaesett, Ausztria Németország, Olaszország és Franciaország után Szlovénia 4. legfontosabb kereskedelmi partnerévé vált (az osztrák, ill. a szlovén statisztikai adatok meglehetősen nagy eltérést mutatnak a külkereskedelmi forgalom összességéről nagyságát illetően; osztrák adatok szerint 1991-ben az osztrák export mintegy 220 millió USD-t, az import kb. 140 millió USD-t tett ki).

Bizonyos, hogy az egykori Jugoszláviába irányuló osztrák export 40%-a Szlovéniába, 20–25%-a pedig Horvátországba irányult (az exporttermékek között a vas és

fém, a fa és cellulóz, textil, gabona és gépipari termékek domináltak). Az import terén Szlovénia részesedése 38,6%. Horvátorszáé 14,6% volt.

A privatizációs törvény hiánya ugyan még akadályozza a nagyobb volumenű osztrák megjelenést, a mintegy 250 osztrák érdekeltségű joint venture és leányvállalat, valamint az általuk képviselt 1,3 mrd. ATS nagyságú tőkebevitel révén Ausztria Németország után a 2. helyen áll a külföldi beruházók listáján.

Egyelőre nem rendezett a mintegy 16 mrd. USD-re becsült Jugoszláv államadóság felosztásának kérdése. Szlovénia mindenesetre csupán 1,7 mrd. USD-t hajlandó átvállalni egyértelműen „azonosíthat” szlovén tartozásként. Jugoszlávia össztartozása Ausztria felé 8,3 mrd. ATS. Osztrák részről nem tervezik az adósságok elengedését, az átütemezést azonban nem zárják ki.

A két ország közötti baráti viszonyt volt hivatott demonstrálni Mock külügyminiszter ez év január 18-i látogatása, közvetlenül az elismerést követően. A szlovén vezetőkkel folytatott tárgyalásai során Mock felajánlotta, hogy Ausztria támogatni fogja Szlovéniának a különböző nemzetközi fórumokhoz, szervezetekhez valló csatlakozási törekvéseit (Európa Tanács, EBEÉ, Hexagonale, ENSZ, IMF, EFTA, EK). Osztrák részről kezdeményezni fogják, hogy Szlovéniát és Horvátországot vegyék fel a G-24 Kelet-Európának szánt segélyprogramjába.

Schüssel gazdasági miniszter és Busek alkancellár február 1–2-i hivatalos szlovéniai tárgyalásai főként a gazdasági együttműködés szorosabbra fűzését célozták. Schüssel ígéretet tett arra, hogy javasolni fogja az EFTA 100 millió USD nagyságú, eredetileg Jugoszláviának szánt segélyalapjának „átirányítását” Szlovénia és Horvátország javára. Osztrák részről átadták a két ország közötti gazdasági együttműködés továbbfejlesztését szolgáló új. bilaterális egyezmény tervezetét, amelynek aláírása a közeljövőben várható (és egyezmény többek között preferenciális vámok biztosítását is előíranyozza). Schüssel támogatásáról biztosította Szlovénia közeledését az EFTA-hoz. A miniszter főként az energia szektorban lát lehetőséget a szoros együttműködésre, amellyel megkönnyíthető lenne Szlovénia átállása a környezetbarát energiahordozók alkalmazására.

Ausztria különösen a Krsko-i atomerőmű mielőbbi leállítását üdvözlné, amely ugyan modern típusú, de földrengésveszélyes vonalon fekszik. A fele részben szlovén, fele részben horvát tulajdonban lévő erőmű 1995-ig történő leállítására szlovén részről megvan a készség. Szóba került a Száva folyóra tervezett 6 lépcsős vízerőmű építésében és finanszírozásában való osztrák részvétel kérdése is. A mintegy 1 mrd. ATS nagyságú beruházás a tervek szerint főként osztrák cégek kivitelezésében készülne (mindeztől 1991 szeptemberében már kooperációs egyezményt írtak alá). A beruházáshoz nyújtandó osztrák hiteleket Szlovénia 30 évre szóló áramszolgáltatással törlesztené. Osztrák cégek jó eséllyel pályáznak egyéb nagyberuházások

elnyeréséért is: autópálya építés (Maribor–Ljubljana, Maribor–Zágráb), vasútvonalak építése, szállodaépítés, kikötői berendezések szállítása stb. Osztrák cégek kapták a megbízást a karintiai határhoz közel fekvő sostanj-i barnaszén hőerőmű modernizálására (816 millió ATS) is. Különösen expanzív az osztrák bankok, pénzintézetek, biztosítótársaságok szlovéniai megjelenése.

Küszöbön áll a beruházásvédelmi és a kettős adóztatást kizáró egyezmény aláírása. Igen aktív tevékenységet folytat a tavaly novemberben Ljubljában nyitott osztrák Kereskedelmi Kirendeltség is (vezetője Raymund Gradt).

A magasrangú osztrák személyiségek látogatásai közé sorolandó Helmut Zilk, bécsi polgármester február 14–15-i szlovéniai látogatása (Mock külügyminiszterrel együtt ő is a mielőbbi elismeréséért szállt síkra). Tárgyalásaira elkísérték a tartomány gazdasági, pénzügyi életének reprezentánsai is, akiket Zilk szlovéniai beruházásokra buzdított, s kezdeményezte egy, a Marshall-terv mintájára létrehozandó alap felállítását. Ljubljana polgármesterének segítséget ígért a főváros lakás- és iskolahiányának enyhítéséhez.

Az Európához való csatlakozás támogatása állt Fischer parlamenti elnök és Jan-kowitsch (akkor még) államtitkár március 4–5-i ljubljana-i tárgyalásainak középpontjában. Megbeszélést folytattak Bučar parlamenti elnökkel, Kučan elnökkel, Peterle kormányfővel és Rupel külügyminiszterrel. Fischer ausztriai látogatásra hívta meg szlovén partnerét.

A két ország közötti egyedüli feszültségforrás az Ausztriában élő szlovén kisebbség helyzetének eltérő megítélése. Az osztrák álláspont szerint az Államszerződés megfelelő módon rendezte a kisebbségek helyzetét, s Szlovénia vonatkozásában nem merül fel az Államszerződés „utódlásának” kérdése. Ettől eltérő szellemben nyilatkozott Szlovénia nagykövete, Katja Boh (1992. február 24-én adta át a megbízólevelet), aki szerint a kisebbségvédelem kérdését, az államutódlás és az Államszerződés kérdéskörét szakértőknek kellene megvizsgálniuk. Jelezte azt is, hogy a szlovén kisebbség helyzetének figyelemmel kísérése a nagykövetségük egyik fontos feladat lesz. Szlovénia korábbi képviselőjét, Karel Smolle-t egyébként a szlovén kisebbséggel való közvetlen kapcsolattartás céljából tiszteletbeli konzulként Klagenfurtba helyezték.

A független Szlovénia elismerése, úgy tűnik aktivizálja az ausztriai szlovén kisebbség képviselőit (osztrák források 15–20 ezerre, szlovén források 25–30 ezerre teszik az itteni szlovén kisebbség számát). A két legnagyobb szlovén nemzetiségi szervezet, a Karintiai Szlovének Központi Szövetsége, és a Karintiai Szlovének Tanácsa vezetői szerint az Államszerződés 7. cikkelyében lefektetett elveket mind a mai napig nem sikerült átültetni a gyakorlatba (iskolaügy, helységnévtáblák, szlo-

vén nyelvhasználat a hivatalokban). Mindenesetre az 1976-os karintiai események³¹ megismétlődését elképzelhetetlennek tartják. Szerintük minden attól függ, hogy hogyan alakulnak az osztrák–szlovén kapcsolatok, hiszen a múltban mindig szemükre vetették a kommunista Jugoszláviával való együttműködésüket. Most, az ideológiai korlátok lebomlásával alapvetően megváltozott a helyzet.

A szlovén népcsoport eddig évi 30 millió ATS támogatást kapott, 10 milliót az osztrák költségvetéstől, 20 milliót Ljubljanától. A szlovén kisebbség vezetői most azt szeretnék, hogy tekintettel Szlovénia jelenlegi nehéz helyzetére, Ausztria vállalja át a támogatás Szlovéniára eső részét is. Amennyiben ezt nem teszi, úgy kétségessé válik a teljes kisebbségi infrastruktúra (iskolák, óvodák, újságok stb.) fennmaradása.

Különös élességgel merült fel a karintiai szlovén kisebbség helyzete a külföldön élő szlovének, ill. a szlovéniai kisebbségek ügyeiért felelős szlovén tárcanélküli miniszter, Janez Dular előadásában, amelyet március végén tartott Bécsben, a Süd-osteuropa Institut által szervezett vitaesten. Azt mondta, hogy amikor Karintia vegyes lakosságú területein elvélve látni csak kétnyelvű helységnevtáblákat, felmerül a kérdés, milyen komolyan veszi Ausztria a kisebbségvédelmet. A Szlovéniában élő osztrák nemzetiségű lakosok számát 1991. évi népszámlálási adatokra hivatkozva 182 főben állapította meg. Mereven elutasította az előadáson hallgatóként jelenlévő Albert Rohan követnek, a Külügyminisztérium Kelet- és Dél-kelet-Európa osztálya vezetőjének azon javaslatát, hogy állítsanak fel vegyesbizottságot a németajkú lakosok valós számának megállapítására.

Összességében elmondható, hogy az osztrák–szlovén kapcsolatok rendkívül dinamikusan fejlődnek. Az elismerés kérdésében tett osztrák erőfeszítések révén Szlovénia politikailag bizonyos mértékig már lekötöztette Ausztriának, az osztrák kormány most igyekszik gazdasági téren is minél szorosabban magához kapcsolni

³¹ A karintiai szlovének (alpokbeli szlávok) 1400 évvel ezelőtt telepedtek le Karintia és Stájerország területén. A 19. század közepén a Karintiában is felszínre kerülő nacionalizmus etnikai összetűzésekhez vezetett. 1920. október 10-én a Dél-Karintia hovatartozásáról tartott népszavazás eredményeként a területet az akkori Jugoszlávia helyett Ausztriához csatolták. Az 1955. évi osztrák államszerződés népcsoportként nevezte meg a szlovéneket, de az ott elismert kisebbségi jogok csak részben valósultak meg. A kötelező kétnyelvű oktatás bevezetéséért 1958-ban sztrájkoltak is a szlovének. Az 1972-ben kiobbant a helységnevtábla-konfliktus. Az 1976-os népcsoporttörvény (Volksgruppengesetz) kerettörvény, és leginkább általános megfogalmazásokat tartalmaz. A konkrét rendeletek kidolgozását a szövetségi vagy tartományi kormányra hagyta. A szövetségi kormány ezzel kapcsolatban a következő rendeleteket hozta: A népcsoporttanácsokról (1977); A szlovén–német kétnyelvű település-táblákról (1977); Azon intézmények meghatározása, ahol a szlovént mint hivatali nyelvet is lehet használni (1977); A népcsoporttanácsok tagjainak járandóságáról (1979). A törvény hiányossága, hogy az oktatásüggyel nem foglalkozik. A gyakorlatban történő megvalósítása ellentmondásos, mert a rendeletek bizonyos népcsoportokra vonatkoznak, másokat pedig meg sem említettek.

szomszédját, nem is sikertelenül. Szlovéniára, mint jelentős felvevőpiacra, biztonságpolitikailag pedig mint egyfajta ütközőzónára tekintenek.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

252.
1992. május 11.

Rejtjeltávirat Hágából. Ausztria jövőbeli tagsága
az Európai Közösségekben

001769

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Hága
Azonosító: HGA20674
Érkezett: 92. 05. 11. 12:27
Készítette: TA.
Ellenőrizte:

06137/809/2
532/2

24, 46

Tárgy: Ausztria EK-tagsága

Konrád osztrák elsőbeosztott diplomata Simonyi tanácsosnak kifejtette:

1. Mock e heti, brüsszeli látogatása csalódást okozott. Azt várták volna, hogy az EK lényegében kialakítja az osztrákok felvételével kapcsolatos menetrendet. Valamennyi részterületen elkészült ugyanis az ún. „avis”. Osztrák részről erősödik az aggodalom, hogy az EK mégis csak amellett dönt, hogy Ausztria is várja be a lassabban érlelődő EFTA-országokat: Norvégiát és Svájcot. Bizonytalanok, hogy a lisszaboni csúcs az osztrák csatlakozást sínre teszi-e? Mock benyomása szerint az EK-t részben „kényelmi okok” vezérlik, mert egyszerűbb az EFTA-csoportot együtt kezelni. Osztrák részről az EK struktúrák felkészültségét is látják a lassítási törekvések mögött.

2. A diplomata szerint Ausztria mielőbbi csatlakozása a magyar tagság esélyeit is megnöveli. Erről egyelőre természetesen nem nyilatkozhatnak. Nyilvánvaló azonban, hogy Ausztriával eggyel növekedne a bővítéspártiak tábora.

3. A gyorsabb osztrák csatlakozást Németország mellett Olaszország és Dánia támogatja határozottan. A britek is segítőkészek. A Benelux-államok „középen állnak”, míg a déliek „nem lelkesek”. Megemlítette, hogy a visegrádi–benelux kapcsolat később a csatlakozás kérdésében, ha nem is döntő, de fontos elem lehet.

– 244 – CS. –

Lássa:

Európai Közösségek Főosztálya

II. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

253.
1992. június 30.

Hunkár Dénes bécsi nagykövet éves beszámoló jelentése

002242

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

14/2/SZT/1992.

Bécs, 1992. június 30.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Nagykövetségi beszámoló jelentés

Irattár: 1 példány

Készítette:

Gépelte: SB.

Az éves beszámoló jelentésem nem csak az elmúlt év eseményeire szorítkozik. Szambavételezését jelenti mindannak, milyen elképzelésekkel és tervekkel vettem át a Nagykövetség vezetését és azokból eddig mi valósult meg. mi a jövő feladata, illetve mi valósult meg terven felül. Így a beszámoló általános része eddigi tevékenységről szól. Két év munkájának, tapasztalatainak, eredményeinek és hiányosságainak az összefoglalása.

A tervek egy része a hagyományosnak nevezhető diplomáciai munka keretén belül tűzött ki célokat (pl. az önálló magyar külpolitika céljainak elfogadtatása, diplomáciai munkánkban a Bécs centrikusság megszüntetése, a nagykövetség működési területének kiterjesztése egész Ausztriára, kisebbségi ügyek kiemelt kezelése stb.)

A célok másik része szélesebb körű gazdasági, szervezési tevékenységet is igényelt, pl. Collegium Hungaricum³² épületének problémaköre, a nagykövetségi épület

³² A bécsi Collegium Hungaricum 1924 októberétől működő, mindenekelőtt magyar bölcseztan, orvos és jogász ösztöndíjasokat fogadó, fénycorát a két világháború között élő intézmény. 1924-től 1945-ig mintegy 480 esetben körülbelül 360-an kutattak Bécsben az ide kapott stipendium segítségével. 1961-ben a Testőrpálotát, Magyarország legértékesebb külföldi ingatlanát eladta a magyar állam, majd 1963-ban új helyszínen (II. Hollandstr. 4.) nyílt meg. A már elsősorban kultúráközvetítést szolgáló CH-ba ismét érkezhettek ösztöndíjasok, többségükben történészek. Az épület több éven át tartó felújítása 1999-re fejeződött be. Az osztrák–magyar kulturális diplomáciai kapcsolatok

egy részének az új igényekhez történő átalakítása (a Konzulátus átalakítása, PR tevékenység szervezéséhez a Sajtó és Tájékoztatási Iroda kialakítása).

Nagyköveti munkámat azzal a felismeréssel kezdtem el, hogy annak jelentős része a korábbi bécsi nagykövetségi munkától és gyakorlattól eltérő lesz. Másfajta probléma megközelítést és megoldási módokat igényel egy független és demokratikus államberendezkedésű ország képviselője.

A tendenciát tekintve a Nagykövetség tevékenységének nagyobbik része is külügyi tárcán kívüli feladatokat jelent. Sokirányú, semmiképpen nem rutin jellegű feladatokról van szó. Valamennyi tárcával való kapcsolattartásunk és együttműködésünk, egyszerűbben fogalmazva egész Magyarország Ausztriával kapcsolatos ügyeiben való részvételünket jelenti.

Célom az volt, hogy egész Ausztria is működési területünk legyen a korábbi Bécs centrikussággal ellentétben. Ezt a tiszteletbeli konzuli rendszer segítségével szándékoztunk és szándékozunk elérni.

A tartományfőnököknél tett személyes látogatásaim során beigazolódott, hogy az elmúlt évtizedekben semmiféle szerves kapcsolat a tartományokkal, főként a nyugatikkal nem volt. Ezt erősen hiányolták és ennek létrejöttét szorgalmazták. Két tartományban már működik, a többiben pedig az év végéig kerül beiktatásra a magyar tiszteletbeli konzul.

A tiszteletbeli konzulok személyének kiválasztásánál a következő szempontokat követjük:

A tartományfőnök és a tartományi gazdasági kamara elnöke által együttesen javasolt három személy közül, akik vagy személyükben, vagy családjukon, vagy üzleti elkötelezettségükön keresztül Magyarországhoz kötődnek választjuk ki azt. Aki a feladatra a legalkalmasabbnak tűnik: aktív korú, a gazdasági életben tevékenyen részt vesz, és megfelelő vagyonnal és irodai elhelyezkedési lehetőséggel rendelkezik. A jelöltek pályázati anyagára, a velük folytatott beszélgetésekre, valamint dr. Sieber tanácsosnő által a lakhelyükön, munkahelyükön, ill. családi környezetükben végzett környezettanulmányra alapozva döntünk és terjesztjük fel javaslatunkat.

Az így kiválasztott, Salzburgban és Karintiában már be is iktatott tiszteletbeli konzulok működése nyomán a nagykövetség és a konzuli körzetek között intenzív kapcsolat alakult ki. Korábban 30 évig szinte semmi sem volt, most pedig intenzív kapcsolatunk van. Tiszteletbeli konzuljaink aktivitása már e rövid idő alatt is rámutatott arra, hogy mennyi feltáratlan együttműködési lehetőség rejlik még az érintett tartományok és hazánk viszonylatában. Fontosnak tartom azonban itt megemlíteni, hogy

fontos szereplőjévé vált. Lásd UJVÁRY Gábor: *Collegium Hungaricum, Bécs*. In. Diplomáciai lexikon. 497.

a II. Világháború előtt pl. 32 átkelőhely volt az osztrák–magyar határon. Ezt csak kiragadott példaként és annak érzékeltetésére hozom fel, hogy eredményeinkkel nem vagyunk eltelve, van még tennivalónk.

Meg kell említenem a kapcsolatépítésünknek egy másik, újonnan kialakított és igen sikeresnek bizonyult módját, a követségünkön rendezett soirée-kat³³, amelyeken a részvétel presztízskérdéssé vált. Miniszterek, politikusok, vezető pénzügyi és gazdasági szakemberek, diplomaták élvezik a legkiválóbb magyar művészek előadásait és oldott körülmények között tudnak véleményt, információt cserélni.

Céljaim között szerepelt a Collegium Hungaricum kérdésének a megoldása is, amely tovább már nem odázható. Az épületgépészeti ráfordítás és felújítási költség a régi épületnél 70–80 millió schillingbe kerülne. Alternatívaként a Schönbürg Palota jön szóba. Az épületet megtekintette Andrásfalvy miniszter úr és a Külügyminisztérium és Pénzügyminisztérium több vezető munkatársa. Az ügy három tárcát érint. Csakis politikai döntés alapján születhet megoldás, éppen úgy, mint ahogy 1961-ben is politikai döntés volt a Trautson Palota feladása, a nemzeti tulajdonban lévő érték meg gondolatlan elvesztése. Az akkori súlyos hibát most kell helyrehozni.

A nagykövetségi épület általános és fokozatos felújítása keretében megtörtént a konzulátus átalakítására, amely a funkcionális szempontok kielégítése mellett ügyelt az épület történelmi jellegének és stílusának megőrzésére is.

Kiemelt feladatommak tekintem az országunkról, céljainkról, önmagunkról szóló jobb tájékoztatás megszervezését is. A magyar PR munka egyik leggyengébb területe országunk, kormányunk szándékainak, azok megvalósításához választott megoldások, politikai állásfoglalások és azok indoklásának „célba juttatásával” kapcsolatos tevékenység. Ez már a két világháború közötti időben is így volt. Szomszédjaink, az utódállamok e téren mindenkor megelőztek minket. Ezen szeretnénk itt Bécsben, ill. Bécsből – lehetőségeink szerint – alapvetően változtatni és offenzív PR tevékenységet folytatni.

A munkához szükséges megfelelő környezet kialakítása érdekében, a várható nagyobb ügyfélforgalomra tekintettel és a biztonsági szempontok figyelembevételével, a Bankgasse 4. szám alatti kapubejáratnál alakítottuk ki PR tevékenységünk igen reprezentatív irodáját.

Igen fontosnak tartós az ausztriai magyar kisebbséggel való szoros kapcsolattartást. Ebben a kérdésben nagy óvatossággal kell eljárunk. Ausztriában bejegyzett egyesületekről lévén szó, azok ügyeibe tevőlegesen nem avatkozhatunk be. Segíteni akarjuk őket, hogy a széthúzás és ellenségeskedés végre szűnjön meg, ne gátolja a közös érdekek érvényre juttatását.

³³ Soirée jelentése estély.

A Kancellári Hivataltól ismételten elismerést kaptunk azért, hogy hatékonyan segítjük munkájukat olyan összefüggések feltárásával, amelyeket ők nem ismertek és a különféle magyar egyesületekkel olyan formában foglalkozunk, hogy nem sértjük az osztrák hatóságok illetékességi körét.

Személyügyi kérdésekben összefoglalom, milyen munkatársakra van szükség Bécsben. Magasan kvalifikált, gazdasági kérdésekben is jártas, több idegennyelvet beszélő munkatárs kell. Olyan, akinél a nyelvek között az angol is szerepel, ennek ismerete szinte elengedhetetlen. Emellett jó kapcsolatteremtő képességűnek, a társadalmi rendezvényeken jó fellépésűnek kell lennie, olyan viselkedésmóddal, amely megfelel a szigorú bécsi elvárásoknak.

A technikai személyzet irányában is magas a követelményrendszer. A 24 órás portai szolgálat, amely főidőn kívül a telefonok fogadását is jelenti, megadja a hívónak az első benyomást is országunkról. Az angol nyelv ismerete náluk is nagyon fontos lenne. Eddig ennek sajnos nem tudtunk megfelelni, sőt még a német tudásuk is sokszor hagy kívánnivalót. A félreértések elkerülésére: nem mi szabunk magas követelményeket. Ezeket az elvárásokat az élet kényszeríti ránk. Tevékenységünket és személyzetünket az itteni körülményekhez és nem az otthoni személyi adottságokhoz kell igazítanunk.

1. Rövid áttekintés az osztrák bel- és külpolitikáról

A belpolitika leglényegesebb eseményei a tartományi választások, illetve a köztársasági elnökválasztás volt. A tartományi választásokon a kormánykoalíció pártjai gyengültek, erősödött az FPÖ. Az ÖVP válsága mélyült és nem lehet még biztonsággal megmondani, hogy elérte-e már a mélypontot.

A köztársaságielnök-választáson Thomas Klestil váratlan arányú sikere mindenestre optimizmussal tölti el a néppárti vezetőket. Az FPÖ 18–20% körüli befolyása stabilizálódni látszik és ez a tény a nagykoalíciós kohéziót is erősíti. Kiugrani ebből nem lehet, mert Haider személye egyelőre nem szalonképes.

Haider ugyan mindent elkövet, hogy a koalíciós kapcsolaton belül zavart keltsen, ügyesen keveri a kártyát és egy-egy váratlan húzással fel tudja hívni magára a figyelmet. Legutoljára pl. a Számvevőszék elnökének választásakor. Igazából azonban nem tudja veszélyeztetni a kormánykoalíciót.

Az új köztársasági elnök a belpolitikában valószínűleg mérséklő, csillapító hatást fog kifejteni, míg külpolitikában a semlegesség újraértékelésében. A Nyugat-európai Unióhoz való közeledésben stimuláló hatású lesz és át fogja segíteni Ausztriát azon a holtponton, ahová önszuggesztió eredményeként jutott.

Ausztria külpolitikájára az 1991/1992-es évben is még a „hagyományos semlegességi felfogás” volt a jellemző.

A nyolcvanas évek közepétől az Osztrák Szociáldemokrata Párt és az Osztrák Néppárt koalíciójának létrejöttétől a korábbi kétoszlopos (Nyugat-Európa, szomszédos országok) felfogásról áttértek a koncentrikus körök elméletére, amelynek közepében legfontosabb tényezőként az Európai Közösség, illetve az abban elérhető teljes jogú tagság áll.

1989. június 17-től, az osztrák belépési kérelem benyújtásától kezdve Ausztria mindent megtett az EK-ba történő felvétele meggyorsítása érdekében. Az elmúlt év augusztusában született meg az EK Bizottság szakértői jelentése (Avis), amely gazdasági szempontból egyértelműen kedvezően ítélte meg az osztrák felvétel esélyeit, csupán semlegessége miatti, valamint a tranzitközlekedésben és a mezőgazdaság területén meglévő kisebb gondok hátráltathatják a felvételi tárgyalások gyors kezdését. E problémák egyikét sem ítélték azonban olyanak a közösség részéről, amelyeket ne lehetne megoldani.

Osztrák részről a semlegességet nem tekintik belépési akadállyal, egyébként is vita folyik a dogmatikusabb semlegességi felfogást képviselő SPÖ, és az annak rugalmasabb értelmezését sürgető ÖVP, valamint a feladását kezdeményező FPÖ között. A jelenleg érvényes osztrák felfogás szerint az egységes európai biztonsági rendszer létrejöttéig Ausztria nem kíván a semlegességről lemondani.

Ausztria nagy szerepet játszott a májusban tető alá hozott Európai Gazdasági Térség megteremtésében is, amelyet az EK-tagság előszobájának tekint.

A közép- és kelet-európai államokkal általában kiegyensúlyozott kapcsolatokra törekszik. Azokkal az országokkal kíván szorosabban együttműködni, ahol a demokratikus átmenet megvalósult. A többi államnál, ahol az átmenet nem ment végbe teljesen, csak olyan kapcsolatokat és támogatást akar fenntartani, amely a további demokratikus fejlődést elősegítheti.

A jugoszláv konfliktusban Ausztria a válság békés eszközökkel történő megoldását sürgette, síkra szállt az önrendelkezés, a demokrácia és az emberi jogok tiszteletben tartásáért. Horvátország és Szlovénia nemzetközi elismerésének egyik élharcosa lett, ezért viszonya az új Jugoszláviával meglehetősen feszültté vált.

Az osztrák külpolitika szempontjából jelentős siker volt a dél-tiroli probléma megoldása, amely lezárta a két ország között több évtizede feszültségeket okozó vitát. Ez a lépés megkönnyíti az osztrák EK-csatlakozást, és modellként szolgálhat a többi nemzetiségi konfliktus megoldására Európa keleti felében.

Ausztria aktív, kezdeményező szerepet játszott az ENSZ BT tagjaként a különböző válságok leküzdésében is.

A harmadik világban, és az Európán kívüli területeken az osztrák külpolitikai aktivitás a korábbi éveknek megfelelő volt.

2. kétoldalú kapcsolataink

2.1. Magyar–osztrák politikai kapcsolatok

A magyar–osztrák politikai kapcsolatokat a beszámolási időszakban is rendkívüli intenzitás jellemezte. A szinte heti rendszerességgel miniszteri és államtitkári látogatások sorából kiemelendő Vranitzky kancellár 1991. szeptember 18–19-i budapesti és Jeszenszky Géza külügyminiszter 1992. január 27-i bécsi hivatalos látogatása, amelyek során ismét megerősítést nyert a széleskörű kapcsolatok továbbfejlesztésében való kölcsönös érdekelttség, illetve a nemzetközi törekvéseinkben továbbra is fennálló érdekazonosság. Mindazonáltal tapasztalható, hogy hazánk nemzetközi szintén való támogatása, és kapcsolataink minőségileg új szintre emelésének hangsúlyoztatása mellett a konkrét, magyar–osztrák szakminiszteri egyeztetőkön az osztrák partnerek a kívánatosnál kevésbé rugalmasak a magyar érdekek figyelembevételét illetően. Különösen szembeűnő volt e jelenség a kitoloncolási egyezményről, a közűti árufuvarozási egyezmény megűjításáról, a magyar agrárexport kérdéseiről és a magyar munkaerő ausztriai foglalkoztatásának lehetőségeiről folytatott és folyó tárgyalások során. Az utóbbi három témakörben kezdeműyeztük az osztrák félnél, hogy az álláspontok közelítése érdekében az érintett miniszterek bevonásával a tárcaérdekeken felűlemelkedű, kormány szintű politikai állásfoglalás szűlessék.

Mintaszerű az együttműködés országaink között a különbűző nemzetközi és regionális szervezetekben, fórumokon (ENSZ, ET, EBEÉ, Közép-európai Kezdeműyezés, Alpok–Adria Munkaközűsség stb.).

Az osztrák tartományoknak a kétoldalű együttműködésbe való fokozottabb bevonását szolgálja a tiszteletbeli konzuli hálózat folyamatban lűvű kiépítése is.

2.2. Parlamenti kapcsolatok

További lehetőségek rejlenek még a parlamenti kapcsolatok fejlesztésében. A Külűgyi Bizottságok megállapodásához hasonlóan célszerűnek tartanánk a kapcsolatfelvételt és rendszeres konzultációk tartását a magyar szempontból fontosabb parlamenti bizottságok között (a Környezetűvédelmi és Egészségűgyi Bizottságok között már megtörtént a kapcsolatfelvétel). Ismételten javasoljuk dr. Heinz Fischer parlamenti elnök hivatalos magyarországi látogatásra szűlű meghívásának megűjítását (Szabad Gyűrgy parlamenti elnök 1991 májűsában járt Bécsben). Információink szerint kielégítű a két ország képviselűi közöttű együttműködés az Európa Tanács és az Interparlamentáris Unió fórumain.

2.3. Pártkapcsolatok

A parlamenti pártok érintkezésére a szórványosság jellemző. Legintenzívebb a kapcsolat az Osztrák Néppárt (ÖVP) és az MDF, illetve az EDU-ban³⁴ tömörült magyar pártok között. A többi párt egyelőre a partnerkeresés fázisában tart. MSZP és FIDESZ delegáció a közelmúltban járt Bécsben.

2.4. Külügyminisztériumaink közötti kapcsolatok

A kapcsolatok érezhetően élénkültek. Mind gyakoribbak a közvetlen, főosztályvezetői szintű konzultációk, s egyes területeken (gazdálkodás, számítógépes rendszerek bevezetése, protokoll, személyügyi kérdések stb.) erős az igény az osztrák gyakorlat megismerésére. A külügyi konzultációk sorából kiemelendő dr. Sucharipa nagykövet és dr. Peisch Sándor helyettes államtitkár budapesti és bécsi találkozója. Nagykövetségünk kapcsolatát az osztrák Külügyminisztérium minden szintjével rendkívül szorosnak és kooperatívnak értékeljük.

Meg kell említenünk, hogy egyes látogatások, programok sikeres előkészítését és lebonyolítását továbbra is megnehezíti, hogy miniszteri, államtitkári, és egyéb magas szintű látogatásokról csak késve, vagy egyáltalán nem kapunk értesítést, illetve, hogy az egyes tárcák a földrajzi közelség, és egyéb okok miatt, programjaikat a Külügyminisztérium, és azáltal a Nagykövetség kihagyásával bonyolítják.

2.5. Nagykövetségünk és az osztrák hatóságok kapcsolata

Kiváló együttműködés alakult ki, amelyet jól jelez az a körülmény, hogy a szövetségi kormány számunkra legfontosabb tagjait a nap 24 órájában, adott esetben a lakáson, vagy gépkocsijukban is elérhetem. Erre felhatalmazásom van és ezzel szükség-szerűen élek is. Természetesen részükről is ugyanez történik.

A számunkra legfontosabb két főhatóságnál, a Kancellári Hivatalban dr. Eva Nowotny nagykövet asszony, illetve a Külügyminisztériumban – kiválásaig – dr. Klestil főtitkár úr ill. dr. Sucharipa nagykövet úr a kapcsolattartás kulcsemberei. Mindkét esetben kiváló felkészültségű, minden témát mindenkor teljes nyíltsággal

³⁴ European Democrat Union – EDU (Európai Demokrata Unió) 1978-ban alakult Klessheimben, központja Bécs. Célja a konzervatív és kereszténydemokrata pártok közös politikája, összehangolja a pártok tevékenységét az európai szervezetekben és kapcsolatot építsen közöttük. Szemináriumokat, tanfolyamokat és összejöveteleket szervez.

kezeleni hajlandó és adott esetben percekben belül fogadóképes főtisztviselőkről van szó.

A Bécsbe akkreditált diplomáciai képviselőkkel való kapcsolatunkat rendkívül jónak nevezhetjük, amelyet az egyéni megnyilvánulásokon kívül az itteni Külügyminisztérium Protokoll Osztályának minősítése is jelez, amely szerint a korábban legsikeresebbnek minősült francia Nagykövetség helyét a rangsorban a mi Nagykövetségünk foglalta el. Ebben természetesen közrejátszanak rendezvényeink, amelyek közül most a legutolsót, a pünkösdi magyarországi kirándulásunkat említem.

2.6. Menekültügy

Ausztria számára elsődleges fontosságúvá vált, hogy korlátozni tudja a területére illegálisan, vagy nem megfelelő útiokmánnyal érkezők számát. A kérdés megoldása elsősorban belpolitikai szempontból vált sürgetővé, mert az elmúlt országos és tartományi választásokon sikerrel szerepelt Osztrák Szabadságpárt választási propagandájában hatékonyan tudta kihasználni a lakosság körében egyre erősödő fenntartásokat az Ausztriába mind nagyobb számban érkező külföldiekkel szemben.

A fő gondot változatlanul a Keletről érkezők jelentik. A problémára a következő területeken igyekeznek megoldást találni: az osztrák menedékjogi törvény múlt év decemberi átalakításával (erről korábban részletesen jelentettünk), a bevándorlási politika nemzetközi koordinálásának elősegítésével, valamint az Ausztriában egyre határozottabban érezhető – és elsődlegesen belpolitikai okokra visszavezethető – idegenellenesség visszaszorításával.

Ausztria nemzetközi fórumokon aktívan fellép az egységes szabályok kidolgozása érdekében az idegenrendészet területén. Mérlegelik továbbá több relációban is az elsődleges szűrőként jól funkcionáló vízumkényszer újbóli bevezetését. Ugyancsak közös fellépést sürgetnek a nemzetközi embercsempészbandák ellen is.

Magyarországgal is kitoloncolási egyezmény megkötését szorgalmazzák, amely a román fél elzárkózása miatt (főként a harmadik országok állampolgárainak átvételét illetően) eddig nem került aláírásra.

2.7. Belügyi együttműködés

A rendszerváltást követően felélénkült a magyar–osztrák nemzetbiztonsági, anti-terror, kábítószerellenes, menekültügyi, rendőri és határőrizeti kapcsolat. A hivatalok közötti kapcsolatok személyek közötti kapcsolatokká fejlődtek.

Számos területen került sor kölcsönös látogatásra és tapasztalatcserére. Egyes speciális területeken folyamatos szakmai együttműködés, ill. információs és adatszolgáltatás valósult meg. Rendőri járőr és karhatalmi szolgálataink már technikai támogatást (jármű) is kaptak az osztrák BM-től.

Szinte egyedülálló gyakorlatként magyar–osztrák közös posztgraduális rendőr-képzésre is sor került, amelynek első évfolyama most vizsgázik.

Az elmúlt év végén bizonyos megtorpanás volt érezhető a kapcsolatokban a Romániából a zöld határon keresztül, illegálisan Ausztriába érkező menekültek miatt, amelyet még nehezített a jugoszláv polgárháborút követő menekültáradat is. A megtorpanás és elhidegülés jelei a januári eisenstadti belügyminiszteri találkozón jelentkeztek a legnyilvánvalóbban. Következetes és szívós kormányzati és diplomáciai tevékenység eredményeként mára már oldódott a helyzet, és több közös rendezvény sikere bizonyítja, hogy a kapcsolatok ismét jó úton haladnak.

2.8. Ifjúságpolitikai kapcsolatok

A két ország miniszteriális szintű ifjúságpolitikai kapcsolatainak javítására követségünk közbenjárására jelentős elmozdulás történt, amely jó alapot ad a kapcsolatok folyamatos tartalmi kiépítésére.

3. Gazdasági kapcsolatok

3.1. Ausztria általános gazdasági helyzete

A gazdaság növekedési üteme az előző évihez képest enyhén csökkent és gyenge recessziót mutat. Az 1991. évi 3%-os GDP növekedéshez képest idén előreláthatólag csak 2,2% lesz a növekedés üteme. Más államokkal történő összehasonlításban mégis nagyon kedvező a helyzet. 1990-ben az évi növekedési ütem 2%-kal. 1991-ben 1,5%-kal volt magasabb, mint az európai OECD³⁵ átlag, és az idei eredmény is valószínűleg hasonlóan alakul. A növekedés motorja az építőipar és a turizmus. A Kelet-Európába irányuló export növekedés kárpótlást ad a más területeken bekövetkezett visszaesésnek. Az 1993-ra szóló előrejelzések szerint a gazdaság főbb mutatói a következőkép-

³⁵ A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) nemzetközi gazdasági szervezet 1961-ben jött létre, Párizs székhellyel. Magyarország 1996-tól a tagja.

pen alakulnak: GDP 3,0%, infláció 4,0% munkanélküliségi ráta 5,8%, egyensúlyhoz közeli költségvetés mellett. Összehasonlításként az 1992-re várható értékek az előzőek sorrendjében: 2,2%, 3,3%, 5,8%, – 3,0 Mrd ATS.

Az osztrák gazdaság határozottan igényli az Európai Közösséghez történő csatlakozást, mert attól több előnyt, mint hátrányt vár. Elemzések szerint a gazdaság versenyképessége tekintetében Ausztria jobban áll, mint – Németország kivételével – a jelenlegi Közösség bármely tagja.

3.2. Az osztrák–magyar gazdasági kapcsolatok

Ausztriának az eddiginél is szervesebb beépülése Nyugat-Európába természetesen számottevő hatással lesz a magyar–osztrák gazdasági kapcsolatokra is.

Számunkra előnyös és kívánatos Ausztria EK tagsága, hiszen – küszöbünkig hozza – a Közösséget. Ilyen szempontból Ausztria jelentősége számunkra megnő, mert fizikai kapcsolódásunk az EK-hoz legkézenfekvőbb módon rajta keresztül oldható meg. Ennek következményeként az egyes osztrák intézkedések az eddiginél is nagyobb hatást fejtenek ki nálunk, és egyre jobban előtérbe kerülnek érdekütközéseink is.

Ausztria szeretné megőrizni a Nyugat és Kelet-Közép-Európa közötti kereskedelemben közvetítő szerepét. Azt viszont el kívánja kerülni, hogy a fokozódó áruforgalom közútjainak – akár megközelítően is arányosan – növekvő igénybevételével járjon. Gazdasági diplomáciánk egyik megoldandó feladata két ország közötti új közlekedési megállapodás létrehozása.

Az alapelvekben egyetértünk, a közúti fuvarozási kontingenseken van a vita, olyan értelemben, hogy az osztrák fél lényegében a tavalyi szinten be akarja fagyasztani a közúti tranzitengedélyek számát. Ez súlyosan sérti érdekeinket.

Melega tanácsos úr kidolgozott egy javaslatot, amely át tudja hidalni az általunk kért 69.000 db és az osztrákok által elfogadhatónak ítélt megközelítőleg 35.000 db tranzit+loco³⁶ engedély közötti szakadékat.

A közúti forgalom vasútra és víziútra történő áterelése infrastruktúra igényes, kiépítéséhez pénzre és időre van szükség. Ezért az általunk kért engedélyek számát kétfelé bontanánk: egy állandó és egy változó részre. A változó rész csökkenne az infrastruktúra kiépítésével folyamatosan. A gyors megvalósításban finanszírozással

³⁶ Az univerzális (loco/tranzit) engedély, amelynek alapján a szerződő felek államainak területei közötti, illetve a másik szerződő fél államának területén áthaladó fuvarozások végezhetők.

az osztrákok is közre tudnak működni. Előzetes információink szerint a javaslatot az osztrák fél kedvezően fogadta, és rövid időn belül várjuk rá a hivatalos választ.

A két ország közötti kereskedelmi forgalomban a magyar bevitel liberalizálása tág teret nyitott az osztrák szállítások előtt, igen szoros az összefüggés a magyar intézkedések és az osztrák export növekedése között. Ennek kellemetlen kísérőjelensége, hogy 1988. és 1991. között évente megduplázódott deficitünk a kereskedelmi forgalomban. Számszerűen 1991-ben ez 3.265 millió ATS-t tett ki. Az is igaz, hogy ez idő alatt a magyar export is dinamikusan nőtt. Míg azonban az 1991/1988-as magyar exportindex „csak” +76,9%, addig az importindex +112,9%.

Az 1991. év forgalmi adatai: magyar export 11,263 millió ATS, import 14.528 millió ATS.

Az osztrák ipar számára hazánk térség legnagyobb felvevőpiaca. 1991-ben többet exportáltak hozzánk, mint pl. az USA-ba, vagy Japánba és Kínába együttvéve. A forgalom dinamikája és szerkezeti változásai kedvezőek, de árnyoldalként egy olyan arányú egyensúlyhiány jelentkezik, amely ellentétes külkereskedelmünk általános tendenciájával.

Az osztrákok azon érvelése, hogy ők az ipari termékek területén irányunkban már 1975-ben végrehajtották a liberalizációt, azért nem azonos értékű a mi lépéseinkkel, mert ők a mennyiségi korlátozások megszüntetésével egyidőben bevezettek egy „árellenőrzési eljárást”. (Vidierungsverfahren), amelynek célja az olcsó áron történő szállítások elleni védekezés volt. Ez a kezdettől fogva vitatott, a GATT szellemével ellentétes eljárás még mindig életben van! Bizonyos termékeinknél jelentkező relatív versenyképességünk érvényre juttatását tudja megakadályozni.

Az osztrák liberalizáció nem kereskedelemnövelő lépés, hanem kereskedelempolitikai gesztus volt, míg a mi liberalizációnk kereskedelemnövelő hatása az osztrák szállítások 3 év alatt történt megduplázódásában világosan bizonyított. Nem is beszélve arról, hogy az osztrák piacnyitás egy nálánál sokkal versenyképtelenebb gazdaságnak szólt, míg mi egy nálunk jóval erősebb iparnak tartunk szabad kapukat. Tehát a két liberalizáció között minőségi különbség van.

Az objektivitás érdekében meg kell ugyanakkor említeni, hogy az 1988. közepén bevezetett preferenciális vám eljárás viszont ténylegesen forgalommövelő hatású volt. Segítette és segíti exportunk piacváltását és szerkezetének javítását is.

A növekvő hazai munkanélküliség fokozza az érdeklődést a külföldi munkavégzési lehetőségek iránt, akár vállalkozások keretében, akár vendégmunkásként. Jelenleg a külföldi vállalkozók előtt az osztrák piac gyakorlatilag zárt. Megoldást helyi vállalat alapítása jelenthetne, de magyar munkaerőt ebben az esetben is csak külön engedéllyel, vendégmunkásként lehet alkalmazni. A vendégmunkások száma elérte a plafont, új engedélyekre nem lehet számítani. Átfogó megoldást egycsapásra nem

remélhetünk. Azt azonban joggal igényelhetjük, hogy bizonyos vállalkozásoknál érvényesítsék a viszonyosságot, és a határközeli régiókban könnyítsék meg az ingázó munkavállalást.

Az EK-val kötött társulási megállapodásunkat jól egészítené ki egy szabadkereskedelmi megállapodás az EFTA-val, amelynek rendelkezései alapul vennék a Közösséggel kialakított megoldásokat. A tárgyalások már jó ideje folynak, a megoldás még várat magára, mert Ausztria (és Svájc) nem kívánja érdemben megkönnyíteni a magyar mezőgazdasági termékek bejutását piacukra, az osztrákok kicsinyes egoizmusa itt leplezetlenül felszínre jut. Nem, hogy többet, hanem még annyit sem akarnak megadni, mint amennyit a Közösség már megadott. Álláspontunk az, hogy az EFTA országok az ipari vámok kölcsönös lebontásából jobban fognak profitálni, ezért ennek részbeni kompenzálására többlet beviteli lehetőséget kérünk élelmiszeink részére.

Az osztrákok merevsége nem csak gazdasági kapcsolatunk légkörét rontja, hanem rövidlátó politika is, mert ha bekerülnek a Közösségbe, akkor úgyis fel kell adniuk protekcionizmusukat. Ahelyett, hogy fokozatosan hozzászoktatnák mezőgazdaságukat a nagyobb versenyhez, egy hirtelen nagy megrázkódtatásnak teszik majd ki azt.

Mi nem kívánjuk az osztrákoktól, hogy egyoldalúan adjanak engedményeket. Nagyon nehéz azonban úgy tárgyalni, hogyha az általunk megajánlott ellentétel más miniszter hatáskörébe esik, mint akivel a tárgyalás folyik. Ilyenkor tárcaérdek és nem kormányzati érdek érvényesül, és ilyen alkut szinte lehetetlen elérni.

Schüssel miniszter úrral – Melega tanácsos úrral közösen – május végén mélyreható tárgyalásokat folytattak erről. Megértette a helyzetet és megígérte, hogy tárgyalni fog az érintett tárcák vezetőivel, majd együttesen a kancellár elé viszik az ügyet, politikai döntést kérve. Ilyen jellegű kérés magyar részről hangzott el először.

A problémára a Külügyminisztériumban is felfigyeltek. Ezt dr. Sucharipa úr jelezte is.

Schüssel miniszter úr 1992. június 3-án, Kádár Béla miniszter úr látogatása során át is adott válaszként egy Memorandumot, mind az EFTA megállapodásra, mind a kétoldalú mezőgazdasági kereskedelmi megállapodásra vonatkozóan. Ez alapján esélyt látok arra, hogy mégis megmozdulhat valami, még a közeljövőben.

3.3 Regionális kapcsolatok

A regionális kapcsolatok alakulása szempontjából kiemelkedő jelentőségű a Követőségünk által kezdeményezett és támogatott regionális fórum tevékenysége. A január 27-én rendezett második plenáris ülés, – amelyen Jeszenszky miniszter úr is megje-

lent – s az azon mutatott érdeklődés jelzi a kapcsolatok új minőségűvé válásának folyamatát. Számos helyi kezdeményezés történt a határ mindkét oldalán a kapcsolatok élénkítésére, a közös érdekek feltárására és érvényesítésére. Az új magyar határmenti helyi önkormányzatok szinte mindegyike elsődleges feladatának tartotta az osztrák kapcsolatok kialakítását, ill. továbbfejlesztését, melynek hatására számtalan, a társadalmi élet minden területére kiterjedő kapcsolatrendszer bontakozott ki.

A mindkét fél részéről folyamatosan kezdeményezett partnerkeresés (városok, megyék, szervezetek) sok sikerrel járt, de a távolabbi régiók (mind magyar, mind osztrák) összekapcsolása továbbra sem igazán eredményes. Ennek oka nem csak a földrajzi távolság, hanem a gondolkodásmódbeli és gazdasági különbségek is nagy szerepet játszanak.

Összességében a regionális kapcsolatok alakulására a megélénkülés, fellendülés jellemző, a kapcsolatok pusztta alakítása mellett egyre több helyen jelennek meg mélyebb tartalmi elemek.

4. Műszaki-tudományos, környezetvédelmi együttműködés

A műszaki-tudományos kapcsolatok fejlődését az elmúlt évben is a kétoldalú megállapodásban rögzítettek határozták meg. Egy újabb projekt került beillesztésre a munkatervbe, a kiutazási keretszámok növelése nélkül. Sor került az első szakértői megbeszélésre az év végén lejáráó munkaterv megújítása érdekében, a vegyesbizottsági ülés előkészítése céljából.

Fontos szerepet tölt be Ausztria a multilaterális kapcsolataink alakításában. Így 1991 novemberében Bécsben megrendezett COST miniszteri konferencián vették fel Magyarországot a COST-ba. Úgy a felvételben, mind utána a konkrét együttműködési projektek kialakításában Ausztria aktív szerepet játszott. Hasonlóan intenzív támogatást kaptunk az EUREKA-ba való felvételünkhöz is (1992. május, Tampere). Segítségük megnyilvánult a nemzetközi együttműködése honi szervezeteivel kapcsolatos tapasztalatátadásban, a folyamatban lévő projektekről való információátadásban is.

A nemzetközi projekt kialakítás serkentése érdekében is támogattuk a hazai kutatóintézetek ezirányú törekvéseit az információtovábbításban, partnerkeresésben, (pl. MTA Akusztikai Labor, élelmiszerminőség-ellenőrzés, mezőgazdasági kutatások). Többirányú tájékozódást folytattunk alternatív, ill. megújuló energiaforrások hasznosítása tárgyában Bécsben és Salzburgban.

Ez év májusában újra sor került az atomenergetikai, sugárellenőrzési kétoldalú vegyesbizottság bécsi ülésére, ahol a kölcsönös tájékoztatás és a folyamatos kapcsolat

biztosítása mellett, e rendkívüli helyzetekben az illetékes hatóságok közvetlen szakmai tájékozódását is egyeztették.

A szakterületen történt magasszintű látogatásra 1991 őszén került sor, amikor Dr. Pungor Ernő miniszter úr az IAEO³⁷ éves közgyűléséhez kapcsolódóan látogatást tett a Seibersdorfi Kutatóközpontban, valamint az IIASA Kutatóintézetben³⁸, Laxemburgban.

A környezetvédelem szerepe a maga tudományos, jogi stb. kérdésein túlmenően jelentősnek tekinthető Ausztria bel- és külpolitikájában.

A kétoldalú környezetvédelmi kapcsolatokat az 1991 végén a két minisztérium által rögzített együttműködési megállapodás határozza meg széleskörűen. A magyar Minisztérium ehhez kapcsolódó tevékenységét a konkrét igények szerint folyamatosan támogattuk tájékoztatással, információtovábbítással, jogi szabályozásról szóló tájékozódással. Kiemelt figyelmet fordítottunk a határmenti környezetvédelmi együttműködés (Fertő-tavi Nemzeti Park), a Regionális Fórum keretein belül érdekelt kapcsolátépítésének tapogatására. Időben tájékoztattuk a Minisztériumot a Keleti Környezeti Alap nyújtotta támogatási lehetőségről és ösztönöztük annak igénybevételét. Támogattuk a környezetvédelmi együttműködésben érdekelt kutatóintézetek, egyetemek magyarországi kapcsolátépítését (Seibersdorfi Kutatóközpont, Veszprémi Egyetem). Tág értelemben véve a környezetvédelem az osztrák politika fontos része lett. Objektív alapja, hogy az elmúlt évek során a környezetvédelmet, az ezért való cselekvést általános értékként fogadta el az osztrák társadalom. Ennek alapján a parlamenti pártok programjában kiemelt helyet kapott a bel- és külföldi környezeti szennyezések elleni fellépés, politikai mozgósítás. A környezetbarát termelés hangsúlyozása nem csak belpolitikailag fontos, hanem kifelé is ezzel igyekeznünk magukat azonosítani. A környezetbarát jelleg hangsúlyozása az osztrák ipar, tudomány eredményeinek széleskörű terjesztését, reklámozását szolgálja. Ausztria image-ának e módon való alakítása lehetővé teszi a termékek reklámozását az országnévvel összekötve. A környezetbarát jelleg révén történő csoportos reklámozás megspórolja az esetleg kevésbé ismert márkanevek egyenkénti megismertetését. (Ami „Made in Austria” az környezetbarát, tehát kiváló.)

³⁷ International Atomic Energy Agency – IAEA (Nemzetközi Atomenergia Ügynökség – NAÜ) 1957-ben alakult, székhelye Bécs. Az Ügynökség arra törekszik, hogy felgyorsítsa és növelje az atomenergia hozzájárulását a békéhez, az egészséghez és a jóléthez az egész világon, és arra, hogy ne használják az atomenergiát katonai célokra.

³⁸ International Institute for Applied Systems Analysis – IIASA (Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet) tudományos kutatóintézet, amelyet 1972-ben alapítottak, székhelye Laxemburg (Ausztria). Kutatásokat folytat olyan globális természetű problémák megoldására, amelyek túl összetettek ahhoz, hogy egyetlen ország vagy egyetemi tudományág megoldja őket.

Az osztrák politikai, gazdaságpolitikai érvrendszerben fontos helyet betöltő környezetvédelem szempontjától és érvrendszerétől a kétoldalú megbeszéléseken nem lehet elszakadni, az nem múló (személyfüggő) jelenség. Csak a szimbólumrendszert átvéve lehet érvelni saját érdekeink szerint. A korábbi évek környezetszennyezései miatti bizalmatlanság feloldásához a környezeti állapotról való tájékoztatással, a helyzet javítására tett erőfeszítéseink hangsúlyozásával, a multilaterális környezeti normák felállítására való törekvéssel tudunk hozzájárulni.

5. Kulturális és Oktatási Kapcsolatok

A Collegium Hungaricum igen széles spektrumot felölelő, sokoldalú tevékenységet folytat. Sikerült megtenni az első lépéseket a Közép-Európában működő magyar intézetek munkájának összehangolására is. Így sor került a stuttgarti Széchenyi-ülészakra, a bécsi Közép-európai Írótalálkozóra és az említett intézetek (plusz a budapesti Cseh és Szlovák Kulturális Intézet) budapesti, prágai, pozsonyi, valamint bécsi közös sajtókonferencia-sorozatára. Aktívan részt vett a Nagykövetségünk által kezdeményezett Regionális Fórum munkájában. Ennek keretében került sor Sopron és Szentgotthárd CH-beli bemutatkozására, több művészeti rendezvényre, valamint a határmenti térség közlekedését érintő pódium diskusziókra³⁹. A CH részt vett a salzburgi ill. klagenfurti tiszteletbeli konzuljaink beiktatásához kapcsolódó tárgyalásokon is, amelyeken kulturális érdekeinket képviselte.

Erősödött a CH beágyazódása az osztrák intézményrendszerbe, jelentős az együttműködés a bécsi Ost- und Südosteuropa Institut-tal, egyetemi intézetek, ill. tanszékek, továbbá társadalmi szervezetek egész sorával. Tovább mélyültek kapcsolatai az ausztriai magyar egyesületekkel.

A CH a Nagykövetséggel közösen dolgozta ki az észak- és közép-európai régió történelmi festészete nagyszabású nemzetközi kiállítás koncepcióját. A rendezvényre várhatóan 1996-ban az osztrák historizmus kiállítással összhangban kerül sor a budapesti világkiállítás kulturális programjának keretében. Tevékenységében agyra Jelen-tősebb szerepet kap az általános és speciális információ-szolgáltatás.

A fentiek mellett komoly erőfeszítéseket tett arra vonatkozóan, hogy a jellegtelen épület helyett a munkához méltóbb csereobjektumot találjunk.

Jelentős infrastrukturális fejlesztést hajtott végre (Bösendorfer zongora beszerzése, iroda, ill. számítástechnikai modernizálás, könyvtárfejlesztés), valamint további eredményeket ért el szponzori kör kibővítésében.

³⁹ A diskuszió jelentése megbeszélés, tanácskozás, vita, eszmecsere.

6. Sajtó és média kapcsolatok

A sajtópropaganda és PR munkának a megváltozott körülményekhez jobban igazodó szervezeti, helyi és tartalmi struktúráját építettük ki.

Tájékoztató munkánkban a legjobb eredményt politikusaink szerepeltetésével értük el. Minden Ausztriában járt miniszter, vezető politikus esetében gondoskodtunk sajtónyilvánosságról, sőt meghívtunk politikusokat csak azért, hogy találkozzanak a médiumokkal. A Politikai Akadémiával közösen továbbképző szemináriumot szerveztünk „*A politikusok és médiák*” témakörben.

Valamennyi médiával javult a kapcsolatunk. Újabb lapokat nyertünk meg (pl. *Profil*⁴⁰), és úgy tűnik, hogy a *Die Presse*-vel⁴¹ is javul a viszonyunk. A főszerkesztő részére magyarországi utat és interjúkat szervezünk.

Elsősorban rendezvények formájában, ill. beszélgetések keretében igyekeztünk Magyarországról szóló információkat közzétenni. Médiamunkában aktivitásunkkal a Nagykövetségek között elsők vagyunk. Ezt főszerkesztők, sajtóattasék is megerősítették.

Az otthonról kapott tájékoztató anyag egy része, mint pl. a kétéves kormányprogram értékelése sajnos csak a magyarul tudók informálására megfelelő. Ezek fordítását terjedelmi okok miatt itt nem tudjuk megoldani.

Oszt rák médiaemberek Magyarországi programjának szervezésében több segítséget kérünk otthonról. Sajnos nem egy esetben előfordult, hogy megfelelő támogatás hiányában Bécsből kellett magyarországi programokat szervezni.

7. Igazságügyi és konzuli kapcsolatok

A beszámolási időszak az igazságügyi kapcsolatok terén, az érdemi munka előkészítéseként a személyes ismerkedés, kapcsolatépítés időszaka volt. Bemutakozó látogatáson járt itt hivatali kollégájánál dr. Györgyi Kálmán főügyész és dr. Solt Pál, a Legfelsőbb Bíróság elnöke.

Dr. Michalek igazságügyminiszter látogatását viszonzta nem hivatalos látogatás keretében dr. Balsai István miniszter úr, aki a látogatása alatt igen magas osztrák kitüntetésben részesült.

A két minisztérium szakértői delegációi a bilaterális és multilaterális megállapodások területén több alkalommal folytattak egyeztető tárgyalásokat.

⁴⁰ A *Profil* német nyelvű osztrák liberális hetilap, amelyet 1970-ben alapítottak.

⁴¹ *Die Presse* német nyelvű osztrák napilap, amelynek első száma 1848-ban jelent meg.

A Regionális Fórum keretében februárban Eisenstadtban került elfogadásra az Igazságügyi Együttműködésre vonatkozó koncepció, amely a munkát négy szakértői alszekció (ügyvédek, ügyészek, bírák, közjegyzők) között osztotta fel.

8. Idegenforgalmi kapcsolatok

Ausztriában az idegenforgalom az ehhez szorosan kapcsolódó szabadidő-gazdasággal együtt a legfontosabb ágazat. Bevétele a GNP 14,5%-át teszi ki. Ausztria a világ-turizmusban a 6. helyet foglalja el.

Az osztrákok maguk is nagyon szeretnek utazni. Az Osztrák Nemzeti Bank⁴² adatai szerint az osztrák utasok többet költenek Magyarországon, mint a volt KGST országokban összesen. Pénzköltésük összege Németországi pénzköltésüknek 40%-a! Ez persze azt jelenti, hogy itt főleg bevásárló turizmusról van szó. Ez is turizmus, és ha jól szervezzük, nagyon gazdaságos lehet a számunkra, a legtöbb bevásárló turista összeköti magyarországi utazását kellemes, hasznos programmal. Sokan veszik igénybe a nyugat-dunántúli gyógyfürdőket, éttermeket, szolgáltatásokat.

1991-ben 5 millió 841 ezer osztrák látogatott Magyarországra és több mint 7 millió magyar lépte át az osztrák határt. 1992[-ben], eddigi tapasztalatai alapján várható, hogy az osztrák–magyar idegenforgalomban idén is jó évet zárunk. A túlszűfolt határátkelőhelyek tehermentesítése érdekében javasoltuk a tranzitforgalom terelését a kevésbé frekvenciált határátkelőhelyek felé.

9. Magyar kisebbségi témák

A magyarországi fejlődés átrendezte az Ausztriában élő magyarok különböző csoportjainak egymáshoz és Magyarországhoz való viszonyát. Az őshonos burgenlandi magyarok szervezetében tapasztalható leginkább ez a zavar, amely főként személyes okokra vezethető vissza.

A Nagykövetség kénytelen időnként háttérbe húzódni, hogy az egyes csoportok közötti ellenségeskedéstől távol tudjon maradni és ne idegenedjék el egyik csoporttól sem. Mindezek figyelembevételével, nagyon óvatosan, sokszor csak áttételesen, de mégis támogatnunk kell a Burgenlandon kívül élő magyarok népcsoporttá formálódását, az ausztriai magyarok egységes képviselésének létrehozását a Kancellári Hivatal mellett működő Magyar Népcsoport Tanács keretében.

⁴² Az Osztrák Nemzeti Bank Ausztria központi bankja, amely 1816-ban jött létre.

Azt próbáljuk megértetni, hogy a nagykövetség valamennyi itt élő magyar érdekeit védelmezi, aki ezt igényli. A Burgenlandi Magyar Népcsoport és általában az ausztriai magyarok helyzetével összefüggő, nemzeti érdekeinket előmozdító kérdéseket (különös tekintettel a magyar anyanyelvi oktatásra) az államközi megállapodásokban, főleg a kulturális együttműködés keretében a korábbiaknál határozottabban kell megfogalmaznunk. Scholten miniszter úrral erről a közelmúltban tárgyaltam és kérésünket levélben is megfogalmaztam.

10. A magyar–osztrák katonadiplomáciai kapcsolatok helyzete

Az Attaséhivatal és az Osztrák Hadsereg közötti kapcsolatok alakulását két esemény határozta meg alapvetően. Egyrészt a két ország honvédelmi minisztere aláírta azt a keretmegállapodást, amely a katonai kapcsolatok alakulását intézményesíti, másrészt az Osztrák Hadseregben belül az attasékkal közvetlen kapcsolatot tartó szerveket is érintő átszervezésekre került sor. A keretmegállapodás aláírása óta az osztrák fél minden kérést és kérdést a keretmegállapodás részének tekint és tervezési alapnak is ezt tekinti. Az átszervezés következtében az Attaséosztály korábbi funkciójából csak a protokolláris és kapcsolattartási feladatokat tartotta meg. A hadseregben belül megalakult a Külügyi Osztály és tartalmi kérdésekben ez az illetékes. Új katonai attasénk kiérkezésekor udvariassági látogatásokat tett, amelyek közül a Burgenlandi Katonai Parancsnokságra én is elkísértem.

A katonai gazdasági, sport és kulturális kapcsolataink élénke. Az együttműködés viszonylag új területe az ENSZ békefenntartó tevékenységére előkészítő tanfolyamokon való részvételünk. Ausztria egyike azon kevés országnak, amelyek 30 év óta a békefenntartó tevékenység minden területén széleskörű tapasztalatokat szereztek. A mi felkészülésünk hatékonyságát úgy növelhetjük, ha ezen tapasztalatokat át vesszük.

11. A Nagykövetség és a Központ kapcsolata

A Külügyminisztérium és a Nagykövetség nem egyszer kimarad a magasabb szintű látogatásokból, tárgyalásokból is. Ez nem presztízskérdés, hanem árt az ügynek: nem tudunk róla, így nem is tudunk segíteni.

Sajnos sokszor érezzük az otthoni koordináció és információcsere hiányát. Ez érvényes a Külügyminisztériumon belül és a tárcák között is. Példával próbálom megvilágítani a kérdést: Jeszenszky minisztere úr beszél Mock miniszter úrral tele-

fonon. Nem tudunk a részletekről, esetleg a beszélgetés tényéről sem. Máshonnan szerzünk az egészről tudomást. Viszont szembe találjuk magunkat erre a beszélgetésre történő hivatkozással, és nagy diplomáciai készséggel tudjuk csak azt a látszatot keltetni, mintha az ügyben informáltak lennénk.

11.2 Jelentőmunka

Jelentőmunkánkban arra törekszünk, hogy a tényleg fontos eseményekről, nagyon gyorsan jelentsünk. Ugyanakkor a hosszabb ideje terítéken lévő témáknál nem jelentünk ismételt minden hozzászólást, hanem értékelő, összefoglaló elemzést készítünk, (pl. osztrák semlegesség kérdése.)

A hétfőnként tartott információs értekezletünk a munkatársak jobb tájékoztatását, egymás közötti információ cseréjét szolgálja. Erről összefoglaló jegyzőkönyv készül, amelyet a jövőben havonta egyszer fel fogunk terjeszteni azzal a céllal, hogy a Központ képet kapjon arról, hogy tevékenységünk milyen széleskörű. 1991. szeptember 1. és 1992. június 30. között 18 felső szintű vezetői látogatás történt a Nagykövetség közreműködésével Bécsben. Ezekkel a látogatásokkal összefüggésben felső szintű vezetőink 43 vendégéjszakát töltöttek el a nagykövetségi vendéglakásokban.

11.3 Telekommunikáció és iroda-automatizáció

Telefax forgalmunk olyan méreteket öltött, hogy decentralizálni kell a forgalmazást. Ezért a Konzuli Osztályunkra és a Sajtó és Tájékoztatási Irodánkra is gépet telepítünk az ügyintézés gyorsítására.

Az iroda automatizálás területén negyedéves lemaradásban vagyunk a tervezetthez képest. 1992. július 31-ig fog megvalósulni a független számítógépes munkahelyek kiépítése és az év végéig megtörténik a munkahelyek hálózatba kapcsolása

12. Kapcsolatunk a társszervek és intézmények kiküldöttjeivel

Mind a társszervek képviselőivel, mind a Collegium Hungaricum, a Kereskedelmi és az Idegenforgalmi Kirendeltség munkatársaival kiváló a kapcsolat és az együttműködés. A diplomata státusszal rendelkező kollégák a Kibővített Diplomata értekezleteken részt vesznek. Folyamatosan tájékoztatjuk egymást a kölcsönösen érdekes eseményekről. Számos jól sikerült rendezvényt szerveztünk közösen.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

254.
1992. július 2.

Aradi Flóriánnak, a bécsi nagykövetség beosztott diplomatájának
összefoglalója az osztrák külpolitika irányairól

002243

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

32/SZT/1992.

Bécs, 1992. július 2.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Az osztrák külpolitika meghatározó voná-
sai az elmúlt egy év során

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Aradi Flórián

nk. tanácsos

Gépelte: Fné

Az 1990-es választások óta eltelt második évben lényegében folytatódott a korábbi időszakban jellemző külpolitika, amely a két kormányzó párt az Osztrák Szociáldemokrata Párt és az Osztrák Néppárt konszenzusán alapul.

Bár az alapvető kérdésekben meglevő nézetazonosság volt a meghatározó, azért egyre inkább érzékeltetni lehetett, hogy a két rivális párt felfogásában különbségek is vannak, illetve a hasonló, vagy azonos véleményüket, választástaktikai okokból igyekeznek a közvélemény előtt eltérő felfogásként megjeleníteni.

Az elmúlt közel négy évtizedben az osztrák külpolitika meghatározó alapelvét képező semlegesség további fenntartásáról kibontakozó polémia elemzése kínálja erre a legtipikusabb példát.

Az 1955-ben, a két világrendszer éles ellentétének időszakában deklarált, és arra alapozott örökös semlegesség a nyolcvanas évek végén Kelet-Közép-Európában bekövetkezett változások miatt az osztrák belpolitikai élet egyik leginkább vitatott kérdésévé vált.

Bár egyes SPÖ-politikusok is magánbeszélgetések során elismerik, hogy a semlegesség már nem teljesen aktuális, a párt szavazótáborát képező alacsonyabb kvalifikáltságú rétegek azonban – főként érzelmi okokból – ragaszkodnak a státuszhoz,

ezt pedig a Pártnak figyelembe kell vennie. (1991 novemberi felmérés szerint a megkérdezettek 57%-a felelt arra a kérdésre igennel, hogy Ausztriának az EK-belépéssel szemben is, a semlegességhez kellene ragaszkodni, csupán 28% tartotta elképzelhetőnek, hogy az EK külpolitikai akcióiban történő részvétel miatt, a semlegességet megváltoztassák.)

A jelenlegi SPÖ–ÖVP kormánykoalíció fennmaradásáig nagy valószínűséggel ezért a semleges státuszról egyértelmű lemondás nem várható, csupán pragmatikusabb megközelítés. (F. Vranitzky osztrák kancellár június eleji strasbourgi látogatása során közölték annak az emlékeztetőnek a szövegét, amelyet az osztrák kormány az EK-tagállamokhoz és az Európai Közösség Bizottságához⁴³ intézett felvétele meggyorsítása érdekében, ebben a semlegességet már nem is említik meg.) Amennyiben a jelenlegi kormánykoalíció felbomlana (amit egyértelműen kizárni nem lehet), és új választások után esetleg egy ÖVP–FPÖ koalíció kerülne hatalomra, feltehetően az osztrák hivatalos álláspontban a semlegességet illetően változás következne be.

Érdemes megvizsgálni a jelenleg ellenzékben lévő Osztrák Szabadságpárt kül- és biztonságpolitikájának legfontosabb alapelveit, mert a Párt a következő parlamenti választások után kormányzati tényező lehet.

Az FPÖ szerint Ausztriának a semlegességét az EK-belépéssel fel kell adnia, a szervezet biztonsági rendszerében a Nyugat-európai Unióban való aktív részvételre törekedve. Mielőbb hivatásosokból álló hadsereget kell létrehozni, minőségi elemekre helyezve a hangsúlyt. A hadsereg erejének az EK biztonsági rendszerének követelményeivel és a nemzeti határok védelmének igényével összhangban kell lennie. A fenti törekvések megvalósításához a GDP 1,3–1,5%-t kell a honvédelem céljaira fordítani.

Az elmúlt év során is az osztrák külpolitika elsődleges törekvése volt az Európai Közösséghez történő csatlakozás meggyorsítása. Ez azonban nem sikerült, így csupán 1993 elején várható a felvételi tárgyalások megkezdése. A sikeres tárgyalásokhoz jó alapot kínál az EK 1991 augusztusában kiadott állásfoglalása, az ún. Avis. A Közösség szakértői Ausztria gazdasági integrációját az EK-ba már most is szinte teljesen ítélték. Három területen jeleztek problémát, az egyik a már korábban tárgyalt semlegesség, a tranzit és a mezőgazdaság. Az EK szerint a semlegesség megítélése a felvétel szempontjából attól függ, milyen lesz a Közösség belső fejlődése és a külső környezet. Jogi szempontból nem áthidalhatatlan probléma, de Ausztriának biztosítékot kell adnia, hogy képes lesz a jövőben a közös kül- és biztonságpolitikából fakadó kötelezettségek átvételére.

⁴³ Az Európai Közösség Bizottsága az Európai Szén- és Acélközösség Főhatóságából alakult ki, amelyet az 1952-ben aláírt párizsi szerződés hozott létre. 1967-ben alakult meg az Európai Bizottság mai formájában az Európai Szén- és Acélközösség, az Európai Gazdasági Közösség és az Európai Atomenergia Közösség végrehajtó szerveinek egyesítéséből.

A másik vitatott kérdésről a tranzitközlekedés ügyéről az év elején szintén sikerült az EK-val megállapodni. A környezeti károk csökkentését és a teherforgalom kontingentálását szabályozó szerződén osztrák várakozás szerint az EK-belépés után is érvényben maradna.

A mezőgazdaság területén jelentkező probléma, az állami támogatás mértéke átmeneti problémákat jelenthet, amelyeket a belépésig meg kell oldani.

Ausztria 1991 novemberében emlékeztetőt intézett a Közösség tagjaihoz, amelyben nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a megváltozott európai helyzetben az európai egység az osztrák stabilitási törekvések között összhang van. Ausztria biztonsága egyenlő az európai biztonsággal, és ez a biztonság csak szolidaritással, valamint közös erőfeszítésekkel biztosítható. Gyorsan reagáltak a maastrichti EK-csúcs határozatára is. Kedvezően ítélték meg az ország szempontjából, hogy a biztonságpolitikáért a Nyugat-európai Unió, és nem a Közösség lesz a felelős. A NYEU-ban Ausztria pedig legalább társult tagságot el tud képzelni magának.

Osztrák részről az integráció szempontjából kedvezőtlen dániai népszavazás⁴⁴ után is újabb emlékeztetőben fejezték ki EK-elkötelezettségüket.

Minden lehetséges tárgyalási fórumon igyekeztek, főleg a Külügyminisztérium részéről, előtérbe állítani, hogy az osztrák belépési szándékot nem a Kelet-Közép-Európában bekövetkezett változások érlelték meg, hanem ez már jóval korábban alakult ki. Az EK bár kedvezően fogadta az osztrák „hűségnyilatkozatokat”, de a felvételi folyamat nem gyorsult fel.

Ausztria részt vett az Európai Gazdasági Térségekről folytatott tárgyalások eredményes lezárásában. A május elején aláírt szerződés azonban már nem képviselt számára olyan fontosságot, mint korábban. Az EGT-t csupán az EK-belépés előszobájának fogják fel. Hasonlóan vélekednek az EFTA-tagság fontosságáról is, az EK-belépés eléréséig e szervezetben is lojális tagok kívánnak maradni.

Az osztrák külpolitika másik fontos, bár előzőnél kisebb jelentőségűnek tartott területe a Kelet-Közép-Európával fenntartott kapcsolat volt. Az elmúlt egy évben főleg két kérdés, a jugoszláv válságból és az egykori Szovjetunió felbomlásából fakadó teendők álltak az osztrák külpolitikai aktivitás középpontjában.

A korábbi időszakban a kelet-közép-európai változások egyértelműen kedvező reakciókat váltottak ki osztrák részről. Az elmúlt évben már lényegesen differenciáltabb volt az osztrák magatartás a térség egyes országait illetően. Felismerték ugyanis, hogy Kelet-Közép-Európában a demokratikus átalakulás a térség nem minden országában egyforma ütemben és mélységben következett be. Az osztrák külpolitikának

⁴⁴ 1992. június 2-án a dániai népszavazáson az állampolgárok az Európai Unióról szóló szerződés ratifikálása ellen szavaztak.

komoly problémát jelentenek azok az országok, amelyek szóban a demokratikus jogállam felépítése mellett tesznek hitet, de ezt a gyakorlatban alig, vagy jelentős visszaesésekkel valósítják meg. Ausztria ezért különbséget tett az egyes országok között reformorientáltságuk szerint, és bizalmas viszonyt csak az igazán demokratikus államokkal épített ki (Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország), gazdasági támogatásának intenzitása is a reformszándék-hihetőség szerint alakult. Az emberi jogok megsértése esetén nyílt kritikát gyakorolt, de ezt kellő óvatossággal akarta megvalósítani, mert az adott ország elszigetelése csak a reformok kilátásait nehezítette volna meg. A kooperációt azért ezekkel az országokkal sem szüntette meg, de csak olyan segítséget nyújtott, amellyel azok belső fejlődését, a demokratikus jogállamiság megteremtését és a gazdasági reformok megvalósítását elősegíthette.

A kelet-európai változások végül is lehetővé tették az osztrák külpolitika számára, hogy egyes keleti szomszédjaival is olyan eszközöket és módszereket alkalmazzon, mint korábban nyugati partnereivel.

A jugoszláviai válság kirobbanásakor Ausztria abból indult ki, hogy a krízist sikerül az országon belül megoldani. Miután erre nem került sor, osztrák részről a probléma rendezését a Párizsi Charta elvei szerint, az önrendelkezéssel, a demokratikusan, az emberi jogokat és a határok erőszakkal történő megváltoztatása tilalmának elvét tiszteletben tartva sürgették. Ausztria korábbi történelmi kapcsolataira tekintettel főként a demokratikus berendezkedésű Szlovéniával és Horvátországgal alakított ki szorosabb kapcsolatot. A két ország mielőbbi nemzetközi elismeréséért igen nagy aktivitást tanúsított az osztrák diplomácia, de ez a lépés végül csak az EK-országokkal együtt történt meg 1992. január 15-én. Az elismerés időpontját illetően komoly belpolitikai vita alakult ki a két kormánypárt között. Az ÖVP, különösen Mock külügyminiszter, a mielőbbi feltétel nélküli elismerést sürgette, míg az SPÖ, különösen az igen óvatos F. Vranitzky kancellár erre csak az EK-val egyidőben volt hajlandó.

Ausztria a volt Szovjetunió feloszlását végleges tényként kezeli, a FÁK-nak pedig csak rövid időre tulajdonítanak átmeneti szerepet. Az osztrák felfogás szerint a tagállamok önállóságra törekvése egyre erősebb lesz a központi szervek és centrális gazdaság, a KGB és a hadsereg szerepének megszűnésével. Az új államok politikai, gazdasági érdekeik szerint, de nem utolsó sorban vallási kötődésük alapján új szövetségesek után néznek.

Ausztria számára – gazdasági érdekeinek megfelelően – Oroszország, Ukrajna, Fehéroroszország, valamint a balti államok képviselnek alapvető fontosságot. Bár a többiekkel is a diplomáciai kapcsolatot megteremtik, de ezek a jövőben kevésbé jelentős szerepet játszanak majd az osztrák külpolitikában.

Az osztrák, de az olasz külpolitika számára is Jelentős sikerként értékelhető a két ország kapcsolatait évtizedek óta terhelő dél-tiroli probléma lezárása. Ausztria, miután

a Dél-tiroli Néppárttal⁴⁵ egyetértésben úgy ítélte meg, hogy az 1969-ben elfogadott ún. „csomag” rendelkezéseit Olaszország döntő mértékben teljesítette, az egyes központi utasítási és koordinációs jogból fakadó korábban kifogásolt rendelkezéseket módosította, így a vita lezárására szolgáló nyilatkozat az ún. „Streitbeilegungserklärung” kiadható. Az erről szóló jegyzéket június 11-én adták át az olasz nagykövetnek. Ausztria a vita lezárása után is védőhatalmi funkcióját a dél-tiroli német nyelvű lakosság jogainak védelmében változatlanok tekinti és megfelelő nemzetközi fórumokat felhasznál, ha megsértésüket észleli. A dél-tiroli megoldást a felek modellnek tartják más nemzetiségi konfliktusok rendezésére, valamint arra, hogy ilyen érzelmekkel terhes témában, mint a kisebbségi kérdés, fennálló konfliktus esetén is lehetséges a bilaterális kapcsolatok fejlesztése a többi területeken.

Osztrák részről ez évben is kiemelkedő fontosságot tulajdonítottak az Egyesült Államokhoz fűződő viszonyoknak. F. Vranitzky kancellár, A. Mock külügyminiszter, de más vezető osztrák politikusok is több látogatást tettek az elmúlt évben az USA-ban. Washingtonban kedvezően fogadták, hogy Ausztria – ha némi halasztás után is – de átrepülési engedélyt adott az Öböl-háború idején a szövetséges csapatok légierijének. A viszonyt immár hat esztendeje negatívan befolyásoló Waldheim-ügy⁴⁶ is megoldódott, mivel a szövetségi elnök július elején leköszön hivataláról. Vezető amerikai politikus azonban az elmúlt időszak során sem kereste fel Bécset.

Az Európán kívüli egyéb területeken főként a gazdasági érdekek által preferált térségekben volt élénk az osztrák diplomácia. E célokat szolgálta elsősorban a Waldheim szövetségi elnök szíriai és iráni látogatása is. (Az elnököt más térségben nem fogadták volna.)

Az afrikai és dél-amerikai kontinensen az elmúlt évben sem változott a korábbi passzív osztrák külpolitikai magatartás. (A nemzetközi szervezetekben és fórumokon folytatott osztrák külpolitikát, annak speciális jellege miatt, nem kívánjuk részletezni.)

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt egy esztendő alatt az osztrák külpolitika alapvető prioritásai változatlanok maradtak. A korábbi évekre, a nagykoalíció időszakára jellemző „koncentrikus körök” felfogás érvényben maradt. Az Európai Közösség, az abban elérhető teljes jogú tagság képezte a külpolitikai törekvések

⁴⁵ Südtiroler Volkspartei – SVP (Dél-tiroli Néppárt) 1948. május 8-án alakult meg. Kereszténydemokrata orientáltságú gyűjtőpárt, amely ellátja a német és az újlatin nyelvű dél-tiroli lakosság képviselését tekintet nélkül ideológiájukra vagy státuszukra.

⁴⁶ Kurt Waldheim 1942 és 1945 között hírszerző tisztként szolgált a német hadseregben, és részt vett a foglyok átszállításában a koncentrációs táborokba. Az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma bejelentette 1987. április 27-én, hogy nem engedélyezi számára a belépést az Amerikai Egyesült Államok területére. Lásd az Annotált névmutatót.

legfontosabb célját. A maastrichti EK csúcsértekezlet határozatát figyelembe véve az osztrák integrálódás az európai biztonsági rendszerben szintén egyre valószínűbbé vált. A másik fontos, de az előbbinél kissé kevésbé hangsúlyos terület volt a Kelet-Közép-Európával kialakított együttműködés. Az eltelt időszakban azonban osztrák részről a fontosság szerint már erősen differenciáltak az egyes országok között, figyelembe véve azok demokratikus fejlődésének fokát is. Az Európán kívüli térségekben az osztrák aktivitás hasonló volt, mint korábban. Itt lényegében változás nem következett be.

A semlegesség kedvezőtlen nemzetközi fogadtatását ellensúlyozandó megjelent a szolidaritás, mint külpolitikai alapelv az osztrák külpolitikában. Erre hivatkozva csatlakoztak az Öböl-háború idején az embargókhoz és adtak átrepülési engedélyeket, valamint folytattak aktív tevékenységet a jugoszláv válság megoldásában is. A semlegességből fakadó problémákat azonban ezzel nem lehetett megoldani, csak áthidalni.

A következő egy évben, az 1993-ban megkezdődő felvételi tárgyalások alatt, bizonyosan ismét az Európai Közösséggel kialakítandó együttműködés kérdése határozza majd az osztrák külpolitikát.

Továbbra is fennmarad a szomszédokkal szembeni aktív külpolitikai magatartás, a dél-európai térség békéjének helyreállításához való hozzájárulás, valamint differenciált kapcsolattartása a kelet-közép-európai országokkal. A hazánkkal való együttműködés – ahogy az elmúlt években – bizonyosan kiemelt jelentőségű lesz, miként a Visegrádi Hármas többi tagjával is. Bár a csehszlovákiai események a két utódállammal való kapcsolatokat (különösen Szlovákia esetében) megnehezíthetik. Kedvezőbb lesz, hogy a szövetségi elnöki méltóságot tapasztalt diplomata tölti be dr. Thomas Klestil személyében, így az ő külpolitikai aktivitása révén Ausztria nemzetközi szerepe növekedni fog. Megszűnik Bécs elszigeteltsége is. Az Európán kívüli területeken az ideihez hasonló aktivitás várható.

(Dr. Hunkár Dénes)
nagykövet

255.
1992. július 10.

Rejtjeltávirat Bécsből. Információk Ausztria
és az Európai Közösségek tárgyalásairól

001769/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bécs
Azonosító: WIE20507
Érkezett: 92. 07. 10. 12:11
Készítette: HA
Ellenőrizte:

08857/1170/2

46

Tárgy: Előzetes információ Ausztria EK belépési tárgyalásairól

Franz Cermak tanácsos, az osztrák KÜM Európai Integrációs Osztályának megbízott vezetője, Dr. Szőke Barnabás nagykövetségi titkárnak, 1992. 07. 09-én telefonbeszélgetés keretében a lisszaboni EK csúccsal kapcsolatban a következőket mondta el:

Pozitívan értékelik, hogy a jegyzőkönyvbe bekerült, 1993 elején megkezdik az osztrák belépési tárgyalásokat. Pozitív, hogy a Delors II. Pénzügyi Csomagterv keretében nem írtak elő kötelező elvárásokat, előfeltételeket az új belépőknek. A következő nagyobb reform az EK-n belül 1996-ban esedékes, amibe az osztrákok már belülről akarnak beleszólni.

A belépési tárgyalásoknak 3 témája lesz: mezőgazdaság, tranzit, semlegesség. A belépés belpolitikai okok miatt – az utóbbi kettőn bukhat meg. A döntés az osztrák szavazók kezében van. 1994-re tervezik a népszavazást, még ebben a törvényhozási ciklusban.

300

Az angol elnökségnek különösebb hatása az osztrák pozíciókra nincs. Kedvezőnek tartják viszont azt, hogy Dánia kezében lesz az elnökség, amikor a belépési tárgyalások megkezdődnek. Németországgal együtt Dánia az osztrákok nagy támogatója.

Megjegyzés és javaslat:

Az osztrákok a mezőgazdasági tárgyalásokon várhatóan arra fognak törekedni, hogy a Visegrádi Hármakkal kötött társulási szerződés mezőgazdaságra vonatkozó része rájuk nézve, a belépéskor ne azonnal lépjen érvénybe.

Ez ellen már most fel kell lépünk direkt és indirekt módszerekkel. Tudatosíthatjuk a tagországok agrár érdekképviselői szervénél, hogy ezen a téren az osztrákoknak adott bármilyen engedmény az ő versenyhátrányukra történik.

– 201 – H. –

Lássa:
II. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

256.
1992. július 31.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Harry Hueller New York-i osztrák
konzul közlései Ausztria pozíciójáról Európában

001769/3

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: New York
Azonosító: NEW
Érkezett: 92. 07. 31. 16:31
Készítette: Bu.
Ellenőrizte:

09513/1647/3

2, 24, 15, 41, 32

Tárgy: Osztrák Euro-perspektívák

Harry Hueller helyi osztrák konzul július 29-én négyszemközt az alábbi előrejelzést adta:

Hosszabb távon, de belátható időn belül Ausztria és Magyarország gazdasági súlya, általános megítélése tekintetében helyet fog cserélni Európa e térségében. Ausztria elszürküléséhez nagyban hozzájárul, hogy bankrendszere túlnyomórészt állami tulajdonban van, amely nem biztosít rugalmasságot, kezdeményezőkészséget az üzletmenetben. A fenti állami ellenőrzésre ugyanakkor a jelenlegi törvények mellett nincs lehetőség a magánszféra, magánvállalatok finansziális helyzetének felmérése tekintetében, amelynek következménye, hogy sokszor már csődbe jutott vállalatok juthatnak újabb erőforrásokhoz, sok esetben tőzsdei árfolyamuk messze a reális felett helyezkedik el. További probléma, hogy a viszonylag fejlet gyáripar nem párosult széles külkereskedelmi tevékenységgel. Emellett a szociális haló túl széles, ezzel

óriási állami pénzeket emészt fel, amelynek következménye, hogy az állami bevétel egyik fő forrása, az értékadó, nagyon magas.

Magyarországnak korábbi – a kelet-európai térségből kiemelkedően legjobb – alapokra támaszkodva kell továbblépni. Az Ausztriánál már ma is hatékonyabb külkereskedelmi tevékenységét, vállalatai külképviseleti számát kell szélesíteni. Nagy fontosságot kell tulajdonítani kis- és kézműves iparának, amellyel táguló új piacokat lehet bevonni a világ gazdaság palettáján.

Az EK-ba jutás esélyeit fontolgatva leghamarabb Magyarország és Csehszlovákia jöhet számításba a volt keleti blokk országait illetően.

– 43/Főkonzulátus –

Lássa:

Európai Közösségek Főosztálya
Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztálya
I. Területi Főosztály
Konzuli Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

257.
1992. szeptember 17.

Szóke Barnabásnak, a bécsi nagykövetség beosztott
diplomatájának összefoglalója Franz Vranitzky osztrák kancellár
image-nak változásairól

002578

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

40/SZT/1992.

Bécs, 1992. szeptember 17.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Tárgy: A Vranitzky image

Irattár: 1 példány

Készítette: dr. Szóke Barnabás

nk. titkár

Gépelte: SB

Vranitzky kancellár hat éve áll az osztrák kormány élén. Ez alatt az idő alatt a társadalmi tudatban róla kialakult kép nagy változáson ment keresztül. Ezt a változást mutatom be kronologikus sorrendben. 1991-ig a közvéleménykutatásokban a népszerűségi listán mindig az első között volt, még akkor is, amikor az SPÖ népszerűsége már rohamosan csökkent és a Párt több mint 10.000 tagját elveszítette. Ekkor még mindig az erős kezű managert, a döntésképes vezetőt látták benne az osztrákok. Azt a politikust, aki hatalomra kerülve még alig hozzászokva a kancellári székhez, 48 órán belül dönteni tudott, és nem ijedt meg új választások kiírásától, amikor kisebbségi partnerénél vezetőcsere játszódott le. (A mérsékelt Stegert megbuktatta Jörg Haidert.) Tulajdonképpen ezzel a húzásával alapozta meg népszerűségét. Ekkor még nem riadt vissza a népszerűtlen intézkedésektől sem. Vállalta az állami iparnál a nagyméretű elbocsátások ódiumát is, annak érdekében, hogy azt talpra állítsa. A szándék és a tett vitathatatlan, még akkor is, ha az eredmény elmaradt.

Választási reformot, adóreformot, a költségvetés kiegyensúlyozását, a környezetvédelem előtérbe állítását ígerte. Az adóreform első lépcsője 1989-ben érvénybe is lépett. A következő fázist azonban 1994-re halasztották. Az állami ipar szanálására

hozott intézkedések viszont – átmeneti sikerek után – végül is kudarcot vallottak. Az egyéb területeken beígért változások is pártpolitikai érdekek foglyává váltak.

A nagykoalíciós kormányzást pártrivalizálás béklyózza. A felmutatható szerény sikereket sem a közös kormány eredményeként tüntetik fel, hanem valamelyik párt akarja érte leszakítani a babért. Jogosan vetődik fel a kérdés: hol van Vranitzky, a vezető?

Az idén az államadósság túllépi a lélektani egy milliárd ATS határt és az állam által fizetendő kamatterhek meghaladják az éves költségvetési deficit mértékét. Tehát a költségvetés kiegyensúlyozatlansága már nem védhető azzal, hogy régi bűnök terheit kell viselni, egyszerűen túlköltekezés folyik. Hol van Vranitzky, a pénzügyi manager?

Sokak szemében a kancellár nem kormányoz, hanem csak moderál. Ez egyben vezető egyénisége mivoltát is megkérdőjelezi. Kezdeti sikerének, népszerűségének telegén megjelenése⁴⁷, jó fellépése volt az oka, vagy valóban rendelkezik kancellári kvalitásokkal is?

Egyre inkább az a kép jut érvényre, hogy inkább a „kedvelt egyéniség”, mint a rátermett vezető kategóriába tartozik. Kerüli a konfliktusokat, háttérben marad az ellentmondásos vitákban és mindig csak úgy lép a színre, mint az egyeztetés, a kiengeztelés kulcsfigurája.

Amikor Ausztriában a politikai színpadon jelen van Jörg Haider, aki igazi vezetői kvalitásokat mutat, hiszen Pártjában minden úgy történik, ahogy ő akarja, akkor a kontraszt még élesebb. Haider nem arra pályázik, hogy szeressék, ő az akarátát akarja érvényre juttatni.

Vranitzkynál a „kedvelt személyiség” képpel együtt jár az is, hogy a közvélemény olyan tulajdonságokat is hozzáképzél, éppen szeretett voltánál fogva ezekkel felruhazza, amelyek nincsenek meg benne. El kell telni egy időnek, amíg kiderül, hogy az egyéniség és a róla kialakult kép egybevág-e. Ez az idő a kancellárnál most telt el.

A „kedvelt személyiséggel” szemben a „vezető egyéniséget” általában ritkán szeretik, de kompetenciáját többnyire elismerik és ha bár nem is szeretik, legalább tisztelik, értékelik. A kancellárnál nem ez a helyzet, ő egyre inkább az a nagyra nőtt erős ember, sugárzó kék szemekkel, mély hanggal, magabiztos jó kiállással, élsportolói múlttal, aki inkább a képesűjságok sikerember sztorijának alanya, sem, mint politikai viták, támadások és visszavágások központi figurája, a politika „nagy machinátora”. Diplomáciai érzéke nem vonható kétségbe, de ha ez politikai mellébeszélés formájában jelentkezik, az erény devalválódik.

⁴⁷ Telegén megjelenés jelentése TV felvételre alkalmas, „képernyőképes”.

Ő a politikai élet egyes számú figurája úgy, hogy a szálakat mégsem ő tartja kézben. Szónoki erényekkel egyáltalán nem rendelkezik és kritikusan egyre inkább a beszédek rétori hiányosságai mellett, tartalmi hiányosságokat is szemére vetnek. Sikerében nem a beszédei, hanem inkább a hallgatásai játszanak szerepet.

Politikai tetteinél fontosabbak azok a megnyilvánulásai, amikor másoknak teret enged, de ez presztízsének sémáiképpen sem használ. Pregnáns példa erre akár a semlegesség, vagy az EK belépés kérdése, akár a jugoszláviai válság kezelése, az új államok elismerése. Halogató, visszafogó taktikát folytatott. Nem merte nevének nevezni a dolgokat ekkor, amikor ezt kormányának tagjai már régen megtették. Ennek következményeként a „ki a kompetens” kérdésben alkancellárja, miniszterei sokszor megelőzik. Ellentétes értelmű hibájának róják fel, hogy Oroszországot a Szovjetunió jogutódjának, és így az államszerződés aláírójának sietve elismerte, amely Ausztria szempontjából, – célszerűségi okból nézve – nem volt szükségszerű. Ezekért a taktikai hibákért Pártján belül is egyre élesebben bírálják.

Hibás lépései közül pártjának legfájóbb Rudolf Streichner elnökválasztási kudarca. Megkímélhette volna attól pártját, ha elfogadja az ÖVP ajánlatát, hogy Thomas Klestil közös jelölt legyen. Ugyanakkor nem vesztette volna el a szinte egyetlen szóba jöhető, potenciális utódjelöltjét sem.

Mindezen negatívumok ellenére sem szabad azonban pozitív adottságait, tehetségét – amely a hatalom csúcsára segítette – kétségbe vonni. Alkalmazkodó képessége, intelligenciája és erőnléte az, ami a nehéz helyzeteken átsegíti. Jó sportolóhoz méltón nem adja fel a küzdelmet.

Az egyre negatívabbá váló képet azonban hallgatással, kivárással nem tudja pozitívvá tenni. Ehhez aktívan vezetni, és nem csak moderálni kell. Kérdés, hogy az egyéniségével ellentétes szerepet el tudja-e játszani.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

258.
1992. szeptember 28.

Keresztesi Péternek, a bécsi nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója Ausztria és a közép-európai térség
kapcsolatairól

002243/1

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

32/1/SZT/1992.

Bécs, 1992. szeptember 28.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Tárgy: Tájékoztató Ausztria és a kelet-
európai térség kapcsolatairól

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Keresztesi Péter

nk. titkár

Gépelte: VK

Ausztria volt az utóbbi években Kelet-Európában végbement folyamat egyik legfőbb „haszonélvezője”. A térség beható ismerete, korábban kiépített szerteágazó kapcsolatai révén kettős szerepet tudott magára vállalni. Egyrészt számos, a régióval szemben még bizalmatlan amerikai és nyugat-európai cég számára jelentett biztos kiindulópontot a térség felé, másrészt felismerve a KGST felbomlása és az új, önálló államok (Szlovénia, Horvátország, FÁK, csehszlovák szétválás stb.) létrejötte által kínált gazdasági lehetőségeket, maga is kezdeményezőként lépett fel. A kormány sem titkolja, hogy az EK-átlagot is meghaladó osztrák gazdasági növekedési ütemet jórészt a Kelet-Európa felé irányuló sikeres, expanzív külkereskedelmi politika eredményezte.

Ausztria elemi érdeke, hogy a kelet-európai régióban és főként a közvetlen környezetében végbemenő változások ne vezessenek a jugoszláviaihoz hasonló háborús konfliktushoz. Gazdasági pozícióinak megőrzése mellett ez mindenekelőtt biztonságpolitikai szempontból fontos kérdés számára. Ausztria – nem lévén tagja sem az EK-nak, sem a NATO-nak – egyelőre önmaga kénytelen garantálni biztonságát.

A jugoszláviai válság mielőbbi rendezése érdekében tett osztrák erőfeszítések eddig csak részleges eredményeket hoztak. Nem találtak követőre a londoni konferencián a katonai megoldást szorgalmazó javaslatok sem. Ausztria elitje, az etnikai tisztogatást és az erőszakos határmódosításokat, azonos jogok biztosítását követeli a kisebbségeknek, a humanitárius segítség fokozását, a Szerbia elleni szankciók szigorítását javasolja, és továbbra is támogatna az irakihoz hasonló légtérelenőrzés. Az osztrák álláspont szerint nincs szükség újabb ENSZ-határozatokra, csupán a már meglévők betartására, reális veszélynek tartják, hogy egyes iszlám államok fegyverszállításaik révén beavatkozhatnak a boszniai konfliktusba, ami viszont a háború balkáni kiterjedését vonhatja maga után. A katonai beavatkozás témájában éles ellentét figyelhető meg az óvatosabb Vranitzky kancellár és Mock külügyminiszter között. Ausztria a konfliktus kitörése óta mintegy 60.000 menekültet fogadott be.

A július 2-án bevezetett vízumkényszer, majd a kormány szeptember 14-i válság-ülését követően hozott szigorító intézkedések egyértelműen jelzik, hogy Ausztria elérkezett teljesítőképessége határáig. A kormány igyekszik elejét venni az idegenek elleni, németországéhoz hasonló atrocitások kialakulásának.

A csehszlovák szétválást Ausztria az európai egység létrejöttét hátráltató, nem kívánatos eseménynek tekinti, amelyet azonban már tényként kezel. Fontosnak tartják, hogy a szétválás békés, demokratikus úton menjen végbe. Bár nem tartják valószínűnek katonai konfliktus kialakulását, számolnak a csehszlovák ellentét éleződésével. Ausztria Szlovákia vonatkozásában is a kisebbségi jogok teljeskörű biztosításának elvét vallja, és részben attól teszi függővé a gazdasági segítségnyújtást. Ugyanakkor nem érdeke, hogy a szlovák gazdaság összeomlása miatt robbanásveszélyes helyzet alakuljon ki a közvetlen szomszédságában. Ezért, és saját gazdasági érdekeinek figyelembevételével valószínűsíthető, hogy élénkíteni fognak az osztrák–szlovák gazdasági kapcsolatok. Szlovákia a Nyugat felé vezető kaput látja Ausztriában, ezért láthatóan a kapcsolatok szorosabbra fűzésén munkálkodik. Az osztrák–cseh kapcsolatokat, amelyek eddig is meglehetősen élénkek voltak, a szétválás nem fogja jelentősen befolyásolni.

Az osztrák–román kapcsolatokban a romániai fordulat óta nem történt jelentősebb változás. Osztrák részről úgy ítélik, hogy az igazi rendszerváltozás egyelőre még várat magára. Bár hivatalosan Románia európai integrálását hirdetik, annak támogatását bizonyos feltételek – főként az emberi és kisebbségi jogok maradéktalan biztosítása – teljesüléséhez kötik. Osztrák részről soha nem nézték jó szemmel a román külpolitika egyes különutas törekvéseit (Irak, Jugoszlávia stb.), amelyek tovább növelték az osztrák hivatalos körök Romániával szembeni fenntartásait. A gazdasági együttműködés területén az 1990-es visszaeséshez képest viszonylagos élénkülés tapasztalható (az osztrák export 1991-ben 4,4%-kal, 1.06 milliárd ATS-re emelkedett,

míg az import 458 millió ATS-t tett ki). A kétoldalú kapcsolatokban meglehetősen ritka a magas szintű érintkezés. Legutóbb Mock külügyminiszter járt 1992. február 26-án Romániában.

Oroszországot a lehetségesnek tartott visszarendeződés miatt a térség egyik leg-neuralgikusabb pontjának ítélik. Az Oroszországban, illetve a FÁK államaiban tapasztalható gazdasági nehézségek és az egyre élesebbé váló etnikai konfliktusok miatt Ausztria egyelőre a kapcsolatkeresés és a helyzetfelmérés szakaszában tart. Bizonytalannak ítélik a mintegy 54,7 milliárd ATS-t kitevő volt szovjet tartozások behajthatóságát is.

Lengyelország viszonylatában rendezett politikai és visszafogott gazdasági kapcsolatokról beszélhetünk. Osztrák részről egyelőre bizonytalan terepnek tekintik Lengyelországot a jelentősebb osztrák gazdasági megjelenés szempontjából.

Fontányi Gábor
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

259.
1992. október 8.

Hunkár Dénes bécsi nagykövet jelentése Antall József
miniszterelnök és Franz Vranitzky osztrák kancellár eisenstadti
(kismartoni) találkozásáról

002711

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

42/SZT/1992.

Bécs, 1992. október 8.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Keresztesi Péter

Gépelte: KP

Tárgy: Jelentés dr. Antall József miniszterel-
nök és dr. Franz Vranitzky osztrák kancellár
eisenstadti találkozásáról

1992. október 7-én határmenti munkatalálkozót tartott dr. Antall József miniszterelnök és dr. Franz Vranitzky osztrák kancellár. A magyar delegáció tagja volt dr. Bogár László, az NGKM politikai államtitkára, dr. Martonyi János, a KÜM közigazgatási államtitkára, dr. Hunkár Dénes bécsi nagykövet, dr. Marinovich Endre címzetes államtitkár és László Balázs kormányzóvivő. Osztrák részről dr. Franz Schmid budapesti nagykövet, dr. Eva Nowotny nagykövet, külpolitikai tanácsadó, dr. Peter Zöllner gazdasági tanácsadó, Paul Mailath-Pokorny helyettes szóvivő és dr. Josef Schwarz budapesti kereskedelmi tanácsos vett részt a tárgyaláson.

A plenáris tárgyalásokat megelőzően a kormányfők 40 perces négy szemközt megbeszélést folytattak, amelynek tartalmáról a magyar kormányfő tájékoztatta a delegációkat.

Vranitzky kancellár bevezetőjében elmondta, hogy a mostani tárgyalásra igen fontos időpontban kerül sor, hiszen 1993 mind gazdasági, mind pedig politikai szempontból jelentős változásokat hozhat. Ausztria integrációs törekvéseiről szólva hangsúlyozta, hogy Ausztria az EK-n belüli nehézségek ellenére szeretné tartani az eredeti menetrendet, vagyis 1993. első negyedévében megkezdeni a belépési tárgyalásokat az EK-val. Ebből a szempontból jó előjelnek ítélte, hogy az EK-külgyminiszterek

legutóbbi luxemburgi találkozásán az EK bővítése kapcsán Ausztriát és Svédországot név szerint említették.

Ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy nem kerülhet sor új tagok felvételére mindaddig, amíg nem rendeződik a Maastricht-i Szerződések ratifikációjának ügye, illetve nem születik megoldás az un. II. Delors-csomag, vagyis a finanszírozás kérdésében. Utalt arra, hogy az EK-n belüli viták, és a belépési tárgyalások megkezdésének elhúzódása csalódottá teheti az osztrák közvéleményt, és fokozhatja az integrációval szembeni ellenállást.

Megköszönve az osztrák kancellár meghívását, dr. Antall József miniszterelnök úr röviden ismertette a négyszemközti megbeszélésen érintett legfontosabb kérdéseket: Tájékoztatást adott partnerének a magyar belpolitikai helyzetről, vázolta a magyar gazdaság meglévő nehézségeinek gyökereit. Érintették a jugoszláv válság és azon belül a vajdasági magyar kisebbség helyzetének témakörét, a bösi vízerőmű, és ezzel összefüggésben a magyar–szlovák viszony kérdését. Megvitatták a világ gazdaság 1993. évi kilátásait, az EK-n belüli fejlődésnek országainkra, valamint az amerikai elnökválasztásnak az európai folyamatokra gyakorolt várható hatásait.

Az EK-val kapcsolatban a magyar miniszterelnök kifejtette, minden lehetséges fórumon kifejezésre juttattuk, érdekünk Ausztria mielőbbi belépése a Közösségbe, és támogatjuk azt. Arra számítunk, hogy az első körben Ausztria és Svédország belépésére kerülhet sor, amit további EFTA-államok belépése követhet. Reméljük, hogy a második körben napirendre kerül a Visegrádi Hármak belépésének ügye. A belépéssel kapcsolatban nem a konkrét évszám kijelölését tartjuk fontosnak, hanem az ahhoz elengedhetetlenül szükséges gazdasági, jogi és intézményi feltételek mielőbbi megteremtését. Nem tartanánk célszerűnek a Visegrádi Együttműködésben résztvevők közötti rivalizálás kialakulását. Mind Ausztria, mind Magyarország belépési törekvése szempontjából rendkívül fontossággal bír az EK-n belüli fejlődés, a Maastrichti Szerződések végrehajthatósága. A miniszterelnök megítélése szerint a kommunizmus megszűnte, a szovjet veszély elmúlása sokakban illúziókat ébresztett, és ez is hozzájárult az EK-n belüli széthúzó erők megerősödéséhez.

A kétoldalú kapcsolatokról szólva a miniszterelnök hangsúlyozta, hogy Ausztria a jövőben is egyik legfontosabb partnerünk marad. Van azonban három, a magyar gazdaság fejlődését alapvetően befolyásoló terület, ahol a szakminiszteri, szakértői tárgyalásokon már hosszabb ideje nem sikerül megfelelő haladást elérni.

Az első ilyen témakör a mezőgazdasági export kérdése. A miniszterelnök utalt arra, hogy az EK-val kötött társulási szerződésünk a Magyarországnak biztosított agrárkvóta évi 10%-os növelését teszi lehetővé, míg az Ausztria viszonylatában meglévő 1–1,5%-os növekményt igen alacsonynak tartjuk. Paradox helyzet, hogy éppen Ausztriával nem tudjuk elérni azt, amit az EK-országokkal már elértünk. Ausztria

kivételével az EFTA-tagokkal sincs hasonló problémánk. Megértjük az osztrák kormány nehézségeit, amelyeket az erős agrár érdekképviselői szervezetek ellenállása okoz, ugyanakkor tény, hogy a magyar gazdaság – már csak a piaca nyitottsága következtében is – rendkívüli hátrányokat szenved.

Martonyi államtitkár úr kiegészítve az elmondottakat, fontosnak ítélte a bilaterális mezőgazdasági megállapodást, de kiemelte, hogy még fontosabbnak tartjuk az EFTA-val kötendő szabadkereskedelmi megállapodás tető alá hozását, amelynek létrejötte további lendületet adhatna az európai integrációs folyamat előrevitelének. Magyarország csökkentve a behozatalt sújtó terheket, megteremtette már a megegyezéshez szükséges feltételeket. A kérdés rendezése immár nem pusztán gazdasági, hanem politikai érdek is.

Antall József miniszterelnök úr jelezte, hogy az agrárlobby Magyarországon legalább olyan erős, mint Ausztriában, éppen ezért, és nem utolsósorban az EFTA-megállapodás megköthetősége érdekében a magyar kormány – mind gazdasági, mind politikai szempontból – rendkívül jelentőséget tulajdonít a megegyezésnek. A miniszterelnök javasolta, hogy az Ausztria EK-belépéséig – előreláthatólag 1995-ig – tartó átmeneti időszakban osztrák részről Magyarország viszonylatában EK-konform szabályozást érvényesítsenek, vagyis agrárimportjukban biztosítsák számunkra mezőgazdasági kvótánk évi 10%-os növelését.

Bogár államtitkár úr hangsúlyozta, hogy agrárexportunkat mindenképpen kedvezően érintené, ha a vámok, a lefölözés, és egyéb nem kereskedelmi jellegű korlátok, pl. a láttamozási eljárás területén jelentős könnyítéseket tudnánk elérni. A láttamozási eljárás kérdését illetően annak kölcsönös felszámolását javasolta.

A közúti fuvarengedélyek témájára térve a miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a közúti tranzitszállítások ügyét már Magyarország sem kezelheti bilaterális kérdésként, és utalt a Görögországgal Brüsszelben folytatott tárgyalásokra. Az EK velünk szemben is érvényesíti az e területen lefektetett normákat. A meglévő tranzitengedélyek számát nem tartjuk elegendőnek. A miniszterelnök kifejezésre juttatta, hogy 1993-ra vonatkozóan 40%-os növekedést szeretnénk elérni, ami a jelenlegi 29.500 engedélyhez képest 10.000 pótlólagos engedély megadását jelentené.

Hunkár nagykövet úr kiegészítésként elmondta, hogy ismerjük a kérdésben elfoglalt osztrák álláspontot, amelynek lényege a közúti szállítások egyre növekvő hányadának vasútvonalra terelése. Osztrák partnereinknek azonban figyelembe kell venniük, hogy magyar oldalon nem áll rendelkezésre a megfelelő infrastruktúra. Különösen igaz ez a vasúthálózatunkra. Magyarország ugyanakkor nincs abban a helyzetben, hogy ezt a problémát máról holnapra megoldja. Ezért kérte a kancellár közbenjárását, hogy a finanszírozás-előfinanszírozás kérdésében megfelelő konstrukciók születhessenek.

Antall miniszterelnök úr további kritikus pontként jellemezte a magyar munkaerő ausztriai foglalkoztatásának kérdéskörét. Tájékoztatta a kancellárt arról, hogy a Németországgal kötött megállapodásunk értelmében mintegy 10–12 ezer magyar munkavállaló foglalkoztatására van lehetőség Németországban. Kifejtette, hogy Ausztriával hasonló egyezmény megkötése a célunk. Elképzelhetőnek tartanánk, hogy első lépcsőben a határmenti régiókban, a kishatárforgatomban felhasználásával bővíteni lehetne az ingázó munkavállalások körét, illetve a szezonális foglalkoztatást. A kérdés osztrák belpolitikai vonzatai miatti diszkrét kezelése mellett kérte a kancellárt, hogy ezen a területen is lehetségessé váljon a holtpontonról való elmozdulás.

Vranitzky kancellár az első kérdéskörrel kapcsolatban kifejtette, hogy az EFTA-tárgyalások valóban lassan haladnak és ígéretet tett arra, hogy ez év végéig mindenképpen lezárják a Magyarországgal folytatott tárgyalásokat, így megnyílik az út a szabadkereskedelmi egyezmény aláírása előtt is. Az osztrák fél elfogadta azt a javaslatot, hogy az EK-gyakorlatnak megfelelően Ausztria évi 10%-kal megemeli Magyarország agrárkvótáját. A láttamozási eljárás megszüntetését a kancellár támogatandónak tartotta, és helyeselte az automatikus engedélyezésre való áttérést.

Zöllner gazdasági tanácsadó elmondta, hogy az elkövetkezendő napokban fog sor kerülni konkrét terméklisták cseréjére, ami jelentősen meggyorsítja majd az előrehaladást.

A közúti fuvarengedélyek kérdésében a kancellár ismételten utalt azokra a környezetvédelmi szempontokra, amelyek állandóan visszatérő elemei az osztrák érvrendszernek. Ismét kifejtette a vasúthálózatra való átállítást, és az alternatív megoldások – pl. az ún. gördülő országút – keresésének fontosságát. Többféle megoldást tart elképzelhetőnek (pl. a kamionok számára bónusz rendszer bevezetését). A megfelelő finanszírozási modellek kidolgozásával Klima közlekedési minisztert fogja megbízni, aki ezügyben hamarosan felveszi a kapcsolatot magyar partnerével. Jelezte, hogy ebben az irányban már eddig is számos kapcsolatfelvétel történt (Hungarocamion⁴⁸, GYSEV⁴⁹ stb.).

A munkavállalás témakörét illetően elmondta, hogy a törvényi szabályozás szerint a külföldiek foglalkoztatásának felső határa Ausztriában 10%. A törvény ugyanakkor nem mondja ki, hogy ennek a keretnek milyen legyen a különböző nációk közötti felosztása. A kancellár utalt az Ausztriában is meglévő munkanélküliség problémá-

⁴⁸ A Hungarocamion az első, külföldre is fuvarozó állami vállalat volt, amely 1966. január 1-én alakult. 1994-ben privatizálták.

⁴⁹ Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút Zrt. – GYSEV (Raab–Oedenburg–Ebenfurter Eisenbahn AG – Raaberbahn) Magyarországon és Ausztriában működő integrált vasúttársaság, amelynek jogelődjét 1872-ben alapították. Székhelye Sopronban és Vulkapordányban található.

jára, ugyanakkor lehetségesnek tartotta a keret átstrukturálását. Ígéretet tett arra, hogy gondoskodni fog a kérdés rugalmas kezeléséről.

A bilaterális témákat követően Antall miniszterelnök úr a plenáris ülés keretében is tájékoztatta az osztrák felet arról, hogy a Bős-Nagymarosi Vízerőművel kapcsolatos vita rendezése érdekében Magyarország a hágai Nemzetközi Bírósághoz fog fordulni. Kifejtette, hogy a Duna egyoldalú elterelése nemzetközi jogi probléma, és felveti a határ megváltoztatásának kérdését is. Részletes tájékoztatást adott az erőművel kapcsolatos fenntartásainkról, a környezetvédelmi szempontból elengedhetetlen járulékos létesítmények szinte teljes hiányáról. Jelezte, hogy amennyiben osztrák részről úgy gondolnák, hogy az erőmű „C” változat szerinti beindítása, vagyis a Duna elterelése káros hatással lehet osztrák vízgyűjtő területekre, pl. a Fertő–tó térségére, készek lennének egy közös osztrák–magyar szakértői munkacsoport kiküldésére, amely jelentését azután átadhatná a tervezett Hármaskör Bizottságnak, illetve az EK szakértőinek.

A kancellár első lépésként átfogó szakértői vizsgálatot fog kezdeményezni arra vonatkozóan, hogy a vízerőmű milyen kihatással lehet az érintett osztrák területekre. Tudomása szerint eddig csupán a Zöldek készítettek hasonló témájú felméréseket. A megállapodás szerint a magyar fél is eljuttatja saját vizsgálati anyagait az osztrák partnerhez, és azt követően kerülhet sor a közös szakértői tárgyalásokra.

Vranitzky kancellár ismét felajánlotta Ausztria segítségét a nyugat-európai energiahálózathoz való csatlakozásunk meggyorsítása érdekében, beleértve ebbe a finanszírozási problémák áthidalásában való közreműködést is. A kancellár további energia-projektek kidolgozásával és gondozásával együtt ezt a kérdést is Klima miniszter úr hatáskörébe utalta.

A jugoszláv válsággal kapcsolatban mindkét fél egyetértett abban, hogy ki kell tartani az embargó fenntartása mellett, de fel kell számolni a rajta lévő lyukakat. Mivel az embargó ugyanakkor nem tartható fenn vég nélkül, azt fokozatosan kombinálni kell a legszükségesebb katonai lépésekkel (pl. a légtér megtisztításával). Hangsúlyozta, hogy még mindig nem elég koordinált a nyugati államok magatartása. Fontosnak tartja, hogy a katonai konfliktusba való beavatkozás nélkül szorosan összehangoljuk lépéseinket, és a különböző nemzetközi fórumokon közös javaslatokat terjesszünk elő.

A menekültkérdés kapcsán Antall miniszterelnök úr kifejtette, hogy a boszniai menekültek befogadásán kívül Magyarország számára rendkívül megterhelést jelent az országba a zöld határon keresztül Románia felől érkező gazdasági menekültáradat megfékezése is. A feladat hatékony ellátása többszörösére növelte a határőrizeti szerveink költségeit. Annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a főként ázsiai és afrikai eredetű illegális határátlépők elfogásával és visszatoloncolásával, a szervezett

embercsempészet elleni fellépéssel Magyarország jelentős mértékben tehermentesíti a célországoknak számító nyugat-európai országokat, így Ausztriát is.

Az osztrák kancellár tájékoztatta partnerét arról, hogy a megszigorított osztrák bevándorlási politika bevezetését Nyugat-Európa, illetve az EK közömbössége tette szükségessé. Fontosnak tartották, hogy emiatt ne keletkezzenek belső feszültségek, illetve, hogy az országban ne alakuljon ki EK-ellenes hangulat. Bár vannak hívei a liberálisabb bevándorlási politikának, a lakosság többsége helyesli a kormány intézkedéseit. A kormányfők egyetértettek abban, hogy a menekültkérdés kiéleződése erősítheti a szélsőjobboldali tendenciák megjelenését.

A csaknem kétórás plenáris tárgyalás rendkívül nyílt, baráti légkörben zajlott. A kormányfők a megbeszéléseket követően sajtókonferencián tájékoztatták a magyar, az osztrák, valamint a nemzetközi sajtó képviselőit.

Ezt követően Vranitzky kancellár vacsorát adott a tárgyaló delegációk részére, amelyen az eddigiekhez képest is még nyíltabb közvetlen hangulatú eszmecsere került sor a kormányfők és a delegációtagok között.

A találkozót követő napon Hunkár nagykövet úr dr. Schallenberg nagykövetnél, az osztrák KÜM új főtákaránál tett bemutatkozó látogatása során egyértelműen érzékelhető volt, hogy a kancellár az apparátus várakozásait is messze meghaladó mértékű rugalmasságot tanúsított a tárgyalások során. A találkozó itteni megítélését illetően megállapítható, hogy azt osztrák részről is rendkívül eredményesnek és sikeresnek ítélik.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

Közlemény

Franz Vranitzky osztrák szövetségi kancellár és Antall József magyar miniszterelnök 1992. október 7-i kismartoni tárgyalásáról

A két fél közötti rendszeres munkamegbeszélések keretei közé illeszkedő találkón az osztrák kancellár és a magyar miniszterelnök mindenenekelőtt áttekintette a világpolitika és a világgazdaság fő időszerű kérdéseit. Kifejezték aggodalmukat a világgazdasági recesszió folytatódásával, valamint az őket közvetlenül érintő válságok megoldatlanságával és éleződésével kapcsolatban. Ezzel összefüggésben is-

mételten megállapították, hogy a délszláv fejlemények megítélésében és a további vérontás megakadályozására vonatkozó megoldásokban egyetértenek.

Az európai integrációs folyamat értékelése során a két fél egyetértett abban, hogy az Európai Közösség belső vitáinak mielőbbi feloldása nem csak a tagok, hanem a csatlakozás perspektívájával számoló, kívülálló országoknak is érdeke. A magyar miniszterelnök nyomatékosan hangsúlyozta, hogy Ausztria csatlakozási tárgyalásainak sikeres lefolytatása és az EK-ba történő osztrák belépés – figyelembe véve a jó magyar–osztrák kapcsolatokat – magyar érdek is. Ezért a magyar diplomácia az eddigiekhez hasonlóan a jövőben is határozottan támogatja, hogy Ausztria mielőbb az EK teljes jogú tagjává váljon.

A kétoldalú gazdasági kapcsolatok nyitott kérdéseit a felek szintén az európai integrációs folyamat összefüggéseinek rendszerén belül közelítették meg. Egyetértettek abban, hogy a vitás kérdések megoldása a jelenlegi helyzetben különleges politikai jelentőséggel bír és a kétoldalú kapcsolatokon túl hatással van a kontinens egészének fejleményeire. Különösen áll ez a felek közötti kétoldalú mezőgazdaság kereskedelemmel kapcsolatos tárgyalásokra, amelyeknek sikeres lezárása a feltétele annak, hogy a Magyarország és az EFTA közötti szabadkereskedelmi megállapodás létrejöjjön.

Ezzel kapcsolatban a felek üdvözölték a szakértői tárgyalásokon a közelmúltban bekövetkezett elmozdulást és megerősítették azokat a fő elveket, amelyek alapján a további tárgyalásokat folytatni kell. Ezek szerint az agrárkereskedelem hagyományos szállításainak biztosítása valamennyi lényeges termék tekintetében az utóbbi néhány év mennyiségei alapján megtörténne és a felek ebben a körben a rendelkezésükre álló eszközökkel (vámok, illetve lefölözések csökkentése, engedélyek kiadása) érdemi kedvezményeket nyújtanának egymásnak. A fontosabb termékek körében pedig biztosítanák – a Magyarország és az EK között létrejött társulási megállapodáshoz hasonlóan – az évi 10%-os növekedést ütemet. Ezt a rendszert a felek három évre tudnák alkalmazni, mivel ezt követően Ausztria várható és remélt EK tagsággal új helyzet jön létre. A felek megállapodtak abban, hogy a mezőgazdasági kereskedelemre vonatkozó kétoldalú tárgyalásokat ez év végéig az említett elvek alapján le fogják zárni.

A közúti fuvarengedélyek számának növelésével kapcsolatos magyar igény kérdésében a felek tovább folytatják az eddigi, részleges eredményekre vezető tárgyalásokat. Az osztrák fél kifejezte készségét arra nézve, hogy közreműködjön a magyar infrastrukturális rendszer fejlesztésében többek között abból a célból, hogy a vasúton fuvarozott árumennyiség lényegesen megnövelhető legyen.

A magyar munkaerő Ausztriában történő nagyobb mértékű foglalkoztatásával kapcsolatban a felek tovább keresik a mindkét fél szempontjait kielégítő, rugalmas megoldásokat. Az erre vonatkozó konkrét megbeszélések rövidesen megkezdődnek.

A felek érintették a bösi erőmű ún. „C” változatának a felépítésével és a Duna szlovák részről tervezett elterelésévei kapcsolatot kérdéskört is.

Franz Vranitzky és Antall József megbeszélése mind a négy szemközti, mind pedig a plenáris ülésen jó hangulatban, tárgyszerű munkaléggörben folyt. Mindkét fél álláspontjait az eddigi példásan jó politikai és gazdasági kapcsolatok fenntartásának és továbbfejlesztésének közös szándéka határozta meg és ennek tulajdonítható, hogy a felek közötti, hosszabb ideje nyitott és eddig rendezetlen vitás kérdésekben is lényeges közeledés, minőségi fejlődés következett be.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

260.
1992. október 8.

Rejtjeltávirat Bécsből. Ausztria évi tíz százalékkal növeli
a Magyarországnak biztosított agrárkvótát

002711/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bécs
Azonosító: VIE20013
Érkezett: 92. 10. 08. 17:15
Készítette: SomA
Ellenőrizte:

12146/1574/2

46

Tárgy: Osztrák fenntartások egyes gazdasági kérdések rendezését illetően

Dr. Franz Vranitzky osztrák kancellár Dr. Antall József miniszterelnök tiszteletére adott vacsoráján Dr. Josef Schwarz, a budapesti osztrák nagykövetség kereskedelmi tanácsosa Dr. Keresztesi Péter titkárának elmondta, hogy összességében sikeresnek ítéli a kancellár és a miniszterelnök találkozóját. Ugyanakkor továbbra is vannak fenntartásai a magyar részről felvetett, a gazdasági együttműködést érintő főbb kérdések rendezését illetően. A találkozón született megállapodást, miszerint az EK-hoz hasonlóan Ausztria is évi 10 százalékkal növelni fogja a Magyarországnak biztosított agrárkvótát, a szakértőknek még konkretizálniuk kell. Az osztrák kormány arra nem tehet ígéretet, hogy a magyar mezőgazdasági termékek azután vevőre is találhatnak az osztrák piacon. A beviteli kvóták növelése tehát önmagában még nem jelent megoldást. A tanácsos szerint egyes konkrét területeken a magyar félnek piac biztosítását kellene elérnie osztrák partnereinél. Bár elvben helyesli a magyar igények felvetését és elismeri azok jogosságát, szerinte Ausztriától nem célszerű automatikusan ugyan-

azokat a feltételeket remélni és kérni, amelyeket az EK számunkra biztosít, mivel az EK 300 milliós piacához képest az osztrák piac felvevőképessége annak csupán töredéke. Az EK-belépésről folytatandó tárgyalásokon egyébként Ausztria az agrárrendtartást illetően néhány éves átmeneti időszakra „kivételes elbánás” elérésére fog törekedni.

A magyar munkaerő ausztriai foglalkoztatásával kapcsolatban a tanácsos elmondta, hogy rendkívül nehéz lesz az előrelépés. 1993-ra mintegy 250 ezres munkanélküliséggel számolnak Ausztriában, amihez még pótlólagosan hazajön a több tízezer menekült integrálásának terhe. A megoldást egyelőre a szezonális foglalkoztatás kiterjesztésében és a határmenti régiókban a munkaerő szabad mozgását akadályozó adminisztratív előírások lazításában látja.

– 277 – H. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

261.
1992. november 19.

Ausztria csatlakozási tárgyalásai az Európai Közösségekkel

001769

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

37/2/SZT/1992.

Bécs, 1992. november 19.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Tárgy: Ausztria és az EK

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Szőke Barnabás

Gépelte: SB

A Maastrichti Megállapodás után az EK részéről nyilvánosságra hozott tárgyalási menetrend – az EFTA országok közül először Ausztriával kezdik meg a tárgyalást és ennek várható időpontja 1993. év eleje lesz – Ausztriában sokakban, mint tény tudatosult.

Ehhez képest most csalódottan kel tudomásul venniük, hogy az európai integrációs folyamatban akadózások vannak és az osztrák tárgyalásfelvétel jelenlegi megítélés szerint legalább fél évvel késni fog. (Az EK különben sem időpontot, hanem bizonyos feltételek teljesülését követően – Maastrichti Szerződés ratifikációja, belső pénzügyi megállapodás – ígérte a tárgyalásfelvételt.) A feltételek bekövetkezése késik, ezért késik a tárgyalások megkezdése is. Ez a tény az osztrák kormány számára több szempontból is hátrányos.

A kormány azt az érzést próbálta kelteni és az EK szkeptikus részét a lakosságnak megnyerni [sic!], hogy Ausztria az erő helyzetéből tárgyalhat. Ausztria nettó befizető ország lesz, tehát az EK-nak is szüksége van rá. Ez olyan tárgyalási pozíciót biztosít majd, amellyel „különleges elbánást”, kedvező eredményt tudnak elérni. Azok az aggodalmak, amelyek a semlegesség, az önállóság feladásából származnak megalapozatlanok, mert Ausztria – ha más formában is – de továbbra is különleges helyzetű ország marad.

A késedelem az EK-n belül is több gondolkodási időt és véleménynyilvánítási lehetőséget biztosít a különleges igényekkel szemben. A belépni szándékozók sorának

növekedése az EK részéről keményebb fellépést, határozottabb értésére adását jelenti annak, hogy a belépők nem diktálhatnak. Az EK határozottan az Európai Unió irányába halad, amely magába foglalja a közös biztonsági politikát is. Így az osztrák semlegesség fenntartásának nincs esélye. Ezt az osztrák kormány még nyilvánosan nem vallotta be és minél később kezdődnek a tárgyalások, annál nehezebb lesz ezt a beismerést halogatni. Ezért is igyekeznek előtárgyalásokat kierőszakolni – jó előkészítés és időnyerés címén –, hogy legalább a látszatát elterüljék annak, hogy kész tények elé vannak állítva. Ez ugyanis az ellenzők egyik érvét támasztaná alá és csak befolyásukat növelné.

A gyors tárgyalásokra a kormánynak azért is szüksége lett volna, hogy minél kevesebb idő maradjon az EK ellenes erőknél propagandájuk kifejtésére. Míg a kormány nagyszabású kampányt szervez az EK belépés népszerűsítésére, és ennek hatása egyelőre csak a költségvetési terhek növekedésében látszik, ugyanakkor a közvéleménykutatási adatok az ellenzők táborának növekedését mutatják. Jelenleg 52% az ellenzők részaránya.

Belpolitikai szempontból is hátrányos a tárgyalások késése. Az esemény fontossága miatt lekötötte volna az érdeklődést, és elvonta volna a figyelmet más témák elől, amelyekben a kormány az FPÖ-vel szemben lépéshátrányban van (pl. idegenprobléma), illetve amelyekben a nagykoalíció pártjai között nincs egyetértés és így a kormány nem tud eredményt felmutatni, csak helyben jár.

A tárgyalások késedelme és bizonytalanra vált kezdési időpontja azért is kényelmetlen a kormánykoalíció számára, mert így nem biztos, hogy azt ebben a törvényhozási ciklusban be tudják fejezni. Azt pedig mindkét párt el kívánja kerülni, hogy választási harc témájává váljanak az EK belépés feltételei. Ez ugyanis az ellenzők számára a jelenleginél jóval nagyobb publicitási lehetőséget biztosítana és a kormánypártokat védekező pozícióba kényszerítené.

A kormánypropaganda sikertelenségének oka elsősorban abban keresendő, hogy nem azon a „nyelven” és nem annak a rétegnek szól, amelyet leginkább meg kellene nyernie.

Az EK tájékoztató kampány keretében információs központokat rendeztek be, amelyek telefonon ingyen felhívhatók és a feltett kérdésekre szakértők adnak válaszokat. A telefon kezelők közé – a nagyobb érdeklődés felkeltése érdekében – egy-egy napra prominens politikusok is folyamatosan beülnek. Így szerepelt már a kancellár is és sorban jönnek a miniszterek, pártpolitikusok.

A probléma ott van, hogy nem azok képezik a keményen ellenzők tömegét, akik ebben a kérdésben telefon után nyúlnak, vagy írásos anyagot kének. Ahhoz a tömeghez így nem jut el az érvelés, amelyben már sikerült egzisztenciális félelmet elültetni, és akinek nincs lehetősége egyik pillanatról a másikra, jelenlegi megélhetési forrása

megváltoztatása nélkül az új „versenykörülményekhez” alkalmazkodni, őket nem győzi meg az az érvelés, hogy össztársadalmi méretekben gondolkodva az ország a belépéssel előnyösebb helyzetbe kerül.

A belépést ellenzők propagandájukban nagyon sok „érvet” elhítenek. Ezeknek azonban jó része csak demagóg hangulatkeltésre jó, közgazdaságilag könnyen cáfolható. A cáfolat megértéséhez viszont egy bizonyos intelligenciaszint szükséges.

Vannak ugyanakkor olyan érvek, amelyeknek van igazságtartalmuk, de a levont következtetések kisarkítottak, és régi osztályharcos szölamokra emlékeztetnek. Ilyen például az, hogy az integrációnak egyértelmű nyertesei a multinacionális konszernek, ők vannak az egész mögött és minden az ő érdekükben történik. Az idegen nagytőke akarja uralma alá hajtani az osztrák nemzeti tőkét.

Kétségtelen, hogy a politikai és pénzügyi unió a sok államot átfogó termelési és értékesítési szervezetnek felel meg a legjobban. A tőkeerős, multinacionális cégekkel szemben azonban az EK-n kívülmaradás önmagában nem segít.

Arra a kérdésre, hogy Ausztriának miért kell belépni, általában azt a sematikus választ szokták adni, hogy létrejön egy óriási piac és következményeként a jólét növekedése. Ezt azonban egyszerű bizonyítékokkal nem tudják alátámasztani és az ellenérvelés igazságtartalma megteveszti az egyszerű embereket. Tagadhatatlan, hogy ez a piacbővítő folyamat valójában már a II. Világháború után lejátszódott a vámok és a kereskedelmi akadályok nagy részének a lebontásával, és ez nagyban hozzájárult a növekedéshez és a magas foglalkoztatottsághoz. Igaz az is, hogy ami ezután jön, addicionális növekedés, már csak szerényebb lehet. Mértéke néhány %-kal haladhatja meg 6 éves időszakra vetítve, a belépés nélküli mértéket. A belépéssel együtt járó, a társadalmat ennél jóval nagyobb mértékben próbára tevő átalakulásra azért van szükség, hogy a jövőt a lépéstartás és ne a lassú, de folyamatos leszakadás jellemezze. Az áldozatot ezért viszont most kell vállalni. Ezt a kormány és a belépést támogatók így nyíltan nem merik kimondani.

Nem ismerik el nyíltan, hogy a belépést ellenzők érvei között vannak helytállóak is. A belépéssel nem csak előnyök, hanem hátrányok is járnak pl. a tőke és munkaerő szabad áramlása, amely nem csak azt jelenti, hogy az osztrákok mehetnek, hanem azt, hogy mások is jöhetnek. Belföldön a munkaerőpiacon is növekedhet ezért a konkurencia.

Az állami megrendeléseket nem lehet majd csak a hazai iparnak fenntartani, nem lehet a hazai szegényebb régiókat kivételezett elbánással támogatni. Az alacsonyabb árak tönkre tehetnek üzemeket, növelhetik a munkanélküliséget és bizonyos mértékig gyengíthetik így a hazai vásárlóerőt.

A gazdaságpolitikai autonómia is bizonyos mértékig beszűkül, ugyanakkor nincs az EK-nak mindenki számára kötelező gazdaságpolitikája, csak egy restriktív pénz-

ügypolitikája. A szociális politika és ökológia terén pedig csak irányvonal van, amely nem kötelező. Foglalkoztatáspolitikánál pedig nincs konkrét cél deklarálva.

Ausztriában a hetvenes évektől kezdve a foglalkoztatásra és az ökológiára nagyon nagy hangsúlyt helyeztek és ezt gazdaságpolitikailag részben alá is támasztották. Ezek a lehetőségek – legalább is rövid távon – valamelyest beszűkülnek, részben eltűnnek. Ezeket a negatívumokat el kell ismerni. Az előnyök és hátrányok objektív mérlegelésével lehet csak hiteltérdemlő kampányt folytatni.

Az EK és párhuzamosan a világgazdaság fejlődése mindenképpen azt követel Ausztriától, hogy ehhez gazdaságilag alkalmazkodjon, hogy versenyképes maradjon. Ez függetlenül igaz attól, hogy belép-e az EK-ba, vagy nem. A lépéstartás lehetősége nem biztos, hogy csak az EK-n belül biztosított, viszont csak az EK-n belül garantált. Az EK belépést nem csak gazdasági, hanem minden egyebet átfogó politikai értékelés alapján kell megtenni.

A kormány nem hívja fel kellően a figyelmet arra sem, hogy a szuverenitás bizonyos mértékű elvesztése ellentételeként ott van viszont a garancia arra, hogy szélsőséges politikai irányzatok kordában tartása EK befolyás és kontroll mellett sokkal biztosabban megoldható, mint egy izolált Ausztriában.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

262.
1992. december 11.

Melega Tibornak, a bécsi magyar kereskedelmi kirendeltség tanácsosának emlékeztetője Hunkár Dénes bécsi nagykövet és Wolfgang Schüssel osztrák gazdasági miniszter megbeszéléséről

003222

Kereskedelmi Kirendeltség
Bécs

Emlékeztető
Schüssel miniszterrel folytatott megbeszélésről
(1992. december 10.)

Jelen voltak:

Osztrák részről: Dr. Wolfgang Schüssel gazdasági miniszter
Dr. Josef Tschach szekciófőnök
Kurt Pribil a miniszter titkára

magyar részről: Dr. Hunkár Dénes nagykövet úr és
alulírott

A megbeszélésre, amely kb. 70 percig tartott, a miniszter kezdeményezésére került sor.

Dr. Schüssel felvetette, hogy az utóbbi időben kapcsolatainkban relatív visszalépést észlel. Ezt olyan jelenségekkel illusztrálta, mint a magyar–EFTA tárgyalások elhúzódása (holott Csehszlovákiával és Lengyelországgal már megállapodtak), a magyar fél elutasító magatartása az ún. automatikus engedélyezési eljárással szemben (hivatkozott Dr. Kádár Béla miniszter november 18-án kelt levelére) és a legutóbb bevezetett mennyiségi korlátozásokra, amelyek az osztrák papíripart érzékenyen sújtották.

Úgy véli, hogy a jelenlegi helyzet nem felel meg országaink hagyományosan jó kapcsolatainak és a felsorolt problémák megoldása érdekében közös erőfeszítéseket kellene tenni. Nem lenne jó, ha a két ország sajtója pl. a tárgyalások elhúzódása miatt találgatásokba bocsátkozna vagy negatív hangvételű kampányba kezdene. A maga

részeről nagyon remélte, hogy a kormányfői szintű megállapodás, miszerint a korábbi szállítások átlagából számított bázisra adott 30%-os többletlehetőséggel a mezőgazdasági témát le tudjuk zárni. Ezzel szemben sajnálattal értesült arról, hogy lényeges előrehaladás nincs. Egyrészt a magyar felet nem elégíti ki az osztrák ajánlat, másrészt az osztrák élelmiszeripari szállításokra nem kívánja biztosítani az eddigi bevételi lehetőségeket.

A magyar nagykövet egyetértett abban, hogy kapcsolataink hagyományainak a felsorolt problémák kölcsönös megelégedésre szolgáló megoldása felelne meg. Ezzel szemben pl. ma délelőtt értesültünk, hogy Genfben az EFTA–magyar multilaterális tárgyalásokon újabb problémák merültek fel. Ennek részleteiről szakértői szinten, Budapesten biztos lesz mód a jövő héten beszélgetni. Emlékeztetett arra a kormányfői szinten elhangzott magyar állásfoglalásra, miszerint a mezőgazdasági és élelmiszeripari kérdésekben, de az EFTA megállapodás egészében, nem tudunk lényegesen rosszabb megoldásokat elfogadni, mint az EK-val kötött társulási megállapodás tartalma, hiszen ilyent politikailag a kormány nem tud elfogadtatni. Ugyanakkor kénytelenek vagyunk azt tapasztalni az EFTA tárgyalásokon, hogy a partnerek többet kívánnak tőlünk, mint amit az EK-nak nyújtottunk és ennek fejében kevesebbet akarnak nyújtani, mint amit az EK-tól kaptunk, úgy véli, hogy a problémák megoldásához áttörésre van szükség, amin azt értjük, hogy a „szépségtapaszt” megoldások nem kielégítőek.

A papírimportot korlátozó intézkedésekre azért került sor, mert a behozatal rohamosan növekedett, az amúgy is zsugorodó belső piacról a magyar termelést kiszorította. Erre az objektív tényre alapozva éppen a hazai papíriparban érdekelt osztrák gyáros, Prinzhorn úr masszív és már-már politikai ízű, kormányellenes kampányt kezdett, amelyhez megnyerte a Papíripari Szakszervezetet is. Az intézkedés átmeneti és addig tart, amíg az indokolt vámmódosításokat nem tudjuk végrehajtani.

A láttamozási eljárás „jogutódjának” kérdése – mint ahogy ez Dr. Kádár Béla miniszter leveléből is kiderül – a magyar fél számára elvi természetű kérdés, politikailag nagyon rossz az optikája annak, hogy a bennünket jól ismerő szomszédunk hazánkat differenciálás nélkül olyan országok kategóriájába sorolja, mint Kazahsztán, Oroszország, Tatárország stb., ahol a piacgazdaság kiépítésének csak kezdetei mutatkoznak.

Ezek után a nagykövet alulírottnak átadta a szót, hogy néhány, az ügy megvilágítása szempontjából lényeges részletkérdésre kitérjen.

A mezőgazdasági tárgyalásokat illetően rámutattam arra, hogy a miniszter által említett rendezési mód (átlag alapján számított bázis + 30% a mennyiségi korlátozás alá eső termékeknél) az Ausztriába irányuló exportunknak csak igen kis hányadát érinti. Ennek oka az, hogy az osztrák rendszer a mennyiségi korlátozásokon kívül

vámokkal és lefölözésekkel is operál, de vannak olyan területek is, ahol nem alkalmaz semmiféle korlátozást. Ezen túlmenően éppen a mennyiségi korlátozások szigorú alkalmazása miatt az ide sorolt termékekből vagy nem, vagy csak nagyon keveset tudtunk szállítani. (Egyébként emiatt az átlag és az 1991-es szint nagyon közel esik egymáshoz.) Gyakorlatilag mintegy 90 m ATS az ún. licenctermekek értéke, amire a 30%-os növelés vonatkozik. Ezen túlmenően kb. 40 m ATS az a magyar export, amire a vámok teljes eltörlését javasolják, de a lefölözések csökkentését nem. (Az ún. Protokoll 2 termékei) Számításaink szerint kb. 235 m ATS az az értékvolumen, ami korlátozás nélkül kerül a piacra.

Az előbbiekből következően kb. 730 m ATS – a számítások még ellenőrizendők – azon áruk értéke, amelyekre vagy vámokat, vagy lefölözést alkalmaznak. Az osztrák javaslat itt általában 10%-os csökkentést tartalmazott. Most kaptunk kézhez egy 15%-os csökkentést tartalmazó újabb javaslatot. Az ajánlatot nem tartjuk kielégítőnek, különösen azért nem, mert az EK – amely mennyiségi korlátozásokat nem is alkalmaz – egy lépésben 50, illetve három lépésben 60%-os lefölözés csökkentést nyújtott nekünk. Még akkor is, ha föltételezzük, hogy a közösségi lefölözésekben nemcsak kiegyenlítő, hanem protekcionista elem is van, amit Ausztria esetleg nem érvényesít. Valahol 40 és 50% közötti súlyozott átlagú vám, illetve lefölözés csökkentést tartunk elfogadhatónak. A mezőgazdasági tárgyalásoknak tulajdonképpen ez a központi kérdése a magyar export oldalán.

A magyar importban a helyzet az, hogy a szektort nem lefölözésekkel, hanem mennyiségi korlátozásokkal védjük. Ezeket az utóbbi években általában nagyvonalúan kezeltük, aminek eredményeként többek között az osztrák szállítások robbanásszerűen nőttek. Ezért a 4 éves átlag még 30%-kal növelve is a 91-es szinttől lényegesen elmarad. Tehát a magyar exportengedélyezés alá eső részénél alkalmazott módszer az immár elért szinthez képest visszalépést jelentene. Márpedig felfogásunk szerint a pálya mindkét térfelén ugyanazt a játékszabályt kell alkalmazni. Ebből eredő anomáliák megoldása érdekében egyes termékeknél külön egyezsége gondolunk, ahol a magyar felet a séma szerint számítottnál nagyobb beviteli lehetőségekkel vagy külön lefölözési kedvezményekkel kompenzálnak. A tárgyalásokon tulajdonképpen ez a másik megoldandó kérdés.

A miniszter hangsúlyozta, hogy a lefölözéseknél és vámcsökkenéseknél még bizonyos mozgásteret lát, bár ez nemcsak politikailag jelent nekik komoly problémát, hanem csehszlovák és lengyel viszonylatban is, mivel többet kapnánk, mint ezek az országok. Az általunk elképzelt 40–50%-os sávot átlagként elképzelhetetlennek tartja. 20%-ot nem tart kizártnak, de ezt a megjegyzését ne tekintsük ígéretnek. Az osztrák élelmiszeripar számára a 91-es szint további fenntartása számukra alapvető kérdés.

Megérti a magyar felet, hogy a tárgyalásokból a maximumot kívánja kihozni, a helyünkben ő is erre törekedne. Látnunk kell azonban a realitás határait és azt, hogy parasztjaikkal szemben, akiket a GATT tárgyalások és az EK csatlakozás amúgy is rendkívül aggaszt, nem feszíthetik túl a húrt. Már a jelenlegi engedmények elfogadtatása a parlamenttel komoly gondokat okozhat.

Közös törekvésünk kell, hogy legyen a megállapodás mielőbbi létrehozása, mert a tárgyalásoknak csak a magyar féllel történő elhúzódása kérdéseket vethet fel a sajtóban, ami az egész „csomagot” a kormányzati tárgyalások szintjéről a belpolitikai viták területére viheti, ami egyik félnek sem érdeke és a várható eredmények szempontjából is kontraproduktív lenne.

A nagykövet kiemelte, hogy a magyar fél számára is fontos politikai kérdés a megállapodás hazai fogadtatása. A kormány nem tudna megmagyarázni az EFTA-val, illetve annak tagjaival kötött olyan megállapodást, amely kimutathatóan és lényegesen előnytelenebb, mint az EK-val kötött társulási megállapodás.

A miniszter közbevettete, hogy Ausztria még nem közösségi tag és így számára a társulási megállapodás nem jelent kötelező mércét. Erre a magyar ellenvetés az volt, hogy a két megállapodás között kezdettől fogva erős párhuzamosság áll fenn és akár akarjuk, akár nem, a kötendő EFTA megállapodást a társulási megállapodás feltételrendszeréhez viszonyítva fogják értékelni.

Dr. Schüssell hangsúlyozta, rendkívül fontosnak tartja, hogy az elkövetkező mezőgazdasági tárgyalási forduló során lényeges előrehaladás történjék, aminek alapján a megegyezést létre lehet hozni.

Osztók részről felvetették, hogy a papírimport Ausztriából történő korlátozásával piaci gondjainkat nem oldottuk meg, hiszen Finnország és a Közösség változatlanul szállíthat. Hangsúlyoztuk, hogy bár a szabadkereskedelmi megállapodások miatt formális korlátozást nem rendelhetünk el, konzultáltunk az érintett felekkel, hangsúlyozva: elvárjuk tőlük, hogy szállításaikat az eddigi szinthez képest nem fogják lényegesen növelni. Egyébként is átmeneti intézkedésként szántuk a mennyiségi korlátozást és azokat mielőbb vámokkal kívánjuk helyettesíteni.

Az „automatikus engedélyezés” témáját illetően hangsúlyoztuk, hogy megértjük az osztrák kereskedelempolitikai problémákat és a magunk részéről is keressük a kompromisszumokat. Erre egyébként a magyar miniszter levele utal is. Elfogadható megoldást jelentene egy olyan pozitív differenciálás, amely szerint vállalják, hogy felénk nem három évig alkalmazzák a megfigyelési rendszert, hanem 1994 júliusáig és akkor „jogutód” nélkül megszüntetik. Ezen túlmenően azt igényeljük, hogy a már ismertetett listát se közvetlenül, se közvetve (bizonyos termékek kihagyásával új termékek felvétele) nem bővítik.

Egy pozitív differenciálás egyébként is megfelelne azon elvüknek, amire az egész eljárás bevezetését alapozták: az országok egy csoportjában a piacgazdaság most van kialakulóban és a kereskedelem lebonyolításánál ezt figyelembe kívánják venni. Ha ez az elv igaz, akkor azt is érvényesíteni kell, hogy vannak országok, ahol ez a folyamat most kezdődik meg és vannak, ahol már csaknem befejeződött. Tehát nem lehet Magyarországra ugyanazt a módszert alkalmazni, mint Kazahsztánra vagy Tatárországra.

A miniszter olyan félmondatos megjegyzést tett, miszerint lát bizonyos lehetőséget a pozitív differenciálásra. (A témát Dr. Schüssel időhiánya miatt nem tudtuk megbeszélni.)

A folyosón Dr. Tschachnak feltettük a kérdést, hogy ebben az ügyben miként lehetne tovább tárgyalni. Meglehetősen elzárkózó módon reagált, de közölte, hogy a minisztert elképzeléseiről meg fogja kérdezni.

Bécs, 1992. december 11.

Dr. Melega Tibor

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

263.
1992. december 14.

Aradi Flóriánnak, a bécsi nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az osztrák semlegesség
külpolitikai és belpolitikai dilemmáiról

002243/2

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

49/SZT/1992.

Bécs, 1992. december 14.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Aradi Flórián

Gépelte: Fné

Tárgy: A semlegesség, mint az osztrák
kül- és belpolitika aktuális problémája

Ausztria örökös (tartós) semlegességének kérdése az elmúlt időszakban az osztrák bel- és külpolitika egyik legjelentősebb vitapontjává vált. Kevés olyan kérdés akad, amelyben a hivatalos megnyilatkozások, és a politikusok (különösen az osztrák Szociáldemokrata Párt képviselői) „magánvéleménye” olyan jelentősen eltérne egymástól, mint a semlegesség hasznosságának és célszerűségének megítélését illetően.

Miközben az Osztrák Szabadságpárt, de a kormánykoalícióban résztvevő Osztrák Néppárt soraiban is egyre több olyan nézet kerül nyilvánosságra, hogy Ausztriának az 1955-ben önként vállalt státuszát felül kellene vizsgálnia, mert az elmúlt években Európában bekövetkezett változások miatt ez az ország érdekeinek már nem felel meg. Addig a szociáldemokraták még választási meggondolásokból, a Zöldek pedig politikai meggyőződésből egyaránt ragaszkodnak a jelenlegi állapot fenntartásához.

A kialakult helyzet megértéséhez, illetve a jövőben várható osztrák lépések prognosztizálásához érdemes röviden a semlegesség ügyét szélesebb történelmi összefüggéseiben is vizsgálni.

Osztrák felfogás szerint az ország külpolitikája négy alapvető oszlopon nyugszik:

– Az 1955-ös Államszerződésen,

- a nyugati piacgazdasági democráciákhoz való tartozáson,
- az ENSZ-tagság révén kifejezésre juttatott világméretű szolidaritáson (békefenntartó akciók stb.),
- valamint a tartós semlegességen.

Az osztrák semlegességet történelmileg a II. Világháború utáni Európa politikai arculatát meghatározó kelet–nyugati konfliktus termékének tekintik. A semlegesség Ausztria számára politikai ár volt. főként a Szovjetunió meggyőzése érdekében a szuverenitás elnyeréséért. Az örökös (tartós) semlegesség nem került az osztrák Államszerződésben rögzítésre, hanem „csupán” a szövetségi alkotmánytörvényben (1955. okt. 26.) egyoldalú politikai aktusként deklarálták.

Az uralkodó osztrák jogi felfogás szerint azonban Ausztria semlegessége – pl. Svédországgal ellentétben – nemzetközi jogi szempontból is kötelező alapon nyugszik, amely azáltal keletkezett, hogy a szövetségi kormány az osztrák semlegességi nyilatkozat elismerését kérte a vele diplomáciai kapcsolatban lévő országoktól. Néhány állam ezt kifejezetten megtette, de senki nem utasította kategorikusan el, így pedig egy szerződéshez hasonló bázist teremtettek, amely nemzetközi jogi alapon nyugszik. Ennek az a következménye, hogy Ausztria semleges státuszát egyoldalúan nem változtathatná meg, mert a semlegeséget elismerő államoknak jogi igényük lehetne az örökös semlegességgel járó kötelezettségek Ausztria által történő teljesítésére.

Az 1907-es V. és XIII. Hágai Egyezmény szerint már békeidőben sem vállalhat olyan kötelezettséget, amely háború idején kizárhatná a semleges magatartását. Ilyen összeegyeztethetlenség állhat fenn az olyan kollektív biztonsági rendszerek esetében is, ahol a katonai intézkedések nemcsak egy külső békebontó, hanem a szervezet tagjai ellen is irányulhatnak.

A nemzetközi szupranacionális gazdasági szervezetben viselt tagság is problematikus lehet, ha abból a semlegességgel ellentétes magatartás (egyoldalú embargók) következhetnek.

A semlegesség jogi oldala mellett fontos szerepet kapott az osztrák semlegességi politika, amely az elmúlt több mint három évtizedben komoly sikereket hozott Ausztriának. A nyugodt gazdasági és politikai fejlődést az osztrák lakosság a semlegességgel azonosította, így a státusz az osztrák identitás részévé vált.

A kelet-közép-európai változások következtében az osztrák semlegesség elvesztette fő hivatkozási alapját és legfontosabb funkcióit. Ezzel és a nyugat-európai integráció előrehaladásával a semleges országok számára a probléma megváltozott. A két katonai tömb fegyveres konfliktusába való indirekt belekeveredés valószínűsége csökkent, viszont – Ausztria esetében – a hagyományos fegyverekkel megvívandó konfliktus veszélye a szomszédos államokban növekedett.

Ahogy W. Fasslabend osztrák hadügyminiszter a kialakult helyzetet találóan jellemezte: „A nagy rizikó és a nagy stabilitás fázisából, a kisebb rizikó, de a kisebb stabilitás fázisába kerültünk”.

A hadügyminiszter felfogása alapján Ausztria biztonságát két tényező fenyegeti, az egyik a nukleáris veszély (polgári vagy katonai), a másik pedig a hagyományos katonai területeken az egyensúly hiánya. Ausztria a katonai területen felhalmozott és esetleg illetéktelen kezekbe kerülő nukleáris fegyvereket, valamint a környezetében működő és műszakilag kifogásolható állapotú kelet-európai atomerőművek meghibásodása miatt keletkező veszélyeket tartja fenyegetésnek biztonsága szempontjából. A hagyományos fegyverekkel vívott háborúk egyelőre nem jelentenek rá nézve közvetlen fenyegetést, de „a jugoszláv konfliktus és a Kárpát-medencében meglévő egyéb potenciális ellentétek befolyásolhatják Ausztria biztonsági helyzetét”.

Ausztria jelenlegi helyzetében az ország vezető politikusai a kollektív európai biztonsági rendszerbe történő beilleszkedést tartják az ország védelme szempontjából a legoptimálisabb megoldásnak. Ennek akadálya lehet azonban a korábban vázolt semlegességi felfogás. A különböző politikai pártok és politikusok véleménye e kérdésben eltérő.

Az Osztrák Szociáldemokrata Párt, nem utolsósorban a közvéleménykutatási eredmények hatására (1992 nyarán végzett felmérés szerint a megkérdezettek 58%-a tartja a semlegességet fontosnak, 38%-a értelmetlennek, míg 4%-a nem tudott válaszolni), igyekszik az európai biztonsági rendszerhez történő esetleges csatlakozást és a semlegességet összeegyeztetni.

F. Vranitzky kancellár szerint a semlegesség alapvetően fenntartható, mert a katonai tömbökbe belépési tilalom és az idegen csapatok Ausztria területén történő állomásoztatásának tilalma nem zárja ki az európai biztonsági rendszerben történő teljes jogú részvételt. A kollektív biztonsági rendszer nem fogható fel katonai tömbként, és csapatainak esetleges ausztriai jelenléte nem idegen csapatok állomásoztatását jelentené. A kancellár szerint sem lehet a semlegesség öncél, ha nem felel meg önmagában az új biztonsági kihívásoknak. A semlegesség nem jelent se többet, se kevesebbet, mint azt, hogy Ausztria a mások közötti háborúban nem vesz részt. A semlegességnek a kollektív biztonsági rendszerben is helye van, mert ott nem háborúról, hanem egy békebontó elleni fellépésről van szó. A X. 28-i rendkívül kormányülésen Vranitzky hangsúlyozta még, hogy Ausztria semmilyen formában nem vesz részt háborúban és a jövőben sem kíván ilyet tenni. Ez a semlegessége lényege és azért nincs oka ettől eltérni, mert az az osztrák önmeghatározás részévé vált. Az osztrák semlegességnek, a katonai tömbök megszűnése után is fegyveres semlegességnek kell maradnia. A környezetében tapasztaltató bizonytalanság miatt továbbra is erősen szervezett és felfegyverzett hadseregére van szüksége.

Az Osztrák Néppárt politikusai az elmúlt hónapokban egyre többet foglalkoztak a semlegesség és Ausztria biztonságának problémájával. E. Busek alkancellár szerint a semlegesség régen biztonságot jelentett, ma pedig, mivel nincs konkrét címzettje, semmi mást nem jelent, mint „egyedül maradni”. Három megoldás lehetséges: 1. Ausztria nem vesz tudomást a megváltozott biztonsági körülményekről, 2. fokozatosan fegyverkezni kezd, 3. európai keretekben keresni a megoldást. Az ország számára csak a harmadik lehetőség jöhet számításba. A klasszikus semlegességi koncepciót tehát a szolidaritáson alapuló biztonságpolitikai felfogással kell felváltani.

Mock külügyminiszter szintén e nézetet képviseli. A Nyugat-európai Unióban való megfigyelői státuszt tartja a lehetséges megoldásnak. A labilis kelet-európai térséggel szemben Ausztriának az európai integráció felé kell orientálnia biztonsági szempontból is. A döntésekbe való beleszólását pedig csak a teljes jogú EK-tagság biztosíthatja.

A. Khol, a párt külpolitikai szóvivője még egyértelműbben fogalmaz. Szerinte a semlegesség Európában túlhaladott, hiába hivatkozik Ausztria vele, nemzetközi konfliktus esetén egyedül maradna (Az 1992 nyarán végzett közvéleménykutatás szerint a megkérdezettek 46%-a nem lát arra garanciát, hogy más országok segítenének az osztrákoknak konfliktus esetén, 77% szerint azonban a semlegesség védelmet nyújthat a támadások ellen.)

Az ÖVP pártpolitikai érdekeinek megfelelően az utóbbi hónapokban élesen bírálta az SPÖ vezetését, de főleg Vranitzky szövetségi kancellárt, hogy az kivárára játszik. Elodázza a döntést az európai biztonsági rendszerhez közeledés és a semlegesség újra értelmezésének ügyében egyaránt. Ezáltal csökkentve Ausztria lehetőségét az európai új biztonsági struktúrák kialakításába történő hatékony beleszólásra.

Az Osztrák Szabadságpárt elnöke, Jörg Haider szerint a semlegességről le kellene mondani, és a NATO-ba való belépést is mérlegelni kellene Ausztriának. (Ezt a nézetet osztja az Iparosok Szövetségének elnöke Franz Ceska is.)

A Zöldek szerint Ausztria semlegessége meghatározó jelentőségű. Az EK-ból rövidesen katonai blokk lesz, amely csak Nyugat-Európát tömöríti, ezáltal tovább fokozva a kontinens megosztottságát. Ausztria a NYEU-ban sem vehetne részt, mivel annak tagjai katonai segítségnyújtásra is kötelezettek. Ezért az az osztrák nyilatkozat, hogy Ausztria a Közösség jövőbeni kül- és biztonságpolitikai célkitűzéseivel egyetért, kész tények elé állítja az országot, és így az elveszíti semlegességét.

Összefoglalva megállapítható, hogy Ausztriában a vezető politikai és gazdasági körökben egyre többen tekintik a semlegességet olyan tehernek, amelytől csak belpolitikai okokból nem lehet jelenleg megszabadulni. Mivel Ausztria semlegességét soha nem fogta fel öncélként, hanem más céloknak alárendelve, területi integritása és külső függetlensége biztosításának az eszközeként, ezért a nemzetközi feltételek vál-

tozására hivatkozva megváltoztatja a státuszát. Ehhez természetesen – elvileg – azok hozzájárulása is kellene, akik az idők folyamán azt a státuszt elismerték.

Valószínűleg azonban erre a lépésre csak óvatosan, kedvező bel- és külpolitikai körülmények között kerülhet majd sor. Elsietett lépés esetén Ausztria elveszítheti azt az értékes politikai tőkét, amelyet a semlegességgel politikai erőfeszítéseivel évtizedek alatt felhalmozott. Később már a semleges státuszhoz csak nagy hitelvesztés árán térhetne vissza, ha a körülmények esetleg újra erre kényszerítenék. Ugyanakkor az örökös (tartós) semlegesség az európai integrációba történő beilleszkedésének is komoly akadálya lehet, bár a maastrichti határozatok – amelyek a NYEU-t jelölik meg a közös védelmi politika letéteményeseiként – megkönnyíthetik az EK-ba történő felvételt, mert a NYEU tagság nem feltétele az EK-tagságnak. Ausztriának a Nyugat-európai Unióban a megfigyelői státusz is elegendő lenne.

A jelenlegi belpolitikai helyzetben a kormánynak a lakosság hangulata miatt mindenképpen el kell kerülnie, hogy a semlegességről való lemondást és az EK-belépés kérdését direkt módon összekössék. Ez esetben ugyanis elképzelhető, hogy a kormánykoalíció pártjainak minden erőfeszítése ellenére sem szavaznák meg, egy esetleges népszavazáson az alkotmány szükséges módosítását. (A legutóbbi közvéleménykutatás szerint az EK-belépést támogató osztrákok 82%-a is lemondana a tagságról, ha ezért a semlegességet kellene feláldoznia, és csak 14% adná fel a státuszt, 4% nem tudna dönteni.)

A semlegesség ténylegesen az osztrák nemzeti identitás részévé vált. Osztrák elemzők szerint megfelel az osztrák mentalitás két alapvető vonásának. Egyrészt, hogy nemzetközi feszültségek idején igyekeznek az ellenséges környezettel minél kevesebb kapcsolatot tartani, míg másrészt a politikailag enyhült időszakokban másoknak – szinte azok akarata ellenére is – tanácsal, és ha nem kerül túl sokba, még segítséggel is szolgálni akarnak. Ezért a semlegességnek még akkor is nagy fontosságot tulajdonítanak, ha az nem hoz annyi előnyt, mint korábban.

A kormánypártok közötti ellentétek is lényegében főleg külpolitikai profilozódásra, az önálló arculat hangoztatására való törekvésre vezethetők vissza. Az ÖVP szeretné a másik kormánypárttól való önállóságát hangsúlyozni, ezzel kifejezve az ipari körök igényét és a mielőbbi integrálódásra Európába.

Az örökös semlegességet látszólag jobban védő SPÖ-nek pedig a „kisemberek” véleményére kell tekintettel lennie, mert a közvéleménykutatások szerint az osztrákok meghatározó többsége még mindig ragaszkodik a státuszhoz. A párt vezető politikusainak többsége – a baloldalt képviselő Heinz Fischer parlamenti elnök kivételével – szintén a semlegesség áértelmezését szorgalmazza nem hivatalos megnyilatkozásaikban.

A semlegességi jog megszorító értelmezése szerint a kollektív biztonsági rendszerben való részvétel – lásd a svájci felfogást – valójában, ha kimondatlanul is,

a semlegességről történő lemondást jelentené. A kollektív biztonsági rendszerbe történő beilleszkedést pedig a kancellár és pártbeli szövetségesei is erősen szorgalmazzák, bár ők a semlegességgel ezt összeegyeztethetőnek tartják.

Az elkövetkező egy-két év osztrák külpolitikájában így nem várható az örökös semlegességről való deklaratív lemondás, erre valószínűleg egy 1994 utáni ÖVP–FPÖ koalíció esetén kerülhetne sor. A gyakorlati külpolitikai lépéseknél azonban Ausztria – különösen Európa-politikája meghatározásánál – nem fogja figyelembe venni az örökös (tartós) semleges státuszból fakadó kötelezettségeit, és egyre inkább az ÖVP által szorgalmazott szolidaritás, vagyis az EK által meghatározott politika követésére teszi majd a fő hangsúlyt.

Magyar szempontból figyelemre méltó, hogy Ausztria a Balkánon kialakult veszélyek mellett a Kárpát-medencében meglévő feszültségeket is biztonsága fenyegetésének fogja fel, és ezért is keresi az európai védelmi struktúrákba történő integrálódása lehetőségét.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

A KÖZÉP-EURÓPAI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÚJ KERETEI

264.
1992. január 20.

Simonyi Andrásnak, a hágai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a Visegrádi Hármak közötti
megkülönböztetésről

00375

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
21/SZT/1992.

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Dr. Simonyi András
Gépelte: Kecskemétiné

Érvényes: 1 év
Szigorúan titkos!
Hága, 1992. január 20.
Tárgy: Jelzések a Hármakkal kapcsolatos
„különbségtétellel” kapcsolatban

Az elmúlt időszakban holland külügyi tisztviselőkkel és a háttérintézményekben dolgozó szakemberekkel folytatott megbeszéléseken egyaránt szóba került a Hármak megítélésé. A beszélgetéseken visszatérően felmerülő téma, hogy milyen módon ismerhető el a Hármak sajátos helyzete, az a tény, hogy a demokratikus viszonyok és a piacgazdaság megteremtésében előbbre járnak Kelet-Európában. A kérdés a szovjet és a jugoszláv utódállamok létrejötte után vetődik fel különösen erőteljesen.

A különbségtétellel kapcsolatban markánsan kitapintható két ellentétes tendencia. Egyesek „szélesebb összefüggésben” gondolkodva kerülni kívánják a látványos különbségtételt. Eddig Van den Broek is ezt a vonalat képviselte tartva attól, hogy ez „visszaüthet” és zavarokat okozhat a többi kelet-európai országgal való együttműködésben. Az általános szakértői érvelés, és ezt osztja a miniszter néhány közeli munkatársa is, azonban egyértelműen amellett szól, hogy a „pozitív diszkrimináció” szükséges. El kell ismerni a Hármak sajátos helyzetét. Kifejezésre kell juttatni, hogy

mind biztonságpolitikai területen, mind pedig az európai integráció távlatait illetően ezen országok felé szükséges határozottabb politikai jelzéseket küldeni.

Úgy tűnik, hogy a kérdésben meglévő hangsúlykülönbségek nem jelentenek akadályt arra nézve, hogy bizonyos, nem látványos területeken lépéseket tegyenek. Az ilyen irányú együttműködés egy része kormányzati „jóváhagyással” a nemkormányzati szférában jelentkezik.

Alább összefoglaljuk az általunk tapasztalt fontosabb konkrét kezdeményezéseket.

1. Fontos jelzés, hogy a Hármakat az EK-elnökség alatt a like-minded csoport teljes jogú tagjaként kezelték, és ennek megfelelően tették hozzáférhetővé az információs csatornákat. Ez a lehetőség várakozásaink szerint új lendületet kap a társulási szerződés EPC-hez kapcsolódó paragrafusai által. A „pozitív megkülönböztetésnek” ez lehet az egyik meghatározó eleme, amelyet két irányúvá kell tennünk. Fontos, hogy ezen a csatornán minél több információt küldjünk és ne csak igényeljünk.

2. A NACC-nak a FÁK-tagokkal való kibővítése kapcsán Hollandiában folyik a gondolkodás azzal kapcsolatban, hogy lehetne-e és milyen formában a gyakorlatban is biztosítani a különbségtételt a Hármak előnyére. Az ezzel kapcsolatos lépésekről még korai lenne nyilatkozni. Tény azonban, hogy holland részről nem reagálnának elutasítóan olyan javaslatokra, amelyek a helyzet érzékenységet is figyelembevéve kezdeményeznek konkrét lépéseket. Ezeket a javaslatokat azonban tőlünk várják. (A témáról külön is jelentettünk.)

3. A korábban teljesen feleslegesnek tartott 3+3-as együttműködéssel kapcsolatban olyan irányú gondolkodás folyik, hogy az esetleg szerepet kaphatna a Hármakkal való speciális viszony menedzselésében. A holland partnerek a 3+3 lehetőségeivel kapcsolatban általában megállapítják, hogy annak ésszerűsége csak az EK-hoz, a NATO-hoz és a WEU-hoz való szorosabb, speciális kötődés előkészítésében védhető. Elzárkóznak az olyan törekvésektől, amelyek a halódó Benelux-együttműködés struktúrainak életképességét szeretnék ezáltal bizonyítani. Ugyanakkor a Benelux tapasztalatainak átadásán keresztül, egy speciális kommunikációs kapcsolat létrehozásával erősíthető a Hármaknak a Nyugat politikai, gazdasági és katonai struktúráihoz való kötődése.

4. A Holland Atlanti Bizottság a „különbségtétel” szempontjából kiemelkedő szerepet játszhat. Az elmúlt évben több olyan konkrét kezdeményezése is volt, amelyeken keresztül demonstrálta, hogy a Hármak iránti érdeklődése nem csökkent. Az Atlanti Bizottság programjait a Külügy- és Hadügyminisztérium felső vezetésével egyeztetve alakítja ki, így befolyása a biztonságpolitika! „set-up”-ban jelentős. Ennek ismeretében konkrét javaslatait feltétlenül „üzenetnek” kell felfogni. Lépései között első helyen említjük a Magyar Atlanti Bizottság létrehozásához felajánlott segítséget.

Ugyanakkor kezdeményezte, hogy a Budapesti Közgazdasági Egyetem posztgraduális képzési intézete segítségével közösen hozzuk létre atlanti ügyekkel foglalkozó vezető kutatók magyarországi hálózatát. (Megjegyezzük, hogy Hollandiában különösen nagy hatása volt annak a biztonságpolitikai újságíró küldöttségnek, amely 1991 szeptemberében tett látogatást Budapesten.)

5. Az Európai Mozgalom holland tagszervezete elhatározta, hogy konkrét segítséget nyújt a magyar mozgalom helyzetének stabilizálásához. A budapesti kongresszust a szervezet elnöke J. van Iersel „az eddigi legjobbnak minősítette”, és továbbra is kész arra, hogy konkrét szervezeti és bizonyos anyagi támogatást nyújtson. Világossá teszi, hogy ennek kifejezett célja erősíteni az EK melletti magyar társadalmi elkötelezettséget. Elő kívánják segíteni az EK-val kapcsolatos osztársadalmi „felkészülést”, a politikai erőfeszítések és a társadalmi fogadókészség között meglévő szakadék szűkítését. A kezdeményezés jelentőségét az adja, hogy Van Iersel maga is befolyásos CDA-politikus. A holland mozgalomban vezető politikai személyiségek vannak jelen.

Fentiekkel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a Hármakkal általában, de konkrétan Magyarországgal kapcsolatos látványos, eufórikus érdeklődés időszaka lezárult. Többé nem tekinthető automatikusnak a velünk való „foglalkozás”. Ugyanakkor az érdeklődés egyes területeken, különösen biztonságpolitikai kérdésekben stabilizálódott.

Ugyanakkor számolnunk kell azzal, hogy minden területen konkrét és kézzelfogható javaslatokat várnak, illetve elvárják, hogy kezdeményezéseikre gyors és érdemi reakciót kapjanak.

Nagykövetségünk ezért fenti problémakörök folyamatos figyelemmel kísérésének, az ezzel kapcsolatos erőfeszítéseknek prioritást biztosít.

(Dr. Csejtei István)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 72. doboz

265.
1992. január 28.

A Külügyminisztérium utasítása a Visegrádi Hármak közös fellépéséről a nemzetközi fórumokon

00375/3

Ügyiratszám
00375/3

Külügyminisztérium

Címzett: Nagykövetség
Moszkva

Előadó
Szűcs Szergej

Szigorúan titkos!
Tárgy: Tájékoztató
a Visegrádi Hármak
együttműködéséről

Tájékoztatjuk ideiglenes ügyvivő urat arról, hogy a Visegrádi Hármak együttműködésével kapcsolatban párizsi nagykövetünknek az alábbi tájékoztatást és utasítást küldtük:

A Visegrádi Hármak néven az európai politikában immár elfogadottá vált új, regionális együttműködési keret az elmúlt októberi, krakkói csúcs óta jelent többet, mint egyszerű politikai szándéknyilatkozatot, ösztönző az a körülmény is, hogy mind Nyugat-Európa, mind az USA, mint az integrációk a kelet-európai események, akciók, tervek kapcsán egyre gyakrabban említik együtt Magyarországot, Csehszlovákiát és Lengyelországot. A közös fellépés nemzetközi fórumokon – mint legutóbb a washingtoni segélyezési konferencián is – nagyobb figyelmet von magára, mint a külön történő cselekvés. Az EK is egyértelmű elvárásként fogalmazta meg a saját régióinkban, egymás között megvalósítandó magasabb szintű integrálódást, mint az EK-hoz való felzárkózást elősegítő fejlődési szakaszt. A Hármak ennek szellemében tervezik kapcsolataik fejlesztését, melynek homlokterében a gazdasági együttműködés fejlesztése áll. Szakértői szinten folynak a műhelymunkák a szabadkereskedelem feltételeinek megteremtésére, a pénzügyi együttműködés kérdéseiről. Számos tárca és intézmény szintjén folynak Hármak konzultációk, szakmai, vonalon. Sokrétű politikai konzultáció folyik a három KÜM illetékes főosztályai között is. Január során három ilyen külügyi szakértői konzultációra is sor került és több van előkészületben. Kialakult az a gyakorlat is, hogy a három ország diplomácia képviselői, azok vezetői rendszeresen találkoznak, konzultálnak egymással a fentiek szellemében, átfogó, fontos kérdésekben fontolóra lehet venni a fogadó országban, hogy a mindhárom

országot érintő kérdésben a misszió vezetők közös állásfoglalást alakítanak ki az ottani hatóságok, vezetők felé. Ilyen esetekben azonban mindig előzetesen véleményeztetni kell a központokkal az ott helyben megfogalmazott közös állásfoglalás tervezetét, és csak a hazai egyetértés esetén lehet eljárni. Erre azért van szükség, mert már a jelenlegi szakaszban is érzékelhető olykor egyik–másik partnerünk részéről vagy túlbuzgóság, vagy az ellenkezője, vonakodás, tartózkodás. Ez is azt támasztja alá, hogy a közös megnyilvánulásokra csakis olyan esetekben van lehetőség, amikor azok mind a három ország jól átgondolt nemzeti érdekével összhangban vannak.

Kértük a nagykövetet, hogy ezeket a megfontolásokat tartsa szem előtt a Hármas együttműködés vonatkozásában.

Budapest, 1992. január 28.

Tisztelettel
(Kontra Ferenc)
főosztályvezető-helyettes

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 72. doboz

266.
1992. február 11.

Rejtjeltávirat Varsóból. A Visegrádi Hármak egységes légvédelmi
rendszerének tervezete

0069/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO00145
Érkezett: 92.02.11. 13:02
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

Azonnal!

23, 41

Tárgy: Lengyel javaslat a katonai együttműködésre a Visegrádi Hármak felé

86 sz. faxunkban jelzett, lengyel fél által az 1992. február 13–14-i államtitkári konzultációra kidolgozott tézisek:

Tézisek

a lengyel–csehszlovák–magyar konzultációhoz
(Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország csatlakozása a NATO LV [légvédelmi] rendszeréhez)

I. A Lengyel Köztársaság LV rendszerének kiépítése, tulajdonképpen módosítása hosszú távú folyamat, amely jelentős pénzügyi és beruházási eszközöket igényel. Mégis arra törekszünk, hogy a létrehozandó rendszer korszerűségi szintje megfelel-

jen az idő követelményeinek és szerves részét alkothassa az összeurópai biztonsági rendszernek. Arra számítunk, hogy idővel megteremtődnek azon feltételek, amelyek szükségesek a NATO LV rendszeréhez történő csatlakozáshoz.

II. A Varsó–Prága–Budapest háromoldalú kapcsolatok, valamint a Csehszlovákiával és Magyarországgal megkötött kétoldalú megállapodások határozatainak realizálása olyan következtetések levonására ösztönözik, hogy a megállapodó országokban olyan egységes LV rendszert célszerű kiépítenünk, amely (mint egység) elemét képezheti a NATO rendszerének.

III A fenti célkitűzésnek megfelelő állapot szakaszosan érhető el a „Hármak” elvi rendszerének részleges összehangolása útján, éspedig az alábbi területeken:

- a „Hármak” légtérben a katonai és polgári repülések biztonságának ellenőrzése;
- a híradástechnikai eszközök kompatibilitásának biztosítása (olyan digitális híradástechnikai rendszerek kialakítása, amelyek paraméterei lehetővé teszik a fejlett európai államok rendszereihez történő csatlakozást);
- légtérrel kapcsolatos információk cseréje a légi objektumokat felismerő és felderítő rendszerek együttműködése keretében;
- egységes, a harci eszközök irányítására és bevetésére szolgáló rendszerek kialakítása.

A légiforgalom szférájában AVIA-típusú rádiólokációs állomásokkal rendelkezünk, amelyek lehetővé teszik a repülőterek körzetében a légtér ellenőrzését, valamint rendelkezünk a műveleti-taktikai szinteken elhelyezett RL ellenőrző rendszerek számára információs forrásként szolgáló, illetve az ezen szintek parancsnoki rendszerével (CYBER) együttműködő repülőtéri terminálokkal.

Jelenleg dolgozunk a Központi Légiforgalmi Irányító Központ (KLIK) automatizálásán, illetve annak a polgári légiirányítással való összekapcsolásán. Tervezzük az LIK és a polgári légiforgalmi irányító központ (Okęcie) katonai részének felszerelését Westinghouse-rendszerrel (a közeli övezet kijelzésére és a terület ellenőrzésére), amely rendszert a polgári légiirányítás megvásárolt.

A hírközlés területén előrehaladott állapotban vannak a munkálatok az integrált digitális jelzőrendszer kialakítását illetően, amely felhasználja az X–25 standard adatátvitelt. Készek vagyunk kooperálni ezen rendszer műszaki megvalósítása területén.

A felderítő rendszerek és az adatfeldolgozás automatizálását illetően felkészültünk a hadsereg különböző típusú rádiólokációs állomásokkal történő felszerelésére (távolságmérők és magasságmérők) analóg és digitális kimenetekkel rendelkező, valamint... Többéves tapasztalatokkal és ipari kapacitásokkal rendelkezünk ilyen típusú termékek szállítását illetően. A rádiólokációs információk gyűjtésére és feldolgozására szolgáló automatizált rendszerek vonatkozásában a következőket tudjuk ajánlani:

- információgyűjtő objektumok rádiólokációs század szintjén (rögzített, hordozható, mozgó),
- információgyűjtő objektumok rádiós zászlóalj szinten (rögzített, hordozható, mozgó),
- vadászrepülők parancsnoki rendszere (vadászvezred parancsnoki állásának parancsnoki és tervezési fülkéje, a Fő rávezető pont és Előretolt automatizált rávezető pont számára rávezető fülke, repülőtéri terminál) 1993-tól kezdve,
- a műveleti-taktikai szint parancsnoki rendszere.

Előrehaladott állapotban vannak a munkálatok a műveleti szint számára készülő automatizált rendszer tervezését illetően. A műveleti és a műveleti-taktikai szint rendszereinek műszaki bázisa a logikorszerűbb megoldásokra (VAX komputerek) épül.

Folytatás a következő táviratban.

– 039 – E. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO00146
Érkezett: 92.02.11. 13:13
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

Azonnal!

23, 41

039 sz. távirat folytatása:

A hadsereg műszaki felszerelését, illetve érdekeltek vagyunk oktató repülőgépek, helikopterek, gyakorló berendezések gyártásának kooperációjában.

Légvédelmi rendszerünk kialakításához és modernizálásához, továbbá a repülések biztonságának növeléséhez feltétlenül szükséges a hadsereg felszerelése a következő berendezésekkel (kooperációs gyártás, vagy vásárlás keretében):

- vadász- és vadászbombázó repülőgépek,
- középhatótávolságú rakétaegységek,
- objektumfelismerő rádiólokációs rendszerek (IFF),
- légi levelező rádióállomások,
- rádióbemerők,
- rádiótelefonok,
- futóhullámú lámpák,
- termikus képfeldolgozók,
- plazmakijelzők

Úgy véljük, hogy a fentiekben ismertetett tézisek alapul szolgálhatnak a szélesebb vitához és hozzá járulnak a „Hármas” egységes LV rendszerének kialakításához, közelítve azt a NATO LV rendszerének struktúráihoz.

LV: légvédelem

1. sz. melléklet.

A közép-európai NATO-iskola általános koncepciója

(NATO College of Central Europe)

1. Cél Egy olyan kis, de gyorsan megszervezhető iskola tevékenységének beindítása, amely politikai szempontból nagy jelentőségű.

2. Az oktatás terjedelme

- Négyhetes tanfolyamok, amelyen belül egyhetes tanulmányút (NATO HQ TOUR), illetve 90 órás oktatás és utazás.
- 4–6 tanfolyam az év során.

3. Résztvevők száma

- 10–10 tiszt a CSSZSZK-ból, az MK-ból és az LK-ból, összesen 30 hallgató.

4. Elhelyezés

- Varsó, Rembertow, a Nemzetvédelmi Akadémiában.

5. Az oktatás nyelve

- Angol,
- Tolmácsolás biztosítása Cseh, magyar és lengyel nyelvre.

6. Az iskola beindításának határideje

- 1992 ősze.

A Szervezeti struktúra (NATO College of Central Europe)

SÉMA feliratozása:

- 1./ Parancsnok
- 2./ Titkárság (1 fő)
- 3./ NATO oktatói csoport (4 fő)
- 4./ Csehszlovák oktatói csoport (2 fő)
- 5./ Magyar oktatói csoport (2 fő*)
- 6./ Lengyel oktatói csoport (2 fél
- 7./ Oktatás tervezés (1 fő)
- 8./ Biztonság koordinálás (2 fő)

- 9./ Tolmács csoport (3 fő)
 10./ Előadói asszisztens
 Előadóterem vezetője (1 fő)
 11./ Együttesen: parancsnok 1 fő
 előadók 10 fő
 tolmácsok 3 fő
 kiszolgáló személyzet 5 fő
 összesen 19 fő, (ebből lengyel 3–9 fő)
 12./ Megjegyzés; 1. A parancsnokot két évre nevezik ki felváltva az LK-ból, a CSSZSZK-ból és az NK-ból.
2. A lengyel előadók – Egyesült Államokbeli, nagybritanniai, vagy más, angol nyelvű főiskolákon végzetek.
3. A résztvevők mindegyike delegálja saját tolmácsát.

Az oktatás általános vázlata
 (NATO College of Central Europe)

1.	Általános NATO ismertető tanfolyam, felépítése és működése	24 óra, 4 nap
2.	Részletes megismerkedés a NATO nemzetközi katonai vezérkara működésének elveivel	24 óra, 4 nap
3.	NATO stratégia	6 óra, 1 nap
4.	CSSZSZK, MK és LK doktrínák	6 óra, 1 nap
5.	A NATO nagyobb törzseinek munka- és működési elvei	
	– alapvető jogi előírások megismerése	6 óra, 1 nap
	– az Európai Szövetséges Erők vezérkara (Casteau)	6 óra, 1 nap
	– a Közép-Európai Szövetséges Erők Vezérkara (Brunsum)	6 óra, 1 nap
	– az Északi Hadseregcsoporthoz Vezérkara (Mönchengladbach)	6 óra, 1 nap
	– Közép-Európai Szövetséges Erők Vezérkara (Ramstein)	6 óra, 1 nap
	Összesen:	90 óra, 3 hét

6.	A tanulmányút útvonala: Varsó, Brüsszel, Casteau, Brunsum, Mönchengladbach, Ramstein, Varsó	1 hét
	Mind összesen:	4 hét

A költségek általános megosztása

1.	Az iskola infrastruktúrája	Lengyelország
2.	Az előadók elhelyezése	Lengyelország
3.	A diákok elhelyezése	Csere keretében
4.	A dolgozók és a hallgatók ellátása	küldő ország
5.	Közlekedési költségek	küldő ország
6.	Közlekedés a tanulmányút idején	Lengyelország
7.	Elhelyezés a tanulmányút idején	NATO

Kidolgozta: G. K. Wisniewski alezredes

– 039 – E. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 82. doboz

267.
1992. február 18.

Bozsaky Katalinnak, a Külügyminisztérium Regionális
Együttműködési Főosztálya munkatársának összefoglalója
a Visegrádi Hármak helyettes államtitkári szintű találkozásáról
Varsóban

00804

Regionális Együttműködési
Főosztály

Bozsaky Katalin

48/REFO
00804/1992

Szigorúan titkos!
Készült: 25 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Katona T.
Martonyi J.
Gergely A.
Peisch S.
Bába I.
Herman J.
Kéri Gy.
Hargitay Zs.
Balogh A.
Monori I.
Sáringer L.
Szénási Gy.
Endreffy M.
Körmendy I.
Südy Z.
Kosárka J.
Kovács J.
Szabó F.
Pörcz L.
Varsó
Prága
Moszkva
Saját (2 példány)

Feljegyzés

Tárgy: A Visegrádi Hármak helyettes államtitkári szintű találkozója Varsóban
(1992.02.13–14.)

1992. február 13–14-én Varsóban megbeszéléseket folytattak a Visegrádi Hármak képviselői. A tárgyaláson részt vettek a delegáció vezetői:

Lengyel részről: I. Byczewski külügyminiszter-helyettes

Csehszlovák részről: J. Kubis KÜM vezérigazgatója

Magyar részről: Bába I. helyettes államtitkár

és a szakértők.

Mindhárom fél pozitívan értékelte a Hármak eddigi együttműködését, kiemelve annak konkrét eredményeit, nemzetközi jelentőségét.

Mindhárom országnak azonos az álláspontja a biztonság területén folytatandó együttműködést illetően. A biztonsági együttműködést új aspektusokkal kell bővíteni. Politikai, katonai szempontok mellett a gazdasági, szociális szempontok, emberjogi kérdések, nemzeti és etnikai kisebbségek jogai is helyet kell, hogy kapjanak. A három KÜM szakemberei közvetlen munkakapcsolatot létesítenek e célok megvalósítása érdekében.

Bába Iván, a magyar delegáció vezetője az EBEÉ jövőjét illetően hangsúlyozta, hogy sokkal hatékonyabb mechanizmusok létrehozására van szükség annak érdekében, hogy az elkövetkező 15 évben az EBEÉ befolyásolni tudja az európai folyamatokat. Negatív példaként Jugoszláviát említette. Javasolta: szakembereink a Helsinki II. előtt tartsanak konzultációkat, hogy megismerjék egymás álláspontját. Felhívta a figyelmet arra, hogy az eddigieknél sokkal összehangoltabban kell a Hármaknak a nemzetközi fórumokon fellépni. Közös kialakított álláspontjainkat komolyabban kell venni.

A felek a javaslatot elfogadták, s tudomásul vették az EBEÉ együttműködés Jugoszláviával kapcsolatos negatívumait.

Az EBEÉ ez év február 27–28-i prágai találkozója után a három ország szakemberei megbeszéléseket folytatnak az új Európa-építés további együttműködéséről.

A felek igyekeznek bekapcsolódni az Európai Politikai Együttműködés rendszerébe. Megegyeztek, hogy a Hármak külügyminiszterei ez év májusában Prágában találkoznak az EK elnökségi trojka külügyminisztereivel és a Bizottság tagjaival. Ezt megelőzően a hat KÜM és a Bizottság szakemberei konzultációkat folytatnak Budapesten. Javaslat született, hogy a „Háromszög” és a „Tizenkettek” államfői a lisszaboni EK-csúcs után találkozzanak.

A Hármak törekednek a NYEU-val való együttműködés fejlesztésére, s arra, hogy a szervezetben az EK-státuszunkkal analóg státuszt szerezzünk meg. A három ország

egyezteti együttműködésének gyakorlati területeit még a március 12-re tervezett NYEU-tagállamok, s az öt közép-kelet-európai állam külügyminisztereinek és védelmi minisztereinek bonni találkozója előtt.

A hagyományos fegyverekről szóló egyezmény Európában történő betartása kapcsán a felek megegyeztek, hogy sürgősen kidolgoznak egy közös álláspontot, hogy az még február 20., a NACC csoport határozathozatala előtt bemutatatható legyen. E célból megfelelő utasításokat adnak a külképviseleteiknek.

A krakkói megállapodások szellemében a felek törekedni fognak, hogy tovább erősítsék kapcsolataikat az Észak-atlanti Szövetséggel s a NATO-val. Ez utóbbival kapcsolatban hasznos elemnek tartják az ez év március 12–13-ra tervezett közös varsói szemináriumot, melyen a NATO Főhadiszállásának delegációja is részt vesz.

A felek támogatják azt a lengyel kezdeményezést, amely a három állam légtérvédelmének és ellenőrzési rendszerének a nyugati szabványoknak megfelelő átalakítására vonatkozó együttműködést, valamint közös katonai intézmények létesítését érinti. A lengyel fél által kidolgozott „Téziseket” mindhárom delegáció megkapta. Megegyeztek, hogy a biztonsági és katonai szakemberek ez év március elején találkoznak Varsóban, hogy kidolgozzák a tervek megvalósításának részleteit.

Mindhárom delegáció egyetértett abban, hogy szükség van az együttműködés szorosabbá tételére a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak, mint a stabilitás és biztonság elemének szabályozása kérdésében. A lengyel fél kifejtette, hogy Lengyelország most kezdi kidolgozni mind a határon „kívüli, mind az országon belüli kisebbségek kérdésének megoldását. Fontosnak és hasznosnak ítélte az ilyen irányú magyar tapasztalatokat.

A felek – elfogadván a magyar javaslatot – tényleges lépéseket tesznek a közös álláspont kialakítására a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Nyelvi Kartája kidolgozásában.

Mindhárom delegáció egyetértett abban, hogy az együttműködés fontos területe, hogy saját jogrendszereiket az ET tagállamaira kötelező követelményekhez igazítsák. A lengyel fél javasolta egy Jogi Konzultatív Bizottság létrehozását, amely Bizottság kapcsolatot teremtené az ET jogi szerveivel tartalmi és anyagi támogatás reményében. A magyar fél támogatja a javaslatot. A csehszlovák fél az illetékes szervek véleményének kikérése után foglalt állást.

Lengyelország és Magyarország hasznosnak tartaná, hogy ezen Bizottság létrehozásában a Hármakon kívül Ukrajna is részt vegyen.

A felek megegyeztek a Visegrádi Hármas és a Benelux-államok közötti együttműködésről. Ennek megfelelően elfogadták a Belgiumba szóló meghívást, ahol ez év március 19-én Brüsszelben szakemberek találkozására kerül sor. A találkozó előtt a Hármas levélben információt cserélnek saját álláspontjaikról a varsói belga nagykövet levelének javaslataival kapcsolatosan.

A felek megegyeztek, hogy szorosan együttműködnek a volt Szovjetunió utódállamaival létesített kapcsolatok továbbfejlesztésében, a térség stabilitásának erősítése, s ezen államoknak az európai integrációs folyamatokba történő bekapcsolása érdekében. A téma kapcsán J. Wolasiewicz, az Európa Főosztály helyettes vezetője fejtette ki részletesen a lengyel fél álláspontját, miszerint a FÁK jelenlegi állapotában egy katonai komplexum ipari komplexummal. A Közösség jövőjét illetően rengeteg a kérdőjel. Lengyelország a Közösség államait kezdettől fogva egyformán kezelte, azzal a megjegyzéssel, hogy első helyre a szomszéd államok kerülnek, de tőlük is függ a jó viszony kialakítása. Lengyel- és Litvánia kapcsolatában a főosztályvezető megjegyezte, hogy ez a legkomplikáltabb kérdés, de pozitívként említette, hogy a közös Lengyel–Litván Nyilatkozat az európai normákra támaszkodva szabályozza a kisebbség helyzetét. A közös célkitűzések megvalósítása érdekében a felek megegyeztek, hogy intenzívebbé kell tenni a nagykövetségek és a Központ közötti információáramlást.

A felek kifejezték kezdeményezőkézségüket közös diplomáciai-konzuli képviselők, vagy közös érdekképviselők létrehozására. A megoldás lehetőségét a dél-amerikai, afrikai és ázsiai, valamint a közép–ázsiai szovjet utódállamok területén vizsgálják meg. Az együttműködés lehetőségének megfogalmazása céljából egy hónapon belül találkoznak jogi-, konzuli-, pénzügyi-, híradástechnikai és biztonsági szakemberek.

A felek együttműködnek az ENSZ fórumain a térség érdekeinek védelmében, különös tekintettel a regionális csoportok megfelelő átalakítására.

A Hármak folytatják a kapcsolatok kialakítását az ASEAN-nal. E célból közös levelet küldenek az ASEAN-hoz, s tagállamaik külügyminisztereikhez.

Ez év február 25-én Prágában megállapodnak a „Háromszög”, a Riói Csoport és az Andok-paktum kapcsolatfelvételének alapjaiban.

A felek megegyeztek abban, hogy ez év április végéig megküldik egymásnak azon problémák jegyzékét, melyekben véleménykülönbségek vannak a Hármak között.

A csehszlovák fél javaslata, hogy a Hármak országainak soron következő csúcstalálkozóját ez év májusának első felében a Cseh Köztársaságban tartsák meg. Amennyiben a partnerek ezt az időpontot nem tartják elfogadhatónak, következő időpontként ez év szeptemberét vagy októberét javasolják.

A delegációk megállapodtak, hogy a Hármak következő helyettes államtitkári szintű találkozására Budapesten kerül sor ez év április végén, vagy május elején, ahol az eddigi együttműködés eredményeinek áttekintése mellett esetleg a csúcstalálkozó programját is megbeszélik, amennyiben arra májusban kerül sor.

A lefolytatott tárgyalások hangulatát, légkörét mindhárom delegáció pozitívnak értékelte. A témák sokfélesége és terjedelme is indokoltá tette a dinamikus, konkrét

megállapodásokra törekvő tárgyalási stílust. A konkretizált feladatok az elkövetkező hetekre, hónapokra – néhány esetben az idő rövidsége miatt is – több területen feszített munkát igényelnek.

A folyamatok kezelhetősége érdekében feltétlenül szükséges, hogy az érintett főosztályok saját hatáskörükben dolgozzák ki – a határidők figyelembevételével – az egyes szakmai találkozókra a magyar álláspontot.

Nagy a valószínűsége annak, hogy a Hármak csúcstalálkozásának javasolt májusi időpontja elfogadásra kerül.

Budapest, 1992. február 18.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 72. doboz

268.
1992. március 13.

Rejtjeltávirat Varsóból. Szakértői tárgyalások a Benelux Unió
és a Visegrádi Hármak között Brüsszelben

00201/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Hága
Azonosító: HGA20498
Érkezett: 92.03.13. 16:09
Készítette: VL
Ellenőrizte:

03569/184/REFO
339/EEFO
449/2
636/3

39, 46, 41, 24, 37, 32

Tárgy: Brüsszeli „3+3”-as szakértői tárgyalás

Van Dedem, KÜM főosztályvezető kifejtette:

Március 19-én Brüsszelben szakértői tárgyalásra kerül sor a Benelux-országok és a Visegrádi Hármak között. Délelőtt a gazdasági együttműködésről lesz szó, amely megbeszélésen a Benelux Gazdasági Unió Főtitkársága és az Európai Közösség Bizottsága is képviselteti magát. A cél az, hogy májusban tapasztalatátadásra törekvő szimpóziumot rendeznek a Benelux Gazdasági Unió tevékenységéről a Visegrádi és a Balti Hármak, azaz kilenc ország részvételével.

Délután a 3+3-as, politikai együttműködés lehetőségeit vitatják meg 19-én. Korábban vita volt a holland Külügyminisztériumban arról, hogy sor kerülhet-e egyetlen napon a gazdasági és külpolitikai témakör áttekintésére. Kezdetben Van Walsum politikai igazgató azt az álláspontot képviselte, hogy az e két területtel való foglalkozást térben és időben el kell különíteni egymástól. Van Walsum korainak tartotta a 3+3-as, külügyminisztériumok közötti megbeszélést, s azt javasolta, hogy előbb a hat nagykövet együttműködését lenne érdemes kialakítani olyan jelentősebb városokban, mint pl. Moszkva, Kijev, New York és Brüsszel. Az utóbbi időben azonban teret nyer az összekapcsolás. gondolata.

A következő, „hatos” külügyminiszteri találkozóra a helsinki utótalálkozón kerül sor. Holland részről a külpolitikai együttműködés két legfontosabb területének az EBEÉ-t és a fegyverkorlátozást tartják. A „hatos” kooperáció azonban nem terjedhet ki olyan témakörökre, amelyekről NATO- vagy EK-keretben már megállapodtak, vagy a megállapodás előkészítés alatt áll.

A 3 Benelux-ország a főtitkársággal együtt olyan összefoglaló anyagot állít össze, amely bemutatja a Benelux Gazdasági Unió eddigi tevékenységét, az EK-együttműködés előkészítésében játszott szerepét, valamint az EK-hoz való jelenlegi viszonyát. Holland részről fontosnak tartják a Visegrádi Hármas együttműködésének felgyorsítását, mert ez megkönnyítené EK-hoz való közeledésüket. Ehhez próbál közvetett módon segítséget nyújtani a fenti anyag. Javasolják, hogy a Visegrádi Hármas a Schengen-megállapodásokba is kapcsolódjon be fokozatosan.

– 127 – CS. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Európai Közösségek Főosztálya

Elemző és Tervező Főosztály

Konzuli Osztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz

269.
1992. április 9.

A Külügyminisztérium Regionális Együttműködési
Főosztályának javaslatai a Visegrádi Hármak állam-
és kormányfőinek csehszlovákiai csúcstalálkozójához

001643

Tárgy: A Visegrádi Hármak állam- és kormányfőinek május 6-ai csehszlovákiai csúcstalálkozója, a magyar–csehszlovák alapszerz. [ödés] aláírása. (Nem hivatalos tájékozt. [ató])

Regionális Együttműködési Főosztály

A csehszlovák fél előzetes elképzelése – bár ez még nem hivatalos közlés formájában jutott el hozzánk – a május 6-ra tervezett csúcstalálkozó napirendjére vonatkozóan nem tűnik elegendőnek ahhoz, hogy az állam- és kormányfők tanácskozása mind a belpolitikai igényeket, mind a nemzetközi elvárásokat kielégítse. A hármak és az EK viszonyával összefüggő kérdések áttekintése véleményünk szerint is szükséges ezen a szinten, azonban – figyelembe véve, hogy egy folyamat kellős közepén, s nem a végén tartunk – szinte kizárólagos „középponti” témaként történő kezelése a csúcstalálkozó elszegényítését eredményezheti.

Úgy véljük, hogy a jelenlegi helyzetben, amikor mind a hazai közvélemény, mind a mértékadó nemzetközi politikai gazdasági és pénzügyi tényezők konkrét eredményeket várnak a hármas együttműködéstől, különösen a gazdasági integráció vonatkozásában, nem kerülhető meg ennek a kérdésnek a napirendre tűzése központi témaként. Ez annál is fontosabb, mivel tudunk a világ számára eredményeket felmutatni, mind országaink belső gazdasági fejlődése, mind a háromoldalú gazdasági–kereskedelmi együttműködés terén. Ugyanakkor ezen a területen mindhárom ország még jelentős tartalékokkal rendelkezik, s azok mozgósításához a csúcstalálkozó megfelelő impulzusokat adhat.

A plenáris ülés napirendjére az alábbi témákat javasoljuk:

1. A háromoldalú együttműködés eddigi eredményei, tapasztalatai, tanulságai, a soron következő feladatok meghatározása, különös tekintettel a Hármak gazdasági együttműködésével szemben támasztott nemzetközi elvárásokra, a hazai igényekre és lehetőségekre.

2. Véleménycsere a Visegrádi Hármak és az Európai Közösség együttműködésének perspektíváiról, a teljesjogú tagság elnyerése időbeni meggyorsításának lehetőségeiről, a közös teendőkről, (a lisszaboni szakértői, valamint a május 5-i Trojka–Visegrádi külügyminiszteri tanácskozás tapasztalatainak figyelembevételével.)

3. Véleménycsere a Közép-európai Biztonsági helyzetről, annak országainkra gyakorolt hatásáról, a Visegrádi Hármak és NATO együttműködése aktuális kérdéseiről, a közös tennivalókról.

(Tematikai javaslatunkkal Bába Iván úr egyetért.)

Javasoljuk, hogy véleményünkről budapesti nagyköveteik útján tájékoztassuk cseh-szlovák és lengyel partnereinket.

Budapest, 1992. április 9.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 73. doboz

270.
1992. április 9.

Rejtjeltávirat Varsóból. Lengyel témajavaslatok
a Visegrádi Hármak prágai csúcstalálkozóához

001643/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20397
Érkezett: 92.04.09. 18:07
Készítette: VL
Ellenőrizte:

04862

39, 41

Tárgy: Lengyel tájékoztatás a hármak prágai csúcstalálkozóival kapcsolatban

A lengyel KÜM illetékese a visegrádi hármak prágai május 6-i csúcstalálkozóival kapcsolatban ma tájékoztatott a lengyel témajavaslatokról. Ezek a következők:

- A visegrádi hármak politikai stratégiája
 - az EK-val való együttműködésben,
 - az európai biztonság építésében,
 - a Független Államok Közösségéhez való viszonyban.

- A hármak hatása az új európai struktúra építésére,
 - az Európai Közösségek ún. közösségi területének bővítése (az átmeneti időszakban esetleg valami más, a társulásnál több, szorosabb kapcsolat létrehozása a Közösségekkel),
 - a Benelux-államokkal való együttműködés,
 - a Közép-Európai Kezdeményezéssel kapcsolatos közös stratégia,

356

- a szabadkereskedelmi övezetek létrehozására vonatkozó munkálatok állása,
- a konzultatív jogi bizottság létrehozása,
- a határmenti és a határon túli együttműködés a hármak keretén belül,
- közös nyilatkozat az ET madridi konvenciójához való csatlakozásról
- az ET standardok alapján készült háromoldalú megállapodás aláírása

Informátorunk elmondta: a fenti javaslatokat korábban már megküldték budapesti és prágai nagykövetségüknek. Mi most a rend kedvéért jelentünk.

– 87 – D. –

Lássa:

Regionális Együttműködési Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 73. doboz

271.
1992. április 7.

Rejtjeltávirat Helsinkiből. Az EK-trojka és Visegrádi Hármak
együttműködése az Európai Biztonsági és Együttműködési
Értekezleten

00999/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Helsink
Azonosító: HEL20630
Érkezett: 92.04.07. 11:58
Készítette: Om
Ellenőrizte:

04704
376/EEF

13, 29

Tárgy: EK-trojka és Visegrádi Hármak Együttműködése EBEÉ-ben

Az EBEÉ helsinki utótálálkozóján az EK-trojka és a „Visegrádi Hármak” rendszeres konzultációi kezdeteként ebéden láttam vendégül az említett államok küldöttségvezetőit. Portugál részről megerősítették, hogy a magyar kezdeményezés alapján a tizenkettek készek a folyamatos párbeszédre – eszmecserére a három közép-európai országgal.

Az első konzultáció témái a következők voltak:

- az utótálálkozó eredményei összegzésének formája, az EBEÉ-csúcs dokumentuma;
- a NATO, illetve a WEU szerepe az európai biztonsági felépítményében;
- a helsinki alapelvek új értelmezése;
- az EK lehetséges szerepe az utótálálkozón.

A konzultáción egyetértés alakult ki abban, hogy a gyakorlatias, többnyire az EBEÉ fórumok működését meghatározó megegyezéseket egy politikai üzenetet és e megegyezések alaptartalmát rögzítő nyilatkozat kell kísérje. A politikai nyilatkozat tervezetét – a brit küldöttségvezető elgondolása szerint – az EK-tagállamok készíthetnék el, figyelembe véve az EBEÉ részvevő államok véleményét, javaslatait. A 12-ek szerepe így inkább a vélemények szintetizálása lenne, s elkerülhető lenne a csak EK-elgondolásokat védő, párizsi EBEÉ-csúcs előkészítése során némi ellenszenvet kiváltó magatartást.

Ugyancsak brit részről vetették fel: a helsinki alapelvek értelmezésében és alkalmazásában bekövetkezett változásokat tükröztetni kellene az EBEÉ-csúcs politikai nyilatkozatában. Le kellene számolni a határok megváltoztathatatlanságának képzetével. Tudatosítani célszerű a résztvevő államokban, hogy pl., ha a kisebbségi jogok biztosításával nem biztosítják állampolgáraik minimális lojalitását, nem számolnak a határok sérthetetlensége „szentségével”. A be nem avatkozás (non-intervention vagy non-interference) elvének értelmezése is jelentős változásokon ment át, melyek rögzítését nem nélkülözheti az EBEÉ-csúcs nyilatkozata.

Magyar részről szorgalmaztuk, hogy az EBEÉ-vel együttműködő katonai biztonsági intézmények között a NATO mellett a WEU is kapjon hangsúlyt az EBEÉ-csúcs politikai nyilatkozatában. Elismerve, hogy pl. az EBEÉ békefenntartó tevékenységéhez egyelőre még csak a NATO tud logisztikai, kommunikációs és más erőforrásaival hozzájárulni, reményünket fejeztük ki, hogy a WEU-ban is megkezdődik ilyen erőforrások kialakulása. Felvetésünk egyetértésre talált az EK-küldöttségek részéről, bár felhívták figyelmünket arra, hogy a WEU-val még sok más problémával is meg kell küzdenie, mint pl. EK-hoz kapcsolódásának részletei, a „Visegrádi Hármak” integrálása stb.

– 81 – Gy. –

Lássa:
Európai Együttműködési Főosztály
Biztonságpolitikai Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz

272.
1992. május 4.

Körmendy Adrienne-nek, a varsói nagykövetség beosztott
diplomatájának összefoglalója a francia–lengyel–német
külügyminiszteri találkozóról

001535/1

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

Varsó

026/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példányban

Küldékviselet: 1 példány

Előadó: Dr. Körmendy Adrienne

Gépelte: Braun Márta

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Varsó, 1992. május 4.

Tárgy: A francia–lengyel–német külügymi-
niszteri találkozóóról

Krzysztof Skubiszewski külügyminiszter a csehszlovák és a magyar nagykövetnek tájékoztatást adott az 1992. április 23-án, a dél-franciaországi Trémolatban (eredetileg Bergeracban tervezett) francia–lengyel–német külügyminiszteri találkozóról.

A nagyon jó légkörű találkozó témái:

EBEÉ

Dumas külügyminiszter erőteljesen hangsúlyozta az EBEÉ intézményesítési folyamata fejlesztésének a szükségességét. Ebben Franciaország nagyon érdekelt, és már sokat dolgozott a tervezetek előkészítésén. Dumas külön kiemelte a biztonsági alapszerződés fontosságát. A francia terv szerint ez a szerződés nemcsak politikai, hanem jogi kötelezettséget is jelentene az aláírók számára. Skubiszewski véleménye szerint a tervet érdemes megfontolni, tekintettel arra, hogy nagyon hasznos lehet, ha az EBEÉ-hez a Szovjetunió utódállamai is csatlakoznak. Óvatosan kell azonban eljárni, mert pl. az amerikaiak elleneznek minden jogilag is kötelező érvényű szerződést. El

kell kerülni azt a látszatot, hogy a biztonsági alapszerződés az amerikaiak európai jelenléte ellen irányul. Dumas és Genscher miniszterek a közeljövőben sorra kerülő amerikai látogatásuk alkalmából fel fogják vetni ezt a kérdést is. Skubiszewski miniszter szerint az alapszerződés nem lehet kötelező.

Aláírása minden egyes EBEÉ tagország külön döntésétől függ. Az USA biztosan nem fogja aláírni. Skubiszewski francia és német kollégájának az EBEÉ finanszírozásának a problémáját is szóba hozta.

FÁK

H. D. Genscher beszámolt a Grúziában és Albániában tett látogatásáról. Skubiszewski azt a következtetést vonta le, hogy a Nyugat – bár alapos és bőséges ismeretekkel rendelkezik – alapjában véve tanácstalan. Nincs lehetősége arra, hogy valamilyen formában is hatással legyen az eseményekre. A Nyugatnak nincsen stratégiája arra, hogyan segíthetné elő a demokrácia fejlődését Kelet-Európában. Egy új Marshall-tervről nincs szó. A Nyugat azt sem tudja ellenőrizni, hogy mire fordítják a segélyeket. Skubiszewski felvetette, hogy a FÁK egyik fő problémája a hadsereg, mivel az egyúttal munkahely is. A németországi, lengyelországi stb. orosz csapatkivonások egyik legfőbb akadálya a lakáshiány. Ki kellene kötni – és ezt ellenőrizni –, hogy a nyugati segélyek egy részét lakásépítésre fordítsák. Dumas és Genscher pozitívan reagált a gondolatra.

A Visegrádi Hármak

Skubiszewski miniszter részletesen beszámolt a háromszög keretében folyó együttműködésről, amely francia és német kollégáját is igen érdekelte. A háromszöget a Nyugat továbbra is a közép-kelet-európai stabilizáció egyik támpillérének tartja. Skubiszewski javasolta, hogy intézményesítsék a „tizenkettek” és a „hármak” együttműködését úgy, hogy rendszeresítsék a „tizenkettek” és a „hármak” külügyminisztereinek, továbbá nagyköveteinek a találkozóit. Realitással bír, hogy a „tizenkettek” külügyminisztereinek Lisszabonban június 27-én tartandó értekezletére a háromszög külügyminiszterei is meghívást kapnak. Dumas és Genscher helyeslően vette tudomásul Skubiszewski miniszter közlését, hogy a háromszöget nem kívánják újabb tagország felvételével bővíteni.

Jugoszlávia

Lengyelország javasolta a Biztonsági Tanács összehívását Bosznia és Hercegovina kérdésében és a „kéksisakosok” missziójának kiterjesztését ezek területére. Skubiszewski felvetette: nincs még tisztázva, hogy a Jugoszlávia területén keletkezett államok milyen mértékben utódai és milyen mértékben csak örökösei a volt Jugoszláviának. Erre a gondolatra Dumas és Genscher nem reagált. (Skubiszewski ez alkalmából elmondta: az új Jugoszlávia kikiáltásáról szóló jegyzék átvételekor közölte a varsói nagykövettel, hogy a jegyzéket tudomásul veszi, de nem foglal állást jogi kérdésekben.)

EK

Genscher tájékoztatta lengyel kollégáját, hogy Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország társulási szerződését a Közös Piachoz a német parlament probléma nélkül ratifikálni fogja. Nehézség nélkül ratifikálják a Maastrichtban kötött egyezményt is. Franciaországban azonban ezzel kapcsolatban komoly gondok lehetnek. Éppen ezért Dumas francia külügyminiszter igen nagy meglepéssel fogadta Skubiszewski kijelentését, mely szerint Maastricht Európa egyesülési folyamatának az elmélyítését jelenti, ami megfelel Lengyelország érdekeinek, mivel az egyesülési folyamat elmélyítése nem áll ellentétben az egyesülési folyamatban résztvevők körének a kiszélesítésével.

Dumas francia külügyminiszter Skubiszewski beleegyezését kérte, hogy Lengyelországnak ezt az álláspontját a megfelelő fórumokon érvként felhasználhassa. Skubiszewski miniszter szerint Franciaország és Németország nagyon jó néven venné, ha magyar és csehszlovák részről is elhangozna hasonló vélemény.

Skubiszewski miniszter elmondta: Trémolatban Genscher nem említette közeli lemondását, valószínűleg azért, mert ez más irányt adott volna a megbeszéléseknek. Skubiszewski meg van róla győződve, hogy ezt a lépést Genscher már jóval korábban elhatározta, csak a kedvező időpontra várt. Szerinte Genscher továbbra is aktív marad a német politikai életben.

(Engelmayer Ákos)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz

273.
1992. május 6.

Gulyás András lisszaboni nagykövet főnöki levele az Európai
Közösségek politikai főigazgatói, az elnökségi trojka főigazgatói
és a Visegrádi Hármak külügyi vezetői közötti tárgyalásokról
Lisszabonban

001745

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Ikt. sz.: 33/1992/Szt.
Készült: 3 pld.-ban
2 pld.: Központnak
1 pld.: Nagykövetség
Gépelte: Lantos Csabáné

Szigorúan titkos!
Érv. idő: visszavonásig.
Lisszabon, 1992. május 6.
Tárgy: EK főigazgatók – Visegrádi Hármak
lisszaboni találkozásának visszhangja, teendők.
Hiv. sz.: 24/54/RT

Az EK külügyi politikai főigazgatók szokásos havi értekezletéhez (POCO) csatlakozó találkozó április 2-án az elnökségi „trojka” főigazgatói és a Visegrádi Hármak magasrangú külügyi vezetői között a közösséggel kialakítandó politikai együttműködés fontos állomása volt, és jól szolgálta a prágai külügyminiszteri kontaktus előkészítését. Lisszaboni diplomáciai kormányzati és diplomáciai források a találkozót pozitívan értékelték, és érdeklődést mutattak a folytatás iránt.

A portugál külügyi vezetők, akik első kezdeményezéseink idején – budapesti miniszteri meghívás, főigazgatói trojka március eleji látogatására tett javaslat – óvatosan reagáltak, a konzultáció sikere után már sokkal lelkesebbek, és maguknak tulajdonítják a találkozó létrejöttét. Menezes nagykövet, politikai főigazgató, témában folytatott beszélgetésünk kapcsán igen hasznosnak minősítette a magyar, csehszlovák és lengyel álláspont megismerését egy sor olyan kérdésben – délszláv krízis, FÁK helyzete, európai politikai és biztonsági keretek jövője stb. – amelyek kapcsán a portugál elnökségnek konkrét teendői vannak, és amelyekben a visegrádiak helyismerete és megalapozott véleménye hozzájárul a bonyolult ügyek jobb kezeléséhez. Vitor Martins együttműködési államtitkár véleménye szerint a politikai együttműködés különösen fontos összetevője a személyes kapcsolatok kialakítása a közösségi egyeztetés kulcsszereplőivel, akik „tegezőviszonyban és állandó telefonkapcsolatban állnak”.

Ivo Cruz helyettes államtitkár szerint, aki korábban elmélyülten foglalkozott EFTA-ügyekkel, a Visegrádi Hármas számára az Unióhoz való alkalmazkodás, hagyományaik, jogrendszerük és mentalitásuk miatt bizonyos szempontból egyszerűbb lesz, mint a gazdaságilag fejlettebb és az EK-átlag feletti mutatókkal rendelkező EFTA-tagországok számára. Figyelemreméltónak tartom azt, amit ezzel kapcsolatban Cavaco Silva miniszterelnök a Maastricht utáni Európáról tartott szemináriumon jelentett ki: „Magyarország már most a legfelső szinten, a politikai^ együttműködés szintjén léphetne be a Közösségbe, de nincs abban a helyzetben, hogy azalsóbb szintet jelentő, a gazdasági együttműködésbe bekapcsolódjék”. (471/Fax/1992.) Megítélésem szerint épp a fentiekből kiindulva kívánatos a politikai együttműködés hálójának szélesítésével javítani általános együttműködésünk feltételeit.

Különösen fontos, hogy erősítsük azt a speciális Visegrádi Hármas kapcsolatot, amellyel szemben több helyütt felmerül, sőt már alkalmazásra is került (Pl. OECD Sigma program) Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország egy osztályba sorolása Romániával és Bulgáriával. Ennek járható útja csak a közös látható aktivitás lehet, nem pedig a kísérletek a másik két ország leválasztására, amely számos veszélyt rejt, és gyengítheti az irányunkban meglévő jóindulatot.

Ki kell térnem a lisszaboni konzultáció azon vonatkozására is, amely megítélésem szerint kevésbé volt eredményes. A számunkra fontos kérdések, társulási szerződés ratifikálása, stratégiai okmány, kibővítés, csatlakozási feltételek megfogalmazása, a POCO-trojka képviselői rendre arra hivatkoztak, hogy e kérdések nem tartoznak illetékességi körükbe, és azokban a Bizottság ill., majd a Lisszaboni Csúcs hivatott állást foglalni. Ez is indokolja, hogy e kérdéseket a júliusi Csúcsig mind a Bizottság illetékeseivel, mind a Tizenkettekkel való érintkezésben napirenden tartsuk.

A már említett személyes politikai kontaktusok szempontjából fontosnak tartom a politikai főigazgatók következő elnöke, Appleyard volt budapesti brit nagykövet személyét, aki nyitott és rokonszenvezik a magyar ügyekkel. Ugyancsak szükséges, hogy szorgalmazzuk Ivo Cruz helyettes államtitkár, Pinheiro általános helyettese, valamint Menezes politikai főigazgató budapesti látogatását, amelyre 1992. második felében kerülhet sor.

(Dr. Gulyás András)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 72. doboz

274.
1992. május 30.

Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak
Antall József miniszterelnök, Václav Havel elnök
és Lech Wałęsa elnök prágai találkozásáról

001643

Tárgy: Jelentés a Visegrádi Hármak prágai csúcstalálkozásáról (1992. május 6.)

Külügyminisztérium

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban

001643/2/1992

0056

REFO

333/TFO

Jelentés
a Kormánynak

Antall József miniszterelnök, Václav Havel elnök és Lech Wałęsa elnök prágai
találkozásáról

Dr. Antall József miniszterelnök, Václav Havel, a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság elnöke, Lech Wałęsa, a Lengyel Köztársaság elnöke a Visegrádi Hármak kezdeményezés keretében 1992. május 6-án találkozót tartott Prágában.

Találkozásuk előkészítéseként május 5-én a három ország külügyminiszterei, Jeszenszky Géza, Jiří Dienstbier és Krzysztof Skubiszewski folytattak tárgyalásokat most első ízben az EK „elnökségi trojkájának” tagjaival, Douglas Hurd, João de Deus Pinheiro és Hans van Den Broek külügyminiszterekkel, és Frans Andriessennel, az EK Bizottságának a külkapcsolatokért felelős alelnökével. A találkozók három legfelsőbb szintű, három külügyminiszteri dokumentum és egy sajtónyilatkozat elfogadásával zárultak.

Az állam- és kormányfők az 1991. októberi krakkói találkozásuk óta eltelt időszakban folytatott háromoldalú együttműködést országaiuk számára előnyösnek értékelték.

ték, s megállapodtak, hogy azt tovább erősítik. A három országot összekötő közös történelmi hagyományok, földrajzi adottságok, az európai és atlanti biztonsági rendszer fejlesztéséhez fűződő érdekeik, valamint az Európai Közösségekkel alakuló közös jogállásuk alapján a nemzetközi kapcsolatokban továbbra is kihasználják a közös fellépésből származó előnyöket. Ezért a hármas együttműködés kibővítését új országokkal nem tervezik. A szomszédos országoknak a Közép-európai Kezdeményezés projektjeit ajánlják az együttműködés regionális keretként, amelynek maguk is tagjai, s amelynek fennmaradását és bővítését kívánják.

A három ország vezetői a külügyminiszterek részvételével lezajlott építő szellemű és baráti légkörű eszmecseréjükön meglelégedéssel nyilatkoztak a hármas együttműködés életképességéről, a legkülönbözőbb területeken egyre bővülő kooperációról, így az év folyamán aláírásra kerülő megállapodásokról szabadkereskedelmi övezet létrehozására. Sikeresnek minősítették a külpolitikai és a biztonságpolitikai együttműködésüket.

Magyar részről kiemeltük az Európai Közösségek, az euróatlanti térség és a Nyugat-európai Unió belső átalakulásának és külső szerepváltozásának jelentőségét, és azt, hogy a visegrádi kezdeményezés három országának nem a mai, hanem a jövőbeli Európai Unióhoz kell csatlakoznia olyan fokozatos, szívós és céltudatos tevékenység eredményeként, amely világtörténelmi jelentőségű gazdasági térség létrehozásához vezet. Ennek előképe az EK és az EFTA-térség közeledése, amiből valószínűsíthető, hogy Ausztria, Svédország, esetleg Finnország is megelőzi országainkat az integrálásban.

Partnereink a Visegrádi Hármakat ebben a folyamatban együtt fogadják el. Az összefogáshoz fűződő érdekek kapcsolataink minden vitás részletével szemben meghatározóak. Meg kell tanulnunk a NATO és EK-beli partnereinktől a különbözőségek kezelésének módját is. A visegrádi együttműködés fennmaradását parlamenti választásoknak és kormányváltásoknak nem szabad kétségessé tenniük. Ellen kell állnunk olyan külső nyomásoknak és kísérleteknek, amelyek ezekkel az elvekkel ellentétesek.

Közös érdekeinket sok ponton érinti a volt Szovjetunió területén keletkezett államok helyzetének alakulása, az onnan várható kihívások. Érdekünk, hogy a térség gazdasági megsegítésekor országainktól is vásároljanak árukat. Érdekeltek vagyunk abban, hogy a térségben jogállamok és piacgazdaságok fejlődjenek ki, és figyelünk kell a régi nomenklatúrák továbbéléséből adódó veszélyekre is. A felhalmozott nagy tömegű hagyományos fegyverzet és haderő létezéséből is számos veszélyforrás származhat. Országaink helyzetüknél fogva az ottani viszonyok alakulásának elsővonalbeli érzékelői.

Jugoszlávia esetében veszélyjelzéseinkre a világ sajnos nem hallgatott, pedig ott három vallási, kulturális és eszmei-politikai áramlat is megütközik, a nyugati keresz-

tény, a keleti keresztény és az iszlám világ, amiben megjelenik a konfliktus nemzetközi kiterjedésének veszélyessége. Meg kell értetnünk az érdekeltekkel, hogy ennek a fegyveres konfliktusnak véget kell vetni. Nem fogadható el a polgári lakosok elleni erőszak és az idegen katonai jelenlét azokban az országokban, amelyek független államként diplomáciai elismerésben részesültek, különben magatartásunk kétértelmű és perfidnek minősíthető.

Lengyel részről nagy hangsúlyt adtak az Európai Közösségekkel való kapcsolatoknak és a biztonsági kérdéseknek. Megnyugtatónak mondták az EK-trojka külügyminiszterei és Andriessen nyilatkozatát arról, hogy a társulási szerződéseink parlamenti ratifikálása a 12 tagállam részéről biztosítottak tekinthető. A NATO-val való együttműködésünkben kielégítőnek tartják az erősödő közvetlen kapcsolatok mellett a tagállamaival alakuló kétoldalú együttműködések és más, mind változatosabb formákat. Méltatták a három ország légterének, légvédelmi rendszereinek közös kezelését, javasolták kihasználni a Nyitott Égbolt rendszer, a katonai iskolai együttműködés lehetőségeit.

A Független Államok Közössége térségeiből közvetlen veszéllyel ugyan nem számolnak, de szükségesnek ítélték felkészülésünket a területükön lévő atomfegyverek hiányos ellenőrzéséből, az etnikai és szociális háttérű társadalmi konfliktusokból, a területi vitákból, az összeomló államszerkezetekből, a katonai erők feletti hiányos politikai ellenőrzésből származó, nehezen kiszámítható fejleményekre.

Csehszlovák részről ugyancsak az Európai Közösségekkel való kapcsolataink jövője és biztonságpolitikai kérdések iránt mutatkozott meg jelentős érdeklődés. Havel elnök javasolta, hogy országaink együttműködésének sajátosságát erősítsük meg azzal is, hogy a három ország kölcsönösen megküldi egymásnak az 1956, az 1968 és az 1980–81. években átélt forradalmi és tragikus időszakokra vonatkozó irattári anyagokat. Egyetértés alakult ki arról, hogy ennek módját külön megállapodásban kívánatos rögzíteni.

Havel elnök jelezte, hogy a közelmúltbeli, Japánban tett látogatása során japán részről jelezték érdekeltségüket a Helsink-i együttműködés folyamatába való bekapcsolódásuk iránt. Az eszmecsere után, ami a törekvés és a fogadtatás bonyolult voltát, a lehetséges fenntartásokat világította meg, a három fél kívánatosnak ítélte Japán európai jelenlétének erősödését, s amennyiben a helsink-i értekezleten a kérdést napirendre tűzik, támogató álláspontot fog elfoglalni.

Az eszmecsere során kifejezésre jutottak bővebben nem megtárgyalt elképzelések is, amelyeknek azonban jövőbeli fejleményei lehetnek. Wałęsa elnök kifejtette: nem elég várni az Európai Közösségekkel való integrálódásra, hanem annak elébe kell menni. A gazdasági összefonódások rendszerét kell létrehoznunk, amit „EGK-kettőnek” (EGK-bis) nevezhetünk, s ez nem új hivatalt és bürokráciák létrehozását, hanem

filozófiai és működési módot jelent, így többek között gazdasági kapcsolataink újjáépítését egymással és a volt Szovjetunió helyén kialakult államokkal.

A lengyel fél javasolta megfontolni, hogy a katonai költségvetés egy ezrelékéből képezzünk közös alapot a biztonsági rendszer más elemeinek erősítése céljából, továbbá, hogy a három ország szerkesszen és jelentessen meg közös kiadványt a Visegrádi Kezdeményezésről, mivel országaink közvéleménye nem eléggé tájékozott a Hármas Együttműködés előnyeiről.

A találkozó összesen hét közös dokumentuma közül a közös nyilatkozat főleg európai együttműködési és biztonságpolitikai álláspontokat fogalmaz meg, míg az EK 12 országának csúcstalálkozójához, valamint a G7 országcsoporthoz intézett legfelsőbb szintű üzenetekben a három ország nemzetközi gazdasági jogalanyiségének elemei jutottak kifejezésre. A külügyminiszterek által elfogadott nyilatkozatok a határokon átnyúló együttműködésről és a jogi Marshall-tervről elsősorban a lakossági, helyhatósági kapcsolatokat, az állampolgárok közéleti ténykedésének demokratikus kereteit erősítik. A Benelux Gazdasági Unióval, illetve annak tagországaival külpolitikai, biztonságpolitikai, gazdasági és lakossági kapcsolatok terveit fogalmazták meg.

Budapest, 1992. május 30.

Dr. Jeszenszky Géza s.k.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz

275.
1992. június 11.

Rejtjeltávirat Jakartából. A Visegrádi Hármas jakartai
misszióvezetőinek együttműködése és kapcsolatfelvétele
a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetségével (ASEAN)

00463/10

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Jakarta
Azonosító: JKT20486
Érkezett: 92.06.11. 14:56
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

1127/5

07685/6

04, 50, 39

Von. 30. saájtra:

Tárgy: ASEAN–Visegrádi Hármas együttműködés

A. Wiryono politikai főigazgatóval június 08-án lezajlott találkozón a Visegrádi Hármas misszióvezetőinek nevében (szóvivőjeként) hangsúlyoztam, hogy együttes fellépésünk országaink erősödő együttműködését és közös kezdeményezések iránti elkötelezettségét tükrözi. Emlékeztettem, hogy első közös diplomáciai lépésünkre februárban került sor, amikor Tarmidzi úrnál, az ASEAN nemzeti titkáránál tájékoztunk az ASEAN és a Visegrádi Hármas közötti kapcsolatfelvétel lehetőségei iránt. A főigazgató közölte, hogy Indonézia és az ASEAN szamon tartja és értékeli a Visegrádi Hármas kapcsolatfelvételi kezdeményezését, amelyet a manilai minisz-

teri értekezleten fognak megvitatni a más, regionális szervezetektől beérkezett javaslatokkal együtt. Sok megkeresés érkezett az ASEAN-hoz a dél-csendes-óceáni, a dél-amerikai és a közel-keleti térség különböző csoportosulásaitól, valamint Indiától és Mongóliától, ami megelégedésükre szolgál, de nyugtalanítja is őket. Az ASEAN kifelé tekintő szervezet és diverzifikálni akarja külkapcsolatait, ugyanakkor realizmust kell támasztania az újabb kontraktorok felvételében. Manilában terítékre kerül az ASEAN egész külkapcsolati rendszere, a további bővítés lehetőségei és módjai.

Wiryono kérte, hogy időközben folyamatosan lássuk el őket információkkal a Visegrádi Hármak tevékenységéről, mert szeretnének minél teljesebb képpel rendelkezni régiókról. Figyelemmel kísérik az európai fejleményeket, amelyeknek egyszerre sajátjai az integratív és a dezintegratív folyamatok, pl. Csehszlovákiában, a Visegrádi Hármak egyikében. Ez azért is szükséges, hogy megalapozottabban vizsgálhassák a két csoportosulás együttműködésének reális lehetőségeit, módszereit, először a kereskedelem és a gazdasági szférában, de később a kulturális és más területeken is. A főigazgató hangsúlyozta, hogy a Visegrádi Hármakat fejlett országoknak tekintik és számítanak rájuk a gazdasági és technológiai diverzifikálásban, az egyoldalú japán befolyás ellensúlyozásában. Hozzáfűzte, hogy várják konkrétabb javaslatainkat az érdemi együttműködés területeiről és módjairól addig is, míg megérnek a feltételek a dialógus-kapcsolat felvételéhez, ami eddigi tapasztalataik szerint több időt vesz igénybe. Javasolta, hogy időközben az ASEAN országok körében kétoldalú alapon is folytassunk aktív lobbizást, tájékoztató és meggyőző munkát a két csoportosulás köpötti szorosabb interakció hasznosságáról és szükségességéről.

A fenti beszélgetésből azt a kivetköztetést szűrtük le közösen, hogy Manilában kezdeményezésünk várhatóan pozitív elvi fogadtatásban részesül, de most aligha számíthatunk konkrét kötelezettségvállalásra a kapcsolatfelvételt illetően. Egyrészt az ASEAN valóban nincs még felkészülve a külső kapcsolati rendszer bővítésére és nincs belső egyetértés annak hasznosságáról, másrészt fenntartások vannak régióink stabilitásának kilátásait és csoportosulásunk tartósságát illetően.

– 31 – D. –

Lássa:

V. Területi Főosztály

Regionális Együttműködési Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 82. doboz

276.
1992. szeptember 17.

Rejtjeltávirat Varsóból. A Visegrádi Hármak
szabadkereskedelmi egyezménye

002128/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20071
Érkezett: 92.09.17. 19:19
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

11128/1944/3

23, 41

Von.: 23/110-ára:

Tárgy: A V3-mal létrehozandó szabadkereskedelemre vonatkozó Bush felvetés lengyel fogadtatása

A Külgazdasági Együttműködési Minisztérium illetékes főosztályvezetőjének tájékoztatása szerint a lengyel fél már 1990. közepén felvetette a kereskedelmi korlátok redukálását, de az USA akkor nem mutatott érdeklődést. A lengyel EK-társulási szerződés aláírása óta az USA szorgalmazza a korlátok lebontását, illetve sérelmezi versenyhátrányát. Ezzel együtt Bush elnök nyilatkozata meglepetést okozott a lengyeleknek. Eddig érdemben nem reagáltak.

A téma várhatóan felmerül Arendarski külgazdasági miniszter 1992. 09. 22-én kezdődő USA-beli tárgyalásain. A lengyel fél nem tartja lehetetlennek valamilyen megállapodás létrehozását, de csak a Visegrádi Hármakkal és az EK-val való konzultációk alapján, ill. a GATT szellemében. Probléma az EK-társulásból, illetve tagság-

ból adódóan az időhorizontok kérdése. Megállapodást csak a lengyel fél számára kedvező aszimmetria esetén tudnak elképzelni. Arra számítanak, hogy a külgazdasági miniszterük washingtoni tárgyalásain több információhoz jutnak (pl. milyen mértékű aszimmetriát javasol az USA). Egyértelműen szükségesnek tartják két-, illetve háromoldalú konzultáció megszervezését.

– 232 –E. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 82. doboz

277.
1992. szeptember 18.

Rejtjeltávirat Prágából. Magyarország és Lengyelország EK-társulási szerződésének ratifikálása az Európai Parlamentben

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Prága
Azonosító: PRG20900
Érkezett: 92. 09. 18. 18:03
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

11191/2061/3

24, 41

Magyarország és Lengyelország EK-társulási szerződéseinek az Európa Parlamentben történt ratifikálása kapcsán magam és munkatársaim is több beszélgetést folytatunk a Szövetségi Külügyminisztérium vezetőivel ennek az eseménynek az itteni megítéléséről, különösen annak a ténynek a tükrében, hogy az Európa Parlament elhalasztotta a csehszlovák társulási szerződés ratifikálását.

Partnereink reakciója alapján úgy tűnik, nem érte őket váratlanul ez a fejlemény, de láthatóan kellemetlen politikai eseménynek tartják azt. A szövetségi külügyminiszter titkárságának vezetője elmondta: az Európai Közösségek és az Európa Parlament vezetői (J. Delors, E. Klepsch, F. Andriessen) ezt már egyértelműen közölték J. Moravcik külügyminiszterrel, amikor szeptember elején Brüsszelben és Strasbourgban járt. Az említett politikusok akkor biztosították a csehszlovák külügyminisztert, hogy az ország társulási szerződése ratifikációs procedúrájának felfüggesztése nem jelenti azt, hogy megváltozott volna Csehszlovákia megítélése, csupán azt, hogy az EK szeretné megvárni a cseh–szlovák viszony tisztázását és rendezését.

A csehszlovák külügyminiszter brüsszeli tárgyalásain az EK vezető tisztségviselői jelezték, hogy akkor kerülhető el a meglévő csehszlovák társulási szerződés újratárgyalása, ha az önálló Csehország és Szlovákia teljes értékű és intézményesen is

biztosított vámuniót hoz létre, hiszen ez a szerződés Csehszlovákiát egységes gazdasági térségként kezeli.

A másik feltétel az, hogy az önállóvá váló államok ne próbáljanak pótlólagos ígé- nyeket érvényesíteni az Európai Közösségek felé. J. P. Cot, az EP szocialista frakció- jának elnöke biztosította J. Moravcikot arról, hogy amennyiben a csehszlovák válás tényleg békésen, erőszakos cselekmények nélkül fog végbemenni, a frakció nem fogja akadályozni a ratifikációt, sőt Brüsszelbe is pozitív jelzéseket fog küldeni annak érdekében, hogy a két új államnak ne kelljen újratárgyalni a társulási szerző- dést. Hasonló ígéretet tett W. Claes belga külügyminiszter is.

A „Tizenkettek” fővárosaiból érkező jelzésekből egyértelmű, hogy a nyugat-euró- pai országok elsődlegesen abban érdekeltek, a csehszlovák válás ne destabilizálja a közép-európai térséget, s ezzel is magyarázható, hogy a válófélben lévő Csehorszá- got és Szlovákiát a szoros, bizonyos területeken egyfajta unióra jellemző együttmű- ködési formák fenntartására ösztönözzék.

A nyugat-európai fővárosokban térségünk stabilitásának megőrzése szempontjá- ból nagy jelentőséget tulajdonítanak a Visegrádi Hármak együttműködésének. A szövetségi külügyi tisztviselők szerint részben ezzel magyarázható, hogy a vezető cseh politikusok módosították a Visegrádi Hármassal összefüggő korábbi (választá- sok előtti) álláspontjukat.

– 370 – V. –

Lássa:

Európai Közösségek Főosztálya

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 12. doboz

278.
1992. november 2.

Rejtjeltávirat Brüsszelből. A Benelux Unió főtitkárának javaslatai
a Benelux államok és a visegrádi országok együttműködésének
további területeire

00376/4

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Brüsszel
Azonosító: BXL20747
Érkezett: 92.11.02. 20:03
Készítette: Skul
Ellenőrizte:

1344/1758/2
2573/3

46, 41

Tárgy: A Benelux Unió főtitkárának javaslatai a Benelux–V3-ak együttműködésének
további területeire

Hennekam, a Benelux Unió főtitkára elmondta Braun Gyulának, hogy részükről rendkívül sikeresnek tartják a Benelux–Visegrádi Csoport október 27–28-án Brüsszelben megrendezett szakértői konferenciáját. Eredménynek tartják, hogy a konferencián nem került szóba a Bős-Nagymaros-ügy – jóllehet a szlovák küldöttség csupán egyetlen témához: a határmenti együttműködéshez szólt hozzá, így nem vonta el a figyelmet a tartalmi munkától. Hennekan hangsúlyozta, hogy részükről komolyan készülnek a témák tartalmi kibontására és konkrét projektek megvalósítására. (Ezt támasztja alá az a tény, hogy neves szakértők, az államigazgatás illetékes vezetői, a Benelux parlament vezetői, a KÜM politikai igazgatója stb. mind jelen voltak). Hangsúlyozta, hogy készek a 10 pontos javaslatból egy-két újabb pontot napirendre

tűzni. Ehhez azonban az kell, hogy a V3-ak közös javaslatot tegyenek, amit december elején összeülő Benelux miniszteri értekezlet elé terjesztenek jóváhagyásra. Ugyancsak ez a fórum foglalkozik majd a mostani konferencia ajánásaival. Ehhez is várják az illetékes tárcák konkrét javaslatait. Javasoljuk, hogy kezdjünk egyeztetést a visegrádi partnerekkel és kérjük a Benelux Uniótól a május 6-ai prágai nyilatkozat 6-os és 10-es pontjának a napirendre tűzését. Hennekan úr egyetért azzal, hogy a témákat nem lehet egymástól különválasztva kezelni, ezért kéri, hogy gondoljuk át, milyen ütemtervet kívánunk kidolgozni.

Megemlítette, hogy a projektek finanszírozása várhatóan nem okoz nehézséget. A BERD jelezte, hogy kész finanszírozni a megfelelően kimunkált projekteket is. Előzetes információink szerint a Flamand kormány is hajlandó támogatni konkrét projekteket, amihez pénzeszközei már most rendelkezésre állnak.

– 203 –

Lássa:

II. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

EKFO

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz

279.
1992. november 4.

Nanovfszky György moszkvai nagykövet főnöki levele
a Visegrádi Hármak moszkvai nagyköveteinek egyeztetéséről

002894

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1993. december 31.

182/SZT/1992.

Moszkva, 1992. november 4.

Készült 4 példányban

Központ: 3 példány

Tárgy: Visegrádi Hármak szokásos
nagyköveti találkozója

Küldékviselet: 1 példány

Készítette: Nanovfszky György

Gépelte: Fazekasné Szabó Stella

A Visegrádi Hármak szokásos nagyköveti találkozásán november 2-án megbeszélést folytattam R. Slánsky csehszlovák nagykövettel. A megbeszélésen 4 téma merült fel:

- Göncz látogatás;
- Jelcin budapesti látogatása;
- Bős-Nagymaros kérdése;
- Csehszlovákia szétválásának problémái és a csehszlovák–orosz kapcsolatok.

Slánsky urat tájékoztattam, hogy a Göncz látogatás egyik eredménye, hogy sikerült Jelcin elnököt rávenni egy 1 napos hivatalos budapesti látogatásra, amelynek során hat egyezményt írnak alá, Jelcin elnök felszólal a magyar parlamentben, találkozik a frakciók képviselőivel, illetve megkoszorúzza Nagy Imre sírját. Slánsky nagykövet elismerését fejezte ki a két látogatás megszervezéséért és elmondta, hogy Jelcin elnök 1991. májusában, mint az orosz parlament elnöke járt már Prágában. Remélik, hogy az ország szétválása után is el fog látogatni mind Pozsonyba, mind Prágába.

Bős-Nagymarossal kapcsolatban a nagykövet sajnálkozását fejezte ki a merev szlovák magatartás miatt és elmondta, hogy az ügyben annak idején mind Havel, mind a cseh közvélemény álláspontja a magyarokéhoz igen közeli volt. Mečiar sze-

repe az ügyben kétségtelenül negatív, de azt is hozzátette, hogy a szlovák miniszterelnöknek nem a kijelentéseit, hanem a cselekedeteit kell figyelembe venni. Mečiar egyébként Csehországban is népszerűtlen, hiszen majdnem annyi cseh ellenes, mint magyarellenes kijelentést tesz. Hangulatember és bizonyos mértékben ilyen szempontból Jelcinhez lehet hasonlítani. A nagykövet kifejezte reményét, hogy nem lesz újabb szlovák–magyar vita Bős miatt, de azt is hozzátette, hogy a már meglévő építményeket nem lehet és nem is lenne célszerű lebontani. Véleménye szerint az ökológiai és a határproblémákra tárgyalás útján lehetne ésszerű kompromisszumot találni.

Csehszlovákia szétválása eldöntött tény. Csurkin külügyminiszter-helyettes november végén, míg Sohín december elején látogat el mind Csehországba, mind Szlovákiába. Ekkor kerül aláírásra az 1993. évi olaj- és földgázszállítás-megállapodás, valamint egy beruházásvédelmi és egy kettős adózást kizáró egyezmény.

Csehszlovákiában 1992. november elsejétől egybeolvadt a Külkereskedelmi és a Külügyminisztérium. Feltehetőleg ez a struktúra marad a két új államalakulatban is. A nemzetiségi kérdést illetően, a szétválás után mintegy 80 ezer cseh marad Szlovákiában és 300 ezer szlovák Csehországban. Mivel a nemzetiségiiek nem egy tömbben élnek, a nagykövet szerint, nemzetiségi probléma nem fog felmerülni. A két köztársaság már egyeztetette, hogy állampolgáraik számára kölcsönösen teljes egyenlőséget biztosítanak, mely kiterjed mind a munkavállalásra, mind a nyugdíjakra és segélyekre is. Két dologban vezetnek be fenntartásokat: a választásoknál, illetve a hadseregben és a diplomáciai testületben teljesítendő szolgálatnál. Ezekben csak az adott ország állampolgárai vehetnek részt, illetve alkalmazhatók. Slánsky megjegyezte, hogy természetesen még számos előre nem látható probléma fog keletkezni, amelynek megoldását menet közben kell kimunkálni. Ugyancsak hozzátette, hogy véleménye szerint, a szétválás után Szlovákiában a magyarok gazdaságilag jobb helyzetbe kerülnek, hiszen, végzettségük miatt magasabb életszínvonalat tudnak számukra biztosítani, mint a szlovákok.

A beszélgetés végén Slánsky úr kérte, hogy az orosz–magyar nemzetiségi megállapodás szövegéből, amelyet Jelcin elnök Budapesten alá fog írni, szeretne egy példányt kapni.

Az orosz–csehszlovák viszony mindkét fél szerint problémamentes mind politikailag, mind gazdaságilag. Az orosz fél részben már átadta az 1968-as dokumentumokat és ugyancsak a csehszlovák fél birtokában van a „Guruló dollárok”-kal kapcsolatos dokumentáció.

Kíváncsom megjegyezni, hogy az Orosz Föderáció főügyésze a „Guruló dollárok”-kal kapcsolatos dokumentumokat Magyarországnak is átadta és az 1956-os dokumentumok egy részét a Jelcin látogatás során fogják átadni.

A Visegrádi Hármak nagyköveteinek legközelebbi találkozására a Jelcin látogatást követően kerül majd sor Moszkvában.

(Dr. Nanovfszky György)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. 9. doboz

280.
1992. november 23.

Gogolák Gábornak, a prágai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az Európai Parlament
Csehszlovákia közös piaci társulásáért felelős képviselőjének
csehszlovákiai látogatásáról

00893

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

66/SZT/1992.

Prága, 1992. november 23.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Információk az EP Csehszlovákia Közös

Külképviselet: 1 példány

Piaci társulási megállapodásért felelős

Előadó: Dr. Gogolák Gábor

képviselőjének csehszlovákiai látogatásáról

Gépelte: Szénásiné

1992. november 11–14. között látogatást tett Csehszlovákiában Jannis Sakellariou, az Európa Parlament képviselője (a német SPD színeiben), aki egyúttal Csehszlovákia Közös Piac-i társulási megállapodásáért felelős. Látogatásának célja annak vizsgálata volt, hogy a Csehszlovákiával már megkötött (de nem ratifikált) társulási megállapodás miként vihető át „zökkenőmentesen” a jövőbeni utódállamokra, a Cseh és a Szlovák Köztársaságra. Az itteni szövetségi parlament képviselői Sakellariou látogatásával kapcsolatban az alábbiakat mondták el:

Az Európa Parlament-i képviselő, illetve a cseh és szlovák reprezentáció között egyfajta „udvarlás” folyt. Ennek során a csehek és szlovákok a föderáció szétválásának alkotmányos, jogszerű lefolytatásáról igyekeztek meggyőzni vendégüket, míg az EP és az EK lojalitását ígerte az új államokkal megkötendő társulási megállapodások tárgyalásánál, ha az utódlás valóban zökkenőmentes lesz. Sakellariou jelezte, a tárgyalások meggyőzték őt arról, hogy Csehszlovákia szétválását a cseh és szlovák politikai reprezentáció együttesen akarja.

Az EP-képviselő Szövetségi Gyűlésbeli képviselőkkel lefolytatott „joviális” beszélgetését a Coexistencia parlamenti frakció két képviselőjének fellépése élénkítette fel.

Batta István hozzászólásában aláhúzta, hogy a szétválás folyamata nem lesz „annyira” zökkenőmentes, s főleg Szlovákiában területileg is specifikálható jelentős szociális feszültségek várhatóak. Ennek kapcsán utalt arra, hogy a jelenleg hatalmon levő szlovák politikusok közül többen megkérdőjelezik a dél-szlovákiai magyarság választott képviselőinek politikai legitimitását. Rámutatott arra, hogy a világon egyedülálló módon a szlovákiai jogalkotás (alkotmány, nyelvtörvény) a többségi nemzetet védi a kisebbséggel szemben.

Sakellariou Batta István fellépését követően „technikai” szünetet kért, s kivonult a beszélgetés helyszínéről szolgáló teremből. Ezalatt Jan Petrik, a szlovák KDH képviselője éles hangon kikérte magának Batta felszólalását, s Szlovákia nemzetközi tekintélyének lejáratásával vádolta meg. A terembe visszatérő Sakellariou kijelentette: „a nyugat-európai integrációhoz csatlakozni kívánó országoknak el kell fogadniuk az ott érvényes demokratikus elveket, s ez határozottan vonatkozik a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítésére is.”

Boros Zoltán képviselő, a dél-szlovákiai magyarság helyzetére vonatkozó dokumentumokat adott át a nyugat-európai politikusnak, aki azokat átvette. Ezt a szlovák képviselők rosszallással figyelték, s a dokumentumok átadásáért ismét „megrótták” a magyar képviselőket.

Informátoraink elmondták, hogy Sakellariou megbeszélései során felmerült az utódállamok elismertetésének kérdése is. Az EP képviselő ennek kapcsán többször hangsúlyozta, hogy Jugoszlávia esetében ezt népszavazáshoz kötötték, de Csehszlovákia esetében – ha a szétválás alkotmányos lesz – ez nem szerepel majd feltételként. Szóba került továbbá, hogy az utódállamokkal kötendő új társulási egyezmények megtárgyalása során a kérdések között szerepel majd a fegyverexport témája, az emberi jogok és nemzeti kisebbségek helyzete is. E témakörök elsősorban Szlovákia esetében merülnek fel.

Varga György
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 12. doboz

281.
1992. december 4.

Rejtjeltávirat Prágából. Cseh és szlovák álláspont a háromoldalú
szabadkereskedelmi megállapodás aláírásával kapcsolatban

003136

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Prága
Azonosító: PRG00562
Érkezett: 92.12.04. 13:17
Készítette: Om
Ellenőrizte:

15198/2831/3
15/637

Azonnal!

41, 15

Tárgy: Cseh és szlovák álláspont a háromoldalú szabadkereskedelmi megállapodás
aláírásával kapcsolatban

A lengyel nagykövet tájékoztatót, hogy tegnapi megbeszélései során Klausszal, a cseh miniszterelnök úgy nyilatkozott, hogy a Cseh Köztársaság készen áll a lengyel–csehszlovák–magyar szabadkereskedelmi megállapodást még az idén decemberben aláírni. Klaus számára egy december 16. utáni időpont felelne meg.

Klaus tegnap ígéretet tett a nagykövet úrnak, hogy még a délután (tehát tegnap) felhívja Mečiart telefonon és tájékoztatja a nagykövettel való találkozóról és egyeztet vele.

A nagykövet úr ma reggel felhívta Mečiart, aki közölte, hogy egyrészt Klaus nem értesítette őt a lengyel nagykövettel folytatott tárgyalásairól, másrészt pedig a szlo-

vák fél nem kívánja idén aláírni a dokumentumot. Ezt azzal indokolta a ma reggeli telefonbeszélgetés során, hogy ezt csak a vámunió tanács felállítása után, annak véleményét kikérve tehetik meg. (A szlovák–cseh vámunióról szóló szerződés által létrehozott, január 1-től működő tanácsról van szó.)

A nagykövet kifejtette, hogy véleménye szerint valójában arról lehet szó, hogy Mečiar bizalmatlanul szemléli Klaus minden lépését és arra gyanakszik, hogy a szabadkereskedelmi megállapodást a csehek arra használnák fel, hogy mihamarabb felrúghassák a szlovák–cseh vámuniót. Kollégám elmondta, hogy erre utaló konkrét értesülései is vannak Mečiar környezetéből.

Kérem a fenti táviratot Antall József miniszterelnök úrhoz is eljuttatni!

– 475 – V. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztálya

Intézkedtem:

Láttam:

III. Területi Főosztály j Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztálya

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 73. doboz

282.
1992. december 28.

Rejtjeltávirat Rómából. Az olasz kormány fontosnak tartja
a Közép-európai Kezdeményezést

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Róma
Azonosító: ROM20952
Érkezett: 92. 12. 28. 12:43
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

16066/

23, 44, 41

Von. 44/226-ára

1992. december 23-án Valerio Astraldi tanácsos, az olasz KÜM Gazdasági Főigazgatóságán a Közép-európai Kezdeményezés gazdasági koordinátora hivatalában fogadta Kádár tanácsost.

A Közép-európai Kezdeményezésben kifejtett olasz aktivitás szintjéről szólva elmondta, hogy a délszláv válságtól és az olasz belpolitika nehézségeitől eltekintve az olasz kormány változatlanul nagyon fontosnak tartja a KEK hatékony működtetését, amelyet kifejtett Amato miniszterelnök a bécsi, majd megerősített Colombo külügyminiszter a grazi magas szintű találkozókön. Ismételten le kívánta szögezni, hogy itt nem De Michelis volt külügyminiszter, hanem az Olasz Köztársaság hosszú távú célok érdekében kifejtett politikájáról van szó.

Ezt mutatja a londoni EBRD mellett felállítandó titkárság érdekében kifejtett tevékenységük, amely 17 milliárd líra finanszírozással kezdi meg munkáját. Ezt mutatja, hogy az állandó KEK titkárság felállítására vonatkozó javaslatot Olaszország konkrét ajánlattal kívánja segíteni, Ausztria ajánlata mellett ők is felajánlották, hogy Triesztben hasonlóan előnyös feltételekkel készek biztosítani a titkárság infrastrukturális körülményeit.

A KEK életrevalóságát bizonyítja az az olasz részről nagyra értékelt tény, hogy a délszláv válság által okozott működési zavart sikerült időben és hatékonyan kiküszöbölni és áthidalni. Olasz részről nagyra értékelik – szavai szerint – az egyetlen jelenleg is működő munkacsoportnak, az „ad hoc” kisebbségi munkacsoportnak a tevékenységét, javaslatait és az ott tapasztalt magyar aktív szerepet. A jövő évi magyar elnökségre vonatkozóan ezt pozitív előjelnek értékelik. Azt remélik, hogy sikerül azt a hatékony, tapasztalataik szerint nem szükségszerűen népes stábot Budapesten is kialakítani, amely a római és bécsi elnökségnek megfelelő, vagy még jobb hatékonyságú.

A KEK fontosságának és abban az olasz részvétel komolyságának ismételt hangsúlyozása mellett elmondta, hogy a jelentkező külső partnerekkel kapcsolatban az olasz álláspont az együttműködés mélyítésére helyezi a hangsúlyt, nem kívánják a KEK további bővítését támogatni. Tényként és nem a románok támogatására megemlítette, hogy miniszteri szinten egyedül Románia képviseltette magát Grazban, így a csatlakozni kívánó országok szándékának komolysága is kétségsbe vonható.

A projektekről szólva elmondta, hogy a londoni BERD–KEK titkárság felállítása elő fogja segíteni a valóban komoly megvalósítási eséllyel pályázó projektek kiválasztását, ugyanis a megvalósítás alapvető feltétele a finanszírozás.

A Trieszt–Budapest–Záhony közlekedési folyosó ügyét elsőrendű prioritásként kezelik, technikai probléma, hogy a megvalósíthatósági tanulmányterv elkészítésénél és finanszírozásánál a lendületes haladás szándékával nem vették figyelembe a vonatkozó törvény előírásait, ti. nem írtak ki versenytárgyalást. Ezt a problémát rövidesen megoldják. Fontosabb problémának látja, hogy nincs megegyezés a nyomvonalról. Az ún. „szlovén” és az ún. „horvát” megoldás között választásra kényszerülnek, mivel mindkét nyomvonal tervét nem tudják kifizetni, a két délszláv résztvevő pedig egyaránt ragaszkodik a számára előnyösebb megoldáshoz. Mindkét nyomvonalat tartalmazó terv legalább 2 milliárd líra többletköltséget igényelne a tervezési költségben. Hangsúlyozták, hogy Magyarország számára a választástól függetlenül közös magyar szakasz tervezése mindenképpen fontos lenne, és áthidaló megoldást kellene keresni a pragmatikus továbbhaladáshoz. Astraldi megjegyezte, hogy legalábbis a két délszláv köztársaság esetén nem bíznak a koncessziós alapon történő építésben, hiszen a nem konvertibilis pénzbevételnek kellene fedeznie a nyugati konvertibilis befektetéseket. Reméli, hogy ez az olasz részről – ismétli – elsőrendű fontosságú projekt rövidesen kimozdul a holtpontról.

Kifejezte, hogy a magyar elnökség ideje alatt is a rendszeres konzultációk céljából szívesen áll a nagykövetség munkatársainak rendelkezésére.

Lássa:

VIII. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 46. doboz

III. OROSZORSZÁG ÉS A VOLT SZOVJET TÉRSÉG ÁLLAMAI

OROSZORSZÁG

283.
1992. január 14.

Böröcz Lászlónak, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az orosz–ukrán kapcsolatokról

00228

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

11/SZT/1992.
Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Küldő: 1 példány
Készítette: Böröcz László
Gépelte: Pál Ferencné

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1992. június 30.
Moszkva, 1992. január 14.
Tárgy: Az orosz–ukrán viszony
aktuális kérdései

Az újév első napjaiban a gazdasági reform és konkrétan az árliberalizáció időpontja kapcsán keletkezett orosz–ukrán ellentmondás háttérbe szorult, s helyét a katonai-politikai téren kialakuló ellentétek vették át.

Január 3-án Ukrajna bejelentette, hogy a köztársaság melletti hűségeskü letételére kívánják kötelezni az ukrán területen lévő három katonai körzetben és a Fekete-tengeri Flottánál szolgálatot teljesítő katonákat. Az egyértelműen az orosz vezetés mellé állt Saposnyikov marsall, a FÁK Fegyveres Erőinek főparancsnoka válaszlépésként rejtjeltáviratban utasította a katonai körzetek és a hadiflotta parancsnokait, hogy a katonák január 10–12 között tegyék le az orosz hűségeskü. Az eskü szövegét Jelcin

orosz elnök január 5-én hagyta jóvá. E szerint a katonák hűséget fogadnak az Orosz Föderációnak, s kötelezik magukat, hogy betartják a szolgálati helyüket képező állam törvényeit.

Január 9-én Kravcsuk ukrán elnök a katonai körzetek és a hadiflotta parancsnoki állományával való találkozón sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy Minszkben beleegyezett Saposnyikov kinevezésébe és megerősítette az ukrán vezetés szándékát, miszerint saját ellenőrzés alá vonják a Fekete-tengeri Flottát. Kravcsuk kijelentette, a Flotta abban a pillanatban elveszíti stratégiai jelentőségét, hogy Ukrajna területéről kivonják az atomfegyvereket.

Jelcin orosz elnök az uljanovszki repülőgépgyárban munkások előtt kijelentette: „A Fekete-tengeri Flotta orosz volt és az is marad, azt Oroszországtól senki el nem veheti, még Kravcsuk sem.” A kijelentést az ukrán elnök a birodalmi gondolkodás tipikus megnyilvánulásaként értékelte.

A látványos, inkább a széles tömegeknek szánt kardcsörtetés ellenére mind az orosz, mind az ukrán vezetés érzekelte, erőszakos úton nem lehet megoldani a hadsereg felosztásával kapcsolatos nyitott kérdéseket. Január 10-én a FÁK külügyminisztereinek moszkvai tanácskozása után külön találkozott egymással Andrej Kozirjev és Anatolij Zlenko. A megbeszélés után az ukrán külügyminiszter kijelentette, lát lehetőséget a megegyezésre.

A Szergej Sahraj miniszterelnök-helyettes vezette orosz delegáció január 11-i kijeji megbeszélése már egyértelműen a kompromisszum keresésére, az orosz–ukrán szembenállás élének tompítására irányult. A találkozó után Kozirjev orosz külügyminiszter kijelentette: „Az orosz–ukrán viszony kapcsán pánikhangulat egyáltalán nem helyénvaló. A találkozón még egy lépést sikerült tenni a birodalmi-totalitarista örökség felszámolásának és a két állam közötti jószomszédi viszony megteremtésének útján.”

Az orosz–ukrán megbeszélések legfontosabb eredménye, hogy megállapodás született, a felek az egyoldalú lépések helyett tárgyalásos úton fogják rendezni a vitás kérdéseket.

Az orosz tömegtájékoztatás úgy állítja be a kijeji megbeszéléseket, mintha azokon egyértelmű megállapodás született volna a Fekete-tengeri Flotta felosztásának ügyében. Egyes orgánumok tudni vélik, hogy a hadiflotta 30%-át kapja meg Ukrajna, a fennmaradó rész pedig Oroszországhoz, illetve a FÁK többi tagállamához kerül.

Véleményünk szerint mind a Fekete-tengeri Flotta, mind a volt szovjet hadsereg felletti parancsnokság, illetve annak megosztása még hosszú egyeztetési folyamatot igényel. Nagy jelentőséggel bír ugyanakkor az, hogy beindult a tárgyalási folyamat a két legjelentősebb hadipotenciállal rendelkező állam, Oroszország és Ukrajna között. (A katonai tárgyú megbeszéléseket szakértői szinten a jövőhéten Moszkvában folytatják.)

Fontos, hogy mindkét fél kijelentette, előkészítik a szovjet–amerikai START-szerződés és az európai hagyományos fegyveres erők csökkentéséről szóló megállapodás ratifikációját.

Az orosz–ukrán katonai vita kapcsán egyes moszkvai elemzők felhívják a figyelmet annak veszélyére, hogy a korábban feltétlen engedelmességet tanúsító hadsereg a jelen helyzetben önálló politikai tényezővé válik. Akkor, amikor a katonákra bízák, kinek fogadnak hűséget, és a tiszti állomány jelentős része szociális-egzisztenciális problémákkal küzd, nagy a kockázata annak, hogy a hadsereg irányíthatatlanná válik, illetve konzervatív irányba befolyásolja a politikai folyamatokat az egyes köztársaságokban.

Választóvíz lehet ilyen szempontból a január 17-én Moszkvában sorra kerülő tiszti gyűlés, melyen a volt szovjet hadsereg hivatásos állományának képviselői vesznek részt. Itteni értékelések szerint nem kizárt, hogy a gyűlés az egységes hadsereg megtartásáért száll majd síkra, s létrehoznak egy, a tiszti állomány érdekeit védő, fellépését koordináló szervet.

(Birnbauer József)
ideiglenes ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

284.
1992. január 27.

Peisch Sándor helyettes államtitkár fogadta Ivan Aboimov
budapesti orosz nagykövetet a magyar–német–orosz gazdasági
együttműködési orosz terv ügyében

00542

Peisch Sándor
23IPS

Szigorúan titkos!
Készült: 7 példányban
Kapja:
Jóváhagyásra: Jeszenszky G.
Tájul: Katona T.
Martonyi J.
Monori I.
Körmendy I.
Kovács J.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: I. P. Aboimov oroszországi nagykövet látogatása

Más üggyel kapcsolatban fogadtam Aboimov orosz nagykövetet, aki megemlítette, hogy Oroszországban nagy érdeklődés kísérte Jeszenszky Géza közelmúltban elhangzott javaslatát a FÁK-beli humán konverzióval⁵⁰ kapcsolatos együttműködést illetően. Erről bővebben Endreffy és Körmendy úrnál szeretne érdeklődni.

Kérdésemre, miszerint központja támogatna-e egy közös magyar–német–orosz kezdeményezést (Németország, mint gazdasági nagyhatalom bevonását) ebben a témában, azt válaszolta, hogy minden bizonnyal kedvező fogadtatásra találna egy ilyen magyar javaslat. Érdeklődésünket továbbítja, s hamarosan beszámol az eredményről. E téren, mint kezdeményezőket, minden bizonnyal előnyben részesítenének.

⁵⁰ A konverzió jelentése megfordítás, felcserélés, átalakítás.

Pozitív orosz válasz esetén javaslom, hogy a kérdést Antall József miniszterelnök úr négyszemközti beszélgetésen vesse föl Kohl kancellárnak a februári budapesti találkozó alkalmával.

Bonni nagykövetünkön keresztül jelezzük ezt a szándékot, s indítványozzuk, hogy a kérdés szakértője kapjon helyet a küldöttségben, aki érdekeltséget védelmezve, megbeszélést folytathatna László Jenő államtitkár úrral és más magyar szakemberekkel.

Budapest, 1992. január 27.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

285.
1992. január 28.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Oroszország visszaköveteli
a Krím-félszigetet Ukrajnától, feszült orosz–ukrán viszony

00228/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20777
Érkezett: 92. 01. 28. 10:32
Készítette: SZF.
Ellenőrizte:

01263/181/3

41

Tárgy: Ukrán törekvések az orosz–ukrán viszonyban

Az orosz–ukrán viszony feszültté vált, miután Oroszország visszaköveteli a Krím-félszigetet. Az orosz tömegtájékoztatás fokozza az ukrán vezetés elleni hangulatkelést. Orosz politikai elemzők egyre gyakrabban hangoztatják, hogy Ukrajna előbbutóbb kiválik a FÁK-ból. Kravcsukot megvádolják, hogy szeretné négyszögesíteni a magyar–lengyel–csehszlovák visegrádi háromszöget. Az ukrán vezetésnek tulajdonítják azt a sanda tervet, amely Ukrajna, Belarusz és a balti köztársaságok tömörülésének létrehozásával Oroszország elszigetelésére irányul. Moszkvában egyre többen foglalkoznak az Ukrajnában élő orosz, román és a Kárpát-alján élő magyar nemzetiséggel. Az orosz diplomácia törekvése Metternich szellemében Ukrajna megosztására irányul. Újabban törekvések vannak a Kárpát-aljai magyarok és ukránok szembeállítására. Az Újságíró Szövetség hetilapja „*Rákóczi utódainak ébredése*” című írása megállapítja, hogy a kárpát-aljai magyarság esetleg Ukrajnában is megrendezheti az erdélyi Temesváron történeteket. A cikk írója hangsúlyozza, hogy a nemzeti

érzéseikben megsértett magyarok Temesváron annak idején felkeltek, amely Ceaușescu-ellenes általános felkeléssé szélesedett.

Az orosz–ukrán viszony jelenlegi kényes szakaszában Moszkvában éberen figyelik a magyar–ukrán kapcsolatok fejlődését. Különösen nagy a bizalmatlanság Ukrajna és a Visegrádi Hármak, valamint a Hexagonale viszonyában. Ebben a kényes és rendkívül érzékeny helyzetben nagyon óvatosan és körültekintően kell kezelnünk az orosz–ukrán viszályt. A magyar–ukrán kapcsolatok fejlesztésekor, legalább olyan mértékben fejleszteni célszerű a magyar–orosz kapcsolatokat is. Oroszország és az Ukrán Köztársaság fokozódó viszályában célszerű semlegességünket hangsúlyozottabban kifejezni, még akkor is, amikor Ukrajna a közvetlen szomszédunk és Kárpát-alján nagyszámú magyar él.

– 25 – B. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

286.
1992. február 25.

Birnbauer Józsefnek, a moszkvai nagykövetség ideiglenes
ügyvivőjének jelentése Szergej Glazjevvel, az orosz
külügyminisztérium Külgazdasági Bizottságának első
elnökhelyettesével folytatott megbeszéléséről

00960

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

34/SZT/1992.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Nagykövetség: 1 példány

Gépelte: Bártfai Gáborné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. február 25.
Tárgy: Megbeszélés az orosz
Külgazdasági Bizottságban

Február 22-én szombaton fogadott Szergej Glazjev, a Külügyminisztérium Külgazdasági Bizottságának első elnökhelyettese. A megbeszélésen áttekintettük az 1991. december 6-i felsőszintű találkozón elhangzottak realizálásából eredő feladatokat, amelyeket Antall József miniszterelnök úr Borisz Jelcin elnök úrnak december 13-án keltezett levelében körvonalazott.

A szovjet csapatok kivonása után felmerülő vagyoni-pénzügyi és környezetvédelmi kérdések⁵¹ rendezésével kapcsolatban elmondta, hogy a témával Pavel Gracsov vezérezredest, a FÁK fegyveres erői főparancsnoka első helyettesét bízták meg. Glazjev úgy tudja, hogy a tavasz folyamán, talán már március végén, április elején

⁵¹ Vö. SÁRINGER 2018. II. 16., 20., 23. és 38. számú dokumentumaival. *Antall József levele Mihail Gorbacsovnak a magyar–szovjet alapszerződésről, a szovjet csapatok kivonásáról és a magyar–szovjet pénzügyi kapcsolatokról.* 1991. május 9. *Annus Antal kormány megbízott előterjesztése a kormányülésen a szovjet csapatkivonás során kiűrt ingatlanok hasznosításáról.* **1991. június 20.** *Annus Antal, a szovjet csapatok kivonásával megbízott kormány meghatalmazott jelentése Antall Józsefnek a magyar–szovjet gazdasági-pénzügyi megállapodás helyzetéről.* 1991. július 8. *A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója Antall József moszkvai és kijevei tárgyalásairól.* 1991. december 10.

kormányaink meghatalmazott képviselői hozzákezdhetnek a zárómegállapodás előkészítéséhez. Kértem, hogy a tárgyalási szándékukról szóbeli jegyzékben tájékoztatásnak és ennek kézhezvétele után kezdeményezni fogom a Gracsov által vezetett szovjet küldöttség Magyarországi meghívását. A kölcsönös követelésektől történő elállás, illetve a nullamegoldás kérdését érintve Glazjev sem pozitív, sem negatív véleményt nem mondott. Hangsúlyozta, hogy a témában tárgyalásokra van szükség. Glazjev a megbeszélésen nem említette, hogy a zárómegállapodás előkészítéséhez az orosz félnek be kell gyűjteni az érintett köztársaságok állásfoglalását. Ugyanis az orosz Külügyminisztérium illetékesétől kapott korábbi tájékoztatásban a tárgyalások elhúzódását azzal magyarázták, hogy a vagyoni-pénzügyi és környezetvédelmi kérdésekben csak a többi érintett köztársasággal történő tárgyalások után dönthetnek.

A magyar fegyveres erők felszerelésének szinten tartásával kapcsolatos a transzferábilis rubelben felhalmozódott adósság terhére történő vásárlási szándékunk realizálásának témájában elmondta, hogy a magyar illetékesektől megkapták az igénylistát. A magyar igények elbírálása folyamatban van.

Az Európai Gazdasági Közösség országai által nyújtott élelmiszersegély akcióban való részvételünk tárgyában Glazjev elmondta, hogy a témában tárgyalásokat folytatott Brüsszelben. Ott szóba került, hogy bizonyos élelmiszereket, mezőgazdasági cikkeket az Európai Gazdasági Közösség által rendelkezésre bocsátott anyagi eszközök segítségével néhány kelet-európai országból szereznék be. Brüsszelben még nincs végleges döntés. Amikor ismertté válik az erre a célra fordítható összeg, versenytárgyalásokat hirdetnek meg és a versenytárgyalásokat ott realizálják, ahol a legolcsóbban vásárolhatnak és ahonnan a legolcsóbb a szállítás. Ez lehet Magyarország, Lengyelország is. Magyarországnak az akcióban történő részvételét illetően lényegében semmitmondó, ködös választ adott.

A mintegy 10 millió dollár értékben felajánlott térítésmentes magyar gyógyszer-szállítás témájában megjegyezte, hogy az illetékes magyar külkereskedelmi vállalattal már felvették a kapcsolatot és orosz részről a közeljövőben átnyújtanak egy listát, amelyen szerepeltetik, hogy mire lenne a legnagyobb szükségük.

A megbeszélésen részt vett Vlagyimir Rabotyasev, a Külgazdasági Bizottság elnökhelyettese, valamint Ambrus János, a Kereskedelmi Képviselőt vezetője és a szemléltető eszközök forgalmazásával foglalkozó munkatársa. Ambrus János a megbeszélésen egyéb, a magyar-orosz gazdasági kapcsolatokat érintő problémákat is felvetett. Többek között hangsúlyozta, hogy nem, vagy csak rendkívül nehezen realizálódhatnak a magyar-orosz kereskedelmi megállapodások. Ezekre a felvetésekre Glazjev kitérő válaszokat adott. Az orosz Külügyminisztérium részét képező orosz Külgazdasági Bizottság vezetőivel folytatott beszélgetést Ambrus János úr véleményével egybeecsengően úgy ítélem meg, hogy az orosz illetékesek érdemben nem foglalkoz-

nak a felsőszintű találkozón kimunkált kérdések megoldásával és esetenként meglepő tájékozatlanságot mutattak. Így például Vlagyimir Rabotyasev elnökhelyettes nem tudta, hogy Magyarországról már kivonták a szovjet csapatokat. Amikor a nullszaldós megoldás témája került napirendre, azt javasolta, hogy előbb a lengyelekhez hasonlóan tárgyaljunk a csapatok kivonásáról. Elégge zavarba jött, amikor közöltük vele, hogy szerencsére ez már megtörtént. Megítélésünk szerint maximális óvatosságot kell tanúsítani a szovjet csapatok kivonása után felmerülő vagyoni-pénzügyi és környezetvédelmi kérdései lezárását célzó zárómegállapodás kimunkálásakor. Feltételezhető, hogy az orosz fél kísérletet tesz a nullamegoldás revíziójára. Ambrus János úrral is egyeztetett véleményem szerint nekünk minden körülmények között a december 6-i felsőszintű találkozón⁵² körvonalazott elvekhez, a kölcsönös követelésektől való elálláshoz kell ragaszkodni.

Itteni csehszlovák nagykövetségtől származó értesüléseink szerint orosz részről legújabbán törekvések vannak a témában korábban elért megállapodások revíziójára és újra tárgyalására. A Csehszlovákiából történt csapatkivonások utáni kölcsönös követelések tárgyalásos lezárása szerepelt M. Čalfa legutóbbi moszkvai tárgyalásán is. Célszerűnek mutatkozik, hogy Prágában is tájékozódjunk a csehszlovák álláspont-ról. A *Rasszijszkaja Gazeta* február 25-i száma a csehek és a szlovákok ökológiai kártérítési követelésével szembeállítja azt az oroszországi helyzetet, hogy 200 ezer tisztnak nincs lakása.

Mindent egybevetve a Glazjev úr által szóban közölt, de írásban még meg nem erősített március végi magyar–orosz tárgyalási készséget egyelőre fenntartással kell fogadni.

(Birnbauer József)
ideiglenes ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992 60. doboz

⁵² Vö. SÁRINGER 2018. II. 38., 39. és 40. számú irataival. *A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója Antall József moszkvai és kijevei tárgyalásairól.* 1991. december 10. *Rejtjeltávirat Moszkvából.* Antall József és Jeszenszky Géza moszkvai és kijevei látogatásának visszhangja a moszkvai Diplomáciai Testület egyes tagjainál. 1991. december 10. és *A kormány határozata Antall József és Jeszenszky Géza Moszkvában és Kijevben tett hivatalos látogatásáról.* 1991. december 18.

287.
1992. március 17.

Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az Oroszországi Föderáció
külpolitikájáról

001156

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1992. december 31.
Moszkva, 1992. március 17.

42/SZT/1992.

Tárgy: Az Oroszországi Föderáció
külpolitikájának új vonásai

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Küldékviselet: 1 példány

Gépelte: Zsadányi Rózsa

Készítette: Molnári Sándor

Az augusztusi puccs bukása⁵³, a demokráciának a totalitarizmus feletti győzelme egyidejűleg tette társadalmi méreteiben nyilvánvalóvá a Szovjetunióban több mint hét évtizedig zajlott társadalmi kísérlet életképtelenségét és teremtette meg az Orosz Föderációban a demokrácia, az emberi jogok és a piacgazdaság általánosan elfogadott normáin alapuló társadalmi fejlődés politikai feltételeit. A birodalmi központ hatalmának látványos meggyengülése, majd az Unió szétesésével annak végleges megszűnése az Oroszországi Föderáció külpolitikájának szempontjából olyan sajátos, átmeneti helyzetet hozott létre, amelyben az ország nagyhatalmi státuszának fenntartását biztosítandó külpolitikai koncepció kialakítása és az új orosz államiság megteremtése gyakorlatilag egyidejűleg, egymással szoros kölcsönhatásban megy végbe.

⁵³ Vö. SÁRINGER 2018. II. 25., 26., 30. és 31. számú dokumentumaival. *Emlékeztető Antall József és Borisz Jelcin 1991. augusztusi 21-diki telefonbeszélgetéséről.* 1991. augusztus 21., *Antall József megbeszélése Ivan Aboimov budapesti szovjet nagykövettel a moszkvai eseményekről.* 1991. augusztus 22., *Rejtjeltávirat Moszkvából. Antall József levele Mihail Gorbacsovnak.* 1991. augusztus 30. és *Bollobás Enikőnek, a washingtoni magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének jelentése Jeszenszky Gézának a washingtoni véleményekről a Szovjetunióban tapasztalható változásokról.* 1991. szeptember 20.

A szovjet külpolitikát évtizedeken keresztül alapvetően jellemző messianizmus, majd a célkitűzéseit felemás módon, ideológiai megfontolások továbbélese mellett megvalósító új külpolitikai gondolkodás időszaka után először történik kísérlet az orosz nemzeti és nem birodalmi érdekek meghatározására, valamint az azok primátusán alapuló pragmatikus külpolitikai koncepció kidolgozására.

A koncepció kialakításának műhelyvitái az orosz külügyminisztériumban a múlt év őszén kezdődtek, míg annak véglegesítése a Külügyminisztérium koordinálásival az érintett minisztériumok, állami intézmények és tudományos intézetek bevonásával ez év januárjában–februárjában történt. A koncepció parlamenti vitája bizottsági szinten a napokban kezdődött meg. Az orosz külpolitika jelenleg is követett gyakorlata, „*Az átalakult Oroszország az új világban*” címmel február végén rendezett tudományos konferencia tapasztalatai, valamint a sajtóviták alapján a gondolkodás fő irányai az alábbiakban foglalhatók össze.

A koncepció kiinduló tételét az a feltételezés képezi, hogy a civilizált világ értékrendjét, a demokrácia és a piacgazdaság kiépítésének útját választó Oroszországnak reális lehetősége van arra, hogy fejlődésének természetes menetéhez és közegéhez visszatérve, normális nagyhatalommá, a nemzetek közösségének teljesjogú tagjává váljon. Választásával Oroszország alkalmassá vált a civilizált világgal, annak intézményeivel és szervezeteivel kialakítandó partnerségre, perspektivikusan pedig szövetségi – a vonatkozó intézményekben és szervezetekben tagsági – viszony kialakítására.

Az elképzelés Jelcin elnöknek az ENSZ BT rendkívüli csúcstalálkozóján elhangzott felszólalásában, a csúcstalálkozót megelőző és követő legfelső szintű találkozóin debütált, egyidejűleg erősítve meg a szuverén Oroszországnak a nemzetek közösségébe történő visszatérését és a demokratikus reformjainak véghezviteléhez szükséges külső feltételek és támogatás biztosításának igényét.

A társadalmi robbanás és a gazdasági összeomlás reális veszélyének és lehetőségének feltételei között a külpolitikával szemben is alapvető követelményként fogalmazódik meg a fejlődés szélsőséges lehetőségei elkerülésének, a gazdasági-társadalmi válságból való kilábalás elősegítése. A gazdasági stabilitás külső erőforrásai biztosításához elengedhetetlen külső és belső stabilitás megteremtését az orosz külpolitika mindenekelőtt a konfrontáció és dezideologizáció korábban megkezdett politikájának következetes végig vitelével és befejezésével járul hozzá. Aktív diplomáciai lépésekkel igyekezett és igyekszik elérni a fejlett világ országaival fennmaradt konfrontációs források kiküszöbölését, a gazdasági támogatás, együttműködés és kereskedelem előfeltételeinek biztosítását. Oroszország és a fejlett világ kapcsolataiban mára gyakorlatilag megszűntek az antagonisztikus ellentétek.

Orosz szempontból az egyetlen konfliktusos terület az orosz állampolgárok részére történő vízumkiadások nyugati gyakorlata maradt.

A külkapcsolatok dezideologizálásának új példája az emberi jogok helyzetének egységes nemzetközileg elfogadott normák alapján történő megítélése, amelynek eklatáns példái az emberi jogok kubai helyzetéről tartott parlamenti meghallgatás és a kubai gyakorlatnak az Emberi Jogok Bizottságában történt egyértelmű elítélése. E folyamatba illeszkedik az orosz–dél-afrikai diplomáciai kapcsolatok helyreállítása is.

A közös értékrend kialakulásával megszűnt az ellenségkép, az orosz érdekeket katonai értelemben veszélyeztető, potenciális ellenség képzete. Ez lehetővé tette a stratégiai paritás elvétől való eltávolodást, amit mindeddig az ésszerű elégségesség védelmi koncepciója a potenciális ellenfelekkel összefüggésben, azokkal összehasonlítva vizsgált. Orosz vélekedés szerint a szembenállás paritását a biztonság paritásának kell felváltania. Ennek eredményeként több egyoldalú leszerelési kezdeményezés bejelentésére is sor került a közelmúltban. Az orosz diplomácia egyik alapvető feladatának tekinti annak tisztázását, hogy a nemzeti érdekek biztosításához orosz részről szükségesnek vélt minimális stratégiai potenciál (2–2,5 ezer nukleáris robbanófej) miért tér el az amerikai elképzelésektől (4–4,5 ezer robbanófej).

A formálódó orosz kül- és védelmi koncepcióban teret nyert a biztonság komplex értelmezése, a biztonság politikai-katonai összetevőin kívül annak gazdasági, környezeti, demográfiai, nemzetiségi, etnikai-vallási összetevőinek figyelembevétele. Biztonságpolitikai szempontból a fő veszélyeket a világ és Európa különböző térségeinek (beleértve a volt Szovjetunió területét) instabilitásában, a tömegpusztító fegyverek proliferációjában, a terrorizmus terjedésében és az iszlám fundamentalizmus előretörésében látják. Meghatározó veszélyforrásnak saját gazdasági fejlődésük alakulását tartják; alapvető nemzeti érdekként fogalmazódik meg Oroszországnak a fejlődő világ színvonalára történő visszacsúszásának megakadályozása.

Orosz megítélés szerint a szuperhatalmak korszaka végetért, a formálódó többpólusú világ viszonyai között egyetlen hatalom sem képes egyedül – saját belső nehézségei kieleződésének veszélye nélkül – a világ rendjének fenntartására. Ezért az Egyesült Államok és a fejlett világ országai objektíven érdekeltek abban, hogy a volt Szovjetunió területén létrejött szuverén államok – köztük Oroszország – olyan stabil, demokratikus államokká váljanak, amelyek képesek érdemben részt venni a világ stabilitásának biztosításában, a kölcsönös biztonság fenntartásában. Ezért az európai–észak-atlanti térségben koordinált biztonságpolitikai tevékenységre, a NATO katonapolitikai-biztonsági normáinak a volt Szovjetunió területére történő kiterjesztésére, hosszabb távon pedig az északi félteke egységes biztonságpolitikai rendszerének létrehozására van szükség. Egyes szakértői vélekedések szerint ellenkező esetben elkerülhetetlen egy új, az eddiginél is elrettentőbb méretű hidegháború kialakulása.

A formálódó orosz külpolitikában fennmarad az orosz–amerikai kapcsolatok meghatározó, megkülönböztetett jelentősége. A legutóbbi Bush–Jelcin találkozón⁵⁴ aláírt dokumentumok, szándéknyilatkozat szintjén deklarálják a két ország közötti stratégiai partnerséget, melynek megvalósulása – a stratégiai stabilitás fenntartása és erősítése – azonban a következő évek feladata. Mindenképpen biztató kezdetnek tekinthető azonban a szovjet nukleáris potenciál leépítésében alakuló széleskörű együttműködés, valamint az orosz felségvizeken történt tengeralattjáró-baleset és a kiszivárogtatott Pentagon-tervek mérsékelt, visszafogott kezelése. Az orosz félben egyre inkább tudatosodni látszik, hogy bár az Egyesült Államoktól meghatározó mértékű állami szintű támogatásra nem számíthat gazdasági reformjainak megvalósításához, a nemzetközi támogatás biztosítása, valamint a közvetlen üzleti kapcsolatok megteremtése jelentős mértékben függ annak politikai hozzáállásától.

Az orosz külpolitikában megkülönböztetett helyet foglal el a FÁK államaival formálódó államközi kapcsolatok kialakítása, amely az Unió lavinaszerű megszűnésének következtében gyakorlatilag az alapokról indult. A FÁK létrehozásában Oroszország a szükséges kompromisszumokra képtelen birodalmi központ felszámolásának, az Unió kaotikus szétesési folyamata megállításának eszközét látta; nem állt azonban szándékában koordinációs mechanizmusok nélküli politikai-gazdasági térség létrehozása. A volt Szovjetunió területén meglévő nyilvánvaló orosz érdekeken – gazdasági egymásra utaltság, egységes hadsereg, közel 30 millió orosz nemzeti-ségű állampolgár, közös nyelv és kulturális értékek – túlmenően ennek alapvető okát az a felismerés képezte, hogy Oroszországnak a civilizált világhoz történő felzárkózása csak közvetlen környezetével együtt, a fejlett világ szempontjából meghatározó jelentőségű kérdések közös rendezése mellett lehetséges. A koordinációs mechanizmusok létrehozására irányuló orosz törekvéseket azonban az utódlás és a politikai ellenőrzés nélkül maradt hadsereg kérdései körül kieleződött viták, valamint a Szovjetunió visszaállítására törekvő szélsőséges nemzeti-hazafias erők felhívásai megakadályozták. Az orosz törekvésekben az utódállamok egy része a birodalom orosz hegemonia mellett történő visszaállítását látták.

Orosz részről a FÁK-kal kapcsolatos elvárásaik, a közösség koordinációs szervei létrehozása megghiúsulásának okát elsősorban Ukrajna egyoldalú lépéseiben látják. A kialakult helyzetben elkerülhetetlennek tartják az önálló nemzeti struktúrák létrehozását, a nemzeti hadseregek megteremtését is beleértve. A tagállamok nemzeti államisága formálódása folyamatának azonban együtt kell járnia a FÁK reális tartalommal való megtöltésével, az annak működését szabályozó jogi alapok megterem-

⁵⁴ Borisz Jelcin 1991. június 19-én utazott Washingtonba, ahol megbeszélést folytatott George Herbert Walker Bush amerikai elnökkel.

tésével. Biztonságpolitikai-katonai területen ez mindenekelőtt a NATO mintájára létesítendő, nemzeti erőkhöz alapuló egyesített hadsereget jelentene, amely felett a politikai ellenőrzést az Észak-Atlanti Közgyűlés mintájára a nemzeti parlamentekből létrehozandó konzultatív szerv láthatná el. Az államközi kapcsolatok kiépítésének részeként kölcsönös biztonsági szerződések megkötésére, esetleg kollektív biztonsági rendszer létrehozására kerülne sor.

Az orosz fél a FÁK kereteiben folytatott tárgyalásokon a kialakult helyzetben egyetlen járható utat, a kitartó, türelmes meggyőzés módszerét választotta, időt adva partnereinek reális érdekeikkel összhangban lévő megoldások kialakítására. Az orosz törekvések helyességét látszik igazolni a FÁK kormányfőinek elmúlt heti értekezletének döntései, valamint Ukrajnának a külső adósságok közös visszafizetésébe történő beleegyezése. Bár a FÁK utódállamai belpolitikai folyamatai továbbra is rendkívül kiszámíthatatlanok, e fejlemények alapján egyes megfigyelők a FÁK-nak már a közeljövőben életképessé történő válását valószínűsítik. Szerintük is várhatók azonban a nemzeti szuverenitás demonstratív módon történő megnyilvánulásainak fennmaradása, mint pl. Ukrajnának a taktikai nukleáris fegyverek visszavonása átmeneti felfüggesztésére vonatkozó bejelentése.

Az orosz külpolitikában megkülönböztetett jelentőségre tesz szert az Oroszországi Föderáció határain kívül, a volt Szovjetunió területén élő orosz nemzetiségű lakosság emberi-kisebbségi jogainak védelme. Az orosz demokraták körében általánosnak tekinthető vélekedés szerint a balti államokban a SZKP jogsértései ellen fellépett orosz demokráciának politikai-erkölcsi alapja van az orosz nemzetiségű lakosság emberi joginak védelmére, azok megsértésének szóvá tételére. Figyelmeztető vélemények szerint egy nagyhatalom nem hozható olyan helyzetbe, hogy saját nemzetiségű polgárai állandó jogsértése, vagy a fegyveres beavatkozás között kelljen választania. Egyes megfigyelők vélekedése szerint a törvényesség és az emberi jogok betartásának hangsúlyozása egyúttal az orosz nemzetiségű lakosság emberi-kisebbségi jogai mellett történő határozottabb orosz fellépés bevezetője.

A külpolitikai koncepció vitáiban Kelet-Európa elsősorban mint a FÁK tagállamaival határos térség jelenik meg, amellyel a Szovjetunió által kialakított sokrétű kapcsolatrendszer pozitív elemeit a továbbiakban is meg kell őrizni. Ezirányú koncepció egyelőre nem alakult ki, egyes szakértők a térség államaival külön-külön kialakítandó stratégiát sürgetnek. Az orosz külpolitika tudomásul vette a térség országainak a volt szovjet érdekszférából történő kiszakadását, az EK-ba történő integrálódás megkezdődött folyamatát. A politikai kapcsolatok szintjén gyakorlatilag azonosan, a partnerség alapján kezeli a földrész országait. Saját integrálódása nehézségeit azonban időnként a térség országai integrálódása általános nehézségeiként jeleníti meg és különböző kezdeményezésekkel próbálkozik a többoldalú gazdasági együttműködés

újjáélesztésére. Kezdeményezési lehetőségeinek azonban belső problémái, gazdasági-pénzügyi nehézségei nyilvánvaló határt szabnak.

Az orosz külpolitika euroatlanti túlsúlya mellett egyre határozottabban fordul az ázsiai csendes-óceáni térség államai felé. Folytatódnak a második világháborút lezáró orosz–japán békeszerződés kidolgozására, ennek keretében a határok pontos demarkálására és az „északi területek” kérdésének megoldására irányuló kölcsönös erőfeszítések. Egyes megfigyelők szerint a térség gyorsan fejlődő államai iránti orosz érdeklődés növekedése elsősorban azzal magyarázható, hogy a gazdaságilag egyre inkább leszakadó Oroszország már nemcsak a fejlett nyugati, de az átlagos kelet-európai technológiai színvonal adaptálására is egyre kevésbé képes.

A fejlődő világ országai egyelőre kevés figyelmet kapnak az orosz külpolitikában. Elsősorban azon országok és tapasztalataik felé várható a figyelem erősödése, amelyek sikerrel vették a totalitárius rendszerből a demokráciába történő átmenet akadályait. Egyes szakértő vélekedések szerint helytelen a korábbi érdekszférák és azok országaiban eszközölt szovjet befektetések feladása, közösen kell keresni a közös hasznosítás, az adósságok értékesítésének lehetőségeit.

A külpolitikai koncepciók kialakulásával, annak alapvető elveinek az Alkotmányban történő rögzítésével az orosz külpolitika alkotmányosan is elnöki külpolitikává válik melynek megvalósulása felett a parlament gyakorol intézményes ellenőrzést.

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

288.
1992. március 23.

Rejtjeltávirat Damaszkuszról. Borisz Jelcin
külpolitikai stratégiája

001156/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Damaszkusz
Azonosító: DAM20132
Érkezett: 92.03.24. 16:51
Készítette: MG
Ellenőrizte:

04042/737/3

48

Tárgy: Jelcin az orosz külpolitikáról

Orosz nagykövet szerint Jelcin bírálta a Külügyminisztériumot, hogy lassan halad Oroszország külpolitikai programjának kidolgozása, Az orosz külpolitika aktuális érdekeként két feladatot határozott meg:

- Oroszországnak a Szovjetunió korábbi különállásából származó hátrányai gyors felszámolását és a föderáció mielőbbi beillesztését a nemzetközi közösségbe. Ennek során alapvető érdek Nyugattal a bizalom erősítése, bejutás az alapvető pénzügyi és gazdasági szervezetekbe, és a COCOM-tiltások felszámolása. Az orosz hatalmi érdeket minden területen visszafogják, hogy az a fő érdek érvényesülését ne zavarja;
- A FÁK-ban résztvevő új köztársaságokkal kapcsolatos orosz magatartás körvonalazását. A föderáció érdekei nem azonosak az egyes köztársaságok esetében: Ukrajna és Belarusz kiemelésén túl Kazahsztánra, mint nagy orosz lakossággal rendelkező legnagyobb köztársaságra, Kirgiziára – természeti kincsei miatt – és Üzbegisztánra, mint legnépesebb, gyapottal, arannyal és újabban olajjal rendelkező part-

nerre koncentrálnak. Oroszországnak nem kell eltartási kötelezettséget éreznie a FÁK olyan tagjai felé, amelyek közös megállapodásokban vonakodnak részt venni és csak elvárásait, valamint függetlenségüket hangsúlyozzák. Figyelembe veszik, hogy egyre kevésbé látszik lehetségesnek a FÁK egységes honvédelmi elképzelésének fenntartása, számolni kell az egyes köztársaságok nemzeti hadseregeinek kialakulásával. A FÁK-on belül azonban Oroszország akar az egyetlen atomhatalom maradni, még ha Kazahsztán most ellenzi is azt. Az orosz biztonsági vonalat a FÁK határainál húzzák meg, vagyis a volt Szovjetunió afrikai kivonulása után nem tekintik sem a Földközi-tengert, sem a Perzsa-öblöt alapvető érdekszférának.

Jelcin szerint pragmatikus alapon a Kínával, Japánnal, Koreával és Indiával való kapcsolatok újra rendezése bír még prioritással.

A nagykövet arra utalt, hogy követsége is feladatot kapott az új orosz külpolitikai programhoz kapcsolódó közel-keleti részjavaslatok kidolgozására. A központja által megküldött szempontok szerint Irán, Szíria és Egyiptom szerepel jövőbeni fontos kapcsolatként a térségben. Irak helye kérdéses. Izraellel megtörténik az orosz kapcsolatrendszer kiépítése, de továbbra sem számolnak vele komoly jelentőségű bilaterális relációként.

A nagykövet szerint minden külpolitikai program alapvető feltétele az orosz föderáció egységének megérzése, nehogy a Szovjetunió szétesési folyamata Oroszországban folytatódjék.

– 71 – K. –

Lássa:

VI. Területi Főosztály
Biztonságpolitikai Főo.
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

289.
1992. március 27.

Rejtjeltávirat Párizsból. Orosz külügyi vezető előadása Párizsban
az orosz külpolitika prioritásáról

001156/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Párizs
Azonosító: PAR20333
Érkezett: 92. 03. 27. 17:23
Készítette: Fi.
Ellenőrizte:

04233/688/3

44, 41

Tárgy: Az orosz külpolitika prioritásai

Orosz külügyi vezető párizsi előadása során kifejtette: jelenleg nincs egyértelműen meghatározott, deklarált orosz külpolitika, olyan értelemben, mint korábban a Szovjetunióé volt.

Ezzel együtt jelenleg három prioritása van a moszkvai központnak:

1. Oroszország és Ukrajna közötti kapcsolatok: ezek kötelező jellegűek, ukrán véleményekkel ellentétben úgy vélik, a két ország együttműködése elengedhetetlen. Figyelembe kell venni, hogy Oroszország Ukrajnán keresztül kapcsolódhat a Nyugat felé (gázvezeték, kereskedelmi utak stb.). Az egymásra utaltság miatt le kell bontani a „hatalmi központba” vetett hitet, ami sajnos létező valóság Moszkvában.

2. Közép-ázsiai köztársaságok: az iszlám vallású köztársaságok számára jelenleg Törökország az elérendő példa. A türköfónia terjedésével kapcsolatban azonban Oroszországnak kötelezettségei vannak. Nincs joga elhagyni ezt a területet és nemcsak az orosz nemzetiség miatt. A jelentkező „helyettes” ugyanis nem képes betölteni

az úrt. Azt az innovációt, amit Oroszország nyújt (160 milliárd rubel) a törökök nem tudják átvállalni. Szükséges tehát az orosz jelenlét, ennek hiányában politikai, gazdasági, etnikai káosz lenne.

3. Etnikai kérdések: a volt Szovjetunió súlyos örökséget hagyott, ami a most felszabaduló etnikai konfliktusokban mutatkozik meg. Oroszországnak kettős kötelezettsége van, egyrészt minden lehető békés eszközzel megpróbálni féken tartani az erőszak eskalációját, másrészt védelmezni a volt birodalom szerte élő orosz nemzetiségek ilyen irányú jogait.

– 142 – Szávai –

Lássa:

VIII. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

290.
1992. április

Annus Antalnak, a Honvédelmi Minisztérium államtitkárának
levele Pavel Gracsovnak, az orosz honvédelmi miniszter első
helyettesének a szovjet csapatkivonás pénzügyi elszámolásával
kapcsolatban

001380

Tárgy: Annus Antal levele az orosz honvédelmi miniszter első helyettesének és az orosz külügyminiszter-helyettesnek

3. sz. példány
Kormány meghatalmazott
Nyt. szám: 57/106/1991.

Gracsov vezérezredes úr
az Orosz Köztársaság honvédelmi miniszterének
első helyettese

Moszkva

Tisztelt Vezérezredes Úr!

Az Orosz Köztársaság Budapesti Nagykövetségének kereskedelmi főtanácsosa J. V. Csugunov úr szóban tájékoztatott, hogy az Ön vezetésével 1992. április 14-én Budapestre érkezne az orosz delegáció „a szovjet csapatkivonás pénzügyi elszámolásával kapcsolatos tárgyalások holtpontról való kimozdítása céljából”.

A fentiekkel kapcsolatban Gracsov urat a következőkről tájékoztatom: magyar részről készen állunk Önt és az Ön által vezetett delegációt kölcsönösen egyeztetett időpontban – tárgyalások céljából – fogadni. Ezen a találkozón célszerűen áttekinthetjük a szovjet csapatok magyarországi tartózkodása és kivonása kapcsán a két fél által egyaránt aláírt metodikák alapulvételével számított kölcsönös követeléseket.

1991. december 6-án Moszkvában B. Ny. Jelcin orosz elnök és Antall József miniszterelnök egyetértett abban, hogy a csapatkivonás elszámolásánál a tárgyalás

alapja a „0” szaldós megoldás lehet. Ezekből a metodikai számításokkal alátámasztott tényekből megállapítható, hogy a két ország vezetőinek egyetértése a kölcsönös követelésekről való lemondásról, azaz a „0” szaldó a metodikák szerint is megalapozott.

A magyar Fél megegyezésre, „0” szaldóra való törekvése ugyanis azt jelenti, hogy ezzel mintegy 30 md. Ft-os ökológiai, állagmegóvási stb. pozitív szaldójáról mond le. Ezen a találkozón kellene előkészíteni tehát a pénzügyi elszámolás „0” szaldójának „Egyezmény-tervezetét”.

Mindezzel lezárható a szovjet csapatok magyarországi tartózkodása és kivonása. A magyar népnek és kormányának eddig is igen sokat jelentett, hogy az elmúlt időszakban Gorbacsov úr és Jelcin elnök úr is elítélte, megengedhetetlennek és jogtalan-nak tartotta a szovjet csapatok 1956-os magyarországi beavatkozását. Az 1956-os forradalom idején okozott károkat a Magyar Fél követelései nem tartalmazták.

Úgy gondolom, hogy a fentiek alapján a két ország közötti kapcsolatok mindkét nép javára előnyösen fejleszthetőek és gyümölcsözőek lesznek és végre lezárhatóvá válnak a vitás kérdések.

Budapest, 1992. április

Tisztelettel:
(Annus Antall altábornagy)
honvédelmi minisztériumi
államtitkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

291.
1992. április 14.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz biztonságpolitika

001457

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20129
Érkezett: 92. 04. 14. 10:44
Készítette: Szi.
Ellenőrizte:

05003/106/3

41

Von. 23/76-ra

Tárgy: Orosz biztonságpolitika

A fogadó országnak nincs kialakított nemzetbiztonsági koncepciója. Ezekben a hetekben alakul ki Oroszország államisága. Most hozzák létre a nemzetbiztonsági struktúrákat, a fegyveres erőket, a Hadügyminisztériumot. Átszervezés alatt van a volt KGB Oroszország igényeinek megfelelően. A nemzetbiztonsági koncepció kialakítását nehezíti Jelcin és csapata, valamint a konzervatív erők konfrontálása. Ez a szembenállás különösen kifejeződik az orosz népképviselői kongresszuson, ahol a konzervatív erők frontális támadást indítottak a jelcini reformok ellen és a revans törekvések Jelcin elnök és kormánya megbuktatását célozták meg. Az általános gazdasági, társadalmi, politikai válság időszakában nincs átgondolt külpolitikai koncepció. Az orosz diplomáciát a kapkodás hol az Amerika, hol az Európa felé fordulás, máskor pedig az ázsiai régió felértékelése jellemzi. Egyidőben Oroszország és a volt szovjet köztársaságok kapcsolatainak elhanyagolásáért élesen bírálják az orosz dip-

lomácia vezetőjét, többen a leváltásával is számolnak. Fentiek alapján nagyon nehéz egyértelmű válaszokat adni a Központ négy kérdésére.

1. Fogadó ország Magyarországot is érintő biztonságpolitikai törekvései az augusztusi puccs után számunkra kedvezően módosultak. Augusztus előtt a magyar–szovjet alapszerződés aláírását a Szovjetunió elfogadhatatlan biztonságpolitikai követelései, az ún. Kvicinszkij-doktrína⁵⁵ akadályozta. Ezek a nehézségek nyomtalanul eltűntek az augusztusi puccs után és 1991. december 6-án Moszkvában Antall József miniszterelnök úr az egyenjogúság, a szuverenitás elveinek teljes érvényesülése jegyében írta alá a magyar–szovjet és a magyar–orosz alapszerződést.⁵⁶

2. Fogadó ország döntési és döntéselőkészítő körei a kelet-európai stabilitást összességében pozitív megközelítésben értékelik. Esetenként bizalmatlanok a Közép-európai Kezdeményezés és a Visegrádi Hármak törekvéseit illetően, mivel egyes itteni megítélés szerint Ukrajna önállósulását, Oroszországtól történő elszakadását, nyugat-európai integrációját a Visegrádi Hármak ösztönözték, segítették. Ez a megítélés vonatkozik Fehéroroszországra is. A bizalmatlanságot az Európától való elszigetelődés veszélye táplálja. Több itteni elemzés kiemeli, hogy Oroszországot a XVII. századbeli határai mögé szorították vissza. Oroszország határai Moszkvától már csak 350 km-re vannak. Ukrajna akadályozza Oroszország és az ún. Dnyeszter-menti Moldáv köztársaság kapcsolatait⁵⁷ is. A Baltikumban bezárulóban van az az ablak is, amelyet annak idején Nagy Péter cár nyitott Európára⁵⁸. Ez is súlyos dilemma elé állítja a fogadó ország nemzetbiztonsági politikáját. Az orosz diplomácia a kialakult helyzetben maximálisan arra törekszik, hogy a nyugati hatalmak segítségével megőrizze, visszaszerezze jelenlétét a közép-kelet-európai⁵⁹ országokban. Az orosz dip-

⁵⁵ A magyar–szovjet alapszerződés tárgyalása során Moszkva ragaszkodott a biztonsági záradékhoz, amely szerint egyik fél sem csatlakozhat a másik ellen irányuló katonapolitikai szervezethez. Ezt a szovjet diplomácia „Kvicinszkij klauzulának” nevezte. Budapestnek azonban stratégiai célja volt az euroatlanti integráció, amelynek részét képezte a csatlakozási lépések megtétele a NATO-hoz csatlakozás felé. Így a Kvicinszkij klauzula ütközött a magyar érdekekkel.

⁵⁶ Vö. SÁRINGER 2018. II. 38., 39. és 40. számú iratokkal. A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója Antall József moszkvai és kijevei tárgyalásairól, 1991. december 10., *Rejtjeltávirat Moszkvából. Antall József és Jeszenszky Géza moszkvai és kijevei látogatásának visszhangja a moszkvai Diplomáciai Testület egyes tagjainál.* 1991. december 10. és *A kormány határozata Antall József és Jeszenszky Géza Moszkvában és Kijevben tett hivatalos látogatásáról.* 1991. december 18.

⁵⁷ Vö. *Moldova* című fejezetével.

⁵⁸ I. (Nagy) Péter orosz cár (1696–1725) az Orosz Birodalom megalapítója, az első „minden oroszok cárja” (császára). 1697–1698-ban európai körutazást tett. Az európai országok fejlettségét látva eldöntötte, hogy reformokkal fejleszti Oroszországot. A második külföldi útja során felkereste Amszterdamot, Berlint, Koppenhágát és Párizst. A cár 1717 októberében tért vissza az általa alapított Szentpétervárra. Lásd az Annotált névmutatót.

⁵⁹ Helyesen kelet-közép-európai országok.

lomácia akadályozza a Visegrádi Hármak és Ukrajna együttműködését, nyugat-európai integrálódását. Ennek érdekében felnagyítják a térségben tapasztalható gazdasági és társadalmi feszültségeket, a nacionalizmust és esetenként azt a látszatot keltik, hogy a térségnek szüksége van Oroszország stabilizáló befolyására. Fogadó ország tömegtájékoztatási eszközeinek Budapesten működő tudósítói kiélezetten, tendenciózusan írnak Magyarország és szomszédjai konfliktusairól, a NATO-hoz való közeledésünk akadályairól, a témával kapcsolatos negatív nyugati kijelentésekről.

3. Fogadó országnak létfontosságú érdekei vannak a térségünkben. Vezető politikusok súlyos hibának tartják a történelmileg kialakult gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális kapcsolatok drámai felszámolását, az átmenet nélküli piacgazdálkodás bevezetése, a konvertibilis világpiaci árakra történő áttérés következtében. Fogadó ország érdekeltséget mutat az orosz–magyar katonai és belügyi együttműködés iránt. Fogadó ország a térségünknek a híd szerepet is szánja a nyugat-európai kapcsolatok fejlesztésében. Rendkívül erős törekvések vannak közös vállalatok létrehozására, amelyeknek valójában a nyugati technikai és technológia Oroszország felé történő reexportálásának a szerepét szánják. Ez a folyamat igazában csak az Oroszországban uralkodó gazdasági és pénzügyi káosz miatt nem tud felgyorsulni. Fogadó ország maximális erőfeszítéseket tesz, hogy a Kelet-Európának szánt nyugati kölcsönöket Oroszországnak szerezze meg. Itt az orosz diplomácia kiemelkedő eredményének tudják be a Bush elnök által bejelentett 24 milliárd dolláros segély megszerzését. Az itteni nemzetbiztonsági koncepciók kialakításakor messzemenően figyelembe veszik az USA és a fejlett európai tőkés országok érdekeltségét a nukleáris fegyvereket ésszerűen tároló, a piacgazdálkodás útján haladó stabil Oroszország megteremtésében.

(folytatás következik)

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 60. doboz

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20130
Érkezett: 92. 04. 14. 10:52
Készítette: Szi.
Ellenőrizte:

41

(Folytatás)

Oroszország egy olyan összeurópai biztonsági rendszert, európai közös házat képzel el, amelyben a nagyhatalmaknak, köztük Oroszországnak meghatározó szerepe van. Az orosz biztonságpolitika fontos eleme az ENSZ-ben, az ENSZ Biztonsági Tanácsában és a különböző nemzetközi szervezetekben való hangsúlyozott jelenlét, különös tekintettel a volt szovjet köztársaságok ottani jelenlétére. Az orosz vezetés maximális erőfeszítéseket tesz az Orosz Föderáció egységének, területi épségének megvédésére, a polgárháborús tűzfészek felszámolására. Oroszország államiságának létrehozása után maximális aktivitás várható a volt szovjet köztársaságokkal való kapcsolatépítésben. Ezzel egyidőben fokozódnak az erőfeszítések a viszony rendezésére a VSZ és a KGST volt tagországaival, az orosz biztonságpolitika érdekeinek megfelelően.

4. Az orosz biztonságpolitikai érdekek igen rugalmasan fejeződnek ki azokban a feszültségekben, amelynek magyar vonatkozásai is vannak. Ennek legjobb példája az orosz–román viszony kiéleződése a moldovai konfliktus kapcsán. Az orosz tömeg-tájékoztatás a moldáv helyzet elemzésekor egyre nyíltabban összehasonlítja az Erdélyben élő magyarok és a Dnyeszter-menti Moldáv Köztársaságban élő oroszok helyzetét. Orosz külügyminisztériumi tisztségviselőkkel folytatott beszélgetéseimben is kitapintható, hogy az orosz diplomácia felkészült arra, hogy esetleg kijátsza az erdélyi kártyát a románokkal szemben a moldáv polgárháború kapcsán. Figyelemre méltó, hogy amíg Moszkva bizalmatlanul tekint a magyar–ukrán bensőséges együttműködésre, addig differenciáltan Moszkva érdekeinek megfelelően, pozitív megközelítésben tálták a magyar és az ukrán külügyminiszter legutóbbi beregszászi megbeszélését⁶⁰, amelyen hangsúlyozottan jelen volt a moldáv probléma. Ezt

⁶⁰ Lásd a 340. számú iratot. *Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter tárgyalásai.* 1992. április 7.

412

a differenciált megközelítést tapasztaljuk a jugoszláviai konfliktus orosz megítélésakor is. Oroszország kényszeredetten ismerte el Horvátországot és Szlovéniát és az orosz diplomácia mindig is Szerbiát támogatta. A pánszláv elem időnként jelen van a csehszlovák viszály bemutatásakor is. Oroszország inkább Szlovákia, mint Csehország pártján áll.

– 87 – Birnbauer –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 60. doboz

292.
1992. május 7.

Alaputasítás Nanovfszky György moszkvai nagykövete részére

002071
001628/2

3. Területi Főosztály
002071/1992
0002

Szigorúan titkos!
Készült: 2 példányban
Jóváhagyásra: Bába I.
Kapja: Moszkva
Saját

Alaputasítás

Dr. Nanovfszky György úr, a Magyar Köztársaság moszkvai Nagykövete részére

Oroszország különleges szerepet tölt be a volt szovjet térségben. Korábbi nagyhatalmi szerepe jelentősen leértékelődött, politikai, gazdasági, pénzügyi és katonai szempontból továbbra is nagyhatalom marad. A területén található stratégiai fegyverek, határainak több régiót érintő kiterjedése, természeti kincseinek hatalmas tartalékai, történelmi-kulturális hagyományainak a régióra gyakorolt hatása révén továbbra is a világpolitikai folyamatokat jelentősen befolyásoló tényezőként kell kezelni.

Oroszország, valamint a többi volt szovjet tagköztársaság területén végbemenő kül-, belpolitikai, valamint gazdasági folyamatok hatással lehetnek a térség, így hazánk helyzetére is. Ezért – bár a két országnak nincs közös államhatára – Oroszországot egyik legfontosabb partnerünknek kell tekinteni. Ehhez kitűnő alapot nyújt az 1991. december 6-án Moszkvában aláírt magyar–orosz alapszerződés.

Nagykövet úr a felkészülési tervben meghatározott feladatokat a fentiek szellemében hajtotta végre. Figyelembe véve, hogy több évtizeden külgazdasági és nemzetközi szervezeti tevékenysége alapján az orosz – és a volt szovjet – relációt illetően is alapos ismeretekkel és személyi kapcsolatokkal rendelkezik, jelen alaputasításban csupán azokat a fő szempontokat emeljük ki, amelyeket Oroszországgal fenntartott kapcsolatainkban elsősorban szem előtt kell tartani.

A magyar–orosz kapcsolatok fejlesztése mellett moszkvai nagykövetségünkre hárul hazánk képviselete azokban az utódállamokban is, amelyekben magyar külképviselet nyitására anyagi vagy egyéb okokból egy ideig még nem kerülhet sor.

Politikai kapcsolatok terén

– Használjon fel minden lehetőséget arra, hogy hozzájáruljon a Magyar Köztársaság legfontosabb külpolitikai céljainak, érdekeinek érvényesítéséhez.

– A diplomácia eszközeivel törekedjék kapcsolataink mindkét fél számára előnyös fejlesztésére.

– Törekedjen jó személyes kapcsolatokra a fogadó ország politikai és gazdasági vezetőivel, ismert közéleti személyiségeivel, a moszkvai székhellyel vagy képviselettel rendelkező nemzetközi szervezetek és a FÁK vezető képviselőivel, a Moszkvába akkreditált diplomáciai képviseletekkel. Keresse fel a szovjet utódállamok moszkvai képviseleteinek vezetőit. Fordítson külön is figyelmet Szentpétervár, valamint Oroszország más – számunkra kiemelt – régiói vezetőivel való személyes kapcsolattartásra.

– Az orosz fővárosból 19 nagykövet van Budapestre is akkreditálva.⁶¹ Ezen országok nagykövetségeivel a kétoldalú kapcsolatok néhány vonatkozása, annak ápolása, intézése moszkvai nagykövetségünk feladata. Célszerű velük is korrekt kapcsolat kialakítására törekedni.

– Kapcsolatait használja fel hazánk jó híre öregbítésére, országunk reális helyzetének, lehetőségeinek megismertetésére és kapcsolataink kölcsönösen előnyös fejlesztésére, továbbá az oroszországi helyzet alapos megismerésére, a fontosabb fejlődési tendenciák kimutatására, külpolitikai és külgazdasági érdekeink szempontjából fontos információk szerzésére.

– Kapcsolataink javítása érdekében tegyen javaslatokat a két ország vezetői közötti hatékony, ésszerű és érdekeinknek megfelelő személyi kontaktusok kialakítására.

– Fordítson figyelmet a két ország parlamentjei, demokratikus pártjai és tömegszervezetei, egyházai közötti kapcsolatokra, támogassa azok létrejöttét és ápolását. Szükség szerint segítse a hazai parlamenti pártok képviselőinek munkáját, azok moszkvai tartózkodása során.

⁶¹ Az akkreditáció kezdete a küldő ország külügyminisztériumának agrément kérése a fogadó ország külügyminisztériumától a küldeni kívánt nagykövete részére. Az agrément, fogadó nyilatkozat (persona grata) kézhezvétele után a küldő ország államfője megbízólevelet állít ki nagykövete részére, aki ünnepélyes keretek között átnyújtja a megbízólevelét a fogadó ország államfőjének. Ezzel lezárul az akkreditáció folyamata.

– Mozdítsa elő a két ország törvényhozó és végrehajtó szervei közötti kapcsolattartást, járuljon hozzá e szervek együttműködéséhez, ösztönözze a fogadó ország és hazánk közigazgatási–területi egységei, helyi hatalmi és önkormányzati szervei közötti közvetlen kontaktusok kialakítását.

– Az orosz politikai érzékenység figyelembevételével nagykövet úr részesítse külön figyelemben azokat az autonóm köztársaságokat és területeket és a velük kialakítandó kapcsolatokat – Tatársztán, Jakutia, Baskíria – amelyek megkülönböztetett figyelmet tanúsítanak Magyarország iránt és számunkra is számottevő gazdasági jelentőséggel bírnak.

– Szorgalmazza és segítse a magyar és az orosz Külügyminisztériumok közötti konzultációkat a korábbi magyar–szovjet szerződések magyar–orosz viszonylatban történő további alkalmazhatóságáról, illetve a szerződéses kapcsolatok rendezéséről.

– Fordítson külön figyelmet a fogadó ország fontosabb külpolitikai és biztonságpolitikai intézeteivel kialakítandó kapcsolatokra.

– Külön gondot fordítson az EK nagyköveteivel való rendszeres kapcsolattartásra. Folyamatosan tájékoztassa őket a magyar külpolitika időszerű lépéseiről, törekvéseiről, a magyar–orosz kapcsolatok fontosabb aspektusairól.

– Tartson fenn szoros kapcsolatot lengyel és csehszlovák kollégájával; a visegrádi hármas nagykövetei közösen vizsgálják meg országaik érdekviszonyát, a fellépés egyéni vagy közös szükségszerűségét. A közös fellépés azonban kizárólag a Központtal egyeztetve, vagy utasítására történhet.

– Diplomáciai mozgása során kezdeményezően használja ki azokat a lehetőségeket és előnyöket, amelyek abból adódnak, hogy hazánk két évig a BT nem állandó tagja.

– Moszkvában sok a diplomáciai rendezvény. Lehetőleg minden meghívásnak – ha csak politikai okok nem indokolják az ellenkezőjét – eleget kell tenni valamilyen szinten. Prioritást célszerű biztosítani a fogadó ország, a volt szovjet utódállamok, az EK és velünk szorosan együttműködő országok rendezvényeinek. Egyéb rendezvényeken, nagykövet úr akadályoztatása esetén, helyettese vagy beosztottjai vegyenek részt.

– A széthullott Szovjetunió volt tagköztársaságait rendezetlen közös problémák sokasága terheli. A hazai vezetés minél hitelesebb tájékoztatása és a megfelelő politikai, valamint gazdasági döntések meghozatala érdekében tekintse fontos feladatának, hogy legalább hat havonta a központ által kidolgozott szempontok alapján tájékoztató-egyeztető megbeszélésre kerüljön sor a volt Szovjetunió területén működő magyar külképviseletek vezetői között. A megbeszélésekről emlékeztető készüljön. A megbeszélés helyét a központ határozza meg.

– Nagykövet úr megbízólevelének átadása után mielőbb hívjon össze nemzetközi sajtóértekezletet – tartson a helyi és külföldi tudósítók részére sajtókoktél, ahol sze-

mélyes bemutatkozása mellett, ismertesse küldetésének főbb céljait, feladatait, a fogadóországgal kapcsolatos alapvető együttműködési elképzeléseinket, a magyar kormány fontosabb törekvéseit, külpolitikánk fő irányait és válaszoljon az újságírók kérdéseire.

Gazdasági téren

– a diplomácia eszközeivel járuljon hozzá gazdasági kapcsolataink kölcsönös előnyök alapján történő fejlesztéséhez.

– A rendelkezésre álló eszközökkel és kapcsolataival mozdítsa elő a magyar–oroszc gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés számunkra előnyös kibontakozását és fejlődését. Támogassa a kereskedelmi képviselőt ilyen irányú tevékenységét.

– Politikai eszközökkel, valamint a nagykövetség és a kereskedelmi kirendeltség közötti kapcsolatok javításával és szorosabbá fűzésével, továbbá a vállalati tevékenység támogatásával mozdítsa elő kereskedelmi kapcsolataink számunkra előnyös fejlesztését, járuljon hozzá a készpénzes és a barter üzletkötéseknél⁶² tapasztalható visszaesés megállításához, illetve a kedvezőtlen tendenciák megfordításához.

– Pénzügyi kapcsolataink terén tegyen meg minden szükséges lépést, ideértve a nagykövetség politikai kapcsolatainak aktivizálását, annak érdekében, hogy Oroszországban ne keletkezzenek újabb kintlévőségeink. Mozdítsa elő olyan konstrukciók kidolgozását, amelyek lehetővé teszik a pénzügyi–kereskedelmi kapcsolatokban kialakult helyzet rendezését.

– Aktív közreműködésével segítse elő az Oroszországgal megkötött gazdasági–kereskedelmi és tudományos–műszaki együttműködési megállapodásban foglaltak megvalósítását.

– Kétoldalú gazdasági kapcsolataink élénkítése céljából szorgalmazza a magyarországi világhiállításokon való orosz részvételt, amelynek a mindkét fél számára előnyös konkrét formáit és eszközeit mielőbb fel kell tárunk.

– Változatlanul fontos feladat a csapatkivonással kapcsolatos pénzügyi–elszámolási kérdésekről a „0” szaldós egyezmény elkészítése.

⁶² A barter üzletkötés készpénzforgalom nélküli árucseré.

Kulturális téren

– A Nagykövetség kulturális tevékenysége járuljon hozzá kulturális értékeink oroszországi megismertetéséhez és terjesztéséhez, a kulturális intézményeink közötti közvetlen kapcsolatok fejlődéséhez. Fordítson figyelmet az oroszországi kulturális hagyományok valóban értékes és aktuális elemeinek feltárására és a hazai megismeretés előmozdítására.

– Továbbá sem szabad elhanyagolnunk a kulturális kapcsolatok területén felhalmozódott gazdag tapasztalatokat, folytatni kell a szakemberek, irodalmárok, művészek és diákok rendszeres cseréjét az új követelményeknek és elvárásoknak megfelelően. Ennek érdekében nagykövet úr rendszeresen számoltassa be a Magyar Kulturális-Tudományos és Tájékoztató Központ vezetőjét, segítse munkáját, és vegyen részt a Központ fontosabb rendezvényein. Tekintettel kell lennie arra, hogy az orosz értelmiség körében növekvő szimpátiával fordulnak a magyarországi rendszer-váltás felé. Ez segíti az orosz féllel minőségileg magasabb szintű, reális anyagi hátteret is biztosító kulturális együttműködés kialakítását.

– Kísérje figyelemmel a Második Világháború idején elesett és orosz földben nyugvó magyarok sírhelyeivel kapcsolatos kérdéseket és szükség esetén tegyen javaslatokat, illetve lépéseket.

– Segítse elő, hogy a Magyarországról elvitt és elhurcolt nemzeti értékeinket és műkincseinket minél előbb visszakaphassuk.

Jelentőmunka. területén

– Gondoskodjon róla, hogy a nagykövetség jelentőmunkája hozzájáruljon a központ objektív tájékoztatásához. A jelentések és táviratok legyenek tömörök, lényegretörőek, jól használhatóak az elemző és az operatív tevékenység során.

– A jelentések tartalma legyen aktuális, járuljon hozzá a nemzetközi élet legfontosabb problémáiban való gyors eligazodáshoz, terjedjen ki a magyar külpolitikai aktivitás szempontjából fontos kérdésekre, köztük az európai integrációs szervezetek, az emberi jogok és a nemzeti kisebbségek jogainak védelmével kapcsolatos problematikára, a regionális feszültséggócok, Oroszország nemzetközi kapcsolatai, továbbá a magyar–orosz kapcsolatok szempontjából fontos témákra.

– Kísérje figyelemmel a belpolitikai fejleményeket. Jelentsen a fogadó ország gazdasági, politikai helyzetét és külpolitikáját befolyásoló politikai, gazdasági, katonapolitikai fejleményekről.

Hivatalvezetői tevékenysége során

– Gondoskodjon róla, hogy a nagykövetség és a fogadóországban dolgozó magyar kiküldöttek a központ utasításainak és a helyi viszonyoknak megfelelően képviseljék méltóan a Magyar Köztársaság érdekeit, járuljanak hozzá hazánk jó hírnevének és anépeink közötti baráti kapcsolatok erősítéséhez. Biztosítsa a Nagykövetség, a Kereskedelmi Képviselet, a Kulturális-Tudományos és Információs Központ, a Katonai Attaséi Hivatal, valamint más hazai intézmények fogadó országbeli képviselteinél dolgozó kiküldöttek közötti harmonikus, hazánk érdekeit a legmesszebbmenőkig szolgáló együttműködést.

– Alakítson ki megfelelő kapcsolatokat a Moszkvában dolgozó magyar újságírókkal és tudósítókkal.

– Szenteljen figyelmet a kint tanuló magyar egyetemi hallgatóknak és a honismereti iskola diákjainak.

– Teremtsen jó légkört és munkahelyi feltételeket ahhoz, hogy a Nagykövetség képes legyen mindig a maximális mértékben ellátni feladatait.

– Járuljon hozzá a Nagykövetségen dolgozók életfeltételeinek és munkakörülményeinek megfelelő biztosításához.

– Nagykövet úr a diplomata állománnyal folytatandó beszélgetés tapasztalatai alapján pontosan határozza meg minden munkatárs feladatkörét.

A központ a jövőben is minden segítséget megad ahhoz, hogy a Nagykövetség eleget tegyen az elvárásoknak.

Budapest, 1992. május 7.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

293.
1992. május 15.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Andrej Kozirjev orosz külügyminiszter
látogatása Szerbiában

001784

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Belgrád
Azonosító: BLG20207
Érkezett: 92. 05.15. 14:11
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

06434

47

Tárgy: Kozirjev missziója Szerbiában

Orosz Föderáció nagykövetségének tanácsosa első beosztottunknak⁶³ elmondta:

1. Kozirjev orosz külügyminiszter meghívásnak eleget téve, de elsősorban saját környezete kezdeményezése alapján május 18-tól látogatást tesz az egykori Jugoszlávia új államaiban. 18-án érkezik Belgrádba, innen Podgoricába (a volt Titográd) utazik, majd Szkopje, Szarajevó (ha lehetséges lesz) Zágráb és Ljubljana sorrend következik. A miniszternek a híresztelésekkel ellentétben közvetítői szándéka nincs. Elsődleges célja a közvetlen tapasztalat birtokában hitelesen informálni Jelcin elnököt, illetve érvanyag gyűjtése egy megalapozottabb orosz állásfoglalás kialakításához, másrészt nem kívánnak még jobban lemaradni a nyugati országoktól, melyek sorra küldik magas beosztású funkcionáriusaikat az egykori Jugoszláviába és azok információi

⁶³ Birnbauer József. Lásd az Annotált névmutatót.

alapján foglalnak állást. Kozirjev úr látogatásához nem kapcsolódik a „Kis-Jugoszlávia”⁶⁴ elismerése. Tervezik viszont, hogy a látogatás idején írják alá a diplomáciai kapcsolatok létesítését Horvátországgal és Szlovéniával. A miniszter részére előkészített anyagokban Makedónia elismerésének itteni bejelentése is szerepel. (Ez utóbbit a beszélgető partner a bejelentés megtételéig kéri bizalmasan kezelni).

2. Az orosz diplomata továbbá elmondta, hogy a győzelem napja⁶⁵ alkalmából tervezett Szlavóniai koszorúzás sorozat csak részben sikerült. Eljutottak Ilokig (Újlak) majd a kísértetváros Vukováron áthaladva Kliszáig, ahol az orosz egységek parancsnoksága van. Tovább haladást Baranyába a helyi illetékesek nem javasolták. Tapasztalataik szerint az UNPROFOR erők lassan veszik át feladataikat; tevékenységük azonban máris érezteti hatását. Állandóan járőröznek, ami biztosítékot nyújt a további erőszakos kitelepítések megakadályozására. Bízunk abban, hogy sikerülni fog a JNH⁶⁶ kivonását véghezvinni az érintett területekről, valamint az ott maradó rendőri erőket a szokásos fegyverzetre leszorítani, ami fokozatosan elvezetne a korábbi állapotok – visszatelepülés – helyreállításához.

3. Boszniát illetően meglehetősen tanácstalanok. Jobbat a Nyugat által szorgalmazottaknál ők sem tudnak elgondolni. Sajnálatosnak, de elkerülhetetlen ténynek tekintik, hogy Boszniában csak akkor következhet be megbékélés, amikor a szemben álló felek már maguk is megelégedik a vérontást. Európa és a világ nem tehet mást, mint

⁶⁴ Szlovénia és Horvátország 1991. június 25-én, Macedónia 1991. szeptember 8-án, Bosznia–Hercegovina 1992. március 1-én kiáltotta ki a függetlenségét. Szerbia és Montenegró 1992. április 27-én megalakította a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot (Kis-Jugoszlávia), amely 2003. február 4-én Szerbia és Montenegró Államközösség lett. 2006. június 3-án Montenegró kikiáltotta a függetlenségét. Szerbia 2006. június 5-én kinyilvánította önállóságát. Vö. SÁRINGER 2018. II. 742–794.

⁶⁵ Oroszország, Ukrajna, Belarusz és a szovjet utódállam a második világháborúban a németek felett aratott győzelmet és az európai háború végét május 9-én ünneplik hagyományosan a fegyveres erők felvonulásával.

⁶⁶ A Jugoszláv Néphadsereget 1945. március 1-jén Jugoszláv Hadsereg néven a jugoszláv partizánalakulatok átszervezésével hozták létre. 1951-ben változtatták meg a nevét Jugoszláv Néphadsereg-re. Megalakításától 1980-ig Josip Broz Tito köztársasági elnök volt a főparancsnoka. Tito halálát követően irányítása a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Népköztársaság elnöki tanácsának a hatáskörébe került. A Jugoszláv Néphadsereg három fegyvernemből – szárazföldi, légi és tengeri erők-ből állt. Az ország szétesését követően 1992. május 20-án oszlatták fel, jogutódja a Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság hadserege lett. Az 1991-ben kitört délszláv konfliktusban a Jugoszláv Néphadsereg élén zömében szerb tisztek álltak – az utolsó szövetségi honvédelmi miniszter Veljko Kadijević ellen a Hági Nemzetközi Törvényszék is vádat kívánt emelni, így azt a (nagy)szerb politikai elképzelések gyakorlati megvalósítására használták fel. A szárazföldi haderő létszáma békeidőben mintegy 140 ezer volt, nagyjából 1000, különböző típusú szovjet és második világháborús amerikai tank állt a rendelkezésére. A légierőnél mintegy 32 ezren szolgáltak, ez a fegyvernem nagyjából 400 – zömében szovjet és jugoszláv fejlesztésű – repülőt és 200 helikoptert számlált. A haditengerészet ettől jóval visszafogottabb erőt képviselt.

fokozza politikai és gazdasági nyomását Szerbiára és a JNH-ra. Meggyőződésük, hogy a JNH-t nem az anyagi utánpótlás elmaradása, vagy hiányos volta fogja szétzülleszteni. Elsősorban az emberanyag egyre szűkülő volta szab határt cselekvése jövőbeni kiterjesztésének. A mai világhelyzetben elképzelhetetlennek látják valamennyi szerbek lakta terület egyesülését, vagy csatlakozását a Kis-Jugoszláviához.

– 225 – Ö. –

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

294.
1992. május 18.

A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztályának javaslata
a szentpétervári főkonzulátus leépítéséről és egyben Varga István
szentpétervári főkonzul kijevi nagyköveti megbízatásáról

003310/2

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
003310/2/1992

Szigorúan titkos!
Készült: 1 pld.
Kapja: Bába I.
Jóváhagyásra: Jeszenszky G.

Feljegyzés

Tárgy: Szentpétervári főkonzulátus leépítése

Az egykori Szovjetunió területén végbemenő változások, a volt tagköztársaságok független államokká történő átalakulása szükségessé teszi külképviseleti struktúránk módosítását a térségben. Ez érinti szentpétervári főkonzulátusunkat is. Azáltal, hogy a függetlenné vált balti államokba helsinki nagykövetségünket akkreditáltuk⁶⁷, szentpétervári képviseletünket jelentős mértékben tehermentesítettük. Takarékosági szempontok is indokolják a leépítést, amennyiben jelentős anyagi ráfordítással jár új képviseletek megnyitása egyes szovjet utódállamokban.

Mindezek figyelembevételével javasoljuk, hogy – gazdasági érdekeink szem előtt tartása mellett – őrizzük meg szentpétervári képviseletünket főkonzulátusi státussal, azonban a konzuli teendőket a továbbiakban összesen egy konzul lássa el. Így megtakarítható a főkonzuli státus és az admin.[isztratív] ügyviteli, gondnoki ügyeket

⁶⁷ Lásd SÁRINGER 2018. II. 65. és 66. dokumentumát. *Jávorszky Béla nagykövet megbízólevelének átadása Észtországban és a magyar–észt kapcsolatok.* 1991. december 14. és *Jávorszky Béla nagykövet megbízólevelének átadása Lettországban és Litvániában, illetve a magyar–lett és magyar–litván kapcsolatok.* 1991. december 19.

ellátó házaspár státusa. A főkonzulátuson felszabaduló helyiségeket a Szentpétervárott tartózkodó magyar vállalkozóknak javasoljuk bérbe adni.

Javasoljuk továbbá, hogy Varga István jelenlegi szentpétervári főkonzul kapjon kijevi nagyköveti megbízatást.

Budapest, 1992. május 18.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

295.
1992. május 26.

Monori Istvánnak, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya
vezetőjének feljegyzése a szovjet csapatkivonással kapcsolatos
pénzügyi-elszámolási kérdésekről

001380/1

3. Területi Főosztály
Monori István
001380/1/1992
0004

Szigorúan titkos!
Készült: 4 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Martonyi J.
Bába I.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Szovjet csapatkivonással kapcsolatos pénzügyi-elszámolási kérdések

Előzmény:

1991. december 6-án Moszkvában a magyar–orosz csúcstalálkozó⁶⁸ alkalmával Jelcin elnök – mérlegelve Antall József érvelését – beleegyezett az ún. „0” szaldóba, vagyis abba, hogy a két fél kölcsönösen lemond a szovjet csapatkivonással összefüggő pénzügyi-elszámolási kérdések kapcsán az egymással szembeni követelésekről. Ennek a megállapodásnak a tényét Antall József Jelcin elnökhöz küldött levelében írásban is visszaigazolta.⁶⁹ Orosz részről ezt a megállapodást hivatalosan nem rúgták fel.

V. Zubenko tábornok, főosztályvezető-helyettes azonban 1992. május 19-én kelt és Gracsov orosz hadsereg tábornok megbízásából Annus Antalnak küldött levelében (ugyan nem egyenesen kimondva) megkérdőjelezi a legfelső szinten elért megegye-

⁶⁸ Lásd SÁRINGER 2018. II. 38. számú iratot. *A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója Antall József moszkvai és kijevi tárgyalásairól.* 1991. december 10.

⁶⁹ Nem találtam a dossziében.

zést és tárgyalásokat javasol az „adott probléma mielőbbi kölcsönösen elfogadható feltételek melletti rendezésére, úgy, hogy mindkét fél köteles készséget mutatni a kompromisszumos megoldás elérése érdekében”. Zubenkonak ez a levele azt mutatja, hogy az orosz fél elfelejtkezett a csúcstalálkozón elért kompromisszumról, a „0” szaldóról, a követelésekről való kölcsönös lemondásról.

A Honvédelmi Minisztérium, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma miniszteri biztosaival együtt kialakított álláspontunk:

1. Zubenko főosztályvezető–helyettes levelét nem tekinthetjük érdemi válasznak Annus Antall ez év áprilisában Gracsovhöz írt levelére.

2. Karácsony Imre kormány megbízott–helyettes válaszoljon Zubenko levelére. A levélben Annus Antall kormány megbízott nevében jelezze:

a. a csapatkivonás gazdasági kérdésének lezárásával kapcsolatos tárgyalások folytatását a magyar fél csak azután tartja célszerűnek, miután orosz részről hivatalosan és részletesen válaszolnak a magyar kormány meghatalmazott 1992. áprilisi levelében foglaltakra;

b. ismételten erősítse meg az Annus Antall levelében foglaltakat, miszerint az orosz–magyar tárgyalások célja a magyar miniszterelnök és Oroszország elnöke közti egyetértés egyezményben történt rögzítése, azaz a kölcsönös követelésekről történt lemondás;

c. ezen egyezmény előkészítése érdekében készek vagyunk június végén rövid, szűkkörű konzultációra Moszkvába utazni.

Megjegyzés:

1991 decembere óta orosz részről teljes passzivitást tanúsítottak irányunkban a kérdés végleges lezárását illetően. Az azóta eltelt időszakban sikerült nekik mind a csehszlovákokból, mind a lengyelekből olyan megállapodást „kiprészni”, amelyek egyrészt jelentős anyagi megterhelést jelentenek ezen államok számára, másrészt kikaput hagynak további orosz követelések előtt, illetve közös vállalatok létesítésének lehetőségével „polgári öltözékben” való bennmaradásukra Lengyelországban. Ezért határozott meggyőződése, hogy nem szabad újra belebonyolódunk sürgősen tárgyalásokba az oroszokkal a pénzügyi-elszámolási kérdésekről. Mint eddig, ezután is türelmesen és megfontolt taktikát alkalmazva ragaszkodni kell ahhoz, hogy tárgyalni csak a csúcstalálkozón elért „0” szaldó megfelelő dokumentumba foglalásáról kívánunk. A jövőben is következetesen hárítsuk el azt, hogy a volt Szovjetunió adósságai rendezésének kérdéseit, valamint a magyar humanitárius segély kérdését

orosz részről összekapcsolják a csapatkivonással összefüggő pénzügyelszámolási kérdésekkel.

A kérdésről Annus Antall tájékoztatja Antall József miniszterelnököt.

Budapest, 1992. május 26.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

296.
1992. június 18.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Viktor Dubinyin, az orosz hadügyminiszter első helyettese arról tájékoztatta Annus Antalt, hogy az orosz fél megerősíti elkötelezettségét az egykori szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos anyagi-pénzügyi kérdések mielőbbi megoldásában

001380/3

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW10423
Érkezett: 92. 06. 18. 08:13
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

08006/1298/3

Sürgős!

41

Tárgy: Dubinyi levele Annus Antallhoz

Június 17-én az orosz Hadügyminisztériumba kérték Németh Sándor ezredes katonai attasét és átadták V. Dubinyin, a hadügyminiszter első helyettese Annus Antall altábornagynak a honvédelmi minisztérium államtitkárának írt levelét. V. Dubinyin, Gracsov hadügyminiszter megbízásából arról tájékoztatja Annus urat, hogy az orosz fél megerősíti elkötelezettségét az egykori szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos anyagi-pénzügyi kérdések mielőbbi megoldására.

A továbbiakban Dubinyin kétségbe vonja azt a magyar információt, amely szerint Antall József miniszterelnök és Borisz Jelcin elnök 1991. december 6-án folytatott

felső szintű megbeszélésén a témában nullszaldós megoldási alap került volna írásos, vagy szóbeli rögzítésre. Dubinyin hangsúlyozza, hogy a megállapodás kimunkálásában a legnagyobb akadályt az okozza, hogy a felek szakértői egymástól eltérően ítélik meg az okozott környezetvédelmi károkat. Az orosz fél ezzel kapcsolatban ismét kinyilvánítja a kompromisszumos megoldásra irányuló készségét. Az orosz fél többek között nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy ezt a kérdést a két ország közötti kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok rendezésével és fejlesztésével összefüggésben vizsgálja. Az orosz fél megítélése szerint a csapatkivonásokkal kapcsolatos vagyoni-pénzügyi kérdések kölcsönösen elfogadható alapon történő megoldása elősegítené a népeink és országaink közötti jószomszédi viszony megerősítését.

Az orosz fél június második felében Moszkvában kész fogadni a magyar fél képviselőit egy megfelelő megállapodástervezet kimunkálása céljából. Aláírás: Dubinyin vezérezredes az Orosz Föderáció fegyveres erőinek vezérkari főnöke. A levelet és annak nyers fordítását Németh Sándor katonai attasé Annus Antall úrnak címezve június 18-án rendkívüli futárpostában felterjeszti.

– 134 – B. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

297.
1992. június 23.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Mihail Kokejevnek, az orosz
külügyminisztérium Nemzetközi Tudományos és Technikai
Együttműködési Főosztálya helyettes vezetőjének véleménye
a „nulla megoldásról”

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20444
Érkezett: 92. 06. 23. 14:41
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

08188/1355/3

41

Mihail Kokejev, a MID⁷⁰ Nemzetközi Tudományos és Technikai Együttműködési Főosztály helyettes vezetője más ügyben folytatott beszélgetés során magánvéleményként az alábbiakat mondta el Dr. Bács Zoltánnak:

Szerinte az orosz kormány számára a nulla-megoldás a jelenlegi helyzetben elfogadhatatlan, mivel a szélsőséges katonai körök rendkívül erős nyomást gyakorolnak rá. A kivont Déli Hadseregcsoporthoz személyi állományának helyzete rosszabb, mint a többi hadseregcsoporthoz. Korlátozott méretű zendülések is előfordultak, nagy az elégedetlenség. A katonák azzal revolverezik a kormányt, hogy ők előre figyelmeztették az akkori vezetést, az elszámolás rendezése előtt nem szabad kivonulni, mert a magyarok becsapják őket. Kokejev véleménye szerint a parlamentben sem számíthat támogatásra a nulla-megoldás, mivel Oroszország egy független nemzetközi környezetvédelmi felmérés eredményét csak abban az esetben ismerné el hitelesnek, ha az okozott kár értéke alacsonyabb lenne a magyarországi objektumok

⁷⁰ Orosz nyelven a Minisztersztvo inosztrannij del (MID) jelentése Külügyminisztérium.

becsült értékénél. Orosz álláspont szerint az objektumok értéke – állaguktól függetlenül – növekszik.

Megjegyzem, hogy a csapatkivonásokkal kapcsolatos elszámolások kérdéseivel hivatalosan a Külügyminisztérium nem foglalkozik. Az anyagi-pénzügyi elszámolások kimondottan a Hadügyminisztérium és a Külgazdasági Minisztérium hatáskörébe tartoznak. M. Kokejev 1981-ig Budapesten dolgozott. Feltételezhető, hogy itteni illetékesek rajta keresztül üzennek a tárgyalások előtt.

– 142 – B. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

298.
1992. június 23.

Láng Józsefnek, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. június 23.

115/SZT/92.

Készült 3 példányban

Tárgy: Láng József éves beszámoló jelentése⁷¹

Központ: 2 példány

Mell.: 3 lap

Nagykövetség: 1 példány

Mellékelten felterjesztem Láng József nagykövetségi I. titkár 1992. évi beszámoló jelentését. Láng József úr közel 1 éve dolgozik a moszkvai nagykövetségen, ahol elsősorban a tudományos-műszaki kapcsolatok kérdéseivel foglalkozik. Fő területe a két ország tudományos akadémiai együttműködésének elősegítése, a dubnai Egyesített Atomkutató Intézet⁷² patronálása.

Láng József úr munkáját megfelelő szakmai felkészültséggel, szorgalmasan, eredményesen végzi. Az elmúlt év tapasztalatai azt mutatják, hogy nem szükséges műszaki-tudományos kérdésekkel foglalkozó diplomata beosztott kihelyezése Budapestre, hisz ezt a munkakört kifogástalanul betölti Láng József, nagykövetségi titkár. Tekintettel arra, hogy a korábbi években a műszaki-tudományos posztot tanácsosi rangban töltötték be javaslom megfontolni Láng József úr előléptetését.

(Birnbauer József)
ideiglenes ügyvivő

⁷¹ 002053/1 Kérjük megküldeni dr. Pungor Ernő tárcanélküli miniszter úrnak! T. Főosztály A Táj. Főo. beszámoló jelentést nem továbbít a személyes és külügyi vonatkozások miatt. Ha szükségesnek tartják a jelentésben foglalt egyéb információk megküldését Pungor úrnak, kérjük szíveskedjenek feljegyzés formájában átküldeni a Táj. Főo-ra. Jogos az észrevétel!

⁷² A Dubnai Egyesített Atomkutató Intézet (Joint Institute for Nuclear Research – JINR) 1956. március 26-án alapította Albánia, Bulgária, Kína, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, Románia és Szovjetunió. Az intézet hátterét az 1947-ben alapított fizikai intézet képezte. A nemzetközi intézet megalapításának közvetlen előzménye az 1954-ben létrejött Európai Nukleáris Kutatási Szervezet – CERN volt.

Láng József I. osztályú titkár beszámoló jelentése

1991. augusztus 16-án érkeztem ki moszkvai nagykövetségünkre, ahol Bencze Imrét, a tudományos-műszaki kapcsolatok ápolásával foglalkozó diplomatát váltottam. Ott-hon felkészülésem még annak jegyében zajlott, hogy a tudományos-műszaki együttműködéssel összefüggő feladatokat fogom ellátni, azonban Moszkvába érkezésemet követően a belpolitikai csoportba kerültem. Györke Sándor nagykövet döntése értelmében elsősorban a társadalmi szervezetek, a parlamenti frakciók tevékenységének figyelemmel kísérése lett a feladatom, ami mellett foglalkoznom kellett a tudományos-műszaki területtel is.

Munkám során igyekeztem személyes kapcsolatokat kiépíteni hivatalos személyekkel, az oroszországi társadalmi és politikai szervezetek, mozgalmak képviselőivel, tudományos intézetek vezető munkatársaival, politológusokkal. Az e körből szerzett információkat igyekeztem kiegészíteni a tömegtájékoztatási eszközökből nyert ismeretekkel.

A beszámolási időszakban 42 jelentést készítettem. Ezek zöme politikai szervezetek és intézmények tevékenységével és állásfoglalásaival, belpolitikai eseményekkel foglalkozott (26), kisebb hányaduk pedig az oroszországi tudományos-műszaki kérdésekhez kapcsolódóan íródott (16).

Folyamatosan részt vettem a dubnai Egyesített Atomkutató Intézet kormány megbízottjainak tanácsuléseire kiutazott magyar küldöttségek munkájában, közreműködtem az EAI pénzügyi bizottsági ülésein, valamint az intézet alapidokumentumainak kidolgozásával megbízott munkacsoport értekezletein.

Az elmúlt év őszén feladatul kaptam Tabajdi Csaba parlamenti képviselő moszkvai látogatása megszervezését és segítését.

Beszámolási időszakom közepén került sor az OMFB Pungor Ernő miniszter úr vezette küldöttségének moszkvai útjára. Nagykövetségünk részéről közreműködtem a látogatás lebonyolításában.

Segítettem Gosztonyi Péter történész ez év márciusi moszkvai programjának sikeres lebonyolítását, melynek középpontjában az 1956-tal kapcsolatos történelmi igazság feltárása állt.

Megítélésem szerint munkám hatékonyságát több tényező is negatívan befolyásolta. Első helyen említeném meg, hogy Moszkvában a legelemibb információk (pl. politikai szervezetek és személyiségek telefonszáma, vezető beosztású személyek kiléte) beszerzése is súlyos nehézségekbe ütközik. A belpolitikai események, folyamatok követéséhez szükséges kapcsolatokat lényegében teljesen önállóan kellett kialakítanom. Ez alól kivételt képez a tudományos-műszaki terület, amelyre vonatkozóan Bencze Imrétől megkaptam a szükséges adatokat.

Érzésem szerint a munkavégzést nehezítette, hogy a beszámolási időszak jelentős részében nem volt kielégítő a személyre szóló feladatkijelölés. A belpolitikai csoporton belül – egy rövid periódust leszámítva – nem került sor olyan egyeztetésekre, melyek egyértelművé tették volna, hogy ki milyen szűkebb területtel, folyamattal foglalkozzon. Emiatt, megítélésem szerint, az egyéni érdeklődés túlzott szerepre tett szert a feldolgozásra került témák meghatározásában. Ez – úgy vélem – tükröződik a hazaküldött belpolitikai tárgyú jelentések tematikai változatosságában is.

A jövőre nézve – az oroszországi belpolitikai helyzetet érintő munkám szempontjából – fontosnak tartom, hogy javuljon az információs rendszer. Az elmúlt időszakban nem volt lehetőség arra, hogy a belpolitikai csoport tagjai egymás jelentéseit szabadon megtekinthessék. Véleményem szerint a helyi viszonyok megismerésének egyik fontos forrása lehetne a kollégák jelentéseinek tanulmányozása. Különösen érvényes ez az oroszországi belpolitika rendkívül sokszínű területére.

Moszkva, 1992. június 19.

(Láng József)

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

299.
1992. június 30.

Holodnyák Péternek, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/2

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. június 30.

116/SZT/92.
Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: Biró Mária

Beszámoló jelentés
Holodnyák Péter 1991/92-ben végzett munkájáról

1989. augusztus 1-től a Külügyminisztérium kiküldetésében a Művelődési és Köznevelési Minisztérium és a Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága megbízásából az ösztöndíjas, tanulmányutas és aspiráns felelősi tevékenységet láttam el.

Az elmúlt év oktatási kapcsolataink terén a bizonytalanságok éve volt. Kezdődött azzal, hogy 1991. augusztus végén a szovjet partner közölte, hogy az 1991 áprilisában – a volt szocialista országok közül elsőként – aláírásra került oktatási kapcsolatainkat 2 évre meghatározó együttműködési megállapodás pénzügyi részét nem tudják teljesíteni, mivel a puccs után zárolták az Oktatási Állami Bizottság számláját. A pénzügyi megállapodás lényege az volt, hogy mivel a szovjet fél nem rendelkezik valutával, – kérésüknek megfelelően – áttérünk a devizamentes cserére, a fogadó fél fizeti a diákok ösztöndíját. Az OAB először a pénzügyi megállapodás hatályba lépésének felfüggesztését kérte október 1-ig, majd végül december 31-ig.

1991. november 5-én a Szovjet Oktatási Állami Bizottságot megszüntették, és a kialakuló Orosz Oktatási Állami Bizottság nem tartotta magát jogutódnak, ezért új megállapodás kidolgozását javasolták. December 5-én ennek a szervezetnek

a működését is felfüggesztették. A jelenlegi partner, az Orosz Felsőoktatási Bizottság 1992. február 2. óta működik. Javaslatunkat az oktatás terén történő együttműködésre március elején adtam át, amire többszöri sürgetés ellenére az orosz javaslat csak május végén született meg, amely javaslat a pénzügyi feltételek miatt elfogadhatatlan. Nevezetesen csak ugyanannyi ösztöndíjat hajlandók biztosítani, mint az orosz diákok alapösztöndíja, amely jelenleg 720 Rubel. Az egyeztetések, a kompromisszum keresés jelenleg is tart.

Ez a jóformán egész évben meglévő bizonytalanság a diákokra is átragadt. A jelenleg kint tanulók döntő többsége ugyanis itt szeretné befejezni tanulmányait, vagy azért, mert otthon nincs parallel képzés, vagy többen olyanok is vannak, akik anyagi okok miatt otthon nem tudnák folytatni tanulmányaikat. Munkám nem látványos, ugyanakkor nagyon fontos része volt a diákok megnyugtatósa, annak érzékeltetése, hogy mi mindent megteszünk azért, hogy tanulmányaikat folytathassák, illetve befejezhessék.

Az 1991/92-es tanévben teljes egyetemi képzésen 6 város 33 intézményében 227 fő vett részt. Részképzésen annak ellenére, hogy már nem kötelező az orosz nyelv és irodalom szakosok számára, 125 fő vett részt. A tanulmányutások közül sajnos csak 5 főnek realizálódott az utazása, mivel novembertől megszűnt a fogadó fél, és nem tudta az anyagi oldalt fedezni.

Aspirantúrán jelenleg 5 fő nappali tagozaton, 17 fő pedig levelező tagozaton végzi a tudományos munkáját. Ezen a területen a csökkenést nemcsak az okozta, hogy a fogadó intézmények nem tudnak megfelelő feltételeket biztosítani a tudományos munka végzéséhez, hanem többen féltek attól, hogy feleslegesen dolgoznak, otthon nem ismerik el a tudományos fokozatukat.

A szovjet felsőoktatás is akár a népgazdaság többi ága válságos helyzetben van. Az elmúlt évek során az intézmények nem kaptak elegendő anyagi eszközt a fejlesztésre, a műszerek, számítógépek beszerzésére. A pénzhiány miatt az épületek, főleg a kollégiumok állaga nagyon leromlott. Néhány intézménytől eltekintve általában megállapítható, hogy eszközállományuk, műszerezettségük, számítógépparkjuk nem tudott lépést tartani a kor követelményeivel. A felsőoktatási intézmények, mivel nem kapnak elegendő dotációt az államtól – sem a bérek, sem a működési feltételek biztosításához –, minden lehetőséget megragadnak, hogy pénzhez jussanak. Több intézmény már csak kemény valutáért hajlandó új diákot felvenni.

Munkám jelentős, de ugyanakkor nem látványos részét képezi a diákok ügyeinek folyamatos intézése. A létszám csökkenésével a gondok és a diákok problémái nem csökkentek, sőt, ezzel ellentétben növekedtek. Munkámhoz tartozott még a Magyar Iskola munkájának segítése, amely az 1991/92-es tanévben új feltételek alapján szerveződött.

Holodnyák Péter
I. o. titkár

Moszkva, 1992. június 25.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

300.
1992. június 30.

Bács Zoltánnak, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/3 mell.

Beszámoló jelentés
(1991. szeptember – 1992. június)

1990. decemberi kihelyezésem óta a külpolitikai csoportban dolgozom. A beszámolási időszakban több, a térség és a világ többi része közötti kapcsolatok szempontjából alapvető jelentőségű esemény történt.

I.

Az augusztusi puccskísérlet véglegesen szétfoslatta a szovjet rendszer megreformálhatóságának, a „birodalom” összetartásának illúzióját. Megkezdődött a működésképtelenné vált intézményrendszer lebontása. Ezzel párhuzamosan folytatódott a pártállami struktúrák átmentésének kísérlete. Mindinkább meghatározóvá vált Oroszország szerepe az országban zajló folyamatokban, csökkentve és végérvényesen a háttérbe szorítva a szovjet szövetségi kormányzási struktúrát. A jecini orosz vezetés megkezdte a pártidiktatúra elemeinek lebontását, hatalmának felszámolását. A kompromittálódott állampárt betiltása elkerülhetetlen és szükségszerű lépés volt.

A puccs után az orosz Külügyminisztérium egyre aktívabb szerepet kezdett játszani, hangsúlyozva, hogy Oroszország igyekszik kialakítani önálló külpolitikai arculatát. A szovjet KÜM-ben viszont egy szervezeti és politikai-koncepcionális válság alakult ki.

Oroszországhoz hasonlóan az elszakadóban lévő köztársaságok is egyre nagyobb igyekezettel bizonyították külpolitikai önállóságukat, nemzeti elkülönülésüket.

Dr. Antall József miniszterelnök 1991. decemberi moszkvai látogatása és a két alapszerződés aláírása – még a Szovjetunióval és már Oroszországgal is – történelmileg és nemzetközi jogilag is lezárta a nem-egyenrangú kapcsolatok időszakát.

A Szovjetunió, mint szövetségi államalakulat részekre szakadásával objektíve felértékelődött a kelet-közép-európai térség és perspektivikus jelentőségre tettek szert

a FÁK-országok. Sajnálatos és jellemző azonban, hogy a kapcsolatok szorosabbra fűzésének szándékát kifejező diplomáciai kapcsolatfelvételt nem követte a gazdasági, kereskedelmi és egyéb kapcsolatok megélénkülése, sőt a stagnálást egyes esetekben a visszaesés váltotta fel. Ennek egyik oka az, hogy miután Oroszország önálló tényezőként elismertette és elfogadtatta magát a nemzetközi életben, „bizáncian” kétarcú politikát folytat. Egyfelől a demokratikus és emberi jogi elvekkel összhangban deklarál, másfelől az impérius szándékok jegyében cselekszik. (Lásd: konverzió, csapatkivonási elszámolási tárgyalások stb.)

A másik ok az, hogy az új orosz külpolitika prioritásai között nem szerepel Kelet-Közép-Európa. Prioritást élveznek viszont a fejlett katonai és ipari háttérrel rendelkező országok, azok gazdasági és politikai tömörülései, együttműködési struktúrái, valamint az ún. „közél-külföld”, a FÁK-országok.

Oroszország a 90-es évek közepére a legnagyobb diaszpórával rendelkező ország lesz. A FÁK-országokban az orosz diaszpóra igyekezne megtartani korábbi privilegiált helyzetét. Ebben leginkább a jelenleg önmagában is megoszlott orosz vezetés „eurázsiai” szárnyára, a vezetéssel politikai okok miatt szembenálló, de a nacionalizmus és sovinizmus talaján egyetértő kommunistákra és orosz szélsőséges nacionalistákra támaszkodhat (Ruckoj és a vörös-barna tömörülés).

Figyelemre méltó jelenség, hogy az új katonai vezetés egyre inkább a politika részesévé kívánja emelni a hadsereget. A katonai vezetők militáns orosz nacionalizmusa az adott környezetben könnyen politikaformáló erővé teheti a hadsereget. A nacionalizmus és sovinizmus erkölcsi, eszmei támaszt jelenthet a deheroizálódott, erkölcsileg, politikai és szakmailag is megrendült katonák számára.

Az egységes külpolitika kialakítását és megvalósítását gátolja a párhuzamos politikai struktúrák, államigazgatási egységek közötti koordináció és tájékoztatás hiánya. Ezt csak súlyosbítja az illegális SZKP megmaradt helyi szerveinek, tagjainak obstrukciós tevékenysége.

Oroszország gazdasági helyzete kaotikus. A pénzügyi instabilitás alapvető likviditási és finanszírozási gondokat okoz, miközben a készpénzhiány miatt még a teljesítéseket sem tudják kifizetni. A piacon lévő áruk nem újonnan megtermelt cikkek, hanem a spekulatív gazdálkodás során felhalmozott készletek megjelenése. Ebből következően a piac nagy részén az áruforgalom nem más, mint a fokozatosan csökkenő árualapok spekulatív újraelosztása, egyre szűkülő spirális vonalban. A készletek csökkenése, a spirális „gyorsulása” az árak ugrásszerű emelkedését indukálja.

A külgazdaság terén a bizonytalan termelői struktúrák miatt az export-teljesítések megbízhatatlanok, a fizetéseképtelenség miatt pedig az import is nehézkes. A külkereskedelem irányítása illogikus, túlszabályozott.

A külső forrásokból érkező hitel célhitel, ezért felhasználása korlátozott. A hitelkeretből nem finanszírozható elképzelések anyagi bázisának megteremtése érdekében Oroszország korábbi álláspontját feladva, újra növelni igyekszik katonai termelését a legnagyobb profittal kecsegtető területeken. Ezek a repülőgép, harckocsi, kézi lövészfegyver és bizonyos fajta elektronikai termékek és rendszerek fejlesztése és gyártása. Ennek logikus következménye a konverzió visszafogása, nem egyértelmű megvalósítása, preferált finanszírozás a hadiiparban. (Évi 12% hitelkamat, míg a polgári életben ez 80% felett van.) Tervezett bevétel a fegyvereladásból 1992-ben: 17 milliárd USD. Gyakori az a skizoid állapot, hogy az azonos államigazgatási egység alárendeltségébe tartozó intézmények egymást és gyakran a törvényt is megkerülve kötnek üzleteket.

II.

A beszámolási időszakban tovább szélesítettem kapcsolati körömet. Rendszeres, jól működő kapcsolatokat sikerült kialakítani az EK országokon kívül a jelentősebb ázsiai és közel-keleti országokkal, valamint az orosz parlament képviselőivel és a katonai-tudományos körökhöz tartozó tudósokkal. A kapcsolatok eredményeként az alábbi témákban írtam jelentéseket: az orosz külpolitika a világ különböző térségeiben, a külpolitikai koncepcióra ható különféle tényezők, Oroszország katonai doktrínája, katonapolitikája, konverzió, kétoldalú kapcsolatok az USA-val, Nagy-Britanniával, Pakisztánnal, Iránnal, Oroszország részvétele a világ arany- és gyémántpiacán, nukleáris technológia és hasadóanyag export, belső migráció, egyházi, vallási élet, a tudományos körökben észlelhető kutatási és egyéb tendenciák stb.

Gyakran láttam el kísérői és tolmácsolási feladatokat a Moszkvába látogató küldöttségek mellett.

A beszámolási időszakban tovább folytattuk a már bevált gyakorlatot, hogy Fábián Pál, a Konzuli Osztály vezetőjének távollétében a konzuli feladatokat is én láttam el.

1992–93. időszak fő feladatának a kialakult információcsere bővítését és a kapcsolati rendszer szélesítését tartom. Az egyéb teendők között úgy vélem, meg kell teremteni annak a feltételeit, hogy méltó körülmények között fogad hassuk saját lakásunkon is kollégáinkat, elsősorban a fejlett európai országokból.

(Dr. Bács Zoltán)
I. osztályú titkár

301.
1992. június 30.

Szalipszki Endrének, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/4

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

122/SZT/1992.

Szigorúan titkos!
Moszkva, 1992. június 30.
Tárgy: Szalipszki Endre nagykövetségi
I. o. titkár 1992. évi beszámolójának felterjesztése
Mell.: 5 lap

Éves beszámoló jelentés

A beszámolási időszak az elhaló Szovjetunióban és az „újjászülető” Oroszországban a rendkívüli események egész sorozatát hozta. Az 1991. augusztusi puccs nyomán felgyorsult a szovjet birodalom bomlása. A dezintegrációs folyamatok azonban a függetlenné váló köztársaságokat is érintették és érintik, különösen az oroszországi autonómiák önállósulási törekvései jelentkeztek elemi erővel (Tatárország, Csecsenföld, északi területek). A peremvidékeken, elsősorban a déli térségekben – Karabah, Oszétia – a nemzetiségi konfliktusok háborúba torkollottak. Az elmúlt hónapok fejleménye Moldova és a Dnyeszter-menti Köztársaság közötti háború⁷³. Jellemzővé vált, hogy a fegyverek, mint a politikai viták és ellentétek megoldásának fontos eszközei, egy sor szovjet utódállamban vezető szerephez jutottak: Grúziában, Azerbajdzsánban és Tádzsikisztánban. Elnökök buktak meg, űztek el – Gamszahurdia, Mutalibov –, vagy tértek vissza régi „sikereik” helyszínére (Sevardnadze).

A FÁK szinte puccs-szerű megalakítása és Gorbacsov hatalomból való kiiktatása után a „Központ” szerepét sok tekintetben Oroszország vállalta. A Szovjetunió jogutódjának mondta ki magát, amivel Borisz Jelcin kiváltotta a többi FÁK-ország ellenérzését. Ez a nemtetszés, az osztozkodás mindenekelőtt Ukrajnával fajult durva vitává, a vádaskodások eltérő intenzitással azóta is folytatódnak.

⁷³ Lásd a *Moldova* című fejezetet.

A Jegor Gajdar nevéhez fűződő radikális reformok az árak felszabadításával kezdődtek. Január 1-e óta az infláció többezer százalékos. Pontos, megbízható adatok egyszerűen nincsenek, minden bizonytalan. A társadalmi feszültség nő, de a lakosság összességében egyelőre birkamód tűri életkörülményeinek romlását. Ezzel párhuzamosan az orosz vezetésben a „régiek” és az „új-régiek” politikai harcába a szélsőséges, nacionalista, sovinszta, kommunista politikai elemek is bekapcsolódnak. A bűnözés és a korrupció immár elérte a legfelső vezetői szinteket és döntéshozói központokat is. Ezekről a folyamatokról jelentéseimben rendszeresen beszámoltam. Lehetőségem nyílt rá, hogy Kirgizisztánban és Tádzsikisztánban közvetlen, személyes tapasztalatokat szerezzek az ottani változásokról és átalakulási folyamatokról.

E nagy vonalakban vázolt helyzetet a sajtó a maga eszközeivel tükrözi, alakítja, de közben maga is módosul. Egy év alatt a szovjet–orosz tömegtájékoztatás is merőben új politikai-anyagi viszonyok közé került. Erről a beszámolási időszakban több jelentést küldtem, nyomon követve az orosz sajtó struktúraváltozását, politikai arculatának módosulását, helyét és szerepét a jelceni politika megismertetésében vagy támasztásában.

Munkám fontos részét képezte az orosz sajtó Magyarországgépének nyomon követése és amennyire lehetséges ennek pozitív befolyásolása. E tekintetben két külső körülményre szükséges felhívni a figyelmet. Egyrészt Oroszország viszonyára Kelet-Európához, ezen belül Magyarországhoz. Az új orosz külpolitikára Moszkvában gyakran – joggal – sütik rá az elhamarkodottság, a kapkodás, a koncepciótlanság bélyegét. A bírálók általában két dolgot szoktak ehhez érvként felsorakoztatni: a volt szovjet köztársaságok és Kelet-Európa elhanyagolását. Valóban úgy tűnik, miután Oroszország nem érintkezik közvetlenül ezzel a térséggel, Kelet-Európa az orosz prioritások között jelentősen visszacsúszott.

Az orosz külpolitika mindenekelőtt az Egyesült Államok, Németország, Japán és Dél-Korea, s újabban a Perzsa-öböl térsége felé fordul. Azaz olyan országok felé közelít, ahonnan biztonsági garanciákat kap, illetve gazdasági segítséget remél. Kelet-Európa ezzel szemben az elmúlt években súlyos szovjet vereségek színtere volt, ráadásul Oroszország öröklött adósságának jelentékeny része is innen származik. Hosszú távon nem lehet kizárni ugyan, hogy Oroszország ismét aktívvá kíván válni környezetünkben, ma azonban még egyértelműen defenzív, s legfeljebb hagyományos érdekszférájában, a Balkánon igyekszik hatni, hangsúlyozottan szerb-szimpatitától vezéreltetve. Ez a megközelítés az orosz sajtó Magyarországról szóló publikációira is vonatkozik. Hazánkkal meglehetősen egyenetlenül foglalkozott az itteni tömegtájékoztatás. Ebben meghatározó szerepe van annak – ez a második körülmény, ami figyelmet érdemel –, hogy Budapesten fokozatosan elfogynak az orosz tudósítók. Jelentéseimben erről is szó esett.

Örvendetes fellendülést hozott Antall József miniszterelnök úr decemberi látogatása, mert ezt követően a Magyarországgal kapcsolatos műsorok és írárok száma növekedett. Bizonyos élenkülést tavasszal is érzékeltünk. Ez azzal van összefüggésben, hogy Oroszországban mind nagyobb a kiábrándulás az úgynevezett sokkterápiából, s így a figyelem ismét a viszonylag nyugodt fejlődési utak felé fordul. Erre egyre több újságíró és közgazdász mutat rá publikációiban.

Dr. Nanovszky György nagykövet úr moszkvai és szentpétervári programja során alkalmat talált rá, hogy rövid idő alatt több újságíróval találkozzon. Az ennek nyomán született írárok és műsorok is Magyarországra irányították a figyelmet.

Sem az orosz sajtószervek anyagi helyzete, sem a Sajtó főosztály lehetőségei nem teszik lehetővé orosz újságírók budapesti utazását, illetve vendégül látását. Ezért megkerestem több magyar vállalat moszkvai képviselőjét, felajánlva segítségemet, hogy összehozom őket orosz újságírókkal, akik készek lennének publikálni róluk. Kezdeményezésem kedvező visszhangra talált és több vállalat készségét fejezte ki, hogy szponzorként hozzájárul orosz újságírók utaztatásához. A tervek szerint július végén indulna az első négy fős csoport. Ez alkalommal a költségek a Hungexpo⁷⁴, az IBUSZ⁷⁵ és a Sajtó főosztály között oszlanak meg. A Medimpex⁷⁶ összel önállóan kívánja vendégül látni az Oroszországi Televízió híradójának stábját. Valamennyi érintett vállalat egyetért vele és igényli az újságírók programjainak kialakításakor a Sajtó főosztály közreműködését és segítségét. Úgy gondolom, ezek az utak a Magyarországról szóló publikációk és műsorok számának növekedését fogják eredményezni, elősegítve az orosz közvélemény hiteles tájékozódását hazánkról.

⁷⁴ A Hungexpo, a Budapesti Vásárcsopont, a Kőbányai Vásárváros pavilonokból álló kereskedelmi és szórakoztató létesítmény, kiállítás- és rendezvényhelyszín Budapest X. kerületében, amely 1921 óta működik.

⁷⁵ Az IBUSZ egyik jogelődje, az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt. 1902-ben alakult meg. Az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt. 1926. december 11-én olvadt bele az Általános Beszerzési és Szállítási Rt.-be, létrehozva így az IBUSZ-t (Idegenforgalmi Beszerzési Utazási és Szállítási Részvénytársaságot). 1982-ben a cég már huszonhárom országban tartott fenn külképviseleti irodát, miközben 121 belföldi irodával és mintegy 3000 dolgozóval a hazai szervezett idegenforgalom felét bonyolította. 1989-ben az IBUSZ az első privatizált vállalatok közé tartozott, 1990-ben pedig az akkor nyíló Budapesti Értéktőzsdén az IBUSZ volt az első részvény. A privatizáció végeredményeképpen a többségi tulajdonos az Országos Kereskedelmi és Hitelbank lett. Az IBUSZ 1994-ben holdingszervezetet alakított, több különálló tevékenységét önálló társaságokba szervezve. Közülük mindmáig a legjelentősebb tag az IBUSZ Utazási Irodák Kft.

⁷⁶ A Medimpex kereskedőház 1949-ben alakult meg, a magyar gyógyszer exportjára és importjára szakosodott szovjet ellenőrzésű állami vállalatként. 1982 végén az Alkaloida, a Biogal, a Chinoin, az Egis, a Reanal, a Richter Gedeon és a Pharmatrade Külkereskedelmi Vállalattá alakult. A Medimpex 1991 óta részvénytársaságként működik. Vö. BORVENDÉG Zsuzsanna: *Az impexek kora*. Kárpátia Stúdió, Budapest, 2020.

Tájékoztató munkánkat az elmúlt évhez képest igyekeztünk változatosabbá tenni. Több sajtófogadást tartottunk, közülük kiemelkedett a március 15-i nemzeti ünnepi megemlékezéssel egybekötött sajtónapi rendezvény, valamint *A Hid* című folyóirat bemutatása. A Moszkvai Kulturális Intézettel jó együttműködés alakult ki, élünk a közös programok adta lehetőségekkel. A Sajtófőosztályról érkezett kiadványokat, bulletineket, tájékoztató anyagokat szintén hasznosítani tudtuk. Ezek tartalmilag és tematikailag korszerűek, időszerűek és gyorsak. A Közlemények a nagykövetség munkatársainak tájékoztatásán túl hiteles információforrásként is szolgáltak a külső kapcsolatainkban. A folyamatos tájékozódást segítették a video anyagok. Itt jegyzem meg, hogy szívesen vennénk, ha mód nyílna az *Össztűz* című műsorok, illetve a korábban vetített *Legvidámabb barakk* című sorozat pótlólagos megküldésére. A videotékánk felújításra szorul, örülnénk új, mai magyar filmekkel történő felfrissítésének.

Személyes kapcsolataim, az elmúlt évben jelentősen bővültek. A mértékadó orosz sajtószervekkel, a Sajtóügyi Minisztérium munkatársaival, a Legfelső Tanács Sajtóügyi Bizottságával és Sajtóirodájával, a Külügyminisztérium Sajtófőosztályával kiegyensúlyozott, jó viszonyt sikerült kiépíteni. A közelmúltban az *Osztankino Televízió* egyik politikai-publicisztikai műsorában is szerepelhettem. A Visegrádi Hármas moszkvai sajtóattaséival is gyakran találkozom. Ugyanez mondható el a moszkvai magyar tudósítókról, akikkel a nagykövetség vezetése is hangsúlyozottan jó együttműködésre, partnerségen alapuló viszonyra törekszik.

A napi munka – például a hírösszefoglalók készítése, az akkreditálások, a sajtókonferenciákon való részvétel, szerkesztőséglátogatások, fogadások stb. – mellett több ízben bekapcsolódtam kikerkező küldöttségek, újságírók, kutatók programjainak szervezésébe. Legutóbb például Gosztynyi Péter és Györkei Jenő történészek itteni segítése és Bába Iván helyettes államtitkár úr moszkvai útjával összefüggő sajtófeladatok ellátása érdemel említést ebben a sorban.

Moszkva, 1992. június 30.

(Szalipszki Endre)
I.o. titkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

302.
1992. július 1.
Rejtjeltávirat Moszkvából. Thomas Lynchnek,
az Amerikai Egyesült Államok moszkvai nagykövetsége
titkárának véleménye az amerikai–orosz csúcstalálkozóról

002036/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20473
Érkezett: 92. 07. 01. 14:17
Készítette: VL
Ellenőrizte:

08532/1437/3

41

Tárgy: Amerikai–orosz kapcsolatok

Thomas Lynch, az Egyesült Államok moszkvai nagykövetségének I. titkára az amerikai–orosz csúcstalálkozót értékelve Molnári Sándor nagykövetségi titkárnak 1992. június 30-án elmondta: a csúcstalálkozó sikeres volt, annak eredményei az adott körülmények között legjobbaknak értékelhetők. Jelcin elnök a kongresszus, de különösen a szenátus tagjaiban rendkívül jó benyomást keltett. Gyakorlatilag mindkét oldalon megszűnt a kölcsönös nukleáris támadás lehetőségétől való félelem. A nukleáris stabilitás új koncepciója a kétoldalú kapcsolatokban is új korszak nyitányát jelzi, amelyben a relatív előnyök elvesztik gyakorlati jelentőségüket. A Jelcin elnököt egyoldalú engedményekkel, a nukleáris státusz elvesztésével vádoló politikai ellenzékot elsősorban a nagyhatalmi gondolkodás és belpolitikai megfontolások vezérlik, nincsenek tisztában azonban az amerikai fél által tett engedmények jelentőségével. Az amerikai tengeralattjárók nukleáris robbanófejeinek felére történő csökkentésével a tengeralattjárók potenciálja is a felére csökken. A nukleáris triád légi

elemének feladásával az amerikai légierő kizárólag konvencionális fegyverekkel rendelkezhet majd.

A globális védelmi rendszerrel kapcsolatban elmondta: a közös elnöki szándéknyilatkozat elsősorban a közös gondolkodás felgyorsítására irányul. A rendszerrel kapcsolatos alapvető amerikai elképzelések nem változtak, így az ABM-szerződés⁷⁷ vonatkozásában sem. Moszkvába várják Dennis Rosst, a State Department politikai osztályának vezetőjét, aki a nukleáris fegyverek leszerelésének kérdései mellett a globális védelmi rendszer koncepciójáról is folytat majd tárgyalásokat.

A Jelcin–Bush találkozó során aláírt gazdasági-kereskedelmi egyezmények megteremtették a normális kereskedelem alapfeltételét. Az amerikai magántőke oroszországi megjelenéséhez azonban elengedhetetlen a gazdasági törvényhozás felgyorsítása elsősorban a tulajdonviszonyokra és a profitkivitelre vonatkozó törvények elfogadása. Az orosz–indiai rakétaüzlet miatt a Glavkozmosz ellen 2 évre foganatosított amerikai szankciók⁷⁸ ellenére megteremtődtek az űrkutatás területén történő együttműködés (amerikai műholdak orosz rakétákkal föld körüli pályára történő ki-juttatásának) lehetősége. A témában jelentős mértékű technikai egyeztetés szükséges.

– 148 – B. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

⁷⁷ Az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió 1969 végén kezdte meg a stratégiai fegyverkorlátozási tárgyalásokat (SALT) egyrészt az interkontinentális atomtöltetű hadászati támadórakéták (ICBM), másrészt ezek elhárítását célzó ABM-rendszerek kiépítésének korlátozásáról. A SALT-I szerződés 1972. október 3-án lépett hatályba. A SALT-II tárgyalások már 1972 novemberében elkezdődtek. Az Amerikai Egyesült Államok az ABM-szerződést 2001. december 13-án felmondta. A szerződés érvényessége 2002. június 13-án lejárt.

⁷⁸ A Glavkosmos orosz állami űrvállalat, a Roscosmos leányvállalata, amelyet 1985-ben hoztak létre. Az Amerikai Egyesült Államok 1990-ben szankciókat vezetett be a vállalattal szemben, mert a Glavkosmos űrhajó hordozó rakétákat szállított az Indiai Űrkutatási Szervezet számára.

303.
1992. július 7.

Vincze Gyulának, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/6

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. július 7.

124/SZT/1992.

Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: Biró Mária

Tárgy: Vincze Gyula nagykövetségi I. o.
titkár 1992. évi beszámoló jelentése

Melléklet: 3 lap

Mellékelten felterjesztem Vincze Gyula, nagykövetségi I. titkár 1992. évi beszámoló jelentését.

Vincze Gyula úr munkáját a külpolitikai csoportban szorgalmasan végzi. Elkészített jelentései tényyszerűek, jó elemző készségről tanúskodnak. Tevékenységében egyre kevésbé érződik az a hátrány, hogy kevés időt töltött el a Külügyminisztériumban. Az idő múlásával egyre jobban eleget tud tenni a központ igényeinek, elvárásainak.

Vincze Gyula úrnak az elkövetkező időben még határozottabban kell a kapcsolat-építésre törekedni.

Birnbauer József
ideiglenes ügyvivő

Külügyminisztérium
Budapest

Éves beszámoló jelentés

Külszolgálatomat a Magyar Köztársaság moszkvai nagykövetségén 1991. szeptember 14-én kezdtem meg. Október elejétől a sajtócsoporthoz munkatársaként először a misz-

szióvezető tájékoztatására szolgáló napi hazai sajtófigyelő szolgálat ellátására kaptam megbízást. Emellett feladatomból volt az orosz tömegtájékoztatás magyar vonatkozású híreinek figyelemmel kísérése, sajtótávíratok feldolgozása. Az orosz Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztálya által szervezett jelentősebb sajtókonferenciákon megszerzett információk dokumentálása szintén a munkámhoz tartozott.

A beszámolósi időszak rendkívül gazdag volt kiemelkedő politikai eseményekben. A Szovjetunió széthullása, a FÁK életre hívása, az egykori szovjet köztársaságok ellentétekkel terhes, gyakran súlyos konfliktusokhoz vezető kapcsolatrendszere, a volt szovjet atompotenciál sorsa, a szaporodó nemzetiségi válságok, a katasztrofális helyzetben lévő gazdaság megreformálására tett erőfeszítések, a napról-napra változó belpolitikai erővonalak mind-mind a világ érdeklődésének a homlokterében tartották és tartják a „szovjet” térséget.

Mint a sajtócsoporthoz munkatársam, részben új kezdeményezésként kísérletet tettem arra, hogy az általam készített napi orosz-hírósszefoglaló jelentések tartalmasabbá tételével, értékelő-elemző kiegészítésekkel elősegítsem a misszió által átfogott terület politikai történéseinek hatékony feldolgozását. A rendszeres sajtószolgálati munka mellett az orosz–ukrán kapcsolatok témafelelőseként figyelemmel kísértem a két legnagyobb volt szovjet szláv állam viszonyát, folyamatos kontaktusban mind az orosz Külügyminisztérium Köztársaságközi Főosztályával, mind Ukrajna moszkvai képviselőjével.

1992 áprilisától a nagykövetség külpolitikai csoportjának tagjaként tevékenykedtem. Itt alapvető feladatom a FÁK belső viszonyainak, az orosz „közvetlen külföld” politikai erővonalainak az értékelése-elemzése. Emellett azonban az orosz fővárosban tett államfői látogatások kapcsán a Közép-Kelet-Európában végbemenő változások itteni megítéléséről is módomban nyílt információkat szerezni.

„Áthelyezéssel” nem szakadtam el a sajtómunkától sem, a napi hírósszefoglalók készítésével továbbra is részt veszek a misszió információs tevékenységében.

Az átfogó, folyamatos jellegű feladatok teljesítése mellett számtalan eseti megbízatásnak is eleget tettem: így pl. közreműködtem a Parlament Honvédelmi Bizottsága delegációjának programjánál, illetve a Miniszterelnök Úr moszkvai látogatásának lebonyolításánál. Rendkívüli hírósszefoglaló jelentéseket készítettem mind a miniszterelnöki, mind pedig a Bába Iván úr vezette helyettes államtitkári delegáció számára.

Megítélésem szerint a moszkvai nagykövetség munkája a tárgyidőszakban folyamatos fejlődést mutatott: A kezdeti hónapokat – az ismert körülmények miatt – bizonyos fokú zilahtság és kapkodás jellemezte. Jelenleg már sokkal nyugodtabb, rendszeresebb és célirányosabb tevékenység folyik és ez alapot jelenthet ahhoz, hogy

a misszió minden diplomatája az új tárgyévet nyugodt körülmények között, a szükséges feltételek birtokában, csak a munkára koncentrálni kezdhesse meg.

Saját tevékenységemet értékelve elsősorban az elmélyült értékelő-elemző munka részarányának növelésében látom a fejlődés további lehetőségét. A sajtócsoporthoz eltöltött időszak jó felkészülési alapot adott mind az ehhez szükséges szelekciós készség kifejlesztésével, mind a fogadóország politikai intézményei és a moszkvai diplomáciai testületek köreiből nélkülözhetetlen kapcsolati kontingens kialakításával.

(Vincze Gyula)

I. o. titkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

304.
1992. július 9.

Bába Iván és Keskeny Ernő feljegyzése Bába Ivánnak,
a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának
tárgyalásairól Moszkvában

002035/4

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Keskeny Ernő
002035/4/92.
0001

Szigorúan titkos!
Készült: 11 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Szénási Gy.
Szócs F.
Moszkva
Kijev
Szentpétervár
Bukarest
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Bába Iván helyettes államtitkár tárgyalásai Moszkvában (részletes jelentés)

1992. június 25–26-án Bába Iván helyettes államtitkár vezetésével szakértői delegáció tartózkodott Moszkvában. Bába Iván tárgyalásokat folytatott Vitalij Csurkin külügyminiszter-helyetttel, Grigorij Bergyennyikov külügyminiszter-helyetttel és Jevgenyij Ambarcumovval, az Orosz Föderáció Parlamentje Külügyi Bizottságának elnökével.

Bába Iván kíséretében tartózkodott Misur György, a 3. Területi Főosztály vezetője, Keskeny Ernő főosztályvezető-helyettes és Horváth István, a Nemzetközi Jogi Főosztály munkatársa. A delegációhoz Moszkvában csatlakozott Birnbauer József ügyvivő és dr. Mikecz Tamás elsőbeosztott.

A megbeszéléseken kiemelt figyelmet tapasztaltunk az átalakuló, demokratikus orosz vezetés részéről hazánk iránt. A nemzetközi, illetve a kétoldalú kapcsolatok számos kérdésében megegyezett vagy közel állt a két delegáció álláspontja. A tárgyalások eredményeként lehetőséget látunk arra, hogy kezdetét vegye a magyar–orosz kapcsolatok újabb, felfelé ívelő szakasza.

A Vitalij Csurkin külügyminiszter-helyetttel folytatott tárgyaláson Bába Iván áttekintést adott a magyar kormány 1990-től folytatott külpolitikájának főbb irányairól, jelentősebb lépéseiről. Rámutatott arra, hogy a mindkét országban végbement demokratikus jellegű átalakulást követően nincs alapvető akadály az új, demokratikus elvek szerint kiépülő magyar–orosz kapcsolatok fejlődése előtt. Ennek alapjait már leraktuk 1991 decemberében, Antall József miniszterelnök moszkvai látogatása idején, amikor is felvettük Oroszországgal a diplomáciai kapcsolatokat és aláírásra került a két ország közötti alapszerződés. Bába Iván hangsúlyozta, hogy Magyarország az európai demokratikus hagyományokat és normákat tiszteletben tartó Oroszországot mind kétoldalú kapcsolatainkban, mind a nemzetközi fórumokon kiemelkedő partnerének tekinti. Magyarországon elismerésre találtak a demokratikus intézményrendszer kialakítására, a szociális piacgazdaság megteremtésére irányuló orosz erőfeszítések. Kiemelte, hogy a demokratikus értékek alapján fejlődő Oroszország fontos szerepet játszhat a jövő Európájában.

A regionális konfliktusok témakörét érintve Vitalij Csurkin a moldovai válság miatt a moldovai félre hárította a felelősséget. Véleménye szerint tudatosan provokálja a 14. hadsereg egységeit, a fegyveres konfliktusba való bevonás céljával. Felháborítónak nevezte a moldovai erőknek a békés lakosság, a polgári objektumok ellen irányuló támadásait. Megoldási javaslatként elmondta, hogy Oroszország igyekszik elkerülni a 14. hadsereg belebonyolódását a háborúba, bár – mint megjegyezte – egyre nehezebb ezt megakadályozni. Csurkin úr kifejezte készségét az orosz egységek kivonását előkészítő tárgyalásokra, de ennek előfeltételéül szabta a hadicselekmények beszüntetését. Kijelentette, hogy hálásak lennének azért, ha a magyar fél támogatná a politikai megoldás elérését célzó erőfeszítéseiket. Bába úr erre ígéretet tett, bár utalt arra, hogy az orosz fél túlértékeli a magyar külpolitika lehetőségeit. Helyettes államtitkár úr kifejtette a regionális békekonferencia összehívására vonatkozó elképzelését. A provokációkkal összefüggésben utalt arra, hogy e téren gazdag tapasztalataink vannak a Romániával fennálló kapcsolatainkban. Felhívta a figyelmet arra, hogy a szovjet hadsereg haditechnikájának megosztása révén a moldovai hadseregnek juttatott MIG–29-esek veszélyeztetik Magyarország biztonságát, mivel ezeket gyakorlatilag Románia is felhasználhatja.

Bába Iván és Vitalij Csurkin egyetértett abban, hogy a jövőben rendszeressé kell tenni a két KÜM közötti szakértői eszmecseréket. Erre a politikai alapot már meg-

teremtette a két Külügyminisztérium közötti együttműködést szabályozó megállapodás.

Helyettes államtitkár úr részletesen szólt a kétoldalú gazdasági kapcsolatokban ránk váró feladatokról, örömmel állapította meg, hogy a magyar–orosz kereskedelmi kapcsolatokban élénkülés tapasztalható. Ugyanakkor sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy az 1991. decemberi csúcstalálkozó óta néhány, a kapcsolatainkat terhelő ügyben nem történt előrehaladás. Emlékeztetett arra, hogy a volt Szovjetunió Magyarországgal szemben fennálló mintegy 2 milliárd dollár összegű adósságából Oroszország 1992-ben 300 millió dollár törlesztését vállalta. Bába Iván megerősítette, hogy ennek törlesztéséért örömmel fogadnánk hadiipari felszereléseket.

A javaslatra az orosz külügyminiszter-helyettes élénk érdeklődéssel reagált, s jelezte, hogy megvizsgálják a magyar kérés teljesítésének lehetőségét.

Bába Iván kifejtette, hogy magyar részről nagy jelentőséget tulajdonítunk az 1991. decemberi Antalli–Jelcin találkozóan a szovjet csapatok kivonása utáni pénzügyi-eelszámolási kérdések ügyében elfogadott egyetértésnek, amely szerint e kérdést a követelésekről való kölcsönös lemondás alapján mielőbb le kell zárni. Bába Iván átadta Jeszenszky Géza külügyminiszter Andrej Kozirjev orosz külügyminiszternek e tárgyban írott levelét. A tárgyalások során Vitalij Csurkin elismerte, hogy ez elsősorban politikai, s nem katonai kérdés. Javaslatunk az orosz Védelmi Minisztérium és Külügyminisztérium között érezhetően meglevő véleménykülönbséget figyelembe véve a politikai megoldást támogatókat erősítette. (Megjegyzés: ebben a tárgyban várjuk az orosz külügyminiszter levelét. Az előzetes információk szerint a válaszlévl-tervezetben a „0”-szaldó elfogadása szerepel.)

Bába Iván megjegyezte, hogy eddig nem kaptunk érdemi választ az ún. háromszög-ügyletekben való magyar részvételre vonatkozó igényünkre. Felajánlotta, hogy a magyar áruszállításokkal kapcsolatos kérdéseket szakértők útján kellene egyeztetni. Újra megerősítette, hogy érdekeltek vagyunk az orosz hadiipar konverziójában.

Helyettes államtitkár úr tájékoztatta tárgyalópartnerét a kisebbségi kérdéstről alkotott magyar felfogásról. Kiemelte, hogy a kisebbségek helyzetét, a róluk való gondoskodást nem tekintjük belügynek. Felhívta arra is a figyelmet, hogy a kisebbségi kérdés szoros összefüggésben van az európai biztonsági rendszerrel. Mivel a Szovjetunió felbomlásával az orosz kisebbség vált Európa legnagyobb nemzeti kisebbségévé, hazánk megérti az orosz álláspont módosulását. Bába Iván pozitívan reagált arra a korábbi orosz kezdeményezésre, hogy egyeztessük a nemzetközi fórumokon a kisebbségi ügyekben történő fellépéseinket. Megállapodás született arról, hogy a jövőben rendszeres szakértői tárgyalásokra kerül sor a kisebbségek helyzetéről.

Bába Iván kérte orosz partnerét, hogy a magyar kutatók számára tegyék lehetővé az 1956-os magyarországi szovjet beavatkozással összefüggő dokumentumok tanul-

mányozását. Nemzeti érdekünk fűződik ugyanis ahhoz, hogy történelmünknek ezt a mozzanatát teljes mértékben tisztázhassuk. Csurkin úr ígéretet tett e kérés vizsgálatára. Bába úr és Csurkin úr megállapodott arról, hogy az 1956-os dokumentumok vizsgálatára a közeljövőben magyar–orosz vegyesbizottság alakul. (Megjegyzés: Jeszenszky Géza külügyminiszter úr felkérésére Nagy Erzsébet, a TIB⁷⁹ elnöke már kijelölt két történészt – Györkei Jenő és dr. Józsa Antal személyében – a vegyesbizottság megalakításának előkészítésére, akik e célból hamarosan Moszkvába utaznak. Javasoljuk, hogy erre mielőbb kerüljön sor, s a KÜM vállalja az utazás és a kinttartózkodás költségeit.)

Helyettes államtitkár úr kérte az orosz külügyminiszter-helyettest, hogy segítsen a II. világháború idején, illetve az azt követő időszakban a Szovjetunióba került magyar kulturális értékek, műkincsek visszaszolgáltatásában. Bába úr elmondta, hogy köszönettel vettük Jelcin elnök Antall József miniszterelnökhöz írott levelét, amelyben egyetértését fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a II. világháború idején Oroszország területén elesett magyar állampolgárok emlékművet kaphassanak orosz földön. Egyetértés született abban, hogy mindkét ügyben szakértői megbeszéléseket kell folytatni.

A Grigorij Bergyennyikov külügyminiszter-helyetessel való találkozón a tárgyaló felek áttekintették a biztonságpolitikával kapcsolatos kérdéseket. Bába Iván kifejtette, hogy a megváltozott európai helyzetben, a Szovjetunió és Jugoszlávia felbomlása után a kelet-közép-európai biztonsági rendszer újragondolására van szükség. A Magyar Köztársaság biztonsága szempontjából is nagy jelentősége van annak, hogy a volt Szovjetunió helyén létrejött államok egymás közötti konfliktusait békés eszközökkel, tárgyalások útján rendezzék, hogy az egykori szovjet atomerőknél felett megbízható, egységes ellenőrzés alakuljon ki, s a születőben lévő nemzeti hadseregek ne veszélyeztessék a térség, illetve Európa békéjét. Fontosnak tartjuk azt is, hogy Oroszország felhasználja tekintélyét, latba vesse befolyását a jugoszláviai, a moldovai, a karabahi válság rendezése érdekében. Bába Iván örömmel állapította meg, hogy a legutóbbi Jelcin–Kravcsuk találkozó az orosz–ukrán kapcsolatok javulásáról tanúskodik.

A tárgyaló felek aggasztónak ítélték a Moldovában kialakult helyzetet, amely mindinkább regionális konfliktussá szélesedik. Az orosz fél egyértelműen kifejezésre juttatta a román elszigetelési törekvések miatt keletkező félelmét, és Magyarország támogatását kérte ennek elhárítására. (E kérést nem hivatalos beszélgetésen

⁷⁹ A Történelmi Igazságtétel Bizottság – TIB civilszervezet 1988-ban alakult, amelynek célja a kommunisták által elszenvetett üldözések feltárása és a mártírok rehabilitálása. Elnöke 1992-ig Nagy Imre lánya, Nagy Erzsébet volt.

megismételte Oleg Rumjancev szociáldemokrata politikus is, a Parlament Alkotmányügyi Bizottságának titkára, az Elnökség tagja.) Az orosz fél örömmel fogadta Bába Iván együttműködési ajánlatát a moldovai válság megoldása érdekében, jónak tartván a nemzetközi békekonferencia összehívására vonatkozó magyar gondolatot. (Megjegyzés: A moldovai válság békés rendezését szolgáló békekonferencia összehívására vonatkozó magyar javaslat többlépcsős tárgyalási folyamatot irányoz elő. Elképzelésünket memorandum formájában kifejtettük az orosz és az ukrán félnek, azzal a szándékkal, hogy készek vagyunk támogatni, ha az EBEÉ Parlamenti Közgyűlésén az orosz vagy az ukrán delegáció felveti azt. Ez nem történt meg, de a békekonferencia gondolatát változatlanul fontosnak tartjuk.)

A moldovai válság ügye szóba került a Jevgenyij Ambarcumovval a Legfelsőbb Tanács Külügyi Bizottságának elnökével való találkozón is. Ambarcumov úr szintén magyar segítséget kért ez ügyben. Megemlítette, hogy állítólag a román légierő is részt vett az orosz erők elleni moldovai támadásban. Bába Iván hangsúlyozta, hogy a budapesti román nagykövetnek – amikor a nagykövet tanácsot kért a megoldásra vonatkozóan – azt ajánlotta, hogy meg kell adni a teljes autonómiát a Dnyeszteren-túli területnek. Bába úr kifejtette, hogy az orosz félnek nem szabad engednie, s alaposan meg kell fontolni a 14. hadsereg erőinek esetleges kivonását. Ha az orosz fél enged, akkor a térségben egy, a destabilizációt növelő ország kerül ki győztesen a küzdelemből, Románia. Ez nem lehet sem Oroszország, sem Magyarország érdeke. Javasolta Ambarcumov úrnak, hogy az ő vezetésével az ET Parlamenti Közgyűlésére Magyarországra látogató orosz delegáció vesse fel a moldovai kérdést, s tegyen javaslatot egy békekonferencia összehívására. Ezt a magyar fél kész támogatni. Bába Iván egyúttal felajánlotta, hogy diplomáciai segítséget nyújtunk Oroszországnak. Nyugati partnereinknek átfogó, a valós helyzetet bemutató tájékoztatást adunk a moldovai válságról. Rámutatott arra, hogy hosszú távon csak a régiók együttműködésével lehet stabilizálni a térséget. Emellett új, átfogó békerendszer kialakítására van szükség, s biztosítani kell az emberi és a kisebbségi jogok betartását is. Ezzel tartósan biztonságos viszonyokat alakíthatnánk ki Európában.

A kisebbségi helyzettel kapcsolatban Ambarcumov úr hangsúlyozta, hogy Oroszország gyakorlatilag a XVII. századi határai mögé szorult, aminek következtében oroszok tízmilliói kerültek az állam határain kívülre. Oroszország nem mondhat le az orosz kisebbségek jogainak védelméről. A Külügyi Bizottság elnöke itt utalt Magyarországra hasonló problémáira.

Bába Iván tárgyalásaival párhuzamosan szakértői tárgyalások folytak a két ország szerződéses-jogi kapcsolatainak rendezéséről. A magyar delegációt Dr. Horváth István vezette, tagjai Fábián Pál, a moszkvai nagykövetség főkonzulja, Varga István szentpétervári főkonzul és Visontai Béla, a moszkvai nagykövetség tanácsosa voltak.

Az O. Voronkovval, az orosz KÜM Európai Főosztályának helyettes vezetőjével folytatott tárgyalások eredményeként jegyzőkönyvben rögzítették a kétoldalú egyezmények sorát, amelyek további egyeztető tárgyalásokat igényelnek.

Budapest, 1992. július 9.

*Keskeny
Bába*⁸⁰

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

⁸⁰ Kézírással.

305.
1992. július 16.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Antall József levelének átadása
Borisz Jelcin titkárságán

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW00561
Érkezett: 92. 07. 16. 16:14
Készítette: TA.
Ellenőrizte:

09038/1557/3

Azonnal!

41

Július 15-én, Moszkvába történt visszaérkezésem után Antall József miniszterelnök úr levelének átadása céljából azonnal bejelentkeztem Borisz Jelcin titkárságán, úgyszintén Andrej Kozirjevhez. Az elnök úr titkárságával történt konzultáció után az Elnöki Hivatal illetékesei közölték, hogy a közeli napokban túlterheltsége miatt az elnök úr nem tud fogadni. Az Orosz Parlamentben több létfontosságú törvénytervezet kerül megvitatásra. Ezek vitájában Jelcin személyesen is részt óhajt venni. Július 16-án 10 órakor fogadott Dimitrij Rjurikov, Jelcin külpolitikai tanácsadója, az Elnöki Hivatal egyik vezető személyisége. Az elnökhöz történő sürgős továbbítás céljából Rjurikovnak átnyújtottam Antall úr levelét, valamint a szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos vagyoni jogi, pénzügyi és gazdasági kérdések rendezéséről szóló magyar egyezménytervezetet. Miután az elnök tanácsadója megismerkedett az általunk oroszra fordított anyaggal közölte, hogy Antall úr levelét és az egyezménytervezetet sürgősségi sorrendben előterjeszti Borisz Jelcin elnöknek. Dimitrij Rjurikov korábban az itteni Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának volt a vezetője és ebben a minőségében 1991 májusában Budapesten hivatalos látogatást tett. Meggyő-

ződése, hogy Rjurikov úr az átadott anyagot támogatóan és gondosan az elnök úr tudomására hozza.

Ugyancsak július 16-án a Külügyminisztériumban fogadott Vitalij Csurkin, külügyminiszter-helyettes, aki többek között a Magyarországgal foglalkozó osztályt is felügyeli. A Külügyminisztériumban közölték, hogy Andrej Kozirjev július 15-én a FÁK külügy- és honvédelmi miniszterei taskenti találkozására utazott. Ennek befejezése után Manilába utazik, ahol több mint 1 hetet tölt. Így Vitalij Csurkinnak adtam át Antall József miniszterelnök úr levele és a magyar egyezménytervezet másolatát. A miniszterhelyettes az anyag tanulmányozása után pozitívan nyilatkozott Antall József leveléről és az egyezménytervezetről. Megítélése szerint valóban célszerű megoldás lenne, ha a külügyminiszterek egy ilyen megállapodás aláírásával rendeznék a csapatkivonásokkal kapcsolatos vagyoni és pénzügyi kérdéseket. A témában támogatásáról biztosított. Csurkinnak tolmácsoltam Jeszenszky Géza külügyminiszter úr és Bába Iván helyettes államtitkár úr üdvözlétét, jókívánságait. A külügyminiszter-helyettes nagyon melegen emlékezett vissza Bába Ivánnal Moszkvában folytatott konzultációs megbeszélésekre. Ezekben a napokban tanulmányozta a konzultációról készített feljegyzéseket és arra a következtetésre jutott, hogy a tárgyalások eredményesek voltak és sok vonatkozásban elősegítették a magyar–orosz kapcsolatok rendezett, szerződéses alapokra helyezett fejlődését. Vitalij Csurkin hangsúlyozta, hogy július 16-án a késő délutáni órákban két felszólalása lesz az orosz parlamentben. Napirendre kerül a balti köztársaságokban élő orosz nemzeti kisebbség helyzete és az orosz–kazah államszerződés ratifikálása. A nemzetiségi téma kapcsán a beszélgetésen hangsúlyoztuk, hogy ezen a területen nagy lehetőségek vannak az együttműködés kibontakoztatására. A miniszterhelyettes elmondta, hogy ez év októberében tanácskozást szerveznek Moszkvában – hivatalosan a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének⁸¹ keretében – a nemzetiségi kisebbségek helyzetének megvitatásáról. Ezen, a témával foglalkozó magyar szakemberek is részt vehetnének. Csurkin nyomatékosan arra kért, járjak el, hogy a nemzetiségi kisebbségek problémáiban jártas magyar szakemberek, jogászok, történészek, akadémiai kutatók stb.

⁸¹ A Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézete (Moszkovszkij Goszudarsztvennij Insztitut Mezdunarodnih Otnosenij – MGIMO) 1944. október 14-én jött létre, amikor a Moszkvai Lomonoszov Egyetemről önálló intézetté formálták a Nemzetközi Kapcsolatok Kart. 1946 óta külföldi diákok is részt vesznek az egyetemi képzésen. Az intézethez három kar tartozott: a külkapcsolatok, valamint a jogi és a közgazdaságtudományi kar. 1954-ben az intézet magába olvasztotta a Moszkvai Keleti Tanulmányok Intézetet. 1959-ben a külkapcsolatok kart átalakították nemzetközi kapcsolatok néven, ettől kezdve lehetett keleti tanulmányokra vagy nyugati tanulmányokra specializálódni. 1984-től a külföldi diákok számára előkészítő tanszéket hoztak létre. 1991-ben újabb karral bővült a MGIMO, létrehozták a nemzetközi üzleti ügyvitel kart, ahol főként a nemzetközi cégek kereskedelmi tevékenységét menedzselő specialistákat képeznek.

kezdjenek el foglalkozni az orosz nemzeti kisebbségek problémáival és nyújtsanak segítséget a téma megkutatásában. Hangsúlyoztam, hogy mintegy 5 millió magyar él Magyarország határain túl és ebbe a témakörbe ugyancsak hasznosan beléphetnének az oroszországi kutatók és szakemberek. Vitalij Csurkin tudomására hoztam, hogy előreláthatóan szeptember második felében Entz Géza politikai államtitkár vezetésével nemzetiségi témával foglalkozó szakértői csoport érkezik Moszkvába. A miniszterhelyettes támogatását ígérte. A magyar küldöttség konzultációs megbeszélést folytathat az orosz Külügyminisztérium nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó illetékeseivel is. A szívélyes légkörű megbeszélés végén Vitalij Csurkin kérte üdvözetének és jókívánságainak tolmácsolását Jeszenszky Géza külügyminiszter és Bába Iván helyettes államtitkár uraknak. A megbeszéléseken részt vett Birnbauer József elsőbeosztott.

Kérem a fenti anyagot soron kívül továbbítani Jeszenszky Géza, Bába Iván, Marinovich Endre és Entz Géza uraknak.

– 157 – Nanovfszky –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

306.
1992. július 22.

Sári Mihálynak, a moszkvai nagykövetség tanácsosának
éves beszámoló jelentése

002053/9

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

129/SZT/1992.

Moszkva, 1992. július 22.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Sári Mihály nagykövetségi tanácsos

Nagykövetség: 1 példány

1992. évi beszámoló jelentése

Készítette:

Gépelte: Fazekasné Szabó Stella

Mell.: 1 db beszámoló (20 lap)

002053/9 mell.

Éves beszámoló jelentés

I.

1990. január 1-vel kerültem a Külügyminisztérium állományába és az év február 1-vel kihelyezésre a moszkvai Nagykövetségre, mint az agrárkapcsolatokkal foglalkozó tanácsos. A partneri kapcsolatok építését segítette, hogy különböző beosztásokban 1978. óta foglalkozom a magyar–szovjet, a magyar–orosz és a magyar–ukrán agráregyüttműködéssel.

A nagykövetségen kialakult rendnek megfelelően az agrárkapcsolatokon túl foglalkoztam a szovjet, majd a Szovjetunió felbomlása, után az orosz gazdaságpolitika elemzésével. A gazdaságpolitikával kapcsolatos munka főleg a gazdaság helyzete, fejlődésének tendenciái és a reformkísérletek, majd az orosz gazdasági reform értékelésére irányult. Ez tükröződött a jelentő munkában is.

Az 1991/92-es évadban az agrár témában fő feladatommak tartottam a földreform, majd az agrárreform ismertetését, lehetőség szerinti elemzését. Az elemzések alapján

jelentéseimben tájékoztatást adtam arról, hogy az orosz mezőgazdaság és élelmiszeripar még több évig nem tudja kielégíteni a lakosság élelmiszer szükségletét. Az orosz piac hosszabb távon is agrártermékeink, korszerű technológiáink és biológiai alapjaink potenciális értékesítési lehetősége. Ennek kihasználása főleg az orosz partnerek fizetőképességétől függ, amely folyamatosan romlik. Az államközi tárgyalásokon összeállított úgynevezett indikatív listák főleg információs anyagként értékelhetők. Az orosz piac lehetőségei kihasználásában főleg két irányban törekedtem segíteni. Egyrészt kihasználni a még meglévő állami beszerzések lehetőségeit, pl. vetőmag, gabona, másrészt szélesíteni a vállalati kapcsolatokat. Ez utóbbiak a magyar vállalatok részére munkaigényesebb variációt jelentenek, de ez a perspektivikus lehetőség.

Az egyes aktuális kérdésekről, fontosabb jogszabályokról és azok várható kihatásairól a jelentéseken túl az FM-et telefaxon tájékoztattam. Az FM igénye alapján kiemelt figyelmet fordítottam az EK és általában a fejlett országok agrár és segélyezési jellegű itteni tevékenységére

Részt vettem az FM vezetői 1991. évi, majd ezév elejei, a FÁK államaiban történt tárgyalásai előkészítésében, szervezésében. Hasonlóképp az FM és az orosz Mezőgazdasági Minisztérium közti 1992. februárjában aláírt együttműködési megállapodás és Jefremov A. G. orosz mezőgazdasági miniszterhelyettes magyarországi tárgyalásai előkészítésében. Rendszeresen foglalkoztam az ide érkező FM szakdelegációkkal.

A nagykövetség vezetőivel együtt részt vettem dr. Gergátz Elemér miniszter úr ezév július elejei moszkvai tárgyalásainak előkészítésében és megszervezésében. Az FM vezetőinek tárgyalásai szervezésében folyamatosan segítséget kaptunk a Kereskedelmi Képviselőt vezetőitől.

Többségében az FM Nemzetközi Önálló Osztálya instrukciói alapján, esetenként saját kezdeményezésemre segítettem a jelentősebb vállalati kapcsolatok kialakításában, kiszélesítésében. Ez elsősorban a magyar vetőmag-, gabona- és tenyészállatexport témáiban volt, illetve a bábolnai termelésfejlesztési programok újraindításában. A vállalatokkal kapcsolatos munka fő irányai voltak az informálás, az állami főhatóságokkal való tárgyalás szervezése, új partneri kapcsolatok kialakításának segítése.

II.

A mezőgazdaság fejlesztése Oroszországban évszázadok óta hagyományosan a legfontosabb jelentőségű kérdések egyike. A jelenlegi, egyre mélyülő gazdasági válsághelyzet, a lakosság élelmiszerellátásának folyamatosan csökkenő színvonala mellett az agrártermelés helyzete ma is a legfontosabb kérdések egyike.

Az orosz vezetés 1990. második felében eljutott az agrárpolitika gyökeres változtatása szükségességének felismeréséig. A falu, azaz a mezőgazdaság komplex fejlesztése volt az orosz népi küldöttek 1990. novemberi–decemberi II. kongresszusának fő témája. A kongresszus állásfoglalásai több vonatkozásban a korábbi évtizedekre jellemző módon határozták meg a feladatokat. Ezzel együtt azonban a rendkívül éles politikai vitában új, elvi jelentőségű határozatok is születtek. Így a kongresszus állást foglalt a többszektorú mezőgazdaság kialakítása, a különböző tulajdonformák elismerése és egyenjogúsága mellett. Igaz, a földmagántulajdon esetében 10 éves adásvételi moratóriumot határoztak meg. A kongresszus állásfoglalásai lehetővé tették az új agrárpolitika, a valós átalakítások megkezdését.

Fontos jogszabályokat fogadtak el a földreformról, a paraszt (farmer) gazdaságokról, a földadóról stb. A többszektorú mezőgazdaság kialakítása, a földreform végrehajtása azonban rendkívül lassan haladt. Pl. 1991. végéig csupán mintegy 4,5 ezer farmergazdaság alakult 204 ezer ha területen. A földreform végrehajtása lassú ütemének sokirányú okai – jogszabályi hézagok, régi beidegződések, vállalkozói gyakorlat, az anyagi–műszaki feltételek hiánya stb. – közül legfontosabbnak a konzervatív erők, azon belül is főleg a vidéken, hatalmi pozíciókat megőrző funkcionáriusok, gazdasági vezetők ellenállása ítéltető meg. A földet igénylők részéről a hivatali procedúrák leküzdése kitartást és időt igényelt. Az állam segítette a magángazdaságokat, azonban lehetőségei igen korlátozottak voltak. A kolhozok, szovhozok többsége nem segítette a farmerokat. Az egyenlődsihez szokott falusi lakosság egy része irigyledve figyelte az „újgazdagok” kialakulását, helyenként előfordult a magángazdaságok épületeinek felgyújtása is.

1991 októberében, már a Szovjetunió széthullása után, az orosz népi küldöttek VI. kongresszusa a radikális gazdasági reform bevezetése mellett foglalt állást. Ennek keretében került sor az agrárreform, azon belül a földreform gyorsítására. B. Jelcin bátran élve kibővített jogkörével 1991. december 27-én elnöki utasítást adott ki a földreform gyorsításáról és a kolhozok, szovhozok⁸² átszervezéséről. Ez gyakorlatilag a sztálini típusú kolhoz-szovhoz rendszer felszámolásának megkezdését jelentette. Az utasítás alapját képezte több reformjogszabály kiadásának. Megkezdődött a mezőgazdaság állami irányításának reformja is.

Az orosz vezetés intézkedéseinek hatására felgyorsult az agrárreform végrehajtása. Az orosz KSH adatai szerint ez év június 1-re a farmergazdaságok száma 120 ezer-re nőtt 4,8 millió ha területen. (2. sz. melléklet) A kolhozok, szovhozok közül

⁸² Kolhoz (közös gazdaság) termelőszövetkezet, amelyet a dolgozó parasztok „önkéntes” társulással, erőszakos kollektívizálással jött létre. A termelési eszközök és a megtermelt javak a szövetkezet tulajdonában vannak. A szovhoz állami gazdaság, ahol minden állami tulajdonban van.

május 15-ig 7,1 ezer – az összes 28%-a – regisztráltatta magát újra. Ezek közül 3,2 ezer, 46% döntött a korábbi státusz fenntartása mellett.

Az agrárreformról 1990 végétől kialakult hivatalos felfogás azt leegyszerűsített formában, gyorsan végrehajthatónak értékelte. Több jogszabályban, intézkedésben tükröződtek a korábbi rendszerben kialakult egyes eljárások. Ez év első félévében az agrárreform végrehajtását nehezítő új tényező a mezőgazdasági termelők anyagi ellehetetlenülése. A szakértők többségének véleménye szerint a január 1-je után bevezetett árliberalizáció hatására az ipari árak 15–20 szorosukra, a mezőgazdasági felvásárlási árak csak 6–7 szorosukra emelkedtek. Az állami támogatás mértéke messze nem elegendő az árdisziparitás növekvő üteme ellensúlyozására. Ez a helyzet az átlagosnál jobban sújtja az új magángazdálkodókat.

Az agrárreform első másfél éve a tapasztalt hibák ellenére is a társadalom átalakítása szempontjából igen jelentős lépésként értékelhető. A családtagokkal együtt többszázszázmagánvállalkozáson alapuló réteg alakult ki a szférában is az ország vidéki területein. Megkezdődött a kolhozok és szovhozok átalakulása a magántulajdonon alapuló társulási formákká. Az agrárreform folyamata elősegíti a lakosság gondolkodásmódja változását, a magántulajdonon alapuló érdekeltég a hatékonyabb munkavégzés kialakulása irányába hat. Ez a folyamat is hozzájárul a társadalmi visszarendeződés lehetőségének csökkentéséhez.

Az agrárreform gyorsításával egyidőben 1992. év elején felélénkült az agrárvita is. Az agrárreform ellenzői legfőbb érvei, hogy nem lehet szétrombolni a kolhozokat és szovhozokat, mert ezek adják a mezőgazdasági termelés döntő részét. A parasztgazdaságokat csak olyan mértékben lehet létrehozni, amilyen mértékben azok működésének minden feltétele kialakítható. E tételek tartalmaznak részgazdaságokat, azonban túlhangsúlyozásuk a kolhoz-szovhozrendszer létének meghosszabbítását célozza.

Az orosz vezetés is értékelte az agrárreform végrehajtásának helyzetét. Ebbe aktívan bekapcsolódott A. Ruckoj alelnök, akit ez év februárjában bíztak meg az agrárreform legfelsőbb szintű koordinálásával. Eddigi ismereteink szerint az agrárreform korrekciójának főbb elvei a következők. A reform fő célkitűzése, a magántulajdonon alapuló mezőgazdaság létrehozása változatlan. A reform végrehajtása hosszabb időt, mintegy 4–5 évet igényel és közben nagyobb figyelmet kell fordítani a termelés stabilizálására. A parasztgazdaságok fejlesztésénél a meglévők megszilárdítása sem kevésbé fontos, mint az újak létrehozása. Fenntartva minden dolgozó jogát a föld és vagyonrészével való kilépésre és önálló gazdaság alapítására, a kolhozok, szovhozok átalakításánál nagyobb figyelmet kell fordítani a tulajdonosok önkéntes társulásainak létrehozására, amely jobban lehetővé teszi a nagyüzemekben kialakult termelő kapacitások és infrastruktúra kihasználását. Fokozni kell a reformfolyamat komplex jel-

legét, beleértve a mezőgazdasággal kapcsolatos ágazatokat is. Elvi jelentőségű kérdés a teljesjogú földmagántulajdon kialakítása. Az állami erőforrások mellett jobban be kell vonni a mezőgazdaság fejlesztésébe a hazai és külföldi magántőkét.

A fenti elgondolások megvalósításának egyik lépése, hogy B. Jelcin elnöki utasítással június végén elrendelte az A. Ruckoj alelnök által javasolt Oroszországi Föld- és Agráripari Reform Föderációs Központja létrehozását. (Az elnöki utasítás fordítása a 4. sz. melléklet.) A Központ nagy hatáskörrel és anyagi lehetőségekkel bíró állami szerv. Jogköre kiterjed több állami szakfőhatósági és pénzügyi feladat ellátására is. Ez elsősorban a föderációs, regionális és helyi fejlesztési tervek kidolgozásában, realizálásában jelentkezik. A Központon belül önálló egységként jön létre a Föld- és Agrárreform Nemzetközi Pénzügyi Alap, amely főleg a fejlesztések finanszírozását végzi. A Központ mellett jönnek létre üzleti alapon az agrár és azzal kapcsolatos ágazatok fejlesztését szolgáló társulások, konzorciumok.

A Központ létrehozását a szakközvélemény vegyes megítéléssel fogadta. Több támogatandó célkitűzés mellett egy újabb, nagy hatáskörű állami struktúra kialakítását vélik látni, melynek funkciói részben azonosak a Mezőgazdasági Minisztérium funkcióival. Vitatják az állami pénzforrások feletti rendelkezési jogosítványok célszerűségét, az állami és magántőke egy irányító központban történő összefonódását. Többen felvetik, hogy a nagy koncepciókban, országos konzorciumokban nem látszik a termelő helye, nem közvetlen a termelő jut fejlesztési forrásokhoz és nem a termelő a fejlesztési programok megrendelője.

A. Ruckoj javaslatot dolgozott ki a földmagántulajdon megoldására is. Javasolja az újra leltározott földingatlanoknak megfelelő mennyiségű föld szertifikát kibocsátását a bankrendszeren keresztül. Az egyes régiókban kialakított, a mezőgazdasági dolgozóknak térítésmentesen átadandó átlagos földterület értékének megfelelő szertifikátokat ingyen kapnák meg a mezőgazdasági nagyüzemek dolgozói. Az állam fejlesztési célokra visszatartaná a szertifikátok kisebb hányadát. A szertifikátok mintegy 30%-át a bankhálózaton keresztül értékesítenék. Az ebből eredő több tíztrillió rubel bevétel egy része visszaforgatható a mezőgazdaság fejlesztésére. Ez a javaslat még nem került hivatalos elfogadásra.

III.

Az ideai mezőgazdasági termelés alakulását főleg két tényezőcsoport befolyásolja. Egyrészt fennmaradtak, sőt az orosz gazdaság folyamatosan mélyülő válsága közepette fokozódtak a termelést hagyományosan nehezítő tényezők. Pl. az anyagi-műszaki ellátás tovább romlik, gyorsuló ütemű az állatállomány 1988 óta tartó csök-

kenése, a nagyüzemek többségében változatlanul fennáll az egyéni érdekeltség alacsony szintje.

Másrészt az árliberalizáció hatásaként rendkívül kiéleződött az ipari és mezőgazdasági árak diszparitása. V. Miloszerdovij akadémikus, a májusi állapotok alapján készített számításai szerint a mezőgazdasági termelés ezévi felértékelődése mintegy 300 milliárd, a termelés költségnövekedése pedig mintegy 500 milliárd rubel körül alakul. A mezőgazdasági termelők pénzügyi ellehetetlenülésük miatt még a szűkösen rendelkezésre álló gépeket, anyagokat sem tudják megvásárolni. A valós élelmiszerhiány mellett a lakosság fizetőképes kereslete akadályába ütközik a mezőgazdasági termékek értékesítése.

Az ágazati problémák közül kiemelendő az állattenyésztés egyre súlyosabb helyzete. A krónikus takarmányhiány miatt a Mezőgazdasági Minisztérium véleménye szerint az állomány genetikai képességének fele sem hasznosul. Az állatgyógyyszerhiány miatt nő az elhullás, csökken az állomány élettartama. A fentebb említettek miatt az állattenyésztés korábban elért termelési szintjének visszaállítása a stabilizálás után több évet fog igényelni.

A növénytermesztés helyzetét az orosz szakvezetés és a szakértők kevésbé problematikusnak ítélik meg. Az őszi gabona vetésterülete nőtt, a napraforgóé és a cukorrépaé az előző év szintjén van. A nagyüzemi burgonya és zöldségterületek csökkenését ellensúlyozza e kultúrák vetésterületének növekedése a magánszektorban.

A mezőgazdasági bruttó termelés prognózisai az év elejétől folyamatosan növekvő termelés csökkenést jeleznek. Az év elejei kormányzati prognózisok a növénytermesztés produktuma néhány százalékos növekedése, az állattenyésztés teljesítménye 8–10%-os csökkenése mellett a bruttó termelés 1–2%-os csökkenésével számoltak. A június végi kormányzati anyagok a mezőgazdasági termelés mintegy 11%-os csökkenésével számolnak. A gabonatermelés jelenlegi prognózisa 95 millió t körüli.

Az élelmiszeripari termelés csökkenését a prognózisok több mint 20%-ra jelzik. (3. sz. táblázat) Megjegyzem, hogy ez a statisztika által mért területekre vonatkozik, nem tartalmazza a házi, saját termelést, a magánimportot, melynek szerepe egyre növekvő. Az egy főre jutó élelmiszerfogyasztás csökkenő tendenciájú és a lakosság egyre szélesebb rétege alultáplált. A különböző felmérések eléggé egybehangzó eredményei szerint a lakosság több mint 80%-a a létminimum szintjén és az alatt él.

A jelenlegi prognózisok bizonytalansági foka a korábbiaknál nagyobb, túl sok a kiszámíthatatlan tényező. Ilyenek pl. a betakarítással, az értékesítéssel kapcsolatos problémák, a FÁK tagállamai közti kölcsönös szállítások stb.

A nagyvárosi, az ipari központok és a legészakibb területek élelmiszerellátása jelentős mértékben az állami készletektől függ. Azok mennyisége a korábbi éveknél alacsonyabb. A 3. sz. mellékletben közölt, számított adatok mutatják, hogy a gabonán

és a húson túl, jelentős importigény van növényi olajból, tejtermékekből. Más forrásokból ismert, hogy ugyancsak jelentős az importigény cukorból és dohányból. A Mezőgazdasági Minisztérium júniusi véleménye szerint az ezévi gabonaimport-szükséglet mintegy 23 millió tonna.

IV.

Oroszország továbbra is hazánk agrárkapcsolatai egyik jelentős partnerének tekinthető. Az orosz élelmiszer és mezőgazdasági nyersanyag importban való részvételünk mellett több évig igény van a mezőgazdaság fejlesztését, korszerűsítését szolgáló termelési együttműködésekre is.

Az áruszállításban a központi, állami vásárlások mellett egyre jelentősebb arányt képviselnek a közvetlen vállalati partnerek közti megállapodások. Szélesíteni kell a partnerek körét a helyi adminisztrációk és az új gazdasági struktúrák körében. Ehhez segítséget tud nyújtani a moszkvai magyar Kereskedelmi Képviselőlet szolgáltatási részlege is.

Az agrárkapcsolatok jelentős formái a termelési, szolgáltatási együttműködések lehetnek. Ez került hangsúlyozásra az 1992. július 7-i magyar–orosz miniszteri tárgyaláson is. Ennek szélesítésére lát lehetőséget az orosz fél is. A magyar agrárágazat ehhez rendelkezik megfelelő potenciállal. A termelési kooperációknál az orosz fél a fizetést az előállított többlettermékből kívánja megoldani. Ehhez viszont kormánygaranciát kell szerezni a magyar felet megillető termékész szabad felhasználására.

Részletesebb tanulmányozást igényel az új agrárstruktúrákkal történő együttműködés lehetőségeinek tanulmányozása. Ezek elsősorban a június 27-i elnöki rendelettel létrehozott Oroszországi Föld- és Agrárreform Központ, az annak keretében létrehozandó Nemzetközi Pénzügyi Alap és a Központ mellett alakuló egyesületek, konzorciumok. Ezek keretében vizsgálandó kérdés a fejlett államok által bonyolított nagyobb programokba való alvállalkozói, beszállítói részvételi lehetőség. E témában igényelni célszerű az 1992. július 7-i miniszteri tárgyaláson létrehozott együttes munkacsoport orosz tajainak a közreműködését is.

Az EK segélynyújtási akciójának fő iránya – a jelenlegi információk szerint – a műszaki segély keretében realizálandó programok. Az ezekbe való bekapcsolódási lehetőség legvalószínűbb útja, a segélyt adó szervezet, ország illetékeseivel történő megállapodás és közös pályázat benyújtása az Orosz Föderáció felé, vagy alvállalkozói tevékenységi forma a nyugati programokba.

Az orosz partnerek jelentős része fizetési nehézségei miatt fokozott figyelmet szükséges fordítani a fizetési megállapodások pontos rögzítésére, az orosz partner lehetőség szerinti leinformálására.

A jelentősebb együttműködést megvalósító magyar vállalatoknak célszerű a helyi ügynökök alkalmazása lehetőségének tanulmányozása.

Moszkva, 1992. július 20.

(Sári Mihály)
tanácsos

Az orosz agrárágazatok főbb mutatói

I. A. termelés volumene

	Növénytermesztés millió tonnában				
	1986–1990 évi átlag	1990	1991	1991 86–90 %-ában	1991 90 %-ában
Gabona (tisztított súly)	104,3	116,8	89,1	85	76
Ipari cukorrépa	33,2	30,6	24,4	73	75
Napraforgó	3,1	3,4	2,9	93	84
Burgonya	35,9	31,0	34,0	95	110
Zöldség	11,2	10,3	10,5	94	102
Gyümölcs	2,6	2,3	2,2	83	91

Állattenyésztés					
Hús, vágósúly millió t	9,7	10,0	9,3	96	92
Tej, millió t	54,2	56,0	52,1	96	93
Tojás, milliárd db	47,9	47,5	46,8	98	98
Gyapjú ezer t	225,0	224,0	202,0	90	89

II. Állami felvásárlás (Összes gazdaságból)

	1990	1991	1991 1990 %-ában
Gabona, millió t	34,0	22,5	66,2
Hús, vágósúly, millió t	7,5	5,8	77,3
Tej, millió t	40,1	34,2	85,3
Tojás, milliárd db	33,6	30,5	90,8

2. sz. melléklet

A farmergazdaságok főbb jellemzői

1990. IV. 1.	1990. VI. 1.	1991.I.1.	1991.III.1.
231	890	4433	8931
11,6 ezer ha	30,5 ezer ha	203,9 ezer ha	395,2 ezer ha
1992. I. 1.	1992. II. 26.	1992. IV. 1.	1992. VI. 1.
49.000	75.500	94.100	120.000
2,0 millió ha	3,1 millió ha	3,9 millió ha	4,8 millió ha

Arányuk a mezőgazdaságilag művelt területen mintegy 2%. Prognosztizált arányuk az össz mezőgazdasági termelésben 1992-ben 3–4%.

29 ezer farmergazdaság felmérésének adatai

Átlagterület 40 ha,
100 ha felett a gazdaságok 9%-a
5 ha alatt a gazdaságok 18%-a.

Földviszonyok. A földterület

24%-a magántulajdon

58%-a örökölhető örökbérlet

18%-a földhaszonbérlet

Főbb termelési profilok

27% gabonatermelő

26% szarvasmarha hizlaló

9% sertéstenyésztő

8% burgonyatermelő

7% tejtermelő

5% zöldségtermelő

4% juhtenyésztő

Felszereltség

1 traktor jut

2 gazdaságra

1 eke jut

5 gazdaságra

1 vetőgép jut

7 gazdaságra

1 gabonakombájn jut

12 gazdaságra

1 tehergépkocsi jut

6 gazdaságra

3. sz. melléklet

Az élelmiszeripari termelés főbb mutatói 1991-ben

	1991	1991 1990 %-ában
Hús (húsipar) millió t	5,6	84
Kolbászfélék, millió t	2,1	91
Teljes tejtermékek, tejre átszámítva, millió t	18,5	89
Állati zsiradék, ezer t	724	87
Étkezési hal és haltermékek, millió t	3,8	89
Növényi olajok, ezer t	1.149	99,2

Kristálycukor, millió t	3,1	87
Kenyér és péksütemény, millió t	19	104
Liszt, millió t	20,7	99,8
Konzerv, milliárd egységdoboz	7	85
Étkezési só, kibányászott, millió t	4,1	98
Alkoholos italok, millió decaliter	82,2	104
Dohányárúk, milliárd db	145	96

1992. január–május hónapokban

	1992 I–V. hó	1992.I–V. hó 1991.1–V. hó %-ában
Hús, ezer t	1.526	74
Kolbászfélék, ezer t	513	61
Állati zsiradék, ezer t	259	99,2
Teljes tejtermékek, tejre átszámítva, ezer t	4.184	53
Konzervek, millió egységdoboz	1.662	79
Étkezési hal és haltermékek, ezer t	1.660	88
Növényi olajok, ezer t	458	89
Kristálycukor, ezer t	872	91

Az állami élelmiszerkészletek 1992. évi volumenei és azok forrásai*

Megnevezés	Mennyiség 1000 t-ban	Források %-ban				
		Belső felvásárlás	FÁK országaiából	Import	Barter	Más források
Hús és hústermékek	5.700	68	7	14	6	5
Tejtermékek	36.000	67	4	22	3	4
Növényi olaj	1.990	42	14	36	5	3
Liszt	20.000	93	–	4	–	3
Darafélék	2.900	72	–	17	–	11
Makaróni	1.260	90	–	10	–	–

*Az Orosz Föderáció kormánya mellett működő közgazdasági elemző központ számításai

4. sz. melléklet
Fordítás

Az Orosz Föderáció Elnökének Utasítása

A föld- és agráripari reform végrehajtása szervezeti intézkedéseiről az Orosz Föderációban

Az élelmiszertermelés növelését és az agráripari komplexum hatékonysága emelését szolgáló föld- és agráripari reformnak az Orosz Föderációban történő gyorsabb végrehajtása, valamint az Orosz Föderáció népi küldöttei VI. kongresszusa „A gazdasági reformról az Orosz Föderációban” című határozata és az Orosz Föderáció Elnöke 1992. február 26-i, 193. számú „Az Orosz Föderáció alelnökének megbízatásairól és felhatalmazásairól” szóló utasítása végrehajtása érdekében elrendelem:

1.) Létre kell hozni Oroszország Föld- és Agráripari Reform Föderációs Központ-ját (a továbbiakban Központ). A Központ állami szerv, amely az Orosz Föderáció alelnökének van alárendelve.

A Központ alapvető feladatai:

- föderációs, regionális és helyi programok, tervezetek kidolgozása, ezek véleményezése és végrehajtásuk elősegítése;
- pénzügyi eszközök bevonása, beleértve a külföldi beruházásokat és hitelek is;
- a vállalkozói tevékenység támogatása a mezőgazdaságban és az azzal kapcsolatos ipari ágazatokban, valamint a piaci struktúrák gyorsabb kialakulásának elősegítése az agrárszektorban, a kereskedelmi és szolgáltatási szférákban;
- kvalifikált munkaerő bevonása a mezőgazdaságba, beleértve a fegyveres erők létszámcsökkenésével kapcsolatos ilyen jellegű teendőket is;
- együttműködés a törvényhozó és végrehajtó hatalom szerveivel és a nem állami struktúrákkal a törvények és normatív dokumentumok tervezetei előkészítésében;
- segíteni a végrehajtó hatalom szerveit a föld- és agráripari reform végrehajtása során a föld-, a víz- és erdőkészletek racionális hasznosítása szervezésében;
- részvétel a lakosság jobb élelmiszerellátását biztosító állami politika kialakításában és végrehajtásában.

2.) Jóváhagyom a Központ Működési Szabályzatát (mellékelve), megállapítva, hogy annak finanszírozása az állami költségvetésből történik.

3.) Egyet kell érteni az Orosz Föderáció alelnöke és az Orosz Föderáció kormánya javaslatával Oroszország Föld- és Agráripari Reform Nemzetközi Pénzügyi Alapja (a továbbiakban Alap) létrehozásának szükségességéről. Az Alap tevékenységének fő célja pénzügyi eszközök bevonása és felhasználása, beleértve a külföldi beruházásokat és hitelek is, a mező-, erdő- és vízgazdálkodási ágazatokban a vállalkozói tevékenységet és a konkurencia fejlesztését szolgáló célprogramok és tervek realizálására.

4.) Az Orosz Föderáció kormánya megbízást kap arra, hogy határozza meg az Alap által realizált tervezetek pénzügyi támogatásának formáit. Ennek útjai a Központ részvétele az Alap alaptőkéjének létrehozásában, az Orosz Föderáció Központi Bankjával együtt kedvezményes hitelforrások rendelkezésre bocsájtása, külföldi beruházások és hitelek bevonása, szükség esetén állami garanciák adásával. Az Alap létrehozásával elő kell irányozni a külkereskedelmi tevékenység kedvezményes feltételeit az Alap részére azzal, hogy a valutabevételeit a Központ által jóváhagyott tervezetek realizálására használja fel. Ezen belül előírandó a Központ által meghatározott és az Alapon keresztül realizálandó említett programok és tervezetek megvalósításához szükséges import áruk import-vámmentesítése.

5.) Jóvá kell hagyni a korporációk, egyesülések és vállalatok kezdeményezését az agráripari komplexum részére gép- és berendezést gyártó, építőipari és más tevékenységet végző árutermelő és szolgáltató tevékenységet megvalósító orosz termelők társaságainak létrehozásáról.

6.) A jelen utasítás az aláírással azonos időben lép hatályba.

Az Orosz Föderáció Elnöke
B. Jelcin

Moszkva, Kreml
1992. június 27.
No. 718.

Megjegyzés: A fordítás a *Szelszkaja Zsizsny*⁸³ című napilap 1992. július 3-i számában közzétett szövegből készült.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

⁸³ A *Szelszkaja Zsizsny* a Szovjetunióban 1946-ban alapított mezőgazdasági lap volt.

307.
1992. július 28.

Visontai Bélának, a moszkvai nagykövetség tanácsosának
éves beszámoló jelentése

002053/10

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. július 28.

130/SZT/1992.

Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: Somlai Antallné

Tárgy: Visontai Béla II. o. tanácsos beszámoló jelentése

Mell.: 12 oldal

Mellékelten felterjesztem Visontai Béla nagykövetségi tanácsos 4 éves moszkvai tevékenységét összegző beszámoló jelentését. Visontai úr az elmúlt években hazautazása napjáig átlagon felüli szakmai hozzáértéssel, hatékonyan dolgozta fel a fogadó ország gazdasági, belpolitikai kérdéseit. Az 1991. évi augusztusi puccs előtt írt elemzése egyértelmű, világos jelzéseket nyújtottak a puccs előkészületeiről is. Az államcsínykísérlet utáni időszakban készített elemzéseei ugyancsak reális, megbízható tájékoztatást nyújtottak a Központnak a fogadó ország politikai élete, hatalmi viszonyai alakulásáról.

Visontai úr érdemi kapcsolati rendszert alakított ki a Moszkvában működő különböző politikai pártok vezetőivel, képviselőivel, úgyszintén a diplomáciai testület munkatársaival. Visontai úr az elmúlt időszakban elismerésre méltó módon tapasztalatai átadásával segítette a nagykövetség fiatal munkatársai betanulását is. Végleges hazautazása jelentős hiányt okoz a nagykövetség belpolitikai tevékenységében.

(Dr. Nanovfszky György)
nagykövet

1988-ban, a Külügyminisztérium GPFO-járól⁸⁴ történt kihelyezésemkor I. o. titkárként a moszkvai nagykövetség Gazdasági Együttműködési Osztályán részletes feladattervben kifejtett gazdaságdiplomáciai feladatok elvégzésére kaptam utasítást. A hét főből álló – öt tanácsos és két titkár – GEO a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Főosztályán kívül a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkársága közvetlen utasításait is végrehajtotta. Alaptevékenysége a Szovjet–Magyar Gazdasági és Műszaki-Tudományos Kormányközi Vegyesbizottság által tárgyalt konkrét témákat ölelte fel.

A hazai és itteni változásokat követve a gazdaságdiplomáciai munka súlypontja fokozatosan a nagykövetség Kereskedelmi Hivatalában akkreditált diplomaták tevékenységi körébe tevődött át. Ezzel párhuzamosan folyamatosan csökkent a nagykövetségi GEO létszáma, és ma tulajdonképpen Sári Mihály mezőgazdasági ügyekkel foglalkozó tanácsos személyében 1 főből áll. Az én tevékenységem a változásokhoz alkalmazkodva állandóan bővült, a távozó kollegák kapcsolatrendszerének és jelentési kötelezettségeinek átvételével alapvetően az egykori Szovjetunió és tagköztársaságai népgazdasági, tervezési, pénzügyi, kereskedelmi és ipari fejlődésének figyelésére terjedt ki. Ez a feladatkör több mint 40 szövetségi minisztériummal, illetve legalább ennyi miniszteri szintű főhatósággal történő rendszeres kapcsolattartást jelentett, valamint az egyes köztársaságokban tett rendszertelen látogatásokkal egészült ki.

Gyökeres változás munkakörömben Piukovics Pál tanácsosnak, a belpolitikai csoport vezetőjének Zágrábba történő áthelyezése után következett be. Tanácsosi kinevezésemet követően, az 1991. augusztusi szovjet államcsíny előtt kaptam megbízást a négy diplomatából álló belpolitikai csoport vezetésére. A csoport munkájának szervezését jelentősen megnehezítette, hogy a csoportba beosztott diplomaták a belpolitikai folyamatok figyelésén kívül jelentős, egyéb tevékenységet is végeztek. Mindezek ellenére kijelenthetem, hogy ebben az időszakban a szovjet és köztársasági politikai változásokról készített jelentések és jelzések nagy vonalakban jól tükrözték a fogadó országban zajló sokszor viharos gyorsaságú változásokat. Különösen operatív volt az itteni különféle politikai pártokkal és mozgalmakkal a kapcsolatfelvétel.

Egyéni jelentőmunkámról a számos másutas és egyéb módon továbbított információk mellett az admin. és minősített jelentésekről készített, csatolt felsorolás ad áttekintést.

⁸⁴ A GPFO a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Főosztálya.

Úgy érzem, így utólag sem kell őket átértékelni. A Szovjetunió utolsó négy évéről, amikor is külszolgálatomat Moszkvában töltöttem, nyilvánvalóan nagyon sokat lehetne még írni. Szerencsére szolgálati időm utolsó hónapjaiban a magyar diplomácia egyik legtapasztaltabb képviselője, Birnbauer József rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter vezette a moszkvai nagykövetség munkáját. Hála a magyarországi rendszerváltozásnak Katona Tamás államtitkár úr és Birnbauer úr kiváló szakmai képességeinek, ekkor lehetővé vált a rendkívül sokszínű és bonyolult orosz valóság árnyalt, többszemponútú megközelítése, így az ebben az időszakban készült jelentéseimet tartom a legadekvátabbaknak. (Talán ez az első anyag, amit Birnbauer úr kifejezett rosszallása ellenére készítettem.)

Személyes élményeim közül kiemelkedik az 1991. augusztusi államcsíny és külszolgálatom alatt otthon elhunyt édesapám hadifogságára vonatkozó iratok megismerése. Az államcsínnel kapcsolatban tömérdek írás és elemzés készült. Különösen jól megvilágította a puccs hátterét Malomfalvi Lorántnak az *Új Magyarországbán* közölt cikksorozata. Felhasználva jelen beszámoló szűk kereteit, talán csak annyiban lehet kiegészíteni, hogy valójában a hatalomátvétel 1991. augusztus 20-áról 21-ére virradóra, éjjel egy és három óra között történt. Jelcin és Krjucskov többszöri telefonbeszélgetése után a titkosrendőrség főnöke úgy döntött: inkább a pártot áldozza fel a haza oltárán, mert a „Cég” megmentésével esetleg később a hatalom visszaszerezhető. Ellenkező esetben a polgárháborút már nem lehetett volna elkerülni. (Kevés publicitást kapott az tény, hogy B. Jelcin a Ljubjankán⁸⁵ csak személyes fellépésével tudta megakadályozni a KGB székházának a felháborodott és elkeseredett moszkvaiak által elhatározott megrohamozását.)

Miközben a világ egyre több tájáról érkezik híradás a KGB korábbi tevékenységének reaktivizálódásáról, az oroszországi hatalmi harcban is egyre kíméletlenebb eszközöket alkalmaznak a szoldateszka⁸⁶ képviselői. Az ország újra a polgárháború felé sodródik.

Oroszországnak egyetlen lehetősége maradt az új kataklizmák elkerülésére: demilitarizálás és ezzel párhuzamosan a polgári demokrácia és a szociális piacgazdaság

⁸⁵ A Ljubjanka azon a helyen épült, ahol Nagy Katalin cárnő egykor titkosrendőrségének székhelye volt. Ljubjanka eredetileg 1898-ban épült a Russia székhelyeként, majd 1920-tól börtön lett. A Ljubjanka harmadik emeletén található a szovjet, majd orosz titkosszolgálat igazgatójának irodája. A Ljubjanka téren 1958-ban állították fel a Cseka alapítójának és vezetőjének, Félix Edmundovics Dzerzsinszkij szobrát, amelyet 1991. augusztus 2-án távolítottak el. A Ljubjanka a szovjet Állambiztonsági Szolgálat (Komitet goszudarsztvennoj bezopasznosztyi – KGB) székhelye volt fennállása alatt 1954–1991 között, majd az Oroszországi utódszervezetei a belbiztonsági és kémelhárítási feladatokat ellátó Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) és hírszerzéssel foglalkozó Külső Hírszerző Szolgálat (SZVR).

⁸⁶ Szoldateszka jelentése katonai szellem, az állam irányításába beavatkozó katonaság.

fokozatos kiépítése. Remélem, a fiatal Magyar Köztársaságot elkerülik az itt gyülekező, vést jósló fellegek. Ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy nemzetbiztonságunk felett őrködő szerveink megakadályozzák az Oroszország javára hazánkban végzett kémkedést. (Különösen azt az aknamunkát, amelyik különböző magyar politikai erők konszolidációját, a hatalmi harc befolyásolását célozza, sokszor gazdasági-pénzügyi együttműködésnek álcázva.) A II. Világháború óta először nyílik alkalom a keleti, de főleg Moszkvából irányított hírszerző és fellazító tevékenység felszámolására.

Azt hiszem, az igazi rendszerváltozás Magyarországon csak az első orosz ügynök nyilvános lelepleződése után fog megkezdődni. Csak magunkra vethetünk, ha a „divide et impera” elv alapján újra éket lehet verni a szomszédjaink és miközénk. Én továbbra is, minden fenyegetés ellenére azt vallom: „jobb szabadon meghalni, mint rabságban élni.”

Moszkva, 1992. július 27.

Melléklet: 8 lap

(Visontai Béla)
II. o. tanácsos

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

308.
1992. július 28.

Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/11

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

131/SZT/1992.

Moszkva, 1992. július 28.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Molnári Sándor II. o. titkár beszámoló
jelentése

Nagykövetség: 1 példány

Gépelte: Somlai Antallné

Mell.: 7 oldal

Beszámoló jelentés

1990. augusztus 24-től 2. o. nagykövetségi titkárként dolgozom a Magyar Köztársaság moszkvai Nagykövetségén. A beszámolási időszakban a külpolitikai csoport munkatársaként tevékenykedtem. Munkám fő hangsúlyait a szovjet, majd orosz külpolitika alakulása, a nemzetközi szervezetekben és az EBEÉ folyamatban kifejtett tevékenysége, egyes biztonságpolitikai – leszerelési, emberi jogi – humanitárius kérdések, valamint a hozzájuk kapcsolódó aktuális teendők ellátása képezték. Feladatkörömbbe tartozott még a START és a CFE szerződés ratifikálása alakulásának követése, az 1990., majd 1992. évi, a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről szóló bécsi dokumentummal kapcsolatos teendők intézése, valamint 1991. őszén, néhány hónapig, a közel-keleti rendezési folyamat⁸⁷ szovjet megítélésének követése.

A beszámolási időszak kezdetén, 1991 augusztusában–szeptemberében tevékenységet gyakorlatilag, kizárólag az EBEÉ Emberi Dimenziós Konferenciája Moszk-

⁸⁷ Az iraki csapatok 1990. augusztus 2-án lerohanták a szomszédos Kuvaitot. Válaszul megalakult az Amerikai Egyesült Államok vezetésével az ENSZ koalíciós hadserege, amely 1991. január 16. – 1991. február 28. között zajló ún. öbölháborúban kiverte az iraki csapatokat Kuvaitból.

vai Találkozójának politikai-technikai előkészületei, majd a Találkozón és annak egyes párhuzamos rendezvényein való részvétel képezték. A Találkozó munkája során a Szovjetunió dezintegrálódásának felgyorsulása, valamint emberi jogi, nemzeti kisebbségi kérdésekben képviselt álláspontjának drasztikus változása egyaránt jól nyomon követhető volt.

A beszámolási időszakban 22 SZT, 14 T jelentést, valamint több külpolitikai vonatkozású másutas táviratot készítettem és számos adminisztratív aktát terjesztettem fel a Központnak. A munkaterületemen szerzett legfontosabb tapasztalatok az alábbiakban összegezhetők:

A demokrácia és a piacgazdaság értékeire áttérő Oroszország kidolgozott és jóváhagyott külpolitikai koncepcióval egyelőre nem rendelkezik. Az orosz Külügyminisztériumnak átfogó külpolitikai koncepció kidolgozására tett kísérlete 1992. márciusában a Parlament Külügyi Bizottságában megbukott, azóta a kérdés újból nem került napirendre. A külpolitikai koncepció alakításának jelenleg is tartó folyamata gyakorlatilag a nemzeti érdekek rendszerének felismerésével és tudatosulásával együtt halad. Átfogó koncepció helyett ezért ma inkább a külpolitika különböző területeinek szükségletei fogalmazódnak meg, amelyek feltételesen három regionális és három funkcionális prioritás köré csoportosíthatók. A regionális prioritásokat a volt Szovjetunió szuverén utódállamai, a Kelet-Európát is magába foglaló Nyugat, valamint a távol-keleti és déli relációk képezik. A funkcionális prioritások között a biztonságpolitikai kérdések, a külpolitika gazdaságsegítő tevékenysége, valamint a humanitárius – emberi jogi terület említhető. (A témakörben írt jelentésem: Az Orosz Föderáció külpolitikájának új vonásai.)

Az orosz külpolitika elnöki külpolitika, amely nem élvez társadalmi konszenzust. A társadalom megosztottsága, a kezdetleges pártstruktúrák és a hatalmi harc körülményei közepette a külpolitikával szembeni bírálatok mögött általában Jelcin elnök politikájával szembeni elégedetlenség húzódik meg. Egyes politikusoknak a hivatalos külpolitikával ellentétes, gyakran átgondolatlan kijelentései mögött számos esetben párt, illetve parlamenti frakció érdekek állnak. Az orosz Biztonsági Tanács közelmúltban történt létrehozásával a külpolitikai koordináció jelentős javulása várható.

A külpolitikai erőter bonyolultsága rendkívül érzékletesen tükröződött a délszláv válság és a Dnyeszter-menti válság politikai kezelésében. A délszláv válság esetében az orosz külpolitikában meghatározó hangsúllyal van jelen a föderációs államberendezkedés „jugoszláv” típusú szétesésétől való félelem, a „jugoszláv” fejlődési út elkerülésének szükségessége. Az elsősorban euroatlanti irányultságú orosz külpolitika számára fontos próbatétel volt a „Kis-Jugoszlávia” elleni BT szankciók megszavazása, Szerbiának és Montenegrónak a konfliktus eskalálódásért viselt elsődleges

felelősségének elismerése. (A témakörben írt fontosabb jelentéseim: A jugoszláv válság szovjet megítélésének néhány kérdése; A délszláv válság megoldására irányuló orosz közvetítési kísérlet; A Szerbiával és Montenegróval szembeni ENSZ szankciók végrehajtásának helyzete az Orosz Föderációban.)

A Dnyeszter-menti válság külpolitikai kezelése jelentős mértékben az orosz külpolitika rugalmasságának bizonyítéka. A belpolitikai nyomás hatására az eredménytelennek bizonyult négyoldalú rendezési konstrukcióból először Románia került „leválasztásra” majd – ukrán támogatás mellett – orosz–moldáv kétoldalú tárgyalások keretében kialakultak a tűzszünet és a helyzet rendezésének alapvető kritériumai. A létrejött megállapodások rendkívül fontos eleme a konfliktusban közvetlenül érintett felek részvétele a rendezésben, valamint a Moldáv Köztársaság státuszának megváltozásának esetén a Dnyeszter-menti népek önrendelkezésének biztosítása. (A kérdésről írt jelentésem: A Dnyeszter-menti válság orosz megítélése.)

A Dnyeszter-menti válság következtében az orosz–román viszony politikai jelentősége csökkent. A szélsőséges nacionalista tendenciák felerősödése és kiszámíthatatlan következményei szempontjából orosz részről Romániát a térség potenciális veszélyforrásai között tartják számon. (A témakörben írt jelentéseim: Az orosz–román viszony időszerű kérdései; A román külpolitika törekvései.)

Az orosz külpolitika gyakorlatában fokozatosan megkülönböztetett jelentőségűvé válik a szovjet utódállamokkal, elsősorban a FÁK tagállamaival alakuló kapcsolatrendszer. A kezdeti, az új birodalmi központ orosz hegemoniával történő kialakítására irányuló törekvésekben a taskenti csúcstalálkozó⁸⁸ időszakára állt be változás. Előtérbe került a szuverén államok közötti működőképes integráció megteremtésének irányzata, amelynek az egyes tagállamok érdekeltségén és önkéntes részvételén alapuló intézményrendszerének megteremtése is kezdetét vette. Az intézményesítésben elsősorban az EK, az ET és a NATO kezdeti, főleg az 50-es évek végi, 60-as évek elejei gyakorlata és paneljei a meghatározóak. Egyes FÁK tagállamok körében azonban továbbra is jelentős mértékű az Oroszországgal szembeni bizalmatlanság. Esetenként orosz kezdeményezésekben, így pl. a FÁK békefenntartó erőinek létrehozásában is, az orosz hegemonia fenntartására irányuló törekvéseket látnak.

⁸⁸ A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete – KBSZSZ (Collective Security Treaty Organization – CSTO) katonai szövetség, a keleti „NATO”, amelyben a tagországok között kölcsönös védelmi garancia van érvényben. A Taskenti Szerződést, a Taskenti Paktumot 1992. május 15-én írta alá a Szovjetunió hat utódállama, Oroszország, Örményország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán. A szerződés 1994-ben lépett hatályba és csatlakozott Azerbajdzsán és Grúzia. 2002-ben Belarusz, Oroszország, Örményország, Kazahsztán, Kirgizisztán és Tádzsikisztán megállapodott és létrehozták a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetét.

A birodalmi reflexek fennmaradása – ha nem is a hivatalos külpolitika, de annak megvalósulása során – gyakran nyomon követhetők voltak az EBEÉ és más nemzetközi szervezetekkel kapcsolatos kérdések kezelésében is.

A beszámolási időszak alatt az orosz külpolitika jelentős erőfeszítéseket tett minőségileg megváltozott jellegének bizonyítására, a működő európai intézményekkel és a NATO-val fenntartott kapcsolatainak elmélyítésére, érdemi együttműködés kialakítására. E vonatkozásban egyféle fordulópontként értékelhető Delors, EK bizottsági elnök moszkvai látogatása, melynek során véglegesen nyilvánvalóvá vált: az EK az együttműködés és partnerség elmélyítésére törekszik Oroszországgal, de kapcsolatait a Közösségnek az Egyesült Államokkal és Japánnal meglévő együttműködési megállapodáshoz hasonlóan és nem tagsági viszony keretében kívánja rendezni. Ugyancsak fontos állomásnak tekinthető az ET Miniszteri Bizottságának az orosz tagfelvételi kérelemmel kapcsolatos állásfoglalása, amelyből nyilvánvalóvá vált, hogy a nukleáris fegyverekkel rendelkező Oroszország nem élvez megkülönböztetett elbírálást az európai integrálódás útján. (A témakörben írt jelentéseim: Az EK moszkvai és szentpétervári élelmiszersegély programja; Az ET és az Oroszországi Föderáció kapcsolata; Az ENSZ BT csúcstalálkozójának orosz megítélése; Az ENSZ Környezeti és Fejlesztési Világkonferenciájának orosz megítélése; Karaganov véleménye az európai biztonság és együttműködés időszerű kérdéseiről; Wörner NATO főtitkár moszkvai tárgyalásai.)

A Szovjetunió felbomlását követően az orosz külpolitikai a nukleáris hatalmak támogatásával – jelentős erőfeszítéseket tett a szovjet nukleáris örökség kizárólagos birtoklására. A kérdés a START szerződés ratifikálása körüli vitában csúcsosodott ki és formális kompromisszummal zárult; továbbra is viták tárgyát képezi azonban az orosz–ukrán kapcsolatokban. (A témakörben írt jelentéseim: A START szerződés ratifikálásának kérdésében kialakult kompromisszum; Amerikai–orosz leszerelési konzultáció Moszkvában; Hurd brit és Dumas francia külügyminiszter moszkvai tárgyalásai; Szovjet–amerikai konverziós tárgyalások.)

A magasszintű kétoldalú látogatások közül figyelemmel kísértem és jelentettem Vranitzky osztrák kancellár moszkvai és Alma-Ata-i megbeszéléseiről, Wałęsa lengyel köztársasági elnök és Af Ugglas svéd külügyminiszter asszony moszkvai tárgyalásairól.

Az Oroszország határain kívül rekedt orosz kisebbség kérdésének kezelése során a nemzeti kisebbségek kérdésében képviselt magyar és orosz álláspont rendkívül közel került egymáshoz. Az orosz Külügyminisztérium ez év tavaszán javaslatot tett az ezirányú együttműködésre. (A témakörben írt jelentésem: Magyar–orosz kisebbségvédelmi együttműködésre irányuló orosz kezdeményezés.)

A Szovjetunió, majd Oroszország területén élő kisebbségek közül figyelemmel kísértem a Volga-menti németek helyzetének, autonómiájuk visszaállításának alakulását, valamint a krími tatárok helyzetének egyes kérdéseit. Az orosz–német együttműködés keretében június végén aláírt kormányközi jegyzőkönyv megteremtette az autonómia visszaállításának elvi lehetőségét. (A kérdésről írt jelentéseim: A Szovjetunióban élő német kisebbség helyzete; Az oroszországi németek Volga-menti autonómiája helyreállítása kérdésének alakulása; A krími tatárok helyzetének néhány kérdése.)

A beszámolási időszak utolsó hónapjaiban intenzíven foglalkoztam az oroszországi finnugor népek nemzeti újjászületésének, valamint a Finnugor Népek Világkongresszusára⁸⁹ vonatkozó elképzelésekkel. (A témakörben írt jelentéseim: A finnugor népek első oroszországi kongresszusa; Komi parlamenti vezető a finnugor népek Világkongresszusáról; Az Oroszországi Legfelső Tanács Finnugor Népek Parlamenti Társulásának ülése.)

A beszámoló időszak első felében munkámat jelentősen akadályozta a nagykövetségre a Központból eljutó, munkaterületemmel összefüggő információk és anyagok rendkívül korlátozott volta. A beszámolási időszak második felében az ezirányú helyzet jelentősen javult. Továbbra is problémát jelent azonban az otthoni visszajelzés hiánya.

A beszámolási időszak második felének első hónapjait a csapatmunka hiánya, atomizáltság és elszigeteltség jellemezte. A nagykövetségről a Központnak küldött másutas táviratokba és jelentésekbe, valamint a Központból küldött anyagokba erősen korlátozott mértékben volt lehetőség a betekintésre. A kapcsolatépítés lehetőségeit az info-, valamint a külpolitika területére szakosodott rendezvények hiánya korlátozta. Ennek ellenére érdemi kapcsolataim vannak a Külügyminisztérium munkaterületemmel összefüggő osztályain, valamint az angol, a holland, a francia, a lengyel és német nagykövetségeken.

A nagykövetségre járó egyetlen angol nyelvű napilap, az IHT előfizetése május végével megszűnt. A helyi, specifikus viszonyokra való tekintettel rendkívül fontosnak tartanám az azzal párhuzamosan megkezdődött, de rendszertelenül érkező RFE/RL *Daily Reportjainak* rendszeres megküldését. A napi munkavégzést ugyancsak jelentősen segítené a nagykövetségnek érkező hírügynökségi anyagoknak (RIA) legalább az érdeklődő munkatársak számára történő hozzáférhetőségének biztosítása.

⁸⁹ A Finnugor Népek Világkongresszusának első találkozóját 1992. november 30. és december 3. között tartották a Komi Köztársaság fővárosában, Szikvitarban. A kongresszuson elfogadott Nyilatkozat szerint a finnugor és a szamojéd népek kormányoktól és politikai pártoktól független képviselési fóruma, mely a világ finnugor népeinek együttműködéséről szóló Nyilatkozat alapján tevékenykedik.

Ugyancsak célszerűnek látszik az otthonról rendszeresen érkező aktuális politikai műsorokat tartalmazó videokazetták forgási rendjének kialakítása.

Moszkva, 1992. július 24.

(Molnári Sándor)
II. o. titkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

309.
1992. július 29.

Zimonyi Attilának, a Külügyminisztérium Nemzetközi
Szervezetek Főosztálya munkatársának feljegyzése az orosz
földgázszállítmány ügyéről Bosznia-Hercegovinába

002077/3

Nemzetközi Szervezetek
Főosztálya
Zimonyi Attila
002077/3/92.

Szigorúan titkos!
Jóváhagyásra: Martonyi János
Véleményezésre: 3. Ter. Főo.
4. Ter. Főo.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A bosznia-hercegovinai rendeltetésű orosz földgázszállítmány ügye

A bosznia-hercegovinai rendeltetésű orosz földgázszállítmányok sorsáról továbbra sem rendelkezünk megbízható információkkal, valószínűsíthető ugyanakkor, hogy a mennyiség egy jelentős része szerb kézbe jut. Ez nagy mértékben csökkenti a szankciók hatékonyságát, hozzájárul a szerb nemzetgazdaság működőképességének megőrzéséhez. Ezért érdekünkben állna, az orosz földgázszállítás felfüggesztése.

Formailag a fő felelősséget a kialakult helyzetért az orosz feladót terheli, ők joggal hivatkozhatnak arra, hogy a szerb területen keresztül történő szállításokat a BT-nek bejelentették. A szankciók hatálya egyébként sem terjed ki Bosznia-Hercegovinára, így az orosz fél formailag szabályszerűen jár el.

A földgázszállítások felfüggesztése érdekében magyar részről az alábbi lépések képzelhetők el.

a. A szállítmány továbbításának megtagadása.

Ez a megoldás összhangban lenne a BT-határozat⁹⁰ szellemével, de jogilag nehezen megalapozható.

⁹⁰ 1991. december 11-én mutatta be Cyrus Vance, az ENSZ főtitkárának a különleges megbízottja a jugoszláv válság megoldását célzó tervét, amelyet három nappal később az ENSZ BT is elfoga-

b. Kéréssel fordulhatunk az orosz kormányhoz a szállítások beszüntetése érdekében. Ismerve szerbbarát magatartásukat javaslatunkat valószínűleg elutasítanák.

c. A bosznia-hercegovinai kormányt keresnénk meg, javasolva, hogy ők kezdeményezzék a felfüggesztést. Célszerű lenne, ha a BT szankció bizottságának figyelmét ők hívnák fel a kialakult helyzetre. (Erre már van precedens. Bosznia-Hercegovina a bizottsághoz fordult a megszállt területeken működő bankok ügyében.)

d. Konzultációk az Egyesült Államokkal, Nagy-Britanniával és Franciaországgal. Ők is kezdeményezhetnék a kérdés megvitatását a szankció bizottságban.

Javasoljuk, hogy

1. a Külügyminisztérium a TKB⁹¹ legközelebbi ülésén kezdeményezze a földgázszállítás felfüggesztését.

2. A c. vagy a d. megoldás alkalmazását. Ez sem a magyar–orosz, sem a magyar–szerb kapcsolatokat nem terhelné.

Budapest, 1992. július 29.

MNL OL XIX–J–1–j 1992 60. doboz

dott a 724. számú határozatával. Ennek értelmében az ENSZ védelme alá kerülő területeken három, demilitarizált, ún. UNPA övezetet hoztak volna létre Kelet-Szlavóniában, Nyugat-Szlavóniában és a Krajinában. Később a magyar kormány 1992. május 31-én jelentette be, hogy Magyarország csatlakozik az ENSZ Biztonsági Tanács Jugoszlávia elleni szankcióihoz, amelynek egyik előterjesztője is volt. A magyar Országgyűlés 1992. március 3-án hozzájárult, hogy az ENSZ Békefenntartó erői (UNPROFOR) Magyarország területén áthaladhassanak és ott ideiglenesen állomásozzanak.

⁹¹ Tárcaközi Bizottság (TKB).

310.
1992. július 30.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Jevgenyij Ambarcumovnak, az orosz parlament Külügyi és Külgazdasági Bizottsága elnökének és Oleg Rumjancevnek, az orosz parlament Alkotmányt Előkészítő Bizottsága titkárának értékelése az orosz külpolitikáról és a magyar–orosz kapcsolatok

002337

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW00621
Érkezett: 92. 07. 30. 10:08
Készítette: RFJ
Ellenőrizte:

09456

Azonnal!

1, 41

Tárgy: Ambarcumov és Rumjancev Jelcin magyarországi látogatásáról

Július 29-én a késő esti órákban vacsora vendégem volt Jevgenyij Ambarcumov, az orosz parlament Külügyi és Külgazdasági Bizottságának elnöke és Oleg Rumjancev, az orosz parlament Alkotmányt Előkészítő Bizottságának titkára, aki a közelmúltban alakult orosz–magyar parlamenti együttműködési csoport elnökének tisztségét is betölti. Mindketten meleg szavakkal emlékeztek külügyminiszter úrral és Bába Iván helyettes államtitkár úrral folytatott beszélgetésükre, amikor az Európa Parlament budapesti ülészakán vettek részt.

Elmondták, hogy az orosz külpolitika valós prioritásait most dolgozzák ki. Hangsúlyt kap az euroázsiai irányzat. Markánsan felerősödik az orosz diplomácia együtt-

működési törekvése a kelet-közép-európai országokkal. Jelcin elnök és az orosz parlament rendkívül elégedetlenek Kozirjev orosz külügyminiszter eddigi tevékenységével. A külügyminisztérium vezetésében jelentős személyi változások várhatók. Kolokolov külügyminiszter-helyettes más területre irányítása és az európai viszonylatban Vitalij Csurkin beállítása már ezt a változást jelzi.

A közeljövőben valószínűleg megváltik posztjától Fjodor Selov Kovegyájev, a külügyminiszter első helyettese. Ezt követően később számítani lehet Andrej Kozirjev leváltására is. Ambarcumov és Rumjancev élénken érdeklődtek a magyar–orosz kapcsolatok problémái iránt.

Tájékoztattam őket a miniszterelnök úr Jelcin elnökhöz intézett július 14-én kelt levelének tartalmáról, valamint a levél mellékletét képező magyar megállapodás-tervezetről. Hangsúlyoztam, hogy a levélre, amelyet július 16-án nyújtottam át itteni illetékeseknek, mielőbb konkrét választ szeretnénk kapni. Ambarcumov és Rumjancev határozottan és egybehangzóan hangsúlyozták, hogy szerencsésebbnek tartanák a kialakult helyzetben, ha a szóban forgó, a szovjet csapatkivonásokkal kapcsolatos, a követelésekről a kölcsönös lemondást tartalmazó egyezményt, Borisz Jelcin elnök és Antall József miniszterelnök írná alá Jelcin szeptember–októberben sorra kerülő magyarországi látogatásakor. Rumjancev közölte, hogy naponta munkakapcsolatban van Jelcin elnökkel, mivel az elnök ismét aktívan bekapcsolódott az új orosz alkotmányt előkészítő bizottság tevékenységébe.

Magyar hozzájárulás esetén július 30-án az elnöknek elő tudná terjeszteni, hogy a magyar fél Jelcin budapesti látogatásához szeretné időzíteni a szóban forgó egyezmény aláírását. Rumjancev megítélése szerint az elnök magyarországi látogatásához időzíteni lehetne a külkereskedelmi forgalomban keletkezett több mint 2 milliárd USD szovjet adósságállamonány csökkentését szolgáló Magyarországnak történő, mintegy 800 millió dolláros fegyverszállításról szóló megállapodás aláírását, amelyről már megkezdődtek a tárgyalások júliusban Moszkvában, valamint egy a nemzeti kisebbségek jogai védelmében történő együttműködésről szóló megállapodást is. Rumjancev hangsúlyozta, hogy szóba kerülhetne még egy gyógyszeripari-biotechnológiai egyezmény kimunkálás és aláírása is.

Rumjancev és Ambarcumov javaslatát az itteni belpolitikai helyzetben észszerűnek és elfogadhatónak tartom. A javaslat szerint a miniszterelnök úr Jelcinhez intézett levelében körvonalazottakhoz képest a módosulás csak annyi lenne, hogy a csapatkivonásokkal kapcsolatos pénzügyi problémákat magában foglaló egyezménytervezetet nem országaink külügyminiszterei, hanem legfelsőbb szinten írják alá. A többi aláírásra javasolt megállapodást, illetve szerződést a két ország szakértői folyamatosan dolgoznák ki és a Jelcin látogatásához időzített megállapodásterveket menetközben diplomácia úton egyeztetnénk.

Kérem külügyminiszter úr sürgős hozzájárulását, hogy Rumjancev úrnak a kért módosítást nagyköveti levélben megerősítsem. Rumjancev július 30-án a délelőtti órákban találkozik Jelcin elnökkel és hozzájárulásunk esetén megteszi az előterjesztést.

Érdeklődésemre elmondta, hogy az orosz elnök augusztus hónapban Szófiába utazik, majd kéthetes pihenőt tart. Felkészül a Japánban teendő látogatásra, amelyre a tervek szerint szeptember 13-án kerül sor.

Japánból történő visszatérése után napirendre kerülhet az egynapos magyarországi látogatás időpontjának kitűzése.

Vendégemet tájékoztattam a magyar–román viszony néhány időszerű kérdéséről. Ambarcumov és Rumjancev arra kérték a magyar vezetést, hogy amennyiben az orosz kormány elismeri a Dnyeszter-menti Köztársaság függetlenségét a magyar kormány is tegyen hasonló lépéseket. Az orosz fél jelenleg maximális erőfeszítéseket tesz Moldova és Románia egyesülésének megakadályozására. Egyetértettünk abban, hogy ez megfelel a magyar érdekeknek is.

Folytatás következik!

– 163 –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Moszkva

Azonosító: MOW00622

Érkezett: 92. 07. 30. 10:14

Készítette: RFJ

Ellenőrizte:

09457

Azonnal!

Folytatás:

Ambarcumov és Rumjancev elmondták, hogy bizonyos eredmények mutatkoznak a FÁK együttműködésének erősítésében. Különösen jó az előrehaladás az orosz–ukrán–belarusz kapcsolatok fejlesztésében. Mindketten élénken érdeklődtek a Visegrádi 3-ak együttműködés, annak perspektívája iránt. Az orosz diplomácia nagy figyelemmel kíséri ezt a regionális együttműködést és szeretne folyamatosan tájékozódni a fejleményekről⁹².

Rumjancev átnyújtotta az új orosz alkotmány tervezetét. Ezt a leközelebbivel felterjesztem.

Vendégeimet továbbá élénken foglalkoztatta a jugoszláv probléma. Elmondásuk szerint Jelcin elnök üzenetével belgrádi látogatást terveznek. Szeretnék a szerb vezetést jobb belátásra bírni. Bár az orosz külpolitika még mindig inkább szerbbarát, a konfliktus megoldását illetően nincs egységes vélemény még a legfelsőbb szinten sem. Erezhető a nacionalista körök és a nemzetközi közvélemény az itt ún. atlanti megoldás hívei közötti nézeteltérés.

– 163 – M. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

⁹² Vö. SÁRINGER 2018. II. 190. számú iratával. *A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója a Visegrádi Hármak és a Szovjetunió kapcsolatairól, illetve a kétoldalú alapszerződések függő kérdéseiről*. 1991. szeptember 17.

311.
1992. augusztus 17.

Szuromi Antalnak, a moszkvai nagykövetség titkárának
éves beszámoló jelentése

002053/12

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

140/SZT/1992.

Moszkva, 1992. augusztus 17.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Tárgy: Szuromi Antal III. o. titkár 1991/92.
évi beszámoló jelentése⁹³

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Szuromi Antal

Gépelte: Várszegi Károlyné

Mell.: 4 oldal

xxxxx⁹³

Beszámoló jelentés

1. 1991. március végén kezdtem meg első külszolgálatomat a Magyar Köztársaság moszkvai nagykövetségén. A képviselő akkori vezetőjének döntése értelmében mintegy fél éven keresztül a nagykövetség protokollusaként tevékenykedtem. Feladataim közé tartozott – egyebek mellett – a nagykövetség protokoll listájának az elkészítése, valamint az állami ünnepünk alkalmából augusztus 20-án megrendezett fogadás előkészítése.

Októbertől – szabadságomat követően – munkámat a nagykövetség belpolitikai csoportjában folytattam. A csoporton belüli munkamegosztás alapján az elmúlt közel egy évben a közép-ázsiai köztársaságokkal – Türkmenisztánnal, Tádzsikisztánnal, Üzbegisztánnal és Kirgizisztánnal –, valamint Kazahsztánnal, továbbá a szovjet,

⁹³ Szuromi Antal II. o. titkári besorolását támogatom. szignó 08.29. [Kézírással]. Szuromi Antal 1991. márc. 22-én helyeztük Moszkvába attasé rangban. 1992. febr. 16-án – a kivárási idő leteltével kezdeményezzük előléptetését, amit a hivatalvezető jóváhagyott. Egy éven belül a kétszeri előléptetés nem tartjuk indokoltnak. Szignó Tudomásul veszem, munkájától függően 1 év múlva visszatérek rá. Szignó 09.10. [Kézírással]

majd az oroszországi polgári titkosszolgálatokkal, a KGB-vel és utódszerveivel foglalkoztam. Több jelentést készítettem az afganisztáni helyzet és az orosz–afgán kapcsolatok alakulásáról. Beszámoltam az orosz–ukrán viszony elmérgesedéséről, a Szovjet Baráti Társaságok Szövetségének a megszűnéséről, valamint az oroszországi munkanélküliség gyors növekedéséről.

2. Állomáshelyemen tavaly nyár óta történelmi jelentőségű, korszakos változások történtek. A Szovjetunió felbomlása – a nemzetközi kapcsolatrendszerre gyakorolt hatása mellett – elsősorban a birodalom tagköztársaságait érintette, önállóvá válásuk általában felkészületlenül, váratlanul érte őket. Mindez vonatkozott a közép-ázsiai államokra és Kazahsztánra is, ahol a függetlenség elnyerését követően a helyi politikai vezetésen a tehetetlenség érzése, egyfajta zavarodottság lett úrrá. Ilyen körülmények között számítani lehetett arra, hogy ezek az országok előbb-utóbb a tőlük 70 éven keresztül mesterségesen elválasztott természetes etnikai-földrajzi-történelmi-ideológiai közegükhöz, mindenekelőtt a szomszédos Iránhoz és a kissé távolabb fekvő Törökországhoz fordulnak. Ezirányú kezdeményezésüket Teherán és Ankara örömmel fogadta, egyúttal kettejük között sajátos versengés kezdődött térségbeli befolyásuk erősítésére. „Párharcukból” – elsősorban országuk vonzóbb, világi berendezkedése miatt – a jelek szerint egyre inkább a törökök kerekednek felül.

Ugyanakkor a közép-ázsiai fővárosokban és Alma-Atában idővel mind többen felismerték, hogy köztársaságaik számára a teljeskörű, gyors orientációváltás – tekintettel az életszínvonal várható drasztikus csökkenésére, valamint országaik esetleges biztonsági vákuumhelyzetbe kerülésére – egyelőre nem kívánatos: objektív tényezők – így Moszkvától való gazdasági és katonai függőségük – ugyanis ma még egyszerűen nem teszik lehetővé Oroszországhoz fűződő kapcsolataik azonnali megszakítását. Hónapokig tartó passzivitását követően az utóbbi időben az orosz vezetés is lényegesen nagyobb figyelmet fordít a térségre, korábbi pozícióinak legalább részbeni megőrzésére: Sohin miniszterelnök-helyettes július végi középázsiai és kazahsztáni látogatása mellett ezt látszik alátámasztani, hogy Moszkva a közelmúltban – Tádzsikisztán kivételével – valamennyi érintett állammal átfogó, a politikai és a gazdasági kapcsolatok fejlesztésén kívül katonai téren is szoros együttműködést előírányzó alapszerződést írt alá.

Az elmúlt egy évben az állambiztonsági szerveknél jelentős átalakításra, többszöri átszervezésre került sor. Az augusztusi államcsínykísérlet után közvetlenül az – akkor még – szovjet vezetés a KGB funkcióinak és feladatkörének a megosztásával, a szervezet kisebb egységekre – elhárítás, hírszerzés, határőrség stb. – bontásával kívánta a titkosszolgálatok hatalmát, s befolyását korlátozni. Napjainkban viszont már egy ezzel ellentétes irányú folyamat, újabb hatalomkoncentráció figyelhető meg: több, a KGB-ről korábban leválasztott szervezeti egység – pl. a határőrség – a közel-

múltban ismét visszakerült a Biztonságügyi Minisztérium felügyelete alá. Közben a lakosságot hónapokon át joggal töltötte el aggodalommal, hogy a Lubjanka munkatársai egészen augusztus 12-ig, a nemzetbiztonsági törvény hatályba lépéséig, lényegében hatékony parlamenti kontroll, széleskörű társadalmi ellenőrzés nélkül tevékenykedtek.

3. Moszkvába való kiérkezésem óta nagy hangsúlyt helyeztem arra, hogy az információkat lehetőleg minél szélesebb körből szerezzem. Megfelelő kapcsolatokat sikerült kialakítanom a Külügyminisztérium Magyar, FÁK és Afgán Osztályán, a Munkügyi Minisztériumban, a Szovjet Baráti Társaságok Szövetségében, illetve annak utódszervezeténél, a közép-ázsiai köztársaságok és Kazahsztán, valamint más államok – Afganisztán, Albánia, Mongólia – moszkvai képviselőin. A jövőben a tudatos, célirányú kapcsolatépítés folytatására törekszem.

Szakterületem, a közép-ázsiai térség jobb megismeréséhez jelentős segítséget nyújtott, hogy novemberben a helyszínen, Dusanbéban és Biskekben tájékozódhattam Tádzsikisztán, illetve Kirgizisztán helyzetéről. A tervek szerint a hét végén nagykövet úrral ismét a régióba – Tádzsikisztánba, valamint Türkmenisztánba – látogatok.

(Szuromi Antall)

III. o. titkár

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

312.
1992. szeptember 1.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Belpolitikai támadások
Borisz Jelcin ellen

0098/3

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20758
Érkezett: 92. 09. 01. 08:50
Készítette: Bu.
Ellenőrizte:

10402/1801/3

41

Tárgy: Támadások Borisz Jelcin ellen

A Borisz Jelcin elleni támadások ez idő szerint két kérdésre összpontosítanak. Az elnökre szélsőbalról és szélsőjobbról tokiói látogatása előtt nagy nyomás nehezedik. Alkotmány-ellenesnek tartják a Kuril-szigetek visszaadása lehetőségének már a felvetését is. A nacionalista-kommunista „oroszországi egység” elnevezésű frakció a parlament nyári szünetének felfüggesztését és rendkívüli ülészak megtartását akarja elérni. A Legfelső Tanács vezetése egyelőre kitér az indítvány elől, viszont, ha elegendő aláírást összegyűjt az ellenzék, akkor sor kerülhet a Kuril-szigetek témájának ismételt napirendre tűzésére. A kommunista-nacionalista blokk még Jelcin látogatása előtt parlamenti határozatot szeretne hozatni a vitás területek visszaadásának megtiltásáról. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy nemcsak az ellenzék ítélte el és nevezte komolytalannak Jelcin legutóbbi sajtókonferencián elhangzott kijelentését, miszerint „tizenkét megoldás van a zsebében” a Kuril-szigetekről. Jurij Afanaszjev, a Demokratikus Oroszország mozgalom egyik volt vezetője, aki változatlanul nagy

tekintélynek örvendő politikus, bűnnek és felelőtlennek nevezte az elnök hozzáállását. Kunadze külügyminiszter-helyettesnek, a kurili ügyek koordinátorának, valamint a japáni utat Tokióban előkészítő Petrovnak, az elnöki hivatal vezetőjének legutóbbi megnyilatkozásai úgy értékelhetők, hogy az orosz fél a korábbi, többlépcsős jelicini tervet szándékszik finomítani, azaz a végső megoldást továbbra is el akarja odázni. Véleményünk szerint a romló gazdasági helyzetben, az elégedetlen közhangulat miatt és egy maradi szemléletű népképviselői kongresszussal, parlamenttel a háttérben az orosz vezetés ma nem tehet semmilyen konkrét ígéretet Japán területi igényeinek részleges kielégítésére sem.

Az orosz elnök elleni támadások másik síkja Grúziával, illetve Sevardnadze támogatásával függ össze. Az orosz ellenzék hangja a parlamenti bizottság grúzai és abháziai látogatása után különösen felerősödött. Követelik a Sevardnadzétól való elhatárolódást és az Abházia melletti fokozottabb kiállást. Ezeket a hangokat az elmúlt napokban felerősítette Gamszahurdia Moszkvába eljuttatott nyilatkozata, amelyben az elűzött grúz elnök „a fasiszta junta támogatásával” és a grúz belügyekbe való beavatkozással vádolta meg Jelicint.

Az orosz elnök helyzete rendkívül kényes, ráadásul döntéseit nehezíti, hogy tanácsadóitól egymástól jelentősen eltérő megoldási javaslatokat kap, s ezek szubjektív indíttatásúak. A háromoldalú grúz–abház–orosz tárgyalások kimenetelét illetően Moszkvában általában pesszimista vélemények fogalmazódnak meg. Ennek oka a konfliktus kiterjedésének növekedése, a kaukázusi népek Grúzia ellenes mozgalma és fegyveres tényezőként való megjelenése nyomán kialakult helyzet, amely egyre inkább a kiszámíthatatlanság felé viszi a grúz–abház háborút. Ráadásul jelentékeny erők Oroszország közvetlen beavatkozását akarják kiprovokálni. Az elmúlt napokban több olyan fegyveres összetűzésről érkezett hír, amelyben állítólag az orosz hadsereg katonái is részt vettek. A birodalmi-nacionalista mozgalmak követelése a „diktátor” Sevardnadze magára hagyása és a letöredező déli peremvidék szakadárjainak – pl. Dudajev – akár fegyveres megleckéztetésére egyértelműen az eskaláció irányába hatnak.

– 203 – Manovfszky/Mikecz –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

313.
1992. szeptember 22.

Mikecz Tamásnak, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a magyar külpolitika és belpolitika
moszkvai megítéléséről

001156/3

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. szeptember 22.
Tárgy: Orosz értékelés a magyar kül-
és belpolitikáról.

165/SZT/1992.
Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Külképviselő: 1 példány
Készítette: Dr. Mikecz Tamás
Gépelte: Várszegi Károlyné

1. A biztonsági helyzet megítélése

Oroszország rendkívül összetett és bonyolult politikai, gazdasági és társadalmi helyzetéből adódóan, továbbra is viszonylag kevés figyelem jut a közép-kelet-európai térség országaira, köztük hazánkra is. A térséggel és annak országaival kapcsolatos átfogó kül- és biztonságpolitikai koncepció még nem alakult ki. A döntéselőkészítők szintjén Magyarország biztonságpolitikai helyzetének és törekvéseinek megítélésével kapcsolatban meglévő vélekedések a következőkben foglalhatók össze:

Magyarország olyan válságövezet határán fekszik, amelynek a destabilizáció még várhatóan évtizedeken keresztül meghatározó jellemzője marad. A kedvezőtlen geopolitikai környezet ellenére hazánkat a térség legstabilabb, viszonylag kiegyensúlyozott fejlődési perspektívákkal rendelkező államának tekintik, amely eredményesen kerülte el a környezetében lévő konfliktusokba történő besodródásának veszélyét.

Megítélésük szerint Magyarország biztonságát közvetlen katonai támadás veszélye környezetéből nem fenyegeti. Az önazonosságának keresésével, a politikai, gazdasági és társadalmi problémák tömegének megoldásával elfoglalt Oroszországban

egyelőre nincsen olyan reális erő, amely Kelet-Európa⁹⁴ államainak ismételt, neoimperialista-posztbirodalmi egyesítésére törekedne. Ennek egy-két évtized múlva történő megjelenését azonban az itteni döntéselőkészítő körök képviselői sem zárják ki; ilyen erő megjelenése esetén is várhatónak tartják azonban, hogy annak törekvései elsősorban a szovjet birodalom területének visszaszerzésére irányulnának.

A mai orosz kül- és biztonságpolitika gyakorlatilag tudomásul vette, hogy Magyarország biztonságát egy nyugati integrációs rendszer keretében képzelel el. Ennek kialakulására és a Visegrádi Hármak fokozatos, „puha” bevonására reális lehetőséget látnak. A törekvéseinkkel kapcsolatban még meglévő fenntartásaink jeleként aláhúzzák, hogy a nyugat-európai integrációs struktúrák egyelőre semmilyen garanciát sem képesek nyújtani Magyarország biztonságára. Ugyancsak hangoztatják Nyugat-Európa fragmentálódásának és regionalizálódásának, a jelenlegi nyugati integrációs rendszerek gyengülésének, a NATO és a NYEU konkurenciája felerősödésének lehetőségét, amely a Visegrádi Hármak integrálódásának lehetőségeit is jelentősen korlátozhatja és lassíthatja.

Magyarországnak és általában a Visegrádi Hármaknak a nyugat-európai gazdasági és katonai-biztonsági struktúrákba történő integrálódásához Oroszországnak specifikus érdekei is fűződnek. Azok az illúziók, amelyek a nukleáris fegyvereket birtokló Oroszország saját európai integrálódása során megkülönböztetett kezeléssel voltak kapcsolatosak, ez év tavaszára szertefoszlottak. Az integrálódáshoz viszonylag legközelebb álló Visegrádi Hármak, különösen a jogállamiság és a piacgazdaság kiépítésében leginkább előrehaladott Magyarország tapasztalatai orosz szempontból jelentősen felértékelődtek. A Hármakban ma már a térség országai egyféle előfutárját, közvetve a kelet-európai régió távlati integrálódásának lehetséges modelljét látják. A Hármak jövőjével kapcsolatos bizonytalanság jól nyomon követhető az önálló szlovák állam életképességét megkérdőjelező véleményekben.

Orosz megítélés szerint Európa jövőjét elsősorban Kelet-Európa további fejlődése határozza meg. Kelet-Európának a Visegrádi Hármak államain kívül eső területén, de elsősorban a FÁK területén olyan biztonsági rendszer megteremtését tartják szükségesnek, amelyben Oroszország – EBEÉ vagy ENSZ mandátum alapján – meghatározó szerepet játszana a térség konfliktusainak kezelésében, a viszonylagos stabilitás fenntartásában.

Magyarország biztonsága szempontjából alapvető veszélyforrásnak értékelik a szomszédos országokban élő magyarság, az etnikai-nemzetiségi alapon kibukkanó konfliktusok lehetőségét. Egyes vélekedések szerint a térség országaiban a szociális-gazdasági helyzet további romlásával, az agresszív nacionalizmusok erősödésével a nemzeti kisebbségek nagyarányú elnyomásának bekövetkezte elkerülhetetlennek látszik. Bár a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos magyar koncepciót saját környezetében ideálisnak

⁹⁴ Helyesen Közép- és Kelet-Európa.

ítélik, a kisebbségi jogok normatív rendszerének hiányában elégtelennek tartják a konfliktusok kirobbanásának megelőzésére, azok kezelésére. Ezek bekövetkeztének esetére, hangoztatják, hogy számíthatunk Oroszország jóindulatú támogatására. Elsősorban politológusok körében elterjedt nézet szerint a jelenlegi kelet-európai viszonyok között a nemzetiségi konfliktusok megelőzésének egyedüli módja a nemzetközi szervezetek által legitimizált erőpolitika alkalmazásához szükséges intézményrendszer megteremtése.

2. A politikai helyzet megítélése

Vezető orosz diplomaták Magyarország általános megítélése során a stabilitást, a környező országokénál jobb gazdasági helyzetet emelik ki. Magyarországot általában, mint jóléti országot jellemzik, nehézségeinket a közvélemény nem ismeri. A politikai helyzetet csak a szakértők igyekeznek nyomon követni.

Az Oroszországhoz való magyar viszonnal a moszkvai külügyi vezetés elégedett, azt okos, kiegyensúlyozott, túlkapástól mentes viszonyként jellemezte. A magyar vezetés nem egyszer nagy megértésről és türelemről tett tanúbizonyságot, s nem igyekszik Oroszországot sarokba szorítani. Érzékelhető a változás a magyar közvéleményben is, a felkorbácsolt kedélyek a csapatkivonások után lecsillapodtak. Mindez egyértelműen az Antall-kormány érdeme. Orosz értékelés szerint a jelenlegi magyar kormány a centrum szerepét tölti be. Számukra úgy tűnik, az SZDSZ meggyengült.

Az orosz Külügyminisztérium nemrégiben regionális értékelést hajtott végre. Ennek konklúziója, hogy Kelet-Közép-Európa Oroszország számára egyre fontosabb. Moszkvának ma bizonyítania kell, hogy békeszerető ország és nem a töle megszokott birodalmi politikát kívánja folytatni.

Az orosz diplomácia a magyar–román, illetve a magyar–osztrák és magyar–szerb viszonyt nem a politikai alapkoncepciók divergenciája, hanem a szűk értelemben vett kisebbségi politika milyensége alapján ítéli meg.

Orosz vélemény szerint Csehszlovákiában a békés válás kérdéses, hiszen a közelmúltban jelentős katonai infrastrukturális és termelő potenciálbeli befektetések történtek Szlovákia területén. Ugyanígy kérdéses, mennyire lesz demokratikus a Mečiar-kormány a magyar kérdésben.

Dicsérő megjegyzések hangzottak el a Romániával kapcsolatos magyar politikáról. Moszkvában különösen nagyra értékelték a Magyarok Világkongresszusa⁹⁵ nyomán elhangzott román vádakra adott magyar választ.

⁹⁵ A Magyarok Világszövetsége – MVSZ célja a világ magyarságának összefogása, értékeinek, kultúrájának őrzése és ápolása. 1938-ban alapították a Magyarok II. Világkongresszusán. Csoóri Sándor

Bős–Nagymarost az orosz kormány kétoldalú problémának tekinti, s e kérdésben nincs orosz álláspont.

3. A gazdasági helyzet megítélése

Az utóbbi egy év alatt változás tapasztalható a közép-kelet-európai országok, így hazánk megítélésében is. Gazdaságpolitikánkról, gazdaságunkról alkotott kép egyre realisabb. Növekszik a gazdasági együttműködésre való törekvés. Ez a hivatalos megnyilvánulásokon túl tükröződik a tömegkommunikációban is. A hazánkban tapasztalható stabilitás mellett, ehhez hozzájárultak az oroszországi törekvések is, a demokratikus jogállam, a piacgazdaság megteremtése felé tett kezdeti lépések. Ma már az itteni vezetés és egyre szélesedő kör részéről nem néznek gyanakvóan olyan kategóriákra, mint a magántulajdon, a privatizáció, a valós értékek alapján bonyolódó kereskedelem stb. Igaz, ez a szemléletben változás még nem realizálódott jelenlegi gazdasági kapcsolataink bővülésében. Alapvető zavaraink nincsenek ugyan, de más országokhoz hasonlóan minket is sújt az orosz adósságállomány törlesztésének halogatása.

A törvényhozás résztvevői és a főhatóságok részéről is érdeklődés tapasztalható a hazai rendszerváltozás gyakorlata iránt, pl. a privatizáció, a mezőgazdaság átszervezése, a fejlett nyugati technológiák adaptálása. Új jelenség, hogy néhány főhatósági, vállalati vezető kezdi elismerni, hogy Oroszország részére is olcsóbb lehet hazánkon keresztül hozzájutni a nálunk már alkalmazott fejlett nyugati technológiákhoz. Az ide szállított termékeink döntő többsége – pl. Ikarusz⁹⁶ autóbuszok, élelmiszerek, gyógyszerek – elismert.

A rólunk alkotott kép elkezdődött változásában jelentős szerepet játszanak a hazánkban járt különböző szintű orosz hivatalos delegációk, szakembercsoportok és üzletemberek. Hasonló pozitív szerepe van a különböző tárgyalásokra ideutazó magyar delegációknak is.

A magyar–orosz kapcsolatokkal foglalkozó különböző szintű hivatalnokok jelentős része jól ismeri hazánkat. Ugyanakkor a vezetők többsége, a kádercserék során nagyszámban az irányítás különböző szintjére került funkcionáriusok jelentős részének ismerete nem eléggé alapos. Részben ebből, részben a régi gondolkodásmód

elnöksége alatt (1991–2000) az MVSZ megújult, és 1992-ben az MVSZ szervezésében volt a Magyarok III. Világtalálkozója, ahol Csoóri Sándor javaslatot tett a Duna Televízió létrehozására, amelynek első adása 1992. december 24-én volt.

⁹⁶ Az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár 1949-ben jött létre, amely többek között Ikarus autóbuszokat gyártott. Az Ikarus Egyedi Autóbuszgyár 2007-ben szűnt meg.

maradványaiból ered, hogy irreális javaslatokkal is találkozunk. Pl. hitelbe történő vásárlási ajánlatok, az orosz fizetőképzetlenség miatti Ikarusz alkatrészek, gyógyszeres kisebb mérvű szállításának kifogásolása stb.

Szűkebb körű tárgyalásokon, egyéni beszélgetéseken egyes konzervatív felfogású egyének részéről egyre ritkábban, de még előfordul szemrehányás, hogy a kapitalizmust építjük, szétverjük a mezőgazdasági szövetkezeteket, túlzottan nyugat felé orientálódunk stb.

A gazdasági együttműködésben esetenként merevnek tartják magatartásunkat a szükséges fizetési garanciák egyértelmű megkövetelésével kapcsolatban, üzleti körökben növekvő mértékben vetik fel, hogy termékeink drágák.

Gazdasági kapcsolataink növelésének lehetőségét csökkenti a tapasztalható nyugatimádat első hulláma. Az utóbbi években lehetővé vált külföldi utazást a korábban elzárt fejlett országok felé igyekeznek realizálni.

4. A propaganda helyzet megítélése

Az elmúlt hónapokban az orosz propaganda szervek átfogó értékelést, elemzést nem közöltek Magyarország helyzetéről, fejlődésének távlatairól. A híradások általában egy-egy konkrét eseményhez kapcsolódtak. Ilyen volt pl. Dr. Nanovszky György augusztus 17-i sajtótájékoztatója, amelyet a nagykövet az augusztus 20-i nemzeti ünnep alkalmából tartott.

Legutóbb Fjodor Lukjanov, az *Izvesztyija* budapesti tudósítója Csurka István tanulmányával kapcsolatban foglalkozott a magyar belpolitikával. Az újságíró tárgyszerűen, idézetekkel illusztrálta Csurka eszmerendszerét. Lukjanov elsősorban az író-politikus zsidó- és nyugatellenességet hangsúlyozta. Aggasztónak nevezte, hogy az MDF vezetői csak bizonytalankodás után határolódtak el a pamflet szerzőjétől és Antall József kormányfő is csak „óvatos formában” tette ezt meg.

A magyar külpolitikáról augusztus végén szintén az *Izvesztyijában* jelent meg egy nagyobb kommentár. Ebben a lap munkatársa, Borisz Rogyionov, a Magyarok III. Világkongresszusával kapcsolatban elhangzott román vádakról írt. Rogyionov ismertette a felek nézeteit, érzékelhetően a magyar állásponttal azonosult.

A parlament Nyilvánosság Bizottságában, a Külügyminisztérium Sajtófőosztályán, Kozirjev külügyminiszter sajtótitkárától, valamint több orgánus munkatársaitól szerzett információ szerint Oroszországnak jelenleg nincs átgondolt külpolitikai propagandája. Az ezzel foglalkozó korábbi szovjet intézményrendszer felbomlott, lezüllött, személyi és anyagi gondokkal küzd. A helyét elfoglalni akaró orosz struktúra még csak formálódik, s erejéből legfeljebb annyira telik, hogy alkalmanként

egy-egy téma sajtóbeli feldolgozására hatást gyakoroljon. Ilyen volt pl. Jelcin tokiói látogatásának elmaradása, amikor a külügyminiszter néhány meghatározó külpolitikai újságíró számára „orientáló eligazítást” tartott. A külpolitikai propaganda összehangolását nehezíti, mondhatni lehetetlenné teszi, hogy az elnök, az egyes népképviselői és államhatalmi szervek között alapvető kérdésekben is ellentétek vannak. Mindez párosul a sajtó függetlenedési törekvéseivel, ugyanis a hírközlő eszközök fennmaradásukért küzdenek, s elsősorban a hazai politikával foglalkoznak. Oroszország „befelé fordulása” azzal is összefüggésben van, hogy a külföldi tudósítói hálózat az egy évvel ezelőttinek kb. az egyharmadára zsugorodott. Ráadásul a még működő tudósítók többségét arra kötelezték, hogy kereskedelmi tevékenységet folytassanak, s maguk teremtsék meg működésük anyagi hátterét.

Összességében megállapítható, hogy a hivatalos és elegendő információkkal rendelkező kormánytényezők Magyarországról alkotott véleménye és a sajtóban, a propagandában Magyarországról megjelent híradások között nincs lényegi eltérés. Beszélgető partnereim többször hangsúlyozták, hogy Magyarország viszonylagos „alulkezelése” az orosz propagandában arra vezethető vissza, hogy stabilitás van nálunk, s a térség többi államával összevetve kevés a szélsőséges elem. A magyar–orosz kapcsolatokban nincsenek olyan problémák, amelyek nyílt polémiát provokálhatnának, s minden meglévő vitás kérdést nyugodt légkörben, tárgyalások útján orvosolni lehet.

A feladattal kapcsolatban, valamint a más témákban korábban folytatott egyéb beszélgetések alapján megállapítható: egyértelmű, hogy sem az orosz politikai élet számottevő tényezői, sem intézeti kutatók, sem a sajtó munkatársai Magyarországot nem tekintik válságövezetnek és fejlődési lehetőségeinket kedvezőbbnek tartják szomszédjainkénál. Oroszország figyelme azonban a jövőben is a nagyhatalmi státusz megtartására irányul. A szláv szomszédjaival, a Romániával fenntartott viszonyát szintén ennek rendeli alá. Ezért várható, hogy Magyarország az orosz propagandában – közvetlen szomszédjainkhoz képest, kivéve Ausztriát – csak mérsékelt figyelemre számíthat.

(Dr. Nanovfszky György)
nagykövet

314.
1992. szeptember 28.

Entz Gézának, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökének
jelentése Jeszenszky Géza külügyminiszter moszkvai
tárgyalásairól

003125

Tárgy: Entz Géza jelentése 1992. szeptember 20–34-i moszkvai tárgyalásairól

4340/Je
CC3125/92

Határon Túli Magyarok Hivatala
Elnök

Szigorúan titkos!
EG/1058/1992

Jelentés

Jeszenszky Géza külügyminiszter úrnak az 1992. szeptember 20–24-i
moszkvai tárgyalásokról

1992. szeptember 20-a és 24-e között orosz kezdeményezésre látogatást tettem Moszkvában. A delegáció tagjai voltak: Íjgyártó István főosztályvezető (MTMH), Bíró Gáspár és Molnár Gusztáv külső szakértők (Külügyi Intézet), valamint Keskeny Ernő főosztályvezető-helyettes és Szűcs Szergej referens (KÜM 3. ter. főo.).

A látogatás során tárgyalásokat folytattam F. V. Selov-Kovegyájev első külügyminiszter-helyetttel; O. G. Rumjancevvel, az Orosz Föderáció Legfelsőbb Tanácsa Alkotmánybizottságának felelős titkárával; T. O. Ramiasvilivel, az Orosz KÜM Humanitárius és Emberi Jogi Főosztályának vezetőjével; továbbá V. V. Dumnijjal, a Gorbacsov Alapítvány⁹⁷ Nemzetközi Kapcsolatok Központjának igazgatójával.

A moszkvai út megszervezésére az adott okot, hogy az utóbbi időben számos jele mutatkozott meg annak, hogy az orosz politika és diplomácia egyre nagyobb érdek-

⁹⁷ Mihail Gorbacsov 1992-ben San Francisco-i székhellyel hozta létre a Gorbacsov Alapítványt, amelynek alelnöke Gorbacsov lánya, Irina Virganszakaja.

lódést mutat a kisebbségi ügyek iránt. Az utódállamokba került orosz és oroszajkú polgárok, illetve azok sorsával kapcsolatos belpolitikai vetületeken túlmenően az orosz diplomácia is aktivizálódott: pl. Rumjancev, mint Jelcin egyik közvetlen tanácsadója szerbiai tényfeltáró útja során találkozott a VMDK⁹⁸ politikusaival, továbbá a prágai orosz követ kapcsolatfelvétele a szlovákiai magyar pártokkal stb. Hivatalunk felé több jelzés érkezett a budapesti orosz nagykövetség részéről is.

F. V. Selov-Kovegyájev miniszter-helyettessel folytatott tárgyalásom során partnerem előjáróban kifejtette, hogy a két ország közötti kapcsolatok jó ütemben fejlődnek, immár akadályoktól mentesen, főként a kölcsönös előnyök feltárása és az egyenrangúság jegyében. Az orosz politikát ma intenzív útkeresés jellemzi mind a politika, mind a gazdaság terén. A magyar tapasztalatok mindkét téren jól kamatoztathatóak Oroszország számára.

Partnerem bevezetőjére reagálva kifejtettem, hogy kapcsolatainkban valóban jelentős fejlődésnek lehetünk tanúi. Ezt igazolja a magyar–orosz alapszerződés aláírása, a csapatkivonásokkal kapcsolatos nullszaldó-megállapodás, az adósságállomány kezelésével kapcsolatos tárgyalások előrehaladása. Aláhúztam, hogy a közeljövőben a magyar fél örömmel fogadná Jelcin elnököt, kinek látogatása jó alkalom lenne a csapatkivonásokkal kapcsolatos elszámolást véglegesítő egyezmény aláírása. Amennyiben az elnök más nemzetközi elkötelezettségei nem tennék lehetővé a magyarországi látogatást, úgy Gajdar miniszterelnök fogadására is készen állunk.

A nemzetközi politikai témára áttérve kiemeltem, hogy Kis-Jugoszlávia ENSZ-ből való kizárásával kapcsolatos orosz magatartás igen pozitív volt. A magyar politika ezt már csak azért is támogatja, mivel a vajdasági magyar kisebbség kapcsán érintve vagyunk. Az az etnikai tisztogatás, mely a volt Jugoszlávia területén folyik, nem elfogadható. Oroszország hagyományosan befolyással bír a térségben, ezért az orosz lépéseknek fontos szerepe van a konfliktus rendezésében. Látogatásunk céljára kitérve aláhúztam, hogy nagy érdeklődéssel várjuk az orosz álláspontot a kisebbsé-

⁹⁸ A kelet-közép-európai átalakulások során a délvidéki/vajdasági magyarok első politikai érdekérvényesítő szervezete, a VMDK – Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége hosszas előkészület után 1990. március 31-én Doroszlón alakult meg. Első elnöke Ágoston András volt. A VMDK alapszabályában sikraszállt az egyéni és kollektív emberi jogokért, a nemzeti egyenjogúságért, a nemzeti önazonosság érvényesítéséért, de fontos célkitűzései között szerepelt többek között a délvidéki magyarok területi autonómiája, illetve az 1944/1945-ös magyarellen-es vérengzések feltárása. Az 1991-es szerbiai parlamenti választásokon 132 ezer szavazattal nyolc képviselőt juttatott be a szerb parlamentbe. A szervezeten belüli konfliktusok 1994. július 18-án pártszakadáshoz vezettek, amikor Zentán előbb polgárok egyesületeként létrejött a Vajdasági Magyar Szövetség, amely 1995. június 17-én politikai párttá alakult át. Az 1996 novemberében megtartott szerbiai általános választásokon (szövetségi, tartományi és helyhatósági) így két magyar lista indult. A VMSZ 81.310, míg a VMDK 42.857 szavazatot kapott.

gekkel kapcsolatban. Konkrét témákat felvetve az együttműködésre megemlítettem, hogy az orosz politika Vajdasággal kapcsolatos pozitív megnyilvánulásaira hasonló jószolgálati lépéseket tehet Magyarország a baltikumi helyzet kapcsán, de nem adok- veszek alapon, hanem a konfliktushelyzetek felszámolásában való közös érdekeltség alapján. Utaltam Jeszenszky külügyminiszter úr baltikumi látogatása alkalmával kifejtett álláspontjára a kisebbségi jogok kapcsán.

A miniszter-helyettes köszönetét fejezte ki Jelcin elnök meghívásáért és biztosított, hogy az út előkészítése figyelmük középpontjában van. Orosz részről a kapcsolatok legintenzívebb fejlesztésében érdekeltek. A magyarországi látogatás egyetlen akadályja Jelcin elnök feszített programja.

A térség politikai helyzetével összefüggésben utalt arra, hogy számukra érthető a magyar kormány aggodalma a vajdasági magyarsággal kapcsolatban. Egyetért azzal, hogy az etnikai tisztogatás elfogadhatatlan. Bár Kis-Jugoszlávia kizárása az ENSZ-ből további problémákat jelenthet, Oroszország már a szankciókkal kapcsolatban kimutatta eltökéltségét a konfliktushelyzet megoldására egy olyan régióban, melyhez történelmi kapcsolatok fűzik.

Az orosz politika érdeklődéssel figyeli a magyar erőfeszítéseket a határon túli magyarok ügyében. Oroszország elmaradt ezen a téren. Csak most alakítják ki ezzel kapcsolatos politikájukat. Kb. 25 millió orosz él az utódállamokban, de kb. 3 millió kíván Oroszországba települni. Ezen kívül 15–18 millióra tehető azok száma, akik oroszországi identitással bírnak. Az orosz államigazgatás csak most látott hozzá az ilyen irányú tevékenység intézményesítéséhez. Társadalmi szervezetek már léteznek: pl. a „Honfitársak Szövetsége” – mindazonáltal szükséges kormány szerv felállítása is. Ezért maximálisan nyitottak a magyar tapasztalatok megismerésére. A fő gondot jelenleg a Baltikum jelenti, különösen Ész- és Lettország. Átérik az ottaniak logikájának indítékait, de nem értenek vele egyet. Különösen nagy gondot jelent az orosz lakosság kizárása az állampolgárságból. Részletesen elemezte a két balti állam politikájának visszáságait. A tanulságok birtokában más FÁK-tagállamok esetében különös tekintettel vannak az oroszok ügyére.

Válaszomban osztottam partnerem aggályait, kifejtve, hogy az erőszak alkalmazása másokat is erőszakra buzdít. Néhány pontban előtártam a Hivatal⁹⁹ szervezetét és politikáját. Ezután konkrét együttműködést lehetővé tévő indítványokat tettem:

1. Javasoltam egy magyar–orosz egyezmény kidolgozásának lehetőségét, mely a kisebbségi ügyben vallott alapelveinket és együttműködésünk alapjait rögzítené.

⁹⁹ A Külügyminisztériumban 1990 júniusától működött a Határon Túli Magyarok Főosztálya, majd a Miniszterelnöki Hivatal Határon Túli Magyarok Titkársága, majd a külügyminiszter felügyelete alatt 1993. február 1-én létrejött a Határon Túli Magyarok Hivatala.

2. Utaltam az ENSZ-közgyűlés előtt fekvő nyilatkozatra a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekről, melyet várhatóan ez évben megszavaznak – komoly szakértői munkákat igényelne ennek a szövegnek az élővé tétele.

3. Az UNESCO¹⁰⁰ az 1993. évben nyilatkozatot kíván elfogadni a kisebbségek kulturális jogairól. Magyarország kapta a lehetőséget a szöveg kidolgozására. Igen hasznos lenne, ha az orosz fél előre megismerkedne, annak tartalmával és észrevételeivel segítené a munkát.

4. Az Európa Tanács miniszterelnöki tanácsa elfogadta a regionális és kisebbségi nyelvekről szóló Chartát¹⁰¹, mely előírja egy szakértői tanács felállítását; ebben számítanánk az aktív orosz képviselőre.

5. A II. Helsink-i utótálálkozó¹⁰² határozott lépést tett a folyamat intézményesítése felé. Ezek közé tartozik a Nemzeti kisebbségek főbiztosa intézmény is. A főbiztos jogkörét hasznos lenne statútumba rögzíttetni. Ilyen irányú erőfeszítéseinkhez számítunk orosz segítségre.

A Miniszter-helyettes kifejtette, hogy ezen kérdésekben az orosz fél teljesen nyitott az együttműködésre, sőt bizonyos esetekben erre már utasította is misszióit és szakértőit.

O. Rumjancevvel folytatott megbeszélésem során partnerem kifejtette, hogy jelenleg többféle elképzelés van forgalomban a határon túli oroszok (oroszajkúak) kapcsán felmerülő problémák kezelésének intézményesítésére. Egyesek szerint egy ún. FÁK minisztérium létrehozására lenne szükség. Ő ugyanakkor szívesebben venné egy speciális hivatal felállítását. Ezért érdekelné a Magyarországon már működő hivatal felépítése és feladatköre. Hozzátette, hogy jelenlegi adatai szerint közel 750 ezer orosz készül áttelepülni az Orosz Föderációba – ezek ügyeivel már bizonyos tárcák foglalkoznak – de nyitott kérdés a lakóhelyükön maradni szándékozók ügye.

Partnerem felvetésére válaszolva röviden ismertettem az általam vezetett hivatal fontosabb jellemzőit és tevékenységi körét. Rumjancev nagy lehetőségeket lát a magyar–orosz együttműködésben, mivel több területen értékeli hasonlóknak a két ország helyzetét és az új kihívásokat. Konkrétan megemlíttette azonosságként a békés

¹⁰⁰ Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO) létrehozásáról szóló megállapodást 1945. október 16-án fogadták el. Célja az emberiség intellektuális és morális szolidaritásának elősegítése a nemzetek és népek közötti tartós béke megteremtése érdekében.

¹⁰¹ A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját 1992. június 22-én fogadta el az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Strasbourgban, hogy támogassa az európai helyi és kisebbségi nyelveket.

¹⁰² Az 1992. júliusban megrendezett helsinki utótálálkozó fordulópont volt az európai átfogó fegyverzetkorlátozási és leszerelési folyamatban, amelyben valamennyi EBEE-ország részt vett, amely lehetőséget nyújtott a folyamat továbbfejlesztésére.

átmenet szükségességét, kölcsönös gazdasági érdekeket, illetve a nemzeti kisebbség jogainak védelmét. Ez utóbbival kapcsolatban nyomatékosan hangsúlyozta, hogy nem holmi diaszpóráról, hanem „a történelem játéka folytán határon túlra került nemzetrészekről van szó”. A továbbiakban kérte, hogy lehetőleg minél több e tárgyban keletkezett nemzetközi és magyar dokumentumot juttassunk el az orosz félnek.

T. Ramiasvili főosztályvezetővel folytatott megbeszélésem során partnerem hangsúlyozta, hogy régóta figyelemmel kísérik a magyar erőfeszítéseket a kisebbségek jogainak védelmére. Az orosz politika a nulláról indult sem intézményeik, sem valódi információik nincsenek. Komoly problémát jelent, hogy a volt Szovjetunió utódállamaiban élő oroszok (vagy Oroszországhoz kötődők) nem identifikálódtak nemzeti vonalon, ezért rendkívül nehéz őket státushoz juttatni (nyelvi, kulturális, etnikai értelemben). Terminológiában is többféle megnevezést használnak: oroszajkú, oroszországi stb. Nagy reményeket fűznek az együttműködéshez, mivel még a szövetségi minisztériumi időkben jó tapasztalataik vannak. Hosszabb szünet után az orosz KÜM vezetői kollégiumi ülésén felmerült a határon túl élő oroszok ügye. Döntés született arról, hogy dolgozzák ki az együttműködés lehetőségét azokkal az országokkal, ahol a kisebbségi kérdés kellő súllyal jelen van a külpolitikában. Magyarország az elsők között került szóba.

Partnerem felvetésére reagálva kifejtettem, hogy különösen a nemzetközi fórumokon való együttműködés kecsegtet eredményekkel. Felsoroltam a korábban már említett lehetőségeket, s egy esetleges egyezmény tető alá hozásának szükségességét. A főosztályvezető egyetértett egy tervezet mihamarabbi egyeztetésének szükségességével, mivel fontos áttekinteni azokat a témákat és területeket, ahol az együttműködés létrejön. Európában sem sok helyen tudják kezelni a kisebbségi kérdést, a FÁK területén egyedül Oroszország mutat némi aktivitást. Bár még idén tavasszal Kirgízia kezdeményezésére megindult egyfajta egyeztetés, de az is elhalt. Az orosz politikát ugyanakkor nem csak a kisebbségi kérdés jogi, hanem a lélektani, filozófiai megközelítése is érdekelné. Megfigyelhető, hogy Oroszországon belül a határon túli oroszok ügyével kapcsolatban sok a spekuláció, több politikai erő is aktivizálódott e témában. Ennek komoly külpolitikai következményei is vannak. Sajnos különösen a baltikumi fejlemények¹⁰³ hatnak negatívan vissza. Nemrég egy delegáció járt Lettországon, és igen vegyes benyomások érték őket az ottani oroszokkal kapcsolatban. Általában megállapítható, hogy a határon túl élő oroszajkúak jelenleg szervezetlenek vagy számtalan esetleg egymással is szembenálló, elszigetelt szervezetet alkotnak.

¹⁰³ Vö. SÁRINGER 2018 II. 2. számú dokumentumával. *Petro Kingának, a washingtoni magyar nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalása az Amerikai Egyesült Államok egyes politikusainak a baltikumi eseményekről alkotott véleményéről.* 1991. január 26.

A tudatuk sokkal inkább egyfajta „szovjet”, mint „nemzeti” tudat. Problémát jelent az is, hogy sok szervezet nyíltan szembenáll a többségi állammal, nem hajlandó alávetni magát az új törvényeknek. Sajátos problémát jelent a jövőben ennek a népcsoportnak a tisztázatlan jogi helyzete is (állampolgárság hiányai). Végezetül partnerem felvetette, hogy a közeljövőben szakértői delegációt küldenének Budapestre konzultációs céllal. A felvetést nyugtázva jeleztem fogadókészségünket.

A tárgyalások tapasztalatait összegezve megállapíthatjuk, hogy az orosz kisebbségi politika még körvonalazódóban van. A jelenlegi külügyi és más állami vezetésre jelentős belpolitikai nyomás nehezedik egy aktív kisebbségvédelmi tevékenység kikényszerítésére, továbbá jelentős külpolitikai kihívásokkal is szembe keli néznie ennek kapcsán. Határozott megerősítést nyert az a szándék, hogy konstruktív magyar–oroszl együttműködés alakuljon ki nemzetközi és kétoldalú szinten. A mostani külügyi vezetés által képviselt politikai irányvonal – nem zárva ki a belpolitikai okokból bekövetkező változást – a kérdés magyar érdekeknek megfelelő módon való kezelésében érdekeit. Egy ilyen együttműködés – tekintettel Oroszlország nemzetközi súlyára – jelentősen előmozdíthatja a kisebbségi jogvédelmet a nemzetközi fórumokon.

Budapest, 1992. szeptember 28.

Entz Géza
c. államtitkár

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

315.
1992. október 7.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Egyeztetés Jurij Vlagyimirovics
Petrovval, Borisz Jelcin titkárságvezetőjével Jelcin
magyarországi látogatásáról

002337/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20934
Érkezett: 92. 10. 07. 11:14
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

12040/2133/3

41

Tárgy: B. Jelcin magyarországi útja

Kérésemre fogadott Petrov Jurij Vlagyimirovics, Jelcin elnök titkárságvezetője, aki-
vel az alábbi kérdéseket vitattuk meg:

1. Ismételten kértem, hogy szeretnénk, ha Jelcin elnök még az idén Magyaror-
szágra látogatna és aláírná a nullamegoldásos megállapodást. Petrov úr hivatkozva
Jelcin elnök rendkívül zsúfolt programjára – Dél-Korea, Anglia, Kína, India – vala-
mint a rendkívül nehéz és bonyolult belpolitikai helyzetre, közölte, hogy nagyon
nehéz lesz az elnök programjába beiktatni idén a magyarországi látogatást, még ha
az csak egynapos is lenne. Ugyanakkor nem zárta ki, hogy útban Angliába, novem-
ber 8-án sor kerülhetne a kért látogatásra, amelyre hamarosan vissza fog térni. Elfo-
gadva érveimet, miszerint miniszterelnökünk mind a júliusi, mind az augusztusi
levelében megerősítette a látogatás szükségességét, Petrov úr felvetette, hogy
a nullamegoldás aláírására, ha Jelcin látogatására nem kerülhetne sor, a fenti okok

miatt, egyszerű lenne azt miniszterelnöki szinten aláírni, amelyre van kilátás még ebben az évben. Példának említve Gajdar október eleji lengyelországi útját.

2. Kértem az elnök titkárságvezetőjét, hogy lehetőleg október 9-ike előtt tájékoztasson arról, hogy mikor tudja Jelcin elnök fogadni Göncz Árpádot, aki nem hivatalos látogatásra „*Kő kövön*” című darabja bemutatójára érkezne Moszkvába. Jelezván Göncz elnök úr programját javasoltam, hogy a találkozóra október 21-e lenne a legalkalmasabb időpont. Petrov úr megerősítette, hogy Jelcin elnök fogadja Göncz Árpádot, amelynek időpontját lehetőleg még a biszeki konferencia kezdete előtt – október 9. – közölni fogja velünk. Amennyiben az időpontot az elnökkel nem sikerülne egyeztetni, úgy erre feltétlenül vissza fog térni, Biszek után.

Petrov úr 1988–1991. között a Szovjetunió kubai nagykövete volt, ahonnan visszatérve 1991. augusztusban Jelcin elnök arra a posztra nevezte ki, amelyet jelenleg is betölt. A megbeszélésen részt vett Sztjepanov Szergej Lvovics, Petrov úr helyettese, személyzeti főnök. Kérjük a fentiekről tájékoztatni az elnöki titkárságon Szombati Bélát.

– 239 – N. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

316.
1992. október 10.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Amerikai diplomata véleménye
szerint az orosz földgáz nem érkezik meg Bosznia-Hercegovinába

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: New York
Azonosító: NEW10805
Érkezett: 92. 10. 09. 06:58
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

12174/1629/ENSZ
3404/4

Sürgős!

14, 47

A Jugoszlávia elleni szankciókkal foglalkozó amerikai diplomata elmondta: információik szerint a boszniai rendeltetésű orosz földgáz nem érkezik meg Bosznia-Hercegovinába, a kérdés csupán az, hogy a földgáznak Szerbia, vagy Bosznia szerb megszállás alatt lévő területein vész nyoma. (Ezt az értesülést a bosnyák ENSZ nagykövet megerősítette.)

Mivel egyértelmű, hogy az orosz földgáz a szerbek kezére jut, amerikai részről azt tartanák a legcélravezetőbb megoldásnak, ha Magyarország lezárná a vezetéket. Amerikai vélemény szerint erre Budapesten megvan a hajlandóság. A kérdés megvitatása érdekében a budapesti amerikai nagykövetség a legrövidebb időn belül – akár már október 9-én – tárgyalni kíván a KÜM illetékeseivel. Az ügyet az USA először Magyarországgal kívánja kétoldalú alapon megbeszélni és csak ezt követően a szankciós bizottság ún. koordinációs csoportjában, majd esetleg a bizottságban. Az amerikai diplomata érzékeltette, tartanak attól, hogy az elképzelés Oroszország ellenállásán elbukhat. Magyar részről ennek kapcsán javasoltuk: a leghatásosabb az lenne, ha

az ügyben megfelelő szinten a moszkvai amerikai nagykövetség is interveniálna. Partnerünk ezzel egyetértett.

A BT Szankciós Bizottsága felé kétféleképpen járhatunk el:

1. Megfelelő bizonyítékok alapján lezárjuk a vezetéket és arról utólag tájékoztatjuk a bizottságot;

2. A bizonyítékok alapján a Szankció Bizottsághoz fordulunk és a testület tanácsát kérjük.

Az első esetben nyilvánvalóan „fait accompli”¹⁰⁴ elé állítjuk a külvilágot viszont véget vetünk egy nem kívánatos folyamatnak. A második esetben „szabályosan” járunk el, ellenben kockáztatjuk, hogy a bizottság döntése (orosz, indiai, kínai ellenzés) megköti a kezünket.

Javasoljuk ezen opciókat felvetni az amerikai partnereknek.

– 534 – E. –

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

1. opció megvalósításának lehetőségét terjesszük a TKB elé (...)

*2. opció nem jó, mert nem mi exportálunk*¹⁰⁵

MNL OL XIX–J–1–j 1992 60. doboz

¹⁰⁴ A fait accompli jelentése kész helyzet, befejezett tény.

¹⁰⁵ Kézirással.

317.
1992. október 16.

Bába Iván helyettes államtitkár feljegyzése Ivan Aboimov
budapesti orosz nagykövet látogatásáról

002077/8

Külügyminisztérium
Helyettes államtitkára
2880/BJ

Szigorúan titkos!

Készült: 8 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Endreffy M.
Misur Gy.
Szócs F.
Kolozsi B.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Aboimov orosz nagykövet látogatása

Október 16-án felkeresett Aboimov orosz nagykövet és átadta a mellékelt non papert (magyar fordítással).

Válaszomban elmondtam, hogy a helyzet kulcsának a háború befejezését tartjuk – Boszniában is. A javasolt gázszállítás feltétele részünkről egyrészt az ENSZ BT engedélye, másrészt a megfelelő ellenőrzése annak, hogy az valóban a lakosság érdekeit szolgálja, és nem a hadseregét.

Budapest, 1992. október 16.

Bába Iván

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

Nem hivatalos fordítás

Emlékeztető

A jugoszláv belpolitikai helyzet egyre bonyolultabbá válik. A szövetségi vezetőség (Ćosić jugoszláv elnök, Panić miniszterelnök) és Milosević szerb vezér közötti harc nyílt összecsapássá terebélyesedett. A nézeteltérések alapvető kérdése: hajlandó-e Jugoszlávia elfogadni a nemzetközi közösségnek az ENSZ, az EBEÉ és a londoni konferencia dokumentumaiban rögzített követeléseit?

A Ćosić–Panić „tandem” konstruktív szellemben vezeti az ügyeket, kitart amellett, hogy Jugoszlávia tegyen eleget nemzetközi kötelezettségeinek, új megállapodásokat köt (a szeptember 30-i megállapodás Horvátországgal a Prevlaka-félsziget demilitarizálásáról, az államközi kapcsolatok felvételéről; Panić ötletének megvalósítása a boszniai szerbek repülőgépeinek jugoszláv repülőterekre való áthelyezéséről, ahol nemzetközi megfigyelőket fognak elhelyezni).

Ez az irányvonal viszont kiváltja Milosević és a hozzá közel álló szerb nacionalista körök növekvő ellenállását. Sikerült nekik megghiúsítaniuk a szerbiai választások előrehozásáról tartott referendumot, kampányt indítaniuk a Horvátországgal kapcsolatos legélesebb problémák rendezésére irányuló Panić-féle kurzus ellen.

Ebben a helyzetben különösen fontosak a jugoszláv szövetségi vezetőségnek adandó pozitív jelzések, amelyekre már korábban felhívtuk a figyelmet. Ahogy Panić tájékoztatott bennünket, ha nem sikerül elérnie a szankciók bizonyos enyhítését a téli időszakra (földgáz, kőolajtermékek szállítása, a polgári lakosság ellátására) és megszüntetni a Jugoszláviának a nemzetközi szervezetekből és fórumokból való kizárását célzó kampányt (különösen aggasztja őt a jugoszláv képviselőnek az EBEÉ-ből történő lehetséges eltávolítása), akkor aligha maradhat hatalmon. Annál is inkább, mivel nem lesz képes elérni Milosević távozását Szerbia elnöki posztjáról.

Értékelésünk szerint ténylegesen fennáll a veszélye a jugoszláviai demokratizálódási folyamat megszakadásának, az agresszív nacionalizmus irányvonalához való visszatérésnek. Bekövetkezik az a pillanat, amikor a kívülről jövő konkrét pozitív jelzés sokat tehet azért, hogy bebizonyítsa a jugoszlávoknak a legfelső vezetésük által kiválasztott irány helyességét, hogy rávegye a népet ezen irány aktív támogatására. A C. Vance-szal és D. Owennel, a Jugoszlávia-konferencia koordinációs bizottságának társelnökeivel folytatott megbeszélések arról tanúskodnak, hogy ők is osztják egy ilyen jelzés időszzerűségéről szóló véleményyt.

Mindezek figyelembevételével javasoljuk, hogy a Biztonsági Tanács sürgősen folytasson konzultációt arról, hogy teljesítsék Panićnak a téli időszakban korlátozott mennyiségű földgáz és kőolaj szállítására vonatkozó kérését, és kedvező döntést remélünk.

318.
1992. október 22.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Göncz Árpád és Borisz Jelcin
moszkvai megbeszélése

002766

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW00009
Érkezett: 92. 10. 22. 02:14
Készítette: MG
Ellenőrizte:

12841/2271

Azonnal!

01, 41

Tárgy: Göncz Árpád és Borisz Jelcin 1992. október 21-i moszkvai megbeszélése

Kérem a fenti anyagot soron kívül továbbítani Antall József miniszterelnök úrnak.

Göncz Árpádot október 21-én fogadta Jelcin elnök. Az 50 perces találkozón jelen volt Nanovfszky György nagykövet, Kozirjev külügyminiszter és Rjurikov, az elnök külpolitikai főtanácsosa. Jelcin elnök meglegedettségét fejezte ki, hogy az orosz–magyar gazdasági kapcsolatok az aláírt államközi egyezmény alapján alakulnak és várhatóan az év végéig meg fogja haladni a 2 milliárd USD-t. Véleménye szerint sikerült a volumencsökkenést megállítani és a jövőben a kölcsönös forgalomban növekedést vár. Szóvá tette, hogy orosz közgazdászok becslése szerint a magyar fél Oroszországból származó energiahordozók, fémek, színesfémek és faanyagok reexportjából több, mint 1 milliárd USD bevételre tett szert egy év alatt. Jelcin elnök

kérte, hogy a jövőben igazodjunk a megállapodásokhoz, hiszen Oroszországban is hiány van a fent említett termékekből és az utódállamokkal folytatott kereskedelemben is szigorúan kizárják a reexportot; nem szeretné, ha Magyarországgal szemben is ilyen mércéket kellene alkalmaznia.

Hivatkozva Antall József miniszterelnökkel aláírt államközi szerződésre és az időközbeni levélváltásra megerősítette, hogy a nulla szaldós megállapodás aláírásával és a magyarországi látogatással még adósa Magyarországnak. Ugyancsak szólt arról, hogy támogatja a magyar fél kérését miszerint az orosz adósság fejében Oroszország haditechnikai eszközöket és alkatrészeket fog szállítani Magyarországnak. Örömmel nyugtázta, hogy politikai kapcsolataink rendezettek, problémamentesek és számos területen a két ország közötti együttműködés javult.

A nagykövet felvetésével egyetértett, hogy a november 8–10 közötti hivatalos londoni látogatóihoz hozzá lehetne csatolni egy 1 napos munkalátogatást. A külügyminiszter és Rjurikov tanácsadóval a helyszínen lefolytatott rövid konzultáció eredményeképpen közölte, hogy november 10–11-én hivatalos látogatást tesz Magyarországon, amelynek feltétele, hogy:

- a. látogatás hivatalos legyen, eleget téve annak minden protokolláris előírásának;
- b. a látogatás során legalább 5–6 egyezményt aláír hasson;
- c. felszólaljon a Parlamentben;
- d. megkoszorúzhassa Nagy Imre sírját.

Az ezt követő beszélgetéssel az alábbi megállapodások aláírásában állapodtunk meg:

- a csapatkivonások utáni követelésekről történő kölcsönös lemondás;
- együttműködés a nemzetközi fórumokon, a nemzeti határon kívül rekedt etnikai kisebbségek ügyében;
- kulturális-tudományos együttműködési megállapodás, beleértve az ösztöndíjasok aspiránsok képzését, tudósok cseréjét, kölcsönös kutatások előirányzatát;
- az 1956-os dokumentumokat tartalmazó archívumok – KGB, SZKP, HM, külföldi felderítő szolgálatok – kölcsönös hozzáférhetőségének a biztosítását;
- megállapodás a magyar–orosz adósság fejében Magyarországnak szállítandó haditechnikai cikkekről;
- a II. viliágháború után külföldre került műkincsek kölcsönös visszaszolgáltatásáról.

Jelcin elnök közölte, hogy a fenti kérdésekben még ma utasítja a szaktárcák vezetőit, hogy haladéktalanul kezdjék meg a megállapodások előkészítését. Elmondta, hogy a látogatásra elkíséri a külügyminiszter és a hadügyminiszter is.

Göncz elnök úr felvetésére, miszerint a 90-es évek közép- és kelet-európai politikájában legtöbb problémát okozó kérdés az etnikai gondok megoldása lesz, Jelcin elnök egyetértve megjegyezte, hogy Oroszországnak rendkívül fontos lenne ezen a területen egy példaértékű bilaterális megállapodást kötnie Magyarországgal annál is inkább, mivel ezt a tárnát legutóbb Butros Gáli ENSZ főtitkárral is megvitatták. Kozirjev külügyminiszter megjegyezte, hogy a kérdésben konstruktív együttműködés van a magyar és orosz küldöttek között, illetve közte és Jeszenszky Géza magyar külügyminiszter között. Jelcin hozzátette, hogy Oroszországon belül 19 autonóm köztársaság és 130 nemzetiség maradt.

(folyt, köv.)

002766

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Moszkva

Azonosító: MOW00010

Érkezett: 92. 10. 22. 02:21

Készítette: MG

Ellenőrizte:

Azonnal!

(a távirat folytatása)

Oroszország katonai jelenlétét a FÁK-on belül és az egyes háborús konfliktusokban vállalandó szerepét Jelcin elnök kényszerűségnek nevezte, amely elől azonban a jelen körülmények között nem tud kitérni a Kaukázusban, Moldovában és Tádzsikisztánban. Különösen aggasztónak minősítette a Tádzsikisztánban kialakult helyzetet, amelynek az etnikai problémákon kívül komoly vallási háttere is van (iszlám fundamentalisták, illetve síiták¹⁰⁶).

¹⁰⁶ A síita iszlám, az iszlám vallási kisebbsége. A többségi szunnita iszlámtól abban különbözik, hogy Mohamed próféta veje Ali kalifa utódai „a ház népe” számára kiemelt szerepet biztosít. Kizárólag Alit ismerik el kalifaként. A síita irányzatok többségében fontos szerep jut mahdinak, a megváltónak. Attól függően, hogy a mahdi eljöveteleig hány előd volt, megkülönböztetünk ötös, hetes és tizenkettes (csecsenek) síitákat.

Göncz Árpád felhívta a figyelmet a Jugoszlávia felbomlása utáni helyzetre, annak nemzetközi kihatására, a Vajdaságban élő magyar nemzetiség helyzetére¹⁰⁷, megjegyezve, hogy Bosznia, ha nemzetközileg a kérdést nem rendezik, Európa Palesztinájává válhat. A magyar felvetést Jelcin elnök megértéssel fogadta, jelezte, hogy a kérdésben szorosabb együttműködést szeretne tapasztalni az orosz és a magyar fél között. A beszélgetés során tapasztalható volt az elnök és a külügyminiszter közötti bizonyos nézetkülönbség, amelyben az egyrészt az erősebb és hatékonyabb támogatás igénye (Jelcin) másrészt viszont a hatékonyabb diplomáciai munka, illetve annak fokozása iránti igény (Kozirjev) nyilvánult meg.

A megbeszélés során megállapodás született, hogy a Jelcin-látogatást a két fél egy-szerre, 1992. október 23-án, budapesti idő szerint 12.00 órakor, moszkvai idő szerint 14.00 órakor jelentik be.

Részemről az alábbi szöveget javaslom:

„Göncz Árpád köztársasági elnök és Antall József miniszterelnök meghívására 1992. november 10–11-én hivatalos látogatást tesz Magyarországon Borisz Jelcin, az Orosz Föderáció elnöke.”

Jelcin nyomtatékosan kérte, hogy a fenti időpont előtt egyik fél se szivárogtassa ki a látogatás időpontját. Az október 23-iki bejelentéssel Jelcin elnök politikai gesztust is akar tenni a magyar félnek.

Tekintettel Jelcin elnök rendkívül érzékeny és impulzív természetére, valamint a látogatás fontosságára Magyarország számára, kérem a Központot, hogy az ügyben maximális körültekintéssel járjon el mind a bejelentés időpontját, mind az addig kért embargót illetően. Ismervén Jelcin elnököt, ennek megszegése a látogatás megghiúsulását is jelenthetné. Ugyancsak kérem, hogy a nevezett egyezményekben a hazai tárcákkal a kapcsolatot mielőbb vegyük fel és a szükséges megállapodásokat az orosz féllel úgy egyeztessük szakértői szinten, hogy azok végleges formája még Jelcin elnök londoni utazása előtt – 1992. november 8. – megszülessenek.

A fenti eseményről Göncz Árpád elnök úr telefonon tájékoztatta Antall József miniszterelnököt, budapesti idő szerint 1992. október 21-én 12.00 órakor; Nanovfszky nagykövet Marinovich kabinetfőnök urat fél órával később, illetve Jeszenszky Géza miniszter urat 23.00 órakor.

– 256 – Nanovfszky –

¹⁰⁷ Vö. SÁRINGER 2018. II. *Magyarország és a délszláv térség kapcsolatai* című fejezettel. 742–794.

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

319.
1992. október 22.

Szűcs Szergejnek, a Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya
munkatársának feljegyzése Borisz Jelcin magyarországi
látogatásának koncepciójáról

002337/4

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Szűcs Szergej

Szigorúan titkos!
Készült: 6 pld
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Kolozsi B.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Borisz Jelcin magyarországi látogatásának koncepciója

Göncz Árpád és Borisz Jelcin 1992. október 21-i moszkvai találkozóján megállapodás született arról, hogy az orosz elnök ez év november 10–11-én – londoni utazását követően – hivatalos látogatást tesz Budapesten.

Jelcin elnök mintegy másfél éve rendelkezik hivatalos magyar meghívással. Az elmúlt egy év során többször is szorgalmaztuk látogatását, ami a bonyolult orosz belső helyzetre, illetve egyéb nemzetközi kötelezettségeire való hivatkozással hátráltott el.

Jelenlegi látogatása mind a magyar, mind pedig az orosz külpolitikát tekintve nagy jelentőséggel bír. A látogatással lehetőség nyílik egybeeső érdekeink látványos kifejezésére. Magyarországnak alkalmat teremt arra, hogy nemzetközi helyzetét (presztízsét) megerősítse mind szomszédjaival szemben, mind tágabb értelemben.

Oroszországnak az esemény jó lehetőséget biztosít arra, hogy meghatározza új európai szerepkörét, újrafogalmazza és kifejezésre juttassa európai és különösen közép-kelet-európai nagyhatalmi státuszát, valamint új típusú kapcsolatrendszerét az egykori VSZ- és KGST-tagországokkal.

Közös érdekünk, hogy az orosz államfő magyarországi programja megfelelő helyet kapjon a világpolitikában, mind tartalmában, mind külsőségekben gazdag, látványos elemeket tartalmazzon.

Nagy hangsúlyt kell fektetnünk az oroszországi mélyreható politikai változások, a demokratikus fejlődésük elismerésére (Nagy Imre sírjának megkoszorúzása, látogatás és felszólalás a Parlamentben).

Alkalmat kell teremtenünk arra, hogy Oroszország kontinentális nagyhatalmi státuszának megfelelően megnyilvánulhasson olyan témákban is, mint

- a Duna (Európát „kifejező” folyó, Kelet és Nyugat összekötője)
- Visegrádi együttműködés
- KEEK
- katonai-biztonságpolitikai szerepkör.

A kétoldalú kapcsolatok terén a Göncz–Jelcin találkozón egyeztetett megállapodások előkészítésére és aláírására kell törekednünk az érintett tárcákkal együtt.

Budapest, 1992. október 22.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

320.
1992. október 30.

Borisz Jelcin levele Antall József számára

001380/8

Tárgy: B. Jelcin úr Dr. Antall úrhoz intézett levele

Az Orosz Föderáció
Elnöke
1992. október 30.
No.: PR-1909
Moszkva

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Mindenekelőtt meglelégedéssel állapíthatom meg, hogy közös erőfeszítéseink több olyan, a kétoldalú kapcsolatokat terhelő probléma megoldásához vezettek, amelyeket még a totalitárius rendszertől örököltünk. Ez mindenképpen hozzájárul a magyar és az orosz nép közötti együttműködés és kölcsönös megértés légkörének javulásához.

Az utóbbi évek orosz–magyar politikai viszonyának fontos eseménye volt többek között a Magyarországon állomásozó orosz Déli Hadseregcsoporthoz kivonása az ország területéről. Előttünk áll a csapatkivonás vagyoni–pénzügyi kérdéseit rendező egyezmény aláírása.

Ugyanakkor küszöbönálló magyarországi látogatásommal kapcsolatban hasznosnak tartanám, ha pontosítanánk az orosz–magyar gazdasági kapcsolatok néhány, még megmaradt, tisztázatlan kérdését, amelyeket moszkvai és helsinki találkozóink során is megvitattunk.

Mint ismeretes, a volt Szovjetunió csapataink kivonása során a magyar félnek ingatlanokat – köztük 14 ezer lakást – adtunk át, amelyeket saját eszközeinkből építettünk föl, s amelyek értéke közös értékelésünk alapján nem kevesebb mint 53 milliárd forint. Ezekért az objektumokért nem kaptunk kompenzációt. A csapatok kivonásával és elhelyezésével kapcsolatos költségek az orosz felet terheltek.

Szakértői szinten két év alatt nem sikerült olyan megállapodás elérése, amely mindkét felet kielégítette volna. Ezért Önnel az ismert politikai döntésre jutottunk. Őszintén meg kell vallanom, hogy ez az orosz területre kivont katonák elhelyezési nehézségei, illetve, nem utolsósorban az ország közvéleményének ezekkel a problémákkal szembeni fokozott érzékenysége miatt nem volt könnyű számunkra.

Ezzel kapcsolatban szükségessé vált – térítésmentes alapon – Magyarország részvétele az orosz katonák és családtagjaik számára készülő lakások építésében. Egy ilyen megállapodás külön dokumentumba lenne foglalható, mint ahogy erre Csehszlovákia esetében, a hasonló probléma megoldásakor került sor. E megállapodás a magyar fél részéről tett, a jószándékot bizonyító gesztusnak lenne tekinthető.

Gazdasági kapcsolataink komoly, nyitott kérdése a transzferábilis rubelben való kölcsönös fizetési kötelezettségek rendezetlensége. Szükségesnek tartanám a folyó követelések számbavételét, illetve a szaldó átváltását konvertibilis valutára a korábban egyeztetett koefficiensnek¹⁰⁸ megfelelően.

A volt Szovjetunió ily módon kiszámított adósságának kiegyenlítésével kapcsolatban tájékoztatnom kell, hogy a nemzetközi kötelezettségeket viselő orosz fél nem javasolhat más kiegyenlítési határidőt, mint amelyet az alapvető hitelezőivel való egyeztetés lehetővé tesz. Ezért javaslom, hogy a látogatás során írjunk alá jegyzőkönyvet a volt Szovjetunió adósságrendezésének kérdésével kapcsolatos kölcsönös megértésről, illetve nevezzük ki meghatalmazottakat, akik rövid határidőn belül végleges formában előkészítik a megfelelő dokumentumokat.

Tisztelettel:

B. Jelcin

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

¹⁰⁸ A koefficiens jelentése együttható.

321.
1992. november 1.

Rejtjeltávirat Moszkvából. A szovjet csapatkivonás pénzügyi
elszámolásának problémái

001380/7

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW00066
Érkezett: 92. 11. 01. 00:58
Készítette: Szné
Ellenőrizte:

13367/2388/3

Azonnal!

01, 23, 41

Tárgy: A magyar–oroszcsoapatkivonási pénzügyi elszámolás problémái

Kérem a táviratot 1992. 11. 01-én reggel 08.00-ra továbbítani Antall József miniszterelnök úrnak, Kádár Béla miniszter úrnak, Marinovich Endre kabinetfőnök úrnak, valamint a fenti címzetteknek. A vonatkozó megbeszélésre 1992. november 01-én reggel 09.00 órakor kerül sor Kádár Béla miniszter úr irodájában, tehát az anyagot kérjük erre az időre és helyre továbbítani.

Jelcin elnök levele teljesen ellentétes mindazzal, amiben Antall miniszterelnök úrral megállapodtak, először 1991. december 06-án Moszkvában, Helsinkiben 1992 tavaszán, illetve amire a két válaszlevelében utalt (júliusban és augusztusban) továbbá azzal, amit a Göncz találkozón mondott.

E megállapodásoknak a lényege: a két fél kölcsönösen lemond a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásával és kivonásával összefüggő pénzügyi elszámolási kérdések kapcsán az egymással szembeni követelésekről.

Moszkvában Jelcin hozta fel a „nulla megoldás” kérdését azzal, hogy „természetesen egyik fél sem fizet a másiknak, hiszen ebben már megállapodtunk”.

A levél az itteni HM és az NGKM nyomására készült az utolsó pillanatban, hiszen helyi idő szerint a munkaidő végén 18.00-kor adták át a Külügyminisztériumban.

Jelcin helyzete a Népképviselők Kongresszusának december 1-re történt összehívásával nehezedett, s szüksége van a fegyveres erők támogatására. Emiatt következett be a balti államokkal szembeni megkeményedés, s a jelenlegi levét is ennek szellemében fogant.

Mivel a Jelcin látogatás rendkívül fontos számunkra, hiszen elhalasztása az itteni belpolitikai események miatt, az esemény lemondását, vagy igen távoli jövőbe toldását jelentené, továbbá meghiúsulna a többi öt kilátásba helyezett megállapodás aláírása is, javasoljuk, hogy az ügyben rendkívüli körülményekkel, ugyanakkor a tényekhez, korábbi megállapodásokhoz és ígérekhez ragaszkodva járjunk el.

Itteni elképzeléseink szerint az alábbi megoldást látjuk megvalósíthatónak:

a. A miniszterelnökünk hívja fel telefonon Jelcint és próbálja meggyőzni arról, hogy korábbi két beszélgetésükön nem ebben állapodtak meg. Ezt esetleg kész a budapesti négy szemközti találkozón is megvitatni.

b. Kádár miniszter úr kérjen Moszkvában meghallgatást Jelcintől és ő adja át Antall József úr üzenetét esetleg írásos válasszal, hangsúlyozva, hogy számunkra érthetetlen az orosz álláspont ilyen megváltozása.

c. Hagyjuk függőben a kérdést és számítva Jelcin elnök impulzív döntéseire a november 11-i négy szemközti Antall–Jelcin beszélgetésen próbáljunk eredményt elérni, azaz visszatérni az eredeti megállapodásokhoz.

d. Arra az esetre, ha az új orosz javaslat elfogadása lenne a tétje Jelcin Budapestre érkezésének, az orosz–magyar egyezmény mellékleteként külön levélváltás formájában a magyar fél egy, a lengyel–orosz megállapodáshoz hasonló, homályos és semmi re nem kötelező nyilatkozatot tenne, amelyben „figyelembe véve az orosz fél rendkívül nehéz belső helyzetét, meg fogja vizsgálni, hogy humanitárius segítség keretében milyen eszközökkel tudná enyhíteni azt gyógyszer szállítás, illetve lakásépítés formájában”.

A lengyel fél sem az építések időpontját, sem a lakások mennyiségét, sem azok összegét nem specifikálta, így véleményük szerint ez csupán gesztus értékű kötelezettség vállalás volt.

Kívánom megjegyezni, hogy egy Kádár–Jelcin találkozó megvalósulására igen csekély esély van az elnököt körülvevő, az ügyben nem pozitív hozzáállást tanúsító környezet miatt.

– 270 – N. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 60. doboz

322.
1992. november 6.

Varga Imrének, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztálya
munkatársának összefoglalója a délszláv válságról
(Borisz Jelcin orosz elnök budapesti látogatásához)

002337/13

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Varga Imre
Jóváhagyta: Szabó István

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 3 példányban
Kapja: elosztóív szerint

002337/13/92.
0002

Feljegyzés

Tárgy: Háttéranyag Borisz Jelcin orosz elnök budapesti megbeszéléseihez délszláv témákban

1. Kapcsolataink a jugoszláv utódállamokkal

Szlovéniával és Horvátországgal, az államok idén januári elismerése óta kapcsolataink kiegyensúlyozottan és dinamikusan fejlődtek. Rendszeresek a politikai érintkezések a legmagasabb szinten. Megindult az államközi kapcsolatok egyezményes alapjainak lerakása. Bosznia–Hercegovinát elismertük, de közvetlen kapcsolatunk nincsen. Érdekeltek vagyunk a boszniai helyzet politikai rendezésében. Kis-Jugoszláviával, amelyet nem ismertünk el, de facto fenntartjuk diplomáciai kapcsolatainkat és az élet minden területén gyakorlati együttműködést folytatunk. Rendkívüli módon visszavetette kapcsolatainkat a gazdasági embargó bevezetése. Értékelésünk szerint azonban – a nyilvánvaló károk ellenére is – a szankciókat fenn kell tartani, s ezért a magunk részéről teljes körben alkalmazzuk azokat. Makedóniával úgyszintén de facto kapcsolatokat tartunk fenn, egyetértünk azzal, hogy halaszthatatlan kérdés Makedónia nemzetközi elismerése. A magunk részéről elképzelhetőnek tartjuk, hogy az EK megfelelő döntése előtt, Makedónia ENSZ-felvétele esetén, elismerjük.

A magyar politika stratégiai törekvése a kiegyensúlyozott kapcsolatok ápolása mindegyik jugoszláv utódállammal.

2. A vajdasági magyarság védelmére irányuló konkrét lépések

Természetes dolog, hogy Magyarország aggódik a Szerbiában élő nagyszámú magyar kisebbség sorsa és helyzete iránt. Közvetlen módon nem tudjuk, de nem is áll szándékunkban megvédeni őket Arra törekszünk, hogy a Londoni Jugoszlávia Konferencia keretében megfelelő módon képviselve legyenek és helyzetük rendezésével intézményesen foglalkozzon a Konferencia. Ezt gyakorlatilag sikerült.

Szorgalmaztuk korábban az EBEÉ keretében, hogy az EBEÉ küldjön megfigyelőket a válság által egyelőre közvetlenül nem sújtott, de potenciálisan válságövezetekbe. Megelégedéssel állapítjuk meg, hogy megtörtént az EBEÉ-megfigyelők telepítése Vajdaságban. Szükségesnek tartjuk azonban a megfigyelő misszió létszámának emelését, mandátumuk időtartamának meghosszabbítását.

3. Milyen támogatást remélünk, várunk a nemzetközi közösségtől?

Azt várjuk és kérjük is egyben az orosz féltől, hogy a rendezés során azonos kritériumok és elvek alapján kerüljön sor a délszláv térségben az összes kisebbségi etnikai csoport helyzetének hathatós és megnyugtató rendezésére. Úgy gondoljuk, hogy erre jó alapul szolgál a Carrington-dokumentum, amelynek kisebbségvédelmi megoldási javaslatai az egész kelet-közép-európai térségben modellértékűek lehetnek.

Budapest, 1992. november 6.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

323.
1992. november 12.

Antall József és Borisz Jelcin megbeszélésének szószerinti
jegyzőkönyve

002337/14

Tárgy: Feljegyzés s Jelcin–Antall találkozásról

Jelcin–Antall találkozó
1992. november 12.

Antall: Major miniszterelnök úgy tájékoztattott, hogy londoni útjuk sikeres volt.

Jelcin: Furcsa módon mindenben meg tudtunk egyezni. 276 év óta először kötöttek országaink barátsági egyezményt, és most először hosszú idő óta nincs köztünk vitás kérdés. Elhoztuk az 1956-os dokumentumokat, és kész vagyunk tárgyalni a magyar műkincsek hazahozataláról; egyezményt írni alá. Van is velünk néhány magyar festmény itt. Van azonban vitás kérdés. Megegyeztünk a 0-megoldásban. De van egy mondat, amelyet a magyar szakértők nem akarnak aláírni. Lengyelország, Csehszlovákia és Németország hasonló egyezményben ez a mondat szerepel. E mondat hiánya megdöbbenést és ellenkezést fog kiváltani. Erejéhez mértén rugalmas kifejezés – bármi lehet, például építőipari segítség stb. A köztársasági elnök szerint ez csupán Önön múlik.

Antall: A leglényegesebb kérdéseket itt szűkebb körben próbáljuk megbeszélni, őszintén, ha kell nyersen. Hiszen barátok vagyunk. Erről a telefontól, itt hívtam fel Önt múlt év augusztusának puccsa idején. És elsőként hívtam fel a nyugati vezetők figyelmét arra, hogy Ön garanciát jelent a demokráciára nézve Oroszországban. Én a Nyugat szokásos lekéséseit Önnel kapcsolatban is, mindig felhánytorgattam. Az első perctől kezdve mondtam, hogy az Ön személyére kell tenni, ha valaki meg akarja menteni Oroszországot (megmutatja a szovjet hadsereg dísztorét). A Nyugat változatlanul csak követő diplomáciát folytat. A népeink közt három háború ellenére volt kölcsönös megbecsülés, sőt barátság.

Vitás kérdések:

- a. nullszaldó
- b. kereskedelmi tartozás: jelenleg 1,6 milliárd dollár
- c. moszkvai KGST épület magyar résztulajdon teljes értéke 700 millió.

Én mindenesetre szeretném valóban tető alá hozni az összes tervbe vett megállapodást.

A csapatkivonási egyezményben csak a kivonulás tényéről legyen szó. A kérdéses mondat jogi okokból ebben az egyezményben ellentmondásos volna, komikusnak tűnik: 0-szaldó plusz?

Jelcin: És ha külön dokumentumban?

Antall: Humanitárius egyezményben felajánlunk:

- 1. ingyenes gyógyszer szállítást 10 millió dollár értékben,
- 2. Magyarország részt vesz erejéhez mérten a lakások felépítésében.

Jelcin: Egyetértek.

Antall: S ezt a többivel egyszerre hoznánk nyilvánosságra. Kinek adjuk: a kormánynak? A hadseregnek?

Jelcin: Működik külön humanitárius elosztó bizottság.

Antall: Akkor egyszerűen „az orosz félnek”. Magyarország erejéhez mérten részt vesz a kivont hadsereg elhelyezésében, orosz területen az objektív feltételek megteremtésében. Megállapodás: Oroszország–Magyarország között a humanitárius segítségről. Az államtitkár úr ezt most az Önök szakértőivel megfogalmazza. (Marinovich kiment)

A harmadik kérdés a külkereskedelmi aktívum.

Jelcin: Tárgyalást folytatunk a Hetekkel a párizsi és a londoni klubban az orosz tartozások visszafizetésének elnapolásáról. A kezdetet 1993-ra szeretnénk tenni. Miniszterelnök úr egyetértésével Önök egy hasonló formulához csatlakozhatnak. Bizonyos mértékben azonban törlesztünk. A FÁK-országok magukra vállaltak bizonyos hányszorokat (Ukrajna 16%), de semmit sem fizettek. Talán egyedül Ukrajna. Úgyhogy mi úgy döntöttünk, hogy az aktívumok és a passzívumok egészét magunkra vállaljuk, erkölcsi kötelezettségként is, mint korábban egyedüli ENSZ stb. képviselők.

A KGST épületre Magyarországon kívül senki sem jelentette be igényét. Ha Magyarország felveti, természetesen komolyan vesszük a kérést, és külön egyezményt kell erről kötnünk.

Antall: Mi ezt csak a többi KGST országgal együtt tesszük meg, de a követelés fel-
említésével tartozunk népünknek és parlamentünknek.

Jelcin: A többi KGST-ország ezt nem kérte.

Antall: Akkor ezt most tegyük el a többi megoldandó probléma közé. Egy probléma a kivonulással kapcsolatban. 1955-ig állomásozhattak jogszerűen szovjet csapatok Magyarországon – az osztrák államszerződés megkötéséig. Elődjeink azt a fáradságot sem vették, hogy új megállapodást kössenek. Ebből világos a magyar szuverenitás akkori állapota...

1957-ben rövid megállapodást, 1958-ben hosszú megállapodást kötöttek a szovjet hadsereg ittlétéről. Mi a nullszaldós tárgyalásokba az 1956-os károkat azért nem vettük be, mert méltányoljuk Elnök úr magatartását a forradalom emlékével kapcsolatban. Nem akartunk most az 56-os szervezetek, a szenvedők és károsultak érzelmét felkorbácsolni. Itt Magyarországon sem könnyű reálpolitikát folytatni.

Jelcin: Nyilvánvalóan.

Antall: Tehát az 1956-os beavatkozás mindenféle jogalapot nélkülözött. Ezért nagyon értékeljük Elnök úr gesztusait. A külkereskedelmi negatívum más országoknál levő behajthatatlan kintlévőségeinkkel együtt jelent nagy problémát – szovjet utasításra így támogattuk például Líbiát. „Segítettünk”. A volt Szovjetunió több mint 40 országot segített 80 milliárd dollár értékben. Ebből mi soha semmit nem fogunk visszakapni. A kereskedelmi aktívum idén 100 millió dollárral nőtt – például törleszthetnénk egy részét hadfelszerelési eszközök vásárlásával; erről most tárgyalnak hadügyminiszterünk.

Jelcin: A párizsi és londoni tárgyalásokon szerintem novemberben megállapodás születik a visszafizetés ütemezéséről. 1991-ről 1993-ra kértünk halasztást. Nagy-Britannia, Németország és az USA támogatja. Japán tétovázik még, de a másik hat állam befolyásolja majd őket. Ettől függően elkezdjük az 1,6 milliárd visszafizetését is. A Szovjetuniótól „0” aktívumot örököltünk.

Antall: Lélektanilag nekem is kell mondanom valami pozitívumot a magyar népnek. Erre nem hivatkozhatunk. Hol van a mi nemzetgazdaságunk a G-7-hez képest?

Jelcin: Írjunk alá külön egyezményt decemberben.

Antall: A plenáris ülésen hallgassuk meg szakértőinket. De most egyezzünk meg itt négyszemközt: egy utalással a nemzetközi fizetések rendezésére, megállapodunk, hogy decemberben egyezményt kötünk. Közben megvizsgáljuk a hadiipari szállítások lehetőségét – alkatrészek stb. Határozzuk meg az ütemezést és az időhatárt, hogy ne legyen jogbizonytalanság, mert mi szeretnénk támogatni az orosz területen alakuló vegyesvállalatokat és a külkereskedelmet. Bizalmatlanság ne maradjon exportőrjeinkben. Ha szerencsénk van és ebben a térségben a pozitív forgatókönyvek fognak megvalósulni kettőnk elképzelései szerint, akkor ennek az 1,6 milliárdnak a sokszorosát fogja forgalmunk kitenni.

Jelcin: Egyetérték. A hadiipari szállításoknak addig sincs semmi akadály. Mi szívesen szállítunk bármit repülőgéptől csizmáig. A hadiipar konverziója és leépítése súlyos szociális problémát okoz nekünk. Ezért szállítunk eddig ideológiailag „ellen-séges” országokba is. Kivéve Líbia, Irak és Thaiföld piacait – bár utóbbiban 80 milliárd dollár szabad tőke van. De ha eladnánk nekik legmodernebb repülőinket, az botrányt okozna Kínával. Decemberben – 30 év után első orosz vezetőként – Kínába látogatok. Megszüntetjük a hadiszállítási korlátozásokat, és csökkentjük határmenti fegyveres erőinket.

Antall: Javaslatom a plenáris ülésre: a. nullszaldós megállapodás; b. humanitárius jegyzőkönyv elvei.

Jelcin: A „megvizsgálja” szó ne szerepeljen, erről nem volt szó.

Antall: Erre ne gyanakodjon – hiszen ki lehet bújni egy szövegből mindenképpen, ha az volna a szándékunk. Valóban meg kell vizsgálnunk, hogy pl. milyen a házgáráink kapacitása. c. a decemberi tárgyalások a tartozások ütemezéséről és határidejéről.

Végül kötelességem átadni a Bajcsy-Zsilinszky Társaság memorandumát Önnek – ebben olyan ügyről van szó, arról van szó, amelyben az orosz fél eddig is nyitott volt. 1946-ban Bethlen István Moszkvában börtönben halt meg – dátumát most tudtuk meg, holtteste kikérését, hazaszállítását kéljük. Tudomásunk szerint a Ljubjan-kában volt fogva. Haláláról az 1947-ben odazárt Kovács Béla tudósított csupán bennünket, akit 1956-ban engedtek haza.

Jelcin: Nincsen kizárva az sem, hogy Bethlent kivégezték... Természetesen minden segítséget meg fogunk adni a kutatáshoz.

Vége

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

324.
1992. november 12.

Bába Iván helyettes államtitkár jelentése a Kormánynak
Borisz Jelcin orosz elnök hivatalos magyarországi látogatásáról

002337/11

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
002337/11
1581/3
0056
1283/DIFO

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 59 példányban
Kapja:

Jelentés
a Kormánynak

Borisz Jelcin orosz elnök
hivatalos magyarországi látogatásáról

Göncz Árpád köztársasági elnök és Antall József miniszterelnök meghívására 1992. november 10–11. között hivatalos látogatást tett hazánkban Borisz Nyikolajevics Jelcin, az Orosz Föderáció elnöke.

A látogatás során az orosz elnök tárgyalásokat folytatott Göncz Árpád köztársasági elnökkel és Antall József miniszterelnökkel, találkozott Szabad Györggyel, az Országgyűlés elnökével, valamint a 6 parlamenti párt és a függetlenek frakcióvezetőjével. Borisz Jelcin megkoszorúzta az 1956-os forradalom és szabadságharc vértanúinak emlékművét, majd főhajtással tisztelgett Nagy Imre és a vértanúk szimbolikus sírjánál. Parlamenti felszólalásában megkövette a magyar népet az 1956-os szovjet beavatkozásért.

Az orosz elnök látogatása idején kétoldalú találkozókra került sor Jeszenszky Géza és Andrej Kozirjev külügyminiszterek; Szergej Filatov, az Orosz Föderáció Legfelsőbb Tanácsának alelnöke és Szűrös Mátyás, az Országgyűlés alelnöke; Für Lajos és Pavel Gracsov honvédelmi miniszterek; Kupa Mihály pénzügyminiszter és Alekszandr Sohin miniszterelnökhelyettes; Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kap-

csolatok minisztere és Pjotr Aven, az Orosz Föderáció külgazdasági kapcsolatok minisztere között.

Göncz Árpád köztársasági elnök és Borisz Jelcin elnök megbeszélésein a magyar államfő meleg hangon emlékezett a közelmúltban lezajlott moszkvai találkozásukra, s örömét fejezte ki, hogy Budapesten üdvözölheti Oroszország elnökét első magyarországi látogatása alkalmából. Köszönetet mondott azért a szívélyességért és vendégszeretetért, amellyel moszkvai magánlátogatása során találkozott.

A bevezető után Göncz Árpád röviden értékelte a magyar–orosz kapcsolatok történetét. Hangsúlyozta, hogy bár a történelem során kapcsolataink nem mindig voltak barátiak, az utóbbi időben – a két országban végbement demokratikus változásoknak köszönhetően – a két ország közötti viszony új alapokra helyeződött. Magyarország tisztában van azzal, hogy Oroszország továbbra is nagyhatalom, amelynek stabilizáló szerepére szükség van Kelet-Közép-Európában. A köztársasági elnök rámutatott a trianoni békeszerződés és a II. világháborút lezáró békerendszerek igazságtalanságára, ugyanakkor leszögezte, hogy elfogadjuk a nemzetközi jog általános alapelveit, nem törekszünk a határok revíziójára.

Az orosz elnök válaszában köszönetet mondott a meghívásért, s emlékeztetett arra, hogy Magyarországra történő látogatásával betartotta moszkvai találkozásuk során tett ígéretét. Borisz Jelcin felsorolta az aláírásra előkészített egyezményeket, s csupán az egyikhez tett megjegyzést. Bár elismerte, hogy korábban mind szóban, mind írásban elfogadta a szovjet csapatok Magyarországról történt kivonásával kapcsolatos pénzügyi elszámolás alapelveként a követelésekről való kölcsönös lemondást. Kérte, hogy Magyarország erejéhez mérten – akár szimbolikusan is – de segítsen a kivont csapatok lakásproblémáinak enyhítésében. Az orosz elnök javasolta, hogy erről állapodjanak meg az elnökök.

Göncz Árpád válaszában hangsúlyozta, hogy a csapatkivonással kapcsolatos kérdésekért a végrehajtó hatalom és a Parlament a felelős, ennek rendezése meghaladja kompetenciáját. Ugyanakkor kifejezte reményét, hogy ebben a kérdésben is megállapodunk, és a magyar fél kész megvizsgálni az újabb orosz javaslatokat.

Jelcin elnök elmondta, hogy készek a magyar fél rendelkezésére bocsátani az 1956-os forradalommal kapcsolatban az orosz levéltárakban fellelhető dokumentumokat, amelyekből néhányat magával hozott Rudolf Pihoja, a levéltárakat felügyelő Állami Bizottság vezetője. Emellett gesztusként az orosz delegáció két képet ad át a magyar félnek, amelyek a második világháború idején kerültek Oroszországba. A műkincsekkel kapcsolatos kölcsönös visszaszolgáltatás munkája a két fél által létrehozott bizottságok teendője lesz. Az orosz elnök a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos megállapodásra utalva megemlítette a balti országokban élő orosz kisebbségek problémáit, és egyben kérte az erőteljes magyar támogatást e probléma megoldásában.

Az orosz elnök hangsúlyozta: Oroszország számára nincs más út, mint a reformok útja. A reformok mellett áll a közvéleménykutatások szerint a lakosság 56%-a, míg 25%-uk bizonytalan, de nem ellenzi azokat. A legjelentősebb akadályt a reformok útjában a bürokrácia jelenti. Az orosz vezetés leszámolt a kommunista ideológiával. A meglévő kommunista csoportok társadalmi bázissal csekély mértékben rendelkeznek, csupán a lakosság 3%-a támogatja őket. Ennek ékes bizonyítéka, hogy november 7-én az egész országban mindössze 115.000 ember éltette a kommunista rendszert.

Jelcin elnök szavaira reagálva Göncz Árpád köszönetet mondott az átadásra kerülő, 1956-tal kapcsolatos dokumentumokért, és a festményekért. Egyben biztosította az orosz elnököt, hogy az 1956-os szovjet katonai beavatkozásért a magyar nép nem az orosz népet teszi felelőssé, hanem az akkori szovjet politikát.

A Komi Köztársaságban hamarosan sorra kerül Finnugor Világtalálkozót megemlítve a magyar köztársasági elnök kérte Oroszország segítségét abban, hogy az Orosz Föderáció területén élő finnugor rokonnépekkel fenntartott kapcsolatainkat intenzívebben ápolhassuk. Borisz Jelcin erre ígéretet tett.

Antall József miniszterelnök és Borisz Jelcin elnök szükkörű, majd plenáris tárgyalásain a magyar kormányfő örömét fejezte ki amiatt, hogy az Orosz Föderáció elnöke zsúfolt nemzetközi programja ellenére időt talált a magyarországi látogatásra, hiszen így újabb alkalom nyílik az 1991 decemberében, majd az 1992 júliusában folytatott eszmecsere folytatására. Antal József történelmi mértékűnek ítélte azt a gesztust, melynek során az orosz elnök megkoszorúzza Nagy Imre és mártírtársai sírját, ezzel is bizonyítékát adva annak, hogy a demokratikus Oroszországnak nincs köze az 1956-os forradalmat eltipró Szovjetunióhoz.

A kétoldalú kapcsolatokról szólva a miniszterelnök rámutatott az országaink között fennálló politikai és gazdasági kapcsolatok fejlesztésében való kölcsönös érdekeltségre. Ehhez jó alapot teremt az 1991 decemberében aláírt magyar–orosz alapszerződés és az 1991 novemberében megkötött gazdasági-kereskedelmi megállapodás. Kiemelte, hogy az Orosz Föderáció hazánk legfontosabb gazdasági partnere Kelet-Európában. Erről tanúskodik, hogy az országaink között áruforgalom az idén feltehetően eléri a 2 milliárd dollárt, s ezzel végre megfordul a konvertibilis elszámolásra való áttérés óta tapasztalható visszaesési tendencia. Antal József rámutatott arra, hogy hazánk a fizetésekkel kapcsolatos nehézségek megoldása esetén kész növelni az Oroszországba irányuló áruszállításokat.

Az aláírásra kerülő szerződésekkel kapcsolatban Antal József elmondta, hogy a Jelcin elnökkel történt négy szemközti megbeszélésen megállapodtak, a csapatkivonással kapcsolatos pénzügyi elszámolást illetően a felek kölcsönösen lemondanak az egymással szembeni követelésekről. A megállapodás mellett két jegyzőkönyv kerül aláírásra. Az elsőben hazánk vállalja, hogy 10 millió dollár értékű gyógyszer szállí-

tásával humanitárius segílyt nyújt az Oroszországi Föderáció hadserege részére. A második jegyzőkönyv szerint Magyarország megvizsgálja, hogy lehetőségei figyelembevételével miként tud segítséget nyújtani az Oroszországi Föderáció részére a volt Szovjetunió Magyarország területéről kivont csapatai állománya lakásproblémáinak megoldásában.

Ezt követően az orosz szakminiszterek tájékoztatták a plenáris ülés résztvevőit arról is, hogy a kölcsönös adósság rendezésével kapcsolatban magyar partnereikkel megállapodtak a következőkről: a szaldó a magyar fél javára 1,8 milliárd transzferábilis rubel, amit az 1 transzferábilis rubel egyenlő 0,92 USD arányban számolnak át. Az Oroszországi Föderáció az 1992–1993. években 800 millió USD értékig a magyar fél igényeinek figyelembevételével haditechnikai eszközöket szállít a Magyar Köztársaságnak.

Antall József miniszterelnök felvetette az egykori Szovjetunióból Magyarországra áttelepült családok pénzátutalásával kapcsolatban felmerült nehézségekre, s Jelcin elnök személyes segítségét kérte a mintegy 200 család helyzetének méltányos megoldásában. Borisz Jelcin pozitívan reagált a felvetésre, és ígéretet tett az ügy kivizsgálására.

A magyar–orosz tárgyalások eredményeként az alábbi dokumentumok kerültek aláírásra:

1. Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a volt Szovjetunió Magyarország területén ideiglenesen tartózkodott csapatainak állomásoztatásával és kivonásával összefüggő vagyoni jogi, pénzügyi és egyéb gazdasági kérdések rendezéséről;

- Jegyzőkönyv az Oroszországi Föderáció Kormánya és a Magyar Köztársaság Kormánya között, az Oroszországi Föderáció hadserege részére nyújtandó humanitárius segílyről;

- Jegyzőkönyv az Oroszországi Föderáció Kormánya és a Magyar Köztársaság Kormánya között a Magyar Köztársaság területéről kivont volt szovjet csapatok részére nyújtandó humanitárius segíly megvizsgálásáról;

2. Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Orosz Föderáció együttműködésének elveiről a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek jogainak biztosítása területén;

3. Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Orosz Föderáció Kormánya között az állami levéltárak együttműködéséről;

4. Egyezmény a Magyar Köztársaság és az Orosz Föderáció kulturális javak viszsza-
szaszármaztatásával foglalkozó Állami Bizottságai között a II. világháború során és az azt követő időszakban a másik ország területére került kulturális értékek vissza-
szolgáltatásáról szóló együttműködésről;

5. Egyezmény a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és az Orosz Föderáció Kulturális Minisztériuma között a kulturális együttműködésről;

6. Egyezmény a Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma és az Oroszországi Föderáció Honvédelmi Minisztériuma közötti kétoldalú katonai kapcsolatokról;

7. Jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a Magyar Köztársaság és a volt Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti kölcsönös adósság rendezésének kérdésében való kölcsönös egyetértés eléréséről.

A Jelcin orosz elnök látogatásából adódó teendőkről e jelentés mellékleteként külön intézkedési terv készül.

Budapest, 1992. november 12.

A jelentést összeállította:

Bába Iván s.k.

helyettes államtitkár

A jelentést jóváhagyta:

Dr. Antall József s.k.

miniszterelnök

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

325.
1992. november 14.

Rejtjeltávirat Hágából. Oroszország hágai nagykövete
a központjától kapott tájékoztatásra hivatkozva elmondta,
hogy rendkívül kedvezően értékeli Borisz Jelcin elnök
budapesti látogatását

002337/10

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Hága
Azonosító: HGA20226
Érkezett: 92. 11. 14. 13:32
Készítette: Si.
Ellenőrizte:

14144/2615/3

41, 46

Tárgy: Orosz vélemény a Jelcin látogatásról

Oroszország hágai nagykövete, központjától kapott tájékoztatásra hivatkozva elmondta, hogy rendkívül kedvezően értékeli Jelcin elnök budapesti látogatását. Különösen fontosnak tartják a szovjet csapatok kivonása után felmerült pénzügyi problémák rendezését, amellyel minden akadály elhárult az elől, hogy új fejezet kezdődjék a két ország kapcsolataiban és beinduljon egy minőségileg más együttműködés.

Örömmel tapasztalták, hogy a magyar vezetés felismerte érdekeltségét az Oroszországgal folytatott politikai gazdasági együttműködésben; tudja, hogy az orosz piacról nem mondhat le és pozícióit csak rendezett politikai kapcsolatokkal tarthatja meg.

Jelcinre nagy benyomást tett, hogy tárgyalópartnerei megfontolt, kiegyensúlyozott módon közelítették meg a térség problémáit, mentesek voltak minden szélsőségtől és nem igényeltek olyan állásfoglalásokat, amelyek Oroszország számára esetleg kellemetlenek lettek volna.

Az elnök hazatérése után hangsúlyozta munkatársainak, hogy Magyarország bizonyíték arra, hogy az átmenet súlyos politikai-gazdasági gondjai kezelhetők, „nem szükségszerű, hogy a régi rendből csak szemetes utcákon és üres boltokon keresztül vezet az út a fejlett piacgazdaságba”. Jelcin szerint fontos tanulság, hogy még Magyarországon sem, ahol a korábbi rezsim gazdagabb örökséget hagyott hátra, törekednek gazdaság erőltetett ütemű, túlzottan radikális átalakítására, ami arra inti Oroszországot, hogy tartózkodjon a folyamatok, megfelelő előkészítés nélküli felgyorsításától és a reformokat az ország nemzeti sajátosságaihoz igazítsa.

Nyugati diplomataik szerint több jel mutat arra, hogy Jelcin lassítani akarja a reformokat, mert belátta, hogy az orosz társadalom még nem eléggé felkészült a radikális változásokra és nincs elég erejük arra, hogy leszámoljanak a régi rend – elsősorban a katonai hadiipari területen tömörülő – híveivel. Széles tábor van azoknak a nézeteknek, hogy a privatizációt, különösen a hadiiparban, vissza kell fogni és az államnak nagyobb szerepet kell vállalnia a létbiztonság megőrzésében.

Várható, hogy ez a politika személyi konzekvenciákkal is jár, és decemberben a kormányban is változásokra kerül sor.

– 562 – L. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

326.

1992. november 20.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Dumitru Neagunak,
a román külügyminisztérium főosztályvezetőjének
és a román sajtónak az aggodalmait
Borisz Jelcin magyarországi látogatása kapcsán.
A magyar és az orosz kisebbségek jogvédelmét érintő
közös nyilatkozat román visszhangja

002337/12

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Bukarest

Azonosító: BUC20611

Érkezett: 92. 11. 20. 19:04

Készítette: Skul

Ellenőrizte:

14493/3904/4

47, 41

Tárgy: Román KÜM tisztviselő véleménye Jelcin látogatásáról

Jelcin budapesti látogatásával kapcsolatban Dumitru Neagu KÜM főosztályvezető kijelentette, hogy osztják a román sajtó aggodalmait, elsősorban a kisebbségek jogvédelmét érintő közös nyilatkozat egyes kitételei aggasztóak számukra. A szöveget egyelőre tanulmányozzák és ha szükséges, hivatalos állásfoglalást fognak kiadni a kérdésről.

Furcsának találja, hogy miért foglal állást ez ügyben két olyan ország, melyek területén nincs a másik etnikumhoz tartozó nemzeti kisebbség. Erős éllel feltette azt a kérdést is, hogy igen kíváncsiak, vajon ki kezdeményezte a nyilatkozatot és ezt a fajta együttműködést?

538

Ami pedig a magyar–orosz kapcsolatokat illeti, ez a két ország belügye, hivatalosan nem akar véleményt mondani erről, de a román politikai körökben uralkodó magánvéleményeket a sajtó meglehetősen jól tükrözi.

Értékelésünk szerint a Neagu-ból nehezen kicsikart néhány mondat teljesen alátámasztja a 697. sz. másutasban korábban küldött elemzésünket¹⁰⁹, jelzi azokat a legfelsőbb körökben is meglévő félelmeket, amiket a magyar–orosz közeledés első látványosabb jele kiváltott Romániában. Kérdésre a főosztályvezető megerősítette, hogy Jelcinnek több mint egy éve érvényes hivatalos meghívása van Romániába, az ügy hátterét azonban nem volt hajlandó kommentálni. Budapest preferálása orosz részről tehát fájdalmas túske a román diplomácia számára. Neagu kifejezte óhaját, hogy Borisz Jelcin budapesti látogatásáról részletes információt is kaphasson.

– 706 – R. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

¹⁰⁹ Nem találtam a dossziében.

327.
1992. (hónap és nap nélkül)

A Külügyminisztérium intézkedési terve Borisz Jelcin
budapesti látogatásából adódó feladatok végrehajtásához

002585/

Külügyminisztérium
002585/1/1992
Mekf:0081/3/92

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban

Intézkedési terv

a Borisz Jelcin orosz elnök 1992. november 10–11-i budapesti látogatásából adódó
feladatok végrehajtására

I. Az aláírt dokumentumokkal kapcsolatos teendők.

1. A szovjet csapatok kivonásával összefüggő vagyoni jogi, pénzügyi és egyéb gazdasági kérdések rendezéséről aláírt egyezmény, illetve a kiegészítő jegyzőkönyvek végrehajtása:

- a kormány meghatalmazott az illetékes tárcákkal egyetértésben 1992. november 26-ra terjessze be a dokumentumokat kormányjövahagyásra
- az NGKM és a PM gondoskodjon arról, hogy a 10 millió dollár értékű humanitárius segély szállítása 1992. december 1. előtt kezdődjön meg
- a lakásépítéssel kapcsolatban az aláírt jegyzőkönyv szellemének megfelelő tevékenységet folytatni (szakértők delegálása stb.). A kormány bízta meg a PM-et és a KÜM-öt a további teendőkre vonatkozó javaslat kidolgozására

Felelős: Pénzügyminisztérium
Honvédelmi Minisztérium
Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma
Külügyminisztérium

2. Nyilatkozat a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról:

- a nyilatkozat széles körű népszerűsítése külföldön

- fokozott együttműködés a magyar és az orosz diplomácia között az ENSZ, az EBEÉ fórumain, illetve egyéb nemzetközi találkozók
- folyamatos nyomásgyakorlás a Magyarországgal szomszédos országok kormányaira kisebbségi politikájuknak az európai normákhoz történő közelítése érdekében.

Felelős: Külügyminisztérium
Határon Túli Magyarok Hivatala

3. Az állami levéltárak együttműködése, az 1956-os dokumentumok cseréje:
- magyar részről egy állami közgyűjtemény haladéktalan kijelölése az orosz fél által átadandó anyagok őrzésére, kezelésére.
 - a levéltári szakértői együttműködés állandó, intézményes kereteinek kiépítése Magyarország és Oroszország között.

Felelős: Művelődési és Közoktatási Minisztérium
Magyar Tudományos Akadémia

4. A műkincsek visszaszármaztatásáról kötött egyezmény:
- mindkét fél országában átfogó nyilvántartás készítése a feltehetően a másik féltől származó műkincsekről.
 - belső elvi és jogi szabályozás kidolgozása a visszaszármaztatott, eredetileg magántulajdonban lévő műkincsek sorsáról.

Felelős: Művelődési és Közoktatási Minisztérium
Igazságügyi Minisztérium

5. Kulturális együttműködési egyezmény:
- éves munkatervek aláírása.

Felelős: Művelődési és Közoktatási Minisztérium

6. Egyezmény a honvédelmi minisztériumok együttműködéséről:
- a haditechnikai eszközigeny, a kiképzési és egyéb együttműködési lehetőségek folyamatos feltárása
 - katonapolitikai egyeztetés térségünk válságövezeteit illetően.

Felelős: Honvédelmi Minisztérium

7. Jegyzőkönyv a kereskedelmi adósságok rendezéséről:

- a 800 millió dollár értékű orosz haditechnikai szállítások mielőbbi pontosítása.
- 1992 decemberében tárgyalások lefolytatása a fennmaradó 900 millió dollár összegű orosz adósságállomány törlesztésének ütemezéséről.

Felelős: NGKM

HM

II. A kétoldalú együttműködés egyéb kérdései

1. Az Orosz Föderáció területén élő finnugor népek, mint összekötő kapocs Magyarország és Oroszország között: az 1992. december 1–3. között tartandó Finnugor Világtalálkozó kihasználása gazdasági kapcsolataink fellendítése érdekében.

Felelős: Külügyminisztérium

NGKM

2. A Kárpátaljáról áttelepült családok pénzátutalásai: a Jelcin-látogatás hatásának felhasználása az ügy lezárására.

Felelős: Pénzügyminisztérium

3. Kegyeleti együttműködés: az Orosz Föderáció területén magyar katonai emlékhelyek felállításának szorgalmazása.

Felelős: Honvédelmi Minisztérium

Budapest, 1992. november 16.

Összeállította: Bába Iván s.k.
helyettes államtitkár

Jóváhagyta: Dr. Antall József s.k.
miniszterelnök

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

328.
1992. december 9.

Vlagyimir Dorohinnak, a budapesti orosz nagykövetség
első beosztottjának látogatása a Külügyminisztériumban
Moldova ügyében

00542/3

Külügyminisztérium
Keskeny Ernő
00542/3/92.

Szigorúan titkos!
Készült: 12 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Szócs F.
Kolozsi B.
Bukarest
Chisinau
Helsinki
Kijev
Moszkva
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Konzultáció külpolitikai kérdésekről az orosz nagykövetség követtanácsosával

1992. december 8-án kérésére fogadtam Vlagyimir Dorohint, az orosz nagykövetség első beosztottját és tájékoztattam Nicolae Țîu, moldovai külügyminiszter magyarországi látogatásáról.

V. Dorohin ismertette az orosz KÜM álláspontját a moldovai helyzettel kapcsolatban. (Erről még Țîu látogatása előtt kértünk információt.) Eszerint az Orosz Föderáció a transznisztriai helyzettel kapcsolatban kettős álláspontot képvisel: egyrészt tiszteletben tartja a Moldovai Köztársaság függetlenségét területi integritását, más-

részt viszont nélkülözhetetlennek tartja, hogy a terület különleges státuszt kapjon. Ezt tartalmazza egyébként az 1992. július 21-én aláírt Jelcin–Snegur megállapodás is. Oroszország a konfliktus megoldásában közvetítőként, azaz harmadik félként lép fel, bár a moldovai hivatalos szervek igyekeznek Oroszország szerepét beavatkozásnak feltüntetni.

Dorohin úr aláhúzta, hogy az orosz KÜM nem tartja szerencsésnek Romániának a moldovai helyzettel kapcsolatban elfoglalt pozícióját, mint ahogy a térségben képviselt általános politikáját sem. (ld. melléklet). Megerősítette, hogy Oroszország kész összehangolni Magyarországgal Románia politikáját. Ezzel kapcsolatban emlékeztetett Bába Iván eredményes moszkvai tárgyalásaira (1992. június). Dorohin úr újra aláhúzta: Oroszországnak sem érdeke, hogy Románia középhatalommá váljon a térségben. Közbevetésemre, hogy elképzelhetőnek tart-e hármás (magyar–orosz–ukrán) együttműködést ebben a vonatkozásban, a követtanácsos úr kifejtette: hosszú távon természetesen Oroszország és Ukrajna stratégiai szövetségesek, de rövidtávon, elsősorban a szétválásból fakadó ellentétek miatt még nem tartja lehetségesnek a külpolitikai együttműködést egy ilyen fontos kérdésben.

Javaslat: A kétoldalú konzultációkon (magyar–orosz és magyar–ukrán) tegyünk további erőfeszítéseket Romániával kapcsolatos politikánk összehangolására. Erre mind orosz, mind ukrán részről megvan a készség.

Dorohin úr tájékoztatást adott arról, hogy a közelmúltban orosz–észti külügyminiszeri találkozóra került sor Moszkvában. Kozirjev és Velliste tárgyalásán világossá vált, hogy az észti fél radikálisan szeretné javítani kapcsolatait Oroszországgal. Megállapodás született arról, hogy december 15–16-án felújítják az orosz–észti államközi tárgyalásokat, 1993 januárjában pedig csúcstalálkozóra kerül sor Moszkvában. Az észti külügyminiszter ígéretet tett arra, hogy egyszerűsítik az állampolgárság megszerzésének mechanizmusát, míg az állampolgársággal nem rendelkező, de állandó észtországi lakosnak biztosítják a nyugdíj- és orvosi ellátást, illetve a munkanélküli segélyt. Oroszország támogatni fogja az észti törekvést, hogy 1993-ban Észtország elnököljön a Balti-tengeri Tanácsban. Dorohin úr pozitívan értékelte, hogy az észtek nem vetették fel a tárgyalásokon a területi kérdést.

Budapest, 1992. december 9.

*Aláírás*¹¹⁰

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

¹¹⁰ Kézírással.

329.
1992. december 15.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Konfliktusok
az orosz hatalmi ágak között

001156/4

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20321
Érkezett: 92. 12. 15. 15:21
Készítette: SomA
Ellenőrizte:

15697/2969/3

41

Tárgy: Kozirjev stockholmi felszólalása

Kozirjev december 14-én Stockholmban elhangzott felszólalása – amely az orosz külpolitikai irányvonal gyökeres irányváltását jelezte – az orosz hatalmi szférában a legutóbbi napokban bekövetkezett változásokra reagált és vélhetően a Nyugat-Oroszország iránti szolidaritásának erősítését célozta.

1. A népi küldöttek kongresszusán egyértelműleg bebizonyosodott, hogy lényeges konfliktushelyzet állt elő a hatalmi ágak között. A népi küldöttek jelentős része a szovjet nomenklátúra terméke, alapvetően ellenzi a Gajdar-féle gyökeres reformokat, a Nyugathoz való közeledést és integrálódási koncepciójában Oroszország kiárusítását és elárulását látja. Kozirjev külpolitikáját az orosz birodalmi érdekek feladásának tekinti. Már a Kis-Jugoszlávia elleni szankciók megszavazásakor a parlament részéről heves támadások érték a kormányt, személy szerint az européer típusú külügyminisztert. A parlament tagjainak többségétől nem idegen a pánszlávizmus eszmébe.

2. Jelcin emlékezetes, drámai hangú felszólalása dec. 10-én, a népi küldöttek VII. kongresszusán a legvégsőig kiélezte a Jelcin-féle reformerök és a konzervatív több-

ségű kongresszus közötti ellentétet. Várható volt egy 1918. januári jellegű lépés megtétele, amikor is Leninék feloszlatták az Alkotmányozó Nemzetgyűlést. A megindult egyeztető és „békéltető” tárgyalások a hatalmi ágak között (Jelcin, Haszbulatov, Zorkin) végül kompromisszummal zárultak.

A kompromisszumban – ismerve a Kongresszus végeredményét – Jelcinek jelentős engedményeket tettek a konzervatívoknak, illetve az ún. konstruktív ellenzéknek, az Állampolgári Szövetségnek (Ruckoj, Volszkij, Travkin). A kongresszus által elfogadott miniszterelnök, Viktor Csernomirgyin egyértelműen a hadiipari komplexumokkal kiváló kapcsolatokkal rendelkező Volszkij embere. Volszkijék egyfajta államkapitalizmusban gondolkodnak, amely nem sokban különbözik az ún. államszocializmustól. Volszkijéknak megvan a maguk jelöltje – orosz külügyi források szerint a külügyminiszteri posztra Lukin washingtoni nagykövet személyében. Volszkijék erős vonzódást éreznek a kínai modell iránt. Teljesen világos, hogy Kozirjev személye számukra teljesen alkalmatlan.

3. A nyugati segítség elmaradása miatt érzett csalódás, a birodalmi érdekek iránti nosztalgia már Jelcin több megnyilatkozásában, cselekedeteiben kifejezésre jutott (az IMF-el kapcsolatos megnyilatkozása, a japáni út lemondása, a baltikumi csapatkivonás leállítása). Ez részben a konzervatívoknak tett engedmény, részben több annál.

Orosz mértékadó körökből szerzett legfrissebb információink szerint a Kozirjev felszólalásban elhangzott új külpolitikai koncepció „finomabb, árnyaltabb, kevésbé szélsőséges”, mint amit a kongresszusi küldöttek egy jelentős része képvisel. Nem konzervatív beállítottságú gazdasági elemzők jelentős részének véleménye szerint a Gajdar-csapat által diktált reformok üteme tovább nem vállalható; olyan mértékű az elszegényedés, a szociális háló totális szétesése, amelyet már a lakosság nem bír el. A nemzetiségi konfliktusok elburjánzása Oroszország államiságot veszélyeztet. Úgy tűnik, az eddigi válságkezelési mechanizmusok hatástalanok maradtak.

Véleményem szerint a Stockholmban elhangzott felszólalást komolyan kell venni, mert a koncepció mögött jelentős, potenciális hatalmi erők vannak. Nem tartom kizártnak, hogy az orosz külügyminiszter második felszólalása személyes elhatárolódás volt az ún. „hidegháborús” koncepciótól.

Az új kormányfő feltehetőleg a közeli napokban összeállítja kormánya listáját. Ismerve a Viktor Csernomirgyin mögött álló erőket, nem tartom valószínűnek, hogy Kozirjev és más reformképviselők megmaradnának a kormányban.

Megjegyzés: Oroszországban a rendszerváltás még nem zajlott le, s így a politikai harcokat nem lehet úgy értelmezni, mint Magyarországon, vagy Közép-Európa egyes országaiban.

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

330.
1992. december 18.

Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai
főtanácsadójának feljegyzése Antall József számára
a Vlagyimir Dorohinnal, a budapesti orosz nagykövetség
tanácsosával folytatott konzultációjáról

00542/4

A Miniszterelnök Külpolitikai
Főtanácsadója
Címzetes Államtitkár

Szigorúan titkos!
Készült: 3 példányban
KO/0060/92

Feljegyzés
Antall József miniszterelnök úrnak

Tárgy: Beszélgetés Dorohin orosz követtanácsossal

A követtanácsos szerdán keresett fel. Feltehetően azt várta, hogy rákérdezzek Kozirjev stockholmi beszédére, ezt azonban nem tettem meg.

A beszélgetés során hangsúlyozta, hogy Jelcin látogatásának a bilaterálison túlmenő, kiemelt jelentősége van, hiszen Budapest az egyetlen hely, amelyet Jelcin a mostani időszakban Londonon, Szöulon és Pekingén kívül meglátogatott. A látogatást Jelcin és az orosz diplomácia rendkívül sikeresnek ítéli meg Dorohin elmondása szerint. Az orosz diplomáciában – folytatta – az új irányvonal kialakítása körül éles viták folynak. Az egyik irányvonal teljesen leírja a kelet-európai volt szövetségeseiket. A másik álláspont ellenkezőleg: egy új alapon megújítható szövetségi rendszer részének tekinti őket, amely alkalmas a Nyugat-Európával szembeni ütköző szerepre. Egy harmadik koncepció az új orosz politikát pánszláv vonzalmak szerint szeretné kialakítani.

Maga Dorohin úgy látja, s ezt jelentősegteljesen közölte, hogy az új orosz politika pragmatikus lesz ebben a tekintetben, és a jó kapcsolatokat a kölcsönös érdekek és előnyök alapján, szelektíven fogja kiépíteni a régióban. Közölte, hogy Magyarország már ebben az évben az orosz külkereskedelem második nagyságrendi csoportjába tartozik, együtt olyan országokkal, mint Olaszország és Japán. Pusztán Németország

előzi meg nagyságrendi tekintetben. Örvedetesnek tartotta a látogatás nyomán a felgyorsult kereskedelmi tevékenységet, illetve a fegyveralkatrész importról kibontakozott tárgyalásokat.

Azt állítja, hogy Csernomirgyin politikája még nem ítéltető meg. Feltehető, hogy a Gajdar diktálta tempó túl erős volt, tekintetbe kell venni, hogy az orosz történelemben tizenhat reform kísérlet volt és mind megbukott. Jelcin tehát jól érzékeli, hogy csak megfontoltan lehet haladni.

Ukrajnával kapcsolatban kifejtette, hogy ott semmilyen változás nem történt a gazdaságban, és még az is kétséges, hogy Ukrajna meg fogja-e őrizni önállóságát.

Végezetül megegyeztünk abban, hogy kölcsönös érdekünk, hogy felgyorsítsuk a Nemzetiségi Charta létrehozására irányuló erőfeszítéseinket.

Dorohin elmondta, hogy az orosz diplomácia rendkívül nehéz helyzetbe fog kerülni, ha a Biztonsági Tanács és a NATO erőteljesebben akar fellépni Boszniában és a volt Jugoszlávia egyéb területein. Azt mondtam neki, hogy az érthető, hogy orosz erők nem akarnak részt venni egy ilyen akcióban, mert ez nem is volna szerencsés. Másfelől mint mondtam, igen erős francia és amerikai nyomást érzékelek a nagyobb aktivitás irányában.

Ugyanerről a témáról csütörtök este egy fogadáson Aboimov nagykövet egy harmadik beszélgetőtárs szavait helyeselve azt mondta, hogy a beavatkozás a balkáni háború kiterjesztésével járna, majd pedig kérdésemre, hogy a határozottabb fellépés elmaradása nem vezetne-e egy tízéves libanoni állapothoz, iménti véleményének ellenkezőjét mondta el.

Budapest, 1992. december 18.

Kodolányi Gyula

Kapja: Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

331.
1992. december 28.

Rejtjeltávirat Moszkvából. A magyar–oroszl alapszerződés
oroszl ratifikálási eljárása

003258

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW10364
Érkezett: 92. 12. 28. 08:16
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

16058/3045/3

Sürgős!

41

Tárgy: A magyar–oroszl alapszerződés orosz ratifikálási eljárása

Az orosz parlament – a lengyel–oroszl és a bolgár–oroszl alapszerződések ratifikálását követően – 1992. december 25-re napirendjére tűzte a magyar–oroszl alapszerződés ratifikálásnak kérdését. Ennek vitájára az orosz Külügyminisztériumon keresztül december 24-én este a misszióvezető is meghívást kapott. Az alapszerződés ratifikálásának kérdését – a parlament téli szünet előtti utolsó munkanapjának túlsúfolt napirendjére való hivatkozással – az ülés megkezdése előtt levették a napirendről. Rumjacev képviselőtől, a Parlament Alkotmányügyi Bizottságának felelős titkárától, telefonon kapott értesülés szerint a ratifikációs elhalasztásának politikai okai is vannak. Ambarcumovval, a Parlament Külügyi Bizottságának elnökével 1992. december 22-én létrejött találkozáson küldött másutunkban a már jelzett preambulum problémán kívül a parlament egyes politikai erői az alapszerződés vitáját Jelcin elnök

budapesti látogatása eredményei és különösen a követelésekről történt kölcsönös lemondásról létrejött megállapodás feletti elégedetlenségük kifejezésére kívánják felhasználni.

Az alapszerződés ratifikációs vitájára várhatóan 1993. január 11-én, a parlament munkájának felújítása után kerül sor.

– 332 – M. –

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

332.
1992. december 28.

Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az Európa Tanács
és az Orosz Föderáció kapcsolatairól

003286

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1993. december 31
Moszkva, 1992. december 28.

207/SZT/1992.

Tárgy: Az Európa Tanács és az Orosz Föderáció
kapcsolatainak alakulása

Készült 3 példányban

Mell.: 1 lap

Központ: 2 példány

Küldékviselet: 1 példány

Készítette: Molnári Sándor

Gépelte: Holodnyák Péterné

Az 1991. augusztusi puccskísérlet bukása nyomán felgyorsult politikai és gazdasági reformfolyamat logikus folytatásaként 1992 tavaszán Oroszország hivatalos csatlakozási kérelemmel fordult az Európa Tanács Miniszteri Bizottságához. Az orosz vezetés döntését elsősorban a demokrácia és a jogállamiság olyan feltételrendszere létrehozásának elősegítése és gyorsítása motiválta, amely egyféle nemzetközi garanciákat is biztosít, az esetleges politikai visszarendeződés megakadályozására. Szerepet játszott az a felismerés is, hogy a történelmileg összetorlódott megoldatlan társadalmi problémák és a társadalom megosztottságát tükröző politikai viszonyok az Európa Tanács normáihoz történő civilizált felkészülés és felzárkózás lehetőségét jelentősen behatárolják. Politikai megfontolásokból ezért célszerűbbnek látszott a felzárkózás és a civilizálódás folyamatának – a felkészülés intenzív, kb. másfél évre becsült szakasza, valamint az Európa Tanács normáinak deklaratív elfogadása után – a szervezet keretein belül történő befejezése. Az orosz vezetést egyes dél-európai országok példája mellett ebbe az irányba orientálta az EBBÉ-ben szerzett honi tapasztalata is. Az EBBÉ Bécsi Utótálpálkozója Záródokumentuma normáinak teljesítése keretében került sor többek között a szovjet Alkotmány 6., az SZKP hatalmi monopóliumát rögzítő cikkelyének eltörlésére és a többpártrendszer alkotmányos

feltételeinek megteremtésére. Feltételezhető, hogy orosz részről azt is célszerűnek tartották, hogy ET tagsági kérelmük elbírálására még az európai konföderációs elképzeléseket és az ET ezirányú szerepvállalását szorgalmazó Mitterand elnök elnöksége idején sor kerüljön.

A tagfelvételi kérelem benyújtását követően 1992. június végén Jelcin elnök elnöki utasításban rögzítette az Oroszország és az Európa Tanács kapcsolatai elmélyítése, az orosz törvényhozásnak és az adminisztratív irányítási rendszernek az ET normáival összhangba történő hozatala érdekében teendő intézkedéseket. Az elnöki utasítás alapján a Külügyminisztérium koordinálásával tárcaközi bizottság került felállításra, amely megkezdte az elvégzendő tárcaszintű feladatok felmérését. Oroszország kijelölte képviselőit az ET legfontosabb bizottságaiba, melyek munkájában az ősz folyamán képviselői rendszeresen részt is vettek. További lendületet vett a parlamentközi szakértői együttműködés, amely elsősorban az új orosz Alkotmány véleményezésére, a piacgazdaságra való átmenet során a szociális védeltséget biztosító törvények kidolgozására, valamint a büntetőjogi törvények legszükségesebb változtatásaira irányultak. Orosz részről döntés született az ET Parlamenti Közgyűlése kihelyezett ülésének Moszkvában vagy Szentpéterváron történő megtartásáról, a konkrét igényeknek megfelelően további ET szakértők, valamint az ET politikai, jogi és a nem tagországokkal foglalkozó bizottságai speciális jelentéstevőinek oroszországi meghívásáról. A kormány– és parlamentközi együttműködés elmélyítésére irányuló orosz törekvések megvalósulását jelentősen segítette az ET Miniszteri Bizottságának 1992 nyarán született hasonló szellemiségű állásfoglalása.

A kapcsolatok elmélyítésének, az orosz tagfelvételi kérelemre vonatkozó ET pozíció kialakításának fontos állomása volt Lalumière főtítkárásszony 1992. október végi moszkvai látogatása. A látogatás során Jelcin elnök személyesen erősítette meg: az Orosz Föderáció 1993 végéig (optimális esetben az ET 1993. októberi bécsi csúcstalálkozójáig) a szervezet teljes jogú tagjává kíván válni, melynek érdekében kész teljesíteni a tagfelvételhez szükséges feltételeket. Az ET normáihoz történő felzárkózás során továbbra is számítanak a szervezet együttműködésére. A tárgyalások során orosz részről éreztették, hogy túlságosan passzívnak tartják a balti államokba került orosz kisebbség emberi jogai helyzetével kapcsolatos ET politikát. Vázolták az orosz kisebbség rendezetlen helyzetének és állampolgárságának az orosz belpolitikai helyzetre gyakorolt lehetséges következményeit. A volt szovjet csapatok kivonásának átmeneti felfüggesztése ellenére megerősítették e csapatok kivonására vonatkozó politikai döntés érvényességét és az ET segítségét is kérték a kivonással összefüggő szociális kérdések (elsősorban lakásépítés és átképzés) megoldásához.

Lalumière főtítkár konstataulta a tagfelvételi követelmények teljesítésének politikai szándékát és hangsúlyozta, hogy Oroszország felvételének politikai akadályja nincs.

Érzékeltette azonban, hogy a jogállamiság, a plurális demokrácia és az emberi jogok normáin alapuló felvételi követelményrendszer teljesítése várhatóan hosszú folyamat eredménye lesz. A balti államokban élő orosz kisebbség helyzetével kapcsolatban a kisebbséget is kielégítő kompromisszumos megoldás kialakításának szükségességét hangsúlyozta. Felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy az orosz kisebbség túlnyomó többsége még nem döntötte el, milyen állampolgár kíván maradni.

A tárgyalások eredményeként Oroszország gyorsított felvételi folyamatát átfogó, jelenlegi viszonyait az ET normáival és követelményeivel harmonizáló együttműködési-segítség program került aláírásra. A program – az ET-be eddig felvett kelet-európai országok esetében követett gyakorlattól eltérően – a felvételhez szükséges minimális követelmények és prioritások közös kidolgozását és megvalósítását irányozza elő. A program keretében Furrer, az ET politikai igazgatója december közepén Moszkvában találkozott az orosz ET csatlakozásban leginkább érintett tárcák miniszter-helyetteseivel és tagfelvételi folyamat nehézségeiről véleménycserére került sor. Ennek során egyetértés volt abban, hogy elvi jellegű kérdések kizárólag az ET emberi jogi normáihoz való közeledés terén várnak megoldásra, más területeken Oroszország csatlakozni tud az ET konvenciókhoz és jegyzőkönyvekhez. Az érvényes orosz törvényeknek és jogszabályoknak az ET normáival történő harmonizálására közös munkacsoport került felállításra, melyben orosz részről törvényhozási szakértők, az érintett tárcák képviselői, valamint parlamenti képviselők kaptak helyet. A csoport munkáját az orosz Külügyminisztérium Nemzetközi Humanitárius Együttműködési és Emberi Jogi Főosztálya koordinálja. A csoport feladata 1993 áprilisáig kidolgozni mindazon törvényhozási javaslatokat, amelyeket még a nyár elején a parlament elé kívánnak terjeszteni jóváhagyásra. A beterjesztendő törvények elfogadásának politikai akadálya várhatóan nem lesz. A parlamentben erőteljesen jelen lévő Egyesült Államok ellenes érzelmekkel ellentétben a parlament viszonya Európához és különösen az ET-hez, szélsőségektől kevésbé terhelt. Az ET és Oroszország képviselői 1993 januárjában Strasbourgban ismételten találkoznak és véglegesen rögzítik a tagfelvételig a felekre háruló kötelezettségeket.

Az orosz Külügyminisztériumból származó információ szerint az ET Titkárságának képviselői nem hivatalos formában elsősorban a szabad parlamenti választások és a parlament reprezentativitásának ebből fakadó hiányával, a Föderáció szubjektumai hatásköre pontos elkülönítésének hiányával és a konkrét kérdésekben viselt felelősség ebből adódó elmosásával, valamint a hatalmi ágak megosztásával – elsősorban bírói ágak az Igazságügy Minisztériumhoz tartozó adminisztratív alárendeltségével – kapcsolatos fenntartásaikat hangoztatják. Magánbeszélgetésekben nem titkolják, hogy az orosz tagfelvétel 1993 végéig történő megvalósulását eltúlozzanak tartják.

Az Európa Tanács és Oroszország együttműködési-segítség programjának keretében 1992. december 16–18. között Moszkvában „Oroszország és az Emberi Jogok Európai Konvenciója” címmel közös szemináriumra került sor. Az ET szakértők, orosz kormány és parlamenti képviselők, valamint az érdeklődő nem kormányzati szervek képviselőinek részvételével megrendezett szeminárium elsősorban a konvenció oroszországi érvényesülése feltételrendszerének és gyakorlatának kérdéseit tekintette át. (1. sz. melléklet) Az elhangzott előadások és kérdések alapján megállapítást nyert, hogy bár az orosz alkotmányos normák az ET normáit többségükben deklarátíven kielégítik és azoknak megfelelnek, az általános törvénykezési gyakorlat, különösen az ágazati törvények azoktól jelentősen eltérnek. Az orosz bírói rendszer a független bírói rendszer kritériumainak sem szellemiségében, sem gyakorlatában nem felel meg. Az ügyészségnek a társadalomban betöltött sajátos szerepe a hatalmi ágak megosztásának kritériumait nem elégíti ki. Az összetett politikai-gazdasági helyzetben folyamatosnak és tömegesnek tekinthető az emberi jogok megsértése. Rendkívül nagyszámú kollektív és egyéni sérelem vár orvoslásra.

Kovaljov, az Orosz Parlament Emberi Jogi Bizottságának elnöke felszólalásában az Orosz Föderáció ET tagságával kapcsolatban hangsúlyozta: véleménye szerint Oroszország esetében köztes megoldásra van szükség. Ennek szellemében az orosz törvénykezést legalább alapjaiban összhangba kell hozni az ET normáival és érzékelhető lépéseket kell tenni az európai jogalkalmazás technikájának területén. Az ET normáihoz való felzárkózás folyamatát azonban szervezeten belül szükséges befejezni.

Ramisvili, az orosz Külügyminisztérium Nemzetközi Humanitárius Együttműködési és Emberi Jogi Főosztályának vezetője a szemináriumot értékelve hangsúlyozta: annak tapasztalatai a Külügyminisztérium vezetésében is tudatosították, hogy az ET normáihoz történő felzárkózás hosszabb időtartamot vesz igénybe. Nem zárta ki azonban, hogy a legmagasabb szinten meghozott politikai döntés és akarat gyakorlati megvalósítására – elsősorban a társadalmi stabilitás fenntartásának és az emberi jogi normák érvényesítésének igényétől vezérelve – 1993, végéig sor kerül.

(Dr. Mikecz Tamás)
ideiglenes ügyvivő

333.
1992. december 31.

Varga István moszkvai főkonzul éves beszámoló jelentése

002246

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szentpétervár
Szigorúan titkos!

Érvényes: 1992. december 31.

26/SZT/1992.

Készült 4 példányban

Tárgy: Éves beszámolójelentés

Kapja: 2 pld. Központ

1 pld. Moszkva

1 pld. saját

Készítette: Varga István

Gépelte: Vargáné

I.

1991. augusztus 19-én, a múlt évi puccs-kísérlet első napján tértem vissza rendes évi szabadságomról állomáshelyemre. Az azóta eltelt közel egy év alatt mélyreható és – úgy tűnik fel – visszafordíthatatlan változások mentek végbe az országban. A hatalomátvételi kísérlet volt az az esemény, amely a régóta sűrűsödő problémák elegyében – a kémiaiából való hasonlaltal élve – elindította és felgyorsította a kristályok kiválását.

Az egykori szovjet birodalom darabokra hullott szét. A Kommunista Párt – az egyetlen kapocs, amely összetartotta a soknemzetiségű országot – megszűnt létezni. A szétesés egyik vitathatatlan jótéteménye, hogy – a sztálini vagy a brezsnyevi idő „szociális biztonsága” iránt időnként felbukkanó nosztalgia ellenére is – sikerül véglegesen kikerülni a kommunizmus bűvöletéből. A szuverén és nemzeti öntudatra ébredt Oroszországban korszakos küzdelem zajlik a demokrácia és a szabadpiaci gazdaság alapjainak lerakásáért. Oroszország azonban az új körülmények között továbbra is mély válságban van. Ez a válság átfogja az élet legfontosabb területeit. Oroszok milliói kerültek az anyaország határain túlra, esetenként államhatárok választják el még a legközelebbi rokonokat is. Az orosz ember a történelem során először éli át a kisebbségi léttel járó megpróbáltatásokat. Erősödnek a nemzeti érzé-

sek, amelyek helyenként heves nacionalizmusba csapnak át. Évszázados gazdasági kapcsolatok szakadnak meg. Oroszország, hasonlóan a többi, egykori szovjet tagköztársasághoz, gazdasági rákfeneként magában hordja a hét évtizednyi kommunizmus örökségét. Túlsúlyban van a nehézipar, alig létezik szolgáltatási szektor, jellemző a felduzzasztott bürokratikus szervezet. A termelés jelentősen lecsökkent, még a megtermelt javak gondos begyűjtése sem biztosított. Hiányoznak a piac intézményei. Az infláció vágtató ütemben hiperinflációvá fajult. A valutatartalékok kimerültek. A közigazgatási rendszer összeomlott. A bűnözés, a korrupció elképesztő méreteket öltött. A válságok közül az egyik legvészjóslóbb, hogy – a kezdeti remények után – csökken a lakosság bizalma az „új, demokratikus” hatalmi struktúrák iránt. A legfőbb gondot az okozza, hogy az ezúttal demokrataként fellépő uralkodó réteg – különösen középszínten – ugyanazokból áll, mint korábban, a legmagasabb rangú pártfunkcionáriusokból, akik – még ha szándékukban állna is – képtelenek megváltoztatni gondolkodásmódjukat. Aktivizálódnak a régi rend szószólói is. Újabbban többben felhívják a figyelmet arra a veszélyre, ha „az orosz fasiszták és militaristák” elragadnák a hatalmat Jelcintől és reformertársaitól. „Weimari Oroszországot” emlegetnek, amely csak egy szláv Hitler megjelenésére vár.

Az immár ismét Szentpétervárnak nevezett egykori oroszországi főváros mindazokkal a problémákkal küszködik, amelyek Oroszországot magát is sújtják. A beszámolási időszakban igyekeztünk nyomon követni a fejleményeket, s arról folyamatosan tájékoztattuk a központot.

Szentpétervár a demokratikus átalakulásban még mindig az élen halad, annak ellenére, hogy a Szobcsak főpolgármester nevével fémjelzett új városi vezetés népszerűsége, különösen a múlt évi puccs idején tanúsított látványos helytállása idején megnyilvánuló lakossági szimpátiához mérve, csökkenőben van. A vezetés rendkívül nehéz helyzetben van, lépten-nyomon konfrontálódik az elmúlt hetven év maradványaival, eközben alig rendelkeznek a demokráciának még a legelemibb alapjaival, nincsenek meg az ezzel kapcsolatos tapasztalataik, hiányzik egy merőben új szellemiségű, megbízható szakértői apparátus. Míg korábbi történelme során Oroszország – főleg a csatatereken – sikerrel küzdött meg a legkilátástalanabb helyzetekkel, most felmerül a kérdés, képes lesz-e „megnyerni a békét” és következetesen végighaladni a politikai és gazdasági átalakulás útján.

II.

Kapcsolataink a régióval számottevően visszaestek. Az együttműködés iránti készség és az érdekeltség tapasztalataink szerint továbbra is fennáll. A konkrét megvaló-

sítás akadálya egyrészt abban keresendő, hogy a széthullott rendszer helyébe nem lépett működőképes új struktúra, másrészt, hogy nincs fizetőképes kereslet. A krónikus valutahiány ill. a barter-ügyletek körüli bizonytalanság számos, mindkét fél számára előnyös megállapodás konkrét megvalósítását hiúsította meg.

Hazánkkal szembeni politikai fenntartásokkal – csekély kivételtől eltekintve – nem találkozni. Éppen ellenkezőleg, partnereink nagyobbik része inkább elismeréssel szól a magyarországi demokratikus átalakulásról és – gondjaink ellenére mégis szembeötlő – gazdasági eredményeinkről. Csak elvétve hallani olyan véleményt, azt is inkább néhány konzervatív beállítottságú veterán szájából, amely szerint „a nyugtalan természetű magyarok” a közép-kelet-európai kommunista rendszerek felbomlásában elmarasztalhatók.

Gyakran keresik fel a főkonzulátust a kapcsolatépítés szándékával. E megkeresések zöme sajnos, megalapozatlan, nem áll mögöttük komoly szándék és anyagi fedezet, mi több, az esetek nagy részében számottevő belföldi (esetleg FÁK-beli) tevékenység nélkül, felkészületlenül vágnának neki a külkapcsolatoknak. Ugyanakkor célszerűnek mégis azt tartjuk, hogy valamennyi jelentkezővel érdemben foglalkozunk, mivel a jelenlegi helyzetben, amikor egyaránt jelen vannak a régi struktúrák és az új, feltörekvő vállalkozások képviselői is, csak így lehet kiszűrni a támogatásra érdemes kezdeményezéseket.

A Kereskedelmi Alkirendeltség tevékenységének ideiglenes szüneteltetésével jelentős – főleg tájékoztatási – többletfeladat hárul a főkonzulátusra ill. az épületünkben működő vállalati képviselőkre.

A Szentpétervári Kereskedelmi Alkirendeltség létrehozását annak idején azok a gazdaságpolitikai liberalizációs jelenségek igazolták, amelyek megjelentek az akkori szovjet gazdaságpolitikában, valamint annak a felismerése, hogy lehetetlen a kapcsolattartás egy központból, Moszkvából a rendkívül sokrétű és területileg diverzifikált szovjet gazdasággal. A Szentpétervári (akkor Leningrádi) Alkirendeltség létrehozását az is indokolta, hogy az akkori Szovjetunió európai részén először itt jelentették be a gazdasági szabad vállalkozási övezet létrehozását. Az eredeti elképzelések szerint működési területe kiterjedt volna az észak-nyugati zónán kívül (Kómi Köztársaság, Karél Köztársaság, Szentpétervár, Leningrád megye, Novgorod megye, Pszkov megye, Murmanszk megye, Arhangelszk megye) a három balti köztársaságra is. Az azóta végbement változások miatt a függetlenné vált balti köztársaságokkal a kapcsolattartás pl. a vízumkérdések miatt egyre nehezebb.

Szentpétervárrott a szabad vállalkozási övezet a mai napig nem jött létre. Kemény viták folynak a Kómi és a Karél Köztársaságoknak az Orosz Föderáción belüli hatásköréről is. Szentpétervár ipari struktúrája erősen torzult, a város iparának több mint 70%-a a hadiipari komplexumhoz tartozik. A terület további jellemzője, hogy jórészt

tengerparton fekszik, szállításainak jelentősebb részét vízi úton bonyolítja le. Finnország gazdasági befolyása a körzetben ugyancsak jelentős, részben közelsége miatt, részben a korábbi gazdasági megállapodások során kialakult kapcsolatok következtében. Az utóbbi időben egyre erőteljesebb a német érdekeltség megjelenése (pl. a közelmúltban Siemens¹¹¹ közös vállalatot hoztak létre gázturbinák gyártására).

Problémát jelent az is, hogy miután korábban a Szovjetunió teljes külkereskedelme a Moszkvában székelő szak- külkereskedelmi vállalatokon keresztül bonyolódott, nincsenek hagyományokkal, tapasztalatokkal, a külkereskedelmi technikában gyakorlattal rendelkező vállalatok. Az újonnan alakult magán vagy félmagán cégek ilyen irányú ismeretei általában ugyancsak nagyon gyengék. A városi, illetve a megyei tanács mellett működő külkereskedelmi vállalatok mozgástere csekély.

A gazdasági kereskedelmi kapcsolatokban további gondokat okoz, hogy a FÁK-on belül kialakult viták miatt jelentősek a szállítási problémák (részben az ukrainai tranzitköltségek miatt). Megoldást jelentene egy Csehszlovákián és Lengyelországon keresztülvezető szállítási útvonal megfelelő szerződésekkel való biztosítása, lengyelországi és szentpétervári, esetleg kalinyingrádi (königsbergi) kikötő használatával. Egy ilyen útvonallal hatékonyabbá lehetne tenni az egész Balti-tenger medencéjébe, illetve a skandináv országokba irányuló gazdasági kapcsolatainkat. (Példaként itt említem meg, hogy a Norilszk Nikkel Kombinát képviselői elmesélték, hogy 1991-ben egy jelentős tétel almát azért nem Magyarországról vásároltak meg, mert a magyar eladó nem tudta a vevő által igényelt FOB Murmanszk paritást biztosítani, ragaszkodott a magyar határ paritáshoz.) Gazdasági kapcsolatainkat illetően további gondolkodásunkban a königsbergi (kalinyingrádi) körzet deklarálta szabad gazdasági övezet külön kiemelt figyelmet érdemelne.

Az észak-nyugat oroszországi terület jelentős élelmiszerellátási gondokkal küzd, amely a magyar gyümölcs, gyümölcskonzerv, főzelékkonzerv és bor nagy felvevőpiaca lehetne. Ezen termékek kifizetésére a térség megfelelő árualappal rendelkezik (hal, halkonzervek, halliszt, fa, cellulóz, szén, olajtermékek, egyes színesfémek stb.). A kapcsolatépítésben számottevő előnyt jelent az a tény is, hogy az Oroszországi Föderáció tagköztársaságai, illetve a FÁK tagországainak üzleti körei képviseltetik magukat Szentpétervárott, s miután a külföldi képviseletek többsége Moszkvában koncentrálódik, itt sokkal könnyebb a kapcsolattartás egyes távoli területekkel (pl. Kazahsztán, Szibériai Városok Egyesülete stb.). Oroszország legnyugatibb városán keresztül elérhetők a legkeletibb régiók is. Ezen lehetőségek kihasználása egyelőre várat magára, részben a FÁK egészére jellemző gazdasági, politikai instabilitás miatt, részben pedig azért is, mert a területen a magyarországi üzleti körök

¹¹¹ A Siemens német alapítású és tulajdonú multinacionális cég.

csak igen kis létszámmal vannak jelen, s így legfeljebb az információk rögzítésére és továbbítására vállalkozhatunk.

Csaknem nullára csökkentek a kulturális kapcsolatok, ill. jelentősen visszaesett az oktatási együttműködés is. Jelenleg a város három felsőoktatási intézményében mindössze 38 magyar egyetemi hallgató tanul, közülük 22 fő most végez és véglegesen hazautazik. Az érdeklődés hiánya ill. az Oroszországi Föderációval tervezett oktatási megállapodás körüli huzavona miatt az 1992/93. tanévre – ismereteink szerint – nem érkezik újabb magyar ösztöndíjas Szentpétervárra.

III.

Tárgyszerű kapcsolatokat tartunk fenn Szentpétervár város és a Leningrádi Terület közigazgatási szerveivel. A konzuli kerület többi részével – főleg a nagy távolságok miatt – csak eseti látogatások keretében találkozunk. Jószerével valamennyi egy-ség részéről együttműködési készséget tapasztalunk, számottevő eredményről azonban alig adhatunk számot. Erőfeszítéseinket elsősorban arra összpontosítjuk, hogy a megfelelő partnerek összehozásában segítsünk. Tapasztalataink alapján azt kell megállapítanunk, hogy a kétségtelenül meglévő érdeklődés ellenére a kapcsolatépítésben itt nem Magyarország áll a kiemelt helyen. A figyelem és az együttműködési szándék főleg a tőkeerős fejlett ipari országok, közép-kelet-európai volt szövetségesek közül pedig elsősorban a szláv országok felé fordul.

Hatékony együttműködést alakítottunk ki a helyi írott és az elektronikus sajtó képviselőivel. A szentpétervári napilapok hatóköre elsősorban a városra és a Leningrádi Területre terjed ki, a televízió ill. a rádió viszont nemcsak az észak-nyugati körzetet, hanem egész Közép-Oroszországot is besugározza. Más hírforrásuk egyelőre nem lévén, szívesen fogadják tőlünk a központ által kiküldött tájékoztató anyagokat, eléggé gyakran jelentetnek meg a főkonzullal készített interjúkat is. A szentpétervári sajtó képviselőivel kialakított jó kapcsolataink révén sikerült némileg enyhíteni a magyarországi demokratikus változások, a rendszerváltozás körül kialakult információs hiányt. Az itteni sajtó (főleg a televízió) részéről megnyilvánuló készséget figyelembe véve javasolom, éljünk a lehetőséggel és bocsássunk rendelkezésükre meg-jelentetésre érdemes anyagokat, filmeket.

Érdemi kapcsolatokat alakítottunk ki a Szentpétervárotti működő konzuli képviselő-letekkel. Jelenleg hazánkon kívül Japán, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Németország, Svédország, Finnország, Dánia, a Cseh és Szlovák Köztársaság, Lengyelország, Bulgária, Kína és Kuba főkonzulátust, Mongólia pedig konzuli képviselőt tart fenn a térségben. Tervek szerint a közelmúltban

létesített angol és dán képviselet után rövidesen főkonzulátust nyit a Néva-parti városban Kanada, a Dél-afrikai Köztársaság, Izrael Állam, Ukrajna, Fehér-Oroszország, Észtország, Lettország és Litvánia.

A főkonzulátus épületében kapott elhelyezést a MET-RIMPEX¹¹², az IKARUSZ, az IDEX TRADE és a HUNGAROTEX¹¹³ képviselője. A Kereskedelmi Alkirendeltség vezetőjének funkcióját megbízottként – térítés nélkül – Tajnafői László, a MET– RIMPEX szentpétervári képviselője látja el, nemkevés többletmunkát vállalva ezzel. Figyelemmel a kialakult helyzetre és a jelenlegi nehézségek ellenére mégis várható gazdasági fellendülésre javasolom, fontoljuk meg és ismét töltsük be a Kereskedelmi Alkirendeltség vezetői posztját. (Megjegyzem, az Alkirendeltség annak idején olyan időszakban kezdte el tevékenységét, amikor az egyre inkább lepusztuló szovjet gazdaság, ill. a kétoldalú kapcsolatok körüli bizonytalanság miatt aligha volt lehetséges számottevő eredményt produkálni.) Megfontolásra javasolom továbbá, hogy a Gazdasági Kamara, ill. a Vállalkozók Országos Szövetsége is képviselőt küldjön a térségbe. Az elhelyezésüket térítés mellett a főkonzulátus épületében meg lehet oldani.

IV.

A konzuli kerületben a beszámolási időszakban jelentős változás ment végbe, amennyiben függetlenségük elnyerése és a diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele következtében a balti köztársaságok¹¹⁴ kikerültek hatáskörünkől. A helyszíni konzuli képviselet hiánya miatt azonban még a mai napig továbbra is számtalan esetben fordulnak hozzánk ügyeik intézése érdekében Észtországból, Lettországból és Litvániából. Ennek oka részben a megszokással magyarázható, másrészt arra vezethető vissza,

¹¹² A Metrimpex Kereskedelmi és Befektető Rt. beruházási tanácsadó cég, amelyet 1956-ban alapítottak. Székhelye Budapest.

¹¹³ A magyar Hungarotex Külkereskedelmi Vállalat 1946–1995 között textiltermékek külkereskedelmével foglalkozó nagyvállalat volt, amely méteráruval, divatcikkkel, darabárukkal, népművészeti cikkekkel exportját és importját is végezte. A Hungarotex kiterjedt ügynöki hálózata mellett (100 ügynök) tíz piacon volt saját, illetve vegyes vállalata (Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Belgium, Olaszország, NSZK, Spanyolország, USA, Kanada, Kuvait). Kilenc piacon működtetett vállalati irodát (Líbia, Irak, Algéria, Svédország, Japán, Ausztria, Szovjetunió és utódállamai, Lengyelország, Jugoszlávia. Más külkereskedelmi vállalattal, illetve a Külkereskedelmi Minisztériummal négy országban tartott fenn irodát (Szudán, Pakisztán, NDK, Csehszlovákia). Vietnamban a termelési feladatok (bérmunka) lebonyolítására szakértőket foglalkoztatott. (Ho Shi Minh város)

¹¹⁴ Észtország, Lettország és Litvánia.

hogy az ott élők számára technikailag, útlevelelrendészeti szempontból még mindig egyszerűbb a szomszédos Szentpétervárhoz fordulni, mint a Finn öböl túlsópartján lévő Helsinkihez. A megnyugtató megoldás az lesz, ha a balti országok legalább egyikében konzuli képviselőt a helyszínen látja majd el a konzuli munkával kapcsolatos feladatokat.

A balti országok kiesése felveti a konzuli kerület új területekkel való bővítésének kérdését. Kézenfekvő, hogy az eddig „alvó” területnek számító Kalinyingrádi (Königsbergi) Területet a konzuli területhez csatoljuk. A központtal egyeztetett tájékoztató lépéseinket a területi adminisztráció kedvezően fogadta. Erről külön jelentésekben számoltunk be. Célszerűnek látszik a Kómi Köztársaságnak, esetleg a Volodai és a Kosztromai Területnek a konzuli kerületbe történő bekapcsolása is.

Tartalmi vonatkozásban is jelentős változás ment végbe a konzuli munkában. Míg az elmúlt év július elsejéig a szovjet állampolgárságukat automatikusan elvesztő zsidó áttelepülők részére nagyszámban adtunk ki vízumot, az azt követő időszakban a vízumkiadás lényegében már azon néhány ország állampolgáraira korlátozódik, amelyekkel nincs vízummentességi megállapodásunk. Gondot okoz az eljárás nehézsége az ún. nem egyszerű kategóriákba tartozó ázsiai és afrikai országok állampolgárai esetében, akik Szentpétervárott folytatják tanulmányaikat, rendelkeznek a be- vagy átutazáshoz szükséges feltételekkel, ugyanakkor részükre is csak központi engedélyezés alapján állítható ki vízum.

Új jelenség, hogy megnövekedett az érdeklődés a magyarországi munkavállalások iránt. A legtöbb gondot az okozza, hogy miután a hazai munkaadók sincsenek tisztában a munkavállalás céljából adható vízum megszerzésének előfeltételeivel, az ügyfelek az esetek többségében munkavállalási engedély nélkül jelentkeznek a főkonzulátuson.

Az állandó jelleggel letelepedettekről nincsenek naprakész adataink. Nyilvántartásunk szerint a lecsökkent konzuli kerületben 13 fő magyar állampolgár él. A Szentpétervárra érkezésemét követően a kapcsolatfelvétel szándékával valamennyi konzuli útlevelest, akkor még a Baltikumban élőket is, levélben kerestem meg, visszajelzést azonban mindössze 4 főtől kaptam. Minden valószínűség szerint azok, akik nem jelentkeztek, ismeretlen helyre költöztek, vagy anélkül tértek haza, hogy arról a Főkonzulátust értesítették volna. Az itt tanuló ösztöndíjasokat kivéve nincs áttekintésünk a hosszabb időre ideutazók egyéb, (pl. munkavállalás céljából érkező) kategóriáiról sem. Tudomást csak akkor szerzünk róluk, ha valamilyen problémájuk kapcsán fordulnak hozzánk. Az egyéb konzuli cselekmények közül munkánk legnagyobb részét a bevándorlási kérelmek átvétele és felterjesztése teszi ki. Figyelemre méltó új jelenség, hogy a főkonzulátus utóbb a korábbinál több közjegyzői jellegű feladatot lát el, amely részben a vállalkozók érdeklődésének bizonyos fokú élénkülésével is magyarázható.

V.

A főkonzulátuson 4 fő helyi állampolgárt foglalkoztatunk teljes munkaidőben: gépkocsivezető (egyúttal elvégzi a kisebb szerelésjavítási munkákat, intézi a beszerzéseket), adminisztrátor (az orosz nyelvű levelezés, gépírás mellett a munkaidő alatt ellátja a telefon- és kapuügyeletet, tolmácsolási, fordítási munkákat végez), 2 takarítónő (a munkaterületek átcsoportosításával egy fővel csökkentettük a korábbi létszámot).

A főkonzulátuson 3 magyar állampolgárságú főkiküldött dolgozik (főkonzul, konzul, gazdasági vezető/hivatalsegéd), emellett napi 4–4 órában 2 fő szerződéses alkalmazottat foglalkoztatunk. Az adminisztratív-műszaki munkatársak részletes munkaköri leírását 1992. február 27-én 42/Adm/92 számon felterjesztettük. A tervezett személyügyi változás után a feladatok újraelosztását a felterjesztésben foglaltak, ill. az adott személyi lehetőségek figyelembevételével lesz célszerű elvégezni.

Varga István
főkonzul

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

UKRAJNA

334.
1992. január 24.

Rejtjeltávirat Kijevből. A független Ukrajna nemzetközi elismerése

00440

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20508
Érkezett: 92. 01. 24. 14:35
Készítette: Szné
Ellenőrizte:

01083

41

Tárgy: Ukrajnát elismert országok USA nagykövetjelöltje, ungvári konzulátus

Külügyminisztériumi illetékes közlése szerint január 23-ig 90 ország ismerte el Ukrajnát és 23 vette fel vele a diplomáciai kapcsolatokat. A szomszédok közül eddig Csehszlovákia még nem vette fel, mert Dienstbier akar Kijevbe jönni, de nem tudják, hogy mikor. A románok sürgetik a diplomáciai kapcsolatok felvételét, de Ukrajnának most már nem sürgős. A francia külügyminiszter pénteken írja alá Kijevben a jegyzőkönyvet.

Elmondta, hogy USA-ban három nagykövet jelölt van. Az egyik H. Baker, aki Reagan egyik vezető munkatársa volt, a második egy ukrán, a harmadik pedig Z. Bzsezsinsky.

564

Kérdésemre közölte, hogy Tkacsot a jövő héten ideiglenes ügyvivővé nevezik ki.

Az ungvári főkonzulátussal kapcsolatos kérdésekre még vissza kell térni. A konzuli egyezményt és az alapszerződést februárban fogja ratifikálni a parlament.

Elmondta, hogy a külföldi tulajdon felosztása körül nehéz viták folynak, mert Oroszország nem akarja senkivel sem megosztani. Megállapodás csak abban volt, hogy a BT-ben öröklő Oroszország a SZU helyét. Minden másban minden utódállam örökösnek számít.

Szombaton Minszkben folytatódik a szakértői vita.

– 02 – P. –

Lássa:

Láttam:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

335.
1992. január 30.

Rejtjeltávirat Kijevből. Konsztantyin Morozov ukrán honvédelmi
miniszter közlése a Fekete-tengeri Flottáról

00228/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20517
Érkezett: 92. 01. 30. 13:01
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

01401/217/3

44, 55

Tárgy: Morozov ukrán honv.[édelmi] miniszter közlése flotta ügyében

K. Morozov, Ukrajna honvédelmi minisztere közölte, hogy febr. 14-én találkoznak Moszkvában az elnökök és a védelmi miniszterek a Fekete-tengeri Flotta ügyében. Szerinte egyik fél sem akar összeütközést, ezért kompromisszumra lehet számítani. Az ukrán álláspont rugalmas lesz. Alapálláspont az, hogy Oroszországnak el kell ismernie Ukrajna jogát tengeri haderő fenntartására, Ukrajna pedig értsen egyet azzal, hogy a stratégiai tengeri haderőt a közösség parancsnoksága alá kell rendelni. A szevasztopoli kikötő ügyében többféle megállapodás lehetséges: megosztást, közös használatot, de Ukrajnának az felelne meg legjobban, ha Ukrajna bérbe adná a kikötőt a közösségnek.

A miniszter elmondta, hogy a kijevi, kárpáti és az egyesszai katonai körzet parancsnokainak leváltására azért került sor, mert azok megtagadták az engedelmességet. Az új parancsnokok közül egy orosz, egy ukrán, egy pedig orosz–ukrán vegyes házasságból származik.

566

Közölte azt is, hogy a Legfelső Tanács Elnöksége a napokban úgy döntött, hogy az ukrán hadsereg végleges kiépítése után (1996–98-ban) 200–240 ezer fő legyen.

K. Morozov örömmel üdvözlőné, ha Magyarország katonai attasét küldene Kijevbe. A két hadsereg közötti közvetlen kapcsolat nagyon fontos lenne Ukrajna számára. Elmondta, hogy találkozott már a lengyel és a csehszlovák védelmi miniszterrel is, de közöttük fel sem merült együttműködési megállapodás kérdése.

Átadta, a magyar tervezetre készített ukrán egyezményjavaslat szövegét, amit a vasárnapi postával küldök. Az egyezmény aláírására kész Budapestre utazni márciusban.

– 07 – P. –

Lássa:

VIII. Területi Főosztály
III. Területi Főosztály
Honvédelmi Minisztérium

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

336.
1992. január 31.

Rejtjeltávirat Kijevből. Az ukrán–magyar alapszerződés
és konzuli egyezmény ukrán ratifikációja

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20523
Érkezett: 92. 01. 31. 18.48
Készítette: VL
Ellenőrizte:

01525/213

32, 41

Ny. Makarevics, a külügyminiszter első helyettese megerősítette, hogy februárban az ukrán parlament ratifikálni fogja a konzuli egyezményt és az ukrán–magyar alapszerződést.

Egyetértenek az ungvári konzulátus főkonzulátussá szervezésével, de ennek jogi alapja csak a konzuli egyezmény ratifikálása után lesz meg. Ezért azt javasolja, hogy márciusban egy jegyzékben közöljük velük szándékunkat, amire ők pozitív választ fognak adni.

A külügy nevében közölte, hogy ők egyetértenek katonai attasé működésével. Tudják, hogy Morozov védelmi miniszter is egyetért vele. Azt javasolja, hogy a két Honvédelmi Minisztérium együttműködéséről szóló jegyzőkönyvbe kerüljön be egy pont a katonai attasé kiküldéséről, de történhet egyszerű levélváltással is.

Jan. 23-án az ukrán kormányrendeletben engedélyezte, hogy az egyszerűsített határátkelést kiterjesszék egész Kárpátalja lakosságára. Egyúttal az illetékes szerveket felkérték, hogy március 15-ig kezdjenek tárgyalásokat a magyar, román és a csehszlovák féllel. Makarevics elmondta, hogy hamarosan tárgyalási javaslatot készítenek.

Elmondta, hogy több mint 30 országgal van már diplomáciai kapcsolatuk. Bas-sewitz német főkonzul számára már kiadták az ukrán hozzájárulást, ezért – valószínűleg – ő lesz az első kijevi nagykövet.

– 08 – Páldi –

Lássa:

Konzuli Főosztály
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

337.
1992. február 13.

Rejtjeltávirat Kijevből. Boross Péter belügyminiszter
látogatása Kijevben

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20535
Érkezett: 92. 02. 13. 13:32
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

0297/338/3

01, 41

Február 12-én Boross Péter belügyminiszter úr megbeszélést folytatott K. Maszik, a miniszterelnök első helyettesével, aki a következő javaslatot tette: az ukrán és a magyar fél dolgozzon ki közös álláspontot, esetleg egyezményt a Romániával szemben folytatandó politikáról. A román terjeszkedési vágy erősödik, területi követeléseikről nem mondanak le, a Moldván keresztül egyre több román és más állampolgár jön át a moldáv–ukrán határon. Az ukrán kormány elhatározott szándéka, hogy Moldva és Ukrajna határőrizetét megerősíti és valóságos államhatárrá építi ki. Azt kérte, hogy az ukrán és a magyar külügyminiszter találkozzon minél hamarabb ebben az ügyben és tegyenek javaslatot a két ország egységes álláspontjának kialakítására és lépéseik esetleges összehangolására.

K. Maszik beszélt arról is, hogy az orosz blokádnak erősödik Ukrajna körül. Nem szállítják a szerződésekre lekötött árukat, a SZU „örököseiként” minden ukrán kérést elutasítanak, lázítják a krími oroszokat, nem osztják fel a valuta- és aranytartalékokat, az orosz TV, rádió, sajtó nap mint nap rágalmazza Ukrajnát és személyében sértegeti Ukrajna elnökét. Jelcin az USA-ban úgy tárgyal az atomfegyverekről, mintha a független Ukrajna és Kazahsztán nem is létezne. Sérti Ukrajnát az is, hogy

az USA is figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a Jelcin által előterjesztett javaslatokat nem egyeztetette Ukrajnával.

Maszik levonta azt a következtetést, hogy Oroszország magatartása arra kényszeríti Ukrajnát, hogy a hét végi elnöki találkozón kilépjen a Közösségből. Ukrajna nem fogadhat el kívülről jövő diktátumot. Bent maradása csak akkor lehetséges, ha az oroszok és Jelcin magatartásában alapvető fordulat következik be és ennek tartósságára garanciákat kap az ukrán kormány.

– 10 – P. –

Miniszter úrral egyeztetve: Főosztályvezetői konzultáció keretében, más világpolitikai kérdések között. Románia-politikánkról is ejtettünk szót, az európai normák és szokások betartásáról, pozitív („-ért”) (és nem „szemben”) megközelítésben. Javasoljuk a II. 24-vel kezdődő hetet. (Kijev Monori István)¹¹⁵

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

¹¹⁵ Kézírással.

338.
1992. március 3.

Jeszenszky Géza külügyminiszter tárgyalása Konsztantyin
Morozov ukrán védelmi miniszterrel Budapesten

Külügyminisztérium
Dr. Jeszenszky Géza

00981/1/SZT/1992
1074/JE
0001
549/KT

Szigorúan titkos!
Készült: 11 példányban
Kapja: Katona T.
Martonyi J.
Bába I.
Endreffy M.
Sillár E.
Monori I.
Körmendy I.
Herman J.
Kéri Gy.
Kijev
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Tárgyalás Konsztantyin Morozov ukrán védelmi miniszterrel

1992. március 3-án tárgyalást folytattam a dr. Für Lajos honvédelmi miniszter meghívására Magyarországon tartózkodó Konsztantyin Morozov vezérezredes úrral, Ukrajna védelmi miniszterével.

A kölcsönös üdvözlő szavakat követően kifejtettem, hogy a Magyar Köztársaság kormánya betartja az EBEÉ-folyamatban való részvételből fakadó biztonságpolitikai előírásokat. Hazánk egyetlen szomszédos vagy távolabbi országot sem tekint ellenségének. Jeleztem ukrán tárgyalópartneremnek, hogy elégedetten nyugtázzuk, Észak-Keletről hazánk biztonságát nem fenyegeti veszély, a magyar–ukrán kapcsolatokat a korrekt partnerség, a jó viszony jellemzi. Eltökélt szándékunk, hogy az utóbbi években biztatóan fejlődő kapcsolatainkat – amelyről az aláírt egyezmények sokasága is tanúskodik – a jövőben tovább fejlesszük. Nemcsak Magyarország, de egész Európa érdeke is, hogy Ukrajna mielőbb elfoglalja az őt megillető helyet az

európai politikai folyamatokban és struktúrákban. Hazánk a jövőben is meg kíván adni ehhez minden segítséget. Számunkra megnyugtató, hogy a független Ukrajna felelős politikai magatartásával igazolja, méltó erre a szerepre. Erről a magatartásról tanúskodik például a nukleáris fegyverek kérdésében kialakított ukrán álláspont. Készek vagyunk arra, hogy különböző szinteken konzultáljunk külpolitikai és biztonságpolitikai kérdésekben.

Az ukrán védelmi miniszter köszönetet mondott Magyarországnak azért a sokoldalú támogatásért, amelyet Ukrajnának a függetlenség elérése érdekében nyújtottunk. Biztosított arról, hogy az ukrán vezetés nagyra értékeli Magyarország úttörő szerepét a kapcsolatok kialakításában. Morozov úr tájékoztatott az európai integrációs folyamatokba való minél gyorsabb bekapcsolódási szándékukról, megköszönve hazánk támogatását e téren is. Elmondta, hogy az önálló ukrán hadsereg felállítása egyik eszköze a teljes függetlenség kivívásának. Ugyanakkor Ukrajna jó kapcsolatok kialakítására törekszik valamennyi szomszédjával és minden európai országgal, nem kíván egyetlen katonai- és politikai tömbhöz sem csatlakozni, s a jövőben atommentes országgá kíván válni.

Válaszul elmondtam, hogy érdekeltek vagyunk abban, hogy Magyarország és Ukrajna hangolja össze Romániával kapcsolatos biztonsági politikáját. Jeleztem, hogy érthetetlennek tartjuk azt a román politikát, amely naponta kér tőlünk hűségnyilatkozatot a határok tiszteletben tartásáról, miközben ő maga területi követeléseket támaszt másokkal szemben. Kifejeztem reményemet, hogy a jövőben sikerül a román álláspontra jobban rávilágítani a nemzetközi szintén, mivel a nemzetközi közvélemény az állandó ismétlések hatására esetleg hajlamos azt hinni, hogy Magyarország is hibás. Ugyanakkor hangsúlyoztam, hogy a magyar–ukrán együttműködés kizárólag az európai normák szigorú betartásával képzelhető el, s nem románellenes élel, hanem az európai béke és biztonság erősítését szem előtt tartva.

Megemlítettem Morozov úrnak, hogy pozitívan értékeljük a kisebbségi kérdésben folytatott ukrán politikát, amelyre érdemes ráirányítani a világ figyelmét. Kifejeztem reményemet, hogy a magyar–ukrán kisebbségi nyilatkozat valóban példaértékűvé válik, melyhez a horvátok után a térség más államai is csatlakoznak.

Megerősítettem a magyar vállalatok készségét az ukrán hadiipar konverziójában¹¹⁶. Felhívtam a figyelmet a hazánk és az egykori szovjet utódállamok együttműködésének egy nemes példájára, mely szerint Hajmáskéren – egy volt szovjet katonai bázison – a csernobili baleset következtében sugárfertőzött fehérorosz gyerekek gondozását végző rehabilitációs központ alakul. Lehetőség van arra, hogy Ukrajnával hasonló együttműködést alakítsunk ki.

¹¹⁶ A konverzió jelentése itt átalakítás.

Morozov úr válaszában kifejtette, hogy a teljes függetlenség elérése felé haladva számukra Magyarország példaként szolgál. Céljuk, hogy a birodalmi hagyományoktól megszabadulva civilizált, független állammá váljanak. Emlékeztetett rá, hogy Ukrajna aktívan kíván részt venni a helsinki folyamatban. Országa nemzetközi elismerését jelzi, hogy már több mint 100 ország ismerte el a független Ukrajnát, s több mint 50 állam létesített velük diplomáciai kapcsolatot. Végül az ukrán védelmi miniszter megismételte hazája készségét arra vonatkozóan, hogy összehangoljuk Romániával kapcsolatos biztonsági politikánkat.

Budapest, 1992. március 3.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

339.
1992. március 30.

Borisz Taraszjuk ukrán külügyminiszter-helyettes
magyarországi tárgyalásai

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Ukrán referatúra
Készítette: Keskeny Ernő
Gépelte: Karl Erika

001229/2/SZT/1992
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 9 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Katona T.
Martonyi J.
Peisch S.
Bába I.
Sáringner L.
Herman J.
Kijev
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Borisz Taraszjuk ukrán külügyminiszter-helyettes magyarországi tárgyalásai

1992. március 25–26-án hazánkban tárgyalt Borisz Ivanovics Taraszjuk, ukrán külügyminiszter-helyettes. Borisz Taraszjuk megnyitotta a budapesti Ukrán Nagykövetséget. A Külügyminisztériumban fogadta Jeszenszky Géza külügyminiszter, tárgyalásokat folytatott Peisch Sándor helyettes államtitkárral, Bába Iván mb. helyettes államtitkárral és Monori István főosztályvezetővel, az NGKM-ben pedig megbeszéléseket folytatott Berényi Lajos helyettes államtitkárral.

Jeszenszky Géza külügyminiszter a Borisz Taraszjukkval való tárgyaláson örömét fejezte ki, hogy a független Ukrajna első nagykövetségét hazánkban nyitja meg. Utalt a magyar–ukrán kapcsolatok példamutató fejlődésére, amire az utóbbi két év eredményei szolgáltatják a bizonyítékot. Megerősítette, hogy hazánk változatlanul kiemelkedő jelentőséget tulajdonít az Ukrajnához fűződő kapcsolatoknak, – amelyek a FÁK tagállamai közül a legelőrehaladottabbak, s hogy készek vagyunk a továbbiakban is minden segítséget megadni Ukrajnának az európai folyamatokba való bekap-

csolódása érdekében. Jeszenszky Géza megemlítette a Nyikolaj Makarevics külügyminiszter-helyetttel nemrég Helsinkiben, s a Konsztantyin Morozov védelmi miniszterrel március elején, Budapesten folytatott eredményes tárgyalásait, amelyek újból megerősítették, hogy hazánknak észak-keleti irányban baráti szomszédja van, ami biztonságpolitikai szempontból is megnyugtató.

Borisz Taraszjuk köszönetet mondott Jeszenszky Gézának a magyar–ukrán kapcsolatok fejlesztésében vállalt szerepéért. Méltatta a kiegyensúlyozott, baráti magyar–ukrán viszonyt, majd átadta Anatolij Zlenko külügyminiszter személyes üdvözlését.

Jeszenszky Géza hangsúlyozta, hogy most elsősorban az aláírt szerződések végrehajtására kell koncentrálni, aminek során prioritást élvez a gazdasági kapcsolatok fejlesztése. Felhívta a figyelmet az elsősorban Kelet-Magyarországon tapasztalható, Ukrajna iránt megnyilvánuló élénk érdeklődésre. Kiemelte, hogy mindkét országban bátorítani kell a vállalkozásokat, biztosítva a külföldi tőkebefektetéshez szükséges garanciákat. Reményét fejezte ki, hogy az országaink közötti gazdasági kapcsolatok fejlődésének újabb lendületet ad az ukrán miniszterelnök áprilisban esedékes látogatása.

A határátkelőhelyekkel és a kishatárforgalommal kapcsolatban külügyminiszter úr rámutatott annak fontosságára, hogy a határátlépőknek konvertibilis fizetőeszközökkel kell rendelkezniük, s felhívta a figyelmet a bűnözés növekedésének lehetőségére.

Az ukrán külügyminiszter-helyettes tájékoztatást adott az ukrán parlament március 24-i zárt üléséről, amelyen megtárgyalták a gazdasági reform alapelveit. Döntés született arról, hogy leállítják a rubel ukrainai forgalmát és április 1-től a kupon lesz a kizárólagos fizetési eszköz. A tervek szerint 3 hónapon belül áttérnek a saját valutára, a hrivnyára, amelyet kezdettől konvertibilisnek terveznek. Ebben elsősorban külföldi bankok segítségére számítanak. Az utódállamokkal világszerte áron, valutában fognak kereskedni.

Peisch Sándor helyettes államtitkár úr az ukrán külügyminiszter-helyetttel folytatott tárgyaláson tájékoztatást adott hazánknak a Helsinkiben Folyamatba való integrációjáról, az EK-hoz fűződő, illetve a szomszédjainkkal kialakított bilaterális kapcsolatokról. Hangsúlyozta a regionális kapcsolatok fontosságát is. Felhívta a figyelmet a Közép-európai Kezdeményezésre, illetve az egyes projektekben lehetséges ukrán érdekeltségre. Az európai együttműködési folyamat feladatai közül kiemelte a válságmegelőzés fontosságát és a nemzeti kisebbségi jogok biztosításának szükségességét. Javasolta, hogy Helsinkiben a magyar és az ukrán delegáció vegye fel a kapcsolatot és működjön együtt.

Taraszjuk úr örömmel fogadta el a Helsinkiben való együttműködésre vonatkozó kezdeményezést. Köszönetet mondott a magyar támogatásért, amit az EBEÉ-be való

ukrán bekapcsolódás érdekében tesz hazánk. Elmondta, hogy Ukrajna most többek között a függetlenség feltételeinek megteremtésén munkálkodik. Az ennek keretében készülő nemzetbiztonsági koncepció két alapelvre támaszkodik. Egyrészt saját erőből kívánják megteremteni a biztonsághoz szükséges garanciákat, az Ukrajna területén lévő egykori szovjet hadseregből, illetve ukrán nemzeti erőkből kialakítandó új ukrán hadsereg felállításával. Másrészt integrálódni kívánnak az európai kollektív biztonsági rendszerbe. Ezzel összefüggésben felhívta a figyelmet az ukrán törvényhozás azon határozatára, amely szerint Ukrajna egyelőre semmilyen katonai vagy politikai tömbhöz nem kíván csatlakozni. A jövőbeni csatlakozás a kollektív biztonsági rendszer hatékonyságától függ. Megemlítette, hogy nem szabad elhinni a rémhíreket a létrejövő ukrán hadsereg nagyságát illetően, az csupán védelmi célokat fog szolgálni, s az is meghatározza nagyságát, hogy fenyegeti-e veszély Ukrainát szomszédjai részéről, vagy sem.

A Bába Iván mb. helyettes államtitkárral folytatott megbeszélésen egyetértés mutatkozott abban, hogy még az év első felében Budapesten meg kell tartani a kisebbségi jogok betartását ellenőrző vegyesbizottság első ülését, amelynek életre hívásáról az 1991. május 31-én aláírt magyar–ukrán kisebbségi nyilatkozat jegyzőkönyve rendelkezik. A magyar tagozatot Bába Iván mb. helyettes államtitkár fogja vezetni, míg az ukrán tagozat élén várhatóan változás lesz: Ny. Makarevics külügyminiszter-helyettest B. Taraszjuk váltja fel.

Bába Iván tájékoztatást adott a Közép-európai Kezdeményezés klagenfurti üléséről, ahol a külügyminiszterek tanácskozásán – konkrétan De Michelis javaslatára – felmerült Ukrajna integrációjának kérdése. Taraszjuk felvetésére Bába Iván javasolta, hogy Ukrajna egyelőre ne testületileg kérje a szervezethez való csatlakozást, inkább a kis lépések politikáját követve a munkacsoportok tevékenységébe kapcsolódjon be. Ezt mindenekelőtt a jugoszláv helyzet instabilitásával indokolta. Hangsúlyozta, hogy a „Visegrádi Hármak” körében is teljes az egyetértés Ukrajna Közép-európai Kezdeményezéshez való kapcsolódását illetően.

Bába Iván támogatásáról biztosította azt a korábbi ukrán kezdeményezést, hogy a külügyminisztériumok közötti együttműködés keretében szakértői tárgyalásokat folytassanak a két ország képviselői a térség biztonságáról, s elítélte az utóbbi időben Ukrajnával szemben többször is megfogalmazott román területi követeléseket. Rámutatott, hogy Románia az egyetlen olyan európai ország, amely területi követelésekkel lép fel.

Taraszjuk úr válaszában tájékoztatást kért a projektekről, elsősorban a Trieszt–Zágráb–Budapest–Ungvár–Kijev autópálya tervéről. Kifejezte megértését, hogy Ukrajnának az integráció kérdésében a kis lépések politikáját kell követnie. A kárpátaljai autonómiával kapcsolatban elmondta, hogy a Legfelsőbb Tanács elé a nem-

zeti kisebbségek helyzetét szabályozó törvénycsomagot terjesztettek, amely felveti a magyarságnak adandó kulturális autonómia lehetőségét, míg az autonómia más formáira a kidolgozásának befejező szakaszához érkezett új alkotmány fog választ adni.

Bába Iván kifejezésre juttatta hazánk érdekeltségét a Kárpátaljára vonatkozó szabad gazdasági övezet kialakításában. Rámutatott, hogy a hármak e téren is szorosan együttműködnek, s hogy egy olyan Kárpátalja létrehozása, amely a nyugatról Ukrajnába áramló tőke gazdasági kapujává válhatna, Ukrajnának is érdeke. Taraszjuk úr válaszában kifejtette, hogy nem tartja valószínűnek Ukrajna egy részének csatlakozását egy különleges gazdasági övezethez. Ez ugyanis kiváltja azon képviselők ellenkezését, akik ebben Ukrajna területi egységét látják veszélyeztetni.

Bába Iván reményét fejezte ki, hogy a kishatárforgalommal kapcsolatos tárgyalások eredményesek lesznek. Elmondta, hogy hazánk európai mércéjű, korszerű kishatárforgalom kialakítására törekszik. Ugyanakkor a belépőknek meg kell felelni bizonyos követelményeknek (pénz, gépkocsik műszaki állapota, biztosítás stb.). Kérte Taraszjuk urat, hogy az ukrán KÜM vezetése segítsen ungvári konzulátusunk munkatársai lakáskörülményeinek megoldásában. Végül felhívta a figyelmet a „Csernobil öröksége” Alapítványra, s jelezte, hogy várjuk az ukrán illetékesek bekapcsolódását a létesítendő rehabilitációs központ munkájába.

Az ukrán külügyminiszter-helyettes a Monori István főosztályvezetővel való találkozón köszönetet mondott a 3. Területi Főosztálynak a jó együttműködésért a magyar–ukrán kapcsolatok fejlesztésében. Áttekintették a két ország folyamatosan épülő új kapcsolatrendszerét és megbeszéltek az ukrán miniszterelnök közelgő látogatásával kapcsolatos teendőket. Borisz Taraszjuk átadta az ukrán külügyminisztérium jegyzékének másolatát az „Interlichter” Vállalatból való ukrán kilépési szándékról.

Monori István kérdésére az ukrán külügyminiszter-helyettes kifejtette véleményét néhány kölcsönös érdeklődésre számot tartó belpolitikai és nemzetközi kérdésről. Határozottan kijelentette, hogy Ukrajna nem kíván változtatni atommentes státuszán. Ugyanakkor elmondta, hogy kétségek merültek fel a Köztársaságból kivont taktikai atomfegyverek sorsát illetően. Ezért született meg az az elnöki rendelet, amely ideiglenesen leállította e fegyverek kivonását. Rámutatott arra is, hogy az ukrán parlamentben nőtt az atommentes státusz feladását követelő radikális képviselők száma, de az ukrán vezetés tudatában van annak, hogy az európai integráció feltétele az atomfegyverekről való lemondás.

A moldovai helyzettel kapcsolatban Taraszjuk úr hangsúlyozta, hogy elvi álláspontjukat a területi egység tiszteletben tartása jellemzi. Az ukrán–moldovai határ lezárása azért vált elkerülhetetlenné, mert a moldovai vezetés kezéből kicsúszott az

ellenőrzés. Érdekük a válság békés megoldása, ezért vállalkoztak közvetítő szerepre. Jelenleg erről tárgyal Moldovában egy ukrán delegáció.¹¹⁷

Grúziával kapcsolatban megjegyezte, hogy korábban ők többször kezdeményezték a diplomáciai kapcsolatok felvételét, de a grúz belső helyzet, a polgárháború miatt erre nem nyílt mód. Ma már ennek nincs akadálya, s Ukrajna készen áll e lépést megtételére.

Az örmény–azeri háborúval¹¹⁸ kapcsolatban kifejtette, bár Ukrajnának Azerbajdzsánban vannak nagyobb gazdasági érdekeltségei, ez nem jelenti azt, hogy politikailag bármelyik felet előnyben részesítenék. Kíváncsnak tartják a katonai cselekmények azonnali beszüntetését, a probléma tárgyalásos úton történő rendezését. Hegyi Karabah problémájára utalva elmondta, számukra elfogadhatatlan bármely állam területi egységének erőszakos megváltoztatása.

Borisz Taraszjuk és Berényi Lajos tárgyalásain az NGKM helyettes államtitkára sürgette az 1992-es indikatív lista egyeztetését, s kérte a regionális gazdasági kapcsolatok fejlesztésének kormányzati szintű támogatását. Elmondta, hogy a magyar fél részéről jól halad a gazdasági vegyesbizottság létrehozása, a szaktárcák támogatják a javaslatot. Az ukrán miniszterelnök esedékes látogatásával kapcsolatban javasolta az együttműködés helyzetének áttekintését a közlekedés, elektromos energia, Ukrajna telefonhálózata, vegyipar, mezőgazdaság területén. Kérte az ukrán fél segítségét a kijevi magyar kereskedelmi tanácsos munkafeltételeinek javítása érdekében.

Budapest, 1992. március 30.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

¹¹⁷ Vö. a *Moldova* című fejezettel.

¹¹⁸ A Hegyi-karabahi autonóm terület parlamentje megszavazta az Örményországgal való egyesülést 1988. február 20-án. Ennek megerősítésével fordultak a szovjet központi kormányzathoz. A Szovjetunió felbomlása segítette az elszakadási mozgalmat. Azerbajdzsán 1991. augusztus 30-án kikiáltotta függetlenségét, 1991. szeptember 2-án Hegyi-Karabah szintén kikiáltotta függetlenségét. A konfliktus eszkalálódott, és 1992-ben háborúvá terebélyesedett. Az Azerbajdzsántól való elszakadás bejelentése mélyen gyökerező problémát hozott felszínre, melynek eredménye volt az 1992–1994 között zajló örmény–azeri háború, a Hegyi-karabahi konfliktus. A háború 1994. május 16-án Moszkvában kötött fegyverszünettel zárult le, a két állam azóta sem kötött békét egymással. Napjainkban kiújult a konfliktus a két fél között.

340.
1992. április 7.

Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij Zlenko
ukrán külügyminiszter tárgyalásai

30

Külügyminisztérium

Szigorúan titkos!

Tájékoztató

Dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij Zlenko ukrán
külügyminiszter találkozójáról

1992. április 4-én határmenti találkozóra került sor köztem és A. Zlenko ukrán külügyminiszter között Beregszászon és Nyíregyházán. A magyar küldöttség tagja volt dr. Entz Géza államtitkár és Bába Iván helyettes államtitkár. A külügyminiszteri szintű találkozó mellett párhuzamosan tanácskozott dr. Virágh Pál, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye köztársasági megbízottja és M. Krailo, Kárpátalja elnöki megbízottja. Dr. Entz Géza megbeszélést folytatott a beregszászi járás KMKSZ vezetőivel. Az előzetes megállapodás alapján a külügyminiszterek a Moldovai Köztársaságban kialakult helyzetet és a magyar–ukrán kapcsolatokat tekintették át.

A. Zlenko kifejtette, hogy ukrán vélemény szerint minden volt szovjet köztársaság jogutódja a Szovjetuniónak, de Oroszország ebben a kérdésben kivételezett jogokat követel magának. Kijelentette, hogy Ukrajna magára vállalja a volt Szovjetunió adósságállományának ráeső részét. A moldovai helyzettel kapcsolatban elmondta, hogy Ukrajna a konfliktus békés rendezésében érdekelt és mindent elkövet azért, hogy a konfliktusban harmadik fél, nevezetesen Románia és a 14. hadsereg ne vegyen részt. Ukrajna mindent megtesz azért is, hogy a fegyveres konfliktusnak ne legyenek polgári célpontjai, és a konfliktushordozó elemek ne haladhassanak át Ukrajna területén. A. Zlenko javasolta, hogy a kérdés megvitatásába vonják be a Biztonsági Tanácsot és az EBEÉ szerveit. Az ukrán vezetést aggasztja a moldovai nemzeti kisebbségek helyzete. Eddig 15 ezer moldovai lakos menekült el a Dnyeszter-melléki területről. A külügyminiszter beszámolt a helsinki utótálálkozó alkalmából Oroszor-

szág, Ukrajna, Románia és Moldova külügyminiszterei közt létrehozott találkozóról és utalt az 1992. április 6-i négyes chisinaui találkozóra, amelyen részt vesz Dienstbier csehszlovák külügyminiszternek, az EBEÉ soros elnökének személyes megbízottja is. A miniszter ismertette azokat a tervbe vett konkrét lépéseket, amelyeket a konfliktus kiéleződése és extrapolálása¹¹⁹ esetén fogatosítanak (demilitarizált övezet létrehozása a Dnyeszter mindkét partján, fegyverszünetet ellenőrző bizottság létrehozása, nemzetközi megfigyelők kiküldése, a nehéz fegyverzet kivonása, fegyverembargó elrendelése stb.).

Válaszomban a jogutódlással kapcsolatban megjegyeztem, hogy ez nemcsak jogi, hanem gazdasági, kulturális és katonai kérdés is. Emlékeztettem a minisztert arra, hogy amikor az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlott, a politikai rendezés után a vagyonelosztásról még évekig tárgyaltak. A volt Szovjetunióban is hasonló megoldásra lenne szükség. Biztosítottam az ukrán külügyminisztert, hogy a magyar kormány is érdekelt a moldovai konfliktus békés rendezésében. Felhívtam a figyelmét a negatív jugoszláv példára és annak a rendkívüli veszélyére, ha Romániában a nacionalista indulatok megerősödnek. Fontosnak tartottam kiemelni a moldovai nemzeti kisebbségek védelmének biztosítását, de hangsúlyoztam, hogy az orosz kisebbség jogos érdekeinek védelme nem nyújthat alkalmat külső erők beavatkozására. A megoldás útja esetleg egy svájci típusú kantonális struktúra lenne. A konfliktus megoldásába be lehetne vonni az EBEÉ szerveit, az Európa Tanácsot, amelynek Magyarország is tagja, valamint az ENSZ Biztonsági Tanácsát, amelyben hazánk most nem állandó tagként vesz részt¹²⁰.

A. Zlenko rendkívül hasznosnak ítélte a magyar javaslatokat. Szükségesnek tartaná, hogy Magyarország levélben tájékoztassa az Európa Tanácsot az emberi és kisebbségi jogok Moldovában történő megsértéséről. Kérte, hogy a magyar külügyminiszter az április 6-i chisinaui miniszteri találkozó előtt tájékoztassa Dienstbier csehszlovák külügyminisztert a magyar és ukrán álláspontokról. Felvetette, hogy Ukrajna és Magyarország közösen forduljon ebben a kérdésben az ENSZ Biztonsági Tanácsához.

A magyar–ukrán kapcsolatok témakörében A. Zlenko megállapította, hogy az eddig aláírt egyezmények megfelelő politikai keretet biztosítanak együttműködésünknek, de ezt tartalommal kell megtölteni. Különösen vonatkozik ez gazdasági együttműködésünkre. Ukrajnában a politikai és gazdasági rendszerben strukturális változások mennek végbe, s ez bizonyos értelemben lassítja együttműködésünket.

¹¹⁹ Az extrapolálás jelentése: a jelen adatait felhasználva jövőbeni jelenségek megvalósulásának vízi-onálása.

¹²⁰ Magyarország 1992. január 1. és 1993. december 31. között, két évig az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagja volt.

Fontosnak tartaná a nemzetiségi kisebbségekkel kapcsolatos vegyesbizottság mielőbbi összehívását. Fel kellene gyorsítani az alapszerződés és a konzuli egyezmény ratifikációs eljárási folyamatát, tisztázásra szorul a közlekedési ügyekben való együttműködés. Reméli, hogy a közeljövőben aláírásra kerül a környezetvédelmi és egészségügyi egyezmény. Fokin ukrán miniszterelnök magyarországi útja lehetőséget biztosít majd a konkrét kérdések megtárgyalására és megoldására, újabb dokumentumok aláírására.¹²¹

Az elmondottakra reagálva felvettem a szovjet államadósság Ukrajnára eső részének visszafizetését, illetve annak lehető módzatait. Gazdasági kapcsolatainkban fontos szerepet szánunk a vegyesvállalatoknak, a biztató kezdetek után számukat meg kell sokszorozni. A Budapesten megrendezendő Világkiállítás ehhez kedvező feltételeket nyújt, növelheti a beruházások és a vegyesvállalatok iránti érdeklődést. Pénzügyi megállapodásokra lenne szükség, túl kell lépni a barter kereskedelmi formán. Sürgetjük az átfogó banki megállapodás mielőbbi létrehozását. Tárgyalópartneremnek felvettem a Kárpátaljáról áttelepültek vagyonátutalásával kapcsolatos kérdést, kb. 6 millió Rubel az az összeg, amit az áttelepültek a kárpátaljai bankokon keresztül a Vnyesekonombankhoz¹²² átutaltak, s aminek a magyarországi kifizetéséhez még mindig nem juttatták el a megbízásokat az MNB-nek. Kértem az ukrán külügyminisztert, hogy szorgalmazza az oroszoknál a megbízások megküldését. Reményemet fejeztem ki, hogy ungvári konzulátusunkat a közeljövőben főkonzulátussá minősíthetjük át. Üdvözlőnk, ha Ukrajna konzuli képviseletet létesítene Magyarországon. Fontosnak tartottam, hogy a két külügyminisztérium közötti konzultációs megállapodásra alapozva rendszeresen szakértői munkacsoportokat hívjunk össze a következő témákban: Közép- és Kelet-Európa és a Balkán helyzetével Összefüggő problémák; biztonságpolitikai kérdések (NATO, WEU stb.); multilaterális szervezetek (ET, ENSZ, EBEÉ, EK stb.). A nemzetiségi kérdéskörrel kapcsolatban magam is sürgettem a vegyesbizottság mielőbbi összehívását. Közöltem, hogy a vegyesbizottság magyar tagozatának elnöke dr. Entz Géza államtitkár.

Dr. Entz Géza beszámolt a KMKSZ vezetőivel történt megbeszéléseiről. Megállapította, hogy a magyar nemzetiség helyzetének javításához a politikai feltételek rendkívül kedvezőek. Röviden vázolta a vegyesbizottság feladatait és céljait. Kijelentette, hogy készek vagyunk a vegyesbizottság első ülésének mielőbbi összehívására, amelynek megvitatandó témái: a szubregionális együttműködés, az együttműködés

¹²¹ Vö. 346. számú irattal. *Jelentés a Kormánynak Vitold Fokin ukrán miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásáról.* 1992. május 26.

¹²² A Vnyesekonombank – VEB az orosz kormány tulajdonában lévő külkereskedelmi bank (befektési bank), amelyet 1987-ben alapítottak, székhelye Moszkva.

nemzetközi feltételei, az oktatási és művelődési együttműködés kérdései, a történettudományi együttműködés.

M. Krailo úr, elnöki megbízott beszámolt az önkormányzatok vezetőinek tanácskozásáról. A kishatárforgalommal kapcsolatban sürgette a megállapodás mielőbbi megkötését, s felvetette a forintátváltás és a gépjárművek kötelező biztosításának problémáját.

A. Zlenko külügyminiszter arról tájékoztatott, hogy a Vnyesekonombank csődöt jelentett be, és türelmet kért a helyzet tisztázódásáig. A Világkiállítással kapcsolatban megjegyezte, hogy ukrán illetékes szervek a legrövidebb időn belül felveszik a kapcsolatot a magyar illetékesekkel. Az ungvári főkonzulátus kérdésében készek a magyar fél kérését pozitívan megítélni a konzuli egyezmény ratifikálása után.

A tárgyalásokról közös közleményt fogadtunk el és közzétettünk egy, a nemzeti-ségi kérdésekről szóló közös nyilatkozatot.

A KMKSZ beregszászi járási szervezetének elnöksége petíciót juttatott el a két külügyminiszterhez, amelyben kéri, hogy Ukrajna demokratikusan megválasztott parlamentje tartsa tiszteletben és ismerje el törvényesnek a beregszászi járásban 1991. december 1-én a Magyar Autonóm Körzet létrehozásáról, valamint az 1990. november 25-én a történelmi városnév, Beregszász neve visszaállításáról és hivatalossá tételéről megtartott népszavazás eredményét és hogy az Ukrán Legfelső Tanács a kidolgozásra kerülő új Alkotmányban deklarálja a Magyar Autonóm Körzet, mint Ukrajna kötelékébe tartozó területiális egység létjogosultságát.

A tárgyalások alkalmával átadtam ukrán partneremnek azt a dokumentumot, amely a Vajdaságban élő ukrán, ruszin nemzetiségi áldozatok névsorát tartalmazza.

Budapest, 1992. április 7.

Dr. Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 1992 15. doboz

341.
1992. április 7.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Alekszandr Ruckoj orosz
elnökhelyettes felszólalása az Orosz Népképviselési
Kongresszuson a Dnyeszter-menti Köztársaságról. Az orosz rádió
hírósszefoglalója Jeszenszky Géza külügyminiszter és Anatolij
Zlenko ukrán külügyminiszter beregszászi megbeszéléseiről

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20105
Érkezett: 92. 04. 07. 14:56
Készítette: Szi.
Ellenőrizte:

04716/759/3

41

Tárgy: Orosz vélemény a magyar–ukrán határtalálkozóról

Alekszandr Ruckoj orosz elnökhelyettes április 6-án az esti órákban felszólalt az Orosz Népképviselési Kongresszuson. Az ún. Dnyeszter-menti Köztársaság javára elfogultan, szélsőségektől sem mentesen számolt be ottani látogatásáról drámai képet festve az orosz lakosság szorongatott helyzetéről. Megoldásként a 14. hadsereg bevetését javasolta. Ruckoj beszámolóját több képviselő bírálta. A Kongresszus a témában nem foglalt állást, megvárja a kisinyovi külügyminiszteri találkozó befejezését. A Moldova körül kialakult helyzet az orosz tömegtájékoztatás egyik vezető témája. A kisinyovi külügyminiszteri tárgyaláson Kozirjev orosz és Zlenko ukrán külügyminiszter javaslatot terjesztett elő a 14. hadsereg semlegességének megőrzéséről és a Dnyeszter-menti Köztársaság önrendelkezési jogáról Románia és Moldova egyesülése esetén. Zlenko fegyverszállítási embargó bevezetését is javasolta.

Az orosz rádió ma reggeli 7 órai hírösszefoglalója részletesen, tárgyyszerűen, pozitív megközelítésben foglalkozott dr. Jeszenszky Géza és Anatolij Zlenko beregszászi megbeszéléseivel, amelyen a két külügyminiszter foglalkozott a moldáv helyzettel. Az orosz rádió kommentátora kiemelte, hogy a magyar–ukrán külügyminiszteri megbeszélésen a felek síkra szálltak a moldáv polgárháborús helyzet békés politikai eszközökkel történő rendezése mellett, és hangsúlyozták Moldova területi egységének megőrzését. A magyar–ukrán külügyminiszteri megbeszélésről hírt adott a televízió is az április 6-i esti hírösszefoglalójában. A magyar–ukrán külügyminiszteri megbeszélés tálalása, elhelyezése az orosz külpolitikai propagandában pozitív megközelítéssel történt, olyan elemként kezelték, amely a moldáv események kapcsán kialakult feszült, esetenként vibráló politikai légkörben stabilizáló hatást gyakorolt és lényegében összhangban van az orosz demokratikus erők, az itteni mérsékeltek álláspontjával. Ugyancsak mérséklő hatása van a moldáv–orosz diplomáciai kapcsolatok felvételének is.

– 83 – Birnbauer –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

342.
1992. április 16.

Páldi András kijevi nagykövet főnöki levele Ukrajna
biztonságpolitikájáról és külpolitikájáról

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. április 16.

Érvényes: visszavonásig
Von: 23=17 Táv-ra

28/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Ukrajna biztonságpolitikai kérdései

A 23/17.sz. táviratban felsorolt kérdésekre jelenlegi ismereteink alapján a következő válaszokat tudjuk adni:

1. A fogadó ország Magyarországot is érintő biztonságpolitikai törekvéseiről

Az ukrán állam néhány hónapos létezése alatt politikailag függetlenné vált ugyan, de sem gazdaságilag, sem a fegyveres erők tekintetében még nem tudott olyan önállóságot szerezni, amilyen a független államiság feltétele. Ukrajna és Oroszország elkülönülése, szétválása éles politikai harc, kölcsönös vádaskodás, egymás iránti bizalmatlanság, időnként sovinszta jelszavak hangoztatása közben megy végbe. A helyzet ilyen mértékű kiéleződéséért Kijevben egyértelműen Oroszország jelenlegi vezetőit tartják felelősnek. Oroszország nem képes megemészteni az orosz imperializmus érdekeit megvalósító szovjet birodalom széthullását. Mindent megkísérelnek a szétesés megakadályozása és az orosz uralom visszaállítására, de legalábbis befolyásuk állandósítására. Erre szolgál a FÁK, amit a birodalom új vezetéssel és új formában való újjászervezése első lépcsőjének tartanak. Oroszország politikusai a SZU szét-

esésének felelősségét Ukrainára igyekeznek hárítani, annál is inkább, mert az orosz vezetéssel szerveződő FÁK új centrummá változtatása útjában tényleg Ukrajna áll.

Ukrajna ma fenyegetve érzi magát. Az ukrán politikusok egységre szólítják fel a pártokat az orosz veszély ellen. Ukrainában nagyon komolyan veszik az oroszok határkiigazítási követeléseit, a Krím elcsatolására vonatkozó igényüket, sőt sokan az atomfegyver felhasználására is képesnek tartják őket. Ma is sok ukrán állítja, hogy az oroszok semmivel sem humánusabbak, ha érdekeikről van szó, mint a szerbek és képesek fegyverrel támadni Ukrainára. Ebben csak a nemzetközi reagálás és saját belső szétesésük, bomlásuk akadályozhatja meg őket. Ezeket némileg túlzásnak tartom ugyan, de elgondolkodtató, hogy még egyetlen orosz politikus sem akadt, még a demokraták között sem, aki ne tett volna már kemény ukránellenes nyilatkozatot.

A fentieket azért foglaltam össze röviden, hogy világosabb legyen az a szituáció, amellyel az ukránoknak számolniuk kell biztonságpolitikájuk kialakításánál. A biztonságpolitikai koncepció most készül, amelynek néhány eleme, sarkpontja vált eddig ismertté. Ezeket parlamenti határozatok, vezetők nyilatkozatai erősítik meg.

Ukrajna vezetői elsősorban azt hangsúlyozzák, hogy Ukrajna békében és jó szomszédságban akar élni minden szomszédjával, nincsen területi követelése senkitől és tárgyalni sem hajlandó más országok területi igényeiről. Ragaszkodnak a határok megváltoztathatatlanságát leszögezõ helsinki határozatokhoz.

Minden ukrán nyilatkozat tartalmazza azt az alapelvet, hogy Ukrajna semleges, tömbökön kívüli ország kíván lenni. A semlegesség fogalma ma már nem a régi, hiszen a két ellenséges világhatalom szembenállása megszűnt, így a kettőjük közötti semlegességnak sincs politikai tartalma. Az ukrán vezetők semlegességre való törekvésükön tulajdonképpen azt értik, hogy Ukrajna nem kíván belépni semmilyen regionális csoportosulásba. Egyes politikusok felröppentették ugyan azt a hírt, hogy Ukrajna szeretne csatlakozni a Visegrádi Hármakhoz, de Kravcsuk elnök ezt gyorsan megcáfolta.

Tudunk viszont arról, hogy a Védelmi Minisztérium operatív-stratégiai kutató intézete már felvette a kapcsolatot a NATO hasonló intézetével, közös kutatások végzése céljából. Az intézet igazgatója szerint a semlegesség álláspontjára való helyezkedés hosszabb távon értelmét veszti, és akkor napirendre kerül a NATO-hoz való közeledés ügye. A semleges státuszt – szerinte – arra az átmeneti időre szánják, amíg Ukrajna keleti kötődéséből fokozatosan felszabadulva, a nyugati orientáció meg nem erősödik.

A legtöbb probléma, félreértés és szándékos félremagyarázás Ukrajna atomhatalommá válásával kapcsolatos. Erről sok nyilatkozat látott napvilágot, ezért nem részletezem. Magyar szempontból az ukrán álláspont mindig világos és érthető volt. Az elmúlt év során a magyar vezetők (Antall József, Göncz Árpád, Für Lajos, Jeszenszky

Géza) és az ukrán vezetők (Kravcsuk, Zlenko, Morozov) megbeszélésein az ukrán vezetők megnyugtató magyarázatot adtak. E szerint Ukrajna atomfegyvermentes ország kíván lenni. Ukrajnának nincsenek globális érdekei, ezért támadó atomfegyverekre nincs szüksége. Részt kíván venni az atomfegyverek csökkentésére vonatkozó megállapodások végrehajtásában. Bizonyos zavart az okozott külföldi megfigyelők körében, hogy az alapálláspont változatlanságának fenntartásával, néhányszor módosultak az ukrán politika taktikai elemei.

Közvetlenül a puccs után Kravcsuk több nyilatkozatában elmondta, hogy Ukrajna atomfegyvermentes ország akar lenni, ezért egyetért az ukrán területen lévő atomfegyverek leszerelésével és kiszállításával.

Az ellenzék, a RUH¹²³ nyomására azonban némileg módosította véleményét, kijelentve, hogy az atomfegyverek Ukrajnában maradnak, de az ukrán kormány örködni fog afelett, hogy senki se használhassa fel őket. Az ukrán magatartás nem azért módosult, mert erősödött az ukrán vezetők harciassága, vagy hatalomvágya, ahogy sokfelé magyarázták, hanem azért, mert a területükön tárolt atomfegyverek létét arra szerették volna felhasználni, hogy a világ minél hamarabb ismerje el Ukrajnát, hogy minél előbb bekapcsolódhassanak a nemzetközi politikai életbe,

Arra számítottak, hogy Ukrajnát, mint atomfegyverrel rendelkező országot Oroszország mellett az USA bevonja a fegyvercsökkentést érintő megbeszélésekbe és ezzel egyúttal önálló állami létét is elismeri. Ebben az időben ugyanis, augusztus 24-i, az ukrán függetlenségről hozott parlamenti döntés és a december 1-i népszavazás között, az USA és más nagyhatalmak még mindig Gorbacsovot támadó politikát folytattak, amiből arra következtettek Kijevben, hogy Ukrajna elismertetése nehezen fog sikerülni. A fő kérdés tehát Ukrajna számára nem az atomfegyver megtartása volt, hanem az állami lét elfogadtatása. Amikor aztán december 1-e után az elismerés és a diplomáciai kapcsolatok felvétele gyorsütemben megindult, Ukrajna 1992 januárjában hozzájárult az atomfegyverek kiszállításához. Nem sokkal utána azonban Oroszország és Ukrajna viszonya tovább romlott, mert Oroszország a SZU egyedüli örökösének tekintve magát, semmit sem hajlandó megosztani az utódállamokkal. Ukrajnát gazdasági, pénzügyi, hitel-blokád alatt tartva, nem hajlandó a fekete-tengeri flotta megosztására sem.

Ebben a helyzetben az ukrán politikai ellenzék éles támadást kezdett Kravcsuk álláspontja ellen, azzal vádolva őt, hogy túlságosan lágy, engedékeny politikát folytat, nem áll ellen az orosz imperializmusnak, sőt erősíti azt, mert a leszerelt atomfegyvereket Oroszország nem semmisíti meg, hanem saját haderejének erősítésére használja

¹²³ Ukrajn Népi Mozgalom (Ruh) egyik megalapítója Vjacseszlav Čornovil volt az 1980-as évek végén. Szeparatista és nacionalista mozgalom, amely célul tűzte ki Ukrajna függetlenségét.

fel. Nem lehet Ukrajnában lefegyverzési politikát folytatni – mondják – miközben Oroszország fegyverkezik. A parlamentben azt vetették Kravcsuk szemére, hogy az atommentessé válás stratégiáját sietve akarja végrehajtani, mert túlságosan figyel a nyugati véleményekre és ezzel gyengíti Ukrajna biztonsági értékeit. A követeléseket kielégítendő állította le Kravcsuk az atomfejek leszerelését és követelte a megsemmisítés nemzetközi ellenőrzését. Amikor az ellenőrzést megszervezik, azonnal folytatni fogják az atomrobbanófejek kiszállítását. Ukrajna atompolitikája – véleményem szerint – sohasem irányult mások ellen, sosem fenyegetett senkit. Először diplomáciai sikerek elérésére akarták felhasználni, később pedig az orosz fenyegetés elleni védekező eszközként. Az atomfegyvermentesség továbbra is Ukrajna politikájának egyik fontos alapelve.

Az ukrán biztonságpolitika felsorolt tételei, – azaz a semlegesség, ill. tömbönkívüliség, békés, jószomszédságra való törekvés, atommentes övezetté válás –, olyan ukrán állam kialakulását jelzi keleti határainknál, amely megfelel Magyarország biztonsági érdekeinek. Nem véletlen, hogy Magyarország volt az első ország, amelyik a hadseregek együttműködésére vonatkozó megállapodást írt alá Ukrajnával.

Helytelennek tartom azokat a helyenként felbukkanó nézeteket, hogy Ukrajna erópolitikát kíván folytatni, hogy az új ukrán vezetők politikai törekvéseiket fegyveres erőre támaszkodva akarják keresztül vinni. Ez tévedés. Vannak ugyan szélsőséges, harcias keményen oroszellenes állásfoglalások, de nem a kormányban, hanem az ellenzék soraiban.

2. Hogyan értékeli a döntéselőkészítő és döntéshozó körök a kelet-európai stabilitást?

Ukrajnában, mind a kormányban, mind az ellenzékben dolgozó politikusok úgy látják, hogy Kelet-Európában nagyon ingatag a politikai helyzet, amit az idéz elő, hogy sehol sem találták meg a totális rendszer zavarmentes leépítésének módját. Itt évek óta hangoztatták nekem a RUH vezetői, hogy ők a magyarországi átmenetet tekintik példának, elsősorban azért, mert nálunk békésen ment végbe a hatalomváltás. Alapvető feladatnak tartották és tartják, hogy olyan óvatosan kell a társadalom átalakítását végrehajtani, hogy a nemzetiségek és társadalmi csoportok közötti összeütközés elkerülhető legyen.

A kelet-európai régió ingatagságának alapvető okát a nemzetiségi problémák megoldatlanságában látják. Mivel Ukrajna soknemzetiségű ország és ukránok is nagyszámban élnek határaikon túl, Ukrajna érdekelt a kisebbségi jogok érvényesítésében. Ukrajna volt az egyetlen a szomszédos országok közül, amelyik hajlandó volt aláírni velünk a nemzeti kisebbségek jogairól szóló nyilatkozatot.

Ukrán politikai erők, a kelet-európai stabilitás megteremtésének legfőbb akadályát abban a törekvésben látják, amely a nemzetiségi jogokra, történelmi tradíciókra stb. hivatkozva területi követeléseket hangoztatnak. Eddig két ország lépett fel területi követeléssel Ukrajna ellen, Oroszország és Románia. Ukrajna határozottan a határok megváltoztathatatlanságának álláspontján van, de nincsenek területi igényei, és keményen visszautasít minden ukrán ellenes határkiigazítási követelést.

Az ukrán politikusok jól érzékelik, hogy Kelet-Európában nem lesz addig stabilitás, amíg Ukrajna, mint független állam meg nem szilárdul. De jól tudják azt is, hogy az ukrán függetlenség nem lehet stabil és tartós, amíg Kelet-Európa országaiban be nem fejeződnek a fegyveres összetűzések, amíg a soknemzetiségű országok az emberi és kisebbségi jogok megadása tekintetében el nem fogadják az európai normákat.

3. Milyen érdekei vannak Ukrajnának térségünkben?

Ukrajna fő stratégiai célja az, hogy fokozatosan el kíván szakadni a keleti, ázsiai kötődéseitől és be akar épülni az európai politikai, gazdasági és kulturális életbe. Márpedig az Európába vezető út Ukrajna számára Kelet-Közép-Európán vezet keresztül, kettős értelemben is. Egyrészt geopolitikai értelemben szomszédságunk okán, másrészt az itt elterülő, volt szocialista országok, de a társadalmi átalakulásban előbbjáró szomszédok jelentik Ukrajna számára azt a politikai, gazdasági hidat, amelyet Ukrajna nem tud megkerülni, ha Európába akar jutni.

Ezért Ukrajna alapvető érdeke, hogy jószomszédi, baráti kapcsolatot tartson fenn nyugati szomszédjaival. Eddig azonban ilyen viszony kialakítása csak Magyarországgal sikerült, amiben az alapvető érdem a magyar diplomáciáé. Magyar kormány már két évvel ezelőtt önálló államként kezelte Ukrajnát, fontos egyezményeket írt alá vele és ezzel támogatta Ukrajnát a függetlenséghez vezető úton és segítette nemzetközi elismertetését Ukrajna vezetői nagyon hálásak ezért, ma Magyarországot tekintik legjobb barátjuknak, olyan országnak, amelyikkel nincsenek vitás kérdéseik.

Ukrajna és Lengyelország politikai kapcsolatai nem rosszak, de nem is jók. A történelmi és kisebbségi okokban gyökerező ellentétek még nem kerültek felszínre, de hatásuk mégis érződik, mert a két ország kapcsolata elég tartózkodó.

Cseh és Szlovák Köztársaság – feltűnő módon – szintén tartózkodó, óvatos magatartást tanúsít Ukrajna iránt. A csehszlovák politikusok második, harmadik vonala látogatott eddig csak Kijevbe. E látogatások inkább rontották a két ország viszonyát, mint javították. Az ukránok ugyanis esetenként kemény hangon felelősségre vonták vendégeiket Szlovákia kisebbség ellenes törvényeiért és megszorító intézkedéseikért.

Szlovákiában mintegy 40.000 ruszin–ukrán él, akiknek a helyzete, kisebbségi léte egyre rosszabb. Felelősségre vonták a csehszlovák politikusokat a Kárpátalja Csehszlovákiához való csatolását követelő mozgalmak, pártok kormányzati támogatásáért. A csehszlovák kormány hűvös magatartásának legmélyebben fekvő oka – szerintem az –, hogy olyan körülmények között, amikor a szlovák önállósulási törekvések a köztársaság egységét veszélyeztetik, akkor nem építhet ki baráti kapcsolatokat Ukrajnával, amelyik szintén „szakadár”, az előző kötelekeitől szabaduló politikát folytat.

Románia okozza Ukrajnának a legtöbb gondot. A román területi követelések és a Moldvával való egyesülés állandó napirenden tartása Ukrajnát nagyon óvatossá tette. A Dnyeszter-melléki feszültség fenntartása elsősorban Romániának érdeke, mert kiprovokálhat egy határváltoztatást, ami precedensként lenne felhasználható Ukrajnával szemben. Az ukrán–román viszonyra jellemző, hogy 1991. november végén az ukrán külügyminiszter román hívásra sem ment el Bukarestbe a diplomáciai kapcsolatokra vonatkozó jegyzőkönyv aláírására, mert nem akarta, hogy Románia legyen az első a diplomáciai kapcsolatokat felvevő országok sorában.

Ukrajna számára – összegezve – az a legfontosabb, hogy a mi térségünkben nyugalom és stabilitás legyen. Területeket senkitől se követel és visszautasít minden határmódosítási szándékot.

Ukrajna alapvető célja egyrészt az, hogy békésen rendezze ügyeit Oroszországgal, másrészt minél előbb gyümölcsöző kapcsolatokat építsen ki a nagy nyugati országokkal.

4. Érdekei mennyire befolyásolják Ukrajnát egy olyan feszültségben, amelynek magyar vonatkozásai is vannak?

Az elmúlt két évben folytatott, Ukrajnát segítő politikánk hosszútávra ható eredménye az, hogy Ausztrián kívül még egy olyan baráti szomszédot szereztünk, amelyiknek a kelet-közép-európai régióban nincsenek velünk ellentétes céljai, amelyeknek velünk jobb politikai, katonai kapcsolatai vannak, mint a többi térségbeli országgal. A kisebbségi kérdések kiéleződése érdekes módon elősegíti, hogy az ukrán és a magyar érdekek közeledjenek egymáshoz. Szlovákiában a ruszinok, Romániában az ukránok és ruszinok, Jugoszláviában a ruszinok helyzetén keresztül Ukrajnában könnyebben megértik a kisebbségi magyarok gondjait. A szomszéd országokban folyó, az emberi, kisebbségi jogokat sértő tevékenység elleni fellépéseinkben pedig egyre inkább egy platformra kerülünk velük. A két kormány kitűnő viszonyára jellemző, hogy ukrán kezdeményezésre összehangolják Ukrajna és Magyarország politikáját Románia agresszivitásával szemben.

Kelet-közép-európai feszültségben Ukrajna békéltető szerepet játszana, mert érdekei ellen hatna mindenféle konfliktus. Magyarország számíthatna Ukrajna jóindulatára és politikai támogatására.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

343.
1992. április 28.

A Külügyminisztérium 3. Területi Főosztálya ukrán
referatúrájának feljegyzése Mihajlo Krajilonak, Kárpátalja elnöki
megbízottjának magyarországi tárgyalásairól

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Ukrán referatúra

001539/2/1992.
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 8 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Katona T.
Martonyi J.
Bába I.
Sáringner L.
Herman J.
Kijev
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Mihajlo Ivanovics Krajilonak, Kárpátalja elnöki megbízottjának magyarországi tárgyalásai

1992. április 24–25-én Jeszenszky Géza külügyminiszter úr meghívására tárgyalásokat folytatott hazánkban Mihajlo Ivanovics Krajilo, Kárpátalja elnöki megbízottja. Kíséretében tartózkodott Szerhij Ivanovics Usztics, helyettes elnöki megbízott, valamint Tóth Mihály, a beregszászi járás elnöki megbízottja. Az ukrán delegációhoz Budapesten csatlakozott Dmitro Tkacs, Ukrajna budapesti ideiglenes ügyvivője. Krajilo urat és kíséretét a KÜM-ben fogadta Jeszenszky Géza külügyminiszter, majd Bába Iván helyettes államtitkár. Az elnöki megbízott ezenkívül tárgyalásokat folytatott a Határontúli Magyarok Titkárságán Entz Géza államtitkárral; az NGKM-ben Berényi Lajos helyettes államtitkárral; a BM-ben Szabó Lajos főosztályvezetővel; a Vám- és Pénzügyőrségnél Nagy János országos parancsnok-helyettessel.

Jeszenszky Géza külügyminiszter a Mihajlo Krajiloval folytatott megbeszélésen utalt az április 4-i külügyminiszteri határtalálkozóra, ahol sor került személyes talál-

kozójukra is. Hangsúlyozta a Magyarország és Kárpátalja közötti együttműködés fontosságát, amelyet a magyar–ukrán együttműködés keretei között valósítunk meg. Kifejezte hazánk érdekeltségét abban, hogy Kárpátalja híd legyen Ukrajna és Magyarország között. Ez a földrajzi közelségből, a történelem során felhalmozódott gazdag kapcsolatokból természetszerűen következik.

Mihajlo Krajilo úr – miután átadta Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter személyes üdvözlését – a külügyminiszter úr érdeklődésére tájékoztatást adott Kárpátalja helyzetéről. Elmondta, hogy jelenleg az elnöki megbízotti rendszer kialakításán munkálkodnak. Már kinevezték helyettesévé Szerhij Uszticsot, s a 13 járás élére az elnöki megbízottakat, köztük Tóth Mihályt, aki a beregszászi járást fogja irányítani. Ezzel párhuzamosan lebontották a megyei végrehajtó bizottsági rendszert. A május elsejéig kialakítandó rendszer a korábbi tanácselnöki és végrehajtó bizottsági hatáskörnél nagyobb hatalmat összpontosít a megbízottak kezében. A megbízotti rendszer kialakítása mellett foglalt állást a kárpátaljai Nemzetek Ligája is. Az elnöki megbízott teljes támogatásáról biztosította a külügyminiszter úr előtt Tóth Mihályt.

Krajilo úr tájékoztatta a külügyminiszter urat arról, hogy Kárpátalján az ukrán nemzetiségi politika eredményeként nincs éles szembenállás a nemzetiségek között. Méltatta a magyar–ukrán kapcsolatokat, kiemelve Magyarország Ukrajna elismerésében játszott úttörő szerepét.

A határon kialakult helyzettel kapcsolatban felhívta arra a figyelmet, hogy Breszt átengedőképességének csökkenésével nőtt a Záhony–Csap határátkelő forgalma, s kifejezte az ukrán fél érdekeltségét a másik négy határátkelőhely korszerűsítésében.

Jeszzenszky Géza válaszában hangsúlyozta, hogy a Krajilo úr által elmondottak is a demokrácia, a piacgazdaság Nyugatról Keletre való örvendetes terjedéséről tanúskodnak. Kifejtette, hogy az egész világ nagy várakozással figyeli Ukrajna demokratikus átalakulását. A külügyminiszter úr kiemelte, hogy Nyugaton megértéssel fogadják azt a magyar véleményt, miszerint Oroszország felemelése, Európába való integrációja nem képzelhető el Ukrajna figyelmen kívül hagyásával. Tájékoztatta tárgyalópartnerét az M3-as autópályának az ukrán határ felé irányuló építéséről, amely jövőre, vállalkozói alapon kezdődik meg. A magyar kormány április 23-án hozott határozata értelmében hamarosan sor kerül a magyar–ukrán határon található határátkelők modernizálására is.

A magyar–ukrán gazdasági kapcsolatokat illetően nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a két ország közötti kereskedelmi elszámolás alapja a jövőben a forint lesz, amely gyakorlatilag már konvertibilis.

Jeszzenszky Géza dicsérte Ukrajna kisebbségi politikáját, rámutatva, hogy ez minden bizonnyal pozitív hatást fog gyakorolni az Ukrainán kívül élő ukránokra is. Kife-

jezésre juttatta, hogy személyes elkötelezettséget is érez Ukrajna iránt, s a jövőben is mindent megtesz a magyar–ukrán kapcsolatok fejlesztéséért.

Bába Iván helyettes államtitkár a Mihajlo Krajiloval folytatott tárgyaláson hangot adott annak a meggyőződésének, hogy közvetlen személyes kapcsolatuk a továbbiakban rendszeressé válik. Helyettes államtitkár úr rámutatott arra, hogy milyen fontos mindkét ország számára a Nyugat felé demonstrálni, képesek vagyunk a regionális együttműködésre. A Nyugat ugyanis csak stabil politikai régiókba hajlandó befektetni, s ezt az olyan regionális együttműködési elképzelések megvalósításával is tudnánk igazolni, mint a Kárpátok–Tisza kezdeményezés. Ebben az összefüggésben Kárpátalja az Ukrajnába beáramló tőke kapuja lehetne.

A konkrét együttműködési elképzelésekről szólva felmerült a beregszászi kórház építésének befejezése és a beregszászi magyar színház felépítésének szükségessége, amelyek létrehozásához magyar segítséget kért Krajilo úr. Bába Iván politikai támogatást ígért mind a kórház, mind a színház felépítéséhez, s kijelentette, hogy keresni fogjuk a beruházások megvalósításához szükséges tőkeforrásokat, a kormány-, illetve bankgaranciákat. (Tóth Mihály adata szerint a kórház befejezéséhez még 1,6 millió dollárra lenne szükségük.)

Bába Iván tájékoztatta Krajilo urat, hogy a Magyar Országgyűlés előreláthatólag május folyamán ratifikálni fogja a magyar–ukrán alapszerződést, illetve a konzuli egyezményt.¹²⁴ A ratifikációs okmányok kicserélése után ungvári konzulatusunk szintjét főkonzulatusi szintre emeljük. Kérte a terület vezetését, hogy segítsék az ungvári konzulatus munkatársai lakásgondjainak megoldását. Ellentmond ugyanis a kiemelkedően jó magyar–ukrán kapcsolatoknak, hogy ungvári konzulunk 1991 augusztusa óta szállodában kénytelen lakni. Krajilo úr erre ismételt ígéretet tett.

Bába úr emlékeztetett Kravcsuk ukrán elnök 1991 őszén, Kárpátalján elhangzott ígéretére, miszerint támogatja a kárpátaljai önkormányzat létrehozását. Felhívta a figyelmet, hogy Ukrajna profitálhat a nemzetközi politikában a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos pozitív politikájának folytatásával, s tekintélyét tovább növelhetné a kárpátaljai autonómia megvalósítása. Emlékeztetett rá, hogy hazánk minden-

¹²⁴ Vö. SÁRINGER 2018. II. a 37., a 38., a 39., a 40. és az 53. számú dokumentumokkal. *A magyar kormány határozata a magyar–orosz diplomáciai kapcsolatok felvételéről és a szentpétervári főkonzulátusról.* 1991. december 5., *A Külügyminisztérium illetékes területi főosztályának összefoglalója Antall József moszkvai és kijevei tárgyalásairól.* 1991. december 10., *Rejtjeltávirat Moszkvából.* Antall József és Jeszenszky Géza moszkvai és kijevei látogatásának visszhangja a moszkvai Diplomáciai Testület egyes tagjainál. 1991. december 10. *A kormány határozata Antall József és Jeszenszky Géza Moszkvában és Kijevben tett hivatalos látogatásáról.* 1991. december 18. és *Jeszenszky Géza jelentése Antall Józsefnek Leonyid Kravcsuk ukrán elnök magyarországi látogatásáról.* 1991. június 6.

kor támogatta Ukrajnának az európai szervezetekbe történő integrálódási törekvéseit, amit ebben az esetben eredményesebben tudna képviselni.

Mihajlo Krajilo az autonómia helyett az önkormányzat megvalósítását biztosította támogatásáról. Kifejtette, hogy a decentralizálás híve, s így szándékában áll a megyei hatalmi jogkörök tekintélyes részét átadni a járásoknak. Javaslatot tett egy 3–4 hónap múlva Kárpátalján megrendezendő nemzetközi nemzetiségi konferencia összehívására, amivel Bába Iván egyetértett.

A Jeszenszky Gézánál és Bába Ivánnál folytatott tárgyalásokon magyar részről jelen volt még Monori István főosztályvezető, Povázsai Sándor ungvári konzul, Keskeny Ernő főelőadó és Misley Pál főelőadó (T).

Pénteken 10.00 órakor Krajilo úr és kísérete a Határontúli Magyarok Titkárságát kereste fel, ahol Entz Géza államtitkár és Íjgyártó István kormányfőtanácsos fogadta őket. (A KÜM részéről Povázsai Sándor és Misley Pál volt jelen.) Entz úr elismeréssel szólt tartós gazdasági kapcsolatainkról, valamint Kárpátalja különleges helyzetéről e kapcsolatokon belül. Kiemelte annak jelentőségét, hogy jelenleg megfelelő a politikai légkör Kárpátalján.

Krajilo úr megköszönte a magyarországi meghívást. Beszámolt az elnöki megbízotti rendszer indulásának tapasztalatairól. Elmondta, hogy átszervezték a megyei közigazgatást (az elnöki megbízott gazdasági helyettesének posztja még nincs betöltve a megyében), az elnöki megbízottak vették át az egykori Végrehajtó Bizottságok szerepét, de nagyobb a jogkörük, mint az egykori Végrehajtó Bizottságoknak volt, hiszen többek között felügyelik a rendőri, nemzetbiztonsági, ügyészi szerveket is. Módosították a tanács- és önkormányzati törvényt. Jövőre helyhatósági választások lesznek. A képviselők létszámát 60%-kal csökkentették. Létrehozták az elnöki megbízottak munkáját segítő, kiemelkedő személyiségekből álló kollégiumot. A képviselő testület 2/3-os többséggel beszámoltathatja az elnöki megbízottat (költségvetési, szociális, egészségügyi ellátási kérdések), míg a bizalmatlansági indítványhoz 3/4-es többség szükséges. Megjegyezte, hogy akkor lesz erős az ukrán állam, ha a megyék és a járások is megerősödnek.

Az elnöki megbízottak kinevezése (március 24.) óta megalapozták az államigazgatás új rendszerét, sajtótájékoztatót tartottak, találkoztak a nemzetiségi szövetségek képviselőivel, a Nemzetiségek Ligájának vezetésével, a helyi írókkal.

Magyarország és Ukrajna, ezen belül Kárpátalja kapcsolata példás és modellértékű lehet a világ országai számára. Kiemelte Magyarország fontosságát, Ukrajna nemzetközi elismertetésében, kapcsolataiban (nagykövetségek, konzulátus megnyitása). Április 23-a óta repülőjárat van Budapest és Ungvár között, 29-én pedig a két ország labdarúgó válogatottja találkozik Ungváron. Fontos együttműködési lehetőségként említette meg a Kárpátok–Tisza regionális együttműködést, s a megoldandó

feladatok közé sorolta a beregszászi kórház építésének befejezését, a beregszászi magyar színház létrehozását, új határátkelőhelyek létesítését, a gazdasági együttműködés további fejlesztését.

Entz Géza úr azon kérdésére, hogy milyen a választott helyi önkormányzat és a kinevezett elnöki megbízott közötti viszony, Krajilo úr elmondta, hogy a megyei, járási megbízott rendeleteit a megfelelő önkormányzatoknak végre kell hajtaniuk. A megyei és a járási elnöki megbízottaknak pedig ki kell egészíteniük egymás munkáját. Képviselniük kell a megye és a járás érdekeit. Érdekei képviselőéhez Kárpát-alja megye minden támogatást megkap Kravcsuk elnöktől, Pljusc parlament elnök-től és Fokin miniszterelnöktől.

Íjgyártó úr érdeklődött, jelent-e majd változást a jelenlegi állami közigazgatás megyei rendszerében, ha alkotmányosan elfogadják a megyei területi önkormányza-tot. Krajilo úr válaszában elmondta, hogy ebben az esetben a struktúra természetesen megváltozik, de addig a jelenlegi struktúra működik.

Íjgyártó úr megkérdezte, módosíthatók-e a járáshatárok, s ez a megye hatáskörébe tartozik-e. Krajilo úr válasza, a megye már eddig is sok jogkört átadott a járásoknak, ő nem tartja célszerűnek a járáshatárok megváltoztatását. A beregszászi járáson kívül élő magyaroknak is meg kell adni azokat a jogokat, mint a beregszásziaknak. El kell érni, hogy mindenki ott érezze jól magát, ahol lakik, s akkor nem lesz szükség a közigazgatási határok módosítására. A megyén belüli migrációt az is meghatá-rozza, hogy a megye egy lakosára 0,15 hektár terület jut. (Szemben az 1 hektáros ukrainai átlaggal.) Kifejezte azon óháját, hogy Kárpát-alja legyen a nemzeti kisebbségi kérdések példaértékű megoldásának színhelye (magyar, szlovák, román, orosz, cigány nemzetiségek élnek a megyében). A kérdéstről nemzetközi konferenciát sze-retrnének rendezni.

Tkacs úr kiegészítette a mondottakat azzal, hogy pontosan határozzuk meg a nem-zetiségi körzet céljait, az együttműködés feladatait, szívesen vennék a magyar köz-reműködést a modell kidolgozásában nemcsak a nemzetiségi kérdést, hanem a gaz-dasági privatizáció kérdéseit illetően is. Fontos volna mihamarabb ez ügyben nemzetközi konferenciát összehívni Kárpát-alján.

Krajilo úr megjegyezte, hogy a jelenlegi körülmények (áremelkedések, közhangu-lat) nem kedveznek egy konferencia sürgős összehívásának, az élet minőségét kellene javítani, a gazdaságot kellene stabilizálni. Ez a kérdések kérdése. Az önálló Ukrajna megteremtése meglehetősen fájdalmas folyamat, de Ukrajna következetesen halad az önállósághoz vezető rögzös úton. Következetesebb, mint a többi FÁK-ország.

Entz Géza úr kiemelte a közös erőfeszítések szükségességét. Tájékoztatta a vendé-geket, hogy rövidesen összeül a nemzeti kisebbségek ügyeivel foglalkozó magyar–ukrán vegyesbizottság.

A találkozó végén Entz úr Széchenyi István portrét ábrázoló ezüstérmét nyújtott át Krajilo úrnak, Usztics úr pedig a pápalátogatás emlékére készült ezüstérmét kapott.

A vendégek ezután a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumába látogattak, ahol Berényi Lajos helyettes államtitkár úr fogadta őket. (A KÜM részéről jelen volt Povázsai Sándor és Misley Pál.) Berényi úr felvázolta a külgazdasági kapcsolatainkban eddig megtett utat, s külön méltatta a Kárpátok–Tisza Kezdeményezést.

Krajilo úr Ukrajna szerepéről, gazdasági lehetőségeiről és a Magyarországgal való együttműködésről beszélt. Ukrajna közvetítő lehet a gazdasági közeledésben Magyarország, Európa és a FÁK-tagállamok között. A jelenlegi instabil állapotok miatt azonban véleménye szerint nem elég bátrak a gazdasági kapcsolatok. Ukrajna, mint állam most formálódik. Krajilo úr az alábbiakban látja az együttműködés lehetőségeit: közös vállalatok, barterügyletek, beruházások, hitelügyek, árubörze létrehozása, a határmenti kereskedelem fejlesztése, nemzetközi kereskedelmi bank létrehozása – nemzeti valutára alapozva –, melybe bekapcsolódhatna a Lesz-Bank. Ukrán részről ennek megvan az árufedezete. Hangsúlyt helyezett a gazdasági partnerek közötti kapcsolatokban nélkülözhetetlen bizalomra. Röviden szólt a Kárpátok–Tisza Kezdeményezés¹²⁵ kétféle koncepciójáról. A beregszászi kórház építésének mielőbbi befejezését ő is igen fontosnak tartotta. Végül elismeréssel szólt Magyarország Ukrajna-politikájáról.

Berényi úr szerint Kárpátaljának a gazdasági együttműködésben kiemelt helyet biztosít a magyar fél. Ehhez azonban ismernünk kell egymás gazdasági játékszabályait. Ezek a szabályok Magyarországon jobban kialakultak. Magyarországon liberalizált a külkereskedelmi tevékenység. Minden magánvállalkozónak van külkereskedelmi joga. Fontosnak tartja, hogy Magyarország és Kárpátalja tranzitszerepét a felek jól kihasználják az együttműködésben. A magyar fél árulistát kér, hogy azt megismertethesse a vállalkozókkal. A magyar gazdasági irányítás zöld utat biztosít a közös vállalatoknak. A Magyarországon tevékenykedő sok ezer külföldi üzletember az új lehetőségek láttán Kárpátalján is meg fog jelenni. Fontos volna kiállításokat, üzleti találkozókat szervezni részükre. Ezt támogatná az NGKM. A bankkapcsolatokról: örül a Lesz-Bank erősödő magyar kapcsolatainak. Magyar részről megvan az elvi engedély a nemzeti valutával (forint) történő elszámolásra. Magyarországon sok bank működik. A vállalati együttműködés mögé minden konkrét esetben egy bankot

¹²⁵ Magyarország tagja volt az Alpok–Adria és a Pentagonale szubregionális együttműködéseknek. 1990-ben magyar elképzelés volt a Kárpátok–Tisza együttműködés, amelynek keretében tervezték Csehszlovákia, Ukrajna, Románia és a délszláv térség bevonását az új szubregionális együttműködésbe. Vö. SÁRINGER 2018. II. 55. számú dokumentumával. *Kontra Ferenc külügyminisztériumi főosztályvezető-helyettes jelentése Valdemar Katkus litván külügyminiszter-helyettes magyarországi látogatásáról*. 1991. július 29.

kell állítani. A határmenti forgalomról elmondta, hogy mind a külkereskedelmi forgalom, mind pedig a lakossági forgalom szempontjából fontos esemény lesz az új ukrán fizetési eszköz bevezetése. A beregszászi kórházépítés befejezése ügyének tisztázásával Tamás István főosztályvezető-helyettes urat bízta meg, s ígéri, hogy konzultálnak ez ügyben a NIKEX-szel¹²⁶. Reméli, hogy a jövőben vállalati képviselők is nyílnak egymás országában.

A Belügyminisztérium Közigazgatási Főosztályán Szabó Lajos főosztályvezető úr Dr. Virágh Pál köztársasági megbízott úr társaságában fogadta Krajilo urat és kíséretét. (A KÜM-ből jelen volt: Povázsai Sándor és Misley Pál.) Szabó Lajos úr a magyar önkormányzati törvény gyakorlati megvalósulásáról tájékoztatta a vendégeket. A kárpátaljai küldöttség tagjai az önkormányzati tulajdon és állami tulajdon arányáról, valamint a köztársasági megbízottak feladatköréről kérdezték vendéglátóikat.

Krajilo úr és kísérete végül a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságára látogatott el (a KÜM-ből Povázsai Sándor és Misley Pál volt jelen), ahol Nagy János alezredes úr, országos parancsnokhelyettes tájékoztatta a vendégeket arról, hogy 1992-ben két határátkelőhely – Lónya–Harangláb, Barabás–Mezőkaszony – átadására kerül sor, melyet 1993-ban újabb két átkelőhely átadása követ (Tiszabecs–Tiszaújlak, Beregsurány–Asztély). A cél Záhony–Csap tehermentesítése.

Tkacs úr felvetette, hogy konkrét tervekkel kellene kidolgozni, ki és mit épít, s milyen határidőre. Ő szívesen koordinálná a kivitelezést. Ezzel kapcsolatban Nagy János úr egy kormányközi egyezmény szükségességére utalt, amelyben rögzíteni kellene, mikor milyen forgalomra nyitunk. Szóba kerültek a szaktárcák (pl. a pénzügy) hatáskörei.

Tkacs úr felhívta a figyelmet a Csap–Záhony átkelőhelyen keresztül történő kábítószert- és fegyvercsempészet megakadályozására irányuló európai összefogás szükségességére, a csapi vámszervek műszaki felszereltségének (elavult és többnyire működésképtelen átvilágító berendezések stb.) elégtelen voltára.

Budapest, 1992. április 28.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

¹²⁶ A NIKEX Külkereskedelmi Vállalatot 1948-ban alapították. Vö. BORVENDÉG 2020.

344.
1992. április 30.

Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója
a magyar–ukrán kapcsolatokról

001633

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. április 30.
Érvényes: 1992. december 31.

33/SZT/1992.

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Ukrán–magyar kapcsolatok

Magyarország és Ukrajna közötti politikai kapcsolatok kitűnőek, megoldatlan, zavaró politikai kérdések nincsenek. L. Kravcsuk többször kijelentette, hogy Ukrajnának Magyarországgal vannak a legjobb, legproblémamentesebb kapcsolatai.

Az elmúlt két év során a két ország vezetői között személyes kapcsolatok jöttek létre, magasszintű látogatásokra és fontos dokumentumok aláírására került sor. 1990 augusztusában A. Zlenko külügyminisztert hívtuk meg Budapestre, szeptemberben pedig Göncz Árpád látogatott Kijevbe¹²⁷. E két látogatás ténye és az aláírt politikai nyilatkozatok nagy és kedvező visszhangot váltottak ki Ukrajnában, mert a július 16-án elfogadott szuverenitási nyilatkozatjuk első nemzetközi eredményét látták benne. Növelte elhatározottságukat, hogy jó úton haladnak, mert íme az első ország, Magyarország máris egyenlő tárgyaló félnek és ezen keresztül szuverén országnak

¹²⁷ Göncz Árpád köztársasági elnök meghívására 1991. május 30. és június 1. között tizenkét tagú delegáció élén, Magyarországon tartózkodott Leonyid Kravcsuk, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának elnöke. A magyar–ukrán kapcsolatok történetében ez volt az első ilyen magas szintű látogatás. 1991 szeptemberében pedig Göncz Árpád látogatott Kijevbe. Lásd SÁRINGER 2018. II. 53. iratot. *Jeszzenszky Géza jelentése Antall Józsefnek Leonyid Kravcsuk ukrán elnök magyarországi látogatásáról.* 1991. június 6.

ismerte el Ukrajnát. Különösen magasra emelkedett Magyarország tekintélye 1991 májusában, amikor Kravcsuk delegációja Budapesten több dokumentumot írt alá, köztük a konzuli egyezményt és a kisebbségi nyilatkozatot. Tovább erősítette kapcsolatainkat Jeszenszky Géza külügyminiszter 1991. augusztusi kijevi, lvovi és kárpát-aljai tárgyalásai. 1990–1991. és 1992. folyamán Kijevben járt magyar miniszterek névsora is mutatja, hogy e két ország vezető szerveinek együttműködése milyen intenzívvé vált. Tárgyalásokat folytatott ukrán partnereivel Kupa Mihály, Bod Péter Ákos, Gergátz Elemér, Für Lajos, Boross Péter, Siklós Csaba.

Azóta, hogy 1991. december 3-án elsőként vettük fel Ukrajnával a diplomáciai kapcsolatokat és azonnal megnyitottuk a nagykövetséget, néhány nappal később pedig Antall József miniszterelnök Kijevben aláírta az alapszerződést is. Magyarországra úgy tekintenek, mint arra az országra, amelyik az ukrán függetlenség kivívásához kezdettől fogva a legtöbb külső segítséget nyújtotta, amelyik leginkább segíti Ukrajnát abban, hogy elfoglalhassa helyét a független országok sorában és beépülhessen az európai politikai életbe.

Ezt az eredményt azért érhattuk el, mert a magyar diplomácia időben ismerte fel a szovjetunióbeli és különösen az ukrainai politikai folyamatok irányát, erejét és mindig kezdeményezően lépett fel. Már 1990-ben abból indultunk ki, hogy az ukrán nép feltétlenül kihasználja a váratlan történelmi lehetőséget és kivívja függetlenségét. Tudtuk azt is, hogy nagy keleti szomszédunkkal való jó kapcsolat kiépítése nemzeti érdekünk, tekintettel a 200.000 kárpátaljai magyar kisebbségre és a gazdasági kapcsolatok perspektivikus lehetőségeire.

Az elmúlt két év legfőbb eredményeként kell értékelnünk azt a tényt, hogy a keleti határainkon létrejött nagyhatalommal sikerült jószomszédi, baráti kapcsolatot kiépíteni, a kölcsönös bizalom légkörét kialakítani. Ennek jelentősége felbecsülhetetlen, különösen a többi szomszédhoz (kivéve Ausztria) fűződő viszonyunk tükrében.

Olyan meg nem oldott politikai kérdések, amelyek zavarnák, vagy fékeznek a két ország kapcsolatát, nincsenek. Sőt megkezdte a két külügyminisztérium romániai–moldvai politikájuk konzultációját, esetenként egyeztetését is.

Politikai munkáinknak a következőkre kell a közeljövőben irányulnia:

– Az eddig meglapozott jó politikai kapcsolatainkat szinten tartjuk, ne engedjük elhalványulni. Ehhez az szükséges, hogy a megkötött egyezmények ne maradjanak papíron, teljesítsük őket, szélesítsük a két ország különféle szervei közötti kapcsolatokat, fejlesszük a lakosság érintkezési lehetőségeit, fejlesszük a turizmust. Segítsük ezután is Ukrajnát a nemzetközi politikai szervezetekben, adjuk át tapasztalatainkat a rendszerváltás és a gazdaság átalakítása, a piacgazdaság megteremtése terén. Erőnktől függően, segítsük Ukrajnát abban, hogy – a magyar érdekeknek is meg-

felelően – valóban pluralista, demokratikus társadalmat építsen fel a szomszédkban.

– Arra kell összpontosítani erőnket, hogy a diplomácia, a politika által elért presztízszünket, politikai tőkénket konkrét gazdasági haszonná fejlesszük. Ennek fő akadálya ma a SZU-felbomlásával és az ukrán gazdaság önállósulásával kapcsolatos nehézségek. Ukrajnát még a nyáron felveszik a Világbankba, hitelekhez jut, bevezeti a saját pénzét, vagyis kezdi megteremteni a válságból való kilábalás feltételeit. Ezért nagy jelentőségű Fokin miniszterelnök budapesti útja, mert akkor tudunk, vele tárgyalni a gazdasági együttműködésről, amikor a fordulat előkészítése már folyik, a piacgazdaságot erősítő törvények működni kezdenek és ezért konkrétan kijelölhetők az együttműködés útjai.

– Politikánk fontos eleme kell, hogy legyen továbbra is a kárpátaljai magyar kisebbség jogainak védelme, ill. további szélesítése. A kisebbségi nyilatkozat aláírása után arra kell törekednünk, hogy jól átgondolt politikával segítsük az autonómia megteremtését. A kárpátaljai magyar autonómia precedens értékű lehet, ezért, nagy gondot kell fordítani szervezetének, tartalmának kidolgozására és a törvényhozó szerveknél történő elfogadtatására.

Az ukrán–magyar áruforgalom felére-harmadára esett vissza az elmúlt évek szintjéhez képest. A csökkenés mértékét csak becsülni lehet, mert eddig a statisztika nem különítette el az ukrán forgalmat. Ukrajna minden magyar terméket felvenne, de sem valutával, sem áruval nem tud jelenleg fizetni. Mégis jelen kell lennünk az ukrán piacon, mert adottságai következtében a jövőben fontos gazdasági partnerünk lehet, ezért már most kell előkészítenünk a várható gazdasági normalizálódás, majd a fellendülés által nyújtandó lehetőségek hatékony kihasználásának feltételeit.

Ebben az évben fokozatosan feloldják azokat a kööttségeket, amelyek az ukrán vállalatok mozgását, export-import tevékenységét gátolták. Mivel az ukrán kormány érdekelt abban, hogy bejöjjön az országba a külföldi tőke és a technika, széleskörű kedvezményeket adnak: adómentességet, tulajdonszerzés lehetőségét, nyereség kivitelét stb.

A magyar vállalatok igen aktívak az ukrán piacon, kiállításokat szerveznek, partnereket keresnek, szimpóziumokat tartanak stb. Konkrét üzletkötésre azonban a szükségesnél kevesebbszer került sor. Ennek fő oka a konvertibilis valuta hiánya. Az ukrán vállalatok valutabevételük túlnyomó részét kötelesek befizetni a bankba és újabb üzletkötésre nem használhatják fel. Változás csak az ukrán pénz bevezetésétől várható, ha azt sikerül konvertibilissé tenni. Az ukrán kormány az év második felében tervezi bevezetni a hrivnyát.

A miniszterelnöki tárgyaláson fel lehetne vetni a következőket:

- Magyarország érdekelt az ukrán–magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztésében. A magyar vállalatok igyekezete azonban eddig nem hozta meg az eredményt. A magyar kormány tart attól, hogy ha a gazdasági együttműködés nem szélesedik, ill. nem tud szorosabbá és eredményesebbé válni, akkor a politikai kapcsolatok is meglazulhatnak. Ezért elvárja az Ukrán Kormánytól, hogy támogassa és ösztönözze vállalatait a magyar partnerekkel való együttműködésre.

- Kezdje el működését a Gazdasági Vegyes Bizottság és dolgozzon ki elképzeléseket arra, hogy a magyar vállalatok hogyan tudnak részt venni az ukrán gazdaság struktúrájának átalakításában és korszerűsítésében.

- Tegyük ajánlatot arra, hogy részt vennénk az ukrán hadiipar polgári rendeltetésű termelésre való átalakításában. Erre a vegyes bizottság dolgozzon ki programot.

- A Kravcsukkal folytatott tárgyaláson Antall József felvetette, hogy Magyarország és Ukrajna együtt léphetne fel bizonyos Ukrajnától Keletre lévő országok piacain. Szállíthatnánk együtt Szibériába élelmiszereket, fogyasztási cikkeket, olaj, fa stb. ellenében. Új lehetőséget jelent az ukrán–iráni olaj-gáz szerződés. Irán és az iszlám országok felé is felhasználható lenne Ukrajna közvetítő tevékenysége.

- Antall–Kravcsuk tárgyaláson egyetértés volt kereskedőházak létesítésében Budapesten, Ungváron, Kijevben. Eddig e téren semmi se történt.

- Meg kell kötni a bankok között a fizetési, elszámolási megállapodást.

Kárpátalján az elmúlt négy évben sikerült jogaikat visszaszerezni. Nőtt a magyar nyelvtanítás óraszám, tanítják a magyar történelmet, magyarul lehet felvételizni az ungvári egyetemen, megtarthatják nemzeti ünnepeinket, használhatják nemzeti jelképeinket, növelték részvételüket a helyi hatalmi szervezetekben, lehetőségük nyílt magyarországi tanulásra, szabad a vallásgyakorlás stb.

A lakosság szunnyadó magyarságtudata a magyarországi változások és a helyi értelmiség aktivizálódása, majd a KMKSZ tevékenysége következtében ugrásszerűen megerősödött. Hosszú évtizedek után a kárpátaljaiak ma újra büszkén vallják magukat magyaroknak.

A KMKSZ tekintélyes szervezetté vált, nagy politikai erőt képvisel. A tanácsi és a nemzetiségi szervezetek keresik vele a kapcsolatokat, nélküle ma Kárpátalján nem lehet politizálni. Ma Kárpátalján a KMKSZ a legszervezettebb, legdinamikusabb politikai erő. Igaz, most erősödő belső válság osztja meg soraikat, ami elsősorban személyi ellentétekben nyilvánul meg. Félő, hogy a KMKSZ elveszíti vonzerejét és befolyását a magyar lakosságra. Úgy látom, hogy addig, amíg fel kellett ébreszteni a magyarságot, látványos ünnepeket, felvonulásokat kellett szervezni, amíg az utca és a falvak elnevezéséért kellett harcolni, addig a jelenlegi vezetőség jó munkát végzett. Ma azonban már átgondoltabb, tartalmasabb munkára lenne szükség, bonyo-

lultabb politikai viszonyok között. Ez már más munkastílust, másféle felkészültséget és vezetői adottságokat követel. Ez az ellentmondás élezi ki ma a KMKSZ-en belüli helyzetet, ami könnyen a vezetők harcává szűkülhet, miközben a tagság otthagyja a szövetséget.

Kárpátalján eddig a nemzetiiségi ellentétek nem voltak erősek, és ha voltak is, nem kerültek felszínre. A múlt évben azonban kiéleződött a harc a KMKSZ és a RUH helyi szervezete között. A KMKSZ mindig a nemzetiiségek közötti békés együttműködésre törekedett, mégsem tudta elkerülni, a RUH ukrán nacionalista szárnyának támadásait. E támadásokat két dolog váltotta ki. Egyrészt a magyarok autonómia követelése, másrészt a KMKSZ-nek az az évszázados hagyományokhoz ragaszkodó álláspontja, hogy együtt kíván működni a ruszinokkal és a ruszinok szervezetével. A nacionalista ukrán vélemény szerint azonban ruszinok nincsenek, Kárpátalján az őslakos ukránok élnek. A kijevi pártok vezetői is egységesen elutasítják a ruszinság létezését, ezért erősen kifogásolják a KMKSZ álláspontját. A RUH helyi szervezete ezért kezdett harcot a KMKSZ ellen, amelynek formái, a magyarság, sőt Magyarország rágalalmazása a Megyei Tanács üléseink, újságcikkekben, röplapokon. Nem lehet elválasztani ettől a magyar zászló letépését, Petőfi szobor megcsonkítását, Kossuth szobor ledöntését akkor sem, ha ezeket egyes részek tetteiként tüntetik fel.

A megbeszéléseken szólni kellene a következőkről:

- Magyar kormány – a jó szomszédságra tekintettel – nem tette szavá a magyar kulturális értékek és a konzulátus zászlaját ért sérelmeket, de nem tud még sem elmenni mellette, mert rövid időn belül, egy magyarellenes kampány keretében került rá sor. Kérni kellene, hogy az ukrán–ruszin nézeteltéréseket ne a magyarság ellenes hangulatkeltéssel oldják meg. Felhívni a figyelmet arra, hogy a gyűlöletkeltők felelősségénél csak azoké nagyobb, akik mentegetik őket, mert azt kockáztatják, hogy a béke szigetének számító Kárpátalján is nemzetiiségi ellentétek lobbannak fel.

- Kérni, hogy segítse az ukrán kormány a magyar autonómia és nemzetiiségi körzet megszervezését, hozzák meg minél előbb a megfelelő törvényeket. Ennek példavértéke pozitív hatású lenne mind a Kárpát-medencében, mint Ukrajnában.

- A kárpátaljai különleges közigazgatási státuszra vonatkozó törvénytervezet a parlament előtt van. Kravcsuk azt mondta, hogy támogatja, de Csornovil kifejtette, hogy ő nem ért vele egyet. Szerintem a RUH egységesen ellene lesz a parlamenti vitában, mert ezt a ruszinoknak tett engedményként értelmeznék. Ma nagyobb a realitása a magyar autonómia megszervezésének (de még nincs ilyen tervezet), mint a kárpátaljai gazdasági övezetnek. Egyébként a különleges közigazgatási körzet törvénytervezete semmivel sem adna több jogot a helyi vezetők kezébe, mint az általános ukrán rendelkezések. Ezért nem érdemes ennek eléréséhez politikai támogatást nyújtani. Fontosabb lenne arról beszélni, hogy az ukrán kormány segítse a Kárpát–

Tisza keretében a gazdasági együttműködést és ennek érdekében hozzon könnyítő és ösztönző intézkedéseket.

– Sürgetni kellene a kisebbségi vegyes bizottság első ülésének megtartását. Konkrét magyar kezdeményezésre van szükség.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

345.
1992. május 4.

Rejtjeltávirat Strasbourgól. Az Európa Tanács
és Ukrajna kapcsolata

001644

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Strasbourg
Azonosító: STR20203
Érkezett: 92. 05. 04. 18:21
Készítette: VL
Ellenőrizte:

05870/933/3

13,45

Tárgy: Ukrajna és az ET kapcsolata

Az Európa Tanács és Ukrajna közötti kapcsolatfelvétel első lépéseként április 15–16-án ukrán miniszter-helyettesi szintű, szakértői delegáció látogatott Strasbourgba.

A látogatás célja Ukrajna és az ET közötti együttműködés potenciális területeinek felmérése volt, de mandátuma nem terjedt ki a csatlakozási szerződés lehetőségének vizsgálatára. Az ET képviselői hangsúlyozták, hogy a közép- és kelet-európai országok felé való nyitás feltételes, célja a pluralista demokrácia, emberi jogok és joguralmának megerősítése a térségben, az ET tagjává azonban csak azon államok válhatnak, melyek határozottan és tartósan e szellemben folytatják politikájukat.

Ukrajna képviselői elmondták, a megközelítést tiszteletben tartják, és remélik, minél hamarabb eleget tudnak tenni az elvárásoknak, lévén fő politikai céljuk az Európához, ezen belül elsőként az Európa Tanácshoz való csatlakozás. Az ET által megtestesített értékrend melletti elkötelezettségüket bizonyítja a beindult reformfolyamat, mely visszafordíthatatlan. (Az alkotmány kidolgozása, a jogrendszer átalakí-

tása, a magántulajdonról, állampolgárságról szóló, illetve tájékoztatási törvényeket most szerkesztik, ebben a munkában számítanak az ET szakmai segítségére.)

Az államutódlással kapcsolatos véleményük az, hogy a Szovjetuniónak nem egyes jogutódja, hanem utódállamai vannak, az Alma-Ata-i egyezmény is csak az ENSZ Biztonsági Tanácsában való részvétel esetén fogadta el az egyedüli jogutódot. Ezen elv alapján rugalmas elbírálást várnak el az Európa Tanácstól, melynek során vagy mint utódállam automatikusan a Szovjetunió által korábban aláírt ET egyezmények részesévé válhatnak, vagy meghívást kapnak ezen konvenciókhoz való csatlakozásra.

Ukrajna elsősorban a Kulturális Konvenció, Külföldi Jogról való tájékoztatással, valamint az önkormányzati tevékenységgel kapcsolatos egyezményekhez való csatlakozásban érdekelt. A kormányközi együttműködés és szakmai segítségnyújtás során elsősorban a jogi, emberi jogi, önkormányzati területen szeretnék átvenni az európai tapasztalatokat.

A részegyezmények közül a természeti és technológiai katasztrófák megelőzésével, azokkal szembeni védelem megszervezésével kapcsolatos a legérdekesebb számukra.

Az ukrán küldöttség megerősítette az Európa Tanács-i delegáció meghívását a szabad ukrán választásokra.

– 128 – Z. –

Lássa:

Európai Együttműködési Főosztály

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

346.
1992. május 26.

Jelentés a Kormánynak Vitold Fokin ukrán miniszterelnök
hivatalos magyarországi látogatásáról

001190/3

Külügyminisztérium

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban

001190/3/1992.
0057

Jelentés
a Kormánynak

Vitold Fokin ukrán miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásáról

Antall József miniszterelnök meghívására 1992. május 21–22. között hivatalos látogatást tett hazánkban Vitold Pavlovics Fokin, Ukrajna miniszterelnöke.

A látogatás során az ukrán miniszterelnök tárgyalásokat folytatott Göncz Árpád köztársasági elnökkel, Antall József miniszterelnökkel, Kupa Mihály pénzügyminiszterrel, Kádár Bélával, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterével, Bod Péter Ákossal, a Magyar Nemzeti Bank elnökével. Vitold Fokin felkereste a székesfehérvári Videoton Vállalatot¹²⁸ és az Ikarusz budapesti üzemét. Látogatást tett a Budapesti Nemzetközi Vásáron¹²⁹ és találkozott a magyar–ukrán együttműködés bővítésében érdekelt számos magyar vállalat képviselőivel és vállalkozókkal.

Göncz Árpád köztársasági elnök és Vitold Fokin miniszterelnök megbeszélésén a magyar államfő meleg szavakkal emlékezett 1990 őszén tett kijevei látogatására,

¹²⁸ A Videoton Vállalatot 1938-ban alapították, székhelye Székesfehérvár. Az állami tulajdonban lévő vállalat Videoton márkanévvel szórakoztató elektronikai (Televízió) és informatikai, valamint hadi és védelmi elektronikai termékeket fejlesztett, gyártott és értékesített. 1991 folyamán a vállalatot privatizálták. Ma Videoton Holding Zrt. néven működik.

¹²⁹ A Budapesti Nemzetközi Vásár – BNV 1925 óta évente megrendezett ipari kiállítás és vásár. Színhelye 1973-ig a Városliget volt, majd 1974-től a kőbányai vásárváros, a Hungexpo területe és épületei fogadják a kiállítókat és látogatókat.

arra, hogy első külföldi államfőként kereste fel a szuverenitási nyilatkozat elfogadása után Ukrajnát. Emlékeztetett az Ukrajna nemzetközi elismertetésében játszott magyar úttörő szerepre. Hangsúlyozta, hogy hazánk őszintén támogatja a demokratikus átalakításra, a piacgazdaság megteremtésére, az európai intézményekhez való közeledésre irányuló ukrán erőfeszítéseket.

Göncz Árpád a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése mellett hangsúlyozta a kulturális és szellemi szférában való együttműködés fontosságát. Rámutatott, hogy az 1989-ben aláírt kulturális megállapodást meg kell tölteni tartalommal. A közös feladatok között említette a munkácsi vár restaurálását, az ukrainisztikai kutatások magyarországi és a hungarológiai kutatások ukrainai fejlesztését, a beregszászi magyar színház létrehozását, a beregszászi kórház építésének befejezését, az európai normákkal összhangban álló diplomák kölcsönös elismerését.

Vitold Fokin válaszában hangsúlyozta, hogy elégedettség tölti el a magyar sikerek láttán, hiszen, ha Magyarország közelebb kerül Európához, az Ukrajna számára is előnyt jelent. Reményét fejezte ki, hogy a látogatása idején aláírandó egyezmények révén Ukrajna és Magyarország kapcsolatai tovább fejlődnek.

Az ukrán miniszterelnök szavaira reagálva a köztársasági elnök úr hangot adott annak a várakozásának, hogy Európa fejlődési centruma Kelet-Európa felé tolódik, s ebben a centrumban Magyarország mellett Ukrajna is meghatározó szerepet fog játszani.

Antall József és Vitold Fokin tárgyalásán a magyar miniszterelnök hangsúlyozta, hogy első ízben üdvözölhetjük a független Ukrajna miniszterelnökét Magyarországon. Kiemelte, hogy a két ország között az utóbbi években kiemelkedően jó viszony alakult ki, s ennek révén új alapokra helyeződtek kapcsolataink. E kapcsolatoknak különösen fontos állomása volt az 1991. december 6-án Kijevben aláírt alapszerződés. Antall József kiemelte, hogy az utóbbi két évben megteremtettük azokat a jogi kereteket, amelyek kitöltésével kapcsolataink újabb lendületet kaphatnak. Emlékeztetett rá, hogy hazánk elsőként létesített diplomáciai kapcsolatokat Ukrajnával és elsőként nyitottunk nagykövetséget Kijevben.

Vitold Fokin köszönetet mondott a magyar vezetésnek azért a pozitív szerepért, amelyet Magyarország játszott Ukrajna nemzetközi elismertetésében, az ukrán függetlenség kivívásában. Egyetértett a magyar miniszterelnökkel abban, hogy legfontosabb közös feladatunk a szerződések végrehajtása, tartalmi kitöltése.

Antall József hazánk nemzetközi szerepéről szólva elmondta, hogy Magyarország nagy hangsúlyt fektet a kelet-közép-európai országok együttműködésének fejlesztésére. Hazánk jó kapcsolatok kialakítására törekszik a FÁK valamennyi államával. Ezen belül elsődleges fontosságot tulajdonítunk az Ukrajnához fűződő kapcsolatainknak. Felhívta a figyelmet arra, hogy ha a térségben nem lesz politikai stabilitás,

nem jön a külföldi tőke sem, mivel az csupán politikailag stabil régiókba hajlandó befektetni. Ezért fokozottan szükséges az egész kelet-közép-európai régió problémáinak közös megoldása. Magyarországnak ugyanakkor elemi érdeke fűződik az európai integrációba való bekapcsolódáshoz, amelynek eredményeként feltehetőleg az évtized végéig elnyerjük az EK-tagságot. Ezért jelenlegi legfontosabb feladatunknak tekintjük, hogy a kilencvenes évek végére felkészüljünk az európai államok közösségébe történő teljes értékű integrálódásra. Az európai biztonság megőrzése érdekében szükségesnek tartjuk Európában az amerikai jelenlétet és a NATO megőrzését. Antall József felhívta a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek a közjogilag és politikailag ellenőrizetlen hadseregek tevékenységéből származnak. Üdvözölte a fekete-tengeri térség atomfegyvermentes övezetté válásával kapcsolatos törekvéseket, amelyek összhangban vannak a kelet-európai atomfegyvermentes övezetre vonatkozó javaslatunkkal!

Antall József nagyra értékelte a két ország együttműködését a nemzeti kisebbségek vonatkozásában. Közölte Fokin úrral, hogy júniusban Budapesten összehívjuk a kisebbségi jogok tiszteletben tartását ellenőrző vegyesbizottság alakuló ülését. Hazánk példaértékűnek tartja a kárpátaljai nemzetiségek együttélését. Kérte ukrán partnerét, hogy vizsgálják meg az egy tömbben élő magyarság számára biztosítható autonómia-lehetőségeket. Felhívta a figyelmet arra, hogy a Helsinkii Záróokmány, majd a Párizsi Charta aláírása után Magyarországot nem érheti vád, hogy a határok erőszakos megváltoztatására törekedne.

Miniszterelnök úr kiemelt jelentőséget tulajdonított a gazdasági kapcsolatainkat terhelő kérdéseknek, hangsúlyozva, hogy ez az a fő terület, amelyen előre kell lépünk. Ennek során kell a közvetlen érdekekre épülő vállalatközi kapcsolatokat. Ezek fejlesztésében elengedhetetlen a világgazdasági viszonyokhoz való igazodás.

Antall József emlékeztetett a Kravcsuk elnökkel 1991 decemberében folytatott tárgyalásokra, amelyeken Ukrajna vállalta a Szovjetunió Magyarországgal szemben fennálló adósságából ráháruló 16,37% visszafizetését.¹³⁰ Jelezte, hogy szeretnénk mielőbb megállapodni ennek részleteiről. Készek vagyunk elfogadni – az alábbi prioritások szerint – lépcsőzetes törlesztést, áruszállításokat, sőt a tartozás egy részének erejéig hadiipari szállításokat is. Javasolta a kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmény kidolgozását, a Kárpátaljáról Magyarországra áttelepült mintegy 200 család pénzátutalásának rendezését, s a turisták pénzellátásának biztosításáról rendelkező megállapodás elkészítését. Felajánlotta az ukrán gazdaság strukturális átala-

¹³⁰ Vö. SÁRINGER 2015. I. 8. számú dokumentumával. *Emlékeztető Antall József és Nyikolaj Rizskov, szovjet miniszterelnök moszkvai tárgyalásáról.* 1990. június 8., illetve SÁRINGER 2018. II. 16. számú iratával. *Antall József levele Mihail Gorbacsovnak a magyar–szovjet alapszerződésről, a szovjet csapatok kivonásáról és a magyar–szovjet pénzügyi kapcsolatokról.* 1991. május 9.

kításában és a hadiipar polgári termelésre való átállításában – az ún. humán konverzióban – a magyar vállalatok részvételét. Felhívta a figyelmet a magyar–ukrán határmenti együttműködésben nyíló lehetőségekre, s arra, hogy ennek szellemében a magyar kormány támogatja a Kárpátok–Tisza, illetve más hasonló szubregionális együttműködést. Tájékoztatta az ukrán miniszterelnököt arról, hogy még ebben az évben két határátkelőt nyitunk meg a kishatárforgalom számára.

Hangsúlyozta, hogy Magyarország érdekelt az Ukrajnának nyújtandó segítség realizálásában. Ennek megvalósítása érdekében készek vagyunk az ún. háromszög-ügyletekben való részvétellel.

Vitold Fokin a magyar miniszterelnök felvetéseire válaszolva megjegyezte, hogy az ukrán vezetés elfogadja Magyarország hídszerepét Ukrajna és Nyugat-Európa között. A nyugati piacok telítettsége miatt is indokolt, hogy Magyarország nagyobb hangsúlyt fektessen a keleti piacokon való erőteljesebb részvételre. Az ukrán adóssággal kapcsolatban emlékeztetett rá, hogy Ukrajna az 1991. november 28-i Memorandum aláírásával elismerte azokat a jogokat és köteleességeket, amelyek, mint a Szovjetunió egyik utódállamára hárulnak rá. Felhívta a figyelmet, hogy a vállalt 16,37% nem hitelből fakad, hanem áruszállításért elmaradó törlesztés. Megerősítette, hogy Ukrajna rendezni fogja adósságát, bár ezt nem tudják a volt Szovjetunió utódállamai közötti osztozkodástól elvonatkoztatva kezelni. Antall Józsefnek a kárpátaljai autonómiára vonatkozó felvetésére reagálva elmondta, elvileg nem ellenzi az autonómiát, bár nem tartaná szerencsésnek, ha a XX. század végén új „határok” jönnének létre a nemzetiségek között.

Az ukrán miniszterelnök tájékoztatást adott a Krím-félsziget kapcsán kialakult helyzetről, örömmel nyugtázta, hogy a Krími Köztársaság¹³¹ Legfelsőbb Tanácsa semmisnek nyilvánította a függetlenségről hozott korábbi döntését. Aggodalmának adott hangot amiatt, hogy az orosz parlament esetleg törvénytelennek minősíti 1954-es, a Krímet Ukrajnának átadó politikai döntést (ez bekövetkezett), mivel ez veszélyes precedenst jelenthet.

Antall József a látogatás végén egy XVIII. századbeli ikont adott át Vitold Fokinnak Ukrajna részére, amely a II. világháború idején került a szomszédos országból Magyarországra. Egyben kifejezte reményét, hogy az Ukrajna területén található, Magyarország tulajdonát képező műkincsek, történelmi relikviák és emlékek,

¹³¹ 1654. január 18-án a lengyel király ellen lázadó kozákok és ukránok vezetője, Bohdan Hmelnickij és I. Alekszej orosz cár a perejaszlavi szerződésben rögzítették, hogy az orosz cárt ismerik el uruknak. 1954-ben Nyikita Szergejevics Hruscsov Ukrajnához csatolta a Krím-félszigetet. Ukrajna függetlenné válása után a Krím-félszigeten megalakult a Krími Köztársaság, amelynek parlamentje 2014. március 11-én deklarálta függetlenségét. Oroszország ismerte el a de facto államot, amely 2014. március 18-án csatlakozott az Oroszországi Föderációhoz.

valamint levéltári dokumentumok visszakerülnek hazánkba. Erre Vitold Fokin ígéretet tett.

Vitold Fokin miniszterelnök Kupa Mihály pénzügyminiszterrel és Bod Péter Ákossal, a Magyar Nemzeti Bank elnökével folytatott tárgyalásai során hangsúlyozta, hogy nagyra értékeli Magyarország eddig elért eredményeit a piacgazdaságra való átmenet területén, ezen belül is kiemelte az adósságmenedzselés, a működő külföldi tőkebevonás és az árrendszer liberalizálása terén elért sikereket. Tájékoztatást adott arról, hogy Ukrajna 1992. július 1-től megkezdi kilépését a rubelzónából és ezután átmenetileg ún. kuponok töltik majd be a nemzeti valuta szerepét. 1993. január 1-től kívánják bevezetni az ukrán nemzeti valutát, a hrivnyát.

A magyar pénzügyminiszter az ukrán miniszterelnök kérdéseire adott válaszában kiemelte, hogy megítélésük szerint a magyar tapasztalatok alapján Ukrajna előtt álló átmeneti időszakban három alapvető kérdésre kell koncentrálni: stabilizálni kell a gazdaságot, végre kell hajtani a gazdaság liberalizálását és fel kell építeni egy új gazdaság jog- és intézményrendszerét. Hangsúlyozta a tulajdonviszonyok tisztázásának és a privatizáció eredményességének fontosságát.

Az ukrán miniszterelnök és Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere találkozáján egyrészt áttekintették a kétoldalú gazdasági kapcsolatok alapvető kérdéseit, másrészt pedig Fokin úr kérdésére részletes tájékoztatás hangzott el a piacgazdaság építése területén elért, a külgazdasággal összefüggő eredményeinkről.

Mindkét részről pozitívan értékelték, hogy a látogatás során aláírásra kerül a két ország között az 1992. évi áruszállításokat tartalmazó jegyzőkönyv, illetve a kereskedelmi-gazdasági és műszaki-tudományos együttműködési kormányközi vegyesbizottság létrehozására vonatkozó egyezmény. A találkozón a felek hangsúlyozták, hogy a külgazdaság területén még sok új kezdeményezésre lesz szükség, de optimizmusra ad okot, hogy ezek végrehajtását gátló elháríthatatlan akadály kapcsolatainkban nincs.

Fokin úr elsősorban a mezőgazdaság és az árliberalizáció összefüggéseiről és ezzel kapcsolatban az állam szerepvállalásáról érdeklődött. Nagyra értékelte a magyar mezőgazdasági termelés eredményeit, és kilátásba helyezte, hogy további kukoricavásárlásokat terveznek Magyarországról az eddig folyó ügyletek lebonyolítása után. Az ukrán miniszterelnök kérte, próbáljuk meg az AZIMUT magyar–orosz vegyesvállalatot¹³² segíteni abban, hogy a vállalat teljesíthesse korábban aláírt, magyar kukorica exportjára vonatkozó szerződéseit, a kétségtelenül meglévő objektív nehézségek ellenére.

¹³² Az AZIMUT magyar–orosz vegyesvállalat 1995-ben megszűnt.

A találkozó során az ukrán külgazdasági miniszter kezdeményezésére Kádár Béla miniszter úr felajánlotta konzultációs segítségünket a külgazdasági szabályozás és az új minisztérium szervezeti felépítésének kérdéseiben.

A magyar–ukrán tárgyalások eredményeként az alábbi dokumentumok kerültek aláírásra:

- Közös Közlemény;
- Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között magyar–ukrán kereskedelmi-gazdasági és műszaki-tudományos együttműködési kormányközi bizottság létrehozásáról;
- Jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között az 1992. évi áruszállításokról és szolgáltatásokról;
- Megállapodás a Magyar Nemzeti Bank és az Ukrán Nemzeti Bank együttműködéséről;
- Megállapodás a Magyar Köztársaság Pénzügyminisztériuma és Ukrajna Pénzügyminisztériuma közötti együttműködésről.

A dokumentumokban megfogalmazott és a magyar félre háruló feladatok végrehajtásáról az illetékes kormánytagok gondoskodjanak.

Budapest, 1992. május 26.

A jelentést összeállította:

Bába Iván s.k.
helyettes államtitkár

Jóváhagyta:

Dr. Antall József s.k.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

347.
1992. június 24.

Rejtjeltávirat Párizsból. Leonyid Kravcsuk ukrán elnök
és François Mitterrand francia elnök tárgyalása Párizsban

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Párizs
Azonosító: PAR20975
Érkezett: 92. 06. 24. 11:24
Készítette: VL
Ellenőrizte:

41, 44

Tárgy: Ukrán–francia kapcsolatok

KÜM illetékes főosztályvezetője az ukrán elnök múlt heti itteni látogatásával összefüggésben elmondta (Molnár):

Kravcsuk eredetileg a Párizsi Charta aláírására jött Párizsba. Ukrán részről kezdettől fogva az utazás bilaterális elemeit akarták gazdagítani, míg francia részről elsősorban a multilaterális jelleg kidomborítására törekedtek. A látogatás eredetileg elhatározott kereteit végül a franciák menet közben változtatták, mivel érzékelhető volt az ukrán európai identitás keresés, a változásra való törekvés és végül a vezetést sikerült meggyőzni a hatalmas ukrán potenciálról. Másfél nap alatt Kravcsuk találkozott Mitterranggal, a miniszterelnökkel, az ipari és külkereskedelmi miniszterrel, a külügyi államminiszterrel és a díszebéden tíz miniszter vett részt. A francia hadügyminiszter ukrán kollégáját szeptemberi látogatásra hívta meg. Ipari és kereskedelmi miniszter a jövő héten Kijevbe utazik. Találkozott a GYOSZ vezetésével, valamint Ukrajna iránt érdeklődő üzletemberek csoportjával. A francia vezetés a kapcsolatok fejlesztése mellett döntött, annak ellenére, hogy az ukrán atomfegyverek további sorsa ügyében továbbra is nagy a bizonytalanság.

– 263 – Sz. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

VIII. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

348.
1992. június 30.

Páldi András kijevi nagykövet éves beszámoló jelentése

Kijevi Nagykövetség

110/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példány

Saját: 1 példány

Szigorúan titkos!

Kijev, 1992. június 30.

Érvényes: Visszavonásig

Tárgy: Beszámoló az 1992–1992-ben végzett munkáról

Bárhogy alakul is jövőben Ukrajna sorsa, az elmúlt év második fele örökre emlékezetes lesz az ukránok számára. Több száz év után újra független és szabad, önálló országgá lett Ukrajna. A sikertelen moszkvai puccs váratlan ajándéka volt ez. Az ukrán demokratikus erők ilyen fordulatra nem számítottak, de a megnyílt lehetőséget gyorsan kihasználták: már augusztus 24-én, a kommunista többségű parlament törvényt hozott Ukrajna függetlenségéről és a népszavazásról, betiltotta a kommunista párt működését. E fordulatban nagy szerepet játszott a RUH vezetősége, amely azonnal felismerte a puccsisták céljait és már 19-én törvénytelennek nyilvánította azokat. A RUH következetes harca a puccs ellen, emelte tekintélyüket és befolyásukat az országban.

A puccsisták feletti győzelem Ukrajnában is megnövelte Jelcin tekintélyét. Világossá vált, hogy a valóságos hatalom most már nem a kiszabadított Gorbacsov, hanem a kiszabadító Jelcin kezében lesz. Kijevben azt várták, hogy az új helyzetben könnyedén megszabadulhatnak a központ diktátumaitól és Jelcinnel létrehozhatják az alulról felépülő független köztársaságok szövetségét.

A puccsot követő túlméretezett ünneplés már ellenszenvenné tette a „győzteseket” Ukrajnában. Egyre inkább sértette az ukránokat a felerősödött orosz gőg, az orosz vezető szerep hangoztatása, a nagyorosz nacionalizmus. Ez természetesen táplálta az ukrán nacionalizmust, az ukrán–orosz ellentéteket. A puccs bukása után két tendencia kibontakozását tapasztalhattuk. Egyrészt megindult a demokratikus független államok kialakítása, másrészt az osztályok és ideológiák szembenállása, az osztályharc helyébe újra a nemzetek ellentétjei, a különválás követelése, a nagyorosz sovi-

nizmus és a vele szembenálló kisebb népek, köztük az ukránok nacionalizmusa lépett. A tények azt mutatják, hogy mindkét tendencia jelen van ma is az utódállamokban.

Ukrajna és Oroszország felfogásbeli különbsége és törekvéseinek iránya már jelentősen eltért a Gorbacsov-féle szövetségi szerződések körüli viták során. Oroszország, ill. Jelcin augusztus 19-én alá akarta írni a szerződést, de Ukrajna, ill. Kravcsuk nem. Pedig 1990 őszén a két politikus megállapodást írt alá azzal a céllal, hogy harcolnak a központ uralma ellen. Jelcin azonban irányt változtatott, elfogadta volna a gorbacsovi szerződést, pedig az az egységes SZU fenntartását alapozta volna meg. Októberben egy gazdasági szerződés aláírásával akarták összetartani a régi államszervezetet, de Ukrajna ezt sem vállalhatta, mert sértette volna szuverenitását. Jelcin támogatta ezt a szerződést is, mert – ahogy Kijevben értelmezték – az új központot már nem Gorbacsov, hanem saját maga számára igyekezett kialakítani. Egyre világosabbá vált a puccs utáni hónapokban, hogy Oroszország a SZU egyedüli utódállama, örököse kíván lenni és igényt tart a vezető szerepre.

Az orosz politikusokat váratlanul érte az ukrán parlament függetlenségi határozata, úgy érezték, hogy Ukrajna ezzel keresztezi törekvéseiket. Rádöbrentek, hogy Ukrajna nélkül nincs birodalom. Ezért a birodalom szétesésének bűnbakjává Ukrainát kiáltották ki és minden haragjuk Ukrainára zúdult. Az orosz sajtó, TV ukránellenes kampányba kezdett. A politikusok pedig kijelentéseikkel próbáltak nyomást gyakorolni az ukrán lakosságra, hogy a december 1-i népszavazáson ne szavazzanak a függetlenségre.

Elkezdtek követelni a határok megváltoztatását, példálózni kezdtek egy Ukrajna elleni atomtámadás lehetőségével, törvénytelennek tartották az ukrán hadsereg szervezését, nem voltak hajlandók megosztani Ukrainával a fekete-tengeri flottát stb.

Az orosz nyomás és rágalomhadjárat – véleményem szerint – nem gyengítette, hanem erősítette az ukránok elszántságát és nem várt magas arányban – a szavazók 92%-a szavazott Ukrajna függetlenségére. Nem volt meglepetés az sem, hogy Kravcsuk a szavazatok 62%-át kapta és így a független Ukrajna első elnöke lett.

Az ukrán politikusok a népszavazás előtt attól féltek, hogy a nyugati országok, amelyek még akkor is Gorbacsovra építettek, az egységes SZU fennmaradását szorgalmazták, el fogják-e ismerni Ukrainát. A magyar diplomácia elévülhetetlen érdemeket szerzett Ukrainában azzal, hogy a már évek óta folytatott ukránbarát politikáját továbbfejlesztve, első orszádként, már december 3-án felvette Ukrainával a diplomáciai kapcsolatokat és még ugyanazon a napon megnyitotta Nagykövetségét.

A függetlenség megszerzésével új helyzet állt elő Ukrainában, az áhított cél teljesült, de hogyan tovább, hogyan szervezhető meg egy új állam, mit lehet tenni a demokratikus átalakításért?

Jelentéseimben részletesen beszámoltam arról a szituációról, ami a népszavazás után kialakult, a politikai erők helyzetéről, az útkeresés vitáiról. Ennek lényege az, hogy megválasztottak egy elnököt, (aki kommunista funkcionárius volt), aki mögött most nincs párt, a parlament összetétele a régi, a kormány változatlan, az új demokratikus pártok gyengék és nincs konkrét elképzelésük a jövőről. A RUH furcsa átalakuláson ment át. Demokratikus szervezetként, kommunista ellenes programmal alakult és Ukrajna függetlenségének kivívását tekintette fő céljának. Mivel a függetlenség létrejött, dönteni kellett a további teendőkről. Ezt a feladatot a RUH III. Kongresszusa várta.

A Kongresszuson 1992 februárjában két koncepció ütközött össze. A RUH vezetői kifejtették, hogy mivel a nép nagy többsége megválasztotta Kravcsukot és az ő programjával lényegében egyetértenek, támogatják az elnököt. Csornovil azonban, a volt elnökjelölt szembeszállt ezzel az állásponttal. Szerinte Kravcsuk pártbürokrata, alkalmatlan a reformok végrehajtására, ezért a RUH folytasson határozott ellenzéki politikát. Ehhez az szükséges, hogy a RUH bázisán szervezzenek egy erős ellenzéki politikai pártot.

Kravcsuk bejelentette, hogy támaszkodni kíván a RUH-ra, mert az az egyetlen erő, amely a társadalom konszolidálását elősegítheti. Egységre hívta fel a politikusokat, mert – mint mondta – két veszély fenyegeti Ukrainát: egyik Oroszország a másik a visszarendeződést követelő belső erők.

A kongresszus nem tudott választani a követendő taktikát illetően, ezért a RUH élére 3 főből álló triumvirátust, három társelnököt (Dracs, Horiny, Csornovil) választott. Tudni lehetett, hogy a különböző nézeteket képviselő társelnökök közül, a legdinamikusabb Csornovil fogja magához ragadni a vezetést és igyekszik majd kiszélesíteni a harcot Kravcsuk ellen.

Nemcsak a RUH Kongresszus, hanem a többi politikai erő sem dolgozott még ki világos programot az ország előtt álló új fejlődési szakasz stratégiájára, politikai irányvonalára. A viták arról folynak, hogy milyen legyen az új ukrán állam. Abban egyetértenek, hogy erős államhatalmat és demokratikus társadalmat kell felépíteni, de eltérnek a vélemények ezek tartalmát és a megvalósítás sorrendjét illetően. A politikusok egyik csoportja szerint az orosz fenyegetés kényszere miatt a legtöbb feladat az ukrán állam gyors kiépítése, megszilárdítása, hogy a külső veszélyt el lehessen hárítani. Mások szerint, nem akármilyen független államot kell felépíteni, hanem olyat, amelyik bázisa egy demokratikus, többpárti, polgári társadalmi rendszer. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha először szétörik a régi rendet, leváltják a nomenklatúrát, felszámolják a régi intézményeket. Vannak, akik nem állítják ennyire mereven szembe az államiság és a demokrácia követelményeit, de hangjuk még gyenge.

A függetlenségi népszavazás után a legkézenfekvőbb az lett volna, ha a parlament, amely már nem fejezte ki a társadalom politikai arculatát, hiszen 1990. elején választották, feloszlatták és új választásokat írnak ki. Ez az út azonban nem volt járható, elsősorban azért, mert az alig megszerveződött demokratikus pártok még gyengék voltak és féltek az új választásoktól.

A másik megoldásnak az kínálkozott, hogy maradjon meg egy darabig a parlament, de át kell alakítani a kormányt és egyéb intézményeket, eltávolítani a legkompromittáltabb személyeket és a végrehajtó hatalomba be kell vonni a demokratikus erők képviselőit.

A RUH vezetői ezt az utat választották, de csaknem fél éve sikertelenül követelik a kormány lemondását. A parlamenti képviselők többsége még bízik Fokin miniszterelnökben, Kravcsuk pedig csak a miniszterek egy részének cseréjét támogatta. Csornovil, a RUH társelnöke Fokin távozását követeli, vagy legalábbis azt, hogy Kravcsuk maga vegye át a kormány vezetését. E mögött az a szándék húzódik meg, hogy minden nehézségért közvetlenül Kravcsukot lehessen támadni.

Miközben sem az állami szervekben, sem a pártokban nincs kidolgozott program és egyetértés, Kravcsuk elnök egymásután adja ki rendelkezéseit és tesz javaslatokat a parlamentnek, olyanokat is, amelyek hosszabb távon is meghatározóak lehetnek az ország életében. Intézkedései egy irányba mutatnak, a túlerős elnöki hatalom intézményrendszerének kiépítése felé. Átalakítja a régi struktúrákat, újakat hoz létre és erősíti saját, személyes hatalmát. Ennek jó példája az ún. Állami Duma létrehozása és az elnöki apparátus kialakítása. Ezek az intézmények rendeleteket, törvényeket készítenek elő, vagyis a parlamenti bizottságokkal, minisztériumokkal párhuzamos munkát végeznek és érvényesítik az elnök szempontjait. A másik, hatékonysága miatt még fontosabb, új intézmény az elnöki képviselők (megbízottak) rendszere. Az elnök nevezi ki őket a megyék és a járások élére, ahol a végrehajtó hatalmat képviselik. Fő feladatuk az, hogy biztosítsák a törvények és az elnöki rendeletek végrehajtását. A megyei, járási tanácsok megmaradnak ugyan, mint „önkormányzatok”, de hatáskörük minimális lesz. A tanácsok végrehajtó bizottságából alakították ki a megbízottak saját apparátusukat, vagyis a tanács apparátus nélkül maradt.

A RUH támadta ugyan ezeket az intézkedéseket, de nem elég meggyőződéssel, nem bírálta a demokráciát korlátozó szerepüket. Legfőbb kifogásuk az, hogy a kinevezett megbízottak mintegy fele a régi nomenklatúra tagja. Azzal vádolják az elnököt, hogy a megengedhetőnél jobban támaszkodik az államapparátus régi vezetőire, a volt UKP¹³³ tagjaira.

¹³³ Ukrán Kommunista Párt – UKP.

Kravcsuk szerint, az ország működőképességének fenntartása érdekében erős végrehajtó hatalom kiépítésére van szükség. Hozzá lehet tenni, hogy az egyébként a régi orosz–ukrán hagyományok folytatása, a gubernátorok¹³⁴, első titkárok után most az elnöki képviselők rendelkeznek nagy egyéni hatalommal vidéken.

Úgy látom, hogy Kravcsuk jelentős túlsúlyra tett szert az ukrán politikai életben, népszerű és tekintéllyel rendelkező államférfi, számottevő és szervezett ellenzéke nincs. Ezt annak köszönheti, hogy a függetlenség megszerzése túlságosan gyorsan zajlott le, az oroszokkal való szakítás ügye az egységet erősítette. A nehézségek növekedése, a hogyan tovább kérdésének megoldatlansága, a homogén társadalom lassú bomlása azonban felszínre hozza az eltérő érdekeket képviselő politikai erőket. Ezt jelzi a RUH helyzete is, aminek vezetése egyre inkább Csornovil kezébe kerül, aki egy idő óta rendszeresen követeli a kormány és Fokin lemondását. Eddig nem sikerült eredményt elérnie. Most azonban úgy látszik, hogy széleskörű szervező munkájának eredményeképpen sikerült a pártok jó részének egyetértését is megszereznie. Egyetértének abban, hogy el kell távolítani a jelenlegi kormányt, létre kell hozni a „Nemzeti Megegyezés Kormányát”. Erről egy memorandumot adtak át az elnöknek, amelyben név szerint közölték a leváltandók és kinevezendők nevét. Ezenkívül aláírások gyűjtésével ki akarják kényszeríteni a parlament feloszlását is.

Erre az új kormányra és parlamentre vár az a feladat, hogy valósítsa meg a gazdasági reformot és hajtsa végre a társadalom demokratikus átalakítását. Ehhez kedvező feltételeket teremtenek a dagomiszi megállapodások¹³⁵. Kedvezőtlen viszont, hogy a szélsőséges kommunista csoportok is aktivizálódnak, gyűléseiken, tüntetéseiken a SZU visszaállítását, a szocializmus építését követelik és a jelenlegi kormányt és a demokratikus pártokat fasisztáknak nevezik.

Ukrajna nehéz időszak előtt áll. Kívívta ugyan függetlenségét, de gazdasága ezer szállal kapcsolódik a volt SZU tagállamaihoz és a kölcsönös gazdasági függőségben Ukrajna a gyengébb fél. A gazdasági függetlenség megteremtését a rubelzónából való kilépés és a saját pénz bevezetésétől remélik. Ma a rubelen kívül forgalomban van a kupon és egyre erőteljesebben a dollár. Az új pénz, a hrivnya bevezetésének ideje egyre tolódik, mert az előfeltételek nehezen teremthetők meg.

Az ukrán gazdaság egyre nagyobb nehézségekkel küzd. A birodalmi igények alapján kialakított iparszerkezet túlságosan egyoldalú. Túlfejlesztett a hadiipar, gyenge műszaki színvonalon áll a nehézipar, fejletlen a feldolgozóipar. Van azonban néhány kiemelkedően magas műszaki szintet képviselő hadiüzem, amelyek kihasználása ma

¹³⁴ A gubernátor jelentése kormányzó.

¹³⁵ 1992. június 23-án Borisz Jelcin és Leonid Kravcsuk Dagomiszban megállapodtak a volt szovjet Fekete-tengeri Flotta felosztásáról.

vita tárgya. Meghirdették ugyan a konvenciót, a hadiüzemek békés termelésre való átállításának szükségességét, de úgy tűnik, hogy módosítottak ezen az elgondoláson. Mégpedig két okot emlegetnek, egyrészt a konvenció is sok pénzbe kerül, másrészt a jó fegyvert jó áron el lehet adni, márpedig az országnak szüksége van a valutára.

A termelés állandóan csökken, 1992. első öt hónapjában 18%-kal csökkent az ipari termelés. Az infláció erősödik, az árak emelkedésével nem tudnak lépést tartani a bérek, ezért nő a szegénység. A munkanélküliség még nem kezdett igazán nőni, mert az ideiglenesen leállított gyárak munkásait nem küldik el. Csődbe jutott, véglegesen bezárt vállalatok pedig még nincsenek. A vezetők azt hiszik, hogy ezt el tudják majd kerülni. Nem tanulnak a mások tapasztalataiból, ezért fizeti a költségvetés a vállalatok veszteségeit és növelik az államadósságot. Valójában tehát a struktúra átalakításához még hozzá sem kezdtek.

Kapcsolataink

Ukrajnában úgy tartják, hogy Magyarországgal vannak legjobb, legproblémamentesebb kapcsolataik. Magyarország és Ukrajna között nincsenek zavaró, megoldatlan kérdések, azaz az elmúlt két év során Magyarország olyan baráti szomszédra tett szert keleti határainkon, amilyen még sohasem volt és amilyenre most különösen szükségünk van.

1990. eleje óta – magyar kezdeményezésre – kiépültek a legmagasabb szintű személyi kapcsolatok. Magyarország ismerte el először egyenlő tárgyaló partnernek, s ezen keresztül szuverén országnak Ukrajnát. L. Kravcsuk ukrán elnök már 1991 májusában járt Magyarországon és 8 fontos dokumentumot írt alá. Azóta, hogy 1992. december 3-án elsőként vettük fel Ukrajnával a diplomáciai kapcsolatokat és azonnal megnyitottuk a nagykövetséget, néhány nappal később pedig Antall József miniszterelnök Kijevben aláírta az alapszerződést is. Magyarországra úgy tekintenek, mint arra az országra, amelyik az ukrán függetlenség kivívásához kezdettől fogva a legtöbb külső segítséget nyújtotta, amelyik leginkább segíti Ukrajnát abban, hogy elfoglalhassa helyét a független országok sorában és beépülhessen az európai politikai életbe.

Tárgyilagosan meg kell állapítani, hogy ez a jószomszédi, baráti kapcsolat azért alakulhatott ki, mert a magyar diplomácia időben felismerte az ukrainai változások irányát, és nemzeti érdekeinknek megfelelően kezdeményezéseinkkel, gesztusainkkal fokozatosan ki tudtuk alakítani a bizalom légkörét. Felbecsülhetetlen értékű és jelentősége van annak, hogy a keleti határainkon létrejött nagyhatalommal olyan időkben alakítottunk ki kiváló politikai és jószomszédi kapcsolatokat, amikor a kelet-európai térségben éppen ellentétes tendencia, a kapcsolatok romlása a jellemző.

Diplomáciai kezdeményezéseinknél az alábbi megfontolásokból indultunk ki:

1. 1989–1990-ben már látható volt, hogy Ukrajna önállósulása megállíthatatlan folyamat, hogy hamarosan új állam létrejöttével kell számolnunk keleti határainknál. Alapvető nemzeti érdekünk azt diktálta, hogy ez az új állam demokratikus berendezkedésű legyen és jószomszédi, baráti kapcsolatokat építsünk ki vele.

Felismertük, hogy az ukrán demokratikus erők (szervezeteik vezetőivel megalakulásuktól kezdve Főkonzulátusunk jó kapcsolatot tartott) és a függetlenségre törekvő kormánytagok nagyon rászorulnak a nemzetközi támogatásra, ezt szuverenitásuk megerősítésének és elismerésének tekintik. Vállaltuk azt a kockázatot, amit más országok akkor még nem, hogy a Moszkvával fenntartott kapcsolatok mellett tudatosan elkezdjük megalapozni a formálódó új állam vezetőivel a politikai együttműködést.

2. Fontos szerepet játszott kezdeményező fellépésünkben az a tény, hogy a Kárpátalján mintegy 200.000 magyar él. A peresztrojka¹³⁶ évei alatt jogaik egy részét viszszaszerezték ugyan, de kollektív jogaik kiépítése és tartós biztonságuk megalapozása csak a két ország politikai kapcsolatainak baráti szintű fejlesztése útján érhető el. Ezért fordulópontot jelentett kapcsolatunkban 1990 tavasza, amikor kiderült, hogy az ukrán kormány hajlandó a nemzeti kisebbség jogait tartalmazó nyilatkozatot aláírni.

3. Számításba vettük azt is, hogy Ukrajna számunkra fontos gazdasági partner lehet, mert anyag-, félkésztermék és energia ellenében magyar feldolgozott termék helyezhető el hatalmas felvevő piacán.

Magyarország politikai presztízsét tovább növelte Ukrajnában az a tény, hogy mi vettük fel elsőnek Ukrajnával a diplomáciai kapcsolatokat és mi létesítettük az első nagykövetséget, a népszavazás után azonnal 1991. december 3-án.

Most az lenne a feladat, hogy politikai tőkénket konkrét gazdasági haszonná változtassuk, fejlesszük a magyar vállalatok tevékenységét Ukrajnában. Az ukrán gazdaság nehéz helyzete azonban, „a se áru, se pénz állapot”, a megfelelő törvények hiánya egyelőre nem segíti a kapcsolatok bővítését. Ezért hívtuk meg V. Fokin miniszterelnököt és gazdasági minisztereit magyarországi látogatásra. Ukrajna nagy lendülettel akar bekapcsolódni az európai gazdasági életbe. A magyar szakemberek kapcsolatai és helyismerete jól hasznosítható lenne az ukrán és a nyugati vállalatok üzleti vállalkozásai közvetítésében is. Már 25 magyar vállalat tart Kijevben képvise-

¹³⁶ Mihail Gorbacsov hirdette meg a Szovjet Birodalom reformja érdekében a glasznoszty (nyíltság) mellett a peresztrojka (átalakítás) reformokat. A peresztrojka 1991-re csupán az apparátusi hatalom és a birodalom továbbélésének új formáit volt hivatott szolgálni. A privatizáció, többpártrendszer, földkérdés ügyében lényeges lépés nem történt.

lőt és számuk állandóan nő, ami azt mutatja, hogy vállalatunk biztonságos az ukrán piac perspektivikus voltában.

Az ukrán gazdaság válsága még valószínűleg nincs mélyponton. A június 23-án tartott dagomiszi találkozón Jelcin és Kravcsuk néhány olyan döntést hozott (a két Nemzeti Bank megállapodást kötött, Ukrajnának a rubelzónából való kiválásának kérdéseit össze fogják hangolni, megállapodnak a vagyon és adósság felosztásban), amelyek csökkenteni fogják a jelenlegi bizonytalanságot, reálisabbá teszik Ukrajna számára a gazdasági stabilitáshoz vezető út kidolgozását, az új pénz bevezetéséhez szükséges feltételek megteremtését.

Kárpátalja

A Nagykövetség számára nagy segítséget jelent, hogy a múlt év augusztusa óta konzulátus működik Ungváron. Mindkét munkatársunk ismert emberré lett Kárpátalján, jó kapcsolatokat tartanak a hivatalos szervekkel és a magyarság képviselőivel, a KMKSZ vezetőivel.

A múlt év őszén, a puccs után, a galíciaiak által támogatott helyi RUH szervezet gyűlésekkel és éhségstrájkokkal kikényszerítette a megyei tanács elnökének és helyettesének távozását, de a vezetők többsége a helyén maradt. Ezen az elnöki képviselők rendszerének bevezetése is alig hozott változást. Egyetlen pozitív eredménye az, hogy a beregszászi járás elnöki képviselőbe Tóth Mihály lett, aki eddig a KMKSZ alelnöke és a megyei képviselő területben a magyar frakció vezetője volt.

A magyarság az őszi folyamán követelte, hogy legyen népszavazás a magyar autonómiáról. A tanácsi vezetők, akik eddig elleneztek a magyar autonómiát, most támogatni kezdték és felvetették a kárpátaljai önigazgatási körzet szükségességét is. A Ruszinok Szövetsége pedig valamilyen ruszin autonómiát, önkormányzatot szeretne. Ezek a követelések kiváltották a RUH haragját, mert Ukrajna egysége elleni támadásként fogták fel és magyar–ruszin összefogást láttak mögötte. Magyarellenes rágalomhadjáratba kezdtek, aminek egyenes következménye volt a Petőfi szobor karjának letörése, a konzulátus zászlájának leszakítása.

A KMKSZ ebben az esztendőben, eddigi sikeres évei után átélte első válságát. A tavasszal tartott közgyűlésen megújították az alapszabályt, amit többen diktatórikusnak, az elnök személyi hatalmát erősítőnek tartanak, ezért nem kívánnak együttműködni a vezetőséggel. Egy csoport ezért ún. Demokratikus Platform néven némileg eltérő nézeteket hirdetett meg, de ezek nem politikaiak. Szerintem, nem szétesés fenyegeti a szervezetet, hanem a falusi tagság elfordulása. Egyre többen maradnak el a rendezvényekről és elégedetlenkednek vezetőikkel.

A KMKSZ fő gondja szerintem az, hogy nem tud igazodni az új viszonyokhoz. Nagyon hasznos tevékenységet folytatott, amikor szervezni kezdte a magyarokat, felébresztette magyarságtudatukat, látványos rendezvényeken erősítette bennük az összetartozás érzését. Ennek a korszaknak azonban vége van, most már átgondolt program alapján kellene képviselni a magyarság érdekeit. Megszereztem és elküldtem nekik az ukrán nyelvtörvény tervezetét, hogy időben mond hassanak róla véleményyt, de nem foglalkoztak vele. Két hónappal ezelőtt adtam nekik oda az ukrán alkotmánytervezetet és az új nemzetiiségi törvény tervezetét. Eddig ezekre sem reagáltak.

A kárpátaljai magyarok közötti nézeteltérések növekedése, egyes helybeliek szerint, abból származik, hogy a magyarországi pártok Kárpátaljára látogató képviselői pártérdekeiknek megfelelően nyomást gyakorolnak rájuk (meghívások, ígéretek útján).

A kárpátaljai magyarokat ma két dolog érdekli, az egyik a kishatárforgalom visszaállítása, a másik az autonómiára. A kishatárforgalomra vonatkozó rendezés egyre késik, pedig az ukrán fél részéről már nem támasztanak akadályokat.

Az autonómia ügye, számunkra úgy tűnt, hogy elérhető, az ukrán törvényhozók el fogják fogadni, mert azonosítják a húszas évek nemzetiiségi körzeteivel. Nekem Kravcsuk is és Csornovil is azt mondta, hogy egyetért a magyar autonómia megvalósításával. Biztató volt az, hogy az új alkotmány és a nemzetiiségi törvény tervezetében is szerepel a nemzetiiségi községek, járások alakításának lehetősége. A gondot most az okozza, hogy az ukrán parlament a nemzetiiségi törvény tárgyalásánál nem fogadta el ezt a bekezdést. Az ellene szavazók egy része ellenzi a nemzetiiségi elkülönülés minden formáját, a másik, a nagyobbik része azért szavazott ellene, mert kidolgozatlannak tartja a koncepciót. A tervezet a kifogásolt rész részletesebb kidolgozása után külön törvény formájában újra a parlament elé kerül, ezért van még remény arra, hogy végül is elfogadják.

Az új Alkotmány tervezetében szintén szerepel ez a pont, vagyis még egyszer itt is vitára kerül, de valószínűleg már csak az új parlamenti választások után.

A Nagykövetség

A Nagykövetség életében fontos változást jelentett az a tény, hogy 1991. december 3-án aláírtuk a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozó jegyzőkönyvet és még aznap a Főkonzulátus nagykövetséggé alakult át. Kítettük az előre elkészített táblát, aminek gyorsasága az ukrán közvéleményben nagyon jó visszhangot váltott ki.

1992. március 13-án átadtam megbízólevelemet Kravcsuk elnöknek és ezzel harmadik voltam a nagykövetek sorában.

A megnövekedett feladatok elvégzéséhez növelni kellene a diplomaták számát és javítani kellene a technikai felszereléseket. Eddig, fél év alatt azonban egyikre sem került még sor. Különösen érthetetlen számomra, hogy miért nem teljesíti a Gazdasági Osztály azokat a kéréseinket, amelyeket először 1991 júniusában kértem írásban. Véleményem szerint, a Gazdasági Osztálynak kérés nélkül is javítania kellene a Nagykövetség működőképességének technikai feltételeit. Eddig azonban még a többszöri kérésre sem válaszoltak. A Főkonzulátusnak úgy szereztem videomagnót, TV-készüléket, telefaxot, hogy a konzulátus épületét átengedtem kiállítások szervezésére és ezért a vállalatok adták bérleti díj fejében.

A tervek szerint, őszől kezdve, a nagyköveten kívül négy diplomata és a kétszemélyes Katonai Attaséi Hivatal dolgozik majd a nagykövetségen. A diplomaták száma egyelőre elégnak látszik, annál is inkább, mert az épületben további munkatársak elhelyezésére már nincs mód. A katonák részvételének anyagi feltételeit – úgy gondolom –, hogy a két minisztérium fogja rendezni.

(dr. Páldi András)

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

349.
1992. július 7.

Keskeny Ernő feljegyzése Bába Iván helyettes államtitkár
kijevi tárgyalásairól

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Keskeny Ernő

002080/2/92.
0001

Szigorúan titkos!
Készült: 9 példányban
Kapja: Jeszenszky G
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Szócs F.
Moszkva
Kijev
Bukarest
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Bába Iván helyettes államtitkár tárgyalásai Kijevben (részletes jelentés)

1992. június 28–29-én Bába Iván helyettes államtitkár vezetésével szakértői delegáció tartózkodott Kijevben. Bába Iván tárgyalásokat folytatott Anatolij Zlenko külügyminiszterrel, Borisz Taraszjuk külügyminiszter-helyetttel, Jurij Olenyenkoval, a Minisztertanács nemzetiségi ügyekkel foglalkozó bizottságának vezetőjével. Találkozott Vjacseszlav Csornovillal, a RUH társelnökével és Alekszandr Lavrinoviccsal, a RUH elnök-helyettesével.

Bába Ivánt az útra elkísérte Misur György, a 3. Területi Főosztály vezetője, Keskeny Ernő főosztályvezető-helyettes és Misley Pál főelőadó (T). A magyar delegációhoz Kijevben csatlakozott Páldi András nagykövet.

A Borisz Taraszjukkal való találkozón az ukrán külügyminiszter-helyettes és a magyar helyettes államtitkár áttekintették a nemzetközi élet számos aktuális kérdését, számba vették a kétoldalú kapcsolatokban előttünk álló feladatokat és megvitaták a biztonságpolitikával kapcsolatos kérdéseket.

Taraszjuk úr meglepedéssel szólt az ukrán–magyar kapcsolatok jelenlegi szintjéről, azokat stabilnak, kiegyensúlyozottnak nevezve. Kiemelte, hogy Ukrajnának

a többi szomszédos országgal összevetve Magyarországgal vannak a legátfogóbb jogi-szerződéses kapcsolatai. Rámutatott, hogy számos nemzetközi kérdésben azonos álláspontot foglalunk el, amelynek következtében szakértőink a nemzetközi fórumok túlnyomó többségén közös álláspontot alakítanak ki.

Az ukrán külügyminiszter-helyettes részletesen taglalta a moldovai válságot. Rámutatott, hogy milyen súlyos veszélyeket rejt magában a konfliktus további kiszélesedése. Veszélybe került a Dubosszari melletti víztározó, amelynek megsérülése súlyos árvízzel járna. A másik nagy veszélyt a térségben lévő hatalmas lőszerraktár esetleges felrobbanása jelentené. A rendezéssel kapcsolatban kifejtette Kravcsuk ukrán elnök véleményét, amely szerint a Dnyeszter-melléknek autonómiát kell adni.

Bába Iván válaszában egyetértett a Kravcsuk-féle megoldási javaslattal, s hangsúlyozta, hogy hasonló megoldást ajánlottunk a budapesti román nagykövetnek is.

Taraszjuk úr érdeklődéssel fogadta Bába Ivánnak azt a javaslatát, hogy külön orosz, ukrán, vagy a két fél által közösen tett kezdeményezés esetén Magyarország kész lenne támogatni a négyek tárgyalásán túlmutató nemzetközi békekonferencia összehívását a moldovai konfliktus ügyében. Ennek felvetésére lehetőség nyílik az EBEÉ Parlamenti Közgyűlésének budapesti ülésén. A békekonferencia döntése – egy regionális békerendszer kidolgozása – az első eleme lehetne egy átfogó, a feszültségi körzetek helyzetének rendezésére alapozódó új európai békerendszernek. (Megjegyzés: az EBEÉ Parlamenti Közgyűlésére részletesebben kidolgoztuk a békekonferenciára vonatkozó javaslatunkat és azt a magyar küldöttség útján átadtuk az orosz, illetve az ukrán delegációnak. A javaslat felvetése Budapesten elmaradt, de közöltük az orosz és az ukrán nagykövetséggel, hogy a békekonferencia gondolatát a továbbiakban is készek vagyunk támogatni.) Bába Iván kifejtette, hogy hazánk nem érdekelt a román–moldovai egyesülésben. Magyarország nem tartja kívánatosnak, hogy Románia középhatalomként lépjen fel a térségben. Rendkívül fontos érdekeink fűződnek viszont ahhoz, hogy Romániában a demokratikus erők nagyobb befolyásra tegyenek szert, amelyre az őszi választások során van remény. Utalt arra, hogy továbbra is készek vagyunk a Romániával kapcsolatos politika összehangolására.

A kétoldalú kapcsolatokról szólva Bába Iván elmondta, hogy az ukrán miniszterelnök májusi látogatása kedvező visszhangot váltott ki Magyarországon. A magyar külpolitika keleti kapcsolataiban továbbra is prioritást élveznek az Ukrajnához fűződő kapcsolatok, amelyek különlegessé válhatnak. Emlékeztetett arra, hogy hazánk következetes, Ukrajna nemzetközi elismertetését elősegítő politikát folytatott eddig is, s kész a továbbiakban is támogatni a független ukrán állam európai integrációját.

Helyettes államtitkár úr rámutatott arra, hogy továbbra is különleges figyelmet fordítunk a kisebbségi helyzet alakulására. Elfogadjuk az ukrán fél javaslatát, mely

szerint a kisebbségi jogok betartásának ellenőrzését végző magyar–ukrán vegyesbizottság ülésére 1992. július végén kerüljön sor Budapesten.

Bába Iván közölte ukrán partnerével, hogy jelenleg egyeztetés alatt áll a két ország között megkötendő kishatárforgalmi megállapodás, illetve az új határátkelőhelyek megnyitásáról szóló egyezmény, amelyek magyar tervezetét szakértőink június folyamán adták át. A közeljövőben javaslatot teszünk a feltehetőleg végső egyeztető tárgyalás időpontjára és helyszínére. Kifejezte reményét, hogy a még vitás kérdésekben (biztosítás, pénzbeváltás, útiokmány, a határátlépések száma) sikerül megállapodni.

A gazdasági kérdések tárgyalásánál Bába Iván megerősítette azt a korábbi magyar készséget, hogy segítünk a piacgazdasággal kapcsolatos törvények kidolgozásában. Kifejezte hazánk érdekeltségét az ukrán hadiipar konverziójában, a háromszög–ügyletekben való magyar részvételt illetően. Hangsúlyozta az olyan regionális együttműködési formák fontosságát, mint a Kárpátok–Tisza együttműködés.

Bába Ivánt fogadta Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter is. A tárgyaláson helyettes államtitkár úr részletesen tájékoztatta A. Zlenkot a magyar–ukrán alapszerződés ratifikációs eljárása során a Parlament Külügyi Bizottságában keletkezett vitákról. A Magyar Kormány nevében megerősítette, hogy Magyarország maradéktalanul be fogja tartani az alapszerződésben vállalt kötelezettségeket és mindent megtesz a ratifikáció érdekében. (Megjegyzés: az Ukrán parlament július 1-én ratifikálta az. alapszerződést.) Ugyanakkor rámutatott arra, hogy a magyar kormány pozícióját jelentős mértékben erősítené, ha az ukrán fél továbblépne az autonómia megadása érdekében.

Bába Iván tájékoztatta az ukrán külügyminisztert a moldovai békekonferenciával kapcsolatos magyar elképzelésekről, amelyet A. Zlenko kedvezően fogadott, s kérte, hogy részletesen fejtsük ki álláspontunkat.

Helyettes államtitkár úr konkrét ajánlatot tett a Magyarországgal szemben fennálló volt szovjet adósságból Ukrainára eső rész törlesztésére vonatkozóan. Közbülső megoldásként felvetette, hogy a vállalt ukrán adósságrész teljes értékéig – mintegy 300 millió dollár – készek vagyunk haditechnikai eszközöket elfogadni. Az ukrán külügyminiszter ezt a javaslatot is kedvezően fogadta. Kérte, hogy írásban fogalmazzuk meg konkrét igényünket. (Megjegyzés: Javasoltuk, hogy Jeszenszky Géza külügyminiszter úr forduljon hivatalos levélben Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszterhez, amelyben – a Hadiipari Hivatallal egyeztetve – tételesen sorolja fel a magyar fél által igényelt hadiipari termékeket.)

Bába Ivánt fogadta Jurij Olenyenko, a Minisztertanács mellett működő, nemzeti-ségi kérdésekkel foglalkozó bizottság vezetője. Olenyenko úr tájékoztatást adott Ukrajna nemzetiségi politikájáról. Elmondta, hogy a napokban fogadták el a nemzetiségi törvényt, amely megfelel az európai normáknak (ld. melléklet). Egyben tájé-

koztatta Bába urat arról, hogy az autonómiával kapcsolatos részek tárgyalását a parlament folytatja, s erről a kérdésről várhatóan új törvényt hoz az ukrán parlament. A nemzetiségi törvény értelmében a kisebbségek a többséggel azonos jogot kapnak. Az állam garantálja valamennyi kisebbség jogát a nemzeti-kulturális autonómiára, az anyanyelv használatára és az anyanyelven történő tanulmányok folytatására. Megengedi a nemzeti szimbólumok használatát, a nemzeti ünnepek megtartását, a szabad vallásgyakorlatot. A kisebbségnek joga van – a hivatalos nyelv mellett – saját nyelvét használni a hivatali ügyintézésben, közigazgatásban stb., olyan helységek esetén, ahol a nemzeti kisebbség többséget alkot.

Olenyenko úr példaértékűnek nevezte a magyar–ukrán együttműködést kisebbségi kérdésekben, amelynek egyik fontos eredménye a két ország között tavaly aláírt kisebbségi nyilatkozat. Elmondta, hogy Kárpátalján hamarosan népszavazást tartanak. Ennek során a lakosság választ ad a nemzetiségi hovatartozására és az anyanyelvére vonatkozó kérdésekre. A magyarság helyzetével kapcsolatban elmondta, hogy Kárpátalján 163.000 magyar él; a magyar iskolák száma 52, amelyeknek 11.700 tanulója van; az ukrán iskolákban a 74 magyar nyelvű tanulócsoporthoz 100 magyar diák vesz részt; mintegy 200 művészeti-kulturális egyesület működik a területen.

Bába Iván tájékoztatta Olenyenko urat, hogy a kisebbségi vegyesbizottság ülésére feltehetőleg július végén Budapesten kerül sor. Rámutatott a magyarországi ukrán szervezeteknek a vegyes bizottságban való képviseletével kapcsolatos nehézségekre. A határokkal kapcsolatban megerősítette, hogy azokat nem megváltoztatni, hanem átjárhatóvá kell tenni. Ugyanakkor a térség minden országában biztosítani kell az emberi és a kisebbségi jogokat. Rámutatott arra, hogy e kérdések az európai biztonsági rendszerrel szoros összefüggésben vannak.

Helyettes államtitkár úr találkozott a RUH két befolyásos politikusával, Vjacseszlav Csornovil társelnökkel és A. Lavrinovics elnökhelyetttel. Csornovil úr megerősítette, hogy – a Krímmel ellentétben – Kárpátalján támogatja a „nemzeti-territoriális egység” létrehozását. Lavrinovics úr – külön találkozáson – már másképp fogalmazott. Elsősorban a szabad gazdasági övezet kialakítását szorgalmazta a térségben. Rámutatott, hogy ilyen kis idő elteltével a függetlenség kivívása után nem tartja célszerűnek az autonómia megadását.

Válaszában Bába Iván hangsúlyozta, hogy nem a fogalom a fontos számunkra, hanem a politikai, kulturális érdekek széleskörű érvényesítése. Megerősítette, hogy Magyarország nem kívánja a kárpátaljai terület elszakítását elérni, tiszteletben tartjuk a határokat.

Budapest, 1992. július 7.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

350.
1992. július 21.

Ígyártó Istvánnak, a Határon Túli Magyarok Hivatala
főtanácsosának jelentése Dmitro Dorcsineccel, a Kárpátaljai
Területi Tanács elnökével és Tóth Mihállyal, a beregszászi járás
elnöki megbízottjával folytatott tárgyalásairól

Határon Túli Magyarok Hivatala
UK/120/SzT/1992

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 pld-ban
Kapja: Entz G.
Lábody L.
Bába I.
Keskeny E.
Saját

Jelentés
a Dmitro Dorcsineccel és Tóth Mihállyal folytatott tárgyalásokról

1992. július 18-án a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye-i önkormányzat által Nyíregyházán szervezett nemzetközi rendezvényen részt vett Dmitro Dorcsinec, a kárpátaljai területi tanács nemrég megválasztott elnöke, illetve Tóth Mihály, a beregszászi járás köztársasági elnöki megbízottja. Ennek során alkalmam nyílt a velük való rövid, nem hivatalos konzultációra.

Dmitro Dorcsinec a huszti járásban született, az ötvenes években elvégezte a moszkvai belügyi főiskolát, majd különböző beosztásokban, de végig belügyi vonalon dolgozott Kárpátalján. 1989-től a kárpátaljai Területi Tanács VB belügyi főosztályának vezetőhelyettese. 1990-től a Területi Tanács képviselője. Tanácselnöki jelölésére akkor került sor, amikor a korábbi elnököt, Mihajlo Krajilot a terület köztársasági elnöki megbízottjává nevezték ki. Kiválasztásában a következő szempontok játszottak szerepet:

- Krajilo elnöki megbízott régi bizalmasai közé tartozik (Husztton egyidőben kezdték pályájukat), a megbízotti és tanácselnöki jogkörök jelenlegi ellentmondásossága miatt Krajilonak lojális partnerre volt szüksége;
- belügyi előélete miatt jók kijevei kapcsolatai is (a szovjet időszakban a belügy nem speciális részlegei inkább a köztársaságok, mint Moszkva alárendeltjei voltak).

Személyes barátság fűzi Vaszil Durdinenhez, az ukrán Legfelsőbb Tanács első elnökhelyetteséhez;

– a területi apparátus ismeri és elfogadta.

Külön megjegyzendő, hogy megüresedett 177. sz. huszti választóközrészben a néhány héttel ezelőtt megtartott időközi választáson legyőzte Mihajlo Dzsandát, a RUH huszti regionális szervezetének elnökét, akit a RUH és az Ukrán Köztársasági Párt¹³⁷ támogatott, így a Legfelsőbb Tanács képviselője lett.

Rövid beszélgetésünk során biztosított arról, hogy tanácselnöki és képviselői munkája során a Kárpátalján élő népek közötti esetleges konfliktusok feloldásán és elkerülésén fog fáradozni. Legutóbbi útján a kijevi vezetők előtt többször hangsúlyozta az autonómia-kérdés jelentőségét. Leszögezte, hogy a területi tanács július 22-én sorra kerülő ülése, melynek napirendién szerepel a Magyar Autonóm Közetről szóló törvénytervezet felterjesztése, testület pozitív döntését várja.

Tóth Mihály négyszemközti megbeszélésünkön a következőkről tájékoztatott:

– Kravcsuk elnöknek címezve feljelentés érkezett ellene „ukrán- és államellenes” tevékenységért. A Kijevből kiszállt Államvédelmi Vizsgálóbizottság közel egy napon át nyomozott, elsősorban a Tóth Mihály kezdeményezésére létrehozott autonómia-alapítvány forrásaival és az eddig saját hatáskörben hozott döntéseivel kapcsolatban. A feljelentést bizonyos Palotás Volodimir tette, de meglátása szerint a háttérben a RUH-hoz közelálló és Kijevben befolyásos személyek állnak (V. Sepa, I. Herc, V. Begy). Vaszil Sepa beregszászi befolyását féltheti, Ivan Herc feltehetően Tóth Mihály „aktivitását” kívánja honorálni a Területi t

Tanács határozatával kapcsolatban, mely elvette az erdőket a Herc által igazgatott Faipari Egyesülés használatából (ezzel áttételesen megingatva az ugyancsak Herc által uralt „Leszbank” egyik bázisát). A vizsgálat végül is semmi terhelőt nem tárt fel, így a Bizottság nem kezdeményez további lépéseket.

– A fent említett személyek aktívan közreműködtek abban is, hogy a Legfelsőbb Tanács kivegye a készülő kisebbségi törvényből az autonómiára vonatkozó pontokat. Miközben mind Sepa, mind Herc aktívan lobbizik Kijevben a budapesti ukrán nagyköveti poszt megszerzéséért, alig burkoltan magyarellenes tevékenységet folytatnak (pl. Sepa, aki a beregszászi járás legjobb földjeit birtokló baktai Mezőgazdasági Kísérleti Állomás igazgatója, durván megfenyegette a földjüket visszaigénylő magyar

¹³⁷ Az Ukrán Köztársasági Párt (URP) az Ukrán Helsinki Csoportból vált ki Leonyid Lukenyenko vezetésével 1990-ben.

lakosokat). Beszélgetőpartnerem tehát határozottan kérte, hogy amennyiben e két személy valamelyikét Kijev kinevezi, a magyar fél ne fogadja.

– Pozitív döntés ugyanis rendkívüli presztízsveszteséget jelentene a magyar politika számára Kárpátalján.

– Bár a kisebbségi törvény körül kialakult helyzet átmenetileg az autonómia-ügy kudarcát mutatja, bizonyos pozitív fejlemények továbbra is vannak:

a. a területi tanács ülésén személyesen terjeszti be a törvénytervezetet jóváhagyás és a Kijevbe való fölterjesztés végett – az előzetes háttérmunka alapján (pl. Dorcsinac meggyőzése) ez probléma nélkül megtörténik;

b. a kijevi magyar szervezet (Vass Tibor) közreműködésével felkért szakértők (Ukrán Állam- és Jogtudományi Intézet) négynapos beregszászi helyszíni tájékoztató után – támogató szakvéleményt terjesztenek a Legfelsőbb Tanács elé. A „Nova Ukraina Mozgalom” (70 fős parlamenti frakció) vezetői szintén jelezték támogató szándékukat.

– Kérdésekre válaszolva elmondta, hogy valóban ő áll a háttérben a néhány hete megindult pártalakítási tapogatódzásoknak. Bár Kovács Miklós elnökségi tagnak a közelmúltban az ungvári TV-ben elhangzott támadó nyilatkozata után kapcsolata a KMKSZ-szel mélyponton van, a Pártot nem a Szövetség megosztásáért szervezi. Megítélése szerint a KMKSZ felbomlóban van, több okból: elvben teljesítette a küldetését, s ebben a formában amúgy sem politizálhat autentikusan, a gyakorlatban az új vezetés programja, célja hónapok óta nem világos, a szervezet teljesen súlytalanná vált. Elképzelése szerint olyan választási programpártot kell létrehozni, mely kereszténydemokrata színezetű magyar irányítás alatt áll, de ruszin szavazókat is vonzani kíván (pl. a görögkatolikus egyház támogatásával). Tapogatódzásai magyar és ruszin részről pozitív fogadtatásra találtak (pl. a KMKSZ politikai titkára, Gulácsi Géza is támogatná). Sok minden függ azonban az előkészületben lévő ukrainai párttörvénytől.

A Területi Tanács új elnökéről szólva kiemelte, hogy képességeit tekintve nem különbözik más káderektől, de jóindulatúan közelít a fontosabb kérdésekhez (autonómia, kisebbségek). Bár nem túl szerencsés helyzet, de jelenleg az apparátus jelenti az egyetlen szövetségest az egyre agresszívebbé váló helyi RUH-hal szemben. A Területi Tanács hitelrontásért pert indít a Legfelsőbb Tanácshoz eljuttatott, a testületet alaptalan vádakkal illető beadványt aláíró ukrán nacionalista szervezetek ellen. V. Zilgalov, a kárpátaljai „Memorial” szervezet elnöke – több magyarellenés cikk szerzője – ittas vezetés miatti előállítása során rátámadt a rendőrökre – ellene szintén per indul, melynek eredményeként akár 10 évet is kaphat.

Tóth Mihály konkrét támogatást kért az alábbi ügyekben:

1. Égető szüksége lenne olyan gazdasági szakemberre (szakemberekre), aki néhány hónapot kint töltene tanácsadóként Beregszászon és aktívan közreműködne a gazdasági helyzet, a privatizáció alá eső ipari, kereskedelmi és szolgáltató egységek átvi-lágításában, felmérésében, a szakember kinti elhelyezését és munkakörülményeinek biztosítását, továbbá az ügylet levédését vállalja.

2. Súlyos problémát jelent a beregszászi kórház rekonstrukciójának és bővítésének elakadása. A beruházás befejezéséhez kb. 80–100 millió Ft-ra lenne szükség. Az ügy politikai jelentőségére való tekintettel (mivel már kormányközi tárgyalásokon is fel-merült a téma) konstruktív lépéseket kér magyarországi részről.

3. Sürgős szükség lenne a városi vízmű szivattyúinak cseréjére, mivel azok meg-hibásodása esetén Beregszász teljes ivóvízellátása összeomlik. FÁK-relációban új gépek beszerezhetetlenek, viszont egy magyar vállalatnál kb. 1,2 millió Ft-ért megfe-lelő, hosszú távon megoldást jelentő berendezéseket lehetne vásárolni – forrásuk nincs, s nem is várható.

4. A beregszászi magyar színház létrehozásánál is akutabb az a probléma, hogy az ez év végén diplomázó színinövendékeket nem tudja a városban elhelyezni lakás hiányában. Ugyanakkor egy befejezetlen húszlakásos tömbházat – amennyiben segítő-séget kap – már most át tudna adni ilyen célra.

5. Magyar nemzetiségű szövetkezeti elnökökkel tervbe vették egy helyi bank lét-rehozását. Korábbi megbeszélésünk alapján ez képezheti bázisát egy vegyestulajdonú (magyar–kárpataljai) pénzüintézet kialakításának.

Budapest, 1992. július 21.

Ígyártó István
főtanácsos

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

351.
1992. szeptember 10.

Rejtjeltávirat Kijevből. Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter
tárgyalásai Bukarestben

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20850
Érkezett: 92. 09. 10. 15:08
Készítette: Bu.
Ellenőrizte:

1880/3

41

Tárgy: Ukrán–román kapcsolatok

A. Zlenko külügyminiszter – kérésre – elmondta, hogy bukaresti tárgyalásait sikeresnek tekinti. Tárgyalt Năstase külügyminiszterrel és fogadta őt Iliescu elnök. Megállapodást írtak alá a kulturális, oktatási és tudományos kapcsolatokról. Aláírták a konzuli egyezményt. Mindkét ország konzulátust fog nyitni a jövőben azokon a területeken, ahol nemzetiségük egy tömbben él.

A tárgyalások fő témája az alapszerződés kidolgozása során felmerült alapvető kérdések megoldása volt. A nemzeti kisebbségekről eddig a román fél semmi érdeklődést sem akart a szerződésben szerepeltetni. Az ukrán fél azt kérte, hogy a román fél vállaljon kötelezettséget a kisebbség jogainak (nyelvhasználat, iskola stb.) kielégítésére. Meglepetésre a román miniszter most nem tiltakozott és megállapodtak abban, hogy a közeljövőben szakértő delegációk utaznak egymáshoz, megvizsgálják a kisebbségek helyzetét és azután próbálnak megegyezni a teendőikben.

A románok az eddigi tárgyalásokon nem fogadták el a határok megváltoztathatatlanságának tételét. Most Zlenko és Iliescu abban állapodott meg, hogy a határ kérdését nem bolygatják, ez ne legyen akadály a szerződés aláírásának. Mindketten hang-

súlyozták, – mondta Zlenko – hogy jószomszédságra törekcsenek, abban érdekeltek, hogy ne legyen feszűlség a térségben, legyen Kelet-Európa békeövezet. Ezen az alapon kezd meg a munkacsoport a munkát októberben úgy, hogy még ebben az évben aláírható legyen az alapszerződés.

Zlenko úgy látja, hogy a két ország közötti alapvető feszűlséget feloldották. Ukrajna minden szomszédjával jó viszonyban akar élni, ezért eredménynek tartja, hogy ennek alapjait Romániával is sikerűlt lerakni. Úgy tapasztalta, hogy a román vezetők nagyon érdekeltek lettek a jó kapcsolatokban, az együttműködésben, mert megállapodásra törekedtek, siettették az alapszerződés aláírását.

– 70 – Páldi –

Lássa:

III. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

352.
1992. szeptember 10.

Jeszenszky Géza külügyminiszter levele Anatolij Zlenko ukrán
külügyminiszternek ukrán haditechnikai eszközök beszerzéséről
Magyarország számára

Anatolij Makszimovics Zlenko úr
Ukrajna külügyminisztere
002493/1/92

Kijev

Tisztelt Miniszter Úr!

Bába Iván helyettes államtitkár úr június 28–29-i kijevi látogatása során, az Önnel folytatott tárgyalásain felvetette a volt szovjet adósságból Ukrajnára eső rész törlesztésének kérdését. Bába úr akkor azt a konkrét ajánlatot tette erre vonatkozóan, hogy Magyarország hajlandó a vállalt ukrán adósságrész teljes értékéig – mintegy 300 millió dollár – haditechnikai eszközöket elfogadni. Miniszter Úr, tudomásom szerint, a tárgyaláson kedvezően fogadta ezt a javaslatot, s abban állapodtak meg, hogy a magyar fél konkrét igényeit írásba foglalva küldi el önnek.

Azóta konzultáltunk a kérdésben illetékes társszervekkel, s Miniszter Úr szíves tájékoztatására közölhetem, hogy a magyar fél az alábbi haditechnikai eszközök beszerzését látja célszerűnek a Magyar Honvédség részére:

- 7,62 mm SZVD mesterlövész puska
- BAT–2 földmunkagép
- PZM–2 árokásógép
- R–143 RH rádióállomás
- láncalpas önjáró komp (ha önjáró hídként is alkalmazható)
- T–72SZ harckocsi
- T–80 harckocsi.

Miniszter Úr szíves tájékoztatását kérem a fentebb részletezett javaslatunk elfogadhatóságát illetően. Úgy gondolom, hogy az Ukrán Fél állásfoglalásának birtokában illetékes szerveink a további részletekről meg tudnak egyezni egymással.

Budapest, 1992. szeptember 10.

Tisztelettel:
Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

353.
1992. szeptember 17.

Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója az ukrán
gazdaságpolitikáról

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. szeptember 17.
Érvényes: 1992. december 31.

125/SZT/1992.
Készült: 4 példányban
Központ: 3 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Viták és dilemmák az ukrán gazdaságpolitikában

Az elmúlt években, amikor az ukrán függetlenség ügye napirendre került, azonnal felmerült a kérdés: képes-e az ukrán gazdaság önállóan megállni a lábán? Az ukrán válasz egyértelmű volt. Ha megszűnik az orosz imperializmus, ha Ukrajnának nem kell „eltartania” Oroszországot, akkor Ukrajna néhány év alatt virágzó ország lesz.

A függetlenségpártiak illúziói most kezdenek elpárologni, de természetesen nem mindenki ismeri fel egyszerre a realitásokat. A függetlenség feletti öröm lecsillapodása után, az ukrán gazdasági válság mélységének lassú felismerése, a válságból kivezető út bizonytalansága érzékelhetően módosítja a politikusok és pártok magatartását. Az ukrán államiság kiépítésével kapcsolatos viták helyét lassan a gazdasági válság, a gazdasági reform kérdései, egyáltalán a gazdaság működőképessége fenntartásának ügye foglalja el. Most kezdenek rádöbbszenni, hogy az ukrán gazdaság csak formálisan független, valójában ezer szállal kötődik a volt SZU köztársaságaihoz, elsősorban Oroszországhoz. Jól mutatja ezt az az egy adat, amely szerint Ukrajna külgazdasági kapcsolatainak és áruforgalmának 80%-a Oroszországgal bonyolódik.

A különféle politikai erők között nincs egyetértés abban, hogy mit kellene tenni. Sem a kormány, sem az ellenzék nem terjesztett még elő olyan koncepciót, ami a válságból való kilábalásra reményt nyújtana. Egyelőre csak kérdések és dilemmák vannak.

Az első dilemma az, hogy igaza van-e az ellenzéknek, amelyik az Oroszországtól való minél teljesebb elszakadást, önállósulást követeli, vagy azok útját kell-e követni, akik látják a függetlenné válás gazdasági hátrányait, ezért a gazdasági elszakadással nem értenek egyet, helyeslik a függőség csökkentését, de csak fokozatosan, oroszokkal egyeztetve kívánják végrehajtani, éppen az ukrán gazdasági összeomlás elkerülése érdekében?

Az ukrán gazdaság a központi, birodalmi szempontoknak megfelelően tagolódott be a szovjet népgazdaságba, ami azt jelenti, hogy alig van olyan iparága, vagy vállalata, amelyik orosz partner nélkül képes dolgozni. Jelenti azt is, hogy túlfélesztett nehéz- és gépipart, valójában hadiipart örökölt. Jelentős vegyiparát türkmén gázra és orosz olajra alapozták. Évente mintegy 50 m to. olajat és 100 md km³ gáz kell importálnia még mindig, viszonylag alacsony áron. Ha az orosz kormány felemeli az olaj és a gáz árát a régóta ígért világpiaci szintre, akkor – ukrán számítások szerint – Ukrajna 13–18 md dollárral lenne köteles többet fizetni Oroszországnak. Nyilvánvaló, hogy Ukrajna ennek kifizetésére képtelen, vagyis az ukrán gazdaság, sőt – egyesek szerint – az ukrán függetlenség sorsa is orosz kezekben van. Nehezíti az elszakadást az a körülmény, hogy az ukrán ipar 50%-a és a tudományos erők 70%-a a volt SZU katonai potenciálját szolgálta. Az ipar és a káderállomány struktúrájának átalakítása csak fokozatosan történhet.

Az elszakadás másik megoldatlan problémája a közös valuta létezése, az ún. rubelzóna fennmaradása. A dilemma itt abban áll, hogy áttérjen-e Ukrajna a rubel helyett valamilyen saját pénz használatára, vagy maradjon a rubelzónában?

Ha saját pénzt vezet be, mikor és hogyan tegye azt? Megoldható-e a rubeltől való elszakadás, az ukrán gazdaság összeomlása nélkül?

A rubeltől való elszakadást a többség helyesnek tartja, mert abból indulnak ki, hogy amíg a rubel uralkodik, addig nem lehet önálló ukrán gazdaság-, pénz-, bankpolitikát folytatni. Ukrajnában még pénznyomda sincs, ezért az infláció miatt szükségessé váló pénzjegy-többslet kielégítése is Moszkvától függ. Miután az orosz kormány a saját inflációjának pénzigényét is nehezen tudja fedezni, Kijev kénytelen volt más megoldást találni. A pénzhiányt kuponok segítségével oldották meg ideiglenesen, de már a Kanadában nyomott új pénz, a hrivnya bevezetésének előkészítése is folyik.

A parlament döntött arról, hogy ki kell lépni a rubelzónából és be kell vezetni a saját pénzt. Ezzel fontos döntés született, de továbbra is tisztázatlan, hogy mit kell tenni a rubeltől való elszakadás zavarmentes lebonyolítása érdekében és bizonytalan az új pénz bevezetésének időpontja, módja, a kupon sorsa. Újra erősödik és terjed az a nézet, hogy egyelőre ne szakítson Ukrajna a rubellel.

A kupon körül nem csitul a vita. Egyesek, főként az ellenzék, a kupon bevezetését a kormány szegényének tartja, olyan eszköznek, ami semmire sem alkalmas. A kor-

mány szerint, kupon nélkül rubel hiányában nem lehetett volna az áruforgalmat finanszírozni. Hangsúlyozzák azt is, hogy a kupon bizonyos védelmet jelentett a rubel által terjesztett oroszországi infláció és a más országok állampolgárainak Ukrajna területén történő áru vásárlásai ellen. Fokin a kupon érdemének tartja, hogy magára vette és veszi az infláció terhét. Az új pénzt csak akkor kell majd bevezetni, ha az infláció lelassul, vagy megáll és stabilizálódik a gazdaság. Ebben az esetben, az új pénz gyors inflálódása – az elképzelések szerint – elkerülhető lenne.

Az ukrán gazdaság kiszolgáltatott helyzetét jól mutatja az a tény, hogy Oroszország vállalatai 220 md rubellel tartoznak az ukrán vállalatoknak, az ukránok pedig mintegy 100 md rubellel. Ennek következtében a vállalatok fizetéseképtelenek lettek. A kialakult helyzetet jórészt az okozza, hogy az orosz központi bank Ukrajnával szemben diszkriminációs intézkedést hozott. E szerint az ukrán vállalatoktól, vagy azok számára kifizetéseket, átutalásokat csak postai úton küldött rendelkezés alapján teljesít. Ennek egyenes következménye az, hogy 3–4 hónapig tart, amíg az eladó megkapja a vételárat. Az eladósodásból eredő nehézségek megoldására Fokin azt ajánlotta Gajdárnak, hogy az orosz kormány adjon 100 md rubel hitelt az orosz vállalatoknak, hogy jelenlegi adósságukat Ukrajnával szemben teljesíteni tudják. Az már más kérdés, hogy az orosz propaganda úgy ismertette a Gajdar–Fokin tárgyalást, mintha Fokin Ukrajna számára kérte volna a hitelt.

Harmadik nagy dilemma az, hogyan stabilizálható az ukrán gazdaság? A stabilizációnak és a reformnak mi a viszonya, meg kell-e várni a gazdasági reformmal a stabilizációt, vagy már előbb, vagyis azonnal el kell-e kezdeni? Ehhez a kérdéskörhöz tartozik az is, hogy gyorsan kell-e a gazdasági reformintézkedéseket bevezetni, vagy pedig az előkészítésnek időt hagyva, fokozatosan?

A gazdasági reformok szükségességét minden politikai párt elismeri és fontosnak tartja. Gondosan kerülnek azonban annak megvilágítását, hogy mit értenek a reformokon, milyen piacgazdaságra törekszenek. Még senki sem dolgozta ki a piacgazdasághoz vezető út közgazdasági lépéseit. Ezt még a különféle ellenzéki, reformközgazdászok sem tették meg nyilvánosan, de követelik a reform azonnali bevezetését. Az ellenzék a kormányt azért támadja, mert nem halad a gazdasági reform, nem hoz intézkedéseket. A kormány pedig a gazdasági stabilizációt tartja elsődlegesnek, mert – szerinte – a gazdaság jelenlegi állapota, szétziláltsága, válsága veszélyezteti az ukrán államiséget.

Meg kell állítani a termelés csökkentését, az infláció gyors növekedését és a stabilizálódás után a reform segítségével kell a gazdaságétnövekedést ösztönözni. Az ellenzék a kormány leváltása és reformkormány kinevezése útján látja ezt a dilemmát megoldhatónak.

Negyedik dilemma a piacgazdaságra vonatkozik. Kell-e igazán a piac Ukrajnának, vagy nem, ha igen, akkor milyen legyen? A piac ma az a fogalom Ukrajnában, amely-

ről beszélni és azt támogatni minden politikus számára, szinte kötelező. Nem lehet viszont csodálkozni azon, hogy a piacról beszélők többsége keveset tud a piacról és egészen téves nézeteket hirdetnek. A piac ideáig mumus volt, minden rossznak az oka, ezért nem ismerhetik természetét, törvényeit. Egyesek a piac azonnali bevezetését követelik, mások évtizedek múlva tartják csak alkalmasnak az ukrán társadalmat és gazdaságot a piaci viszonyok befogadására. Vannak, akik törvényszerűnek tartják, hogy elkerülhetetlenül át kell esni a vadkapitalizmus korszakán, mások azt hiszik, hogy megvalósítható lesz egy humánus, demokratikus piacgazdaság, amelyik mindenkinek boldogságot hoz.

Az ellenzék élesen támadja a kormányt, leváltását követelve, mert – úgymond – nem akar piacgazdaságot. A kormány rá is szolgál a kritikára, mert tényleg kevés történt, sőt arra mutatnak bizonyos jelek, hogy a kormány nem tartja még közvetlen feladatnak a gazdasági reformot, a piaci viszonyok kialakítását. Hangsúlyozzák, hogy most az ukrán állam megszilárdításának feladata minden mást megelőz, erre kell összpontosítani, mert ha most nem marad fenn Ukrajna, akkor az ukrán nép meg fog semmisülni.

Nemcsak a szavak, hanem a tettek is arra utalnak, hogy a Fokin kormány a gazdaság átalakítását másképpen képzei el, mint az ellenzék. Az annyiszor elítélt moszkvai központtal szemben most egy kijevi irányító központot hoznak létre, amelyik kevesebb direktív utasítást használ majd a vállalatok irányítására és több közgazdasági ösztönzőt, lényegében azonban a központi irányítás megmaradni látszik. Az irányítás legfőbb eszköze az ún. állami megrendelés lesz, amit még Gorbacsov idején találtak ki Moszkvában. Az állami megrendelést szívesen fogadják a vállalatok, mert ennek nagyságától függ az anyag-, energiaellátás mértéke. A piaci elvek érvényesülésének szűk körben tartására utal az a tény, hogy külön minisztériumot hoztak létre a vállalatok anyagi-technikai ellátásának szervezésére. A kereskedelem helyett tehát megmarad a központi termékelosztás rendszere, legalábbis a legalapvetőbb termékekre és anyagokra.

Gyanús a kormány azért is, mert lényegében semmit sem tesz a magángazdálkodás és a szövetkezetek fejlesztésére, inkább fékezi azok működését. Erősen fékezi az export-import tevékenységet, szigorú és a vállalatok számára hátrányos az adórendszer. A kormány most azt ígéri, hogy a parlament őszi ülészakára reformcsomagot tesz az asztalra, ennek tartalma azonban még nem ismert. Valószínűleg, ennek egy részével az ellenzék elé igyekszik menni, meg akarja előzni a várható elégedetlenséget.

Nem a kormány reform elkötelezettségét mutatja az a tény sem, hogy két hónappal ezelőtt leváltották Lanovojt, a miniszterelnök első helyettesét, akinek a feladata a reformok előkészítése és a privatizáció irányítása volt. Lanovoj ismert fiatal köz-

gazdász, a Nova Ukraina egyik vezetője. A helyette kinevezett miniszterelnök-helyettest Odesszából hozták fel, ahol az elnök megbízottja volt, közgazdasági képzettsége nincs. Feltűnő volt, hogy első sajtóértekezletén bejelentette, miszerint a kormánynak a súlypontot az állami vállalatokra kell helyeznie, azok stabilitását kell minél előbb elérnie.

Ötödik dilemma az, hogy mi történjék a mezőgazdasággal, hogyan kellene átalakítani a rendkívül elmaradott falut? Megszüntessék-e a kolhozrendszert, engedélyezék-e a föld magántulajdonát? A politikai pártok ezekre a kérdésekre nem tudnak ma még választ adni, ezért az agrárpolitikában nem is éleződtek még ki a viták. Sokan vallják, hogy a kolhozrendszer nem elég hatékony, nem demokratikus, ezért a farmgazdálkodás bevezetésében látják a megoldást. Látják azonban azt is, hogy a parasztság nem akar magángazdálkodást folytatni, mert számára az teljesen ismeretlen. Aki vállalkozik rá, az a megfelelő feltételek hiányában nem boldogul. Ezért a kormány, a politikai vezetők, pártok sem propagálják elég meggyőződéssel szándékaikat, inkább várnak, majdcsak eldől a kérdés valahogy. A mezőgazdasági vezetők, a parlament agrár csoportsajtója nem titkolja azt a véleményét, hogy a kolhozrendszer fenntartásában látja a jövőt. Szerintük, ha a mezőgazdaság megkapja a szükséges gépeket, üzemanyagot, ha a város és falu közötti árucseré egyenértékű lesz, akkor a kolhozok, állami gazdaságok pár év alatt bebizonyítják életképességüket. A kolhozelnökök kitartanak a jelenlegi rendszer mellett, a magángazdálkodást vállalkozókat nem segítik. Vannak kísérletek arra, hogy a kolhozokat valamilyen demokratikusabb, több esetben részvénytársasági szervezeti formával helyettesítsék.

A mezőgazdaság átalakítása helyett a kormányt és az országot ma jobban érdekli az, hogy lesz-e elég gabona és kenyér. Ma még érvényben van az a szovjet időkben kialakult gyakorlat, hogy a kolhozok kötelesek a gabonát aratás után azonnal az állami raktárakba szállítani. Ennek a begyűjtési rendszernek a megváltoztatását eddig még egyetlen párt sem vetette fel. A kolhozok azonban fokozatosan kikényszerítik a begyűjtés megszüntetését. Két év óta ugyanis a kolhozok egy része nem adja be az államnak a gabonát. Ukrajnában a kormány szerint, 17–18 m tonna gabona szükséges a biztonságos ellátáshoz. A múlt évben csak 13–14 m tonnát sikerült begyűjteni, pedig a túlteljesítőknél dollárt, autót, egyéb ipari termékeket ígértek. Ebben az esztendőben szeptember közepéig csak 10 m tonna került az állami raktárakba. A kolhozok ellenállása természetesen nem elsősorban a begyűjtési rendszer elutasítását jelenti, hanem inkább az alacsony állami árak elleni tiltakozás és az inflációval szembeni védekezés kifejeződését.

Az agrárfejlődés dilemmája – valószínűleg – úgy oldódik meg, ahogy majd a gyakorlat kialakítja. Sem a kolhoz mellett, sem a kolhoz ellenes erők nem tudnak túlsúlyra jutni, a paraszti magántulajdon visszaállítását még nagyon sokan ellenzik.

Ezért mondhatta Kravcsuk, hogy az agrárreformot a kormány egyelőre nem erőlteti, a falusi viszonyokat nem akarják megzavarni. A parasztnak meg kell adni a jogot, hogy ők maguk döntsenek sorsukról, ha nagy gazdaságban akarnak dolgozni, tegyék, ha farmot akarnak szervezni, segíteni kell őket.

Szeptember 15-én megkezdődött a parlament ülészsaka, ahol nem ezek a kérdések lesznek napirenden, de minden politikai vita mögött ezek húzódnak meg. A gazdasági dilemmák megoldásának módjától függ Ukrajna jövője. Azért nagyon fontos az ukrán parlament jelenlegi ülészsaka, hogy képes lesz-e az alapvető kérdések közül akár egyet is megoldani.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

354.
1992. szeptember 21.

Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója
a Magyarország-képről Ukrajnában

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. szeptember 21.
Érvényes: 1992. december 31

127/SZT/1992.

Készült: 4 példányban
Központ; 3 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Magyarország-kép Ukrajnában (Válasz a szeptember 10-i 36/23. sz. másutas táviratra)

1990 eleje óta a magyar kormány – hazánk nemzeti érdekeit szem előtt tartva – jelentős politikai segítséget nyújtott Ukrajnának. Már akkor magasszintű, kölcsönös találkozókat szerveztünk a két ország vezetői között és fontos dokumentumokat írtunk alá, amikor más országok még csak Moszkvával álltak szóba. A magyar diplomácia segítette és segíti az ukrán diplomáciát bekapcsolódni a nemzetközi politikai életbe és nemzetközi szervezetekbe. Mi nyitottuk meg Kijevben az első nagykövetséget. Az ukrán politikusok nagyra értékelik ezt a segítséget. Többször hangoztatták, hogy Magyarországgal vannak a legjobb politikai kapcsolataik.

A magyar magatartás eddigi legfőbb „ellentétele” ukrán részről, a nemzeti kisebbségek jogairól szóló ukrán–magyar nyilatkozat aláírása volt. Nem lehet túlértékelni azt a tényt, hogy keleti határainkon létrejött nagyhatalommal sikerült konfliktusmentes, jó viszonyt kialakítani.

Látni kell azonban, hogy nem köteleztük le örökre az ukránokat. Nagyon fontos volt számukra Magyarország támogatása, amikor még attól féltek, hogy a világ országai nem, vagy csak vontatottan ismerik majd el Ukrajnát. Az elismerés azonban viharos gyorsasággal lezajlott, a nagykövetségeket egymás után nyitják Kijevben.

Ezért törvényszerű, hogy az eddig fel- vagy túlértékelt Magyarország tekintélye, szerepe Ukrajnában csökkenni fog. Az ukrán politikusok figyelme egyre több ország között oszlik meg és igyekeznek jó kapcsolatokat kialakítani számukra fontos partnerekkel, pl. a világ sok országában él jelentős ukrán kisebbség, miközben mi vagyunk az egyetlen szomszédjuk, ahol nincsenek ukránok.

Ukrajnában a hangulat változását, Magyarországról, a magyar politikáról alkotott véleményeket a sajtóból, rádióból, TV-ből megismerni nem lehet, mert külföldi országokkal egyáltalán nem foglalkoznak. Ezt az űrt még mindig a moszkvai lapok töltik be. Az ukrán médiák fő feladata saját kormányuk politikájának népszerűsítése. Nincs tehát a hivatalos politika és a propaganda között különbség, mert hiányzik az ország külpolitikájának nyilvános propagandája. Mindez az országos lapokra vonatkozik. A helyi, megyei újságokban – Ungváron és Lembergben – időnként jelennek meg magyarellenés cikkek. Ezeket a RUH helyi szervezetei irányítják. Legtöbbször az 1000 éves magyar uralom szörnyűségeiről, a Szics-gárda¹³⁸ legyilkolásáról, a mai kormány irredenta törekvéseiről írnak.

Az állami szervek, minisztériumok mindig megerősítik, hogy fenn kívánják tartani Magyarországgal az eddig kialakított baráti, jószomszédi kapcsolatokat. Minden aláírt magyar–ukrán dokumentumot magukra nézve kötelezőnek ismerik el. Magyarországot évek óta a békés rendszerváltás példájának tartják, nagyra értékelve a hatalomátadás civilizált módját. Magyarországot olyan baráti országnak tekintik, amellyel a legszorosabb kapcsolatokat kell kiépíteni az élet minden területén. Az ukrán Védelmi Minisztérium egyik magasrangú vezetője éppen a napokban jelentette ki, hogy Ukrajna nem tekinti Magyarországot válságövezetnek, ezért katonai eszközöket, fegyvereket is szívesen szállít, ha megtalálják a megfelelő ellentétteleket.¹³⁹

¹³⁸ A Kárpáti Szics Népi Önvédelmi Szervezet – Kárpáti Szics félkatonai szervezet volt Kárpátalján 1938. november 9. és 1939 március 15. között. Parancsnoka Dmitro Klimpus volt. A Kárpáti Szics a független Kárpát-Ukrajna hadserege lett volna, de az 1939. március 15-én kikiáltott állam a magyar haderő megszállása után megszűnt. Kárpátalja megszállása során a Kárpáti Szics tagjai és az önkéntesek közül becslések szerint közel 200-an estek el, 400-an megsebesültek és 300-an fogásba estek. A Magyar Honvédség 59 halottat veszített (többségében a csehszlovák határőrséggel vívott harcokban). A Szics és a Magyar Honvédség között 20 kisebb-nagyobb összecsapásra került sor. A Magyar Honvédség Kárpátalján március 18-tól katonai közigazgatást vezetett be. A Kárpáti Szics vezetőit letartóztatták és kivégezték. Egyes ukrán felfogások szerint ez volt a független Ukrajna megteremtésének második kísérlete 1918 után.

¹³⁹ Vö. a 352. számú dokumentummal. *Jeszenszky Géza külügyminiszter levele Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszternek ukrán haditechnikai eszközök beszerzéséről Magyarország számára.* 1992. szeptember 10.

A politikai pártok, parlamenti képviselők véleménye azonban nem esik minden téren egybe a kormány tagjaival. A RUH, a Demokrata Párt, a Köztársasági Párt nacionalista tagjai leggyakrabban a következőket vetik a magyar politika szemére:

- Többen sokallják, – mint mondják – unják már a kisebbségi témát, azt, hogy Magyarország képviselői állandóan csak erről beszélnek.

- Elvetik a magyar kisebbség autonómia követelését. Eddig csak Kravcsuk és ellenfele Csornovil jelentette ki, hogy támogatja a magyar autonómiát, minden más politikus ellene foglalt állást. Feltűnő, hogy Csornovil éppen Budapestről visszatérve, ahol az MDF vendége volt, jelentette ki egy sajtókonferencián, hogy a magyarok az abszurdumig viszik az autonómia követelését. Egyúttal bejelentette, hogy megváltoztatja véleményét és ezután minden autonómia követelésé – beleértve a Krímit is – ellenezni fog.

- Az ukrán nacionalisták úgy értelmezik, hogy a magyar autonómia törekvések célja a határok megváltoztatása. A magyar kormány nem őszinte – mondják – amikor arról beszél, hogy nem akarja megváltoztatni a határokat, mert közben a KMKSZ-t ennek követelésére bujtogatja.

- A kijevei pártok egyértelműen támogatták és helyeselték a KMKSZ tevékenységét, amíg azok nem csatlakoztak a ruszinok önállósulási törekvéseihez. Látni kell, hogy Kijevből nézve nem a magyar kisebbség a fontos, hanem a ruszin probléma. Aki a ruszinság létét elismeri, az nem számíthat az ukrán nacionalisták részéről jóakaratra.

- Eleve gyanús számukra a Kárpát–Tisza Együttműködés, mert azt is Kárpátalja elszakítására való törekvés egyik eszközének tekintik.

A Magyarországgal szembeni kifogások, fenntartások lényegében Kárpátaljára korlátozódnak, de azon a téren makacsoknak látszanak. Kárpátalja azonban nem önálló problémája az ukrán politikának, hanem része, következménye az ukrán–orosz viszonyoknak és a Krím megtartásáért folyó küzdelemnek. A magyar belpolitika kérdéseiről, a magyar kormány politikájáról nincsen véleményük, mert nem ismerik. Ukrajna egyelőre saját, belső megoldatlan ügyeivel van elfoglalva.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

355.
1992. október 15.

Páldi András kijevi nagykövet összefoglalója
az ukrán belpolitikáról

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev
131/SZT/1992.
Készült: 4 példányban
Központ: 3 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. október 15.
Érvényest 1992. dec.31.

Tárgy: Politikai harc Ukrajnában, stratégia nélkül

A függetlenné vált Ukrajna politikai rendszere még kialakulatlan. Elkezdődött egy elnöki-tektélyuralmi rendszer kiépítése, de az ellenzék határozott fellépése, a hatalomért indított harca, most elbizonytalanította a folytatást. Az erősen széttagolt demokratikus ellenzék összefogott a miniszterelnök lemondtatásáért és az új, többpárti választások kiírásáért folyó küzdelemben. A cél érdekében felhasználnak minden eszközt, az utcai tüntetéseket, sztrájkokat, sőt a diákok éhségsztrájkját is

Eközben az ukrán gazdaság helyzetéről a politikusok teljesen megfeledkezni látszanak. Arról beszélnek ugyan, hogy a nép egyre szegényebb, az árak nőnek, de a következtetés mindig ugyanaz, ezért a kormány felelős, tehát mondjon le. Ebből kiindulva, minden tüzet a kormányra zúdítanak, miközben egyetlen szót sem szentelnek a gazdaság valóságos helyzetének. A politikusok, képviselők egy része közgazdaságilag nem képzetebb, mint az egyszerű állampolgárok. Azonkívül évtizedeken keresztül hozzászótkak, hogy az állam, jól, vagy rosszul, de gondoskodik mindenről. Eddig párt- és kormányhatározatok szabtak meg mindent, többek között azt is, hogy kinek mennyi lehet a bére, vagy melyik terméknek milyen az ára.

Most azonban, amikor a SZU felbomlása, Ukrajna függetlenné válása olyan gazdasági válságba sodorta az utódállamokat, amellyel egyik ország kormánya sem tud egyelőre mit kezdeni, most is a kormányokat támadják olyan bajokért, amiért közvetlenül nem felelősek. A képviselők egy része, és az egyszerű emberek azt hiszik, hogy

azért nem nő a fizetésük, mert a kormány nem akarja, azért emelkednek az árak, mert – ki tudja, milyen oknál fogva – a kormány így látja jónak.

Ezt a szemléletet V. Csernyak közgazdász – igen helyesen – „gazdasági primitivizmusnak” nevezi. Ebből a felfogásból két veszély származik, az egyik az, hogy ha romlanak az életkörülmények, akkor le kell váltani a kormányt, jöjjön új miniszterelnök, aki majd jóindulatú, segítőkész lesz. Így a politikai cél egyszerű és világos, a feladat csak az, hogy vigyük ki az embereket az utcára.

A másik, a fő veszély az, hogy ezzel eltorzul a valóságról alkotott kép, nem ismerik fel az igazi helyzetet és a legsürgősebb teendőket. Nem veszik észre – és ez most a helyzet Ukrajnában –, hogy az ország sorsát nem az ilyen, vagy olyan kormány dönti el, hanem az ukrán gazdaságban zajló folyamatok. Az a tény, hogy a termelés, az elmúlt három év alatt a felére csökkent, hogy az ukrán gazdaság 80%-a közvetlenül függ Oroszországtól, hogy a gyors infláció szétzilálta a gazdaságot és végtelenül mélyre süllyesztette a gazdaságban dolgozók ambícióját, a gazdaság szerkezetében semmilyen pozitív változások nem indultak meg stb.

Még az első változat egyszerű, mert elegendő egy-két nevet bedobni, bűnbaknak kikiáltani őket és lehet mozgósítani a tömegeket. Így buktattak meg két év alatt, két kormányt. A harmadik sem marad sokáig a helyén, ezt előre meg lehet mondani.

A második megközelítés, természetesen, nehezebb, de a válságból való kilábalást csak ez teheti lehetővé. Ehhez azonban olyan programra lenne szükség, amelyik választ ad az égető kérdésekre és kijelöli a gazdasági reform teendőit. Ilyen programja azonban sem a kormánynak, sem a pártoknak nincs. Beszélnek a reformok szükségességéről, sőt követelik is, de konkrét elképzelése senkinek sincs. Egyetértek Csernyak közgazdással, aki azt írta, hogy az ellenzéknek nem a hatalomért kellene harcolnia, hanem a régi rendszer szétveréséért és az új építéséért. Ehhez azonban meg kellene határozni, hogy milyen társadalmat, milyen gazdaságot akar az ukrán társadalom? Ez a stratégia hiányzik ma a legjobban az ukrán politikából. Olyan program kellene, amelyikben a politikai, azaz az új állam felépítésének programja összhangba kerülne a gazdasági rendszer átalakításának stratégiájával. Nincs azonban se ilyen, se olyan, de ha a pártok ezután is csak látszattervékenységgel foglalkoznak, és azt hiszik, hogy a kormányfő cseréjével megoldottak valamit, akkor nagyon tévednek.

A közeljövőben – fentiekből kiindulva – a politikában – megfelelő stratégia hiányában – sok rögtönzésre, személyek és nem politikai platformok elleni harcra lehet számítani, a gazdaságban pedig a nehézségek, a hiány további növekedésére, az életkörülmények romlására, a sztrájkok szaporodására. Félő, hogy ha a sztrájkok söpriek el a politikai intézményeket, akkor nem demokratikus irányban folytatódik az ukrán politikai rendszer alakulása. Ezért nagy a demokratikus ellenzék felelőssége, amikor

a személyi hatalomért folyó harcot a gazdasági átalakulás stratégiájának kidolgozása és ennek megvalósítása elé helyezi. Felelősek a kormányok is, mert csak egyensúlyozással, tűzoltással foglalkoznak, de tudatos gazdaságátalakítási tevékenységet nem folytatnak, politikai, gazdasági stratégiájuk nincs.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

356.
1992. október 30.

Alaputasítás Varga István kijevi nagykövete részére

3. Területi Főosztály
Ukrán referatúra
Misley Pál
002867/1992.
0002

Szigorúan titkos!
Készült 2 példányban
Jóváhagyásra: Bába I.
Kapja; Kijev

Alaputasítás

Varga István úr, a Magyar Köztársaság kijevi nagykövete részére

Észak-keleti szomszédunk, Ukrajna fontos szerepet tölt be mind a volt Szovjetunió felbomlása nyomán keletkezett Független Államok Közössége tagállamai között, mind pedig az ezredvég átalakuló Európájában. Ukrajna ma a térségnek stratégiaileg jelentős állama. Hadserege a második legnagyobb Európában, egyelőre még rendelkezik harcászati és hadászati atomfegyverekkel. Az 52 millió lakosú Ukrajna területét tekintve Európa második legnagyobb állama, amely elválasztja Oroszországot Lengyelországtól, Magyarországtól, Csehszlovákiától és Romániától. 1990-ben az akkori Szovjetunió gazdasági termelésének 16%-át adta. (Energiaszükségletének viszont a 40%-át importálja, főleg Oroszországból.) Ukrajnával, mint az európai politikai folyamatokat mindinkább befolyásoló tényezővel kell számolnunk.

Az Ukrajnában végbemenő kül- és belpolitikai, valamint gazdasági folyamatok hatással lehetnek a kelet-közép-európai térség, így hazánk helyzetére is. Számunkra Ukrajna fontosságát növeli az ott élő magyar kisebbség, amelynek problémáival a kelet-európai rendszerváltozások korában a környező országok közül éppen Ukrajna foglalkozik a legkorrektebb módon. Ezzel kapcsolatban kiemelkedő jelentőségű a magyar–ukrán nyilatkozat a nemzeti kisebbségek jogainak tiszteletben tartására. Kapcsolataink további fejlesztéséhez biztosít kereteket az 1991. december 6-án Kijevben aláírt magyar–ukrán alapszerződés, melyet ez év júniusában az ukrán Parlament ratifikált.

Nagykövet úr a felkészülési tervben meghatározott feladatokat a fentiek szellemében hajtotta végre. Figyelembe véve, hogy hosszú külügyi tevékenysége alapján

a közép-európai és a volt szovjet – elsősorban orosz – relációt illetően is alapos ismeretekkel rendelkezik, jelen alaputasításunkban csupán azokat a szempontokat emeljük ki, amelyeket az Ukrajnával fenntartott kapcsolatainkban tartunk különösen fontosnak.

Politikai kapcsolataink terén

Használjon fel minden lehetőséget arra, hogy hozzájáruljon a Magyar Köztársaság legfontosabb külpolitikai céljainak, érdekeinek érvényesítéséhez.

A diplomácia eszközeivel törekedjék kapcsolataink mindkét fél számára előnyös fejlesztésére.

Törekedjen jó személyes kapcsolatokra Ukrajna politikai és gazdasági vezetőivel, közéleti személyiségeivel, a kijevi székhellyel vagy képviselettel rendelkező nemzetközi szervezetek vezető képviselőivel, a Kijevbe akkreditált diplomáciai képviselőkkel. Keresse fel a szovjet utódállamok kijevi képviselteinek vezetőit. Fordítson különös figyelmet Kárpátalja, valamint Ukrajna más, számunkra kiemelt régiói vezetőivel való személyes kapcsolattartásra.

Kapcsolatait használja fel hazánk jó hírének öregbítésére, országunk reális helyzetének, lehetőségeinek megismertetésére, a kölcsönösen előnyös együttműködés fejlesztésére, továbbá az ukrainai helyzet alapos megismerésére, a fontosabb fejlődési tendenciák kimutatására, külpolitikai és külgazdasági érdekeink szempontjából fontos információk szerzésére.

Kapcsolataink javítása érdekében tegyen javaslatokat a két ország vezetői közötti hatékony, ésszerű és érdekeinknek megfelelő személyi kontaktusok kialakítására.

Fordítson figyelmet a két ország parlamentjei, demokratikus pártjai és tömegszervezetei, egyházai közötti kapcsolatokra, támogassa azok létrejöttét és ápolását. Szükség szerint segítse a hazai parlamenti pártok képviselőinek munkáját azok kijevi tartózkodása során.

Mozdítsa elő a két ország törvényhozó és végrehajtó szervei közötti kapcsolattartást, járuljon hozzá e szervek együttműködéséhez. Ösztönözze a fogadó ország és hazánk közigazgatási-területi egységei, helyi hatalmi és önkormányzati szervei közötti közvetlen kontaktusok kialakítását.

Az ukrán politikai érzékenység figyelembevételével nagykövet úr részesítse külön figyelemben Kárpátalja megyét és a vele kialakítandó kapcsolatokat, tekintettel az ott élő magyar kisebbségre. Fordítson kiemelt figyelmet a kárpátaljai magyarság jogainak védelmét garantáló Nyilatkozatban foglaltak végrehajtására és az európai normáknak megfelelő további elvárásaik biztosítására, Kárpátalja bekapcsolódására az európai térségbe.

Szorgalmazza és segítse a magyar és az ukrán külügyminisztérium közötti konzultációkat. Kísérje figyelemmel a korábbi magyar–szovjet szerződések magyar–ukrán viszonylatban történő további alkalmazását.

Fordítson figyelmet a megkötött kétoldalú megállapodások tartalommal való megőrzésére, azok végrehajtására, valamint újabb, hazánk számára előnyös megállapodások kezdeményezésére.

Fordítson külön figyelmet Ukrajna fontosabb külpolitikai és biztonságpolitikai intézményeivel kialakítandó kapcsolatokra, a magyar biztonságpolitikát érintő ukrán fejleményekre és az ezzel összefüggő kezdeményezésekre.

Tartson rendszeresen kapcsolatot az EK nagyköveteivel. Folyamatosan tájékoztassa őket a magyar külpolitika időszerű lépéseiről, törekvéseiről, a magyar–ukrán kapcsolatok fontosabb aspektusairól.

Tartson fenn szoros kapcsolatot lengyel, cseh és szlovák kollégájával, a Visegrádi Csoport nagyköveteivel közösen vizsgálják meg országaik érdekviszonyát, a fellépés egyéni vagy közös szükségszerűségét. A közös fellépés azonban kizárólag a Központtal egyeztetve, vagy utasítására történhet.

Ukrajnának Európába való integrálódása révén is segítse elő a Magyar Köztársaság érdekeinek megvalósítását a térségben. Ennek eléréséhez használja fel a Közép-európai Kezdeményezés és a Duna Bizottság országainak kapcsolatrendszeréből adódó lehetőségeket.

Tartson fenn közvetlen kapcsolatokat Szlovákia és Moldova kijevi képviselőivel, valamint ukrán hivatalos körökkel, alakítson ki velük jó együttműködést, miáltal csökken annak a veszélye, hogy magyarellenessé válnak szlovák–ukrán vagy moldovai–ukrán speciális kapcsolat alakuljon ki.

Diplomáciai mozgása során kezdeményezően használja ki azokat a lehetőségeket és előnyöket, amelyek abból adódnak, hogy hazánk két évig a BT nem állandó tagja.

Lehetőleg minden diplomáciai rendezvényen tegyen eleget a meghívásnak valamilyen szinten, hacsak politikai okok nem indokolják az ellenkezőjét. Prioritást célszerű biztosítani a fogadó ország, a szovjet utódállamok, az EK és velünk szorosan együttműködő országok rendezvényeinek. Egyéb rendezvényeken, nagykövet úr akadályoztatása esetén helyettese vagy beosztottjai vegyenek részt.

Vegyen részt a volt Szovjetunió területén működő magyar külképviseletek vezetői részvételével, a központ által kidolgozott szempontok alapján szervezendő tájékoztató–egyeztető megbeszéléseken.

Nagykövet úr megbízólevelének átadása után mielőbb hívjon össze nemzetközi sajtóértekezletet, tartson a helyi és külföldi tudósítók részére sajtókörtét, ahol személyes bemutatkozása mellett ismertesse küldetésének főbb céljait, feladatait, a fogadó országgal kapcsolatos alapvető együttműködési elképzeléseinket, a magyar

kormány fontosabb törekvéseit, külpolitikánk fő irányait, és válaszoljon az újságírók kérdéseire.

Gazdasági téren

A diplomácia eszközeivel járuljon hozzá gazdasági kapcsolataink kölcsönös előnyök alapján történő fejlesztéséhez.

A rendelkezésre álló eszközökkel és kapcsolataival mozdítsa elő a magyar–ukrán gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés számunkra előnyös kibontakozását és fejlődését. Támogassa a kereskedelmi képviselőt ilyen irányú tevékenységét.

Politikai eszközökkel, valamint a nagykövetség és a kereskedelmi kirendeltség közötti kapcsolatok javításával és szorosabbá fűzésével, továbbá a vállalati tevékenység támogatásával mozdítsa elő kereskedelmi kapcsolataink számunkra előnyös fejlesztését, járuljon hozzá a készpénzes és a barter üzletkötéseknél tapasztalható visszaesés megállításához, illetve a kedvezőtlen tendenciák megfordításához. Fordítson figyelmet a konkrét gazdasági haszonnal járó együttműködés feltételeinek megteremtésére, a közvetlen érdekekre épülő vállalkozói és vállalkozói kapcsolatok fejlesztésére, a magyar vállalkozók, üzletemberek, vállalatok lehetőségeinek elősegítésére.

Mozdítsa elő a Kárpátaljával történő regionális együttműködés ügyét.

Járuljon hozzá Záhony és környezete különleges híd-szerepének erősítéséhez.

Segítse elő hazánk összekötő kapocs, közvetítő és tevékeny résztvevő szerepének erősítését az Európai Közösségek és Ukrajna között, támogassa az ún. háromszög-ügyletekben való magyar részvételt.

Segítse elő hazánk Kelet és Nyugat közötti közvetítő szerepének erősítését, Oroszországot is bevonva e kapcsolatokba.

Segítse elő a lakossági érintkezések, a normális kapcsolattartást segítő határátkelés feltételeinek kialakítását, a kérdés szerződéses rendezését.

Fordítson figyelmet a határok kívánt mértékű átjárhatóságát eredményező kétoldalú politikai, gazdasági, kereskedelmi, környezetvédelmi, szellemi-kulturális kezdeményezésekre, Kárpátalja bekapcsolódására az európai térségbe.

Pénzügyi kapcsolataink terén tegyen meg minden szükséges lépést, ideértve a nagykövetség politikai kapcsolatainak aktivizálását, annak érdekében, hogy Ukrajnában ne keletkezzenek újabb kintlévőségeink.

Mozdítsa elő olyan konstrukciók kidolgozását, amelyek lehetővé teszik a pénzügyi-kereskedelmi kapcsolatokban kialakult helyzet rendezését.

Aktív közreműködésével segítse elő az Ukrajnával megkötött gazdasági, kereskedelmi és tudományos-műszaki együttműködési megállapodásban foglaltak megvalósítását.

Kétoldalú gazdasági kapcsolataink élénkítése céljából szorgalmazza a magyarországi világkiállításon való ukrán részvételt.

Kulturális téren

A Nagykövetség kulturális tevékenysége járuljon hozzá kulturális értékeink ukrainai megismertetéséhez és terjesztéséhez, a kulturális intézményeink közötti közvetlen kapcsolatok fejlődéséhez. Fordítson figyelmet az ukrainai kulturális hagyományok valóban értékes és aktuális elemeinek feltárására és a hazai megismertetés előmozdítására, tartalmas együttműködés kialakítására és a kapcsolatok továbbfejlesztésére a kisebbségek helyzetét is érintő tudományos, szellemi-kulturális szférában.

Segítse elő a Magyar Köztársaság és Ukrajna tudományos együttműködésének újjászervezését.

Gondoskodjon a kulturális kapcsolatok területén felhalmozódott tapasztalatok hasznosításáról, a szakemberek, irodalmárok, művészek és diákok rendszeres cseréjéről az új követelményeknek és elvárásoknak megfelelően. Vegye figyelembe, hogy az ukrán értelmiség körében növekvő szimpátiával fordulnak a magyarországi rendszerváltozás felé. Ez segíti az ukrán féllel minőségileg magasabb szintű, reális anyagi háttérrel is biztosító kulturális együttműködés kialakítását.

Kísérje figyelemmel a II. világháború idején elesett és ukrán földben nyugvó magyarok sírhelyeivel kapcsolatos kérdéseket, és szükség esetén tegyen javaslatokat, illetve lépéseket.

Segítse elő, hogy a Magyarországról elvitt és elhurcolt nemzeti értékeinket és műkincseinket minél előbb visszakaphassuk.

Jelentőmunka területén

Gondoskodjon róla, hogy a nagykövetség jelentőmunkája hozzájáruljon a központ objektív tájékoztatásához. A jelentések és táviratok legyenek tömörek, lényegretörőek, jól használhatóak az elemző és az operatív tevékenység során.

A jelentések tartalma legyen aktuális, járuljon hozzá a nemzetközi élet legfontosabb problémáiban való gyors eligazodáshoz, terjedjen ki a magyar külpolitikai aktivitás szempontjából fontos kérdésekre, köztük az európai integrációs szervezetek, az emberi jogok és a nemzeti kisebbségek jogainak védelmével kapcsolatos problematikára, a biztonságpolitikai kérdésekre, a regionális feszültséggócok, Ukrajna nemzet-

közi kapcsolatai, továbbá a magyar–ukrán kapcsolatok szempontjából fontos témákra.

Kísérje figyelemmel a belpolitikai fejleményeket. Jelentsen a fogadó ország gazdasági, politikai helyzetét és külpolitikáját befolyásoló politikai, gazdasági, katonapolitikai fejleményekről.

Hivatalvezetői tevékenysége során

Gondoskodjon róla, hogy a Nagykövetség külügyi állománya és a társhatóságok képviselői a központ utasításainak és a helyi viszonyoknak megfelelően képviseljék méltóan a Magyar Köztársaság érdekét, járuljanak hozzá hazánk jó hírnevének és a népeink közötti baráti kapcsolatok erősítéséhez. Erről az éves jelentésben és szükség szerint év közben is számoljon be.

Biztosítsa a Nagykövetség, a Kereskedelmi Képviselet, a Katonai Attaséi Hivatal, valamint más hazai intézmények fogadó országbeli képviselteinél dolgozó kiküldöttek közötti harmonikus, hazánk érdekeit a legmesszebbmenőkig szolgáló együttműködést.

Alakítson ki megfelelő kapcsolatokat a Kijevben dolgozó magyar újságírókkal és tudósítókkal.

Kísérje figyelemmel az ukrainai magyar kolónia életkörülményeinek alakulását.

Teremtsen jó légkört és munkahelyi feltételeket ahhoz, hogy a nagykövetség képes legyen mindig a maximális mértékben ellátni feladatait.

Járuljon hozzá a nagykövetségen dolgozók életfeltételeinek és munkakörülményeinek megfelelő biztosításához.

Nagykövet úr a diplomata állománnyal folytatandó beszélgetés tapasztalatai alapján pontosan határozza meg minden munkatárs feladatkörét.

A központ a jövőben is minden segítséget megad ahhoz, hogy a Nagykövetség eleget tegyen az elvárásoknak.

Budapest, 1992. október 30.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

357.
1992. október 30.

Rejtjeltávirat Kijevből. Páldi András kijevi nagykövet
búcsúlátogatása Leonyid Kucsma ukrán miniszterelnöknél

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV20977
Érkezett: 92. 10. 30. 15:13
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

13324/2392/3

41

Tárgy: L. Kucsma ukrán miniszterelnök az ukrán–magyar helyzetről

Október 29-én búcsúlátogatáson fogadott L. Kucsma, ahol három ügyet vetettem fel. Kértem, hogy Ukrajna adjon pozitív választ a Duna Bizottság összehívása ügyében. Ismertettem vele a Bős-ügyet. Elmondtam, hogy a nemzeti kisebbségekről szóló törvényt nem hajtják végre. Javasoltam, hogy a két ország gazdasági kapcsolatait közös erővel mozdítsuk elő a mélypontról. Elmondtam azt is, hogy Magyarország érdekelt a jó politikai kapcsolatok fenntartásában, a demokratikus és független Ukrajna megerősödésében.

Elmondtam, hogy ő rendet akar csinálni a gazdaságban, mert enélkül nem érhető el a stabilitás és nem kezdhető el a reform. Nem az USA, hanem a szomszédjai tapasztalatait akarja felhasználni. Egyszer volt csak Magyarországon, mégis mély hatást gyakoroltak rá az ott látottak.

Novemberben kidolgozzák és valószínű, hogy gazdasági szükségállapotot vezetnek majd be. Kravcsuk nevében, aki Kínában van, megköszönte eddigi tevékenységemet.

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

358.
1992. november 3.

Jelentés a Kormánynak Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter kárpátaljai látogatásáról

Művelődési és Közoktatási Miniszter
006/7/1993.

TÜK iratként kezelendő!
A minősítés időbeli hatálya:
1994. január 31.
Készült: 2 eredeti és
75 másolati példányba
Egy példány: 8 lap
30. számú példány

Előterjesztés
a Kormány részére

Dr. Andrásfalvy Bertalan miniszter és küldöttsége kárpátaljai látogatásáról

Jelentés
Andrásfalvy Bertalan miniszter és küldöttsége
kárpátaljai látogatásáról
(1992. szeptember 28–30.)

A látogatásra Larisza Ivanovna Horolec ukrán kulturális miniszterasszony többszöri – kifejezetten Kárpátaljára szóló – meghívása alapján került sor. A magyar küldöttséghez csatlakozott és a tárgyalások során végig jelen volt Nagykövetségünk tanácsosa és ungvári konzulunk.

Horolec miniszterasszony felvetésével egyetértve mi is szeretnénk volna, ha a találkozó alkalmával oktatási kérdéseket is érinthetnénk. Ezért levélben jeleztük az ukrán oktatási miniszternek, szívesen vennénk, ha vele is sikerülne találkozoznunk, s néhány aktuális problémát megbeszélünk. P. Talancsuk oktatási miniszter a látogatást megelőző utolsó munkanapon jelezte véglegesen a találkozón egyéb elkötelezettsége miatt nem tud részt venni, s meghívott november–december folyamán egy kijevi találkozóra.

Az ukrán küldöttséget Larisza Ivanovna Horolec, Ukrajna kulturális minisztere vezette. Az ukrán tárgyaló félhez csatlakozott még, s a programban, valamint a találkozók megszervezésében és a tartalmi kérdések megvitatásában mindenütt részt vett a Kárpátaljai Terület több vezetője.

Az ungvári és a munkácsi tárgyalásokon részt vett Ukrajna budapesti nagykövete is. Küldöttségünk látogatásának célja volt:

I. megismerkedni a régió kulturális-oktatási életével;

II. fontosabb közös feladatainkat felmérni, a további tennivalókat kijelölni. Ezek közül is kiemelve:

1. a munkácsi vár rekonstrukciójával és további hasznosításával kapcsolatos kérdéseket;
2. a beregszászi magyar színház létesítésével összefüggő feladatot;
3. a műkincsek visszaszolgáltatására irányuló tennivalókat;
4. a kárpátaljai magyar lakosság könyvtárhálózatának fejlesztését előirányzó törekvéseket, a lakosság magyar nyelvű irodalommal való ellátásának biztosítását;
5. a kárpátaljai magyar nemzetiség oktatási problémáit.

Ukrán partnereink igyekeztek kéréseinket figyelembe vevő programot összeállítani. Így volt alkalmunk meglátogatni az ungvári „kulturalfelvilágosító” szakembereket képző középiskolát, a Hungarológiai Intézetet¹⁴⁰, a Területi Könyvtár Idegennyelvű Osztályát, a munkácsi pedagógiai szakközépiskolát, a munkácsi várat, és elutaztunk Rahóra. Az épület rossz állagára, a mostoha elhelyezési és működési körülményekre hivatkozva – amelyet szégyellnek, mondták és ígérték, hogy egy éven belül megoldják a gondokat – nem tették lehetővé a beregszászi 8 osztályos magyar gimnázium meglátogatását.

Látogatást tettünk még Ungváron a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, a várban lévő helytörténeti múzeumban, Beregszászon pedig a zeneiskolában.

¹⁴⁰ A hungarológia (magyarságtudomány). Előzményeiben a 18. századi nemzet- és államismereti irodalomra visszavezethető fogalom. 1976-tól az újvidéki egyetem Hungarológiai Intézet létesítésétől, de főleg az 1977-ben létrejött Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság (2002-től Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság) megalakulásától folytatnak tudományos diskurzust. Napjaink értelmezésében elsősorban egy olyan, a pusztán nyelvtanításra túlmutatódó, interdiszciplináris és nemzetközi tudományág, amely a magyar kultúrát mindenekelőtt a külföldiek számára, főleg ottani egyetemeken kívánja minél vonzóbbá tenni, a magyarsággal és nagyvilágbéli helyzetével elsősorban a kapcsolattörténet és a kölcsönhatások szempontjából foglalkozik. Mivel azonban a magyarság iránti érdeklődés szinte minden helyszínen más és más irányú, ezért sokan vallják, hogy ahány ország és ahány egyetemi város, annyiféle hungarológia létezik. Lásd UJVÁRY Gábor: *Hungarológia*. In: *Diplomáciai lexikon*. 512–513.

Megkoszorúztam az ungvári Petőfi szobrot és megtekintettem a művészeti szakiskolában lévő Petőfi emlékszobát. Beregszászon sétát tettem a városközpontban, megtekintettem a magyar színház ideiglenes épületét és az egykori zsinagógát, a mai Művelődési Központot, a színház majdani otthonát.

Találkozásaink alkalmával házigazdáink, ha nem is a megfelelő időben és módon (azaz írásban) értesítve őket, de mindenütt biztosították a KMKSZ és KMPSZ, valamint a helybéli magyar kulturális szervezetek képviselőinek jelenlétét. Ungváron a könyvtárban beszélgettünk a magyar értelmiség prominens képviselőivel, Rahón pedig alkalmunk volt megismerkedni a Felső-Tiszavidék magyar pedagógusainak problémáival.

I. Ungváron Kárpátalja területi elöljárói, Munkácson, Beregszászon és Rahón pedig a város és a járás vezetői tájékoztatták küldöttségünket a terület gazdasági, kulturális és oktatási életéről. Az elhangzott tájékoztatók azt hangsúlyozták, hogy a Kárpátalján élő nemzetiségek ugyanazon jogokkal rendelkeznek, mint a többségben lévő ukránok. A jelenlegi, egész Ukrainát sújtó gazdasági nehézségek itt is megnehezítik a lakosság kulturális, oktatási igényeinek, elvárásainak teljesítését. A korábbi időszak rituáléjának megfelelő fogadások közül a felesleges udvariaskodást mellőző, lényegretörő és a problémák pontos megértetésére törekvő beregszásziak, élükön Tóth Mihállyal, a járás elnöki megbízottjával, keltettek jogos feltűnést.

II. A magyar–ukrán oktatási és kulturális kapcsolatok példaértékűséget hangsúlyozva a találkozó résztvevői megállapították: kétoldalú együttműködésünkben felelősségteljes szakaszhoz értünk. Ki kell emelnünk a prioritást követelő feladatokat, ütemeznünk kell a megoldásokat, majd azokat nyugodt, állhatatos cselekedetekkel kell megvalósítanunk.

Az egyes kérdésköröket áttekintve a következőkben állapotunk meg:

1. Tárgyaló partnereink itt tájékoztattak bennünket először, hogy az ukrán hatóságok a munkácsi várral való rendelkezési jogokat a város hatáskörébe utalták. Munkács város vezetősége egy olasz céggel tárgyalt, mely vállalta a vár rendbehozatalát. Ennek fejében 25 évig használná a vár két alsó szintjét, míg a harmadik szint a vár történelmét, a térség történelmében betöltött szerepét bemutató, a magyar–ukrán kulturális kapcsolatokat reprezentáló terület maradna, helytörténeti kiállítással.

A vár igazgatója elmondta, hogy a közelmúltban a budapesti Hadtörténeti Múzeum munkatársai jártak nála és segítséget ígértek az állandó kiállítás anyagának biztosításához.

A magyar fél – hangsúlyozva, hogy megállapodásaink értelmében vártunk az ukrán fél szakértői bizottságának kijelölésére és az ezt követő konzultációra – figyelembe véve az új helyzetet és további együttműködési szándékát aláhúzva vállalta, az

új körülmények ismeretében is kész szakértői segítséget nyújtani, az összeállított kétkötetes dokumentációt átadni és a háromoldalú – magyar–olasz–ukrán – tárgyalásokon november végén Munkácson megjelenni.

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium kész további segítséget nyújtani a Nemzeti Múzeum és más közgyűjtemények bevonásával az állandó kiállítás szakszerű és színvonalas megépítéséhez.

A kérdés megtárgyalásakor mind Ungváron, mind Munkácson küldöttségünk kitért a láthatólag D. Tkacs nagykövet sugallta terv elől, hogy a munkácsi várban a két miniszter fővédnökségével megvalósuló alapítvánnyal egy ifjúsági alkotó központot alakítsanak ki. Ez a presztízs és propaganda szempontú elképzelés az olasz verzió ismeretében amúgy is illuzórikusnak tűnik. A munkácsi VB elnök, M. Lukecsa Göncz Árpád munkácsi látogatásakor elhangzott állítólagos ígéretére hivatkozva, erőteljesebb magyar részvételt (magyar tőke, kivitelezők) szorgalmazott, némi zavart keltve a magyar küldöttség tagjaiban, akik ezen ígéretről nem tudtunk.

2. A beregszászi magyar színház beindításával kapcsolatos tárgyalásokat a járás és a város vezetőségével együtt Tóth Mihály elnöki megbízott vezette. A tárgyaló felek, egyetértve abban, hogy a színház létrehozásával és működtetésével rendkívül fontos kulturális missziót kívánnak betölteni, megállapodtak a vizsgadarabok jelmezekkel, díszletekkel való ellátásáról, az ideiglenes színházi épület rendbehozásáról, díszlet- és világító berendezéssel való ellátásáról, a színészek lakásproblémáinak megoldásáról, valamint körvonalazták a végleges színházépület megteremtésének lehetőségeit.

3. A műkincsek visszaszolgáltatásának ügyében a magyar fél bejelentette, kész az év hátralevő részében akár Budapestre hívni az ukrán szakértői bizottságot, vagy meghívásukra szakembereit Kijevbe utaztatni.

4. A kárpátaljai magyar lakosság magyar nyelvű irodalommal való ellátásának biztosítása, a központi magyar könyvtár létesítése érdekében a magyar fél vállalta, megküldi a főlös példányok jegyzékét, majd a kiválasztás után a könyveket is, valamint fokozza együttműködését a könyvtárosok továbbképzésében. Az ukrán fél megoldja a könyvküldemények határon átjuttatásának problémáit.

Világossá vált, hogy egy Beregszász-központú magyar közművelődési könyvtárhálózat kialakítása előtt egyelőre tárgyi és személyi akadályok sora tornyosul. Még nincs Beregszászon könyvtárnak alkalmas helyiség. A volt Sedria földszintjén felszabaduló 2–3.000 négyzetméteres teret csak a következő év tavaszára lehet könyvtári célra elfoglalni. Csak Ungváron van elegendő szakképzett könyvtáros, az ungvári idegen nyelvű könyvtárt is csak a közeljövőben fogják magyar osztállyá szervezni.

5. A kárpátaljai magyar nemzetiség oktatási problémáinak felvetésére részben a Hungarológiai Központban, részben a munkácsi pedagógiai szakiskolában, részben Rahón került sor. Gondot okoz, hogy az új, egységes ukrán felvételi rendbe a nemze-

tiségi nyelveken történő felvételizés nem illeszthető be, ez pedig Ungváron már néhány éve gyakorlat. Továbbra sem megoldott a nem magyar szakos nemzetiségű hallgatók anyanyelvű képzése, pedig erre néhány szakon (fizika, matematika, történelem) elegendő hallgató és tanár is lenne (bár Magyarország korábban is jelezte, hogy kész vendégtanárokat küldeni). A kérdés megvitatására küldöttünk december 7–9-re egy ungvári szakértői találkozó megszervezésére tett javaslatot, ezt V. Szlivka, az egyetem rektora el is fogadta. A Hungarológiai Intézetben tett látogatás célja az intézet minisztériumi támogatással történt megnyitásának harmadik évfordulóján elsősorban éppen ezt demonstráló jellege volt. Nem törekedtünk a központ vezetőjének legitimálására, munkájukat dicsérő vélemény a részünkről nem hangzott el. A központ szakmai irányítása, a magyarországi vendégtanár elhelyezése és egy sor más kérdés továbbra (s ez utóbbiak felvetésünk ellenére) sem tekinthető megoldottnak.

A munkácsi intézményben tett látogatásunk egybe esett a debreceni Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola oktatóinak ottani munkájával. Gondot okoz számukra a határátlépés lassúsága és nehézkessége és az, hogy ez a képzési forma egyelőre nem szerepel a magyar–ukrán oktatási munkatervben.

6. A Felső Tisza-vidéken az elmúlt öt évtizedben először járt miniszteri küldöttséget igen meleg fogadtatásban részesítették. Beszámoltak az utóbbi 3 évben a magyar nyelvű oktatás megteremtésére tett kezdeményezéseikről, a magyarság fennmaradását eddig is biztosító egyházi életük kibontakozásáról a körösmezői és rahói egyházi ingatlanok berendezésének, felszerelésének gondjairól, törekvéseikről, hogy foghatóvá tegyék a hön óhajtott budapesti műholdas TV adást. Kérték, közvetítsük illetékeseknek, segítsék őket, hogy a Kossuth Rádiót középhullámon 7,5 kilohertzen tudják fogni.

A vidék pedagógusai – megköszönve az eddigi sok segítséget – kérték, segítsük további munkájukat vendégtanárok küldésével, szorgalmi időn belüli továbbképzések szervezésével, gyerekeik magyarországi nyaraltatásával, a técsői középiskola kollégiumi gondjainak megoldásával, a határon történő átkelés egyszerűsítésével.

Mind a magyar küldöttség vezetője, mind az ukrán Oktatási Minisztérium jelen levő képviselője a felvetett kérdések megoldására irányuló jószándékait hangsúlyozta, egyetértve abban, hogy közös erővel kell e terület oktatási gondjait a jövőben megoldani.

A látogatás végén a területi adminisztráció és ungvári Konzulátusunk indítványára részt vettem a haranglábi (lónyai) határátkelőhelynek a kishatárforgalom számára történő újbóli megnyitásán.

Budapest, 1992. november 3.

(Andrásfalvy Bertalan)

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 63. doboz

359.
1992. november 5.

Rejtjeltávirat Bécsből. Ukrán katonai ezred telepítése
Beregszászra

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bécs
Azonosító: VIE10245
Érkezett: 92. 11. 05. 17:21
Készítette: TA.
Ellenőrizte:

13677/478/BEEFO

Sürgős!

13,23,55,58

HM I. –II.-nek továbbítva^

Tárgy: Ukrán katonai ezred telepítése Beregszászra

Tájékoztattam Kosztyenkó ukrán nagykövetet arról, hogy katonai vezetésük egy ezredet kíván Beregszászra telepíteni. Elmondtam, hogy jelenleg, amikor a CFE Szerződés valamennyi részes állama, így Ukrajna is jelentősen csökkenti hadserege fegyverzetét, s ennek következményeként csökken a katonai objektumok száma, nehéz magyarázatot találni új laktanyák építésére közvetlenül a határ mentén. Országaink jó politikai kapcsolataira való tekintettel különösen nehéz értelmeznünk egy ilyen, az eddig aláírt fegyverzetkorlátozási szerződések szellemének ellentmondó lépést.

A nagykövet – aki semmit nem tudott az ezred áttelepítésének tervéről – ígéretet tett arra, hogy jelzi aggodalmainkat központjának, s információt kér az ügyben az ukrán katonai vezetésről. Javasolta, hogy a kérdést kijevi nagykövetségünk is vesse fel az ukrán illetékeseknek, de kifejezte készségét, hogy itt Bécsben is konzultáljunk arról.

(Megjegyezzük, hogy sem a CFE Szerződés, sem a 92-es bécsi dokumentum nem tiltja konkrétan katonai egységek áttelepítését, új helyőrségek létrehozását, így a fenti kérdésben legfeljebb arra hivatkozhatunk, hogy a tervezett lépés ellentétben áll a fegyverzetek csökkentésének, a kölcsönös bizalom erősítésének valamennyi EBEÉ állam által támogatott folyamatával.)

– 334 – Krasznai –

Lássa:

Biztonságpolitikai és Európai Együttműködés Főosztály

Honvédelmi Minisztérium I.

Honvédelmi Minisztérium II.

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

360.
1992. november 30.

Jeszenszky Géza külügyminiszter fogadta Dmitro Tkacs
budapesti ukrán nagykövetet

00343

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Keskeny Ernő

003043/1992.
0001

Szigorúan titkos!
Készült: 5 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Dmitro Tkacs ukrán nagykövet látogatása

1992. november 27-én fogadtam D. Tkacsot, Ukrajna magyarországi nagykövetét. Tájékoztattam Tkacs urat a regionális nagyköveti konferenciának a magyar–ukrán kapcsolatok helyzetéről kialakított értékeléséről. Biztosítottam arról, hogy Magyarország az egykori Szovjetunió helyén létrejött államokhoz fűződő kapcsolataiban változatlanul kiemelt jelentőséget tulajdonít legnagyobb szomszédjának, Ukrajnának.

Emlékeztettem Tkacs urat arra, hogy L. Kravcsuk elnöknek érvényes meghívása van hazánkba, s szeretnénk, ha erre a látogatásra a közeljövőben sor kerülne. Az Antall–Kravcsuk csúcstalálkozó lehetséges feladatai között megemlítettem a szerződéses-jogi viszony továbbfejlesztését, különös tekintettel a vízummegyezmény kidolgozására.

(A mielőbbi – lehetőség szerint decemberben sorra kerülő, akár csak 1 napos – magyar–ukrán legfelsőszintű találkozó létrejöttét az alábbiak indokolják:

– A keleti szomszédságunkban létrejött új államok közül elsőként Ukrajnával sikerült kialakítanunk korrekt, kiegyensúlyozott kapcsolatokat. A különös fontosságú magyar–ukrán viszony további ápolását mindenekelőtt gazdasági és biztonságpolitikai szempontok indokolják.

– Az egykori Szovjetunió helyén létrejött államok közül a Magyarország számára szintén kiemelten fontos Oroszországgal Jelcin elnök közelmúltbeli látogatásával, az aláírt egyezményekkel befejeztük azt a folyamatot, amelyet 1991. december 6-án, a diplomáciai kapcsolatok felvételével és a magyar–oroszl alapszerződés aláírásával kezdtünk. Ezzel a magyar–oroszl kapcsolatok új alapokra helyeződtek. Az esetleges ukrán félelmek eloszlatása, a jó magyar–ukrán kapcsolatok demonstrálása céljából célszerűnek látszik most az ukrán fél felé tenni egy gesztust, amellyel kiegyensúlyozzuk keleti kapcsolatainkat.

– A január elejétől előreláthatólag felgyorsuló ukrán privatizációban a kárpátaljai magyarság számára minél kedvezőbb feltételeket kell teremtenünk. Például betelepítések elkerülése, vagy minimális szinten tartása.

A javaslattal miniszter úr egyetértett, puhatolózások szerint a találkozót az ukrán fél is fogadná.

Ezenkívül felhívtam az ukrán nagykövet figyelmét az ukrán és a magyar határ közelében, a szlovákiai Királyhalmecen épülő radarállomásra, amely feltehetőleg mind Magyarország, mind Ukrajna ellen irányul.

Végül a külügyminisztériumaink közötti egyezménynek megfelelően tájékoztattam Tkacs urat arról, hogy Ţîu moldovai külügyminiszter december 3–5-én hazánkba látogat.

Budapest, 1992. november 30.

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

361.
1992. december 1.

A magyar–ukrán alapszerződés ratifikációja és a területi klauzula

002520/2

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Koloszi Béla
Keskeny Ernő

002520/2/1992
0006

Szigorúan titkos!
Készült: 7 példányban
Kapják: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Koloszi B.
Hegedűs G.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A magyar–ukrán alapszerződés ratifikálásának kérdése

1991. december 6-án Kijevben aláírásra került a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a „*Szerződés a jószomszédságról és az együttműködés alapjairól*” c. dokumentum. Az ukrán parlament a szerződést 1992. július 1-én ratifikálta. A magyar Országgyűlés Külügyi Bizottsága az alapszerződés ratifikációs eljárása során 1992. július 3-i ülésén nem értett egyet a 2. cikk második bekezdésében megfogalmazott ún. területi klauzulával, s ezért a szerződést visszaadta a Külügyminisztériumnak azzal, hogy vizsgálja meg a 2. cikk második bekezdését, és érje el, hogy a szöveget a Helsinki Záróokmányban foglaltaknak megfelelően módosítsák.

A Külügyi Bizottság által kifogásolt 2. cikk második bekezdése szerint:

„A Felek tiszteletben tartják egymás területi épségét és kijelentik, hogy egymással szemben nincs és nem is lesz területi követelésük.”

Az Ukrajna által javasolt bekezdésnek az elfogadásával a Magyar Köztársaság kormánya a helsinki elveknek megfelelően kifejezte azon törekvését, hogy nem a határok megváltoztatásával kíván érvényt szerezni a szomszédos országokban élő

kisebbségek jogainak. Ennek ellentételeként az ukrán fél vállalta az Ukrajna területén élő magyar nemzeti kisebbség jogainak biztosítását, amelyet az 1991. májusában aláírt *„Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén”* c. dokumentumban rögzítettünk.

Az ukrán fél által javasolt bekezdés elfogadása tehát előfeltétele volt a magyar–ukrán kapcsolatok fejlődésének, ugyanakkor számunkra is jelentős eredményeket hozott:

1. A határok tiszteletben tartásának deklarálása fejében a kisebbségvédelem terén olyan biztosítékokat kaptunk, amelyet egyetlen más „volt szocialista” szomszédunktól sem. (A Nyilatkozat mind a mai napig egyedülálló Európában.)

2. E területi klauzula elfogadása lehetővé tette, hogy a függetlenné váló Ukrajnával új alapokra helyezzük kapcsolatainkat. Jelenleg a magyar–ukrán kapcsolatok korrektek, kiegyensúlyozottak, barátiak, ami a kelet-közép-európai térség válsággóccainak ismeretében, illetve más szomszédjainkhoz fűződő kapcsolatainkat tekintve (lásd: magyar–szlovák, magyar–román, magyar–szerb kapcsolatok) többek között biztonsági szempontból sem lebecsülendő.

A klauzulával szemben a magyar–román alapszerződés előkészítése során fogalmazódtak meg az észrevételek, mivel a román fél hasonló szövegrészt kívánt a szerződésbe belevenni. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy közvetlen párhuzam több szempontból sem állítható fel a magyar–ukrán és a magyar–román alapszerződés között. A legfontosabb ezek közül az, hogy Románia közel sem hajlandó azokat a kisebbségi jogokat biztosítani a romániai magyarság számára, mint amelyekben a kárpátaljai magyarság részesül. (A magyar–román alapszerződés létrejöttének elmaradása esetén mindenekelőtt a kisebbségi jogok biztosításának hiányát jelölhetjük meg okként.) Mindezek tükrében nem látszik szükségesnek bármilyen áron megkötni Romániával az alapszerződést. Nehezen képzelhető el, hogy a magyar–román viszony megjavul az alapszerződés aláírása esetén, s pusztán ettől a dokumentumtól jobbra fordul a magyar kisebbség helyzete.

A magyar–ukrán szerződésben megfogalmazott területi klauzulát illetően az alábbi megoldási lehetőségek merülhetnek fel:

1. A területi klauzula újratárgyalása

Lévé, hogy aláírt és az ukrán parlament által ratifikált szerződésről van szó, ezt a variációt semmiképpen sem javasoljuk, hiszen ezzel a lépéssel mindent elveszítünk, amit a magyar–ukrán kapcsolatokban az utóbbi két évben elértünk. Az újratár-

gyalásra vonatkozó esetleges javaslatunk megütközést keltene nemcsak ukrán körökben, de az egész nemzetközi politikában, s így kétoldalú kapcsolatainkat rontaná, nemzetközi presztízsünknek pedig kárt okozna.

2. A magyar részről történő ratifikálás halogatása

Ennek hosszú távon hasonló hatása lenne, mint az előző pontban felvázolt lépésnek, így ezt sem javasoljuk.

3. A ratifikálás és a kárpátaljai autonómia összekapcsolása

Mielőtt a parlament napirendre tűzi a szerződés ratifikálását, el kell érünk ukrán partnereinknél, hogy a szerződés elfogadása fejében tovább bővítsék a kárpátaljai magyarság jogkörét. Az ukrán féllel el kell fogadtatnunk a teljes körű nemzeti kulturális autonómia és a körzeti területi önkormányzat elvét, s azt, hogy hozzákezdjenek ennek gyakorlati megvalósításához. Így a területi autonómia fogalmának említése nélkül (amitől idegenkednek ukrán partnereink) azzal gyakorlatilag egyenértékű jogkört kapna a kárpátaljai magyarság, egyrészt a minden magyarra vonatkozó kulturális autonómia révén, másrészt a kompakt, egységekben, illetve azokban a helységekben érvényre jutó körzeti önkormányzat révén, ahol a magyar lakosság többségben él. Előzetes megbeszéléseink értelmében ennek van esélye.

A 2. cikk alapján a két fél lemond az egymással szembeni területi követelésről. Ugyanakkor ez nem zárja ki azt, hogy a Helsinki Záróokmány I. elvében (szuverén egyenlőség, a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása) foglaltak szellemében; a két fél közötti megállapodás alapján, esetleges további lépésekre kerüljön sor. Az I. elv szerint ugyanis „a résztvevő államok”...„Úgy vélik, hogy határaik, a nemzetközi joggal összhangban, békés eszközökkel és megegyezéssel, megváltoztathatók.”

Összefoglalva: Kíváncs, hogy Magyarország ratifikálja a szerződést, mert:

1. területrendezés ügyében követelésszerűen semmiképpen sem kíván fellépni;
2. ellenkező esetben elveszthetnénk a magyar–ukrán kapcsolatokban elért eredményeket;
3. ezt kívánják biztonságpolitikai érdekeink;
4. Románia hasonló tartalmú klauzula iránti esetleges igénye kivédhető vagy egy megfelelő szövegváltozattal, vagy a román–ukrán alapszerződés készítése során felmerült problémákra való hivatkozással;

5. a másik fél által már ratifikált szerződés jelenlegi fázisban való visszautasítása veszélyeztetné külpolitikai érdekeinket.

Budapest, 1992. december 1.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

362.
1992. december 3.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Leontij Szanduljak bukaresti ukrán
nagykövet és Rudas Ernő bukaresti nagykövet megbeszélése
a bukaresti magyar nagykövetségen

003102

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20721
Érkezett: 92. 12. 03. 09:37
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

15099/

41, 47, 38

Tárgy: Ukrán–moldovai kapcsolatok

1992. december 2-án bemutatkozó látogatást tett a nagykövetségen Leontij Szanduljak ez év szeptemberében kinevezett ukrán nagykövet. Kezdeti technikai és egyéb nehézségekből (épületgond, az új külképviseletről szóló román KÜM-jegyzék elküldésének késleltetése stb.) eredő késedelem után az ukrán Nagykövetség csak november elején kezdte meg érdemi működését. A nagykövet egyébként eredeti foglalkozására nézve pszichiáter, korábban diplomáciában nem dolgozott.

Szanduljak nagykövet bevezetőül elmondta, hogy Romániába való megérkezése után különféle témájú interjúi, állásfoglalásai kapcsán a román sajtó késedelem nélkül bírálatkampányt indított személye ellen. Ennek kapcsán a nagykövet egyetértett azzal a megjegyzésemmel, hogy a román vezetés által a lakosság számára gyártott külső ellenségképben Magyarország után az „előkelő” második helyet Ukrajna foglalja el.

A nagykövet leszögezte, hogy a határok kérdésében Ukrajna álláspontja teljesen határozott és világos, az a Helsink-i megállapodásnak megfelelően egybeesik a fenn-

álló határok sérthetetlenségének elvével. A határváltoztatásra fennmaradó egyetlen törvényes lehetőségként a plebiszcitet¹⁴¹ ismerik el. Az ukrán–moldovai kétoldalú szerződés leszögezi a határok sérthetetlenségét, valamint támogatja egymás nemzeti kisebbségei identitás megőrzését. Ukrajna ezzel tisztázta a besszarábiai határokkal kapcsolatos kérdéseket, mivel ilyen kérdések csak Moldova és Ukrajna között merülhettek volna fel, Románia és Ukrajna között ukrán részről kizárják a területi problémát. Egyébként a nagykövet szerint az Észak-Bukovinára és Dél-Besszarábiára és Dél-Besszarábiára irányuló román aspirációk teljesen abszurdak, mivel e területeken a lakosság 70%-a ukrán.

Ukrán nagykövet rákérdezésre elismerte, hogy Moldovával lényegesen könnyebben megy normális kapcsolatok kiépítése, mint Romániával. A moldovai fél az ukrán–moldovai szerződésben lefektetett elveket mind a határok, mind a nemzeti kisebbségek kérdésében fenntartások nélkül elfogadja és alkalmazza. Moldova területén jelenleg tömegesen nyílnak meg az ukránnyelvű iskolák.

A Dnyeszteren túli konfliktussal kapcsolatos kérdésekre a nagykövet kifejtette a már ismert – román sajtóban eleget kárhoztatott – ukrán álláspontot, mely szerint Ukrajna egyrészt támogatja Moldova integritását, másrészt különleges státuszt, autonómiát szorgalmaz a Dnyeszteren-túl számára. Világos, hogy az autonómiának a megfelelő jogokat kell biztosítani a kisebbségek – így a Moldovában őshonos ukrán kisebbség – számára, az éppen szükséges, konkrét autonómiaformákról azonban nehezen tudna nyilatkozni, mivel annak tekintetbe kell vennie azt a körülményt is, hogy a moldovai ukrán lakosságnak csak kisebb fele él a Dnyeszteren-túli területen. A nagykövet véleménye szerint a kisinyovi parlament előbb-utóbb a területi autonómia mellett fog dönteni. Ezenkívül ukrán részről garanciákat szorgalmaznak arra nézve, hogy Moldova államjogi státuszának megváltozása (Romániával való egyesülés) esetére a Dnyeszteren-túl lakossága népszavazáson dönthessen további hovatarozásáról. A nagykövet itt nyomatékkal rámutatott, hogy a Dnyeszteren-túl soha nem volt Románia része, az mindig vagy Moldovához, vagy pedig – a két háború között – autonóm köztársaságként Ukrajnához tartozott. (Megjegyzés: a nagykövet által elmondottak jól mutatják Ukrajna Moldovával kapcsolatos politikájának bonyolult kettősségét. Nehéz megítélni, hogy a román–moldovai egyesülés esetére kivetített feltételes, látens ukrán területi aspiráció határai hol húzódnak, azonosítják-e ebben az esetben az ukrán etnikai terület határát a plebiszcit által befolyásolni kívánt terület határával. A ki nem mondott ukrán–román területi vitát mindez csak súlyosbítja).

Ukrán álláspont szerint a leendő ukrán–román alapszerződésnek ki kell mondania a fennálló határok sérthetetlenségét és elő kell segítenie egymás nemzeti kisebbsége-

¹⁴¹ A plebiszcit jelentése vezérelv.

inek identitásmegőrzését, fejlesztését, olyformán, ahogy az az ukrán–moldovai szerződésben már szerepel. Ukrán részről elvárják, hogy Romániában megadják az ukrán nemzeti kisebbségnek mindazt a jogot, amit jelenleg már Ukrajna saját románjainak biztosít. A nagykövet utalt arra, hogy a romániai ukránság katasztrofálisan asszimilálódott és jelenlegi szervezetei még nem alkalmasak arra, hogy pl. az anyanyelvi iskoláért való küzdelmet fölvegyék. Az 1949-ben még létező 240 ukránnyelvű iskolából mára már egyetlen egy sem maradt. A romániai ukrán iskolaügy támogatását az ukrán állam kívánja teljes mértékben felvállalni.

Arra a kérdésemre, hogy megvalósul-e a románok által az utóbbi időben hangosan követelt csernovci román nyelvű egyetem, a nagykövet kategorikus nemmel válaszolt. Indoklása szerint az egyetemre egyszerűen elvben sincs szükség, mivel az Ungvári és a Csernovci Egyetemen működik román nyelvű filológiai tanszék. Másrészt önálló román egyetem felállításához a szükséges anyagi eszközök is hiányoznak. Az ukrainai románok egyébként is túlzott követelésekkel állnak elő, jelenleg már román tanácsadókat szeretnének kinevezni az ukrán államfő mellé.

Szanduljak nagykövet megemlítette, hogy a napokban a román KÜM-ben járt, ahol kifejezte rosszallását a Mircea Druc által vezetett Pro Bucovina–Besszarábia Párt várható bejegyeztetése miatt. Tudvalévő, hogy a párt jelvénye Nagy-Románia térképét ábrázolja, amely a jelenleg ukrán fennhatóság alatt álló Észak-Bukovinát és Dél-Besszarábiát is magában foglalja, így a bejegyzés a nagykövet szerint az Ukrajna elleni területi követelések hivatalos román támogatását jelenti. Bejegyeztetés esetén a nagykövet hivatalosan tiltakozni fog.

Az oldott, kellemes légkörű beszélgetés során kölcsönösen kifejezésre jutott az a vélemény, hogy a magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatok jelenlegi állapota példaértékű lehet a térség többi országa számára. E kedvező helyzet adta lehetőségeket kell közösen kihasználnunk diplomáciai együttműködésünk során, ami mindkét fél számára különösen érvényes egy olyan fogadóország esetében, mint Románia. A beszélgetés végén egyetértettünk abban, hogy a továbbiakban közvetlen, nyitott munkakapcsolat kialakítására fogunk törekedni.

– 746 – R. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

363.
1992. december 3.

Varga Györgynek, a kijevi nagykövetség beosztott diplomatájának
összefoglalója Ukrajna belpolitikájáról és külpolitikájáról

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev

Kijev, 1992. december 3.
Mell: 4 db jelentés

143/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 3 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Tájékoztató Ukrajna bel- és külpolitikájának aktuális kérdéseiről

Mellékelten felterjesztjük a nagykövetség által összeállított tájékoztatókat Ukrajna bel- és külpolitikájának aktuális kérdéseiről.

(Varga István)
nagykövet

3. Területi Főosztály Budapest

003121/92 melléklete

Szigorúan titkos

Készítette: Varga György

Tárgy: Az ukrán biztonságpolitika aktualitásai

A miniszterelnök és a miniszterek egy részének cseréje nem okozott érdemi változást Ukrajna biztonságpolitikájában. A védelmi miniszter, a belügyminiszter, a biztonsági szolgálatok főnöke, a határőrség és a Nemzeti Gárda parancsnoka megőrizte beosztását.

Ukrajna jelenleg inkább gazdasági, mint biztonsági problémáival van elfoglalva. Ezekről a hétköznapi ügyektől (infláció, rubelövezetből való kilépés, üzemanyag- és áruhiány stb.) függetlenül folyik az ország biztonságpolitikai identitás keresése is.

Október utolsó napjaiban lezajlott a katonai doktrína tervezetének első parlamenti vitája. A tervezetet a Védelmi Minisztérium dolgozta ki a Külügyminisztérium irányelvei alapján. A doktrína az ország, függetlenségének kikiáltása alkalmával kiadott nyilatkozatra és a védelempolitikára vonatkozó eddig megjelent deklarációkra (atomfegyvermentes státusz, tömbönkívüliség) támaszkodva határozza meg az ország és a fegyveres erők felkészítésére a háború megelőzésére és az országot ért esetleges agresszió visszaverésére vonatkozó nézeteket és elveket.

Az elkészült dokumentum tartalma védelmi jellegű, fő célként az állam külső agressziótól való védelmét, területi egységének és függetlenségének biztosítását jelöli meg. Felépítésében három részre tagozódik: katonapolitikai, katonatechnikai és hadigazdasági alvók.

Az ukrán katonai doktrína katonapolitikai vonatkozásai:

- Ukrajna nem kezd elsőként harci cselekményeket egyetlen állam ellen sem, ha ő maga nem válik agresszió tárgyává.

- Nincs olyan célja, hogy katonai fölényt harcoljon ki más államokkal szemben.

- A nemzetközi ellentétek békés úton és politikai eszközökkel történő megoldását részesíti előnyben.

- Nincs területi követelése egyetlen állammal szemben sem és egyetlen népet sem tart potenciális ellenségnek.

- Tiszteletben tartja más országok függetlenségét és elismeri azok jogait a katonai szféra kérdéseiben.

- Külső kapcsolatait más államok katonai biztonságának kölcsönös figyelembevételével alakítja és határozottan kiáll területi egysége megőrzése mellett.

- Többoldali és kétoldalú szerződések, valamint egy oldalú döntések alapján részt vesz a csapat és fegyverzetcsökkentésben.

- Fellép az atom, a vegyi- és a biológiai fegyvergyártás és alkalmazás ellen.

- Kizárja a saját fegyveres erők, valamint más országok fegyveres erőinek alkalmazását saját területén politikai feladatok megoldására, ill. Ukrajna fegyveres erőinek alkalmazását más országok belügyeit illetően. Nem zárja ki az alkalmazás lehetőségét az ENSZ és az EBEÉ égisze alatt, amennyiben az alkalmazás nem sérti más államok érdekeit.

- Potenciális katonai ellenségnek tart minden olyan országot, amely területi követeléssel lép fel Ukrajnával szemben, Ukrajna belügyeibe beavatkozik, az ország politikai, gazdasági és katonai érdekeit sértő szövetséget hoz létre vagy ilyenbe belép.

A doktrína a következő veszélyforrásokat jelöli meg:

- Ukrajna ellen irányuló területi követelések.
- Gazdasági, nemzetiségek közötti, etnikai és vallási ellentétek Európa országai között.

- Az országok egy részénél a nagy támadó potenciállal rendelkező fegyveres erők.

Ukrajna közvetlen ellene irányuló háborús felkészülésként értékeli a határai közelében előrejelzés vagy figyelmeztetés nélküli fegyveres erőátcsoportosításokat. Ilyen lépések esetén fenntartja magának a jogot a megfelelő lépések megtételére, a csapatok részleges mozgósítását és szétbontakoztatását is beleértve.

Ukrajna az ellene irányuló agresszió felfedése esetén nem zárja ki annak lehetőségét, hogy más országokkal közösen hiúsítsa meg, vagy verje vissza a támadást.

Ukrajna az atomháborút nem tartja megengedhetőnek, mivel az katasztrofális következményekkel járna az egész emberiség számára.

A katonai doktrína vitáját az ukrán parlament elnapolta, a tervezetet átdolgozásra visszaadta a Védelmi Minisztériumnak. A tervezetről folytatott vita legproblematisabb részének az ország atomfegyvermentes státusza bizonyult. A képviselők jelentős része megfontolandónak tartja felülvizsgálni, hogy Ukrajna biztonságpolitikai szempontból lemondhat-e a jelenleg birtokolt atomfegyverekről, ill. amennyiben azokról lemond, azt megfelelő ellentételezés (anyagi és biztonságpolitikai garanciák) fejében tegye.

Az atomfegyvermentes-státusz létjogosultságát megkérdőjelező álláspontok felszínre kerülésével kétségesse vált a START-szerződés ukrán részről történő ratifikálása is. Bár Kravcsuk elnök több alkalommal biztosította a nemzetközi közvéleményt a ratifikálásra irányuló ukrán szándék komolyságáról, a katonai doktrína vitája kapcsán megjelent véleménykülönbségek még komoly parlamenti összecsapásokat sejtetnek. A ratifikálás kérdése a közeljövőben kerül a Legfelsőbb Tanács elé.

Pozitív tapasztalatokat hozott Ukrajna eddigi szereplése a CFE-szerződés keretében. Az első ellenőrzési periódus teljes ukrán kvótáját kimerítették a CFE-tagországok. Ez összesen 44 Ukrajna területén végre hajtott külföldi ellenőrzést jelentette, melyek jelentős része a NATO-tagországok összehangolt tevékenysége volt a nemzetközi ellenőri csoportoknál elismerést váltott ki az ukrán fél nyitottsága, fogadókészsége.

Ukrajna egy ellenőrzést hajtott végre, Lengyelország területén, valamint a lengyel és a magyar ellenőri csoportban képviseltette magát. Több ellenőrzésre az anyagi háttér hiánya miatt nem volt lehetősége (aktív ellenőrzési kvótája is 44 volt).

Folyamatban van az ukrán fegyveres erők átszervezése. A korábbi katonai körzetek bázisán létrehozzák a Déli és Nyugati Hadművelési Parancsnokságokat, ezzel

egyidejűleg átszervezi az alárendelt magasabb egységeket és egységeket is. A légierő és a honi légvédelmi csapatok fokozatos egyesítésével és átszervezésével létrehozzák a légvédelmi csapatok haderőnemét. A doktrínáról folytatott parlamenti vita után nem eldöntött kérdés: lesz-e negyedik haderőnem – a hadászati csapatok. [sic!]

Új elemként jelent meg az év elején Ukrajna biztonságpolitikájában a Nemzeti Gárda. Mai létszáma 17 ezer fő, alapvetően belbiztonsági feladatokra hivatott. (Hatáskörébe tartozik többek között a külképviseleteik biztosítása is.)

A KGB bázisán, de új célkitűzések szerint létrehozták Ukrajna Biztonsági Szolgálatát (SZBU), amely egyesíti magában a nemzetbiztonsági szolgálatok funkcióját: hírszerzés, elhárítás.

Kiemelt feladatokként a nemzetközi és a belföldi szervezett bűnözés elleni harcot határozták meg részére.

A Független Államok Közösségén belül Ukrajna teljes egészében önálló biztonságpolitikával rendelkezik, elutasítja a Moszkva központú, centralizált hadvezetési elveket, a FÁK Egyesített Fegyveres Erői tevékenységében gyakorlatilag nem vesz részt. Mint független ország fenntartja magának a jogot a területén elhelyezkedő idegen – FÁK (orosz) – haderő feletti ellenőrzésre. A fegyveres erőkre és az „államközösségi biztonságpolitikára” vonatkozó FÁK-egyezmények többségét nem írta alá.

Az államközösség és Ukrajna közötti biztonságpolitikai viszony, tulajdonképpen nem más, mint az orosz–ukrán viszony, amelynek legkilezettebb eleme a Fekete-tengeri flotta egy éve húzódó ügye. Az orosz és ukrán [fél] tizenegy alkalommal folytatott tárgyalásokat a flotta jövőjéről. Az utolsó két tárgyalásai forduló – az ukrán tárgyalóküldöttség egyik tagjának értékelése szerint – döntő eredményeket hozott. Megállapodás született több kérdésben, a flotta átmeneti időszaka 1995. december 31-ig tart, 1996. január 1-től két – ukrán és orosz – flottának kell léteznie. Az átmeneti időszak alatt a flottának közös parancsnoksága lesz: egyparancsnok két külön nemzetiségű helyettessel, ill. egy törzsfőnök szintén két külön nemzetiségű helyettessel. A parancsnok és a törzsfőnök ugyancsak külön nemzetiségű lesz. A parancsnok személyéről még viták folynak, egy biztos, hogy Ukrajna a jelenlegi flottaparancsnak, Kaszatonov admirális személyét nem tudja elfogadni.

További egyeztetésre van szükség a nemzetközi jogi kérdések (légtérhasználat, kikötők használata stb.) vonatkozásában, ill. a flotta finanszírozásának kérdésében.

Kiemelt figyelemmel kezeli az ukrán külpolitika a moldovai konfliktus alakulását, nem titkolva el azt a tényt, hogy Ukrajna az önálló államiság minden jegyével rendelkező, független Moldova létében érdekelt. A négyoldalú (ukrán–orosz–moldovai–román) tárgyalások idején Kijev mindent megtett, hogy minél távolabb tartsa magát a konfliktustól. Javasolta a négyoldalú helyett háromoldalú (moldovai–orosz–Dnyesz-

ter-melléki) tárgyalások folytatását, ami sikeresebbnek is bizonyult, ill. valóban a konfliktusban érdekelt feleket ültette a tárgyalóasztalhoz.

A moldovai békefenntartó erőknél Ukrajna 5 tiszttel képviselteti magát, azok is a harcérintkezés helyétől elég távol – Chisinauban – teljesítik feladatukat.

Moldova fontosságát az ukrán külpolitikában mutatja az a tény is, hogy Kravcsuk ukrán elnök október végén Chisinauba látogatott. A moldovai elnökkel való találkozó során aláírásra került a két ország barátsági, együttműködési és jószomszédsági szerződése, amelynek többek között biztonságpolitikai vonatkozásai is vannak.

A Dnyeszter-melléki konfliktussal kapcsolatban Ukrajna úgy vélekedik, hogy a terület az egységes Moldovai Köztársaságon belül hasonló autonómiát kapjon, mint a Krím Ukrajnában, azaz a Dnyeszter-mellék ne rendelkezzen saját fegyveres erővel és ne folytasson önálló külpolitikát. Kijev a moldovai konfliktus rendezésére irányuló minden EBEÉ-kezdemenyezést támogat.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz

MOLDOVA

364.
1992. március 12.

Nagy Józsefnek, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatájának összefoglalója a moldovai helyzetről és annak
román megítéléséről

001133

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

59/SZT/1992.
Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Küldképviselő: 1 példány
Készítette: Nagy József
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Bukarest, 1992. március 12.
Tárgy: A moldáviai helyzet román
megítélésének alakulása

Romániában az unionista és [a] nacionalista erők egyre erőteljesebben támadják a kormányt és különösen Iliescu elnököt, amiért nem állnak ki határozottabban a Moldávia területi egységét fenyegető szeparatista törekvésekkel szemben. A nacionalista ellenzék Iliescu szemére veti, hogy fontosabbnak tartja a Moszkvának tett ígéretei megtartását, mint a román föld védelmét és újraegyesítését. (Iliescu írta alá azt a román–szovjet államszerződést, amelyben a felek kinyilvánítják: semmiféle területi követelésük nincs egymással szemben. Az ellenzék, unionista és más megfontolásból, régóta követeli az egyezmény felmondását: az okmányt a román parlament nem is ratifikálta.)

A román sajtó túlzásoktól sem mentes sötét képet fest a Dnyeszteren túli helyzetről, különösen a „kozák” beavatkozásról és annak véres következményeiről. A „tudósítások” szerint a kozákok és a volt szovjet csapatok az oroszbarát civil fegyveresekkel közösen szabályos hajtóvadászatokat tartanak a románok, elsősorban a politikai

vezetők ellen a Dnyeszter bal partján. Moldáviai és romániai ellenzékiek politikai banditizmusnak minősítik Moszkva és Kijev hallgatólagos támogatását, mely nélkül a „transznisztriai szeparatisták” nem mernének ilyen nyíltan szembeszállni a nemzetközi joggal és Moldávia törvényes kormányával. Az ellenzék megkérdőjelezi a (volt szovjet) FÁK–hadsereg parancsnokságának az őszinteségét, amikor semlegességet ígér. Éppen ennek ellenkezőjével, a szeparatisták esküszegő támogatásával vádolják a moldáv területen állomásozó haderőt. Moldáv ellenzékiek szerint a hadsereg adott át rakétasorozatvetőket és más nehézfegyvereket a szeparatistáknak, és a FÁK légierijének szállítógépein kapják az utánpótlást is.

A moldáv ellenzék egyik nyilatkozatában „ideiglenes békekötést” ajánlott fel a sokat bírált Snegur elnöknek és a kormánynak, hogy ne gyengítsék pozíciójukat a nemzetközi fórumokon, ahol fellépnek a szeparatizmus és a külső beavatkozás ellen. Ugyanakkor a moldáviai–transznisztriai megbékélési bizottság harmadik ülése sem hozott semmi kézzelfogható eredményt. Különösen az okoz gondot, hogy a két felet szétválasztó biztonsági övezet kérdésében nem sikerült dűlőre jutni. A moldáv nemzetvédelmi minisztérium újabb közleményben ismételte meg, hogy minden eszközzel fellép a szuverenitást és a belső rendet veszélyeztetők ellen. A moldáv parlament küldöttei párhuzamosan (külön a románok és külön a Dnyeszteren túliak) tájékoztatják a moszkvai és kijevi vezetést. Oroszország és Ukrajna hivatalosan több ízben megerősítette: nem kíván beavatkozni a moldáviai belső konfliktusba, de természetesen kívánja tartani minden nép jogát a nemzeti önrendelkezéshez.

Bukaresti orosz diplomaták szerint a „doni kozákok” beavatkozását Bukarestben és Kisinyovban csak azért hangoztatják, hogy a nemzetközi közvélemény előtt bizonyíthassák Moszkva bűnrészességét. Az Orosz Föderációnak semmi érdeke nem fűződik ahhoz, hogy meglévő gondjai mellé a transznisztriai kérdést is felvállalja. Orosz megítélés szerint a moldáviai románokat az „bőszítette fel”, hogy a vitatott területen élő nemzetiségek nem nyilvánították ki egyértelmű örömeiket annak a távlati lehetőségnek a hallatán, hogy Nagy–Romániában élhetnek. Nagy–Románia ábrándjának kergetői nemcsak a transznisztriaiakkal, hanem az ukránokkal is szembe kerülnek (Bukovina és Dél–Besszarábia kérdésében), és nemigen számíthatnak sem Oroszországra, sem a nemzetközi közvélemény támogatására.

A romániai unionista ellenzék – a bukaresti vezetés hallgatólagos támogatásával – nyomást akar gyakorolni a moldáv vezetésre: tegye „nemzetközivé” a problémát, kérje az ENSZ vagy más nemzetközi (európai) szervezet segítségét, nyilváníttassa egy ENSZ–tagország elleni agresszióknak a Dnyeszteren túli (állítólagos) ukrán és orosz beavatkozást.

Moldávia bukaresti nagykövete nem beszél orosz beavatkozásról, hanem „oroszbarát elemek és általuk felfogadott külföldi zsoldosok Moldávia-ellenes akcióinak”

minősíti a transznisztriai eseményeket. A nagykövet szerint a zsoldosok között vannak olyan kozákok is, akiket félretájékoztattak, és emiatt azok a feltételezett „kozák őshazát” jönnek megvédeni. A nagykövet kizárja annak a lehetőségét, hogy az önhatalmúlag kikiáltott Dnyeszteren túli Köztársaság képes önálló állami létre. Szerinte a szeparatisták napjai meg vannak számlálva, ha a FÁK-haderő továbbra is megtartja semlegességét. A kibontakozó transznisztriai román önvédelmi ellenállással szemben a szeparatisták csak a zsoldosokat tudnák állítani, de azok nem elegendőek a terület ellenőrzéséhez. A moldáv hadsereg képes a teljes moldáv terület ellenőrzésére és védelmére. A nagykövet szerint a román sajtó rengeteg eltúlzott, komolytalan, illetve az „utcaról felszedett” alaptalan információt is közöl, és ezzel nehezíti a moldáv vezetés nemzetközi és hazai akcióit, amelyek a válság megoldására irányulnak.

Megítélésünk szerint a kisinyovi és a bukaresti vezetés között létrejött gentlemen's agreement-et¹⁴² zavarja a két ország ellenzéki erőinek uniszónó kritikája. Jelek mutatnak ugyanakkor arra, hogy sikerül az ellenzékiekkel is kialakítani egy ideiglenes „tűzszünetet”. A türelmi idő azonban egy-két héten belül lejár, és ha addig nem sikerül valami biztató nemzetközi vagy más megoldást találni, akkor felerősödnek a most visszafogott kritikák. Ezek lényegesen befolyásolhatják a romániai választásokat, a moldáviai belső helyzetet, mindkét ország külkapcsolatait. A nacionalista és unionista erők megkísérlik kierőszakolni az egyesülés siettetését, Románia határozott – akár katonai – elkötelezettségének bizonyítását. A transznisztriai konfliktus nemzetköziesítésével egyidejűleg fokozódnának a román–ukrán, a román–orosz és következésképpen a moldáv–orosz és moldáv–ukrán ellentétek is. Megfelelő új álláspont kialakítására kényszerülne az Európai Közösség, benne Magyarország is.

A jelenlegi helyzetben – és távlatilag is – az látszik megnyugtatóbbnak, ha egyik szélsőség érvényesülése sem kap támogatást a nemzetközi közösségtől, azaz: Moldávia (vagyis a leendő Nagy-Románia komponense) nem kebelezheti be feltétel nélkül a Dnyeszteren túli (és a gagauz területeket¹⁴³). Ugyanakkor a transznisztriaiak sem

¹⁴² A hallgatóságos megállapodás (Gentlemen's Agreement) köznyelvi értelemben „úriemberek közötti megállapodás”, ami a felek közismert tisztességén és kölcsönös megbecsülésén alapul, és amit az egyezséget megsértő partner elveszíthet. A nemzetközi kapcsolatokban a Gentlemen's Agreement nem formalizált, az adott szóra épülő, általában államközi szintű megállapodás, egyetértés két vagy több partner között. Rendszerint szóbeli egyezség, de írásban, pl. nem nyilvános levélváltás formájában is megvalósulhat. Lásd NYUSZTAY László: *Hallgatóságos megállapodás*. In: *Diplomáciai lexikon*. 79–80.

¹⁴³ Gagauzia Moldova déli részén elhelyezkedő autonóm terület, fővárosa Komrat. Szomszédos Ukrajnával és Moldovával. Területe 1800 km². 1906-ban kikiáltották az akkor orosz fennhatóság alatt álló Besszarábia területén a Komrati Köztársaságot, amely hat napig állt fenn és egységbe igyekezett tömöríteni a gagauz településeket. Gagauzia 1994. december 23-i törvénnyel alakult meg mint

folytathatják fegyveres akcióikat az elszakadás, illetve a területen élő románok elűzése céljával. Célszerűnek tűnik egy olyan döntőbíráskodási fórum támogatása, amelyen eldőlhethetne a Dnyeszteren túli terület hovatartozása és önállóságának mértéke, ezen belül a kisebbségi jogok minél teljesebb szavatolása. Minthogy ilyen megoldás példaértékű lehetne, a román vezetés (és a kisinyovi is) minden erővel ellenez bármiféle döntőbíráskodást, és hallgatólagosan vagy kimondva vitán felül állónak minősíti a valamikori Nagy-Románia teljes területének román fennhatóság alatt maradását.

A Moldáv Köztársasággal kialakítandó magyar viszony megtervezéséhez első-sorban ezt a nagy-román törekvést kell figyelembe vennünk.

Rudas Ernő
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

Moldova autonóm területe. Hozzá tartoznak mindazok a közösségek, ahol a gagauzok a népesség több mint 50%-át alkotják, valamint azok a helységek, ahol a helyi népszavazásokon a többség Gagauziához akar tartozni.

365.
1992. március 26.

A moszkvai nagykövetség tájékoztatása a moldovai helyzetről

001133/2

Tárgy: A moldovai helyzetről (Moszkvai Nagykövetségünk tájékoztatása bizalmas értesülésekről)

Kód: MOL DOR

Moszkvai NK.-nek futárpostával megküldve.
1992. III. 26.

Bukaresti nagykövetünk arról tájékoztat, hogy Romániában a nacionalista és unionista erők erősen támadják a kormányt és Iliescu elnököt, amiért nem elég határozottak a Moldova területi egységét fenyegető szeparatista törekvésekkel szemben. A Dnyeszteren túli helyzetről, különösen a „kozák” beavatkozásokról és azok véres következményeiről sötét képet fest a román sajtó. Politikai banditizmusnak minősítik Moszkva és Kijev hallgatólagos támogatását, mely nélkül szerintük nem mernének a szeparatisták ilyen nyíltan szembeszállni a nemzetközi joggal és Moldova törvényes kormányával.

Moszkvai megítélés szerint a moldovai románokat az bosszantja, hogy a vitatott területen élő nemzetiségek nem nyilvánították ki egyértelmű örömeiket annak a távlati lehetőségnek a hallatán, hogy Nagy-Romániában élhetnek.

A Dnyeszteren túli eseményeket Moldova bukaresti nagykövete „oroszbarát elemek és általuk felfogadott külföldi zsoldosok Moldova-ellenes akcióinak” minősíti. Szerinte a román sajtó igen sok eltúlzott, komolytalan, alaptalan információt közöl, és ezzel nehezíti a moldovai vezetés nemzetközi és hazai akcióit a válság megoldására.

Nagykövetünk szerint a chisinaui és a bukaresti vezetés közötti hallgatólagos meg egyezést zavarja a két ország ellenzéki erőinek kritikája.

A nacionalista és unionista erők megkísérlik kieroszakolni az egyesülés siettetését, Románia határozott – akár katonai – elkötelezettségének bizonyítását. A Dnyesz-

teren túli nemzetközivé tételével egyidejűleg fokozódnának a román–oroszlentétek is, s az Európai Közösség is álláspontjának megváltoztatására kényszerülne.

Budapest, 1992. március 20.

(Kontra Ferenc)
főosztályvezető-helyettes

MNL OL XIX–J–1–j 1992 62. doboz

366.
1992. március 31.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Moldova, Oroszország
és a Dnyeszter-menti konfliktus

001133/3

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW20067
Érkezett: 92. 03. 31. 11:09
Készítette: TA.
Ellenőrizte:

04314/694/3

41

Tárgy: Oroszország és a moldovai konfliktus

Az orosz tömegtájékoztatási eszközök vezető témája Moldova és a Dnyeszter-menti Köztársaság konfliktusa. Snegur moldáv elnök kihirdette a rendkívüli állapotot és moldáv csapatösszevonások kezdődtek. Az ún. Dnyeszter-menti Köztársaság ugyancsak mozgósít és ott is elrendelték a rendkívüli állapotot. A háború kirobbanásának megakadályozása céljából összeül az orosz, a moldáv, a román és az ukrán külügyminiszter. Az orosz TV a témával összefüggésben két alkalommal is utalt Magyarországra. Hangsúlyozottan szóltak a magyar külügyminiszter nyilatkozatáról, amelyben Magyarország a békés, a tárgyalásos rendezésre szólít fel. Ezt követően beszámoltak a román parlament vitájáról, ahol az egyik képviselő a felszólalásában óva intette Romániát a katonai beavatkozástól, mert véleménye szerint háború esetén Romániának kétfrontos harcra kell számítani, ugyanis feltételezhető, hogy a Romániában élő magyarok fellépnek Románia ellen.

Az elmérgesedett és rendkívül kiélezett helyzetben Moszkva törekszik objektív álláspontot elfoglalni, de ez nagyon nehezen sikerül, mivel Oroszország hallgatólagosan a Dnyeszter-menti Köztársaság önállóságát támogatja. A *Rosszijszkaja Gazeta* az orosz parlament lapja március 30-i számában az első oldalon hozza Igor Szmirnovval, a Dnyeszter-menti Köztársaság elnökével készített interjút, amelyben Szmirnov a konfliktus mostani kiéleződésének okát Románia és Moldova egyesülésének veszélyében látja. Szerinte Románia és Moldova egyesülése már megkezdődött. A Dnyeszter-menti Moldáv Köztársaság lakossága nem óhajt román fennhatóság alá kerülni.

A témában beszélgetést folytattam a kínai elsőbeosztottal, aki a mai napon bemutatkozó látogatást tett nálam. Megítélése szerint Moldova és Románia egyesülését nem csak Moszkva, hanem a nemzetközi közvélemény is rossz szemmel nézi. A kínai diplomata a mostani kiéleződött konfliktus hátterét abban véli felfedezni, hogy Oroszországnak létfontosságú hadiipari, elektronikai nagyüzemei működnek a Dnyeszter-menti Köztársaság területén és Oroszország nem engedheti meg magának, hogy az egyesülés következtében ezeket elveszítse.

– 75 – Birnbauer –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

367.
1992. április 7.

Rejtjeltávirat Moszkvából. A moszkvai román nagykövetség
első beosztottjának tájékoztatója a moldovai válság román
megítéléséről

001133/5

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW10102
Érkezett: 92. 04. 07. 08:35
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

04681/747

Sürgős!

41

Tárgy: A moszkvai román elsőbeosztott a moldovai válságról

Itteni román elsőbeosztott elmondta, hogy a román, a moldáv, az ukrán és az orosz külügyminiszter mai találkozásán a Moldovában kialakult polgárháborús helyzetet vitatják meg. Elmondása szerint a három külügyminiszter egybehangzóan kifogásolja Kozirjevnek az orosz csapatok, a 14. hadsereg moldovai jelenlétét és aktivitását. A három külügyminiszter az orosz fegyveres erőket külföldi megszálló (okkupációs) csapatoknak tekinti és követeli azok kivonását. Román megítélés szerint a moldáv probléma nemzetközivé vált. Az amerikai adminisztráció két nappal ezelőtti nyilatkozata hangsúlyozottan az USA támogatásáról biztosította a moldáv kormányt. Román értékelés szerint a nyugati hatalmak, de különösen az USA és Németország figyelmeztették Moszkvát, hogy az egykori szovjet köztársaságok, a FÁK területén

állomásázó orosz csapatokat ne használja fel a független és szuverén köztársaságok belügyeibe történő beavatkozásra.

A beszélgetés során az elsőbeosztott rámutatott, hogy a Moszkvában készült forgatókönyv szerint alakulnak az események Grúziában, ahol Sevardnadze az orosz csapatok segítségével veri le a demokratikus parlamenti úton megválasztott Gamszahurdia erőit. Ezt követően Moldovában a 14. orosz hadsereg feladata lesz Moldova területi egységének megbontása és az ottani demokratikus rendszer esetleges megdöntése. Román megítélés szerint Moldova után a következő lépés Ukrajna lesz, ahol nagy számban állomásoznak orosz szárazföldi, páncélos, tengeri és légierők. Csak elhatározás kérdése, hogy Moszkva mikor lendíti támadásba ezeket az erőket Ukrajnában. Bukarestben igen rossz néven vették Alekszandr Ruckoj orosz elnökhelyettes legutóbbi kijelentéseit, amelyek lényegében a katonai cselekmények megindítására ösztönözték a 14. hadsereget.

A román elsőbeosztottal folytatott beszélgetésem az Orosz Népképviselési kongresszus ebédszünetében, a Kremlben, a kongresszus színhelyén folyt. A népképviselési kongresszus megnyitásakor több képviselő drámai módon ecsetelte, hogy Moldovában gyilkolják a szláv testvéreket és követelik, hogy a moldáv problémát tűzzék a kongresszus napirendjére és kötelezzék Alekszandr Ruckojt, hogy a kongresszuson számoljon be a helyszínen tapasztaltakról. Ezt követően a román elsőbeosztott azonnal elhagyta a kongresszust és a román nagykövetség útján a történekekről tájékoztatta a külügyminiszeri megbeszélésen résztvevő román külügyminisztert. A kongresszusra később visszatérő román elsőbeosztott megjegyezte, hogy nagyon súlyos következményekkel fog járni, ha az Orosz Népképviselési Kongresszus elismeri a Dnyeszter-menti Köztársaságot. A témában Kisinyov már elment a lehetséges kompromisszum határáig, amikor szabad gazdasági övezeti státuszt ígért a Dnyeszter-menti Köztársaságnak. Moszkva azonban a köztársaságot a teljes önállóságra buzdítja. Ezért kicsi a valószínűsége, hogy a mai külügyminiszeri tanácskozáson érdemleges eredmény születik. A román diplomata tagadta, hogy Románia és Moldova egyesülése a közeli jövőben napirenden lenne. A beszélgetés során aktív érdeklődést tanúsított dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter úr és az ukrán külügyminiszter beregszászi megbeszélése iránt. Különösen érdekelte, hogy a két külügyminiszter tanácskozásának napirendjén szerepelt-e a moldáv kérdés.

Szíves tájékoztatásul még jelentem, hogy április 6-án telefonon felhívták nagykövetségünket a Dnyeszter-menti Köztársaságnak a moszkvai Orosz Népképviselési Kongresszusra érkezett képviselői és közölték, hogy szeretnék meglátogatni nagykövetségünket. Távollétemben munkatársaim diszkréten elhárították közeledési szándékukat. Utasítást kérek, hogy fogadhatom-e a szóban forgó képviselőket, ha ismét jelentkeznek.

– 80 – B. –

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

368.
1992. április 9.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A kisinyovi orosz–ukrán–román–
moldáv külügyminiszteri megbeszélés

001133/6

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20830
Érkezett: 92. 04. 09. 10:19
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

04804/796/3
1301/4

*Entz úrnak továbbítva*¹⁴⁴

23, 47, 41, 38, 39, 36

Tárgy: Román vélemény a chisinaui négyoldalú külügyminiszteri megbeszélésekről

A kisinyovi négyoldalú külügyminiszteri megbeszéléseken elfogadott határozatok végrehajtására úgy tűnik, van remény, mert Oroszország és Ukrajna is elismerte, hogy ki kell erőszakolni a politikai megoldást. Moldávia integritása a FÁK biztonságának egyik alappillére, precedensértéke miatt.

A moszkvai vezetés politikai megoldással kapcsolatos alkuban megosztott volt, de abban egyetértett, hogy a feszültség fokozásával egyre inkább belebonyolódna ebbe a konfliktusba is, és erre semmi szüksége. Oroszország azt sem akarta hagyni, hogy a román és ukrán fél között valamiféle külön-megegyezés alakuljon ki, mert a Fekete-tengerparti területek megtartásában valószínűleg fontos szerepet szán a Dnyeszteren

¹⁴⁴ Kézírással.

túli oroszoknak. (Moldáv ellenzéki megítélés szerint az orosz „imperializmus” sem a Krímről, sem Transznisztríáról nem akar lemondani.) Ilyen összefüggésben is érthető, hogy – legalábbis középtávon – az orosz vezetés állandósítani szeretné a két román államot, azaz akadályozza az egyesülést, saját érdekszférájába kívánja vonni Moldáviát (a FÁK laza intézményrendszerén belül) és fenntartja a látens válságot a Dnyeszteren túl. Rövidtávon azonban a polgárháborús feszültség megszüntetésében érdekelt.

A román Külügyminisztérium illetékes főosztálya helyettes vezetőjének megítélése szerint a négyoldalú konzultációs rendszer lehetővé teszi a bizalom helyreállítását a térségben, így módon a válság bizonyos kezelését is. A román diplomácia számít a fejlett Európa diplomáciai támogatására, mert Moldávia destabilizálódása már európai láncreakciókat is kiválthat (ezért állítja be a román fél a transznisztriai konfliktust veszélyesebbnek a karabahinál).

A román fél az egyeztetett román (bukaresti és kisinyovi) diplomácia nagy sikerének tartja a négyoldalú konzultációt. Bukarest két témában igyekszik folyamatosan „megnyugtadni” a nemzetközi közvéleményt (nyilatkozatokban, sajtókonferenciákon, katonai attaséi és misszióvezetői találkozókban stb.):

1./ A román haderő semmilyen formában nincs, bevonva a moldáviai katonai eseményekbe és nem is kíván semmilyen módon abba beavatkozni.

2./ A román fél garanciákat akar a térségben élő összes ember, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak tiszteletben tartására a vonatkozó nemzetközi dokumentumok előírásai alapján.

Megítélésünk szerint a négyoldalú konzultáción elhatározott intézkedések alapján rövid időn belül létrejöhet egy fegyvernagyugvás, amelyet követően még hosszabb időn keresztül látens feszültséggel kell számolni a Dnyeszteren túl, és a feszültség a két román állam egyesülési folyamatának előrehaladtával erősödni fog.

– 262 – R. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Regionális Együttműködési Főosztály

Tájékoztatási Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 62. doboz

369.
1992. április 9.

Rejtjeltávirat Bukarestből. A román külügyminisztérium Moldávia Főosztályának helyettes vezetője és a bukaresti moldáv nagykövetség tanácsosa szerint Washington figyelmeztette Oroszországot, ne avatkozzék be fegyveresen a Dnyeszteren túli konfliktusba

001133/7

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20831
Érkezett: 92. 04 .09. 11:25
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

04805/795/3
1299/4

47, 41, 45, 36, 38, 39

Tárgy: A moldáv helyzettel kapcsolatos USA külügyminisztériumi nyilatkozat értékelése

A moldáv helyzettel kapcsolatos amerikai külügyminisztériumi nyilatkozatot több-féleképpen értékelték Bukarestben. A román Külügyminisztérium Moldávia Főosztályának helyettes vezetője és a bukaresti moldáv nagykövetség követtanácsosa szerint az USA „figyelmeztette” Oroszországot, hogy ne avatkozzék be fegyveresen a Dnyeszteren túli konfliktusba. Ezt az értelmezést kapta fel és erősítette fel a román (és moldáv) sajtó is.

A román Külügyminisztérium említett tanácsosa szerint az USA-nyilatkozat a fiatal moldáv diplomácia első komoly nemzetközi sikere, amelyet éppen az tehetett

lehetővé, hogy Snegur elnök kierőszakolta a washingtoni vezetéstől a kisinyovi képviselet megnyitását. A helyszíni tapasztalatok nélkül nem lehetett volna egy ilyen korrekt, nyugodt és visszafogott hangú, mégis bátorító üzenetet megalkotni, amely gyakorlatilag jóváhagyja az eddigi moldáv hozzáállást, a konfliktus kezelésében megnyilvánult türelmet. A tanácsos szerint ez egyben a román türelem és visszafogottság elismerése is.

A moldáv követtanácsos szerint az USA kemény, határozott és egyértelmű előzetes figyelmeztetést intézett Oroszországhoz, megerősítve korábbi álláspontját, mely szerint csak politikai megoldás képzelhető el, a területi integritás tiszteletben tartása mellett. Ugyanakkor a tanácsos elismerte, hogy a címzett nem kizárólag Moszkva volt, hanem mellette még Kisinyov, Bukarest és talán Tiraszpol is. Ez utóbbiban azért nem volt biztos, mert véleménye szerint az USA – Oroszországgal ellentétben – nem kíván egyenlőségjelet tenni a köztársaság fővárosa és az önjelölt szeparatista központ között.

Az orosz nagykövetség külpolitikai tanácsosa szerint viszont a State Department a nyilatkozatot nem Moszkvának címezte, hanem minden érdekelt félnek, és arra szólította fel Kisinyovot, Tiraszpolt, Bukarestet, Kijevet és Moszkvát, hogy tegyenek meg mindent a konfliktus békés megoldására. Ily módon az orosz diplomata értelmezése szerint az USA-nyilatkozat a témáról tárgyaló négyek álláspontjával esik egybe, sőt, erősíteni látszik azt a moszkvai javaslatot, hogy vonják be az ötödik érdekelt felet, a Dnyeszteren túliakat is.

Az orosz tanácsos szerint az USA-üzenet fő tartalma: fel kell erősíteni a konzultációkat a politikai megoldás érdekében, keresni kell a kompromisszumokat, a Dnyeszteren túliaknak tárgyalóasztalhoz kell ülniük, a moldáv vezetésnek pedig valamiféle föderatív megoldást kell találnia. Megerősítette az ismert orosz véleményt, miszerint a moldáv nyelvtörvényt módosítani kell és biztosítani kell a kisebbségek anyanyelvhasználatát, egyben szavatolni kell az önrendelkezést arra az esetre, ha megszűnének a jelenlegi Moldávia keretei (azaz: bekövetkezne a román–moldáv egyesülés). A tanácsos szerint hamarosan várható a témában megfelelő orosz kormánynyilatkozat is.

A bukaresti amerikai nagykövetség tanácsosa pedig úgy értékeli, hogy kormánya azért adott ki nyilatkozatot, amely nem változott a korábbi nyilatkozataikhoz képest, és amely a politikai-diplomáciai megoldásokat részesíti előnyben. Az amerikai tanácsos szerint a fennálló nemzetközi egyezmények alapján úgy kell eljárni, hogy Transznisztria ne váljék újabb Hegyi Karabahh, azaz állandósult feszültséggóc. Személyes véleményként elmondta, hogy a politikai megoldásoknak egyáltalán nem csak az oroszok az akadályozói; a hajthatatlan román–moldáv álláspont legalább ennyire gátolja a kompromisszumkeresést.

Véleményünk szerint az amerikai nyilatkozat tudatosan volt többféleképpen értelmezhető, éppen azért, hogy ne lehessen egyértelműen félremagyarázni. Az USA-nak nem érdeke beavatkoznia a konfliktusba Oroszország provokálásával, de ugyanúgy nem érdeke az sem, hogy egy újabb kezelhetetlen válsággóc alakuljon ki az egykori Szovjetunió területén.

– 263 – R. –

Lássa:

Láttam:

IV. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Tájékoztatási Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Regionális Együttműködési Főosztály

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

370.
1992. április 29.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Bukaresti orosz diplomata véleménye
a Dnyeszteren túli konfliktusról

001635

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20988
Érkezett: 92. 04. 29. 18:15
Készítette: Sza
Ellenőrizte:

05714/1537/4
926/3

47, 38, 39

Orosz diplomata véleménye szerint a Transznisztríával kapcsolatos négyoldalú tárgyalások feltétlenül hasznosak, mivel csökkentik a konfliktus fegyveres eszkalációját. A négy külügyminiszter legutóbbi találkozásán sikerült némi előrehaladást elérni, de a román fél továbbra sem hajlandó elfogadnia az ötödik érdekelt, a Dnyeszteren túli lakosok képviselőinek részvételét a tárgyalásokon. Enélkül pedig megnyugtató megoldás nem lesz.

Informátor szerint az orosz fél nem Moldova formalizálásában látja a legjobb megoldást, szerintük a nemzeti kisebbségi jogok egyértelmű garantálása, a moldvai nyelvtörvény (mely egyedül a románt ismeri el hivatalos nyelvként) megváltoztatása, valamint a gazdasági és kulturális autonómia biztosítása kielégítheti a mintegy 26%-nyi oroszajkú lakosságot.

Oroszországban egyébként nemzeti konszenzus alakult ki a határokon kívül rekedt mintegy 28 millió orosz védelmét illetően, legfeljebb módszerbeli véleménykülönbségek léteznek a különböző politikai alakulatok között. Ezt a védelmet ugyanis

fegyveres fellépéssel képzelik el, mások békésen, a nemzetközi fórumok révén. Abban viszont egyetértenek, hogy nemzetközi fórumokon az eddigieknél erőteljesebben fognak fellépni a nemzeti kisebbségek jogainak széleskörű biztosításáért e jogok kodifikálásáért és a diplomata szerint ez elképzelhetővé teszi a szorosabb együttműködést e témában az orosz és magyar delegációk között. A transznisztriai konfliktus ebből a szempontból is igen kényes kérdés, mivel ennek rendezését mindenki modellértékűnek tekinti, precedens lesz a többi kisebbségbe került orosz helyzetének tisztázása során.

Bár a román magatartásról nagyon óvatosan nyilatkozott, az informátor hangot adott azon véleményének, hogy mind Romániában, mind a Moldvai Köztársaságban igen jelentős erők vannak, amelyek gátolják a transznisztriai kérdés gyors és békés rendezését. Ezek mindenekelőtt a hatalomra törők gátlástalan politikai csoportok, melyek a zavarosban szeretnek halászni. E véleményét azonban nem volt hajlandó részletesebben kifejteni.

Értékelésünk szerint egyre jobban körvonalazódik az Orosz Föderáció rendkívül kényes helyzete: egyrészt – nem utolsó sorban belpolitikai szempontok szerint – széleskörű jogokat szeretne a kisebbségekbe került oroszoknak, másrészt nem akar hivatkozási alapot teremteni saját nemzeti kisebbségei számára. Ezért egyelőre kerüli az autonómia kérdésének tisztázását, nincs még egyértelmű álláspontja a kisebbségi jogok ügyében sem. A Föderáció politikai–gazdasági stabilizálódásával párhuzamosan azonban várható e kérdéskör fokozottabb előtérbe kerülése is. Ennek további lökést adhat a csökkenő életszínvonal, mely óhatatlanul a nacionalizmus felerősödéséhez vezet és így implicite megnő a határon túli oroszok iránti érdeklődés is.

A hamarosan induló romániai választási kampányban várhatóan kiemelt szerep jut a transznisztriai konfliktusnak, a legtöbb párt az együttérzés hőfokával igyekszik majd bizonyítani hazafiasságát. Ugyanakkor kitapintható az a tendencia, hogy egyelőre minden fél elsősorban a fegyveres harcok megszüntetésére törekszik, a helyzet tartós rendezését csak a június végére – júliusra várt parlamenti és elnökválasztás utáni periódus tárgyalásai során tartja kivitelezhetőnek. Igen sok múlik majd azon, hogy kik lesznek akkor a romániai tárgyalófelek, mivel mindenki arra számít, hogy Kisinyov bukaresti „kézivezérlése” továbbra is megmarad, tehát a jövőendő román (koalíciós) kormány összetétele lesz a döntő.

Lássa:

III. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Regionális Együttműködési Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

371.
1992. május 19.

Molnári Sándornak, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a Dnyeszter-menti válság
orosz megítéléséről

001133/8

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

72/SZT/1992.

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Külképviselet: 1 példány

Készítette: Molnári Sándor

Gépelte: Zsadányi Rózsa

Szigorúan titkos!

Érvényes: 1992. december 31.

Moszkva, 1992. május 19.

Tárgy: A Dnyeszter-menti válság
orosz megítélése

Mell.: A négyoldalú külügyminiszteri
tárgyalások 1992. április 17-i ülésének fő
dokumentumai (10 lap)

A Moldovai Köztársaság Dnyeszter-menti térségében kialakult válság közvetlen előzményei 1989 nyarára datálódnak: a moldáv nép nemzeti újjászületésének jegyében a moldáv parlament ekkor fogadta el a román nyelvet kizárólagos államnyelvként meghatározó nyelvtörvényt. A törvény 1994-re irányozta elő az államnyelv kötelező ismeretét, az állami és közintézmények kétnyelvű dokumentációjának elkészítését és számos más, az államnyelv gyakorlati érvényesülését és használatát szolgáló intézkedést. A Dnyeszter-menti térség mintegy 25%-nyi orosz, 30%-nyi ukrán és erőteljesen ruszreifikált, anyanyelvét nem, vagy csak gyengén beszélő 39%-nyi moldáv, valamint viszonylag kislétszámú bolgár, gagauz, zsidó stb. lakosságának körében a nyelvtörvény előírásai állandósult félelmet és feszültséget váltottak ki, tömeges tiltakozó sztrájkok kialakulásához vezettek. A térség parlamenti képviselőinek a kialakult helyzetre vonatkozó jelzéseit a moldáv vezetés gyakorlatilag figyelmen kívül hagyta: a nyelvtörvény felülvizsgálatával megbízott szakértők a törvényt demokratikusnak, az általánosan elfogadott nemzetközi normákkal összhangban lévőknek találták.

A nyelvtörvény, valamint a megindult nacionalista beolvasztási törekvések nyomán állandósult elégedetlenség és feszültség 1991 tavaszától politikai manipulációk

eszközévé vált. A moldáv vezetésnek – a balti államok és Ukrajna vezetőihez hasonlóan – a köztársaság függetlenségének megteremtésére és a Szovjetunióból való kiválásának elérésére vonatkozó állásfoglalásait követően a Szovjetunió fenntartásában érdekelt erők általános ellentámadást indítottak. A szovjet parlament elnökének, Lukjanovnak a nevéhez fűződő koncepció jegyében a birodalmi központ a kiválni szándékozó köztársaságok területén olyan politikai ellensúlyokat hozott létre, amelyek alkalmasnak látszottak a dezintegrációs folyamatok korlátozására, a szövetségi szerződés aláírásának kikényszerítésére. A Dnyeszter-menti területen e koncepció jegyében 1990 szeptemberében került sor a terület különböző szintű népi küldötteinek kongresszusára, amely az akkori Moldávia területi integritása megbontásának, a területnek a Szovjetunió kereteiben való maradásának célkitűzésével létrehozta az ún. Dnyeszter-menti Köztársaságot (DMK). A hatalmi szervek kiépítése rövid időn belül kettős hatalom kialakulását, Kisinyov és Tiraszpol állandósult politikai szembenállását eredményezte.

A moldáv parlamentben túlsúlyban lévő Népfront a képviselői, a politikai párbeszéd és az esetleges kompromisszumok kialakításának lehetőségét a DMK elismerésétől való félelmükben mereven elutasították. M. Druc, a Népfront miniszterelnöke 1990 októberében moldáv „önkéntesek” útján lépett fel a gagauzok által Moldávia déli részén időközben megalakított Gagauz Köztársasággal szemben, egyidejűleg demonstrálva a szeparatista törekvések kezelésének szükséges módját. M. Snegur köztársasági elnök határozott fellépése a vérontást megakadályozta. Kisinyov és a két terület politikai párbeszédének lehetőségei azonban rendkívül módon beszűkültek, egyes megfigyelők szerint már ekkor lehetetlenné váltak.

A kölcsönös bizalmatlanság feltételei között a politikai szembenállás rövid időn belül fegyveres szembenállássá fejlődött ki. A DMK létrehozta „nemzeti” gárdáját, amelyet az MK területén állomásozó 14. hadsereg fegyverkészleteivel és részben személyi állományával erősített meg. 1991 ősztől Oroszországból és Ukrajnából kozák szabadcsapatok és önkéntesek beszivárgása vette kezdetét a területre. A Dnyeszter mindkét partján felerősödtek az esetleges fegyveres összecsapásra való felkészülés előkészületei.

A moldáv Népfrontnak a Romániával való mielőbbi egyesülésre irányuló politikai irányvonala a DMK vezetői számára a moszkvai puccs bukása és a Moldovai Köztársaság függetlenségének proklamálása, majd a Szovjetunió felbomlása után is lehetővé tette hatalmának megtartását, Chisinau és Tiraszpol szembenállásának fennmaradását. Tiraszpol szilárd garanciákat kért arra vonatkozóan, hogy az egyesülésre nem kerül sor, illetve annak bekövetkezte esetén a terület lakossága önrendelkezési jogának érvényesítésére. A garanciák adását a hivatalos Chisinau elutasította, a Népfront vezetői pedig továbbra is az egyesülés szükségességét és elkerülhetetlenségét

hangoztatták. A tiraszpoli vezetés törekvéseit a terület lakosságának túlnyomó része támogatja: az 1991 decemberében megtartott referendumon a lakosság több mint 90%-a a DMK önállósága mellett foglalt állást.

Itteni politikai megfigyelők az állandósult szembenállás fegyveres konfliktusokba történő átmenetének és a tartós polgárháború veszélyével terhes, 1992. március eleji időpontját a Moldovai Köztársaság (MK) ENSZ tagfelvételének napirendre kerülésével hozzák összefüggésbe. Az MK ENSZ tagságának elnyerésével a Romániával való egyesülés, valamint a belső adminisztratív határok esetleges felülvizsgálatának lehetősége egyaránt megnehezedett. A tagfelvétel megakadályozásában, a konfliktus kiéleződésében mindkét oldalon jelentős politikai erők voltak érdekelték. Orosz részről a centrista politikai irányvonalat folytató Snegur elnököt és kormányát nem sorolták ezen erők közé: hangsúlyozták, hogy a konfliktus kiéleződését megelőző 1991 decemberi dubosszári fegyveres összetűzésekre a Jelcin–Snegur moszkvai elnöki találkozó alatt, a konfliktus kiéleződésére pedig Snegur elnök New York-i tartózkodása során került sor.

A konfliktus kezelésében az orosz diplomácia heteken keresztül passzivitást, határozatlanságot tanúsított. Ennek okát itteni politikai megfigyelők összefüggésbe hozzák az ország határain kívülre került orosz kisebbség érdekei védelmének megközelítésében és módszereiben a törvényhozó és végrehajtó hatalom közötti jelentős nézeteltérésekkel, a kérdésben a népképviselők áprilisi kongresszusa előkészítése során zajlott vitákkal. Az orosz parlamentnek a megváltozott realitásokat figyelmen kívül hagyó, a szovjet birodalom restaurációjára törekvő és továbbra is birodalmi gondolkodású nacionalista-soviniszta erői az orosz kisebbség jogos érdekeinek védelmében az erődemonstráció, a katonai fellépés szükségességét szorgalmazták. A kérdésnek a nemzetközi, elsősorban az EBEÉ normáival összhangban lévő kezelésére irányuló kormányállásponttal szemben nézeteik kisebbségben maradtak, a kérdés kezelése azonban tartósan a politikai-hatalmi harc egyik meghatározó eleme maradt. A parlamenti vitákban konszenzus alakult ki abban, hogy Moszkva külpolitikai tevékenységében prioritást biztosít az utódállamok területén élő orosz nemzeti kisebbség védelmének.

Az orosz diplomácia első nyilvánosságra került lépése 1992. március 18-án Năstase román külügyminiszter moszkvai tárgyalásai során történt: Kozirjev külügyminiszter kezdeményezésére a moldáv kormányhoz intézett közös orosz–román felhívás került elfogadásra. Ebben a felek megerősítették, hogy tiszteletben tartják az MK szuverenitását és területi sérthetlenségét, tartózkodnak a belügyeibe való beavatkozástól. Támogatják a moldáv kormánynak a konfliktus békés, politikai eszközökkel, az emberi és kisebbségi jogok nemzetközi normáival és dokumentumaival, az orosz nyelvű lakosság jogainak tiszteletben tartásával összhangban történő megoldására

irányuló erőfeszítéseit. A felhívás fő elemei ismétlődtek a FÁK államfőinek március 20-i kijevi állásfoglalásában és alapját képezték az EBEÉ Helsinkiben, március 24-én megkezdődött utótalálkozója külügyminiszteri szintű megnyitójának keretében, moldáv kezdeményezésre sorra került moldáv–orosz–román–ukrán külügyminiszteri találkozon elfogadott nyilatkozatnak. A külügyminiszteri találkozó keretében megállapodás született a konfliktus rendezésére irányuló további négyoldalú diplomáciai erőfeszítésekről, amelyek elsősorban fegyverszünet megteremtését, a szembenálló felek közötti demilitarizált övezet létrehozását, négyoldalú megfigyelő bizottság felállítását és fegyverembargó bevezetését célozták.

Snegur moldáv elnöknek a rendkívüli állapot bevezetésére vonatkozó március végi döntése és a katonai tevékenység eszkalációja következtében az orosz vezetés rendkívül kényes helyzetbe került: a reformprogramját támadó politikai erők kezébe a népképviselők kongresszusának előestéjén a kérdés kezelésében általuk vallott elképzeléseket támogató erős és következményeit tekintve rendkívül veszélyes ütköztetés került. A kialakult helyzetre reagálva első lépésként Jelcin elnök orosz fennhatóság alá vonta a 14. hadsereget. A feszültséget tovább növelte Ruckoj alelnöknek április elején Tiraszpolban tett látogatása. Az alelnök tiraszpoli nagygyűlésén elmondott beszéde az orosz parlamenti ellenzék egyes követeléseit is felvállalta: követelte az orosz állampolgárok jelenlegi lakhelyétől függetlenül történő megvédését, a DMK szuverenitásának elismerését, a 14. hadseregnek a szembenálló feleket elválasztó diszlokációját, valamint a Dnyeszter bal partja képviselőinek a tárgyalási folyamatba történő részvételét.

Egyes itteni politikai megfigyelők Ruckoj alelnök útját Jelcin elnökkel egyeztetett, taktikai célokat is szolgáló diplomáciai lépésként értékelik. A látogatás nyomán kialakult felfokozott társadalmi-politikai hangulat, a moldáv és román vezetés számára is félreérthetetlenül érzékeltette az orosz vezetés mozgásterének korlátait. Ezzel, valamint a többoldalú diplomáciai erőfeszítésekkel hozzák összefüggésbe, hogy az április 6-i négyoldalú külügyminiszteri megbeszéléseken alapvetően orosz javaslatok alapján, létrejöttek a harci tevékenység megszüntetésének, a konfliktus politikai rendezése megkezdésének előfeltételei. Ennek értelmében a 14. hadsereg feladatul kapta a harcoló felek szétválasztását, demilitarizált övezet létrehozását, a tűzszünet ellenőrzését. Tevékenységének, semlegessége fenntartásának ellenőrzésére négyoldalú megfigyelő bizottság került felállításra. A szembenálló felek részvételével egyeztető bizottságot is létrehoztak, amely – többek között – tárgyalásokat folytat a terület politikai státuszának meghatározásáról.

A megállapodás ellenére a népképviselők kongresszusának a Dnyeszter-menti helyzettel foglalkozó vitájában az orosz diplomáciát és személyesen Kozirjev külügyminisztert is rendkívül éles kritikák és támadások érték. Ezek elsősorban a nemzeti

érdekek koncepciójának hiányát, a nemzeti érdekek elégtelen képviselését érintették. A Dnyeszter-menti helyzettel kapcsolatban a Külügyminisztériumon elsősorban a terület státusza rögzítésének elmaradását, képviselőinek a tárgyalási folyamatba történő bevonását, valamint az orosz nyelvű lakosság érdekeinek sokkal határozottabb képviselését kérték számon. Politikai megfigyelők szerint, a külügyminisztériumot ért támadásokat a kormány reformprogramja elleni támadások részének kell tekinteni, melynek reális magját az orosz diplomáciának a FÁK utódállamai irányában megnyilvánuló lassúsága és alacsony hatékonysága képezi. A népképviselők kongresszusának az emberi jogoknak a Dnyeszter-menti területen történő érvényesítéséről és az ezirányú együttműködésről elfogadott határozata azonban lényegében megerősítette az orosz diplomáciának a konfliktus rendezésére irányuló eddigi törekvéseit.

A négyoldalú külügyminiszteri találkozó április 17-i ülése áttekintette a tűzszünet betartásának tapasztalatait és meghallgatta az egyeztető bizottság beszámolóját, jóváhagyta a tűzszünetet felügyelő vegyesbizottság és megfigyelői csoport tevékenységének alapelveit és szabályait (mellékelve). Kozirjev külügyminiszter kisinyovi tartózkodása alatt aláírták a moldáv–orosz diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló jegyzőkönyvet.

Orosz megítélés szerinti a Dnyeszter-menti térségben kialakult konfliktus politikai és nem etnikai jellegű. A kialakult helyzetért elsősorban a moldáviai román nacionalizmust terheli a felelősség, melynek képviselői erőltetett romanizálás útján készítik elő a Moldovai Köztársaság és Románia egyesülését. A Dnyeszter-menti területet is magába foglaló egyesülés Oroszország számára elfogadhatatlan. Ma már ugyancsak elfogadhatatlan a térség szabadkereskedelmi övezetté történő alakítására vonatkozó román javaslat is. A helyzet megoldásához politikai garanciákra van szükség, amelyek az egyesülés esettén biztosítják a Dnyeszter-menti területi önrendelkezési jogának érvényesülését. Ennek elérését azonban moldáv belügynek tekintik, amelyről az érintett feleknek tárgyalások útján kell egyeségre jutniuk.

Oroszország a konfliktus kezelésében a Dnyeszter-menti területen élő orosz nyelvű kisebbség érdekei megvédését elsőrendű feladatának tekinti. Tisztában van azonban azzal, hogy az MK területén található orosz nyelvű kisebbségnek csak egynegyede él a Dnyeszter bal partján, míg lépéseik következményeit a lakosság jobb parton élő további háromnegyed részének is viselnie kell. Elismerik a 14. hadsereg politizált jellegét, a jelenlegi helyzetben azonban ragaszkodnak béketeremtő jelenlétéhez. A hadsereg jelenlétében egyfajta garanciát látnak a konfliktus élezésében továbbra is érdekelt erők aktivizálódásával, a helyzet politikai eszközökkel kezelhetetlenné válásával szemben. Hajlandók Moldáviával a hadsereg kivonásáról tárgyalásokat kezdeni, hangsúlyozzák azonban a felmerülő szociális problémák megoldásának szükségességét.

Orosz külügyminisztériumi főosztályvezető szerint a kialakult konfliktus megoldhatatlan. Az egyedüli tartós megoldás az MK területén megteremtendő föderatív állam lenne, erre azonban a moldáv vezetés nem mutat hajlandóságot. A középtávon elkerülhetetlennek látszó egyesülés napirendre fogja tűzni a Romániával szembeni határozott, katonai erő alkalmazását sem kizáró fellépés szükségességét.

(dr. Nanovszky György)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

372.
1992. május 25.

Visontai Bélának, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a 14. orosz hadsereg szerepéről
a Dnyeszteren túli konfliktusban

001849

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1992. december 31.
Moszkva, 1992. május 25.

78/SZT/1992.

Tárgy: A 14. gárdahadsereg agressziója Moldova
transznisztriai területei ellen

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Küldékviselet: 1 példány

Mell.: 5 melléklet

Gépelte: Zsadányi Rózsa

Készítette: Visontai Béla

Kétségtelen, hogy a Szovjetunió megszűnése után függetlenné vált Moldvai Köztársaságban pillanatnyilag folyó polgárháború előzményei az I. világháború után kötött békeszerződésekre nyúlnak vissza. Besszarábia sajátos felosztása, majd a Molotov–Ribbentrop paktum különleges helyzetet teremtett a térségben. A történelmi változások ellenére a jelenlegi Moldova 4,2 millió lakosának mintegy kétharmada román ajkú.

Az elmúlt években a balti államok függetlenedési szándékainak erősödése¹⁴⁵ magával hozta a moldvai nemzeti törekvések erősödését is. Ez mindenekelőtt a nemzeti kultúra felvirágoztatását és a szocialista viszonyok között a politikai pluralizmus megteremtését célozta. A rendszerváltás iránti igény elsősorban nemzeti mezben jelentkezett, de a politikai változásokat sürgették a Moldvában élő orosz és ukrán intelligencia képviselői is.

Az ún. SZKP központi bizottsága különféle módon igyekezett megakadályozni a nemzeti kommunista pártok önállósodási törekvéseit és a többpártrendszer kialakulását. Ennek a taktikának volt a szerves része, hogy a Moszkvához hű pártbizott-

¹⁴⁵ Vö. SÁRINGER 2018. II. 2018. 256–360.

ságok szerepét igyekeztek felhasználni a kommunista párt szétesésének megakadályozására. E politika fő támaszául a nagyipari munkásságot választották. Mivel Moldvában alapvetően a mezőgazdasági és élelmiszeripari termelés volt fejlett, Moszkva a transznisztriai iparvidék főleg hadiipari termeléssel foglalkozó nagyüzemeire fordított kiemelt figyelmet.

Az 1991 augusztusi moszkvai államcsíny¹⁴⁶ után új helyzet áll elő. Oroszországban ellehetetlenült a kommunista párt tevékenysége, azonban sok helyütt ezt ideiglenes visszavonulásnak tekintették. Ekkor vette kezdetét a mintegy 600 ezer lakosú, kevert lakosságú Transznisztria „függetlenedési” mozgalma. A helyi SZKP-bizottságok vezetői kikiáltották a Dnyeszter-melléki Szovjet Szocialista Köztársaságot. A későbbiekben egyértelművé vált, hogy ez az aktus az ott állomásozó szovjet csapatok és Oroszország aktív pénzügyi támogatásával történt.

Az eseményekkel szoros összefüggésben van az önálló Moldva egyes politikai erőinek radikalizálódása. A Romániával való újraegyesülésnek az a Mircea Druc lett az élharcosa, akit a moldáv parlament napvilágra került KGB-kapcsolatai miatt váltott le miniszterelnöki beosztásából. A Druc által vezetett moldáv Népfront a Romániához történő gyors csatlakozás követelése miatt jelentősen veszített népszerűségéből és a parlamentben kisebbségbe került.

Az orosz és román tömegtájékoztatási eszközök azonban erősen felnagyítva tállalták a Moldáviában kétségtelenül megtalálható pánszláv megnyilatkozásokat. Az orosz tömegkommunikáció kihangsúlyozta, hogy a terület mindig a szlávság előretolt bástyája volt. Orosz tévéadásokban elhangzott, hogy Snegur „fasiszta” rezsimet kíván bevezetni és csak taktikai okokból hangoztatja a függetlenségi szándékot. A moldáv–román határátkelőhelyek megnyitását az itteni tömegkommunikáció a már megkezdett egyesülés tényeként igyekezett bemutatni.

A rendszeressé váló provokációk és fegyveres összetűzések ellenére úgy tűnt, hogy M. Snegur moldáv elnök visszafogott, centrista politikájával maga mellé tudja állítani a moldáv társadalom döntő részét. Ebben segítségére volt Nicolae Spiroiu altábornagy, román nemzetvédelmi miniszter is, aki április elején felvette a kapcsolatot a FÁK fegyveres erők főparancsnokával, Saposnyikov légimarsallal. A személyes megállapodás alapján a román tábornok megígérte, hogy nem nyújtanak fegyveres segítséget Moldvának, ha a 14. hadsereg megőrzi semlegességét.

¹⁴⁶ Lásd SÁRINGER 2018. II. a 25., a 26. és 27. számú iratokat. *Emlékeztető Antall József és Borisz Jelcin 1991. augusztusi 21-diki telefonbeszélgetéséről.* 1991. augusztus 21., *Antall József megbeszélése Ivan Aboimov budapesti szovjet nagykövettel a moszkvai eseményekről.* 1991. augusztus 22. és *Antall József levele Mihail Gorbacsovnak a budapesti szovjet nagykövettel, Ivan Aboimovval folytatott megbeszélést követően.* 1991. augusztus 27.

A helyzetet egyértelműen a 14. gárdahadsereg orosz fennhatóság alá rendelése és A. Ruckoj orosz alelnök 1992. április 5-i tiraszpoli látogatása mérgesítette el. Ruckoj tábornok Dubronyin altengernagynak, az orosz Biztonsági Minisztérium főosztály-vezetőjének és Gromov vezérezredesnek, a FÁK szárazföldi csapatok főparancsnok-helyettesének társaságában találkozott Ju. M. Nyetkacsov vezérőrnaggyal, a 14. hadsereg főparancsnokával. Ezt követően A. Ruckoj közel 100 ezer fős tömeg előtt a transznisztriai szeparatistákat támogató beszédet mondott. Időben ezzel esett egybe, hogy Helsinkiben a válságban érintett négy ország külügyminisztere találkozott és megállapodtak az EBEÉ válságkezelő mechanizmusának beindításáról.

Ruckoj nem titkolt terve az volt, hogy az oroszországi népképviselők VI. kongresszusán elismerik az ún. Dnyeszter-melléki Köztársaság függetlenségét. Ezt a kongresszuson, miközben következetesen Dnyeszter-menti orosz állampolgárokról beszélt, azzal indokolta, hogy mintegy 10 ezer katonacsalád biztonságáról van szó. Ruckoj véleménye szerint ez a lépés egy „európai Karabah” kialakulását előzhetné meg. Az orosz alelnök utasítására a kongresszus folyosóin a moldáv hatóságok „rém-tetteit” bemutató fotó- és dokumentumkiállítást rendeztek be.

Az elhamarkodott elismerést az orosz Külügyminisztériumnak sikerült megakadályoznia. A Legfelső Tanács elnöke, R. Haszbulatov által ellenjegyzett, 1992. április 8-i határozatot mellékeljük (1. sz. melléklet). Ebben az orosz népképviselők emberi jogok megsértésével vádolják Moldvát és FÁK békefenntartó erők létrehozására szólítanak fel. Érdekességeként megemlítyük, hogy G. Jakunyin atya, ellenzéki demokrata képviselő, hozzászólásában rámutatott arra, hogy Ukrajna is jogot formálhat a transznisztriai területre és amennyiben a népképviselők ilyen módon értelmezik a népek önrendelkezési jogát, úgy a kérdést Tatár föld és Csecsenföld önállóságának elismerésével együtt kell kezelni.

Az említett orosz határozat visszafogott hangneme átmenetileg csökkentette a transznisztriai válság elmélyülésének lehetőségét. Azt, hogy a kérdés körül továbbra sem ültek el a viták, jól mutatja E. Ambarcumovnak, az orosz parlament külügyi bizottsága új vezetőjének 1992. április 13-án megjelent interjúja (2. sz. melléklet). Ebben a politikus egyértelműen kiállt amellett, hogy a vitatott terület különleges politikai státuszt élvezzen és a külügyminiszterek által április 7-én Chisinauban aláírt megállapodást túlzott orosz engedékenységgént értékelte.

Az orosz külpolitika Janus-arcúságát leplezi le a 3. számú mellékletben felterjesztett cikkmásolat. A *Nyezaviszimaja Gazéta* cikkírója Jelcin szándékos taktikázásának állítja be a Ruckoj, illetve Kozirjev névvel fémjelzett, nyilvánvalóan eltérő megközelítéseket tartalmazó külpolitikai törekvéseket. A cikkíró véleménye szerint korai lenne még a „ruckizmus” győzelméről beszélni, bár értékelése szerint Kozirjev a népképviselők kongresszusán nem aratott sikert felszólalásával. Ezen a ponton nem

értünk egyet J. Krasznyikov újságíróval, mert véleményünk szerint az orosz külügy-miniszter európai mércével mérve is korszerű elképzeléseket terjesztett elő a moldvai konfliktushoz hasonló válságok békés megoldására (ld. 4. sz. melléklet).

Helyzetértékelésünk szerint az orosz katonai gépezet előre elhatározott terv alapján a végsőkéig védeni kívánja Moldvában elfoglalt állásait. A konfliktus átmeneti csillapodása 1992. április 18. – május 18. között a taskenti találkozó előkészítésének volt köszönhető. A 14. hadsereg nyílt beavatkozása megghiúsíthatta volna a kollektív biztonsági rendszer kialakítására tett kísérletet. A taskenti FÁK csúcstalálkozó után, amikor eldőlt, hogy Moldva távol marad a katonai megállapodásoktól, egyértelművé vált, hogy az orosz hadsereg be fog avatkozni. Ezt bizonyos mértékig fékezte Iliescu román elnök chisinaui látogatása, amit az orosz hírközlő szervek igyekeztek maximálisan kihasználni és úgy beállítani, hogy napirendre került Moldva és Románia egyesülése.

A felsőszintű találkozó befejezését követően a 14. orosz hadsereg 89. gépesített lövész hadosztálya megkezdte a transznisztriai terület stratégiai pontjainak elfoglalását. A T-72-es tankok és ágyúk már a Dnyeszter jobb partját is folyamatosan lövik. Duboszar környékéről megkezdődött a lakosság kitelepítése, a menekültek száma immár több tízezer fő. Egyelőre négy orosz katona elesét jelentették a hírgyörgységek, a súlyosan sebesült orosz katonákat az orosz Vöröskereszt folyamatosan szállítja Moszkvába.

Snegur moldáv elnök általános mozgósítást rendelt el és a világ közvéleményéhez fordult az orosz hadsereg agressziójának megfékezésére. A május 20-i katonai helyzet értékelését a mellékelt sajtócikk részletesen tartalmazza (5. sz. melléklet). P. Gracsov tábornok, orosz honvédelmi miniszter nyilvánosan cáfolta, hogy a 14. hadsereg hadműveleteire utasítást adott volna. Az viszont kétségtelen tény, hogy az egyes orosz csapattesteket és az orosz katonák hozzátartozóit ért támadás miatt Gracsov tábornok tűzparancsot adott ki minden ellenséges katonai megmozdulás letörésére, a támadók megsemmisítésére.

A helyzet rendezésére Lisszabonban 1992. május 24-én rendkívüli találkozó jött létre Oroszország, Ukrajna, Moldva és Románia külügyminiszterei között. A találkozót követő TV-interjújában Kozirjev azonnali tűzszünetre és az ellenséges felek szétválasztására szólított fel. Ennek végrehajtását nehezíti – amint azt maga Nyetkacsov vezérőrnagy, a 14. hadsereg parancsnoka jelentette ki –, hogy az orosz hadsereg egyes egységei önálló hadműveleti tevékenységbe kezdtek. Jóllehet e hadsereg vezetése minden szinten megerősíteni igyekszik az orosz hadsereg semleges magatartásáról szóló híradásokat, megfigyelők kétségtelen tényként értékelik legalább 10 korszerű tank és számtalan löveg bevetését a szeparatisták oldalán. Az orosz erők a duboszári víz-erőmű és a polgári lakosság védelmével indokolják hadmozdulataikat.

Az oroszországi politikusok Ruckoj alelnök kemény fellépésével szimpatizáló része azt követeli, hogy a transznisztriaiak képviselői is vegyenek részt a négyoldalú tárgyalásokon önálló politikai tényezőként. A mérsékelt orosz külügyi vezetés gyors tűzszünetet szeretne elérni, hogy kedvező légkörben folytatódhassanak a válság rendezését szolgáló sokoldalú diplomáciai erőfeszítések.

(Dr. Nanovszky György)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

373.
1992. május 28.

Rejtjeltávirat Berlinből. Berlini amerikai diplomata véleménye
az orosz–moldáv feszültségről

001133/10

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Berlin
Azonosító: BER20539
Érkezett: 92. 05. 28. 10:49
Készítette: Skul
Ellenőrizte:

07054/

46

Tárgy: Orosz–moldáv feszültség növekedése

Itteni amerikai diplomata elmondta, aggódva szemlélik Moldávia és Oroszország közötti feszültség növekedését, amely mögött Románia húzódik meg. Amerikai megítélés szerint Románia támogatja és biztatja Moldáviát a Dnyeszter térségében kialakult orosz–moldáv konfliktusban. Snegur, Moldávia elnökének Oroszországgal szembeni hadüzeneti fenyegetése is román bátorításra vezethető vissza. Amerikai részről az elmúlt hetekben különböző csatornákon több alkalommal felhívták ennek veszélyességére Románia figyelmét és egyértelműen kifejezésre juttatták, hogy az USA ellenzi ezeket a román törekvéseket, úgy tűnik, román részről mindeztől nem kívánnak tudomást venni. Sajnos az USA nem tud olyan szankciókat hozni, amelyek Romániát e kérdésben folytatott politikájának gyors megváltoztatására kényszeríthetné. Gazdasági, vagy fegyverembargó is csak hosszú távon, túl lassan fejti ki hatását. Az USA Oroszország és Románia–Moldávia közötti háború kirobbanását úgy tűnik megakadályozni nem tudja, de ha ez bekövetkezne, mindent el fog követni,

hogy rövid idő alatt befejeződjön. Amerikai részről precedens esetként kezelik Moldova–Oroszország konfliktusát. Félő, hogy határozatlan amerikai fellépés esetén a román–magyar ellentétek is konfliktussá fajulhatnak.

A német–francia közös hadtest létrehozását a német külpolitika különütasságának újabb jeleként értékeli. Amerikai részről neheztelik, hogy a hadtest létrehozásáról előzetesen tájékoztatást nem kaptak, így nem volt lehetőség a várható mellékhatások veszélyének közös méltatására. Baker külügyminiszter Lisszabonban kifejezésre juttatta nemtetszését német partnerének, Kinkelnek.

Úgy tűnik Törökországgal sikerült megértetni, hogy a NATO-t nem lehet nemzeti érdekekre felhasználni. Amerikai részről így ítélik meg Demirel török miniszterelnök oroszországi látogatását.

– 156 – G. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992 62. doboz

374.
1992. június 1.

A moszkvai román nagykövetség tanácsosának véleménye
a Dnyeszteren túli válságról

001849/1

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

84/SZT/1992.
Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Küldképviselő: 1 példány
Gépelte: Zsadányi Rózsa
Készítette: Visontai Béla

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. június 1.
Tárgy: Román diplomata véleménye a
transznisztriai válságról

A moszkvai román nagykövetség tanácsosa megkeresésünkre elmondta, hogy a Moldvai Köztársaságban jelenleg zajló fegyveres összeütközéseket egyértelműen politikai konfliktusként értékeli. A köztársaságban az „ortodox kommunisták” utolsó bázisa a transznisztriai terület. Közvetett bizonyíték erre, hogy a napokban a területre érkezett Makasov tábornok, aki katonai tanácsadóként segíti a helyi fegyveres ellenállás megszervezését. (A bolsevik nézeteiről ismert katonatiszt Jelcin ellenlábasaként az orosz kommunista párt jelölésével indult a legutóbbi orosz elnökválasztáson.)

Román vélemény szerint a transznisztriai konfliktus nemzetiségi válságként történő beállítása hamis képet ad, mert a mintegy 6 millió lakosú Moldvában – melynek csak 62%-a román ajkú – mindenütt él orosz kisebbség. A transznisztriai területen ugyanakkor csak mintegy 24%-ot tesz ki az orosz ajkúak részaránya. Az ukránok a Dnyeszteren túli területeken élők 27%-át alkotják, míg a többiek „moldovánok”. A körzet sajátossága, hogy Moldva iparának 45%-a koncentrálódik erre a területre és a nagyvárosokban főleg orosz ajkú lakosság él. Jelentősen befolyásolta a népesség nemzetiségi összetételét, hogy a legutóbbi tíz évben központi utasításra mintegy 45 ezer nyugállományú orosz katonatisztet telepítettek le Transznisztria nagyvárosaiban.

Általános román vélemény szerint a 14. orosz hadsereg egyes egységei önálló hadműveletekbe kezdtek és a baltikumi és közép-ázsiai fegyveres kontingenshez hasonlóan politikai szerepvállalásra törekednek. Lényegében a 14. volt szovjet hadsereg diszlokációja Moldván kívül még Ukrajna egyes részeire is kiterjed. Az a tény, hogy fegyveres harcra csak Transznisztríában került sor, azt mutatja, hogy itt az SZKP (a Szovjetunió Kommunista Pártja) helyi erői szorosan együttműködnek a hadsereg egységeivel. A katonaság által a múlt évben megrendezett népszavazás célja az volt, hogy megakadályozza a kommunisták kikerülését a hatalomból, valamint a rendszerváltozást.

Az augusztusi „puccs” után a kommunisták az általuk különösen erős befolyással rendelkező területeken – így Transznisztríában is – revansra készülődtek. A gazdasági válság nyomán keletkező társadalmi feszültségek miatt gyors visszarendeződés lehetőségében reménykedtek. Moldvában azonban a nép 85%-os szavazati aránnyal a megfontolva haladó, centrista M. Snegurt választotta elnökké, aki azóta következetesen folytatja a reformokat. Az orosz származású moldovánok jelentős része is Snegur mögé állt. Így vált szükségessé, hogy a régi rend hívei az orosz területekről magukat „kozákoknak” nevező zsoldosokat toborozzanak. Megbízható információik vannak arról, hogy a zsoldosok a megölt moldáv rendőrökért – akik között sok az orosz származású – fejpénzt kapnak.

Az utóbbi napok eseményei nyomán úgy tűnik, hogy a szláv szolidaritás és a nagy-orosz eszmék hangoztatása a visszájára fordul. Moldva lakossága mindinkább oroszellenessé válik és Ukrajna is lezárta a határát a nem reguláris fegyveres alakulatok elől. Román becslés szerint 1991-ben a moldovánok mintegy harmada szavazott volna a Romániával való egyesülésre. Azóta ez az arány feltehetően növekedett, de erősen kétséges, hogy Moldva többsége egy esetleges népszavazáson az egyesülés mellett döntene. Az újonnan megszerzett szuverenitás fő ellenpontja nem Románia, hanem a „szovjet” érzés, a „homo sovieticus” jelensége. A lakosság nagy része nehezen tudja elképzelni a rendszerváltozást, egy polgári demokratikus társadalom kialakítását. Sokan nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül keresik új identitásukat. Annak idején Besszarábiából a polgárság tehetősebb rétegét Szibériába száműzték, az új telepéseknek pedig nincs közvetlen élményük a polgári társadalomról. A politikai pluralizmus kezdetleges, most kezdenek megalakulni a protopártok.

A román diplomata vélemény szerint Romániában sem tájékozott kellően a közvélemény Moldávia belső problémáiról, ezért sok valótlan információ jelenik meg a tömegtájékoztatásban. A Ceaușescu-éra alatt a téma tabunak számított, a román-szovjet gazdasági és egyéb együttműködés pedig döntően Oroszországra koncentrált. Jelenleg még mindig a volt szovjet KGB határőrsége ellenőrzi a moldáv-román határt, ezért is megalapozatlanok az orosz fél román fegyverszállításokkal

kapcsolatos vádaskodásai. Román részről azonban készek Moldvának, az ENSZ-tag-államának a nemzetközi konvenciók betartása mellett fegyvert is szállítani. A jelenlegi kiélezett politikai helyzetben viszont nagyon vigyáznak arra, hogy ne szolgáltatásnak ürügyet az orosz hadsereg intervenciójához. Gondot okoz a román–moldáv kereskedelem fejlesztése is. Moldáv részről főleg mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket ajánlanak, amiből Románia maga is önellátó.

A román tanácsos megítélése szerint igazi aggodalomra az ad okot, hogy az orosz hadsereg egyes egységei mind önállóbb politikai szerepben lépnek fel a volt Szovjetunió egyes régióiban. Információik szerint pl. az orosz hadsereg eltökélt szándéka, hogy megőrizze katonai bázisait a Baltikumban. A FÁK-at életképtelen képződménynek tartják. Szerintük az államszövetség nem alkalmas az egyes köztársaságok közötti konfliktusok békés kezelésére. A katonai konfliktusok miatt Közép-Ázsiában is az iszlám újjászületésének mind erősebben oroszellenes az éle. Eddig közel egy millió orosz ajkú menekült érkezett az Orosz Föderációba, ami tovább élezi a meglévő feszültségeket. Értékelésük szerint Jelcin bukása esetén feltétlenül keményebb, paramilitarista rezsim hatalomra jutására lehet számítani.

(dr. Nanovfszky György)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

375.
1992. június 1.

Rejtjeltávirat Moszkvából. A moldáv polgárháborús konfliktus és a Dnyeszter-menti Köztársaság elszakadása

001133/9

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító: MOW10343
Érkezett: 92. 06. 01. 15:05
Készítette: HA
Ellenőrizte:

Sürgős!

41

Tárgy: Moldáv polgárháborús konfliktus

A moldáv polgárháborús konfliktus az elmúlt napokban tovább mélyült, habár a harci cselekmények csökkenni látszanak. A válságot súlyosbította az ún. Dnyeszter-menti Köztársaságnak a teljes elszakadásról szóló fenyegetése. A fegyveres konfliktus lényege, hogy a szeparatisták az elszakadásra, a Moldáv Köztársaság pedig területi egységének megőrzésére törekszik. A politikai ellentéteket élezi az a körülmény is, hogy amíg Moldovában rendszerváltás megy végbe, addig az ún. Dnyeszter-menti Köztársaság vezetői a bolsevik rendszer megőrzésén fáradoznak. Nyilvánvaló, hogy a moldáv vezetés nem egyezhet bele a szeparatistáknak a 14. hadsereg segítségével kivívott győzelmébe. Egy ilyen kész helyzetet Románia sem óhajt elfogadni. A témában május 31-én, vasárnap a televízió 1. programjában újságírókkal és az orosz TV-nézőkkel folytatott kerekasztal megbeszélésen Pavel Gracsov hadseregtábornok, orosz hadügyminiszter kemény hangon, kategorikusan kijelentette, hogy a Moldáviában állomásozó 14. hadsereg nem avatkozik be Moldova belügyeibe és mint had-

ügyminiszter nem tervezi a szóban forgó 14. hadsereg kivonását. Kérdésre válaszolva elmondta, hogy a hírszerzés megbízható adatai szerint Románia fegyvereket, páncélosokat és páncélozott járműveket szállít Moldovába, ahol már jelen vannak román katonai szakértők is. Értesülése szerint a moldáv fegyveres erők káderállományának kiképzése is folyik Romániában. Pavel Gracsov figyelmeztetésként hangsúlyozta, hogy ezáltal Románia részesévé vált a moldovai fegyveres konfliktusnak. Kijelentette, hogy a megoldást abban látná, ha Snegur moldáv elnök parancsot adna a szembenálló erők szétválasztására, a fegyverszünetre és a moldáv erők visszavonására. Hangsúlyozta, bizonyos reményeket fűz az érintett felek közötti külügyminiszteri és hadügyminiszteri tárgyalásokhoz, amelyek a konfliktus politikai síkon történő megoldására tesznek erőfeszítéseket. A román Külügyminisztérium rendkívül gyorsan, néhány órával az elhangzottak után cáfolta Gracsov állításait a román fegyverszállításokról és a román katonai szakértők jelenlétéről és moldáv katonai káderek romániai képzéséről.

Gracsov mintegy 60 perces mostani szereplésekor több katonapolitikai kérdést érintett. Határozottan negatív folyamatnak tekinti a volt szovjet köztársaságok nemzeti haderői létrehozását. Elítélte az ukrán gyakorlatot is. Szerinte az ukrán vezetés törvénytelen módon sajátította ki a volt szovjet hadsereg Ukrajnában tárolt legkorszerűbb fegyvereit. Kijelentette, hogy a Fekete-tengeri flottának csak egy részét kaphatja meg Ukrajna. Érdekes módon az igazságtól elrugaszkodva szólt a FÁK közös és Oroszország fegyveres erői viszonyáról. Úgy tüntette fel, mintha Saposnyikov marsall és az általa vezényelt fegyveres erők Oroszországtól független tényező lenne. Ez azért is furcsa, mivel az orosz Hadügyminisztériumban ma már nyíltan beszélnek arról, hogy a FÁK ún. közös fegyveres erői valójában az orosz Hadügyminisztérium fennhatósága alatt állnak. Ismeretes, hogy Borisz Jelcin már hónapokkal ezelőtt bejelentette, hogy a volt szovjet köztársaságokban és a külföldön állomásozó volt szovjet fegyveres erők Oroszország fennhatósága alá kerültek. Ez vonatkozik a Lengyelországban, Németországban és a Baltikumban állomásozó csapatokra is.

Gracsov hangsúlyozottan szólt arról, hogy a jelenlegi helyzetben nincs realitása annak, hogy kivonja az orosz fegyveres erőket a Kurilli-szigetektől, a Baltikumból, vagy akár Moldovából. Megítélése szerint a függetlenné vált egykori szovjet köztársaságok területéről történő csapatkivonások sokkal nagyobb problémát jelentenek, mint a Magyarországról, Csehszlovákiából, Lengyelországból és Mongóliából való csapatkivonások. (Ezeket az országokat ebben a felsorolásban név szerint említette.) Az orosz csapatok Baltikumból történő kivonásának megkezdését 1994-re ígérte.

Kérdésre válaszolva elképzelhetetlennek tartotta, hogy polgári személy álljon az orosz Hadügyminisztérium élén. Szerinte egy ilyen megoldásra az orosz fegyveres erők lélektanilag nincsenek felkészülve. Civil hadügyminiszter esetén ki kellene

nevezni a fegyveres erők főparancsnokát is. Ilyen kettősség zavart keltene és nem biztosítaná az egységes akaratot. Habár Gracsov a mostani kerekasztal beszélgetésen többször is hangsúlyozta a politikai döntések prioritását, néhány kérdésben Borisz Jelcintől eltérő álláspontot képviselt.

Folytatás következik!¹⁴⁷

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

¹⁴⁷ A folytatás nem volt a dossziében.

376.
1992. június 15.

Alaputasítás Nagy József tanácsos, a kisinyovi nagykövetség
ideiglenes ügyvivője részére

002057

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
FÁK-referatúra
002057
0003

Szigorúan titkos!
Készült: 3 példányban
Kapja: Bukarest
Chisinau
saját

Alaputasítás

Nagy József tanácsos, chisinaui nagykövetségünk ideiglenes ügyvivője részére

Az egykori Szovjetunió területén létrejött független államok között Moldova abban a különleges helyzetben van, hogy történelmi-etnikai okok alapján Romániához „testvéri”, Oroszországhoz pedig „rivális” kapcsolatok fűzik, miközben megkísérli kialakítani már csak történelmi emlékekben létező önálló állami létét. A Románia részéről ránehezedő unionista nyomás és az orosz lakosság egy része által táplált szeparatizmus ennek a szuverenitásnak a komoly akadályozója, ennek ellenére a jelenlegi helyzet alapján biztosra vehető, hogy Moldovával, mint önálló állammal tartósan számolnunk kell.

Noha a Moldovai Köztársaság hazánkkal nem határos, a román, illetve az orosz összefüggések miatt különleges fontosságú a magyar külpolitikai érdekek érvényesítése szempontjából. Elsősorban azért, mert a román területgyarapítási elképzelések érvényesülésének fékezését, a moldovai szuverenitás megszilárdítását teszi lehetővé a kétoldalú kapcsolatok erősítése, illetve példaértékű precedenst teremthet a magyar–román kapcsolatok normalizálásához. Másodsorban pedig azért, mert a kisebbségi kérdés európai megoldásának elősegítését is szolgálhatja moldovai jelenlétünk. Harmad – de nem utolsósorban igen lényeges tapasztalatokhoz juthatunk a moldovai–orosz konfliktus kezelésének helyszíni nyomon követésével. Mindezen – elsősorban politikai – megfontolások mellett nem elhanyagolható a mélységben (még felderítetlen) gazdasági-kereskedelmi együttműködési lehetőségek mindkét fél számára

előnyös kihasználásának előmozdítása, illetve a külföldi Magyarország-kép reálisabbá és kedvezőbbé tételének segítése.

A Moldovai Köztársasággal fejlesztendő sokoldalú kapcsolatok tehát lényegesen – elsősorban pozitívan – befolyásolhatják a magyar–román, a magyar–orosz, de a magyar–ukrán és magyar–FÁK viszonyt is, ezért e kapcsolatok kiépítéséhez, bővítéséhez komoly politikai érdekeink fűződnek. Egyben történelmi lehetőség mutatkozik egy ballasztmentes (a kisebbségi és más történelmi-politikai eredetű problémákkal nem terhes) magyar–román együttműködés kiépítésére. Emiatt látszik szükségesnek a jelen utasításban összefoglalni a Chisinau-i nagykövetség létesítésével és működtetésével kapcsolatos legsürgősebb tennivalókat.

I. A politikai kapcsolatok terén

- Képviselni kell a Magyar Köztársaság külpolitikai céljait, érvényesíteni külpolitikai érdekeit; a két ország kapcsolatait a kölcsönös érdekek alapján fejleszteni kell.

- Megfelelő kapcsolatokat kell kiépíteni a fogadó ország politikai tényezőivel (állami és kormányzati vezetőivel, a pártok és szervezetek irányítóival, a regionális és a helyi önkormányzatokkal, beleértve a kisebbségi – orosz, ukrán, gagauz – autonómiákkal/ valamint a Chisinauban akkreditált diplomáciai képviselőkkel /kiemelten az Európai Közösségek mértékadó tagállamainak diplomatáival/ a kapcsolatfejlesztés, a Magyarország–image és jóhírnév öregbítése, illetve a Központ tájékoztatását, döntéselőkészítését elősegítő információk beszerzése érdekében.

- Szorgalmazni kell a kétoldalú magasszintű kontaktusokat, a törvényhozói és végrehajtó hatalmi, önkormányzati tapasztalatcserék, pártközi, egyházi, ifjúsági stb. kapcsolatok kiépítését, és segíteni kell az e céllal utazó küldöttség munkáját.

- Elő kell mozdítani a kétoldalú külügyi konzultációk rendszeressé tételét, a külpolitikai műhelyek közötti kapcsolatfelvételt, szükség esetén a két ország alapszerződésének előkészítését.

- Kiemelt figyelmet kell fordítani a fogadó ország és Románia, illetve Ukrajna, Oroszország és a többi FÁK-ország kapcsolatának alakulására; a tapasztalatokat rendszeresen legalább félévente célszerű összegezni.

- Az ideiglenes ügyvivő tartsa fontosnak a diplomáciai rendezvényeken való részvételt, a helyi és nemzetközi sajtóval való folyamatos kapcsolattartást, és lehetőségein belül ezt saját rendezvényekkel is segítse elő.

II. Az egyéb kapcsolatokterén

– Fejleszteni kell a kölcsönös előnyök és érdekek alapján a két ország gazdasági-kereskedelmi, műszaki-tudományos, pénzügyi stb. kapcsolatait, különös figyelmet fordítva a szovjet utódállamiságból fakadó lehetőségek kihasználására, illetve egy Románia számára is példaértékű moldovai román–magyar együttműködés kiépítésére.

– Elő kell segíteni az illetékes magyar gazdasági-, kereskedelmi- stb. szervek, szervezetek, személyek kapcsolatépítését; szorgalmazni az önálló Moldova részvételét a budapesti világkiállításon, a megfelelő magyar kereskedelmi-gazdasági képviselők létesítését, az illetékes tárcák útmutatása alapján.

– A rendelkezésre álló lehetőségeken belül mindent meg kell tenni a magyar kulturális értékek megismertetése, a magyar–moldovai (román és más) kulturális csere előmozdítására.

III. A jelentőmunka terén

– A lehetőségek figyelembevételével (a nehézkes kezdeti összeköttetés ellenére) lehetőleg naprakészen és objektíven kell tájékoztatni a Központot, hogy elősegítsük az eligazodást az alábbi legfontosabb kérdésekben:

- a Moldovai Köztársaság integrálódása Európához
- Moldova és a FÁK, illetve a szovjet utódállamok viszonyának alakulása, Moldova viszonyulása a feszültséggócok kezeléséhez
- a román egyesülési folyamat (Románia és Moldova), esetleg más területek (nemzetiségi, kollektív) és emberi jogok érvényesítésének helyzete Moldovában
- a Moldovai Köztársaság önálló külpolitikájának alakulása
- a Moldovai belpolitikai helyzet lényeges (belpolitikai, gazdaságpolitikai, katonapolitikai stb.) elemeinek változásai
- a magyar–moldovai kétoldalú kapcsolatok alakulása

IV. A hivatalvezetés terén

– A legsürgősebb feladat a hivatali munka objektív körülményeinek biztosítása (hivatali épület alkalmassá tétele) és a szubjektív feltételek szavatolása (megfelelő munka- és életkörülmények létrehozása) a rendelkezésre álló kereteken belül.

– A külképviseleten megfelelő, a munkát segítő kedvező légkört kell kialakítani, a magyar kiküldöttek és a helyi alkalmazottak vonatkozásában egyaránt, figyelembe véve a kis létszámból adódó többletmunkavégzéssel járó esetleges feszültségek kezelését is.

– A magyar jelenlét várható bővülésének esetében a társszervek, egyéb kiküldöttek (sajtó, ösztöndíjas stb.) vonatkozásában is a jó légkör megteremtése a mérvadó feladat.

– Összességében biztosítani kell, hogy a külképviselet alkalmas legyen hazánk jó hírnevének öregbítésére és a Központ által rábízott feladatok ellátására.

Budapest, 1992. június 15.

MNL OL XIX–J–1–j 1992 62. doboz

377.
1992. július 16.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Fegyvernyugvás a moldovai
katonai frontokon

001133/16

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC20551
Érkezett: 92. 07. 16. 13:02
Készítette: Ta.
Ellenőrizte:

09031/1551/3

23, 41, 47, 38

Tárgy: A moldovai helyzet

Értesüléseink szerint az utóbbi napokban – a Tighina–Bender környéki összecsapásoktól eltekintve – a moldovai frontokon viszonylagos fegyvernyugvás tapasztalható. Ezt támasztja alá a moldovai Védelmi Minisztérium közleménye, mely szerint a konfliktus-övezetben a helyzet fokozatosan stabilizálódik, a szembenálló felek mindkét oldal katonai megfigyelőinek ellenőrzése mellett folytatják a páncélos és tüzérségi technika visszavonását. A közlemény szerint az eddigi tűzszünetek közül a mostani bizonyult a leghosszabb életűnek. Tighinában azonban a gárdisták továbbra is tűz alatt tartják a városi rendőrség épületét.

Kisinyovi ügyvivőnk információi szerint moldovai hivatalos körökben jól kivehető csalódást okozott a Belarusz Köztársaság és Bulgária nemleges reagálása a moldovai parlament által javasolt nemzetközi békeerőkben való részvétellel kapcsolatban. Megjegyzendő, hogy bukaresti orosz diplomata véleménye szerint e moldovai javaslat mögött a konfliktus kiszélesítésére irányuló bukaresti törekvés áll.

A belarusz és a bolgár visszautasítást követően július 10-én a román parlament is megvitatta a moldovai felhívás teljesítésének kérdését. Egyes, a Szenátusból kiszivárgott hírek szerint a honatyák számottevő része voksolt a román részvétel mellett és csak szoros küzdelem eredményeképpen született meg az önmérséklő álláspontra helyezkedő parlamenti nyilatkozat.

A dokumentumban a román parlament kinyilvánítja mély aggodalmát a Moldova keleti területein dúló véres konfliktus miatt, szorgalmazza az isztambuli négyoldalú csapatszétválasztási megállapodás végrehajtását, valamint a moldovai parlament július 7-i határozatának figyelembevételét. A nyilatkozat szerint a konfliktust csak politikai úton, az EBEÉ, a Párizsi Charta, az ENSZ Alapokmány és a nemzetközi jog elvei és normái alapján lehet rendezni. A végleges rendezés érdekében tovább kell működnie a külügyminiszterekből álló négyoldalú politikai mechanizmusnak. A 14. hadsereg kivonásáig, mely határidejét a Moldova és Oroszország közötti kétoldalú tárgyalásokon fogják meghatározni, biztosítani kell annak a független és szuverén állam területén állomásozó idegen hadseregnek a semlegességét és meg kell határozni a státuszát. Amennyiben Moldova Köztársaságban tovább folytatódnak az állam függetlenségét, szuverenitását, az állampolgárok letét veszélyeztető akciók, úgy a román parlament felkéri a román kormányt, hogy kérje az ENSZ BT Moldovát támogató közbelépését.

A román sajtó érezhető csalódottsággal fogadta, hogy a legfelsőbb szintű Helsink-i EBEÉ találkozón csupán a balti államokban állomásozó idegen csapatok mielőbbi kivonásáról született nemzetközi dokumentum, míg a Dnyeszteren túli konfliktus kérdése háttérbe szorult, a 14. hadsereg kivonásának témáját úgymond „blokkolták”. Iliescu és Jelcin elnökök e konferencia alatti „találkozója” is mindössze abból állt, hogy egymás mellett foglaltak helyet a konferencia-asztalnál. Fentiek ellensúlyozására a román tömegtájékoztatás – mind a televízió, mind a sajtó – jelentős teret szentelt Iliescu Észtországban és Belaruszban tett látogatásának, valamint az aláírt együttműködési szerződésnek, illetve közös nyilatkozatnak.

– 473 – P. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

378.
1992. július 27.

Vincze Gyulának, a moszkvai nagykövetség beosztott
diplomatajának feljegyzése az orosz–moldáv
előzetes békemegállapodásról

001849/3

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: 1992. december 31.
Moszkva, 1992. július 27.

132/SZT/1992.

Tárgy: Orosz–moldáv békemegállapodás

Készült 3 példányban

Mell.: Az elnöki megállapodás szövege

Központ: 2 példány

Külképviselő: 1 példány

Gépelte: Zsadányi Rózsa

Készítette: Vincze Gyula

„A Moldáv Köztársaság Dnyeszter-melléki térségében kialakult fegyveres konfliktus békés megoldásának elveiről” – ezt a címet viseli az az egyezmény (melléklet), melyet 1992. július 21-én írt alá Borisz Jelcin és Mircea Snegur.

Mint ahogy azt Csebuk miniszterelnök-helyettes, Moldova moszkvai állandó képviseletének vezetője személyes megbeszélésünkön is kifejtette, a megállapodás érdekében mindkét fél kompromisszum-készségére szükség volt. Oroszország a 14. hadsereg ügyében elfoglalt, ezideig szilárdnak vélt álláspontját adta fel, beleegyezve az egységek teljes és feltételek nélküli semlegességébe és fokozatos kivonásába. A chisinau-i vezetés a Moldáv Köztársaság területi és nemzetközi jogi egységének a szerződésben történt deklarálásáért a Dnyeszter-melléki térség különleges státuszát és miniszteri tárcákat ígér. A megállapodás sarkalatos pontja a Kravcsuk ukrán elnök által már korábban megfogalmazott tétel: amennyiben Moldova státusza megváltozna, úgy a Dnyeszter-mellékiek maguk dönthetnek hovatartozásukról.

A szerződés végrehajtása megkezdődött: kisebb-nagyobb gondok közepette megtörtént a küzdő felek szétválasztása, a semleges sávban megindulhatnak a békefenntartó erők. Azok az egységek, melyek a döntés szerint, sajtóságos módon, csak a konfliktusban közvetlenül érintett három oldal által kiállított csapatokból tevődnek össze.

Az orosz külpolitika az utolsó pillanatban rájött, Románia bevonása a válság rendezésébe csak olaj lenne a tűzre, így aztán kimaradt a Moldáviában élő nemzetiségei miatt közvetlenül érintett Bulgária is. Ukrajna végül is elzárkózott a részvételtől, bár alappal feltételezhető, hogy mind az orosz, mind a moldáv lépésekről folyamatosan tájékozódik és konzultál. Külön figyelmet érdemel, hogy az események értékelésében a moldáv diplomácia az „orosz útra lépett”. Csebuk úr megítélése szerint, míg a moszkvai puccs tavaly augusztusban elbukott, addig Tiraszpolban győzedelmeskedett. Az ellentétek szításáért, a konfliktus kirobbantásáért az a „harmadik erő” a felelős, mely nem képes tudomásul venni a Szovjetunió széthullását, a kommunista rendszer bukását. Ahogy a moszkvai forgatókönyvet a KGB tervezte meg, úgy a moldovai történések irányítását is ez a szervezet végezte.

Csebuk többször is hangsúlyozta, nem nemzetiségi, hanem politikai konfliktusról van szó. Érezhetően fontosnak tartotta kiemelni, hogy Oroszország és Moldova között semmiféle ellentét nem létezik. (Azok után, hogy Snegur elnök nemrégiben még agresszornak titulálta Oroszországot, ez komoly pozícióváltozás.)

A Romániához történő csatlakozás eldöntött tény, megkezdett folyamat. Elsiezni sem a moldávok, sem Bukarest semmiképp nem kívánják, hisz a jelenlegi román viszonyok ismeretében egy esetleges moldáv népszavazás az egyesítésről szinte biztosra vehető kudarccal zárulna.

Az elnöki megállapodás után a moldovai eseményeket nyomon követők látszólag megkönnyebbülten felsóhajthattak. A rendezési folyamat kezdeti lépéseinek lendülete azonban megtörni látszik, a 14. hadsereg ismét feltételeket kezd szabni és kilátásba helyezte, hogy semlegességét légi provokációk esetén feladja. A megállapodásban megfogalmazott csapatkivonási tárgyalásokról semmi hír, hacsak azt nem tekintjük állomány-csökkentésnek, hogy a 14. hadsereg katonáinak jelentős része fogja a géppisztolyát és – maga is helybéli lévén – átáll a Dnyeszter-mellékiekhez.

Érezhetően nem adta fel a harcot az az erő, mely a román egyesítést sürgetve a feszültségek szításában érdekelt. Erre utal a Snegur elnök ellen intézett – sikertelen – fegyveres kommandó-akció is.

A moldáv parlament képtelennek tűnik a koalíciós kormány elfogadására, egyik miniszter-jelöltet a másik után szavazzák le.

Jelcin kompromisszum-készsége korántsem jelenti azt, hogy az orosz politikai paletta egésze, vagy legalábbis túlnyomó része képes lenne hasonlóan érett fejjelel megítélni az ország érdekeit. A Dnyeszter-mellék kapcsán a jelenleg nyári szabadságát töltő orosz parlament is, minden bizonnyal, hallatni fogja még a hangját. Várhatóan ismét csak nem dicsérni fogják az elnököt.

Az egyre nagyobb társadalmi bázissal bíró orosz nacionalizmus szemében bármiféle megegyezés vereség és újabb tér- és presztízsveszteség. A nagylétszámú orosz

nemzetiség által lakott Moldáv Köztársaságban végbemenő eseményeket kizárólag e tükör torzképeként szemlélik. Központi problémaként nem az elrománosítás veszélyét, hanem a pánorosz érdekek sérelmét kezelik. A kettő azonban messze nem ugyanaz.

(dr. Nanovfszky György)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992 62. doboz

AZERBAJDZSÁN, BELARUSZ, GRÚZIA, KAZAHSZTÁN, KIRGÍZIA,
ÖRMÉNYORSZÁG, TÁDZSIKISZTÁN, TÜRKMENISZTÁN
ÉS ÜZBEGISZTÁN

379.
1992. január 24.

Rejtgeltávirat Bonnból. Belarusz német megítélése

00527

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON20735

Érkezett: 92. 01. 24. 13:11

Készítette:

Ellenőrizte:

01071/122/2

46, 41

Tárgy: Belarusz hadsereg német megítélése

A közelmúltban Belarusziában járt a CDU/CSU védelempolitikai szóvivője. A látogatásról nagykövetségünk az alábbi tájékoztatást kapta:

A belarusz ellenzék rendkívül elégedetlen a belarusz vezetés külpolitikai aktivitásával. A viszonylag csekély nyugati támogatást a német fél is elsősorban a belarusz passzivitással magyarázta. Az NSZK kész lett volna Jelentős humanitárius segítségre, de Ukrajnával ellentétben (ahova több száz, a volt NDK hadsereg felszereléséhez tartozó eszközt szállítottak) Belaruszai változatlanul érdektelenséget mutatott.

A belarusz honvédelmi miniszterrel folytatott megbeszélések alapján a német félnek az a véleménye, hogy a katonai tervek, a 90.000 fős hadsereg felállítására vonatkozó

elképzelések képlékenyek, teljességgel kidolgozatlanok. Rendkívül veszélyesnek tartják a bejelentett létszámcsökkentések kihatásait, mivel azok szociális és politikai következményeinek kezeléséhez semmiféle anyagi eszköz nem áll Minszk rendelkezésére.

A német küldöttség részt vett azon az eseményen, melynek során Boriszovban sor került az 1990. október 9-i szovjet–német „lakásépítési szerződésben” lefektetett program első eredményeinek felavatására. A 725 lakásos tömb rendkívül jó minőségben készült el. (A kivitelező egy török cég volt.) Ez is a magyarázata annak, hogy a lakásokban nem a volt NDK-ból kivont tiszték és családjaik, hanem helyi katonai hatalmasságok kerültek. A német fél szerint a gyanú beigazolódása esetén, ez a szerződés 3. fejezetének megsértését jelentené, de ellene tenni nem tudnának, mivel a lakások elosztásának ellenőrzésére a német félnek nincsenek eszközei. Az NSZK 1994-re felépíti a 7,8 milliárd márka értékű 36.000 lakást, de óv a szerződés megsértésétől.

A német delegáció vezetője, B. Wilz a moszkvai tranzit során rövid megbeszélést folytatott az orosz parlament védelmi bizottságának vezetőjével. Javaslatot tett arra, hogy a taktikai atomfegyverek és vegyifegyverek leszerelésének folyamatába iktassanak be egy átmeneti fázist: ezen fegyvereket központi raktárakba gyűjtsék össze, s azokat helyezték nemzetközi ellenőrzés alá. Ezzel nem csupán a nemzetközi közvéleményt sikerülne megnyugtatni, hanem csökkenthető lenne az a bizalmatlanság, melyet azon köztársaságok táplálnak, amelyek területéről a fegyvereket Oroszországba kívánják szállítani. Az orosz fél a javaslatra ezideig nem adott hivatalos választ.

Német részről pozitívan ítélték meg azt az orosz szándéknyilatkozatot, miszerint a stratégiai atomfegyverek szerződésben rögzített 50%-os csökkentése helyett 80%-os csökkentés lenne kívánatos. Irreálisnak tartják azonban azt az orosz felvetést, miszerint Oroszország számára csak olyan biztonsági rendszer fogadható el, amely felöleli az „Ázsia-régiót”, azaz Kínát is.

A német–orosz és német–belarusz katonapolitikai tárgyalások nyomán a CDU/CSU illetékes szóvivője szerint tovább erősödött a FÁK-ban zajló változásokkal szembeni német óvatosság, elővigyázatosság és a kivárási szándék, bár továbbra is készek minden eszközzel támogatni a bizalom és biztonságnövelő intézkedéseket.

– 37 – Dr. Csenger-Zalán Attila

Lássa:

II. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

BIPLEF

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

380.
1992. február 12.

Közös közlemény a Jeszenszky Géza külügyminiszter és Pjotr Kravcsenko belarusz külügyminiszter közötti megbeszélésről

Közös közlemény

Jeszenszky Géza, a Magyar Köztársaság külügyminisztere és Pjotr Kravcsenko, a Belarusz Köztársaság külügyminisztere közötti megbeszélésről

1992. február 12–13. között Jeszenszky Géza külügyminiszter meghívására hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodott Pjotr Kravcsenko, a Belarusz Köztársaság külügyminisztere.

Jeszenszky Géza és Pjotr Kravcsenko megbeszélést folytatott a Magyar Köztársaság és a Belarusz Köztársaság közötti kapcsolatok fejlesztésének kérdéseiről és a kölcsönös érdeklődésre számot tartó fontosabb nemzetközi kérdésekről.

A Magyar Köztársaság és a Belarusz Köztársaság a mai naptól diplomáciai kapcsolatot létesített egymással.

A külügyminiszterek hangsúlyozták, hogy a két ország az ENSZ Alapokmánya, a Helsinki Záróokmány és az Új Európáról szóló Párizsi Karta elveivel és céljaival összhangban kívánja fejleszteni kapcsolatait. Kinyilvánították elhatározottságukat, hogy teljesítik a nemzetközi Szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségüket.

Megerősítették azon szándékukat, hogy törekszenek a kölcsönösen előnyös gazdasági, kereskedelmi és tudományos-műszaki kapcsolatok elmélyítésére.

A nemzetközi kérdésekről szólva a külügyminiszterek üdvözölték az Európában végbemenő pozitív változásokat, amelyek lehetővé tették a konfrontáció és a megosztottság meghaladását. Ki fejezték országaik elkötelezettségét az európai béke és biztonság ügye mellett és sükra szálltak a fegyverzetkorlátozási és leszerelési egyezmények betartása mellett.

Hangsúlyozták, hogy tiszteletben tartják az Európában kialakult határokat és nem törekszenek azok erőszakos megváltoztatására.

A külügyminiszterek kiemelt jelentőséget tulajdonítottak az etnikai és nemzeti kisebbségek és csoportok jogai tiszteletben tartásának és kijelentették, hogy a nemzeti kisebbségekkel összefüggő kérdésekben is az európai normákkal összhangban cselekszenek.

A magyar fél kifejezte megalégedettségét azzal kapcsolatban, hogy a Belarusz Köztársaság az EBEÉ keretében csatlakozik az összeurópai folyamathoz.

A külügyminiszterek kifejezték reményüket, hogy e Közös Közlemény alapját képezi a Magyar Köztársaság és a Belarusz Köztársaság között a közeljövőben megkötendő államközi szerződésnek.

Budapest, 1992. február 12.

a Magyar Köztársaság
nevében

a Belarusz Köztársaság
nevében

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

381.
1992. február 17.

Jeszenszky Géza külügyminiszter jelentése a Kormánynak
Pjotr Kravcsenko belarusz külügyminiszter hivatalos
magyarországi látogatásáról

00693/2

Külügyminisztérium
Dr. Jeszenszky Géza

00693/2/SZT/1992
0008

Szigorúan titkos!
Készült: 10 példányban
Jóváhagyásra: Jeszenszky
Kapja: Katona T.
Martonyi J.
Bába I.
Endreffy M.
Sillár E.
Monori I.
Körmendy I.
Sáringer L.
Szarka Istvánné

Jelentés

Pjotr Kravcsenko belarusz külügyminiszter hivatalos magyarországi látogatásáról

1992. február 12–13-án meghívásomra hivatalos látogatást tett Magyarországon Pjotr Kravcsenko, a Belarusz Köztársaság külügyminisztere. Kíséretében volt V. Asztapenko külügyminiszter-helyettes és V. Szcsasznij osztályvezető.

A hivatalos tárgyalások során Pjotr Kravcsenko tájékoztatást adott a Belarusz Köztársaság előtt álló legfontosabb feladatokról. Ezen belül hangsúlyozottan szólt az önálló államiság megteremtésével kapcsolatban megoldásra váró problémákról. A munkájukkal és diplomáciájukkal szembeni elvárásokat csak fokozza, hogy a Független Államok Közösségének koordinációs központja a belarusz fővárosban, Minszkben található.

A külügyminiszter elmondta, hogy eddig több mint 70 ország ismerte el a Belarusz Köztársaságot. Nagyra értékelte, hogy Magyarország az elsők között tette ezt, és

fejezte ki készségét diplomáciai kapcsolatok létesítésére. Hangsúlyozta, hogy országaink között szoros gazdasági kapcsolatok alakultak ki. Utazásának egyik célja, hogy elősegítse az elmúlt két évben elszakadt szálak ismételt összekötését, mellőzve ennek során a korábbi ideológiai sémákat. Azt szeretnék, ha kapcsolataink közvetlenül, a korábbi központ kikapcsolásával is jól fejlődnének.

A miniszter hangsúlyozta, hogy a térség országai közül a Belarusz Köztársaság leginkább Magyarország politikáját tudja elfogadni és támogatni. Kapcsolatainkat nem terhelik nyílt, vagy rejtett konfliktusok. Partneri, jószomszédi viszonyra töreksenek hazánkkal. Ennek érdekében készek szövetségi jellegű szerződést kötni. Olyan együttműködési szerződésre gondolnak, amelyben kerülhetnének a korábbi barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződések elavult sémáit.

Pjotr Kravcsenko elmondta, hogy országa figyelemmel kíséri a Visegrádi Hármas együttműködését és habár azonnali hatállyal nem veti fel a három kelet-közép-európai ország együttműködéséhez való csatlakozás kérdését, a gondolat nem idegen tőlük. Ami az európai integráció kérdését illeti: a hármat követően a második hullámban a Belarusz Köztársaság is csatlakozni kíván Európához.

Kifejtette, hogy országa és Ukrajna mintegy ütközőzóna lehet Magyarország és a Kelet között. Hazánkkal, Csehszlovákiával és Lengyelországgal együttműködve készek összekötő szerepet játszani a Kelet és a Nyugat között. A miniszter kifejezte meggyőződését, hogy az Európához való csatlakozási szándék nem sérti a Független Államok Közösségébe tömörült szovjet utódállamok együttműködését. A Belarusz Köztársaság elsősorban gazdasági és nem politikai szövetségnek tartja a FÁK-at. Óvatosan viszonyulnak mindenfajta politikai vagy katonai integrációhoz. Nyíltan bírálta az orosz vezetést, amiért az eltért a FÁK létrehozásáról rendelkező minszki megállapodásoktól. A FÁK államok Alma-Atában csak arra adtak felhatalmazást Oroszországnak, hogy az ENSZ BT-ben elfoglalja a volt Szovjetunió helyét. Ez azonban nem általános felhatalmazás, nem jelenti annak az orosz törekvésnek az elfogadását, hogy Oroszország a Szovjetunió egyedüli jogutódja.

A külügyminiszter jelezte, hogy készen áll a Belarusz Köztársaság új alkotmányának tervezete. Az alkotmány véglegesítéséhez – melyre reményei szerint az év végéig sor kerül – egy tíztagú nemzetközi tanácsadó testületet hoztak létre. Köztük van az EK képviselője is. Az új alkotmányban jelentős hangsúlyt kapnak az emberi és kisebbségi jogok.

A Belarusz Köztársaság kinyilvánította, hogy atomfegyvermentes, semleges állam kíván lenni, és perspektivikusan a Visegrádi Hármasban és más, együttműködésre kész államban potenciális szövetségest keres egy közép-európai atomfegyvermentes övezet létrehozásához. A tervezettnél előbb, február 1-ig gyakorlatilag kivonták a Köztársaság területéről a harcászati atomfegyvereket. Továbbra is óriási terhet

jelent azonban az országban állomásozó mintegy 240 ezer fős hadsereg fenntartása és a több mint 80 mozgatható indítóállású hadászati atomrakéta elszállítása területről. A külügyminiszter tájékoztatott arról, hogy országa közel 10 milliárd rubelt költ a területén állomásozó hadsereg, míg az orosz vezetés 8 milliárd rubelt fordít az egységes parancsnokság alatt lévő hadászati erők fenntartására. Terveik szerint a hadsereg létszámát 30–50 ezer főre csökkentik és megszüntetik jelenlegi támadó jellegét. Hangsúlyozottan szólt a mind a személyi, mind a technikai állományt érintő „békés konverzió” kiemelt fontosságáról, s reményét fejezte ki, hogy a Belarusz Köztársaság számít arra, hogy a hadsereg személyi állományának csökkentése, az ezzel kapcsolatos szociális feszültségek enyhítése céljából részesülhet az Egyesült Államok által felajánlott 400 millió dolláros összegből.

A külügyminiszter kifejtette, hogy országa aktívan be kíván kapcsolódni a multilaterális leszerelési tárgyalások minden formájába, legyen szó a hagyományos fegyveres erők csökkentéséről, a vegyi fegyverek felszámolásáról, vagy a Nyitott Égboltról. Hivatalos résztvevőként csatlakozni kívánnak a genfi leszerelési tárgyalásokhoz is. Kérte hazánk támogatását csatlakozásuk elősegítéséhez. Oroszországgal kétoldalú tárgyalásokon rendezik a Szovjetunió által aláírt leszerelési egyezményekből rájuk háruló kötelezettségeket.

A miniszter jelezte, hogy országa, mint az ENSZ alapító tagja egy nem hivatalos sorrend alapján 1993-tól – ezúttal másodszor – várományosa az ENSZ BT nem állandó tagságának. A Belarusz Köztársaság rendkívüli módon érdekelt abban, hogy önálló államisége megteremtésének időszakában bekapcsolódhasson a BT munkájába. Kérte, hogy Magyarország támogassa országának ezt a törekvését.

Válaszomban üdvözöltem Belaruszt, mint olyan államot, amely ezer éve létezik Európában, de sorsát most vehette először saját kezébe. Hangsúlyoztam, milyen jelentősége van az ENSZ-nek és a regionális együttműködésnek napjainkban. Biztosítottam a külügyminisztert, hogy nemzetközi politikai hitelünket és kapcsolatainkat felhasználva készek vagyunk támogatni külpolitikai erőfeszítéseiket. Tájékoztattam a minisztert arról, hogy a különböző nemzetközi fórumokon és a nyugati partnerekkel folytatott kétoldalú tárgyalásokon rendszeresen felhívom a figyelmet arra, hogy a Szovjetunió felbomlásával – minden nehézség ellenére – óriási távlatok is nyíltak a térség országai előtt. Megteremtődött a reális lehetősége annak, hogy a világ és ezen belül Európa békében, biztonságban, demokráciában éljen. A felbomló Szovjetunió helyén – amelytől másokkal együtt mi is féltünk – új államok jöttek létre, s ezekben új partnerekre, barátokra találtunk.

Hangsúlyoztam, hogy a Visegrádi Hármak együttműködése bizonyítja a világ előtt, hogy a kommunizmus megszűnését követően lehetséges az államok közötti, új alapokon megvalósuló kooperáció. A tőlünk Keletre lévő országokkal kialakítandó

politikai és gazdasági kapcsolatok útján segíteni kívánjuk azok Nyugat-Európához való közeledését.

Javasoltam tárgyalópartneremnek, hogy tegyük rendszeressé a külpolitikai kérdésekről folytatandó konzultációkat és ezt elősegítendő írjunk alá jegyzőkönyvet a külügyminisztériumok közötti egyeztetésekről. Ennek tervezetét hamarosan átadjuk. Kravcsenko úr örömmel üdvözölte a kezdeményezést.

Tájékoztattam a külügyminisztert a múlt év májusában aláírt magyar–ukrán nemzeti kisebbségi nyilatkozatról és jeleztem, hogy szívesen vennénk, ha a Belarusz Köztársaság másokhoz hasonlóan csatlakozna ehhez a dokumentumhoz.

Az országaink közötti gazdasági kapcsolatokról szólva hangsúlyoztam készségünket a minél szélesebb körű gazdasági együttműködésre. Méltattam a miniszterelnök-helyettesükkel decemberben Budapesten aláírt gazdasági és kereskedelmi egyezmény jelentőségét és hangsúlyoztam a gyakorlati lépések megtételének szükségességét. Kértem, hogy az áruлистájuk mellé adják át azon vállalatoknak a listáját is, amelyek készek a közvetlen kétoldalú együttműködésre magyar partnereikkel. Hangsúlyoztam, mennyire fontos a minél szélesebb körű bankközi kapcsolatok megteremtése és méltattam a Postabank¹⁴⁸ e téren tett kezdeményezését.

Jeleztem Pjotr Kravcsenkonak, hogy a Magyar Köztársaság kész nagykövetséget felállítani a FÁK koordinációs központjában, Minszkben. Örömmel üdvözöltem azt a felajánlást, hogy a belarusz fél kölcsönösségi alapon bérleményként rendelkezésünkre bocsát egyet a volt pártvezetők korábbi villáiból. A külügyminiszter javasolta, hogy a nagykövetség felállításáig a varsói magyar nagykövetségen keresztül tartsuk a kapcsolatot.

Kravcsenko úr tájékoztattott arról, hogy Budapesten nagykövetséget szeretnének nyitni. Ehhez igényt tartanak a hajdani Szovjetunió tulajdonában volt 29 ingatlanból egy villaépületre és egy lakások céljára alkalmas épületre. A miniszter köszönettel nyugtázta, hogy nem tettük lehetővé, hogy Oroszország egyoldalú nyilatkozattal tulajdonába vegye a volt Szovjetunió Magyarországon lévő ingatlanait.

A látogatás eredményeként aláírtuk az országaink közötti diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló jegyzőkönyvet és egy közös közleményt, amely kiindulópontja lehet a későbbi alapszerződésnek.

A miniszter jelezte, hogy nincs magyarul tudó diplomatájuk. Javasolta, hogy kölcsönösen küldjünk nyelvtanulást céljából egy-egy fiatal diplomatát egymás fővárosába.

A külügyminiszteri tárgyalásokat követően Pjotr Kravcsenko és kísérete látogatást tett Hajmáskéren, ahol a „Csernobil öröksége” alapítvány – volt szovjet katonai

¹⁴⁸ A Postabank és Takarékpénztár Rt. – Postabank magyarországi kereskedelmi bank volt, amely 1988 és 2004 között működött. Az Erste Bank 2003 végén megvásárolta a magyar államtól.

ingatlanokat hasznosítva, jelentős nyugati tőke bevonásával – rehabilitációs központot kíván létrehozni belarusz gyermekek gyógykezelésére. A miniszter nagyra értékelte, hogy a magyarok konkrét tettekkel is törekszenek arra, hogy hozzájáruljanak a csernobili katasztrófa következményeinek felszámolásához.

Feladatok:

- Lehetőleg még februárban utazzon ki Minszkbe a felállítandó nagykövetség épületének kiválasztására a Gazdálkodási Főosztály és a 3. Területi Főosztály egy-egy munkatársa.

- Jegyzékben tájékoztassuk a belarusz felet arról, hogy javaslatukat elfogadva a nagykövetségek felállításáig varsói Nagykövetségünkön keresztül tartsuk a kapcsolatot. Varsó kapja meg az ezzel kapcsolatos utasítást

- A Konzuli Főosztály tanulmányozza a konzuli egyezmény belarusz tervezetét és tegyen javaslatot a szakértői tárgyalások mielőbbi elkezdésére.

- A 3. Területi Főosztály készítse el és juttassa el a belarusz félnek az együttműködési alapszerződés előzetes tervezetét és a külügyminisztériumok közötti konzultációkról szóló jegyzőkönyv tervezetét.

Budapest, 1992. február 17.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

382.
1993. június 13.

Darvasi Istvánnak, a hararei nagykövetség beosztott
diplomatájának összefoglalója a Szovjetunió utódállamainak
diplomáciai elismeréséről Afrikában

00480

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
1/SZT/1992.
Készült: 2 példányban
Kapja: 2pld. Központ
Készítette: Darvasi István
Gépelte: Vajda Andrea

Szigorúan titkos!
Harare, 1992. január 13.
Tárgy: A Szovjetunió utódállamainak
diplomáciai elismerése

A Szovjetunió felbomlása és a Független Államok Közösségének megalakulása újra felidézte a zimbabwei vezetésnek a kelet-európai fejlemények kapcsán 1990-ben már tapasztalt zavarodottságát. Erre lehet következtetni abból, hogy a zimbabwei kormány mindmáig nem alakította ki álláspontját a Szovjetunió jogutódlásával, illetve a volt Szovjetunió hararei nagykövetségének státuszával kapcsolatban. A nagykövetség jelenleg identitás – és lobogó – nélkül működik, miközben a napi diplomáciai rutin kapcsolattartás zavartalanul folyik.

A helyzet abból adódott, hogy – mint az orosz nagykövetség követtanácsosa elmondta – udvariasságból előzetesen tájékoztatták a zimbabwei Külügyminisztériumot arról, hogy Oroszország, mint a volt Szovjetunió jogutódja, átveszi a volt szovjet nagykövetségeket, s ennek megfelelően a szovjet helyett az orosz állami zászlót kívánják kitűzni. A Minisztérium ugyan nem adott elutasító választ, mindenesetre azonban kérte, hogy az új lobogó kitűzését a felsőbb kormányzati szervekkel való konzultációig mellőzzék.

A helyzet a helyi sajtóban is meglehetősen tág teret kapott.

Zimbabwei részről ugyan eldöntötték, hogy a jogutódlásra tekintettel nem elismerésről, hanem csak az előbbi tudomásulvételéről van szó, mégis latolgatás folyik nyilván

a változás jogi következményeinek felmérése miatt. A helyzet tisztázására hazarendték moszkvai nagykövetüket és a KÜM kiadott nyilatkozata szerint döntés a nagykövet beszámolójának meghallgatását követően várható.

Orosz részről a huzavonának nem tulajdonítanak politikai jelentőséget. Azt az ilyen kérdésekben itt általában megszokott túlzott óvatosságnak, illetve annak tulajdonítják, hogy az – egyébként formális döntés végül is legfelsőbb szinten születik majd meg. Emiatt szerepet játszhat az ügyben a külügyminiszter távolléte is. Bízunk abban, hogy mivel Zimbabwe is tagja a BT-nek, a január 15-i New York-i csúcstalálkozóig zimbabwei részről hozzájárulásukat adják az orosz lobogó felvonásához. Az eset mindenestre előrevetíti, hogy a Szovjetunió többi utódállamaival való kapcsolatfelvétel zimbabwei részről valószínűleg hosszabb időt vesz majd igénybe.

Zambiai részről ugyanakkor körjegyzékben tudatták a zimbabwei kormánnyal és az itt akkreditált külképviseletekkel, hogy a zambiai kormány 1991. december 31-i kezdettel elismerte az Orosz Föderációt és moszkvai nagykövetét a továbbiakban ehhez akkreditálja. A FÁK többi tagállamának elismerését, illetve a diplomáciai kapcsolatok megteremtését a jegyzék szerint külön-külön kívánják mérlegelni.

Gál Gáspár Tamás
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 65. doboz

383.
1992. június 17.

Torma József isztambuli főkonzul jelentése a Kazahsztánban,
Kirgíziában és Üzbegisztánban tett útjáról

00579/10

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa

30/SZT/1992

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig #
Készült 3 példányban
Központ 2 példány
Saját 1 példány
Tárgy: Beszámoló a (1992. jún.3–13.) belső-ázsiai útról
Mell.: 10 lap

Mellékelten felterjesztem az 1992. június 3–13. belső-ázsiai útról készült beszámolót.

Tisztelt Miniszter Úr!

1992. június 3. és 13. között tényfeltárási utat tettem a volt szovjet Közép-Ázsia három köztársasága (Kazahsztán, Kirgízia és Üzbegisztán) fővárosába (Alma-Atába, Biskekbe és Taskentbe). (Más-más gyakorlati okból egyelőre nem került sor Tádzsikisztán és Türkmenisztán fölkeresésére.) Az utazás előtt miniszter úrral, Bába Iván helyettes államtitkár úrral, valamint Monori István főosztályvezető úrral, Vásáry István nagykövet úrral és számos más kollegával folytattam beszélgetést a térségben magyar nagykövetség megnyitásának lehetőségéről. Az út előkészítése két irányú volt: a 3. Területi Főosztályunkon és Moszkvai Nagykövetségünkön keresztül, valamint a török Külügyminisztériumon keresztül. Mindkét irányból megkaptam minden szükséges segítséget, amit ismételten mindenkinek köszönök.

Alma-Atában külügyminiszter-helyettesi, Biskekben miniszterelnök-helyettesi, míg Taskentben külügyminiszteri volt a legmagasabb szint, amelyen fogadtak, de sor került számos más (miniszteri és egyéb szintű, valamint ellenzéki pártvezetőkkel, független értelmiségiekkel, továbbá üzletemberekkel folytatott) beszélgetésre is. Mindhárom köztársaságban szinte percnyi pontosággal ugyanannyi időt töltöttem

(az érkezés és elutazás napján kívül két teljes napot), amit a vendéglátók készségességének köszönhetően Kirgíziában tudtam a legjobban hasznosítani. Biskekben a miniszterelnök-külgyminiszter asszonyon kívül az HGKH-miniszterrel, a pénzügyminiszterrel, a külgyminiszter-helyettessel, az egyetem rektorával és más vezetőivel találkoztam.

Közlekedés

Az érintett köztársaságok repülőgépen jól megközelíthetők Isztambulból, ahonnan hetente több gép indul Alma-Atába (Aktauban való másfél órás megállással 5 óra a levegőben) és Taskentbe (megállás nélkül 4 és fél óra a levegőben). Türkmenisztán repülővel érhető el Taskentből vagy Bakuból, illetve komppal Bakuból (az autót sivatagokon át vezet, ezért nyáron és szeles időben nem ajánlatos nekivágni). Dusanbe, Taskent, Biskek és Alma-Ata között autóval való közlekedés is lehetséges. Békés időkben a kaukázusi köztársaságok mindegyike elérhető Törökországból autóval. Rendkívüli gondot jelent viszont a benzin beszerzése, amelyhez valahonnan mindenki hozzájut, de nem a benzinkutakról, mert azok szárazok. A benzin árak köztársaságonként váltakoznak, és állandóan emelkednek. Jelenleg a világpiaci árak 7–10%-ért kaphatók, de vágató infláció lévén, – és mivel a szubvenciókat előbb-utóbb leépítik, – a szóbeszéd szerint lehet, hogy fél-egy éven belül eléri a világpiaci árakat. Egyébként a kiszolgálók gorombasága, a csinovnyikok otromba magatartása alapján ítélve a nekik kiszolgáltattott „turista” alig vesz észre változást a szovjet korszakhoz képest.

Belpolitikai helyzet

A földrajzi közelség ellenére a három köztársaság valóságos külön-külön világot alkot, sok szempontból lehetetlen egységesen kezelni őket. Kazahsztánban legalább 45 %-os orosz jelenlét mellett az amerikai tőke nagy erővel hódít, (a másik két köztársaságban jóval kisebb az oroszok aránya), Kirgíziában reformkommunisták keresik az önálló utat, míg Üzbegisztánban a hagyományosan korrupt vezetéssel és közszellemmel szemben erősödő Iszlám befolyás és gyenge demokratikus erők állnak szemben.

Mindhárom köztársaságban – a totalitarizmus örökségeként – eltérő sajátosságokkal jellemezhető erős elnöki rendszer van. A kazak elnöknek szöszegést vetnek a kazak választók a szemére, mivel második megválasztása után a kazak egy nyelvű-

ségre tett ígélet helyett kazak–orosz kétnyelvűség felé tesz engedményeket. A tudós kirgiz elnök tekintélye egyelőre sértetlen. Az üzbég elnököt üzbég ellenzéki értelmiségi informátoraim szerint a pártapparátusból átmentet, korruptnak mondott vezetőkhálója fonja körül.

Mindhárom köztársaságra jellemző a jelentős nyersanyagbázis ellenére kialakult fizetéseképtelenség miatti patthelyzet, amelyből Kazahsztán számára kiút lehetőségét a jelentős külföldi beruházás csillantja föl, de ennek egyik ára a kazah nemzeti érdekek sérelme. Nurszultán Nazarbaev elnök egyre nehezebben tud lavírozni a nemzeti erők követelései, a FÁK-hoz fűződő erős szálak megtartása és a gazdasági föllendüléssel együtt járó külföldi befolyás között. Kirgiziában a hagyományokat viszonylag kevésbé zúzta szét a (csupán) 200 éves iszlám, a 130 éves orosz gyarmatosítás és a 70 éves kommunizmus. Ezért van még tartalékerejük az önálló út fontolgatására. Kirgizia a három közül az egyetlen köztársaság, ahol egyszerre tapasztaltam az államalkotó nép iránt lojalitást az oroszok, és az oroszok iránt türelmet az őslakosság körében. Üzbegisztánban látom a legmerevebbnek a helyzetet: a volt pártvezetők éppúgy ragaszkodnak a hatalomhoz, mint az iszlám fundamentalisták az elveikhez. A „pénzügyi rendszerük”-et jellemző, a köz- és magánéletből is jól ismert „tarháló” baksis-rendszer az üzbég nemzetközi kapcsolatokra is áttérjed. Az érdeklődő török kis- és középvállalkozók tömege megnyúlt ábrázattal vonul vissza Üzbegisztánból a még ázsiai és levantei fogalmak szerint gondolkodó törökök számára is mehökkentő korruptság, összefonódottság és erőfeszítés nélküli haszonlesés láttán.

Gyökeres demokratikus változás egyik helyen sem következett be, és erre (osztva a biskeki török nagykövet véleményét) szerintem remény idővel is csak az eredetiségüket mind az iszlám, mind az orosz-kommunista hatásoktól aránylag megőrzött, nomád hagyományú törökök között (Kirgiziában, Türkmenisztánban és Kazahsztánban) van. Párttörvény még egyik köztársaságban sincs, így bejegyzett pártok sincsenek. Kazahsztánban van a pártszerű mozgalmaknak a legnagyobb hagyománya: a már korábban is működő Azat („Szabadság”) nevű nemzeti párton és az iszlám hagyományokra építő, történelmi Ulas párton kívül erősödik a nevében az 1986-os diáktüntetésre és vérfürdőre utaló Zseltokszán („December”) nevű (nemzeti célokat követő) párt, és a Lakástalanok Pártja nevű nemzeti kötöttségektől nagyjából független (plebejus) mozgalom. Kirgiziában a reformkommunisták szociáldemokrata jellegű reformmozgalma a legerősebb. Nyitottságuk és érdeklődésük a három köztársaság közül a leghamarabb ígér eredményt a demokratizálódás területén. Üzbegisztánban látogatásom idején formálódott a reformkommunisták élharcosaiból, a két ellenzéki pártból (Erk „Erő” és Birlik „Egység” nevű pártokból), valamint a mérsékelt, értelmiségi fundamentalistákból összeálló (az azerbajdzsán Népfront példáját követni kívánó) üzbég Népfront (Hálik Dzsepheszi)

A magyar diplomácia világviszonylatban elsőként jelent meg Kazahsztánban, ahol mi nyitottunk elsőként diplomáciai képviseletet konzuli szinten Tengizben (már évekkel ezelőtt), a tengizi magyar beruházás pedig a külföldi vállalkozók egyik legelső, jelentősebb megjelenése volt. Konzuljaink (Povázsai és Rainer urak) jelentős, elismerést érdemlő munkát végeztek és végeznek. Ez év januárjában tbiliszi kereskedelmi kirendeltségünk Csanaki Egon úr és felesége személyében átköltözött Alma-Atába. Utam során több magyar vállalat vezető képviselőjével is volt alkalmam találkozni Kazahsztánban. Osztatlan véleményük szerint jelenlétünk nagyon fontos ebben a köztársaságban, ahol „a Mengyelejev-féle periódusos rendszer minden eleme gazdaságilag hasznosítható mennyiségben található meg”. Az Ikarusz összeszerelő állomást készül létesíteni. Kazahsztánt azonban meglehetősen „elkapatta” a külföld érdeklődése, ezért – úgy tűnik – nekünk kell a kapcsolatokat keresnünk, de a lehetőségek kimeríthetetlensége és korábbi jelenlétünk miatt ez nem tűi bonyolult feladat, viszont az amerikaiak, kínaiak és nyugat-európaiak ébersége miatt nem érdemes vesztegetnünk az időt.

Kirgízia hazánkhoz mérhető területű köztársaság, egyben turista és alpinista paradicsom, ahol jelentős energia- és ásványi anyagkincs található (bizmut, higany, urán stb.). Itt is és mindhárom köztársaságban végtelen lehetőségei vannak az Ikarusz Vállalatnak. Azonnali intézkedést kérnek szerelő csarnokok föllállítására, mivel alkatrészellátás híján máris csaknem megbénult az Ikaruszra épült városi közlekedés. (Ugyanez a helyzet a másik két köztársaságban is! A Mercedes és más cégek, pl. kínaiak pedig ugrásra készen, lesben állnak!) Kétségbeejtő gyógyszerhiányról panaszkodott a kirgiz HGKH-miniszter, ugyanígy orvosi műszerparkjuk is várja a magszakadt szállítások újra indulását. Szeretnék megkötni velünk a legfontosabb alapszerződéseket, rendezni tartozásaikat, és tárgyalni a számunkra is számba jöhető barter üzletekről. A gazdaságiakkal azonos fontosságú a politikai tapasztalatcsere igénye Kirgíziában. Ilyen irányú komolyabb érdeklődést csak itt tapasztaltam, egyébként pedig a minden irányú kapcsolat igénye Magyarország és Kirgizisztán között kölcsönös.

Üzbegisztán helyzete még speciálisabb. Úgy tűnik, mintha a gazdaság megbénult volna, de minthogy a gazdasági fellendülésnek politikai előfeltételei lennének, a jelenlegi vezetés ettől igencsak fél, így kizárólag kölcsönök felvételében (vagy „hözomra” szállíttatásban) látja helyzete megszilárdítására az egyetlen esélyt. A térségből az üzbégek elsőként tettek nálunk látogatást (1992. március 3–4-én). Mutalov miniszterelnök és kísérete hét jelentős szerződést írt alá hazánkkal, de az azóta eltelt idő eredményeivel „nincsenek megelégedve: többet vártak volna a magyaroktól”. Az üzbég NGKH-miniszter – aki egyébként a márciusi magyarországi látogatáson

a delegáció egyik tagja volt, és nagyon jól eső érzéssel beszélt Antall József miniszterelnök úrral való találkozásukról –, a magyarok „hitelképtelenségét” ottjártamkor „a rendkívül magas inflációval és súlyos gazdasági gondjaikkal” magyarázta. Az üzbég gazdaság jószerével monokultúras gazdaság, ahol egyelőre a gyapot az egyetlen jelentős termék. A monokultúras jelleg miatt jobban ki van szolgáltatva az orosz gyarmatosítóknak, mint a másik két köztársaság, így az üzbég gazdaság átalakításában való részvételünk lehetősége is bonyolultabb, és ennek is politikai változás lenne az egyik előfeltétele. Bizonyára van azonban máris lehetőség a garantáltan profitáló együttműködésre (pl. a gyapot közös vállalatban való földolgozására tettek javaslatot, és lehetségesnek tartják az eddig kihasználatlan, évi 3 és fél millió tonnás termelékenységű olajmezőjük közös föltárását is, június 15. körül pedig gazdasági küldöttségük indul Magyarországra stb.), de érdemes óvatosnak lennünk, és csupán garanciák esetén ajánlatos „belemenni” az üzbég üzletekbe.

Véleményem szerint az egész térség közép- vagy félhosszú távú befektetések színtere. „Előre kell nézni, és pozíciókat kialakítani.” Ezt főleg az üzbégek javasolták, valamint a Kazahsztánban dolgozó magyar szakemberek hangsúlyozták. A feltehetőleg hamarosan fizetőképessé váló Kazahsztán kivételével a barter-kereskedelem módozatainak kidolgozását javasolták a kirgiz és az üzbég gazdasági tárcák vezetői.

Konkrét területek:

- az Ikarusz lehetőségei korlátlanok, azonnali intézkedést javaslok;
- a korábban kialakított pozíciókat tartani érdemes, és ezt kérik az érintettek is (pl. gyógyszer és orvosi műszer);
- a „monokultúras” gazdaság miatt hihetetlenül kiszolgáltatott térség meglepő lehetőségeket is kínálhat, pl. írógépgyár csak az Orosz Föderációban van (Moszkva, Orenburg, Ufa), és csak cirill betűs gépeket szállítanak, (ha tudnak, és ha akarnak), a közép-ázsiai köztársaságokban viszont a latin betűs írásra (az üzbégeknel előbb a latin, majd perspektivikusan az arab betűsre) való áttérés miatt valamennyi köztársaság írógép nélkül marad; állítólag tőke van, de technológiát keresnek latin és arab betűs író- és szerkesztőgépek gyártására.

A közép-ázsiai szóránymagyarság

Nem elhanyagolható a három köztársaság magyar származású állampolgárainak a száma és szerepe, bár magyar kulturális szövetség eddig egyedül Kazahsztánban

alakult (a családtagokkal együtt 400 fős tagsággal). A lelkes magyar elnök, az agrár-mérnök Leskó László és családja 20–25 fős vasárnapi magyar iskolát is tart fenn a lakásán. A kazahsztáni magyarok létszáma a hivatalos statisztika szerint 1.700 fő, de Leskó László szerint ennek ténylegesen legalább háromszorosa a következő hulámokban idekerült magyarok, családtagjaik és leszármazottjaik száma:

- első világháborús veteránok;
- második világháborús hadifoglyok;
- Kárpátaljáról elhurcoltak;
- 1956-ban Magyarországról elhurcoltak;
- a Kárpátaljáról tanulmányaik befejezése után a diplomások központi elosztása (értsd: etnikai közegükből való tudatos kiszakítása) miatt kötelezően itt munkához jutatottak.

A magyar nyelv ismerete nem jellemző rájuk, az üldözöttség miatt eddig eltitkolt magyarság tudatuk viszont annál elemibb erővel tör az utóbbi időben felszínre.

Ezen kívül sok tucat lehet azoknak a száma, akik a Frunzai (ma: Biskek) Katonai Légi Akadémián végzett magyar fiúkhöz feleségül ment, (a helybeliek szerint is) legszebb kirgiz lányokon keresztül kötődnek rokoni érzelmekkel hazánkhoz.

A három köztársaság diplomáciai kapcsolatai

A törökök és amerikaiak kapcsoltak a leggyorsabban, és a köztársaságok függetlenné válását követően szinte napokon belül tett látogatásokkal a függetlenségtől megittasult köztársaságok vezetőitől ez a két ország ingyen megkapta mindenhol a két legjobb épületet. Azóta azonban változott a helyzet. A havi tízegynéhány dolláros kérések ellenére nagyon is tisztában vannak az ingatlanok és szolgáltatások világpiaci áraival, és ma már annak megfelelően kérik meg a külföldiektől mindennek az árát és bérleti díját. (Sőt inkább az irreálisan magas árak a jellemzők, mivel a FÁK-beli besorolás szerinti 11 osztályú szolgáltatás legjobb esetben a világpiaci harmadosztály legalsó szintjére hasonlít valamelyest.)

Kazahsztán fővárosában valóságos diplomáciai nyüzsgés van. 6–8 ország nyitott nagykövetséget, ugyanannyian nyitnak a közeli jövőben. Például Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország és Ausztria a félbe maradt Lenin múzeum parlamentnek is eltúlzottra méretezett épületét közösen fejezik be közös nagykövetség céljára. (Más európai ország azonban egyelőre itt sem nyit képviselést.) Kazahsztánban (és a másik két köztársaságban is) a diplomataik egyelőre szállodákban laknak.

A város vezetői diplomata negyedét terveznek a városon kívül, véleményem szerint minden ilyen irányú tapasztalat híján meglehetősen félresikerülten, ennek ellenére az isztambuli Boszporusz parti árakon kívánják majd árusítani vagy bérbe adni azokat. Nekünk csupán arra tettek ígéretet, hogy egy középület egyik emeletén keresnek néhány szobát hivatali helyiségek számára. Saját építkezésre, telekvásárlásra sem itt, sem a másik két fővárosban szó sem lehet, amíg a földtörvényt ki nem dolgozzák (leghamarabb 1992 vége), de mivel a nomád állattartás sohasem ismerte a földtulajdont, „kiszorításos” legeltetés folyt, állandóan egymás legelőinek és itatóhelyeinek a kárára, legvalószínűbb, hogy 50–99 éves bérlet törvénybe iktatása várható. Kazahsztán és Kirgizisztán iránt az élen járó két országon (Törökországon és az USA-n) kívül a kínaiak érdeklődése a legélénkebb: 1.500 éves álmuk valósulna meg, ha befolyásuk alá vonhatnák ezt a két nomád szomszédot. A kazakok Magyarországon diplomáciai képviselőt nyitását legfőljebb a távolabbi jövőben tartják elképzelhetőnek.

Üzbegisztánnal még jobban elszaladtak a lovak. A külügyminiszter utasítására két igen gyöngye állapotban levő épületet mutattak meg nekem, amelyek közül az „olcsóbbik” bérleti díja 30.000.– USD/év. Lebontásáról csak egy bizonyos ideig történt bérlés után „lehet szó”. Az üzbég fővárosban eddig három ország nyitott nagykövetséget: Törökország, USA és India. Üzbegisztán viszont még sehol sem nyitott diplomáciai képviselőt, és (a moszkvain kívül) egyelőre nem is gondolkodnak róla.

Mint egyéb vonatkozásban is, Kirgízia tűnik a legmegbízhatóbb partnernek. Az eddig külügyminiszterként is működő, (a közeljövőben viszont washingtoni nagykövetségnek utazó) miniszterelnök–helyettes asszony vacsorán fogadott. A magyar szellemi és politikai élet lelkes tisztelője. Rajta kívül a pénzügyminiszter és az NGKM-miniszter urakkal kaptam találkozásra lehetőséget. Ugyanilyen – a magyaroknak kijáró – megkülönböztetett barátsággal és vacsorán fogadott a biskeki török nagykövet Metin Göker úr is. A miniszterelnök asszonytól és a török nagykövettől hallottak nagyon sok mindenben megerősítették saját véleményemet. A kirgizek nagyon komoly, igazi nemes gondolkodású, kevély tartású emberek, akik elvárják, hogy őket is így kezeljék. Biskekben nincs diplomáciai tolongás, mint Alma-Atában, de minden partnertől kölcsönösen komoly kapcsolatot várnak. Míg a többiek legfőljebb elméletben fontolgatják valamilyen képviselőt estleges megnyitását, a kirgiz nagykövet asszony még ebben a hónapban kiutazik Washingtonba. Diplomáciai épületek dolgában a kirgizek tisztességes csereüzletet javasolnak, és a miniszterelnök–helyettes asszony lehetségesnek tartja, hogy a biskeki magyar nagykövetség épületéért cserében Budapesten kapott épületből látnák el egész közép-európai képviselőtűket. Eddig három nagykövetség nyílt Biskekben: Törökország, USA, Kína, és néhányan érdeklődnek. Feltehetőleg mi lehetnénk Biskekben a negyedik, és Közép-Európa-

ból elsők az egész térségben, egész Európából pedig szintén az elsők az említett kazahsztáni nyugat-európai ötös fogaton kívül.

Elfojtott ellentétek

Eddig a három köztársaság eltérő sajátosságairól írtam, nem szóltam viszont az eltéréseknél is nagyobb, igen mély ellentétekről. Utam során is keveset hallottam ezekről. A tavalyi Os-beli kölcsönös, kirgiz-üzbégi vérengzésekről szemérmesen hallgat mindenki; a kazak-üzbégi gyűlölködés, az ujburok kirekesztettsége, a meszheti törökök tavaly előtti üzbegisztáni lemészárlása, a karakalpakok függetlenségi törekvései, a tádzsik-pastu vetélkedés mind-mind egyelőre agyonhallgatott témák. A dungánok és koreaiak jogfosztottsága, a németek vágyai, a cigányok kóbor kutya sorsa pedig eddig még szóba se került sehol. (Egy, közelmúltban tartott isztambuli konferencián a Moszkvából érkezett előadó 17 kibékíthetetlen nemzetiségi ellentétet sorolt föl a Fekete-tengeri Együttműködésben résztvevő volt szovjet területekről. Szerintem becslései igen óvatosak voltak.) Vágyak és gyűlölködés feszülnek a felszín alatt. Csak azért nem törnek föl, mert még nincs elég demokrácia. A térségnek ez a legnagyobb gondja: úgy tenni szabaddá ezeket a népeket, hogy ne forduljanak egymással szembe. Ez pedig két vonatkozásban érint bennünket: egyrészt diplomáciai képviselő nyitása esetén bizonyos mértékig felelősséget vállalunk magunk is a térség békéjéért; másrészt vigyáznunk kell, nehogy mi is az ellentétek keresztútjába kerüljünk.

Két legkézségesebb vendéglátóm (a kirgiz miniszterelnök-helyettes asszony és a biskeki török nagykövet úr) szerint, ha bárhol nyitunk, de csak egy nagykövetséget, a többiek nem fogják jó szívvel elfogadni az onnan történő akkreditálást. Első lépésként a külső pontról történő akkreditálás a megoldás, de a fundamentalizmus támogatásának gyanúja miatt erre alkalmatlan Teherán, nagyon szokványos és visszafelé mutató Moszkva, számukra elfogadható Baku, legnagyobb örömmel üdvözölt Ankara, teljesen semleges minden más (pl. Peking). Valamennyi külügyminisztérium és valamennyi török nagykövet lelkesen fogadja a török közvetítés igénybevételét, a szokványos moszkvai út kerülését és az Ankarából történő akkreditálást.

Javaslataim

1. Perspektivikusan mérlegelni érdemes külképviselet nyitását (a Kaukázussal együtt) mind a nyolc köztársaságban, mivel valamennyi köztársaság élesen eltér egy-

mástól (csak az orosz imperializmus malmában tűnhettek homogénné összedarált zúzaléknak).

2. Első lépésként ankarai székhelyű nagykövet akkreditálása lenne a minden köztársaság számára legelfogadhatóbb megoldás. (Véleményem szerint legkézenfekvőbb lenne Isztanbulból Ankarába, megfelelő rangban, a közép-ázsiai köztársaságokban diplomáciai képviseletek megszervezésére vonatkozó feladattal való közvetlen áthelyezésem.)

3. Egyidejűleg – újabb kiutazással – előkészületet érdemes tenni Biskekben nagykövetségi épület és rezidencia kialakítására, amelyet a nagykövet a feltételek megteremtése után foglalhatna el. Biskek mellett szól:

- központban fekszik (Alma-Ata 270 km, egyes kazak megyék, pl. Dzsembul és Csimkent innen még könnyebben megközelíthetők, autóval ugyancsak könnyebben elérhető Taskent és Dusanbe is, mint Alma-Atából);

- Türkmenisztán kivételével valamennyi érintett köztársasággal, Kazahsztánnal, Üzbegisztánnal és Tádzsikisztánnal is határos;

- a többi köztársasággal összevetve viszonylag semleges, ahonnan akkreditált nagykövetet második lépésként az ankarai első lépés után feltehetőleg mindegyik köztársaság nyugodtan elfogadná (a kirgizek kifejezetten jó viszonyban vannak a kazakokkal, kifejezetten hadilábon állnak viszont egymással az üzbégek és kazakok);

- Kirgizisztán mentes a szélsőséges fundamentalista hatásoktól (ellentétben pl. Üzbegisztánnal);

- viszonylagosan demokratikus (minden megfigyelő egybehangzó véleménye szerint);

- az európai eszmék befogadására az amerikanizálódó Kazahsztánnal és a fundamentalizmus felé hajló Üzbegisztánnal szemben jóval nyitottabb;

- Magyarországgal összemérhető nagyságú, „azonos súlycsoport-beli” partner, amelyik a kölcsönös előnyök alapján hálásan elfogad tőlünk, és hasonló alapon nyújthat nekünk segítséget;

- a frunzei katonai akadémián végzett magyar fiúkon keresztül is sok szimpátia érezhető a magyarok iránt;

- Kirgizisztán a többiekénél komolyabb diplomáciai magatartást tanúsít (az egyetlen köztársaság, amelyik komolyan megkezdje diplomáciai képviseleteinek kiépítését, és tapasztalatom szerint az egyetlen, amelyik nem nyereszkedni akar a magyar külképviseleten, hanem kölcsönös diplomáciai előnyökre számít);

- az építkezési költségek (és egyéb árak, pl. a benzin) egyelőre jóval olcsóbbak Kirgizisztánban, mint a többi köztársaságban;

- klímája viszonylag mérsékelt, (bár az évi legnagyobb hőmérséklet különbség itt is megvan vagy 70 Celsius fok, de nem oly forró a nyár, mint Üzbegisztánban és nem olyan szennyezett a levegő, mint Alma-Atában).

Kontraindikáció:

– Kétségtelen, hogy Kazahsztán gazdasági jelentősége jóval nagyobb, de a köztársaság annyira ellentétben áll Üzbegisztánnal, hogy az utóbbiak egyáltalában nem lennének elragadtatva az Alma-Atából akkreditált magyar nagykövettől; Alma-Atában már van kereskedelmi képvisletünk; Alma-Atában oly nagy a tolongás, hogy ott csak a pénzesebbek boldogulhatnak; kazahsztáni jelenlétünk Biskekből – a jelentéktelen távolság és jó közlekedési adottságok miatt – könnyen biztosítható.

– Személyes tapasztalataim alapján nem tartanám jó megoldásnak a térségbeli első nagykövetségünk Üzbegisztánban való felállítását, mivel vice versa ez sem lenne elfogadható a gazdaságilag jelentősebb Kazahsztán számára; mert Üzbegisztán az iszlám fundamentalizmus felé erősen hajló, (de jószerivel a rendszerváltás legelső lépéseiből is eddig kimaradt) ország; minthogy nem tapasztaltam őszinteséget körükben.

– Egyetlen diplomáciai külképviselet fölállítása ugyancsak megalapozatlan lenne a földrajzilag és politikailag periférikus Türkmenisztánban vagy Tádzsikisztánban.

4. Tehát az összkép, az összehasonlítás, főleg pedig a többiekkel való könnyebb elfogadtathatósága miatt a legtöbb érv Biskek mellett szól. Nagyon jó viszont, hogy a gazdaságilag nagyobb jelentőségű Kazahsztánban már van kereskedelmi képvisletünk. Hasonlóképpen érdemes volna gazdasági képvisletet nyitni Taskentben is, így mindhárom helyen jelen lehetnének valamilyen formában. Türkmenisztánban és a helyzet tisztázódása után Tádzsikisztánban, valamint a három kaukázusi köztársaságban érdemes mielőbb hasonló tájékoztató utat tenni.

Iisztambul, 1992. június 17-én

Torma József

Külügyminisztérium

3. Területi Főosztály

Monori István

Megjegyzések

Torma József közép-ázsiai körútjáról készült jelentéséhez

A teljes körű kapcsolatok kiépítése a FÁK közép-ázsiai államaival csak lépcsőzetesen realizálható feladat. A meghatározó ebben a folyamatban mindenekelőtt gazdasági és politikai érdekeltségünk kell, hogy legyen. Fontos, de csak másodrendű

szempont lehet az, hogy könnyű vagy nehéz „megvetni a lábunkat” egyik, vagy másik fővárosban.

A kapcsolatok építésénél figyelembe kell venni, hogy az érintett államok feltehetően elhúzódo és sok vonatkozásban – így személyiben is – kiszámíthatatlan rendszerváltozás előtt állnak.

Javaslom:

1. A lehető legrövidebb időn belül nevezzünk ki nagykövetet (budapesti vagy ankarai székhellyel) Kazahsztánba, Üzbegisztánba és Kirgiziába. A nagykövet kapja feladatul, hogy folyamatosan készítse elő a kapcsolatok teljeskörű felvételét és kiépítését a többi közép-ázsiai FÁK-állammal is.

2. Az NGKM-mel egyetértésben Miniszter Úr bízza meg az Alma-Ata-i Magyar Kereskedelmi Kirendeltség vezetőjét ideiglenes ügyvivői teendők ellátásával. Ha az NGKM Taskentben kereskedelmi kirendeltséget nyit, az előbbihez hasonló eljárást javaslak.

3. Az 1993-as külügyi költségvetésben tervezzük be egy képviselet megnyitásának költségeit a FÁK közép-ázsiai államainak egyikében. A konkrét főváros kijelölésével várjunk.

Budapest, 1992. július 13.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 65. doboz

384.
1992. július

Előterjesztés-tervezet a Kormánynak a varsói nagykövet
megbízásáról Magyarország képviselőtére a Belarusz
Köztársaságban

Külügyminisztérium
002416/92

Tervezet

Előterjesztés
a Kormánynak

A Magyar Köztársaság a volt Szovjetunió utódállamaihoz fűződő államközi kapcsolatainak kiépítése sorában 1992. február 12-én létesített diplomáciai kapcsolatot a Belarusz Köztársasággal. A diplomáciai viszony létesítéséről szóló jegyzőkönyvet Jeszenszky Géza, illetve Pjotr Kravcsenko külügyminiszterek írták alá Budapesten.

A külügyminiszteri megbeszéléseken a magyar fél jelezte, hogy a közeljövőben nagykövetséget szándékozik nyitni Minszkben. Elsősorban anyagi-pénzügyi problémák miatt azonban a nagykövetség felállításával kapcsolatos eddigi lépéseink nem jártak eredménnyel.

Fontos külpolitikai érdekünk fűződik ahhoz, hogy a Belarusz Köztársaságba minél előbb nagykövetet akkreditáljunk. Minszkben diplomáciai képviselővel rendelkezik többek között az NSZK, Kína, a Francia Köztársaság, Csehszlovákia, Lengyelország és Románia.

Javaslom, hogy a minszki magyar nagykövetség felállításáig a belarusz politikai vezetés szándékával is egybeeső megoldás, hogy Engelmayer Ákos rendkívüli és meghatalmazott varsói nagykövet jelenlegi megbízásának érintetlenül hagyása mellett kapjon megbízást a Magyar Köztársaságnak a Belarusz Köztársaságban való képviselőtére.

Kérem a Kormányt, fogadja el az alábbi határozattervezet:

Tervezet
A KORMÁNY
-----/1992. sz. határozata

a varsói magyar nagykövet megbízásáról a Magyar Köztársaság
képviselőtére a Belarusz Köztársaságban

A Kormány

1 jóváhagyólag tudomásul veszi, hogy a minszki magyar nagykövetség felállításáig a Magyar Köztársaságot a Belarusz Köztársaságban a varsói magyar nagykövet képviseli;

2 felhatalmazza a külügyminisztert, hogy Engelmayer Ákos rendkívüli és meghatalmazott nagykövet megbízásának tárgyában előterjesztést tegyen a Köztársaság elnökéhez.

Budapest, 1992. július „ „

Dr. Jeszzenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

385.
1992. július 13.

Engelmayer Ákos varsói nagykövet találkozója
Sztanyiszlav Suskevics belarusz elnökkel

00229

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20811
Érkezett: 92.07. 13. 10:55
Készítette: TA.
Ellenőrizte:

08887/1522/3

41

Tárgy: Engelmayer Ákos találkozója Sztanyiszlav Suskevicscel

Minszki tartózkodásom során július 7-én fogadott Stanyiszlav Suskevics államfő.

Az elnök a minegy 30 perces találkozón a következőket hangsúlyozta:

– Nagy jelentőséget tulajdonítana annak és üdvözlné, ha Magyarország mielőbb megnyitná diplomáciai képviseletét Minszkben, illetve – ha az a számára érthető anyagi gondok miatt most nem lehetséges – akkor e feladatot valamely szomszédos, de nem FÁK országban akkreditált magyar nagykövet láthatná el. (Megjegyezzük, hogy Minszkben már 11 nagykövetség működik, az egyik román.)

– A magyar–fehérorosz politikai és gazdasági kapcsolatokat alakulását jónak tartja, bár Kravcsenko külügyminiszter ez év februári látogatását követően a politikai aktivitás mindkét részről csökkent. A két ország együttműködésének fejlesztéséhez szükséges feltételek jók. (Ennek kapcsán a lakosság azonos létszámát, valamint a függetlenségért folytatott harcok azonos jellegét említette.)

750

– A magyar–fehérorosz gazdasági kapcsolatok fejlesztéseként a konvertibilis fizetési eszközök hiánya miatt ideiglenes megoldásként a clearingben¹⁴⁹ és a barterben¹⁵⁰ való elszámolási módokat célszerű alkalmazni. Ilyen megállapodást a közeli napokban írnak alá Romániával is, amelynek elnöke Ion Iliescu a helsinki EBEÉ befejezését követően látogat Minszkbe. Utalt rá, hogy hasonló lépést a magyar fél részéről is nagy örömmel vennének, s az újabb lökést adhatna az országaink közötti kapcsolatok szélesítésének.

A találkozón Suskevics jelentős teret szentelt a katona- és biztonságpolitikai kérdéseknek. (Suskevics találkozónk előtt részt vett a FÁK tizenegy tagállamának Moszkvában megtartott csúcsértekezletén, ahol többek között a volt Szovjetunió vagyonának felosztásával, a rubelövezet működési módjával, és katonapolitikai kérdésekkel foglalkoztak.) A FÁK belső politikai és gazdasági helyzetét igen instabillnak, veszélyesnek tartja. Ennek ellenére úgy véli, hogy az Európai Charta előírásainak következetes betartásával még a FÁK-on belüli legbonyolultabb kérdések és feszültségek is csökkenthetők. Kifejtette, álláspontjuk szerint ma a történelmileg kialakult, és sok esetben igazságtalannak tartott határokat is el kell ismerni, tiszteletben kell tartani. Minden más megközelítés csak a feszültségeket élezné.

A Fehéroroszországbari állomásozó volt szovjet katonai egységek jelenlétét instabilizáló tényezőnek tartja, de a gazdasági-politikai megfontolásokból nem siettetik a kivonást. (A belarusz gazdaság mintegy 90%-ban Oroszországtól függ, a tüzelőanyagok, nyers- és alapanyagok szállításában, kooperációs kapcsolatokban.) Hangsúlyozták, a fehérorosz vezetés az evolúció híve. Ennek során támogatják a tisztikar folyamatos lecserélését a FÁK más köztársaságaiból visszatérő fehérorosz tisztekre. Litvánia példájával érvelt a hangos követelések eredménytelenségéről. Véleménye szerint a csendesebb, megfontolt és következetes politika hamarabb hozza meg gyümölcsét.

Fehéroroszországnak még igazából nincs saját hadserege – hangsúlyozta, bár jogilag ők gyakorolják a felügyeletet az ott állomásozó erők felett (kivéve a nukleáris pusztító erőket), amelyek adminisztratív ellenőrzésének jogáról Fehéroroszország, Kazahsztánhoz hasonlóan, lemondott.

A moldvai helyzettel kapcsolatban elmondta: a fegyveres harcok oly mértékben eszkalálódtak, hogy a béke megteremtése csak hosszabb idő alatt lehetséges, a megállapodások következetes betartása, betartatása esetén. Megemlítette, hogy a moszk-

¹⁴⁹ A bankközi klíring rendszer az átutalások és beszedések bankközi elszámolását végző fizetési rendszer.

¹⁵⁰ A barter üzlet árucserén alapuló kereskedelmi tranzakció.

vai FÁK-találkozón Jelcin és Snegur tárgyaltak a 14. hadsereg kivonásának módozatairól, amely ugyancsak egy lépés a békéhez vezető úton.

Országában – egy folyamatos, megfontolt munka eredményeként – fontosnak tartja az önálló államiság megteremtését, a belarusz nemzeti érzés, azonosságtudat erősítését, a belarusz nyelv használatának általánossá válását (a lakosság nagyobbik fele – elsősorban a russzifikáció következményeként – nem ismeri saját anyanyelvét).

Külpolitikai aktivitásuk erősítéseként és semlegességük hangsúlyozásaként szívesen vállalna közvetítői szerepet, jószolgálati akciókat konfliktusokban álló felek között. Ennek során a nem alkotmányos erőkkel is kapcsolatokat létesítenek.

Oroszország törekvését nagyhatalmi pozícióinak visszaszerzésére, hegemon szerepének növelésére olyan elemnek tartja, amelyre oda kell figyelni, s politikai lépésekkel gyengíteni, illetve megelőzni. Ennek lényeges eleme a már említett stratégiai erők ügye. Ezek kivonására egy hónapon belül részletes ütemtervet készítenek. (Az elnök megjegyezte: Ukrajna az országban állomásozó stratégiai erők ellenőrzésének jogára igényt tart, s nem hajlandó arról lemondani Oroszország javára.)

Az oroszországi nagyhatalmi törekvések élharcosaiként Gracsov és Ruckoj nevét említette meg. Hatalomra jutásuk katasztrófával fenyeget az egész térségben.

– 181 –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

386.
1992. augusztus 15.

Rejtjeltávirat Varsóból. Vladimir Senko varsói belarusz nagykövet
bemutakozó látogatása a varsói magyar nagykövetségen

002413

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20943
Érkezett: 92. 08. 15. 14:53
Készítette: SZF
Ellenőrizte:

09968/1819/3

41

Tárgy: Belarusz nagykövet bemutatkozó látogatása varsói nagykövetségünkénél

Augusztus 13-án bemutatkozó látogatáson fogadtam Vladimir Senko-t, a Belarusz Köztársaság varsói nagykövetét. A nagykövet kifejtette: hazájában valószínűleg megelégedéssel fogadnák, ha Magyarország nem Moszkvából, vagy Kijevből, hanem Varsóból akkreditálná minszki nagykövetét.

A nagykövet véleménye szerint országának Lengyelországgal, valamint a Visegrádi Hármak másik két országával kialakított jó kapcsolatai lehetőséget teremtenének számukra az Európához való közeledésben. Hazájának legfontosabb feladata az önálló, szuverén államiság kialakítása. Erre most – többé meg nem ismétlődő – történelmi esély van. Az évszázados russzifikáció „eredményeként” honfitársainak a saját anyanyelvüket is újra kell tanulniuk.

Nem foglalkoznak a saját valuta bevezetésével, mivel az a jelenlegi helyzetben, amikor Oroszország gazdaságához ezernyi szállal kötődnek, öngyilkos lépés lenne. Arra törekednek, hogy e szoros gazdasági kapcsolatokat lazítsák, diverzifikálják, s ezért tudatosan jó kapcsolatokat építenek ki Kazahsztánnal.

A nagykövet szerint a Fehéroroszországban állomásozó volt szovjet csapatok jelenléte meghatározó (mivel azok mind létszámukban, mind felszereltségükben messze túllépik a szükséges mértéket), ugyanakkor most nem befolyásolja hazája politikai döntéseit. A FÁK-on belül Fehéroroszországban viszonylagos nyugalom van, nincsenek számottevő nemzetiségi és vallási ellentétek. Az országban élő jelentős orosz kisebbség elfogadta Belarusz önálló államiságának kiépítésére irányuló törekvéseket.

Senko utalt arra, hogy Suskevics elnök elítélően nyilatkozott a Fekete-tengeri Flotta közös vezetésének megteremtését célzó legutóbbi orosz–ukrán megállapodásról. Ebben a nagyhatalmi filozófia gyakorlati megvalósítását látja. Meggyőződése, hogy a flottával kapcsolatos kérdéseket másképpen kellett volna rendezni, a FÁK minden résztvevője bevonásával. E témában egyébként csak Fehéroroszország emelte fel a hangját, a többi érintett FÁK állam nem nyilatkozott. Ezt országa vezetőinek nagyobb aktivitásával magyarázta. Belarusz érdeke e két szomszédos ország közötti ellentétek csökkentése, ugyanakkor – elvi alapokon – ragaszkodnak ahhoz, hogy a FÁK-on belüli megállapodások ne csak írott malaszt maradjanak, hanem azokat következetesen megvalósítsák.

A belarusz demokratizálódási folyamattal kapcsolatban a nagykövet felhívta a figyelmet, hogy hazájában jelentős csoportok szeretnék a történelem kerekét visszafordítani, s többségük érvekkel meg nem győzhető. Ide sorolható a ma már belarusz vezetésű hadsereg egy része, amely a nagyhatalmi politikát folytató Szovjetunió kommunista ideológiáján nőtt fel. A nagykövet ennek ellenére úgy látja, hogy nincs visszaút a régi állapotokhoz. A fordulatot nem tenné lehetővé a világ demokratikus fejlődése sem. A katonai kártyát talán Oroszországon belül lehetne kijátszani, de esélye ott sem lenne nagy.

A fehérorosz nagykövet elgondolkodtatónak tartja az orosz álláspont keményedését a balti köztársaságokban állomásozó csapatok kivonását illetően. Ezért ő is úgy véli, hogy a jelen időszakban – biztonsági szempontból – Európa kis államainak érdeke az Egyesült Államok európai katonai jelenlétének fenntartása.

Véleménye szerint Fehéroroszország érdekes politikai közvetítő szerepet játszhat a helyi és regionális konfliktusok csillapításában, megszüntetésében. Erre predesztinálja földrajzi fekvése, valamint a belaruszokat jellemző nyugodt, türelmes, kompromisszumokra kész magatartás.

A nagykövet véleménye szerint a Nyugat megfelelkezik hazájáról és a kisebb FÁK-államokról, figyelme jelentős részét Oroszországra és Ukrajnára fordítja.

Lássa:
III. Területi Főosztály
Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

387.
1992. augusztus 22.

Nanovfszky György moszkvai nagykövet tárgyalásai
Örményországban, Grúziában és Azerbajdzsánban

002437

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig
Moszkva, 1992. augusztus 22.

141/SZT/1992.

Tárgy: Nagyköveti látogatások az Örmény, a
Grúz és az Azerbajdzsán Köztársaságban

Készült 3 példányban

Központ: 2 példány

Küldképviselet: 1 példány

Készítette: Fábián Pál Jenő

Gépelte: Fazekasné Szabó Stella

A kapott utasításnak megfelelően 1992. augusztus 9–15. között látogatást tettem és tárgyalásokat folytattam a fentiekben szereplő 3 köztársaságban.

I.

A látogatások céljai:

1. Dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter úr ez év novemberére tervezett látogatásának előkészítése;

2. Az országaink közötti formálisan meglévő diplomáciai kapcsolatok konkretizálása, moszkvai nagykövetünk esetleges akkreditálása;

3. A kétoldalú kapcsolatok kereteinek kimunkálása, ezen belül:

a. jogi-szerződéses kapcsolatok megteremtése (konzuli, jogsegély, kulturális, grúz és örmény viszonylatban közlekedési egyezmények),

b. az egyes országokban elhunyt magyar hadifoglyok és internáltak emlékének megőrkítése,

- c. az elrabolt magyar műkincsek visszaszolgáltatása (Grúzia, Azerbajdzsán),
- d. a magyarországi ortodox egyház és az örmény, grúz keresztény egyházak kapcsolatainak elősegítése,
- e. kétoldalú gazdasági kapcsolatok áttekintése, javaslatok fejlesztésükre.

II.

Találkozók:

Azerbajdzsánban a köztársasági elnök, Grúziában az államtanács elnöke, Örményországban a miniszterelnök fogadott. Azerbajdzsánban tárgyaltam a Legfelső Tanács elnökeivel is. Megbeszélést folytattam mindhárom ország külügyminiszterével, továbbá az örmény apostoli egyház katolikoszával¹⁵¹ és a grúz pravoszláv egyház pátriárka-katolikoszával¹⁵² (a tárgyalásokról készült külön jelentések mellékelve).

Kezdeményezéseinket mindhárom ország vezetői igen kedvezően fogadták, amelynek okai:

- Magyarországra történelmi és etnikai okokból nagy szimpátiával tekintenek;
- A magyarországi rendszerváltás nagy érdeklődést váltott ki és példaértékűnek tekintik;
- Kelet-Közép-Európából hazánk volt az első ország, amely kezdeményezéseket tett irányukba;
- A különböző nemzetközi fórumokon, elsősorban az EBEÉ Helsink-i csúcsértekezleten a magyar külpolitikáról és a magyar küldöttség munkájáról nyert kedvező tapasztalatok;
- Készülnek az 1994-ben Budapesten sorra kerülő EBEÉ csúcskonferenciára.

¹⁵¹ A III. század elején az örmények államvallássá tették a kereszténységet. Az örmény egyház képviselői a perzsák ellen vívott háború miatt nem tudtak részt venni a 451. évi khalkédoni zsinaton, amely elítélte a miafiziták tanait. Az örmények elfogadták a miafiziták tanait. Az örmény apostoli ortodox egyház legfőbb méltósága ekkor Vazgen örmény katolikosz (1955–2004) volt.

¹⁵² A grúz ortodox egyházat András apostol alapította az első században. A 4. századtól államvallás lett. 1811-ben az orosz ortodox egyház bekebelezte, majd 1917-ben kinyilvánította az autokefáliát (egyházi közösség püspöke nem tartozik hierarchikusan egy másik autoritás alá). Ezt az orosz ortodox egyház 1943-ban, a konstantinápolyi ortodox egyház 1989-ben ismerte el. A grúz ortodox egyház vezetője 1977 óta II. Illés grúz katolikosz.

III.

Eredmények:

A tárgyalások során az alábbi eredményeket sikerült elérni:

- Mindhárom országban várják dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter urat hivatalos látogatásra ez év novemberében;
- A meglátogatott államokban a legfelső vezetők egyetértettek moszkvai nagykövetünk akkreditálásával. Azerbajdzsánban az elnök és a külügyminiszter között a kérdésben – tapasztalatom szerint – nincs teljes összhang: az elnök egyetértése mellett a külügyminiszter az ankarai nagykövetüket preferálná;
- Várják a javasolt egyezmények orosz nyelvű tervezeteinek mielőbbi megküldését;
- Ígéretet kaptam, hogy Jeszenszky úr látogatásáig lehetőséget teremtenek emléktáblák vagy emlékhelyek avatására – esetleg saját költségükre is – ott, ahol a legtöbb magyar sírhely van;
- A műkincsek átadásának ügyét tanulmányozzák;
- A gazdasági kapcsolatok fejlesztését messzemenőleg támogatják, sőt igénylik;
- A vallási vezetők maximálisan egyetértettek a magyarországi ortodox egyházzal való kapcsolatok aktivizálásával, beleértve az egyházi vezetők kölcsönös látogatását is 1993-ban.

IV.

Javaslatok:

Az egyes országok részéről a kapcsolatok alakítására az alábbi javaslatokat tették:

- Grúzia és Azerbajdzsán Budapesten szeretne nagykövetséget nyitni regionális feladatokkal, Örményországban, tekintettel a nagyobb létszámú örmény közösségre inkább Bukarestre gondolnak;
- Az azerbajdzsáni elnök 1993-ban Magyarországra hivatalos látogatást kíván tenni;
- Az azerbajdzsáni Legfelső Tanács elnöke 1992. szeptember második felében szeretne látogatást tenni a parlamenti kapcsolatok felvételére és a privatizációval, gazdasági rendszerváltással kapcsolatos magyar törvényhozási gyakorlat megismerésére, amelyhez hivatalos meghívólevél küldését kérte;

- A grúz külügyminiszter, miniszterelnök-helyettes ez év októberében szeretne Magyarországra látogatni és ott aláírni a konzuli és a kulturális és beruházásvédelmi egyezményeket, amelyeknek tervezetét átadták;
- Az örmény külügyminiszter-helyettes 1992. októberében kíván látogatást tenni hazánkban, amelynek során vízummentes utazási egyezmény megkötését fontolgatják;
- Az örmény miniszterelnök kérte, hogy Magyarország nyújtson segítséget, ha tud gabona és gyógyszer szállításokban, természetesen kereskedelmi alapon;
- Mind az örmények, mind az azerbajdzsánok igénylik esetleges közvetítő szerepünket, de segítségünket mindenképpen a karabahi kérdések rendezésében, az ENSZ, az EBEÉ fórumán, illetve a párbeszéd megteremtésében és fenntartásában;
- Az azerbajdzsáni elnök anyagi támogatást ígért bakui diplomáciai képviseletünk megnyitásához;
- A grúz miniszterelnök-helyettes kérte, hogy a belső helyzet normalizálásától függően, Magyarország ismét nyissa meg kereskedelmi képviseletét a grúz fővárosban.

V.

A térség helyzetének főbb jellemzői:

- Belpolitikai és gazdasági instabilitás, a politikai és gazdasági rendszerváltás állapota, folyamatos fegyveres konfliktusok, olykor polgárháborús viszonyok;
- Kritikus gazdasági helyzet, rövidtávon csak Azerbajdzsán, mint olajtermelő, középtávon Grúzia, mint tranzitország teremtheti meg a stabilitást;
- A nemzetállam jogi és formális kereteinek kimunkálása;
- Nagyszámú menekültek mind a szomszédos országokból, mind a belső konfliktusok elől;
- Az autonómia, a vallási és az etnikai kisebbségek helyzetének kialakítása;
- A karabahi háború és az abháziai válság;
- Az iszlám növekvő szerepe és befolyása mind a bel-, mind a külpolitikai kapcsolatokra.

VI.

Legfontosabb politikai törekvések:

- Jelenleg folyik mindhárom ország külpolitikai koncepciójának kidolgozása és külképviseleti szervezetük kiépítése, amelyben az anyagi lehetőségek is komoly szerepet fognak játszani;

- A FÁK-kal kapcsolatban, Örményország aktívan részt vesz a Közösségben. Azerbajdzsán bár formailag csatlakozott a Közösséghez, de annak munkájában csupán megfigyelőként vesz részt. Míg Grúzia nem csatlakozott a FÁK-hoz és hangsúlyozottan nem is kíván csatlakozni hozzá a jövőben sem.

- Oroszországgal mindhárom ország jó, kapcsolatot kíván kiépíteni. Azerbajdzsánból 1992. szeptember 15-ig részben kivonják az orosz csapatokat, míg az ottmaradó, elsősorban a határőrséget és a légvédelmet ellátó orosz csapatokat ellenőrzésük alá szeretnék helyezni. Grúzia tárgyalásokat kezd az orosz csapatok kivonásáról és ebben számítanak a magyar tapasztalatokra. Örményország katonai együttműködésre törekszik velük.

- Nagy reményeket fűznek az USA-val, az Egyesült Királysággal és Franciaországgal kialakítandó kapcsolataikhoz.

- A nemzetközi szervezetekben, főleg az ENSZ-ben és az EBEÉ-ben aktívan kívánnak részt venni, számítva a „kis országokra”, így a Magyarországgal történő szoros együttműködésre.

- Törökországgal Azerbajdzsán már most is rendkívül széleskörű és intenzív kapcsolatokat épített ki, s érzékelhetően Grúzia is erre törekszik, főleg gazdasági megfontolásból. Örményország szeretné kapcsolatait normalizálni a törökökkel, de ez még nem nagyon találkozik a török fél egyetértésével.

- Iránnal Örményországnak jó kapcsolatai vannak. Grúzia normális viszonyt tart fent vele, míg Azerbajdzsánnal az állítólag 20 milliós azerbajdzsáni kisebbség hangoztatása miatt csökkent a kapcsolatok intenzitása;

- Egyéb világpolitikai és bennünket közvetlenül érintő kérdésekkel, pl. Csehszlovákia felbomlása, Jugoszlávia utódállamai, illetve a Kuril-szigetek, csak az általánoságok szintjén foglalkoznak.

VII.

Javaslatok a látogatásból eredő feladatokra:

– Kezdjük meg dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter úr ezév novemberi látogatásának szervezését. Az időpontok egyeztetésére használjuk fel az ENSZ közgyűlés ülésszakát is, ahol sor kerülhet személyes találkozókra is az érintett országok külügyminisztereivel. Javasoljuk, hogy a súlyos közlekedési nehézségek miatt az utazásra feltétlenül külön géppel kerüljön sor a Budapest–Jereván–Tbiliszi–Baku útvonalon.

– Kérjük meg az agrément-t moszkvai nagykövetünknek és a megbízólevelek átadására lehetőleg a külügyminiszteri látogatás előtt kerüljön sor.

– Küldjük meg és adjuk át mielőbb moszkvai képviselőtünkön keresztül orosz nyelven az egyezménytervezeteket (konzuli, kulturális, jogsegély, légiközlekedési), továbbá foglaljunk állást a grúz és az örmény fél által javasolt kezdeményezésekről.

– Tájékoztassuk dr. Szabad György urat az azerbajdzsáni kérésről és készítsük el a meghívólevelet. Hasonló meghívás készülhetne az örmény és a grúz parlament elnökének, a választások után.

– Válaszoljunk a grúz külügyminiszter és az örmény külügyminiszter-helyettes látogatási szándékára.

– A karabahi kérdésben, tekintettel annak rendkívüli érzékenységre mind az érintett felek, mind Oroszország számára érdemes lenne azt az ENSZ és az EBEÉ szintjén tartani, hangsúlyozva annak mielőbbi rendezését, a háborús helyzet beszüntetését és megfelelő szintű nemzetközi konferencia, illetve garanciák betartását.

– Nagyköveti akkreditációnkkal Moszkvából komoly, gesztusértékű lépést tennénk az érintett régió országai felé, biztosítva a folyamatos kapcsolattartás lehetőségét az orosz fővárosban, megkímélve magunkat a nagykövetségekkel járó kiadások viselésétől, elkerülve azt, hogy Magyarország belebonyolódjék a térség közvetlen problémáiba, ugyanakkor fenntartva a politikai, gazdasági és kulturális együttműködést legmagasabb diplomáciai szinten, mind a két-, mind a többoldalú fórumokon.

A moszkvai nagykövet akkreditálását indokolja az is, hogy a Magyarországgal összevethető közép- és nyugat-európai országok pl. Ausztria, Svájc, Belgium, Finnország stb. hasonló módon járnak el a diplomáciai akkreditálásban az adott térségben.

– Ezen országok jogi és hivatali gyakorlata az orosz bürokráciából ered és nem utolsó sorban az orosz, mint közvetítő nyelv miatt.

– A kialakult és egy ideig még fennmaradó kereskedelmi kapcsolatok továbbá a szállítási, közlekedési útvonalak nagy többsége Oroszországhoz kapcsolódik.

– Külkapcsolatunk irányításában elkerülhető lenne a térség kezelésének megosztása, illetve állásfoglalásba keresztény és muzulmán vitákban.

Látogatásom során a nagykövetség részéről elkísért Fábián Pál Jenő főkonzul, aki a műkincsek és az emlékhelyek kérdésében külön megbeszéléseket is folytatott az érintett partnerekkel.

(Dr. Nanovfszky György)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992 57. doboz

388.
1992. augusztus 28.

Nanovfszky György moszkvai nagykövet beszámoló jelentése
Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban tett hivatalos
látogatásairól és tárgyalásairól

002459

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

144/SZT/1992.

Készült 3 példányban
Központ: 2 példány
Külképviselő: 1 példány
Készítette: Nanovfszky György
Szuromi Antal
Gépelte: Fazekasné Szabó Stella

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Moszkva, 1992. augusztus 28.

Tárgy: Beszámoló jelentés
a Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban
tett látogatásról
(1992. augusztus 23–28.)
Mell.: 8 db (25 oldal)¹⁵³

A Központ utasításának megfelelően 1992. augusztus 23–28. között hivatalos látogatást tettem és tárgyalásokat folytattam Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban. Az illetékes hatóságokkal előre egyeztetett programok során fogadott Tádzsikisztán elnöke, a két ország külügyminisztere, a tádzsik miniszterelnök-helyettes, akit a leg-erősebb ellenzéki párt delegált a kormányba, valamint a köztársaság legfőbb muzulmán vallási vezetője (l.sz. melléklet). A látogatásra elkísért Szuromi Antal a nagykövetség illetékes referense.

¹⁵³ A mellékletet nem volt a dossziében az irat mellett.

I.

Látogatásom célja:

1. A magyar–tádzsik diplomáciai kapcsolatok felvétele.
2. Magyar nagykövet akkreditálásának lehetősége az érintett köztársaságokban.
3. A kétoldalú kapcsolatok egyezményes alapjainak előkészítése.
4. A Türkmenisztánban lévő magyar műkincsek visszaszolgáltatása.
5. A kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztési lehetőségeinek megvizsgálása.

II.

A látogatás eredményei:

1. Mindkét köztársaság illetékesei örömmel nyugtázták, hogy a kapcsolatok kialakítását és továbbfejlesztését illetően a magyar fél tette meg a kezdeményező lépéseket. Mindkét fél elismeréssel nyugtázta a magyar diplomácia eredményeit, különösen értékesnek tartják a magyar delegáció tevékenységét az olyan nemzetközi fórumokon, mint az ENSZ és az EBEÉ.

2. Nabijev tádzsik elnök utasítására, szóbeli kijelentését megerősítve, a Külügyminisztérium átadta a magyar KÜM áprilisi jegyzékére a választ, miszerint Tádzsikisztán és Magyarország között hivatalos diplomáciai kapcsolatok létesültek és ugyanebben a jegyzékben agrément-t adnak a Magyar Köztársaság moszkvai nagykövetének. Ezzel Magyarország gyakorlatilag a volt Szovjetunió valamennyi tagköztársaságával diplomáciai viszonyban áll. Itt kívánom megjegyezni, hogy Tádzsikisztán és Üzbegisztán körzött a kapcsolatok olyannyira megromlottak, hogy a két ország között valamennyi légikapcsolatot több hónapja megszüntettek és komoly problémák vannak a telefon és telex vonalakban is. Az az elképzelés, hogy Taskentből lehetne a tádzsik területet ellátni a jelenlegi belső háborús helyzet miatt nem látszik járhatónak.

3. A megbeszélések során részletes és átfogó, közvetlen tájékoztatást kaptunk a két köztársaság bel- és külkapcsolatairól, amiről külön emlékeztetőben számolunk be (2. és 3. melléklet).

4. Személyes kapcsolatokat alakítottunk ki a két köztársaság legfelső szintű vezetőivel, beleértve a tádzsikisztáni ellenzék és a vallási erők képviselőjét is, amelyek az új alkotmány elfogadása, illetve az ezt követő választások után a későbbiekben fontos szerephez juthatnak és hatékonyan elősegíthetik kapcsolataink továbbfejlesztését.

5. A látogatásról a helyi sajtó és a különböző szervek pozitív és korrekt híryanagokat közöltek. Az 5. sz. melléklet tartalmazza a dusanbei *Csumhurijat* című napilap tádzsik nyelvű, valamint a *Narodnaja Gazéta* orosz nyelvű tudósítását a látogatásról.

III.

A régió általános problémái:

1. A Szovjetunió szétesése váratlanul és felkészületlenül érte a térséget, mind politikailag, mind gazdaságilag, mind pedig biztonságpolitikai szempontból.

2. A demokratizációs folyamatokban egyre inkább kiéleződik a küzdelem az államigazgatási tapasztalatokkal rendelkező és a hatalmat még mindig kézben tartó régi nomenklatura és a változást követelő erők képviselői között. Ez nyilvánul meg a különböző, nem európai típusú pártok, törzsek, illetve egyéb csoportosulások, valamint a térségben igen nagy befolyással rendelkező iszlám vallási vezetők egyre jobban kiéleződő polémiáiban. Tádzsikisztánban mindez már súlyos polgárháború formáját öltötte, amely kihat nemcsak a lakosság mindennapi életére, de az ország gazdaságára, az intézmények működésére is. (Megérkezésünk napján lőtték agyon, fényes nappal, a nyílt utcán az ország főügyészét, majd ugyanaznap délután két munkatársát.)

3. Az új köztársaságok függetlenségének kikiáltásával napvilágra kerültek a nacionalista erők által olykor mesterségesen szított, etnikai, törzsi feszültségek, amelyek következtében megindult az elvándorlás, mind az orosz ajkú, mind a Tádzsikisztánban élő üzbég lakosság körében. A kivándorlás ma már 10 ezres nagyságrendű.

4. Igen súlyosak a gazdasági problémák, amelyek nemcsak a Szovjetunió felbomlásával, hanem az időközben kialakult fegyveres konfliktusokkal, természeti katasztrófákkal, a köztársaságok között megromlott kapcsolatokkal, a krónikus üzemanyag hiánnyal – Türkmenisztán kivételével –, valamint a belső politikai instabilitás miatt a külföldi tőke távolmaradásával is magyarázható. Tervezik az önálló valuta, illetve az útlevel bevezetését, ugyanakkor ezek időpontját leghamarabb 1993-ban látják csak reálisnak és megvalósításukhoz külföldi – Tádzsikisztán esetében pl. kanadai – segítséget kívánnak igénybe venni.

5. Az új vezetés nagyfokú tapasztalatlansága a bel- és külügyek irányításában (pl. a tádzsik válaszcímek körüli huzavona; a látogatások körüli bizonytalanság; a tárgyalópartnerek felkészületlensége, alapvető kérdésekben ellentétes vélemények hangoztatása).

6. Felfokozott várakozás a belső nehézségek nemzetközi segítséggel történő megoldására (ENSZ Közgyűlés, EBÉÉ fóruma, IMF, Világbank stb.), amelyektől a vezetők nem erkölcsi-jogi támogatást, hanem tévesen konkrét anyagi segélyeket várnak nem kellően ismerve az említett szervezetek struktúráját és lehetőségeit.

7. Kétségbeesett erőfeszítések a Szovjetunió szétesését követő biztonságpolitikai vákuum-helyzet feloldására: a szovjet csapatok és a határőrizeti szervek státuszának rendezése; az Oroszországgal megkötött államközi szerződések katonai vonatkozásainak teljesítése.

8. Félelem az „afgán szindróma” megjelenésétől, illetve elterjedésétől, amely első sorban a fegyvercsempészet, a kábítószer kereskedelem és az ezzel járó bűnözés ugrásszerű növekedésében nyilvánul meg.

9. A régióban igen vonzó az ún. világi török modell, amelynek követése számos helyi vezető számára a politikai-gazdasági problémák megoldását jelenthetné: az iszlám „szelídített” világi változatával, azaz az állam és az egyház különválásával.

IV.

Javaslatok:

Figyelembe véve a magyar diplomácia céljait, anyagi lehetőségeit, nemzetközi kötelezettségeit, valamint a környező államok, különösen Románia külpolitikai expanzióját, továbbá a régióval kialakítandó politikai és gazdasági kapcsolatainkat javasoljuk, hogy:

– Az érintett köztársaságok vezetői egyetértésének birtokában, amelyet látogatásunk során megkaptunk, fontoljuk meg moszkvai nagykövetünk akkreditálását Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban. Mindkét fél belátta, hogy a kapcsolattartás egyelőre a moszkvai képviseleteiken keresztül a leghatékonyabb. Az infrastrukturális problémák miatt pedig (légiközlekedés teljes bizonytalansága, olykor napokig nincs repülőjárat benzinhány miatt, telefon és távközlés nem működik, valamint a biztonsági feltételek hiánya) a legkézenfekvőbb, anyagilag a legkisebb költségkihatással jár, ugyanakkor gesztus értékű és egybevág a hozzánk hasonló európai államok – Ausztria, Svájc, Spanyolország, Lengyelország, Csehszlovákia – gyakorlatával. Tudtukra adták továbbá, hogy az ország belső helyzete miatt ellenzik más FÁK államból vagy Ankarából, illetve Teheránból nagykövetek akkreditálását, ami lehetőséget adna úgymond a belügyekben történő beavatkozásra, harmadik országból.

– A kialakult belső helyzet miatt, különösen Tádzsikisztánban, egyelőre külügyminiszteri szintű látogatást nem tartunk időszerűnek.

– Szakértői szinten ugyanakkor elképzelhetőnek, sőt célszerűnek tartanánk – a nagyköveti akkreditációt megelőzően vagy azzal egyidőben – konzuli, a külügyminisztériumok közötti, jogsegély, esetleg gazdasági együttműködési megállapodás kidolgozását, illetve aláírását.

– Az olyan nemzetközi fórumokon, mint az ENSZ soron következő közgyűlésén, illetve az EBEÉ ülésein találkozni az érintett köztársaságok delegációival, amelyeket minden valószínűség szerint – első alkalommal – az elnök és/vagy a külügyminiszter fog vezetni. Ilyen irányú felvetésemet a két köztársaságban pozitívan fogadták és örömmel élnének a lehetőséggel, amennyiben delegációnk ilyen javaslattal, kezdeményezéssel élne.

(Dr. Nanovfszky György)
nagykövet

Nagykövetség Moszkva

MNL OL XIX-J-1-j 1992 57. doboz

389.
1992. szeptember 16.

Torma Józsefnek, az ankarai nagykövetség tanácsosának
felejegyzése és javaslata Magyarország diplomáciai
kapcsolatainak intézményesítéséről a volt Szovjetunió
déli köztársaságaival

001189/1

Külügyminisztérium
Torma József
ankarai I.o. tanácsos
3607/4
662-4

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Nagy J. Zs.
Szarka I.-né
Misur Gy.
Szócs F.
Kéry Gy.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Diplomáciai kapcsolataink intézményesítése
a volt szovjet déli köztársaságokban

A volt szovjet déli köztársaságokban nagykövetség fölállítása először 1991 novemberében Torna József egy főnöki levelében került szóba. Helyül részletes megindoklással Alma-Atát javasolta.

Azóta többen hozzászóltak a kérdéshez, az elgondolások csiszolódtak, de a vélemény lényege nem változott. Alma-Ata a leginkább kívánatos hely, míg a többi köztársaságba máshonnan történő akkreditálás a megoldás.

A nyolc köztársaság rövid jellemzése

1. Jereván kapcsolata kivételesen jó Moszkvával, és Moszkvában is rendkívül erős befolyása van az örmény lobbynak.

Bár a grúzokkal most viszonylag jó viszonyban vannak, de az azeriek és más muzulmán országok szorításában sorsuk Moszkvához kötésén kívül nincs is más választásuk. (A Karabah-i konfliktus kiéleződése miatt ugyanis elillant az örmény–török történelmi kiegyezésre adódó kedvező pillanat, amelyben tavaly ősszel igen bölcsen az örmények voltak a kezdeményezők.)

Így Jerevánba moszkvai nagykövetségünk akkreditálása pillanatnyilag vitathatatlanul a legészszerűbb megoldás.

2. Grúziában a soknemzetiségű Kaukázus lappangó betegségeinek minden szimp-tómája egyszerre jelent map. Grúzia jellemzői:

- jelentős kulturális különbségek az 1.700 éves történelmi múltja során többször szétszaggatott ország egyes részei (főleg a keleti Kahétia és a nyugati Mingrélia) között;

- a különbségek ellenére egységes a hellenisztikus kulturális alapokra visszamenő fejlődés és a grúzok katolikus vallása;

- soknemzetiségűség;

- hagyományosan ellenséges viszony két jelentős szomszédjával, az örményekkel és az azeriekkel;

- büszke tartás és lángoló hazafiasság, valamint ebből is fakadó lelkes oroszellenesség.

Összefoglalva: Grúzia, mint kulturálisan és vallási szempontból Európához a legközelebb – így Moszkvától a legtávolabb – álló volt szovjet déli köztársaság minden szempontból Ukrajna méltó társa (lesz idővel, pl. a Fekete-tengeri Együttműködésben). Így kijevi nagykövetségünk Tbiliszibe történő akkreditálása jól átgondolt lépés.

3. Az azeriek nyelve és kultúrája áll valamennyi török nép közül a legközelebb a törökországi törökökéhez.

A török hivatalos politika és gazdasági befolyás jelentős Azerbajdzsánban. A két ország között a közlekedés jó, sőt Baku még gépkocsival is elérhető Ankarából.

Ankarai nagykövetségünknek Bakuba történő akkreditálása mind Baku, mind Ankara, mind sajátmagunk számára előnyös megoldás. Emellett örömmel üdvözlendő Bakunak az a szándéka, hogy egész Közép-Európa számára Budapesten nyisson nagykövetséget. (Ugyanilyen szándékról nyilatkoztak Kazahsztán, Kirgízia külügyminiszterei is.)

Véleményem szerint nekünk Malév és utazási irodát kellene nyitnunk Bakuban, és Kisinyov érintésével repülőjáratot indítanunk Budapestről.

4. Kazahsztán politikai, gazdasági, katonai jelentősége ma már közismert. Kétségtelenül a közép-ázsiai (volt szovjet belső-ázsiai) térség legjelentősebb eleme.

Térségbeli – egyelőre egyetlen – nagykövetségünknek Alma-Atában történő megnyitása esetén nagykövetünknek a többi közép-ázsiai török köztársaságba (Kirgíziába, Üzbegisztánba és Türkmeniába) való akkreditálása minden érintett fél számára elfogadható megoldás.

5. Kirgizisztán államalkotó népének nyelve és kultúrája közel van a kazakokéhoz. A két nép közötti viszony a múltban és jelenben felhőtlen. Isztambulban az Európa Tanács külügyminiszteri értekezletén szeptember 10-én a kirgiz külügyminiszter-helyettes megértéssel fogadta, hogy nem Biskekben, hanem Alma-Atában nyitunk nagykövetséget, és onnan akkreditálunk nagykövetet Biskekbe.

6. Türkmenisztánnal kapcsolatban moszkvai nagykövetünk által hozott hír, miszerint inkább Moszkvából várnák nagykövet akkreditálását, apró tévedésen alapul. A teljes vélemény ugyanis így hangzik: „inkább Moszkvából, mint Taskentből.” De minthogy jól átgondolt javaslat szerint Taskent Alma-Ata előtt szóba sem jöhet, az Alma-Atából történő akkreditálást meglepedéssel fogadják. Ezt szintén szeptember 10-én Isztambulban sikerült a türkmén delegáció tagjaival tisztázni.

7. A közép-ázsiai köztársaságok közül Üzbegisztánban történt a legkevesebb változás. Ennek oka az, hogy a Hruscsov idején kialakult és Brezsnyev idején kiterjedélyesedett pártnomenklatúrás gyapotmaffia szilárdan tartja magát, mivel demokratikus alternatíva híján egyelőre csak az iszlám fundamentalizmus áll vele szemben.

A magyar nagykövet akkreditálásával kapcsolatban nincs határozott véleményünk, de a gazdasági kapcsolatok fejlesztését igen szívesen vennék. Az viszont, hogy gazdasági kapcsolatunk Taskenttel élénkebb lenne, mint Alma-Atával, legenda, ami azzal a céllal terjesztetett el, hogy a gazdasági képviselő maradjon Alma-Atában, a politikai pedig menjen Taskentbe. Az NGKM több vezető szakemberével az utóbbi hetekben folytatott megbeszélésem szerint ezt a véleményt ma már nem képviselik.

A földrajzi és nyelvi közelség miatt az Alma-Atából Taskentbe való akkreditálás a legkézenfekvőbb megoldás.

8. Tádzsikisztánban a legzavarosabb a helyzet. Természetes, hogy moszkvai nagykövetünk látogatása idején még uralmon lévő Moszkva-barát rezsim a fundamentalizmustól való jogos félelmében aggályait fejezte ki a Teheránból való akkreditálás kapcsán. A forrongó helyzet miatt érdemes bármilyen lépéssel a stabil erők megjelenéséig várnunk.

Alma-Ata-i nagykövetségünk megnyitása

Megnyitandó Alma-Ata-i nagykövetségünknek egységbe kell fognia az ott már meglévő magyar diplomáciai jelenlétet: a tengizi konzulátust és az Alma-Ata-i kereskedelmi kirendeltséget. A kereskedelmi képviseletnek a nagykövetségen belüli elhelyezésével más képviseliteink számára is példamutatónak és irányadónak kell lennie.

Figyelembe véve a kazak fél által sokszor emlegetett elhelyezési nehézségeket, megoldás csak a saját építkezés lehet 99 évre bérelt telken. Az épületnek puritánnak és nem túl költségesnek, de egyszerűségében is impozánsnak kell lennie. Ki kell fejeznie nemzeti hagyományainkat, de azoknak a kazak, kirgiz, türkmén és Üzbegisztánban élő karakalpakok kultúrájához való kapcsolódását is. Háromszintes épületet képzelek el: fogadószint, hivatalsegédi lakással hivatali szint, ahol a kereskedelmi képviselet is elhelyezést nyer, és rezidencia. Tervezőként Makovecz Imre megnyerése optimális megoldás lenne. Az átmeneti időszak két szakaszban oldható meg: az előkészítés idején az ankarai lakás fenntartásával többszöri rövidebb időig tartó szállodai elhelyezéssel, majd a kivitelezés időszakában Alma-Ata-i lakásbérlettel. (A közbiztonság állapota miatt semmilyen értékesebb saját holmi nem helyezhető el a térségben szállodai szobában. Civilizált országokban megszokott időn belül külföldre való telefonálás megszervezése pedig igen nehéz, helyel-közzel lehetetlen.)

A hetente Budapestről Tengizig járó Malév charterjáratral a diplomáciai levelezés végső soron megoldható, de a járat Alma-Atáig való meghosszabbítása, vagy pl. Kisi-nyov és Baku érintésével belső-ázsiai magyar körjárat indítása a gazdaságosság figyelembevételével meggondolandó.

Szeged, 1992. szeptember 16.

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 65. doboz

390.
1992. október 29.

Engelmayer Ákos varsói nagykövet Minszkből érkezett
agrément-ja

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Varsó

Telefax: 668

Dátum: Varsó, 1992. október 29.
Címzett (osztálykód): 41-nek, 11-nek, *Dip. Protokoll*
Küldött oldalak száma: 1

A mai napon Fehéroroszország varsói nagykövetségének titkára a következő szövegű fax-másolatot adta át orosz nyelven:

Belarusz Köztársaság
Külügyminisztérium
No.4689–P

A Belarusz Köztársaság Külügyminisztériuma tiszteletét fejezi ki a Magyar Köztársaság varsói nagykövetségének és tisztelettel közli, hogy a Belarusz Köztársaság kormánya egyetértését fejezte ki a Magyar Köztársaság varsói rendkívüli és meghatalmazott nagykövetének, Engelmayer Ákos úrnak, a Belarusz Köztársaságba történő rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté történő kinevezésére, állandó varsói székhellyel.

A Minisztérium az alkalmat felhasználva, a Nagykövetséget ismételten nagyrabecsüléséről biztosítja.

Minszk, 1992. október 26.

P.H.

Magyar Köztársaság
Nagykövetségének
Varsó

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

391.
1992. november 12.

Rejtjeltávirat Varsóból. A minszki lengyel nagykövetség első beosztottjának tájékoztatója a belarusz belpolitikai helyzetről

002957

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20243
Érkezett: 92. 11. 12. 16:24
Készítette: Ud.
Ellenőrizte:

14050/2596/3

41

Tárgy: Belarusz belpolitikai helyzet

1. November 6-án találkoztam a minszki lengyel nagykövetség első beosztottjával. A tanácsos a belarusz belpolitikai helyzetről a következőket mondta:

Jelenleg mintegy 12–14 minszki székhelyű diplomáciai képviselő van. Többek között az amerikai, a német, a kínai, a bolgár, az orosz és a török, míg az akkreditálások száma 25-re tehető.

A korábban aláírt 21 fehérorosz–orosz megállapodás végrehajtása attól függ, hogy Jelcinnek milyen mértékben sikerül országában következetesen végig vinnie a reformfolyamatokat. A történelmi múlt és az elmúlt mintegy 70 év következményeként legalább két évtized szükséges ahhoz, hogy Fehéroroszország ténylegesen szuverén legyen. A hatalmi struktúra birtokosai lényegében a korábbi szovjet rend hívei, az ellenzék szerepe pedig jelentéktelen. Oroszország ma is Fehéroroszországot tartja leghűbb szövetségesének és partnerének.

A Legfelső Tanács (Parlament) legutóbbi ülésén elfogadták az ez évi költségvetés tervezett hiányának további növelését. Az ülésen felmerült és széleskörű vita kísérte a kétnyelvűség (orosz és belarusz) bevezetésének kérdését. Döntés nem született.

A Belarusz Nemzeti Front¹⁵⁴ által kezdeményezett népszavazásra nem kerül sor, helyette előrehozott parlamenti és elnökválasztások lesznek 1994 tavaszán. Sztanyiszlav Suskevics, a parlament elnöke (államfő) ezt a megoldást nemes kompromisszumnak tartja. A parlament ülésén olyan döntés született, hogy az oroszországi állampolgárok (pl. Dubinyin tábornok, az orosz hadsereg vezérkari főnöke, honvédelmi miniszterhelyettes) továbbra is a belarusz parlament tagjai lehetnek. Ez a paradox helyzet jól jellemzi a jelenlegi belarusz politikát. A parlament ülésén felmerült az SZKP-t törvényen kívül helyező 1991. augusztus 25-i határozat megsemmisítésének igénye is (sic). A Zenon Pazniak vezette Belarusz Nemzeti Front ugyan még nem tekinthető nacionalista szerveződésnek, de politikáját és megnyilvánulásait tekintve dogmatikus. A hangsúlyt a belarusz nyelv és kultúra erőltetett terjesztésére helyezi, sőt Pazniak kijelentette, a belarusz nyelviség nélkül a piacgazdasági feltételek sem teremthetők meg. Szerinte a független és szuverén Fehéroroszországot az 1918. előtti „ország” 2/3-án kell megteremteni, nyitva hagyva azt a lehetőséget, hogy később igényt formáljanak egyrészt a nyugati (a Bialystok környéki lengyel) és a keleti, határokon túli területekre is. Egyes megnyilvánulásai az oroszellenes tendenciákat erősítik, s ez a belarusz–orosz viszony antagonizálását eredményezheti. Előfordulhat az a furcsa helyzet, hogy Moszkva nemcsak a fehéroroszországi oroszok, hanem az ott élő lengyelek érdekeiért is fel fog lépni.

A Belaruszban élő lengyelek szerveződésének lehetőségei jóval nagyobbak, mint Litvániában, ezért az autonóm területek létrehozására vonatkozó igény eddig nem fogalmazódott meg.

A belarusz vezetés új veterán-törvényt készített elő, amely az összes, fasiszmus ellen harcolók érdekeit képviselné. A lengyel Honi Hadsereg (AK) megítélése lényegében semmit sem változott az utóbbi években, azt továbbra is „bandának” tartják, amely a fasisztákkal együtt kiirtotta a belarusz értelmiség színe-javát. Az AK objektív történelmi szerepének és helyének kijelölése Fehéroroszországban még várat magára. A tanácsos megjegyezte: a belaruszok történelmi tudata – főleg a II. Világháborúról – propaganda szintű. Kultúrájuk lényegét tekintve egyszerű, a paraszti hagyományokhoz kötődik. A belarusz nyelv erőltetése az ellenzék által, bizonyos

¹⁵⁴ 1988-ban megalakult az Adradzsenyje („Újjászületés”) Belarusz Nemzeti Front, amelynek célja Belarusszia függetlensége volt. 1990. július 27-én a Belarusz Legfelsőbb Tanács kinyilvánította az ország szuverenitását, majd a Tanács 1991. augusztus 25-én kimondta a független Belarusz létrejöttét. Szeptember 19-én az országot átnevezték Belarusz Köztársaságra. 1991. december 8-án megalakult a Független Államok Közössége, amelynek Belarusszia alapító tagja volt.

értelemben visszalépést jelent a korábbi – orosz nyelvű – kultúrához képest, tekintettel arra, hogy az orosz nyelv révén szélesebb távlatok nyíltak meg a fehérorosz értelmiség előtt.

2. A varsói belarusz nagykövetség diplomatája munkatársamnak elmondta, hogy a Belarusz Nemzeti Front által kezdeményezett népszavazás elmaradása, illetve a parlamenti elnökválasztás 1993 tavaszára való kiírása a jelenlegi vezetés és az ellenzék elképzeléseinek is megfelel. A BNF vezetője, Zenon Pazniak már korábban jelezte, hogy kezdeményezésük a megfelelő tömegbázis hiányában valószínűleg nem járna sikerrel. A diplomata szerint a tavaszi választásokon Suskevics, illetve a jelenlegi vezetés sikere várható, ami az eddig folytatott politikának az eredménye lehet.

– 273 – E. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

392.
1992. december 3.

Megyeri Béla varsói főkonzul összefoglaló jelentése Belaruszról,
lengyel szakértők értékelése alapján

002957/1

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa
Varsó

Szigorúan titkos!
Érv.: 1993. január 31.
Varsó, 1992. december 3.

Tárgy: Lengyel értékelés a belarusz helyzetről

45/SZT/1992.

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Megyeri Béla

Gépelte: B. É.

Hanna Suchocka 1992. november 18-i minszki látogatása előtt a kormányhoz közel-
álló lengyel szakértők elkészítették a belarusz helyzet értékelését. Jelentésünkben
ennek fő elemeit foglaljuk össze.

1.

A lengyel szakértők bevezetőjükben megállapították, hogy Fehéroroszország jog-
rendszere a Szovjetunió szétesését követően lényegében nem változott meg. Nem
kezdődött meg az igazi reformok bevezetése.

– Az állami adminisztráció és a parlament többségében a volt kommunista no-
menklatúra tagjaiból áll.

– Fehéroroszország számára meghatározó jelentőségű az Oroszországgal fennálló
politikai és gazdasági együttműködés. A belarusz politikusok ezt az együttműködést
állandó elemnek tekintik.

– Határozott gazdasági reformokat nem vezettek be, ugyanakkor a gazdasági vál-
ság – külső jeleiben – nem érződik annyira, mint a volt Szovjetunió országainak
többségében.

– A politikai ellenzék – bár bizonyos társadalmi támogatásra számíthat – nem építette ki struktúráját, a hatalomra csak minimális befolyással bír, s így ez utóbbi az ellenzék manipulálására törekszik.

– A lengyel–belarusz kapcsolatok élénke. Vitás kérdésként merül fel ugyanakkor a katolikus egyház igen aktív tevékenysége, amely a lengyelség kiépítésére törekszik belarusz földön.

2. Belpolitikai jellemzők

A Szovjetunió szétesését követően a belarusz hatalmi struktúrákban nem következtek be lényeges változások. Ezért érvényes az a megállapítás, hogy Fehéroroszország továbbra sem szűnt meg kommunista ország lenni. Az 1978. évi alkotmány érvényesül (amelyben néhány kiigazítást hajtottak végre); az új alkotmány kidolgozása jelenleg folyik. Az 1990 márciusában megválasztott Legfelsőbb Tanács (Parlament) működési ideje öt évre szól. A képviselők száma 360, ezen belül az ellenzékieké 30. A parlament elnökét a múlt évi moszkvai puccs után – mivel azt támogatta – leváltották. 1991. szeptember 18. óta ezt a tisztséget Sztanyiszlav Suskevics tölti be. Az államigazgatás minden szintjén gyakorlatilag ugyanazok az emberek maradtak, akik tevékenységüket még a kommunista párt egyedurialma idején kezdték meg. Az értékelés szerint a vezetők többsége nagymértékben korrupt.

A gazdasági helyzet jellemzői: magas az infláció, a termelés a múlt év azonos időszakához képest mintegy 15%-kal csökkent, a költségvetés hiánya pedig a bevételek 12%-ára rúg. A nemzeti jövedelem mintegy 20%-kal, az export pedig 50%-kal csökkent. Az alapvető élelmiszerek fogyasztásának szintje, kivéve a kenyeret és a vodkát csökken. A miniszterelnök ebben a gazdasági helyzetben – nehezen érthető módon – gazdasági sikerről beszél (elsősorban az oroszországi és az ukrainai gazdasági helyzettel való összehasonlításban). A megfigyelők szerint a gazdasági helyzet romlása Fehéroroszországban még nem érte el a mélypontot, s ezért számítani lehet a politikai stabilitás rosszabbodására is. A politikai stabilitás viszont elengedhetetlen a külföldi tőke becsalogatásához. A vezetés a belső stabilitás fenntartására törekszik, s ezért nem hoz kockázattal járó politikai döntéseket.

A politikai és gazdasági reformokat csak nagyon lassan próbálják bevezetni, sőt úgy tűnik, a hatalom mindent megtenne annak érdekében, hogy semmi se változzon (!). A Minisztertanács 1992 júniusában bemutatta ugyan gazdasági reformprogramját, de az lényegében az ellenzéki Belarusz Nemzeti Front korábban nyilvánosságra hozott programjának felelt meg. Az országban még nem kezdődött meg a tényleges privatizálás. A társadalmi feszültség növekszik. Csökken az életszínvonal, a szociális

védelem nem kielégítő. A látogatást megelőzően emelték a minimális béreket 950-ről 2000 rubelre. Fél év óta ez volt a parlament első ilyen döntése. Az előrejelzések szerint ez év végén a munkanélküliek száma eléri a 700 ezer főt. A szakszervezetek szövetségének – amely jól szervezett, de függetlensége gyenge – véleménye szerint társadalmi konfliktusokra lehet számítani.

Oroszországgal és Ukrajnával ellentétben a belarusz demokratikus ellenzék nem vádolható a korábbi kommunista nomenklatúrához fűződő kapcsolatokkal. A Belarusz Nemzeti Front és az utóbbi időben létrehozott és kialakuló demokratikus pártok ellenzéki tevékenységet fejtenek ki. Ezek többsége (a már említett parlamentben lévő, mintegy 10%-ot képviselő BNF-től eltekintve) a parlamenten kívül tevékenykedik. A BNF – saját értékelése szerint – a társadalom elismerésének örvendhet, de a független megfigyelők véleménye, hogy a belarusz társadalmat mély apátia és a politikusokkal szembeni bizalmatlanság jellemzi.

3. Belarusz–orosz kapcsolatok

Moszkva szemszögéből nézve Fehéroroszország (elsősorban kulturális és intellektuális értelemben) olyan, hagyományosan „jó kommunistákból” álló országnak tekinthető, ahol a határozatokat fegyelmezetten hajtják végre. Az értékelésben kitértek arra is, hogy az orosz társadalom széles köreiből (elsősorban az értelmiség) nem értik Fehéroroszország szuverén államiságra való törekvését.

A teljes szuverenitást megkérdőjelezi, hogy az ország gazdasága 70%-ban az orosz szállításoktól függ. Az ország mindig számíthat Oroszország energetikai zsarolására. A belarusz vezetőknek nincsenek kétségeik afelől, hogy Oroszország kénye-kedve szerint diktálhatja feltételeit Belarusznak, ennek ellenére minden egyes alkalmat felhasználnak annak hangsúlyozására, hogy Moszkvával kapcsolataik tökéletesek. A belarusz társadalom jelentős része továbbra is a volt szovjet állam polgárának tekinti magát.

Általánosan elterjedt vélemény szerint a FÁK államai közül Fehéroroszország Moszkva leglojálisabb partnere. Az ellenzéki pártok úgy értékelik, hogy a Moszkvától való függetlenedés hosszabb távon, az orosz társadalom demokratizálódásának függvényében lehetséges. (Azzal is érvelnek, hogy Japánnak sincsenek nyersanyag és energia forrásai, mégis független.) Véleményük szerint Belarusznak fokozatosan ki kell használnia a földrajzi helyzetéből eredő előnyöket (Moszkva–Minszk–Varsó–Berlin–Párizs útvonal, amely Oroszországot Európával köti össze). Az ellenzék egyre hangosabban követeli a belarusz földön állomásozó orosz csapatok költségeinek, valamint az orosz tranzit utáni díjak behajtását.

Belarusz és Oroszország diplomáciai kapcsolataikat 1992. június 25-én hozták létre, Oroszország csupán 50. volt a Belaruszt elismerő államok sorában (Lengyelország viszont az első).

Egy legutóbbi közvéleménykutatás eredménye szerint a belaruszok a legszorosabb kapcsolatok kiépítésének tárgyát célzó kérdésre a következő választ adták: Oroszországgal (42,7%), Ukrajnával (39,5%), az Egyesült Államokkal (20%), NSZK-val (18,3%), Lengyelországgal (6,8 %).

Belaruszban mintegy 1,3 millió orosz él (a lakosság 13%-a). Nincsenek konfliktusok, ugyanakkor várható, hogy a hivatalos állami nyelv problémája bonyolíthatja a helyzetet. (A lakosság 17%-a a belarusz nyelv kizárólagossága, míg 75%-a a belarusz és az orosz nyelvek együttes használata mellett teszi le a voksát.)

Fehéroroszország termékeinek mintegy 80%-át exportálja Oroszországba. A gazdasági kötelek a volt Szovjetunió szétesését követően is megmaradtak. A FÁK államai közül Minszk elsőként írt alá megállapodást Oroszországgal, a közös gazdasági tér létrehozásáról (1992. január 27.)

A FÁK államai közül Belarusznak negatív fizetési mérlege van az oroszokkal (az orosz vállalatok mintegy 150 milliárd rubellel tartoznak, míg a belarusz cégek tartozásai csak 50 milliárd rubelt tesznek ki). A jelenlegi részleges pénzreformot követően várható a belarusz pénz kizárólagos használatának bevezetése. Októberben belarusz delegáció tárgyalta Nyugaton stabilizációs alap létrehozásáról.

1992. június 20-án Belarusz és Oroszország 21 dokumentumot írt alá, amelyek a politikai, a gazdasági, a katonai és a kulturális együttműködés szorosabbá fűzését célozzák. A megállapodások előíranyozzák többek között a közös valuta fenntartását, egyeztetett költségvetési, adózási, hitel- és vámpolitikát. A FÁK keretében ez volt az első alkalom, amikor is ily nagyszámú megállapodást írt alá két szomszédos állam. Gajdar és Kebics miniszterelnökök aláírták, hogy ezek a dokumentumok „messze túllépnek a FÁK megállapodásainak keretein”, Kebics pedig ezt „kis lépésnek” nevezte a „konföderáció irányába”. Kebicsnek ezt a „szerencsétlen” kijelentését Suskevicsnek többször is enyhítenie kellett. A sajtó az aláírás eseményét olyan címekkel jellemezte, mint pl. „partnerség vagy függőség”, a BNF vezetője, Zenon Pazniak pedig azt „Belarusz kapitulációjának” nevezte.

Kebics ez év október 26–27-i moszkvai munkalátogatása során megerősítették a közös gazdasági tér létrehozásának szándékát, amely közös vámövezet kialakítását célozza. Emellett közös intézkedéseket hoznak a gazdasági reformok terén és segítik a gazdasági egységek közötti közvetlen kapcsolatokat. A kereskedelmi-gazdasági együttműködés koordinálására kormányközi bizottság létrehozását határozták el. Tárgyalnak a leszerelés kérdéséről, valamint a belarusz stratégiai fegyverek feletti ellenőrzésről. Elhatározták, hogy meggyorsítják a katonai tevékenységek koordiná-

lásáról június 20-án aláírt megállapodás ratifikálását. Együttműködési megállapodás aláírását tervezik a biztonsági és a hírszerző szervek esetén is.

A belarusz vezetés hivatalos állásfoglalása szerint a FÁK eszköz a függetlenség kivívásának útján. Kravcsenko külügyminiszter pedig azt emelte ki, hogy a FÁK gazdasági, nem pedig politikai szövetség.

4.

Az elemzés külön fejezetben foglalkozik katonai kérdésekkel. Belaruszban jelenleg mintegy 240 ezer idegen katona állomásozik, a legtöbb a FÁK államai között. Itt helyezték el az NDK-ból kivont Nyugati Hadseregcsoporthoz katonáit is. Ez a szuverenitás megsértése mellett óriási terhet jelent a gazdaságnak. Mindaddig nem rendezték a csapatok fenntartásával kapcsolatos költségek elszámolásának kérdését. Az ez év október 20-án megkezdődött parlamenti ülészen Belarusz ratifikálta az európai hagyományos fegyverek csökkentéséről és az atomfegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződéseket. November 2-án látogatást tett Belaruszban Wörner, a NATO főtitkára. Tárgyalásainak célja együttműködés kialakítása az európai közös biztonsági rendszer keretében. A NATO részt venne a belarusz hadiipar polgári célokra történő átalakításában is.

November 4-én a Legfelsőbb Tanács elfogadta a „védelmi doktrínáról szóló törvényt”, amely kimondja, hogy Belarusz semleges, atomfegyver mentes hatalom státuszának megszerzésére törekszik. P. Kozlovszki védelmi miniszter kijelentette: „Mindaddig, amíg a köztársaság területén idegen (orosz) katonaság állomásozik, addig nem lehet teljes semlegességről beszélni”. Az orosz stratégiai erőket (a taktikai atomfegyverek kivonása még ez év júniusában befejeződött) hét év alatt kell kivonni Belaruszból, de belarusz részről lehetőséget látnak e határidő előrehozására. Belarusz (hasonlóan Kazahsztánhoz, de Ukrajnával ellentétben) azt szeretné, ha a stratégiai fegyverek feletti ellenőrzés a FÁK kompetenciájába tartozna. Oroszország ugyanakkor úgy véli, hogy a stratégiai atomfegyverek ellenőrzése orosz kézben kell, legyen (mivel a nemzetközi közvélemény előtt ezekért Oroszország viseli a felelősséget). E kérdéseket valószínűleg a december 4-i, minszki FÁK-csúcson fogják megoldani,

A belarusz hadseregben tart az ún. átmeneti időszak, azaz a Vörös Hadsereg Belarusz Katonai Körzetének átalakítása Belarusz Fegyveres Erőivé. E folyamatnak 1994-ben kell befejeződnie. Problémaként jelentkezik a katonaság létszámának csökkentése (lakáshiány, átképzés). Az elkövetkező 5–7 év alatt Belaruszban a hadsereg létszámát mintegy 75 ezer főre kívánják csökkenteni. Célként tüzték ki, hogy a katonai kiadások a költségvetési kiadásoknak 10%-át érhetik el. Következő probléma

a hadsereg nemzeti jellegének megteremtésével függ össze. A védelmi minisztérium ezt hat-hét évig tartó folyamatként kezeli, miközben a hadsereg összetétele megőrzi Belarusz nemzetiségi összetételének megfelelő soknemzetiségű jellegét is. A tiszti állománynak jelenleg csak 27%-a belarusz, ez az arány azonban 1993. közepéig 50%-ra növekszik.

5. Az ország belpolitikai helyzete

Az ellenzék egy éves harcot folytatott a Legfelsőbb Tanács feloszlatását célzó népszavazás ügyében és az előrehozott választások kérdésében. Október 29-én – közvetlenül azután, hogy Litvániában győzött Brazauskas pártja – a belarusz Legfelsőbb Tanács kompromisszumos döntést hozott: nem lesz népszavazás, ugyanakkor a Legfelsőbb Tanács mandátumát egy évvel megrövidítik, s így a választásokra 1994 márciusában kerül sor.

A hatalomnak elég erősnek kellett éreznie magát ahhoz, hogy ilyen megoldás mellett döntsön, tekintettel arra, hogy egy nyári közvéleménykutatás szerint a parlament politikáját a társadalomnak mindössze 12%-a helyeselte, 77%-a pedig nem. A parlament munkájának féléves szüneteltetése negatív hatással volt Belarusz külföldi megítélésére is. Az október 20-án megkezdődött ülésszak – tekintettel a 92 pontos napirendre – akár tavaszig is eltarthat. A kérdések között szerepel a volt kommunista párt ismételt legalizálásának kérdése (ezt a lakosság 14%-a támogatja, 49%-a pedig ellenzi), az orosz nyelv második hivatalos nyelvként való elismerése, az új alkotmány elfogadása, választási törvény stb.

Ezen az ülésszakon kerül elfogadásra a privatizálási program és a monopolelleses törvény is. Az események alakulása arra mutat, hogy e kérdések többségében az ellenzék vereségre van ítélve. Az exkommunistákból álló minisztertanács egyre nagyobb hatalmat összpontosít kezében. A minisztertanács szervezete a Belarusz Kommunista Párt Központi Bizottságának mintájára épül fel. A kormány a sajtó 90%-át monopolizálta (ez nagyobb koncentrációt jelent, mint a Szovjetunió idején volt). A képviselők 60%-a a kormányzati struktúrában dolgozik. A kormány arra törekszik, hogy a hadsereget és a speciális szolgálatokat is felügyelete alá vonja.

Az utóbbi időben felerősödtek az oroszbarát hangok. Egy ez évi közvéleménykutatás szerint a válaszadók 40%-a kívánná a Szovjetunió visszaállítását, s elítélik a „nacionalistákat”. Aktivizálódtak a kommunista csoportosulások is (ez év júniusában a bíróság bejegyezte a mintegy 15 ezer tagot számláló Kommunista Pártot, amely viszonylag komoly szimpátiára tett szert a társadalomban). Ez arról tanúskodik, hogy megvan a reális veszélye Belaruszban a klasszikus kommunizmus visszatérésének.

A társadalom jelentős részének (!) nem lenne kifogása a volt monopol párt visszatérése ellen.

Létrejöttek olyan pártok is, amelyek a volt nomenklatura tagokból álló etablismment érdekeit képviselik. Így például a Nemzeti-ipari Kongresszus (a vállalati igazgatók pártja) együttműködik az oroszországi A. Volszki pártjával. Az Egyesült Demokratikus Mezőgazdasági Párt (a kolhozok és szövetkezetek vezetőinek pártja), valamint a Demokratikus Munkapárt (szakszervezeti aktivisták pártja) szintén az ilyen tendenciákat erősíti.

A nacionalizmussal és neobolsevizmussal vádolt Belarusz Nemzeti Front e jelzőkre némi alapot szolgáltatott: retorikája lényegében nacionalista, a hatalom kritikájában pedig nem minden párt és politikai csoportosulás osztja nézeteit.

Szélsőséges ítéletalkotása és nemegyszer dogmatikus megközelítései ellenére ugyanakkor továbbra is a Belarusz Nemzeti Front örülhet a legnagyobb társadalmi támogatásnak. A népszerűségi lista második helyén a neokommunisták, harmadik helyén pedig a liberálisok és a szociáldemokraták állnak. A jövőben a BNF elszigetelődésére lehet számítani. Ebben szerepet fog játszani a kommunisták azon törekvése, hogy minden demokratikus erőt bevonjanak a koalícióba.

A politikai élet fejlődésének iránya különböző lehet: a neokommunisták erősödése Kebics és csapatának győzelmét, míg Suskevics törekvéseinek érvényesülése tekintélyvel alapuló kormány létrehozását jelentené. (Egy ilyen kormány dolgozná ki és fogadtatná el az új alkotmányt és folytatná le az elnökválasztásokat is.) Úgy tűnik, a választásokig valószínűleg csak e két lehetőség között lehet érdemben választani.

(Engelmayer Ákos)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

393.
1992. december 14.

Rejtjeltávirat Varsóból. Engelmayer Ákos nagykövet
megbízólevelének átadása Sztanyiszlav Suskevicsnek,
a Legfelsőbb Tanács elnökének Minszkben

002416/2

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Varsó
Azonosító: VAO20382
Érkezett: 92. 12. 14. 16:01
Készítette: HA
Ellenőrizte:

15638/2944/3

1,41,23, 11

Tárgy: Varsói nagykövetségünk megbízólevelének átadása

1992. december 7-én Minszkben Sztanyiszlav Suskevicsnek, a Legfelsőbb Tanács elnökének átadtam megbízóleveletem. A megbízólevél átadásán belarusz részről jelen volt Piotr Kravcsenko külügyminiszter, Vladimir Szczasztnij, a KÜM illetékes területi főosztályvezetője, valamint Vadim Lazerko, a Protokoll Osztály vezetője.

A megbízólevél ünnepélyes átadását követően fogadott Sz. Suskevics. A beszélgetés során köszönetet mondott, hogy a magyar kormány, a belarusz fél kérésének eleget téve, nem Moszkvában, hanem Varsóban akkreditált misszióvezetőt nevezett ki minszki nagykövetnek.

Az elnök kifejtette, folyamatosan dolgoznak állami szuverenitásuk erősítésén. Egy percig sem felejtetik azonban el a belarusz–orosz kapcsolatok politikai és gazdasági értelemben vett meghatározó jelentőségét.

Törekvéseik megvalósítását és a politikai stabilitást veszélyeztető tényezőként említette meg ugyanakkor az országban állomásozó mintegy 250 ezer fős volt szovjet hadsereget. E hadsereg létszámának folyamatos leépítése, valamint belarusz jellegének erősítésére törekednek. Véleménye szerint több évet is igénybe vesz, míg a hadsereg létszáma 100 ezer főre lesz csökkenthető. Céljuk, hogy a tisztikar egyre inkább belarusz származású legyen. Jelenleg a belarusz tisztok részaránya csupán tíz százalékot képvisel. A FÁK többi országából több tízezer belarusz származású tiszt jelezte szándékát, hogy a jövőben Fehéroroszországban kíván szolgálni. A tisztikar megújítását szolgálja az a Legfelsőbb Tanács-i határozat is, amelynek értelmében ez év végéig a tiszteknek a Belarusz Köztársaságra kell felelszüküdniük.

A FÁK-kal összefüggésben Suskevics elnök elmondta, hogy jelenleg dolgoznak valutaunió megteremtésén, amelynek célja – harmadik országok felé – konvertibilis fizetőeszköz megteremtése lesz. Ebben számítanak Magyarországra, a Visegrádi Csoport támogatására.

Pjotr Kravcsenko külügyminiszterrel a megbízólevél átadását megelőzően folytatam véleménycserét. A miniszter kifejtette: számukra rendkívül fontos mindazon tapasztalatok megszerzése, amelyekkel a Visegrádi Hármak (illetve Négyek) munkájuk során találkoznak. Tekintettel az Oroszországhoz fűződő igen szoros politikai kapcsolatokra, nincs szándékukban felvételüket kérni a Visegrádi Csoportba, ugyanakkor hálásak minden EK-val való kapcsolatokra vonatkozó információért.

Élénken érdeklődött a Visegrádi Csoport szabadkereskedelmi megállapodásának előkészítéséről, várható életbelépéséről. Külön rákérdezett Magyarország szomszédjaihoz való viszonyára, valamint a NATO kapcsolataira.

Kérte: rendszeresen tájékoztassuk a KEK keretében folyó együttműködés alakulásáról, s az elért eredményekről. Tapasztalatainkat fel kívánják használni országuk és az európai integráció kapcsolatrendszerének kialakításánál.

Az elnökhöz hasonlóan külön köszönetet mondott azért, hogy a magyar kormány a belarusz kérésnek megfelelően úgy döntött, hogy Magyarországot a nem Moszkvában, hanem Varsóban akkreditált nagykövettel képviselteti.

P. Kravcsenko igen melegen beszélt budapesti látogatásáról, nagyra értékelte a magyar diplomácia vezetőjével kialakult barátinak mondható kapcsolatát is. Meg erősítette a külügyminiszterünknek szóló meghívását és jelezte, magyar partnerét gyakorlatilag bármikor kész fogadni.

A külügyminiszter és az illetékes főosztály vezetője külön-külön is hangsúlyozták annak fontosságát, hogy Magyarország és Fehéroroszország állam- és kormányközi megállapodásokban, egyezményekben is rendezze kapcsolatait. Példaként említették Oroszországot és a Lengyel Köztársaságot.

December 7–8-i minszki tartózkodásom során találkoztam az információs miniszterrel, a kulturális miniszterrel, valamint a Kereskedelmi és Ipari Kamara elnökével, a KÜM illetékes területi főosztályvezetőjével, valamint a Külgazdasági Kapcsolatok Állami Bizottságának helyettes elnökével is. Látogatást tettem a Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társaságának elnökénél, aki örömmel újságolta, hogy náluk működik a Belarusz–Magyar Baráti Társaság.

A Külgazdasági Kapcsolatok Állami Bizottságának elnökhelyettese arra mutatott rá, hogy a magyar–fehérorosz kapcsolatok fejlesztése előtt még óriási lehetőségek vannak. (Jelenleg a kölcsönös forgalmunk a belarusz kereskedelmi forgalomnak csupán 1,5–2%-át teszi ki, de már működik tíz belarusz–magyar vegyesvállalat).

Megbízólevelem átadásának napján – a finn nagykövet meghívására – részt vettem Finnország függetlenségének 75. évfordulója alkalmából rendezett fogadáson, ahol megismerkedtem a belarusz politikai-gazdasági élet számos vezetőjével, valamint a Minszkben akkreditált és ott működő diplomáciai képviselők vezetőivel.

A Minszkben folytatott tárgyalásaimról részletes jelentést küldök.

– 300 – E. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

Protokoll Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 62. doboz

IV. A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG

394.
1992. január 10.

Entz Géának, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökének látogatása Ausztriában

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége

Szigorúan titkos!

Bécs, 1992. január 10.

4/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Tárgy: Dr. Entz Géza politikai államtitkár
december 2–3-i ausztriai látogatása

Központ: 2 példány

Irattár: 1 példány

Készítette: Dr. Perényi János

Melléklet: 55 lap

nk. tanácsos

Gépelte: Fné

Dr. Entz Géza államtitkár kétnapos ausztriai látogatásának kettős célja volt.

1. Eszmecserét folytatni a Kancellári Hivatal és Külügyminisztérium illetéke-seivel.

2. Közelebbről megismerni az ausztriai magyarság, elsősorban a burgenlandi és bécsi magyarok helyzetét és problémáit.

December 2-án Dr. Entz Géza a Burgenlandi Magyarok Kultúregyesület vezetősé-gével, köztük Szeberényi Lajos elnökkel és Galambos Iréneus atyával találkozott Felsőőrött. A BMKE vezetősége ismertette munkáját és elképzeléseit a jövőre nézve. Ezek szerint az elsorvadd burgenlandi magyarság legégetőbb gondja az, anyanyelvi oktatás óvodákban és általános iskolákban. Kiderült, hogy annak ellenére, hogy a leg-felsőbb politikai vezetés (szövetségi szinten) verbális támogatása a népcsoportok írá-nyában pozitívumként értékelhető, a helyi hatóságok, de különösképpen az iskola-igazgatók hozzáállása bürokratikus, gáncsoskodó és a tényleges magyar anyanyelvű oktatás beindítása elé mindenféle akadályt gördítenek. Az előbb említett sérelmeken kívül felhozták, hogy a hivatalos Magyarország elhanyagolja a burgenlandiakat. Ezt

elsősorban úgy értik, hogy magyar miniszterek ausztriai útjaik alkalmából nem keresik fel a burgenlandi magyarokat. Magyarországgal szemben megfogalmazott konkrét elvárásként megfelelő tankönyvek eljuttatása említendő. Fontosnak tartanak továbbá, ha Burgenlandban tiszteletbeli magyar konzul működne.

Biztatónak tekintik a beígért 3 nyelvű gimnázium (német–magyar–horvát) létrehozását. (Erre vonatkozóan lásd Rudolf Scholten és Andrásfalvy Bertalan miniszterek szeptember 19-i tárgyalását.)

Megoszlott a BMKE vezetőségének véleménye az 1990-ben megtartott mikrocenzus és az azt kiegészítő 1991-es vizsgálat értelmezésétől. Ez első látásra azt mutatja, hogy a „köznyelv” (Umgangssprache) kritériuma alapján az 1981-es népszámláláshoz képest 4000-ről 16400-ra emelkedett a magyarul beszélők száma. Szeberényi Lajos elnök ezeket az adatokat elég kritikátlanul kezeli és érvként használja. Galambos atya szerint viszont az a döntő, hogy az óvodás korban lévő gyermekek magyar anyanyelvűsége az 1%-ot sem éri el. (Ez a becslés egybevág Szépfalusi István demográfiai elemzéseivel. Lásd a mellékelt anyagot.)

Összegezve a BMKE vezetőségével folytatott beszélgetést megállapítható, hogy a BMKE vezetősége megosztott és leszámítva az idős Galambos atyát és a beteg Gyenge Imre volt főintendást, alig van értelmiségi tagja. Szeberényi Lajos elnök nem áll a helyzet magaslatán és koncepció nélkül „séreلمي” politikát csinál. A BMKE vezetősége által felsorolt sérelmek természete olyan, hogy (amennyiben hitelesíthetők) valóban összeegyeztethetetlen a jószomszédi viszonyal és az Ausztria által is aláírt számos nemzetközi dokumentummal.

Elmondtuk a vezetőségnek, hogy a jogorvoslás, ha egyáltalán lehetséges, csak akkor képzelhető el, hogy ha sérelmeiket konkrét eseteken bemutatva dokumentálják. Ha ez megtörtént, mérlegelni lehet majd, hogy ezt miként tesszük szóvá az osztrákoknak. Ezzel összefüggésben megemlítenéd még, hogy ezek a sérelmek nem újkeletűek. A BMKE vezetősége az elmúlt évben ezt kétszer is elmondta Perényi János nk. [nagykövetségi] tanácsosnak, aki arra kérte a vezetőséget, hogy az említett sérelmeket pontosan dokumentálják. Ez a mai napig nem történt meg.

December 2-án sor került még egy részletes beszélgetésre Szépfalusi István evangélikus lelkésszel, az ausztriai magyarság egyik markáns értelmiségi képviselőjével. Szépfalusi kifejtette azon nézetét, mely szerint az ausztriai magyarság egyetlen lehetséges útja egy egységes magyar érdekképviselő létrehozása, amely feloldhatná az ausztriai magyarokat megosztó egyesületi ellentéteket (BMKE, Központi Szövetség, Csúcsszervezet). Ezt megvilágítandó mellékeljük Szépfalusi István idevágó publikálásra váró írását.

December 3-án az Osztrák Kancellári Hivatalban felkerestük Kostelka államtitkárt, valamint két munkatársát. A bécsi magyarokkal és a magyar egyesületekkel

kapcsolatban elmondták, hogy megszületett már az az elvi döntés, miszerint a bécsi magyarság népcsoportnak tekintendő és mint ennek legitim képviselője, helyet kap a Népcsoport Tanácsban, igazából arra voltak kíváncsiak, hogy a hivatalos Magyarország hogyan ítéli meg a Központi Szövetséget, illetve a Csúcsszervezetet. Válaszunkban azt hangsúlyoztuk, hogy mi nem kívánunk beleszólni az osztrák egyesületi törvények szerint működő magyar egyesületek dolgaiba. Elmondtuk még, hogy megítélésünk szerint a Központi Szövetség egy önszerveződő, autonóm tömörülés, míg a Csúcsszervezet Világszövetségi tagsága és CH-beli¹⁵⁵ székhelye révén, legalább is korábban a magyar állam függvénye volt. Hozzá tettük, hogy a Csúcsszervezet egyes tagjai, mint pl. a Munkásegylet feltétlenül istápolja a magyar származású bécsi munkásság kultúráját, és ilyen értelemben reprezentatívnak mondható.

Kostelka államtitkár érdeklődésére elmondtuk, hogy a MVSZ átalakult és ma pártpolitikamentes, társadalmi szervezet.

Szintén december 3-án fogadott minket a szövetségi Külügyminisztérium két munkatársa. Kisebbségi kérdésekben beható eszmecsere folytattunk Scherk követ úrral, az I.7-es Osztály (Menschenrechte, humanitäre Völkerrecht, Volksgruppenangelegenheiten) vezetőjével, valamint Weiss követ asszonnyal, az I.7.A Alosztályától (Volksgruppenangelegenheiten). Mindenképpen figyelmet érdemelnek Scherk követ úr fejtegetései a tárgyalási taktikáról. Személyes tapasztalataira támaszkodva (ENSZ, ET) elmondta, hogy a kisebbségi jogokkal kapcsolatban néhány ország (Németország, Ausztria, Svájc, Olaszország, Magyarország és Hollandia) egyeztetni szokta álláspontját. Kiemelte, hogy a nemzetközi fórumokon az ilyen jellegű tárgyalások alkalmával a delegátusok egyéni kezdeményezéssel, taktikázással és lobbizással tényleges eredményeket tudnak elérni.

Különösen figyelemre méltó volt az a megállapítása (saját ENSZ tapasztalataira hivatkozva), hogy többször állt elé az a helyzet, mikor egy az említett országok által egyeztetett álláspontot sikerült elfogadtatni olyan országokkal is (Kína, India, Görögország stb.), amelyek általában mereven elzárkóznak a kisebbségi jogok megadásától, de a nehezen kiharcolt minimumkonszenzus azon bukkant meg, hogy az utolsó pillanatban a magyar delegátus előző egyeztetés nélkül előállt újabb követelésekkel. Ezért tartja Scherk követ úr a mindenkori gondos egyeztetést elengedhetetlennek.

Számomra újdonság volt (ezt osztrák diplomatáknál eddig nem tapasztaltam), hogy Scherk követ úr explicit utalt a magyar–osztrák érdekközösségre kisebbségi vonatkozásban megemlítve Dél-Tirolt.

Az ET idevágó tevékenységét Scherk követ úr úgy értékelte, hogy jelentős előrelépésre lehet számítani az elkövetkezendő időszakban, és reális esélye van egy kisebb-

¹⁵⁵ Collegium Hungaricum, Bécs.

ségi charta elfogadásának. Ennek gyakorlati jelentőségét viszont szkeptikusan ítélte meg, hiszen az igazi próbakő a tagországok ratifikációja lesz.

December 3-án délután Entz Géza államtitkár Dr. Hunkár Dénes nagykövet jelenlétében az egybegyűlt magyar egyesületi vezetőknek kifejtette a magyar kormány kisebbségpolitikájának alapelveit. Ennek az összejövételnek az volt a célja, hogy megindítsa az ellenlábás magyar egyesületi vezetők közti dialógust. A tanácskozás ennek megfelelően semleges helyen zajlott le (egy osztrák diákegyesület klubhelyiségében). Dr. Hunkár Dénes elmondta, hogy a magyar nagykövetség az egyesületi vitákban semleges, és hogy megengedhetetlen, hogy az egyesületi ellentétekben egyesek próbálják belevonni a nagykövetséget.

Végezetül 3-án este Dr. Entz Géza informális vacsorán vett részt, néhány az üzleti és pénzügyi világot képviselő neves ausztriai magyar személyiséggel (Festetics György, Bethlen Miklós, Windisch-Grätz Vince, Pallavicini Károly, Szapáry István, Batthány Zsigmond, Pongrácz Vilmos). A jelenlévők többsége első alkalommal találkozott az új Magyarország magasrangú képviselőjével. Dr. Entz Géza államtitkár széleskörű tájékoztatót tartott az otthoni helyzetről. Sok szó esett arról, hogy a nyugati magyarság mit tehet Magyarország érdekében. A beszélgetés folyamán éles kritika hangzott el a kárpótlási törvényről.

Az ausztriai magyarsággal kapcsolatos álláspontunk kialakításához figyelembe kell venni, hogy az elmúlt évek eseményei a nagymérvű bevásárló és egyéb turizmus a vasfüggöny lebontása és a kommunista rendszer bukása következtében a magyar nyelv Ausztriában felértékelődött. Meglepően sok osztrák tanul magyarul, és feltehetőleg megerősödik az itteni magyarok öntudata. Burgenland vonatkozásában megszűnt az a korábbi beidegződés, mely szerint egyenlőségjelet tettek a magyar és a kommunista között.

Ugyanakkor ezzel ellentétes irányba mutatnak a legutóbbi hónapok eseményei: növekszik az idegengyűlölet és a félelem a keletről prognosztizált menekült hullámtól. Erre utalnak a közvéleménykutatási eredmények és ezt hangoztatják a médiák. Ez nem azt jelenti, hogy magyarellenes hangulat lenne kialakulóban, de intő jel.

Tekintettel arra, hogy az ausztriai magyarok mintegy 10%-át érinti az egyesületi tevékenység, valamint arra a tényre, hogy a meglévő egyesületek és a közöttük lévő ellentétek egy elavult struktúra maradványai, megítélésünk szerint hiba lenne bizonyos egyesületi tömörülésekre „tenni”. Sokkal inkább támogatást érdemelnek azok a törekvések, melyek egy összmagyar érdekképviselő irányába mutatnak.

Az első lépés egy ilyen érdekképviselő felé lehetne a Központi Szövetség bejutása a népcsoport tanácsba. Amennyiben a megkezdett párbeszéd (a Központi Szövetség és a Csúcsszervezet között) eredményes lesz, nem elképzelhetetlen, hogy közös tömörülés jön létre.

Kérjük a jelentés egy–egy példányát a Regionális Együttműködési Főosztálynak és dr. Entz Géza államtitkárnak megküldeni.

(Dr. Hunkár Dénes)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 8. doboz

395.
1992. január 15.

Gurszki Zsuzsannának, a Külügyminisztérium 3. Területi
Főosztály munkatársának összefoglalója a csehszlovákiai
magyarság politikai és jogi helyzetéről

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Készítette: Gurszki Zsuzsa
Jóváhagyta: Karl Erika

Szigorúan titkos!
Készült: 7 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Katona I.
Martonyi J.
Bába I.
Saját (2)

Feljegyzés

Tárgy: A csehszlovákiai magyarság politikai és jogi helyzete

Létszám, területi elhelyezkedés

A szlovákiai magyarság Szlovákia déli határa mentén, a határsávra, a Dunára, az Ipolyra tapadva húzódik, néhol szélesebb, néhol keskenyebb sávban. A legszélesebb, leghomogénebb területei a Csallóköz és a Mátyusföld környéke, a Garam és az Ipoly vidéke és Gömör déli része, a Bodroghöz. A magyarság 13 járásban és két nagyvárosban (Pozsony, Kassa) él. Döntő része a mezőgazdaságban és a mezőgazdasági feldolgozóiparban dolgozik.

Az 1991. évi márciusi népszámlálás előzetes adatai szerint Szlovákiában 566 741 magyar nemzetiségű él, a jelentés azonban nem tér ki arra, hogy hányan vallották magukat magyar anyanyelvűnek. (A végleges adatokat néhány hónap múlva közlik.) A magyar kisebbség a népszámlálás eredményeiben csalódott, mert földcsuszamlást remélt a magyar nemzeti kisebbség javára. A lemorzsolódás okát elsősorban az iskolapolitika következményének tekintik. A Szlovákiában élő magyarok száma 700–800 ezerre becsülhető. Csehországban körülbelül 22 ezer magyar él.

Politikai, kulturális szerveződés lehetőségei

A politikai fordulatot követően a magyar nemzeti kisebbség számára lehetővé vált autonóm szervezetek létrehozása, a politikai életben való részvétel, érdekeinek önálló képviselete. Az 1990. évi parlamenti és a helyhatósági választásokon a magyar nemzeti kisebbség jelentős sikereket ért el: 23 magyar nemzetiségű képviselő (18,5%) került a Szlovák Nemzeti Tanácsba, ebből az FMK 5, az Együttélés 5, az MKDM 7 fővel van jelen, független 1, CSKP 4, Szlovák KDM-en belül 1 fő. A Szövetségi Gyűlés Népi Kamarájában: Együttélés 6 fő, a Szövetségi Gyűlés Nemzetek Kamarájában: az FMK 4 fő, az MKDM és Együttélés Koalíció 7 fő. (Összesen 17 fő, 4,8%.) A magyar pártok a parlamentben a törvények elfogadása során nem egy esetben a mérleg nyelve szerepét töltik be.

A helyhatósági választásokon a három magyar párt jelöltjei – az 510 magyar kisebbség lakta helységben – 190 polgármesteri posztot nyertek el. Ebből az Együttélés 102 polgármesteri helyet szerzett. Az önkormányzatok azonban a központosított állami közigazgatás miatt (helyi kormányhivatalok felügyelik, melyeket egy kivétellel szlovák „káder” irányít) minimális mozgástérrel rendelkeznek, nincs beleszólásuk sem az oktatásügybe, sem az egészségügybe.

A magyar nemzeti kisebbség politikai erői között a kisebbségi jogokért folyó harcban nem jött létre egység. A nézetkülönbségek a magyar nemzetiség érdekeit politikai koncepciója középpontjába helyező Együttélés Mozgalom és a liberális eszméket hirdető Független Magyar Kezdeményezés között a legerősebbek. A két mozgalom között foglalt helyet, bár inkább az Együttélés felé hajlik a szlovákiai magyar hívők által támogatott Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom. A három politikai mozgalom között konszenzus csupán a nemzetiség jövőjét meghatározóan érintő helyzetekben jött létre (pl. szlovák nyelvtörvény elítélése, földtörvény), azonban a probléma kezelése során eltérő gyakorlati lépésekhez folyamodnak. A polarizálódás a pártokon belül is megindult. Megalakult a Magyar Néppárt. programjában a pluralista demokrácia politikai rendszerének elvét, a jogállamiságot vallja magának, célja, hogy a szlovákiai magyar mozgalmak gyűjtő pártjává váljon.

A több mint 100 ezres tagsággal rendelkező, politikai pártok fölött álló szlovákiai magyar társadalmi szervezet, a CSEMADOK¹⁵⁶, hagyományaival, kiépített struktúrájával komoly mozgósító potenciállal rendelkezik és összefogja a szlovákiai magyar társadalmat. A szervezet tavalyi XIV. közgyűlésén megerősítette, hogy meg kívánja

¹⁵⁶ A Csemadok jelentése a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete. 1949. március 5-én alapították Pozsonyban, célja a magyar kulturális hagyományok ápolása. 1968-ban az elnevezése Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége lett.

őrizni politikamentes jellegét. Ugyanakkor a CSEMADOK felvállalja a kultúra ápolása mellett a szlovákiai magyarság érdekvédelmét is.

A kormány és a Pártok Viszonya a szlovákiai magyar kisebbséghez

A választások óta eltelt időszakban a magyar nemzeti kisebbség és a többség viszonyában számos problematikus kérdés merült fel. Ezek kiváltói a nacionalista beállítottságú szlovák pártok és mozgalmak. Az utóbbi félévben a kormányzati politika részéről nem tapasztalható magyar kisebbség ellenes magatartás. Ügyel arra, hogy a nemzetközi közvélemény előtt pozitív fényben jelenjen meg. Ennek a célnak rendeli alá propaganda tevékenységét is.

A szlovák és a szlovákiai magyar pártok és mozgalmak közötti kapcsolat minimális. A szlovákiai politikai életben kis befolyással bíró liberális Polgári Demokratikus Unió – a Nyilvánosság az Erőszak Ellen Mozgalom jogutódja – korrekt viszonyt tart fenn az FMK-val.

A Szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom és a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom közt érdemi kapcsolat nem létezik. A szlovák KDM részéről történt eddigi kezdeményezések kézzelfogható eredményt nem hoztak.

A Vladimír Mečiar vezette Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom – a NYEE Mozgalomból vált ki – az ősz folyamán megkísérelte az Együttéléshez való közeledést, ám az Együttélés Mozgalom számára kielégítő koncepciót még az ígéretek szintjén sem tudott felajánlani.

A Szlovák Nemzeti Pártnak és a hozzá szellemileg közel álló Matica Slovenská¹⁵⁷ Ján Márkus vezette „mozgalmi szárnynak”, és a Stúr Társaságnak a magyar nemzeti kisebbséghez fűződő viszonya ellenséges. E párt politikáját jellemzi leginkább az a törekvés, hogy a szlovák államszuverenitás kérdését bevezesse a politikai harcba. Szeparatista törekvései magyar és cseh ellenességgel párosulnak. Ultranacionalista programja és elvei alapján a magyarság jogos követeléseit – elsősorban propagandájában – úgy próbálja beállítani, hogy azok mögött elszakadási szándék húzódik meg. Kisebbségi politikájának egyik eleme a szlovákiai magyarság és a magyarországi szlovákság helyzetének történelmi összefüggéseket nélkülöző összehasonlítása, amely nélküli az országainkban élő kisebbségek helyzetének javítását célzó elképzeléseket, „a két nemzet örök szembenállását”, a magyarság történelmi szlovákellenességét hirdeti.

¹⁵⁷ A Matica slovenská cseh és a szerb minta alapján 1863. augusztus 4-én Turócszentmártonon alakult meg mint a magyarországi szlovákok kulturális és művelődési egyesülete. 1875. április 6-án a magyar kormány betiltotta a működését. 1919-ben a csehszlovák állam létrejötté után újjáalakult.

Prága az európai normákat tiszteletben tartó liberális kisebbségpolitika mellett száll síkra, bár hajlamos arra, hogy a gyakorlati intézkedéseket az összeurópai normák hiányára hivatkozva halogassa, (pld. kollektív jogok kérdése). A kiélezett csehszlovák viszony következtében a szlovák nyomásnak engedve a csehszlovák fél a „békesség” érdekében a magyar nemzeti kisebbség ügyét hallgatólagosan a szlovák kormánynak engedte át.

Jogi helyzet

A magyar nemzeti kisebbség jogi helyzete ellentmondásos és sok esetben problematikusnak nevezhető.

1991. januárjában megszületett az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes nyilatkozatára épülő emberi jogok csehszlovákiai Alkotmánylevele. Ez a törvény úgy rendelkezik, hogy a nemzetiségek életével összefüggő ügyek intézése legalább bizonyos minimális szinten a szövetségi politikai szervek hatáskörének része maradjon. Ugyanakkor ez az alkotmánylevelével a nemzeti kisebbségeknek csak a polgári szabadságjogait, alapvető emberi jogait kodifikálja az ország többi állampolgárával azonos módon, s nem tér ki sajátos jogaikra. A törvény végrehajtási utasítása a mai napig nem született meg és hiányzik az érvényesítését kieszaközölni képes Alkotmánybíróság intézménye is. Továbbra is érvényben vannak az alkotmánylevelének ellentmondó jogszabályok, mint pl. a szlovákiai nyelvtörvény, sőt annak önkényes értelmezésével a szlovák belügyminisztérium helység és utcanévtáblákat szedett le, megtagadja a települések történelmi neveinek visszaállítására rendezett népszavazások eredményeinek megerősítését.

A Szövetségi Gyűlés által elfogadott kárpótlási törvény hátrányosan érinti a csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbséget, mivel hatálya 1948. január 1-ig terjed ki, a magyarság 1945–48. évi jogfosztásának időszakát nem foglalja magába. A magyar kisebbség számára a földtörvény is csupán erkölcsi elégtételt jelenthet, rendelkezései azonban a gyakorlatban felemás módon érvényesülnek.

Igen nagy a valószínűsége annak, hogy ebben a választási periódusban már semmi esélye sem lesz egy szövetségi szintű nemzetiségi törvény kidolgozásának és elfogadásnak, A szlovákiai magyarság képviselői az Alkotmánylevelet keretnek tekintik, amelyet egy újabb nemzetiségi törvénynek kellene követnie.

Az Együttélés–Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom javaslatot tett az új csehszlovák alkotmánynak a nemzeti és etnikai kisebbségek jogait rögzítő fejezetére, amely az 1968/143. sz. törvényre épít, azt konkretizálja. A tervezet pozitív diszkriminációt, az anyanemzettel való kapcsolattartást, a kvóta nélküli anyanyelv használat

jogát, egy jövőbeni nemzetiségi kódex megalkotását szorgalmazza. A tervezetben a hazához való jog szerepel a korábbi államalkotó nemzetiség státuszának követelése helyett. Új eleme a lakóhelyi nemzetiségi összetétel védelmének deklarálása, az önálló végrehajtási szervek iránti igény. Az Együttélés–MKDM hasonló tartalmú javaslatot tett a szlovák alkotmány kisebbségek jogait rögzítő fejezetére is.

Budapest, 1992. január 15.

*Gurszki*¹⁵⁸

MNL OL XIX–J–1–j 1992 13. doboz

¹⁵⁸ Kézírással.

396.
1992. január 30.

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom javaslatot kíván
beterjeszteni a Szlovák Nemzeti Tanácsnak a magyarsággal
szemben 1945–1949 között alkalmazott kollektív bűnösség
elvének elítélésére

00266/1

A Magyar Köztársaság
Főkonzulátusa

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

17/SZT/1992.
Készült 3 példányban
Kapja: 2 pld. Központ
1 pld. Saját
Előadó: Váradi Lajos
Gépelte: Bárányné

Pozsony, 1992. január 30.

Tárgy: Az MKDM deklaráció javaslata
a magyarsággal szemben 1945–49-ben
alkalmazott kollektív bűnösség elítélésére

Mell.: 2 db

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom az Országos Választmányának legutóbbi nagykaposi ülésével összhangban javaslatot kíván beterjeszteni a Szlovák Nemzeti Tanácsba a magyarsággal szemben 1945–49 között alkalmazott kollektív bűnösség elvének elítélésére.

A deklaráció indoklásában kifejtik, hogy a javaslat a szlovák–magyar viszony érzékeny területét érinti, azonban tovább már nem lehet hallgatni. Sokkal tisztességesebbnek tartják a kérdés olyan formában történő rendezését, amint azt a parlament a zsidók és a németek esetében tette. (Amint az ismeretes a szlovák parlament mindkét nemzetiségtől bocsánatot kért.)

A továbbiakban a javaslat kitér arra, hogy egyesek valószínű összefüggésbe hozzák a magyarok kollektív bűnösségét az 1938–45 között történt eseményekkel. Az utóbbi azonban nem a szlovákiai magyarság, hanem Szlovákia és Magyarország ügye, amelynek tisztázására a két ország parlamentjei között bizottság alakult. A kollektív bűnösség viszont egyik oldalon a szlovákiai magyarságot érinti, másrészt a szlovák államot és annak törvényhozó testületét, továbbá a Szövetségi Gyűlést és

a köztársasági elnököt. Az SZMT 104/1945, 4/1945, 50/1945, 21187/1945 és 99/1945-ös határozataiban azonban egyedül csak az SZMT-re vonatkoznak.

A javaslattal lehetőséget adnak a legfelső szlovák törvényhozó szervnek, hogy egy újabb lépést tegyen a múlt rendezésére. (A deklaráció még nem végleges szövegét mellékeljük.)

A javaslatot – további finomítás után – a jövő héten kívánják benyújtani a szlovák parlament elnökségének. Ehhez feltételezik, hogy csatlakozik az Együttélés, sőt az FMK–MPP SZNT-beli képviselői is. Szeretnék további – szlovák nemzetiségű – képviselőket is megnyerni az ügynek. Tudatában vannak annak, hogy a jelenlegi helyzetben – figyelembe véve a közelgő választásokat – nehezen képzelhető el, hogy a szlovák parlament elfogadna egy ilyen nyilatkozatot. Várhatóan az időhúzás taktikáját kívánják alkalmazni, vagyis először a parlamenti bizottságok elé utalják és így próbálják a választásokig „elaltatni” az ügyet. Annak tudatában vállalják a nyilatkozat benyújtásával járó felelősséget, hogy az ügy kapcsán tovább éleződhet a szlovák–magyar feszültség.

(Boros Jenő)
főkonzul

melléklet

A Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozata a magyar nemzetiségű szlovák állampolgárokkal szemben 1945–49. között alkalmazott kollektív bűnösség elvének alkalmazásáról

Mi a Szlovák Köztársaság szabadon és demokratikusan választott parlamentjének képviselői a totalitárius rendszerből a tényleges demokráciába vezető nehéz és bonyolult úton becsületesen és lelkiismeretesen rendezni szeretnénk a múlt minden adóságát. A Szlovák Nemzeti Tanács a szlovák állampolgárságú zsidók 1942–44. közötti deportálásának, valamint a német nemzetiségű állampolgárainak a sorsával kapcsolatos nyilatkozatot követően szükségesnek tartja állást foglalt a magyar nemzetiségű szlovák állampolgárokkal szemben 1945–49. között alkalmazott kollektív bűnösség alkalmazásának kérdésében.

A magyar nemzettel közösen élünk már ezer éve ebben a régióban, Európa földrajzi középpontjában. Együttélésünk nagyobb részben harmonikus volt, de előfordultak konfliktushelyzetek is. Ezek közé tartozik az 1938–49. közötti időszak, amikor is a hitleri birodalom fokozott nyomása következtében is ebben a régióban sajnálatos eseményekre került sor. Az a véleményünk, hogy az 1938–45. közötti időszakot rész-

letesen meg kell vizsgálni és a szakértőknek-történészeknek objektíven értékelni kell, majd állást foglalni, miután erre az elmúlt 45 évben nem került sor. Nem hagyhatjuk azonban a tényleges demokráciához vezető úton figyelmen kívül az 1945–49. között, a Csehszlovák Köztársaság államiságának visszaállítását követően történt eseményeket. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a nehéz háború utáni időszakban a kassai kormányprogramban, majd ezt követően a Szlovák Nemzeti Tanács egyes törvényeiben Szlovákia magyar nemzetiségű állampolgáraival szemben a kollektív bűnösség elvét alkalmazták. Szlovákia ezen állampolgárai az említett törvények következtében néhány évre elvesztették állampolgárságukat és állampolgári jogukat.

Ma a ténylegesen szabad társadalom létrehozása vágyától vezérelve rendeznünk kell a múlt ezen adóságát is. Ünnepelesen kijelentjük, hogy elítéljük a kollektív bűnösség elvét, bármilyen érvekkel is kívánnák azt indokolni. Megengedhetetlennek tartjuk, hogy a kollektív bűnösség bélyege maradjon Szlovákia jelenlegi vagy volt állampolgárán. Egyúttal javasoljuk a CSSZSZK Szövetségi Gyűlésének is, hogy ebben a kérdésben a Szlovák Köztársaság legmagasabb törvényhozó szervéhez hasonlóan járjon el.

A demokratikus és szabad Szlovákiából baráti kezet nyújtunk minden nemzetnek, valamint a világ minden jót akaró emberének és felhívjuk a térség minden parlamentjét hasonló lépés megtételére.

MNL OL XIX-J-1-j 1992 13. doboz

397.
1992. január 30.

A Romániai Magyar Történelmi Egyházak és a Romániai Magyar
Demokrata Szövetség közös Memoranduma az előkészületben
lévő román vallásügyi és oktatási törvényekkel kapcsolatban

00567

A Magyar Köztársaság

Nagykövetsége

27/SZT/1992.

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példányban

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Nagy József

Gépelte: Sulyáné

Szigorúan titkos!

Érvényes: Visszavonásig!

Bukarest, 1992. január 30.

Tárgy: A romániai magyar egyházak és az
RMDSZ közös Memoranduma a vallásügyi és
az oktatási törvénnyel kapcsolatban

Hivsz.: 27/12 ottani RT.

Melléklet: 15 lap

A Romániai Magyar Történelmi Egyházak és az RMDSZ közös Memorandumban foglalták össze az előkészületben lévő vallásügyi és oktatási törvényekkel kapcsolatos álláspontjukat. E dokumentumot a Domokos Géza vezette RMDSZ-küldöttség rövid látogatás keretében átadta Theodor Stolojan miniszterelnöknek, aki ígéretet tett annak megfelelő tanulmányozására. A Memorandumot a Szenátus és a Képviselőház Állandó Irodája, valamint az oktatási és a művelődési miniszter részére is eljuttatták.

A Memorandum felsorolja a vallásügyi törvénytervezet néhány kulcsfontosságú cikkelyét és hangsúlyozza az aláírók különleges érdekelttségét e kiemelt elemek megőrzésében, melyeket az alábbiakban röviden összefoglalunk.

A tervezet szerint az egyes vallási felekezetek szabadon létesíthetnek és tarthatnak fenn kántorképzőket, teológiai szemináriumokat, teológiai akadémiákat, teológiai egyetemeket stb., valamint általános és szakprofilú felekezeti oktatási intézményeket minden képzési szinten. A tervezet előírja az egyházi személyzet fizetésének állami költségvetésből való folyósítását. Az egyik, legfőbb konfliktushelyzetet előidéző probléma az államosított, szövetkezetesített, vagy hatalmi nyomásgyakorlás hatására átengedett – az egyházaktól törvénytelen, önkényes módon elvett – egyházi vagyon kérdése, melynek a volt tulajdonosok vagy a jogutódok részére történő visszaszolgáltatására a tervezet hangsúlyozottan igényt tart.

A Memorandum szerzői kiábrándultságukat fejezik ki azzal kapcsolatban, hogy az utóbbi két év folyamán a hatóságok megőrizték hajthatatlanul elutasító álláspontjukat az egyházi javak visszaszolgáltatása kérdésében. A továbbra is orvosolatlan egyházi sérelmek közül a legsúlyosabbak a következők:

- a diktatórikus hatalom által kisajátított templomok, kolostorok és egyházi javak;
- elvett felekezeti iskolák, ingatlanok és egyéb jövedelemtermelő források;
- az egyházak kötelesek voltak átadni a megőrzésükben lévő, a polgári anyakönyvi hivatalok létrehozása előtt keletkezett anyakönyveket, melyeket – kérésük ellenére – máig sem kaptak vissza;
- elvett egyházi archívumok és könyvtárak, valamint múzeumi gyűjtemények;
- az egyházak kötelesek voltak átadni kultikus rendeltetésű művészeti értéktárgyaikat, melyeket a nemzeti kulturális részévé nyilvánítottak;
- a bírósági eljárás nélkül végrehajtott házkutatások alkalmával elvett könyvek és dokumentumok vissza nem szolgáltatása.

A Memorandum az oktatási törvény alapul vett (a megírás pillanatáig a szerzők által ismert) változatát a románság szempontjából egy jól átgondolt, nyugati mintájú szabályozásnak minősíti. Másrészt azonban, a nemzeti kisebbségek szempontjából a tervezet nyilvánvalóan hátrányos diszkriminatív rendelkezéseket tartalmaz, melyekre korábbi egyetlen oktatási törvényben sem volt példa. A lakosság homogenizálására, a kisebbségi oktatás „hátatalanítására” irányuló törekvések sugallták azt a rendelkezést, miszerint az orvosi-, műszaki-, agrár-, közgazdasági- és szakmai képzés román nyelven történik (108 §). Ennek elfogadása azt jelentené, hogy tetszetős demokratikus elvek deklarálása ellenére a magyar nemzetiségű iskolások 90%-a román nyelven fogja folytatni a tanulmányait. A tervezet egy másik, súlyosan diszkriminatív rendelkezése szerint a felvételi és egyéb minősítő vizsgák is románnyelvűek lesznek (11. §, 4. bek.). Utóbbi előírás ellentétes a Románia által is elfogadott, a Memorandum mellékleteiben idézett nemzetközi dokumentumokkal, valamint alkotmányrészekkel. A Memorandum szerzői leszögezik, hogy az oktatási törvénytervezet jelen állapotában – direkt vagy indirekt módon – a nemzeti kisebbségek identitásvesztését célozza.

A Memorandum szerzői értetlenségüket fejezik ki annak kapcsán, hogy a tervezet nem tesz említést a magyar nyelvű egyetemi oktatásról, sőt, kimondja a marosvásárhelyi egyetem néhány tanszékén egyelőre még létező magyar nyelvű felsőfokú orvosi képzés felszámolását is. A Memorandum itt spanyol, finn és svéd kisebbségi anyanyelvi felsőoktatási példákra hivatkozik. A szerzők sajnálattal állapítják meg, hogy a magyar egyházak és kisebbségi szervezetek magyar nyelvű felsőoktatással kapcsolatos eddigi petíciói, memorandumai a hatalom részéről válasz nélkül maradtak, egy-

úttal megragadják az alkalmat, és ezúttal is kérik a magyarnyelvű felsőoktatási hálózat még 1992–1993-as tanévben történő beindítását.

A Memorandum a fentiek szellemében javasolja egy új, a vallási felekezetek keretében történő oktatással foglalkozó szakasz tervezetbe iktatását, valamint a nemzeti kisebbségek oktatására vonatkozó szakasz megfelelő módosítását, oly módon, hogy az rögzítse a képzés minden szintjére kiterjedő, kisebbségi nyelvű oktatási rendszer létét és biztosítsa, annak működését, amelyért egy, az oktatási miniszternek alárendelt államtitkár a felelős. A javaslat mind a nemzeti, mind a nemzeti kisebbségi oktatási rendszerben kimondja háromféle oktatás – az állami, a felekezeti és a magán – létét. Az anyag szerint a kisebbségi oktatásban a felvételi vizsgákat a tetszőlegesen választott nyelven lehet letenni. Kimarad az a cikkely, mely szerint Románia történelmét és földrajzát román nyelven és román tankönyvek alapján kell tanítani, ehelyett a szerzők kötelező tantárgyként az illető nemzeti kisebbség történelmének és hagyományainak tanítását javasolják bevezetni. A Memorandumban kifejtett javaslatokra összességében jellemző, hogy az oktatás – azon belül főként a kisebbségi oktatás – megszervezésével, működésével kapcsolatos érdemi döntéseket nagymértékben decentralizálják, meghatározó szerepet szánnak a helyi közigazgatási, illetve az érintett szervezetek, egyházak képviselőinek.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 51. doboz

398.
1992. február 3.

Misur Györgynek, a Külügyminisztérium Regionális
Együttműködési Főosztálya főosztályvezetőjének köszönőlevele
Hunkár Dénes bécsi nagykövet számára az ausztriai
magyarsággal kapcsolatos tevékenységéért

00232

Külügyminisztérium
Telefon: 156–8000
Budapest, Pf. 72.
1525

Szigorúan titkos!
00232/1992.

Dr. Hunkár Dénes
nagykövet

Bécs

Köszönettel vettük és nagyra becsüljük Nagykövet úr és munkatársai figyelmét és tevékenységét az ausztriai magyarság, a magyar kisebbségvédelem kérdéseire irányuló munkájában.

Örömmel tájékoztathatom, hogy általános elképzelései és javaslatai (B/1/SZT./1991.) egybevágnak a Regionális Együttműködési Főosztály hatáskörébe tartozó tevékenységének most kidolgozott irányelveivel és várható alkalmazásával. A REPO külképviseletekkel való együttműködésének tervezete is elkészült, remélhetőleg közeli jóváhagyása után kiküldhetjük önnek véleményezése és a további együttműködésünk érdekében.

Nagy érdeklődéssel vettük Entz Géza államtitkár 1991. decemberi ausztriai látogatásáról készített beszámolóját (4/SZT./1992.). Engedje meg, hogy néhány megjegyzést fűzzünk ehhez:

– Teljes mértékben egyetértünk felfogásával, miszerint a BMKE vezetői részéről elhangzott sérelmek kezelésében a legmesszebbmenő gondosságot és körültekintést kell tanúsítani.

– A magyar egyesületek vitáinak kérdésében kifejtett álláspontja példamutató, ezt a szellemiséget javasoljuk minden érintett külképviseletünk számára.

– Tájékoztatom arról, hogy a külképviseletek határokon túli magyarságok segítésére szánt éves költségkeretek felhasználásában rugalmasabb lehetőségeket fogunk alkalmazni, de fő szempontként a magyar egyesületek támogatását ösztönözzük. Erről rövidesen tájékoztatást küldünk.

– A burgenlandi magyarság ellátásában felmerülő igényeket (politikai figyelem, tankönyvellátás, tiszteletbeli konzul intézménye) a magunk részéről is számon tartjuk és a lehetőségeink szerint eljárunk.

– Igen figyelemreméltónak tartjuk Scherk követ úr fejtegetéseit és javasoljuk a vele, valamint munkatársaival való folyamatos kapcsolattartást, mivel politikai érdekeink szempontjából rendkívül fontos a nemzetközi szervezetekben az osztrák küldöttekkel való zavartalan együttműködés (az általa „túl buzgó”-nak minősített magyar magatartásra történt utalását tapasztalataink és ismereteink szerint mindemellett kérjük fenntartással kezelni, anélkül, hogy vitába szállnának vele).

– Az üzleti és pénzügyi világban befolyásos magyar személyiségekkel való együttműködést a határokon túli magyarságok viszonyában mi is az egyik döntő mozzanatként kezeljük, s készek vagyunk Nagykövet úr tapasztalatait és javaslatait a hazai szervezőmunkában számon tartani és gyümölcsöztetni.

Budapest, 1992. február 3.

(dr. Misur György)
főosztályvezető

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz

399.
1992. február 20.

Mohácsi Istvánnak, a washingtoni nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója az amerikai külügyminisztérium
1991. évi jelentéséről, különös tekintettel az emberi jogok
magyarországi érvényesítésére

001052

Embassy of the Republic of Hungary
3910 Shoemaker street, N.W.
Washington, D.C. 20008
Tel: (202) 362–6737

Szigorúan Titkos!

Washington, 1992. február 20.

10/1992.

Tárgy: Az amerikai Külügyminisztérium
1991. évi jelentése az emberi jogok
nemzetközi érvényesüléséről

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példány
Külképviselet: 1 példány

Kapcsolatos: 69/1992 itteni fax
(Bába Ivánnak)

Készítette: Dr. Mohácsi István

Melléklet: 1 boríték
Érvényes: visszavonásig

Gépelte: M.M.M.

Az amerikai törvényi előírásoknak megfelelően a State Department az elmúlt év végén is elkészítette – alapvetően nagykövetségeik jelentésére támaszkodva – a világ országainak emberi jogi elveit és gyakorlatát értékelő jelentését. Ez az USA-n kívül valamennyi ENSZ-tag és néhány világszervezeti tagsággal még nem rendelkező régió helyzetét tartalmazza.

A Magyarországgal foglalkozó részt az alábbiakban ismertetjük, követve a jelentés immár hagyományos felosztását:

1. A személyiségi jogok tiszteletben tartásával foglalkozó rész bevezetőjében természetesen megállapítja, hogy a hatóságok részéről politikai gyilkosság, kínzás, vagy a fogvatartottakkal szembeni kegyetlen bánásmód nem volt tapasztalható. Ilyen jellegű eltűnés sem történt. A fejezet tárgyilagosan ismerteti igazságszolgáltatási

rendszerünket, semleges hangvételben téve említést arról, hogy az óvadék és az esküdtszék rendszere nem létezik. Az igazságszolgáltatás pozitív kicsengésű leírása során említést tesz arról is, hogy egyes esetekben a bírósági eljárást zárttá lehet nyilvánítani, valamint, hogy az folyamat alapvetően kivizsgáló – azaz a vádirat nyugvó – és nem érveket ütköztető jellegű. A fejezet kissé pontatlanul tesz említést a Fővárosi Bíróság és a Megyei Bíróságok elhelyezkedéséről a magyar bírósági rendszerben.

2. A polgári szabadságjogok tiszteletben tartása. A szerzők megállapítják, hogy a sajtószabadságot az Alkotmány garantálja, és az a gyakorlatban megvalósul. Külföldi befektetők számos sajtótermékben szereztek érdekeltséget. Csaknem valamennyi rádió és televízió állomás állami kézben van, ez alól kivétel a *NAP TV*¹⁵⁹, valamint a *Rádió Híd*¹⁶⁰. A jelentés említést tesz a médiatörvény hiányáról, a törvényelőkészítés alapkérdéseiről (kell-e ilyen törvény egyáltalán, külföldi tulajdonrészesedés megengedhető mértéke, a frekvenciamoratórium sorsa), valamint az ezzel kapcsolatos pártok közötti politikai vitákról; illetve a *Szent Korona Újság* elleni eljárásról¹⁶¹. A fejezet megállapítása szerint a gyülekezési, vallás és mozgásszabadság maradéktalanul érvényesül. Elismeréssel szól menekültpolitikánkról, amelynek alapján az ország 1988 óta mintegy 70.000 embert fogadott be.

3. Politikai jogok.

A fejezet tárgyilagosan ismerteti parlamenti rendszerünket, majd megállapítja, hogy az igazságszolgáltatáson kívül a nők országosan alulreprezentáltak az irányításban és a politikában. A nemzetiségek rendelkeznek parlamenti képvisellel.

4. A kormányzat álláspontja az emberi jogok állítólagos megsértését vizsgáló nemzetközi és nem kormányközi szervezetekkel kapcsolatban. A fejezet megállapítja, hogy sok ilyen szervezet működik az országban (pl. Wallenberg Társaság¹⁶², Magyar

¹⁵⁹ A *Nap Televízió* médiatársaság 1989. augusztus 19-én kezdte meg működését, amely önálló csatornával nem rendelkezett. A *Magyar Televízió* számára készített műsorokat, a *Nap-kele* és *Nap-nyugta* című műsorok gyártása, amelyeket a *Magyar Televízió* naponta sugárzott 2009. szeptember 25-ig.

¹⁶⁰ A *Rádió Bridge* vállalkozás pénzügyi ellehetetlenülése után a Postabankhoz közel álló Híd Rádió Rt. szerezte meg a tulajdonjogát.

¹⁶¹ A budapesti X. és XVII. kerületi ügyészség 1991 februárjában vádat emelt *A Szent Korona* című hetilap főszerkesztője, annak helyettese és felelős szerkesztője ellen az újság 1990. évi II. évfolyamának különböző számaiban közölt cikkek megállapításai miatt. A vád tárgyává tett kijelentések közül két esetben az izgatás enyhébb, a többi esetben a súlyosabb megsértésével vádolták a szerzőket. A bírói tanács vezetője felfüggesztette az eljárást, és az Alkotmánybírósághoz fordult annak eldöntése érdekében, a Btk. közösség elleni izgatásra vonatkozó rendelkezései nem sértik-e a véleménynyilvánításnak az alkotmányban garantált szabadságát.

¹⁶² 1988. december 17.-én társadalmi kezdeményezésként alakult meg a Raoul Wallenberg Egyesület. Raoul Wallenberg a Németország által 1944–1945-ben megszállt Magyarországon tevékenykedő svéd diplomata számos magyar zsidó életét mentette meg. 1945 januárjában a szovjet hatóságok

Emberi Jogi Alapítvány¹⁶³ stb.) és hogy hazánk az ENSZ és az EBEÉ keretében aktívan közreműködött az emberi és kisebbségi jogok biztosítása érdekében. Magyarország különleges figyelmet fordít a szomszéd országokban élő, állítása szerint „4 milliónyi magyarság” boldogulására. Említés történik az Országgyűlés Emberi Bizottságáról.

5. Faj, nem, vallás, nyelv vagy társadalmi státusz alapján történő megkülönböztetés.

A cigányság a legjelentősebb kisebbség (5%), a végleges szövegből kikerült az a megfogalmazás, hogy „bár hivatalosan nincsenek elismerve”. Az anyag szól társadalmi helyzetükről, arról, hogy a kormány megpróbál sorsukon javítani, kulturális identitásukat megőrizni, a népcsoporttal szemben azonban széleskörű társadalmi előítélet nyilvánul meg. Cigányszervezetek szerint diszkrimináció tapasztalható az oktatásban, szakképzésben, munkáltatásban, kölcsönök odaítélésében, szociális lakásépítésben, valamint munkahelyi előmenetelben. A cigányszervezetek között megosztottság tapasztalható. A kormány elítéli a cigányság elleni támadásokat.

1991-ben csökkent az antiszemita incidensek száma, bár a Kozma utcai temetőben több sírt meggyaláztak¹⁶⁴. A jelentés szerint a zsidó közösséget az is aggasztja, hogy bár a kormány nem nézi el az antiszemita tevékenységeket, „a kormánykoalíció párt-

letartóztatták és a Szovjetunióba hurcolták. Az Egyesület azért vette fel a nevét, mert tevékenysége szimbóluma lehet az emberi helytállásnak, az üldözött emberek érdekében végzett munkának. 1990-ben a Raoul Wallenberg Egyesület és MKB Rt. által alapított Raoul Wallenberg Alapítvánnyal közösen megindította a *Wallenberg Füzetek* sorozatot. Az Amerikai Egyesült Államokban 1992 óta a Raoul Wallenberg emléknap október 5.

¹⁶³ A Magyar Emberi Jogok Alapítvány (Hungarian Human Rights Foundation – HHRF) New Yorkban, 1976-ban alapított amerikai magyar civilszervezet, amelynek célja a Magyarországgal szomszédos államaiban élő magyarok emberi jogi helyzetének figyelése. Irodája van New Yorkban, Budapesten és Kolozsváron. Tevékenysége: Rendszeresen gyűjti, elemzi és angolra fordítja a határon túli magyarokkal szembeni jogsértéseket. Ezek alapján jelentéseket készít az amerikai képviselőház és szenátus tagjainak, más emberjogi szervezeteknek. Több könyvet adott ki angolul, magyarul és románul, valamint információforrásként szolgál a sajtó és számos emberi jogi szervezet számára (pl. Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House, Minority Rights Group, International Human Rights Law Group, UN Commission on Human Rights, International Labour Organization, az Európai Parlament és az Európa Tanács). 1980-tól kezdődően a Helsinki Bizottság kilenc ülésén számolt be a határon túli magyarok helyzetéről. Határon túli kisebbségi kulturális és oktatási intézményeket anyagilag is támogat, gyűjtést szervezve számukra. 1990 óta több mint 150 ezer dollárral támogatott különféle közép-európai kezdeményezést. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem létrejöttét 22 ezer dollárral támogatta. Együttműködésben a Magyar–Amerikai Vállalkozási Ösztöndíjalappal (Hungarian American Enterprise Scholarship Fund – HAESF) New York-i tanulmányokra és gyakorlatra is adott ösztöndíjakat.

¹⁶⁴ 1891-ben épült fel a fehér ravatalozó, Freud Vilmos tervei alapján, melynek bejáratát Stróbl Alajos oroszlanjai díszítik. Külön férfi és női ravatalozó helyiségei vannak az épületnek. A temető ma a Budapesti Zsidó Hitközség gondozásában működik, ami a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége tagja. 1927-ben választották le a Kozma utca menti, Új köztemetőtől távolabbi végéből

jainak egyes prominens tagjai ilyen érzelmeket táplálnak”. A kormányzat, miközben elismeri az antiszemitizmus meglétét, tagadja a fenti vádakat, és többször tanújelét adta a zsidó közösség (sic) támogatásának, legutóbb amikor Antall miniszterelnök az ENSZ Közgyűlés 1991. október 1-i beszédében¹⁶⁵ elítélte azt az ENSZ határozatot, amely egyenlőségjelet tett a cionizmus és a fajüldözés közé. Mind a Miniszterelnök, mind a Köztársasági elnök találkozott prominens hazai zsidó és izraeli vezetőkkel és megerősítették elkötelezettségüket az antiszemitizmus ellen.

A nők helyzetére rátérve kiemelésre kerül jogi egyenjogúságuk, de érdekvédelmi csoportjaik gyengesége. Mint eddig minden évben, említésre kerül a nőkkel szembeni erőszak helyzete, mely gyakran dokumentálatlan, mivel „a társadalmi viselkedésformák nem tartottak lépést a jogi tilalmakkal?!” a nemi erőszak áldozataival szembeni rendőrségi magatartás gyakran „részvétlen”. A házasságon belüli nemi erőszak nem elfogadott jogi koncepció, és arról adatok sincsenek.

6. Munkavállalói jogok.

A fejezet ismerteti az ezzel kapcsolatban kialakult elveket és gyakorlatot, aláhúзва, hogy a sztrájkok inkább a kormánypolitika és nem a munkaadók ellen irányultak. Ismertetésre kerül a szakszervezeti tagsággal és a tagdíjfizetéssel kapcsolatos vita, illetve parlamenti döntés viszont érdekes módon nem szól a szakszervezeti vagyonnal kapcsolatos nézeteltérésekről. A jelenlegi minimálbért elégtelennek minősíti ahhoz, hogy abból egy munkás és családja meg tudjon élni. A szerzők szerint a kollektív tárgyaláshoz való jog létezik, de a gyakorlatban ez alól a bérek kivételt képeznek, mert arról központilag tárgyalnak.

A munkaegészségügyi biztonsági feltételekről szólva megjegyzik, hogy azok nem mindig érik el a nemzetközileg elfogadott színvonalat.

A jelentés, beleértve az elején lévő tömör összefoglalót is, tényszerű, pozitív képet fest az emberi jogok hazai érvényesüléséről. Ebből olyan ország képe tárul az olvasó elé, amely egy szinten van a nyugat-európai és észak-amerikai országokkal demokrácia, emberi jogok és parlamentarizmus tekintetében. A jelentés összességében sikeresnek ítéli meg a kapcsolódó szakterületeken végrehajtott reformokat is (pl. a rendőrség alárendeltsége, a biztonsági szolgálatok helye, szerepe a kárpótlási törvény stb.). Elismerő szavak szólnak a gazdasági átalakításról abban az összefüggésben is, hogy annak sikere alátámasztja az emberi jogok tiszteletben tartását.

XXX

a Gránátos utcai izraelita temetőt az ortodox izraeliták számára. A második világháború után a holokauszt mártírjainak állított emlékművet Hajós Alfréd tervezte.

¹⁶⁵ Lásd *Antall József az ENSZ-Közgyűlés szónokán*. In. Antall József: *Modell és valóság*. II. köt. 586–591.

A tanulmány Romániával foglalkozó része szerint az országban „általában” tiszteletben tartok az emberi jogokat. Jelentős terjedelemben szól a cigányok elleni diszkriminációról. A magyar nemzetiségről szólva a szerzők változatlanul a magyarság panaszaként – és nem tényként – közlik az oktatásban, a közigazgatásban, az alkotmányban meglévő diszkriminációkat.

Csehszlovákiát a jelentés demokratikus jogállamnak tünteti fel. Kitér a magasabb rangú tisztviselők átvilágításával kapcsolatos vitákra és a magyar nemzetiség helyzetéről szólva ír a magyar nyelvű egyetemmel kapcsolatos helyzetre, de hozzáteszi, hogy „gyakorlatilag” minden ilyen korú fiatal beszél szlovákul és ezért bejuthat az ország bármely felsőfokú tanintézetébe. Néhányan Magyarországon tanulnak, bár pénzügyi nehézségek és a szigorú felvételi követelmények számukat korlátozzák. Magyar képviselők panaszai kapcsán kerül ismertetésre a szlovák nyelvtörvény¹⁶⁶ is.

A jelentés szerint Jugoszláviában jelentősen romlott az emberi jogi helyzet. (A szerzők az országot változatlanul egységesnek tekintik, és kerülik a háború, polgárháború kifejezéseket is). Szó esik az emberi jogok megsértéséről valamennyi fejezetben, fejezetrészben. Magyar vonatkozásban a jelentés megemlíti a menekültek elhagyott házaiba való szerb betelepítést, a vajdasági magyar sajtó elleni fellépéseket, magyarok elűldözését falvaikból, és gyülekezési jogaik korlátozását.

A Szovjetunióval foglalkozó fejezetnek magyar vonatkozása nincsen.

Tar Pál
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992 5. doboz

¹⁶⁶ Csehszlovákiában a nyelvhasználattal foglalkozó első törvényt 1990-ben hozták létre, és csak ott engedélyezte a magyar nyelv használatát, ahol a magyarok aránya a népesség 20%-át meghaladta.

400.
1992. március 25.

Varga György prágai nagykövet jelentése a Beneš-dekrétumok
tervezett felülvizsgálatáról Csehszlovákiában

00266/4

A Magyar Köztársaság Nagykövetsége

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig

24/SZT/1992.

Készült 3 példányban

Prága, 1992. március 25.

Központ: 2 példány

Saját: 1 példány

Tárgy: A csehszlovákiai magyar nemze-
tiség jogfosztását kimondó 1945-ben
hozott elnöki rendeletek
felülvizsgálatának állása

Előadó: Benyó Pál

Gépelte: Schwannerné

Az elmúlt napokban találkoztam Huncik Péterrel, a köztársasági elnök hivatalának munkatársával és Gábrriel Brenkával, a Külügyminisztérium konzuli és jogi ügyeket felügyelő főigazgatójával.

Huncik úr a csehszlovákiai magyar nemzetiségű lakosságot állampolgárságától és vagyonától megfosztó ún. Beneši–dekrétumok felülvizsgálatára V. Havel elnök által felállított tanácsadói bizottság vezetője. A bizottságnak jogi és politikai-konzultatív munkacsoportja van. A jogi bizottság négy főből áll. Kettő Csehországból és kettő Szlovákiából. Az egyik csehországi tag Viktor Knapp akadémikus, a CSTA Állam- és Jogtudományi Intézetének igazgatója, a másik Gábrriel Brenka. (A munkacsoportok tagjainak nevét egyébként bizalmasan kezelik arra való hivatkozással, hogy meg kívánják őket kímélni a felesleges zaklatásoktól, sőt nem tartják kizártnak esetleges inzultálásukat sem.)

A politikai-konzultatív munkacsoportba a Szövetségi Gyűlésben képvislettel rendelkező kisebbségi pártok delegáltak 1–1 tagot. Ez a munkacsoport is négy főből áll. (Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a munkacsoportot a három szlovákiai magyar párt és az Együttélés 1–1 képviselője alkotja.) A bizottság ad hoc jelleggel további szakértőket kérhet fel bizonyos kérdések elbírálására.

A bizottság feladata, hogy felmérje, milyen kollektív jogfosztó rendeleteket és intézkedéseket hoztak az 1944–1948. közötti időszakban a Csehszlovákiában élő nemzetiségek ellen és ezeknek milyen következményei voltak; melyek azok a rendeletek, amelyek formálisan nem vesztették el hatályukat; milyen módon lehetne erkölcsi és anyagi kárpótlásban részesíteni azokat, akik e rendeletek következtében hátrányokat szenvedtek.

A bizottságban a szakmai munkát a jogi munkacsoport végzi. A tényfelmérés után azt vizsgálja, hogy a köztársasági elnök, a Szlovák Nemzeti Tanács, a szlovák Megbízotti Testület rendeletei mennyiben feleltek meg az alkotmányosság követelményeinek. (Ezt az összehasonlítást az 1920. évi csehszlovák alkotmány előírásait alapul véve végzik el.) Ezen kívül vizsgálják azt is, hogy a rendeletek mennyiben sértették az 1919. szeptemberében aláírt Saint Germain-i békeszerződés, illetve a Népszövetség kisebbségvédelmi előírásait.

Beszélgetőpartnereim szerint E. Beneš elnöknek a második világháború idején a rendkívüli körülmények következtében kivételes jogköre volt, de az 1920. évi alkotmány jogi értelemben a megszállás és az ország felosztása ellenére hatályban volt, ezért a köztársasági elnök döntéseinek is összhangban kellett lennie az alkotmány előírásaival. (Pillanatnyilag a jogi szakértők között vita tárgyát képezi, hogy az E. Benes által hozott rendeletek alkotmányjogi értelemben az „egyszerű” törvények vagy az alkotmányjogi törvények kategóriájába sorolandók-e).

Úgy tűnik, hogy a csehszlovákiai magyar és német nemzetiség jogfosztását kimondó, 1945-ben hozott rendeletek megsértették az 1920. évi csehszlovák alkotmány kisebbségi jogokat garantáló rendelkezéseit. A németek állampolgárságtól való megfosztását és kitelepítését a potsdami–értekezlet később megerősítette, s így annak további vizsgálata a csehszlovák alkotmányosság szempontjából már nem szükséges. Ugyanakkor mégis a szudétanémetek ügye az, amely fékezi a szlovákiai magyar nemzetiség rehabilitációját, mivel egy ilyen lépés felerősítené a kitelepített szudétanémetek szervezeteinek a csehszlovák állammal szembeni kárpótlási és kártérítési követeléseit. A szudétanémetek ugyanis nem elégedtek meg V. Havel bocsánatkérő kijelentéseivel. Megpróbálták elérni anyagi kárpótlási igényeik érvényesítését a csehszlovák–német alapszerződés kidolgozása idején, s próbálkozásaikkal nem hagytak fel a szerződés ratifikációs eljárása során sem. Egyes becslések szerint ez az igény 210–270 milliárd márkát tesz ki, amelyet Csehszlovákia egyszerűen nem vállalhat.

A cseh közvélemény rendkívül érzékeny a szudétanémet követelésekre. Huncik Péter elmondta, miután március 17-én a *Rudé právo* címdoldalon, szenzációs tálatásban számolt be a V. Havel által létrehozott tanácsadó bizottság munkájáról, naponta több tucat levelet kap, amelyben a levélírók nyugtalanságuknak és félelmüknek adnak hangot, hogy a németek visszatérhetnek a Szudéta-vidékre. Egyes levélírók

meglehetősen erős kifejezéseket is megengednek maguknak a köztársasági elnöknek és a bizottságnak címezve. (A *Rudé právo* munkatársának Huncik Péter egyébként kijelentette, hogy a bizottság nem foglalkozik a szudétanémetek ügyével.) A bizottságnak a fentiek miatt is mérlegelnie kell ajánlásai aktuális bel- és külpolitikai összefüggéseit. A parlamenti választások közelségére való tekintettel nem hagyhatják figyelmen kívül azt a körülményt sem, hogy a szlovákiai magyarság erkölcsi és anyagi rehabilitációját a választási küzdelemben a politikai pártok Szlovákiában felhasználhatják a közvélemény manipulálására, ami elmélyítheti a nemzetiségi ellentéteket.

Figyelembe kívánják venni azt is, hogy a döntések milyen kihatással lehetnek térségünk helyzetére, mennyiben segítik elő stabilitásának erősítését, vagy hatnak az ellen. Ebből a szempontból nem közömbös, milyen az érintett szomszéd országok magatartása, s ott milyen erők lépnek fel és milyen követelésekkel próbálnak nyomást gyakorolni a csehszlovák kormányra.

A bizottság a megoldási javaslatok megfogalmazásában igyekszik használható nemzetközi precedenst is felkutatni. Az Amerikai Egyesült Államokban találtak olyan példát, amelyet a csehszlovákiai megoldás kidolgozásában hasznosíthatnának. A japán származású amerikai állampolgárokat megkövető, 1987-ben elfogadott törvényben az amerikai törvényhozás bocsánatot kért a Roosevelt elnök által 1942-ben elrendelt internálásért, és egyszeri kárpótlásban is részesítette a kárvallottakat.

Az elnöki tanácsadó-bizottságnak április elejére kellene megfogalmaznia konkrét javaslatait. Ezek ma még csak az elképzelések szintjén körvonalazódtak. Egy dolog már ma is egyértelműnek tűnik: az erkölcsi, a jogi és az esetleges anyagi kárpótlás csak azokra fog kiterjedni, akik jelenleg is csehszlovák állampolgárok. Az elképzelések között szerepel, hogy a köztársasági elnök (vagy más alkotmányos tényező) bocsánatot kérne a szlovákiai magyarságtól az 1944–48. közötti időszakban elszenvedett sérelmekért. Elképzelhető, hogy a korabeli rendeleteket alkotmánybíróság elé terjesztik, hogy az mondja ki visszamenőleges érvénytelenségüket. Szó lehet olyan törvényjavaslat elkészítéséről is, amely lehetővé tenné, hogy az érintettek jogi és anyagi jóvátételt igényelhessenek. Ezzel azonban az a gond, hogy a törvényjavaslattal már csak a júniusi választások után összeülő új parlament foglalkozhat érdemben, s nem tudni, hogy abban milyenek lesznek a politikai erőviszonyok.

Varga György
nagykövet

401.
1992. április 8.

Gheorghe Funar kolozsvári polgármester rendelete a magyar
nyelvű táblák megtiltásáról és eltávolításáról az intézmények
faláról Kolozsváron

001415

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
81/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Alföldi László
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. április 8.
Tárgy: Magyar nyelvű iskolatáblák
levételére felszólító határozat
Melléklet: 2 lap

A Központ von. 47/98. sz. kérésére mellékelten felterjesztem a kolozsvári polgármesteri hivatal 6159/1992.03.26-i hivatalos átiratát, amelyet a kolozsvári Báthory Líceum (3-as számú matematika–fizikai líceum) igazgatójának küldött Gheorghe Funar polgármester aláírásával.

Hasonló tartalmú felszólítást kapott a Brassai Líceum, valamint a római-katolikus plébánia is a kétnyelvű táblák levételére vonatkozóan.

A hivatalos indoklás alapjául az 1991/50-es törvény szolgál, amely a cégtáblák kritériumait határozza meg. Eszerint minden közterületen elhelyezett névtáblát előzőleg a polgármesteri hivatalnak kell bemutatni, amelyre a kétnyelvű iskolatáblák esetében nem került sor.

A formai kifogásokra hivatkozó polgármesteri magatartás mögött az a nem is titkolt szándék húzódik meg, amit a nemrég megválasztott vatrás polgármester több ízben nyilvános interjúkban is kifejtett a magyar tannyelvű oktatás visszaszorításának szükségességéről.

A Kolozs megyei Tordaszentlászlón és Magyarlétán az utóbbi hetekben tartott törvénytelen ház- és templomkutatásokkal együtt értékelve a magyar (kétnyelvű) feliratok levételére kiadott ultimátumszerű utasítást (ld. mellékelt Funar-interjú) jól érzékelhető a Román Nemzeti Egységpárt (Vatra) színeiben hatalomra jutott új

vezető–garnitúra politikai stílusa és eszköztára, ezek hatása a nemzetiségi együttélésre és főként a helyi magyarság közérzetére.

Rudas Ernő
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 50. doboz

402.
1992. május 6.

Gheorghe Funar kolozsvári polgármester diszkriminatív
és magyarellenes intézkedéssorozata Kolozsváron

001420/1

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
104/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Alföldi László
Gépelte: Sulyáné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. május 6.
Tárgy: Kolozsvári polgármester
diszkriminációs intézkedései
Hívsz.: 47/1043 sz. nyílt táv.
Melléklet: 1 boríték

Mint arról másúton jelentettünk, a romániai országos helyhatósági választások alkalmával Észak-Erdély nagy részében, így Kolozsvárot is a Román Nemzeti Egységpárt (Vatra) helyi képviselői kerültek a helyi közigazgatás vezető pozícióiba.

Gheorghe Funar polgármester röviddel beiktatása után egy sor, kifejezetten diszkriminatív és magyarellenes intézkedéssorozatot kezdeményezett.

A magyar egyházi felekezeteket és a helyi RMDSZ vezetőit érintő zaklatások, templom- és házkutatások után (Tordaszentlászló, Magyarléta) a város kétnyelvű intézmény és cégtábláira vonatkozóan adott ki helyi érvényű rendeletet, amely széles körű tiltakozást váltott ki a magyar iskolák és a kolozsvári főesperességet ért pénzbüntetésszankciók miatt.

A Vatrás polgármester április 24-én „a román alkotmányt sértő” jellege miatt az utolsó pillanatban betiltotta a helyi önkormányzatok működéséről megrendezett nemzetközi rendezvényt, amelyre a holland és magyarországi résztvevők már megérkeztek és előzetesen a polgármester is részvételét ígérte.

Néhány nappal később ugyanez történt volna a Soros Alapítvány szervezésében Kolozsvárot sorra kerülő tanácskozással is, amire csak azért nem került sor, mert az alapítvány a szállodai és egyéb költségeket már jó előre dollárban kifizette, így a betiltás az érdekelt román intézményeknek (szálloda, vasút stb.) komoly jövedelemkiesést jelentett volna.

Funar legújabbán – egyelőre csak a polgármesteri hivatal útján szóban – a kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatóságát értesítette, hogy az intézmény jellegénél fogva kizárólag magyar nyelvű plakátjait ezentúl nem helyezhetik el közterületen.

Ilyen jellegű tiltásra még a Ceaușescu-rezsimben sem volt példa, annak nemzeti-ségi szempontból legnehezebb periódusában a magyar színház és opera kétnyelvű plakátokat és hirdetéseket helyezhetett el a városban.

A budapesti Nemzeti Színház közelgő (május végi) erdélyi turnéja, köztük két kolozsvári előadására a Magyar Színház a napokban már városszerte elhelyezte a szokásos, magyar nyelvű plakátokat.

A kialakult helyzetben arra is sor kerülhet, hogy a polgármesteri hivatal a plakátok kibocsájtását ürügyként felhasználva esetleg betiltja az előadásokat, vagy más módon akadályozza meg azok megtartását.

Az ügyben Horváth Andor művelődési államtitkár és az RMDSZ vezetősége hivatalos formában tiltakozást készül benyújtani a kormányhoz, illetve a polgármester közvetlen előljárójához, Grigore Zanc prefektushoz. E lépések eredményessége, illetve Funar polgármester intézkedéseinek hivatalos elmarasztalása, esetleges leváltása azonban a kormányzó NMF és a Vatra ismert összefonódásai miatt nem várhatók.

Hasonló helyzet várható az RMDSZ képviselőcsoportjának a soron következő ülészakon tervezett interpellációjának fogadtatását illetően is.

A konkrét emberjogi és nemzeti-ségi jogsértések és a kolozsvári polgármester önkényes „jogértelmezése” kapcsán az RMDSZ angol nyelvű dokumentációt állított össze, melyet tájékoztatás és esetleges külföldi felhasználás céljából – a 769/47/1043. sz. ottaniban kért információkra is válaszolva – mellékelten felterjesztjük.

(Rudas Ernő)
nagykövet

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 51. doboz

403.
1992. június 3.

Almási Kálmánnak, a bukaresti nagykövetség beosztott
diplomatajának összefoglalója a román televízió gyermeknapon
sugárzott adásairól, amelyekben hangsúlyozták, hogy
Romániának egy ellensége van: Magyarország és a magyarság

001909

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
135/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Almási Kálmán
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. június 3.
Tárgy A román televízió katonai
adásának magyarellenessége

A gyermeknap tiszteletére a román televízió katonai stúdiójának 19.00–19.30-ig tartó adása ismét a lélekmérgezés tipikus példája volt.

Benone Neagoe magyarellenességéről közismert riporter egy 103 éves érchegységi parasztembert szólaltatott meg, Úgy állítva be az egész interjút, mintha az idős ember személyesen ismerte volna Avram Iancu – azt a román ügyvédből lett parancsnokot – aki az Erdélyben harcoló magyar szabadságharcosok ellen vezette a románokat. Az érthetetlen nevű aggastyán elmondása szerint a magyarok kegyetlenül elnyomták az erdélyi románokat. Avram Iancu mindent megpróbált, hogy a magyarokat jobb belátásra bírja, de nem talált meghallgatásra és ezért tört ki az 1848-as magyarellenességi forradalom.

Ugyanez az adás emlékezett meg Ion Antonescu tábornok születésének 110. évfordulójáról. A műsor szerint ő volt az a hős, aki megértette 1940-ben, hogy mind a négy sarkán megcsönkített (Besszarábia, Erdély, Dél-Dobrudda) ország képtelen tovább élni és harcba szólította az országot az elrabolt területek visszaszerzéséért. 1944-es letartóztatása és 1946-os kivégzése nemcsak az ő, hanem a román nép meggyalázása is volt.

Az adás lelkésze szentbeszédében elmondta, hogy a több mint 2000 éves román nép léte három oszlopon (egyház, hadsereg, iskola) nyugszik. Román hősök emlékére állított keresztelők előtt róhatja le az ifjúság kegyeletét a Dnyeszter és a Tisza között.

Mihai Ungheanu a nacionalizmusával már a Ceaușescu-érában kitűnt történész a karóba húzó Tepes vajda (Drakula) emlékét kívánta megmenteni a „körmönfont magyar diverziótól”. Szerinte Rónay Gábor angolul író magyar író Báthory Erzsébet-ről írt könyvének cselekményét azért tette át a Felvidék helyett Erdélybe, hogy Drakula – Báthory összefüggést sugalljon és a románságot vérengzőként tüntesse fel.

Különben ugyanezt a gyakorlatot folytatta a magyar televízió – hangzott el ezután – akkor, amikor 1991 márciusában Marosvásárhelyen a földön fekvő embert husángokkal verő csöcseléket úgy „adta el” az egész világnak, mintha az áldozat magyar lenne. A földön fekvő férfi valójában Ion Cofariu Maros megyei román volt. A világ azonban a helyreigazítást nem vette tudomásul.

Az egész adás elejétől a végéig azt sugallta gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt – az egyházi segédletet is igénybe véve –, hogy Romániának egy megátalkodott ellensége van, az pedig Magyarország és a magyarság. A magyarság életcéljai a románság gyűlölete, Románia és a románság minden eszközzel való lejáratása. Arról természetesen egy árva szó nem esett, hogy a 70–80-as évek román idegenforgalmi propagandájának egyik nagy ötlete volt a „jöjjön és látogassa meg Drakula országát”. A siker érdekében az enyhén vérfagyasztó prospektusoktól sem riadtak vissza.

Hivatalos megnyilatkozásaiban Ion Spiroiu miniszter a két hadsereg közötti baráti, korrekt viszonyról beszél, de a televízió katonai adásával csak a *Romania Mare* – kb. 300.000-es példányszámú – hetilap versenyezhet magyarellenességben.

Ez az adás is alátámasztja azon értékelésünket, hogy a román hadsereg vezetőinek meghatározó része a több mint 100 éves tudatos magyarellenesség egyik (a másik az ortodox egyház) legfontosabb letéteményese.

Rudas Ernő
nagykövet

404.
1992. június 24.

Gheorghe Funar kolozsvári polgármester magyarellenes
intézkedései a román kormány utasítására Kolozsváron

00721

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
82/1/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Almási, Székely
Gépelte: Bitayné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Bukarest, 1992. június 24.
Tárgy: Újabb magyarellenes kampány
jelei a román tömegtájékoztatóban.

A februári helyhatósági választások idején felkorbácsolt magyarellenesség lecsengése után Funar kolozsvári polgármester tevékenysége lett az újabb magyarellenes kampány nyitánya, melynek egyre nyilvánvalóbb jelei párhuzamosan jelentkeztek a parlamenti választások időpontja körül kialakult belpolitikai vitával. Bár a véglegesnek mondott – szeptember 27-i – dátum a választási kampány megindítását elhalasztotta, a nyilvános magyarellenesség legfeljebb intenzitásából vezíthet e kis időre, de a beindított gépezetet, a kidolgozott forgatókönyveket már nemigen fogja leállítani a hatalom, melynek ezirányú tevékenysége a belügyi, a honvédelmi és a külügyi tárca, hírszerző szolgálat, de mindenekelőtt az elnöki apparátus közreműködésével bonyolódik.

A nyíltan csak a szélsőségesek által vállalt magyarellenesség faltörő kosának szerepét Gheorghe Funar kapta meg. A Román Nemzeti Egységpárt színeiben megválasztott kolozsvári polgármester szerepe egyértelmű: megteszi mindazt, amit a hatalom nyilvánosan nem mer megtenni, leméri a hatást, igyekszik felfedni a tűrőhatárt bel- és külföldön, anélkül, hogy kompromittálná szellemi vezéreit, akik baloldali, nacionalista ideológiájukat és mindenekelőtt hatalmukat igyekeznek átmenteni, változatlan módszerekkel.

Funar előbb egy holland–magyar rendezvény betiltásával kezdte, majd folytatta a kétnyelvűség üldözésével, magyar szervezetek és szerkesztőségek kilakoltatásával,

egyházi ingatlanok kvázi államosításának kísérletével. Tevékenysége széles publicitást kapott – ez tekinthető a sajtókampány nyitányának. Chebeleu külügyi szóvivő védelmébe vette Funart, vállalva ennek következményeit is (a holland magyarázatkézésre mindmáig nem válaszoltak).

A Kolozsvárott megadott hangot a Parlament folytatta, ahol éles kirohanások hangzottak el a Nagyváradon megtartott nagyszabású magyar rendezvénysorozat, a Varadinum¹⁶⁷ ellen. Az egyházi – kulturális jellegű, és igen sikeresnek bizonyult eseményt az interpellációk által sugallt hangnemben a sajtó is kikezdte, bár a gyalázkodó, gúnyos cikkek lényegében magyar jellegén kívül más kivetnivalót nemigen találtak benne.

A kampány két alappillére a Rompres, mely budapesti tudósítója, Dórin Suciu révén a magyarországi állapotokat igyekszik feketére festeni (a híreket közlő *Libertate* és *Dimineata* napilapok hetente számolnak be a bőrfejük atrocitásairól, a magyar szovinizmusról, antiszemitizmusról, az Erdély visszacsatolását akaró közhangulatról stb.), valamint a televízió, mely gátlástalanul közli az egészen átlátszó álhíreket is. Így a tv számolt be elsőnek arról, hogy Tőkés László püspök 3 millió lejjel vegyesvállalatot alapított, és ezentúl már nemcsak pap, hanem milliomos vállalkozó is. De hosszú helyszíni tudósítások láthatók a Marosvásárhelyen felfedezett „irredenta magyar könyvekről” (ifjúságnak szánt kivonatos magyar történelemkönyv néhány száz példánya), és a „bizonyos személyeknél” megtalált röpcéduláról (1 példány), melyben az MDF 1990 márciusában (!) tiltakozó megmozdulást szervez a Hősök terén a marosvásárhelyi pogrom nyomán. Az ilyen hírek és az ezekhez fűződő kommentárok sűrűsége pontosan jelzi a magyarellenesség aktuális hőfokát, mivel ezekre apropó nélkül kerül sor, a célzatosság leplezetlen.

A Román Nemzeti Egységpárt a közelmúltban elhatározta, hogy hetente sajtóértekezletet tart a fővárosban, első meghívottja Funar volt, a tervek szerint a következő Brnzei nagybányai polgármester lesz. Az eseménynek óriási sajtóvisszhangja volt, annak ellenére, hogy a párt befolyása, szavazótábora Bukarestben alacsony. A Ioan Gavra képviselővel és Adrian Moțiu szenátorral megerősített csapat „bebizonyította”, hogy az RMDSZ a Soros Alapítvány segítségével el akarja szakítani Erdélyt Romániától, hogy Funar minden intézkedése törvényes stb. Bár a sajtókommentárok egy része szarkasztikus hangnemben íródott, a nagyfokú publicitás az RNEP érdekeit szolgálta. (Jellemző, hogy a magyarelleses vádak nagyobb terjedelmet kaptak, mint a legfrissebb politikai bomba, mely szerint körvonalazódik az RNEP és a Nemzeti Liberális Párt koalíciója.)

¹⁶⁷ Nagyvárad latin elnevezése Varadinum.

A kisebbségellenesnek és erősen centralizálónak minősített tanügyi törvénytervezet ellen meghirdetett országos tiltakozó tüntetést – annak ellenére, hogy a szervező RMDSZ mellett a román pedagógusok szakszervezete is kiállt, bár nem vett részt – a tömegtájékoztató ellenes, szeparatista jellegűnek állította be, tudatosan elhallgatva a tüntetés tulajdonképpeni célját. Ilyen esetekben a mérsékelt lapok inkább hallgatnak, de szembeszállni a kampányszerű xenofóbiával egyik sem mer.

Az eddigi forгатókönyveknek megfelelően, a romániai magyar kisebbség és az RMDSZ pellengérre állítása után várhatóan a magyarországi politikai személyiségekre is ismét sor kerül, a nyilatkozatok értelmének kiforgatásával, a tudatos félreagyarázások bevált eszközével élve. Korábban is ezt a célt szolgálta volna Jeszenszky úr londoni beszédének interpretálása, ám a választások elhalasztásával a nemzetközinek tervezett hadjárat (a szöveget külön megküldték a nyugati nagykövetségeknek) elvesztette közvetlen aktualitását. A parlamenti szünet és a minisztériumi szabadságolási periódus takaréklángra teheti a választási bizonytalanságban „idejekorán” elkezdett magyarellen kampányt, a folytatás azonban már augusztusban várható. A mai belpolitikai erőviszonyok igen elkeseredett harcot vetítenek előre, ezért a „magyar-ügy” főszerepet játszhat, annál is inkább, hogy a legfőbb hatalmi eszközöket kezében tartó Iliescu elnök bejelentette indulását egy újabb elnöki periódusra, és közismert, hogy elsősorban a nacionalista mozgalmak és pártok támogatására számít. Ez a kölcsönös támogatás semmi jót nem ígér sem a romániai magyarság ügyének, sem a kétoldalú kapcsolatoknak.

Péter László
id. ügyvivő

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 53. doboz

405.
1992. július 9.

Herman Jánosnak, a Külügyminisztérium szóvivőjének tárgyalása
Bukarestben és találkozója a Romániai Magyar Demokrata
Szövetség vezetőivel

002205

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bukarest
Azonosító: BUC10512
Érkezett: 92.07.09. 14:46
Készítette: Om
Ellenőrizte:

248014
08828/1512/3

Sürgős!

1, 2, 3, 23, 41, 38, 42, 47, 26

Tárgy: RMDSZ vezetők megnyilatkozásai Herman János bukaresti látogatása alkalmából

Herman János főosztályvezető úr bukaresti programja során a nagykövetségen találkozott a Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezetőivel.

Az RMDSZ-politikusok a romániai belpolitikai helyzetről adott tájékoztatása során kiemelt hangsúlyt kapott a szeptember végén esedékes parlamenti és elnökválasztások kapcsán várható felfokozott politikai aktivitás elemzése, az RMDSZ-nek – és közvetve a magyarországi politikai tényezőknek – e kihívásokra adandó célszerű válaszlépései, politikai taktikája.

Kozsokár Gábor a szenátus alelnöke a romániai választásokig hátralevő 3 hónap során éles politikai harcot, a nacionalista erők tömeges megmozdulásait valószínűsítette, akik mindent megpróbálnak majd, hogy a „bevált” módon manipulálják választóikat az ország és a román nemzet egységét fenyegető veszélyek ürügyén.

Rendes körülmények között a romániai magyarság fegyelmezett választási magatartása komoly sikereket hozhat, ezért a szélsőséges erők a sovén, xenofób indulatok felszításával igyekeznek az erdélyi (románság egységét létrehozni, amely eddig csak részben sikerült a februári helyhatósági választások során.

Verestóy Attila székelyudvarhelyi szenátor szerint a magyar diplomáciának figyelembe kellene vennie, hogy az újabb 4 éves időszak parlamenti kereteit meghatározó választások előtt a tömegek igen könnyen irányíthatók és a magyarellen eszkalációs esetleges felerősödése nemcsak a nemzetiségek, de a román demokratikus erők pozícióvesztését is eredményezné. Az RMDSZ számára meghatározó lesz, hogy az új román parlamentben milyen arányban kerülnek be a jelenlegi ellenzék progresszív erői. Törekedni kellene a relációs feszültségek enyhítésére, általában a kétoldalú kapcsolatokban tapasztalható elmozdulások, „kis lépések” pozitív megközelítésére.

Szőcs Géza szenátor, az RMDSZ politikai alelnöke hangsúlyozta, hogy a közelgő választásokra is tekintettel a román kormány erősen sikerorientált, egyes lépéseivel az európai diplomácia felé sandít.

A bilaterális kapcsolatok pozitív megközelítésére bizonyos fokig alkalmat kínál az új határátkelőhelyek megnyitásáról és magyar–román toloncegyezmény megkötéséről szóló egyezmények aláírása, azonban ezek semmi esetre sem jelentenek áttörést kapcsolatainkban.

Erre csak a magyar–román alapszerződés tető alá hozása lenne alkalmas abban az esetben, ha az legalábbis elérné, de inkább meghaladná a hasonló román–német alapszerződésben rögzített nemzetiségpolitikai elvárásokat.

Markó Béla marosvásárhelyi szenátor üdvözölte a felelős magyar döntéshozók törekvését, hogy a határon túli magyarság ügyeiben törekednek a közvetlenül érintettekkel történő dialógusra. Hermán úr mostani látogatása e célt is elősegíti. Az RMDSZ-nek is állandó dilemmája, hogy a romániai politikai mozgásoknak megfelelő taktikát alkalmazzon a magyarság stratégiai céljainak változatlan fenntartásával.

A beszélgetés folytatásaként ugyancsak nagykövetségi rendezvény keretében Herman úr a fenti témában konzultált Domokos Gézával az RMDSZ elnökével, Tokay György, Borbély László, Frunda György képviselőkkel és Hosszú Zoltán és Tóth József szenátorokkal is.

Ezen RMDSZ-vezetők egyöntetűen megerősítették a fentiekben körvonalazott helyzetértékelést és az elkövetkező 3 hónap során fokozott figyelmet és nagyfokú

önmérsékletet kértek a magyarországi politikai megnyilvánulások, nyilatkozatok terén, mivel a román propagandagépezet csak az alkalmat várja, hogy az ismert módszerekkel félremagyarázza és eltorzítsa a magyar fél állásfoglalásait.

Domokos Géza arra is felhívta a figyelmet, hogy az utóbbi időben egyes magyarországi pártok részéről az erdélyi magyarság irányába esetenként kioktató, „eligazító” magatartással találkozhatnak. Fel kellene hagyni a „receptkínálással”, a romániai realitásokat figyelmen kívül hagyó befolyásolási törekvésekkel.

A közép-kelet-európai országok jelenleg sok tekintetben hasonló problémákkal küszködnek, azonban a demokratikus átalakulás erős fáziskülönbségekkel történik, amelyet megítélése szerint a magyar külpolitika nem mindig vesz figyelembe. Románia vonatkozásában még azt is megfontolandónak tartja, hogy a romániai magyarság életében is sorsdöntő választások sikere érdekében a magyar fél a következő három hónapra alkalmazzon egyfajta „külön koncepciót” és mérlegelje a kétoldalú kapcsolatok helyzetét alapvetően befolyásoló magyar–román alapszerződés megkötésének még a választások előttre történő időzítését.

Utóbbi hasznosságát illetően a jelenlévők egymástól eltérő véleményeiknek adtak hangot. Egyes álláspontok szerint nem célszerű a jelenlegi román vezetés választási esélyeit javítani egy román részről minden bizonnyal nagy külpolitikai fegyverténynek nyilvánítandó magyar–román alapszerződés aláírásával. Bárányi Ferenc képviselő szerint e szerződés kieroszakolásával a román fél tálcán kínálja Magyarországnak a notórius szerződésszegővé válás csapdáját.

Frunda György képviselő kifejtette, hogy időhúzó taktikázással, kis lépésekkel kellene a szerződést a választások előtti időszakra 95%-os állapotba hozni. E diplomáciai manőverrel a magyarellen hangulatkeltés egyik fő ütőkártyáját semlegesíteni lehetne. A szerződés aláírására ezután nem, vagy csak a demokratikus ellenzék választási győzelme esetén kerülne sor.

Domokos Géza szerint az is fontos, hogy az RMDSZ tevékenységével, vezetőinek nyilatkozataival távolról se keltse egy Magyarországról irányított „fiókszervezet” benyomását. Az RMDSZ országos és helyi vezetőinek egyes felhatalmazás nélküli „partizánnyilatkozatai” olykor felelőtlenek, ártanak a szervezet és a romániai magyarság érdekeinek.

Az RMDSZ vezetőségén és tagságán belül jelenleg a leghevesebb vitákat és ellentéteket kiváltó autonómia-kérdésben a jelenlévők a napokban lezajlott kibővített elnökségi ülésen létrejött kompromisszumnak megfelelően foglaltak állást. Tájékoztatásuk szerint az autonómia valamennyi formájának napirenden tartására van szükség, azonban e kérdéskörnek a választások előtti felvetése még a „radikális” szárny többsége szerint is beláthatatlan következményeket okozhatna. Az említett fórumon e szellemben nyilatkozott Tökés László és Szöcs Géza is.

Domokos Géza szerint e kényes kérdés napirendre tűzésének menetrendje országonként eltérő, nagy hiba lenne azt a választások előtt előtérbe állítani. A frissen létrehozott alkotmánybíróság az RMDSZ-t akár törvényes kívülé nyilváníthatná. E logika szerint az autonómia legnagyobb akadálya a román alkotmány, amelyet csak 2/3-os többséggel lehet megváltoztatni.

Domokos Géza szerint lényeges, hogy a magyar kisebbség számára kedvezőtlen romániai jelenségeket külföldről ne csak Magyarország bírálja, hanem megfelelő dokumentáció birtokában harmadik országok számára tegyük lehetővé a bírálat gyakorlását.

Tokay György képviselő szerint fontos, hogy az RMDSZ és a magyar kormány közötti hivatalos kapcsolattartást ne terhelje semmiféle „álszemérmes” szemlélet. Az RMDSZ-nek a romániai magyarság nevében teljes jogú partnerként kell tárgyalnia a magyar kormánnyal, hogy a jövőben majd ugyanígy tárgyalhasson a román kormánnyal is. Az RMDSZ e státusából adódóan idővel részt kell, hogy vehessen a romániai magyarság sorsát érintő nemzetközi tárgyalásokon.

Verestóczy szenátor és Bárányi Ferenc képviselő kifejtették, hogy a magyar–román gazdasági kapcsolatok bővítése kedvező hatást gyakorolna a román közvélemény magyarság-képének alakításában. E téren Magyarország sokat nyerhet, ha gabona-főlöslegét Romániának adja el hitel- vagy bartell konstrukció keretében. A magyar búza, cukor, étolaj megjelenése kedvező image-formáló hatással járna. A kedvező Magyarország-kép kialakításának egyik láthatóan hatásos formája az arra megfelelő román politikusréteg magyarországi látogatásra való meghívása is.

Értékelésünk szerint a fentiekben összefoglalt vélemények jelzésértékűek és domináns álláspontokat tükröznek a romániai magyarság választások előtti közérzetére, saját helyzetértékelésére, valamint az anyaország felelős politikai köreinek a reláció rövid távú, a szeptember végi választásokig célszerűnek tartott kezelésére vonatkozóan.

– 465 – P. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Miniszterelnöki Hivatal Határontúli Magyarok Titkársága

IV. Területi Főosztály

Sajtófőosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX–J–1–j 1992. 53. doboz

406.
1992. szeptember 10.

Páldi András kijevi nagykövet tárgyalásai
a kárpátaljai magyar kisebbségről Ungváron

002527

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Kijev

Szigorúan titkos!
Kijev, 1992. szeptember 10.
Érvényes: 1992. december 31.

122/SZT/1992.
Készült: 3 példányban
Központ: 2 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Sulyok Katalin

Tárgy: Látogatás Kárpátalján

Szeptember 3–5-e között Ungváron találkoztam Krailoval, a megye elnöki képviselőjével. Veress Gáborral, a képviselő hivatala nemzetiségi osztályának vezetőjével, a KMKSZ elnökségének tagjaival, Beregszászon Tóth Mihállyal, a járás elnöki képviselőjével és Dalmay Árpáddal, a járási KMKSZ elnökével. Beszédet mondtam és felavattam Beregszászon a Kölcsey emléktáblát. Részt vettem a Móricz Zsigmond halálának 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülésen.

Krailo beszámolt arról, hogy az elnöki képviselők hivatalának szervezése befejeződött. Úgy látja, hogy ez a rendszer működni fog, legalábbis az új alkotmány elfogadásáig. Tóth Mihály kinevezését Beregszászra szerencsésnek tartja, ő javasolta Kravcsuknak és munkájával teljesen meg vannak elégedve.

Kérdésemre válaszolva elmondta, hogy nincs magyarellenesség Kárpátalján. Az ukrán nyelvű újságok egy részében ugyan rendszeresen jelennek meg magyarellen-es hangulatkeltésre alkalmas cikkek, de ezek csak egy néhány újságíró nézetét fejezik ki és a RUH helyi vezetőségének felfogását. V. Begy a RUH eddigi elnöke, parlamenti képviselő lemondott a helyi szervezet vezetéséről, mert az üzleti életben akar érvényesülni, de az ő határtalan ukrán nacionalizmusa és magyarellenessége

a RUH helyi szervezetének legfőbb jellemzőjévé vált. Szellemi vezérnek ma is Begy számít.

Krailo azt kérte, hogy ezeket a cikkeket ne azonosítsuk Kárpátaljával. Szerinte a nemzetiségek közötti viszony nem romlott az utóbbi időben, de romlott a nemzeti-ségi szervezetek vezetőinek hangulata, szinte kivétel nélkül. E szervezetekben egyre inkább felszínre kerülnek a vezetők eltérő politikai nézetei, törekvései és egyéni ambíció. Ezekben rendszerint tükröződnek az anyaország beli viszonyok is. Mindezek következtében nemcsak a KMKSZ-ben mutatkoznak a bomlás jelei, hanem a többiekben is. A németeknek már két szervezetük van, a román szövetség pedig most van szétesőben.

Megtárgyaltuk az autonómia ügyeket is. A ruszinoknak azt a kérését, hogy egész Kárpátalja kapjon autonómiát, természetesen nem támogatják – mondta – ennek a koncepciónak nincs sok híve. A megye kidolgozta a gazdasági vállalkozói övezetre vonatkozó törvénytervezetet és benyújtotta a parlamentbe, de még nem tűzték napirendre. Krailo szerint ősszel jóvá fogják hagyni, legalábbis ígéretet kapott arra, hogy napirendre kerül. Én abban nem vagyok biztos, mert az ellenzék élén Csornovillal, ellenzi az egész megyét magában foglaló övezetek létesítését.

Krailo hangsúlyozta, hogy a beregszászi járás autonómia javaslatával egyetért. Ezt a megyei tanács megtárgyalta, jóváhagyta és felterjesztette. A döntést a parlamenttől várják, de teljesen bizonytalan a helyzet, mert Kijevben a képviselők egy része hallani sem akar az autonómiáról. Rossz jel, hogy a nemzetiségi törvényből kihagyták a nemzetiségi járásokra vonatkozó bekezdéseket. Nem bíztat semmi jóval a parlament helyzete sem, hiszen az ellenzék fel akarja oszlatni. Egyszóval hamarosan pozitív döntés egyik kérdésben sem várható.

Hozzáteszem, hogy a KMKSZ elnöksége nem ért egyet a beregszászi tanács által elfogadott autonómia törvénytervezettel. Az egészet hevenyészett, fércmunkának tartják. Igaz jobbat ők sem csináltak.

Krailo elmondta, hogy járt Kassán és azt tapasztalta, hogy a kelet-szlovákiaiak nagyon félnek Szlovákia önállósulásától, elsősorban a gazdasági válság elmélyülésétől, nemzetközi kapcsolataik gyengesége miatt, elszegényedéstől tartanak. Ezért mindenáron szeretnék fejleszteni. Kárpátaljával gazdasági együttműködésüket – mint mondta – tele vannak különféle vegyesvállalati ajánlatokkal.

A KMKSZ elnökségének két tagjával (Kiszely Tihamér és Perduk János), akiket az elnökség delegált a találkozóra, több órán keresztül folytattam vitát, mert igen elégedetlenkedő, indulatos, követelődző hangot ütöttek meg. Remélem, hogy az ő álláspontjuk nem fedi teljesen az elnökségét.

Kifogásolták, hogy a magyar kormány nem segíti őket eléggé, a területi autonómia megvalósításáért folyó küzdelmükben. Igyekeztem elmagyarázni, hogy mit tettünk

eddig, egészen a kisebbségi nyilatkozatig, a magyar vezetők erről szóló tárgyalásáig. Elfogultságuk és hozzá nem értésük odáig terjed, hogy szerintük, a Magyar Kormánynak követelnie kell az Ukrán Kormánytól, hogy az ukrán alkotmányba vegyék be a beregszászi autonómiára vonatkozó pontokat és valósítsák is meg. Nem képesek megérteni az államközi kapcsolatok normáit, ezért véglegesen nem tudtam meggyőzni őket. Az elnökség többi tagjával most nem tudtam találkozni, mert nem voltak Ungváron.

Beszéltem Tóth Mihállyal és Dalmay Árpáddal Beregszászon. Ők is nagyon elégedetlenek, mert az autonómia javaslatukra még semmilyen választ nem kaptak.

Az ukrán nemzetiségi törvény – szerintük – semmit sem ér, mert kimaradt belőle az adminisztratív–önigazgatási községre, járásra vonatkozó három pont.

Elmagyaráztam nekik, hogy ezeket a pontokat a parlament leszavazta. Egyes képviselők nem értenek vele egyet, mások pedig azt kifogásolták, hogy tisztázatlan az adminisztratív–önigazgatási egységek fogalma, tartalma.

Ezért a kormány ezt a témát külön törvényben újra elő fogja terjeszteni. Egyébként pedig az elfogadott törvényben több olyan pont van, amelyeket éppen a kárpátaljaiak régóta követelnek, pl. a nemzetiség szabad megváltoztatásának lehetősége. Megkérdeztem mit tett a KMKSZ e pontok teljesítéséért. A válasz: semmit, nem foglalkoztak még vele. Kértem őket, hogy a KMKSZ aktivistáknak adják minden faluban feladatul, hogy kísérik figyelemmel a törvény minden pontjának végrehajtását.

(dr. Páldi András)
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

407.
1992. december 28.

Varga István kijevi nagykövet látogatása Kárpátalján

002527/1

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Kijev
Azonosító: KEV10147
Érkezett: 92. 12. 28. 16:37
Készítette: SomA
Ellenőrizte:

16084/3051/3

Sürgős!

41

Tárgy: Varga István nagykövet kárpátaljai látogatása

December 15. és 18. között látogatást tettem Kárpátalján. Megbeszéléseket folytattam a megye és Ungvár város vezetésével, a KMKSZ elnökségével, találkoztam Beregszász város vezetőivel, valamint a helyi KMKSZ szervezet aktívájával.

Emil Landovszkij, Ungvár polgármestere hangsúlyozta törekvésüket a Magyarországgal való jó gazdasági kapcsolatok továbbfejlesztésére. Ennek legfőbb akadályát a kölcsönös elszámolások megoldatlanságában látják.

Ungvár szorgalmazza az ukrán konzulátus mielőbbi megnyitását Nyíregyházán. Kérték a követség és a magyar kormányzat támogatását javaslatukhoz, amely szerint Nyíregyháza önkormányzata az ukrán konzulátus részére ingyen biztosítana helyiséget, cserében Ungvár ugyanígy járna el a magyar diplomaták lakásaival.

Mihail Krajilo, Kárpátalja elnöki megbízottja ugyancsak a Magyarországgal való együttműködés fontosságát hangsúlyozta. A problémáik között elsőként a beregszá-

szi kórház befejezéséhez szükséges anyagi fedezet biztosításának és a magyar színház építésének kérdéseit taglalta. A kapcsolatépítés jelentős akadályának nevezte az elszámolások és a valutaváltás megoldatlanságát. Ennek kiküszöbölésére javasolják egy közös bank létrehozását. Az elgondolás valóra váltásának a kidolgozását már megkezdték.

Említést tett arról, hogy jövőre nemzetközi konferenciát kívánnak rendezni a Kárpátalján élő nemzetiségek életéről.

A program szerint – ungvári konzulátusunk javaslatára – rövid találkozó keretében megismerkedtem Arszen Uhal ezredessel a biztonsági szolgálat (SZBU) megyei vezetőjével, akinek segítségét kértem a részleges kárpótlási törvény érvényesítéséhez szükséges olyan dokumentumok átadásában, amelyek a szolgálat levéltáraiban vannak. Egyúttal kifejeztem reményemet, hogy az elszaporodott – főleg gazdasági – bűncselekmények terén együttműködnek a magyar szervekkel.

Uhal úr mindezekre ígéretet tett. Kifejtette, hogy az SZBU koncepciója gyökeresen eltér a volt KGB-étől. Nincs a priori ellenségük. Magyarország ellen nem dolgoznak, ellenkezőleg: kapcsolatot építettek ki a magyar biztonsági szolgálatokkal.

Ezt követően – számunkra teljesen váratlanul – a következőkkel állt elő:

Szeretné hallani a véleményemet és értékelésemet az előző nagykövetünk tevékenységéről. Elmondta, Páldi András ez év szeptember 24-én találkozót szervezett a nemzetiségi szervezetek képviselőivel az ungvári magyar konzulátuson és ott kijelentette, hogy „a magyar kormányt nyugtalanítja a nemzetiségek sorsa Kárpátalján, az, hogy a nemzeti kisebbségek jogai csorbát szenvednek”. Az idézett részt jegyzetfüzetből olvasta, úgymond a hitelesség kedvéért. Páldi úr szavai nagy értetlenséget és felháborodást váltottak ki a résztvevők egy részéből, így született a bejelentés – mondotta. Azt is sérelmezte, hogy a megbeszélésre a nemzetiségi szervezetek képviselőivel miért éppen a konzulátus helyiségében került sor.

Kötetlen találkozón ismerkedtem meg a KMKSZ vezetőivel és tevékenységével. Az eredmények mellett számos gondról is beszámoltak és különböző panaszokat soroltak elő. Fodó Sándor elmondta, eddig nem érezték, hogy a magyar kormány megfelelően támogatná a KMKSZ-t. Számos esetben tapasztalták, hogy a magyar hivatalos szervek a KMKSZ felett átnyúlva, inkább az itteni hatalommal lépnek kapcsolatba és a támogatást is a hatalomban levőknek adják.

A kárpátaljai tartózkodásom alatt tapasztaltak arról tanúskodnak, hogy a szervezetben komoly személyi és szervezeti problémák vannak, amelyek a tevékenység eredményességét károsan befolyásolják, hovatovább működőképességét veszélyeztetik. Úgy éreztem, hogy az elnökség tagjai között is személyi torzskodás folyik. (A helyzet pontos megítélése mélyrehatóbb helyszíni tájékozódás után lehetséges.)

A beregszászi KMKSZ-szervezet részéről több konstruktivitást és gyakorlati munkát tapasztaltam, az ellentétek azonban itt is érződnek: gyakorlatilag nincs együttműködés a KMKSZ elnöksége és a beregszászi járási KMKSZ-szervezet között. Dalmay Árpád elmondta: sérelmezik például azt, hogy az Antall József által fogadott KMKSZ-küldöttségben nem volt képviselője a beregszásziaknak, holott az egész szervezet tagságának több mint a felét ők teszik ki.

Beregszászi látogatásom során megtekintettem a kórház épületét, amelynek befejezéséhez mind a KMKSZ, mind a tanács és az elnöki képviselő kéri a magyar kormány segítségét. (Megjegyzés: Fodó Sándor arról tájékoztatott, hogy a miniszterelnök úrral folytatott konzultáción mind a kórház, mind beregszászi színház ugye szóba került, amihez Antall József konkrét támogatást helyezett kilátásba.)

– 121 – V. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

Intézkedtem:

Láttam:

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz

408.
1992. november 2.

A román külügyminisztérium megtiltja az „Erdély” földrajzi név használatát. Magyar személyek hivatalos romániai látogatásához a román külügyminisztérium előzetes engedélye szükséges

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
192/1/SZT/1992.
Készült: 4 példányban
Központ: 3 példányban
Nagykövetség: 1 példány
Készítette: Szilágyi Mátyás
Gépelte: Kissné

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!
Érvényes: visszavonásig 1
Bukarest, 1992. november 2.
Tárgy: A román KÜM október 9-i leirata
a megyei prefektusokhoz a külföldi hivatalos
személyek Romániában való látogatását és az
„Erdély” szónak hivatalos dokumentumokban
való használatát illetően.
Mell.: 1 db jegyzék + fordítás

Csatoltan felterjesztem a román KÜM október 9-i, megyei prefektusokhoz intézett leiratát, melyben külföldi – főként magyarországi – hivatalos személyek romániai látogatását saját előzetes jóváhagyásához, illetve tájékoztatásához köti, valamint arra ad utasítást, hogy azokat a román félnek küldött magyar hivatalos dokumentumokat, melyekben az „Erdély” szó területi-közigazgatási egység értelemben fordul elő, figyelmen kívül kell hagyni és a feladónak vissza kell küldeni.

Rudas Ernő
nagykövet

Nem hivatalos fordítás

Külügyminisztérium
Románia
28/3096

Bukarest, 1992. október 9.

Kérjük önöket, hogy olyan külkapcsolati kérdésekben, melyben az önök irányítása alá tartozó szervek a Magyar Köztársaság, vagy más államok hivatalos személyeivel

érintkeznek, központi, megyei, vagy helyi szinten, rendeljék el a KÜM jóváhagyásának megkérését, amelynek hatáskörébe tartozik, az érvényben lévő törvény és rendelkezések szerint, az ország külpolitikájának összehangolása.

Ugyanakkor tájékoztatjuk önöket, hogy a KÜM szóbeli jegyzéket küldött a Magyar Köztársaság bukaresti nagykövetségének, amelyben kéri, hogy külügyi tevékenységeket Romániával, beleértve a magyar kormányzati személyiségek bármilyen látogatását, csak a Külügyminisztériumon keresztül lehet folytatni.

Egy másik szóbeli jegyzékben a KÜM kérte a magyar Nagykövetséget, hogy hozza a magyarországi hivatalos szervek és a mass-média¹⁶⁸ tudomására, hogy amennyiben a jövőben a román félnek küldött magyar hivatalos dokumentumokban utalások történnek „ERDÉLY”-re, mint területi-közigazgatási egységre, azok a dokumentumok visszaküldésre kerülnek a feladóhoz és figyelmen kívül lesznek hagyva.

Leszögezzük, hogy ezen tájékoztató utasításoknak általános jellege van, ez vonatkozik bármilyen más ország hivatalos személyeivel történő hivatalos érintkezésre, és ezen a téren megfelelnek a nemzetközi gyakorlatnak.

Kérjük, a fentieket vegyék figyelembe a megye Prefektúrája alá tartozó szervek tevékenységében és tájékoztassanak a KÜM érdeklődésére számot tartó aspektusokról fenti kérdésekre vonatkozóan.

Adrian Năstase

miniszter

MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz

¹⁶⁸ A mass-média (tömegmédia) kifejezés alatt legtöbbször könyveket, újságokat, folyóiratokat értünk, azonban manapság a rádió, a televízió és az internet a meghatározó. Sokfajta technológiával érik el azt, hogy lehetőleg mindenkihez eljusson az információ.

FORRÁSOK JEGYZÉKE

- MNL OL XIX-J-1-j 1992. 5. doboz Amerikai Egyesült Államok
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 6. doboz Egyesült Királyság
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 8. doboz Ausztria
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 12. doboz Csehszlovákia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 13. doboz Csehszlovákia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 14. doboz Csehszlovákia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 15. doboz Csehszlovákia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 18. doboz Franciaország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 40. doboz Lengyelország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 41. doboz Lengyelország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 43. doboz Németország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 46. doboz Olaszország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 49. doboz Románia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 50. doboz Románia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 51. doboz Románia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 53. doboz Románia
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 57. doboz Oroszország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 59. doboz Oroszország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 60. doboz Oroszország
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 62. doboz Belarusz, Moldova, Ukrajna
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 63. doboz Ukrajna
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 65. doboz Regionális együttműködések
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 72. doboz Európa
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 73. doboz Regionális együttműködések
MNL OL XIX-J-1-j 1992. 82. doboz Regionális együttműködések

IRODALOMJEGYZÉK

- *A Visegrádi Négyek jelentősége, struktúrája és értékei.* Szerk. BALASKÓ Angéla. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2018.
- *Antall József, a rendszerváltó miniszterelnök.* Szerk.: CSERVÁK Csaba, HOPPÁL K. Bulcsú. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015.
- BÁBA Iván: *Rendszerváltoztatás Magyarországon. Egy történelmi pillanat leírása.* VERITAS–Magyar Napló, Budapest, 2015. (A továbbiakban BÁBA 2015) 51.
- BÁBA Iván – GYURCSÍK Iván – KISS GY. Csaba: *Közép-Európa magyar szemmel.* Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (iASK), Kőszeg, 2020.
- BLOCH, March: *A történész mestersége. Történetelméleti írások.* Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 22–40. és 153–168.
- BRIX, Emil–BUSEK, Erhard: *Közép-Európa újragondolása: Miért Közép-Európában dől el Európa jövője?* Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (iASK), Kőszeg, 2019.
- BUSH, George – SCOWCROFT, Brent: *Átalakított világ.* Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014.
- CARR, Edward Hallett: *Mi a történelem?* Osiris Kiadó, Budapest, 1995. 28.
- DEBRECZENI József: *A miniszterelnök. Antall József és a rendszerváltozás.* Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- *Diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve.* Szerk. Bába Iván – Sáringer János. Éghajlat Kiadó, Budapest, 2018.
- EGEDY Gergely: Nagy-Britannia. In. *20. századi egyetemes történet 1890–1995 Európa.* Szerk. DIÓSZEGI István, HARSÁNYI Iván, NÉMETH István. Budapest, Korona Kiadó, 1997. II. köt. 274–282.
- GERENCSÉR Lajos: Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és magyarországi tevékenysége. In. *Polvax Társadalomtudományi folyóirat.* 1998/2. szám 2. évf. <http://epa.oszk.hu/00600/00686/00005/pdf/3gerencser.pdf>
- *Gesztusok nélkül. Antall József emlékezete a Modell és valóság előadássorozat tükrében 2009–2015.* Szerk.: BOZÓKY Tamás, GRÓSZ András, LESTI Árpád, PALKÓ Katalin, PAVLICS Tamás. Budapest, Collegium Pannonicum Alapítvány, 2016., 281–282.
- HETTYEY András: *A német külpolitika és Magyarország euroatlanti integrációja az Antall-kormány éveiben.* In. http://real.mtak.hu/29149/2/nemet_kulpolitika_es_magyarorszag_euroatlanti_integracioja_az_antall-kormany_eveiben.pdf

- *Iratok a magyar Külügyminisztérium történetéhez 1985–1993* I–II. kötet. Főszerk. SÁRINGER János. Balassi Kiadó, Budapest, 2014. és 2016.
- *Iratok az Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához 1990. május – 1990. december* Szerk. SÁRINGER János. Budapest, VERITAS – Magyar Napló, 2015. I. köt.
- *Iratok az Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához 1991. január – 1991. december* Szerk. SÁRINGER János. Budapest, VERITAS – Magyar Napló, 2018. II. köt.
- JESZENSZKY Géza: *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására. Magyarország szomszédsági politikája a rendszerváltás éveiben*. Osiris Kiadó, Budapest, 2016. 21.
- KESKENY Ernő: *A magyar–orosz kapcsolatok 1989–2002*. Budapest, Századvég Kiadó, 2012.
- *Közép-Európa és a Visegrádi Együttműködés. Történelmi és politikai nézőpontok*. Szerk. STEPPER Péter. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2018.
- *Magyar Külpolitikai Évkönyv 1992*. Szerk. TORDA Endréné. Budapest, Külügyminisztérium Kiadása, 1992. 190–192.
- MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2014.
- *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*. Szerk. FEJÉRDY András. Balassi Intézet Római Magyar Akadémia, Budapest–Róma, 2015.
- MARINOVICH Endre: *1315 nap. Antall József miniszterelnöksége*. Budapest, VERITAS – Magyar Napló, 2018.
- ERDÖDY Gábor: *Tradicionális történelmi identitás – modern politikai eszmrendszer. Antall József kereszténydemokrata politikai filozófiája és annak történelmi beágyazottsága*. Budapest, ELTE – Eötvös Kiadó, 2011.
- MARINOVICH Endre: *1315 nap. Antall József naplója*. Budapest, Éghajlat Kiadó, 2003.
- MARINOVICH Endre: *Antall és Jelcin*. In: http://www.antalljozsef.hu/hu/antall_es_jelcin (Belépés: 2020. december 5.)
- MARTONYI János: *Nyitás és identitás. Geopolitika, világkereskedelem, Európa*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2018.
- NANOVSZKY György: *Nano. Egy soknyelvű diplomata visszaemlékezései*. Alternatív Kiadó, Budapest, 2014.
- PICHONNIER, Christopher: *La France et la Hongrie (1989–2004)*. Université Bordeaux Montaigne, École Doctorale Montaigne Humanités (ED 480) Thèse de doctorat en histoire contemporaine 2017. (Manuscrit)

- SÁRINGER János: Antall József külpolitikai gondolkodásának genezise és főbb jellemzői. In: *VERITAS Évkönyv* 2015. Szerk.: UJVÁRY Gábor. Budapest, VERITAS – Magyar Napló, 2016, 317–338.
- SHAW, Malcolm N. *Nemzetközi jog*. Osiris Kiadó, Budapest 2002. 783–784.
- SZOKOLAY Katalin – TÁLAS Péter: *Lengyelország*. In. DIÓSZEGI, HARSÁNYI, NÉMETH 1997.
- SZŰCS Jenő: *Vázlat Európa három történeti régiójáról*. Magvető Kiadó, Budapest, 1983.
- SZÜTS Pál: *Bukaresti Napló*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- TAKÁCS Ferenc: Románia Erdély-politikája 1989 után. In. *Magyar Kisebbség* 1998/1. szám.
- TÖKÉS Rudolf: *Újragondolt történelem. Válogatott tanulmányok 1967–2017*. Kosuth Kiadó, Budapest, 2018.
- TÖKÉS Rudolf: *A harmadik magyar köztársaság születése: Emberek, ideológiák, intézmények*. L'Harmattan, Budapest, 2015.

ANNOTÁLT NÉVMUTATÓ

Madarász Anita – Sáringer János

- Aboimov, Ivan Pavlovics az 1990. évi parlamenti választásokat követően a Szovjetunió, majd 1996-ig az Orosz Föderáció budapesti nagykövete.
- Adenauer, Konrad Hermann Josef (1876–1967) német kereszténydemokrata politikus, a Német Szövetségi Köztársaság első kancellárja 1949–1973. 1951 és 1955 között külügyminiszter. Az ő kezdeményezésére lett Bonn Nyugat-Németország fővárosa.
- Afanaszjev, Jurij, a Demokratikus Oroszország mozgalom egyik volt vezetője 1992-ben.
- Ágoston András (1944–) vajdasági magyar politikus. Az Újvidéki Egyetemen szerzett oklevelet. Tíz évig újságíróként dolgozott. Megszűnéséig tagja volt a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek. 1989-ben egyik kezdeményezője a Vajdasági Magyar Demokrata Párt – VMDK megalakításának. 1990 és 1997 között a VDMK elnöke.
- Aho, Esko Tapani (1954–) finn politikus. 1991. április 26. és 1995. április 13. között Finnország miniszterelnöke.
- Algirdas Mykolas Brazauskas (1932–2010) litván politikus, pártvezető. 1989-ben megválasztották a Litván Kommunista Párt első titkárává, majd a kommunista pártból létrejött Litván Demokratikus Munkáspárt vezetője. Litvánia köztársasági elnöke 1993 és 1998 között.
- Almási Kálmán 1991 augusztusában a IV. Területi Főosztály főosztályvezető-helyetese lett, majd szeptemberben II. o. tanácsosként kihelyezték Bukarestbe, 1994 júliusában berendelték a Központba 1994. szeptember 30-án nyugdíjba vonult.
- Amato, Giuliano (1938–) olasz politikus. 1983 és 1993 között parlamenti képviselő. 1983-tól 1987-ig a miniszterelnöki hivatal helyettes államtitkára, 1987 és 1988 között miniszterelnök-helyettes, 1987-től 1989-ig pénzügyminiszter. Olaszország miniszterelnöke először 1992. június 28. és 1993. április 28., majd 2000. április 26. és 2001. június 11. között.
- Ambarcumov, Jevgenyij közgazdász. Az Orosz Föderáció Parlamentje Külügyi Bizottságának elnöke.
- Ambrus János, a moszkvai Kereskedelmi Képviselőlet vezetője 1992-ben.
- Ananicz, Andrzej (1951–2017) lengyel köztisztviselő, akadémiai tanár és diplomata. 1980–1991-ben a Szolidaritás Szakszervezet tagja. A lengyel külügyminisztérium Európai Főosztályának főosztályvezető-helyetese 1991 és 1992 között, majd

annak vezetője 1992-ben, illetve helyettes államtitkár 1992-től 1994-ig. Az 1992. évi barátsági és jószomszédi együttműködésről szóló lengyel–orosz szerződés tárgyalócsoportjának elnöke. 1994–1995 között a Lengyel Köztársaság elnökének kancelláriáján dolgozott. 1996 és 2000 között a „Lech Wałęsa Intézet” Alapítvány igazgatóságának alelnöke. 2001 októberétől 2004 augusztusáig törökországi lengyel nagykövet. 2004. augusztus 11. és 2005. november 24. között a Külső Hírszerző Ügynökség vezetője Marek Belka miniszterelnök által történt kinevezése révén. 2011-ben pakisztáni lengyel nagykövet lett.

Andrásfalvy Bertalan (1931–) Széchenyi-díjas magyar néprajzkutató, egyetemi tanár, politikus. 1990-től 1994-ig országgyűlési képviselő. 1990. május 23. és 1993. február 12. között művelődési és közoktatási miniszter.

Andreotti, Giulio (1919–2013) az olasz Kereszténydemokrata Párt vezetője 1968-tól 1972-ig. Olaszország miniszterelnöke 1972–1973, 1976–1979 és 1989–1992 között. Számos miniszteri tisztséget töltött be, így például volt belügyminiszter, külügyminiszter, honvédelmi miniszter. 1945 és 2013 között tagja az olasz törvényhozásnak: először a Nemzetgyűlés, majd 1948-tól a Camera dei deputati, 1991-től a szenátus tagja. 1999-től haláláig számos alkalommal nyomozás indult ellene a maffiával való kapcsolata miatt.

Andriessen, Franciscus Henricus Johannes Joseph „Frans” (1929–2019) üzletember. A megszűnt Katolikus Néppárt (KVP), majd a Kereszténydemokrata Felhívás (CDA) pártjának holland politikusa. 1977 és 1980 között pénzügyminiszter. A Szenátus tagja 1980. szeptember 16-tól 1981. január 6-ig, majd 1981. január 6. és 1993. január 6. között európai biztosként tevékenykedett. Az Európai Bizottság alelnöke 1989. január 6. és 1993. január 6. között.

Androsch, Johannes „Hannes” (1938–) osztrák vállalkozó és tanácsadó; volt szociáldemokrata politikus. 1970 és 1981 között osztrák pénzügyminiszter, 1976-tól 1981-ig alkancellár. Egykori bankár, aki 1981 és 1988 között a Creditanstalt-Bankverein főigazgatója, majd a Világbank tanácsadója volt. 1989-től ipari beruházási csoportot hozott létre, Androsch International Management Consulting (AIC) néven, amely Ausztria nemzetközileg aktív vállalati környezetének egyik fő tényezője.

Annus Antal (1941–1996) a katonai főiskola (1960–1964) után elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát (1970–1973), majd a Vezérkari Akadémiát (1982–1984). A magyar hadsereg állományában volt 1964 és 1990 között Szabadszálláson, Kiskunfélegyházán és Tatán. 1990 márciusától a Vezérkari Főnök általános helyettese, ugyanekkortól a Magyar Köztársaság kormány meghatalmazottjaként irányította a szovjet csapatkivonás magyar félre irányuló feladatait 1993 márciusáig. 1990. június 5. és 1993. március 31. között a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára.

- Antall József (1932–1993) magyar miniszterelnök 1990. május 23. – 1993. december 12. között.
- Antall József id. (1896–1974) 1931-ben alapító tagja volt a Független Kisgazdapárt-nak. 1945 és 1953 között parlamenti képviselő, 1945–1946-ban újjáépítési miniszter. 1939 és 1945 között több mint 5000 lengyel zsidó életének megmentésében működött közre, a Világ Igaza kitüntetést kapta. 1946 és 1948 között a Kisgazdapárt pártigazgatója, valamint a Magyar Vöröskereszt, a Külforgalmi Rt. és a Lengyel–Magyar Kereskedelmi Kamara elnöke. 1949-től 1953-ig ismét parlamenti képviselő.
- Antalpéter Tibor (1930–2012) magyar diplomata. Üzletkötő az Importex Külkereskedelmi Vállalatnál 1954–1956 között, majd a londoni kereskedelmi kirendeltségen kereskedelmi titkár 1956–1960. A Külkereskedelmi Minisztériumban angol referens, osztályvezető, illetve főosztályvezető-helyettes (1960–1973 és 1977–1988). A londoni kereskedelmi kirendeltségen tevékenykedett kereskedelmi tanácsos 1973–1977, illetve főtanácsos (1988–1990). 1990 és 1995 között Magyarország londoni nagykövete.
- Appleyard, Sir Leonard Vincent (1938–2020) brit diplomata. Az Egyesült Királyság Külügyminisztériumának főtítkára 1984–1986, nagykövet Budapesten 1986–1989. A Külügyminisztérium politikai igazgatója 1991–1994, majd nagykövet Pekingben 1994–1997.
- Aradi Flórián 1992. januárban rangadományozásban részesült, II. o. tanácsos lett a bécsi nagykövetségen. Közzolgálati jogviszonya közös megegyezéssel 1993. december 23-án megszűnt.
- Arany János (1817–1882) költő, tanár, lapszerkesztő (*Szépirodalmi Figyelő*, *Koszorú*). 1848-ban a Kisfaludy Társaság tagja, majd 1860-ban annak igazgatója lett. 1858-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1865-től titkára, 1870-től 1879-ig főtitkára.
- Arendarski, Andrzej Jan (1949–) lengyel politikus. A Lengyel Gazdasági Kamara elnöke. Külföldi országokkal folytatott gazdasági együttműködés minisztere 1992. július 11-től 1993. október 26-ig.
- Arnot, Alexander (1931–) a Németországi Szövetségi Köztársaság nagykövete Magyarországon 1989 és 1993 között.
- Aspin, Les (1938–1995) amerikai politikus. 1971-től 1993-ig képviselő (Wisconsin kongresszusi körzet). Az Egyesült Államok Képviselőháza Fegyveres Szolgálatokat Felügyelő Bizottságának elnöke 1985. január 3. és 1993. január 20. között. Bill Clinton elnöksége idején, 1993. január 21-től 1994. február 3-ig védelmi miniszter. Az elnök Hírszerzési Tanácsadó Testületének vezetője 1994. május 26. és 1995. május 21. között.

- Balázs Péter (1941–) közgazdász, diplomata, egyetemi tanár, az MTA doktora. Előbb a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma főosztályvezetője, majd 1992 és 1993 között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára. 1993. decemberben a Külügyminisztérium állományába került, főtanácsos lett az I. Területi Főosztályon. 1994. márciusban a koppenhágai nagykövetség vezetője lett, majd bonni, illetve berlini nagykövet. 2002 és 2003 között a Külügyminisztérium integrációs és külgazdasági államtitkárságát vezette. Majd 2004-ig Magyarország Európai Unióhoz kiküldött állandó képviselője nagyköveti rangban. 2009 és 2010 között külügyminiszter.
- Balcerowicz, Leszek Henryk (1947–) lengyel közgazdász, politikus és professzor. Miniszterelnök-helyettes, valamint pénzügyminiszter 1989. szeptember 12. és 1991. december 23. között.
- Bălcescu, Nicolae (1819–1852) román történész, író, az 1848-as havasalföldi forradalom egyik vezetője.
- Bálint Lajos (1929–2010) érsek. 1990-ben átvette a gyulafehérvári egyházmegye vezetését. 1991-ben II. János Pál pápa érseki rangra emelte az egyházmegyét, s annak első érseke 1991 és 1993 között.
- Balladur, Édouard (1929–) francia gaullista politikus. A Francia Köztársaság Elnöki Hivatalának vezetője 1973–1974. Nemzetgazdasági és pénzügyminiszter 1986–1988. Miniszterelnök 1993. március 29. 1995. május 11.
- Balogh András (1944–) történész, diplomata, egyetemi tanár, az MTA doktora. 1976-tól hét éven keresztül volt a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága külpolitikai konzultánsa. 1987-től egyetemi tanár. 1988 és 1992 között Magyarország újdélhi nagykövete, mindemellett akkreditálták Bangladesbe, Sri Lankára, Nepálba, Afganisztánba, Mianmarba és a Maldív-szigetekre is. 1992-es hazatérését követően a HM Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetének főmunkatársa. 1994-ben a külügyminiszter főtanácsadója. 1995 és 1999 között a Magyar Külügyi Intézet főigazgatója. 2004 és 2006 között a miniszterelnök nemzetközi stratégiai főtanácsadója. 2005-től következett az új diplomáciai szolgálata, mikor bangkoki nagykövetként, mianmari akkreditációval teljesített szolgálatot. 2003-tól 2005-ig a Magyar Szocialista Párt Tancsics Mihály Alapítványának vezetője. Az ELTE professor emeritusa.
- Balogh Anikó rendkívüli és meghatalmazott miniszter az UNESCO mellett Párizsban 1992-től.
- Balsai István Ákos (1947–2020) magyar ügyvéd, politikus, alkotmánybíró. 1989 és 1990 között az első Országos Választási Bizottság tagja. 1990 és 1994 között igazságügyi miniszter. 1990-től 2011 szeptemberéig országgyűlési képviselő.
- Barre, Raymond Octave Joseph (1924–2007) francia közgazdász, gaullista politikus. Tunéziában ismerkedett meg Hegedüs Évával, Hegedüs Lóránt politikus lányával,

1954-ben házasodtak össze. Gazdasági és pénzügyi biztos az Európai Gazdasági Közösségnél 1967–1973. Külkereskedelmi miniszter 1976. januártól augusztusig. Miniszterelnök 1976 és 1981 között.

Barsiné Pataky Etelka (1941–2018) építőmérnök, urbanisztikai szakmérnök, politikus. 1990–1992 között a fővárosi közgyűlés Városrendezési Bizottságának elnöke. 1992. március 23-án a tervezett Budapest világkiállítás, az Expo'96 főbirtosa lett, címzetes államtitkári rangban. Országgyűlési képviselő 1994 és 1998 között. Magyarország ausztriai nagykövete 2000 és 2003 között. Európai Parlamenti képviselő 2004-től 2009-ig, a Közlekedési és Idegenforgalmi-, valamint az Ipari, Kutatási és Energiaügyi Bizottság tagja. 2009-ben megválasztották a Magyar Mérnöki Kamara elnökévé.

Basora, Adrian Anthony (1938–) amerikai diplomata. Az Amerikai Egyesült Államok volt prágai nagykövete 1992 és 1995 között.

Bassewitz, Hennecke Graf von (1935–) német karrierdiplomata. 1963-tól a Németországi Szövetségi Köztársaság szövetségi Külügyminisztériumában dolgozott. Állomáshelye: Kuala Lumpur (1966–1969), Szingapúr (1969–1971), Washington (1976–1979). 1979-től Sierra Leone-i nagykövet, majd a szövetségi Külügyminisztérium osztályvezetője (1982–1985). Ezt követően a New York-i Német Információs központ vezetője 1989-ig. 1989-től a kijevi német főkonzulátus vezetője, majd 1991 augusztusa és 1993 decembere között a kijevi német nagykövetség vezetője. 1997 és 1999 között Bosznia–Hercegovinában volt nagykövet.

Bassiouni, Mahmoud Cherif (1937–2017) jogász. A DePaul Egyetemen tanított jogot 1964 és 2012 között. Számos ENSZ-beosztásban tevékenykedett, és több projektben az Egyesült Államok Külügyminisztériumának és Igazságügyi Minisztériumának tanácsadója volt. Alapító tagja a DePaul Egyetem Nemzetközi Emberi Jogi Intézetének, amelyet 1990-ben hoztak létre. 1990 és 1997 között elnöke, majd emeritus elnöke.

Bastelica, Philippe (1959–) francia diplomata. A francia Külügyminisztériumban dolgozott (1982–1984), majd a francia ENSZ misszió 2. osztályú titkár New Yorkban (1984–1988). A francia nagykövetség tanácsosa Budapesten 1990. A Köztársasági Elnöki Hivatal tanácsosa (1991–1993). Első beosztott Athénban, majd a tunéziai Francia Intézet igazgatója (1997–2001).

Báthory István (1533–1586) 1571-től haláláig erdélyi fejedelem, 1576-tól Lengyelország királya és Litvánia nagyfejedelem. Élete során a három részre szakadt, részben Habsburg, részben török fennhatóság alá került Magyarország egyesítésén munkálkodott, tervében a lengyel trón megszerzése is kiemelkedően fontos szerepet kapott. Nagyszabású elképzelését váratlan halála törte végleg keresztbe, 1586-ban utód nélkül hunyt el.

- Beers, Robert Rand (1942–) amerikai kormánytisztviselő. 1971-ben került külszolgálatra, majd 1983-ban az államapparátus tagja lett. 1992 és 1993 között regionális és politikai ügyekért felelős helyettes államtitkár volt a Politikai-Katonai Ügyek Irodájában. A Nemzetbiztonsági Tanácsban (NSC) 1988 és 1992 között a terrorizmus és a kábítószer elleni küzdelem igazgatója, majd a békefenntartás igazgatója 1993-tól 1995-ig, valamint az elnök különleges tanácsadója és a hírszerzési programok főigazgatója 1995 és 1998 között. Nemzetközi kábítószer- és rendészeti ügyekért felelős helyettes államtitkár volt 1998 és 2002 között.
- Békés József Gellért (1915–1999) bencés szerzetes, Széchenyi-díjas teológus, egyetemi tanár. 1946 és 1992 között a római Szent Anzelm és Szent Gergely Egyetemen professzora. Közben 1946-tól az 1960-as évek közepéig a Magyar Bencés Kongregáció prokurátora; 1957 és 1991 között a külföldön élő magyar bencések elöljárója, majd 1979-től 1983-ig a római Szent Anzelm Primásapátság perjele. Az 1948 és 1951 közötti időszakban Dalos Patrik szerzetessel közösen (újra)fordította az Újszövetséget. 1959-től 1999-ig a római Katolikus Szemle főszerkesztője. 1992-ben hazatért Pannonhalmára, ahol a Pannonhalmi Területi Apátság általános helynökeként tevékenykedett haláláig.
- Bellon, André (1943–) francia baloldali politikus, író. A Francia Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke 1992. április 7. és 1993. április 1. között.
- Benavides, Pablo (1949–) spanyol diplomata. 1984-ben a spanyol küldöttség vezető-helyettese az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten (Stockholm). 1985 és 1986 között az ENSZ-ben működő spanyol állandó képviselő tanácsosa (New York). 1987-től 1989-ig a Külügyminisztérium európai politikai együttműködésért felelős főigazgatójának helyettese. 1991 és 1992 között Spanyolország nagykövete a Líbiai Köztársaságban, 1993-tól 1995-ig Spanyolország nagykövete a Magyar Köztársaságban. A Duna vizének megosztásáról folytatott magyar–szlovák–EU szakmai tárgyalássorozat 1993 szeptember 8-án kezdődött, mandátumát az EK Bizottságának képviseletében Pablo Benavides határozta meg, ezt a két fél diplomáciai úton elfogadta.
- Bencze Imre 1986. júliustól a Külügyminisztérium I. Főosztályán főosztályvezető-helyettes, októberben kihelyezték Moszkvába II. o. tanácsosként, majd 1991. szeptemberben berendelték a Központba. Munkaviszonya 1991. szeptember 30-án áthelyezéssel megszűnt.
- Beneš, Edvard (1884–1948) cseh politikus. Kis megszakítással 1919-től 1935-ig országgyűlési képviselő, valamint külügyminiszter. 1921–1922-ben miniszterelnök. A Népszövetség alapító tagja, majd elnöke. 1923 és 1927 között a Tanácsának tagja. Csehszlovákia második elnöke 1935 és 1938 között, majd ismét elnök 1945-től 1948-ig.

- Benyó Pál 1987. július 15-től a Külügyminisztérium II. Középkelet-Európai Szocialista Országok Főosztályának helyettes vezetője, majd 1990 októberében kihelyezésre került II. o. tanácsosként Prágába. 1994. januárban rangadományozásban részesült, I. o. tanácsos lett, majd júliusban áthelyezték Pozsonyba.
- Bérégovoy, Pierre Eugène (1925–1993) ukrán származású, francia, szocialista politikus. Szociális ügyekért és nemzeti szolidaritásért felelős miniszter 1982. június 29.–1984. július 17., nemzetgazdaságért, pénzügyekért és költségvetésért felelős miniszter 1988. május 13.–1992. április 2., majd Franciaország miniszterelnöke 1992. április 2. és 1993. március 29. között.
- Berényi Lajos (1936–) 1990. június 16-tól 1994. július 15-ig a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának helyettes államtitkára. Felügyelte a kelet-közép-európai országokkal, a balkáni államokkal, a volt Szovjetunió területén létrejött országokkal, Kínával, valamint egyes ázsiai és latin-amerikai országokkal a gazdasági együttműködést.
- Berger, Samuel Richard „Sandy” (1945–2015) amerikai politikai tanácsadó. Az Egyesült Államok elnöke nemzetbiztonsági tanácsadójának helyettese 1993. január 20. és 1997. március 14. között, majd nemzetbiztonsági tanácsadó 1997. március 14. és 2001. január 20. között.
- Bergyennyikov, Grigorij orosz külügyminiszter-helyettes 1992. március 27. és 1993. szeptember 16., valamint 1999 és 2001 között.
- Berija, Lavrentij Pavlovics (1899–1953) szovjet politikus. 1921 és 1931 között a CSEKA (Összoroszági Különleges Bizottság) vezetője Grúziában. 1938 és 1946 között belügy- és állambiztonsági népbiztos. 1938 és 1953 között a szovjet titkosszolgálat vezetője. 1945-től a Szovjetunió marsallja. 1946 és 1953 között miniszterelnök-helyettes. 1953-ban belügyi és állambiztonsági miniszter.
- Berisha, Sali Rami (1944–) albán orvos, politikus. Albánia köztársasági elnöke 1992. április 9. és 1997. június 14. között, majd miniszterelnök 2005 és 2013 között.
- Bernassola, Angelo (1929–) olasz politikus. 1992 és 1994 között szenátor. A Keresztény Demokrata Internazionale alelnöke.
- Bernini, Carlo (1936–2011) olasz politikus. Közlekedési és építésügyi miniszter volt 1989. július 22. és 1992. július 28. között.
- Bert, Thierry francia diplomata. A Köztársasági Elnöki Hivatalban az európai ügyek tanácsadója 1992–1993 között.
- Bethlen István (1874–1946) erdélyi magyar arisztokrata. 1901-ben választották meg országgyűlési képviselőnek, 1901–1903-ban szabadelvű párti, 1904–1913-ban függetlenségi párti, 1913–1918-ban alkotmánypárti képviselő volt. 1918–1919-ben az ellenforradalmi erők egyik fő szervezője, 1919 őszén „titkos erdélyi miniszter”. 1919 februárjában létrehozta a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártját (KNEP),

majd a Magyarországi Tanácsköztársaság létrejötte után Bécsben az Antibolsevista Comité vezetője, az 1920-as évektől tagja a hivatalos politika háttérében titokban működő Etelközi Szövetségnek. 1921–1931 között Magyarország miniszterelnöke. Kállay Miklós miniszterelnök irányvonalát helyeselte, és részt vett az 1943–1944-es titkos békeelőkészítés munkálataiban. Az ország német megszállása után illegalitásba vonult, 1944 decemberében szovjet fogságba került, 1945 tavaszán pedig a Szovjetunióba szállították, hogy kivonják őt a magyar politikai életből. Börtönkórházban hunyt el 1946-ban, jelképes hamvait 1994-ben temették el a Fiumei úti temetőben.

Bibó István (1911–1979) jogász, politikus, egyetemi tanár, a Kelet-európai Intézet elnökhelyettese. 1956. október 30-án részt vett a Nemzeti Parasztpárt újjászervezésében. Államminiszterré nevezték ki a Harmadik Nagy Imre-kormányban 1956. november 3-án, megbízatása november 12-én megszűnt. 1957. május 23-án letartóztatták, majd 1958-ban életfogytiglani börtönre ítélték, de amnesztiával kiszabadult 1963-ban. Tudományos tevékenységet fejtett ki többek között a jogelmélet, az államelmélet, a nemzetközi jog és a politikai történelem területén. Munkájával az ellenzéki értelmiség példaképévé vált.

Bielecki, Jan Krzysztof (1951–) lengyel liberális politikus és közgazdász. Az 1990-es évek elején a gdański székhelyű Liberális Demokrata Kongresszus vezető alakja. 1991. január 12. és 1991. december 5. között Lengyelország miniszterelnöke. 1992 júliusában támogatta Hanna Suchocka miniszterelnöki kinevezését. Később Suchocka kinevezte tárca nélküli miniszterré, feladata az Európai Közösséggel való kapcsolattartás volt 1992 és 1993 között.

Birnauer József (1931–2009) Szófiában, Moszkvában és Berlinben volt beosztott diplomata. 1982 és 1988 között az I. Területi Főosztály (szovjet) helyettes vezetője. 1988 és 1992 között első beosztott a moszkvai nagykövetségben, közben 1989-től rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter.

Bíró Gáspár (1958–2014) egyetemi tanár. 1989 és 1990 között a Minisztertanács Nemzeti és Etnikai Kisebbségekkel foglalkozó hivatalában dolgozott, 1990-től 1991-ig pedig a Miniszterelnöki Hivatal kormányfőtanácsosa. 1991-ben szakértő az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága kisebbségek jogainak deklarációját kidolgozó csoportjában. Az 1990-es évektől szakértőként részt vett az Európa Tanács kisebbségvédelmi bizottságában. 1992-től 1998-ig az ENSZ különleges jelentéstevője Szudánban. 1990-től a Dunatáj Intézet munkatársa, 1992 és 1998 között a Teleki László Alapítvány kutatója.

Bíró József (1939–) vezérőrnagy. A tiszti iskolát 1962-ben fejezte be, majd Tatán, Nyíregyházán és Székesfehérváron szolgált. 1990 májusától 1994 májusáig a vezérkari főnök első helyettese volt.

- Biszterszky Elemér (1940–2004) egyetemi tanár. 1991 és 1994 között a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közgazgatási államtitkára. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Műszaki Pedagógia Tanszék vezetője volt.
- Bitay Károly, a bukaresti magyar nagykövetség beosztott diplomatája. A II. o. tanácsost 1993-ban berendelték a Központba.
- Bleahu, Marcian David (1924–2019) geológusként, kutatóként és vezetőként dolgozott a Romániai Földtani Intézetben 1949-től 1994-ig. Környezetvédelmi miniszter 1991 és 1992 között.
- Blot, Jacques, francia diplomata. A francia Külügyminisztérium Európai Ügyek igazgatója (államtitkár-helyettes) 1991–1992 között. 1992. december 16. és 1995. augusztus 23. között Franciaország állandó képviselője az Észak-atlanti Tanácsban, majd római nagykövet.
- Bod Péter Ákos (1951–) közgazdász, politikus, egyetemi tanár. Ipari és kereskedelmi miniszter 1990. május 24. és 1991. december 9. között, majd 1994-ig a Magyar Nemzeti Bank elnöke.
- Bogár László (1951–) 1988-ban az MDF egyik alapító tagja. 1990. május 24-től a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára. 1998 és 2002 között a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, az első Orbán-kormány Stratégiai Elemző központjának a vezetője volt.
- Bogdán Tibor jogász. Az Igazságügyi Minisztérium miniszterhelyettese 1989-től 1990-ig, majd 1990 és 1993 között az Igazságügyi Minisztérium államtitkára. 2019-ben a Közigazgatási Felsőbíróság létrehozását felügyelő kormánybiztos.
- Boh, Katja (1929–2008) szlovén szociológus, diplomata és politikus. 1989-ben a Szlovén Szociáldemokrata Párt társalapítói között volt Jože Pučnik, Matjaž Šinkovec és France Tomšič mellett. 1990 áprilisában Lojze Peterle kabinetjének egészségügyi minisztere lett. 1991-ig maradt hivatalában, amikor kinevezték az első szlovén nagykövetnek Ausztriába (1992. február 24-én adta át a megbízólevelét). 1997-ig, nyugdíjba vonulásáig maradt Bécsben.
- Boidevaix, Serge (1928–2018) francia diplomata. Az 1970-es években Jacques Chirac elnök diplomáciai tanácsadója. 1986-tól 1992-ig francia nagykövet Németországban. A francia külügyminisztérium főtitkára 1992 és 1993 között.
- Bolaffi, Guido (1946–) olasz újságíró és szociológus, a WEST újság szerkesztője. 1993-tól 2001-ig a Szociális Minisztérium osztályvezetőjeként Olaszországot képviselte a személyek EU-n belüli szabad mozgásával foglalkozó nemzeti tisztviselők csoportjában, Simone Veil elnökletével.
- Bollobás Enikő (1952–) irodalomtörténész. 1990 és 1992 között a washingtoni magyar nagykövetség első beosztottja, majd 1992 és 1994 között a Külügyminisztérium I. Területi Főosztályának a vezetője.

- Boros Ferenc a Külügyminisztérium főmunkatársa a III. Területi Főosztályon. I. osztályú tanácsosi rangadományozásban részesült 1991 májusában, majd augusztusban kihelyezték a pozsonyi főkonzulátusra. 1995. június 30-án nyugdíjba vonult.
- Boros Jenő 1990. szeptemberben főkonzul lett és megbízták a Magyar Köztársaságnak a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságban Szlovákia területére kiterjedő hatáskörrel, Pozsony székhellyel működő főkonzulátusa vezetésével. 1993. január 1-től magyar nagykövet az önálló Szlovákiában.
- Boross Péter (1928–) jogász, politikus. A Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára 1990. május és július között, majd a Magyar Köztársaság Információs Hivatala és Nemzetbiztonsági Hivatal vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter 1990. december 21-ig. Ugyanekkortól belügyminiszter 1993. december 12-ig, ezt követően miniszterelnök 1993. december 21-től 1994. július 15-ig.
- Borsi-Kálmán Béla (1948–) 1990 júliusában a IV. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettese lett, októberben I. o. tanácsosként kihelyezték Bukarestbe. 1990 és 1995 között a bukaresti magyar nagykövetség beosztott diplomatája.
- Boselli, Enrico (1957–) olasz politikus. Emilia–Romagna tartomány elnöke 1990. május 6. és 1993. július 5. között.
- Bossi, Umberto (1941–) olasz politikus. Az Északi Liga alapítója, melynek főtitkára volt 1989. december 4. és 2012. április 5. között. 1987. július 2 és 1992. április 22. között szenátor, majd 1992-től hétszer választották meg képviselőházi tagnak (1992–2004; 2008–2018), 1994-től négyszer európai parlamenti képviselőnek (1994–2001; 2004–2008).
- Bottai, Bruno (1930–2014) olasz diplomata. 1987 és 1994 között külügyminisztériumi főtitkár.
- Bozsaky Katalin 1992. februárban áthelyezték a Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztályáról a Regionális Együttműködési Főosztályára. 1992. június 16-i hatállyal kinevezték főosztályvezető-helyettesté és megbízták a III. Területi Főosztály a főosztályvezető-helyettesi feladatainak ellátásával. 1994 márciusában II. o. tanácsos lett a III. Területi Főosztályon, majd augusztusban kihelyezték Prágába.
- Böröcz László 1990-ben került főelőadóként a Külügyminisztérium Protokoll Főosztályára. 1991. júniusban áthelyezték a III. Területi Főosztályra, majd szeptemberben attaséként kihelyezték a moszkvai magyar nagykövetségre.
- Bösenbacher Ferenc 1987. februárban főelőadóként áthelyezték a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályáról a Nemzetközi Szervezetek Főosztályára. 1992. szeptemberben mint II. o. tanácsost berendelték Genfből. 1995. január 1-jei hatállyal az Európai Integrációs Főosztályon főosztályvezető-helyettes lett.
- Brochand, Pierre (1941–) francia diplomata. A francia Külügyminisztérium munkatársa 1968–1971. Saigonban első titkár 1971–1973, majd tanácsos 1973–1975.

- Bangkokban szolgált 1975–1979 között, majd főkonzul San Franciscoban 1979–1982. Franciaország állandó ENSZ képviselője New Yorkban 1985–1989. Franciaország budapesti nagykövete 1989–1993, majd nagykövet Izraelben 1993–1995. Nagykövet Portugáliában, majd a francia hírszerzés Direction générale de la sécurité extérieure – DGSE igazgatója 2002–2008 között.
- Brzeziński, Zbigniew Kazimierz (1928–2017) lengyel származású amerikai politológus, politikus. 1966 és 1968 között Lyndon B. Johnson elnök tanácsadója, majd Jimmy Carter elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója 1977. január 20-tól 1981. január 20-ig.
- Bučar, France (1923–2015) szlovén politikus, jogi szakértő. A szlovén parlament elnöke 1990 és 1992 között. 1991. június 25-én hivatalosan kinyilvánította Szlovénia függetlenségét.
- Buchanan, Patrick Joseph (1938–) amerikai konzervatív politikai kommentátor, író, politikus. A Fehér Ház kommunikációs igazgatója 1985. február 6. és 1987. március 1. között. A Republikánus Párt jelöltjeként indult az amerikai elnökválasztáson 1992-ben és 1996-ban.
- Burešová, Dagmar (1929–2018) cseh ügyvéd és politikus. Csehszlovákia igazságügyminisztere 1989 és 1990 között, majd a Cseh Nemzeti Tanács utolsó elnöke 1992-ig.
- Burns, William Joseph (1956–) amerikai diplomata. 1982-ben került az amerikai külügyminisztérium állományába. A Külügyminisztérium politikatervezési csoportjának (State Department’s Policy Planning Staff) vezetője, elődje Dennis B. Ross. Az Egyesült Államok jordániai nagykövete 1998-tól 2001-ig, majd oroszországi nagykövete 2005 és 2008 között. Az Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese 2011–2014 között. 2008 és 2011 között politikai ügyekért felelős helyettes államtitkár. Harminchárom éves diplomáciai karrierje után 2014-ben vonult vissza a külügyi szolgálattól. 2014 óta a Carnegie Nemzetközi Béke Alapítvány elnöke.
- Busek, Erhard (1941–) osztrák politikus. 1991 és 1995 között alkancellár.
- Bush, George Herbert Walker (1924–) 1989. január 20. és 1993. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok elnöke volt.
- Butrosz-Gáli, Butrosz (1922–2016) egyiptomi jogász, politikus és külügyminiszter-helyettes, aki 1992. január 1. és 1996. december 31. között volt az ENSZ főtitkára.
- Byczewski, Iwo (1948–) lengyel diplomata. 1991 és 1995 között a lengyel külügyminisztérium helyettes államtitkára.
- Cadieux, Jean-Louis (1931–) Az Európai Bizottságban a Versenypolitikai Főigazgatóság Állami Segélyek Igazgatóságának „általános kérdések” részlegének vezetője (1968–1980); az üzleti fúziók, az ESZAK-Szerződés versenyszabályai, az ipari

- tulajdonjogok, az energiaügy, a közlekedés részleg vezetője (1980–1982); a Versenypolitikai Főigazgatóság megbízott főigazgatója (1983–1989); a Külkapcsolati Főigazgatóság megbízott főigazgatója, felelős többek között az EBESZ-ért és a multilaterális ügyekkel foglalkozó nemzetközi szervezetekért (1990–1993). 1993-ban távozott a Bizottságtól.
- Čalfa, Marián (1946–) csehszlovák politikus, 1985-től dolgozott a csehszlovák szövetségi kormányban. Miniszterelnök 1989. december 10. és 1992. július 2. között.
- Čarnogurský, Ivan (1933–) szlovák politikus. A Szlovák Nemzeti Tanács tagja 1990 és 1992 között. 1992-ben a Szövetségi Közgyűlés tagja.
- Čarnogurský, Ján (1944–) jogász, szlovák politikus. 1970 és 1981 között pozsonyi ügyvédként dolgozott, elsősorban a politikai disszidensek képviselésében lépett fel. 1981-ben kizárták az ügyvédi kamarából. 1991. május 6. és 1992. június 24. között a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke, majd 1998. október 30-a és 2002. október 15. között Szlovákia igazságügyi minisztere volt.
- Carr, Edward Hallett (1892–1982) brit történész, diplomata, újságíró. 1933 és 1936 között a Külügyminisztérium első titkára. 1936-tól 1947-ig az University College of Wales nemzetközi politikai tanszék professzora. 1941 és 1946 között a Times szerkesztője. 1955-től pedig a Cambridge-i Trinity College tanára. A nemzetközi kapcsolatok elméletének egyik jelentős szakértője.
- Carrington, Peter Alexander Rupert (1919 – 2018) 1984 és 1988 között a NATO főtitkára, 1991-ben jugoszláv válsággal kapcsolatos diplomáciai tárgyalások vezetője, a hágai békekonferencia elnöke volt. Az 1991. október 18-i Carrington-terv november 5-én megbukott. 1992. februárban Lord Carrington ismertette a boszniai rendezést célzó deklarációt az ún. Carrington–Cutleir tervet.
- Carter, James Earl „Jimmy” (Jr.) (1924–) Nobel-békedíjas amerikai politikus. Georgia kormányzója 1971–1975 között. Az Amerikai Egyesült Államok elnöke 1977. január 20. és 1981. január 20. között.
- Ceaușescu, Nicolae (1919–1989) román politikus. 1965 és 1989 között Románia elnöke. A Román Kommunista Párt főtitkára 1967-től 1989-ig.
- Ceontea, Radu (1943–2006), a Románok Nemzeti Egységpártjának marosvásárhelyi szenátora 1990 és 1992 között, a párt elnöke.
- Cermak, Franz tanácsos, az osztrák külügyminisztérium Európai Integrációs Osztályának megbízott vezetője 1992-ben.
- Ceska, Franz (1936–) osztrák diplomata. 1982–1988 között Belgiumban nagykövet, 1988-tól 1991-ig az ENSZ állandó genfi képviselője, 1992 és 1997 között az osztrák Iparosok Szövetségének főtitkára.
- Chamberlain, Arthur Neville (1869–1940) brit konzervatív politikus. 1937 és 1940 között az Egyesült Királyság miniszterelnöke.

- Charles Philip Arthur George, Károly Fülöp Artúr György (1948–), brit királyi herceg, 1958 óta Wales hercege. II. Erzsébet királynő és Fülöp edinburghi herceg fia, trónörökös, a korona várományosa.
- Chebeleu, Traian, román politikus, diplomata. Ion Iliescu elnök tanácsadója és szóvivője, továbbá a Külügyminisztérium államtitkára 1992-ben, diplomáciai tanácsadó 1993 és 1996 között.
- Cheney, Richard Bruce „Dick” (1941–) amerikai politikus és üzletember. Védelmi miniszter 1989. március 21. és 1993. január 20. között. 2001-től 2009-ig az Amerikai Egyesült Államok alelnöke George W. Bush elnöksége idején.
- Cheysson, Claude (1920–2012) francia szocialista politikus, diplomata. 1948-tól a francia Külügyminisztérium munkatársa. 1954–1955, majd 1957–1962 között az afrikai műszaki együttműködés bizottságának főtitkára. 1962-től 1966-ig az L’Organisme saharien igazgatója, 1966–1969 között indonéz nagykövet. 1973-tól 1981-ig európai biztos, majd külügyminiszter 1981. május 22. és 1984. december 7. között. A Delors Bizottságban a mediterrán politikáért és az Észak–Dél kapcsolatokért volt felelős 1985–1989 között. Európai Parlamenti képviselő 1989-től 1994-ig. Algériában nagyköveti rangban a L’Organisme saharien igazgatója volt Algír központtal.
- Chiesa, Mario (1944–) olasz szocialista párti politikus. 1992-ben korrupciós botrányba keveredett, miután rajtakapták, hogy kenőpénzt fogadott el Luca Magni monzai vállalkozótól.
- Chirac, Jacques René (1932–) francia politikus. Párizs polgármestere 1977. március 20. – 1995. május 16., Franciaország miniszterelnöke 1974. május 28. és 1976. augusztus 27., illetve 1986. március 20. és 1988. május 12. között. Köztársasági elnök 1995. május 17. – 2007. május 16.
- Chirică, Andrei (1939–) román politikus. 1990 májusától hírközlési miniszter.
- Chmel, Rudolf (1939–) szlovák író, hungarológus, politikus. Csehszlovákia utolsó budapesti nagykövete, majd Csehország nagykövete volt Budapesten 1992-ig.
- Christopher, Warren (1925–2011) amerikai ügyvéd, diplomata, demokrata politikus. Külügyminiszter 1993. január 20. és 1997. január 17. között.
- Chrzanowski, Wiesław (1923–2012) lengyel ügyvéd és politikus. A Keresztény Nemzeti Unió elnöke 1989. október 28-tól 1994. október 3-ig. Igazságügyi miniszter, legfőbb ügyész 1991. január 12. és 1991. december 23. között. A Lengyel Köztársaság Szejmjének marsallja 1991. november 25-től 1993. október 14-ig.
- Cibula, Igor (1942–) az 1990-es rehabilitáció után a szlovák Külkapcsolati és Információs Hivatalnál dolgozott. 1993 és 1995 között a SIS Intelligence igazgatója.
- Clinton, William Jefferson „Bill” (1946–) amerikai ügyvéd és politikus. Arkansas kormányzója 1979–1981 és 1983–1992 között. Az Amerikai Egyesült Államok elnöke 1993. január 20. és 2001. január 20. között.

- Colombo, Emilio (1920–2013) olasz politikus. 1970. augusztus 6. és 1972. február 17. között Olaszország miniszterelnöke. Az Európai Parlament elnöke 1977-től 1979-ig. Külügyminiszter először 1980 és 1983, majd 1992. augusztus 1. és 1993. április 28. között.
- Constantinescu, Emil (1939–) román politikus és geológus. A Bukaresti Egyetem rektorhelyettese 1990–1992 között, majd rektora 1992-től 1996-ig, egyben a Rektorok Nemzeti Tanácsának elnöke. Az 1990-ben létrehozott Polgári Szövetség alapító tagja és alelnöke. 1996 és 2000 között Románia köztársasági elnöke.
- Cooper, Robert (1947–) brit diplomata. Szolgálatot teljesített Tokióban és Bonnbab. Külügyminisztériumban külpolitikai tervezési főosztályvezető 1989 és 1993 között. Később az Egyesült Királyság különleges képviselője Afganisztánban 2002 közepéig.
- Cornuau, Jacques a francia Gazdasági Minisztérium közép-európai privatizációs ügyekkel megbízott munkatársa volt 1992-ben.
- Cossiga, Francesco Maurizio (1928–2010) olasz jogtudós, politikus és akadémikus. 1979 és 1980 között miniszterelnök, majd 1983-tól 1985-ig az Olasz Köztársaság Szenátusának elnöke. Köztársasági elnök 1985. július 3. és 1992. április 28. között, majd szenátor 2010-ig, haláláig.
- Cossutta, Armando (1926–2015) olasz kommunista politikus. A Szenátus tagja 1972. május 25. és 1994. április 14., valamint 2006 és 2008 között.
- Cousseran, Jean Claude Pierre Bérégovoy francia miniszterelnök diplomáciai főtanácsadója.
- Craxi, Bettino (1934–2000) az Olasz Szocialista Párt elnöke (1976–1993), illetve miniszterelnök 1983–1987 között.
- Cremonese, Gianfranco (1940–2018) volt olasz politikus, a venetói régió elnöke. Először 1975-ben választották meg a regionális tanácsba, 1977 és 1980 között a tanács alelnöke. 1980 és 1985 között mezőgazdasági tanácsosi szerepet töltött be a Carlo Bernini által vezetett tanácsban. 1989. augusztus 9-én a venetói regionális tanács elnökévé választották Bernini helyére, amely posztot 1992. július 6-ig töltötte be.
- Curien, Hubert (1924–2005) francia fizikus, az európai űrkutatás kiemelkedő alakja. 1976-tól a francia űrprogram, a National Centre for Space Studies (CNES) elnöke. Egyik alapítója és elnöke (1979–1984) az Európai Tudományos Alapnak. Szerepe volt a Párizsi Nyilatkozattal (1985) megalapított EUREKA hálózat, a páneurópai kutatásokat és fejlesztéseket koordináló kormányközi szervezet létrejöttében. Kutatási és technológiai miniszter 1984–1986, illetve 1988–1993 között. Elnöke (1994–1997) az 1988-ban alapított Academia Europaea-nek.
- Czukur József (1958–) a bonni nagykövetség titkára 1988 és 1992 között, majd a nagykövetség politikai osztályának a vezetője 1993-ig. Később az Információs Hivatal főigazgatója 2002 és 2004 között, majd ljubljanai nagykövet.

- Csejtei István 1969–1973 és 1977–1981 között a hágai nagykövetségen beosztott diplomata. 1986 és 1988 között a Külügyminisztérium Kulturális és Tudományos Főosztályát vezette. 1988-ban madridi rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, 1989-től 1993-ig hágai nagykövet. 1993 és 1994 között a II. Területi Főosztály vezetője, majd 1995 és 2000 között tel-avivi nagykövet.
- Csenger-Zalán Attila (1930–2014) a bonni magyar nagykövetség rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, vezetője 1991. szeptember 22. és 1992. szeptember 10. között. Sportoló, atléta, illetve a Kereszténydemokrata Néppárt politikusa, a Néppárt Külügyi Osztályának a vezetője 1992. októbertől.
- Csepi Lajos (1950–) az Állami Vagyonügynökség ügyvezető igazgatója 1990 és 1994 között. 1995-ben az OTP Bank Rt. főtanácsosa. 2008 és 2009 között közlekedési szakállamtitkár.
- Csernomirgyin, Viktor Sztjepanovics (1938–2010) orosz közgazdász, politikus. 1978-tól a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának apparátusában dolgozott, majd a Szovjetunió Gázipari Minisztréiumának vezetője. 1991-től a Gazprom gázipari konszern vezetője és 1992 júniusától a Jegor Gajdar kormányában tevékenykedett. 1992. december 14-től Oroszország miniszterelnöke volt 1998-ig. 2001–2009 között Oroszország ukrainai nagykövete volt, majd az orosz elnök tanácsadója. Támogatója volt Borisz Jelcin politikájának, valamint a kilencvenes években végrehajtott orosz privatizációnak.
- Csoóri Sándor (1930–2017) kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas költő, esszéíró, prózaíró, politikus; a Nemzet Művésze. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója, majd annak elnökségi tagja 1993-ig. 1991 és 2000 között a Magyarok Világszövetségének elnöke.
- Csorba Béla (1950 –) 1975-ben az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett oklevelet, majd az intézmény nyelvi lektora lett. Az 1944–1945-ös délvidéki magyarellenés vérengzések egyik első kutatója, az *Új Symposion* folyóirat tagja. 1990-től a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége– VMDK elnökségének a tagja, a Temerini Körzeti Szervezet elnöke, a párthoz kötődő *Hírmondó* című újság felelős szerkesztője volt.
- Csornovil, Vjacseszlav (?–1999) ukrán politikus, az Ukrán Népi Mozgalom (RUH) társelnöke.
- Csóti György (1940–) a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja. 1990 és 1994 között a parlament Külügyi Bizottsága alelnöke, valamint 1992 és 1994 között az európai közösségi ügyek bizottságának tagja. 1994 és 1998 között ismét a parlament Külügyi Bizottsága alelnöke.
- Csurka István (1934–2012) kétszeres József Attila-díjas író, dramaturg, politikus. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója. 1990–1994 között ország-

- gyűlési képviselő. A Magyar Igazság és Élet Pártja alapítója és elnöke 1993-tól, az MDF-ből való kizárását követően.
- Csurkin, Vitalij orosz külügyminiszter-helyettes 1992. június 4. és 1994. november 11. között.
- D'Archirafi, Raniero Vanni (1931–) volt olasz diplomata. 1989-ben a Giulio Andreotti miniszterelnök által vezetett kormány gazdasági ügyekért felelős igazgatója, majd 1991-ben politikai ügyekért felelős igazgatója lett. 1993 és 1995 között az Európai Bizottság tagja. Ebben az időszakban Martin Bangemann-nal együtt a belső piac és a szolgáltatások európai biztosa.
- Daladier, Édouard (1884–1970) francia politikus. 1924 és 1925 között gyarmatügyi miniszter, 1932-ben közmunkaügyi miniszter. 1933-ban, 1934-ben, valamint 1938–1940 között Franciaország miniszterelnöke. 1940-ben, Paul Reynaud kormányában hadügyminiszter. 1946 és 1958 között parlamenti képviselő, 1953-ban Avignon polgármestere.
- Danielescu, George (1949–) a román Theodor Stolojan kormányában pénzügyminiszter 1991–1992 között.
- De Gasperi, Alcide Amedeo Francesco (1881–1954) olasz politikus, a Keresztény Demokrata Párt megalapítója. 1945. december 10. és 1953. augusztus 17. között Olaszország miniszterelnöke. Több miniszteri posztot is betöltött, így 1946 és 1947 között belügyminiszter, 1951 és 1953 között külügyminiszter.
- De Margerie, Sophie Caroline (1956–) francia diplomatacsaládból származik. 1988-tól a köztársasági elnök (François Mitterrand) európai ügyi tanácsadója volt, szerepe volt a Maastrichti Szerződés előkészítésében. 1992-től tagja volt a francia Államtanácsnak.
- De Michelis, Giovanni „Gianni” (1940–2019) olasz baloldali politikus. Munkaügyi és szociális miniszter 1983–1987, majd miniszterelnök-helyettes 1988. április 13–1989. július 22, külügyminiszter 1989. július 22. és 1992. június 28. között. Később az Európai Parlament tagja 2004 és 2009 között.
- Deák János altábornagy, a Magyar Honvédség Vezérkarának főnöke 1991. szeptember 9 és 1994. október 31. között.
- Delalande, Jean-Pierre (1945–) francia jobboldali, gaullista politikus. Le Rassemblement pour la République – RPR képviselője. Deuil-la-Barre polgármestere 1989 és 1997 között.
- Delor, Jacques (1925–) az Európai Parlament tagja 1978 és 1981 között, majd Franciaország pénzügyminisztere 1981-től 1984-ig. Az Európai Bizottság elnöke 1985. január 7. és 1995. január 24. között.

- Demeš, Pavol (1956–) 1991 és 1992 között a Szlovák Köztársaság nemzetközi kapcsolatokért felelős minisztere, majd 1992 és 1993 között a Szlovák Elnöki Hivatal Külpolitikai Hivatalának a vezetője.
- Demirel, Sami Süleyman Gündoğdu (1924–2015) török miniszterelnök 1965 és 1993 között, majd 1993-tól 2000-ig köztársasági elnök.
- Demszky Gábor (1952–) 1976-ban szerzett jogi, 1981-ben szociológus diplomát. A rendszerváltás előtt több szamizdat kiadásában vett tevékenyen részt. 1988–1989-ben a Columbia University-n tanult. 1988-ban alapítója volt a Szabad Kezdeményezések Hálózatának. 1988 októberétől 1990-ig az SZDSZ ügyvivői testületének a tagja, majd 1990 és 2010 között Budapest főpolgármestere.
- di Montetretto, Gioacchino Malfatti (1924–2017) a Máltai Lovagrend nyugalmazott nagykövete. 1976-ban lépett a Szuverén Máltai Lovagrend diplomáciai szolgálatába, először titkár, majd tanácsadó. 1983-tól a lovagrend Osztrák Köztársaságba akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete. Felesége Esterházy-Malfatti Alice grófnő.
- Di Pietro, Antonio (1950–) olasz politikus. Romano Prodi kormányában miniszter, szenátor és az Európai Parlament képviselője. Az 1990-es évek elején kirobbant korrupciós botrány során a Tangentopoli vagy Tiszta Kezek néven elhíresült bírósági nyomozások ügyésze.
- Dienstbier, Jiří (1937–2011) Csehszlovákia külügyminisztere volt 1989. december 10. és 1992. július 2. között.
- Diepgen, Eberhard (1941–) német kereszténydemokrata (CDU) politikus, aki 1984. február 9. – 1989. március 16., illetve 1991. január 24. és 2001. június 16. között volt Berlin polgármestere.
- Dinescu, Mircea (1950–) román költő. Az 1989-es romániai forradalom egyik vezéralakja volt. Társalapítója az Academia Cațavencu satirikus lapnak, amelytől 1998-ban kilépett, és saját lapokat hozott létre (Plai cu Boi, Aspirina Săracului). A Nemzeti Tanács a Securitate Iratok Tanulmányozásáért tagja.
- Dmitro Ivanovics Klimpus (1897–1959) 1938 és 1939 között a Kárpáti Szics félkatonai szervezet parancsnoka. 1944 decemberében a SZMERS (Szpecialnije Metodi Razoblacsenyija Spionov, Különleges Módszerű Kémelhárítás) tagjai letartóztatták, bírói ítélet nélkül egy jenakijevei bányába küldték kényszermunkára. 1947 januárjában szabadon engedték, majd ugyanabban az évben szovjetellenes tevékenység vádjával ismét letartóztatták és 1948-ban nyolcévnyi kényszermunkára ítélték, 1955-ben szabadult, négy évvel később – leromlott egészségi állapota következtében – meghalt. 1993. február 2-án rehabilitálták.
- Dmitro Ivanovics Tkacs (1950–) ukrán diplomata, egyetemi tanár. Ukrajna budapesti ideiglenes ügyvivője 1992. februártól májusig, rendkívüli és meghatalmazott

- nagykövete 1992 és 1997 között. 1993 márciusától budapesti székhellyel Szlovéniában is akkreditálva volt nagykövetségként, valamint képviselte Ukrajnát a Duna Bizottságban.
- Dobos Krisztina (1949–2013) matematikus, közgazdász. 1988-ban belépett a Magyar Demokrata Fórumba. 1991 és 1993 között közoktatásért felelős helyettes államtitkár. 1993-tól 1994-ig a Magyar Demokrata Fórum (MDF) elnökségi tagja.
- Dobrica Ćosić (1921–2014) a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnöke 1992. június 15. és 1993. június 1. között.
- Dobrovsky, Luboš (1932–2020) cseh újságíró és politikus. 1990 októbere és 1992 júniusa között csehszlovák védelmi miniszter. Később Václav Havel elnök hivatalának igazgatója. 1996 és 2000 között cseh nagykövet Moszkvában.
- Doina Cornea (1929–2018) román költőnő, a román kommunistaellenes mozgalom egyik kiemelkedő személyisége. Beválasztották a Nemzeti Megmentési Front Tanácsába, de erről a tisztségéről 1990. január 23-án lemondott. Egyik alapítója volt a romániai Totalitáriánusellenes Demokratikus Fórumnak, amely 1990. augusztus 6-án jött létre., később elnöke lett.
- Dominese, Giorgio olasz közgazdász több olasz, amerikai és európai egyetem tanára, a Közép-Kelet-Európai Egyetem alapítója. Az észak-keleti olasz tartományok kereszténydemokrata párti nemzetközi felelőse.
- Domokos Géza (1928–2007) erdélyi magyar író, politikus, műfordító. Az 1989-ben létrehozott Romániai Magyar Demokratikus Szövetség alapítója és annak első elnöke.
- Domszky Mihály 1990. januárban I. o. tanácsos lett az I. Területi Főosztályon, majd februárban kihelyezték Varsóba. 1992. májusban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré. 1994. júniusban Varsóból berendelték a Központba.
- Donca Ion budapesti román első beosztott 1992-ben.
- Dorcsinec, Dmitro, a kárpátaljai területi tanács megválasztott elnöke. Az 1950-es években elvégezte a moszkvai belügyi főiskolát, majd különböző beosztásokban, de végig belügyi vonalon dolgozott Kárpátalján. 1989-től a kárpátaljai Területi Tanács VB belügyi főosztályának vezetőhelyettese. 1990-től a Területi Tanács képviselője. Tanácselnöki jelölésére akkor került sor, amikor a korábbi elnököt, Mihajlo Krajilot a terület köztársasági elnöki megbízottjává nevezték ki.
- Dorey, Greg (1956–) brit diplomata. 1977–1981 Védelmi Minisztériumban dolgozott, majd 1982–1984 az Egyesült Királyság NATO-küldöttségének munkatársa Brüsszelben. 1984–1986 között ismét a Védelmi Minisztériumban dolgozott. 1989–1992 között az Egyesült Királyság budapesti nagykövetségén első titkára (politikai és gazdasági). 1996–1999 Iszlámábádban gazdasági, kereskedelmi, fejlesztési, médiaügyi tanácsos. 2000–2004 között Hong Kongban első beosztott. 2010-ben

- kinevezték etiópiai és dzsibuti brit nagykövetnek (nem rezidens), valamint az Afrikai Unió és az ENSZ Afrika Gazdasági Bizottságának állandó képviselőjévé.
- Dornbach Alajos (1936–) 1990-től 2002-ig a Szabad Demokraták Szövetsége országgyűlési képviselője. 1990 és 1994 között az Országgyűlés alelnöke.
- Dorohin, Vlagyimir Dmitrijevis (1948–) a budapesti orosz nagykövetség első beosztottja 1991 és 1997 között.
- Drăgan, Iosif Constantin (1917–2008) román és olasz üzletember, író, történész és a ButanGas cég létrehozója. Vadim Tudorral együtt a *Liga Mareșal Ion Antonescu* alapítója 1990-ben, amelyet később a *Liga Mareșalilor* névre kereszteltek.
- Drai, Pierre (1926–2013) francia bíró. 1974. május 16-án kinevezték a párizsi fellebbviteli bíróság tanácsadójának. 1981. augusztus 27-én kinevezték a Semmitőszék tanácsadójává. 1985 nyarán kinevezték a párizsi fellebbviteli bíróság első elnökévé, amely posztot 1988. július 18-ig töltött be. A Semmitőszék elnöke 1988. július 18. és 1996. július 16. között.
- Drouin, René (1943–) francia baloldali politikus, Moselle kerület (département) helyettese volt 1981 és 1993 között.
- Druc, Mircea (1941–) moldovai és román politikus, aki 1990. május 26. és 1991. május 22. között volt Moldova miniszterelnöke.
- Dsida Jenő (1907–1938) erdélyi magyar költő. 1927-től a *Pásztortűz* című irodalmi folyóirat szerkesztője. Az Erdélyi Helikon belső munkatársa, az Erdélyi Lapok kolozsvári tudósítója. 1934-től a Keleti Újságot szerkesztette. A Helikon íróközösség, 1929-től a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság tagja, az Erdélyi Katolikus Akadémia titkára, az Erdélyi Szépműves Céh lektora.
- Dubček, Alexander (1921–1992) szlovák politikus. A Csehszlovák Szövetségi Gyűlés elnöke 1989. december 28. és 1992. június 25. között.
- Duchač, Josef (1938–) német politikus, mérnök. Szudétánémet származású, akinek családját kiutasították Csehszlovákiából, ahonnan a Német Demokratikus Köztársaságba települtek. 1990-től keresztényszociális (CDU) politikus, aki Thüringia Szabad Állam miniszterelnöke volt 1990. október 14-től lemondásáig, 1992. január 23-ig.
- Dudajev, Dzsohar (1944–1996) a Szovjet Hadsereg első csecsen származású tábornoka. Csecsenföld első elnöke 1991. november 9. és 1996. április 21. között.
- Dufoix, Georgina (született: Georgina Nègre) (1942–) francia politikus, szociális miniszter 1984–1986, ezzel párhuzamosan François Mitterrand elnöksége alatt a Laurent Fabius kormány szóvivője. A francia Vöröskereszt elnöke 1989–1992.
- Dular, Janez (1943–) szlovén nyelvész, politikus és szerkesztő. A szlovéniai kisebbségek ügyeiért felelős szlovén tárcanélküli miniszter 1990 és 1992 között. A Slovenec újság főszerkesztője 1992-től 1996-ig.

- Dumas, Roland (1922–) francia ügyvéd, szocialista politikus. Franciaország külügyminisztere 1988. május 10. és 1993. március 28. között, majd a francia Alkotmánybíróság elnöke 1995 és 2000 között.
- Dumitraşcu, Gheorghe (1939–2017) román politikus, az 1990-ben létrehozott Nemzeti Megmentési Front (NMF) Maros megyei szenátora 1990–1992 között, független szenátor 1992 és 1996 között.
- Dumnij, V. V., az 1992-ben létrehozott Gorbacsov Alapítvány Nemzetközi Kapcsolatok Központjának igazgatója.
- Dunkel, Arthur (1932–2005) svájci közgazdász, a Fribourg Egyetem professzora. 1980. október 1. és 1993. július 1. között az Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezményt (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) főigazgatója volt.
- Duray Miklós (1945–) 1988 és 1989 között a pennsylvaniai Indiana University vendégtanára volt. 1990-ben az Együttélés Politikai Mozgalom alapítója, annak elnöke volt 1998-ig, a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) megalakulásáig. 1990 és 1992 között parlamenti képviselő Prágában, majd 1994 és 2010 között a szlovák parlament tagja.
- Dzerzsinszkij, Félix Edmundovics (1877–1926) lengyel származású bolsevik forradalmár, 1906-ban beválasztották az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (OSZMDP) Központi Bizottságába. Többször letartóztatták. Az első világháború idején a Forradalmi Katonai Bizottság egyik főnöke. Az 1917-ben létrejött CSEKA (Összoroszági Különleges Bizottság) elnöke volt, segített megszervezni a Belügyi Népbiztosságot. 1921. december 23-án bejelentette, hogy felállítja az Állami Politikai Hatóságot (GPU). 1924-ben a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács elnökévé választották.
- Eagleburger, Lawrence Sidney (1930–2011) amerikai karrierdiplomata, aki 1969-ben került az amerikai külügyminisztérium állományába, kezdetben Henry A. Kissinger nemzetbiztonsági tanácsadó asszisztenseként. 1989-ben a Bush elnök vezette adminisztrációban a külügyminiszter első helyettese. Ugyanekkortól 1992-ig a State Department tanácsadója a jugoszláv ügyekben. 1992. augusztus 23-tól James Bakert követte a külügyminiszteri székben.
- Eco, Umberto (1932–2016) olasz író, irodalomkritikus és filozófus. Vizuális kommunikációt és esztétikát tanított Torinóban, Bolognában, Milánóban. Közben szerkesztőként dolgozott a RAI-nál és a Bompiani kiadónál (1959–1975). Egyik leghíresebb műve *A rózsza neve*, amely először 1980-ban jelent meg.
- Edelman, Eric Steven (1951–) amerikai diplomata. 1990 áprilisában a szovjet és kelet-európai ügyekért felelős védelmi miniszter-helyettes ügyvezető asszisztense lett; ezt a tisztséget 1993 áprilisáig töltötte be. 1993 áprilisától júliusig a külügyminiszter Új Független Államok ügyeiért felelős különleges tanácsadójának

- különleges megbízatású nagykövetnek – a helyettese lett. 1994 júniusában a Cseh Köztársaságba költözött, ahol az Amerikai Egyesült Államok prágai nagykövetségén misszióvezető-helyettes szerepet vállalt. Ezt a tisztséget 1996 júniusáig töltötte be. 1996 júniusától 1998 júliusáig a külügyminiszter-helyettes ügyvezető asszisztense volt. A hadügyminisztérium nemzetbiztonsági és védelmi stratégiáért felelős államtitkára 2005 és 2009 között.
- Eide, Vigleik norvég tábornok, a NATO katonai bizottságának elnöke 1992-ben.
- Elcibey, Abulfaz (1938–2000) Azerbajdzsán elnöke 1992. június 16. és 1993. szeptember 1. között.
- Eliasson, Jan (1940–) svéd diplomata. 1988 és 1992 között Svédország állandó képviselőjeként szolgált az Egyesült Nemzetek Szervezetében New Yorkban, ahol a főtitkár személyes képviselőjeként közvetítőként is tevékenykedett az Irán és Irak közötti háborúban. 1992-ben kinevezték az ENSZ első humanitárius ügyekért felelős helyettes főtitkárává. 1994 és 1999 között svéd külügyi államtitkár.
- Enache, Smaranda (1950–) román emberi jogi aktivista, a Pro Europa Liga alapítója és ügyvezető társelnöke, a Társadalmi Párbeszéd Csoportjának tagja. 1998–2001 között Románia finnországi nagykövete. A Nemzeti Liberális Párt (PNL) alelnöke 2008-tól 2010-ig.
- Endreffy Miklós 1990. augusztus 1. és 1991. november 25. között a Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Főosztályának vezetője.
- Engelmayer Ákos (1938–) 1990-ben nevezték ki rendkívüli és meghatalmazott varsói nagykövetté, mely posztot 1995-ig töltötte be. Közben, 1992 szeptemberében varsói megbízásának érintetlenül hagyása mellett a Belorusz Köztársaságba (Fehéroroszország) akkreditálták.
- Entz Géza (1949–) művészettörténész, a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja. 1989 és 1990 között a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi titkárságon dolgozott, majd 1990. május 14. és 1992. június 1. között a Miniszterelnökség politikai államtitkára és a Tudománypolitikai Kollégium alelnöke volt.
- Erdély Miklós (1928–1986) építész, író, költő, képzőművész, filmrendező. 1958-ban a Földművelési Minisztérium Mezőgazdasági Tervező Vállalat (AGROTERV), majd a Budapesti Városépítési Tervező Iroda (Budapesti Városépítési Tervező Vállalat) dolgozója. 1961 és 1962 között a Középülettervező Vállalat munkatársaként részt vett a Budai Vár rekonstrukciójában. Később a Budapesti Építőanyagipari Vállalatnál helyezkedett el. Nevéhez fűződik, hogy kidolgozta a fotómozaik technikáját. 1986-ban került sor első önálló gyűjteményes kiállításának megrendezésére.
- Erdődy Gábor (1951–) történész, diplomata. 1978 őszétől 1985-ig az ELTE Bölcsészettudományi Karán az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék tanár-

segédje, majd adjunktusa; 1985-től oktatómunkáját az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszéken folytatta, 1990-től egyetemi docens. 1980 és 1990 között a Magyar Tudományos Akadémia Magyar–Osztrák Történész Vegyesbizottságának titkára. 1992 és 1996 között Magyarország bonni nagykövete. Tagja volt a Gróf Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem alapító szenátusának, 2002-ben kinevezték az Andrássy Egyetem professzorának. 2002 és 2009 között Magyarország Szentszékhez akkreditált nagykövete, valamint a Szuverén Málta Lovagrend mellé kinevezett nagykövet. 2003-ban megválasztották a Szent István Akadémia rendes tagjának. 2010-ben lett az MTA doktora, majd 2012-től 2017-ig az ELTE nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese. 2010-től az ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszékének egyetemi tanára, 2009 és 2016 között annak tanszékvezetője, valamint 2010 és 2014 között a Történelemtudományi Doktori Iskola vezetője.

Erdős André Várkonyi Péter titkárságán dolgozott, majd a Tervező és Elemző Osztály vezetője lett. 1986-ban kihelyezték Bécsbe, és a leszerelési küldöttség vezetője lett. 1989. május 1-től július 1-ig főosztályvezető a Tervező és Elemző Főosztályon, majd 1989. július 1-től 1990. augusztus 1-ig főosztályvezető a Multilaterális Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályán. 1990. szeptembertől 1994. szeptemberig nagykövet a Magyar Köztársaság New York-i Állandó ENSZ képviselőjén. 1994. szeptember 16-i hatállyal helyettes államtitkár lett, és megbízták a 4.sz. helyettes államtitkári terület – Nemzetközi Szervezetek Főosztálya, Nemzetközi Jogi Főosztály, Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztály, Sajtó- és Nemzetközi Tájékoztatási Főosztály, Kisebbségi ügyek miniszteri biztosa, Dunai Vízlépcsővel kapcsolatos ügyek miniszteri biztosa, non-proliferációs ügyek miniszteri biztosa – felső szintű irányításával és felügyeletével. 1994. októbertől a felügyelete alá tartozott még a Gazdasági és Tudományos Együttműködési Főosztály is.

Esterházy János (1901–1957) politikus. 1931-ben a Csehszlovák Köztársasági Magyar Népszövetségi Liga vezetője, majd 1932-től az Országos Keresztény Szocialista Párt elnöke. 1936. június 21-én megalakult az Egyesült Magyar Párt, ennek ügyeleti elnöke lett. Az 1930-as évek végén megalapította a Szlovéniai Magyar Pártot. A Szlovák Nemzeti Bíróság 1947. szeptember 16-án Pozsonyban halálra ítélte. Elnöki kegyelemből életfogytiglani bűntetést kapott, majd az 1955-ös amnesztia révén csökkentették a büntetését, a morvaországi Mírov börtönben halt meg. Személye és megítélése a magyar–szlovák viszonyban máig vita tárgyát képezi.

Esterházy-Malfatti Alice Esterházy János gróf lánya.

Eyal, Jonathan (1955–) Romániában született. Az oxfordi és a londoni egyetemen tanult nemzetközi jog és nemzetközi kapcsolatok területén. Doktorátusát 1987-ben Oxfordban szerezte. 1990 óta Royal United Services Institute – RUSI tanulmányi

igazgatója. A RUSI az Egyesült Királyságban működő, 1831-ben alapított, védelmi- és biztonságpolitikai intézet. Célja a biztonságosabb és stabilabb világról szóló nyilvános vita.

Fábián László (1940–) író, költő, esztéta, újságíró. 1976-tól a *Film Színház Muzsika* című lap munkatársa, rovatvezetője, olvasószerkesztője, majd főszerkesztő-helyettese. 1990-ben a *Heti Magyarország* főszerkesztő-helyettese lett, majd 1991 végétől 1995 januárjáig az *Új Magyarország* főszerkesztője volt.

Fábián Pál Jenő (1946–2015) 1987-től főkonzul, a moszkvai nagykövetség konzuli osztályának vezetője. Főkonzuli rangja alól 1993. március 12-én felmentették. A Külügyminisztériumban a VI. Területi Főosztály helyettes vezetője, majd vezetője 1993 és 1995 között. 1995-től rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, a kuvaitvárosi nagykövetség vezetője 1995 és 1999 között, mindemellett akkreditálva Bahrein Államban és Katar Államban.

Fabius, Laurent (1946–) francia szocialista politikus. 1974-ben csatlakozott a Szocialista Párthoz. Miniszterelnök 1984–1986. 1986-ban ellenzéki képviselőként előkészítette és 1988-ban tevékenyen részt vett François Mitterrand újraválasztási kampányában. A francia Nemzetgyűlés elnöke. Az 1990-es években versengés alakult ki közötté és Lionel Jospin között a párt vezetésének megszerzéséért. 1989-től az Európai Parlament képviselője. 1992 januárjától 1993 áprilisáig a Szocialista Párt első titkára. Gazdasági, iparügyi és pénzügyminiszter 2000–2002, majd külügyminiszter 2012–2016.

Falcone, Giovanni (1939–1992) olasz bíró, a szicíliai maffia hatalmát igyekezett megdönteni. Karrierjének csúcspontja az 1986. február 10-től 1992. január 30-ig tartó Maxi-per volt, amelyre Palermóban került sor. 1992-ben merénylet áldozata lett.

Fasslabend, Werner (1944–) osztrák jogász és politikus. 1990 és 2000 között szövetségi honvédelmi miniszter. 1987-től 1990-ig, valamint 2000-től 2007-ig a Nemzeti Tanács tagja. 2000 és 2002 között a Nemzeti Tanács harmadik elnökeként tevékenykedett.

Faur, Jacques a Quai d'Orsay Közép- és Kelet-Európai Osztályának egyik vezetője 1992-ben.

Faure, Jacques francia diplomata. A francia Külügyminisztérium Európai Ügyek igazgató-helyettese, közép-európai aligazgató 1991. február 15.–1992. március 31. között.

Fejtő Ferenc (François Fejtő – Fischl Fülöp Ferenc) (1909–2008) magyar–francia történész, író és publicista.

Fekete György (1932–2020) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas magyar belsőépítész, szakíró, politikus. 1986 és 1989 között a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének alelnöke, 1993-tól 1994-ig a Nemzeti Kulturális Alap elnöke. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium kulturális helyettes államtitkára 1990 és 1994 között.

Fendrik László a prágai nagykövetségen II. o. tanácsos. 1994 augusztusában berendelték a Külügyminisztériumba. 1994 októberében áthelyezték (tanácsos I.) a III. Területi Főosztályról a IX. Területi Főosztályra.

Filatov, Szergej, az Orosz Föderáció Legfelsőbb Tanácsának alelnöke 1992-ben.

Fillon, François Charles Armand (1954–) jogász, francia konzervatív politikus. Az RPR nemzetvédelmi felelőse 1992-ben. Szociális és munkaügyi miniszter 2002–2004, oktatási miniszter 2004–2005, miniszterelnök 2007–2012.

Fischer, Heinz (1938–) osztrák szociáldemokrata politikus. 1983-tól 1987-ig kulturális miniszter Fred Sinowatz kormányában. 1990 és 2002 között a parlament alsóházának elnöke. 2004-től 2016-ig az Osztrák Szövetségi Köztársaság elnöke.

Fodor János (?–1993) 1986-tól a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának helyettes vezetője volt, majd 1989. szeptember 15-től 1990. augusztus 1-ig főosztályvezetője. 1990 augusztusától New York-i főkonzul 1993. februárig.

Fokin, Vitold Pavlovics (1932–) orosz nemzetiségű ukrán politikus. 1990 júliusában kinevezték az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Minisztertanácsának elnökhelyettesévé. 1990 októbere és 1992 októbere között Ukrajna miniszterelnöke.

Fontányi Gábor 1990 szeptemberében kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré, kihelyezték a bécsi nagykövetségre. 1994 októberében berendelték a Központba. 1995. március 31-én nyugdíjba vonult.

Forlani, Arnaldo (1925–) olasz politikus. 1976-tól 1979-ig külügyminiszter. 1980 és 1981 között Olaszország miniszterelnöke. 1989. február 22. és 1992. október 12. között kereszténydemokrata főtitkár.

Fota, Constantin román kereskedelmi és idegenforgalmi miniszter 1990. június és 1991. október között.

Fraknoi Vilmos (1843–1924, 1874-ig Frankl Vilmos) magyar történetíró, kanonok, c. püspök. 1865-ben szentelték pappá. 1879-től 1889-ig az MTA főtitkára, majd 1889–1892 között másodelnöke. 1878-ban nagyváradi kanonok, 1879-ben szekszárdi címzetes apát. 1892-ben arbei címzetes püspök lett, ugyanebben az évben Rómában magyar történeti intézetet alapított. 1903-ban a Kisfaludy Társaság tagja. Kiadta a Magyar Országgyűlési Emlékek I–X. kötetét (az utolsó kettőt Károlyi Árpáddal), a vatikáni magyar okmánytár (Monumenta Vaticana) I–IV. kötetét (1884–1899), Mátyás levelezését a római pápákkal (1891).

Fuerth, Leon (1939–) amerikai demokrata párti politikus, volt diplomata. Al Gore volt amerikai alelnök (1993–2001) nemzetbiztonsági tanácsadója.

Funar, Gheorghe (1949–) román gazdasági szakértő és politikus. A Román Nemzeti Egység Párt elnöke 1992 és 1997 között, majd Kolozsvár polgármestere 1992-től 2004-ig.

Fúró Gyula (Iuliu Furo) (1937–) román politikus. A Nagy-Románia Párt országgyűlési képviselője nevében 1992–1996, 1996–2000 és 2004–2008 között.

- Furrer, Hans-Peter, az Európa Tanács politikai ügyekért felelős igazgatója.
- Für Lajos (1930–2013) az MDF egyik alapító tagja, történész. Honvédelmi miniszter 1990. május 23. és 1994. július 14. között.
- Füzessy Tibor (1928–) politikus, frakcióvezető, a KDNP alelnöke 1989. szeptember 30-tól 1990. május 28-ig. 1990. május 3. és 1990. szeptember 10. között az Országgyűlés költségvetési, adó- és pénzügyi állandó bizottsága, 1990. szeptember 10-től 1992 júniusáig az alkotmányügyi, törvény-előkészítő és igazságügyi állandó bizottság tagja. A titkosszolgálatokért felelős tárca nélküli miniszter 1992. június 18-tól 1993. december 12-ig. 1995. február 19-ig a KDNP-frakció vezetője.
- Gaál István (1933–2007) Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar filmrendező, fényképész, operatőr. A Budapest Filmstúdió munkatársaként híradókat készített, illetve alapító tagja volt a Balázs Béla Stúdiónak. Többször tartott mesterkurzust Indiában (1985, 1994, 1995, 1996). 1990-ben az állófényképezés művészeként mutatták be a Múcsarnok kiállításában. Számos díjjal ismerték el munkásságát, többek között megkapta a Karlovy Vary-i filmfesztivál fődíját (1963), a filmkritikusok díját (1965). 1981-ben érdemes művész lett, 1999-ben megkapta a Magyar Filmszemle életműdíját.
- Gábor Róbert (1919–2017) 1939-től a Szociáldemokrata Párt tagja volt. 1947-ben elhagyta Magyarországot. 1950-ben érkezett meg az Egyesült Államokba, csatlakozott a Szabad Európa Bizottság kutatási osztályához. Később egy nemzetközi hírszolgálatot irányított, és megalapította a Peace with Freedom nevű nonprofit szervezetet. Az AFL–CIO szakszervezet főtítkárhelyettese volt.
- Gajdar, Jegor Tyimurovics (1956–2009) orosz közgazdász, politikus. Szerepe volt a szovjet tervgazdaság lebontásában és a piaci viszonyok kiépítésében Oroszországban. 1991–1994 között kormányzati tisztségeket töltött be, miniszterelnök-helyettes, majd 1992. június 15 és 1992. december 15. között ügyvivő miniszterelnök.
- Gamszahurdia, Zviad (1939–1993) Grúzia első elnöke 1991. április 9. és 1992. január 6. között, akit Eduard Sevardnadze követett Grúzia elnöki székében 1995 és 2003 között.
- Gatti, Gabriele (1953–) San Marino-i politikus. Az 1990-es évek elején külügyi államtitkár. Pénzügyminiszter 2008 decemberétől 2010 áprilisáig. San Marino kormányfője 2011. október és 2012. április között.
- Gejdenson, Samuel „Sam” (1948–) amerikai politikus. Connecticut 2. kongresszusi körzetének képviselője 1981. január 3. és 2001. január 3. között.
- Geleji Frigyes (1928–1999) vegyészmérnök, címzetes egyetemi tanár. 1979-ben az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (OMFB) könnyűipari és szolgáltatásfejlesztési főosztályának vezetője lett. 1986-ban az OMFB elnökhelyettesévé nevezték ki. 1988 és 1994 között az OMFB általános elnökhelyettese illetve közgazgatási

államtitkára. 1995-től a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány főigazgató-helyettese, majd az Alapítvány Anyagtudományi és Technológiai Intézetének igazgatója haláláig.

Genscher, Hans-Dietrich (1927–2016) német liberális politikus, 1952-től a Német Szabaddemokrata Párt tagja. Külügyminiszter és kancellárhelyettes 1974. május 17. és 1982. szeptember 17. között. Meghatározó szerepe volt a Helsinki Záróokmány (1975) megfogalmazásában. A NATO Tanácsának és a Nyugat-európai Unió elnöke 1984–1985-ben. A Németországi Szövetségi Köztársaság alkancellárja és külügyminisztere volt 1982. október 1. és 1992. május 17. között.

Geremek, Bronisław (1932–2008) történész, politikus. 1989 és 2001 között a Lengyel Országgyűlés Alsóházának a tagja. A közép-európai régió országainak együttműködését szolgáló mechanizmusok, így a visegrádi együttműködés kialakításának egyik legfőbb szorgalmazója volt Lengyelországban. A Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja 2001ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal kitüntetésben részesült.

Gergátz Elemér (1942–2019) szakállatorvos, címzetes egyetemi tanár, politikus. 1991. január 17. és 1993. február 22. között Magyarország földművelésügyi minisztere.

Gerő Ernő (1898–1980) 1945-ben kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter, 1945 és 1949 között közlekedésügyi miniszter. 1949-ig több minisztériumot vezetett, így 1948-tól 1949-ig pénzügyminiszter is, majd 1949 és 1953 között államminiszter. 1949-től 1952-ig a Nép gazdasági Tanács elnöke, közben 1950-ben külkereskedelmi miniszter. A Minisztertanács elnökhelyettese (1952–1953), majd a Minisztertanács első elnökhelyettese (1953–1956), közben 1953 és 1954 között belügyminiszter. 1956-ban az MDP KV (Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége) első titkára.

Giscard d'Estaing, Valéry René Marie Georges (1926–2020) francia politikus. Franciaország köztársasági elnöke 1974. május 27. és 1981. május 21. között. Az Union pour la démocratie française (Unió a Francia Demokráciáért) – UDF alapítója 1978-ban. A francia Nemzetgyűlés külügyi bizottságának elnöke 1987–1989, majd 1993–1997 között. Az UDF párt elnöke 1988–1996 között. Az Európai Parlament képviselője 1989 és 1993 között.

Glavany, Jean (1949–) francia szocialista politikus. François Mitterrand kabinetfőnöke 1981–1988. Műszaki oktatásért felelős államtitkár 1992–1993, majd mezőgazdasági miniszter 1998 és 2002 között.

Glazjev, Szergej Yurievich (1961–) orosz politikus és közgazdász. 1991-től a gazdasági kapcsolatokért felelős miniszter első helyettese 1992-ig, majd 1992 és 1993 között Oroszország külgazdasági és külügyminisztere.

Glemp, József (1929–2013) a római katolikus egyház lengyel bíborosa. 1981. július 7-én Gniezno érsekévé nevezték ki, egyúttal ő lett Lengyelország prímása is. 1981 és 2006 között varsói érsek, 1983-ban lett bíboros. 1981 és 2004 között a lengyel Püspöki Konferencia elnöke.

Gogolák Gábor 1986-ban került a Külügyminisztériumba. 1990. februártól 1993. szeptemberig a prágai magyar nagykövetség III. o. titkára. 1993. októberben II. o. titkár lett a III. Területi Főosztályon, majd decemberben áthelyezték Bába Iván helyettes államtitkár Titkárságára.

Gompert, David (1945–) amerikai kormánytisztviselő és volt diplomata. 1975 és 1983 között számos tisztséget töltött be az Egyesült Államok Külügyminisztériumában, a politikai ügyekért felelős helyettes államtitkár helyettese, a Politikai-Katonai Ügyek Irodájának igazgatóhelyettese, valamint Henry Kissinger volt külügyminiszter különleges asszisztense volt. Brent Scowcroft nemzetbiztonsági tanácsadó eurázsiai ügyekben illetékes helyettese.

Gorbacsov, Mihail Szergejevics (1931–) szovjet politikus. A Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára 1985. március 11. és 1990. március 15. között, illetve a Szovjetunió elnöke volt 1990. március 15. és 1991. december 25. között. 1990-ben Nobel-békedíjat kapott.

Gore, Albert Arnold „Al”, Jr. (1948–) amerikai politikus, üzletember és Nobel-békedíjas környezetvédelmi aktivista. 1977-től 1985-ig kongresszusi, majd 1985 és 1993 között szenátusi képviselő Tennessee állam küldöttjeként. 1993. január 20. és 2001. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok alelnöke.

Gorita, Ion román diplomata. Főosztályvezető a Külügyminisztériumban. 1994 és 2000 között Románia állandó képviselője az Egyesült Nemzetek Szervezetében New Yorkban.

Goryszewski, Henryk József (1941–) lengyel politikus, ügyvéd, egyetemi tanár. Parlamenti képviselő 1991–1993 és 1997–2001 között. 1992. július 11-től 1993. október 26-ig miniszterelnök-helyettes Hanna Suchocka kormányában.

Gosztonyi Péter (1931–1999) történész és újságíró. Részt vett az 1956-os forradalomban, majd a forradalom leverése után Svájcba emigrált, ahol 1963-ban történelemből doktorált a zürichi egyetemen. Tagja volt a Svájci Hadtörténeti Társaságnak, a Német kelet-európai Társaságnak és a Svájci Szakújságírók Szövetségének.

Göker, Metin (1940–2007) biskeki török nagykövet 1992-ben.

Göncz Árpád (1922–2015) a Magyar Köztársaság elnöke 1990. augusztus 3. – 2000. augusztus 3.

Göncz Árpádné (Göntér Mária Zsuzsanna, 1923–2020). Göncz Árpád köztársasági elnök felesége. 1993-ban hozták létre a Kézenfogva Alapítványt, amelynek éveken át kuratóriumi elnöke volt.

- Gracsov, Andrej Szerafimovics (1941–) politológus, aki 1964 és 1989 között újságíró, majd 1991. december 22-ig a Szovjetunió kormányának és Mihail Gorbacsov-nak a szóvivője volt.
- Gracsov, Pavel Szergejevics (1948–2012) hadseregtábornok, volt orosz honvédelmi miniszter. 1985 és 1988 között egy légideszantos hadosztály parancsnoka volt Afganisztánban. 1988-ban megkapta a Szovjetunió Hőse kitüntetését. 1991-ben a Légideszant Csapatok főparancsnoka lett. 1992. május 18. és 1996. június 17. között az Oroszországi Föderáció védelmi minisztere.
- Gradt, Raymund az 1991. novemberben Ljubljánban nyitott osztrák Kereskedelmi Kirendeltség vezetője.
- Granasztói György (1938–2016) történész, egyetemi tanár, diplomata. Rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet a Magyar Köztársaság elnöke 1990. október 24-én bízta meg a brüsszeli magyar képviselőlet vezetésével, megbízólevelét 1990. december 11-én nyújtotta át Brüsszelben és megbízatása 1994 augusztusáig tartott.
- Gromov, Boris Vsevolodovics (1943–) vezérezredes, a FÁK szárazföldi csapatok főparancsnok-helyettese.
- Gruber, Karl (1909–1995) osztrák politikus és diplomata. 1945-től 1953-ig külügyminiszter. 1954 és 1957 között, valamint 1969 és 1972 között osztrák nagykövetként tevékenykedett az Amerikai Egyesült Államokban, 1961 és 1966 között Spanyolországban, 1966-ban a Németországi Szövetségi Köztársaságban és 1972 és 1974 között Svájcban.
- Guigou, Elisabeth (1946–) francia szocialista politikus, a francia kormány európai ügyekért felelős minisztere 1990. október 2. és 1993. március 29. között.
- Gyarmati István (1950–) diplomata, a politikatudomány doktora, a stratégiai tanulmányok kandidátusa. 1990 októberétől rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Bécsben. 1992. szeptember 1-jei hatállyal a Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztály főosztályvezetője. Jeszenszky Géza 1993. december 23-i hatállyal létrehozta az EBEÉ 1994. évi Csúcstalálkozójának Végrehajtó Titkárságát, melynek vezetője Gyarmati István lett. A Honvédelmi Minisztérium helyettes államtitkára, a külügyminiszter biztonságpolitikai főtanácsadója volt. 1996 és 1999 között a New York-i EastWest Institute alelnöke.
- Györgyi Kálmán (1939–2019) magyar büntetőjogász. 1990 és 2000 között legfőbb ügyész.
- Györke Sándor (1932–2012) A Külügyminisztériumban a III. Területi Főosztály főosztályvezetője 1983 és 1985 között. A belgrádi nagykövetség vezetője 1985-től 1990-ig, majd a moszkvai nagykövetség vezetője 1989 és 1992 között.
- Györkei Jenő (1929–2009) történész. A Hadtörténelmi Intézet Legújabbkori Osztályának tudományos munkatársa, osztályvezető tudományos főmunkatársa 1951–

1991 között, alezredesi rangban nyugdíjazták 1991-ben, majd ezredessé léptették elő 1998-ban. Az 1990-es évektől elsősorban a magyar forradalom történetét, valamint a II. világháborút követő népbíróságok működését vizsgálta. Tagja volt annak a delegációnak, amely jelentős szerepet játszott abban, hogy az ún. Jelcin-iratok Magyarországra kerültek.

Gyuresík Iván diplomata. 2013 és 2017 között Magyarország varsói nagykövete.

Habache, Georges (1926–2008) keresztény palesztin orvos és politikus. 1961-ben, Libanonban kapcsolatba került a Palesztin Felszabadítási Szervezettel (PFSZ), amelynek 1967-ig a vezetőségi tagja volt. A PFSZ vezetője 1967-ben Jasszer Arafat lett, ezért Habache kilépett a PFSZ-ből. Megalapította a Palesztina Szabadságáért Népfrontot (PSZN), amely 1969 óta marxista-leninista irányvonalat képvisel. 1970-ben Habache vezette PSZN vezető szerepet játszott a „Fekete szeptember” kiobbantásában, amelynek célja Huszein jordán király meggyilkolása és a politikai rendszer megbuktatása lett volna. A palesztin fegyveres felkelés azonban elbukott, a jordán hadsereg megtorló akciójában több ezer palesztin veszítette életét. A PFSZ-t kitiltották Jordániából, székhelyét Bejrútba helyezte át. Habache és PSZN 1993-ban szakított Jasszer Arafattal az oslói-egyezmény megkötése miatt. Ellenezte Izrael állam létrejöttét és ebben egyetértett a radikális Hamással is. 2000-ben lemondott a PSZN vezetéséről.

Had, Miloslav, a csehszlovák szövetségi külügyminisztérium elemző főosztályának vezetője.

Hadas László 1987 júliusától a washingtoni magyar nagykövetség II. o. tanácsosa volt.

Haider, Jörg (1950–2008) osztrák politikus. 1986 és 2000 között az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) elnöke. 1989 és 1991 között, valamint 1999-től 2008-ig Karintia kormányzója. 2005 áprilisában kilépett a Szabadságpártból és új pártot alapított Szövetség Ausztria Jövőjéért (BZÖ) néven.

Hajgató József a Külügyminisztérium Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztályának vezetője 1990. augusztus 1–1991. augusztus 15. között. 1991. augusztus 30-án kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré, majd októberben kihelyezték Londonba.

Hajósy Adrienne geofizikus, a Duna Kör egyik alapító tagja. Mádl Ferenc titkárságának munkatársa.

Hall, Aleksander (1953–) lengyel történész és politikus, akadémiai tanár. 1977-től részt vett az Emberi és Polgári Jogok Védelméért Mozgalomban, majd megalapította és vezette az ellenzéki Fiatal Lengyelország Mozgalmat. Tadeusz Mazowiecki kormányában (1989–1991) a politikai szervezetekkel és egyesületekkel való együttműködésért felelős miniszter lett. Elnöke a Demokratikus Jobboldali Frak-

ciónak (FPD) 1990–1991 között, majd a Demokratikus Unió alelnökeként (1991–1992), a Konzervatív Párt elnökeként (1992–1997) tevékenykedett. 1991 és 1993 között a Demokratikus Unió nevében a Szejm tagja.

Hargitai Zsuzsanna 1990. augusztus 1-től főosztályvezető-helyettes az Európai Együttműködési Főosztályon.

Haszbulatov, Ruszlan (1942–) orosz közgazdász és politikus, az Orosz Föderáció Legfelső Tanácsának elnöke 1991 és 1993 között.

Havel, Václav (1936–2011) cseh író, politikus, aki Csehszlovákia (1989–1992), illetve Csehország (1993–2003) köztársasági elnöke volt.

Hegedűs Gábor 1990. márciusban a Politikai Elemző és Tájékoztatási Főosztály főmunkatársa lett, szeptemberben áthelyezték Katona Tamás Titkárságára, majd októberben kinevezték osztályvezetővé és megbízták a Parlamenti Titkárság vezetői teendőinek ellátásával. 1992. február 1-jei hatállyal főosztályvezető lett. 1993. júliusban áthelyezték II. o. tanácsosként az V. Területi Főosztályra. 1993. július 15-i hatállyal felmentették a Parlamenti Titkárság vezetésére kapott megbízása alól. 1994. augusztusban áthelyezték a III. Területi Főosztályra, októberben kinevezték rendkívüli követé és meghatalmazott miniszterré. 1995 januárjában kihelyezték Varsóba.

Helmut Zilk (1927–2008) osztrák újságíró és szociáldemokrata politikus. 1984 és 1994 között Bécs polgármestere.

Herman János a Külügyminisztérium Sajtóosztályának helyettes vezetője 1989 és 1990 között, majd a Latin-Amerikai Országok Főosztályán főosztályvezető-helyettes 1990. július 1-ig. Ugyanekkortól a Külügyminisztérium szóvivője és áthelyezték a VII. Területi Főosztályról a Sajtófőosztályra. Helyettes államtitkár 1993 és 1994 között, ezt követően nagykövet Athénban, majd Cipruson.

Hieronymy Ottó (1938–) közgazdász, a nemzetközi kapcsolatok professzora. 1970-től 1994-ig a Genfi Battelle Kutatóközpont vezető közgazdásza. 1989-ben a Svájci Szövetségi Kormány által a nemzetközi adósságkérdés kezelésére létrehozott szakértői csoport titkára lett. Antall József gazdasági tanácsadója 1990 májusa és 1993 decembere között. 1995-től 2006-ig a Webster Egyetem (Genf) Nemzetközi Kapcsolatok – Migrációs és Menekültügyi Tanulmányok programjának vezetője.

Hitler, Adolf (1889–1945) a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vezetője 1921–1945, Németország kancellárja 1933 és 1945 között, illetve Németország Führere 1934 és 1945 között.

Hmelnickij, Bohdan Zinovij Mihajlovics (1593/1595?–1657) zaporizzsjai kozák hetman, ukrán hadvezér.

Holodnyák Péter I. o. titkár a moszkvai nagykövetségen. 1994. augusztusban berendelték a Központba, közszolgálati jogviszonya 1994. augusztus 1-én megszűnt.

Horn Gyula (1932–2013) 1956 novemberében lépett be az MSZMP-be, majd 1959-től a Külügyminisztériumban dolgozott. 1963 és 1969 között Belgrádban teljesített szolgálatot, ezután az MSZMP Központi Bizottságának Külügyi Osztályán osztályvezető-helyettes, majd osztályvezető volt. 1985-től a Külügyminisztérium államtitkára, majd 1989. május 10-től a Németh Miklós vezette kormány külügyminisztere volt 1990. május 23-ig. Németh Miklós utasítására nyitotta meg a határt a keletnémet turisták előtt, illetve jelentette be a vasfüggöny lebontását. Miniszterelnök 1994. július 16. és 1998. július 6. között.

Horolec, Larisa Ivanovna ukrán kulturális miniszter volt 1992-ben.

Hortobágyi T. Cirill (1959–) magyar katolikus pap, bencés szerzetes. 1988 óta a Főapáti Tanács, 1997 óta a Prézesi Tanács állandó tagja. 1994 és 1996 között a Pannonhalmi Bencés Gimnázium igazgatója. 1991-től a Bencés Diákszövetség vezetőségének tagja. 2018-ban Ferenc pápa pannonhalmi főapáttá, illetve a Pannonhalmi Területi Apátság ordináriusává nevezte ki.

Horváth Balázs (1942–2006) ügyvéd, politikus. 1988-ban alapító tagja a Magyar Demokrata Fórumnak (MDF), majd 1989-től 1990-ig annak Veszprém megyei elnöke. 1990 és 1993 között a párt országos elnökségének tagja. 1991-ben rövid ideig ügyvezető alelnök. 1990. május 23. és december 21. között az Antall-kormány első belügyminisztere. 1990. december 22-től 1992. január 23-ig határon túli magyar ügyekben felelős tárca nélküli miniszter, majd 1991 és 1993 között a sportirányításért, valamint az Országgyűlés és a kormány közötti kapcsolattartásért illetékes tárca nélküli miniszter.

Howard Henry Baker Jr (1925–2014) amerikai politikus és diplomata. 1967 és 1985 között az Egyesült Államok szenátora (Tennessee). 1987 és 1988 között a Fehér Ház kabinetfőnökeként dolgozott Ronald Reagan elnöknél.

Hronek, Roman, csehszlovák szövetségi külügyminisztérium az európai együttműködéssel foglalkozó főosztály helyettes vezetője 1992-ben.

Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) 1953 és 1964 között az SZKP (Szovjetunió Kommunista Pártja) első titkára. 1958 és 1964 között a Minisztertanács elnöke.

Hueller, Harry New York-i osztrák konzul 1992-ben.

Hunkár Dénes 1990. augusztusban került a Külügyminisztériumba, a II. Területi Főosztály főosztályvezetőjeként; októbertől a bécsi nagykövetség vezetője 1994. szeptemberig. 1995. február 28-án nyugdíjba vonult.

Hurd, Douglas Richard (1930–) brit konzervatív politikus. Az Egyesült Királyságban parlamenti képviselő 1974–1997, illetve a Lordok Házának tagja 1997–2016 között. Európai ügyek államminisztere 1979–1983, Észak-Írorszáért felelős államtitkár 1984–1985, majd külügyminiszter és a nemzetközösségi ügyekért felelős államtitkár 1989. október 26. és 1995. július 5. között.

- I. (Nagy) Péter (1672–1725) 1682 és 1721 között orosz cár, az Orosz Birodalom megalapítója, annak uralkodója haláláig, 1725-ig. 1703-ban megalapította a későbbi Szentpétervárt. Uralkodása alatt zajlott a nagy északi háború (1700–1721), amelyet Svédországgal vívott a Lengyelországot, Dániát és Szászországot is magába foglaló koalíció keretében.
- I. Alekszej (1629–1676) 1645-től orosz cár. Uralkodása alatt zajlott az orosz ortodox egyház kettészakadása.
- II. Erzsébet (1729–1796) Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának, valamint a nemzetközösségi királyságok királynője 1752. február 6. óta. 1796-ban ellátogatott Magyarországra.
- Ígyártó István (1903–) a Központi Statisztikai Hivatal Népeségkutató Intézetének tudományos munkatársa 1958–1990 között, majd kormányfőtanácsos volt 1990 és 1992 között a Miniszterelnöki Hivatalban. 1992-től a Határon Túli Magyarok Hivatala elemző főosztályának vezetője volt.
- Iliescu, Ion (1930–) román politikus. Csatlakozott a kommunista párthoz 1953-ban, majd 1965-ben a Központi Bizottság tagja lett, de Nicolae Ceaușescu fokozatosan háttérbe szorította. Vezető szerepet töltött be a romániai forradalomban. Románia elnöke 1990. május 20. és 1996. november 29. között, majd 2000. december 20. és 2004. december 20. között.
- Iordache, Claudiu (1942–) román politikus, a Román Demokratikus Front alapító tagja. A Nemzeti Megmentési Front első alelnöke, valamint a Képviselői Kamara Kulturális Bizottságának alelnöke 1990 és 1991 között. Az Alkotmányozó Kögyűlés tagja 1990-től 1992-ig.
- Irmer, Ulrich (1939–) német liberális politikus. 1961-től a Német Szabaddemokrata Párt (Freie Demokratische Partei – FDP) tagja. Az Európai Parlament-i képviselő 1979 és 1984, majd 1987 és 2002 között. 1990-es években a Bundestag Külügyi Bizottságának a szóvivője volt.
- Jackson, Jessie Louis (1941–) amerikai politikai aktivista, baptista lelkész és demokrata párti politikus. 1991. január 3-tól 1997. január 3-ig „árnyékszenátor” a Columbia körzetből.
- Jacques-Yves Cousteau (Cousteau kapitány) (1910–1997) francia tengerkutató, bűvár, felfedező, természettudós és természetfilm-készítő.
- Jakunin atya, Gleb (1934–2014) orosz ellenzéki demokrata képviselő. Egy 1965-ös, I. Alekszij patriarchának írt nyílt levél miatt 1966-ban többedmagával eltiltották a szolgálattól. Az 1960-as és 1970-es években tevékenyen részt vett a szovjetunióbeli jogvédő mozgalomban. A szovjet hatóságok 1987-ben amnesztiában részesítették, a Moszkvai Patriarchátus visszavonta az eltiltásáról szóló határozatot. 1990-ben parlamenti képviselőként a Legfelsőbb Tanács Lelkiismereti Szabadság

- Bizottságának elnökhelyettese. 1993-ban az Állami Duma képviselőjévé választották.
- Jankowitsch, Peter (1933–) volt osztrák diplomata és politikus. 1986-tól 1987-ig szövetségi külügyminiszter. 1990 és 1992 között a szövetségi kancellária államtitkára.
- Jankowski, Maciej Stanisław (1946–2019) lengyel politikus. 1980-ban csatlakozott a Szolidaritáshoz, és a Mazoviai Szakszervezet egyik vezetője. A hadiállapot alatt, az 1981. december 13. és 1982. március 27. közötti időszakra internálták.
- Jaruzelski, Wojciech (1923–2014) lengyel politikus. 1985 és 1989 között az Államtanács elnöke, 1989-ben a Lengyel Népköztársaság elnöke, majd 1989–1990-ben a Lengyel Köztársaság elnöke.
- Jávor András (1947–) orvos. 1986-tól 1990-ig a Népjóléti Minisztérium Gyógyító Ellátás Információs Központjának az igazgatója Szekszárdon. 1988 és 1990 között a Szociális és Egészségügyi Minisztérium Egészségügyi Reformtitkárságának a vezetője. 1990-től 1994-ig a Népjóléti Minisztérium közigazgatási államtitkára. 1994 és 2010 között egészségügyi tanácsadó. 1995 és 1996, valamint 2003 és 2010 között a Kereszténydemokrata Néppárt Egészségügyi Szakbizottságának elnöke. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium közigazgatási államtitkára 2010-től 2012-ig.
- Jávorszky Béla (1940–) 1990 júliusától a Külügyminisztérium munkatársa az I. Területi Főosztályon. 1990 szeptemberétől rendkívüli és meghatalmazott nagykövetségként a helsinki magyar nagykövetséget vezette 1994-ig. Észtországban 1991. december 10-én, Lettországbán december 16-án, Litvániában december 17-én nyújtotta át a megbízólevelét.
- Jelcin, Borisz Nyikolajevics (1931–2007) az Orosz Föderáció első elnöke volt 1991. június 12. és 1999. december 31. között.
- Jeszenszky Géza (1941–) történész, egyetemi tanár, politikus, diplomata. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem–angol szakán végzett 1966-ban, majd 1973-tól ösztöndíjas aspiráns a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében. 1984-től Fulbright ösztöndíjasként tanított a Kalifornia Egyetemen, Santa Barbarában. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja, 1989 őszétől az MDF Külügyi Bizottságának a vezetője. 1990. május 23. és 1994. július 14. között külügyminiszter.
- Johnson, Ralph R. (1943–) amerikai diplomata. Előbb az európai és kanadai ügyekért felelős helyettes államtitkár (Thomas Michael Tolliver Niles) helyettese, majd az Amerikai Egyesült Államok nagykövete Szlovákiában 1996. április 4. és 1999. május 21. között.
- Joó Rudolf (1946–2002) diplomata, politológus. 1991-ben a Honvédelmi Minisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára, majd 1993-tól közigazgatási államtitkára lett. 1998 és 2000 között a Külügyminisztériumban a mul-

tilaterális diplomáciáért és a biztonságpolitikáért felelős helyettes államtitkár. 2000 és 2001 között rendkívüli és meghatalmazott nagykövetségként a genfi magyar ENSZ-képviselőt vezette, majd az UNESCO Emberi Jogok és Demokrácia Igazgatóság vezetője.

Jospin, Lionel (1937–) francia szocialista politikus. A francia Szocialista Párt, Le Parti socialiste – PS első titkára 1981–1988. Oktatásügyi, ifjúsági és sportminiszter 1988. május 10. és 1992. április 2. között. Miniszterelnök 1997–2000 között.

Jovanović, Živadin (1938–) szerb diplomata, politikus. 1988 és 1993 között jugoszláv nagykövet Angolában. 1994 és 1997 között szövetségi külügyminiszter-helyettes, majd 1998 és 2000 között szövetségi külügyminiszter.

Joxe, Pierre (1934–) francia szocialista politikus, honvédelmi miniszter 1991. január 29. és 1993. március 9. között.

Juhász Endre a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma főtitkára 1992

Kaczyński, Jarosław Aleksander (1949–) lengyel politikus. Az 1980-as években a Szolidaritás vezető tagja. 1982-ben a lengyelországi Helsinki Bizottság egyik alapítója. 1990-ben megalapította a Szolidaritás Sajtó Alapítványát. 1989–1991 között az első ciklus szenátusának tagja. A szenátusban a Polgári Parlamenti Klub tagja volt. Ezután 1993. május 30-ig az 1. ciklus szejmjének elnökhelyettese, a varsói körzet Centrum Polgári Szövetségének listájáról választották meg. Később parlamenti képviselőként tevékenykedett 2006. július 14. és 2007. november 16. között a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke.

Kaczyński, Lech Aleksander (1949–2010) lengyel jogász, politikus. Az 1989. júniusi választásokon szenátornak választották, és a Szolidaritás szakszervezet alelnöke lett. Az 1991-es parlamenti választásokon párton kívüli tagként választották meg a parlamentbe. Lech Wałęsa fő tanácsadója és támogatója. 1992-től 1995-ig a Legfelsőbb Számvevőszék elnöke. 2000 júniusától egészen 2001 júliusában történt felmentéséig Jerzy Buzek kormányának igazságügyi minisztere és legfőbb ügyésze. 2001-ben testvérével, Jarosławval megalapította a Jog és Igazságosság politikai pártot, 2001 és 2003 között a párt elnöke. 2005 és 2010 között Lengyelország elnöke.

Kádár Béla (1934–) akadémikus. A nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere 1990. május 23. és 1994 júniusa között. Országgyűlési képviselő 1994 és 1998 között.

Kádár György (1942–) fizikus, az MTA doktora. 1990-től a római magyar nagykövetség II. o. tanácsosa, 1993. augusztustól I. o. tanácsosa. 1994 októberében berendelték a Központba. Közzszolgálati jogviszonya 1995. június 15-én megszűnt.

Kadhafi, Moammer (1942–2011) líbiai katonatiszt, forradalmár, diktátor. 1969 és 2011 között Líbia vezetője.

Kahn, Jean Salomon (1929–2013) francia zsidó közösségi vezető. 1989 és 1995 között a Franciaországi Zsidó Intézmények Képviselő Tanácsának elnöke volt (Conseil représentatif des Institutions juives de France – CRIF), majd az Európai Zsidó Kongresszus és a Zsidó Világkongresszus elnöke.

Kaiser, Philip Mayer (1913–2007) amerikai diplomata. Az Amerikai Egyesült Államok nagykövete volt Magyarországon 1977. július 7. és 1980. március 9. között.

Kajdi József (1958–) a Miniszterelnöki Hivatal vezetője, közigazgatási államtitkára 1990. május 29. és 1994. július 15. között.

Kálmán Attila (1938–2015) pedagógus, politikus. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja. Az Antall-kormány idején Tata országgyűlési képviselője. 1991 és 1994 között művelődési és közoktatási államtitkár. 1994-ben kilépett az MDF-ből.

Kálnoki Kiss Sándor (1937–) a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium helyettes államtitkára 1990. június 6. és 1993. július 31. között.

Karácsony Imre mérnök, vezérőrnagy. Mint a szovjet csapatkivonás kormánybiztosa, Annus Antal altábornagy, honvédelmi államtitkár közvetlen munkatársa. A Honvédelmi Államközi Közös Bizottság elnöke.

Karaganov, Szergej (1952–) orosz politológus. A Vitalij Shlykov által alapított biztonsági elemző intézmény, a Kül- és Védelmi Politika Tanácsának vezetője. Emellett a moszkvai Gazdasági Főiskola Világgazdasági és Nemzetközi Karának dékánja. Borisz Jelcin és Vlagyimir Putyin elnöki tanácsadója.

Karagyorgyevics Sándor (1806–1855) pályafutását katonaként kezdte, majd 1842-ben szerb fejedelemmé választották. Uralkodását számos kül- és belpolitikai krízis terhelte, míg végül 1858-ban lemondani kényszerült. Élete hátralevő részét emigrációban töltötte. Fia, Péter a 20. század elején elfoglalta a szerb királyi trónt.

Károlyi György (1946–) a nagykárolyi Károlyi grófi család tagja. 1981-ban belépett a Szuverén Máltai Lovagrend magyar szövetségébe 1981-ben. 2015-től párizsi magyar nagykövet. 2016-tól monacói magyar nagykövet.

Kása Sándor 1990 októberében a prágai magyar nagykövetségre került II. o. titkárként. 1991. decemberben előléptették I. o. titkárrá.

Kaszatonov, Igor Vlagyimirovics admirális, a fekete-tengeri orosz flotta parancsnoka.

Katona Tamás (1932–2013) a Külügyminisztérium politikai államtitkára volt 1990. május 24. és 1992. június 20. között.

Kaufman, Sir Gerald Bernard (1930–2017) brit munkáspárti politikus. 1970–2017 parlamenti képviselő. 1974. március 8. és 1975. június 11. között környezetvédelmi miniszter, 1992 és 2005 között a parlament Kulturális, Média és Sport Bizottságának az elnöke volt.

- Kebics, Vjacseszlav Frantsevis (1936–) Fehéroroszország első miniszterelnöke 1991 és 1994 között. Ő volt az 1991-es, a Független Államok Közösségét létrehozó Belavezha Megállapodások egyik tervezője és aláírója.
- Kelemen András (1940–) orvos és politikus. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója. 1988–1989-ben az MDF Országos Választmányának a tagja. 1990. május 3-tól államtitkári kinevezéséig a szociális, egészségügyi és családvédelmi állandó bizottság tagja. 1990. május 24-től 1992. június 19-ig a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára. 1992. június 19. és 1994. július 15. között a Külügyminisztérium politikai államtitkára.
- Kelly, Peter G. (Peter Galbraith Kelly Sr.) (1938–) amerikai lobbista és politikai tanácsadó. A Demokratikus Nemzeti Bizottság pénzügyi elnöke 1981–1985 között. Al Gore vezető tanácsadója volt 1988-ban és 2000-ben, Bill Clintoné 1992-ben és 1996-ban, valamint John Kerryé 2004-ben.
- Kende Péter (1927–) Franciaországban élő magyar szociológus és politikai esszéista.
- Keresztes K. Sándor (1944–) 1990. május 23-tól környezetvédelmi és vízgazdálkodási, 1990. szeptember 15-től hatásköri átszervezés folytán környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter volt 1993. február 22-ig.
- Keresztesi Péter 1987 szeptemberében került a Külügyminisztériumba, előadóként a Protokoll Főosztályra, decemberben segédattasé lett. 1990. januárban attasé lett az I. Területi Főosztályon. 1991 júniusában III. o. titkár lett a II. Területi Főosztályon, illetve a bécsi nagykövetségre került. 1993. májusban előléptették, II. o. titkár lett. 1995. augusztusban berendelték a Központba.megszűnt.
- Kéry György 1987 és 1991 között II. o. tanácsos Ankarában. 1991 és 1992 között a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály főosztályvezetőhelyettese, majd 1992. február 1-től a főosztály főosztályvezetője, valamint rangadományozásban részesült, I. o. tanácsos lett. 1994 októberében rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1995-ben szeptemberében rendkívüli és meghatalmazott nagykövet lett, megbízták a Magyarország ankarai nagykövetsége vezetésével.
- Keskeny Ernő (1958–) 1991 áprilisától dolgozik a Külügyminisztériumban, ahol kezdetben főelőadó a III. Területi Főosztályon szovjet, majd ukrán és orosz referensként. Ezután a Független Államok Közössége Főosztályának főosztályvezető-helyettese 1992 és 1993 között, majd főosztályvezetője 1993 és 1995 között.
- Khol, Andreas (1941–) az Osztrák Néppárt politikusa, külpolitikai szóvivője. A Nemzeti Tanács elnöke 2002 és 2006 között.
- Kinkel, Klaus (1936–2019) jogász, német liberális (FDP) politikus. 1979 és 1982 között a Szövetségi Hírszerző Szolgálat (Bundesnachrichtendienst – BDN) elnöke, szövetségi igazságügyminiszter 1991. január 18.–1992. május 18. Külügyminiszter 1992. május 18. és 1998. október 26. között. Az FDP tartományi elnöke 1993–1995.

- Kinnock, Neil Gordon (1942–) brit munkáspárti politikus. 1970 és 1995 között parlamenti képviselő. 1983-tól 1992-ig a Munkáspárt és az Ellenzék vezetője.
- Király Miklós (1960–) jogász, egyetemi docens. 1990 és 1992 között Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter kabinetfőnöke.
- Kirkpatrick, Jeane Duane (1926–2006) amerikai diplomata. Az Amerikai Egyesült Államok ENSZ nagykövete 1981. február 4. és 1985. április 4. között. 1985-ben belépett a Republikánus Pártba.
- Kiss Gy. Csaba (1945–) Széchenyi-díjas irodalomtörténész, címzetes egyetemi tanár, az MTA doktora. 1974 és 1980 között a Nagyvilág című lap rovatvezetője, 1988-tól 1992-ig a Hitel munkatársa. 1987-ben a Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapító tagja. 1988 és 1989 között az ideiglenes elnökség, 1990 júniusa és decembere között az elnökség, 1993-ig a választmány tagja. 1993-ban kilépett a pártból. Az ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszékének címzetes egyetemi tanára.
- Kiss Tibor 1989 augusztusától II. o. tanácsos, majd 1991 márciusától I. o. tanácsos a brüsszeli magyar nagykövetségen, illetve a nagykövetség első beosztottja. 1992. szeptember 16-ai hatállyal az Európai Közösségek Főosztályának (majd Európai Integrációs Főosztály) főosztályvezetője lett 1994. november 30-ig, majd decemberben áthelyezték a II. Területi Főosztályra.
- Klaus, Václav (1941–) cseh politikus. 1963-ban végezte el a Prágai Közgazdasági Egyetemet. 1989-ben a Bársonyos Forradalom után lépett kapcsolódott be a politikai életbe. Az egyik alapító tagja Občanská demokratická strana – ODS (Demokratikus Polgári Párt-nak) 1990 áprilisában. Csehszlovák szövetségi pénzügyminiszter 1989. december 10. és 1992. július 2. között. Az 1992. júniusi cseh választásokat az ODS nyerte meg és Csehország miniszterelnöke lett (Szlovákia 1993. január 1-től önálló állam) 1993. január 1. és 1998. január 2. között.
- Klepác, Jan a Szlovák Keresztényszociális Unió elnöke. Szlovák parlamenti alelnök 1992-ben.
- Klestil, Thomas (1932–2004) osztrák diplomata és politikus. Nagykövet az Egyesült Nemzeteknél 1978 és 1982 között, majd az Egyesült Államokban 1982-től 1987-ig. 1992 és 2004 között osztrák szövetségi elnök.
- Klima, Viktor (1947–) 1992 és 1996 között osztrák közlekedési miniszter, majd 1996-tól 1997-ig pénzügyminiszter. 1997–2000 között Ausztria szövetségi kancellárja.
- Klose, Hans-Ulrich (1937–) német szociáldemokrata (SPD) politikus. 1974 és 1981 között Hamburg polgármestere. 1991. november 12. és 1994. november 10. között a Bundestag Németország Szociáldemokrata Pártja (Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD) frakcióvezetője. A Bundestag alelnöke 1994. november 10. és 1998. november 26. között. A Bundestag Külügyi Bizottságának elnöke 1998-tól 2002-ig.

Kňažko, Milan (1945–) a Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom egyik alapító tagja. Szlovák külügyminiszter 1992. június 24. és 1993. március 19. között.

Kocinger, Dominik (?–2011), a Bösi Vízlépcső kormánybiztosa 1992-ben.

Kocsis Károly (1935–2005) villamosmérnök, közgazdász, egyetemi rektor. 1982-től 1990-ig Rómában a FAO Európai Mezőgazdasági Energetikai Együttműködési Hálózat főkoordinátora. 1991 és 1992 között a Magyar Rektori Konferencia elnöke.

Kodolányi Gyula (1942–) 1990 májusától Antall József miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója, 1990. november 6-tól címzetes államtitkár. A Miniszterelnöki Tanácsadó Testület vezetője annak megszűnéséig, 1992 szeptemberéig.

Kohl, Helmut Josef Michael (1930–2017) kereszténydemokrata politikus, aki a Németországi Szövetségi Köztársaság kancellárja volt 1982. október 1. és 1998. szeptember 23. között.

Koivisto, Mauno Henrik (1923–2017) finn politikus. a Finn Köztársaság elnöke 1982. március 1. és 1994. január 24. között.

Kokejev, Mihail 1981-ig Budapesten dolgozott mint szovjet tanácsos. A MID Nemzetközi Tudományos és Technikai Együttműködési Főosztály helyettes vezetője.

Kolodziejczyk, Piotr (1939–2019) lengyel altengernagy. 1990. júliustól 1991. decemberig Tadeusz Mazowiecki és Jan Krzysztof Bielecki kormányaiban, valamint 1993 októberétől 1994 novemberéig Waldemar Pawlak kormányában nemzetvédelmi miniszter.

Kolokolov, Borisz orosz külügyminiszter-helyettes 1981. április 24. és 1996. február 21. között.

Kolozsi Béla Ferenc 1992. szeptember 1-jei hatállyal a Külügyminisztérium Elemző és Tervező Főosztályának főosztályvezetője lett. 1993. július 15-i hatállyal a Parlamenti Titkárság vezetője lett. Közzolgálati jogviszonya 1995. augusztus 31-én közös megegyezéssel megszűnt.

Komorowski, Bronisław Maria (1952–) lengyel politikus és történész. 1990–1993 között (az 1992-es év kihagyásával) Tadeusz Mazowiecki, Jan Krzysztof Bielecki és Hanna Suchocka kormányának nemzetvédelmi miniszterhelyettese. 1991. november 25-től 2010. július 8-ig a Szejm tagja. 2000 és 2001 között nemzetvédelmi miniszter. A Lengyel Köztársaság elnöke 2010–2015-ben.

Kontra Ferenc (1954–) 1980 és 1985 között az iráni nagykövetség konzulja, 1992-ig a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának főosztályvezető-helyettese. 1992-ben II. o. tanácsosként Athénba helyezték.

Korompay Emánuel Aladár (1890–1940) magyar származású lengyel tisz. Az első világháború idején besorozták az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregébe, és a keleti frontra került Galíciába, a Przemyśl-erődbe. Ekkor került közelebbi kapcsolatba a lengyel néppel. 1919-ben felvette a lengyel állampolgárságot, majd belépett

a lengyel hadseregbe. 1930-ban századosi rangban leszerelt a lengyel hadseregtől. A József Klemens Piłsudski-ról elnevezett Varsói Egyetem magyar nyelvi lektora és nyelvtanára. A lengyel hadsereg tartalékos századosaként részt vett a második világháborúban. Lvov környékére vezényelték, és ott esett szovjet fogságba. Harokban kivégezték.

Korsós Tamás a párizsi magyar nagykövetség II. o. titkára 1992-ben.

Kovács Tibor Angelus (1911–2001) kapucinus szerzetes. 1935-ben szentelték pappá. 1947-től Rómában teológiai tanulmányokat folytatott, majd rendje 1951-ben tanulmányai folytatására Kanadába küldte, ahol Ottawában magyar menekültekkel kezdett foglalkozni. 1964-től Párizsban a magyar lelkészség káplánja, majd 1966-tól Kelet-Franciaország magyar lelkésze lett. 1973-tól először Rómában, majd egész Olaszország magyar közösségének lelkésze lett.

Kovács István első beosztott követ-tanácsosi rangban Rómában 1993-ig

Kovács János II. o. titkár a római magyar nagykövetségen 1986. februártól, a nagykövetség belpolitikai ügyekért felelős referense. 1991. márciustól már I. o. titkár. 1992. júliusban berendelték a Központba.

Kovács József II. o. tanácsost 1990 júliusában berendelték Bonnból a Központba. 1990. augusztus 1-től főosztályvezető-helyettes a II. Területi Főosztályon, majd 1991. június 30-tól a II. Területi Főosztály vezetője.

Kovaljov, Szergej Adamovics (1930–) orosz emberi jogi aktivista és politikus, egykori szovjet disszidens és politikai fogoly. Az Orosz Parlament Emberi Jogi Bizottságának elnöke 1990 és 1993 között.

Kovegyájev, Fjodor V. Selov, az orosz külügyminiszter első helyettese 1991. október 19. és 1992. október 16. között.

Kozirjev, Andrei Vladimirovics (1951–) orosz politikus. Borisz Nyikolajevics Jelcin elnöksége alatt, 1991 és 1996 között külügyminiszter.

Körmendy Adrienne (1946–) történész, levéltáros, diplomata. 1990-ben lépett a Külügyminisztérium állományába, II. o. titkár a III. Területi Főosztályon. Magyarország varsói nagykövetsége II. o. titkára, majd 1993-ban I. o. titkára, illetve 1994-ben II. o. tanácsos lett. 1995-ben berendelték a Központba. 2005-ben nyugdíjba vonult, de 2014-ben reaktiválták, a krakkói főkonzulátus vezetője lett.

Körmendy István 1987. augusztus 15. és 1989. május 1. között a Külügyminisztérium Tervező és Elemző Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd az Európai Együttműködési Főosztály vezetője 1990. augusztus 1.–1991. július 31. között. 1991. januárban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré. 1991. augusztus 1-től 1992. január 15-ig az Európai Integrációs Főosztály főosztályvezetője, ezt követően a Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztály főosztályvezetője 1992. október 1-ig. 1994. június 1-től a Politikai Tervezés és

- Parlamenti Kapcsolatok Főosztályán belül a Politikai Tervezés Osztály osztályvezetője.
- Körömi Judit 1991. januárban került a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályára, mint főelőadó. 1992 márciusában áthelyezték az Európai Együttműködés Főosztályára, attasé lett. 1993. augusztusban kihelyezték Prágába. 1995 márciusában előléptették, III. o. titkár lett, majd októberben II. o. titkárként berendelték Prágából a Központba.
- Körösi Csoma Sándor (1784/1787/1788? –1842) nyelvtudós, a tibetológia megalapítója, a tibeti–angol szótár megalkotója.
- Krajilo, Mihajlo Ivanovics Ukrajna elnökének megbízottja lett Kárpátalja megyében 1992-ben.
- Krásnohorská, Mária (1949–) szlovák diplomata. A szlovák Külügyminisztériumban főosztályvezető.
- Kravcsenko, Pjotr (1950–) 1990 és 1994 között a Belorusz Köztársaság külügyminisztere. 1990. május 15-től 1996. november 27-ig Fehéroroszország Legfelsőbb Tanácsának helyettes vezetője.
- Kravcsuk, Leonyid Makarovics (1934–) ukrán politikus. 1991. december 5. és 1994. július 19. között a független Ukrajna első elnöke.
- Król, Krzysztof Jakub (1963–) lengyel politikus és újságíró. 1991 és 1997 között a Független Lengyelország Konföderációja (KPN) parlamenti frakciójának vezetője, valamint a KPN nevében a Szejm tagja. 1996-ig a Külügyi Bizottság alelnöke.
- Krzywiński, Aleksander Henryk (1926–2017) lengyel közgazdász és akadémiai tanár. Külügyminiszter-helyettes 1990 és 1992 között.
- Kučan, Milan (1941–) szlovén politikus. 1990 és 1992 között Szlovénia államelnök-ségének elnöke. A független Szlovénia első köztársasági elnöke 1992 és 2002 között.
- Kucsma, Leonyid Danilovics (1938–) ukrán gépészmérnök, politikus. 1992 októbere és 1993 szeptembere között Ukrajna miniszterelnöke, majd 1994. július 19. és 2005. január 23. között elnöke.
- Kulcsár Kálmán (1928–2010) Széchenyi-díjas magyar jogász, szociológus, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja. 1985-től 1988-ig az MTA főtitkár-helyettese, majd 1988 és 1990 között igazságügy-miniszter. 1990 szeptemberében az I. Területi Főosztály főosztályvezetője lett, majd októberben kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a Magyar Köztársaság ottawai nagykövetségének vezetésével 1993. decemberig. 1994-től 1997-ig a Magyar Politikatudományi Társaság elnöke.
- Kulin Ferenc (1943–) Széchenyi- és József Attila-díjas magyar kritikus, irodalomtörténész, publicista, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő. 1971–1973 között az

Irodalomtörténet című folyóirat segédszerkesztője, 1973-tól 1975-ig az ELTE BTK-n megjelentetett Jelenlét című lap felelős szerkesztője, majd öt éven keresztül, 1980-ig a Mozgó Világ főszerkesztő-helyettese és rovatvezetője, majd 1981 és 1983 között annak főszerkesztője. 1970–1988 között a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) tagja, majd csatlakozott a Magyar Demokrata Fórumhoz (MDF), és 1989-ben az MDF politikai alelnöke lett. 1990–1993 között a kulturális, oktatási, tudományos, sport-, tv- és sajtóbizottság elnöke. 1990. november 5-től az MDF-frakció elnökségi tagja, 1993 decemberében az MDF frakcióvezetőjévé választották. A Liberális Fórum Alapítvány alapító tagja. 1994. májustól az MDF nyilvánosságpolitikáért felelős alelnöke. 1996-ban kilépett az MDF-ből, a Magyar Demokrata Néppárt alapító tagja. 1996. április 16-tól az oktatási, tudományos, ifjúsági és sport állandó bizottság, ezen belül az Európai Unióhoz való csatlakozással foglalkozó albizottság tagja. 1970 és 2007 között az ELTE BTK irodalomtörténeti tanszékének főállású, majd 1989-től szerződéses oktatója. 1999-től a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának Újkori Magyar Irodalom Tanszékének tanszékvezető docense, 2005-től 2008-ig dékánja.

Kunadze, Georgij orosz külügyminiszter-helyettes 1991. március 20. és 1993. december 30. között. A kurili ügyek koordinátora.

Kupa Mihály (1941–) közgazdász, az Antall-kormány pénzügyminisztere volt 1990. december 20. és 1993. február 11. között.

Kvicinszkij, Jurij Alexandrovics a Szovjetunió nagykövete a Német Demokratikus Köztársaságban 1990-ig, majd külügyminiszter-helyettes.

Lábod László 1994. július 19-én Entz Géza utóda lett a Határon Túli Magyarok Hivatalának (HTMH) elnöki székében, 1997-ig töltötte be a posztot, címzetes államtitkár.

Lafon, Serge francia diplomata. A Köztársasági Elnöki Hivatal tanácsadója 1992-ben.

Lake, William Anthony Kirsopp (1939–) amerikai diplomata és politikai tanácsadó. A Külügyminisztérium politikatervezési csoportjának igazgatója 1977-től 1981-ig. 1993. január 20. és 1997. március 14. között nemzetbiztonsági tanácsadó.

Lakits István (?) Franciaországban élő magyar közgazdász és pénzügyi szakember.

Lalumière, Catherine (1935–) francia politikus. 1989 és 1994 között az Európa Tanács főtitkára, majd 1994-ben az Európai Parlament tagja lett, 1999-ben újráválasztották és 2004-ig töltötte be a pozíciót.

Lamassoure, Alain (1944–) francia jobboldali politikus. Különleges tanácsadó a kulturális ügyekért felelős miniszter hivatalában (1973–1974). Tanácsadó a pénzügyminiszter (1974–1976), az infrastrukturális miniszter (1977–1978) és a köztársasági elnök (1978–1981) kabinetjében. Gazdasági és szociális tanácsadó (1985–1986).

- A Union pour la démocratie française – UDF szóvivője (1988), majd a párt alelnöke (1999–2002). A Nemzetgyűlés tagja (1986–1993), majd az európai ügyekért felelős miniszter 1993 és 1995 között. A költségvetésért felelős miniszter és a kormány szóvivő (1995–1997). Tagja az Európai Parlamentnek 1989 és 1993 között, majd 1999-től.
- Láng István (1931–2016) magyar agrokémikus, kutatóprofesszor. 1984 és 1993 között az MTA főtitkára. 1993-tól 1999-ig elnöki tanácsadó, illetve az Elnökség tagja.
- Láng József (1952–) 1991. áprilistól főelőadó a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályán, júniustól I. o. titkár, 1991. augusztusban kihelyezték Moszkvába, majd 1994. júniustól ugyanitt II. o. tanácsos.
- Langoš, Ján (1946–2006) szlovák politikus. 1990 és 1992 között a volt Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság belügyminisztere. Létrehozta a Nemzeti Emlékezés Intézetét.
- Lanovoj, Vlagyimir 1992. július 11-én Leonyid Kravcsuk elnök menesztette Lanovoj miniszterelnök-helyettest, a piacgazdaság kialakítását célzó radikális reformok hívét.
- Lantos, Tom (1928–2008) magyar származású, amerikai demokrata politikus, aki 1981 és 2008 között a képviselőház tagja volt.
- Lanxade, Jacques (1934–) francia tengernagy. Franciaország vezérkari főnöke 1991. április 24. és 1995. szeptember 8. között.
- László Balázs (1944–) az Antall József vezette kormány általános szóvivője 1990. május 24. és 1991. szeptember 20. között, majd külpolitikai szóvivője 1992. december 1-jéig. 1993 és 1995 között New York-i főkonzul.
- László Jenő (1939–) az Ipar és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára 1990. december 20. és 1991. december 15. között.
- Lavrinovics, Alekszandr az ukrán RUH elnök-helyettese 1992-ben.
- Lazerko, Vadim a belarusz külügyminisztérium Protokoll Osztályának vezetője 1992-ben.
- Lebegy, Alekszandr (1950–2002) tábornok, a 14. orosz hadsereg főparancsnoka.
- Legge, Michael a NATO védelmi tervezési és politikai főtitkárhelyettese.
- Leh Tibor (1944–) ügyvéd Franciaországban, ahol a magyar katolikus misszió világi elnöke.
- Lellouche, Pierre (1951–) francia ügyvéd és politikus. 1986-ban csatlakozott Jacques Chirac tanácsadói csoportjához, majd 1989 januárjában diplomáciai tanácsadója lett.
- Lénárd Ferenc 1990. szeptemberben helyezték ki a római magyar nagykövetségre II. o. tanácsosként. 1994. szeptemberben berendelték a Központba. 1994. november 30-án nyugdíjba vonult.

- Léotard, François (1942–) francia politikus. 1986 és 1988 között kulturális és kommunikációs miniszter, 1993. március 30-tól 1995. május 11-ig nemzetvédelmi miniszter. 1996-tól az UDF elnöke 1998-ig.
- Lexa, Ivan (1961–) a szlovák kormányhivatal vezetője. 1995 és 1998 között a szlovák titkosszolgálat vezetője.
- Libby, I. Lewis (1950–) amerikai ügyvéd. Az Amerikai Egyesült Államok védelmi államtitkára 1989 és 1993 között. A Magyar–Amerikai Biztonságpolitikai Munkacsoport elnöke.
- Lieberknecht, Christine (1958–) német lelkész, keresztényszociális (CDU) politikus, aki 1991. március 19-től Tübingia Szabad Állam tartományi parlament (Landtag) képviselője volt 2009. október 30-ig. 1990. október 14-től Tübingia Szabad Állam kulturális minisztere, majd Bernhard Vogel kabinetjében a szövetségi és európai ügyekért felelős miniszter 1992 és 1994 között. Tübingia Szabad Állam szövetségi ügyekért felelős minisztere 1994 és 1999 között, majd miniszterelnöke 2009–2014.
- Lima, Salvo (Salvatore) (1928–1992) olasz kereszténydemokrata parlamenti képviselő. 1958 és 1963 között Palermo polgármestere. 1968-tól 1979-ig az olasz képviselőház, majd 1979 és 1992 között az Európai Parlament tagja. Kapcsolatba került a szicíliai maffiával, amely a halálát is okozta.
- Lipták Béla hollandiai Mikes Kelemen Kör vezetője 1992-ben.
- Litschauer, Josef Christian tanácsos, az osztrák Külügyminisztérium orosz referense 1992-ben.
- Lugar, Richard (1932–2019) amerikai politikus, a Republikánus Párt tagja. Az Amerikai Egyesült Államok szenátora (Indiana) 1977 és 2013 között. 1985-től 1987-ig, majd 2003-tól 2007-ig a Szenátus Külkapcsolati Bizottságának elnöke.
- Łukaszewski, Jerzy Wojciech (1924–2020) lengyel diplomata és belga tudós. 1960-tól Belgiumban élt, 1961-től a Bruges-i Európai Főiskola tanára, majd 1971-től rektora. 1990 és 1996 között Lengyelország párizsi nagykövete volt.
- Lukin, Vlagyimir Petrovics (1937–) orosz politikus, diplomata. A liberális-demokratikus Yabloko Párt egyik alapítója (a „Yabloko” L betű az ő nevéből származik). 1992 és 1994 között Oroszország washingtoni nagykövete volt, majd az Oroszországi Föderáció Állami Duma elnökhelyettese és a Külügyi Bizottságának elnöke. Ombudsman 2004 és 2014 között. Tagja volt az orosz Kül- és Védelempolitikai Tanácsnak.
- Lukjanov, Anatolij (1930–2019) 1990 márciusa és 1991 augusztusa között a szovjet parlament elnöke. Az 1993-ban létrejött Oroszországi Föderáció Kommunista Pártjának (CPRF) egyik alapítója.
- Lukjanov, Fjodor (1967–), az *Izvesztijja* orosz napilap budapesti tudósítója 1992-ben.

- Lustiger, Jean-Marie (1926–2007) lengyel zsidó származású francia katolikus főpap. II. János Pál pápa 1979-ben püspökké nevezte ki. 1981-től párizsi érsek, majd pápaválasztó bíboros. Életkora miatti lemondását 2005-ben fogadta el a pápa
- Lvovics, Sztjepanov Szergej, Jelcin elnök titkárságvezető-helyettese, személyzeti főnök 1991. augusztustól.
- Lynch, Thomas, az Amerikai Egyesült Államok moszkvai nagykövetségének I. titkára 1992-ben.
- Niles, Thomas Michael Tolliver (1939–) amerikai diplomata. Az Amerikai Egyesült Államok nagykövete Kanadában 1985. szeptember 10. és 1989. június 28. között, majd nagykövet Brüsszelben az Európai Közösségekhez akkreditálva 1989. június 23-tól 1991. augusztus 26-ig. Az európai és kanadai ügyekért felelős helyettes államtitkár 1991. október 3. és 1993. április 1. között. 1993-tól 1997-ig nagykövet Görögországban.
- M. Kiss Sándor (1943–) magyar történész, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum főigazgató-helyettese. 1990–1991-ben a Művelődésügyi Minisztérium kabinetirodájának osztályvezetője, 1991 és 1994 között a Miniszterelnöki Tanácsadó Testület kormányfőtanácsosa.
- Macierewicz, Antoni (1948–) A Szejm tagja, többek között 1991 és 1993 között. Jan Olszewski kormányának belügyminisztere 1991 és 1992 között. 1993-ban megalapította saját pártját Lengyel Akció néven. Az Európai Parlament tagja 2003-tól 2004-ig, a Fejlesztési és Együttműködési Bizottságban dolgozott. A 2005-ös lengyel parlamenti választásokat követően Jarosław Kaczyński miniszterelnök választotta ki a Nemzetvédelmi Minisztérium államtitkári posztjára. 2015-től 2018-ig honvédelmi miniszter.
- Mádl Ferenc (1931–2011) az MTA és a tudománypolitika felügyeletéért felelős tárca nélküli miniszter 1990. május 23. és 1993. február 22. között. A Magyar Köztársaság elnöke 2000. augusztus 4. és 2005. augusztus 5. között.
- Măgureanu, Virgil (1941–) román szociológus, a Román Hírszerző Szolgálat (SRI) vezetője 1990. március 26. és 1997. április 25. között.
- Mailath-Pokorny, Paul Andreas (1959–) rektor, volt bécsi városi tanácsos. 1988 és 1996 között Franz Vranitzky kancellár kabinetjében dolgozott. 1996 és 2001 között a szövetségi kancellária művészeti részlegét vezette.
- Major, Sir John (1943–) brit konzervatív politikus. Az Egyesült Királyság miniszterelnöke 1990. november 28. és 1997. május 2. között.
- Makasov tábornok, Albert Mikhailovics (1938–) orosz nacionalista-kommunista politikus. 1989-ben Makasovot megválasztották a Legfelsőbb Tanácsba. Az 1993. októberi válság idején a Fehér Ház védelmét irányította. Néphadsereget szervezett, amely október 3-án megrohamozta a rendőrség kordonjait, elfoglalta a moszkvai

polgármesteri hivatalt, és megkísérelte elfoglalni az Ostankino-tornyot. A lázadás elfojtása után – többek között Makasovot is – letartóztatták. Az 1994-es amnesztia után az Orosz Föderáció Kommunista Pártjának tagjaként az Állami Duma helyettesévé választották.

Makk Károly (1925–2017) Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar filmrendező, forgatókönyvíró, színész, érdemes és kiváló művész.

Makovecz Imre (1935–2011) 1987-től a Nemzetközi Építészeti Akadémia tanára. Az Országépítő Alapítvány (1988), a Kós Károly Egyesülés (1989), majd az 1992-ben létrehozott Magyar Művészeti Akadémia egyik alapítója. Később az akadémia elnöke is volt. Nevéhez köthető az 1992-es sevillai világkiállítás magyar pavilonja. 1993–1998 között a Herendi Porcelángyár Rt. igazgatótanácsának elnöke.

Mallet, Jean-Claude (1955–) 1991-ben Pierre Joxe honvédelmi miniszter kabinetjébe került, annak nemzetközi és stratégiai ügyekért felelős technikai tanácsadójaként, majd 1992-től 1998-ig a Honvédelmi Minisztérium stratégiai ügyekért felelős igazgatója lett. 1998 és 2004 között honvédelmi főtitkár.

Mallet, Philip francia diplomata. A francia Védelmi Minisztérium Stratégiai Operatív Igazgatóság vezetője 1992-ben.

Mandelbaum, Michael „Mike” (1946–) amerikai író. 1986 és 2003 között a New York-i Külkapcsolatok Tanácsának vezető munkatársa, egyben a Kelet–Nyugati Kapcsolatok elnevezésű projekt igazgatója is.

Mansfeld Péter (1941–1959) vasesztergályos szakmunkástanuló, az 1956-os forradalmat követő megtorlások legfiatalabb áldozata.

Marinovich Endre (1940–) 1987-től az athéni magyar nagykövetség I. osztályú kereskedelmi titkára, majd 1991. május 15-től Antall József miniszterelnök kabinetfőnöke, a Kabinetiroda vezetője, 1993. december 12-ig (Antall József haláláig). Boross Péter miniszterelnök kabinetfőnöke 1993. december 13-tól 1994. július 15-ig, címzetes államtitkár.

Martel, Philip francia politikus. Az RPR nemzetközi igazgatója 1992-ben.

Martonyi János (1944–) Corvin-lánccal kitüntetett, Széchenyi-díjas diplomata, ügyvéd, egyetemi tanár. 1985 és 1989 között a Kereskedelmi Minisztérium osztályvezetője. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára 1990. június 6. és 1991. december 16. között, majd 1991 és 1994 között a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára. 1990-től 1991-ig az Állami Vagyongyűnökség igazgatótanácsának alelnöke. 1998 és 2002, illetve 2010 és 2014 között külügyminiszter.

Matók Miklós 1991 augusztusában mint főelőadó került a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályára. 1991 novemberében I. o. titkárként került a római magyar nagykövetségre.

- Mauroy, Pierre (1928–2013) francia szocialista politikus. Franciaország miniszterelnöke 1981–1984, a Szocialista Párt első titkára 1988. május 14. és 1992. január 9. között, majd a Szocialista Internacionálé elnöke 1992. szeptember 17.–1999. november 10.
- Mazowiecki, Tadeusz (1927–2013) lengyel író, újságíró, politikus. Lengyelország miniszterelnöke 1989. augusztus 29. és 1991. január 12. között.
- Mečiar, Vladimír (1942–) jogász, szlovák politikus, aki a politikai életbe az 1989-es Bársonyos Forradalom után kapcsolódott be. A Verejnost' proti násiliu, – VPN (Nyilvánosság az Erőszak Ellen) az első nem kommunista szlovák kormány belügyminisztere és környezetvédelmi minisztere 1990 januárja és 1990 júniusa között. Szlovákia miniszterelnöke volt 1990. június 27. és 1991. április 23. között. 1991-ben megalapította a Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko – ĽS–HZDS (Néppárt – Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom) jobboldali pártot, amely megnyerte az 1992- évi szlovák parlamenti választásokat. Az önálló Szlovákia első miniszterelnöke 1993. január 1. és 1994. március 14. között, majd ismét miniszterelnök 1994. december 13. és 1998. október 29. között.
- Megyeri Béla 1987. augusztusban a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Főosztályára került főelőadóként. Ugyanebben az évben, októberben a varsói magyar főkonzulátusra helyezték, mint II. o. tanácsost. 1991-ben meghosszabbították varsói kiküldetését. 1993-ban berendelték a Központba.
- Melega Tibor a bécsi nagykövetség tanácsosa 1992-ben. 1995. júliusban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré.
- Meleşcanu, Teodor Viorel (1941–) román politikus, diplomata. 1990 augusztusában kinevezték a Külügyminisztérium államtitkárává. 1992. november 19. és 1996. december 11. között külügyminiszter Nicolae Văcăroiu kormányában. Háromszor választották meg a Nemzeti Liberális Párt szenátorává.
- Menczel Gábor 1990. szeptemberben mint II. o. tanácsost Ottawából áthelyezték a New York-i magyar főkonzulátusra. 1992 szeptemberében mint főtanácsost az I. Területi Főosztályról áthelyezték a Nemzetközi Szervezetek Főosztályra. 1995. február 1-jei hatállyal a Nemzetközi Szervezetek Főosztályán főosztályvezető-helyettes lett.
- Méray Tibor (1924–) magyar író, újságíró.
- Metternich-Winneburg zu Beilstein, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von (1773–1859) politikus, diplomata. Három évtizedig az európai ügyek alakításának középpontjában állt, a Habsburg Birodalom külügyminisztere 1809-től, 1821-től kancellár egészen az 1848-as lemondásáig, 1835-től, I. Ferenc halálától kezdve a birodalom gyakorlati politikai irányítója.
- Michalek, Nikolaus (1940–) osztrák közjegyző és párton kívüli politikus. 1989/90-ben az Osztrák Közjegyzői Kamara elnöke. 1990 és 2000 között igazságügyi miniszter.

- Michnik, Adam (1946–) lengyel történész, esszéista, politikai újságíró. 1968 és 1989 között a lengyelországi földalatti demokratikus ellenzék egyik vezető személyisége volt. Jean-Paul Sartre vendégeként Párizsban tartózkodott 1976–1977. A Szolidaritás (Solidarność) mazowszei szervezetének, valamint a szakszervezet Kohómunkás Bizottságának (Komisja Hutników) tanácsadója volt 1980–1989. 1988-tól Lech Wałęsa Irányító Bizottságának a tanácsadója, majd az Állampolgári Bizottság (Komitet Obywatelski) tagja lett. 1989-ben tevékeny részt vállalt az Ellenzéki Kerekasztal előkészületeiben és tárgyalásaiban. Lech Wałęsa felkérte egy országos lengyel napilap megalakítására, amely eredetileg az Állampolgári Bizottság választási lapjának szerepét töltötte be. A *Gazeta Wyborcza* (Választási Újság) főszerkesztője.
- Mikecz Tamás 1990. augusztus 1. és 1992. május 10. között a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának helyettes vezetője. 1992. májusban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré, majd Moszkvába helyezték. 1994 márciusában kinevezték főkonzullá, majd Szentpétervár város, valamint a Karel Köztársaság területére, a szentpétervári, a murmanszki, a novgorodi, a pszkovi és az arhangelszki területekre kiterjedő hatáskörrel működő szentpétervári főkonzulátus vezetője lett 1995. augusztusig.
- Mikloško, František (1947–) szlovák politikus, a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke volt 1990–1992-ben.
- Milewski, Jerzy (1935–1997) lengyel fizikus, politikus. 1982 és 1991 között az NSZZ Szolidaritás Külügyi Koordinációs Irodáját vezette külföldön, Brüsszelben. Miután 1991 januárjában visszatért Lengyelországba, a Nemzetbiztonsági Iroda vezetőjének tisztségét töltötte be, majd ugyanezen év novemberétől Lech Wałęsa elnök hivatalában volt államminiszter. 1993 novemberétől a Nemzetvédelmi Minisztérium államtitkára. 1994 júniusában lemondott a Nemzetbiztonsági Iroda vezetőjének posztjáról. Piotr Kołodziejczyk miniszter lemondása után (1994 novemberében), Zbigniew Okoński kinevezéséig (1995 márciusában) honvédelmi miniszter.
- Milošević, Slobodan (1941–2006) jugoszláv és szerb politikus. 1986 júniusától négy éven át tagja a Jugoszláv Kommunista Szövetség Külügyi Bizottsága elnökségének. 1989 és 1997 között Szerbia elnöke. 1990-ben megalapította a Szerbiai Szocialista Pártot, amelynek haláláig ő volt az elnöke.
- Mindszenty József (1892–1975) bíboros, hercegprímás. A Népbíróság 1949. február 8-án ítélte koncepciós perben hazaárulás és valutaüzérkedés vádjával életfogytiglani börtönre. Az 1956-os forradalom alatt kiszabadult, a szabadságharc leverése után az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségére menekült és tizenöt évig itt tartózkodott. 1971 őszén végleg elhagyta Magyarországot, Bécsben telepedett le.

- Misley Károly (1937–2012) mezőgazdasági mérnök, városépítési-városgazdasági szakmérnök, nyugalmazott államtitkár. 1972-től 1974-ig az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium környezetvédelmi titkárságvezetője. 1982 és 1989 között az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal főosztályvezető-helyettese, majd a jogutód, a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium főosztályvezető-helyettese. 1989-től 1993-ig a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium főosztályvezető-helyettese, főosztályvezetője, majd közigazgatási államtitkár. 1994. januártól rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Argentínában, illetve Paraguayban, majd Uruguayban.
- Misley Pál 1992 januárjában a Külügyminisztérium Politikai Elemző és Tájékoztatási Főosztályának főelőadója lett, majd ugyanabban az évben áthelyezték a III. Területi Főosztályra. 1993. október 15. és 1995. július 10. között a IX. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettese. 1995-ben első beosztottként került Kijevbe.
- Misur György (1933–) 1953-ban került a Külügyminisztérium állományába. 1971-től négy éven keresztül szolgált Rómában első beosztott tanácsosként. Hazaérkezését követően lett a Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztályának helyettes vezetője. 1978-tól nagykövet Brazzaville-ben, Kongóban, . Két évet töltött Afrikában. Ezt követően a Külügyminisztérium fekete-afrikai ügyek főosztályvezető helyettese, majd 1986-ig a Dél-európai Főosztály vezetője. 1986-tól öt éven keresztül Magyarország olaszországi nagykövete. 1991-től főosztályvezetőként irányította a Kelet-európai Főosztályt. Ezt követően a Duna Bizottság mellett magyar nagykövet, illetve a szervezet első elnöke három esztendőn keresztül. 1994-ben megbízott helyettes államtitkár.
- Mitterrand, François Maurice Adrien Marie (1916–1996) francia szocialista politikus. Franciaország elnöke 1981. május 21. és 1995. május 17. között.
- Moca Rudolf (1948–) nyugalmazott bábszínész, színész, rendező, civiljogi- és kulturaktivista, rádió- és tévészerkesztő. A marosvásárhelyi cigányság szervezetének vezetője.
- Mock, Alois (1934–2017) osztrák politikus. 1987 és 1995 között Ausztria külügyminisztere, segítette Ausztria felvételét az Európai Unióba. Horn Gyulával közösen vágták el jelképesen a határzárát Ausztria és Magyarország között.
- Moczulski, Robert Leszek (1930–) lengyel történész és politikus. A lengyel Szejm tagja 1993. október 14. és 1997. október 19. között.
- Mohácsi István a washingtoni magyar nagykövetségen II. o. tanácsosként dolgozott 1990. áprilistól. 1994. augusztus 1. és szeptember 9. között főosztályvezető-helyettes a Miniszteri Kabinetben, majd 1994. szeptember 10-től 1995. szeptember 30-ig főosztályvezető a Gazdasági és Tudományos Együttműködési Főosztályon. 1994. október 1-jei hatállyal miniszteri biztos, és feladata a non-proliferációs ügyekkel

- kapcsolatos teendők tárcaközi koordinálása lett. 1995. október 1-jei hatállyal főosztályvezető az I. Területi Főosztályon.
- Molnár Gusztáv (1948–) filozófus, politológus, szerkesztő. 1991–2003 között a Teleki László Alapítvány főmunkatársa.
- Molnár Imre (1956–) szociológus, történész, diplomata. 1990 és 1993 között a Miniszterelnöki Hivatal Határon Túli Magyarok Hivatalában (HTMH), 1993-tól 1998-ig a Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézetében dolgozott. 1998-tól a Külügyminisztérium munkatársa.
- Molnári Sándor 1989-ben került a Külügyminisztériumba, 1990–1994 között beosztott diplomata volt Moszkvában.
- Molotov, Vjacseszláv Mihajlovics (1890–1986) szovjet politikus. 1930 és 1941 között a Népbiztosok Tanácsának elnöke, 1939 és 1946 között külügyi népbiztos, 1946-tól 1949-ig, majd 1953-tól 1956-ig külügyminiszter. A Németország és a Szovjetunió között kötött meg nem támadási szerződést, a Molotov-Ribbentrop-paktumot, szovjet részről ő írta alá 1939-ben.
- Monori István 1990. augusztus 1-jétől 1991. november 29-ig a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának (Szovjetunió, Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság és Lengyelország) a vezetője.
- Monory, René (1923–2009) francia politikus. Először 1968-ban lett szenátor. Az Unió a Francia Demokráciáért (UDF) tagja, Raymond Barre kormányának gazdasági és pénzügyminisztere 1978 és 1981 között. 1985 márciusától 1986 márciusáig a Poitou-Charentes Regionális Tanács elnöke. Később oktatási miniszterként (1986–1988) dolgozott Jacques Chirac kormányában. 1992 októberében Alain Pohert követte a szenátus elnökeként, amely tisztséget 1998. október 1-ig töltött be.
- Moravčík, Jozef (1945–) szlovák diplomata és politikus. 1992. június 6-tól december 31-ig a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Közgyűlésének a Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS) népházának tagja. 1992. július 2-től december 31-ig a Csehszlovák Szocialista Köztársaság külügyminisztere és az Államvédelmi Tanács tagja. Külügyminiszter 1993. március 19. és 1994. március 14. között. 1994. március 16-tól december 13-ig miniszterelnök.
- Morel, Pierre (1944–) francia diplomata. Diplomáciai karrierjét a Quai d'Orsay-n kezdte meg 1971-ben a szovjet referatúrán. A moszkvai nagykövetség munkatársa (1976-1979). A Köztársasági Elnöki Hivatalban tanácsadó 1981–1985 (európai ügyek) és 1991–1992 diplomáciai tanácsadó. Részt vett a Maastrichti Szerződés tárgyalásában. 1985–1986-ban a Quai d'Orsay politikai igazgatója, majd a genfi leszerelési konferencián (1986–1990) a vegyifegyverek tilalmáról szóló egyezmény (CWC) munkacsoportjának elnöke volt 1989-ben. Az Orosz Föderációban nagykövet 1992 és 1996 között. Akkreditálva volt Moszkvában, Grúziában (1992–1993),

Moldovában, Mongóliában, Tádzsikisztánban és Türkmenisztánban (1992–1996), valamint Kirgizisztánban. (1993-1996). Nagykövetként szolgált a Kínai Népköztársaságban (1996–2002), majd a Szentszék mellett (2002–2005). Az Európai Unió Külügyi Tanácsa 2006-ban kinevezte az EU közép-ázsiai különleges képviselőjévé, majd a 2008. szeptember és 2011. augusztus közötti grúziai válság idejére is.

Morozov, Konsztantyin vezérezredes, ukrán védelmi miniszter volt 1992-ben.

Moțiu, Adrian Ovidiu (1930–2004) román politikus, a kolozsvári Nemzeti Megmentési Front (NMF) szenátora 1990 és 1992 között, illetve szenátor 1992 és 1996 között is. A román parlament Külügyi Bizottságának tagja 1992–1996 között.

Mulewicz, Jarosław főosztályvezető, a társulási szerződés ügyében az Európai Közösségekkel tárgyaló lengyel delegáció vezetője 1991-ben.

Muravschi, Valériu (1949–2020) moldáv politikus és üzletember. 1990-től 1991-ig miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter, majd miniszterelnök 1991 és 1992 között.

Mussolini, Benito Amilcare Andrea (1883–1945) olasz fasiszta politikus. 1922 és 1943 között Olaszország miniszterelnöke, majd az Olasz Szociális Köztársaság (Salói Köztársaság) miniszterelnöke 1943-tól 1945-ig.

Mutalibov, Ayaz Niyazi oglu (1938–) azerbajdzsáni politikus. Szovjet Azerbajdzsán utolsó vezetője, 1991. augusztus 30. és 1992. március 6., valamint 1992. május 14. és 1992. május 18. között a független Azerbajdzsán első elnöke.

Mutalov, Abdulhashim (1947–) üzbég miniszterelnök 1992 és 1995 között.

Müller György (1950–) 1985-től 1990-ig a Minisztertanács Titkárságának, majd a Minisztertanács Hivatalának Jogi Főosztályán osztályvezető-helyettes, osztályvezető, kormányfőtanácsos. 1990 és 2006 között a Miniszterelnöki Hivatal jogi helyettes államtitkára, a *Magyar Közlöny* felelős szerkesztője..

Nabijev, Rahmon Nabijevics (1930–1993) 1982-től 1985-ig a Tádzsik Kommunista Párt első titkára. 1991 és 1992 között Tádzsikisztán első elnöke.

Nagy Erzsébet (1927–2008) újságíró, műfordító. Nagy Imre miniszterelnök lánya. A Történelmi Igazságtétel Bizottság alapítója (1988) és vezetője (1992-ig). 1989-ben férjével – Vészi Jánossal – létrehozta a Nagy Imre Alapítványt.

Nagy Imre (1896–1958) 1944-ben tagja lett az MKP (Magyar Kommunista Párt), majd az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) Központi vezetőségének és a Politikai Bizottságnak. 1944 és 1945 között földművelésügyi, 1945 és 1946 között belügyminiszter, továbbá 1950-től 1952-ig élelmezési miniszter. 1948-ban az országgyűlés elnöke. 1952-ben miniszterelnök-helyettes. 1953 és 1955 között miniszterelnök. 1955 áprilisában tisztségétől megfosztották és a Pártból kizárták. 1956-ban ismét miniszterelnök. A Kádár-kormány bíróság elé állította. Halálra ítélték és 1958. június 16-án kivégezték.

- Nagy János Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnok-helyettese 1992-ben.
- Nagy József tanácsos a bukaresti magyar nagykövetségen 1992. júniusig, majd a chisinaui nagykövetség ideiglenes ügyvivője.
- Nagy József Zsigmond 1991-ben a Külügyminisztérium Személyzeti Főosztályának főosztályvezető-helyettese lett. 1992. március 16-i hatállyal ideiglenes jelleggel megbízták a Személyügyi és Oktatási Főosztály vezetésével, majd július 6-i hatállyal megbízták ugyanennek a főosztálynak a vezetésével. 1994. július 17-i hatállyal felmentették a Személyügyi és Oktatási Főosztály vezetésére kapott megbízása alól és 1994. július 18-i hatállyal főtanácsadói munkakörben a miniszter mellett tanácsadói feladatokkal bízták meg.
- Najder, Zdzisław Marian (1930–2021) lengyel irodalomtörténész, kritikus és politikai aktivista. Lech Wałęsa tanácsadója volt elnöksége alatt, 1990 és 1995 között, valamint Jan Olszewski vezető tanácsadója, annak miniszterelnöki megbízatása alatt, 1991–1992 között.
- Nanovfszky György (1942–) közgazdász, politológus, címzetes főiskolai és egyetemi tanár. 1992. májustól a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd moszkvai nagykövet 1992 és 1998 között. Moszkvából akkreditálták 1992-ben az Örmény Köztársaságba, 1993 áprilisától a Grúz Köztársaságba, 1995. februártól az Azerbajdzsáni Köztársaságba és Türkmenisztánba.
- Năstase, Adrian (1950–) román szociáldemokrata politikus, nemzetközi jogász. 1990 és 1992 között román külügyminiszter. A román Képviselőház elnöke 1992-től 1996-ig. A Szociális Demokrácia Romániai Pártjának ügyvezető elnöke 1993 és 1997 között.
- Năstase, Vasile (1963–) moldovai újságíró és politikus. Az 1990-es évek elején a Moldovai Népi Front Végrehajtó Bizottságának tagja. A Moldovai Köztársaság első parlamentjének képviselője 1990 és 1994 között.
- Nasszer, Gamal Abdel (1918–1970) az 1953. június 18-án kikiáltott Egyiptomi Köztársaság második elnöke Mohamed Nagib után. 1956-ban államosította a brit-francia kézben lévő Szezei-csatornát, amely a szuezi válság kirobbanásához vezetett. Nevéhez fűződik az Egyesült Arab Köztársaság létrejötte, amely Egyiptom és Szíria unióját jelentette 1958 és 1961 között. Az 1961-ben Belgrádban alapított el nem kötelezett országok szervezetének egyik vezetője.
- Náthón István 1989. július 15. és 1993. január 1. között a Külügyminisztérium Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztályának vezetője. 1993. januárban áthelyezték a Nemzetközi Szervezetek Főosztályra. Közszolgálati jogviszonya 1993. február 28-i hatállyal megszűnt.
- Nazarbajev, Nurszultan Abisuli (1940–) 1984-ben a Kazah Szovjet Szocialista Köztársaság miniszterelnöke, 1989-ben a Kazah Kommunista Párt első titkára lett.

- 1990-ben a kazah parlament elnökévé választották. 1991-ben a függetlenné vált Kazahsztán első köztársasági elnöke.
- Neagu, Romulus (1930–2004) román politikus. Románia képviselőjének vezetője az Egyesült Nemzetek Szervezete mellett, majd 1990. január 9-től külügyminisztériumi államtitkár.
- Nehru, Dzsaváharlál (1889–1964) 1929-ben az Indiai Nemzeti Kongresszus vezetője lett. A független India első miniszterelnöke 1947 és 1964 között. 1954-ben vetette fel az el nem kötelezett országok ötletét, amely szervezet 1961-ben jött létre Belgrádban Jugoszlávia, India, Indonézia és Egyiptom részvételével.
- Németh Miklós (1948–) közgazdász, politikus. 1976-ban lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba (MSZMP), majd 1986-tól a pártközpont gazdaságpolitikai osztályának vezetője. 1988-tól a Politikai Bizottság tagja, amelynek 1989 októberéig, az MSZMP megszűnéséig a tagja volt. A Németh Miklós miniszterelnök vezette kormány 1988. november 28. és 1990. május 23. között működött.
- Németh Sándor (1941–2011) vezérezredes. 1990 és 1993 között katonai attasé Moszkvában, majd a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságán parancsnokhelyettes, később pedig parancsnok. 1994 és 1996 között a Magyar Honvédség vezérkar főnöke.
- Neumann Gábor, a Soros Alapítvány New York-i igazgatója 1992-ben.
- Newman, Barry amerikai újságíró. 1970-ben a Wall Street Journal munkatársa lett, miután pár évig a New York Times-nál dolgozott. Az újságnál töltött negyvenhárom év alatt több mint 400 címlap cikket írt több mint 65 országról és az USA legtöbb államáról. Elnyerte a Tengerentúli Sajtó Klub felvilágosító újságírási díját és az Országos Sajtó Klub humoros írásokért járó díját. 2017-ben odaítéltek számára a New York-i Pénzügyi Írók Szövetsége életműdíját.
- Nikicsér László a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályának vezetője 1990. október 3-tól 1993. augusztus 14-ig. 1993 júliusában kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a tuniszi magyar nagykövetség vezetésével 1997-ig. Majd nagykövet Lettországon és Észtországon 2001–2005, illetve Franciaországon 2006–2010 között.
- Novotny, Thomas követ, az osztrák külügyminisztérium Biztonságpolitikai Osztályának vezetője 1992-ben.
- Nowakowski, Jerzy Marek (1959–) lengyel történész, újságíró, publicista és politikus. 1989 és 1993 között a Lengyel Köztársaság Szenátusának Nemzetközi Tanulmányok Központját vezette. 1991-ben az Elnöki Kancellária tanácsadója volt a keleti politikában. 1993-tól a Lengyel Rádióban dolgozott a külföldön zajló V. program igazgatójaként és főszerkesztőjeként. A Lengyel Köztársaság nagykövete Lettországon és Örményországon.

- Nowotny, Eva (1944–) osztrák diplomata. Nagykövet volt Franciaországban 1992 és 1997 között, az Egyesült Királyságban 1997-től 1999-ig, valamint az Egyesült Államokban. 1983 és 1992 között külpolitikai tanácsadó Fred Sinowatz és Franz Vranitzky osztrák kancellároknál.
- Nunn, Samuel Augustus Jr. (1938–) amerikai Demokrata Párti politikus. Szenátor (Georgia) 1972. november 8. és 1997. január 3. között. A szenátus honvédelmi bizottságának elnöke 1987. január 3-tól 1995. január 3-ig.
- O'sváth György (1931–2017) közgazdász, jogász, politikus. 1960-tól az Európai Közösség, majd 1992-től az Európai Bizottság munkatársa. 1990 és 1994 között Antall József, illetve Boross Péter miniszterelnöki főtanácsadója. 1995-ig a Malév Rt. igazgatótanácsának elnöke. A Magyar Máltai Lovagok Szövetségének tiszteletbeli elnöke, 1996 és 2010 között elnöke.
- Okoński, Zbigniew Wojciech (1949–) lengyel politikus és üzletember. A Külgazdasági és Együttműködési Minisztérium államtitkára, majd 1995-ben Lengyelország honvédelmi minisztere.
- Olechowski, Andrzej Marian Olechowski (1947–) lengyel politikus. 1992. február 26. és június 5. között pénzügyminiszter Jan Olszewski kormányában. 1993. október 26. és 1995. március 6. között külügyminiszter Waldemar Pawlak kormányában. Lech Wałęsa köztársasági elnök gazdasági tanácsadója 1992-től 1993-ig, majd 1995-ben.
- Olenyenko, Jurij az ukrán Minisztertanács nemzetiségi ügyekkel foglalkozó bizottságának vezetője 1992-ben.
- Olszewski, Jan Ferdynand (1930–2019) lengyel ügyvéd, politikus. Miniszterelnök 1991. december 6-tól 1992. június 5-ig.
- Onyszkiewicz, Janusz (1937–) lengyel matematikus, politikus. A lengyel Szejm tagja. Kétszer volt védelmi miniszter, Hanna Suchocka kabinetjében 1992. július 11. és 1993. október 26. között, valamint Jerzy Buzek kormányában 1997-től 2000-ig.
- Orbán Viktor (1963–) jogász és politikus. 1988-ban a FIDESZ egyik alapító tagja. 1993-ig a Fidesz választmányának tagja. A párt elnöke 1993–2000 között, illetve 2003 óta. 1990-től országgyűlési képviselő, 1990–1994 között a Fidesz frakcióvezetője. 1992 és 2000 között a Liberális Internacionálé, 2002 és 2012 között az Európai Néppárt egyik alelnöke. Magyarország miniszterelnöke 1998. július 6. és 2002. május 27. között, majd 2010. május 29-től.
- Orsini, Bruno (1929–) olasz politikus és orvos. Szenátor, az olasz kereszténydemokrácia nemzetközi kapcsolatok terén illetékes osztályának vezetője. Az Olasz Köztársaság képviselője 1976. július 5. és 1992. április 22. között.
- Ottó Tamás a párizsi magyar nagykövetség gazdasági vezetője volt 1992-ben.
- Owen, David Anthony Llewellyn (1938–) brit politikus és diplomata. A Jugoszlávia-konferencia koordinációs bizottságának társelnöke.

Özal, Halil Turgut (1927–1993) 1980 és 1982 között török miniszterelnök-helyettes, 1983-tól 1989-ig Törökország miniszterelnöke, majd elnök 1989 és 1993 között.

Páldi András (1927–) A moszkvai nagykövetségen követtanácsos 1977 és 1982 között. A Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Osztályának vezetője 1983-tól 1986-ig. A kijevi főkonzulátus vezetője 1986 és 1992 között, majd a kijevi nagykövetség vezetője 1992. március 21-től november 10-ig.

Pálffy G. István (1945–) magyar újságíró. 1982–1984 között a *Magyar Televízió* közművelődési főszerkesztőségének rovatvezetője. 1990–1992 és 1993–1994 között az *MTV Híradó* és *A Hét* főszerkesztője. A Magyar Újságírók Közösségének elnökségi tagja 1992–1999. Az *Új Magyarország* belpolitikai rovatvezetője 1997–1998.

Pálos Miklós (1937–) a Magyar Demokrata Fórum (MDF) tagja, majd 1989-ben a Kereszténydemokrata Néppárt egyik alapító tagja, 1991. március 18-tól az elnökség tagja, a párt országos alelnöke. 1990. május 24-től a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára. Feladata volt az állam és az egyházak közötti kapcsolattartás. 1991-ben II. János Pál pápa magyarországi látogatásának miniszteriális szintű felelőse.

Palouš, Martin (1950–) csehszlovák szövetségi külügyminiszter-helyettes. 1990-ben megválasztották a Szövetségi Közgyűlésbe, majd tagja a közgyűlés külügyi bizottságának. Mivel a Charta 77 egyik első aláírója volt, az emberi jogi csoport szóvivőjeként szolgált. A Cseh Köztársaság állandó képviselője volt az ENSZ-ben.

Pályi Gyula (1936–) vegyészprofesszor, címzetes egyetemi tanár. 1986-ban az MTA Fémorganikus Kémiai Kutatócsoportban vezető beosztásba került. 1987-től a Modena-i Tudományegyetem Általános és Szervetlen Kémia Tanszékének professzora.

Panić, Milan (1929–) 1992-ben Dobrica Ćosić kérte fel a JSZK miniszterelnöki tisztségére. 1992. július 14. és 1993. május 31. között kis-Jugoszlávia miniszterelnöke, 1992. július 14. és 1993. március 2. között annak védelmi minisztere. A Nyugat támogatását élvező Panić 1992 végén az ellenzék jelöltjeként, függetlenként indult Slobodan Miloševićtel szemben a szerb elnöki tisztségért. 32%-ot szerezve alulmaradt. Pár hónap múlva lemondott a miniszterelnökségről, visszaköltözött az Amerikai Egyesült Államokba.

Panić, Života (1933–2003) jugoszláv tábornok. 1992-től 1993-ig a jugoszláv hadsereg vezérkari főnöke.

Parys, Jan Stanisław (1950–) lengyel nemzetvédelmi miniszter 1991 és 1992 között.

Paskai László (1927–2015) 1978-ban veszprémi apostoli kormányzó, 1978. április 5-én szentelték püspökké. 1986 júliusa és 1990 szeptembere között a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke. 1988. június 2-án a pápa bíborosi rangra emelte. 1987. március 3-ától esztergomi, az egyházmegyéek átszervezése folytán 1993-tól esztergom-budapesti érsek, Magyarország prímása.

- Pataki János II. o. tanácsos a római magyar nagykövetségen. 1994. szeptemberben berendelték a Külügyminisztériumba, majd októberben a VIII. Területi Főosztályról áthelyezték a Gazdasági és Tudományos Együttműködési Főosztályra.
- Pauer Gyula (1941–2012) szobrász, Kossuth-díjas képzőművész, látványtervező. 1972–1978 között a Kaposvári Csiky Gergely Színház; majd 1978-tól a Nemzeti Színház, 1982-től a Katona József Színház díszlettervezője. 1990 és 1998 között a Magyar Képzőművészeti Főiskola Szcenika Tanszékén tanított, 1994-től a Magyar Film- és Színházművészeti Egyetem tanára. 1992-től a Szinyei Merse Társaság tagja, majd annak elnöke 1994–2000 között. 1994-től a Magyar Szobrász Társaság alapító tagja és alelnöke, illetve 1996-tól a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja.
- Pavlov, Valentin Szergejevics (1937–2003) orosz miniszterelnök 1991. január 14. és 1991. augusztus 28. között.
- Pawlak, Waldemar (1959–) lengyel politikus. A Szejm tagja 1989-től 2015-ig. 1991–1997 között a Lengyel Néppárt (PSL) elnöke. 1992-ben megválasztották a Lengyel Köztársaság Önkéntes Tűzoltóságainak Szövetsége főtanácsának elnökévé. 1992. június 5. és 1992. július 10., illetve 1993. október 26. és 1995. március 6. között a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke.
- Pazniak, Zianon (1944–) belorusz nacionalista politikus, a Belorusz Nemzeti Front egyik alapítója és vezetője. 1990. május és 1996. január között a fehérorosz parlament alelnöke. A Konzervatív Keresztény Párt vezetője.
- Peisch Sándor (1949–) közgazdász és diplomata. 1985 és 1990 között a bonni nagykövetségen első beosztott – egyben rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter 1986. december 16-tól. 1990 és 1991 között a Külügyminisztérium II. Területi Főosztály vezetője, majd 1991. március 15-től helyettes-államtitkár és felügyelete alá tartozott az I. és II. Területi Főosztály (nyugat-európai és észak-amerikai országok).
- Perlasca, Giorgio (1910–1992) olasz kereskedő. 1942 októberétől Magyarországon tevékenykedett. Spanyol diplomatának kiadva magát (a spanyol diplomata, Ángel Sanz Briz adott neki spanyol állampolgárságot igazoló útlevelet) több ezer zsidó életét mentette meg Magyarországon 1944-ben. 1988-ban megkapta a Világ Igaza kitüntetést.
- Péter László a bukaresti nagykövetség ideiglenes ügyvivője, 1993-ban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré.
- Peterle, Lojze (1948–) szlovén politikus. 1990 és 1992 között Szlovénia miniszterelnöke, majd 1993 és 1994 között külügyminiszter.
- Petőfi Sándor (1823–1849) költő, forradalmár. A „márciusi ifjak” egyik vezetőjeként részt vett az 1848. március 15-én kirobbant forradalomban, amelynek a szimbólumává vált.

- Petróczi Sándor 1989. júliusban léptették elő I. o. titkárrá a Külügyminisztérium V. Területi Főosztályán. 1990. augusztusban kihelyezték a helsinki magyar nagykövetségre I. o. tanácsosként, 1993. augusztusban berendelték a Központba. 1993 novemberében áthelyezték az I. Területi Főosztályról a Gazdasági és Tudományos Együttműködési Főosztályra.
- Pezl, Karel (1927–) altábornagy, 1991 és 1992 között a csehszlovák hadsereg utolsó vezérkari főnöke, 1993-ban pedig a cseh hadsereg vezérkari főnöke.
- Piccoli, Flaminio (1915–2000) olasz politikus. 1970 és 1972 között pénzügyminiszter. 1992-ben szenátorra választották. Az olasz Szenátus Külügyi Bizottságának tagja
- Pihoja, Rudolf Germanovics (1947–) történész, levéltáros. Az orosz levéltárakat felügyelő Állami Bizottság vezetője.
- Piłsudski, Józef (1867–1935) a Második Lengyel Köztársaság első államfője 1918 és 1922 között. Majd egy puccsot követően, 1926 és 1935 között tartó uralma alatt csak két alkalommal – 1926–1928 és 1930 – volt miniszterelnök, a köztes időszakokban a hadügyminiszter és a hadsereg-felügyelő pozícióját töltötte be.
- Pírek, Zdenko a csehszlovák szövetségi külügyminiszter-helyettese 1992-ben.
- Pithart, Petr (1941–) jogász, politikus. A Cseh Köztársaság miniszterelnöke 1990. február 6. és 1992. július 2. között. 1996 és 1998, majd 2000 és 2004 között a Cseh Köztársaság Szenátusának elnöke volt.
- Piukovics Pál 1990 februárjában a Külügyminisztérium II. Területi Főosztályán II. o. tanácsos lett, majd márciusban Moszkvába helyezték ki. 1991. augusztusban Moszkvából Zágrábba helyezték. 1994. augusztusban berendelték a Központba. 1994. október 1-jei hatállyal osztályvezető lett Tóth János helyettes államtitkár Titkárságán.
- Pleșu, Andrei Gabriel (1948–) román filozófus, művészettörténész és politikus. Románia kulturális minisztere 1989. december 28. és 1991. október 16. között.
- Plugaru, Anatol (1951–) politikus, ügyvéd. 1991 és 1992 között moldovai nemzetbiztonsági miniszter. A Moldovai Köztársaság 1991. augusztus 27-i függetlenségi nyilatkozatának egyik aláírója.
- Podkański, Lesław Paweł (1956–) lengyel politikus. 1992 és 1995 között a Külgazdasági Együttműködési Minisztérium munkatársa volt, egymást követően a főosztályvezető helyettese, helyettes államtitkára (1992–1993), 1993 októbere és 1995 márciusa között miniszter.
- Pohér, Alain (1909–1996) francia jogász, mérnök, politikus. Többször volt államtitkár. 1958-tól 1977-ig az Európai Parlament képviselője, 1966 és 1969 között annak elnöke. Val-de-Marne szenátusi képviselője 1968-tól 1995-ig. 1968 és 1992 között a francia Szenátus elnöke. Charles de Gaulle köztársasági elnök 1969-es lemondá-

sát követően a választásokig a szenátus elnökeként ő lett Franciaország ideiglenes köztársasági elnöke 1969. április 28. és 1969. június 20. között.

Pongrácz Tibor (1940–2019) közgazdász, informatikus, politikus. 1973 és 1981 között a KSH keretében az Országos Számítástechnikai-alkalmazási Iroda igazgatóhelyettese, majd 1977-től a Népszéchnyilvántartó Hivatal főosztályvezetője. 1981 és 1991 között a Pénzügyi Számítástechnikai Intézet igazgatóhelyettese, majd 1988-tól igazgatója. 1991-től 1992-ig részt vett a GAM alternatív gazdasági program kidolgozásában. 1992 januárjában az APEH elnökhelyettese, majd februártól pénzügyminisztériumi politikai államtitkár lett 1993-ig. Az Állami Vagyonyügynökség (ÁVÜ) igazgatótanácsának elnöke 1992 és 1994 között, a kormány gazdasági kabinetjének titkára 1992-től 1993-ig. 1993-ban címzetes államtitkár, a privatizációs tárca nélküli miniszter munkájának segítése, annak kormányuléseken való helyettesítése és számos nemzetgazdasági projekt vezetése lett a feladata (1993–1994). 1990-től 1999-ig a Magyar Demokrata Fórum (MDF) Gazdasági Bizottságának ügyvivője, majd elnöke; 1995 és 1999, illetve 2001 és 2003 között az MDF Országos Elnökségének és Választmányának tagja.

Pop, Simion (1930–2008) román író, újságíró és diplomata. A Román Írószövetség alelnöke és a România Pitorească magazin szerkesztője. Budapesti román nagykövet 1990 és 1992 között.

Povázsai Sándor ungvári konzul. 1991-ben Kijevbe került első beosztottként, majd 1991. szeptemberben mint I. o. titkárt kihelyezték Ungvárra.

Powell, Sir Charles (1941–) brit diplomata. Tagja a Lordok Házának. 1963-tól dolgozott a Külügyminisztériumban, majd a helsinki nagykövetségen másod osztályú titkár 1965–1967. A Külügyminisztériumban dolgozott 1968 és 1971 között. Első titkár Washingtonban 1971–1974, majd Bonnban 1974–1977. 1979-től tanácsos, majd az Egyesült Királyság állandó képviselőjén dolgozott az Európai Közösségek mellett Brüsszelben 1980–1984. Margaret Thatcher külpolitikai tanácsadója 1983–1990, majd John Major mellett dolgozott 1990–1991 között.

Pozsgay Imre (1933–2016) politikus, egyetemi tanár. A Magyar Dolgozók Pártja (1950–1956), a Magyar Szocialista Munkáspárt (1956–1989), a Magyar Szocialista Párt (1989–1991) tagja. 1991 és 1996 között a Nemzeti Demokrata Szövetség alapító ügyvezetője, majd elnöke.

Pribil, Kurt (1957–) Wolfgang Schüssel gazdasági miniszter tanácsadója 1991 és 1995 között.

Prinzhorn, Thomas (1943–) osztrák papírgyáros és politikus. Az 1970-es években Ausztria egyik vezető iparosa lett. 1978-tól az Osztrák Iparosok Szövetségének igazgatósági tagja. 1975 és 1988 között az Oktatási és Szociálpolitikai Bizottság

- elnöke. 1988-tól 1993-ig a Gazdaságpolitikai Bizottság elnöke, 1991 és 1993 között az Osztrák Iparosok Szövetsége bécsi részlegének elnöke.
- Prokop Péter (1919–2003) katolikus pap, festőművész, író. 1956-ban elhagyta Magyarországot, előbb Jugoszláviába ment, majd Rómába emigrált. A Római Képzőművészeti Akadémián fejezte be festészeti tanulmányait. 1962-ben többedmagával készítette el a Sixtusi-kápolna rekonstrukcióját. 1999-ben hazaköltözött Magyarországra.
- Pungor Ernő (1923–2007) magyar vegyészmérnök, az MTA rendes tagja. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság – OMFB elnöke, tárca nélküli miniszter 1990. december 21. és 1994. július 14. között.
- Püski Sándor (1911–2009) magyar könyvkiadó. 1939-ben alapította meg a Magyar Élet Könyvkiadót. A kiadót 1950-ben államosították, őt pedig 1962-ben hamis vádakkal bebörtönözték, egy év után szabadult. 1970-ben feleségével – Zoltán Ilonával – az Egyesült Államokba emigrált. 1975-ben hozták létre a Püski Kiadót. 1989-ben tértek vissza Budapestre.
- Quentin, Didier (1946–) francia politikus. A Poitou-Charentes Regional Council alelnöke 1992 és 1997, valamint a Charente-Maritime's General Council alelnöke 1994 és 2008 között. 1994-től 2008-ig Jacques Chirac elnök tanácsadója.
- Quilès, Paul (1942–) francia szocialista politikus. Településrendezési és lakásügyi miniszter 1983–1985, közlekedési miniszter 1984–1985 között. 1985-től 1986-ig védelmi miniszter. Posta-, távközlési és ürminiszter 1988. május 13. és 1991. május 16. között. Lakásügyi, közlekedési és ürügyi miniszter 1991. május 17.–1992. április 2. között. 1992 és 1993 között belügyminiszter, majd a Nemzetgyűlés Nemzetvédelmi és Fegyveres Erők Bizottságának elnöke 1997–2002, majd a Külügyi Bizottság elnöke 2004–2007 között.
- Rabár Ferenc (1929–1999) magyar közgazdász, politikus, az Antall-kormány pénzügyminisztere 1990. május 23. és 1990. december 20. között.
- Rabotyasev, Vlagyimir, az orosz Külgazdasági Bizottság elnökhelyettese 1992-ben.
- Raffay Ernő (1948–) a Magyar Demokrata Fórum egyik alapító tagja. 1990. május 24-től a Honvédelmi Minisztérium politika államtitkára 1993. február 22-ig, majd a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója.
- Rakický, Anton (1945–) az 1990-es évek elején szlovák nemzetközi kapcsolatokért felelős miniszterhelyettes, majd 1992-ben a szlovák külügyminisztérium államtitkára.
- Rákosi Mátyás (1892–1971) 1945-től 1949-ig miniszterelnökhelyettes-államminiszter. 1945 és 1953 között az MKP (Magyar Kommunista Párt), illetve az MDP KV (Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége) főtitkára, illetve 1946 és 1953 között MKP, illetve MDP KV Szervező Bizottsága tagja. 1949-től 1952-ig a Mi-

- niszttertanács elnökhelyettese. MDP KV Szervező Bizottsága elnöke, 1951–1953 között. Majd a Miniszttertanács elnöke 1952-től 1953-ig. Az MDP KV első titkára 1953 és 1956 között.
- Ramishvili, Teimuraz Otarovich (1955–) grúz származású orosz diplomata. Az orosz Külügyminisztterium Nemzetközi Humanitárius Együttműködési és Emberi Jogi Főosztályának vezetője 1992 és 2000 között.
- Raskó György (1952–) 1989 augusztusában belépett a Magyar Demokrata Fórumba (MDF). 1990 júliusában a Földművelésügyi Minisztterium Privatizációs és Vállalkozásfejlesztési Főosztályának a vezetője lett. 1991 márciusától a minisztterium helyettes államtitkára, majd június 11-én közigazgatási államtitkár, ezt a tisztséget 1994. július 28-ig töltötte be. 1991. július és 1994. június között az Állami Vagyongyűnökség igazgatótanácsának a tagja. 1994-től 1998-ig országgyűlési képviselő.
- Rațiu, Ion (1917–2000) román politikus, a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt alelnöke, annak elnökjelöltje az 1990-es választásokon. A *Cotidianul* című lap tulajdonosa.
- Rátkai Ferenc művelődési miniszterhelyettes. 1986-ban soron kívüli előléptetésben részesült, Phenjanban II. o. tanácsos lett. 1992. március 15-i hatállyal, ideiglenes jelleggel a Külügyminisztterium IV. Területi Főosztályának főosztályvezetőhelyettese lett. 1995-ben rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré nevezték ki.
- Rau, Johannes (1931–2006) német szociáldemokrata politikus, 1969 és 1970 között Wuppertal város főpolgármestere, majd 1978 és 1998 között Észak-Rajna–Vesztfália tartomány miniszterelnöke. Németországi Szövetségi Köztársaság elnöke 1999. július 1. és 2004. június 30. között.
- Rausch, Jean-Marie (1929–) francia szocialista politikus. Külkereskedelmi miniszter 1988. 1988. június 28. és 1991. május 15., illetve kereskedelmi miniszter 1988. június 28.–1992. október 2., illetve telekommunikációért felelős miniszter 1991. május 15. és 1992. október 2. között.
- Reagan, Ronald Wilson (1911–2004) 1981. január 20. és 1989. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok elnöke.
- Refsgaard, Jens Christian (1951–) a Dániai és Grönlandi Földtani Intézet (GEUS) professzora. A Nemzetközi Vízügyi Kutatóiskola (FIVA) igazgatósági tagja és a Dán Műszaki Tudományos Akadémia (ATV) tagja. Két nagy, EU által finanszírozott kutatási projektet koordinált. A Duna vízének megosztásával foglalkozó ún. „working group” tagja.
- Rehn, Märta Elisabeth (1935–) a Svéd Néppárt egykori képviselője. 1987 és 1990 között annak parlamenti vezetője. 1990. június 13. és 1995. január 1. között finn honvédelmi miniszter, valamint 1991 és 1995 között egyenlőségi miniszter. 1995 és 1997 között az Európai Parlament tagja.

Revol, Olivier Giscard d'Estaing kabinetfőnöke 1992-ben.

Ridgway, Rozanne Lejeanne (1935–) amerikai diplomata. 1977 és 1980 között az Amerikai Egyesült Államok finnországi nagykövete, majd 1983-tól 1985-ig a Német Demokratikus Köztársaság nagykövete. 1989 és 1996 között az Atlanti Tanács elnöke.

Riegler, Josef (1938–) osztrák politikus. 1987 és 1991 között a két osztrák szövetségi kormány minisztere és alkancellárja. 1989 és 1991 között az Osztrák Néppárt szövetségi pártjának elnöke.

Riz, Roland (1927–) olasz politikus, jogász, ügyvéd és akadémikus. 1957-ben kinevezték Bolzano alpolgármesterévé. 1958 és 1987 között képviselő, kivéve az 1963–1968-as időszakot. Ezt követően 1996-ig szenátor. 1991 áprilisától 1992 novemberéig a SVP elnöke.

Rjurikov, Dmitrij, Jelcin elnök külpolitikai főtanácsosa, az Elnöki Hivatal egyik vezető személyisége.

Robák Ferenc magyar diplomata. Párizsi magyar nagykövetség I. osztályú titkára 1992-ben. Algériai konzul, tunéziai és brüsszeli nagykövet és az Európa Tanács melletti állandó magyar képviselő vezetője is. A Külügyminisztérium Protokoll Főosztályát irányította, több kormányzati cikluson keresztül. A magyar EU-elnökség idején operatív ügyekért felelős kormánybiztosként tevékenykedett.

Robert L. Hutchings (1946–) amerikai külpolitikai szakértő, diplomata. 1989 és 1992 között az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsának (The White House National Security Council – NSC) európai ügyekért felelős igazgatója volt. 1992 és 1993 között az amerikai külügyminiszter különleges tanácsadójaként irányította az USA Support for East European Democracy (SEED) – Támogatás a Kelet-európai Demokráciának elnevezésű programot. A Nemzeti Hírszerzési Tanács elnöke 2003 és 2005 között. Jelenleg a Lyndon B. Johnson School of Public Affairs, Texas LBJ School professzora.

Robertson, Tom, a budapesti amerikai nagykövetség I. o. titkára 1992-ben.

Robu, Gheorghe Ioan bukaresti román legfőbb ügyész 1990. január 9. és 1990. december 8. között.

Rocard, Michel (1930–2016) francia politikus. 1988. május 10. és 1991. május 15. között, François Mitterrand elnöksége alatt Franciaország miniszterelnöke. 1993-tól 1994-ig a Szocialista Párt első titkára. 1995 és 1997 között Yvelines szenátora a francia Szenátusban.

Rockefeller IV., John Davidson „Jay” (1937–) amerikai politikus. Az Amerikai Egyesült Államok szenátora 1985. január 15. és 2015. január 3. között.

Rogyionov, Borisz újságíró *Izvesztyija* orosz napilap budapesti tudósítója 1992-ben.

Rohan, Albert (1936–2019) osztrák diplomata. 1977 és 1981 között az ENSZ főtitkára

- végrehajtó irodájának igazgatója. 1982-től 1985-ig az osztrák külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Osztályának vezetője. Nagykövet Argentínában, Uruguayban és Paraguayban 1985 és 1989 között. A Külügyminisztériumban a Közép-, Kelet- és Délkelet-Európa Osztály vezetője 1990-től 1995-ig. Az osztrák külügyminisztérium főtitkára 1996 és 2001 között.
- Roman, Petre (1946–) szerepet játszott az 1989. decemberi romániai forradalomban. 1989. december 26. és 1991. október 1. között Románia miniszterelnöke.
- Ross, Dennis B. (1948–) amerikai diplomata és író. Jimmy Carter elnök adminisztrációja alatt Ross Paul Wolfowitz helyettes védelmi miniszter alatt dolgozott a Pentagonban. George H. W. Bush elnöksége alatt politikai tervezési igazgató, Bill Clinton elnöki periódusa alatt különleges közel-keleti koordinátor. Az amerikai külügyminisztérium (State Department) politikatervezési csoportjának (Policy Planning Staff) vezetője 1989. január 21. és 1992. augusztus 23. között, utódja William Joseph Burns. Hillary Clinton külügyminiszter különleges tanácsadójaként is szolgált.
- Rott Nándor (1926–1997) 1945-ben lett a Független Kisgazdapárt (FKGP) tagja, 1946 januárjában diákszervezkedés vádjával letartóztatták, majd internálták. 1989-ben a Kereszténydemokrata Néppárt egyik alapítója volt. 1990. május 3. és június 12. között az Országgyűlés gazdasági állandó bizottságának tagja, 1990. június 3. és 1994. február között a környezetvédelmi állandó bizottság elnöke. 1990. december 29-től részt vett az Állami Számvevőszék szervezetének és működésének felülvizsgálatát végző ad hoc bizottság munkájában. 1990-től 1992-ig az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésébe delegált magyar küldöttség tagja. 1990 és 1994 között a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) parlamenti képviselője, majd a pártból kilépve az FKGP-hez csatlakozott, 1994-től haláláig országgyűlési képviselő.
- Rotta, Angelo (1872–1965) olasz katolikus pap, embermentő. Magyarországi apostoli nuncius 1930 és 1945 között több ezer budapesti zsidó életét mentette meg. 1945 áprilisában a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) szovjet nyomásra kiutasította Magyarországról. A nácizmussal szembeni katolikus ellenállás jelentős alakja. 1997-ben megkapta a Világ Igaza kitüntetést.
- Rouillé, Christian, francia diplomata. A francia Külügyminisztérium Európai Ügyek igazgató-helyettese, közép-európai igazgató 1992. április 1.–1993. március 31. között.
- Roussely, Jean-François (1945–) francia vezető köztisztviselő. Különféle feladatokat látott el a francia közigazgatáson belül 1981 és 1997 között: az Országos Rendőrség főigazgatója 1989 és 1991 között, majd a Honvédelmi Minisztérium adminisztrációs főtitkára 1991-től 1997-ig. A Francia Atomenergia Bizottság (CEA)

- atomenergia bizottságának tagja, valamint a Société Nationale Immobilière igazgatótanácsának tagja 1991–1997 között. 1994-ben a francia Számvevőszék főtanácsadója, majd Alain Richard honvédelmi miniszter (1997–1998) polgári és katonai kabinetjének igazgatója.
- Rouyer, Christian (1950–) francia diplomata. Münchenben 1996 és 2000, Barcelonában 2000 és 2003 között főkonzul. 2011 és 2013 között Maliban nagykövet.
- Roversi-Monaco, Fabio (1938–) 1985. november 1-jén megválasztották a Bolognai Egyetem rektorává, és tizenöt évig, 2000 októberéig négyszer választották meg.
- Rubbia, Carlo (1934–) olasz Nobel-díjas fizikus. 1989 és 1993 között a CERN főigazgatója. 2013-ban Giorgio Napolitano olasz köztársasági elnök örökös szenátorrá nevezte ki.
- Ruckoj, Aleksandr Vladimirovics (1947–) orosz politikus, volt szovjet tábornok. Borisz Nyikolajevics Jelcin elnöksége alatt, 1991. július 10. és 1993. október 4. között alelnök. 1993. szeptember 22. és október 4. között Oroszország megbízott elnöke Jelcin felelősségre vonását követően.
- Rudas Ernő budapesti magyar nagykövet 1990. augusztus és 1995. augusztus között.
- Rumjancev, Oleg G. szociáldemokrata politikus is, a Parlament Alkotmányügyi Bizottságának titkára, az Elnökség tagja, az orosz parlament alkotmányt előkészítő bizottságának titkára, aki a közelmúltban alakult orosz–magyar parlamenti együttműködési csoport elnöke
- Rupel, Dimitrij (1946–) szlovén politikus. 1990 és 1993 között külügyminiszter. 1992-től 1995-ig a szlovén parlament tagja. 1994 és 1997 között Ljubljana polgármestere.
- Rühe, Volker (1942–) német kereszténydemokrata (CDU) politikus. 1963 óta tagja a Kereszténydemokrata Uniónak (CDU). 1970 és 1976 között a hamburgi parlament, majd 1976 és 2005 között a Bundestag tagja. A CDU/CSU 1989 és 1992 között a CDU főtitkára. 1992. április 1. és 1998. október (IV–V. Kohl-kabinet) szövetségi védelmi miniszter volt.
- Rynda, Ivan (1953–) cseh társadalmi és kulturális ökológus, egyetemi oktató, az FHS UK Szociális és Kulturális Ökológiai Tanszékének vezetője. 1990-től 1992-ig Csehszlovákia Szövetségi Közgyűlésének képviselője, az Emberek Háza Környezetvédelmi Bizottságának elnöke és az elnökség tagja. 1992 és 1994 között a földművelésügyi miniszter tanácsadója.
- Sahraj, Szergej (1956–) orosz politikus. Miniszterelnök-helyettes 1991 decembere és 1992 márciusa, illetve 1992 novembere és 1994 januárja, valamint 1994 áprilisa és 1996 januárja között.
- Salgo, Nicholas M. (1914–2005) az Amerikai Egyesült Államok Budapestre akkreditált nagykövete 1983–1986 között.

- Salolainen, Pertti Edvard (1940–) finn politikus. A Nemzeti Koalíció Pártjának képviselője 1970–1996 és 2007–2019 között, pártelnöke 1991-től 1994-ig. Külkereskedelmi miniszter 1987–1995 között. 1996 és 2004 között finn nagykövet Londonban.
- Săndulescu, Ionel V. román szenátor 1990 és 1992 között, majd a Külügyminisztérium államtitkára.
- Sanjuan, Pedro (1930–2012) az El Mundo, Inc. és az Inter-American Publications elnökének személyes asszisztense volt mind San Juanban, mind New Yorkban. 1961-ben a Külügyminisztérium protokollfőnökének asszisztenseként dolgozott, majd 1962-ben protokollfőnök-helyettes lett. 1963-ban a Speciális Protokollszolgálat Szakosztályának igazgatójává, majd 1983-ban az ENSZ Titkársága Politikai Ügyek Igazgatóságának vezetőjévé nevezték ki. Az Institute of East–West Dynamics elnöke.
- Sapin, Michel (1952–) francia szocialista politikus. 1992. április 4. és 1993. március 29. között gazdasági és pénzügyminiszter. Közszolgálati és államreform miniszter 2000–2002. Munkaügyi, foglalkoztatási, szakképzési és szociális miniszter 2012–2014. Ismét gazdasági és pénzügyminiszter 2014–2017.
- Sapoznyikov, Jevgenyij a Szovjetunió utolsó védelmi minisztere 1991. augusztus 22. és 1991. december 25. között. FÁK Fegyveres Erőinek főparancsnoka 1992-ben.
- Sári Mihály 1990. január 1-vel került a Külügyminisztérium állományába, majd februárban kihelyezték II. o. tanácsosként Moszkvába. 1994. novemberben berendelték a Központba.
- Sáringer László (1942–2017) a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának vezetője 1990 és 1994 között.
- Sarkozy de Nagy-Bocsa, Nicolas Paul Stéphane (1955–) francia jobboldali politikus. Franciaország köztársasági elnöke 2007 és 2012 között.
- Sárközy Péter (1945–) professzor. 1975–1979 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Olasz Tanszékének volt adjunktusa, majd docense. Az MTA Irodalomtudományi Intézete XVIII. Századi Kutatócsoportjának tudományos munkatársa 1985-től, majd tudományos tanácsadó 1996-tól. 1979 novemberében a magyar–olasz államközi egyezmény keretében kezdett el tanítani a római La Sapienza Tudományegyetem Magyar Tanszékén; s 1980-tól mint „társult egyetemi tanár” vezette a tanszéket. 1985-ben kezdeményezésére jött létre az Olaszországi Egyetemközi Hungarológiai Központ. 1991 és 1996 között a Nemzetközi Hungarológiai Társaság vezetőségi tagja. 2009 óta a Római Tudományegyetem „rendes egyetemi tanára”.
- Saryusz-Wolski, Jacek (1948–) lengyel diplomata és politikus. Az európai integrációért és a külföldi segítség felhasználásáért felelős első kormánybiztosnak nevez-

- ték ki, amikor ezt a hivatalt 1991-ben Jan Krzysztof Bielecki miniszterelnök létrehozta. 1996-ig töltötte be ezt a tisztséget. 2004 júniusa óta az Európai Parlament képviselője. Az Európai Parlament alelnöke 2004–2007 között.
- Scalfaro, Oscar Luigi (1918–2012) olasz kereszténydemokrata politikus. Az olasz Képviselőház tagja 1948. április 18. és 1992. május 25. között. Közlekedési és polgári repülési miniszter 1972-ben, oktatási miniszter 1972–1973, belügyminiszter 1983–1987, majd köztársasági elnök 1992. május 28. és 1999. május 15. között.
- Schallenberg, Wolfgang (1930–) az osztrák külügyminisztérium főtitkára 1992 és 1996 között.
- Schambeck, Herbert (1934–) osztrák egyetemi tanár, ügyvéd és politikus (ÖVP). 1969-től 1997-ig a Bundesrat regionális kamarájának tagja. 1988-ban, 1992-ben és 1997-ben az Osztrák Szövetségi Tanács elnöke.
- Scheer, François (1934–) francia diplomata. Mozambiki nagykövet 1976–1977, az Európai Parlament elnökének kabinetfőnöke 1979–1981, a külkapcsolatok miniszterének (külügyminiszter) kabinetfőnöke 1981–1984. Algériai nagykövet 1984–1986, majd Franciaország állandó képviselője az Európai Közösségeknél 1986–1988. A Külügyminisztérium főtitkára (külügyminiszter-helyettes) 1988 és 1992 között. Franciaország állandó képviselője az Európai Közösségeknél 1992 és 1993 között.
- Scheich, Manfred (1933–2020) osztrák diplomata. 1960-tól teljesített külszolgálatot Párizsban az OECD mellett, majd a Genf székhelyű European Free Trade Association – EFTA osztrák küldöttségének helyettes vezetője 1960–1964. Az osztrák Külügyminisztériumban (Bundesministerium Europäische und internationale Angelegenheiten – BMEIA) dolgozott 1964 és 1967 között. A Bécs székhelyű United Nations Industrial Development Organization – UNIDO titkárságán dolgozott 1967–1970. Az Európai Közösség tanácsadója Brüsszelben 1970–1974, majd az Osztrák Köztársaság nagykövete Algírban 1974–1978. A Brüsszeli állandó osztrák képviselet vezetője 1983–1986, majd az osztrák Külügyminisztérium gazdasági osztályán dolgozott 1986 és 1993 között. Az Európai Unió melletti osztrák állandó képviselet vezetője Brüsszelben, 1993 és 1999 között.
- Schenk, Lynn Alice (1945–) magyar származású amerikai politikus és ügyvéd. 1980-tól 1983-ig a California-i Kereskedelmi, Fuvarozási és Lakásépítési Ügynökség titkára, majd 1990-től 1993-ig a San Diego-i Kikötőbiztoság megbízottja. 1993 és 1995 között képviselő (California).
- Schifter, Richard (1923–2020) osztrák–amerikai ügyvéd és diplomata. 1985 és 1992 között az emberi jogok és a humanitárius ügyek helyettes államtitkára.
- Schlegel, Volker (1942–) német diplomata. A Németországi Szövetségi Köztársaság volt nagykövete (kiküldetések: Genf, Teherán, Szingapúr, Mali, Szenegál, Jamaica,

- Washington). Kinkel, Klaus külügyminiszter kabinet irodájának vezetője. 2002 és 2004 között az FDP hamburgi szenátusának gazdasági és munkaügyi államtanácsosa.
- Schmid, Franz budapesti osztrák nagykövet 1992-ben.
- Schneier, Arthur (1930–) a New York-i Park East zsinagóga főrabbija lett 1962-ben. A Szovjetunió összeomlása után a vallási élet újjáépítésében tett erőfeszítéseiről vált ismertté, és fontos szerepet játszott a moszkvai zsinagóga visszajuttatásában az oroszországi zsidó közösségnek.
- Scholten, Rudolf (1955–) osztrák politikus. 1984 és 1986 között az akkori szövetségi pénzügyminiszter, Franz Vranitzky gazdaságpolitikai titkára, majd Franz Vranitzky szövetségi kancellár kinevezése után 1986-tól 1988-ig a szövetségi kancellária gazdaság- és kultúrpolitikai tanácsadója. 1988 és 1990 között az Osztrák Szövetségi Színházi Szövetség főtitkára, 1990 és 1997 között az Osztrák Köztársaság szövetségi minisztere: Vranitzky 3. kabinetjében szövetségi oktatási és művészeti miniszter (1990–1994), Vranitzky 4. kabinetjében tudományos, kutatási és művészeti miniszter (1994–1996). Vranitzky 5. kabinetjében szövetségi tudományos, közlekedési és művészeti miniszter (1996–1997).
- Schreiber Tamás (Thomas Schreiber) (1929–2015) magyar származású francia külpolitikai újságíró.
- Schuman, Robert (1886–1963) luxemburgi születésű német-francia kereszténydemokrata politikus. 1948 és 1952 között francia külügyminiszter, majd 1955–1956-ban igazságügyi miniszter. 1950. május 9-én jelent meg a Schuman-tervként ismert programja, amely miatt az európai integráció szülőatyjaként tiszteli az utókor. 1958-ban megválasztották a mai Európai Parlament elődjének számító Montánunió közgyűlésének első elnökévé. 1960-ban erről a címéről lemondott és tiszteletbeli elnökként vonult vissza.
- Schüssel, Wolfgang (1945–) osztrák néppárti politikus, szövetségi kancellár. 1975 és 1991 között a Néppárt vállalkozókat támogató szervezetének, az Osztrák Gazdasági Szövetségnek a főtitkára. 1979-től 1989-ig az osztrák nemzetgyűlés tagja. 1989 és 1995 között gazdasági miniszter. 1995-től 2000-ig külügyminiszter.
- Schwarz, Josef budapesti kereskedelmi tanácsos, a budapesti osztrák nagykövetség kereskedelmi tanácsosa 1992-ben.
- Schwarzenberg, Karel (1937–) cseh politikus. 1990 júliusa és 1992 júliusa között Václav Havel elnök kancellárja.
- Scowcroft, Brent (1925–2020) nemzetbiztonsági főtanácsadó volt 1975. november 3. és 1977. január 20. között, illetve a George W. Bush adminisztráció alatt, 1989. január 20. és 1993. január 20. között.

- Senko, Vladimir (1946–) 1973 és 1991 között a Szovjetunió Külügyminisztériumában dolgozott. 1991-től 2011-ig a Fehérorosz Köztársaság Külügyminisztériumának rendszerében tevékenykedett. Az általa betöltött pozíciók: a Fehérorosz Köztársaság külügyminiszter-helyettese, a Belarusz Köztársaság külügyminisztere, nagykövet Lengyelországban, az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Belgiumban, a Fehérorosz Köztársaság állandó képviselője az Európai Unióban és a NATO-ban.
- Šeparović, Zvonimir (1928 –) horvát politikus, jogász. 1972 és 1991 között a Zágrábi Egyetem tanára, 1989 és 1991 között annak rektora. 1991 és 1992 között Horvátország külügyminisztere. 1992-ben Horvátország ENSZ nagykövete, 1999–2000 között igazságügyi miniszter volt.
- Šešelj, Vojislav (1954–) szerb politikus, a szélsőjobboldali Szerb Radikális Párt (SRS) alapítója és elnöke. A szerb országgyűlés tagja 1993. január 25. és 1998. március 24. között. Szerbia miniszterelnök-helyettese 1998 és 2000 között.
- Sevardnadze, Eduard Ambrosijevics (1928–2014) grúz politikus és diplomata. A Szovjetunió külügyminisztere 1985. március 11. és 1990. december 18., majd 1991. november 20. és 1991. december 22. között. Grúzia elnöke 1995. november 26-tól 2003. november 23-ig.
- Shea, Jamie Patrick (1953–) a NATO közép- és kelet-európai ügyekkel foglalkozó munkatársa 1992-ben.
- Siklós Csaba (1941–) közlekedésmérnök, politikus. Közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter 1990. május 23. és 1993. február 22. között.
- Sillár Emőke 1990. szeptember 15-től a Külügyminisztérium munkatársa, ugyanekortól főosztályvezető-helyettesként vezette a Miniszteri Kabinetirodát.
- Simonyi András 1990. április 1-től novemberig a Külügyminisztérium Észak- és Közép-Európai Fejlett Tőkés Országok Főosztályának főosztályvezető-helyettese. 1990. novemberben kihelyezték II. o. tanácsosként Hágába, illetve áthelyezték az I. Területi Főosztályról a II. Területi Főosztályra. 1991 decemberében előléptették, I. o. tanácsos lett. 1992. szeptemberben áthelyezték Brüsszelbe. 1995. januárban kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a Magyarország brüsszeli székhelyű Atlanti Összekötő Hivatalának vezetésével.
- Sipos Gyula (1935–) magyar író, kritikus, esszéista.
- Skubiszewski, Krzysztof Jan (1926–2010) Lengyelország külügyminisztere volt 1989. szeptember 12. és 1993. október 26. között.
- Smolle, Karel (1944–) osztrák politikus, az Osztrák Nemzeti Tanács korábbi tagja és bírósági tolmács. A Szlovén Köztársaság tiszteletbeli konzulja 1990 és 1993 között.

- Snegur, Mircea Ion (1940–) a Moldovai Köztársaság elnöke 1990. szeptember 3. és 1997. január 15. között.
- Soler, Michael magyarország tiszteletbeli konzulja Máltán 1992-ben.
- Solt Pál (1937–) magyar jogász, bíró. 1989-ben az Alkotmánybíróság egyik alapító tagja. 1990 és 2002 között a Legfelsőbb Bíróság elnöke.
- Soros György (1930–) magyar származású amerikai üzletember, közgazdász.
- Spencer, Diana Frances (1961–1997) walesi hercegné 1981–1996 között, Károly walesi herceg, trónörökös első felesége.
- Spiró György (1946–) Kossuth-díjas író, költő, irodalomtörténész, műfordító. A kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgja 1986 és 1992 között, majd a szolnoki Szigligeti Színház igazgatója 1992 és 1995 között. A Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára 1990 és 1997 között.
- Spiroiu, Nicolae (1936–) altábornagy, román nemzetvédelmi miniszter 1991 és 1994 között.
- Stănculescu, Victor Atanasie (1928–2016) román tábornok. 1989. december 25-én megszervezte Nicolae Ceaușescu és Elena Ceaușescu tárgyalását és kivégzését. Ion Iliescu elnöksége alatt, 1990. február és 1991. április között védelmi miniszter.
- Staniszkis, Jadwiga (1942–) lengyel szociológus és politológus, esszéista, professor. Szociológiát tanult a Varsói Egyetem Filozófiai Karán, majd 1971-ben szerzett PhD fokozatot 1978-ban befejezte habilitációját a szociológia tanszéken. 1991 óta egyetemi tanárként dolgozik. 2004-ben megkapta a Lengyel Tudományért Alapítvány díját, amelyet Lengyelországban „lengyel Nobel-díjnak” neveznek.
- Stank, Jozef (1940–2005) a csehszlovák Szövetségi Gyűlés alelnöke 1989 és 1992 között. 1993-ban kezdett dolgozni a Szlovák Köztársaság Külügyminisztériumában. 1998 és 2001 között Szlovákia prágai nagykövete, majd 2001-től védelmi miniszter.
- Stein Anna (1936–) Franciaországban élő magyar festő és szobrász.
- Stennis, John Cornelius (1901–1995) amerikai politikus. Az Amerikai Egyesült Államok szenátora (Mississippi) 1947 és 1989 között. A Szenátus Fegyveres Szolgálatokat Felügyelő Bizottságának elnöke 1969-től 1981-ig. Az Egyesült Államok Szenátusának időleges elnöke, valamint a Szenátus Költségvetési Felhatalmazási Bizottságának elnöke 1987 és 1989 között.
- Stirling György (1921–2020) közgazdász, újságíró. 1970-ben telepedett le az Egyesült Államokban. Az amerikai-kanadai Magyar Élet, a New York-i Magyar Élet belső munkatársa, majd 1977-ben a clevelandi Árpád Akadémia tagja lett. 1997-ben visszatért Magyarországra.
- Stolojan, Theodor Dumitru (1943–) román politikus. Románia miniszterelnöke 1991. október 16. és 1992. november 18. között.

Stráský, Jan (1940–2019) cseh politikus. 1964 és 1969 között a Csehszlovák Kommunista Párt tagja. 1991-ben a Polgári Demokrata Párt tagja lett. 1992-től parlamenti képviselő, közlekedési miniszter 1993–1995 között és egészségügyi miniszter 1995-től 1996-ig. Csehszlovákia utolsó miniszterelnöke 1992. július 2. és december 31. között.

Streichner, Rudolf (1939–) volt osztrák politikus. 1986. június 16-tól 1992. április 3-ig az osztrák kormányban közlekedési és gazdasági miniszter.

Stuparich, Giovanni Domenico „Giani” (1891–1961) olasz író. 1946-ban megalapította a Kultúra és Művészetek Körét. Újságíróként 1932 és 1955 között együttműködött a torinói La Stampa újságokkal és 1954 és 1960 között a római Il Tempóval. *A cseh nemzet* című művével pedig Közép-Európa felé irányította a figyelmet.

Sturzo atya, Luigi (1871–1959) az állami centralizációval szemben a helyi közösségek autonómiájára és a polgárok tevékeny részvételére épülő, keresztény alapokon álló demokratikus államot és politikai rendszert képzelt el. Róla kapta a nevét a kereszténydemokrata Sturzo Intézet.

Sucharipa, Ernst (1947–2005) osztrák diplomata. 1984/85-ben Leopold Gratz külügyminiszter kabinetfőnök-helyettese, 1985-ben pedig a kabinet élén állt. 1987-től az osztrák külügyminisztérium Keleti Osztályát vezette, 1990-ben a Politikai Tagozat vezetőjévé léptették elő. 1993-ban az ENSZ nagykövete lett.

Suchocka, Hanna (1946–) lengyel jogász, politikus, diplomata. A lengyel Szolidaritás mozgalom tagja 1989 és 1990 között. Lengyelország miniszterelnöke 1992. június 8. és 1993. október 26. között. Később igazságügyminiszter 1997. október 31.–2000. június 8. Nagykövet Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János Katonai és Ispotályos Rend mellett 2002 és 2013 között, illetve Lengyelország szentszéki nagykövete a Vatikánban 2001–2013.

Sujánszky Jenő (1929–) magyar vegyész és 1956-os szabadságharcos. A forradalom leverése után Franciaországban telepedett le, ahol megalapította a Franciaországi Magyar Szabadságharcosok Szövetségét, főtitkára, majd elnöke lett. A szervezet 1999-ben megszűnt.

Sukarno (1901–1970) indonéz politikus, Indonézia első elnöke 1945 és 1967 között.

Surdu, Victor (1947–2011) román politikus. 1989 és 1990 között mezőgazdasági miniszter. A Romániai Demokratikus Agrárpárt alapító elnöke. 1990 és 1992 között az Agrárpárt képviselője a parlamentben.

Surján László (1941–) orvos, politikus. 1990. május 23. és 1994. július 15. között népjóléti miniszter, 1990-től 2004-ig országgyűlési képviselő. 1990 és 1995 között a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke.

Suskevics, Stanyiszlav Sztanyiszlavovics (1934–) 1991 és 1994 között a Belarusz Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának elnöke, ideiglenes államfő.

Sütő András (1927–2006) erdélyi magyar író. 1980-tól a Ceaușescu-rezsim betiltotta műveinek megjelenését, így 1990-ig csak Magyarországon tudott publikálni. Ebben az időszakban a román Securitate megfigyelte és zaklatta. 1990. március 19-én a marosvásárhelyi pogromok idején („Fekete március”) a Romániai Magyar Demokrata Szövetség székházának ostromakor elveszítette a bal szemét.

Svoboda, Jiří (1945–) rendező, 1990 és 1993 között a cseh kommunista párt vezetője.

Swiers, Peter Bird (1938–) az Amerikai Egyesült Államok hadseregének hadnagya 1960–1961 között. Az Amerikai Külszolgalati Egyesület, a Fegyverzet-ellenőrzési Egyesület, a Dán Külpolitikai Társaság, a Külkapcsolati Tanács, a Nemzetközi Stratégiai Tanulmányok Intézet, a Kozmosz Klub, a DACOR és a Dán Királyi Jachtklub tagja.

Szabad György (1924–2015) Széchenyi-díjas történész, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az ELTE BTK oktatója. Kutatási területe elsősorban a polgári átalakulás, a 19. századi magyar gazdaság-, társadalom-, és politikatörténet főbb kérdéseire irányult. Rendszerváltó politikus, a Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja. 1990. május 2-án a demokratikus alapokra helyezett országgyűlés alakuló ülésén a parlament alelnökévé választották, augusztus 3-ig megbízottként látta el az elnöki teendőket, majd innentől kezdve a ciklus végéig a Ház első szabadon választott elnöke lett (1990. augusztus 3. és 1994. június 27.).

Szabó Ákos (1936–) Párizsban élő magyar festő- és grafikusművész.

Szabó Iván (1934–2005) mérnök-közgazdász és politikus. 1990-től 1998-ig országgyűlési képviselő, 1991 és 1993 között ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi, majd 1993. február 24. és 1994. július 15. között pénzügyminiszter. A Magyar Demokrata Fórumban (MDF) töltött be vezető tisztségeket 1990-től 1996-ig.

Szabó Tamás (1953–) közgazdász. 1977-től 1990-ig a veszprémi Komfort Kereskedelmi Vállalatnál (illetve társaságnál) dolgozott. 1983-ban egyetemi doktorrá avatták. 1988. szeptember 3-án csatlakozott a Magyar Demokrata Fórumhoz (MDF). 1990. áprilisig elnökségi tag volt a veszprémi szervezetben. 1989. március 14-én az MDF Országos Elnökségének a tagjává, 1990. decemberben az MDF alelnökévé választották. 1990. május 3-tól május 24-ig az Országgyűlés költségvetési, adó- és pénzügyi állandó bizottságának a tagja. 1991. január 16-tól a Pénzügyminisztérium politikai államtitkári tisztét látta el. 1992. január 23-tól – a Horn-kormány megalakulásáig – privatizációért felelős tárca nélküli miniszter.

Szalipszki Endre 1990 áprilisában főosztályvezető-helyettesként áthelyezték Külügyminisztérium Sajtófőosztályáról az I. Területi Főosztályra, majd 1990. júniusban kihelyezték I. o. titkárként a moszkvai magyar nagykövetségre. 1994. júniusban már II. o. titkár Moszkvában, szeptemberben berendelték a Központba.

Szanduljak, Leontij Ukrajna bukaresti nagykövete 1992 szeptemberében adta át megbízólevelét.

Szarka Istvánné 1990 szeptemberétől a Külügyminisztérium Gazdálkodási Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd 1991. május 1-től 1993-ig annak főosztályvezetője.

Szász János (1927–2006) romániai magyar író, költő, újságíró és műfordító. A Hét című kulturális és közéleti hetilapnál állandó rovata volt. 1968-tól 1977-ig a romániai írószövetség titkára. 1979-ben a romániai írószövetség díját, majd 1994-ben a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete életműdíját kapta meg, 1995-ben a budapesti Joseph Pulitzer-emlékdíjban részesült.

Szávai János (1940–) irodalomtörténész, műfordító, diplomata. A Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségizett. 1982 és 1985 között a Paris III – Sorbonne Nouvelle vendégprofesszora. Az Magyar Demokrata Fórum Külügyi Bizottságának a tagja. 1990 és 1994 között párizsi magyar nagykövet, egyben 1990 és 1991 között az Európa Tanács és az UNESCO nagykövete. Ezután 1994-től a Paris IV – Sorbonne vendégprofesszora, majd 1998-tól 2005-ig ugyanott a komparatistika professzora.

Szcsasznyij, Vladimir a belarusz külügyminisztérium területi főosztályvezetője volt 1992-ben.

Széchenyi István gróf (1791–1860) A 19. századi magyar szabadelvű reformmozgalom első nagy programadó politikusa. Az 1825 és 1848 közötti országgyűlések állandó résztvevője, 1848-ban az első felelős magyar kormány közmunka és közlekedésügyi minisztere. Legfontosabb munkái: Hitel, Világ, Stádium. Legfontosabb vállalkozásai: Magyar Tudós Társaság (Magyar Tudományos Akadémia), Lánchíd, Pesti Casino stb.

Szederkényi Viktor 1992. augusztusban került a Külügyminisztérium állományába, gyakornokként az I. Területi Főosztályra. 1993 februárjában rangadományozásban részesült, attasé lett. 1995. januárban előléptették III. o. titkárrá, februárban kihelyezték Washingtonba.

Székely Levente a bukaresti magyar nagykövetség beosztott diplomatája 1991 augusztusától.

Székely Péter (Pierre Székely) (1923–2001) Franciaországban élt magyar szobrász, építész és grafikus.

Szén József a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének (MHBK) franciaországi főcsoportvezetője.

Szénási György a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának vezetője 1990. augusztus 1. és 1994. október 31. között.

Szénási Lajos 1990. augusztusban II. o. titkárként kihelyezték a prágai magyar nagykövetségre. 1993 januárjában előléptették, I. o. titkár lett. 1994. januárban Prágából

áthelyezték Pozsonyba. 1995 szeptemberében berendelték a Központba, októberben rangadományozásban részesült, II. o. tanácsos lett a III. Területi Főosztályon.

Szeremietiew, Romuald (1945–) lengyel politikus, publicista, habilitált hadtudományi doktor, egyetemi docens a Nemzetvédelmi Akadémián és a Katonai Művészeti Akadémián. Nemzetvédelmi miniszterhelyettes 1992. május 23-tól 1992. június 5-ig.

Szikorszkij, Igor Ivanovics (1889–1972) orosz származású amerikai helikopter és repülőgép tervező. Ő tervezte és építette a világ első többmotoros repülőgépét. 1923-ban megalapította a Sikorsky Aircraft Corporationt és megépítette az első hidroplánt. Az 1942-es Sikorsky R–4 volt az első sorozatban gyártott helikopter.

Szilágyi Mátyás beosztott diplomata a bukaresti nagykövetségen 1991 és 1997 között.

Szirtes János (1954–) Munkácsy Mihály-díjas képzőművész. 1989-ben a Magyar Iparművészeti Főiskola adjunktusa, 1991-ben a Szentendrei Művésztelep tagja, 1997-ben egyetemi docens a Magyar Iparművészeti Főiskolán. A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem egyetemi tanára, 2008–2010 között az egyetem Vizuális Kommunikáció Tanszékének tanszékvezetője.

Szlivka, Volodimir (1940–2004), az Ungvári Nemzeti Egyetem rektora 1988-tól haláláig.

Szmirnov, Igor (1941–) a Dnyeszter-menti Köztársaság (Transznisztria) első elnöke 1991 és 2011 között.

Szobcsak, Anatolij Alekszandrovics (1937–2000) 1991 és 1996 között Szentpétervár polgármestere.

Szolgay Péter mérnök, az MTA doktora, egyetemi tanár. 1984-től az MTA SZTAKI-ba került, 1988-ban a műszaki tudomány kandidátusa lett. 1989-től bekapcsolódott az egyetemi oktatásba, előbb a Veszprémi Egyetem Műszaki Informatika Karán, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán. 2000-ben az MTA doktora és egyetemi tanár lett.

Szombati Béla (1955–) 1988 és 1991 között Washingtonban a magyar nagykövetségen dolgozott kulturális attaséként. A budapesti Elnöki Hivatal Külkapcsolati Főosztályának vezetője 1991 és 1994 között. 1994 és 1999 között nagykövet Franciaországban.

Szőcs Ferenc (1946–) 1991 augusztusában rendelték be Rómából a Központba. 1991. szeptember 1. és 1995. július 16. között a IV. Területi Főosztály főosztályvezetője.

Szőcs Géza (1953–2020) a hetvenes években több erdélyi lap munkatársa volt. A román államvédelmi hatóság, a Securitate többször letartóztatta. 1986 és 1989 között Genfben újságíró, 1989 és 1990 között a Szabad Európa Rádió budapesti munkatársa volt. 1990 és 1991 között az RMDSZ (Romániai Magyar Demokrata Szövetség) főtitkára, 1991 és 1993 között annak politikai alelnöke. 1992-től a *Magyar Szemle* szerkesztőbizottságának a tagja volt.

Szöke Barnabás 1991. júniusban került a Külügyminisztériumba, főelőadóként a II. Területi Főosztályra. Szeptemberben I. o. titkárként kihelyezték a bécsi nagykövetségre. 1993. májusban II. o. tanácsos lett. 1995 júliusában berendelték a Központba.

Szöke László (1957–) diplomata. 1981-ben került a Külügyminisztérium állományába. 1985. júliusban III. o. titkárként kihelyezték Bagdadba. 1987. novemberben II. o. titkárrá, majd 1990. májusban I. o. titkárrá léptették elő. 1991 márciusában az I. Területi Főosztályra került, majd 1992. áprilisban áthelyezték a Kabinet Irodára, illetve szeptemberben kihelyezték II. o. tanácsosként Washingtonba, 1997-ig szolgált itt. Hazatérve a Tervező, Elemző és Információs Főosztály vezetője, 2000-ig a miniszter kabinetfőnöke..

Szőnyi Zsuzsa (1924–2014) újságíró, szerkesztő. Szőnyi István festőművész lánya, Triznya Mátyás festőművész felesége. 1949-ben Olaszországba emigráltak. 1950 és 1965 között az Olasz Rádió magyar nyelvű adásának szerkesztője. 1965-től 1969-ig az olasz miniszterelnökség külföldi sajtóosztályának szerkesztője és fordítója. Bartóky Zsuzsa néven a Szabad Európa Rádió tudósítója, majd 1989-ben a Vatikáni Rádió munkatársa lett. 1984-ben a Szőnyi család tagjait a Világ Igaza kitüntetésben részesítették.

Szörényi László (1945–) irodalomtörténész. 1991. augusztustól főosztályvezető a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályán, majd decemberben kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a római magyar nagykövetség vezetésével 1995 augusztusáig. Ezen időszak alatt Máltára és San Marinóba is akkreditálták. 1997 és 2012 között a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének igazgatója.

Sztálin, Joszip Visszarionovics (1879–1953) grúz származású szovjet diktátor. 1922 és 1934 között az SZKP KB (a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága) főtitkára, majd titkára 1934-től haláláig. 1941-től előbb a Népbiztosok Tanácsa, majd a Minisztertanács elnökeként miniszterelnök, 1943-tól a Szovjetunió marsallja, 1945-től generalisszimusz.

Szuromi Antal (1962–) 1991. március 22-én helyezték Moszkvába attasé rangban. 1992. februárban előléptették, III. o. titkár lett Moszkvában. 1994-ben mint I. o. titkárt áthelyezték Moszkvából Almatiba, ahonnan 1995-ben berendelték a Központba.

Szücs Jenő (1928–1988) történész, egyetemi tanár. Érdeklődésének középpontjában a középkori esztorténet állt, ezen belül is a politikai gondolkodás és a nemzeti tudat előtörténete, továbbá kidolgozta a középkori nemzetfogalom használatát. Nagy hatású tanulmánya az Európa három régiója, amelyben bizonyította, hogy a Magyarországot felölelő térség nem kelet-európai, hanem Nyugat-és Kelet-Európa között helyezkedik el.

Szűcs Szergej 1991 áprilisában főelőadóként került a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályára, majd 1992 márciusában I. o. titkár lett ugyanitt. 1993. június 1-jei hatállyal a IX. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettese lett.

Szűrös Mátyás (1933–) 1985 és 1989 között az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke, majd az Országgyűlés elnöke 1989. március 10. és 1990. május 2. között. 1989. október 23-án kikiáltotta a Magyar Köztársaságot és ideiglenes köztársasági elnök volt ugyanekkortól 1990. május 2-ig. Az Országgyűlés alelnöke 1990. május 2. és 1994. június 27. között.

Szűts Pál rendkívüli és meghatalmazott nagykövet. 1985. november 6-án adta át megbízólevelét Bukarestben és 1990. július 11-ig vezette a bukaresti magyar nagykövetséget.

Taba Lajos 1985 áprilisában került a Külügyminisztériumba főelőadóként a II. Területi Főosztályra, augusztusban II. o. titkárként kihelyezték Prágába. I. o. titkárként 1990 októberében áthelyezték Prágából Pozsonyba. 1992. januárban II. o. tanácsos lett.

Tabajdi Csaba (1952–) közgazdász, diplomata, szocialista politikus. 1983 és 1989 között az MSZMP KB külügyi osztályán dolgozott, 1986-tól alosztályvezető, majd 1987-től 1989-ig helyettes osztályvezető. A Minisztertanács Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiuma Titkárságának vezetője 1989-től 1990-ig. 1990 és 2004 között országgyűlési képviselő.

Tabone, Ćensu (1913–2012) Málta köztársasági elnöke 1989. április 4. és 1994. április 4. között.

Tafrov, Stefan (1958–) bolgár politikus, diplomata. A bolgár köztársasági elnök külügyi tanácsadója 1989–1991. Külügyminiszter-helyettes 1991–1993, római és londoni nagykövet 1993–1997. Bulgária párizsi nagykövete, majd Bulgária állandó képviselője az ENSZ mellett 2001–2006 és 2012–2016.

Talancsik, Petro Mihajlovics (1938–) 1991. december 12-én kinevezték a független Ukrajna első oktatási miniszterévé. Kezdeményezésére és vezetésével megkezdtek az oktatás megreformálását. 1994-ig töltötte be a miniszteri posztot.

Tamás István főosztályvezető-helyettes a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumában (NGKM) 1992-ben.

Tar Pál (1931–) 1957-ben hagyta el Magyarországot és Párizsban az École Polytechnique-en szerzett diplomát 1960-ban. A Banque National de Paris igazgató-helyettese Hongkongban, majd igazgatója Los Angelesben. A Bank vezérigazgatója Houstonban 1977-től, majd a Bank párizsi központjában igazgatóhelyettes 1984 és 1991 között. 1990-től Antall József tanácsadója, a miniszterelnök Tanácsadó Testületének a tagja, majd 1991. április 10-től Magyarország washingtoni nagykövete 1994 augusztusáig.

- Taraszjuk, Borisz Ivanovics (1949–) ukrán politikus. 1992. március 9. és 1995. szeptember 16. között külügyminiszter-helyettes. 1995-től 1998-ig Belgiumban, Luxemburgban, Hollandiában és Ukrajnában a NATO-ban nagykövet. Kétszer volt külügyminiszter: először 1998 és 2000 között, majd 2005 és 2007 között.
- Tatár György 1991. április 15-től főosztályvezető-helyettes a Külügyminisztériumban, majd 1991. május 1-től a Dunai vízlépcső és a Bécs–Budapest Világkiállítás teendőinek tárcaközi koordinálásával megbízott miniszteri biztos.
- Tesini, Giancarlo (1929–) olasz kereszténydemokrata politikus és sportigazgató. Közlekedésügyi miniszter 1992. június 28. és 1993. április 28. között.
- Thatcher, Margaret (1925–2013) brit konzervatív politikus. 1973 és 1990 között az Egyesült Királyság miniszterelnöke.
- Thomas, Charles H. (1934–1998) karrierdiplomata. 1990. július 2-án nyújtotta át megbízólevelét Budapesten és 1994-ig volt az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövete.
- Thorpe, Nigel (1945–) volt brit diplomata. 1969-ben csatlakozott a Külügyi és Nemzetközösségi Hivatalhoz (Foreign and Commonwealth Office, FCO). 1970-ben Varsóban harmad-, majd másodtitkár. 1973-ban Dakkába került, ahol kinevezték első titkárnak. 1975-ben tért vissza az FCO-hoz, és 1979-ben Ottawában első gazdasági titkárként helyezték el. 1981-ben az Energiaügyi Minisztériumba került. 1982-ben kinevezték az FCO Dél-Afrikai Osztályának vezető asszisztensévé. 1985-ben tanácsosként és kancellária vezetőként Varsóba helyezték ki. 1998-ban kinevezték magyarországi nagykövetnek.
- Thuma József 1973-tól dolgozott az államigazgatásban: az Országos Tervhivatalban, a Belügyminisztériumban, a Magyar Államkincstárban, illetve a Pénzügyminisztériumban vezető beosztásokat töltött be. A Belügyminisztériumban 1993-tól volt helyettes államtitkár.
- Timiş, Ioan (1951–2010) a román parlament Külügyi Bizottságának alelnöke 1990–1992 és 1992–1996 között.
- Tiso, Jozef (1887–1947) római katolikus szlovák pap és politikus. 1927 és 1929 között egészségügyi miniszter. Andrej Hlinka halála után, 1938 és 1939 között a Szlovák Néppárt elnöke. Előbb az autonóm Szlovákia, majd az első Szlovák Köztársaság elnöke (1938–1945). 1939 végétől köztársasági elnök és a hadsereg főparancsnoka. 1945-ben Németországba menekül, ahol az amerikaiak fogságába esik. Csehszlovákiában háborús bűnösneként halálra ítélték. A pápa közbenjárása ellenére, 1947-ben Pozsonyban kivégezték.
- Tito, Josip Broz (1892–1980) jugoszláv forradalmár és államfő. A második világháború idején a jugoszláv partizánok vezetője. 1945 és 1980 között Jugoszlávia vezetője, 1945 és 1953 között a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság miniszterelnöke,

majd 1953 és 1980 között a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Népköztársaság elnöke. Az 1961-ben Belgrádban alapított el nem kötelezett országok szervezetének egyik vezetője.

Țău, Nicolae (Țiu, Nicolae) (1948–) moldovai politikus, 1990. június 6. és 1993. október 28. között Moldova külügyminisztere. 1993-tól a Moldovai Köztársaság nagykövete az Amerikai Egyesült Államokban, Mexikóban és Kanadában 1998-ig.

Tokay György (1939–2016) romániai magyar politikus és diplomata. Parlamenti képviselő a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) képviselőtében 1990-től 2004-ig. Kisebbségügyi miniszter Victor Ciorbea majd Radu Vasile kormányában 1996 és 1997 között.

Tomaj Dénes (1949–) 1990. július 1. és 1993. augusztus 16. között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára volt.

Tomášek, František (1899–1992) a csehországi római katolikus egyház bíborosa, prágai érsek és római katolikus teológus.

Tomko, Jozef (1924–) szlovák katolikus pap, bíboros. 1985 és 2001 között a Népek Evangelizációjának Kongregációja prefektusa. 2001-től 2007-ig a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága elnöke.

Tomlinson, Alexander Cooper (1923–2010) amerikai befektetési bankár. Számos gazdaságpolitikával és tőkepiaccal foglalkozó szervezet vezetője. A Magyar–Amerikai Vállalkozási Alap elnök-vezérigazgatója, alelnöke.

Torgyán József (1932–2017) magyar kisgazdapárti politikus, ügyvéd. 1990 és 2002 között a magyar országgyűlés képviselője, a Független Kisgazdapárt elnöke 1990 és 2002 között. Földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 1998. július 8. és 2001. február 15. között.

Torma József (1943–2000) 1991 májusában került a Külügyminisztériumba, főosztályvezető-helyettes lett a IV. Területi Főosztályon. 1991 júliusában kinevezték főkonzullá és megbízták a Magyar Köztársaság isztambuli főkonzulátusának vezetésével, majd augusztusban kihelyezték Isztambulba. 1992. júniusban felmentették főkonzuli rangja, valamint a Magyar Köztársaság isztambuli főkonzulátusa vezetésére kapott megbízása alól. 1992 szeptemberében az ankarai nagykövetség I. o. tanácsosa lett. 1995. februárban mindezek mellett megbízták a Magyar Köztársaságnak a Kirgiz Köztársaságban, az Üzbég Köztársaságban és a Tádzsik Köztársaságban való képviselői feladatával. 1994 és 1997 között nagykövet Almatiban.

Toscano, Roberto (1943–) olasz karrierdiplomata. 1969 és 2010 között számos posztton tevékenykedett: a Külügyminisztériumban 2003-ig a politikai tervezésért volt felelős, valamint a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet konfliktusokkal, békével és fejlesztési együttműködéssel foglalkozó hálózatának elnöke.

- Nagykövet volt Iránban (2003–2008) és Indiában (2008–2010), de számos más helyen is szolgált.
- Tóth András II. o. titkár Rómában, 1992. január 10-től a konzuli részleg vezetője.
- Tóth Mihály, a beregszászi járás elnöki megbízottja 1992-ben, Ukrajnában.
- Tőkés László (1952–) erdélyi magyar református lelkész, akit 1989. december 16-án a kommunista román vezetés titkosszolgálat, a Securitate el akarta távolítani a temesvári református templomból. A Tőkés Lászlót támogatók körbeállták a templomot és megakadályozták az eltávolítását, amellyel megkezdődött a romániai forradalom. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke 1990 és 2009 között majd az Európai Parlament képviselője 2007 és 2019 között, illetve az Európai Parlament alelnöke 2010–2011-ben.
- Tölgyessy Péter (1957–) jogász, politikus. A rendszerváltoztatás során a Szabad Demokraták Szövetségének – SZDSZ egyik képviselője a Kerekasztal-tárgyaláson. Az SZDSZ-frakció vezetője 1990–1991-ben, majd a párt elnöke 1991. november 23. és 1992. november 13. között. 1990 és 2006 között országgyűlési képviselő, 1996-ig az SZDSZ képviselője, majd 1998-ig független. 1998 és 2006 között a FIDESZ képviselője.
- Trichet, Jean-Claude (1942–) 1987-ben a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank társelnöke, 1992-ben az Európai Monetáris Bizottság, majd 1993-ban a Francia Központi Bank elnöke lett. Az Európai Központi Bank elnöke 2003 és 2011 között.
- Triznya Mátyás (1922–1991) festőművész, látványtervező, operatőr. 1949-ben feleségével – Szőnyi Zsuzsával – Olaszországba emigráltak. 1950 és 1951 között Rómában, a Cinecittában díszletfestő és operatőr. 1953 és 1978 között a római SPES filmlaboratórium filmtechnikusaként dolgozott. 1973-ban a római Accademia Tiberina tagja lett, majd 1977-ben a római Dante Alighieri képzőművészeti díj aranyérmét ítéltek neki. 1992-ben a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztere posztumusz, Pro Cultura Hungarica emléklappal tüntette ki.
- Tudman, Franjo (1922–1999) a második világháborúban a kommunista partizánok oldalán harcolt, 1960-ban tábornokká léptették elő. A következő évben történészként kezdett dolgozni. 1972-ben és 1981-ben nacionalista tevékenység vádjával börtönben volt. 1989-ben alapította meg a nemzeti-konzervatív Horvát Demokratikus Közösség pártot. 1990. május 30. és 1999. december 10. között Horvátország elnöke.
- Tudor, Corneliu Vadim (1949–2015) a Nagy-Románia Párt vezetője 1991. június 20. és 2015. szeptember 14. között. Román szenátor 1992. október 16-tól 2008. december 14-ig. A *Romania Mare* főszerkesztője.
- Turján Sándor (1950–) 1991. december 1-től a Honvédelmi Minisztérium gazdasági ügyeket felügyelő helyettes államtitkára.

- Túros András (1944–1989) ny. r. altábornagy. 1982-től 1989-ig a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei rendőr-főkapitányság vezetője. 1989. május 1. és 1990. június 14. között belügyminiszter-helyettes, valamint országos rendőrfőkapitány. Országos rendőrfőkapitány-helyettes 1991-től 1996-ig, nyugállományba helyezéséig.
- Tutwiler, Margaret DeBardeleben (1950–) amerikai diplomata és politikus. Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának szóvivője, valamint közügyekért felelős helyettes államtitkár 1989. március 3. és 1992. augusztus 23. között. A Fehér Ház kommunikációs igazgatója 1992. augusztus 23. és 1993. január 20. között.
- Ugglas, Margaretha Af (1939–) svéd külügyminiszter 1991. október 4. és 1994. október 7. között. 1992-ben az Európai Unió biztosával és kilenc másik balti-tengeri térség külügyminiszterével együtt megalapította a Balti-tengeri Államok Tanácsát (CBSS) és az EuroFaculty-t. 1992 és 1993 között az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) soros elnöke.
- Unger, Leopold (1922–2011) újságíró, rovatvezető és esszéíró. 1974 és 1982 között a párizsi International Herald Tribune munkatársa, a Szabad Európa Rádió Lengyel Tagozatának rendszeres kommentátora.
- Usztics, Szerhij Ivanovics (1955–2020) képviselők megyei tanácsának elnöke. 1994 és 1996 között parlamenti képviselő. 1995. július 10-től 1999. május 5-ig a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal vezetője.
- Van der Stoep, Max (1924–2011) holland politikus és diplomata. 1993 és 2001 között az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) Nemzeti Kisebbségek Főbiztosaként tevékenykedett.
- Van den Broek, Hans (1936–) a megszűnt Katolikus Néppárt (KVP), majd a Kereszténydemokrata Felhívás (CDA) pártjának politikusa és diplomatája. 1982. november 4. és 1993. január 3. között holland külügyminiszter, majd 1993. január 6. és 1999. szeptember 16. között európai biztos.
- Van Eenennaam, Boudewijn Johannes (1946–) 2011 decemberéig Hollandia genfi ENSZ állandó képviselőjének nagykövete volt. A Hágai Globális Igazságügyi Intézetben tevékenykedik, mint a nemzetközi kapcsolatok és az akvizíció nagykövete.
- Vance, Cyrus (1917–2002) amerikai ügyvéd és Jimmy Carter elnöksége alatt, 1977 és 1980 között az Egyesült Államok külügyminisztere. 1991-ben az ENSZ főtitkárának horvátországi különmegbízottjának nevezték ki. A Jugoszlávia-konferencia koordinációs bizottságának társelnöke.
- Váradi Lajos 1989 novemberében előléptették I. o. titkárrá a pozsonyi főkonzulátuson. 1992. novemberben rangadományozásban részesült, II. o. tanácsos lett Pozsonyban. 1994 júliusában berendelték a Központba.
- Várady Imre (1892–1974) irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1927–1936 között a római Collegium Hungaricum főtitkára. 1944-ben Olaszországban telepedett le,

- 1944 és 1967 között a Bolognai Egyetem tanára. Ugyancsak 1944-től a Bolognai Tudományos Akadémia rendes tagja. Élete végéig a római Katolikus Szemle munkatársa.
- Varga György Magyarország prágai nagykövete 1990. október 22. és 1996. január 10. között.
- Varga István (1931–2007) 1984 és 1988 között az MSZMP Külügyminisztériumi Bizottságának függetlenített első titkára. 1986. március 1-i hatállyal a Kulturális és Tudományos Főosztályon főosztályvezető-helyettes lett. 1988-tól a genfi székhelyű, ENSZ mellett működő állandó, magyar misszió vezetője volt, illetve a Magyar Népköztársaság képviselője a genfi Leszerelési Bizottságban. 1991. február és 1992. november között a Magyar Köztársaság leningrádi (majd szentpétervári) főkonzulátusának főkonzulja. 1992. novembertől 1995. júliusig kijevei nagykövet.
- Varga László (1910–2003) politikus, ügyvéd, író. 1994-től 1997-ig a Kereszténymokrata Néppárt (KDNP) jelöltjeként országgyűlési képviselő. 1994 és 2003 között az Országgyűlés korelnöke. 2002 és 2003 között a KDNP elnöke.
- Varga Tamás (1941–) Az MSZMP KB Külügyi Osztály politikai munkatársa 1981–1986 között. Bagdadban nagykövet 1986-tól 1990-ig, majd a Külügyminisztérium Protokoll Főosztályának vezetője 1991 és 1996 között.
- Várhelyi Zoltán 1991. júniusban mint főelőadót áthelyezték a Futár és Biztonsági Önálló Osztályról a Konzuli Főosztályra, majd októberben II. o. titkárként kihelyezték a római magyar nagykövetségre. 1992. januárban innen áthelyezték a milánói külképviseletre. 1995. szeptemberben mint I. o. titkárt berendelték a Központba.
- Várkonyi László 1990. május 1-jétől ideiglenes jelleggel a Külügyminisztérium IV. Területi Főosztályán helyettes vezető, majd áthelyezésre került az I. Területi Főosztályra, ahol 1990. augusztus 1-jétől főosztályvezető volt. 1992. júliustól rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Új-Delhiben, valamint a Nepáli Királyságban, a Srí Lankai Demokratikus Szocialista Köztársaságban, a Maldív Köztársaságban, a Bangladesi Népi Köztársaságban és a Mianmari Unióban való képviseléssel bízták meg.
- Várkonyi Tibor (1924–2018) magyar újságíró, író, szerkesztő. 1952-ben végzett Budapesten a Külügyi Akadémián. 1951 és 1958 között a Magyar Távirati Iroda külpolitikai turnusvezetője. 1958 és 1990 között a *Magyar Nemzet* főmunkatársa, külpolitikai rovatvezetője, a szerkesztő bizottság tagja volt. 1990 és 1992 között Magyarország a párizsi nagykövetség sajtótanácsosa. 1992–1997 a *Magyar Hírlap*, majd a *Népszava* és ismét a *Magyar Hírlap* publicistája volt.
- Várszegi Asztrik (1946–) bencés szerzetes. 1989-ben szentelték püspökké Esztergomban. 1989 és 1990 között a Budapesti Központi Papnevelő Intézet rektora,

- valamint az Esztergomi főegyházmegye püspöki helynöke. 1990-től 1993-ig a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkára. 1991 és 2018 között pannonhalmi főapát.
- Vasarely, Victor (Vásárhelyi Győző) (1906–1997) magyar és francia festő, szobrász. Az optikai festészet (op-art) legjelentősebb képviselője.
- Vásáry István (1945–) történész, diplomata. 1988 és 1990 között a Kőrösi Csoma Társaság alelnöke. 1990 és 1991 között isztambuli főkonzul, majd 1991 és 1995 között ankarai nagykövet.
- Vavroušek, Josef (1944–1995) cseh környezetvédő, tudós és politikus. 1989-ben a csehszlovák bársonyos forradalom egyik vezetője volt. 1990 áprilisában az Országos Tudományos és Műszaki Fejlesztési Bizottság (környezetért felelős) alelnöke, majd 1990 júniusában Csehszlovákia szövetségi kormányának első és egyben utolsó környezetvédelmi minisztere lett.
- Väyrynen, Paavo Matti (1946–) finn politikus. 1970 és 1995 között, valamint 2007 és 2011 között a finn parlament tagja. Külügyminiszter 1991. április 26-tól 1993. május 5-ig, majd Külkereskedelmi és nemzetközi fejlesztési miniszter 2007-től 2011-ig. 1995 és 2007 között, valamint 2014 és 2018 között az Európai Parlament képviselője.
- Védrine, Hubert (1947–) francia szocialista politikus. 1981-től 1988-ig először François Mitterrand elnök diplomáciai tanácsadója, majd szövivője 1988 és 1991 között, végül 1991-től 1995-ig a francia elnöki hivatal (az Élysée-palota) főtitkára (a Fehér Ház kabinetfőnökének felel meg). Ezután 1997 és 2002 között Franciaország külügyminisztereként tevékenykedett Lionel Jospin kormányában.
- Velliste, Trivimi (1947–) észt politikus, aki 1992. október és 1994. január között külügyminiszter, majd 1994 és 1998 között az Egyesült Nemzetek Szövetségének észt nagykövete.
- Verebélyi Imre (1944–) jogász, jogtudós. 1990-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán címzetes egyetemi tanár lett. 1990-től az Antall-kormány Belügyminisztériumának közigazgatási államtitkára. 1994 és 1998 között az Országos Szakvizsgabizottság társelnöke. 1992 és 1998 között bevásárolták az International Review of Administrative Sciences nemzetközi szerkesztőbizottságába. 1990-ben alapító főszerkesztője volt a Magyar Közigazgatás című szakmai-tudományos folyóiratnak.
- Vershbow, Alexander Russell „Sandy” (1952–) amerikai diplomata. Az Amerikai Egyesült Államok brüsszeli NATO képviselőjének helyettes vezetője 1991–1994. A Nemzetbiztonsági Tanács európai ügyekért felelős igazgatója 1994–1997. Az USA nagykövete a NATO mellett Brüsszelben 1997–2001, az Orosz Föderációban 2001–2005, dél-koreai nagykövete 2005–2008. 2012-től a NATO főtitkárhelyettese 2016-ig.

- Vida Gábor (1935–) Széchenyi-díjas magyar biológus, genetikus, ökológus, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja. A biogenetika és az ökológia neves kutatója. 1985-ben választották a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1993-ban pedig rendes tagjává. 1988-tól 1992-ig a Tudományos Minősítő Bizottság tagja, valamint 1989 és 1991 között az Európai Evolúció-biológiai Társaság alelnöke, illetve a Magyar UNESCO-Bizottság alelnöke és 1993 és 1999 között a Magyar Genetikusok Egyesületének elnöke. 2004 és 2006 között az MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet igazgatója.
- Vidal, Jean francia diplomata. A Köztársasági Elnöki Hivatalban diplomáciai tanácsadó 1992–1993 között.
- Vilikovský, Ján londoni cseh nagykövet 1992 és 1997 között.
- Villeroy de Galhau, François (1959–) francia köztisztviselő és bankár. A pénzügyminiszter, majd Pierre Bérégovoy miniszterelnök európai politikai tanácsadója 1990 és 1993 között. A brüsszeli francia állandó képviselő pénzügyekért felelős tagja 1993–1997. 2003-tól a Cetelem és a BNP Paribas lakossági hiteleket nyújtó bank vezérigazgatója. 2015-től a Francia Nemzeti Bank elnöke.
- Vimont, Pierre (1949–) francia diplomata. A londoni francia nagykövetségen 1977 és 1978 között II. o. titkár, 1978 és 1981 között I. o. titkár. Ezután 1981 és 1985 között a Külügyminisztérium Sajtó- és Tájékoztatási Osztályán dolgozott. 1986-tól 1990-ig II. o. tanácsos az Európai Közösség brüsszeli állandó képviselőjénél Brüsszelben. 1990–1993 között Édith Cresson és Élisabeth Guigou egymást követő – európai ügyekért felelős – miniszterek kabinetfőnöke. A fejlesztésért, valamint a tudományos, műszaki és oktatási együttműködésért felelős igazgató (1993–1996), majd a kulturális, tudományos és technikai kapcsolatokat felügyelő főigazgató-helyettes (1996–1997), később az európai együttműködésért felelős igazgató (1997–1999).
- Vincze Gyula 1991. augusztusban mint főelőadó a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályára került, majd szeptemberben I. o. titkárként Moszkvába helyezték.
- Vincze Tibor 1991 júliusában került a Külügyminisztériumba főelőadóként a III. Területi Főosztályra, szeptemberben kihelyezték I. o. titkárként a prágai nagykövetségre.
- Virágh Pál jogász. Hosszabb ideig a Hajdú-Bihar megyei főügyészségen dolgozott, majd 1980-tól a megyei tanács VB-titkára. Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye köztársasági megbízottja Debrecen székhellyel. 1994. január 15. és 1995. június 21. között az akkor debreceni székhelyű Kárpátok Eurorégió Nemzetközi Titkárságának második főtárhelye.
- Virganszakaja, Irina Mihail Szergejevics Gorbacsov lánya.

- Visontai Béla 1990 szeptemberében II. o. tanácsos lett Moszkvában. 1992. augusztusban berendelték a Központba.
- Vitalone, Claudio (1936–2008) olasz bíró és politikus. 1979-től 1992-ig a Szenátus tagja. A Giulio Andreotti vezette kormányban, 1989 és 1992 között külügyminiszter-helyettes. Külkereskedelmi miniszter 1992. június és július 29. között, amikor is lemondott hivataláról.
- Vlagyimirovics, Petrov Jurij Jelcin elnök titkárságvezetője, 1988–1991 között a Szovjetunió kubai nagykövete volt, ahonnan visszatérve 1991. augusztusban Jelcin elnök arra a posztra nevezte ki, amelyet jelenleg is betölt.
- Vogel, Bernhard (1932–) a Német Kereszténydemokrata Unió – CDU politikusa. Rajna-vidék-Pfalz tartomány miniszterelnöke 1976. december 2. és 1988. október 31. között, majd 1992. február 5. és 2003. június 5. között Thüringia Szabad Állam miniszterelnöke. A Konrad Adenauer Alapítvány elnöke 1989 és 1993 között, majd 2001 és 2009 között.
- Voigt, Karsten Dietrich (1941–) német szociáldemokrata politikus. 1976 és 1998 között a Bundestag tagja. 1976-tól a Németország Szociáldemokrata Pártja (Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD) külpolitikai elnökhelyettese. 1977 és 1998 között NATO Parlamenti Közgyűlésének (NATO Parliamentary Assembly – NATO PA) tagja. 1989-től 1993-ig a Védelmi és Biztonsági Bizottság elnöke, 1992-től 1994-ig alelnöke és 1994-től 1996-ig elnöke.
- Vondra, Saša (Alexandr) (1961–) cseh politikus és diplomata. 1990-től 1992-ig Václav Havel elnök külpolitikai tanácsadója, 1992-ben külügyminiszter-helyettes lett. 2010 és 2012 között a Cseh Köztársaság védelmi minisztere Petr Nečas miniszterelnöksége alatt.
- Voroncov, Jurij Mihailovics (1929–2007) szovjet és orosz diplomata. Az 1970-es évek közepétől beosztott diplomata a washingtoni szovjet nagykövetségen. Nagykövet Indiában (1978-1983) és Franciaországban (1983-1986). Külügyminiszter-helyettes (1986-1988, majd 1990-1990), részt vett az Amerikai Egyesült Államokkal folytatott fegyvercsökkentési tárgyalásokon. Közben a Szovjetunió afganisztáni nagykövete 1988. október 14. és 1989. szeptember 15. között, amikor a szovjet csapatok kivonultak Afganisztánból. A Szovjetunió utolsó állandó képviselője az ENSZ mellett 1990. május 22. és 1991. december 26., illetve az Orosz Föderáció első állandó képviselője az ENSZ mellett 1991. december 26. és 1994. július 7. között.
- Voyame, Joseph (1923–2010) svájci köztisztviselő, az ENSZ kínzás elleni bizottságának elnöke 1987-től 1993-ig, az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Romániaért felelős különelőadója 1988 és 1992 között.
- Vranitzky, Franz (1937–) osztrák politikus. 1986 és 1997 között Ausztria szövetségi kancellárja. 1988-tól 1997-ig Ausztria Szociáldemokrata Pártjának (SPÖ) elnöke.

- Wachowski, Mieczysław (1950–) Miután Lech Wałęsa megnyerte az 1990-es elnökválasztást, a Lengyel Köztársaság elnökének kancelláriájában dolgozott államtitkárként és az elnöki hivatal vezetőjeként 1995-ig.
- Wade-Gery, Sir Robert (1929–2015) brit diplomata. 1951-től teljesített szolgálatot a Külügyminisztériumban, majd Bonnban, Tel-Avivban, Sajgonban. Madridban 1973–1977 és Moszkvában 1977–1979 között dolgozott. Indiában főbiztos (High commissioner) 1982–1987. A Barclays Befektetési Társaság és Bank igazgatója 1990-től. Az International Institute for Strategic Studies tagja és gazdasági vezetője 1991–2005.
- Waigel, Theodor „Theo” (1939–) német jogász, a Bajorországi Keresztényszociális Unió (Christlich-Soziale Union in Bayern – CSU) politikusa. 1972 és 2002 között a német Bundestag tagja. A Keresztényszociális Unió – CDU/CSU vezetője 1988. november 16. és 1999. január 16. között. Szövetségi pénzügyminiszter 1989. április 21. és 1998. október 27. között. Az euro megteremtésében fontos szerepe volt.
- Waldheim, Kurt (1918–2007) osztrák politikus és diplomata. 1972-től 1981-ig az ENSZ negyedik főtitkára, 1986. július 8. és 1992. július 8. között Ausztria szövetségi elnöke.
- Wałęsa, Lech (1943–) az 1980 szeptemberében megalakult Szolidaritás nevű mozgalom elnöke. 1981. december 13-án Wojciech Jaruzelski tábornok hadiállapotot vezetett be Lengyelországban. Felfüggesztették a szabadságjogokat, a hadsereg megszállta az utcákat és stratégiai pontokat, kijárási tilalom lépett életbe, illetve a gyárakat katonai ellenőrzés alá vonták. Lech Wałęsa Lengyelország elnöke 1990. december 22. és 1995. december 22. között.
- Wallenberg, Raoul (1912–1947?) svéd diplomata, embermentő. 1944-ben a svéd követség humanitárius attaséjaként Magyarországra küldték. Zsidók ezreit mentette meg a deportálástól. 1945. január 17-én Budapestről Debrecenbe indult, oda azonban soha nem érkezett meg. Feltételezések szerint a Szovjetunióba hurcolták, halálának pontos helye és ideje ismeretlen.
- Weatherill, Bruce Bernard (1920–2007) brit konzervatív politikus. Az Egyesült Királyság Alsóházának elnöke 1983. június 15. és 1992. április 9. között.
- Weiss, Jürgen (1947–) osztrák köztisztviselő és politikus. 1969-től 1991-ig a Vorarlbergi Néppárt állami vezetője, 1990-től 1995-ig Bregenz önkormányzati tanácsának tagja. 1991-től az ÖVP szövetségi párt végrehajtó bizottságának tagja. 1979 és 1991 között tagja volt az osztrák szövetségi tanácsnak. 1991 és 1994 között szövetségi miniszter. 1994. november 17. és november 29. között földművelésügyi miniszter.
- Weiss, Peter (1952–) szlovák politikus, diplomata. 1990-től 1996-ig a Csehszlovákia Kommunista Pártja egyik utódának, a Demokratikus Baloldal Pártjának elnöke.

- 2009-ben kinevezték Szlovákia budapesti nagykövetévé, 2016-ig töltötte be a posztot.
- Weston, Sir Philip John (1938–) brit diplomata. 1962-től teljesített diplomáciai szolgálatot Hongkongban, Pekingben, Brüsszelben és Washingtonban. 1981–1985 között a Külügyminisztérium biztonságpolitikai igazgatója. 1985–1988 a párizsi nagykövetség első beosztottja, majd a Külügyminisztérium politikai igazgatója 1988–1991. Az Egyesült Királyság állandó képviselője a NATO-nál, Brüsszelben 1992–1995, majd az ENSZ mellett állandó képviselő New Yorkban. A British Telecom 1998–2001 és a Rolls-Royce Group 1998–2005 igazgatótanácsának tagja.
- Whitehead, John Cunningham (1922–2015) amerikai bankár és köztisztviselő, a World Trade Center Memorial Foundation igazgatósági tagja. 1985. július 9. és 1989. január 20. között George Shultz külügyminisztersége alatt az Egyesült Államok Külügyminisztériumának helyettes államtitkára Ronald Reagan elnöksége idején.
- Wilz, Bernd (1942–) 1965 óta tagja a CDU-nak (Kereszténydemokrata Unió). 1992 és 1998 között a szövetségi védelmi miniszter mellett tevékenykedő parlamenti államtitkár volt. 1983-tól 1998-ig a német Bundestag tagja. 1989 és 1992 között a CDU/CSU parlamenti frakciója védelmi munkacsoportjának elnöke. 1992 és 1998 között a szövetségi kormány szövetségi védelmi miniszterének parlamenti államtitkára. CDU/CSU védelempolitikai szóvivő.
- Włodarczyk, Wojciech Józef (1949–) lengyel politikus, művészettörténész és akadémiai tanár. 1990-ben a Polgári Bizottság titkára lett Lech Wałęsa elnöksége idején, majd 1991-ben az elnök tanácsadó bizottságának titkára. A lengyel Szejm tagja 1991-ben. Jan Olszewski kormányában, 1991. december 23-tól 1992. június 20-ig miniszter, a Miniszterek Tanácsa Hivatalának vezetője.
- Wolfart János (1951–2004) a Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke.
- Wörner, Manfred (1934–1994) német politikus és diplomata. 1982 és 1988 között Nyugat-Németország védelmi minisztere. 1988. július 1-től 1994. augusztus 13-ig a NATO hetedik főtitkára.
- Záborszky Gábor (1950–) Munkácsy Mihály-díjas festő és grafikus. 1977 és 1980 között Derkovits-ösztöndíjas. 1987-ben Bodó Katalinnal megalapítja a Z/ART Alapítványt. 1989 és 1995 között a Magyar Iparművészeti Főiskola adjunktusa. 2007-től a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja.
- Zalatnay István 1990 júliusában került a Külügyminisztériumba, a Nemzetközi Szervezetek Főosztályának főosztályvezető-helyettese lett. Munkaviszonya 1990. augusztus 10-i hatállyal megszűnt, áthelyezték korábbi munkahelyére, a Miniszterelnöki Hivatal állományába.
- Žantovský, Michael (1949–) cseh diplomata, politikus, újságíró és pszichológus. 1990 januárjában Václav Havel elnök szóvivője, sajtótitkára és tanácsadója lett. 1992 és

- 1997 között Csehszlovákia, majd (1993 januárjától) a Cseh Köztársaság nagykövete az Egyesült Államokban.
- Zelenay, Roman (1952–1993) lengyel nemzetiségű szlovák és csehszlovák politikus. 1992-ben a Szövetségi Közgyűlés alelnöke. 1993. áprilistól a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának államtitkára.
- Zétényi Zsolt (1941–) jogász, a Százak Tanácsának tagja, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Nemzeti Jogvédő Szolgálat tagja. 1990 és 1994 között országgyűlési képviselő (Magyar Demokrata Fórum, MDF), az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság alelnöke. 1994-től 1998-ig az MDF elnöke. A nevéhez fűződik az 1991. november 4-én elfogadott, ugyanakkor az Alkotmánybíróság által megsemmisített törvény, a „lex Zétényi” (Zétényi–Takács-féle igazságtételi törvényjavaslat).
- Zieleniec, Josef (1946–) cseh politikus és volt európai parlamenti képviselő. 1992–1997 között a Polgári Demokrata Párt (ODS) alelnöke. 1992-ben külügyminiszterré nevezték ki. 1993–1997 között a Cseh Köztársaság külügyminisztere, 1996-tól 1997-ig a Cseh Köztársaság miniszterelnök-helyettese.
- Zimmermann, Warren (1934–2004) amerikai karrierdiplomata. Belgrádi amerikai nagykövet 1988. július 11. és 1992. május 16. között.
- Zlenko, Anatolij (1938–) ukrán diplomata. 1990 és 1994 között Ukrajna külügyminisztere.
- Zoellick, Robert Bruce (1953–) amerikai köztisztviselő és ügyvéd. 1985 és 1988 között a Pénzügyminisztérium különféle beosztásait töltötte be. James Baker külügyminiszter főtanácsadója volt 1989. március 2. és 1992. augusztus 23. között. Gazdasági és mezőgazdasági helyettes államtitkár 1991. május 20-tól 1992. augusztus 23-ig, helyettes kabinetfőnök a Fehér Házban 1992. augusztus 23. és 1993. január 20. között.
- Zorkin, Valerij Dmitrievics (1943–) az Orosz Föderáció Alkotmánybíróságának első és jelenlegi elnöke 1991 óta.
- Zöllner, Peter 1991 és 1996 között az osztrák szövetségi kancellár gazdaságpolitikai tanácsadója.
- Zsadányi Rózsa a moszkvai magyar nagykövetség beosztott diplomatája. 1995-ben áthelyezték a Külügyminisztérium IV. Területi Főosztályáról a Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztályra (BEEFO).
- Zsuffa István (1943–) jogász. 1978-tól 1990-ig a Minisztertanács Titkárságán kormányfőtanácsadó. 1990-től egy évig az Alkotmánybíróságon főtanácsadó. 1991 és 1994 között a Belügyminisztériumban helyettes államtitkár, majd 1994-től 1998-ig közigazgatási államtitkár.

*A Magyar Napló Kiadó
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu*

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
A szöveget gondozta Bíró Máté
Tördelőszerkesztő Bornemissza Ádám
A borítót Oláh Mátyás László és Porpáczy Zoltán tervezte
Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten